Themiſtij philoſophi acutiſſimi Cõmẽtaria:

In Poſteriora Ariſtotelis.
In Phyſica.
In libros de Anima.
In cõmentarios de Memoria et Reminiſcentia.
De Somno et Uigilia.
De Inſomnijs.
De Diuinatione per Somnum
Hermolao Barbaro patritio Ueneto Interprete: Poſitis in locis proprijs caſtigatiõibꝰ q̃plurimis: quas autor idẽ poſt primã huius oꝑis impreſſionẽ addidit.

Alexãdri Aphrodiſei Peripathetici Nobiliſſimi in libros Ariſtotelis de Anima commentarij.
Hieronymo donato Patritio Ueneto Interprete.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶ Hermolai barbari patricij veneti zacharie equitis filij i paraphraſin Themiſtij peripathetici prefatio.

Ad Sixtum .iiij. Ponti. maximum.

Ui tibi ſtudioſoꝝ ſuoꝝ opera nuncupant: pontifex ſumme Sixte quarte: alij id agunt: vt te vi-
cunqꝫ ſibi ꝓmereātur: alij: vt fructū aliquē ſentiant iudicij tui de ſe: alij: vt abs te tm̄ probētur:
alij ob alias cauſas. Ego vero hec tibi dedico: tū vt meā in te obſeruantiā preſertimqꝫ Zacharie
q patris: qui iſtic ad te pro Uenetis agit legatus: agnoſcas: tū vel maxime vt te pro fide ea: que
a me tibi vt principi meo debetur: ſumma inſtituti illius tui ꝑclari ⁊ diuini cōmoneā: q̄d proui
nus q̄ creatus pōtifex es flagrantiſſime amplexus videris adiuuandi prouehēdiqꝫ litteras-
que proculdubio ſine autoritate ⁊ diligentia doctiſſimi principis aut interiture penitus vide-
bātur: aut ad priſtinā barbariem redditure. Nam et ingenia vndiqꝫ cōduxiſti ⁊ bibliothecā opulentiſſimā ere
tuo īpenſaqꝫ publica ſti. Nunc te obſecrāt obteſtāturqꝫ bone omnes artes: ne (que tue maxim e occupationes
ſunt) negligētiuſcule in poſteꝝ habeātur. Errāt qui credunt grauius eſſe cū quibuſuis hoſtibus: q̄ cū impe-
ritis et indiſertis bellū: inteſtinū hoc: ⁊ intra parietes: ac ꝑpetuum: illud externū tēporariūqꝫ: in eo libertas:
imperiū: vita ſub alea eſt: in hoc labes animi certa. Per illud deſinas viuere vt res peſſime cedat: per hoc vi
uas omīno: ſed viuas nō homo. A barbaris: a feris: a vulgo: differimus: ꝙ litteras habemus: illi nō habēt. Ce
teris vincimur. Tolle hoc diſcrimen: deteriores ſimus q̄ fere: q̄ vulgus. Hoc tibi (quod cepiſti) ſpectandū
identidē premendūqꝫ aſſidue propoſitū eſt. Nulle ſint cogitatōes tue tā multe tā ardue que curam tibi hanc
aut excutiāt aut offundant. Sub nicolao principe exerere ſe ac reuireſcere ſtudia ceperūt. Niſi tu (q̄d facis)
facere pſeueres: neceſſe eſt cōſeneſcāt denuo atqꝫ decedant. Igit Themiſtiū e familia Ariſtotelis elegantem
philoſophū: ad te in latinū ſermonē cōuerti: ratus nō ingratiſſimā tibi rem me facturꝝ: ſi philoſophia ea (que
de natura eſt) latinis litteris quanta modo legitur in ſcholis cōtineret. Uidebā nihil: incultius: horridius: in-
eptius: q̄ partē iſtā litterature haberi. Placuit periclitari in Themiſtio: an iſtec quoqꝫ ꝓprietatem ⁊ lucem
Romane lingue reciperent.

Ppido q̄ laboratū mihi in hac interꝑtatione eſt: non tam ꝙ nihil iuuari ab iis autoribus potui: qui
Ariſtotelē cōmentati fede ac barbare pridem ſunt q̄ ꝙ ne ab illis quoqꝫ qui etate noſtra latinā elo
o quentiā profeſſi: greca eius philoſophi cōmentaria tranſtulerunt. Hoꝝ pleriqꝫ dum alienā inſciti
am inſectant: ſuam prodidere. Adeo omnia ab his peruerſe depravateqꝫ ſunt perſcripta: vt ſi quis
interꝑtationes eoꝝ cum illis veteribus conferat quas reprehēdunt: vel in aliqua Ariſtophanis libra aut Cri
tolai appenſas examinet: vtre earū vergant internoſci nō poſſit. Percenſerem ſingillatim quecunqꝫ peccaſ-
ſent: niſi plura eorum eſſent errata q̄ verba. Alioquin nō inceſſendi quenq̄ lacerādiue ſtudio: ſed iuuandi
bonas mentes hec ſcribimus. Magnā incōparabilemqꝫ iacturam non pridem fecimus pontifex maxime in
Theodoro Gaça: qui vir grecus latinos omnes in hoc munere ſcribendi interꝑtandiqꝫ ſuperauit. Is ſi diuti-
us vixiſſet: linguā latinā hac quoqꝫ parte locupletaſſet. Quot et fecit in libris illis abſolutiſſimis de animali-
bus Ariſtotelis: ⁊ Theophraſti de ſtirpibus. Hic vnus mihi certare cum vetuſtate ipſa viſus eſt: hunc mihi
quem colerē quē imitarer propoſui: ab huius ſcriptis adiutū me ⁊ fateor et predico: hunc ego non magnope
re incurioſus legi: q̄ .M. Tullium: Plinium: Columellam: Uarronem: Senecam: Apulegium: ⁊ ceteros:
quos in hoc genere cōmentandi diligenter euoluere: neceſſarium eſt. Ne ille quoqꝫ minimus labor noſter
fuit: ꝙ in his libris vertendis: non modo nō expreſſimus verbū e verbo: quod interpretes in indiſertos ſole
re Cicero meminit: ſed libere ⁊ tranſlationibus ⁊ figuris ⁊ tropis vſi ſumus ad morem Romanū ſenſibus
ſtantibus. Luſimus arbitratu noſtro: ſed ſententiā integrā dedimus autori. Tantū vero abeſt: vt aliquid pre-
termiſerimus diſſimulauarimuſue: vt illud periculū ſit: ne ꝙ eruditioni impenſe ſtuduimus addidiſſe aliq̄
potius q̄ detraxiſſe inuiſoribus videri poſſimus. In plenum nō tam latinum reddere Themiſtiū q̄ certare
cum eo volui. Hec .n. laus vt ille ait lingue latine eſt: vt grecā proprietatē ⁊ gratiā in transferendo aut eques
aut etiam antecellas. Hoc me non dico aſſecutū fuiſſe: ſed crimen meū confiteor: laborauī plane hoc ambitu:
ſed an effecerim quod querebā: alij iudicent ipſe certe mea nec magnifacio nec probo. Sed quid te ꝑnceps:
humaniſſime oratione longa detineo? finem faciā ſi quedā de Themiſtio dixero. Is libanij ſophiſte ⁊ Iulia-
ni Ceſaris tempibus floruit. A quibuſdam abbreuiator creditus Alexandri ex Aphroſiade eſt: ſed falſo. Nā
et ab eo diſſentit haud timide: quom collibuit ⁊ ab ordine ac ſerie eiꝰ euariat. Preterea ipſemet ſe paraphra-
ſten Ariſtotelis facit. Eſt autem paraphraſis exercitamētū apud rhetoras genus. Ea finitur a grecis h̄ modo:
vt ſit que narrationi proportione reſpondeat: aut ſic in qua vertimus alioꝝ ſcripta. Non in alia que humilio
ra grandiorave ſint: vt a metaphraſi differat: ſed in paria ſenſu modo ſeruato: quod ⁊ Fabius duobus locis
ſic explicat. Tum mutatis verbis interpretari: tum paraphraſi audacius vertere: qua ⁊ breuiare quedā ⁊ ex-
ornare ſaluo modo ſenſu dimittitur: quod opus conſumatis profeſſoribus difficile qui cōmode tractauerint
cuicūqꝫ diſcendo ſufficient. Alio item loco. Sed ⁊ ipſis inquit ſentētijs addicere licet oratoriū robur ⁊ omiſ-
ſa ſupplere ⁊ effuſa ſubſtringere. Neqꝫ ego paraphraſin eſſe interpretationē tm̄ volo: ſed circa eoſdē ſenſus
certamen atqꝫ emulationē. Dictus eſt ⁊ a quibuſdā ecphraſtes. Eſt autem ecphraſis mera puraqꝫ enarratio.
Quod ergo diximus inter initia doctiſſime Pontifex ſuſceptū abs te patrocinū litterarū ne deſere: cum dico
litteras: philoſophiā intelligo: que cōiuncta cum eloquentia ſit. In te eruditio ſumma: ⁊ ſumma fortuna. Fa-
cie ſperare poſſumus temporibus tuis futurum: vt recta ſtudia volente te (nam poteſt) nec alius poteſt) ad
dignitatem priſtinam reuocentur. Uale Uenetijs. M. cccclxxx.

UVA. BHSC. IyR_086_3

Themiſtij Euphradę pipathetici nobiliſſimi: Paraphraſis i poſteriora analytica Ariſtotelis: Interprete hermolao Barbaro patricio veneto. v. clariſſimo.

Acturum me ſup fluo iuxta perambitioſeq; ſentio: ſi Ariſtotelicarū cōmētationū: poſt tales tantoſq; autores interptationē iuſtā aggrediar: pſertim quō haud temere mlta inueniās: q̄ illi pinde nō dixerint: alioquin: vt omiſſa pauca ſartias: tm̄ laboris a capite retexere: ſimile feceris: ac ſi Phidie Mineruam reformare de integro vniuerſam inſtituas: vt aut amentū ſoleis: aut anſulā crepidis: aut ligulam baſeis: aut quid aliud pauxillū: qd ſubſultet: reponas: q ſi ptermiſſa moroſitate diſputatiōis: ſummas rex p cōfectaria collegero: iiſq; limatā z cōpendiariā enarrationem adiunxero: breuitateq; z ſeriē philoſophi ex ſummis viribus pſecutus imitatuſq; fuero: videbor vtiq; rem nec vulgatam: neq; admodū inutilē noſcētibus hec paraſſe: qd genꝰ explorate vtilitatis iis erit: qui aliqn̄ libros Ariſtotelis legerint: vt quō ꝓpter plixitatē explanationū repetere ſemper atq; adire illas nō poſſint: habeāt ſaltē aliquid: quo ſe cōferentes: in memoriā facile reuocent: quoꝝ ſe repens forte obliuio tenuiſſet. Hac igit forma (qua dixi) primū inſtitutionē: eam q̄ poſterioꝝ analyticoꝝ. i. reſolutorioꝝ iſcribitur: ingreſſi ſumꝰ exponere: qd quidē laboris noſtri auſpitiū ſtatim tibi dicauimus nūcupauimuſq;: cū vt ad exq̄ſitiorem doctrinā tibi aliquid opis vſuſq; pferremus tum vel maxime: vt hoc quaſi donario: admonitus eſſes amoris erga te noſtri. Equidē in cōmētariis iis neq; diſſimulatum iri opinor: neq; ignoratū: ſicubi deceſſuz deuia eſt. Quomodo. n. pleraq; oīa Ariſtotelis ſcripta: quaſi de cōpoſito: caligine quadā offuſa oppletaq; habeant: illō potiſſimū ope hoc intelligit: cū ob ipm̄ genus locutionis: quod (ſi alubi) maxime preſſum hic pceſſumq; eſt: tum ob capita: que nullo ordine viſunt diſpoſita. q̄obrem ab iis qui hec cognoſcent. impetrāda venia eſt: vti ne dānent: ſi qua liberius exornauero ampliauero q;. Nec. n. totidem verbis exigi poſſunt obſcura: aut ſiqua paulo audacius vertero cōmutauero ue: quod facere oportet: vt capita rerum continentius z cohibilius collocent: q ſi quedā q̄z breuiauero: cauſe ſunt: quibꝰ in eo coargui aut taxari nō poſſim. Nam q̄ tametſi artificioſam ſeorſum ꝯtemplationem habere poſſunt: nō multū tamē cōducūt: ad peritiā demonſtrandi inepuſſimus ſim: ſi oratiōe longa circūloquar. Alioquin cui propoſitum ſit: que ad hoc negotium pertinent: nō ſcrupuloſe z anxie ſ lenit z cōmode pſeq.

Anteq̄ quid ſciat ſ prenoſcere aliquid oportere. Ca. j.

q Uicunq; ad aliquā intellectualē doctrinā aut diſciplinā accedūt: neceſſe eſt principia quedā naturalia teneāt: per q aliqd de iis: quoꝝ amplexuri ſcientiā ſunt: pnoſcant. Nō em̄ omia accipere poſſumus a docente. Sed aliqua ſunt que quaſi ſuppetias no ad diſcendū: domo afferre oportet: ſine quibꝰ fruſtra aditū in ſcholas feramus. Proinde docemur a geometra punctū eſſe quoius nulla pars ſit: ſed anteq̄ doceremur cōpertū habuimus: quid noīe partis indicaret. Arithmeticus monſtrat numeꝝ imparē eſſe qui ſm inequalia diuidatur: ſed nos quid eſſet inequale pſciuimus. Nō ſolū aūt doctrinas diſciplinaſq;: ſed artes q̄z anticipatiōe iſta ꝯſequimur. Diſcimus edificare. ſed nō anteq̄ qd lapides quid intritū: qd maceries eſſet: noſſemꝰ. Diſcimꝰ depſare pelles z ſutoriā facere: ſed tum demū quō: z qd eſſet corium: z qd culter: z qd ſubula: perceptū nobis eſt. Eodem modo fabrica nauiū: excuſſoria: ſtatuaria: textoria: poſtremo oīs vtenſiliū peritia: ſuis queq; pſumptionibꝰ z ante tranſgreſſionibꝰ cōdiſcunt. Maxime vō rō hec manifeſta in eoꝝ artibꝰ eſt: q̄ ſermocinales dicunt: q̄les q rhetores z dialectici pfitent. Dialectici ſyllogiſmo agūt z inductione. Rhetores q z ſophiſte vocant cōmētationibus et exēplis: in vtroq; genere neceſſe eſt q̄ daz aut ſingularia: aut aſſumptiōes aut ſiſia cognoſci: anteq̄ explorata concluſio ſit. Cetez nō modo q ab aliis inſtituunt: ſed z q ipſi a ſe inueniūt: ex initiis quibuſdā nō dubiis: ad id qd dubitatur: q̄rendū z demonſtrādū mouent. Q ſi hec vā ſint: neceſſe eſt oēm rationalē doctrinā diſciplināq; ex notitia aliqua antecedēti z quaſi pcurrēti ꝯtingere. Nec pturbēt nos q̄ ſenſu pcipiunt: q ppe q̄ nulla cognitio preeat: quādoquidē hec neq; p diſciplinā neq; p aliquā inſtitutionez intellectualem noſcuntur.

Duas eſſe prenotiones vt ſit z quid ſit. Ca. ij.

i N quibus itaq; pnoſcere neceſſe eſt: in his dupliciter ꝯtingit pnoſcere: aliqua em̄ q ſunt (ſiue vt ſint) neceſſariū ē pſumere. Aliquoꝝ qd nomen ſignificet: oportet pſcire. Nā querētibꝰ q̄obrē a magnete ferrū trahat? pnoſcendū eſt: ferrum a magnete trahi z mores pati ſolere. Querētes itē: quidnā motꝰ tēpuſue ſit? exploratū habere debemꝰ: cognitiōe q ſūt. In quibus vō id ſciſcitamur docemurq;: ſint: nō ſint. Uerbi gratia. ſint: nō ſint: dii: ſit nō ſit: ꝓuidētia: in is neceſſe eſt qd vocabulo indicet pnoſce. Adeo ſcire rē eſſe impoſſibile eſt: niſi ſcirēmꝰ: qd eius rei nomie deſignet. Cōtra fieri pōt vt ſciat quidē: quid nomē rei ſignificet: ſed neſciat an ſit. Nemo. n. eſt q ignoret: qd ſcille: qd hippocētauri appellatio: denotet: ſed an ſit dubitare z ignorari oīs videntur. Nec. n. putādū eſt: idē eſſe ſignificatū noīs: z id quod ſub hoc verbo quid ſit rei eſſe intelligit. Sed duo hec in terſtitio inſigni diſſentūt. Nam ſignificata oīm vocū etiam imptiſſimis z vulgo ſunt pſpecta. Neq;. n. vllū tā ſtupidū mancipiū eſt mō eadē nobiſcū lingua ſit: qd audiēs hoiem rogari: equū adducat: aut arculā poſci caligā afferat. Quid tn̄ ille res ſint: z quod illis eſſe nō niſi exercitatiſſimis facile traditu depromptuq; eſt.

Cōcluſionē anteq̄ demōſtratiōes ꝑtim ſciri ꝑtim neſciri. Ca. iij.

e X his q̄ mō dixīmꝰ patere intuitu pōt inter cognoſcere z diſcere nōnullā ꝯſtitui dr̄iam oportere. Qui cognitꝰ aliqd eſt: pnoſſe aliqd debet. Qui ꝯdiſcit pōt ꝯtingere vt nihil pnoſcat Preterea cognoſcunt q̄ prius quodā genere ſcieris. Diſcunt ſepenūero q̄ neſcieris: ſed ſimulatq; diſcunt obiter et ſciunt: q̄notuiſmodi ſūt ea q̄ ſub vniuerſali aliquo: quoius notitiā ante habueris ꝯtinent. Nā qui ſcit oē triangulum duobꝰ rectis pares habere angulos interiores: nec ſciat hoc triangulū eſſe: qd hac ſceda delinatū ſit: quom primū oculos ad hoc triangulum cōiecerit: ſtatim vtrūq; agnoſcet z diſcet: nō tn̄ eodē mō agnoſcet z diſcet. Sz diſcet triangulū eſſe. Agnoſcet duobꝰ rectis pares habere. Nā triangulū eē nūc demū vidit: didicitq;. Sz habere q̄ duobus rectis pares: in illo vniuerſali pridē cognouit. Quom. n. cognitio deſignati huiꝰ trianguli duo hec requirat: z vt triangulus eſſet z vt duobꝰ rectis equales habere intelligat. Primū. i. triangulū eſſe: vſurpamꝰ cōſpectu atq; ita diſcimꝰ. Alteꝝ. i. duobꝰ rectis equales habere ſyllogiſmo cōplectimur. Quippe ad qd ſenſus aliqs nō poſſint attingere ſed mens z demōſtratio. Demonſtratio autē citra cognitionē vniuerſalis nō cōſiſtit. Quom. n. omni triāgulo affectio illa inſit duobꝰ rectis pares habere tris angulos: qm̄ hoc qd cernit eſt triangulus: ꝯtinuo duobꝰ

UVA. BHSC. IyR_086_3

rectis pares habeat:neceſſe eſt. Proinde ſi deſcriptus in
abaco triãgulus occultaꝛ:ptẽ fateberis neſcire : hoc ẽ an
hic duobꝰ rectis pares angulos habeat. qꝛ neſcias vtrũ
vſpiã triangulus ſit:partẽ nõ fateberis:qꝛ de illo in cõi et
vniuerſaliter noueris. Quapropter captiões ille q̃ ab au
toribus ſuis ſenticoſe ꝯfragoſeq̃ appellanꝛ:ptimeſcende
aut defugiẽde nõ ſũt:ſed ijs fidẽter ꝯferẽdus pes eſt. Nõ
ſcin oẽm binariũ parẽ eẽ? Annuẽte h̃ te:vt hic (ingunt)
quẽ intra pugnũ ꝯdimus:nec binariũ noſti eẽ nec parẽ.
Eo fieri vt eandẽ rẽ ſcire ⁊ neſcire dicaris. Sꝫ poſtremũ
hoc cõcedi põt:neq̃ abſurdũ eſt. Noui vl̃em affectionẽ
binarij:an vo vſq̃ binariꝰ ſit:ignorare poſſum. Nõ ꝙ id
(qꝺ ſcio)ignorẽ:Sꝫ qꝺ ſciã quidẽ in vniuerſum:ſed ſigil-
latim ignorẽ.exẽpli grã. Scio oẽm hoiẽ aial eẽ:ſed eũ
qui Sardis inambulet: neq̃ hoiem eẽ neq̃ anial ſcio.
Nõ.n. eo mõ diluendũ ſophiſma eſt: quo multi conanꝛ q
negãt ſe binariũ ſcire parẽ eẽ: ſed fatenꝛ ſcire oẽm quẽ
binariũ eẽ intelligãt. Solutio hec ꝑiculoſa ꝯtrouerſaq̃
eſt. Nã illa ꝓculdubio nobis ſciunꝛ quoꝝ approbatiõem
demõſtrationẽq̃ aut habemꝰ aut accepimꝰ. At accepimꝰ
nõ cũ iſta adiunctiõe vꝫ.eũ binariũ eẽ parẽ:quẽ nos bina
riũ eẽ nouerimꝰ:ſed ſimpl̃r abſoluteq̃. Nã demr̃atiões d̃
oĩ binario ⁊ de oĩ triãgulo ꝓmiſcue ſolẽt ꝯſtitui. (Et her
cules q̃ʒtũ mea fert apinio)nihil vetat:qn ea q̃ diſcimus:
partim ſcire:ptim ignorare poſſumꝰ. Itẽ ex his ptim pre-
noſſe:ptim q̃rere ⁊ ſcrutari ꝯtingat. Eadẽ rõne rõ Pla-
tonis refelliꝛ q̃ poſita ẽ in illo libro q ab eo iſcribiꝛ Mem-
non. Ibi nitiꝛ oſtẽdere oẽm inq̃ſitiõẽ impoſſibilẽ videri
Argumẽtoꝛ ꝙ neceſſe ſit eũ:q inq̃rit: id inq̃re qꝺ neſciat:
in qꝺ ſi caſu aliquo inciderit:offenderitue: nõ aniaduer-
tat nec recognoſcat id eẽ qꝺ q̃rebat: ꝙ ſi oĩs inq̃ſitio grã
diſcẽdi ſuſcipiꝛ:inq̃rere vo nemo poſſit niſi cognoſcat:al-
terũ duoꝝ relinq̃ꝛ:aut nos nihil oĩno diſcere:aut ea diſce
re:q̃ antea ſciebamꝰ. Ita.n.demũ venire quẽ in cognitio-
nẽ rei alicuius liceret:ſi intelligaꝛ ea res eẽ: quã q̃re-
bat. Queadmodũ ⁊ ſeruũ fugitiuũ:cuius nec formã nec
indicia aliqua:q̃bus habeat cognoſci:detineas nunq̃ ne-
q̃ inueſtigare poſſis:neq̃ a fuga retrahere. Quẽ vo de
facie cognoſcas:⁊ inq̃rere ⁊ inuenire facile ſit. Huic rõni
vel cauillo potiꝰ videꝛ Plato manus dediſſe. Nã ⁊ fateꝛ
ea nos diſcere q̃ ſciamꝰ:atq̃ hoc qꝺ q̃s videꝛ doceri:nihil
aliud eẽ q̃ recordari ⁊ reminiſcendo cog̃ſcere. Nos vo
differre iſta plurimũ dicimus. Nam pñt adiſci q̃ prorſus
ignores. Cognoſcũꝛ q̃ ante cog̃ueris:nec quicq̃ ꝓhibet:
q̃ minꝰ is(q diſcit) ſciat ea q̃ diſcit:ſed alio vtiq̃ atq̃ alio
modo. Ut dictũ prius eſt. Sicut nihil obſtat:qn oĩs doctri
na diſciplinaq̃ ex ꝑncipijs q̃buſdã ꝯfeſſis ⁊ compꝛis eua-
dat. Que ad id qꝺ incõfeſſum incõptũq̃ eſt:ꝑducãt. Ac ꝑ
hec docuimꝰ an queri ⁊ demõſtrari aliquid poſſit. Nunc
quid ſit demonſtratio perſequendum.

Quid ſit ſcire ⁊ quid ſit demonſtratio. Caᵐ .iiij.

Verbũ ſcire bifariã diciꝛ:latiꝰ preſſiꝰ. Latiꝰ quom
oẽm notitiã:qualiſcũq̃ ſit:ſiue de ſolis accidenti
bus rei:ſiue alia rõne q̃ſita:ſciam vocamꝰ. Preſ
ſius cũ cauſam illã tenere credimꝰ a qua res vt
ſit habet:⁊ q̃ cauſa eẽ cog̃ſciꝛ.nec putamꝰ id aliter eẽ poſ
ſe ac ſit. Hec ꝓpria: hec ſimplex ⁊ abſoluta ſcia eſt. Indici
um qꝺ oẽs:q aliquã ſciam ꝓfitenꝛ: cõditiões has aut ha-
bere ſe cogitãt:aut vo iã hñt. Sũt ⁊ alij modi ſcie eiꝰ q̃ ꝓ-
pria eſt. Nã ⁊ definitionũ notitie ⁊ ſumptoꝝ:q̃ ⁊ ꝑma ſũt:
demõſtrari nõ pñt:ſcie appellanꝛ.nec diſtẽdũ ẽ cognitio
nis hoc genꝰ cõtineri ſub ſcia ꝓpria vt ſpẽs. Eã vo ſciam
qua de mõ agiꝛ demõſtratiõẽ vocamꝰ. Eſt.n.demonſtra
tio ſyllogiſmꝰ ſciam patiens. Porro ſi neceſſe eſt in ſyllo
giſmo ꝓpoſitiões ca uſas eẽ ꝯclõnis. Illi vo q ſcire ſe ar-
bitraꝛ ꝯuenit in cãm rei cog̃ſcat:nimiꝝ vtrũq̃ i ꝓpoſitio
nibꝰ demõſtratiõis exigiꝛ:⁊ vt efficaciã hẽant cõcludẽde
ꝯficiẽdeq̃ rõnis:⁊ vt cãm rei demõſtrãde ꝯtineãt. nã q̃ʒ-
uis cãm ꝯclõnis huiꝰ:ignẽ hic deurere:ſit cinis ꝑdie re
lictus:nõ tñ cã rei dicẽdus cinis ẽ:qꝛ cinis igniũ: cã eẽ nõ
põt:ſꝫ ignes cineris potiꝰ. At in demr̃atiõe vtrũq̃ req̃riꝛ
vt cauſa cõcluſionis cauſa etiam rei ſit:q̃ cõcludaꝛ. Sed
qꝛ cauſa oĩs ⁊ prior ⁊ potior effectu eſt:neceſſe ẽ:propoſi-
tiones quoq̃ ⁊ proprias ⁊ priores ⁊ potiores eẽ cõcluſiõe
Et qm̃ ſcire cõtingit:qñ credimꝰ eẽ aliter non poſſe:q̃ ſit
idcirco veras haberi propoſitiões oportet. Si eni falſum
aliquod cõtinerẽt:ſeq̃reꝛ ſciẽtem opinari eẽ: que nõ eẽnt:
veluti ſi ex falſis propoſitionibꝰ induceret diametrũ eẽ
cõmenſurabilem coſte. Sed ſi oĩs doctrina ⁊ diſciplina
prenotione anticipationeq̃ paritur: neceſſe ẽ ⁊ in demõ-
ſtratiõe hoc ꝓbari. Hac de cã oꝫ notiores eẽ ꝓpões quã
ꝯclõnẽ ꝯcedi. Prenoſci vo has nccẽ ẽ nõ ſolũ vno mõ.i.
cognitiõe:qd indicẽt noĩa:ſed ẽt illo:cognitiõe ꝙ ſint. nã
in h̃ ſita veritas ẽ. Sed teſtemur breuiter:q̃ ꝓpõnibꝰ de-
mõſtratiõis nccr̃ia diximꝰ. Ea ſũt hec:vt cauſe ſint:vt ꝑo-
res:vt potiores:vt ꝓprie:vt vere:vt notiores. Plane de-
mõſtratio oĩs nõ ſolũ ex ꝑoribꝰ ſed ẽt ex ꝑmis ꝯſtat. Si ei
ſũpta demr̃ari ꝑ alia ſũpta pñt. ꝑora q̃dẽ ꝯne videbunꝛ eſ
ſe:ſed nõ ꝑma. Si vo aliq̃ oĩno demr̃atione nõ egẽt:ſed ꝑ
ſe ꝓbabilia manifeſtaue ſũt:hec ꝑma ⁊ ſũma intelliganꝛ
nccẽ eſt. Qꝺ genꝰ veteres ꝓfata ⁊ ꝓloga ⁊ enũciatiões vt
ſic dixerim imediatas:⁊ dignitates appellãt in q̃ reliq̃ cõ
ferenꝛ:⁊ ꝑ quã ſũptiões q̃ ſyllogiſmũ optimatẽ ꝯſtituũt:
approbarenꝛ aſſererenꝛ q̃:eoq̃ ⁊ ꝑnciᵃ demr̃atõis vocãꝛ
Qꝛ ſi q̃ ꝓpõnes ita ꝑme ⁊ ita ꝑores hñꝛ:palã eſt eas prio
res eẽ nõ nobis:ſꝫ nãe.nã nobis ꝑora ſunt ſingl̃aria:⁊ q̃
ſub ſenſũ cadũt:nãe vl̃ia ⁊ a ſenſu lõgiſſime poſita. nã et
quom notiores dicunꝛ:id referẽdũ ad nãm eſt. Nec enim
demõſtratio ad mẽſurã ſe ingenij nr̃i ſumittit:ſed rectã iꝫ
ad vitatẽ viã:nec qd ipi poſſimꝰ:attẽdit:ſꝫ in ſolã rei nãm
incũbit:illã veſtigat:illã explorat: ẽt ſi nobis ignota incõ
ſpectaq̃ ſit. Nã ſyllogiſmꝰ ſciendi in eo maxie a reliquis
euariat. Qꝛ illi tũ veꝝ ex falſis pñt oſtẽdere: qꝺ apud rhe
tores freques ẽ:tũ ꝑora ex poſterioribꝰ: q̃lis videꝛ ſyllo-
giſmꝰ:q ex ſigno ꝯiecturaq̃ duciꝛ. Iã ceteri vt ꝯcedamus
ex veris:nõ tñ ex ꝓpris formãtur. Sꝫ ita vt ſi aliq̃s medi-
cus vulnera orbicularia difficilius curari ⁊ coaleſcere eo
cõprobet:ꝙ figura ea capaciſſima oim ſit.nec.n. medico
ꝓpria ea rõ eſt:ſed geometrie. Et hec oĩa obſeruãda i ijs
ꝓpõibꝰ ſũt:q̃ ad demõſtratõem exq̃ſitã ⁊ ſtabilẽ adhibeꝛ.

Quid ſit propoſitio immediata. Capl̃m .v.

Propoſitio itaq̃ ſũma imediataq̃ dr̃:q̃ nulla ſu-
perior ẽ:⁊ quã nemo demr̃atiõe alia ꝯfirmare pt
Atq̃ oẽs he cõplexu vniuerſaliũ ꝯſtãt. Sunt.n.
nõnulle q̃ ex ſenſilibꝰ nectanꝛ. Nã tunicã eẽ cãdi
dã:ꝓpõ imediata ẽ.ſed nõ eiꝰ gñis cuius eẽ ꝑnᵃ demr̃a-
tiõis req̃rũt: q̃ppe q̃ vl̃ia eẽ nccẽ ſit. Cuius rei cãm poſt
viderimꝰ. Immediataꝝ ꝓpõnũ q̃ demr̃atiõi aſſeruiunt:
alie ea nã ſũt:vt nccẽ ſit oẽs hoies q doceri q̃cq̃ velit:no-
titiã ⁊ informatiõem eaꝝ ipreſſã ⁊ ante captã habere ſine
doctrina. ⁊ hec vt dixi ꝓloga ⁊ ꝓnũciata diciũꝛ. Cõſurgũt
eñi ⁊ ꝯualeſcũt notiões:q̃dã ⁊ ſenſus cões in hoie:ſuapte
nã:citra docẽtẽ:ſine q̃bꝰ nec intelligi q̃cq̃ nec q̃ri poſſit.
Qꝛobrẽ Theophraſtꝰ illas ita finit. Proloquiũ ſiue digni
tas pſuaſio q̃dã ẽ. Cuius due ſũt ſpẽs. Una ipromiſcua:
et ad ea tm̃ ptinẽs:q̃ certo gñe ꝯtinẽtur:q̃lis illa:ſi ab eq̃li
bus eq̃lia demas. Altera vaga ⁊ in oẽ genꝰ fuſa:q̃lia ea in
quibꝰ aut etiã aut nõ poniꝛ alterutrũ eẽ verũ oꝫ. Horũ
cognitio pinde vti ꝯgenita ⁊ cõis oibꝰ vꝫ. Ab hac rõe di-
gnitates vocãtur:⁊ merito. Nã q̃ꝝ vſus aut ſimpl̃r i oibꝰ
ꝯſtat:aut pticulatim in ijs q̃ vniꝰ gñis ſũt: digna ꝓculdu-
bio iudicãtur:quibꝰ potiſſimũ credatur:⁊ q̃ inter ea i q̃bꝰ
poſita ſũt:ꝑncipẽ locũ obtineãt. Atq̃ hec vna ſpẽs imedi
ate ꝓpõis eſt. Altera poſitio dr̃:q̃ q̃ʒq̃ʒ demr̃atiõe alia ſta-
biliri nõ poſſit:nõ tñ nccr̃io a diſcẽte ꝑſcitur:ſꝫ accipiẽda
a docẽte eſt. Poſitiõis aliud genꝰ definitio eſt: aliud ſub-
iectio. Definitio ẽ orõ :in q̃ nec eẽ:nec nõ eẽ rẽ dicimꝰ:
ſed tm̃:qꝺ ſit rei eẽ. Qꝛ uiſq̃ ſeq poſſit:vt ea res ſit: cuius

UVA. BHSC. IyR_086_3

definitionē afferim⁹:nō tñ h̃ ſiniēdis reb⁹ ꝑncipalr̃ accu‑
ram⁹.Nā vt ſit res:per accñs ē: Per ſe vero qdnā res ſit
definitio exꝑmit.Definitiões porro ſolas ſcire opz. Pro
hinc ambigit̃ vtrū definitio aliq̄ ꝓpoſitio videat̃ eſſe. Et
hercule nō videt̃:cū definitio q̄drare ⁊ rñdē debeat noi:
qd̄ definiat̃.Alioqn in eo nobis:Ariſtoteles clara voce te
ſtatur.Definitio inqt rem eſſe vel nō eſſe nō ſumit.Ꝯ̃rio
ſi nō ſit ꝓpō:q̃zobrē vt ſpēs ꝓpōnis imediate affert̃.Sz h̃
alijs ꝑſiculādū ⁊ explanādū relinq̄.Mihi in trāſcurſu
admonuiſſe ⁊ locū mōſtraſſe ſat ſit.In duas itaqz ſpēs(vt
dixi)poſitio ſecat̃.in definitionē ⁊ ſubiectionē.Cōe aūt cu
iuſqz ſubiectiōis eſt ꝑmū nō ꝯiungere hoib⁹a nā:ſed ab ar
tifice ꝑceptoreqz impꝑmi.Tum deinde ꝓpōnem eſſe.Con
ſtat.n.qcqd in ſubiectione collocat̃:de eo aut vt ſit:aut vt
nō ſit:ſp afferri:quoiuſmodi ille ſunt.Motū eſſe:ex nihi
lo fieri.A q̄cūqz pūcto ad aliū pūctū lineā rectā educi.Ac
ſubiectiões qdē potiſſimū appellam⁹:q̄ vel a ſe nobis ꝑ
ſpicue ſūt:vel ſimulatqz didicim⁹:aſſertiōe etiā nr̃a facile
cōprobant̃.Que vero nō ita ꝑſpicue ſūt:hee poſtulata ſi
ue petitiōes dicūt̃. Ut apud geometrā: lineas q̄ a minori
b⁹ angulis extrahūt̃ cōuias fieri. Atqz hec ſimpliciter ꝓ
prieqz poſtulata ⁊ ſubiectiōes vocāt̃.Sed aliud gen⁹ po
ſtulatoꝝ ⁊ ſubiectionū habet̃:que neqz imediate ſūt:neqz
demōſtratiōis aſtructu indigēt:ꝙ ſiquis illas citra expli
catiōez in ſyllgiſmo cōſtituat: neqz ſubiectiōes neqz poſtu
lata oibus ⁊ ſimpliciter dicēt̃:ſed illi vni dūtaxat: q cōſti
tuerit ꝯceſſeritqz.Demr̃atiōes v̄o nō ex talib⁹:ſed ex ꝑori
bus certi ⁊ ꝯfeſſis exiſtit.Quid ſit imediata ꝓpō q̄ demō
ſtrationi ꝯueniat:qd poſitio:qd ſubiectio:qd̄ poſtulatuz
executi iam ſumus.

¶Plus credi ꝓpōnibus q̄z concluſioni. Cap.vj.

n Unc videam⁹ ꝑuilegia ea q̄ ꝑncipijs demr̃atio
num tribuim⁹:recte an ꝑperā ſint tributa:id fiet
cōmodiſſime:ſi a capite ſingl̃a ꝑceſebūtur.Dixi
mus aſſūptiones in demr̃ationib⁹ notiores ꝯ̊ne
haberi:nec iniuria qñ ꝑ illas ⁊ ſcire ⁊ credere ꝯ̊nē oz.Sē
per.n.id qd̄ plurib⁹ tribuit̃:ita vt alteri ꝑ alteꝝ tribuatur:
neceſſe ē:vt illi plus cōpetat:ꝑ qd̄ alter cōicat̃. Si igit̃ ꝯ̊
nes merito ꝓpōnū ⁊ credūtur ⁊ cognoſcunt̃:ꝑfecto ncc̄e
eſt:vt ꝓpōnes ampli⁹ credant̃ ⁊ cognoſcātur.Qui.n.ꝑce
ptorē ob diſcipulū diligit:nimiꝝ ncc̄e eſt: ipm magis di
ſcipulū diligat.Ita ꝓpōnes ille ncc̄rio notiores ſūt: inte
rim ois ex qb⁹ ſyllogiſmi ꝯficiūtur:iterim nō oēs:ſz q̄daz
oino.Sūt porro aliq̄:qbus qd̄ admodū euidētes nō ſūt:
ita demū vtimur:quom demr̃are ꝑ alias fuerit.Qd̄ ſi ve
rū eſt ꝓpōnes:quā ꝯ̊nē plus cognoſci.Duoꝝ alteꝝ dabit̃
vt aut illas ꝑ demr̃ationē ſciam⁹:aut vt in ijs noſcēdis me
lius ⁊ locupleti⁹ affecti dicamur:quā quom ꝑ demr̃atiōz
qd ſcim⁹.Atqz h̃ mō circa dignitates ⁊ enūciatiōes ꝑmas
afficit̃.Nō ſolū aūt credibiliores oz ꝓpōes quā ꝯ̊nē ꝯce
di:ſed etiā vt nihil ex ijs q̄ ꝓpōnes ijs ꝯ̃rie ꝯtinent̃:credi
bilius ſit.Nā ſi nihilo magis ꝓpōibus q̄z ꝯtrarijs credas
neqz ꝯ̊ni vtiqz crediderís potiuſ:q̄z huic ꝯ̃rie.Eo credere
etiā ꝯtinget:poſſe aliter eſſe q̄z ſit ꝯfectū:Ita fiet vt com
plexionis ſcientia inuariabilis eſſe non videatur.

¶Nec ſciri demonſtratione oia nec circulo. Cap.vij.

n Onnulli aūt ſt:q male vtētes his q̄ a nobis recte
dicūt̃:demōſtrationē de medio fundit⁹ tollant.
Ac nos qdē putam⁹:ſi vlla demr̃atio ſit.ſūpta ei⁹
oportere āpli⁹ ſciri q̄z ꝯcluſionē.illis v̄o hoc non
videt̃:ſed arbitrāt̃ nihil ſciri a nobis poſſe:niſi qd̄ per de
mōſtrationem ſciat̃.Non igit̃ concedent ꝓpōnes ampli⁹
ſciri:niſi fides his per demōſtratiōis lucē acceſſerit.Qꝛ ſi
aſſumptiōes ncc̄e eſt demr̃ari ꝑ alias:atqz has rurſū ꝑ ali
as ſp:aut in infinitū caſura inqſitio eſt.Infinita aūt exigi:
aut abſolui q pn̄t?Aut ſi defatigatus ꝓceſſu deſiſtas: ſine
dubio relinq̄re iq̄tas ſaltē illas oportebit:qb⁹ demr̃andis
pre faſtidio ſupſeſſurus ſis.Ex ignotis autē ꝑncipijs qui
poſſit qcq̄z cognoſci?Nā quoꝝ ꝑri⁹ ignorat̃ ipa q̄ de ꝑnci
pijs ꝓfluūt ſciri nō pn̄t:niſi forte ꝑ hypoteſim.i.ſubiectio
nē adiūctionēqz illoꝝ. Sane poſtremū h̃ veriſſime dicit̃
ꝑoribus ignoratis:poſteriora cognoſci non poſſe.Illud
ꝑperā ſciri nō poſſe:niſi qd̄ ꝑ demōſtratiōem ſciatur. Nā
ꝑma ſūt q̄ ⁊ ſciant̃ nec demr̃ationē capiāt!Profecto idē
peccāt ⁊ qui nihil ſciri ⁊ qui oia ſciri ꝑ demōſtrationē de
fendūt.Sed quēadmodū notiſſimū ē pleraqz hmōi eſſe:
vt fidē aliūde ⁊ ꝓbatōnē regrāt:ita nihilominus ꝯſpicuū
videt̃:cōplura eſſe q̄ ſuopte ingenio cognita explorataqz
ſint.Immo magis etiā q̄z que ꝯfirmatiōe alterius addi
cūtur.Iā ꝑnci ͣ demōſtrationis demr̃ationes eſſe nō pn̄t:
ſed ꝓpōnes indubitabiles imediateqz:⁊ luce ſua ꝑſpicue.
His ꝑfecta mens ē:que termios cōprehēdit quoꝝ cōple
xu dignitates ⁊ ꝑfata concipim⁹.Melius h̃ mō dicitur q̄z
ꝯceditur:ea que noſcātur oia videri ꝑ demr̃atiōem q̄ſita.
Alioqn dū infinitā illā ꝓgreſſionē declināt:videtur i cir
cularē ⁊ reciprocā demr̃ationē incidere.Hoc aūtē erro
rem errore alio opꝑire.Ita cū ea ſumāt:quib⁹ nitantur de
mōſtrationē ſeruari:nihilomin⁹ cōceſſis his ncc̄e eſt de
mōſtrationē excidi.nā ſi ex ꝑoribus ⁊ notioribus cōſtitui
demōſtratio debet:impoſſ̃e aūt eſt eiſdē eadez eſſe priora
poſterioraqz:fieri nullo mō pōt:vt quicq̄z circulo demon
ſtretur.Nam circulus demr̃atio eſt:in qua id quo demō
ſtrandis alijs vtimur ꝑ illa ipſa retro aſtruimus.Ac pōt q
dem accidere vt eadē eiſdē priora poſterioraqz habeant̃.
nō tñ ſimul nec vno reſpōſu:ſed diuerſo:vt ſi alia ad nos
alia ad naturā referri dicantur.Demōſtratio v̄o ſp priora
que ſm naturā ſint priora deſiderat.Qꝛ ſi ex priorib⁹ ſm
nos demōſtratio aliqua nectitur:vt demōſtratio appella
ri poſſit:non tñ ſimpl̃r:ſed ſm nos demonſtratio fuerit.
nō ſolū aūt rōe hac demōſtratio reciproca euertit̃. Sz ob
deridiculū quoqz qd̄ ex ea cōſequitur.Id tale eſt.A.eſt:ſi
A.eſt.nā ſi per.A. oſtēditur.B.ꝑ.B. v̄o aſſeritur.C.ꝑ.C.
rurſuz cōitur.A.manifeſtū eſt.A.demōſtrari ꝑ.A. A quo
eñi cepta eſt:in id reſilire:ac referri videt̃ oro. Hoc autē
ambitu nihil ſit demōſtratu ⁊ explicatu difficile. Multa
alia icōmodā ijs eueniūt que nos in cōmētationibus de
ſyllogiſmo collegim⁹.Quare relegādi illuc ſunt qbus ea
noſſe accuratius:ſtudiū eſt. Nos hoc loco repetere nō ē
ncc̄e:ſz pl̃a fortaſſe q̄z vſus poſtulabat eꝝ negotiū dixim⁹.

¶Neceſſarias eſſe ꝓpōnes in demōſtratione. Ca.viij.

r Edeamus ergo vnde ſum⁹ deducti. Dicebam⁹
ſupra veras eſſe ꝓpōnes ſcie oportere.Nec ſolū
ſimpl̃r veras:ſed etiā que aliter eſſe nō poſſent.
Qd̄ nihil aliud eſt q̄z ꝓpoſitiones neceſſarias fa
cere.Atqz hoc rectiſſima rōne.Quom.n.id quoius fides
ꝑ demōſtrationē accipitur:neceſſariū ſit. Neceſſariū aūt
id dicitur in artificio demōſtrādi:qd̄ aliter eſſe nō poteſt.
atqz hoc ita etiā nō aliūde cognoſcitur niſi ex demōſtrati
one ⁊ ſyllogiſmo ſcientie.Nimirū neceſſarias oportz ha
beri propoſitiones:per quas illud efficitur.

¶Quid ſit dici de omni. Cap. .ix.

d Einceps enumerāde queſtiōes ſunt:que ad de
monſtrationē ꝑtinēt educēdaqz rō eſt:quēadmo
dū habūdare copia ꝓpōnū eaꝝ poſſim⁹:que ad
hoc genus qōnū accōmodātur. Initiū aūt a ſer
mone de ꝓpōnibus inſtituto ſumat̃:ex illis.n.ſyllogiſm⁹
ꝯſurgit.Qm̄ itaqz ois ꝓpō ex ſubiecto aliq̄ ⁊ ꝑdicato ꝯne
ctitur:ſcire oz ꝑdicatū in ꝓpōnibus demōſtrādi:nō vtcū
qz:ſed ꝑ ſe de ſubō dici afferriqz oporteret.Sed quidnam
ſit hoc:qd̄ ꝑ ſe vocamus declarabit̃ mox. Sed ꝑus eſt vt
ſciat̃ quid ſit ꝑdicare de omi.nā ſine hoc verbū ꝑ ſe expli
cari probe nō pōt. Predicare de omi eſt: nō qd̄ in aliquo
ſit:in aliquo nō ſit:aut qd̄ mō ſit mō nō ſit. Aliud.n. gen⁹
hoc ab eo quoius in libris de ſyllogiſmo habita mētio ē:
ibi nāqz de omni appellabat̃ qd̄ non ſp ſed aliqñ omnib⁹
ineē diceret̃. de quo eñi dicēdū eſt.qd̄ de omni affirmat̃.
Exempli gr̃a:de omni hoie animal dicit̃:de quo eñi veꝝ
eſt hoiem dici: de eodē alterū veꝝ eſt aial: ⁊ ſi nūc vnuz

UVA. BHSC. IyR_086_3

eſt veꝝ:alterū quoq; verū eſſē neceſſe eſt:ꝙ aūt tale ſit id
quod nūcupat᷑ de omni:conſtat argumēto eo ꝙ ij q indu
ctionē afferre ⁊ reꝑhēdere hoc genus voluīt ſolēt alteruȝ
ꝓbare:aut ꝙ aliquoi vni nō inſit:aut ꝙ aut aliqñ non in,
ſit:atq; hoc eſt qđ de omni dicit᷑ ſiue de toto.

¶Quid ſit dici per ſe. Cap.x.

Er ſe p̄dicari vident᷑ ea:que cōmode de omī di,
p cant᷑:in eo ꝙ ſit rei eſſe de ſubiecto dicunt᷑. vt de
hoīe aīal:de platano arbor:de triangulo linea.
Eſt.n.triangulus q directis tribus lineis ꝯtinet᷑
Porro nō omē qđ p̄dicatur de omī:p̄dicatur etiā per ſe.
Nā de omni cygno candidū p̄dicatur:qꝛ ⁊ ſemꝑ ⁊ omī cy
gno candor ineſt:nō tñ in eo qđ ſit cygno eſſe. Sane mo,
dus hic vnꝰ eoꝝ eſt:que ꝑ ſe p̄dicari dicunt᷑: quoius vſus
in demōſtratiōe ꝓmarius ⁊ maximus eſſe ſolet. Secūdo
modo accidētia illa:in quoꝝ definitionibus collocantur
ſubiecta:per ſe ineſſe dicunt᷑ ijs ſubiectis:que in diffinitio
ne ſumunt᷑:declarāte quid ſint:ꝓinde ſimitudo ꝑ ſe naſo
ineſt:quia definitio ſimitudinis naſi cauitas eſt.Ineſt ꝑ ſe
et rectitudini linea:quia in finitione eius linea adhibetur
Nihil.n.aliud directio eſt:q̃ȝ mēſus is qui ſuꝑ puncta li,
nee indeclinis ⁊ equiremꝰ eſt. Ineſt ⁊ imparitas numero
Quid.n.eſt impar niſi numerus in ꝑtes inequales didu,
ctus. Inſunt ⁊ animo v̊tutes:qꝛ in finibus eaꝝ aut ꝑs ali,
qua animi a potētia ſemꝑ adiungit᷑. Tertia forma eorum
que per ſe adſunt:ꝑtinet ad accidētia:que ita ſubiectis ſu,
is inſunt:vt nō alijs ꝓus:quō ſuꝑficiei color. He igit᷑ que
tribus his modis de aliquo afferūtur:ꝑ ſe afferri dicunt᷑.
Eſt ⁊ quartus modus verbi huiꝰ per ſe:nō in his:que de
alio p̄dicētur:Sed in his q̃ neq; ꝑ aliud ſunt:neq; in alio
cōtinetur:atq; hec indiuidue ſubſtātie ſunt: Callias:So,
crates:Plato. Sūt ⁊ cauſe quedā ꝑ ſe q̃ nō ex accidenti:
nec forte fortuna ſunt cauſe:vt ſi in ambulāte me fulſerit.
Nō.n.ꝓpterea ꝙ in ambulabā:fulſit:ſed temere cōtigit.
Itē ſi paſtinādo in theſauꝝ qs offendat:nō iccirco paſti,
nabat:vt theſauꝝ inueniret:ſed ita cecidit. Si v̊o vigilā,
te te:Socrates morit᷑:eueniſſe id caſu nō dicimus:quia iu
gulatio illa ꝑ ſe cauſa interitus eſt.

¶Qui modi eorum:q̃ per ſe dicunt᷑:ad demonſtratōnem
pertineant. Ca. .xi.

Tq; hec poſteriora ſignificat eius qđ per ſe ap,
a pellauimꝰ adiecta ſunt amplificādi exornandiq;
gratia. Priora aūt duo manifeſtū eſt:ex neceſſa,
rijs ꝯſtare. Nō.n.pūt nō eſſe:q̃ in definitione de
noibus:in eo ꝙ ſit rei eſſe:dicūtur. Nec que ita ſubiecta
accidētibꝰ ſunt:vt in definitionē eoꝝ addant᷑. Ceterū ſine
aliqua rōne intelligi pōt:neceſſario eſſe ea q̃ in definitiōe
nominū collocant᷑. Illud nōnullā cōtrouerſiā habet:vtꝝ
accidētia quoq; ipſo neceſſario ſint:que ſine ſubſtātia ſui
ſubiecti definiri nō poſſunt. Veꝝ hoc facilꝰ fiet itellectu
q; capiet᷑:ſi ꝓus qōnes quaſdā que huic videntur attinge
re ſoluerimꝰ:nullū igit᷑ tale accidēs pōt ex ſua natura om
ni aliquoius ſpeciei indiuiduo ineſſe. Nā ſimitas omni
naſo nō ineſt.neq; omni numero paritas. Ex hoc ſequit᷑
vt dicere bono ꝑiculo liceat:nō ineſſe neceſſario ſimilitu
dinē naſo:neq; numero paritatē:atq; hoc veriſſime dicit᷑
Siquis accidētia hec ſeorſum accepit. Qꝛ ſi de accidenti,
bus ijs ita ſermo fiat:vt qbus ꝯtraria ſua rñdeant:parita,
ti imparietas:ſimo re ſimū:⁊ ſingulis ſingula:Tūc alteꝝ
ꝯtrarioꝝ neceſſario p̄dicabit᷑ de ſubiecto:ois em̄ nūerus
par vel impar eſt.⁊ ois linea arcuata vel directa. Proin,
de negatio vnius cōfirmatio alteriꝰ eſt.nā numerus: qui
eſſe nō impar dicit᷑:ſtatim cognoſcit᷑ par. Et naſus q neq;
rectꝰ neq; re ſimꝰ ſic:ꝯtinuo intelligit᷑ ſimus. Sunt.n.aliq̃
quoꝝ ꝯtrarietas pluribꝰ q̃ȝ duobꝰ cōſtet:atq; hec ſunt q̃
inter ſe exceſſu defectuq; differūt: qm̄ in his et medietas
cernit᷑:q̃ȝobrē ſi de quaq; re aut affirmatio aut negatio ve
ra eſt. Negatio aūt taliū accidentiū:alteꝝ ponit in ſubie,
cto habili determiatoq;:manifeſtū eſt alteꝝ illoꝝ neceſſa
rio ineſſe omnibus:que ſubiecti generis natura partici
pant. Quid ſit de omni:quid per ſe:definitū iam ſit.

¶Quid ſit vniuerſaliter dici. Ca. .xii.

Unc de vniuerſali agamus. Uniuerſale appel,
n lo qđ de omni ⁊ per ſe ⁊ quatenus ipm̄ eſt: dicit᷑.
Quare ſi quid per ſe eſt:nō continuo ſequitur vt
vniuerſale etiā ſit. Nam ſecūdus modus eorum
que dicunt᷑ per ſe:⁊ ſequētes duo:vniuerſaliter eſſe non
poſſunt. Neq;.n.propterea ꝙ de omni dicūtur: ſtatim ne
ceſſe eſt vt vniuerſaliter ſint.nā albū de omī cygno affer,
tur:⁊ atrū de omni coruo:nō tñ vniuerſaliter:quia neq; ꝑ
ſe. Utrūq; igit᷑ adeſſe neceſſe eſt:ijſq; vniuerſaliter p̄dicā
tur:⁊ vt per ſe:⁊ vt quatenus ipſa ſūt:predicent᷑. Hec duo
nobis hoc loco audiēda vt eadē ſunt. Eſt.n.alterū alteriꝰ
ita cōſentaneū cōnexūq;:vt ſeparari alterū ab vtroq; non
poſſit. Exempli gratia:ineſt per ſe longitudo linee:quia
in definitiōe eius affertur. Ineſt etiam q̃tenus ipē ē. Re
ctitudo quoq; ineſt linee tum per ſe:tum quatenus ipa ē.
Nam ſine linea rectitudo definiri nō poteſt. Sed quero
num omnia que definitionē aliquoius comminuunt:vni
uerſaliter predicentur:vt genera:vt differentie:que ⁊ de
omni ⁊ per ſe afferri predicariq; conuenit. An ſi definiti
onem vniuerſalis reppere accuratiſſimā volumus.adij,
ciendū eſt nō modo vt per ſe:et vt de omni dicatur: ſed vt
primum adſit:huic:et nulli alij prius:verbi gratia. Habe
re duobus rectis pares ꝓmo adeſt triangulo. Hec.n.affe
ctio ⁊ per ſe triangulo:ineſt ⁊ omni triangulo: quia ꝑ eſ
ſentiā primumq; adeſt. Habere igit᷑ duobus rectis equa,
les vniuerſale in figura nō eſt:quia omni figure nō adeſt.
Nā quadrantali non adeſt:ſed nec vt vniuerſale ſchala,
rio adeſt:q̃ȝuis em̄ omni ſchalario ⁊ omni equilatero et
omni equipedo adſit: nō tamē ijs adeſt vt primis: qꝛ priꝰ
adeſt in cōmune triangulo. Illud ergo quod omni et pri,
mum ineſt:ineſſe vniuerſaliter dicit᷑: ⁊ demonſtratio ex
hoc genere affectionū:ſiue vniuerſaliū conſtat: q̃ȝuis ad
ea quoq; vſum ſui demonſtratio porrigat:q̃ ſub vniuerſa
li habentur.nam qui triangulum continere duos rectos
oſtendit:equipeduȝ quoq; continere duos rectos obiter
demonſtrat:Geometra tamen explicationeȝ ſuam nō ad
eqpedū.ſed ad triangulum generatim accōmodat. Nec
deterreri hoc exemplo quemq̃ȝ velim: quom vniuerſale
ſubiecto equipollere:⁊ cū eo reciprocare conueniat. Sci
re licet genera q̃ȝq̃ȝ in plura ſe quaſi fundunt hiantq;:ta,
men differentijs proximis ineſſe vniuerſaliter:mox ⁊ dif
ferentias ſpeciebus:alioquin ſiquis hoc negauerit:coge
tur fateri demōſtrationē ad ſolas pertinere definitiones.

¶Quemadmodū circa vniuerſale in demōſtrando error
contingat. Ca. .xiii.

Aud quaq̃ȝ aūt ignorandu ȝ eſt circa vniuerſale
h frequēter errari. Fit.n.ſepenumero interim vt
qui demonſtrēt demonſtrare non credant: inte,
rim contra:vt qui nō demōſtrēt demonſtrare ſe
putent. Tres adeo cauſe allucinatiōis huiꝰ noſcunt᷑. Pri
ma ē quom id de q̃ aliqd demſtramꝰ ſinglare ⁊ idiuiduuȝ
eſt:vt ſol:luna:mūdus. Nā cū nihil ſit ijs ſuꝑiꝰ aut cōe:ſȝ
mera indiuidua ſint:tm̄ vnꝰ ē ſol:⁊ luna vna:⁊ vna tellus
et celū vnū. Quotiēs de ijs demſtratiōeȝ aliquā nectimꝰ:vt
de terra ꝙ in meditullio orbis ſit locata:aut de celo qđ cir
cumagatur:tum id qđ vniuerſale eſt demōſtraſſe non vi
demur. An eſt q neſciat de ijs:vt ſinglaria ⁊ ꝑticularia ſūt
demōſtrationē cōponi nō poſſe. Nō.n.de ſole vt vnus eſt
demōſtramꝰ:deliquiū eiꝰ:lune interuētu ꝯtingere. Sed
ita vt etiā ſi multi ſoles eſſent:idē ꝓbaſſe demonſtraſſeq;
videremur. Verbi cauſa: Si ex omī triāgulo ſolus equi,
pes haberet᷑:quē duobus rectis equales angulos cōtine,
re demōſtraremꝰ:nihil ad rē facerct.eqpes eſſet nec ne
ſed attineret eū eſſe triangulū:etiā ſi eqpedē ſolū extare
ſubiectū ſit. Ita quom ſolē ꝓbamꝰ maiorē terra:nō in eo
ꝙ vnꝰ eſt ſed in eo ꝙ ſol ꝓbamꝰ:eoq; nc̄c̄e ē demōſtratio

UVA. BHSC. IyR_086_3

neʒ nō ad hunc ſolē referri: ſed ad omnem ſolē ſi plures
illuceſcerēt mūdo. Quare quoꝝ de ſingularibꝰ rōcinatio
nes aliq̄ aſtrigunt admonēdi ſumꝰ: nō de ſingularibꝰ: ſʒ
de vniuerſali: ꝙ mēte ꝯcipit aſtrictū ⁊ demōſtratū itelli.
gi. Altera decipuli cā eſt quom ſpecies multe differētesqʒ
ratiōe vna ꝯueniūt. Sed illud i q̄ ꝯueniūt innominatuʒ
eſt. Differūt diſcriminibꝰ ſpeciei numerꝰ: magnitudo: tē
pus. Sed illo ꝯueniūt: ꝙ ſicut quattuor comparīles nu
meri commutati vicibꝰ eiſdē ꝓportionibus reſpōdēt: ita
magnitudines quattuor ⁊ tēpora quattuor. Porro de ſin
gulis demōſtratio ſeorſū fieri ſolet: q̄r res cōe nomē non
habet: neqʒ natura aliq̄ ſuperior ē numero magnitudini
tēpori: de q̄ poſſit illa vniuerſalis affectio demōſtrari. Ac
ēgdē gnalit verū: vt q̄cunqʒ ita comparilia ſūt: commu
tato ordine eiſdē ꝓportionibꝰ ꝯgruāt. Quia vero nomē
aliqđ eiꝰ rei cōe ⁊ certum afferre nō ē: ſoluit demōſtrtio
vna i multas: atqʒ ita de ſingulis demōſtratū vniuerſalit
videt: qđ tamē ſecꝰ ē q̄r nec numerꝰ vti numerꝰ ē: neqʒ ma
gnitudo q̄r magnitudo: neqʒ tp̄s i eo ꝙ tēpꝰ i demōſtrati
ones illas ſufficiūt. Pari pacto falli ꝯtigeret: ſi ſeparatiʒ
de ſcalario ꝓbaret duos eni rectos habere: ſeparatiʒ de
eqpede: ſeperati de eqlatero. Nūc ꝙ in ijs nominatū cōe
habet: vt triāgulꝰ falli nō facile eſt: in qbꝰ vero nō habet
facile. Tertia erroris cā eſt: quom is q aliqđ ineſſe omni
demōſtrat: credit ſe id ieſſe vniuerſalit demōſtraſſe. Uer
bi gratia. Probet Geometra ſi linea recta q̄ ſup duas li
neas rectas ceciderit: rectuʒ vtrinqʒ ſecus angulū faciat
duas illas lineas rectas nūq̄ʒ ꝯiūctuʒ iri. Hoc oibꝰ lineis
ꝯuenit q̄ rectos āgulos faciūt. Nō tamē ꝑ hoc p̄mū eq̄ di
ſtātes ſūt. Nā ſi non vtrūqʒ facerent rectum: ſed duo: qui
ſimul iūcti eq̄les duobꝰ rectis eēnt: nihilominꝰ eq̄ diſtā
tes ꝓbant. Illa ergo demōſtratio: q̄ ꝯfirmat duas rectas
non ꝯiunctum iri: primum ⁊ vniuerſalit ꝯcepta eſt. Illa
v̄o que vtrunqʒ angulū cōmitti rectuʒ demoſtrat: nō vni
uerſaliter: ſed de omni duntaxat concludit. Sed quoniaʒ
diſcerniculo intelligitur de omni: an vniuerſaliter conſti
tuta demonſtratio ſit. Sed conſtat: ſi idem eſſet triangulo
eſſet ⁊ ſcaleno: quemadmodum veſtimento ⁊ tunice: is q
ſcalenum habere duos rectos oſtenderet: vniuerſalē af
fectionem nouiſſet. Quāuis enim ſcalendo duos rectos
contineat qua triangulus eſt: tamē ex ſubiectione idem
eſſe triangulum ⁊ ſcalenū conceditur. Quod ſi non ideʒ
ſed alterum eſt: nec qua ſcalemus: ſed qua triangulus af
fectionis eius particeps eſt: profecto ij qui demonſtratio
nem eam de ſcaleno qua ſcalenus eſt conditam arbitran
tur: ignorāt affectionē illā vniuerſalē eſſe. Sed q̄ro: qua
rōne ſcrutari poſſimus duos rectos: vt ſcalenus: an vt tri
angulis habeat. Hoc eni ſolum nobis reliquū eſt: ad mē
tionem preſentē. Igitur affectio vniuerſalis ꝑ illud adeſt
habeturqʒ: quo adempto: q̄r p̄muʒ int illa eſt: que inſunt
ipſi: cōtinuo ⁊ p̄dicatum adimitur. Uerbi grā. Huic triā
gulo inſunt oīa hec. Eſſe eneū. Eſſe ſcalenū. Eſſe triāgu
lū. Eſſe figurā. Finibus claudi. Querit ꝑ quod ex his: q̄
modo numerauimus: affectio hec: duos rectos hr̄e p̄di
cet: de triāgulo. Tolle eneū. Num ꝓpterea duos rectos
demeris: nequaq̄ʒ. Tolle ſcalenū. Adhuc duo recti ſupſti
tes ſunt. Tolle triāgulū. Iā hic oportet p̄dicatū tollatur.
Nec eni p̄terea duos rectos hr̄e aliqs triāgulus poſſit: ſi
triāgulus eſſe deſierit. Sed dicet qſpiā: rōne illa effici: vt
affectio hec: ad figuram: ad ſupficiē: ad extremitates: ꝑti
neat. Nā ſi aut figura: aut ſupficies: aut extremitates tol
lātur: nōne duos rectos ſublatū iri neceſſe eſt. Ego v̄o cō
fiteor abiuncta figura: ſupficie: terminis: abiturā affectio
neʒ illā: cōmorituraq̄ʒ: ſed nō q̄r figura: ſupficies: termini.
ſed q̄r triangulus: abiunctis his: neceſſario tollitur. Si
eni ſine figura: terminis: ſuperficie: incolumis eſſe trian
gulus poſſet: vtiqʒ ſublatis etiā is duos rectos hr̄i contige
ret. Sed hoc impoſſibile ē. Tu v̄o id ita cōtemplare. Ma
nentibus: figura: planitie: clauſulis: triangulum deme.
Statim duo recti demūtur. Ergo habere tris: huic p̄mo
⁊ vniuerſaliter dicēdum eſt ineſſe: nā alijs ceteroꝝ aboli
tis nō aboletur qualia ſunt: eneū eſſe: ſcalenum eſſe. Alijs
manētibus nō manet: qualia ſunt: figura: planities: termi
ni. Poteſt eni figura duos rectos non habere: qualis eſt
quadrangula: ⁊ multangula. Triāgulo certe ſeruato ſer
uat: ꝑempto perimit. Quāobrem recte dictuʒ videt vni
uerſalem affectionē ꝑ illud conſtare: quo primum abiun
cto predicatum abiungitur. Abiungitur ⁊ abiuncta figu
ra: ſuperficie: terminis: ſed non primis.

In demonſtrationem neceſſaria ingredi. Cap. xiiij.

His ita cognitis palam eſt ex vniuerſalibus: ⁊ ex
ijs q̄ per ſe adſint: demonſtrationē exiſtere. Naʒ
ſi noticia ꝑ demonſtrationē queſita ex principijs
neceſſarijs ⁊ q̄ aliter eē non poſſint ꝯſurgit. So
la aūt ea neceſſaria ſunt: de qbus dicūtur: Que per ſe in
ijs ⁊ vniuerſaliter cōtinētur: manifeſtum eſt demonſtra
tionē ex illis cōſtitutā videri. Hāc rōnem aliqui cauillan
tur ⁊ cōparant huic. Si animaliuʒ corpora ex ſiccis ⁊ hu
midis conſtant cibus ⁊ potus ſiccum ⁊ humidum eſt: er
go ex cibo ⁊ potu corpora aīaliū conſtāt. Sed vir ſapien
tiſſime nō probaſti: ſola hec eſſe humida ſiccaqʒ. Ariſtote
les v̄o ſola ea eſſe neceſſaria primum oſtendit. Quiſqʒ
nōnulla accidētia ſint: que ineſſe ſubſtantijs ſuis neceſſa
rio videant: vt albedo niui: q̄r tamen natura horuʒ eiuſ
modi eſt: vt aliqbus ſubiectis nō inſint neceſſario: effici
tur vt neceſſaria ſimpliciter credi non debeant. Quēad
modū ſimpliciter illa neceſſaria ſūt: que ⁊ per ſe ⁊ vniuer
ſaliter p̄dicant. Porro ex ijs que vera tm̄ ſint conſtituere
ſyllogiſmū poſſumus. Sed q tamen demōſtratio nō dica
tur. Exēpli gratia. Callias inambulat qui inambulat mo
uetur. Mouetur igit callias. Demōſtrare nō poſſumꝰ ni
ſi ad demōſtrationem neceſſaria p̄ncipia cōferantur. Q̄
v̄o omnis demōſtratio ex neceſſarijs ſit: argumēto eſt: ꝙ
cū demonſtrationem euertimus infirmatione illa vti ſo
lemus: ꝙ ea q̄ ſumūtur neceſſaria nō vidētur. Unde ridē
di ſunt q ꝓpoſitiones: que demōſtrationi preſeruiunt: poſ
ſe accipi de veriſimilibus ⁊ credibilibus arbitrantur: qđ
Protagoras contendit: qui propoſitiones in demonſtra
tionem probabiles ⁊ veriſimiles tm̄ addebat: quas q no
uiſſet ſcientiam conſecutum putabat. Qui v̄o ſcientiam
conſecutus eſſet proculdubio ſcire quid eſſet ſcientia. Sʒ
ſi demonſtratio non ſolum veris ſumptis contenta eſt: ſʒ
proprias cauſas ⁊ alias conditiones: quas retro aſſerui
mus: requirit: facile datur intelligi: demonſtrationem ex
probabilibus non coaleſcere. Nunc q̄ʒ verum ſit omneʒ
demonſtrationem ex neceſſarijs conſtare: probabimus.
Primū nemo ſcierit quamobreʒ neceſſaria concluſio ſit:
niſi propoſitiones neceſſarias cognoſcat. Nam concluſi
onem ſeorſum facile eſt neceſſariam intelligere: vndenā
autē neceſſaria ſit ſciri non poteſt: ſi propoſitiones neceſ
ſarias eſſe nō conſtet. Animal in homine neceſſario con
tinetur: ſed ſiquis in homine propterea contineri animal
credat: quia deambulet: rem quidem neceſſariam cogno
ſcit: h̄ eſt in hoīe contineri animal: ſed rōnem ꝙ animal
in homine contineatur ignorat. Preterea tale medium
ſalua concluſione poteſt extingui. quando autem mediū
concluſionis extinguitur: tollitur cauſa propter quam ne
ceſſaria conclō videbatur. At nōne mirabile eſt? re inco
lumi ſaluo qui ſciat: ratione que non exciderit: manen
te: nihilominus ignoratum id videri. Sane concluſioneʒ
demonſtrationis neceſſariā eſſe conſenſum fere omniuʒ
meruit: ſed ſunt qui putent fieri poſſe vt concluſio neceſ
ſaria per mediū ſequioris generis cōfirmetur. Ac poteſt
q̄dē ex ijs quoꝝ vſus nihil cōcedit neceſſaria ꝯcluſio effi
ci: ⁊ ex nō veris vera: nā licʒ ex neceſſarijs: nō niſi neceſſa
riū ſeq̄tur: nō tm̄ cōmeat vt neceſſarium ex nō neceſſarijs
euenire poſſit. Nō eni quēadmodū ꝯtingēs ex ꝯtingēti
bus: ita eternū ex eternis ſp ꝯcludit. Plibꝰ de h̄ alio ope

in mētiōe de ſyllogiſmo egim⁹. Uer ꝗ ita ſentiūt ignorāt
vtrūqꝫ i ꝯcluſiōe demōſtratiōis regri: ꝛ ꝙ ſeorſū neceſſa-
ria ſit: ꝛ ꝙ ꝑ demōſtrationē id habeat. Habere aūt id per
demōſtrationē nihil aliud eſt ꝗꝫ ꝑ medium tale aſtringi
ꝗ̄ ſublato neceſſariū ſit ꝯcluſionē nec ꝑfecte nec abſolu
te cognoſci: ſiue de cā̄ ſiue de effectu agaꝶ. Quamobrem
ſi mediū: ꝑ qd̄ demōſtras: neceſſariū putab: nec tn̄ neceſſa
riū ſit: ꝑſuaſionē qdē ſciētie habebis: ſed ſciētiā nō habeb
ꝙ ſi vim medij hui⁹ īfirmā ꝓindeqꝫ nō neceſſariā noue-
ris: tūc nec ſciētiam: nec ſciētie perſuaſionem habueris
Que aūt differētia ſit īter demōſtrationē: ꝗ̄ ab effectis ꝛ
ꝗ̄ a cauſis ducitur: ꝗ̄ruꝫ ꝑorē qꝛ expoſitionē ꝯtinet rei: ꝙ ē
ſub hoc verbo vt ſit: alteram quod cauſam quod ita ſit de
clarat ſub hoc noīe quāobre: audire philoſophis in mo
re eſt: ſatiſ hoc loco erit exēplo mōſtraſſe. Quādo ꝓbam⁹
gntū corp⁹ eē ꝙ orbiculari motu ꝯuertiꝶ: ipſum: vt ſit:
addicim⁹. Quādo lunā deficere interpoſitu obiectuque
terre oſtendimus: ipſū quamobreꝫ explicamus: Horum
vtrūqꝫ ſiquis ꝑ media non neceſſaria comprobet: ꝑ demō
ſtrationē ſcire non poterit.

¶ Que ſunt per accidens demonſtrationis rationem non ingredi. Cap. xv.

Sik accidētiū eorū: ꝗ̄ ꝑ ſe nō adſūt queadmodū
i definiuim⁹: verbū ꝑ ſe: ſciētia ꝑ demōſtrationeꝫ
cōciliari non pōt. Non eni hic concluſionem ne
ceſſariā nectere eſt. Nā accidens de quo modo
loqmur contingere poteſt vti nō ſit. Sed quero quos ta-
les ꝓpoſitiōes que de cōtigētibus cōſtāt: interrogare per
cūctariqꝫ ſoleam⁹: ſi cōcluſio neceſſaria ſequi nō pōt. An
ꝗꝫuis de ꝓpoſitionib⁹ ꝯtingentib⁹ ꝯcluſio ſeorſum ꝛ a ſe
neceſſaria nō euadat: tn̄ neceſſario ſeqtur ꝗten⁹ ꝓpōnes
illas admittimus. Uerū ad demōſtrationē artificiū inter
rogādi: nō ꝑtinet: qꝛ ſyllogiſmū ſcientie ab eo: ꝙ ꝓpoſita
ꝯcedanꝶ aut negenꝶ: pēdere nō ꝯuenit: ſed ex ipſa plane
rerū natura. Spectare aūt illa ſolū oportet: ꝗ̄ quoiqꝫ ge-
neri ꝑ ſe inſunt: de qb⁹ demōſtratiōes ducātur: vtpote ꝗ̄
ſola ſyllogiſmū ſciētie pariant. Cetera accidentiū neceſſa
ria nō ſunt: nō ſolū ea ꝗ̄ adiūgi ꝛ ſepari cōtingat: ſed aliq̄
etiā ꝗ̄ ſemꝑ innexa adiūctaqꝫ habeanꝶ: vt ꝗcūqꝫ nō inſūt
ꝑ ſe. Nā ſyllogiſmi q ꝓficiſcūtur a ſigno fere media ſumūt
que firma ꝛ ꝑpetua ſint. Nā ꝛ lacteſcere ſemꝑ ineſt mulie
ri ꝗ̄ peperit: ꝛ ignib⁹ fumare. Sed media hec accōmoda
ta demōſtrationi nō ſunt: qꝛ in h̄ genere ꝑora ex ꝯſequēti
bus cōcludūtur. Dictū eſt plurib⁹ fortaſſe quaꝫ res poſce
bat. Propōnes demonſtrationis corrogari nec̄ias opor
tere. Nūc illas ꝛ peculiares ꝛ ꝓp̄as regri docebimus.

¶ Demōſtrationē ex ꝓprijs nō ex ex̄rijs ꝯſtare. Cap. xvj.

J neceſſe ē mediū ſummo: ꝛ primū medio ineē
ſ per ſe: manifeſtū eſt demōſtratiōes de gn̄e vno i
aliud migrare: aut ꝯferri nō poſſe. Uerbi grā: vt
Geometrice Arithmeticis cōgruant. Jlla eni ꝗ̄
aliquoi ꝑ ſe inſunt: ex eodē genere ꝛ natura cēſenꝶ; qꝛ de
ſubſtātia rei ꝓdeunt. Quod vt facili⁹ capiaꝶ paulo altius
petēdū nobis ē. Quom tria in demōſtrationib⁹ viſantur.
Unū id qd̄: aut adeſſe aut nō adeſſe oñdiꝶ: atqꝫ h̄ ꝑ̄dicatū
illud eſt: qd̄ in ꝯcluſionē ꝯferꝶ. Alterū ipſa ꝓloqa e qbus
demōſtratio cōmuniꝶ. Atqꝫ hec cōplexu eoꝝ: ꝗ̄ ꝑ ſe ſunt:
ꝯſtanꝶ. Tertiū eſt gen⁹ ſubiectū: ꝛ nā ea de ꝗ̄ affectiones:
ꝛ ꝗ̄ ꝑ ſe inſunt: mōſtranꝶ: vt magnitudo vt numerus. His
ſubiectis: videam⁹ qn̄ ꝛ queadmodū de gn̄e in gen⁹ trā-
ſitū facere demōſtrātibus liceat. Palā eſt quoꝫ gn̄a oino
abiūcta diſcrepātiaqꝫ hn̄tur: ꝗ̄lia inter ſe ſunt ea: circa ꝗ̄
Arithmetici ꝛ Geometre verſanꝶ: tum de gn̄e, in genus
demōſtrationes referri nō poſſe. Hoc tale ē. Fieri negt vt
Arithmetice ꝓbatiōes accidētibus magnitudinū ꝯueni-
ant accōmodēturue. Accōmodare accipimus ꝓ eo ꝙ eſt
vti ijs: que i alia ſciētia demōſtranꝶ. Qn̄ vō genera illa ꝗ̄
ſi cōicāt: ꝛ nā ꝗ̄ ſubiecte ſciētijs ſūt ſocietate aliq̄ ꝯtinētur:
tūc alteri alteri⁹ ꝑ̄ſidio vti ꝯcediꝶ: ꝛ ꝓnūciata alterius ad
cōmodū ſuū trāſferre. Hoc federe ꝑſpectiua cū Geome-
trica ꝯiūgiꝶ. Cōfinia eni ꝛ cognata vtriqꝫ gn̄a ſūt. Jmmo
vt veri⁹ loquar alterū ſub altero ꝯtineꝶ. Nā lineas rectas
eē: ꝛ angulos rectos: ꝛ lineas eq̄ diſtātes ꝛ lineas ꝯcurrē
ꝛ oia quoꝝ vſus ꝑſpectiuo ē: Geometria demōſtrat. Ab
hac igiꝶ ꝑſpectiui ꝑ̄n^a ſua ꝑ̄cario poſſidēt. Jdē ordo inter
Muſicē ꝛ Arithmeticē cerniꝶ. Nā duplio: ſexqtertiū ſex-
qplū: vnde ortuꝫ hn̄t: mox a numeris ad melica ꝛ mēſus
canoris trāſlata. Sꝫ ꝛ medicina ſepiſſime ꝓbationes a nā
deſumit. Qm̄ corpꝰ humanū circa qd̄ negotiū aru ei eſt:
ſub corpore nāli cōprehēdiꝶ. Sꝫ vel inde adſtrui euident
pōt: qd̄ dicim⁹. Geometra de nullo gn̄e geometrica rōne
mōſtrauerit: qd̄ a lineis ꝛ ſupficieb⁹ ſit abiūctum: vt de h̄.
Cōtrarioꝝ eādē rōnē hēt: aut de illo. Cōtrarioꝝ ꝯ̄ria eſſe
ꝯſequētia: imo ne de ijs ꝗꝫ ꝗ̄ tāetſi a lineis ſeꝑata nō ſunt:
nō tn̄ ꝑ ſe inſūt: neqꝫ in eo ꝙ linee ſupficieſue: ſꝫ extranea
rōne: ꝛ ꝗ̄ ab eaꝝ ſubā lōge abſit. Exēpli cā: vtrū pulcher
rima lineaꝝ ſit recta. Uel vtri magis orbiculari opponaꝶ
an arcuate. Nō eni de pulchritudiue ijs: neqꝫ de oppoſi-
tione ꝯ̄trioꝝ: ꝗ̄ Geometre ſunt: igiꝶ. Preter qꝫ promiſcua
hec videtur ꝛ in pluribus generibus reperta.

¶ Demōſtrationē nō cōſtare cōmunibus. Cap. xvij.

Ocos igiꝶ oēs vagos ꝑinde vſitatiſſimoſqꝫ a de
i demonſtratione reijcimus: quales in tractatib⁹
dialeticis executi ſumus: vt qui a cōtrarijs: a cō-
ſequētibus: a ſimilibus: a ꝯiugatis vocaꝶ. Jacta
ti hi ſunt ꝛ tranſlaticij. Nihil vi ꝓprium ꝛ alijs generibus
non ꝯueniens ꝑ̄ferant. Sed queſtio eſt: ſi ꝓprias eē opor
tet ꝓpoſitiones: quibus demonſtratio ſarcitur: quamob-
rem dictum eſt ꝓloquia ꝛ dignitates: que cōmunib⁹ ver-
bis ſunt cōcepte: in demōſtrationem venire: Ut illa ſi ab
equalibus eq̄lia demeris. Jtē illa: de quaqꝫ re aut affirma
tio aut negatio vera eſt. Soluiꝶ. Sunt hec quidem com-
munia: ſed quom vtūtur ijs: qui demōſtrant: non vt com
munib⁹ ſi pro qualitate ꝛ natura ſubiecta cum adiunctio
neqꝫ ꝑ̄ſcriptione quadā vtunꝶ. Quamobrē Geometra po
ſtulatum illud. Si ab equalibus: non ſimpliciter tractat:
ſed cum aſtrictione: ſi ab equalibus magnitudinibus de-
mas. Et Arithmetica. Si ab equalibus numerus. Enun
ciatum quoqꝫ illud diſparatorū omnibus artibus preſer
uit: ſed cū adiectione accōmodationeqꝫ generis eius cir-
ca quod verſātur. Uerbi gratia: numerus ois aut eſt: aut
non eſt. Nō ergo ſatis in demōſtratione eſt: ꝓpoſitiōes ve
ras cōferri: neqꝫ itē immediatas: aut que pre ſua claritate
ꝓbari aliūde nō poſſunt: ſed ꝑ̄ter omnia hec: neceſſe eſt
ꝓprias ꝛ generibus alijs impromiſcuas corrogari. Qua-
propter quadraturam bryſonis demōſtrationē Geome-
tricam nemo appellet: ꝙ is ꝓnunciato vtiꝶ quideꝫ vero:
ſed cōmuni. Eſt ea huiuſmodi. Jlla inter ſe paria ſunt ꝗ̄
eiſdem maiora minoraqꝫ habētur. Hoc prefatum nō mo
do in magnitudinibus ſed etiam i numero tempora ꝛ cō
plurib⁹ alijs verum eſt. Sed quidnam illud eſt? quo aſſū
pto viſum bryſoni eſt: quadrati circulū poſſe. Sane ꝗꝫꝗꝫ
hoc perſequi in loco non eſt: prelibanduꝫ tamen tantiſꝑ
videtur: contemplatione eorū qui auidiuſculi ſint noſcē
di. Omnis inquit circulus maior eſt omnib⁹ figuris mul
tangulis: que intra circulum deſignētur: ꝛ minor omni-
bus que deforis circūſcribantur. Figura porro multāgu-
la: que inter exteriores ꝛ iteriores figuras magnitudine
media ſit: ſine dubio maior ijs erit: qua intrinſecus con-
duntur: ꝛ minor ijs que extrinſecus ambiunt. Eiſdeꝫ igi-
tur maior ꝛ minor circulus videtur: quibus ꝛ media hec
figura. Jta ex illo proloquio vincitur: vt figura multan-
gula cum circulo: pari magnitudine ſit. Sꝫ vt proloquiū
hoc verum ſit: ꝛ ſi ita vis: etiam immediatum ꝛ euidētius
ꝗꝫ vt ſit vendicādum: ſyllogiſmus: certe totus iacet: quia
principio nititur vago cōmuniqꝫ: nihil rei quā docebat
priuatim addicto. Quoniam id neqꝫ vt ad circuluꝫ: neqꝫ
vt ad magnitudinē proprium ſumit. Eodē modo fallun-

UVA. BHSC. IyR_086_3

tur q ex accidētib⁹ demōſtrāt. Propterea ꝙ aſſūptiōes af
ſerūt a genere ſubiecto lōge remotas. At q nō accidētari
ꝫ ſed ſtabilē ſciētiā optinet: illā ex pncipijs rei: ꝛ ex ijs q
ꝓ ſe iſūt ꝯſecuti videnť. In hac neceſſe ē vt medi⁹ termi-
nus ꝛ ꝓpoſita ea q ſyllogiſmū itēperat: aut ex eodē penit⁹
gñe habeať: aut ex aliq̄ huic cognato vicinoqꝫ nō longe
petito aut q̄ſito: q̄ius exēplū ſuperi⁹ nob̄ expoſitū ē: quoꝝ
dixim⁹ ꝓportiōes ad īťualla ꝛ ꝯſonātias vocū a nume
ris pſectas: eoqꝫ duas illas artes ꝓximitate q̄dā finitimas
exiſtere. Nā muſice iccirco ꝓpoſitiōib⁹ arithmeticis vti
pōt: q2 ſciētie oēs q̄ ꝯſtitute ſub illa ſūt ipſū (vt ſit) cōmō-
ſtrāt: vt Muſica: diateſſaron ꝯſonātē menſum eſſe: quod
genus i muſice tātū pēſat: quantū epitrit⁹ i numeris ꝛ ꝓ-
ſpectiua. Lineas eq̄ diſtātes: ſi ꝓcul ſint deſite: ꝯiūctas vi
deri. Sed ipſū q̄ꝫobrē. i. q̄t ita ſit a ſuperiorib⁹ ſciētijs mu
tuanť. Nā collatio ſexq̄tertia: ratio ē vt diateſſarō ꝯſtātia
ſit: ꝛ minores āguli faciūt: vt linee eq̄liť diſtātes: ſi emin⁹
ſpectenť videanť coire. Differūt aūt demōſtratiōes he ab
ijs: q̄ vno tm̄ gñe ꝯtinenť: in eo ꝙ i his termini tres ꝯſpi-
rāt: ꝛ q̄ſi populares gētileſqꝫ īuicē ſūt. In illis diſſēſū cu
la q̄dā habeť: q2 ꝯcluſio īferiori ſciētie ē: mediū ſuperioris
Nā forma ſexq̄pla ꝑ ſe ī numeris ꝓhibeť: ꝛ cā ē q̄ꝫobrem
diapēte ī melicis īteruallū ꝯſonās ſit.

C Demōſtratiōis ꝯcluſionē eē ꝑpetuā. Cap. xviij.

I Llud etiā ꝑſpicuo liq̄t: ſi ꝓpoſitiōes ex q̄b⁹ ꝯſtitu
itur ſyllogiſm⁹ vniuerſaliť ſumanť: ꝯcluſionē
eiuſdē demōſtratiōis ꝑpetuā euenire. Nā ꝓpoſi
tiōes neceſſarie ſēpiterneqꝫ ſunt. Ex neceſſarijs
aūt ꝛ ſēpiternis neceſſaria ꝛ ſēpiterna veritas oriť. Sed
h̄ ſpectādū ē. Cōcluſio pmū dici vniuerſalis poſſit: nec ne
vbi ꝓpoſitiōes priores vniuerſales eē noſcunť. Ac videť
q̄dē id ꝯcluſioni adeſſe pmū nō poſſe: qd̄ prius aſſūptioni
h⁹ cōuenit. Reſpōſio ē pma: ꝙ nō ſemꝑ neceſſe ē ꝓpoſiti
ones haberi vniuerſales: vnde ſupra dictū Ariſtoteli eſt:
nō abſolute vniuerſales ſumi: ſed ſi vl'iter ſumātur q̄ſi eē
aliq̄ poſſint: q̄ vl'iter non ſumanť. Altera rñſio eſt vt dica-
mus: nihil vetare quo min⁹ in ꝯcluſione pmū ſit. Non id
qd̄ ſimpliciter vniuerſale eſt: ſed id qd̄ primū inť ea vni-
uerſale eſt: q̄ demonſtrari poſſint. Atqꝫ hec ſolutio ea eſt:
quā Alexander priore iprobata cōmunit. Cōmodius eniꝫ
dici ita q̄ꝫ putari Ariſtotelē differētiā tam ſubtilē deſigna
uiſſe: vt verbū: vniuerſaliter: cōcluſioni: verbū per ſe: ꝓ-
poſitionibus cooptaret. Sed h̄ nuſq̄ꝫ apte ab eo ꝓditum
legiť. Aliogn nec poſſibile videť. Q̄uo enim vniuerſale
primū in ꝯcluſione fuerit: ſi ex vl'ibus demōſtrata res ſit.
Nā palā eſt: qd̄ predicatur pmuꝫ medio ineſſe: p̄dicatum
porro id eſt qd̄ primū demonſtrari poteſt: ita ꝯcluſioneꝫ
vniuerſalē euadere. Ac forte hec de cōcluſione ea ꝓbabi
liter dicerenť: q̄ de ꝓpoſitionib⁹ imediatis pma deduci-
tur. De ſequētibus vtiqꝫ aut iis que ex ꝓbatis ꝛ demōſtra
tis ꝓbātur: non video q poſſint intelligi. In illis eni que
prima demōſtrari poſſunt: nō viſunť. Quāobrem aut de
monſtrationes generis huius reijciende circumſcriben
deqꝫ ab iis ſunt: q neceſſariū arbitranť: vt vniuerſale i cō-
cluſionibus pmū ſpectetur. Aut fatendū eſt queādmodū
per ſe ita ꝛ vniuerſaliter ꝯcipi ꝓpoſitiones etiam pmoꝝ:
ꝛ q̄ demonſtrari nō habeant: ꝛ ad quas ꝓpoſitio ois re-
ducitur ac referť. Nā euidentia demonſtrationis: ꝛ firmi
tas in ꝓpoſitionibus pmis ꝛ cōcluſionibus: q̄ ex talibus
ꝓpoſitionibus cōficiantur: poſita eſt. Unde ſyllogiſmus
neceſſarius conſiſtit. Hoc Ariſtoteles docet quom in-
quit: ſi ꝓpoſitiones vniuerſaliter ſumātur ceu neceſſe nō
ſit oino vniuerſales ſumi: ſequitur cōcluſionē haberi per
petuam oportere. Aut ergo ita dicēdū eſt aut ꝯſtituendū
vtrūqꝫ vl'iter accipi: ꝛ id qd̄ in ꝯcluſioneꝫ demōſtratiōis
adiūgiť: ꝛ id ꝑ qd̄ demōſtratio neceſſaria ꝯne aſtringiť.
Uerbi grā: in triāgulo: ꝛ id qd̄ eſt duos rectos hr̄e: qd̄ q-
dē in ꝯnē demōſtratiōis referť: ꝛ id qd̄ ē exteriorē angulū
parē duob⁹ ijs eē q̄ rñdēt intriſecus: ꝑ qd̄ duos rectos in
triāgulo ꝯtineri addiť. Atqꝫ in hec vtilitatis cā nobis ha
ctenus ſeccedēduꝫ fuit. Quod v̄o diciť (inq̄t Ariſtoteles)
demōſtrationē ex vniuerſalib⁹ ꝛ ꝑennibus conſtare ideo
nō valet vt ideas inferri neceſſe ſit. Nā q ideas cōminiſcū
tur: nō cōtendūt vniuerſales eas eē: neqꝫ tanq̄ꝫ vniuerſa-
lia q̄dā in ſingularib⁹ poſitas. Sed ſingulas ad numerū
cōſtituūt ꝛ a particularib⁹ ſeorſum abiūgūt. Ita tñ vt ꝑti-
cularia ꝑ illas eē intelliganť: Quom itaq; vniuerſalia de
ſingularib⁹ ſinonyme afferātur: id eſt cōſortio appellatio
nis ꝛ rei. Ideas omonyme id eſt ſocietate nois ſola parti
cipari a ſingularibus conſtet. Certe nullus earum vſus
demonſtrandis rebus comparet: vniuerſalium compa-
ret: vt ſine quo medium teneri non poſſit.

C Demonſtrationē non eſſe caducorum. Cap. xix.

e Ex ijs ꝛ illud dilucet: ſi ꝯcluſio demōſtratiōis per
petua eē debet: nullā demōſtrationē caducarū ꝛ
diſſipabiliū reꝝ ſimpliciter futurā: ꝓindeqꝫ nec
ſcientiā. Sed ſolū rōne vna ſi mētio earū conce-
pta vl'iter ſit. Que eni cōfirmatio eſſe cōcluſionis poteſt:
quoius ſubiectū diſſolubile ſubciſiuūqꝫ habeať ꝛ quoi p̄-
dicatū: neqꝫ ſemꝑ neqꝫ ſimpliciter: ſed modo inſit: mō nō
inſit. Uerbi grā: ineſt ſocrati vt aial ſit: ſed nūc: nec q2 ſo-
crates eſt: ſed q2 hō. Plane quoꝝ cōcluſio cōmutabilis ꝛ
corruptibilis eſt: in iis ꝓpoſitiōes nec vniuerſales oēs ha
benť: neqꝫ per ſe. Sed neceſſe eſt ſaltem alterā corruptibi
lem nec vniuerſalē afferri. Queādmodū aūt caducorum
demōſtratio necti nō pōt: ita nec definitio. Nā definitio vl'
demōſtrationis initiū eſt: vel demōſtratio ē ſolo ſitu diffe
rens: vel demōſtrationis ꝯcluſio. Initiuꝫ demōſtratiōis
eſt: qñ vel ꝑ immediata ꝓpoſitione: vel ꝑ termino in pro
poſitione deſumiť: ſitu ſolo a demōſtratione differt. Quo
tiens talis definitio eſt: que cām rei qd̄ ita ſit ꝯtineat: vt il
la. Deliquiū ſolis eſt occultatio luminis ei⁹ ob lunā ei op
poſitam atqꝫ ſubiectā. Definitio hec ordine paulum mu-
tato in demōſtrationē cōmeat. Hoc modo. Luna ſubijciť
atqꝫ opponitur ſoli. Id qd̄ ſubijcitur atqꝫ opponitur: oc-
cultat. Luna igiť ſubiecta atqꝫ oppoſita ſolē occultat. Cō-
cluſio aūt demonſtrationis definitio ea eſt: que cām mate
rialem attingit. Sed de ratione definitionū ſequētib⁹ dili
gentiore vſu docebimus. Nūc illud videnduꝫ queādmo
dū earum rerū que nō ſemꝑ: ſed ꝓpenſius euenīūt: ſcien-
tia ꝛ demōſtratio poſſit cōſtitui: vt defectuū lune qd̄ ij nō
ſꝑ: ſꝫ ſtatis tꝑib⁹ accidāt. Sꝫ facil' ꝛ abſoluta defēſio ē eaꝝ
rerū q̄ certi interuall' redire i ſuos orbes videť: forma tm̄
cōmunis in demōſtrationē venit. Nec eni de vno aliquo
defectu hoc vl' illo: qui hac vel illa hora cōpareat: demō
ſtratio accipiť: ſed de oī quem ex talibus cauſis ꝓuenire
neceſſariū ꝛ perpetuū eſt. Ita in iis vniuerſale non parti
culare mōſtratur. Niſi ꝓpterea particulare mōſtrari dica
mus q2 ſub vniuerſali poſitū conſtitutumqꝫ ſit. Quemad
modū de caducis retro conceſſimus. Hactenus dictū vo
lumus: quo pacto duas illas notas: per ſe: ꝛ vniuerſaliter
audire in demonſtratione oporteat.

C Quid ſit pncipiū cōmune: quid ꝓprium. Cap. xx.

n Unc initiū aliud ſumamus. Si ois demōſtratio
ex priorib⁹ exiſtit. Certe ad nullā ſciaꝫ ꝑtinet: pnci
pia ſua oñdē. Nec eni p̄terea dcerenť eē pnª: ſi
ꝑ aliq̄ priora ſe ꝯfirmari explicatiqꝫ poſſent. Naꝫ
ſi h̄ q̄ꝫ cōprobare nec̄e eēt: rōnē hāc i infinitū exhr̄ē opor-
teret. Si v̄o nō eēt neceſſe: ſꝫ tanq̄ꝫ notiſſima ſubiacerēt:
nimirū hec pnª ſtatuerenť. Porro q h̄ mouit: ꝛ ex his de
mōſtrat ſciētior eo ē: q poſteriores ꝓpōnes nouit: ꝛ poſte-
riorib⁹ pncipijs demōſtrat. Sꝫ q̄ro ſit h̄ iexorabile: vt pn
cipia Geometrie: Arithmetice: Muſice: ceteraꝝ artiū de
mōſtrari ñ poſſint? An poſſint q̄dē illa: ſꝫ nō i ea ſcia cui⁹
ſūt pnª: ꝛ q̄ iis vt pncipijs vtiť: nā ſi ita ſit: tūc ſcie alia pnª
ſuis pncipijs facerēt. Sꝫ rō h̄ pme phie cōmiſſa mādataqꝫ
ē. Quoius ābitu oēs doctrine cigūť. Ita. n. demū obire ſcias
oēs p̄t; ſi āplexa oēs ſit. Queādmodū geometria ꝑſpectuā

UVA. BHSC. IyR_086_3

aliogn ipoſſibile arbitror: qn̄gdē neceſſe ē demōſtratiōez
aut ex ꝓprijs: aut ex cognatis ⁊ finitimis ꝯfici. Atqȝ h̄ illa
ē p̄dicatiōe oiuz ꝯcelebrata. Sapiētia quā ſimplicit̄ ⁊ ma
xime ſciētiā appellare oportet: vna h̄ cauſas rerū nō oēs
ſed pricipes ⁊ optimates attigit. Pricipes ⁊ optimates
cauſas nūcupam⁹: quarū nulla ſuperior cauſa ſit. Pro-
hic difficile agnitu ē teneam⁹ rē ſciētia necne: q̄niā itelli-
gere arduū ē: vtrū ex ꝓprijs gcqȝ pricipijs: an ꝯmunibus
ſit ꝯfectū: h̄ eni uero ſcire. Hec nūq̄ȝ ſuos numeros habet
ſciētie niſi p̱ hec q̄ſita. Si eni ſatiſfactū deſiderio qs cre-
dat: ꝙ aſſūptiōes veras nō ꝯpererit: i maximo errore
v̄ſaſ. Sed vt ſepi⁹ teſtati ſum⁹: adhibere p̄ncipia oportet
tū cognatiſſima ijs q̄ demōſtranſ: tū eiuſmodi: q̄ p̱ ſe i ijs
adeē ⁊ ꝯtineri dicāſ. Egdē ſua quoiuſqȝ generis p̄ncipia
appello: que vt ſint neceſſe eſt conſtituere: ſi habēda de-
monſtratio eſt. Ipſum vero vt ſit in principijs oportet
prenoſſe. In ijs: que a principijs fluunt: probare.

¶ Quot modis principia prenoſcanſ. Cap. xxj.

Ed diuidēdū a capite ē ad hunc modū. Quom
ſ tria ſint mometa qb⁹ abſoluiſ oīs ſciētia. Gen⁹
ſubiectū: vt numerus: magnitudo: triāgulus: teſ
ſera: affectio id eſt ea q̄ p̱ ſe in genere illo inſunt
Paritas imparitas: duob⁹ rectis eqpollere tris angulos
lineas a minorib⁹ angulis eductaſ ꝯcurrere. Tertiū ipſa
ꝓloquia: ſi ab equalib⁹ eq̄lia demeris. Gen⁹ ſubiectū ſta
tuere oportet: vt ſint affectiōes: ⁊ ea q̄ p̱ ſe inſunt: gd ſigni
ficēt. Prologa vtrūqȝ deſiderāt. Nā ⁊ vt ſint ⁊ gd ſignifi-
cent anteq̄ȝ demōſtratiōes: ſciēdū. Sed q̄ȝobrē generi et
affectioni altera p̄notio ſufficit: ꝓlogo vtraqȝ neceſſaria ē.
An qꝛ ꝓloquio texim⁹ inuicē terminos ⁊ ꝯcluſionē aſſui
mus. Nō nulla ſane ſunt q̄ ꝯſtituere ſupuacaneū ſit: q̄lia
que nobis admodū p̱ſpecta explorataqȝ ſunt: vt ſubiectā
nām eē: ſi h̄ ita cognitū ſit: ⁊ vt in ꝓuerbio eſt: vel pueris
ſcitū. Nec eni cōſtituit phyſic⁹ aliqd eē feruidū: algiduz:
ſudū. Nec medicus humanū corp⁹ eē. At numerū ⁊ vni
tatē eſſe: ꝯſtituēdū Arithmetico eſt. Quia hec non p̱inde
vt cetera in euidēti ſunt. Solemus ⁊ p̄terire cōniuēdo ea
que pre ſua facillima cognitiōe gd ſignificent noſcitātur
vulgo: ſit enim perridiculum quaſi acta agas ſuopte in-
genio expoſita ſint: conari exponere.

¶ Differe ꝓloquia a poſtulatis ſubiectionibuſqȝ. Ca. xxij.

E ꝓloquia quidē a poſtulatis ⁊ ſubiectionib⁹ dif
a ferūt: ꝙ neqȝ conſtituūtur neqȝ petunſ ꝯcedi: qꝛ
⁊ vera ſunt ⁊ vidētur. Quom dico vidētur vera
nō id dico: ꝙ ꝯcedanſ ore. Nā h̄ quidē mō poſ-
ſet ꝯtingere vt ꝓloquia nulla eēnt: ſane quom ſaltem ex-
teriore v̄bo poſſint negari. Nā interiore nō pn̄t. Qui eni
negaret parib⁹ dēptis ſubſidua eē paria: ſermone potius
q̄ȝ interiore ſenſu ꝯtēderet: ⁊ vt vetus eſt ſumptū ab Eu-
ripide. Diſſentiret lingua: nō corde. Demōſtratio autez
nō ad exteriorē locutionē: ſed ad iternā itellectualēqȝ p̱-
tinet: quēquēadmodū ⁊ ſyllogiſm⁹. Nōq̄ ex eo gd q̄ſq̄ȝ fo
ras p̱nunciat: ſed ex eo qd intrinſic⁹ apprbat auctoran-
tur ꝓloquia. Plerūqȝ enim diſſonat. gd in lingua prom-
tum habetur: ab eo qd clauſū geriſ i pectore. Nā nec geo
metre lineis ijs vtūtur: ſup gb⁹ ſpeculamia ſua exigūt: ſed
h̄s q̄s aio retinēt ꝯceptas: ⁊ quaꝝ tanq̄ȝ exēplaria ⁊ note
ſint linee: q̄ i abaco aut i pluuiuſculo deſcribunſ. Quom
n. pedalē lineā ducāt: q̄ nō ſit pedalis: aut eqlaterū: qd nō
ſit eqlaterū: nō ad ea q̄ graphio deſignanſ: ſpectādū eſt.
Sed ad ea q̄ mēte itelligunſ. Atqȝ hec vero ſūt: q bus illi
quom demonſtrant vtuntur. Nam i concluſione lineam
vniuerſalem accipiunt: ſed docent per illam interpretē
que deſculpta in mēſula eſt. Aliter. n. linea vera ſignifica-
ri diſcentibus non poſſet.

¶ Qui vſus primorum principiorum in demonſtrati-
onibus ſit. Cap. xxiij.

p Roloquia v̄o eē admodū agnita certaqȝ manife
ſtū oibus eſt. Quid eni certius q̄ȝ nihil eē qd ſi-
mul affirmare negareqȝ liceat? Uſqȝ eo enim ꝓloquij
huius indubitata lux eſt omnibus: vt id in demōſtrationi
bus locare aſſumptionis loco depudeat. Fere eni ꝓlixū
ac ſupfluū videſ ꝙ nihil ſit eo cōſpectius: exploratiꝰ: ꝓ-
ptius: ⁊ tn̄ ſunt in gbus neceſſe ē ꝓfatū illud ꝯſtituere aſ-
ſumptiōis loco. Sȝ dicet aliqs. Quādonā aut quēadmo
dū? Quotiēs intētio ē: id ꝯcludere: vt aliqd eē: ⁊ qd ei op-
ponis: nō eē demōſtratiōes. Uerbi grā. finitū eē mundū
nō qd huic opponiſ. i. mūdū eē finitū: nō finitū nō eē: h̄ eſt
nō eē infinitū. Nō aūt ſic formabiſ. De nullo corpore fini
tudo ſimul pōt affirmari ⁊ negari. Mūdus eſt corp⁹. Sē
perqȝ in h̄ genere maior ꝓpoſitio talis ſumi dȝ: quoi aſſi-
milis ſubiūgēda ꝯcluſio ē. Nō ſolū aūt manifeſtū ē nihil
affirmari ⁊ negari ſimul idem poſſe: ſed ⁊ illud quoqȝ de
ratoꝝ videſ. Nā ꝯ̄ria q̄ȝq̄ȝ ſimul h̄ri nō pn̄t: nō tn̄ alteruz
eoꝝ neceſſario habeaſ neceſſe ē. Hoc ꝓloquiū ab aliqb⁹
indemōſtrationē ꝯferſ. Preſertim eā que ad incōmodū
p̱ducit. Nā q demōſtrat impoſſibile eē oppoſitum ei⁹ qd
vult tenere: neceſſario adhibet alterā partē diſiūctionis.
Nec aliūde rōni ſue neceſſitatez moliſ: q̄ȝ ex initio: eo ꝙ
neceſſe eſt: in oi diſiūctione in q̄ aut etiā aut nō poniſ al-
terutrū eē verū. Hinc illud ē qd dꝛ diameter aut cōmēſu-
rabilis ē coſte: aut incōmēſurabiſ. Itē aut cōmēſurabilis:
aut nō cōmēſurabilis neceſſario eſt. Incōmēſurabile por
ro: ſiue nō cōmenſurabile nihil aliud ē q̄ȝ altera p̱s diſpe
rationis. Qd quidē q̄ȝuis explicitū expreſſumqȝ demon-
ſtrātib⁹ nō ſumiſ tn̄ vis ꝓloquij ei⁹ ſubeſt eā quā dixim⁹
Accōmodaſ v̄o ⁊ q̄ſi deſcēdit in nām ꝓpriā: quotiens id
qd in eo fuſum vniuerſaleqȝ eſt: ad gen⁹ certū ꝯtrahim⁹.
Dictū eni ⁊ ſup̱ius eſt: cōia ꝓfata nō q̄ȝdiu cōia ſeruanſ in
demōſtratiōez venire: ſed tum demū quom ad ſubiectam
nām traducta ſūt ſubditis: p̱ q̄ ꝯuenire in alia defināt: ita
vt aſtrictiōe hac: generi de q̄ agiſ ꝓpa ⁊ appoſita euadāt.

¶ In quibus cōmunicēt ſciētie: ⁊ quēadmodū prima p̄hia
a dialetica differat. Cap. xxiiij.

Unt aūt p̱uulgata q̄dam ꝓloquia ⁊ in oē genus
ſ ſparſa: in gbus oēs ſciētie cōicare inuideſ. Habē
tur v̄o due virtutes quaꝝ altera inferior eſt. Sa
piētia ⁊ dialetica: ꝯueniūt inſ ſe: ꝙ ꝓloquijs non
eodē more vtunſ q̄ artes cetere: ſed ꝯfirmāt ea ⁊ compro
bāt. Uerū intereſt ꝙ dialetica ex ꝓbabilib⁹ rōcinaſ: ſapi
entia alio genere. Itē dialeticā in ordinem ſcientiarū nō
redigim⁹: qꝛ gen⁹ certū nō hȝ: in q̄ verſeſ nō lineas: non
numeros: nō ꝓportiōes. Preterea nō de iis q̄ p̱ ſe inſint:
ſȝ de iis q̄ ineſſe videanſ accurat. Quāobrez dialetici int-
rogationib⁹ ꝯfidenſ inceſſunt: qꝛ vtrū ꝯceſſum negatiūe
ſit rōnes hn̄t gbus rn̄dentē aut in laq̄os inducāt aut reui
cāt. Hoc nō facerent ſi vterenſ iis: q̄ ab oībus ꝯcedūtur
Eteni ipoſſibile ē de eodē ꝓbari ꝯ̄ria: v̄bi grā: de aio vt
mortalis imortaliſqȝ ſit. At is q demōſtrat: alterā p̱tē inſu
mit ꝓbādaz: qꝛ nō interrogat: ſed veritatē veſtigat. Quo
circa ſi quis moueri ſemper animum negauerit ⁊ alterā
partem conceſſerit: dimittetur ſtatim: nec preterea fatiga
bitur percunctationibus.

¶ An interregatio aliqua demōſtratiōi ꝯueniat. Ca. xxv.

Ed quero num ſit quando interrogare debeat
ſ quod demōſtrat? ⁊ num interrogatio aliqua ſit
que ſcientiam pariat? quemadmodum aliqua
captioſa ⁊ aliqua dialetica eſt. Soluitur. Ratio
eſt vt quemadmodum propoſitio aliqua: ita ⁊ interroga
tio aliqua que demonſtrationi obſeruiat: habeatur. Nō
tamē interrogatio omnis ſicut neqȝ omnis propoſitio ad
demonſtrandum appoſita eſt. Sed ſolum ea de qua ſyl-
logiſmus quacunqȝ ſcientia proprius nectitur. Hanc tu
ſi paulum commutaris interrogationem ſcitam efficies.
Interrogabit v̄o Geometra non vt de reſponſo propo-
ſitionē ad ſyllogiſmū ꝓpriū corroget. Nā ꝓpoſitionē il-
lā habere i̇t⁹ pōt ēt ſi ab alio nō ꝯdiſcat: ſed vt p̄tēaturus

UVA. BHSC. IyR_086_3

aliquos: q eādē pfiteanꝭ artē ad id quod vult efficere iter
rogādo puematur. Alioquin nō ſemp iterrogāti reſpōden,
dū: nec ſemp ſubeūda diſputatio ē. Sed geometrice ro,
gāti geometrice reſpōdēdū nō muſice: ⁊ muſice agenti
muſic⁹ nō geometra reſpōdeat. Sed q̄ri aſſolet num q̄
arithmetica iterrogatio ptinere ad muſicā poſſit? aut na
turalis ad medicinā? aut pſpectiua ad geometriā? Et vi
deri pōt ptinere. Nā ex arithmeticis pncipijs ī muſica tra
ctat⁹ multū habenꝭ. Et ex geometricis ī pſpectiua. Solutio
ē. ī his reſpōdēdū eē etiā ad ea q̄ ad viciſſim cū ſciētijs ge
neraliorib⁹ cōmunicāt. Ad pncipia nō reſpōdēdū neqꝫ
ad quācūqꝫ rogationē queādmodū ſupradictū ē. Itaqꝫ
pſtat ſi geometra coarguiꝭ: q totū in duas partes nō ſe,
cuerit, nō vt geometra inceſſitur: ſed vt is quē cū imperi
tia muſices geometrā eſſe ptingat. Cū iis igiꝭ qui geome
triam neſciūt de geometria diſputandū non eſt. Nec enī
intelligere aliqs pōt recta captioſaue diſputatio ſit: ſi id
de quo diſputaꝭ ignoret. Nec queādmodū earū rerum q̄
pbabiles tm̄ ⁊ perſuaſibiles ſunt: ita earū que ſciēter tra
ctanꝭ adhibere imperitos iudices poſſumus. Imperito
rū aūt due habētur ſumme forme: vna eoꝝ qui de re oino
nihil intelligūt. Altera eoꝝ q intelligūt quidē aliqd: ſed
cōtraqꝫ ſit ⁊ deprauate. Ita vterqꝫ imperitus geometrie
fuerit ⁊ qui nihil de lineis eque diſtantibus nouerit ⁊ qui
coire illas poſſe crediderit. Atqꝫ hec imperitia q̄q̄ geo,
metrica pōt dici rōne vna: q ſup re Geometrica eſt: que
recte intelligi poſſit: tn̄ lōge difficilior priore ⁊ magis eti
am varia atqꝫ multiplex eſt. Sed queādmodū difficilior
videaꝭ: ⁊ quot modis cōtigat: demū etiā q̄ rōne obuiā ei
eundū occurrēdūqꝫ ſit: proceſſu docebimus.

Commēdatio Matheſeos: ⁊ quid ſit ſyllogiſmū ampli
ari in directum in latus: per media. Cap. xxvj.

i In matheſi obratiocinatio (ſic enī paralogiſmū
interpreter) nō adeque cōmittitur. Nā mediū in
his ſemp duplicē hꝫ rūſum: ſeu omonymū: ſeu
ſynonymū ſumaꝭ. Prefinitū vō certūqꝫ omne
eſt: ⁊ quoiuſqꝫ appellatio demōſtrationem iuſtā minimo
minus penſat. Nā qui nomē circuli audit: cōtinuo circu,
lū cōtueꝭ in ſe deſcriptū afformatūqꝫ animo: nec ad ſigni,
ficatū deerat. Sed in illud tm̄ referꝭ: quoius ⁊ definitio,,
nem cōmunit. Qꝫ ſi quedam carminis forma dicꝭ circu,
lus: tn̄ ratio circuli: q̄ a geometra mēte cōcepta eſt: ſuſpi
cari non patitur circulū eē carminis genus. At rōnes di
aletice nec medijs cōſtitutis vtunꝭ: nec in aliq̄ gn̄e pſcri,
pto verſanꝭ: qualis illa. Sciētes diſcūt: q diſcunt neſciūt:
ſciētes igiꝭ neſciūt. Nā diſcere dicūtur: ⁊ q ſciūt: ⁊ q docē
tur. Plane fallacia interim a medio naſcitur: vt ſyllogiſ,
mus iis: q p mediū omonymū: ac ſi cognomine dixeris a,
ſtringitur. Eſt aūt id mediū: qđ an̄ cōplexionem iterū ſu
miꝭ. Quare quotiēs alio ſignificatu in ppoſitiōe vna ac,
cipiꝭ: q̄ quo auditū in altera eſt: omonymia cōmittiꝭ. In,
terim oriꝭ ex forma: vt ſiqs duab⁹ affirmatiuis in ſecūda
figura vtaꝭ: vbi mediū ex vtraqꝫ extremitate pſequiꝭ. Si
aūt fieri nō poſſit: vt ex falſis vera cōmoſtrarentur: facile
vtiqꝫ eſſet quacūqꝫ doctrina reſoluere. Reſoluere appel,
lo: vera pcluſione poſita: ppoſitiones ex qbus pfecta ſit:
egrere. Hoc inquā facile factu eēt ſi verū non niſi de ve
ris euaderet: q certa determinataqꝫ haberētur in q̄ refe,
renda pcluſio eēt. Nūc q̄uis ex ppoſitionib⁹ veris: nō ni
ſi vera pcluſio exiſtat: nō tn̄ i ꝯriū recurrit. Sepi⁹. n. ꝯ va
ex pbabilib⁹ ſūptis eliciꝭ. Atqꝫ hic difficilꝭ reſolutio ē: qm̄
pſecutio illa ppoſitionū iueſtigatioqꝫ in imēſuz excurrit:
q̄quidē infinita pbabilia eē poſſunt: de qbus vera pclu,
ſio eueniat. Porro in h Mathematice rōnes a dialeticis
differunt: q he faciliores reſolutu q̄ dialetice ſunt. Ra,
tio ea quoniā ad concluſionem pbandā falſa non ſumūt.
Sed ne vera quidem adhibent omnia: vt que aut cōmu,
nia ſint: aut ex accidentium genere: ſed omnes aut ex ſini
tionibus: aut ex iis que per ſe herent promūtur. Hec vō
facilia numerari diffiniriqꝫ ſunt. Eſt ⁊ ſimplicior reſolu,
tio Mathematicarū rationū: reſpectu alio: quia compo,
ſitio earū ⁊ accretio ſimplicior eſt. Nec enī queādmodū
in Dialeticis: ita in Mathematicis duplex earum ampli
atio viſitur. Nā dialetice rōnes ⁊ extrinſecus aſſumendo
cōcluſionib⁹ dilatanꝭ: idqꝫ bifariam. Nam aut in directū
excurrunt: aut in latus fundūtur: ⁊ media corrogando aſ
ſumptionibus creſcūt. Mathematice alio genere proue,
hūtur. Quod enī ex priorib⁹ pbant inſequētia: ſimulatqꝫ
in iis aliqd explicatū demōſtratūqꝫ eſt aſſuitur inſequēs.
Hac forma ptinenter toto opere attēdunꝭ porrigūturqꝫ.
Ita; videmus: pmo theoremati ſecūdum annecti: ⁊ tertiū
ſecundo ſubiugi: ⁊ deinceps eadem ſerie reliqua. Medi
orū autē nulla in iis corrogatio eſt. Igiꝭ hec ppoſitionē
aliquā mediatā nō ſumūt: queādmodū vō in iis ab vno
coorta cōpoſitio eſt: ita reſolutio ad vnū procumbit.

Queādmodū vna ſciētia vtraqꝫ demonſtratione vtatur
⁊ q̄obrem ⁊ vt ſit. Cap. xxvij.

ſ Cire p cām duobus modis accipiꝭ: aut quia per
mediū quoddā ſciatur: nam omne mediū cauſa
pcluſionis elicite eſt: aut q explicatio p cauſam
rei: que cōprobaꝭ ptingat. Priore ſignificatu: ſyl
logiſmus p cām formatur: quia oīs ratiocinatio vtcunqꝫ
ex medio ſuo exiſtit. Poſteriore p cauſam non oīs ſyllo,
giſmus deducitur: ſed ſolū is: q a nobis demonſtratio: id
eſt euidēs probatio appellaꝭ. Sunt ⁊ ſyllogiſmi alij: qui
demōſtrationes dicātur: modo cetera q̄ reqſiuim⁹ habe,
ant. Sed ſyllogiſmū q de cauſa rei emanat demonſtratio
nē: quot ita ſit: ſiue quāobrem ſit: dicimus. Qui vō de me
dio ſolo cōſurgit: ⁊ de reciprocis tm̄ conſtat demōſtratio,
nem: vt ſit: ſiue quod ſit: vocamus.

Ali⁹ mod⁹: q̄ in vna ſcia vtraqꝫ demōſtratio ē. Ca. xxviij.

ſ Ane fieri poteſt: vt eadē ſciētia: modo ipm q̄obre
rem tractet: mō ipſum vt ſit explicet: aliquando
eſt: vt diuerſa ſciētia ſit: q̄ q̄obrē cōdocet ab ea q̄
vt ſit demōſtrat. Sed videm⁹ queādmodū eadē
ſciētia vtrūqꝫ attigat. Duplex is eſt vnus: hic quē mō exe,
quemur. Quoniā cauſa rei p ſe inſit: neceſſe eſt ⁊ ppinq̄
ſit rei quoius ē cauſa. Syllogiſm⁹ q per ppoſitiones me
diatas abſoluitur: fere demonſtrat: vt ſit: qui vō per ime,
diatas magna ex parte: q̄obrem ſit: declarat. Ut aſtrono
mus: quom probat auſtrales ſtellas ocius q̄ aquilonias
demergi: per id q aquilonie mouentur minore ſegmen,
to: demonſtratio q̄obrem eſt: quia per cauſam rei proxi,
mā ⁊ adiunctā exprimutur. Quom vō eandem concluſi,
onem cōfirmat: per id q ſtelle meridionales a ſeptentrio
ne plus diſtant: q̄q̄ verum ex veris addicit: non tamen
per cauſam ppinquam ⁊ ſummā oſtendit. Eodē modo
in ſcientia naturali: quotiens imortalitas animi de motu
eius interiore ⁊ indigēte approbatur: tum remota ⁊ in,
terpollata demonſtratio ſit. Quotiēs vō per id q anim⁹
vitalitatis initium ſit: exordio fineqꝫ vindicat: tum iūcta
⁊ cōtinens demonſtratio eſt. Qui fruges itē arboreſqꝫ p,
bat non ſpirare de eo q animalia non ſint de longinquo
collimat. At qui de eo id demōſtrat: q deſit iis pulmo ra,
tionē immediatā attingit. Nec enī q que res aial non ſit:
prima cauſa eſt: vt nō reſpiret. Alioquin retrorſū cōme
aret: vt q quid animal eſſet prima cauſa diceretur q ſpe
raret. Atqui multa ſunt aialia: que nihilominus animā
nō trahāt: vt q̄ vocātur iſecta. Sed prima: vt dixi cauſa:
vt nō ſpireꝭ: ē carere ſpirabili viſcere. Certe aial nō eē ab,
iūcta ⁊ lōge petita rō vꝫ q frutices n̄ ſpirēt: q ſpirare aial
pdicatio hians mediataqꝫ ē: nec niſi iteruētu ei⁹ qđ ē pul,
monē hr̄e coaleſcit oppleturue. Proinde quom ſtirpes
nō ſpirare dicunꝭ q aialia nō ſint: ſuplatio i cā reddēda
cōmittiꝭ. Idē peccat Anacharſis: cū pcūctātib⁹ cām q in
terra Scythia tibicines nulli eſſent. Reſpondit: quia vi
tem non ferret. Remotiſſima hec ſane cauſa: nam pro,
xima erat: quia temulenti Scythe non fierent. Cauſa

UVA. BHSC. IyR_086_3

huius qꝛ temetũ non haberẽt hui⁹ qꝛ vites eẽnt iis nega
te. Jn ſecũda etiã figura ſyllogiſmi p cãz remotã ducunẗ:
vt in exẽplis his: quoꝝ modo habita mẽtio ẽ. Quom eni
animal de oi qđ reſpirat dicaẗ: plãta de nullo: religtur: vt
plãte nõ reſpirẽt. Et quoꝫ vites tãtũ date iis ſint: qb⁹ tibici
niũ: Scythis ñ ſint date: ꝛ̃ſtat vt Scythis tibiaꝝ vſus deſit.

¶ Quemadmodum altera demonſtratio in altera ſcien-
tia habeatur. Capitulum. xxix.

Alius modus: quo eadeꝫ ſciẽtia: ꝛ vt ſit ꝛ quot ita
a ſit demõſtrat: eſt quotiẽs rationes duas imedia-
tas quidẽ illas: ſed alterã a cauſa: alterã a ſigno
cõmunit. Qui enĩ argumento ꝙ peperit probat
mulierez lacteſcẽ: cãz quot ita ſit edocet. At qui retro agit
peperiſſe dicẽs qꝛ lateſcat: vtiẗ demõſtratiõe ꝙ eſt. Item
qui crementũ lune ex plenitudĩe orbis demõſtrat: cãz q̄t
ita ſit declarat. Qui vͦ vice inuerſa id ꝓbat expoſitionẽ i
ſtituit rei: qđ eſt. Ac ſepe quidẽ ꝯtigit vt cauſe ꝛ ſigna re-
ciprocẽt: ꝛ iuicẽ probẽtur: ita vt quẽadmodũ a ſigno ĩ cãz
ſubitur: atq̧ hec explicatõ rei vt ſit vocatur: ita plerũq̧ a
cauſa ĩ ſignũ demõſtratio recurrat: q̃ quot ita ſit: ſiue vn-
denã ſit dicaẗ. Quom igiẗ a ſigno argumentũ preſtaẗ: tuꝫ
ab eo tãq̧ a notiore q̧̃ cauſa ſit: cõcluſioni fides affertur.
Quom vͦ a cauſa ꝓficiſciẗ: tum ab ea tãq̧ a ꝑncipio rei
ꝓcedit. Aliquãdo ſigna ꝛ cauſe retro nõ commeant. Nec
enĩ quia ignes ſunt ſi fumus adſit: etiã fumus adeſt ſi ignes
ſitt: ꝛ q̧̃uis neceſſe ſit: vt q̃ peperit cũ viro coierit: nõ tñ re
troꝛſum valet: qꝛ põt coiſſe cũ viro que nõ peperit. Jn iis
demõſtratõ vt ſit põt oꝛnari: demõſtratio quãobrẽ nõ põt.
Nam cauſa p ſignũ ſemp oſtẽdiẗ: ſignũ p cauſam nõ ſem
per oſtẽdiẗ. Quẽadmodũ itaq̧ nõ omnes cauſe cũ effecti
bus ſuis reciprocãt: ita nec oĩa q̃ reciprocãt effect⁹ ꝛ cau
ſe ſunt: quia fieri põt ĩ eiuſdem cauſe plura indicia ſint: q̃
inuicẽ recurrãt. Cauſe huius: ꝙ qs febriat ſigna ſũt arte-
rie creber pulſ⁹ ꝛ intẽr⁹ caloꝛ: ſigna hec mutuo ſe afferũt
Sed de neutro ſyllogiſmus quãobrẽ duciẗ De vtroq̧ ſyl
logiſmus vt ſit cõponiẗ. Hi modi ſũt: quibus eadẽ ſciẽtia
demõſtratiõe q̄t ita ſit: ꝛ demõſtratiõe ꝙ eſt: tractatur.

¶ Qui modus ſit: quo in diuerſis ſcientiis demonſtretur
vt ſit: ꝛ quamobrem ſit. Capitulum. xxx.

Nunc aggrediamur ad modos: qbus demõſtrati
n ones ille in diuerſas ſcientias diſtribute hñtur.
Ergo quom ſciẽtie ita victiſſim ſe hñt: vt vna al-
teri ſubdita ſit: vt Perſpectiua Geometrie: Ma
chinatio Stereometrie: Muſica: q̃ arbitrio auriũ cõſtat
Muſice: q̃ ĩ cognitiõe rõnis poſita eſt: eoq̧ Mathemati
ca diciẗ: Nautica Aſtrologie. Sũt enĩ ſciẽtie aliq̃ id gen⁹
que q̄ſi Synoyme ſũt: nec definitionẽ oĩno diuerſaꝫ opti
neãt. Quãobrẽ harmonicus diciẗ. ꝛ q muſicẽ auriuꝫ: ꝛ q
mathematicaꝫ muſicẽ nouit. Quom inq̧̃ inẗ ſe oꝛdĩe hoc
ſciẽtie fuerint: demõſtratio vt ſit ad ſciẽtias ſẽſiliũ faciet:
demõſtratõ: quãobrẽ: ad ſpectatiuas ꝛ mathematicas ꝑti
nebit. Nã mathematici cauſas habẽt ꝑſpectas: ſit: nõ ſit:
plurimũ neſciũt. Nã ꝛ qui vniuerſalia cõtẽplanẗ ignoꝛãt
ſingularia: qꝛ de iis ꝑinde nõ cogitãt. Equidem a mathe
maticis didici ſũmã choꝛdã reſponſum ꝛ cõſonantiã hꝛe
cũ media: ſed ſentire ꝯſonantiã nõ poſſum: qꝛ vſu eiuſ ar
tis ꝛ exercitatiõe deficioꝛ. Jn plenũ ſciẽtie: que magis ma
thematice ſunt: id eſt q̃ in inſpectiõe rerũ amplius vͦſan-
tur: ꝛ q̃ foꝛmis citra materia ꝛ ſubiectũ vtunẗ: iꝑm: quãob
rẽ: ſemp oſtendũt: qualis geometria reſpectu optices eſt.
Geometra enĩ que lineis rectis ꝓpꝛia ſint: tẽtũ ſumit has
q̧̃q̧ actu a reb⁹ auocare nõ põt: tñ gñe quodam abiũgit.
Nã oẽ rectũ aut in ere: aut in lapide: aut in ligno demum
aliquo ſtrato recipiẗ. Sed artifex id nõ vt in aliquo hoꝛũ
cõtineẗ veſtigat: ſed vt ſeoꝛſum habeẗ: ꝛ abductũ a rebus
ſed ꝑſpectiuus rectã lineã accipit: que aut in amuſſi: aut ĩ
es inciſa cernaẗ. Ac ſunt quidẽ aliqua qbus tractãdis ſci-
entia naturalis ad ꝑſpectiuã eo modo ſe habet: quo hec
ad Geometriaꝫ: vt ratio arcus celeſtis. Naturalis definit

arcum vt ſit aſpectus ex tali nube ĩ ſolẽ refractus: ſꝫ quã
obreꝫ tali foꝛma: tali coloꝛe viſatur: ꝑſpectiuus abſoluit.
Sũt aũt ſcientie: quarũ etiã ſi altera ſub altera nõ reponi
tur: eodẽ tamẽ modo ꝓxime inuiceꝫ videnẗ: vt medicina
ꝛ Geometria. Nã ſcire vulnera oꝛbicularia tardi⁹ ſolide
ſcere ad Medicũ ꝑtinet: ſed vndenã ad Geometram.

¶ Que figura ſylꝉi aptiſſima demõſtrãtib⁹ ſit. Ca. xxxi.

Figurarũ pꝛima ad ſcientiã accõmodatiſſima ẽ.
f Nam ꝛ mathematici rõnes ſuas ſꝫm illã texunt:
Arithmetici: Geometre: Perſpectiui: poſtremo
quicũq̧ demõſtrationẽ quot ita ſit frequentant.
Nã medie figure vſus rarus ꝛ ĩ pauca idone⁹. Amat enĩ
cauſa p affirmationẽ oſtẽdi. Quom ergo noticia quãob-
rẽ potiſſima ſit: efficiẗ: vt figura hec ad ſciẽtiã querẽdã ap
tiſſima videaẗ. Sed ad cognoſcẽdos fines cõmodiſſima
eadẽ eſt: imo ad genus hꝫ ſola ꝑducit. Nã definitiões ver
bis vniuerſalibus ꝛ affirmãtibus cõſtant. Jn media figu
ra cõplexio negatiua cõcipiẗ. Jn poſtrema particularis.
Preterea medietas ꝓpoſitiones ad imediatas non alia
figura q̧̃ pꝛima reducimus. Nã eadẽ figura cõtineẗ ꝓ-
poſitio mediata ad ĩmediatã refertur: qua pꝛimum ceꝑi
aſtringi: nec ĩ ſecũda: affirmatiua: nec ĩ ſũma vꝉis conclu
diẗ. Jta cõſtat p has figuras mediatã ad immediatã ſolui
nõ poſſe. immediate porro nõ oẽs affirmatiue ſed ꝛ nega
tiue aliq̃ habenẗ: eq̃ enĩ immediate ſũt oẽs: q̃ ſyllogiſmo
ꝯfirmari nõ habẽt: q̄les negatiue ille ſũt: ĩ quib⁹ de neu
tro termino affirmari aliquod gen⁹ põt. Nã ĩ talib⁹ vter
q̧ ab altero citra mediũ remoueẗ. Si enĩ mediũ aliq̄d
ſtatuaẗ: neceſſariũ ſit illđ de altero termĩo affirmari: atq̧
ita p id termin⁹ ſubiect⁹ a ꝑ̃dicato ꝯ̃ue abiũcti ſyllogiſmo
ꝓbabiẗ.

¶ De ſyllogiſmo ĩperitie ignoꝛãtieue. Cap. xxxii.

Nunc id diligẽtius exqraẗ de q̃ ſupꝛa: neſcio q̄d
n preſumpſimus: duas eſſe ſpecies imperitie: vna
quom aliquoius rei penitus rudes: ignariq̧: ſu
mus: vt pueri ꝯcluſionis eius. Triangulũ duo-
bus rectis pares: habere. Atq̧ hec nobis dimittẽda eſt:
nihil enĩ cõtẽplationis artificioſe in ea cõperias. Altera
ſpẽs imperitie eſt: que affectionis vocaẗ: quom qs rudis
quidẽ nõ eſt: ſed falſam ei⁹ rei ſciẽtiã obtinet. Ut ſi triãgu
lũ habere tres angulos duob⁹ rectis maioꝛes aut mino-
res exiſtimet. Diciẗ aũt imperitia hec affectionis: qꝛ quoꝫ
ꝯtingit: anim⁹ ꝑſuaſione quadã affectus ꝛ foꝛmatus vide
tur. Putat enĩ ſe id ſcire qđ neſcit. Hec igitur imperitia:
aut earũ rerũ eſt: que ĩmedietate iuncteq̧ ſunt nõ ſũt: aut
eaꝝ que p aliqđ mediũ poſſunt offẽdi. Jn vtroq̧ autẽ ge-
nere bipartita eſt. Nã aut p ſyllogiſmũ cõtingit: aut p ſim
plicẽ appꝛenſionem imbibiẗ: vt triãgulũ duos rectos an
gulos nõ hꝛe: aut diametrũ cõmenſurabilem eẽ cũ coſta.
Nã in iis etiam ſine ſyllogiſmo coꝛruere poſſum⁹. Qualꝭ
enĩ in ſenſu erroꝛ allucinatio ꝛ obauditio eſt: talis in mẽ
te appꝛẽſio ꝛ opinatio falſa cõſurgit. Solemus ꝛ ratione
aliq̃ mentita captioſaq̧ decipi. At que hꝫ variis ꝛ pluſculꝭ
modis contingit. Nam ꝛ ſyllogiſmoꝝ foꝛme multiplices
ſunt: eoꝝ ꝑ̃cipue qui paralogiſmi dicũtur. Jn quos facile
ſit quẽ collabi. Ergo id qđ immediate aut mediate nõ in
eſt: vt ineſſe p ſyllogiſmũ credaẗ: in ꝑ̃ma tm̃ figura põt ac
cidere. Ut enĩ quotiens aliqd vere vniuerſaliꝉ negaẗ: ſe-
ria demõſtratio in alia figura q̧̃ pꝛima deduci non põt
ita ꝛ quotiens aliqd falſo vniuerſaliter negatur: ratio mẽ
tiens alia figura non texiẗ. Et hec cauſa eſt quãobrem im
peritia hec terrerima ꝛ ſtolidiſſima ſit: quia ſibi ꝑſuaſio-
nẽ ſcientie arrogat: ꝛ ꝓpꝛietates eius aſciſſit: ac vendicat
qđ ꝛ accepta vniuerſaliter eſt ꝛ regulis ſcientie vſa. Que
vͦ mediate in aliquo imediateue cõtineẗ: non contine-
ri putare: ſyllogiſmo ꝑ̃ma ꝛ ſecũda figura cõtingit. Pro-
inde interim bine ſumũtur falſe: interim altera. Sed q̄ñ
ꝛ quẽadmoduꝫ vtrũq̧ genus eueniat: ab Ariſtotile ipſo
peti volumus. Nos ſi perſequeremur omnia. inferemus

UVA. BHSC. IyR_086_3

offenſioné adeuntibus hec.

¶Queadmodū ſyllogiſmo iperitie occurratur. Ca. xxxiij.
Huc potius cōferenda oratio eſt: vt doceam⁹ ſo-
lere ꝑpoſitionib⁹ falſis: e quibus ob ratiocinatō
nes.i.paralogiſmi ducūtur: reſiſti ñ opponēdo
diſperata: aut ꝑticulariter reuellendo: ſed cōtra-
ria obijciendo ⁊ vniuerſalr̄ confutando. Ex his eni cōceſ
ſis ⁊ vitas aſſeretur: ⁊ id qđ errori cōtrariū ē vendicabiꝶ.
Nā deceptioné ita ſumē poſſum⁹: vt p eā ꝯriū demerem⁹.
Ac dialecticus qdē etiā ꝑticulariꝶ occurret: qppe quoi cō-
cluſio aliqua vniuerſalis ꝑpoſita ñ ſit. Demōſtrator ſem
per repꝛenſiones vniuerſaliter afferet.

¶Abolito ſenſu aliquo: ſciētiā illi⁹ ſenſ⁹ aboleri. C. xxxiiij.
Manifeſtū vō ē ſiquis ſenſus defecerit: ſciam gene
rū eoꝛuȝ q̄ ſub ſenſum illū cadūt neceſſario defe-
cturā: ita vt ab eo: quoi deeſt queri ⁊ capi nō poſ-
ſit. Hoc ſi iſtruim⁹. Si veꝝ ē qcqd ꝯdiſciꝶ: aut in-
ductōe: aut demōſtratiōe ꝯdiſci. Demōſtratio aūt vniuer
ſalib⁹ inductio ꝑticularib⁹ cōſtat. Fieri neqt: vt ſenſilium
generū vniuerſales notiōes ſcruteris: niſi ea p inductio-
nē ꝑſpecta ⁊ cognita habeas. Inducēdis poꝛro ſenſilib⁹ q
pōt his valere: q deminut⁹ ſit ſenſu q̄ illa noſcūꝶ?. Quom
ergo: neqȝ ex vniuerſalib⁹ quicq̄ȝ ſciri poſſit ſine inductio
ne: neqȝ iductio ſine ſenſu abſolui: nulla ei via relinquiꝶ:
qua ſciam capiat. Nā ⁊ illa q̄ p abiunctioné a mā noiāꝶ
abſtracta: q̄ȝq̄ȝ longe a ſenſu videnꝶ remota: tñ auxilio ſen
ſus ⁊ inductiōe faciliora ⁊ euidētiora diſcētib⁹ reddunꝶ.
Supficié longitudiné: latitudiné: ⁊ ceteros mēſus ſeoꝛſū
haberi facile credim⁹: quō fides iductiōis accedit. Nam
triangulū tribus laterib⁹ claudi: fere aut ſenſus aut indu
ctio cōpꝛobat. Nā tā etſi hec neqȝ reuera exolui a mā: neqȝ
ſeparatim pñt cōſiſtere. tum ea iductiōis vis ē: vt ꝙ quoi
q̄ȝ hoꝛū p ſe ingenitū ſit: comitatu ſenſus exploꝛet.

¶Quid ſit predicari p aliud: ſeu p accidens. Ca. xxxv.
Quoniā vō ſepiſſime teſtati ſum⁹: eū q demōſtrat
ſemp ſumere: q̄ dicanꝶ p ſe: dialecticū nō ſemp: ſȝ
interim q̄ p accñs ꝑdicēꝶ: mō ꝓbabilioꝛa notioꝛa
q̄ȝ videanꝶ: q̄ȝ ea que inſūt p ſe. Definiende nobiſ
forme ſūt: qbus aliqd p aliud aut p accidēs ꝑdicari conti-
git. Sane fuſa ⁊ multiplex eius vbi ſignificatio ē. Primū
coꝛpus p aliud eē cādidū đr: q2 p ſupficié: ⁊ vitis alba per
aliud: q2 racemos albos obtineat. ſed de accidēte accñs di
catur: p aliud videbiꝶ dici: vt de cādido muſicū. De ſubſtā
tia q̄ȝ allatū p aliud ꝑdicabiꝶ. Si de numero eoꝝ nō ſit: q̄
p ſe habētnr: vt ſi de hoie ruffū aut ſubatrū. Tum vō ma-
xime: accidētaria ꝑdicatio ē: quotiēs ꝑuerſo nature oꝛdie
ſubſtātiā de accidēte afferꝶ. Ut quom de albo aial đr. Nā
oīo hec albū ē anial: differt ab ea q̄ ē: aial ē albū. In eo ꝙ
in poſterioꝛe qđ ſubijciꝶ: neqȝ in alio ineſt: neqȝ p aliud cō-
ſiſtit: ſed p ſe ſubſtātia ē. In ꝓoꝛe id ſumiꝶ vice ſubiecti: qđ
vt ſit habet: ab eo quoius eſt accidēs. In moꝛe: itaqȝ dia-
lecticis ē: quom argumētanꝶ ꝑdicatis vti ꝓbabili⁹ cognitiſ-
q̄ȝ: nullo diſcrimine. Demōſtratur⁹ ꝑdicatiōes incōditas.
et ꝑpoſteras: quēadmodū ⁊ accidētarias vitabiꝶ: niſi que
accñā hmōi ſint: q̄ ꝙ p ſe inſunt ꝑdicari ēt p ſe poſſint: de q
bus retro monuim⁹. Atqȝ oīa hec foꝛtaſſe de his: que ſupi
us nobis expoſita ſūt: conſtant.

¶Ad demōſtratiōes in infinitū euadāt. Cap. xxxvj.
Expectat pridē nos diſquiſitio ea: neqȝ ignobilis
hercules neqȝ ſupflua. An finitus ſit numer⁹ eoꝝ
q̄ ꝑdicāt de ſubiecto p ſe: an vero ſerie cōtinēti in
infinitū hec exeāt. Atqȝ ħ qđ dico tale ē: ꝯſtitua-
mus ſummū ⁊ vltimū ſubiectū eſſe: vbi ē. E. qđ de nullo ꝑ
terea dicaꝶ. Sed de quo id vbi eſt. B. Primū imediateqȝ
ꝑdiceꝶ. De. B. vbi ē. D. de. D. vb ē. E. Quero num: qñ ne-
ceſſe ſit: vt extractio hec ꝓcumbat: an in imenſum ſit caſu
ra?. Ita vt de. E. ꝑdicari ſubinde. E. poſſit de. E. itex. G.
Idqȝ in infinitū abeat. Sitqȝ ꝑdicatoꝛū vis inexhauſta et
incōſumpta: q̄ identidem ſuppetāt. Atqȝ hec ꝓma nobis q̄
ſtio poniꝶ. Scđa ē hmōi. Fringam⁹ ſeu ſubiectū ſit. A. tale
eſſe: vt de ipo nihil dicaꝶ. Sȝ vt ꝑdicatū ꝓmū ſupꝛemūqȝ
ſi tū vt. A imediate inſit. In. F. rurſuȝ. F. vt inſit i. E. Dein
ceps vt. E inſit in. G. Quero num ratio hec ceſſet: an egre
di in īfinitū ſit neceſſe? Nec aliquod ſubiectū inuenire ſit:
quod nō obiter de alio ꝑdiceꝶ. Differt vō ꝯſideratio hec a
pꝛioꝛe. Qm̄ in ea id quereꝶ: an ꝑdicata infinito aſcenſu.
In hac id agiꝶ: an ſubiecta de ſenſu īfinito ſuppeditēt. Ter
tio queſtio ē ꝯſtitutis extremis: ꝓmo ꝑdicato: ⁊ ſūmo ſub
iecto: vtrū infinita interueniāt media: vt ſi in ꝑpoſitiōib⁹
ſumptis medi⁹ ſemp aliqs termin⁹ ſit: qui cōmittat: ne qđ
ꝑdicatū ſubiecto pꝛoxime innexū ⁊ ꝯtinēs videaꝶ. Atqȝ ħ
nihil aliud eſt: q̄ȝ querere: an demōſtratiōes ꝓgreſſione
infinita vtanꝶ. i. an infinita obire habeāt q demōſtrāt: ita
vt qcqd ad ꝓbationē alteri⁹ ſumiꝶ: ipm̄ q̄ȝ ab alio pꝛobari
neceſſe ſit. An verius ſit aliquas eſſe imediatas ꝑpoſitio-
nes: ⁊ vltimos fines quo ſiꝶ ventū ē demonſtratio ſiſtitur.
Eadem ⁊ i negatiōib⁹ q̄ſtio ē: imediate aliq̄ habeanꝶ: an
contra. Supꝛa q̄les imediate negatiōes dicātur oñdim⁹.
In recurrentib⁹ vō reciꝓꝛocantibuſqȝ cōtrouerſie: he pa
ri mō nō tractātur. Nō eni vltimo ſubiecto poſito dubita
ri pōt: an ꝓmū aliqđ ꝑdicatū ijs ſit. Neqȝ ꝓmo ꝑdicato ac-
cepto q̄rendū ē: an ſubm aliqđ vltimū habeaꝶ. Quom ei
aliq̄ inuicē cōmutanꝶ: quicqd de altero q̄riꝶ: đ vtroqȝ obi-
ter queriꝶ: ⁊ ſi pōt ſubiectū in his ſūmum ſpectari: poterit
et ꝑdicatū ꝓmum. Nam ſi vltimum ſubiectum conuertas
ꝑdicatum pꝛimum efficies.

¶Infinita non eſſe media: ⁊ ſi in affirmatiuis hoc verum
in pꝛiuatiuis verum. Caplm̄. xxxvij.
Initiū itaqȝ a queſtiōe ꝓma ſumēdū. Sȝ ſcire oȝ
intermedia ſtatui infinita nō poſſe: ſi ſurſū ac de
oꝛſū verſus ꝑdicatiōes decūbūt. Uoco ſurſū ver
ſus: q̄ ad vniuerſale: deuerſus q̄ ad ꝑticulare po
tius ceſſant. Si eni quiſq̄ȝ cōceſſo vt. A. ꝓmū ꝑdicatū ſit. ⁊
G. vltimū ſubiectū: defendat media incidere infinita: fie-
ri ñ poſſet: vt q cepiſſet ab. A. deſcēderet vnq̄ȝ ad. G. ⁊ qui
ab. G. ſoluiſſet ſubiret vnq̄ȝ ad. A. ex hoc ſeqtur finita ex-
trema nō eſſe qđ tñ erat cōceſſuȝ. Atqȝ ħ ē perinde: ac ſiqs
numerū dicat ab vnitate ad denariū finiri: ſȝ numeros eē
qui interiaceant īfinitos. Quēadmodū igiꝶ qui ħ diceret
pugnātia diceret: q2 inter limites finitos numeri actu infi
niti ꝯtinerētur. Nā eo qđ ſūt precedūtqȝ: nō eo ꝙ pñt ac-
cipi: infinita euadūt. Ita q finitos quidē terminos fateren
tur: ſed infinita eē que intercederēt: crederēt: tueri qđ fe-
teretur: nō poſſent. Neqȝ quicq̄ȝ officit rōni nr̄e: qđ de ſe-
ctione ꝯtinui ſiꝶ videꝶ: q̄ȝq̄ȝ eni ibi extremitatib⁹ termia
tis inter media magnitudo infinite diſtrahiꝶ: tñ reciſamē
ta que indidē coꝛradūtur anteq̄ȝ acciperētur: actu ñ erāt.
Sed hic termios: qui accepti fuiſſent ꝑceſſiſſe actu neceſ-
ſe eſſet. vtpote qui in rerū nā ſint: etiā nō accepi. At in his
q̄ diuidūtur: nihil in actu euidentiqȝ ē: anteq̄ȝ cōmutaꝶ di
uiſio. Qobꝛem neceſſario cōſit: vt ꝯſtitutis extremis iter
media: in infinitu pꝛodire nō poſſint. Atqȝ hic ſtat⁹ nō in-
demōſtratiōe affirmatiua mō: ſed ⁊ in ꝓuatiua ꝑpetuus ē.
Nā ois pꝛiuatio negatioqȝ abiunctiōe offirmatiōis oñdi-
tur. Si ergo finite affirmatiōes ſūt finite etiā erunt adiū-
ctiones: p quas vegetationibus fides afferꝶ.

¶Terminos pꝛedicatos infinitos non eſſe ratio nibus lo-
gicis ꝓbatur. Caplm̄. xxxviij.
Satis declaratū vr̄: finitis extremis ꝑpoſitiōes in
infinitū hyare nō poſſe. Nūc docēdū eſt extrema
ipa vtroqȝ vſus finita eē: ꝓmū cōioꝛib⁹ argumētī
ꝓbabim⁹: nō ſolū ꝑdicata p ſe: ſȝ vt cunqȝ in infi-
nitū nō extrahi. Quom igꝶ oim q̄ de altero ꝑdicanꝶ: q̄dā
in eo qđ ē rei eſſe: quedā gñe alio ꝑdicētur. Itē alia ſȝ na-
turā. i. cōplexu recto dicātur. Alia ꝑter naturā. i. ꝑpoſtero
Secundū nām quotiēs de ſubſtātia accñs afferꝶ. Preter
nām q̄tiēs de accidēte ſubſtātia. Pꝛedicatiōes q̄ nāleȝ ter
minis regioné mutāt: ne ꝑdicationū quidē appellatione

b

UVA. BHSC. IyR_086_3

cenſem⁹:eoqꝫ miſſas hoc loco fieri volum⁹. In ceteris vi
dendū an ſtent:ac ſtati quidē illa:q̄ i eo:quod rei eē ē:ꝑdi
canť:cōſtat finita eē. Nec ei definitio aliq̄ ꝯualeſcere inq̄ꝫ
poſſet:ſi oia gn̄e ꝯtinerētur ⁊ definitionē agnoſcerēt. Naꝫ
ne generū q̄dē quiſq̄ꝫ definitiōes vnq̄ꝫ reponeret:ſi ſem-
per gen⁹ aliud ſuppeteret:qd̄ ſine definitiōe cognoſci nō
poſſet. Itē nūq̄ꝫ neq̄ꝫ initiū neq̄ꝫ ſūma tenebiť. Aliogn de-
finire oia nō ſit poſſibile.q2 infinita exigi aut cōtinuari nō
pn̄t. Ex his dilucet in finitiōib⁹ ꝑdicata certo numero cō-
prehendi. Nūc idē de accidētib⁹ mōſtrādū. Palā ē accn̄a
que de ſubiecta ſubſtātia ꝑdicāť:aut ꝙ q̄litates:ſūt ꝑdica
ri:aut ꝙ quātitates:aut ꝙ ad aliq̄d relata: aut ꝙ actiōes:
aut ꝙ paſſiōes:aut ꝙ aliquē habitū ꝑferūt:aut ꝙ aliqueꝫ
locū deſignāt:aut ꝙ aliq̄d tp̄s oñdūt. Atq̄ꝫ h̄ quotiēs vnū
vni ꝯferť. Nā et albū dicim⁹ pedale eē.⁊ in ambulantē lo
qui et duplioneꝫ numerū parem eē. Sed ꝑdicatiōes he-
videnť oēs:vt paulo ante dixi:ꝑ accn̄s. Nā quom albū di
cimus pedale nihil afferim⁹: qd̄ ip̄m ꝑ ſe tanta magnitu-
dine cōſiſtat. Sed lignū id lapiſue ē:in q̄ albū ineſt. Por-
tenta illa hercules ſūt:q̄ aliq̄ autumāt albedinē: nigritiā:
ruborē:numerū::ambulationē:doctrinā: ſeorſum a reb⁹
ſtare. Ergo qd̄ dixim⁹: om̄e accidēs de ſubſtātia ꝑdicari:
certū eſt: que vero de ſubſtantia ꝑdicanť:oia ſunt finita-
Nā decē genera certis vtrinq̄ꝫ finibus includuntur.

¶ De eodē rationibus proprijs:terminoſq̄ꝫ ſubiectos non
exire in immenſum. Caplm̄. xxxix.

h Actenus logicis ⁊ cōibus argumētis: nūc preſſi⁹
ac reſolutius indicabiť:termīos predicatos aut
ſubiectos in demōſtratiōib⁹:de q̄ mō agiť: in infi
nitū attineri nō poſſe. Demōſtratiōes dicūtur ex
is que ꝑ ſe adſūt. Que ꝑ ſe adſūt bifariā accipe eſt. Nam
et q̄ in definitiōib⁹ collocanť:ꝑ ſe dicūtur: vt multitudo ⁊
quātitas numero. Et accidētia q̄ ſubiectis ſuis definiunť:
vt numero impar. Neutrū genus infinituꝫ attendiť. Nec
ei ſi impar de numero d̄r:neceſſe ē:vt de impari aliud q̄c-
q̄ꝫ obiter ꝑdiceť: nec vt impar: in definitionē illi⁹ addať.
Queādmodū numer⁹ in definitionē iparis cadit. Semp
eni termi:q̄ hac forma ꝑdicanť:anguſtiores q̄ꝫ ſubiecta ſu
munť. Tandēq̄ꝫ attenuati ipendio cōminutiq̄ꝫ: ad indiui-
duum recidūt. Nā queādmodū arctius ē impar q̄ꝫ nume-
rus:ita id qd̄ de impari ꝑdicabiť:ꝯtractius q̄ꝫ impar ſit.oꝫ
ergo ꝑdicatōes he aut rōe:quā dixim⁹:ꝯſiſtēt:aut q2 q̄cq̄d
de impari ꝑdicabiť:de numero q̄ꝫ ꝑdicari neceſſe erit. De
mū quecūq̄ꝫ ineſſe termis dicenť:eadē ineſſe ſubiecto fa-
tendū. Ita in definitiōib⁹,eoꝝ oim adhibebiť numer⁹.in-
finita igiť ꝑ ſe inerūt numero: ⁊ definitiōes infinitas nu-
merus:obibit. Sed ea:q̄ ꝑ ſe inſunt īfinita eſſe nō pn̄t: q2
hec ſiľ actu eſſe nec̄riū foret cōcedere. Preterea fieri neq̄t
vt accidēti ꝑ ſe:aliq̄d ꝑ ſe inhereat:alioqui accidēs nā que
dam ſubiecta ⁊ ſubſtātia videreť eſſe. Sed ne illa quoq̄ꝫ ī
finita cōſtitui pn̄t:que in definitiōib⁹ ꝑdicanť:q2 nulli⁹ rei
definitio tenereť. Q̄ꝫobrē late patet nec demōſtrationes
abire in infinitū:nec oia eſſe talia: vt demōſtrari vendica
riq̄ꝫ habeāt ꝙ nōnullis viſū dixim⁹ inter initia. Nā ſi nō
ſemp nec in oī ꝓpoſitiōe mediū terminū accipe ē:ſed ſimľ
ad ꝓpoſitiōes imediatas deuenim⁹:ſcrutiniuꝫ ⁊ ꝑſecutio
definit:nō pōt defendi cadere in demōſtrationē oia. Pro
batū ei ſupi⁹ ē definitis extremis:q̄ iterſtitiū obtinēt nec̄rio
finita intelligi. Demōſtratiōes aūt in infinitū nō euadent
niſi inumerabiles termi preſto ſint:⁊ q̄ſi habeanť ad ma-
nū:q̄ ꝯtinēter afferri poſſint ad ꝯcludendū ſequentia.

¶ Demōſtrationē vniuerſalē preſtare ꝑticulari. Ca.xl.

v Ideam⁹ nūc demōſtratio vniuerſaľ ꝑticulari po
tior ſit nec ne. Sed pri⁹ ē vt afferam⁹ ea: q̄b⁹ ꝑti
cularis poſſit videri potior. Quod ꝑticulare ē:ꝑ-
ſe ampli⁹ ꝯſiſtit ⁊ euidēti⁹ homi ē:nā q̄ ꝓuata cō-
mētatiōe. Calliam rōnabile anial eſſe intelligit:exq̄ſitius
noſſe id videť:q̄ꝫ q̄ cōi rōcinatiōe aſſecut⁹ id notitie ſit:q2
ſcilicet:oēm hoiem eē aial rōnabile ſcierit. Res eni ꝑ de-
monſtrationē ꝑticularē vti ē:ita cognoſciť:ꝑ vniuerſalem
dumtaxat in cōe. Preterea vniuerſalis nulla ſoliditas eſt:
particularis aliq̄ ē. Sed eni potior demōſtratio earū rē
habēda:q̄ ſūt:q̄ꝫ earū q̄ nō ſūt. Iā errores nullibi frequē-
tiores:q̄ꝫ circa vniuerſale:vt de q̄ ceu a ſingularib⁹ abiū-
cto demōſtratiōes ꝓcedāt. Contra qd̄ ꝑticulare ē:vſurpa
tur viſu:⁊ quaſi manu teneť:demōſtratōes de eo nihil fal
ſi:nihil incōſtantis enūciāt. Sed rōnes he q̄ꝫq̄ꝫ videntur
plauſibiliter dici nō tn̄ labore multo rep̄hendūtur. Ac p̄-
mū quidē:nota ꝑ ſe vniuerſali:q̄ꝫ ꝑticulari iūcti⁹ inheret.
Nā rectoꝫ habere duos ex eo poti⁹ intelligiť:ꝙ ꝑ ſe trian
gulus ē:q̄ꝫ ꝙ equipedus aut ſcalen⁹. Et de vniuerſali tā
q̄ꝫ de eo qd̄ ſit:demōſtratio nectiť. Nec eni appellatio vni
uerſaliū omonyma ē:neq̄ꝫ merū ijs vocabulū rn̄det.ſꝫ hy
poſtaſis etiā aliq̄.i.cōfirmatio euidentiaq̄ꝫ:nō tn̄ abiūcta:
queādmodū neq̄ꝫ accidētib⁹:ſed q̄ in ſingularibus poſita
re ab ſe ꝯſpicua ſit:deinde cōtineť in: ſingularib⁹ pluſcu-
la:q̄ natura vniuerſali nō ꝑticulari ſūt deſumpta: vt rōna
bilitas Socrati:nec eni q̄ Socrates eſt:ſed q̄ hō rōnabile
anial Socrates ē. Itē illa optimatior demōſtratio ē:que a
potiore cā trahiť: ſed potior ⁊ amplior. cauſa vniuerſale
q̄ꝫ ꝑticulare ē. Nā queſtio ⁊ īueſtigatio: q̄ꝫobrē quicq̄ꝫ ſit
ad vniuerſale ceſſat. Exempli gr̄a queriť q̄ꝫobrē in trian
gulo exteriores anguli:quattuor rectis pares habentur.
Reſpōdeť:q2 ſubliti⁹:nō ē ſatis:q2 ſcalenus:neq̄ꝫ h̄ ſideꝫ
ſatis:q2 triangul⁹:nihil facit:q2 figura rectilinea eſt:nihil
ſupererit ad demōſtrādū:qd̄ velis. Hec accedit ꝙ demō
ſtratio ꝑticularis fere infinitorū ē. Sunt eni ꝑticularia ad
numerū infinita. Uniuerſalis finitoꝝ. Itē illa p̄ſtātior de
monſtratio ē:ꝑ quā vberi⁹ ⁊ locupleti⁹ ſciť. Per vniuerſa
lem ſcire locupleti⁹ contingit. Itē quāto vniuerſalior de-
monſtratio ē.tanto ex īmediatorib⁹ ſciētia pariť. Itē q̄ vni
uerſale agnoſcit potētia:⁊ ꝑticulare agnoſcit. Nec retroa-
gitur:vt q̄ ꝑticulare intelligit cōtinuo: et illud intelligat.
Poſtremo vniuerſale rōnis:⁊ animi ē. Particulare alū
num eſt ſenſus. Per hec ꝓbatū videtur:demonſtrationē
vniuerſalem antiſtare particulari.

¶ Demōſtrationē affirmatiuā p̄ſtare negatiue. Ca.xlj.

n Unnc docēdū demōſtrationē affirmatiuā nega-
tiuā ſuperiorē eſſe: affirmatiua p̄ſidio negatiue nō
indiget. Negatiua ſine vſu:affirmatiue nō ꝯſtat.
Proinde demōſtratio ex ſolis negatiōib⁹ texta:
nihil efficit. Affirmatio etiā prior ⁊ ſimplicior negatiōe ē.

¶ Demōſtrationē aſſertoriam potiorem eſſe ducente ad i-
commodum. Capl'm. xlij.

p Otior q̄ꝫ demōſtratio ea eſt:q̄ aſſertiora:q̄ꝫ q̄ du-
cens ad incommodum vocať. Aſſertiora d̄r:q̄ id
qd̄ ꝓpoſitū initio ē:cōmemoratiōe recta ꝯcludit.
Ducēs incōmodū:q̄ ꝯtrariū ei⁹:quod tueť:īntē-
dit. Quo facile rep̄henſo infirmatoq̄ꝫ:tum ad queſtioneꝫ
ꝓpoſitā cōmeat. Aſſertoria ſimplex ⁊ impromiſcua ē:q2
ſolum ex ꝓpoſitionib⁹ nectiť: altera multiplex ⁊ miſſela-
nea:vt que hypoteticas etiam corriget.

¶ Quot modis ſcientia prior et certior alia ſit:item q̄ vna:
que diuerſa. Capl'm. xliij.

ſ Ciētia prior ⁊ certior alia multifariā diciť. Uno
mō ſi hec ꝑ ipſū:q̄ꝫobrē cōfirmet vt ſit. Illa tn̄ de
mōſtret ꝙ eſt. Atq̄ꝫ ita nō ex ꝓnis: ſed ex ſequen
tibus:⁊ ſignis oñdat. Alio mō ſi hec intelligibi-
liū ⁊ vniuerſaliū geneꝝ ſit. Illa ſenſiliū. Quō hꝫ arithme
tica ad muſicem. Geometria ad opticē. Deniq̄ꝫ oēs ſuperio
res ad ſubditas. Tertio mō ſi ſimplicioribus ꝓncipijs hec
vtať. Illa q̄ſi cōnexis ⁊ iunctis. Hac forma arithmetica:q̄ꝫ
geometria certior v̄r. Nā arithmetice vnitas ꝓ ꝓncipio ē:
geometrie punctus. Sed vnitas ſitu caret. Puncto adiū
gitur ſitus:illo mō ⁊ geometria: q̄ꝫ aſtrologia exq̄ſitior ē
illa ſimpľr accipit corp⁹. Aſtrologia nō ſimpľr corp⁹:ſed
qd̄ moueť circūagiť. Scia vna d̄r:q̄ affectiōes ꝑ ſe vni⁹ ge
neris cōtēplať. Unū genus ē:quoius eadē ꝓma ꝓncipia ſt

UVA. BHSC. IyR_086_3

vna ĝ ſciētia geometria ſtereometriaq̃ ẽ. Diuerſe ſciētie appellant̃: quarũ diuerſa pncipia ſũt: nõ q̃ de pncipijs alterius ortũ hñt. Ut geometria ⁊ pſpectiua. Atq̃ hoc conſtare poterit: ijs qui aduſq̃ pma indemõſtrataq̃ ſubierit ini tia. Si eni nulla ijs inter ſe cognatio fuerit: tũ ſcientie pbabuntur diuerſe. Nã pncipia: que cũ ijs: q̃ demõſtrantur: eiuſdem generis ſunt: ſi nihil cõe inter ſe habeãt: neq̃ ipa illa: que demonſtrantur habuerint.

Plures demõſtratiões eiuſdem rei eſſe. Ca. xliiij.

Plures vo ſup eandẽ rẽ demõſtratiões ⁊ ex plib⁹
medijs necti cõtingit: vt ſi aliqd mõ ex congene-
p ribus: ⁊ que ſe recta inuicẽ cõprehendant: modo
ex ijs q̃ alteri⁹ ordis aut generis ſint addicatur.
Ex congenerib⁹: ⁊ q̃ ſe recte inuicẽ amplectantur: quom platanum eẽ ſubſtãtiã: aliquãdo p arborẽ ceu p mentẽ: aliquando p plantã quoꝝ vtrũq̃ ex eodẽ vſu ac ſerie demõſtram⁹. Ex ijs q̃ ſegoris ordis aut generis ſint: quom hominẽ eſſe ſubſtãtiã qñq̃ p rõnale: qñq̃ p bipes oñdimus. Hec ãt media parte ſe cõtinent viciſſim: q̃ vtrũq̃ de altero extremorum generatim affertur.

Fortuita nõ ſciri. Capl'm. xlv.

Erũ q̃ caſu viceq̃ fortuita pueniũt ſcia p demõ-
v ſtrationẽ attolli nõ põt q̃ nec neceſſaria ſũt: q̃rũ
temeritas dña ẽ: neq̃ textũ ſyllogiſmi recipiunt.
Nedum vero neceſſariũ: ſ3 ne frequẽs quidẽ eſt: qd forte fortuna cõmittitur. At ois ſyllogiſmus: aut ex neceſſarijs: aut ex frequẽtibus trahitur.

Senſum nõ eſſe ſcientiam. Cap. xlvj.

Ene p ſenſũ q̃3 ornat̃ demõſtratio: q̃ppe q̃ vni-
a uerſaliũ ẽ: ſenſus ad ſingularia ptinet. Si ei cer-
ni oculis poſſet triangulũ habere duobus rectis
equales: nõdum tñ demõſtratio tenerel̃ ꝯcluſionis ei⁹: i q̃ oẽ triãgulum habere pares duob⁹ rectis exponitur: ſed triãguli hui⁹ cognitio tm̃ ac ſenſus. Aut ſi deliquiũ lune fieri obiectu terre cõtueri poſſem⁹: nõ tñ i vniuerſum ſcirem⁹ oẽ deliquiũ lune interpoſitu h̃ exiſtere: ſ3 ſolũ id qd aſpectus oñderet. Sane ois demõſtratio veritaſq̃ a ſenſibus orit̃: nec ĩtelligi dat̃ vniuerſale: niſi de mlt̃is opibus ⁊ functiõibus ſenſuũ. Nã de pticularib⁹ mult̃ vniuerſale reponit̃ ⁊ euidẽs reddit̃. Nec tñ iudiciũ veritatis in ſenſibus ẽ. Nec demõſtratio credi ſenſus aliq̃s põt q̃ ſenſus q̃3obrẽ quicq̃3 ſit: nõ põt docere: ſ3 ſemp i cognitione: qd ẽ: verſatur. Expoſitio cauſe q̃t ita ſit quicq̃ tota vniuerſaliũ ẽ: eoq̃ nõ: mõ noticiã hui⁹ vnius defect⁹: quẽ nũc patit̃ luna: ſed ſimpl'r oĩm cõtinet. Nã interuent⁹ terre nõ tam hui⁹ defect⁹ cã eſt: quã oĩm qui poſſint oĩbus ſeculis euenire. quoꝝ itaq̃ cã aliqua ẽ: eoꝝ cognitio vniuerſalis nobilior ⁊ antiqor ẽ: q̃3 ſenſus: neq̃ ſenſus tm̃ ſed etiam q̃3 ſimplex eorũ ⁊ citra cãm apphenſio intellectioq̃: vt ſi q̃s illi ꝯcluſiõi: in triangulo interiores angulos eſſe pares duobus rectis: abſolute fidez haberet: nec acceptã referet: angulo exteriori: q ꝯtrouerſim interiorib⁹ rñdet. Igitur apphenſio: q̃ ꝯiuncta cũ cã: q̃3obrẽ ẽ: longe videt̃ preſtantior: q̃3 que ſeorſũ habet̃. Dixim⁹ autẽ ſupra q̃ruz cauſa aliq̃ ẽ vt notitia pncipiorũ eſſet excepta: vt q̃ vel ſine cauſa extra emulã optimate ſit eminẽtia. Sed q̃rat aliq̃s ſi ſenſus ſcientia nõ ẽ: vnde ſit: vt ſenſu defecti deficiat̃ ⁊ ſcientia? An hoc ita intelligendũ ẽ: nõ vt ſenſus ſcia eſſe poſſit: ſed vt ex ſenſu vniuerſale pficiſci dicat̃: intercepto aũt initio: neceſſe ſit conſecutionẽ intercipi. Ut mõ addubitari ſolet q̃3obrẽ: vitrũ: ſi ex aduerſũ ſoli retineat̃ accendat. Quod ſi lumẽ ſolis foraminib⁹ pſpicuis cõmeãs oculi cernerẽt: tũ ⁊ vniuerſale ⁊ cã miracl'i h⁹ ĩtellecta eẽt p ſenſũ.

Nõ oĩm eadẽ principia eſſe. Capl'm. xlvij.

Adẽ ãt pncipia ſciaꝝ oĩm haberi nõ pñt: nec re-
e mota: nec pxia. Nõ pxia: q̃ quom pncipia reb⁹
q̃ demõſtrãtur ſua q̃buſq̃ rñdeant. Que vo de-
mõſtrãtur nõ eadẽ ſint: ĩmo ſepi⁹ ⁊ gñe differãt neceſſe ẽ: vt ppoſitiões q̃3 taliũ rerum diſcrepẽt genere ppoſitiões ei ex ijs q̃ p ſe ſũt ꝯſtãt. Alia itaq̃ pncipia Geometrie: alia arithmetice ſũt. Adeo ãt viciſſim acõmodari nõ pñt: vt neq̃ hec de ill'dicant̃ ſubijciãtur ve: neq̃ altera alteris p medio inferãtur. Cõia q̃3 ⁊ pma pncipia i oẽm ſciam nõ intrãt: vt oẽ aut affirmari aut negari neceſſe eſt. Nec eni pbari quicq̃3 ex ſolis ijs põt: ſed quotiens hec in demõſtrationẽ rogant̃: ppoſitiões alie ppinque ac pprie adhibẽtur. Neq̃ vo ploga in ſyllogiſmo ſumũt̃ vl'r cõcepta: ſed ad genus aliqd ſubiectũ quaſi ꝯtracta. Hoc modo cõe profatũ ẽ. Quotiẽs q̃ttuor momẽta cõparilia ſũt ordine cõmutato: eaſdẽ manere pportiões. Utunt̃ hoc artes. Sed reſtricto. Geometra quotiẽs q̃ttuor magnitudines. Aritmeticus quotiẽs q̃ttuor numeri. Nãlis q̃tiens q̃ttuor motus: aut q̃ttuor tpa. Deinde ſi pncipia oĩm ſciaꝝ eadẽ forent: neceſſe eſſet numero aliq̃ comprehenſa dicere: vt elemẽta: ſ3 queq̃ ſcia pmoueri in ĩmenſũ põt. multiplex eni ꝯcl'onũ amplificatio ⁊ dilatatio ẽ. Ergo pncipia totidem ꝯſtituere oportet. Nõ igit̃ cõia ſuffecerit. Poſtremo ſi eadẽ pncipia oĩbus ꝯuenirẽt: ſequeret̃ vt q̃cq̃ ex q̃3 eorũ demõſtrari ꝯtingeret. Sed ex muſicis Geometrica demonſtrari nõ pñt. Ex ijs intelligit̃ pncipia: neq̃ oĩm eadẽ eſſe: neq̃ penitus aliena: neq̃ prorſus affinia.

Sciẽtiã differe ab opĩone rebus ſubiectis. Ca. xlviij.

Citum ⁊ ſcia ab opiniõe vera ⁊ opĩabili differũt
f Nã de falſa opĩone: nulla dubitatio ẽ: qui cũ ſcia
nihil ſil'e habeat. Sed ⁊ iter opionẽ verã ⁊ ſciaz
plurimũ intereſt. Primũ q̃ ſubiecta ſcie ſunt: neceſſaria eẽ o3: ⁊ que al'r habere ſe non poſſint. Opionis q̃ ſt ñ o3. S3 h̃ aliqñ pñt ⁊ mutari. Deind ſcia: vt ex nc̃c̃rijs opio: vt ex poſſibilib⁹ ppoſitiõib⁹ pẽdet. Et ali⁹ mod⁹ ẽ approbãdi: q̃ opinemur: ali⁹ que ſciam⁹. Diſtat ĝ ſcia ab opinione diſcriminib⁹ binis rebus ſubiectis: ⁊ genere approbandi. Q̃r vo de poſſibilib⁹ contingentibuſue opinio ſit: hinc docebim⁹. Contingentia: nec ad ſciam ptinẽt. Alioqn nõ poſſent al'r ſe habere. Neq̃ ad intellectũ. Hoc loco intellectũ appello pncipiũ ſcie: q̃ termĩ cognoſcũtur. Neq̃ ad apphenſionẽ credulitatẽue ppoſitionũ ĩmediatarum: quã q̃s ſciam indemõſtrabilẽ dixerit. Q̃r ſi habit⁹ omnes q̃bus vã noſcũtur aut ſcia: aut intellectus: aut opinio eſt. relinquit̃ opinionẽ eaꝝ rerũ videri eſſe: que vt vere ſint: tñ ſecus eſſe pñt: ac ſũt. Inconſtãs igr̃: ⁊ inſtabil' opio eſt: q̃ inſtabil' etiã illa ẽ nã: qua vtit̃ ſubiecta. Preterea nemo putat opinari ſe: q̃ credit al'r eſſe nõ poſſe q̃3 ſũt: ſed ſcire. opinat̃ vo tũc quom ita eẽ rẽ vtiq̃ putat: ſ3 q̃ tñ al'r poſſit.

Sciẽtiã differre ob opĩone genere approbãdi. Ca. xlix.

Inc dicendũ genus ⁊ modũ approbãdi: aliũ in
h opinãdo: q̃3 in ſciẽdo eẽ. Eadẽ res ex eiſdẽ ppo-
ſitionibus mõ ſcita: modo opinata ẽ. Atq̃ h̃ con-
tingit ſeu ſyllogiſmus q̃ ẽ: ſeu ſyllogiſm⁹ q̃3obrẽ fiat. Unde dubitauerit q̃s: qd q̃ ita opinant̃ nõ ẽt ſciãt: qñ et ppoſitiones ⁊ ſubiecte res eedẽ ſunt. Et q̃ adeq̃ ſi cognitio hec ſciẽtia ſit: illa nõ ſit. Solutio: ſi credũt al'r eſſe ppoſitiões nõ poſſe q̃3 ſũt: nõ opĩo: ſ3 ſcia hec dicet̃: q̃ de ijs q̃ p ſe ſunt: ⁊ q̃ de ſubſtãtia rei prodeũt: ſcia nõ opinio adornat̃. Sin vero neceſſaria quidẽ credũt: ſ3 q̃ nc̃c̃ria eẽ nõ putẽt: hec opio nõ ſcia fuerit. Atq̃ tũ circa eaſdẽ res ſb iectas: tm̃ arbitror: opio vt ſcia verſari videbit̃: ita eiſdez ppoſitiõibus opio vt poſſibilib⁹: ſcia vt neceſſarijs vtitur. Q̃robrẽ fieri nõ põt vt ſcia ⁊ opio eedẽ ſũt. Nã ⁊ definitiones eaꝝ euariãt: ⁊ modi approbandi credendiq̃ diſſidẽt. Eodẽ mõ q̃3q̃ interi cõtingit: vt eadẽ re: tum va tum falſa opinio habeat̃: nõ tñ id eo valet: vt vera ⁊ falſa opinio idẽ ſit. Alioqui qd firmũ cõſtanſq̃ ẽ: cũ fluxo ⁊ labili ñ põt idẽ eſſe. Nec qd cõmutari nõ põt in falſũ: cũ eo qd põt. Quapropter nemo vnq̃3 opinat̃ ea q̃ ſcit: ne idẽ ſimul al'r ſe habere poſſe: ⁊ nc̃c̃riũ credere oporteat. In diuerſis certe vſu venit: vt eadez res cõprehenſa opĩone ⁊ ſcia ſit. Erat opinio in Epicuro quom diceret ſolem deficere: cum luna ſub rotaz eius ſubiret: q̃ putabat al'r q̃3 id poſſe. Erat

UVA. BHSC. IyR_086_3

in ipparcho ſcia. Sed vt in eandē aīam: eodē tpe: de eadem re: cadat opinio ꝛ ſcientia. non pōt contingere. Hactenus de opinione dictū eſt.

¶ Quid ſolertia ſit. Capl'm. .I.

ſ Olertia vō ē ſagax repētinaqȝ adeptio: ꝛ q̄ſi collimatio medij. Ut ſiqs vidēs lunā: id qꝺ eius ſpectat ad ſolē: id habere lucidū: reliq̄ obſcura eſſe: puncto: tpe: cām cōiectet: qꝛ ſcilicet recipiat ſplēdorē a ſole. Aut ſi quēpiā cū nūmulario aut argētario colloquētē intuitus ſtatim intelligas verſurā eū facere: ꝛ oīno feneraticiā eē cāȝ. Ergo is q ex aſpectu audituue extremorū celerrime pōt ꝑſpicere: qd inter illa ſit mediū: h ſolers ꝛ ꝑſpicax dicit̄: ꝛ virtuti nomē ſolertie inditū: vt q̄ reſolutio quedā cōcluſiōis ſit in ꝑmas ꝓpoſitiōes: ꝛ velox quaſi comprehenſio ꝛ cōtinuatio medij.

¶ Themiſtij paraphraſeos in poſteriora liber ſcōs: īterprete hermolao barbaro.

¶ Quattuor eſſe queſtiones. Capl'm. j.

a B his cōſequēs ē: vt differētias querēdaꝝ rerū tractem⁹. Nā ꝛ q̄ inueniēdis cōueniāt obiter cōmuni vſu noſcent̄. Eadem eni querendi: ꝛ inueniēdi diſcrimina ſunt. Quia q̄ſtio oīs inuētōis gratia initur. Querim⁹ ergo aut de ſimplici ſolitarioqȝ: aut de cōpoſito: ꝛ quod in cōplexu orōnis ſit. Solitariū ꝛ ſimplex intelligo: quod ſeorſū ex vno aliquo decē geneꝝ ſumitur Deū centaurū: caribdim: cōpoſitum dico. Utꝝ luna deficiat: iuſtū natura: an lege poti⁹ ꝛ iſtitutiōe hoīȝ ſtet. Quotiens de ſimplici querim⁹: prima ꝛ occurſoria q̄ſtio ē: an ſit: ſecūda qd ſit. Nam ꝑmū q̄rim⁹: an ſit deus: deinde de⁹ qd ſit. Si de cōpoſito: ꝛ quod in cōplexu ſerieqȝ loquēdi ſit q̄rim⁹: prima q̄ſtio ē: an ſubiecto p̄dicatū inſit: ſecūda q̄ȝobrem quemadmodū inſit. Nam ſimul didicim⁹: lunaȝ deficere cōtinēter: q̄ȝob cām deficiat q̄rim⁹. Sunt igit̄ q̄ſtiones q̄ttuor: an ſit: quid ſit: an huic illud inſit: q̄ȝobrem inſit. Ex ijs vnū par ad ſimplicia: vnū ad ꝯpoſita ptinet. Neqȝ cōturbari quēq̄ȝ volum⁹: ꝙ in cōmentationib⁹ topicis aliā q̄ſtionū ptitionē ornauim⁹. Illic. n. forme dialecticarū q̄ſtionū ſole afferūt̄: ꝛ q̄ nō niſi in ꝯſtructōe ꝛ cōpoſitione cōueniāt: tm̄qȝ in iis modus ꝓpoſitionū diuerſus videtur. Cauſa verbi an qcq̄ȝ de altero dicat̄: vt gen⁹. An afferat̄ vt ꝓpriū. An affirmet̄ vt accñs. An p̄dicet̄ vt finis. Nā ſi de definitiōe ritu dialectico agam⁹: ꝑmū ex ea ꝓpoſitionē texem⁹: tum deinde q̄ſtionē ita formabim⁹. Eſt ne aīa nūer⁹ ip̄m ſe mouēs: vt Xenocrati videbat̄. Sȝ ſi ad vſuȝ demſtrationis q̄rat̄: ꝙ ſit rei eſſe: tuȝ q̄ſtio in modū ꝓpoſitiōis cōcepta non erit: ſȝ nec q̄ſtio: q̄ȝobrem pōt dialectica eſſe q̄ſtio. Non. n. is qui ita īterrogat: optionē aduerſario dat: vt alterā ptē diſperatiōis accipiat: qꝛ non interrogat captādi coarguēdiue ſtudio: ſed ſciēdi qꝺ querit.

¶ In oībus q̄ſtionib⁹ cauſam queri. Cap. ij.

p Lane querētes vtrū ſit inane: vtꝝ luna deliquat vident̄ id q̄rere: vtrū teneri aliqua cauſa poſſit: qua iane ſit: ꝛ qua luna deliquat. Item is: qui iā ſcit inane in reb⁹ eſſe: ꝛ qui iā ſcit lunā delinq̄re: querit aūt quid ſit inane: quid ſit lunā delinq̄re: videt̄ ſtatuere aliquā eē cauſam: qua inane ſit: ꝛ aliquā qua delinquat luna. Sed ſubide vult reſcire: qualiſnā ea cā ſit. Nimirū id cōſtat cum ꝑmū inuentū ē: quid ſit iane: ſimul cōpertam eſſe cauſam: qua inane eſt. Nam definitio: ꝛ qꝺ eſt rei eſſe cauſa eſt: vt quicqȝ ſit. Rurſum agnito quid ſit lunam deficere: ſtatim intelligit̄ cā: qua obſcurat̄ ꝛ offundit̄ luna. Nā ſi luna idcirco deficit: qa lumē ei⁹ vmbra terre: in quā incidit hebetat̄: hebetatio luminis cā erit defectus: Omnis igit̄ q̄ſtio de cā eſt: ſiue ob quā res ſimplicit̄ ſit: ſiue ob quā aliquid in alio adſit. Quod ſic clarius docebim⁹ in iis: que quot ſint: aut quot talia ſint: ſenſu: cā: poteſt ꝯgnoſci: nihil q̄rit̄ neqȝ ſint: neqȝ quid ſint: neqȝ qualia ſint: neqȝ q̄ȝobreȝ ſint: Nam ſi ſup lunā eſſem⁹: ꝛ oppoſitum illū terre ꝯtueri eēt: tum neqȝ ecqd deficeret luna: nec quid eſſet defectus: neqȝ an accideret lune: neqȝ q̄ȝobrem accideret quererem⁹. Neqȝ hoc dico: qꝛ velim idē eē cām tenere: ꝛ ſenſu ꝑcipere: ſȝ qꝛ ꝑ ſenſum nanciſcimur q̄ȝ: itelligit̄ exploratū nobis eē: ꝙ eſt. Quom vero vtimur demōſtratiōe ꝙ eſt: ſimul qꝺ ita ſit euidēter ꝓbam⁹. Hoc ei demōſtratiōis illi⁹ potiſſime ingeniū eſt: vt cōmuni examie vtrāqȝ abſoluat cognitionē: ꝛ vt ſit: ꝛ q̄ȝobrē ſit: aut veꝝ nō ē: qꝺ iter exordia notauim⁹. In demōſtratiōe memiīnu non mō ꝯcluſionis: ſed ꝛ rei quoqȝ cām videri. Diſſimilis ratio ē q̄ſtionū: an ſit ꝛ qd ſit: que de ſimplicib⁹ ſunt̄: nam anteq̄ȝ qd ſit roges: neceſſe eſt ſingas: id eē qꝺ rogas. Quom vero an ſit q̄rit̄: interim qd ſit obiter ꝯſtat interim non cōſtat. Sȝ eſt: quādo vt ſignū. aut ꝯñs ad naturā rei: qua de querit̄ demōſtrandā valeat: ſed accidētia hec inuentionis non rei ſunt ꝑncipia.

¶ Nō eē eiuſdē oīo demrationē finitionemqȝ. Cap. iij.

q Uemadmodū q̄ſtiones cōpoſite mōſtrarentur: dictu ſupra eſt: nunc vtrū id qꝺ rei eē demōſtrari poſſit: videndū. Sed prius eſt: vt diſſeramus: vtrū oīa eodem reſpectu ꝑ definitionē et per demonſtratiōem ſcire cōtingat. Dixi eodē reſpectu: qꝛ triangulū eē figurā planam trib⁹ lineis cōprehenſā: ꝑ definitionē accipit̄. Triangulū habere duob⁹ rectis eq̄les: demōſtratione cognoſcit̄. Sed primū intelligit̄: vt id qꝺ triangulo eſſe eſt: alteꝝ ſcitur: vt triangulo accñs. Tractemus igit̄ qꝺ ꝓpoſuim⁹. Utrū ſꝑ cuius demōſtratio ē: eiuſdē definitio habeat̄. Abſurdū id quidē ꝛ impoſſibile eſt. Nam ꝛ demonſtratio ꝛ ad negatiōes porrigit̄: definitio nō porrigit̄ niſi ad affirmatiōes. Sed querat aliqs contra: vtrū quoiuſcūqȝ afferri definitio poteſt: de eo quoqȝ demratione cōſtituere liceat impoſſibile eſt ꝛ hoc. Nam ꝑncipia demōſtrationū: ꝛ termini primi per definitionē noſcunt̄: ꝑ demōſtrationē non poſſunt. Aliogn cōquiſitio in infinitū euaderet. Sed reliquū eſt vt queram⁹: vtꝝ aliquoius poſſit reddi definitio: quoius et demōſtratio ſit. Neqȝ hoc poteſt contingere. Quom enim ex iis: que ſupiore libro diximus cōſtet: tum demū ſciri qcqȝ qꝺ poſſit demōſtrari: cū de eo tenet̄ demōſtratio. Si id qꝺ demōſtrari poteſt ꝑ definitionē ſciret̄: tum qꝺ demōſtrari poſſet: citra demōſtrationē ſciret̄: nihil eni vetat definitionē ei⁹ ſeorſum a demōſtratione haberi. Qꝛ qui dicit nihil poteſt obtuſius. Ita cōficitur nihil eē: quoius notitia vtroqȝ genere capiat̄. Per inductionē quoqȝ huic aſſertioni fides accedit: qn̄ nulla eſt definitio: que qcq̄ȝ eaꝝ rerū demōſtret: que aut ꝑ ſe: aut ꝑ accñs: aut ſimpliciter habeant̄. Nam ſi definitio aliqd accipit: qꝺ ꝑ ſe inſit: non ꝓpterea ꝑ demōſtrationē id accipit nec. n. hoīem eē animal demōſtrat: ſed ꝯſtituit: nec hoīem eē rōnale cōprobat: ſed tm̄ ſumit. Preterea definitio vniuerſam rei ſubſtātiā euelat: demōſtratio ea: q̄ per ſe inſūt explicat. Porro dubiū non ē: que ꝑ ſe inſunt: ſubſtātiā rei non eē. Item definitio rei q̄ de agit̄: ꝙ ſit rei eē declarat. Nulla demōſtratio ad eēntiam ptingit: aut illā cōcludit: ſȝ ſubijcit ac p̄ſumit: vt in mathematicis: qd impar: qd vnitas ſit. Iam oīs demōſtratio quicq̄ȝ de quoq̄ȝ demōſtrat: i definitione nihil ē qꝺ de aliquo p̄dicare: neqȝ anial de greſſili: neqȝ retrorſum de greſſile de aīali: neqȝ figura de plano: neqȝ ꝯtra planū de figura. Nā neqȝ vl'i notatione determiatōe ve vtit̄: neqȝ ſi vteret̄ vera eē poſſet p̄dicatio. Sed ne de ip̄o quoqȝ hoīe ſua definitio p̄dicat̄. Nō. n. hō ꝑs aliq̄ ſue definitōis ē: quēadmodū oē ſubiectū: vt ꝑs in cōcluſione ꝯfert̄. Qꝛ ſi qs ita efferat. Hō eſt aīal bipes icēſſibile: is nō definitionē ſȝ ꝓpoſitionē afformat: in q̄ de homine definitō ſua dicat̄. In plenuȝ q̄ſtio qd ſit: diuerſa ē ab oībus iis q̄ ꝑ ſe adſūt. Diuerſa inq̄ȝ alio genere: q̄ȝ q̄ vniuerſalia demutāt ab iis: q̄ intra ſe ꝯtinēt ſingularib⁹ triāgulus ab eqpedo. Que vero diuerſa vſqȝ adeo ſūt: diuerſas etiā rōnes habeāt: qb⁹ noſcant̄: ncēe ē. Q̄ȝobrē apiuſſi

UVA. BHSC. IyR_086_3

mū puto:nihil idē ī eodē reſpectu finiri ⁊ demr̄ari ꝯtigē.
¶Nō poſſe demr̄ari finitōez ꝑ ſyllogyſmū duplātē. Ca. iiij.
ſ Ed querit̄ an definitio aliq̄ poſſit de re: q̄ diffini
tur ꝑ demōſtrationē ꝓbari. Uerbi grā ꝙ aīal bi,
pes igreſſile definitio hoīs ſit. q̄zq̄z v̄o de ijs que
mō retulim⁹ facit̄ ⁊ abſoluta q̄ōis h⁹ diſcuſſio ſit tn̄
opīoꝝ diḡ ꝯtrouerſia ē: de q̄ ſeorſū mētio ⁊ cōmētatio aliq̄
hēat. Si oīs ſyllogiſm⁹: aliq̄d de aliq̄: ꝑ aliqd ceu mediū:
ꝯficit: ncc̄e ē: vt q demōſtratur⁹ ſit: illū eē hoīs finē: mediū
aliq̄d coopter: ꝑ q̄ð rōtinationē ſuā deducat. Hoc āt medi
um: ipa ſit hoīs definitio oꝫ: vt demōſtratio ad hūc modū
fiat. Hō ē aīal mortale capax rōis. Tale aīal ē bipes igreſ
ſile. Hō igr̄ bipes igreſſile ē. Alr̄ de eo q̄ð ſit rei eē cōponi
ſyllogiſm⁹ nō pt̄. Siue eī id q̄ð ꝓ medio accipit̄ in pl̄a poſ
ſit q̄z hō. i. q̄z minor extremitas: ſiue in pauciora: ſiue ⁊ re,
ciprocet. Nec tn̄ in eo: q̄ð ſit rei eſſe: dicat̄. Maior extremi
tas. i. definitio ipa in eo q̄ð ſit rei eē p̄dicari nō poterit: ꝙ
ſi hec v̄a ſūt: neceſſe ē eū: q de hoīe: q̄ð ſit rei eē: demōſtrat
aliō ſumat: q̄ð ſit rei eē. Sꝫ vn̄ obſecro ſciert̄: aīal bipes in
greſſile. de aīali mortali rōali ī eo q̄ð ſit rei eē: p̄dicari: aut
aīal mortale rōale ð hoīe. Nō eī ſi ex ſcðo ꝯſeq̄t p̄mū: ne
q̄ ſi ſcðm ex tertio: ncc̄riū ē: p̄mū illud definitionē ſcði eē.
Multa adeo ſūt: q̄ ꝯſequant̄: nec tn̄ ꝯſequant̄: vt definitio
nes. Genus differēs: ꝓpriū: accn̄s: id q̄ð ſepari nō pōt. Si
ergo ſimplr̄ ſumpſeris p̄mū euenire ex ſcðo ſcðꝫ ex tertio
nūq̄z ꝓbabit̄: p̄mū eſſe definitionē tertij: ſꝫ tm̄ h̄: p̄mū in eē
tertio vtcūq̄z. Qꝫ ſi duplaueris ſumptū. i. ſi ſcðm de tertio
nō abſolute: ſꝫ cū adiūctiōe hac: in eo q̄ð ſit rei eſſe: p̄dica,
ueris: tū cōplexio q̄dē ſyllogiſmi ꝯficit̄: ſed ſumit̄: q̄ð ī q̄ō
ne diſcuſſiōeq̄z poſitū ē. Inſtitueras docere definitionē ho
minis ꝑ demōſtrationē addici: ſꝫ ſtatī ſumis ſine demōſtra
tione aliquā eſſe hoīs finitionē. Preterea ſi ita dicat̄: ni,
hil obſtabit quo min⁹ definitio vna de altera poſſit demō,
ſtrari: q̄ð ab demōſtratiōe alieniſſimū videt̄.
¶Nō poſſe definitionē ꝓbari ꝑ ſyllogiſmū diuidētē. C. v.
ſ Ed ne ꝑ diuiſionē q̄z definitio explicat̄: q̄ð ⁊ ī iſti
tutione de figuris pſecuti ſum⁹: q̄ꝛ id: q̄ð ita mō,
ſtrat̄: quaſi ꝑ inductionē mōſtrat̄. Nec ex certis
aut ꝓbatis ſeorſū: ſed ex cōceſſis ꝑ interrogatio,
nē rn̄ſionēq̄z ſequit̄. Fere enī tota: hec ratio ꝑ vices rogā
tis: ⁊ rn̄dentis abſoluit̄. Ita v̄ꝫ aliud par: aliud: q̄ð datū ſit
colligi. Ecquid hō aīal inaīalue ē? Anīal ſumit nō aſſerit̄
ſyllogiſmo. Rurſus oē aī al ecq̄d greſſile aut aq̄tile? Da,
tūr greſſile: nō ꝓbat̄. Deinde aīal greſſile: ecq̄d bipes: aut
multipes ē? Cōcedit̄ bipes. Tū rō texit̄. Homo ē anīal bi,
pes greſſile. Uideri genus hoc totū interrogatiōib⁹ ⁊ aſ,
ſenſionibus eorū: quibuſcū inſtituit̄ ꝯſtare. Nec enī ī eo
quicq̄z vt neceſſariū: ſed vt cōceſſū accipit̄. Sed neq̄z ſi q̄d
ſingulare ſeparatimq̄z verꝫ ē: ꝯtinuo ſequit̄ vt iunctū cuꝫ
alijs verū ſit. Non eī ſi verū ē: ſutorē quē eſſe: ⁊ virū bonū
vtiq̄z neceſſe ē eū eſſe ſutorē bonū. Itē vt oīa etiā iunctim
vera ſint: nō tamē in eo: quo ſit rei eſſe: vera ſunt.
¶Diuiſionē conferre ad finiendum. Cap. vj.
ſ Ane q diuiſione ꝓtūtur cōpendiū ꝓbatiōis faci,
unt. Nā eā q̄ ꝯfirmare eſſet neceſſe: rōne rogatio
nis ſūmūtur: ꝓpterea ꝙ nihil ipi afferūt ad per
ſuadendū: ſed eo: q̄ð ſibi dat: q cū diſputāt: q̄d vo,
lunt demōſtrāt. Uerbi grā. hoī aīal ī eſſe: pōt ꝑ ſenſile ſyl
logiſmo exponi greſſile ꝑ aliud q̄cq̄z lucrant̄ hoc laboris
qui diuidūt: ꝓpterea ꝙ hoīem ⁊ aīal eē ⁊ greſſile: conce,
dit is: qui cum inſtituta diuiſio eſt. Proinde non probari
diuiſione: ſed adiuuari: finitionem oportet. Nec ſyllogiſ,
mus diuiſio ē: ſed ratio tn̄: qualis docēdi ſicut inductio: h^c
ſyllogiſmus dici: vtiq̄z nō pōt: ſꝫ q̄ quo mō aliq̄d ꝯficit. Uti
liſſima v̄o diuiſio ē quotiēs cōita his p̄ceptis affert̄. vt oīa
q̄ in eo: q̄ð ſit rei eſſe ꝯtineat̄. Ut nihil redūdat: nihil deſit
neu q̄ tāſiliat ad vltimā ſpēm. Trāſilit q aīal ſtati ī bipes
⁊ m̄ltipes diuidit. Nā prior diuiſio erat ī volatile ⁊ greſſi
le. Omittit q greſſile in bipes: ⁊ q̄drupes diuidit. Nā ⁊ de
pes ⁊ m̄ltipes p̄terit̄. Hac obſeruatiōe diuiſio vſū ſui ali,
quē finiētib⁹ p̄ſtabit. Nec tn̄ q diuidet rōcinatiōe ſyllogiſ,
moue vti dicet̄. Nā queadmodū ī cōmētatiōib⁹ ijs: ī q̄b⁹
mediū v̄bis explanatū nō ē: ēt ſi mēte cōceptū euidēs nō ē
q̄zobrē ſequāt̄. Ita neq̄z in eo ſyllogiſmo: q ex diuiſiōe re,
ponit̄. Ac forte q̄dē ſingl̄a: q̄ ī ſmonē illū vltro citroq̄z hi
tū īcidēt: ꝓbare certis rōib⁹ poſſis: vt aīatū hoīez eē: q̄ꝛ n̄
aīe: ⁊ rōale: q̄ꝛ n̄ irrōale: totā certe ꝯnē: q̄ de mēbris diuiſio
num coalita ē: definitionē hoīs eſſe nō probas.
¶Per ſyllogiſmū finituū nō ꝓbari finitionē. Cap. vij.
v Trū v̄o finitio ꝑ finitionē: finitiōis poſſit mr̄ari:
q̄ð nob̄ reliq̄ ē. Id h̄ mō exponit̄: vult q̄s docē: fi,
nē hoīs eē: aīal bipes greſſile: atq̄z ita rōnem for,
mat. Orō q̄ ꝯſtat ex ijs q̄ ad eēntiā ptinēt: ⁊ ꝓp̄a
rei ſt: definitio ē. Hec orō: aīal bipes greſſile hoī ē. Defini
tio igr̄ hoīs ē: aīal bipes greſſile. Nūq̄d forma hec ꝓbāda
p̄bo ē? Sꝫ deridicula v̄ꝫ: ⁊ q̄dē āpli⁹ q̄z ſupiores: q̄ꝛ peccat
idē ꝙ ille: ſꝫ apti⁹ euidētiuſq̄z. Fingit eī fortit̄ ac p̄ſumit q̄ð
ē ꝓbādū. Nā dicere cōplexū hūc: aīal bipes greſſile: rerū
eē q̄ p̄uati attingāt eēntiā hoīs: nihil aliō ē q̄z ꝯſtituere: eā
eē definitionē hoīs. Igit̄ ī ꝓpoſitiōibb⁹: ijs ꝯ n̄ vi: aut potē
tia (nā h̄ rectū eēt) ſꝫ actu poſita collocataq̄z ē: ð hic ꝑinde
faciūt: q demōſtrāda finitionē finitiōe finitiōis: ꝓpoſitio,
nū loco ſumūt: ac ſi rōcinādo finē rōcinatōis loco aſſūptio
nis adhiberēt. Quēadmodū ḡ q̄tiēs rōcinamur: nō ſumi,
m⁹ q̄d ſit rōcinatio. Ita q̄tiēs demr̄anda finitio ē: admonē
di n̄ ſum⁹ q̄d ſit finito: ſꝫ ncc̄e an̄ ē: vtꝝ ⁊ q̄d rōcinatio ſyl,
logiſmuſue ſit: ⁊ q̄d finitio pſpectiſſimū hūiſſe. Un̄ ⁊ nob̄
facillime inoffenſiſſimeq̄z ſimulatq̄z velim⁹: accurrant: ⁊
alios q addubitarēt: docē ac pſuadere poſſim⁹. In demō
ſtratione certe: vt ptes ſumptaue cooptari nō debent.
¶Neq̄z a ꝯrijs: neq̄z ꝑ inductionē ꝓbari finitionē. Ca. viij.
d Icat aliq̄s: ſi h̄ mō n̄ lꝫ licebit alio. i. affictiōe ſbie
ctōeq̄z affictōe h̄ loco ē ꝑ hypotheticū ſyllogiſmū
ſiue ꝯditionalē h̄ more. Si definitio mali ē diui
ſilitas. Fingat̄ eī diuiſilitatē eē definitionē mali:
ꝯria definitio ꝯrij ſiūt. Ergo definitio bōi īdiuiſilitas dice
tur. Sꝫ n̄ ne vides: q ita faciūt arceſcere q̄ōnē a capite. i. ad
demr̄andā finitōez ſumer̄ finitionē aliā: q̄ n̄ ſit min⁹ dubia
q̄z q̄ demr̄anda ſit. Nā ꝯria ea: q̄ diuerſa dicūt̄: vt bonum
malū: celeritas: tarditas: tm̄dē euidētie ignoratiōiſq̄z hn̄t.
Cōſtatq̄z ſi q̄s definitionē mali explicare voluerit: eodem
mō ſūptuꝝ eū definitionē bōi: h̄ āt aliō n̄ ē: q̄z iuīcē ꝓbari
⁊ demōſtratōes reciprocas: ⁊ obābulatorias cōmitti. Pre
terea cū m̄lta ſint: q̄b⁹ nulli ꝯriū e regiōe occurrāt: q̄nā
mō finiēdis ijs: rō hec poterit ſufficere? Forte credat q̄ſpiā fi
nes ꝑ iductionē ꝓbari: ⁊ hercule dici nō pōt. Cū inductio
ex ſingularib⁹ exiſtat. Nulla definitio ſingulariū ē: indu,
ctio aliud de alio p̄dicat. Definitio in complexu non eſt.
¶In vniuerſum finitionē demōſtrari nō poſſe. Ca. ix.
q Uis ḡ mod⁹ finitiōis demōſtrāde fuerit. Nimirū
digito: aurib⁹ ꝯſpectu: demū ſenſu aliq̄ vſurpari
aut tāgi n̄ pt̄. Alioq̄n ſcio h̄ ð nobis q̄ri: ecq̄d aliq̄
rō ſit demr̄andi finitiōes? Et v̄ꝫ n̄lla ⁊ ncc̄e ē: eū
q dꝫ ſcire: q̄d ſit hō. aut q̄d vis aliō. ꝓ certo hēat: hoīez eē.
Nā id q̄ð n̄ ē: nēo pt̄ ſcire q̄d ſit. Nā q̄d nomē Hircocerui
ſignificet. ſcit̄ q̄dē m̄lti pn̄t. Sꝫ q̄d ſit Hircocerū⁹ nēo: ſi id
igrat an ſit. ḡ ſi demr̄ari poſſꝫ q̄d q̄cq̄z ſit ſit̄ demōſtraret̄ ꝙ
eēt. Hoc v̄ꝫ ipoſſe: q̄ꝛ vni⁹ rei vna ē demr̄atio. Porro aliō
ē ſcire hoīez eē: aliō q̄d ſit hō. h⁹ defintio: illi⁹ demr̄atio ē.
Deū eē ⁊ ꝓuidētiā eē demōſtram⁹: q̄d ſit ðs: q̄d ꝓuidētia
definim⁹. Qui ḡ pt̄: q definit ðfinitionē ſyllogyſmo excipe.
Atq̄z h̄ obſuari ī oīb⁹ artib⁹ v̄ꝫ. He ſeorſū: q̄d ſit res: deſcri
būt: ſeorſū demr̄ant: vt ſint: quom v̄o id demōſtrāt: p̄mū:
q̄d res ſignificet: ſumit ꝓ cōpto. Igr̄ an̄q̄z triāgulū ꝓbes
eē: quē trib⁹ lineis ꝯſtituas directis: ncc̄e ē ītelligas appel,
latiōe triāguli venire: areā trib⁹ directis lineis cōphēſaꝫ.
Propterea ꝙ agnitōis ī oī exq̄ſitiōe caput origoq̄z ē. Ita
efficit̄ vt demōſtratio vna ī pl̄es euadat. Qui eī q̄ð rei eē

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſit: demõſtrat: ſiľ ꝛ eē rē ꝯfirmat. Qui ãt definit: nihil affert q̃zobrē nc̄c̄e ſit: id eē qđ definit. Proinde q finit circulũ h̄ mõ. Circul⁹ ē figura plana quē linea vna circũcurrēs amplectitur: nõ demõſtrat circulũ eē. Nulla ei cã i definitione ea ē q̄ vt circul⁹ ſit: efficere videaꝛ. Sz ne rõ qdē aliq̃ cõnnetꝛ: q̄t ea definitio circuli ſit hñda: poſſet qs definitionē illã eris ꝛ fibule ip̄i⁹ credere: q̄ nlla vis cõparet: q̄ circuli potiſſimũ definitio ſit: ſz h̄ extrinſec⁹ petiꝛ. Si q̄ non demõſtrat rē eſſe: q qd rei eē ē: demr̄at: definitio: qd ſit: demõſtrare nõ poterit: ſz qd nomē indicet tm̄. Ita fiet vt reꝝ: q̄ ñ ſũt afferri definitio poſſit. Nã ꝛ Hippocētaur⁹ aliqd ſignificat. Deinde oīs v̇boꝝ explicatio notatioue. i. q̄ de cã q̃q̄ res ita ſit noīata: quã Ethymologiã appellãt: vt hoiez vocari: q̄ ſit ex humo coalitus: ꝛ aquã: q̄ ſit id: a q̄ viuimus demũ oīs nr̄a cõmētatio: ꝯfabulatiõe definitio diceretur. Ip̄a q̄z ilias Homeri definitio vna videri poſſet. Cũ dico iliada nõ ip̄m nomē intelligo: ſz ſubiectã noī poeſim. Itē illđ. Sz vos q tandē qb⁹ aut veniſtis ab oꝛis? Et illđ. Venim⁹ huc viſſi. Et illđ. Dic mihi muſa viꝝ. Et illđ. Nos Troia ãtiq̃ vr̄e de⁹ applicat vꝛbi. Hoꝝ oīm fere vna vis ē. Tm̄ h̄ iterrogat. Ille rñdet. Hic p̄faꝛ. Ille adnarrat. Res tota pridicula. Nã p̄ter id qđ ñ oīs oꝛõ: q̄ qđ noīe deſignaꝛ: exponit definitio ē: nec illud q̃z definitio explicat: definitõez nc̄c̄rio cũ noīe eq̄li eē po⁹. Si ei h̄ ſit: tũ reb⁹ noīa ñ arbitratu iſtitutioneq̄z hoim: ſz nã eēnt ipoſita. Nec agnomiatiões omonymieue fierēt. i. ad res diſſiľes ſiľia v̇ba accommodari ñ poſſent. Ex ijs liq̄t: neq̄z eãdē rē videri eē definitionē ꝛ ſyllogiſmũ: neq̄z ei⁹ rei ſyllogiſmũ poſſe ꝯſtitui: q̄ ius definitio teneaꝛ. Dictũ ꝛ illud ē: p definitionē neq̄z vt ſit res: neq̄z vt ei⁹ rei definitio ſit: cognoſci.

¶ Q̄tũ aliqd valet ad demr̄andũ rē eē: tm̄ valet ad ḋmr̄andũ qd ſit res. Itē demr̄atõe ñ ſciri finitionē. ſz inoteſcē. C. x.

q Voniã v̇o hec diſputãdi cã poti⁹: q̃z decernendi ſnīa diſſeruim⁹: nũc qd hoꝝ recte: qd pperã dc̄m ſit: ꝛ queādmodũ demr̄atio effici definitio poſſit: extiabim⁹. Sz accerſcēda res ali⁹ ē. Sic q̄ quom tenem⁹ rē eē: aliquãdo querimus:: q̃zobrē ſit: aliquãdo ñ q̄rim⁹: q̄ ptin⁹: quã didicim⁹ rē eē: qđ ita eēt pſpicuũ nob̄ fuit: nec retroꝛſũ ꝯtigit: vt pri⁹ qſq̄z q̃zobrē ſit: q̃z ꝙ ſit: coḡſcat. Ita nũq̄z q̄rim⁹ qd ſit res: niſi nobis eē rē ꝯſtet. Quid ei ſtulti⁹ ieptiuſue: quã definitionē eaꝝ reꝝ velle ſcrutari q̄s ſint: ñ ſint neſcias? Ergo nc̄c̄e ñ ē definitõe oñdi rē eē: quã doqdoqdē p̄ſumi ꝛ ꝯſtare id oꝫ: anteq̄z ad definitõez accedas. Et queãdmodũ q rē dmr̄at: qđ ē: ſiľ ꝛ qđ ita ſit: inuenit. Nã demr̄atões a cãis ducunꝛ. Ita ſepenumero ſit vt i demr̄atiõe: q̄ docet rē eē: definitio ꝛ qđ ſit ei rei eluceat. Q̄ qdē: q̄ rõe. ꝛ q̄ñ ꝯtigat: repetēdũ ab initio ē. Eſſe rē cõcludim⁹ i demr̄ando mľtis modis: interi ex accñtiũ momētis: q̄ ab rei ſb̄a lõge ſũt poſita: interi ex aliq̄: qđ i re ꝯtineaꝛ: vt ps. Deos eē pbat Chryſippus: q̄ viſunꝛ altaria. Id ab accñtib⁹ trahiꝛ. Stoici deos aſſerũt eē: q̄ moꝛtalibus ſuppetias plimas afferũt: futura vacticinanꝛ: celeſtes globos inumerabilib⁹ ſecuľ cõmouēt. Hec a re ſũpta demõſtratio ē. Poꝛro: q̄ adſũt i re: alia ppius alia remotius ſũt iũcta: qđ qdē exēplis ijſdē iſtruiꝛ. Accñtia: p q̄ tm̄ docemur rē eē: nihil afferũt ad nãm ꝛ definitionē rei cognoſcēdã. Q̄ñ ꝛ eē rē egre ac exiľr demr̄ant. Nã cognitio accñtiũ trãſlaticia ē: nec hꝫ q̄cq̄z annexũ qđ cogat. At ex ijs q̄ ppa ſũt: ꝛ ab rei nã depēdēt: ad definitõez ꝛ rõez eēntie facilius veniꝛ. Q̄tũ igr̄ efficacie hñt res ad pbandũ rē eē: tm̄ hñt ad ꝯfirmãdũ ꝛ demr̄ãdũ qđ ſit. Id h̄ mõ explicabiꝛ. Propoſita qđ ſit: ecqd deficiat luna? Quicũq̄z docet deficē: ppterea qđ luna: quõ ad plenitudinē oꝛb̄ ſui puenit vmbꝛa ñ iaceat: ab accñte diluit q̄õnē. Nec q̄cq̄z cõmunit vñ poſſit itelligit defect⁹ lune qd ſit. Qui v̇o demr̄at: eo ꝙ lumē ei⁹ i plenilunio iteruētu terre occuliꝛ: is egregie ac pp̄e oñdit lunã deficere: atq̄z obiter occaſionē vberē p̄ſtat: vt ſciaꝛ qd ſit defect⁹ lune: q̄ verã cãz miri hui⁹ nanciſciꝛ. Cã v̇o definitio: ꝛ ꝙ ſit rei eē: ē. Itaq̄z i h̄ gñe ſiľ ꝛ rõ eſſentie ꝛ q̃zobrē ſic ꝯſpiciꝛ. Quid ē defect⁹? Occultatio lumīs ob interpoſitũ terre? Cã q̄ defect⁹ occľtatio ē. Quid ē tonitruum. Reſtinctio flãme quã nubiũ ꝯflict⁹ excuſſit. Definitiones has cõmuta in q̄õnes: ꝛ cãs q̃zobrē ſit afferes. Q̄zobrem ē defect⁹? ppt̄ occultationē ex obiectu terre oꝛtã. Q̄zobrē tonitruſ? ppter reſtinctonē ignis i nube. Ex ijs q̄ dicta ſũt pꝫ: q̃zuis definitio: ꝛ id qđ rei eſſe ē demõſtratiõe addici nõ poſſit. Tamē fieri vt in hijs q̄ p cãs ſuas mõſtranꝛ per demõſtrationē definitio eoꝝ innoteat.

¶ Que cãz ñ hñt: eoꝛũ finitionē ñ inoteſcere p demõſtratioē. C. xj.

i Llud ſane nc̄c̄riũ ē recipe: hoc qđ mõ dixim⁹: nõ eē paſſim definiēdis oīb⁹ veꝝ. Sz tm̄ ijs: q̄ inſũt i alio: vt defect⁹: vt tonitr⁹. Sola ei hec i demr̄atione vocanꝛ: eo ꝙ mediũ in ijs qđdã habētur: qđ cã ē: ꝛ cõcluſionis ꝛ rei. At q̄ p ſe ſũt: nec in alio inſũt: i ijs eadē rõ obſuari ñ pōt: q̄ cãm ſupioꝛē ñ hñt p quã mõſtrētur: quoiuſmõi ſt ſua ſcientijs ſingulis ſubiecta. Que tum vt ſint: tũ qd ſint certũ ꝛ ꝯſtitutũ eſſe nc̄c̄e ē. Nec alio mõ cognobilioꝛa euadũt: q̃z aut indictõe: aut fide aliq̄: aut piculo: demõſtratiõe ñ euadũt. Quõ ip̄a ſint p̄ncipia demõſtrãdi: qđ qdē oēs ſciētie cuſtodiũt: vnitatē eē: ꝛ qd vnitas ſit. cõſtituit Arithmeticus. Nõ demõſtrat deuz eē: ꝛ qd ſit de⁹ ſumit: phs demõſtrare ñ pōt: q̄ cãz: qđ dij ſint afferre nõ ē. Nã ꝯſulere eos reb⁹ humanis: ꝛ mouere ſe ppetuo agitatu: q̃zq̄z ex momētis his ſb̄e eoꝝ p̄cipiꝛ: q̄ nãm diuinã attingũt. Nõ tm̄ ſũt cãe: qđ ſint: nec qđ ſint dij. Ac forte ꝯſtitui deſcriptio q̄dã ex talib⁹ poſſit. Hoc mõ de⁹ ē: aial ſempiternũ hũano gñi beneficiũ: definitio nõ poſſit: niſi ꝯcedendũ ſit cãm eē aliquã q̃zobrē ſint dij. Nã qđ rei eſſe ē: oꝛigo ꝛ cã intelligiꝛ: q̃zobrē id: qđ definiꝛ: ſit.

¶ Tres eſſe ſpecies finitionũ. Capłm. xij.

d Eſinitio multifaria ē. Alia exponit: qđ ſignificet nomē: q̄ ne definitio quidē appellari digna: ſz interp̄tamētũ poti⁹ qđdã vocis: q̄ afferaꝛ. Plerũq̄z ei ſit vt q de definitiõis h̄ gen⁹ audiũt: neq̄z ſit ne res:: neq̄z vnde nã ſit nouerint. Nã vacuũ qd indicet: ſcim⁹. Sit ñ ſit: aut q̃zobrē ſit poſſitue eē: aſſignare nõ poſſum⁹. Alia definitio rē qdē cõmõſtrat eē: ſz q̃zobrem ſit: ñ cõmõſtrat. Quoiuſmõi ea ē: Lunã deficē: ē lunã ñ collucere plenilunijs. Atq̄z hec oꝛõ: q̃zq̄z aliqd deſignat nihil tm̄ ad ſciaz demr̄at. Alia definitio ſiľ vtrũq̄z cõplectiꝛ. Nã ꝛ vt ſit res: ꝛ cãm qđ ita ſit ꝯtinet. Hec definitio ſola mimo min⁹ dmr̄atio ē. Nã id qđ reb⁹ eē ē a demr̄atiõe demutat ſolo flexu. Eadē oꝛõ paucis mutatꝭ i demr̄ationē ꝛ definitionē efſingiꝛ. In ḋmõſtrationē h̄ mõ. Vbi flãma reſtiguiꝛ tonat. In nube flãma reſtiguiꝛ. In nube igr̄ tonat. Nã p̄mo in p̄ma figura ꝯtinu⁹ texiꝛ. In definitõe h̄ mõ. Tonitruũ ē reſtictio ignis i nube. Tertiũ gen⁹ definitõis ei⁹ ē: q̄ cãz aliã vñ ſit hꝫ: eoq̄z i ꝯ̊nē dmr̄atiõis p̄t ꝯferri. Vt tonitruũ ē eliſus in nube ſonit⁹. Quarta foꝛma definitõis eoꝝ ē: q p̄ma imediata ſt. Atq̄z hec a ḋmõſtratõe ñ differt ſolo ſitu: q̄ ad cãm ſupioꝛē ñ referꝛ. Nulla ei cã p̄mis imediatiſq̄z ē. Neq̄z ꝯ̊ itē demõſtratõis dici hec pōt: ſed p̄ncipiũ poti⁹ ꝛ theſis: ſiue ppoſitũ quoddã eſſentie: qđ demonſtrari nulla vi poſſit. Dempto igr̄ p̄mo: tres modi relinquunꝛ finitiõis. Prim⁹ is de q̄ añ mox dixim⁹: q ad id qđ rei eē ē pertinet: nec demr̄ari p̄t. Alter ei⁹ q̄ a demõſtratiõe poſitu caſuq̄z ſolo euariat. Terti⁹ ei⁹: q̄ demr̄atiõis ꝯ̊ ē. Oꝛo certe illa q̄ ſolã cãm: q̃zobrē: ꝯtinet: q̄lis hec. Ira ē libido repuniēdi. Tonitruũ ē reſtictio igniũ i nube: imediata ē nec demõſtrari vſq̄z p̄t.

¶ Quattuoꝛ cãs eē poſſe media demr̄ari. C. xiij.

e X ijs q̄ retulim⁹: propalã ē: nullã finitionē demõſtrari ꝯtingere. Nã ſole ille differt a demr̄atiõe poſitu: q̄ cãm rei qđ ita ſit edocēt. Atq̄z he ad ſciaz ſole appoſite videnꝛ. Quattuoꝛ ãt numero ponim⁹ gñā cãrũ. Primũ ſb̄e rõnē. Secũdũ rē ſubiectaz: quã mãm vocam⁹. Tertiũ id: vñ initiũ mot⁹. Quartũ quoiuſ gr̄a qppiã ſit. Oēs he in demõſtratiõib⁹. q̃zobrē ſpectanꝛ et medij termini ſũt. Ac ratio quidē ſubſtãtie. i. qđ rei eē ē

UVA. BHSC. IyR_086_3

queadmodum in demonſtrationem veniret:ſupra tanq̃
per occupationem docuimus. Materia quoqꝫ reddita ē.
Hec in ſyllogiſmo regionem mediam maxime obtinet:
propterea ꝙ in demõſtratiõe omi: materia ſyllogiſmi vi-
detur medius eſſe terminus. Nã medi⁹ termin⁹ duas illas
ppõnes: cõſarcinat: in qͣbus cõſtituta demr̃atio ē. Porro
ſepe accidit: vt materia ea q̃ ꝓpria ſit allata: queſtio: q̃ꝫob
rẽ:ceſſet. Q̃ꝫobrẽ aialiũ corpora ꝯſumãtur? qꝛ ꝯtrariꝭ cõ
ſtãt. Reddit̃ ⁊ primũ mouẽs: q̃ꝫobrẽ mũdus viſenda pul
chritudine ē? qꝛ Deus opifex: hic id a quo ortũ mot⁹ hꝫ cã
⁊ mediũ eſt. Q̃ꝫobrẽ Socrates vxorẽ ducendã rebat̃? vt li
beros haberemus. Q̃ꝫobrez fabricatus eſt mũdũ Deus?
quia bonus erat. Hec finis: ⁊ cã quoius gratia eſt.

C Idẽ effectus ꝑ plures cãs monſtratur. Caplm. xiiij.

t Ractatio aũt ꝯſtitutio mediꝭ atqꝫ cãe nõ eodez
mõ in oĩbus hꝫ: ſed aliud priore ordine q̃ꝫ effect⁹
eſt: vt mouẽs: aliud poſteriore: vt finis ⁊ ea quoꝝ
grã res queqꝫ ⁊ efficiunt̃ ⁊ ſũt: aliud ſil̃: vt defini
tio ⁊ qꝺ rei eſſe eſt. Nihil vͦ ꝓhibet: quin idẽ ⁊ grã melio
ris note ⁊ ex vſu materie ſit. Verbi grã: q̃ꝫobrẽ de laterna
egredit̃ lumẽ: qꝛ neceſſe ē: vt id qꝺ foraminulẽtũ eſt: ⁊ am
pluſculos hꝫ meatus: q̃le cornu laterne videt̃: ꝑ vim lu-
mini ſit: vt ſubtiliori gracilioriqꝫ. Hec neceſſitas materie
eſt. Huic cõiũcta ⁊ rõ boni pulchriqꝫ: ne q̃ noctu ꝓcedunt
ad aliq̃ offenſent. Idẽ ſꝫ clari⁹ ĩ corpe celeſti apparet. Nã
⁊ cõuertit̃ in orbẽ neceſſario qꝛ nec graue ē: nec leue. Et
grã aliquoi⁹: vt q̃ꝫ ꝓxime poſſũt: imitatõe: accedãt ad deũ
Plurimis adeo nãe opib⁹: ⁊ neceſſitas: ⁊ finis ĩeſt. Pꝫ H
in dẽtib⁹: quoꝝ ꝑmores acuti ſũt: tũ ꝙ ex oſſe gignunt̃ te
nuiore: tum grã finis: vt cibo ſecãdo dirimẽdoqꝫ habiles
ſint. Cõtra maxillares lati ⁊ qꝺ ex pinguiore mã exiſtũt: ⁊
vt in attritũ molẽdo ⁊ ſubigẽdo ſufficiãt. Tonitruũ quoqꝫ
duplici cã ſit: ⁊ ꝙ ignis reſtinct⁹ necio ſtudet ꝑſonatqꝫ: et
cõminatõis terriculamẽtiqꝫ grã: vt ſontibus: q̃ in tartaro
ſũt: formidinẽ afferat: queadmodũ Pythagorici cõmini-
ſcunt̃. Dehinc duplex cuiuſqꝫ nã ē: vna q̃ ad formã refert̃
⁊ hec cũ fine ipſo eadẽ eſt. Forma oculi eſt videre: idẽ ē fi-
nis ad quẽ iũcti ſũt aĩalibus oculi. Auriũ audire: idẽ eſt fi
nis ad quẽ date ſũt aures. Alia q̃ ad mãm: neceſſitatemqꝫ.
In iſtitutiõe auſcultatoria de nã queadmodũ materia eẽ
neceſſitas vr̃: diſputatũ nobis abũde eſt. Ea ex fictõe ſub
iectõeqꝫ nõ abſolute neceſſitas dr̃: hoc mõ. Si futuri ſunt
oculi materiã talẽ adeſſe neceſſe eſt. Si dẽtes talẽ. Hec igi
tur neceſſitas: in rebus nãe oĩbus habet̃ inſita: qꝛ mã quo
qꝫ oĩbus addita eſt. Itẽ actus ĩpetuſue: q̃ ob materiã ſin-
gulis corporibus ſui debent̃: eodez genere neceſſariꝭ ſũt:
nec abiũgi poſſunt ab iis: quoꝝ eſſe vident̃ actus: vt ter-
ra in mediũ locũ mũdi ad pares angulos fert̃: qꝛ grauis.
Cõtra ignis in celeſtẽ locũ: rectis lineis: ſubuolat: q̃a leuis
Nec igit̃ ꝑter nãm extraue: neqꝫ violẽter cõiũcta reb⁹ ne
ceſſitas eſt: ſed ſuopte q̃buſqꝫ nutu igenioqꝫ: ⁊ vt ita loq̃r:
ſpõte nãe. Videt̃. n. de ſubſtãtia ipſa: ⁊ nãli quoiuſqꝫ tẽpe
ratura euenire. Violẽta vͦ ꝑter naturã: ꝑterqꝫ nutũ extri
ſec⁹ afferũt̃. Molit̃ aũt nã q̃cq̃d molit̃. Fere dixeri aliq̃i⁹
grã. Molit̃ iq̃ꝫ: qꝛ grã finis molit̃. Qui aut bon⁹ ſit aut bo
nus ē e videat̃: a fortuna temere oĩa. Nihil ꝑueĩt aliq̃i⁹ grã
ē ſi i reb⁹ illis ꝯſiſtat: q̃ aliquoi⁹ grã inite inſtituteqꝫ ſue-
rit. Tũc. n. q̃d cõmiſſũ fortuito dr̃: quotiẽs aliter atqꝫ cogi-
tatũ ē cecidit. Putearĩ⁹ fodiẽs offendit auꝝ: ſed nõ ꝓpter
ea ſodiebat vt auꝝ offẽderet: ſed vt eſtuariũ faceret. Pro
ceſſit ali⁹ ad balneas: debitorẽ ĩuenit: recepit argẽtũ: non
tũ egreſſus eſt vt pecuniã referret. Pleraqꝫ etiã ex iis: q̃
per artem ⁊ intelligentiam fierẽt: caſu interim fortunaqꝫ
ꝓdeunt. Reſtitutus quis valitudinem: potu frigide: quã
tamen non ad valitudinem: ſed voluptatis gratia ſumpſe
rit. Eodẽ modo caſu defenſa nauis a naufragio eſt: ꝙ eaz
tempeſtas aliqua ſtatiõi tute applicuit. Domus certe aut
lectica effingi caſu nõ põt. Sed ne oẽs quoqꝫ artes fortu
na eque participãt. Alie parcius: alie amplius plurimuz

cõiectura cõtinent̃: ⁊ ſunt opinabiles. Atqꝫ hec plura for
taſſe ſunt q̃ꝫ preſens conſideratio poſtulabat.

C Queadmodũ effectus coeũt cũ cã demõſtrent̃. Cap. xv.

ſ Emp aũt cã ea: que forma ⁊ eſſentie rõ eſt: quam
magna ex parte ꝓ medio accipi in ſyllogiſmo di
xim⁹ equeua reb⁹ eſt: quaꝝ eſt forma: ſeu ille iaz
ſint: ſeu gignant̃ futureue ſint: iis que iã ſunt he
ret indiuidua. In iis q̃ gignũt̃: gignit̃: cũ iis q̃ exoleuerũt
exoleuit: in iis q̃ futura ſũt: futura ẽt ipſa eſt. Q̃ꝫobrẽ deſe
cit Luna pridie? qꝛ terra iter Solẽ ⁊ Lunã extitit media.
Q̃ꝫobrẽ deficiet poſtridie? qꝛ exiſtet media. Q̃ꝫobrẽ defi-
cit mõ? quia exiſtit media. Igitur in his cauſe cũ effectis
ſuis inuicem reſpondent: ⁊ quaſi pedem pariter ponunt:
vnde ⁊ reciprocantur.

C Queadmodũ effect⁹ nõ coeũt cãm demõſtrẽt. Cap. xvj.

i N iis vero: que ſil̃ nõ habẽtur: ſed cãe tẽporibus
ꝑeunt: q̃les pte plurima ſunt agẽtes: vt Sardas
aggreſſi bello: qꝺ ꝯtra Medos ſuſceptũ ē: cauſã
dedere: ⁊ raptores Helene: vt Iliuz euerteret̃: ĩ
iis inq̃ꝫ: nec reſpõſus ille: nec regreſſus ſeruat̃: neqꝫ eadẽ
neceſſitas demõſtrationis deſcẽdentib⁹ atqꝫ aſcendẽtib⁹
ꝑpetua eſt: ſed ſi ceptũ a cã ſit: ꝯcl̃oni neceſſitas nõ affert̃
ſi ab euntis affertur. Domus eſt oportet igitur haberi.
Parietes ſunt: oportet igitur fundamẽta eſſe iacta. Aga-
mus retro fundamẽta: ſunt: igitur ⁊ parietes. Parietes
ſunt: igitur ⁊ domus: non ſequitur.

C Queadmodũ cum hoc poſt hoc oritur: continuatio hec
accipienda ſit. Caplm. xvij.

ſ Ed hoc mirũ cuipiã illico ſit. Nã ſi qꝺ factũ ꝑus
eſt: cã ei⁹ nõ dr̃: qꝺ poſterius factũ eſt: quõ id cõti
nuãde generatõis cã fuerit? ideſt ne ſubciſiuus
rex ortus iterpollari vnq̃ꝫ habeat: an tp̃s ꝓpter
ea qꝺ cõtinẽti ſerie eſt: videri facit res: q̃ mõ ſiãt: cõtineri
cũ factis? Nã oĩs generatio in tp̃e abſoluit̃ eſſe quicq̃ꝫ ge
neratũ ⁊ factũ: generatiõis cõſumatio finiſqꝫ eſt: vt pũct⁹
linee. Ergo queadmodũ linea inter pũcta dirimit̃: neqꝫ
ꝑterea cũ parte que cõſequit̃: cõtinua eſt: ita ſi factũ q̃cq̃ꝫ
eſſe ⁊ generatũ notaueris: neceſſe erit generatio ĩſequẽs
attineri nõ poſſit cũ priore. Nã generatũ eſſe aliq̃d in cõ
finio tẽporis: ⁊ momẽto cõtingit. Tẽpus ex momẽtis non
cõſtat: neqꝫ gñatio ex iis: que qꝺ cũ ꝑfatõe dixerim venie'
ſub hoc noĩe: generatũ eſſe: ĩtelligunt̃. Sed hec ab inſti-
tuto nr̃o aliena ſunt. Diligẽtiuſqꝫ de iis in libris de motu
egim⁹: illud manifeſtũ ē in iis: q̃ pleriũqꝫ eueniũt: ab effe-
ctis: ad cãs: ⁊ a poſteriorib⁹ ad priora neceſſariũ recurſũ
videri. Siue. n. gñatio eſſꝫ cõtinua iter effectũ ⁊ cãꝫ: ſiue
ĩter poſteri⁹: ⁊ ꝑus: media cã ĩteruẽniret. Nũc ꝙ acceptio
terminoꝝ cõtinua nõ eſt: ad ĩmediata ꝑcũbit ⁊ ceſſat. Si
dom⁹ ſit: ⁊ parietes. Si parietes: fũdamẽta. Si fundamẽ
ta: cemẽtũ ⁊ lapides. Inter hos trios nihil intercidit.

C Quãdo demõſtrationes reciproce: circulareſqꝫ: ſingu-
lareſqꝫ locum habeant. Caplm. xviij.

v Erũ quom aliq̃ huiuſmodi habeant̃: q̃ ſe circui-
tu quodã ĩuicẽ generẽt: ĩ iis ⁊ demr̃atio obambu
latoria locũ habebit: q̃m hec ĩ totũ reciprocãt: ſi
biqꝫ mõ cãe: mõ effecta vicibus ſũt: ita ĩ argumẽ
tãdo robur ⁊ felicitas par: ſiue ab initio: ſiue a ſũma auſpi
ciũ capias. Terra ĩbri madida halat vapores: hos vi calo
ris efferri neceſſe eſt. Ex his nubẽ cogi oportet: hac coa-
cta ĩbrificataqꝫ denuo madeſcit terra. Hoc aũt ē id a quo
ſumptum exordiũ eſt. Res ergo in orbem deducit̃. Vno
aliquo poſito aliud oritur: quo orto ſubinde aliud naſcit̃:
quo nato: iterum ad originem reſilitur.

C Effecta que maiore ex parte eueniant: probari per me-
dia eiuſdem generis. Caplm. xix.

ſ Ane habit⁹ hic maxime cernitur in iis: que per-
petuo ac neceſſario generantur. In quibus eniz
neceſſarius eſt circularis motus: in iis ⁊ demon
ſtratio circularis neceſſaria eſt: in his vͦ que ſe

UVA. BHSC. IyR_086_3

re:ac ꝓpenſius euadunt:directa ratiocinatio eſt. Nec ab vtralibet parte initiitur: vt dictū eſt:ſed a conſequentibus tm̄. Atq3 in iis media quoq3 ipſa ex eodem genere coniuga ⁊ quaſi popularia adhibere oportet: ideſt que pluri mum fieri ſoleant: ⁊ poſſibilia non neceſſaria ſint.

¶Queadmodū finitio īdiuidue ſpēi iueſtigāda ſit. Ca. xx

[S]Ed redeūdū vñ abſceſſimꝰ. Quom definitio demr̄atōe ꝯfirmari nō poſſit:ꝑ dēmr̄atōez reddi eui dēs poſſit:iueniēda nobis aliq̄ rō eſt:q̄ venari eā veſtigareq3 facile ſit. Ex iis q̄ in eo:qđ rei eſſe eſt adſūt cōia:q̄dā extēdūf vltra genꝰ nāe eiꝰ:q̄ ſumiſ finiēda q̄dā citra ꝯſtitūt. Ineſt ternario aliqd eē. Eſt.n.nūerꝰ. In ē īparitas:ſ3 ip3 eē ſupra ē:q̄3 nūerus ⁊ q̄3 nā ternarij. Nā ⁊ alie res dicūſ eſſe:q̄ nūeri nō ſūt. Imparitas citra eſt:q2 tm̄ ad nā3 nūeri ꝑtinet. Adeſt q̄nario:adeſt ſeptēnario:adeſt nonario ⁊ ceteris eiꝰ forme q̄bꝰ oībꝰ nūerus īeſt cōis. Reponere igiſ ac reſiligere ꝑ̄dicata tot op3:quot iūcta nō excedāt id qđ finire volumꝰ: ēt ſi ſeorſu3 ſingula in plus valeāt. Ineſt ternario nūerus:ineſt īparitas:ineſt vt ꝓ̄mꝰ īpariū ſit:atq3 hoc bifariā: ⁊ q̄ eū nūerus aliꝰ nō metiſ: ⁊ q̄ in nūeros alios referri aut reſolui nō pōt. Hec igiſ definitio termi eſt. Numerꝰ īpar ꝓ̄mꝰ icōpoſituſq3 dupl'r. Hax ꝯditōu3 ꝓ̄or oī nūero īpari ꝓmiſcua ē. Poſterior binario: Propria vtraq3 nulli extra ternario. Quā v̄o hic ſit finis ternario liq̄bit:ſi ꝯſtitutū ſit definitōez ineſſe rei: quoius ē necio: ⁊ ſoli quox vix certiſſimū ē. Neceſſario q2 q̄cūq3 in definitōe ſūt:in ſuba ꝑ̄dicanſ:q̄ in ſuba ꝑ̄dicā tur vniuerſalia ⁊ necia ſint neceſſe eſt. Soli:nā da nō ſoli erit ergo genꝰ ⁊ inerit pluribꝰ. Sed credo q̄bꝰ definitio īerit ternarij:q̄ nō ſint ternarij. Ergo huiuſmodi oro definitio ē ⁊ qđ eſt eē rei ſignificat. Eodē collectu definitio hoīs ſarciſ aīal rōnale mortale: vel aīal bipes inceſſile. Atq3 hic modus finiēdis īdiuiduis ſpēbꝰ cuſtodiri debet.

¶Queadmodū definitio genex iueſtigāda ſit. Caplz. xxj.

[G]Eneribꝰ aūt iis:q̄ in ſpēs alias ſoluunſ:ſpargūſ q3 definiēdis: via hec ſeruabiſ. Primū ſūmēde ſūt oēs eiꝰ gn̄is ſpēs īdiuidue: vt nūeri ternariꝰ binariꝰ cetere forme. Fingamꝰ.n.has eſſe vltias ſpēs nūeri:vel q̄uis alia. Itē oīs ſpēs linee q̄ ſint recta circūiens linea. Oēs ſpēs anguli q̄ ſint acutꝰ retuſus directꝰ Deiñ hax ſpēx definitiōes ꝓmende: vt paulo añ ꝑ̄cepimus. Tū ſumēda legēdaq3 oīa:q̄ ſint ſpēbꝰ iis q̄ definianſ cōia. Quid eſt linea recta? Lōgitudo citra latitudinē quo ius pūcta media nō ꝓminēt ab extremis. Quid ē linea circūducta? Lōgitudo citra latitudinē:ad quoius ſummū linee oēs a cētro ducte ſūt ꝑtes. Quid eſt linea? linea: Lōgigitudo citra latitudinē flexuoſa. In oībꝰ itaq3 finitōibꝰ lineax:lōgitudo citra latitudinē vt q̄dā cōe poniſ Hoc reponēdū:deiñ redeūdū ad lineā: ⁊ in quo ex decē ꝓ̄ncipijs ſit:q̄rendū: ⁊ qm̄ in q̄ātitatis gn̄e eſt. Hoc ſumēdū ⁊ cū illo cōi:qđ in definitiōibꝰ oīm ſpēx cōꝑimus: iūgendū:ita definitio linee tota hec fuerit. Linea eſt q̄ātitas citra latitudinē lōga. Nā genus ſūmū cū iis q̄ oibus ſpēbus cōmuniter iſūt:definitōez gn̄is citerioris ꝯſtituit. Ea.n.cōia ſumēda:q̄ ſupra nō ſint:q̄3 genꝰ qđ definiſ: ⁊ q2 ſupra nō ſūt ſoli generi ꝓpriū q̄dā efficiūt: nā genꝰ ex ſpēbꝰ ſuis cōſtat: ⁊ queadmodū genera ꝑ ſuas ſpēs ſūt:ita q̄ generi inſūt:ꝑ ſpēs ieſſe putādū eſt. Principia ergo definiēdi finitiōes ſpēx ſimpliciū ſūt. Siplices audio īdiuiduas. Id.n. qđ ſimplex eſt:vbiq3 rōnez ꝓ̄ncipij obtinet. Et hic definitiōis genex modus quotiēs ī definitōibꝰ ſpēx aliqd cōtineſ cōe. Quotiens v̄o nihil cōtineſ cōmune: tū ſcire op3 ſpēs illas ſub vno genere cōprehēdi nō poſſe. Cā exēpli. Quid ē altitudo animi? Primū ſumo virtutis eiꝰ ſenſilia hoc eſt:oēs q magno aīo memoraſ fuiſſe: Alcibiadē: Aiacē: Achillē:oibus his cōe illud aderat īiuriā acceptā impune abire nō pati. Sed hic bellādo vlciſcebaſ:ille obiraſcēdo:aliꝰ ſibi ipſi manū afferēdo. Credunſ: ⁊ Diogenes ⁊ Socrates magnanimi fuiſſe. Nūqđ ⁊ hos ī eos magnanimo dixeris:ī quo Achillē Alchibiadē? Qđ iīurie īpotētes eſſent? nequaq̄3:ſed in eo q̄ res q̄ ī fortuna eſſent poſte:aſpnarenſ inſup haberētq3. Ergo diuerſa in his: ⁊ in illis virtutis huiꝰ rō eſt. Illi ꝓpterea magnanimi appellātur:q̄ notā honoris modice nō tulerunt:hi ꝓpterea:q̄ bona fortune deſpicata ꝯtētaq3 habuerūt. Nihil ī his viſ tatur cōe. Nō eſt igiſ magnaminitas genus: ſed due virtutes ſunt oīno abiuncte:ac diſſimiles:ſed q̄ ſocietate ſola nois vt cetera omonyma cōuenire videantur.

¶Facilius ſpēs q̄3 genera definiri. Caplm. xxij.

[E]X iis delucet: lōge facilius ſpēz indiuiduā finiri q̄3 genus. Ea.n.q̄ ſingularibꝰ īſunt: cōia magis q̄3 q̄ ſpēbus ꝑſpicua ſūt. Definitio ſpēi ⁊ ſingularibꝰ. Definitio gn̄is ex ſpēbꝰ colligiſ:ſane. Preterea euidētior ſpēi q̄3 gn̄is a gnominatio omonymaq3 ē. Proinde ſpēs dr̄ ſenſuū eſſe. Sēſibilia facile dignoramꝰ omonyme ſūt:nec ne: vt hoiem pictū a v̄o. Agnominatio genex:nō niſi per collationem ad ſpēs diſcernitur: ideo animal pictū omonymos animal vocatur:quia homo pictus omonymos homo intelligitur.

¶Queadmodū diuiſio vtilis finientibus ſit. Caplm. xxiij.

[S]I hec vera ſunt: expeditius vr̄ finibus q̄rēdis a ſpēbus incipe ſubireq3 colligendo: q̄3 a generibus deſcēdere diuidendo. Diuiſio certe ꝑ differentias genex cōmodiſſima eſt ad ſumendū: q̄ ꝑ ſe: ⁊ vniuerſaliter ꝑ̄dicaſ:qm̄ ordine quodā incedit q̄ſi gradatī3:incernendo ⁊ ſeligendo q̄ ꝑ ſe adſint. Semꝑ.n. differēs generi diuiſo additū:genus ītegrū cōficit. Iteru3 genus hoc diducendū ꝑ differentias alias eſt:idq3 vſq3 eo ꝑſequi oportet: dū finitio e duabus rebus ꝑfecta genere differentia citima coaleſcat. Dixi genere:quia oēs ante citimā differentie ſi cū genere comitanſ:integrū genꝰ vnu3 attollūt. Qđ quidem etiā ſi innominatū eſſet:tn̄ vis in eo generis appareret. Na3 ⁊ valeret in plura: ⁊ in eo qđ rei eſſe eſt ꝑ̄dicareſ. Modus hic mirifice ad ordinem cōfert. Nec preterit quicq̄3 eox que in ſubſtātia ꝯtinēſ. Nā ſemper neceſſe differentias maiores priore ſitu diſponere: neu que vellicatī3 incōdite aut ꝑ̄poſtere adducanſ. Qđ ſi forma hec in diuiſiōibus neglecta erit:ſepe fiet: vt genus nō in differentias generis:ſed in alias diſtrahaſ: vt q aīal in totipenne ⁊ ſciſſipenne diuideret:is nō aīalis ſed volatilis differentias afferret. Ille aīalis differentie ſunt: volatile:greſſile:aquatile. Prima igitur in hec comitenda diuiſio eſt:deinde aīal volatile: genus alterū in totipēne ⁊ ſciſſipēne ſoluēdū. Ac prime quidē differentie in qđq3 genus ꝯueniūt. Aīalis differentie in qđq3 aīal cadūt. Volatilis differentie in totum auium. Piſcis differentie in omne piſcitiū. Hac via eunti ⁊ ordinem hunc ſeruāti: nihil pretermittitur:nihil redundat:ſi aggrediaris alia: neceſſe eſt collabare: ⁊ inſcienter facias.

¶Contra Speuſippū:qui putabat ſcire oportere omnia eum qui recte finiret. Caplm. xxiiij.

[V]Iſu3 aūt Speuſippo ē: vtiq3 nō recte:eū q definiturus ſit:ſcire oīa oportere. Neceſſariū inq̄t eſt: oēs rei differētias teneri:ꝑ quas genus id qđ definire velis:a ceteris differat. Hoc nemo aſſeq̄ pōt q cetera nō cognoſcat. Primū id nō ē neceſſe oēs dr̄ntias ſciri: ꝓpterea q̄ īfinite ab accn̄tibꝰ trahi poſſūt. Quibus res eadē ſpē cōprehēſe īuicē diſcernūſ. Socrates a Platōe: Zuthꝰ a Callia. Quocirca nihil attinet ſcire has:neq3 ad ſuba3 rex īdicādā:neq3 ad finitōez eax ꝯſtituēdā. Dei de q genꝰ ī dr̄ntias ꝓpriās ⁊ ꝯ̄rias diducit: vt aīal ī rōnale ⁊ irrōnale: ⁊ ꝑterea cognoſcit hoīez ī alt̄o mēbro diuiſiōis reponi: ⁊ ſumit rōnale: nō illico neċe ē eū ſcire:q̄cūq3 ſub irrōnale:qđ altex mēbrū diſtributōis ē cadūt. Nā abūdā ter ſciſ:hoīez eſſe aīal rōnale:ſi ītelligiſ:ſub altero diſcrimine cōtineri poſſe. Rurſum aīal rōnale:aliud mortale: aliud īmortale. Sumaſ mortale nihil neceſſe ꝑ̄terea ē: vt q̄ īmortalia dicanſ:q̄rere laboremꝰ. Ergo hec oro ſpēi:q̄

UVA. BHSC. IyR_086_3

comitatu differētiū oīꝫ ſepta exaggerataqꝫ ē: definitio ſub ſtātie appellaẗ. Illud adeo nō pōt dici: quom ſpēm diſſe remus ſub altera obuerſaꝝ neceſſario cōprehēdi. Sūptū id eē vtiqꝫ nī cōfeſſuꝫ. Nihil. n. eq̄ ꝑſpicuū ē: qꝫ ſi differētie generis ꝓxime iūcteqꝫ afferanẗ. Et que ita iuxtū ex altera parte adhibite reſpondenteſqꝫ ſint: vt nihil medio ſpacio hiet: ſpeciē in altera earum includi.

Tria precepta diuiſionum. Capl̄m. xxv.

[p] Lane i diuiſiōibꝰ: q̄ ad finitionū momēta ꝑtinēt: triplex obſeruatio neceſſaria ē. Primū ſumēda ſūt: q̄ quacūqꝫ de re: quā finimꝰ dicunẗ p̄dicatōe qd ſit vt genera ⁊ ſpēs: cū qbus differētie eorum ſciſende. Idqꝫ ex Topicis petēduꝫ. Nā queadmodū loci ſūt: qbus accñs qcqꝫ: ſit nec ne: diſcerniẗ: ita ſūt: qbꝰ gn̄a ⁊ differētie ſubales noſcunẗ. Alteꝝ p̄ceptū eſt vt differentie collocēẗ ⁊ digerētur i ſeriē. Hoc fiet: ſi maiores quaſqꝫ loco p̄oꝛe cōſtituas. Tertiū ē: vt diuiſio vſqꝫ eo euadat: dū ꝑueniatur ad vltimā ſpēm: que vltra cōcidi nō poſſit: ⁊ duꝫ ꝓpriū quiddā ex oībus exeat: qd in aliā rē nequeat tranſferri. Orationē his rebus ac preſidijs oꝛnatā expromittere poterimus abſolutā eſſe finitionē: vt q̄ in eo qd rei eē eſt: predicetur: ⁊ cū eo qd finiendū ſit quadret.

Solum vniuerſalia definiri. Capl̄m. xxvj.

[s] Emper aūt definitio vniuerſaliū ē: queadmodū oīs diſciplina ⁊ ars. Medicus valētia ſpectat nō huiꝰ ocli: ſꝫ ſimpl'r ſpei: ⁊ ſimpliciter ocli. Sicut v̇o in demr̄atiōibꝰ primū id curari dꝫ: vt cōcl'o ſeria ſit: ita in definitōibꝰ: vt res q̄ definiẗ: fiat cōſpectiſſima Obſcuritatis multe ſunt cāe. Precipua ea q̄ i aſſignatiōe dictiaꝝ pōt cōtingere. Quapropter q̄rēdis iis caute ⁊ ſolicite verſari oportet: qꝛ cōmunes pluribus ſūt. Definitio queadmodū ꝑ demōſtrationē euidens fieret: ⁊ queadmodum veſtigari haberet: executi affatim ſumus.

Ex ratione diuiſionū: ⁊ cōmētatōe diſſectionū: vberē copiā diſſoluēdis queſtionibus cōparari. Cap. xxvij.

[a] T vero facile ſit: cām q̄ꝫobrē qcqꝫ ē: reddere ⁊ q̄rēnibus de nobis: qcqꝫ: abūdāter occurrere: ⁊ rō diuidēdi ⁊ diſſectionū cōmētatio i prōptu habēda: quā nobis p̄mus Ariſtoteles p̄ſcripſit. Si. n. q̄ppꝛie ſingulis generibus ſūt diſſectōes noſſemus: ſuppeditareẗ nobis ad ſciēdū ꝙ queqꝫ res ſit: mirabilis copia. Nā ea q̄: gn̄ibus oībus īſūt cōia: ꝑ ea ſigillatiꝫ habēẗ exgrere eſt. Verbi gr̄a: in aīali aīatū ⁊ ſenſibile ꝑ diſtributiōes ſciunẗ. Quom. n. ſubam ꝑ aiantē ⁊ inaiantē diuiſeris: tū cōꝑies aīal in ſubam aiantē referri. Denuo quom ſubaꝫ aiantē in ſenſibilē ⁊ inſenſibilē ſolueris: tū itelliges aīal in ſubam ſenſibilē reponi. Hec ꝑ diuiſiōes noſcunẗ. Per anatomē v̇o. i. mēbroꝝ ꝯſectionē itellectū ē: oē aīal ex humidis ⁊ ſiccis cōſtare. Eadē rō ad ſingulas ſpēs accōmodata magno vſui erit. Proide ⁊ piſcē ꝑſcindere: et auē exdorſare vtile fuerit iis: q cōmunia piſcibus ⁊ auibꝰ volūt excipe. Q̄ꝫobrē quedā cōmunia ex diuiſiōe ſummi generis: quedā ex diſſectōe iſta ſumēẗ: q hec ad manū habuerit: cās plurimaꝝ rerū cognoſcere ⁊ reddere poterit Oia nāqꝫ: que in genere vniuerſo inſūt: ꝑ ipꝫ genꝰ i ſpēs quoqꝫ trāſeūt. Q̄ꝫobrē ſciſſipēne aīal gallinaceus ē? qꝛ volucris. Q̄ꝫobrē caret pulmōe glanis? qa piſcis. Qd ſi genus nō hꝫ nomē: tn̄ effectio aliq̄ deprēdi pōt: que cōpluribus ex nā ſit cōmunis: vt cornigerū eē: ex hac que ſequūẗ adiūctaqꝫ ſūt ſpectāda. Primū ē omaſuꝫ habere. Eſt aūt omaſuꝫ bouū ⁊ ruminātiū vēter: alterū ē p̄moribꝰ maxille ſuꝑioribus dētibus carere: Hec ex anatome colliguntur Rurſū qbus ꝯtingit coꝛnuta eē: ceruis: bubus: capꝛis: iis illa ineſſe neceē ē: que ex hꝫ ꝙ cornua habenẗ: ſeq ſolēt. Illud ergo fuerit mediū. Si queraẗ q̄ꝫobrē bos omaſuꝫ hꝫ? qꝛ cornigeꝝ aīal eſt: q̄ꝫobrē ceruo vita lōga? qꝛ vacat felle Sed ⁊ hoc mediū ex diſſectōe ſumptū ē: qd v̇o ex medio ꝯſequiẗ accidit medio. Accidit ⁊ iis quoꝝ cōmunis affectio ē. Mediū igiẗ mō ꝑ cōſectōeꝫ mō ꝑ diuiſionē accipiẗ.

Sūt ⁊ q̄ ꝓpoꝛtōe ſola cōia ſint: vt ſpina: os ſepiū. Eſt aūt ſepiū qdā iſitū ſepijs validiuſculū: latiuſculūqꝫ: fungoſū ac friabile: inter ſpinā ⁊ os: nām mediā referēs. Hec ſeligere oportet: vt queſtiōibus in hoc genere propoſitis reſpondere in promptu quoiqꝫ ſit.

Que ſint eadem queſtiones. Capl̄m. xxviij.

[q] Ueſtiōes aūt eedē dicunẗ: que idē mediū ꝯtinēt: ⁊ qbus eadē rō ſatiſfacit. Q̄ꝫobrē lapis magnes trahit? q̄ꝫobrē electrū? q̄ꝫobreꝫ cucurbicula medicinalis? hoꝝ oīm vt Platoni placet cā eſt: reciprocatio: ſic eniꝫ antiꝑiſtaſim voco. Idē mediū vel ſpē intelligi volo: vel genere. Specie ideꝫ in exēplo ſuꝑioꝛe eſt. Nā tria illa mira reciprocatōi aeris tribuūt. Genere hoc mō. q̄ꝫobreꝫ echo reddiẗ? q̄ꝫobrē aſpiciētes in ſpeculū formā ſuā agnoſcūt? q̄ꝫobreꝫ arcus celeſtis ſit? Oia hec ꝑ refractōeꝫ ⁊ diſſulatōeꝫ ꝯtingūt. Aeris echo obtutꝰ repſentatio radioꝝ arcus. Queſtōes igiẗ inter ſe eodē: quo ⁊ media: diſcrimine differunt. Ita aliq̄ ſpē: aliq̄ gn̄e ꝯſentient.

Queſtiones quaſdam ſub quibuſdam queſtionibus cōtineri. Capl̄m. xxix.

[e] St ⁊ modus alius: quo inter ſe queſtiōes multe ꝯueniūt: vt cū cā vnius queſtiōis ab alterius pēdet: ⁊ ꝯtineẗ ſub illa. Verbi gr̄a: q̄ꝫobreꝫ Nillus torrentioꝛ ab idibꝰ vr̄: Quia menſis q̄uo exit hyemātior eſt. Atqꝫ hec vna eſt queſtio: q̄ꝫobreꝫ hyemātior eſt menſis: q̄uo exit: qꝛ luna tū decreſcit: ⁊ collucere deſinit: he due queſtiōes diluunẗ cā vna fere. i. coitu ſolis: ſed intereſt: ꝙ coitus ꝓxima rō eſt: qd luna iterlunis collucere deſinat. Remota: qd menſis vergens hyemantior ſit. Remotiſſima: qd menſe prono fluuius cōcitatis ⁊ properantibus aquis vehatur.

Demōſtrationes ex reciprocis cōſtare. Capl̄m. xxx.

[a] D hec ambigat quiſpiā de cā ⁊ quoius ē cā. Cāꝫ ipm mediū voco. Id quoius ē cā ꝯcl'onē. Queadmodū medio allato poniẗ cōcluſio. Ecquid i cōtrariū cōmeet cōcluſiōe poſita: vti mediū afferaẗ: ꝑiculoſuꝫ id videri: ne oīs demōſtratio redux ⁊ reciproca euadat. Deficit luna: qꝛ iterponiẗ terra Interponi terre: qꝛ deficit luna. Sed queadmodū ſubabſurda res ē demōſtratōeꝫ ꝯſtituere ex retoꝛtis: atqꝫ iis q̄ iuicē ꝓbenẗ. Ita demōſtratio putāda nō ē: q̄ nullo mō aut ex cā: aut ex aliquo: qd cogitatōe prius ſit: ducaẗ. Nā lunā deficere: nō eſt cā ꝙ terra ſe mediā oggerat: ſꝫ pōt eſſe ꝯcl'onis: vtiqꝫ rei nō pōt. Atqꝫ hoc latiſſime patet: qñquidē defectꝰ lune in definitiōe terre: aut interpoſitiōis illiꝰ nō poniẗ. Cōtra in definitōeꝫ defectus: terra ⁊ iterpoſitio eiꝰ igrediẗ. Q̄ꝫ ſi nō reciprocarenẗ: ſed ꝯcluſio ſemꝑ effectibꝰ mādareẗ: mediū cauſis: neceſſe eēt plura media: ⁊ plures cās haberi eiuſdē ꝯcl'onis: qd fieri nō pōt. Porro tā effecta qꝫ cāe in demōſtratōibus vicē vniuerſaliū cauſarūqꝫ obtinēt: ⁊ tū hec tuꝫ illa in ſubiecto genere ꝯtinētur. Q̄ꝫobreꝫ decidua arboꝛibus folia ſūt: ſiue cām afferras: amplitudineꝫ folioꝝ: ſiue iopiā humoris calidi vterqꝫ ordo ſtabit. Que defrōdeſcūt earūdē folia exilitate caloris hūidi ꝯtrahi et quaꝝ folia ꝯtrahunẗ: eaſdē frōdes dimittere. Nullū autē incōmodū ſuſcipiẗ: ſi cā talis cū ſua cōcluſiōe retroq̄ri dicaẗ. Nec. n. eadē rō vtrinqꝫ reciprocādi ē: ſꝫ quom ad euētis ad cāꝫ ſubiẗ: ſyllogiſmꝰ tm̄ vocaẗ: quom ecōtrario eſt: abſoluta demr̄atio dr̄. Sane media plura: ⁊ cāe pl'es eiuſdē rei eē: niſi ꝑ accñs nō poſſūt. In quo gn̄e demr̄atio a ſignis ⁊ ex accñti ꝓficiſciẗ. Q̄ꝫobrē folia decidūt arboꝛibꝰ? qꝛ ꝯtrahūẗ ⁊ obareſcūt. Unde ortū icēdiū ē? Ex reliquijs cineꝝ aut carbonū. Sꝫ dictū ſepe ē: demr̄atōes hac forma deminutas iꝑfectaſqꝫ eē: atqꝫ i iis media: nō cās rei: ſꝫ cōpleriōis itelligi. Explodēda igiẗ ab iſtitutiōe nr̄a hec ſūt ſꝫ p̄cipue q̄ ꝑ accñs ꝯſtat: vt ex qbꝰ iterrogatōes ſcite afformari nō poſſint. Nemo. n. q̄rit q̄ꝫobrē arbuſta nigra: aut vitis pulla: aut ſuffulta platanꝰ folia deꝑdāt. Sꝫ ſimpl'r q̄ꝫobrē arboꝛes vndēẗ. Huiꝰ rei vna ē oībꝰ arboꝛibꝰ cā ⁊ me

UVA. BHSC. IyR_086_3

rito. Cā.n. q folia amittāt: definitio eſt: ꝛ eſſentia illius ca
ſus: que nihil aliud eſt: q̄ȝ ꝯtractio humidi. Queadmodū
cā defectus lune: nihil aliud eſt quam interuentus terre.

¶ Mediū ſequi ꝯditionē maioris extremitatis. Cap. xxxj.

i
IN demōſtratiōibus ex iis terminis: q in ꝯclōne
collocāt: maior extremitas dr̄: quoius cā mediū
eſt minor extremitas: quoi mediū cā eſt: mediuȝ
ipſa iā cā. Nō igit maioris extremitatis: q̄ in con
cluſione ponit: mediū eſt: quo circa maiori extremitati re
ſpōdere mediū oportet: vt ſi omonyma: id eſt cognomis
hec ſit omonymū: ꝛ mediū ſumat: ſi ad ꝓportōeȝ: ſilis: id
eſt analoga: eodē mō ꝛ mediū ad ꝓportōeȝ ſimile afferat.

¶ Queadmodū reciprocēt ſubiectū ꝛ affectio. Cap. xxxij.

d
E reciprocatōe aūt cāe: ꝛ ei⁹ quoius eſt cā: ꝛ ei⁹
quoi eſt cā: ita res hȝ. Uoco id quoi eſt cā ſubm:
arborē: vitē: ficū. Id quoius eſt cā: affectōeȝ. De-
frōdeſcere: cām hūorē ꝯtrahi: aut qduis aliđ. Di
ctū ē ſupra cām: ꝛ id quoius eſt cā inuicē cōmutari: ſi eiuſ-
modi ſint: vt dͣfinitio cā ſit: id qđ definit effectū. Nūc quē
admodū reciprocet cū ſubto: breuiter explicādū videtur.
Si ex genere ſubto ſingulare aliqđ ꝛ ſenſile adhibueris:
locū reciprocatio nō habebit vt ſi q̄ſieris q̄ȝobrē fic⁹: aut
morus folia dimittāt. Nā dimittere folia ꝛ humorē: iopia
caloris ꝯſiſtere: affectōes ſūt amplius fuſe: q̄ȝ vt cōmeare
poſſint cū ficu: aut vite: Sin vero arbores i cōe attuleris:
qbus folia decidūt: tū reciprocatio ꝛ coeq̄tio ſeria: ꝛ icolu
mis fuerit. Oportet igit id ſciri: qđ oib⁹ arborib⁹: q̄ amit
tūt folia: ieſt cōiter: vt ex eo id ſumam⁹: qđ ſubm hui⁹ affe
ctōis ſit: de quo nectēda ſit q̄ſtio: q̄ȝobrē. Huic.n. p̄mo cā
inerit mediū: ꝛ qđ plus ē: iuicē cōmeabūt. Obſeruatū eſt
nō cadere arboribus folia: niſi quibus illa ſint lata: cum
hoc ꝛ cauſa ipſa ꝛ id: quoius cā eſt reciprocat.

¶ Eiuſdē effectu plura eē media: ſȝ nō p̄ma oia. Ca. xxxiij.

ſ
Unt aūt in q̄ſtiōib⁹ iis termini q̄ttuor: decidere
folia: ſuccū cōcreſcere: latifoliū eē fic⁹. Duo ſunt
extremi: duo ſūt medij: ſȝ vnus ſubto ꝓpior ꝛ ſub
iecto cōmunior: alter p̄dicato affinior: cū q̄: ꝛ re-
ciprocat. In iis igit: quoꝝ media plura ſūt: vtrū eoꝝ cām
dixeris: qđ de ſubto p̄dicent affectio: nimiꝝ id qđ iūctius
ſubto eſt: qꝛ ꝑ hoc ieſt ꝛ remoti⁹. Uerbi grā: ficū eē latifo-
liū: poti⁹ cā ē: qđ ei folia decidāt: qm̄ ꝑ hāc habet alia cā i
fieri: q̄ eſt ſuccū cōſiſtere: inareſcereq;. Dicat aliqs clariſ-
ſime videri plura eē in qbuſdā eiuſdē rei media. Nā i cō
mune cā deliquij: ꝛ iteruēt⁹ Lune in Sole: ꝛ iteruent⁹ ter
re in Luna. Certe plures finitiones eiuſdem rei afferri
non poſſunt: nominis poſſunt.

¶ De habitu principiorum: ꝛ queadmoduȝ cognitio vni-
uerſalium in homine pariatur. Cap. xxxiiij.

d
E demr̄atiōe dictū ē vt ꝯſtet: dictū ēt de ſcia dͣmō
ſtrādi: quoius op⁹ demr̄atio ē. Nūc de p̄ncipijs
ei⁹ queadmodū cognitio eoꝝ igeneret in nobis
ꝛ q habit⁹ ſit: quo illa inoſcātur diſſerem⁹. Sed
anteq̄ȝ deſcēdim⁹: purgāda q̄daȝ: ꝛ amoliēda: q̄ videntur
obſtare. Nece ē p̄ma p̄ncipia aut cognoſci a nobis dicere
aut nō cognoſci: ſi cognoſcimus: aut demōſtratōe: aut alia
via cognoſcim⁹. Itē aut ſcia. aut virtute oino aliq̄: plera-
q;.n. ſciri ꝑ demr̄ationē nō poſſunt: q̄ nihilomin⁹ ſciūtur
vt finitōes. Sciri certe p̄ncipia demōſtratōis: neceſſe ē eū
q ſcire vult: q̄ de p̄ncipijs oriunt: idq; ſupra ꝛ ꝓbauimus.
Nec illud p̄termiſim⁹ p̄ncipia demōſtrādi: demr̄atōe oſ͞-
di nō poſſe. Uideam⁹ nūc: ecquid hoꝝ q̄ p̄ma imediataq;
ſūt: ſcia ſaltē aliq̄: aut potētia ſit: ſȝ a q̄ſtiōe illa initiū capia
mus: p̄ncipia hec iā ide ab ortu nr̄o iſignita ipreſſaq; aio
ſint qdē: ſȝ lateāt. An vͦo tū demū quom adulti iā ſum⁹ ꝑci
pi a nobis: cognoſciq; ſoleāt: ꝛ Hercules iſita illa i nobis
aliqn̄ eē: nec itelligi: nō pōt defēdi: qꝛ queadmodū demr̄a
tionē tenē nemo pōt: ſi tenere ſe ignoret: ita nec ſcire p̄nci
pia q ſcire ſe neſciat: tāto p̄ſertī exq̄ſitiore hoꝝ notitia q̄ȝ
demr̄atōis. Altera adeo ꝑs: q̄ p̄ncipioꝝ noticiā: ꝓgrediē-
tib⁹ ꝛ ꝯfirmatis etatib⁹ alui. Diſſētanea a nobis ē: q ſtatui
mus oēȝ doctrinā diſciplināq;: ex p̄ſūptis qbuſdā ꝛ añ ꝑ-
ceptis exiſtere. Nihil.n. p̄ncipio ſupi⁹ p̄uſue ē. Hec ſūt q
ꝯtrouerſiā pariūt: nec diſſolui poſſūt niſi vis aie aliq̄ iue
niat: q̄ p̄ma īter ceteras cognoſcat. Et a q̄ p̄ncipioꝝ itelli
gētia originē habeat. Ac vr̄ qdē hec oib⁹ aialib⁹ data: qp̄-
pe qb⁹ iuexa ſit diſcernēdi q̄dā: iudicādiq; rō. Sed q̄ȝuis
oē aial iſtructū ſēſib⁹ ſit: nō tn̄ iuditio eq̄ valet oē. Sūt.n.
ex iis alia: q̄ abiūcto ſenſili ſpectrū ei⁹ diuti⁹ ſeruāt: alia q̄
nō ſeruāt. Eoꝝ q̄ nō ſeruāt: q̄dā oino nō ſeruāt: vt muſce
vermiculi: culices: q̄dā exilites: vt brutoꝝ ꝛ auiculaꝝ: nō
nulle: q̄ cantib⁹: quos audiūt: iſueſcūt. Ea i quoꝝ animis
res ſenſib⁹ ꝑcepte nō māſitāt: nihil ſine ſenſu cognoſcunt
At qb⁹ digreſſo ſenſili imago ei⁹ iſculpit: vt ſi Socrate ab
eūte formā ei⁹ detineāt aio: pōt iis alia cognitio: q̄ȝ q̄ ꝑſē-
dͣ quoius id officiū mō eſt vt ſimulachrū rei ei⁹: q̄ accepta
ſenſib⁹ ē: i theſauro ſuo diu cuſtodiat. Quedā p̄ter hoc et
ꝯnectere: q̄ i memoria condiderint: poſſunt ſimilia ſimi-
libus ꝯferre. Qđ gen⁹ rōnalia ꝑfectaq; ſūt. De ſenſu itaq;
ꝓficiſcit memoria: vt dictū ē: de memoria orit ꝑitia ꝛ expi-
entia: vtiq; ſi de aliq̄ re ſepius agitatū cogitatūq; ſit. Naȝ
memorie vt ita loquar multe vna exit expiētia. Hoc.n. qđ
fel diſcutit: p̄mū ſenſu ꝑcipio veratrū eſſe: deinde ꝛ ſecor-
dor: iteꝝ ſētio: ꝛ iteꝝ vſuȝ ei⁹ agnoſco: ꝛ iteꝝ memini. Si-
mul hoc ꝑiculū ſepi⁹ fecero: tū ex plurib⁹ ſēſiōib⁹ memo
ria vna coaleſcit: ꝛ ex memorijs multis ꝑitia hec ꝯſurgit
vt ſcia veratrū bilē trahere. Hec ꝑitia i dies accreſcit: ſen
ſu: expimētis: memoria: ꝯfirmat. Tādē enūtiatū vniuerſa
ſale reponit: idq; i aia obmanet: tale oē veratrū purgat.

¶ Uniuerſale a ſēſu ortū hꝫ: ꝛ ab itellectu formari. C. xxxv.

v
Niuerſale aūt notio eſt q̄dā i ſingularib⁹ repta
ꝛ ad plures differētias ꝑtinēs. Hec initiū artis ꝛ
ſcie oīs eſt artis: ſi circa ea ſit: q̄ oriūtur ꝛ occidūt
ſcie: ſi circa his ꝯtraria. Neq; igit iā inde ab ini
tio vite p̄ncipia ſciuim⁹: aliogn ꝑfecti abſolutiq; naſcere-
mur. Neq; itē ab alia potētia p̄ore p̄ſtātiorēue: oriūt hec.
Aliogn ꝯſitēdū haberem⁹: aliqd p̄noſci añ principia: ſed
a ſenſu ꝛ memoria ꝯgregant. Nā queadmodū inclinato
exercitu fuſoq;: ſi vn⁹ aliqs reſiſtere icipiat: ſepe ſit vt alt⁹
primū: deide alius: atq; alius ꝯuolet. Demū globo facto:
ꝛ fauore multoꝝ addito aio: tota acies iterat pugnā: ꝛ re-
dintegerat preliū. Ita de ſimulchris dicēdū: ꝛ reliquijs i-
herētibus earū reꝝ: q̄ ſenſu hauriūtur: p̄mo veſtigio ſecū
dū allinit: ſcđo tertiū nectit: ab iis alia cōfluūt: corrogan-
turq;: de qbus poſtremo vl'is q̄dā notio ꝯualeſcit. Hec.n.
aie acrimonia eſt: vt etiaȝ ſi genera: que accidūt ſenſibus
ꝯtinēter laberētur ꝛ fluerēt: tn̄ ſimilitudines eoꝝ excipere
ꝛ memoria ꝯtinere poſſit: ꝛ qđ in ſingularibus cōmune
vniuerſaleq; ē: dep̄hēdere notareq;. Nā ꝛ ſēſus h̄ ꝑcipit.
Quotiēs.n. Socratē qs agnoſcit: ſēſu: vna ꝛ hoieȝ agno-
ſcit: i ſocrate. Et q h̄ rubēs: h̄ cādidū videt ſil' ꝛ rubēs ꝛ cā
didū videt: nec q̄ſq̄ȝ ē q Calliā ꝛ hoieȝ: vt eādē oino rē ſēti
at. Aliogn ſicut nō ē niſi vnus Callias: ita videre nō poſſe
aliū hoiem niſi Calliā. Sed quom Socratē videt: videt i
Socrate id qđ in alijs quoq; hoibus ſil'e cōmuneq; ineſt
Quare ad quedā modū vniuerſale ſenſu ꝑcipit: nō tn̄ ſe-
orſum a ſingulari: ſed obiter ſubindeq;. Alia qppe vis ē:
qua ſenſu circa ſua icidētia ſubiectaq; occupato: ipſa vnū
ex multis rimat: i differēs: ex differētibus: idē ex diuerſis
ꝯmiſcuū ex ipromiſcuis colligat hoieȝ: ex Ariſtone ꝛ Cal
lia: aial ex hoie ꝛ leone: ſubſtātiā: ex aiali ꝛ plāta. Durat
enim aſcēſus hic: vſq; eo: dū multa in aliqd: qđ vnū oino
ſimplexq; ſit reducamus referamuſq; ꝛ tanq̄ȝ religem⁹.

¶ Quemadmodum vniuerſale per inductionem accipi
intelligendum ſit. Capl'm. xxxvj.

q
Uamobrem modus quo vniuerſale cōſtituit: co-
gnoſcitq; inductio ē. Inductiōeȝ accipio hac par
te aggreſſionē illā rōnemq;: ꝑ q̄ȝ ex notitia particu

lariūvt cūcq3 ad itelligētiā vniuerſalis venit. Huiꝰ ratiōis aſſumptōes: ipſi erūt ſenſus. Nā ſenſus quoq3 pncipia ⁊ cāc ſūtvt ſingularia noſcitenť. Uniuerſale mētis opꝰ eſt ⁊ ab ea effingiť. Huic eniz ꝓpriū vnire ⁊ cogere ē: atq3 vt in quit Plato infinibila fini obſtringere. Diuidit illa cōpo, nucq3: pluribꝰ modis ꝯuariat: atq3 cōmutat: oino agiť ⁊ p mobilis nā eiꝰ deprehēdiť. Porro iductōis huiꝰ in q̄ ſen ſus vicē optinet ſūptoꝝ: vniuerſale cōcl'onis: nō ſtatim a ſumptis ꝯcto ſeqť: nec paruo tpe abſoluiť: ſz iter ſumpta ⁊ cōplexionē aliquāta vis icidit tēporis. Nā ſumpta illico afformare icipit ſenſus: ſed quom ꝓceſſit admodū: ac diu exercitꝰ eſt: tū ea vis animi q̄ itellectꝰ noiať: ꝯcluſionē ip ſam ſubiūgit. In hoc aūt opus eſt etate longa ⁊ viſu mul, to: quia qđ effuſum ſparſumq3 eſt: niſi ſpatio temporis co gi: ⁊ in vnum conferri non poteſt.

¶Principia in nobis non natura eſſe inſita: ſed creari ab intellectu. Capitulum.xxxvij.

Sed adeo paulati ſenſimq3 aſſuiť iductio hec: vt ꝯtinuatōe ipſa lateat: vn̄ orta ꝑfectaq3 ſit. Qua, propter ꝯtingit multos credere nām hoi notici, as q̄ſdā ingenuiſſe ſine doctrina: nec itellectum eſſe: q de ſe illas ꝓmeret excitaretq3: qđ falſuz ē. Quā vo hec ſola vis aie ſit: q̄ vniuerſales ⁊ imediatas ꝓpōnes cō, muniat: hic docebimur. Habitū qui ad itelligētiā ptinēt: alij ſp veri: alij nō ſemp ſūt. Nō ſemp veri opinio ⁊ rōcina tio: vterq3 eni eaꝝ reꝝ ē: q̄ aliter eē poſſūt ac ſūt. Sed opi nio fere ſpectatiui generis eſt: rōcinatio adminiſtratiui. Veri ſemp ſūt: ſcia ⁊ itellectus: ⁊ ſcia pncipioꝝ nō eſt. Nā ſcia eſt noticia ꝑ demōſtrationē q̄ſita: relinqtur itellectuz eſſe q principia debeātur. Nā pncipia exactius ⁊ exq̄ſituꝰ cognoſci: q3 q̄ a pncipijs ſunt oportet. Solus itellectꝰ exq̄ ſitior oi ſcia eſt. Intellectus igiť hic: q pncipia ſciētijs mi niſtrat: quē pmū nā indidit hoi: ⁊ q intellectꝰ potētia diciť ſimpliciſſimus ſit oportet. Hic ceu aie oculus ē. Hic ini, tio vite iudicio ⁊ rōne oi caret. Per hūc hō ſtatim ab ortu ſuo rōnale aial nā exiſtit. Hic nobiſcū ab ieunte etate ad obeuntē ſenectā augeť: ꝓuehitq3. Primū notiōes ſimpli ces capit: quas terminos vocamꝰ ⁊ icōpoſitas voces: que ꝓma oratōis tanq̄3 elemēta ſūt. Nā hoiem: terrā: algidū: cādidū: ſtatim a pueris efferre: ⁊ audita ab alijs in cōple, xu itelligere poſſumus. Deinde quom paulū ꝓceſſimus tū ⁊ ꝓgrediēs cōfirmať aius: ⁊ ſimplicia icipit nectere: et qd ſit hō agnoſcere. Adhuc ꝓficiſcēte lōgiꝰ etate: q̄ſi adul tor ſit: vt iā ⁊ ꝯflare vniuerſalia ⁊ cōmētari a ſe poſſit. Nec ceſſat ꝓfectus: quouſq3 ad expletionē quādā ⁊ abſolutio nē nāe ꝑueniat: ⁊ habitū itellectualē: ꝑ quē rōnale aial ſu mus: attollat. Ac certe accidit ſimile quiddā aio: qđ corpo ri: nā paruuli pmo ſic iacēt: vt neq3 flectere ſe: neq3 igredi valeāt. Deinde vt q̄drupedes reptāt: tū erigūt ſe: ⁊ ince, dūt vt bipedes: nec indigēt comite: q manū det: adeo vo ꝓmouēt hoc ꝓceſſu: vt iā: ⁊ ad curſū vegeti: ⁊ ad oēs vſus corporis firmi robuſtiq3 ſint. Eodē mō aius pmū noiare tm̄ res pōt: ⁊ intelligere q̄ noiat. Tū3 cōponere ⁊ medita, ri. Poſtremo vniuerſalia quedā iudicia ⁊ notiōes ſcruta tur: quas ꝓtinuſq3 elicuit in ſe ipſo deponit atq3 ꝯſignat.

¶Intellectum eſſe habitum principioꝝ: quemadmoduz ſcientia habitus eſt ſcitorum. Capľm.xxxviij.

1 Intellectus igiť pncipiū ſcie eſt. Principio vtiq3 pncipiorum notitia triēbuēda ſubijciēdaq3 eſt. Queadmodū ſcie oia: q̄ ſciri ꝑ demōſtrationem poſſunt: ita enim pncipiū ad pncipiū ſe h3: ſicut ſcientia tota: ad totū id: qđ ſubiectum ſcientie eſt.

¶Tabula primi libri poſteriorum.

Anteq̄3 quid ſciať prenoſcere aliquid oportere. Capl3.j.
Duas eſſe prenotiones vt ſit ⁊ quid ſit. cap.ij.
Cōcluſionē anq̄3 demr̄atōes ꝑti ſciri: parti neſciri. cap.iij.
Quid ſit ſcire: ⁊ quid ſit demonſtratio. cap.iiij.
Quid ſit propoſitio immediata. cap.v.
Plus credi propoſitionibus q̄3 cōcluſioni. cap.vj.
Nec ſciri demōſtratione oia nec circulo. cap.vij.
Neceſſarias eſſe propoſitiones in demōſtratōe. cap.viij.
Quid ſit dici de omni. cap.ix.
Quid ſit dici per ſe. Capľm.x.
Qui modi eorum: que per ſe dicuntur: ⁊ ad demonſtrati o nem pertineant. cap.xj.
Quid ſit vniuerſaliter dici. cap.xij.
Quemadmodum circa vniuerſale in demonſtrando er ror contingat. cap.xiij.
In demonſtrationem neceſſaria ingredi. cap.xiiij.
Que ſunt per accidens demonſtrationibus rationem nō ingredi. cap.xv.
Demōſtratōe3 ex ꝓprijs nō ex extrarijs ꝯſtare. cap.xvj.
Demōſtrationē nō conſtare cōmunibus. cap.xvij.
Demōſtrationis cōcluſionē eſſe perpetuam. cap.xviij.
Demonſtrationē nō eſſe caducorum. cap.xix.
Quid ſit principiū cōmune: quid ꝓpriū. Capľm.xx.
Quot modis principia prenoſcantur. cap.xxj.
Differe ꝓloquia a poſtulatis ſubiectionibuſq3. cap.xxij.
Qui vſus pmoꝝ pncipioꝝ in demr̄atōibꝰ ſit. cap.xxiij.
In quibus cōmuniſcent ſciētie: ⁊ queadmodū prima phi loſophia a dialetica differat. cap.xxiiij.
An interrogatio aliq̄ demr̄atōi conueniat. cap.xxv.
Cōmēdatio Matheſeos: ⁊ quid ſit ſyllogiſmū ampliari in directum: in latus: per media. cap.xxvj.
Queadmodū vna ſcientia vtraq3 demōſtratione vtatur: ⁊ q̄3obrem vt ſit. cap.xxvij.
Aliꝰ modus: quo i vna ſcia vtraq3 demr̄atio eſt. cap.xxviij.
Queadmodū altera demr̄atio i altera ſcia habeať. cap.xxix.
Qui modus ſit: quo in diuerſis ſcientijs demonſtretur vt ſit: ⁊ q̄3obrem ſit. Capľm.xxx.
Que figura ſyllogiſmi aptiſſima demōſtrātibꝰ ſit. cap.xxxj.
De ſillogiſmo imperitie ignorantieue. cap.xxxij.
Queadmodū ſyllogiſmo iperitie occurrať. cap.xxxiij.
Abolito ſenſu aliquo: ſcia3 illiꝰ ſenſus aboleri. cap.xxxiiij.
Quid ſit predicari per aliud: ſeu per accidens. cap.xxxv.
An demōſtrationes in infinitū euadant. cap.xxxvj.
Infinita nō eſſe media: ⁊ ſi in affirmatiuis hoc verum: in priuatiuis verum. cap.xxxvij.
Terminos predicatos infinitos non eſſe rationibus logi cis probatur. cap.xxxviij.
De eodē rationibus proprijs: terminoſq3 ſubiectos nō exi re in immenſum. cap.xxxix.
Demōſtratōe3 vniuerſalē ꝑſtare particulari. Capľm.xl.
Demōſtrationē affirmatiuā ꝑſtare negatiue. cap.xlj.
Demonſtrationem aſſertoriam potiorem eſſe ducente ad incommodum. cap.xlij.
Quot modis ſcientia prior ⁊ certior alia ſit. Item que vna que diuerſa. cap.xliij.
Plures demōſtrationes eiuſdem rei eſſe. cap.xliiij.
Fortuita non ſciri. cap.xlv.
Senſum non eſſe ſcientiam. cap.xlvj.
Non omniū eadem principia eſſe. cap.xlvij.
Scientiā differe ab opinione rebus ſubiectis. cap.xlviij.
Sciētiā differe ab opinione genere approbādi. cap.xlix.
Quid ſollertia ſit. Capľm.l.

¶Tabula ſecundi libri.

Quattuor eſſe queſtiones. Capľm.j.
In oibus queſtionibus cauſam queri. cap.ij.
Nō eſſe eiuſdē oino demōſtrationē finitiōemq3. cap.iij.
Nō poſſe demr̄ari finitiōe3 ꝑ ſyllogiſmū duplātē. cap.iiij.
Nō poſſe deffinitōe3 ꝓbari ꝑ ſyllogiſmū diuidētē. cap.v.
Diuiſionem confere ad finiendum. cap.vj.
Per ſyllogiſmū finitū nō probari finitione3. cap.vij.
Neq3 a cōtrarijs: neq3 ꝑ iductionē ꝓbari finitōe3. Cap.viij.
In vniuerſum finitiōe3 demōſtrari nō poſſe. Cap.ix.
Oſtum aliquid valet ad demonſtrandum rem eſſe: tantū valet ad demonſtrandū quid ſit res. Itē demonſtratione non ſciri finitionē: ſed innoteſcere. Cap.x.

Que cauſam non hbbent: eorum finitionem nõ innoteſcere per demonſtrationem. Cap.xj.
Tres eſſe ſpecies finitionum. Cap.xij.
Quattuor cauſas eſſe poſſe media demõſtrari. Cap.xiij.
Idem effectus per plures cauſas monſtratur. Cap.xiiij.
Queãdmodũ effectus coeui cũ cã demõſtrenť. Cap.xv.
Queãdmodũ effectus nõ coeui cãz demõſtrẽt. Cap.xvj.
Queãdmodum cum hoc poſt hoc oritur: continuatio hec accipienda ſit. Cap.xvij.
Quando demõſtratiões reciproce: circulareſqꝫ: ſingulareſqꝫ locum habeant. Cap.xviij.
Effecta que maiore ex parte eueniant: probari per media eiuſdem generis. Cap.xix.
Queãdmodũ finitio idiuidue ſpẽi iueſtigãda ſit. Cap.xx.
Queãdmodũ definito genex inueſtiganda ſit. Cap.xxj.
Facilius ſpecies qꝫ genera definiri. Cap.xxij.
Queãdmodum diuiſio vtilis finientibus ſit. Cap.xxiij.
Contra Speuſippũ: qui putabat ſcire oportere omnia eũ qui recte finiret. Cap.xxiiij.
Tria precepta diuiſionum. Cap.xxv.
Solum vniuerſalia definiri. Cap.xxvj.
Ex ratione diuiſionũ: ⁊ cõmentatione diſſectionũ: vberẽ copiã diſſoluẽdis queſtionibus comparari. Cap.xxvij.
Que ſint eadem queſtiones. Caplm.xxviij.
Queſtiões quaſdã ſub qbuſdã qſtiõib⁹ cõtineri. Cap.xxix.
Demonſtratiões ex reciprocis cõſtare. Cap.xxx.
Mediũ ſequi cõditionẽ maioris extremitatis. Cap.xxxj.
Queãdmodũ reciprocẽt ſubiectum ⁊ affectio. Cap.xxxij.
Eiuſdẽ effecti plura eẽ media: ſed nõ pma oia. Cap.xxxiij.
De habitu principiorũ: ⁊ quemadmodũ cognitio vniuerſalium in homine variatur. Cap.xxxiiij.
Uniuerſale a ſẽſu ortũ hr̃e: ⁊ ab itellectu formari. Cp.xxxv.
Quemadmodum vniuerſale per inductionem accipi intelligendum ſit. Cap.xxxvj.
Principia in nobis non natura eſſe inſita ſed creari ab intellectu. Capitulum xxxvij.
Intellectum eſſe habitum principiorum: queãdmodum ſcientia habitus eſt ſcitorum. Capitulum.xxxviij.

Hermolai Barbari Patricij Ueneti. z. F. In paraphraſin phyſices themiſtij: Prefatio ad Ant. Galatheum.

p Hiloxenũ Eryxidis ⁊ Gnathonem Siculum gule proceres: immovero extremos ac perditos gulones cupediuoraſqꝫ: infamãt littere: ꝙ cõuiuijs adhibiti emũgere ſe in pulatrijs ſoliti eſſent: vt abſtinentibus ceteris: ſolis epulis ampliter fruerentur. Idẽ mihi videntur peccare: qui ſtudia liberaliũ artiũ docere: aut ſcribere ingreſſi: vocabulis ſordidis ⁊ ex intima plebei ſermonis fece acceptis: fedant ⁊ contaminãt omnia: vt bonis mẽtibus ⁊ preclaris ingenijs: aut auerſis: aut per terrefactis: ſoli rerũ potianť: voluptẽterqꝫ citra emulũ. Ita fit: vt qui paulo modo humanius educati inſtitutiqꝫ ſunt: nõ reformidẽt hec adeo ſed fugiãt: oderint: deſpuãt. Cõtra rudiſſimus quiſqꝫ infantiſſimuſqꝫ admoliri manus iis audeat. Qð nõ cõtingeret niſi ꝙ (vt in puerbio eſt) balbi balbos intelligũt. Ac ſunt quidẽ nõnulli taz male affecti aiatiqꝫ: vt putẽt que in philoſophia matheſi iuris ſciẽtia tractãtur: latine dici aut explicari nõ poſſe: nõ tã ꝓpter egeſtatẽ lingue: ⁊ rex nouitatẽ (vt Lucretio videť) qꝫ ꝙ ſentiũt humanas litteras quaſi negotiũ faceſſere: ⁊ ipedimẽto eſſe maiorib⁹ doctrinis. In quo alij etiã iportunius ſtolidiuſqꝫ affirmãt: pugnãtia eſſe hec nõ alio genere: qꝫ ea q̃ diſparata ⁊ cõtraria aiantib⁹ dicunť. Proinde vitio vertũt: ſi quis vtrũqꝫ aut iũctim cõdiſcat: aut ab eloquẽtie ſtudijs ſe ad phiam cõuertat. Hi ſunt qui plauſus mõ in celebritatibus captãt: q per vrbes vehũtur cõſpicui. q vnicos ſe Ariſtotelis lectores: narratoreſqꝫ ⁊ credũt ⁊ predicãt. Durius fortaſſe verbũ qꝫ vt vel hõ minime iurgioſus imodeſtuſqꝫ afferat: vel vt abeſſe ab eo inuidia poſſit. Sed fortis fortuna dicendũ eſt: nihil eqꝫ pernitioſum in oi repu. eſt qꝫ iſta pſuaſio: nihil tota vita incõmodius indignius: fedius: qꝫ peruerſio hec deprauatio ſtudiox. Addicerẽ hoc neceſſarijs reb⁹ ⁊ teſtibus: ſed nolo eſſe lõgior in re nõ dubia. Illud non poſſum tacere: hoc qð vulgo crediť: philoſophos nõ eſſe rebus gerẽdis aptos: nauoſqꝫ nõ aliũde habuiſſe ortũ: qꝫ ꝙ ex his plurimi: dũ ſe totos ponũt: in vna illa. qui addicti ſunt arte: aſpernãtur ⁊ deſerũt cetera: eloquẽtiã abdicãt. i. cultũ ⁊ elegãtiã vite: hiſtoriã negligũt. i. magiſtrã ⁊ ducẽ bñ ac beate viuẽdi: de qua ⁊ vſus rerũ oim ꝓuenit: ⁊ peritia tota rei publice adminiſtrãde ꝯſtituẽde qꝫ pariť. Hi cũ legati ad externos mittũť: cũ pretores iuridicũdo ſedẽt: cũ i ſenatu ſniaz rogant: mix nõ ẽ: ſi aliquãdo preſentibus riſuz excutiũt: ſi fatua: ſi delira: ſi extrema deblaterãt. ſi tota eox nõ plus incõpta qꝫ imprudẽs oratio eſt. Et hercules nullũ hoim genus viſitur tã abhorrẽs a ſenſu cõmuni: tã diſtorto ⁊ corrupto iuditio qꝫ qui aut philoſophiã: aut ius ciuile ſine litteris cultioribus adierũt. Sed mittamus (obſecro) hos: q nõ verbis ſed ferula cõmonẽdi eſſent. Niſi ꝙ ſenex eſt pſitacus negligit ferulã. Prius tñ qꝫ hinc decedo de genere hoc ita ſtatuo. Queãdmodũ Muſcitioſi exqſitius cernũt veſperi qꝫ interdiu: ita ij facilius prepoſtera ⁊ cõfuſa qꝫ recta ⁊ explanata ꝑcipiũt: ⁊ queãdmodũ q miſere degũt: vt ĩqt Plato: dicũt humanũ genus felix ac beatũ eſſe nõ poſſe: ita q diuerſum a muſis ingeniũ obtinẽt: negãt habitare eas poſſe: in quibus ipſi artibus verſenť. Ceterũ hortor: te mi Galatee vt adoleſcẽtib⁹ iſtis veſtris nouitios philoſophos cũ veteribus cõferas: penſiteſqꝫ vt qꝫtuz inter ſit intelligãt. Incũbe omi ſtudio labore dexteritate prudẽtia vt opinionẽ illã. de qua ſuperius dixi: que fere in hoim mẽtibus obdurũit: aut diſcutias aut molias. Ita. n. ⁊ illos ꝓuatim ⁊ litteratos oẽs in cõmune ꝓmeritus fueris. Multũ te in hoc iuuabit. Põtanus noſter: cuius tãta eſt vel doctrina: vel auctoritas: vel vtrũqꝫ: vt ſperare ſit: eũ ſi vires intẽderit: talẽ huic malo futurũ: qualis aut Sphingi Edipus aut Hydre Hercules fuit: ꝙ ſi quos natus fueris egregie pertinaces: ſunt enim ⁊ in volucrũ ⁊ in terreſtriũ genere aĩalia: que fetidis gaudẽt: ad hos tu ceu au prepoſtera ortos luſtratos: ⁊ intẽperijs actos ac plane depoſitos deploratoſqꝫ ne manũ qdẽ admoueas. Nũc reſtat vt de me ipſo tibi aliqua dicã. Mirari te noliz ſi infinitos errores: quos iſti partim iperitia lingue: partiz Ariſtotelice diſcipline inſcitia prelegũt ⁊ defendũt in ſcolis: nõ coarguo. Nec. n. hãc ꝓuinciã ſuſcepimus ſcribẽdi res phyſicas: vt cũ illis tanqꝫ in paleſtra: vt diciť: certarem⁹ de laude ⁊ gloria: quippe quos vincere nullũ negotiũ ſit: ſed vt vel nobis ipſis cõmentaremur hec: ſi nullos habituri ſectores eſſemus: vel ſiqbus ideꝫ qui nobis ſtomachus eſſet: iis ad bonas litteras aliquid opercule adderem⁹. Nec. n. ſpũs magis magnos in hoc qꝫ vulles (vt ille inquit) afferimus. Nec de nobis quicqꝫ magnopere arduũ pollicemur: ſed quedã tñ inueniſſe non negamus que aggrediẽtes ad hec tãtiſper morari nõ inuenta potuerin. Illud tẽpus eſt: in calce vti dicamus: nos tibi interpretationẽ in paraphraſin phyſices ꝓ noſtra veteri ac ſtabili neceſſitudine volentes dicaſſe. Alioquin dicaturã hanc ſtipulatus a nobis es: quom eſſemus iſtic: Oppigneratã tibi fidẽ reluimus: qꝫqꝫ preſcriptione vti poteramus ⁊ fori ⁊ decẽnij. Sed beneficio harum legum renuntiant philoſophi: quibus in fraude ponitur vel furioſo abiurare gladium. Uale Uenetijs. M. cccclxxx.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶Themiſtij phyſices: liber p̄mus: interprete Hermolao Barbaro.

l Ibroꝝ Ariſtotelis de
auſcultatōne Phyſica
facile eſt aſſequi inten,
tionē: ſi prius eius par
tis philoſophie diuiſio
q̄ de natura eſt: ad me,
moriā reuocata: in me
diū ꝓferat: fortaſſe v̓o
operepreciū facturi ſu
mus: ſi vniuerſa philo
ſophie diſtinctio: q̄ ab
Ariſtotele eſt īſtituta: a
nobis hoc loco breuit̄
expoſita: explicataqꝫ
fuerit. Eſt.n. vt corpis medicina: ita anime philoſophia p
fectio. Porro anime vna ps irrationalis: altera rationa,
lis eſt. Rurſum eiꝰ ptis: que rationalis eſt: vna eſt portio
irrationalitati obſeruiēs: que intellectus poteſtatis voca
tur. Altera portio eſt ſepata prorſus atqꝫ ſeiuncta: que di,
citur intellectus agens. Preterea duplex totius aīe vis
habet: appetēdi vna: altera cognoſcēdi. Plane id genus
quod pficit appetitū: quod totū in irrationalitate ⁊ intel,
lectu affectibꝰ irrationalibꝰ delegato poſitū conſtitutūqꝫ
eſt: Peripathetici actiuū adminiſtratiuūqꝫ ⁊ circa nego,
tium actioneſqꝫ conſumatū nominauere: finemqꝫ eiꝰ par,
ticule ſtatuerūt: boni delectū atqꝫ indeptionem. Alteruꝫ
v̓o genus: quod in comſpectiōe: dūtaxat ⁊ eſtimatiōe re,
rum ſola cōſiſtit: cuiuſqꝫ finis eſt veritas: generali vocabu
lo ſpectatiuū cōtēplatiuūqꝫ appellari voluere. Iterū ge,
nus hoc poſterius ſecat in ſpecies. Nam ea ſpeculatio: q̄
circa res a materia nō ſepatas verſat: queqꝫ auxilio ſēſus
et viſionū ope ipſum poteſtatis intellectū pficit: naturalis
ſciētia nūcupat: ea ratiōe: ꝙ ⁊ circa eas res ⁊ in ijs conſi,
ſtere natura videat. Eam aūt cōtēplationē: que circa res
materia oīno carētis ⁊ puriſſimā intellectus agētis actio
nem: nec nō circa illū actū intellectus poteſtatis verſatur
que vna cū intellectu agente conficit: diuinaꝝ reꝝ ſcien,
tiam: ⁊ primā philoſophiā ⁊ methaphyſicā vocāt: quia.ſ.
poſt naturaliū rerū traditionē inſtituta illa ⁊ ordinata eſ,
ſe videatur. Ceteꝝ ea cognitio: cui ſubiecte ſunt res: ptim
cōiuncte materie: partim abſtracte. Mathematica ⁊ ſciē,
tia de anima nuncupāt. Et enim mathematicaꝝ reꝝ ſub,
ſtantiā affinitate quadā: ⁊ interſtitio vtriuſqꝫ nature anci,
pitē eſſe: atqꝫ intermediā autumāt: eo ꝙ ſi vniuerſalitatē
atqꝫ in cōmune ſpecies materie ſint exptes: ſi dimēſuꝫ ip,
ſum diſcretionēqꝫ particularē ac ſenſilē a materia diſiun,
gi: atqꝫ auelli nō poſſint. Idē de anima dicit. Ex ſenſibus
nanqꝫ ⁊ imaginatiōibus: atqꝫ illo ipſo intellectu potētie:
multū ineſſe materie colligūt: ex agēte v̓o intellectu: quē
caput eſſe animi Ariſtoteles oſtendit: aiūt eſſe animā ab
omni materia prorſus abiunctā: q̄ꝫuis non idem Alexan
dro videatur. Verū alīs philoſophie partes diligentiꝰ ſu
is locis exequemur. Nunc de naturali dūtaxat ē agendū.

ſ Cientie naturalis: pars vna circa principia rerū
naturaliū: quatinus naturales ſunt atqꝫ corpore
quod prorſus idem eſt ⁊ circa ea que neceſſario
cōſequētia ſunt ⁊ cōnexa principijs. Altera pars
circa ea verſat: que ex principijs oriunt. Ex his q̄ de p̄n,
cipijs oriunt: quedā ſimplicia habētur: quedā cōpoſita.
De ſimplicibus ea ptractat ſciētia: que de celo eſt ab Ari,
ſtotele inſtituta. Nam prioribus duobus voluminibꝰ de
quinta ſubſtātia eius: quod proprie celū eſt diſputat. Su
perqꝫ perennitas etiā illius oſtēditur. In reliquis duobꝰ
libris de quattuor elemētis agit: que ſub lune orbe ſunt:
quatenus ſimplicia ſunt: ⁊ quatenus motus ſimplices ha
bent. Sic enim (vt arbitror) melius dicit qui Alexandro
viſum eſt: qui de ppetuitate ⁊ orbiculatiōe addit etiam de
quolibet corpore naturali: ſeu de mūdo vniuerſaliter in
ijs libris traditā eſſe diſciplinā. Nā de naturalibꝰ rebus:
que ſunt naturales in ijs libris: quos modo exponimus:
agi ipſemet Alexāder fatet. Omne aūt cōpoſitū natura,
le eſt: de cōpoſito v̓o nulla ibi fit mētio: ſed de ſimplici tm̄.
Queadmodū ⁊ ipſe Ariſtoteles in tertio operis ſui volu,
mine manifeſte declarat: De primo inquit elemento iam
dictū ē ⁊ quale ſit natura ⁊ q̄ꝫ incorruptibile ingenitūqꝫ:
reliquū eſt de duobus dicere: duo aūt intellexit quattuor
elemētoꝝ cōplexiōes: que duobꝰ generibus motuū ſubij
ciunt. vni qui migrat a medio: alteri qui tendit ad mediū
Simplicia porro nūcupauit elemēta. Quom v̓o compo,
ſita oīa ⁊ genita ſint ⁊ corrūpant. Simpliciū aūt rerū:
quedā ſempiterne: quedā generationi ⁊ internitioni ob,
noxie habeant. De ſempiternis agit in prioribus libris q
de celo inſcribunt: vt ſupra dixi. De genitis ⁊ iuterritur̄
quatenus ſimplicia ſunt in tertio ⁊ quarto. Sed quum de
gignēdis caduciſqꝫ iam eſſet dicendū. Primū duo volu,
mina de generatiōe ⁊ corruptione cōſcripſit: quibus na,
ture rerū earū que gignunt: quatenus ſunt gignende: et
ea que cōmuniter cōſequunt: quatenus huiuſmodi ſunt
pleniſſime cōtinent ⁊ indicātur. Preter hec alia item de
rebus alijs ſcripte: idē Ariſtoteles reliquit. Naturā vtiqꝫ
earum rerū que ſupra nos regione proxima generātur:
per eos libros: quos Metrologicos vocamus: abundan
ter edocuit. De his v̓o que infra nos producuntur: in ani
mis ſatiſfecit: in ea inſtitutiōe: que metalloꝝ naturas no,
bis cōplectitur. Et qm̄ in tria genera ferre animās natu,
ra diducit. Animalia: frutices: ⁊ ea que quia ex vtroqꝫ na,
turā habēt Zoophita appellātur: ceu īter animalia atqꝫ
plantas ambigua ⁊ in amboꝝ geneꝝ collinitio cōſtituta.
De animalibus veluti per quendā hyſtorie modnm exe,
quutus eſt in ijs libris: quos de animaliū hiſtorijs inſcri,
pſit. Ratiōes v̓o atqꝫ cauſas in ijs libris apperuit quos d̄
generatione animaliū partibusꝭ motibus ſomno ſimili,
buſqꝫ compoſuit. Eodem pacto de ſtirpibus atqꝫ plantis
duplici via ⁊ ratione diſſeruit. Hec eſt vt q̄ꝫ breuiſſime di
cam naturalis philoſophie diuiſio diſtributioqꝫ a Peri
patheticis prodita.

p Reſentis autē operis ſumma intentio eſt ea do,
cere: que vniuerſaliter inſunt in rebus naturali
bus: que naturales ſunt. Idē eſt aūt ⁊ corporeas
dicere ⁊ naturales. Plane p̄ncipia ſunt oīibus
cōmunia: queqꝫ annexa p̄ncipijs. Principia ſunt ea: que
philoſophi cauſas: et cōcauſas vocāt cauſe apud Ariſto,
telicos ſunt efficiētes ⁊ fines: cācauſe forma ⁊ materia: et
poſtremo elemēta. Verū Plato addidit cauſis exēplari:
concauſis officialē ſiue inſtrumentariā. Quā v̓o inſtitu,
tio hec de his rebus fit: que inſunt naturalibꝰ vniuerſali,
ter rebus: ſtatim exorſus Ariſtotiles oſtendit. Neceſſari,
um ait eſt nature ſtudioſis in primis ea vt videat: atqꝫ di,
ſcutiat: que ad principia pertinēt. Idem declarat i tertio
volumine. Eſt inquit manifeſtū: ⁊ ob hec: ⁊ quia oīibus
videntur: hec eſſe cōmunia vniuerſaliter: iſta eſſe cōſide,
randa: ab ijs qui debent ſingula ⁊ particularia perſequi.
Eſt enim poſterior rerū particulariuꝫ ſpeculatus eo qui
vniuerſaliū eſt atqꝫ cōmuniū: quoniā v̓o natura quodaꝫ
pacto efficiens proximū eſt: naturaliū rerum ⁊ principiū
motus: vnde fit vt quelibet res naturalis in ſeipſa ſui mo
tus principiū habere dicatur. Neceſſarius omnino tra,
ctatus erit de motu ei qui naturalē ſcientiā volet ediſcere
Rurſum cū tempus metiatur: oīa que mouentur: que
autē mouētur in loco eſſe fit neceſſariū: ⁊ temporis: et lo,
ci nature vidētur eſſe explicande. Item quum corpus: tē
pus: locus: motus continua ſint: neceſſe eſt edocere quid
ſit continuū. Atqꝫ hec ſunt ea que nos conſequentia dixi,
mus: ⁊ annexa principijs. Sed inter hec incidūt queſtio

c

UVA. BHSC. IyR_086_3

nes:⁊ ea que de inani eſt:⁊ ea que de infinito. De infinito
ea ratione: ꝙ quum ⁊ naturalia corpora ⁊ motus ⁊ locus
et tempus continua ſint ⁊ dimēſum habētia: neceſſe eſt eſ-
ſe ſectilia in infinitum. Item vel infinita eſſe vel finita: vel
partim finita: partim infinita. Quoniā vͦ nōnulli ſunt ar-
bitrati locum eſſe inane quoddā ſpatium: ⁊ carentem cor-
pore dimenſionē: iure ſermo: is qui eſt de vacuo ei qui eſt
de loco ſuccedit. Quando p̄ſertim phyſicorum plurimi ⁊
quidem nō ignobiles vacuum inter principia numeraue-
runt. Phyſice igitur diſcipline omnis functio circa ea eſt
que vel cōmuniter in rebus inſunt naturalibus: vel vidē-
tur: vtiq; ineſſe q̄zuis nō inſint.

Auſa etiā inſcriptionis patet: Docet enim de ijs
c rebus eſſe tractandū que naturalibus cōmuni-
ter inſunt: qua naturalia ſunt. Proinde merito
vniuerſale quoddā nomen eſt inditum operi de
phyſico: ſcilicet auditu: ſiue de auſcultatiōe naturali. Ce-
terum auſcultatio dicit̃ ceu ad eum modū elaborato exa-
ctoq; opere: vt in auditionē preceptionēq; alijs ſit propo-
ſitum. Adraſtus vͦ in his libris: quos de ordine cōmen-
tationū Ariſtotelicarū cōſcripſit: tradit a nōnullis eſſe de
principijs inſcriptū: a quibuſdam de phyſico auditu: ali-
quos priora: quinq; volumina de principijs inſcripſiſſe:
reliqua tria de motu: hoc etiam ſenſiſſe videtur Ariſtote-
les: cum multis in locis hac diſtinctione meminerit.

Eterum naturalium rerum ſcientia: non ſolum
c ad eas res vtilis eſt: que in vita tractant̃: vtpote
que ⁊ medicine principia prebeat: ⁊ mechanicis
ceteriſq; huiuſmodi artibus ſubminiſtret. Que-
libet enim ⁊ naturā ſubiecte materie ⁊ naturales differē-
tias ſpeculatus. Item nō ſolum perficit ea cognitio: par-
tem illam anime nobis aſſociatā atq; complicitā: eo mo-
do quo theologia partē intelligibilē: atq; ſupremam: ſed
etiam reliquis viribus ⁊ poteſtatibus anime plurimum
affert: ⁊ vtilitatis ⁊ ornamētī. videt̃ enim ad virtutes acti-
uas adipiſcendas ſciētia naturalis maximum habere mo-
mentum. Primū ad iuſtitiam: quandoquidē elementa ⁊
reliquas partes orbis vniuerſi: ⁊ ſibiinuicē cedere: ⁊ ſuuz
amare queq; ordinē: equabilitatēq; ſeruare. Geometricā
plane perſpicimus: vnde ab auaritia ⁊ poſſidendi libidi-
ne nos faciet abhorrentes. Ad cōtinentiā deinde tempe-
rantiamq; proficiet: quum doceat eam eſſe naturam vo-
luptatis: vt non ſit antecedens vllnm aut per ſe ac ſuapte
natura bonum: ſed poſterius quidam ⁊ ſubſequēs: dum
id quod vehementer mouere ⁊ magnopere expetenduz
videtur: multa etiā num turpitudine preter naturā com-
mixtum ⁊ coinquinatū appareat. Huiuſmodi itaq; ſtudi-
um philoſophie facile nos a corporis voluptatibus de-
terrebit: atq; ab eorum omnium cupiditate: que externa
quum ſint: plurimū admirari ⁊ precioſa exiſtimare ſole-
mus. Unde illud eueniet: vt ⁊ iuſti ⁊ cōtinentes eſſe poſſi-
mus: ⁊ in cōmuni hominuz conſuetudine atq; cetu: con-
ſultiſſimi ⁊ prudentiſſimi eſſe videamur: ſed e phyſicis et
fortitudo ſumetur contra mortis metum: cum didicerimꝰ
hominē vix eſſe portiunculā ſenſilem vniuerſi: ⁊ viuendi
ſpatium vix totius temporis eſſe momentum. Item geni-
tum omne corrumpi diſſoluiq; in ſimplicia oportere: et
partes proprijs elementis reddi: atq; reſtitui vniuerſita-
ti. Nihil enim aliud eſt corruptio q̄z diſſolutio diſſipatio
q; compoſiti: per quā vt dixi partes in generalitatem: id
eſt naturā ſuam recurrentes reciprocanteſq; quaſi acce-
pto feruntur vniuerſitati renouātur ea: que conſueuerūt
confirmantur ea: que debilitata fuere atq; proſtrata. Cete-
rum nunc ſiue paucis poſt annis emori in nulla eſſe po-
nendum ratione ei: qui temporis numerū atq; adeo infi-
nitudinem eſtimauerit. Quod ſi ſeparatā illā animi ſub-
limitatem ad ea cognoſcenda traduxeris: que a corpore
ſunt corporeiſq; remota: tunc penitus cupieris vita exce-
dere. Qui vͦ ita eſt animo conſtituto atq; compoſito: vt
mortem ꝯtemnat: quid eſſe poteſt tam admirabilē: quod
illius queat mentem preuertere? Prudentiam quoq; cū
plurimam habeat cum intellectuali animi parte cogniti-
onem: ea maxime iuuabit diſciplina: que naturam reruz
oſtendit ⁊ edocet. Excelſo itez animo eſſe atq; magnifico
facit ea ſcientia: que perſuadet nihil eſſe magnum aut ex-
imium in rebus humanis. Quum vero ita reuocamus
mētem a ſenſibus: vt nulli cupiditati perturbationiq; pa-
reamus: ſed modicis: atq; adeo intra deſiderium nature
contenti: noſtras poſſeſſiones velimus eſſe cōmunes: a-
lienis ſubſtineamus: liberaliſſimi ⁊ munificentiſſimi effi-
cimur. Jam vͦ maximū illud atq; optimū genus vtilita-
tis: quis non perſpiciat? Quod ⁊ ad animi noſtri ſubſtan-
tiam cognoſcendam: ⁊ ad ſeparatarū diuinarūq; rerum
notitiam capeſcendam: hec potiſſimuz ratio atq; via eſſe
videatur. Quod ⁊ Plato dicit: qui ex naturaliū motuuz
perceptione: ad eam ſubſtantiam inueſtigandam: perre-
xit: que quum ſe ipſamet moueat: predita eſt intelligentia
et diuinitate. Sed ⁊ Ariſtoteles quoq; hoc ipſo opere ex
perennitate motus orbicularis: immobilem quandā ſub-
ſtantiam adinuenit: que motum omniū origo eſſet ⁊ cau-
ſa. Accedit ad gratiam: ꝙ huiuſcemodi ſtudium philoſo-
phie: noſtrā erga deum obſeruantiam pietatemq; multū
adauget: ⁊ tanq̄z concalefacit. Nam cognitis ijs perfecte
que fecit deus in admirationē cōmendationemq; ſui: om-
nium animos atq; ora conuertit. Hanc autem admiratio-
nem propenſa charitas: fides ac ſpes: certiſſime cōſequū-
tur: propter hec maxime phyſiologie danda eſt opa vel
impenſiſſima: ꝙ ſi vtilis eſt ea ſcientia: certe vtiliſſimum
erit hoc opus: quo totius phyſiologie principia continē-
tur: ſine quibus naturalem diſciplinā complecti non eſt:
quemadmodū ex initio ſtatim Ariſtoteles docet. Tūc in-
quit intelligere vnumqnodq; arbitramur: quum cauſas
cognoſcimus primas: ⁊ prima principia vſq; ad elemēta.

Jquid autem ⁊ de ordine huius operis eſt dicē-
ſ dum ex verbis Ariſtotelis: que nos ſupra reci-
tauimus: manifeſtū erit primos hos libros ha-
beri in naturali ſciētia: vtpote quibus principia
naturalia contineātur. Nam poſt morales ſcientias que
ad vite noſtre inſtitutionē pertinent: ⁊ poſt rationales q̄
nobis tradunt regulas diſcutiende diiudicandiq; verita-
tis: capeſcenda erat rerum naturaliū diſciplina. Quā au-
tem Ariſtotelicum opns hoc ſit ſuperuacaneū eſt inueſti-
gare: cum res controuerſa nō ſit: preſertim quum in his
libris: quoꝝ autorem fuiſſe Ariſtotelē nemini dubiuz eſt:
ipſemet Ariſtoteles opus hoc liquido videatur agnoſce-
re. Preterea ſtudioſiſſimi eius diſcipuli: ⁊ omnes demū
Peripathetici Ariſtotelicū opus hoc eſſe meminerunt:
quorum nōnulli quoq; reperti ſunt: qui id in capita rexe-
runt: ⁊ breuiaria indidem compilarint. Quum itaq; biſa-
riam diuidātur ij libri: prioribus quinq; voluminibus de
principijs: deq; ijs que principijs ſūt annexa: ⁊ ijs que ve-
niunt in queſtionem agi. Adraſtus putat: in ſexto initiuz
a motu capi: tribuſq; reliquis vniuerſam de motu ſenten-
tiam promi: ⁊ naturalia eius rei ſpeculamina pleniſſime
iudicari. Quare ⁊ Ariſtoteles ipſe hoc dicernicro nomē-
clature: ſolitus eſt priora quinq; de principijs vocare: po-
ſteriora de motu. In primo eoruz que de principijs ſunt:
agitur de concauſis: materia videlicz atq; forma: et de ea
que forme opponitur priuatione. In ſecundo de cauſa ef-
ficiente tractatur: quam eſſe naturam dicit: ⁊ ſimiliter de
ipſo fine: ⁊ quia ſunt alie quoq; cauſe: q̄ per accidens cau-
ſe efficientes vidētur eſſe: eodem libro ſecundo de huiuſ-
modi genere cauſarum egit: quales ſunt caſus ⁊ fortuna.
Quum autem ſtatueret naturā eſſe principium motus: ⁊
earum deinceps rerū omniū: que motus alicuius ꝓprie-
tate indicatur aq; deſignātur. In tertio docuit quid eſſet
motus: ⁊ in vniuerſum ⁊ ſingulatim ſingl'a genera. Qui
vͦ continuus ſit naturalis motus: omne autem continuū

UVA. BHSC. IyR_086_3

in infinitũ fit ſciſſile: eodem tertio libro ⁊ de infinito: ⁊ de continuo diſputatur. Corpora autem naturalia cum loci egeant: ⁊ eius in quo ſunt: ⁊ eius in quo mouẽtur ea rati one: de loco diſſeritur in quarto. Ad hec cum nõnulli pu tarent locum eſſe vacuum interuallũ: atqꝫ inter principia ipſum inane magno plauſu conſenſuqꝫ collocarent: iure eodem libro: eas exulcerat queſtiones: que de inani atqꝫ vacuo ferebantur. Item quum motum omnem metiatur tempus: neceſſarium videbatur de tẽpore diligenter eſ ſe accurateqꝫ perquirendum: ita quartus liber finit. In quinto: motum qui proprius eſſet ab alijs mutationibus ſeparauit. Jam que oppoſitiones pugnantieue tum mo tus ad motum: tum quietis ad quietem: que motus item viciſſim quietiſqꝫ haberẽtur: poſtremo quis eſſet motus vnus: deinceps oſtendit: hactenus hec. Ego vͦo additis paucis conuertar ad expoſitionem.

x ijs igitur qui ante Platonẽ fuere philoſopha tiqꝫ ſunt: Tales ⁊ Anaximander: atqꝫ huiuſmo

e di omnes: vtpote qui poſt diluuium: ⁊ rerum ne ceſſariarum: inſtaurationem ſtudium philoſo phie: primi in Grecia excitauerint: quum rerum natura lium cauſas quererent: perinde ac ab vltimis inchoan tes ſola materialia ⁊ elementaria principia cognouerunt que poſtmodũ nobis tanqꝫ rerum omniũ principia paſ ſim indiſcreteqꝫ tradiderunt. Xenophanes autem Colo phonius: ⁊ diſcipulus eius Parmenides: mox ⁊ Pytha gorici conſumatiſſimã quidem rerum naturaliũ: atqꝫ ea rum quoqꝫ que trans naturã ſunt: ſed plenam enigmatũ ambiguitatumqꝫ nobis philoſophiam reliquerũt. Ana xagoras quoqꝫ Clazomenius efficientẽ cauſam adinue nit intellectum ac mentem qꝫqꝫ in redditione ⁊ aſſignati one cauſarum rariſſime vſus eſt ea: quod in Phedone Socrates momordit. Tametſi non erat id magnopere abſurdum: nam ⁊ Thimeus ⁊ Plato: qui Thimeum in troduxit: qꝫuis efficientes cauſas ⁊ exẽplares ⁊ fines pro poſuiſſent: tamen corporaliũ cauſarum probationes: nõ ex illis: ſed ex planis figuriſqꝫ demum ab ipſa elemento rum natura duxerunt. Verũtamen ip̃e Plato Pythago ricorum Eleatarumqꝫ placitis: que inuoluta ſubobſcu raqꝫ ferebantur: lucem quandam vtiqꝫ intulit: et ea que vltra naturam ſunt elegantiſſime cecinit. In naturalibꝰ quoqꝫ rebus atqꝫ genitis elementaria principia diſſepa rauit a reliquis: huiuſmodiqꝫ principia primꝰ plato dici tur appellaſſe elementa: vt Eudemus eſt autor. Efficien tes item cauſas ⁊ exemplares ⁊ finẽ: ita tradidit vt diſtin cte inter ſeſe eſſe viderentur. Nam materiã ſimul et for mam: Ariſtoteles ex eiſdem principijs comperit. Is effi cientem cauſam diuinum ſtatuit intellectum. Finem autẽ illius bonitatem propter quã vnumquodqꝫ ſenſile intel ligibilis exẽplaris ſimilitudinem gerit. Ab his igitur qui Platonem anteceſſerunt: non ſolum in eo diſſentit Ari ſtoteles ꝙ efficientem cauſam intellexit: verũetiã ꝙ ma terialez enucleatius vidit ⁊ prodidit. Nam quum illi ho miomerias: hoc eſt ſimilares particulas: vel vnum ex quattuor elementis vel plura vel omnia rerum eſſe prin cipia cenſuiſſent: vel inſectilia vſqꝫ corpora perueniſſent: Ariſtotiles ⁊ Homiomerias ⁊ quattuor elementa diſſol uit: atqꝫ ip̃am corporalẽ naturam in formam materiamqꝫ diduxit: quemadmodũ ⁊ ante Ariſtotelem Plato: ⁊ an te Platonem Thimeus Pythagoricus fecerant: arbitra ti proxima principia eſſe quattuor elementa: ⁊ ante ele menta ſuperficies. Principia vͦo prima elementaria eſſe formam atqꝫ materiam. A Platone autẽ ſimul: ⁊ ab his qui Platonem preceſſere Ariſtoteles videtur in eo eua riaſſe: ꝙ cum nonnulli: videlicet ij qui ante Platonem fuere: de naturalibus rebus perinde: atqꝫ de omnibus di ſputauiſſent. Nonnulli ita egiſſent de naturalibus rebus quatenus in mundo habentur: ⁊ quatenus ſunt partes mundi: ita vt in libris de mundo huiuſcemodi principia queſiuiſſe tradidiſſeqꝫ videantur: quẽadmodum ⁊ Pla to: quiqꝫ ante Platonem fuere complures factitaſſe re periuntur. Ariſtoteles naturalia omnia: quo ſe queqꝫ or dine habeat: edocuit deqꝫ ip̃o corpore naturali quale ſit ſuapte natura: etiam ſi nunqꝫ fuiſſet mundus dicato ſeor ſum opere cõmonſtrauit. Sed ⁊ in elementis aliud a ma teria priuationẽ eſſe oſtendit: quum Plato ante aut ma teriam: aut ex materia priuationem diffiniuiſſet. Ceteruꝫ cum cauſam efficientẽ alij deleruiſſent. Anaxagoras vͦo atqꝫ plato: idem eſt aũt ac ſi Pythagoricos dicerem: di uinum intellectũ efficiẽtem eſſe cauſam voluiſſent: vnus ariſtoteles adiuncte ⁊ propinque rerum cauſe laborans: naturam id genus cauſam efficientem expreſſit: quã pla to inſtrumentariã eſſe putauerat: moueriqꝫ ab alio: ⁊ mo uere ſubinde alia. Verum ariſtoteles non ſiſtit in ſola na tura: ſed ad immotã quandã ⁊ mouentẽ omnia cauſaꝫ eſt ſuperuectus: vniuerſaqꝫ que mouerentur: in huius ope ris calce pendere inde: atqꝫ niti acutiſſima cõprobauit.

Enus quoqꝫ philoſophãdi Ariſtotelis differt a

g ceteris q̃tenus obſcuritates et ſtirpos illoꝝ traſ tulit in pſpicuã quandã et ppriã expoſitionẽ. Et vim p̃terea pbationibus et ſilogiſmis adiecit. A Platone aũt eo vſqꝫ videt diſſenſiſſe ꝙ demõſtrationes aptius illuſtriuſqꝫ iducit: ꝙqꝫ eaꝝ principia a ſenſu ⁊ ab euidẽtibꝰ rõnibus ſumit. Ab oibus p̃terea ſimul in eo diſ ſidet Ariſtoteles: ꝙ partes omnes philoſophie natura lis vſqꝫ ad ſingularia euolutas ac reſolutas reliquit. Cuꝫ autẽ ſcriptorũ cõmentationũqꝫ ſuarum ſpecies duas ha beret: vnam eorum que exteriora cognominabat: quales erunt hiſtorie ⁊ rhetorice meditatiões: demum oĩa ea que minus tum cure ac diligentie: tum intentionis ⁊ ſtu dij requirebant. Alteram eorũ que auſcultatoria nuncu pabat: in quibus philoſophia remotior ſubtiliorqꝫ agita batur. Ex quorum numero habetur hoc opus: cui titulus eſt de phyſica auditione. In auſcultatorijs data opera vo luit obſcurus eſſe: ratus hunc in modũ obiter poſſe rudi ora ingenia ab huiuſmodi ſtudio quaſi reici deterreriqꝫ: vtpote qꝫbus futurum ſit: perinde ac ſi neqꝫ ſcripta qdeꝫ vnqꝫ fuiſſent. Quapropter Alexander poſt Perſarum euerſionem hec ad illum ſcripſiſſe fertur. Alexander ari ſtoteli ſalutem. Non recte feciſti ꝙ auſcultatorios libros foras inuulgaueris. Nam qua alia re preſtare ceteris am plius poterimus. Si ea que abſte accepimꝰ omniũ pro ſus fiant cõmunia? Ego vͦo malim doctrina ante ire qꝫ co pijs. Alexandro vͦo ſcripſit ariſtoteles ijs verbis. Ariſto teles alexãdro regi ſalutem. Auſcultatorios libros quos editos quereris: ⁊ non proinde vt archana abſconditos: ſcito neqꝫ editos eſſe neqꝫ non editos. Cum nobiles eniꝫ is tm̃ erunt: qui nos vtiqꝫ audierint. Vale Plutarchus Cheroneus in vita alexandri de editione librorum meta phyce hec vltro citroqꝫ fuiſſe ſcripta meminit.

St aũt totius operis propoſitũ nature earumqꝫ 1

e rerum ſcientiam rationẽqꝫ explicare: que a natu ra producuntur. Nam ſine ratione cognoſcere: facile eſt cuiuis homini. Poſſunt enim omnes qui ſano ſunt ſenſu dicere hoc terram: illud aquam: hoc plantam: illud animal eſſe. Is vͦo qui cum certa cogno ſcit ſcientia: neceſſe eſt principia rei cognite priora cogno ſcat: quod ⁊ alie artes rationales declarant. Grãmaticos ſiquidem dicimus: non qui nomina auſcultant: ſed quibꝰ in promptu eſt dicere: ex quot conſtet elementis nomen vnumquodqꝫ. Item muſicos vocamus: non qui ſumma aure cantos accipiunt: ſed qui in tonos ⁊ ſemitonia ſciũt diſſoluere.

Ed qui fieri poteſt dubitauerit quiſpiam: vt de 2

ſ principijs demonſtretur quicqꝫ? Nam ſi demõ ſtratio ex prioribus exiſtit priora inueſtigantes: principioꝝ principia inuenire velle videbimur Sed ſoluitur. Id quod prius eſt dupliciter ſolet referri:

UVA. BHSC. IyR_086_3

et ad nos ⁊ ad naturā:nobis ea priora videntur:eſſe:que
notiora ſunt nobis:queqꝫ facilius poſſumus deprehen-
dere:quemadmodū nomina ⁊ ſyllabe manifeſtiora ꝙꝫ lit
tere:ſunt. Nature autē priora ſunt illa:que ex ſua ſubſtan-
tia ſimpliciora quoqꝫ habētur . Quemadmodum littere
ſimpliciores ſunt ꝙꝫ ſyllabe. Contrarius vō eſt vtrinqꝫ ꝓ
ceſſus. Nos ex cōpoſitis ad ſimplicia vtpote nature prio
ra reſoluimus. Natura contra ex ſimplicibus compoſita
fabricatur.
3 Um igitur cōpoſitoꝝ rationē exquirimus:ea ex
q nature prioribus īdicare oportebit . Cum vō de
pricipijs agimus ex ijs q̄ priora ſunt nob̄:⁊ ē illa
quidē ꝓpria demōſtratio . Hec vero quāꝙꝫ non
propria:tñ ſufficiēs ad demōſtrāda ea que volumus . Si
itaqꝫ pricipijs oſtendēdis:incipimus a cōmunioribus et
plura cōprehēdentibus:nemo miretur . Quia ex illis ad
ꝑticularia veniemus:cognobiliora ſiquidē nob̄ cōia ſūt
aliquāto ꝙꝫ propria:ſunt.n.tanꝙꝫ cōpoſitiora ꝙꝫ propria.
Nam ⁊ in ſenſilibus videre licet:accidētis procul aialis:
celerius totū corpus:ꝙꝫ caput: aut manū: aut pedē: aut ꝑ-
tem aliquā cōprehendi. Eodē mō promptiꝰ eſt dicere id
4 qđ paret eminus aial eē ꝙꝫ hoiem. Ita ⁊ in ijs quoꝝ rōes
querimus:vniuerſalia atqꝫ cōia:manifeſtiora ſunt nobis
ꝙꝫ proxia ⁊ ꝑticularia. Quippe que magis promiſcua cō
fuſioraqꝫ ſint ꝙꝫ particularia. Eſt.n.penes itelligentiā to-
tū quidā id qđ eſt vniuerſale:partes vō ea q̄ ab illo cōple
ctūtur. Ita ⁊ rethores ſolent cōia capita prius propone-
re:mox de vno quoqꝫ genere ſingillati diſputare atqꝫ per
pendere. Eodē pacto ⁊ in libris reſolutorijs:is qui eſt de
ſylogiſmo: tractatus.prepoſitus ē ei qui querit de demō-
ſtratiuo:dialectico:atqꝫ ſophiſtico. Cum.n.a cōloribus in
itiū capimus facilius cuiuſuis rei qđ propriū eſt atqꝫ pro-
pinquū aſſeqmur:ſed et prime quoqꝫ imaginatiōes viſi-
oneſqꝫ indiſcuſſe inexplanateqꝫ habētur:⁊ a cōibus ſimu
lachris impreſſe inuecteqꝫ ſenſibus:qꝛ ſecūdū naturā ge
neralitas ſpecialitatē añcedit atqꝫ precurrit. Itaqꝫ pueri
ab vniuerſalibus inchoantes nullo diſcrimine viros oēs
arbitrantur ⁊ appellitant patres:mulieres mr̄es: vtpote
qui marem ⁊ feminam perinde ac cōia quedā vocabula
5 prius intelligant:ꝙꝫ ea que parentū ſunt propria. Idē di-
xerim de noie ⁊ diffinitione:appello nomen id quod dif-
finitur. Verbi gr̄a: hominem:diffinitionē vt:animal terre
ſtre bipes intelligens. Nam hō videtur confuſe vniuerſa
liter ſignificare:pōtqꝫ ſi cōmunionem aut conſortiū nois
ſpectes:pro alijs etiaꝫ num pleriqꝫ rebus capi:veluti pro
homine ficto pictoue. Sed definitio videtur ſubſtātiā ſub
iectā i mēbra partiri· Eſt igit͛ hinc maxime auſpicandū.
Eceſſe eſt principiū vnū eſſe vel plura. ⁊ ſi vnū:
6 n aut mobile aut immobile:finitū aut infinitū. Si
plura rurſus:aut mobilia aut immobilia:nume
ro aliquo terminata:aut infinita. Sunt enim nō
nulli qui infinita principia poſuerunt: quales Anaxago-
ras Democrituſqꝫ fuere : verū Democritus ſubſtantiam
athomoꝝ.i.indiuiduoꝝ corpoꝝ arbitratus vnū eſſe gene
re ſola effigiatione diſcreuit. Anaxagoras vō homiome-
rias contrarijs qualitatibus diſtinxit caliditate:frigidita-
7 te:nigritia. Eodē modo diducti ſunt item in ſectas : quod
entibus apud veteres philoſophati ſunt . Illi entia puta
bant eſſe principia:querentes quot eſſent entia : inueſti-
gabant quot eſſent ponenda principia:preterꝙꝫ fortaſſe
Parmenidē ⁊ Melliſſum:qui quum vnū ens eſſe ⁊ im-
mobile ſtatuiſſent:nō tamē vnū principiū ⁊ immobile ef
ficere potuerunt. Nam quum principium ex eoꝝ genere
ſit:que referuntur ad alterū:plura ſecū trahat eſt neceſſe:
atqꝫ tot demū:atqꝫ ea:quot ⁊ quoꝝ principiū eſt . Aliogn
quum dicant ens immobile ſeipſos obiter produnt. Ens
illud nequaꝙꝫ pro principio accepiſſe. Quo enim pacto
aliud quidpiā gigneretur ex eo principio quod mouert
non poſſet.

Ontra hos autē diſdutare minime cōgruit phy
c ſico. Sed quāobrem inquies:qm̄ motu ſublato: 8
principia tollunt͛ naturalia:immo vō ipſa plane
natura. Probare autē atqꝫ addicere principia ꝓ
pria nullius eſt artis:quēadmoduꝫ neqꝫ ad geometram ꝑ
pertinet puncta ⁊ lineas demonſtrare: neqꝫ ad arithme-
ticum vnitates:ſed ex ijs veluti ſubiectis: atqꝫ conſtitutis
ea efficere atqꝫ colligere que conſequunt͛. Quando ꝑſer
tim ex quibus oſtendere poterit phyſicus naturam eſſe?
Num ex principio aliquo naturali? At ſumeret͛ pro argu
mento quod erat in queſtiōe diſcuſſioneqꝫ poſitū. Num
ex alijs quibuſuis extinſecus? At nō demōſtraret vt phy-
ſicus? ſed ſi qua eſt ſciētia prior naturali:illa vtiqꝫ aſciſcē-
da eſſet atqꝫ inde haurire ac petere principia oporteret:
quēadmodū a naturali principia medicine: a Geometra
perſpectiue petunt͛. Qꝫ ſi grauaberis:vt ea ſcientia opor
tebit:que cōmunis inſertaqꝫ eſt omnibus artibus: queqꝫ
per ꝓbabilia tm̄ demonſtrationes ſuas ⁊ rationes indu-
cit. Ceterū ſiue hoc ſiue illo modo:ꝓceſſeris:nō diſputa-
bis vt phyſicus:ſꝫ aut vt dialeticꝰ:aut vt philoſophꝰ ꝑmꝰ
Uāobrē docere quot: ⁊ que ꝓncipia ſint nature
q ſpectat ad phyſicū:ſed ꝙꝫ natura ſit:nō eſt ampli 9
us phyſici functio:ꝙꝫuiſqꝫ illi directo minime vi
deantur tollere naturā:nihilominus ex ijs q̄ di-
cunt:id liquido ſequit͛. Qui em̄ minime cōcedit motum
eſſe:neqꝫ vtiqꝫ principiū motus dabit. Id autē eſt ipſa por
ro natura. Qꝫ ſiqui principia ꝙꝫq̄ꝫ concedūt:in ijs tñ que
ſequunt͛:ex ꝓncipijs male cōcludūt:ſtatim ad phyſicum
pertinet ea videre in quibus fallunt͛. Si vō propter diffi
cultates aliquas quas diſſoluere neſciebāt:ſubſtulere ꝓn
cipia nature:diſputatio inſtituta cū illis philoſophie na-
turalis fines egredit͛:atqꝫ tranſcendit. Nam ⁊ falſas ratio 10
nes ſi geometricis ꝓncipijs nō repugnant a geometra ſol
uuntur:⁊ conferēdus eſt pes:congrediendūqꝫ cominus:
ſi repugnant abſtinendū temperandūqꝫ atqꝫ hoc quale
ſit illorum exemplo monſtrabitur:qui circulū quadrare
ſunt conati: Hippocratis Chij ⁊ Antiphontis. nam Hip-
pocratis error:quia ꝓncipia retinebat:ſoluendus eſt. Is
enim eo peccat ꝙ ſolum eam lunulā quadrauit : que cir-
ca eius quadrati latus conſtituit͛:quē deſignauit in circu
lo:cum Antiphonte vō nō diſputat geometer. Is nanqꝫ
cū triangulū equilateꝝ deformauiſſet i circulo:⁊ in quo
libet latere ad circumferentiam circuli alteꝝ equipeduꝫ
i. Iſochelem cōſtituiſſet: atqꝫ deinceps hoc idētidē ſubin
deqꝫ factitaſſet:arbitrabatur vltimi trianguli latus:ꝙ re-
ctū erat circūferentie adequaſſe . Hoc aūt erat tollere ſe-
ctionē in infinitum:qđ apud geometras proloquium ē:
⁊ cōis quedam ceu notio: Ac primū quidem hec intuenti 11
bus conueniens videtur(vt dixi) Parmenidis ⁊ Melliſ
ſi rationes miſſas facere:preſertim cum opinio ea ⁊ pro-
lixa ſubabſurdaqꝫ ſit: ⁊ preterea huiuſmodi : que egere
perſuaderi cuiꝙꝫ? poſſit. Nam dicere oia hec que ſupra ⁊
ſubter vnū:id eſſe quod eſt:quid eſt aliud ꝙꝫ dicere . Dio
nem illud vnum eſſe qđ eſt:vel aliud quidpiā tale ex eoꝝ
genere tueri:que verbo dūtaxat non etiam rei vllius atte
ſtatione defenduntur:quale eſt id qđ Heraclitus dicebat
eadem eſſe inter ſe contraria. Sed ⁊ rationes quoqꝫ qui-
bus vtuntur ſane litigioſe captioſeqꝫ ſunt: ꝓpoſitiones ſi
quidem falſas aſſumunt:neqꝫ recte ex forma concludūt:
ꝙꝫꝙꝫ magis ſtolida atqꝫ importuna ſunt:ea que a Melliſ
ſo dicuntur:quippe que nullam prorſus difficultatem af 12
ferre videantur: Verūtamen quoniaꝫ de natura ꝙꝫꝙꝫ ni-
hil loquuntur:qui enim de natura loqui poſſunt:qui na-
turam tollunt? Naturales tamen ambiguitates attingūt:
de vacuo:de infinito motu : fortaſſe haud ab re fuerit: de
huiuſmodi paululū diſputare:ꝙꝫuiſqꝫ hoc munus nequa
ꝙꝫ ꝑtinere ad phyſicū ſit oſtēſum:tamē a philoſopho mi-
nime alienum. Differeremus itaqꝫ contra eos homines
nō vt impugnata infirmataqꝫ ⁊ ceu loco mota:atqꝫ ipſi

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſa eoꝝ opinione ſtatim ſic naturam ⁊ motũ inueſtigemꝰ:
hec enim vti maniffeſta nobis ſubiecta atqꝫ propoſita eſ,
ſe debent: ſed aliter: vt hoc ipm videlicet tanqꝫ ex ſuper,
abundanti nouemus perſcrutemurqꝫ: quid ⁊ quatenus
illi ſenſiſſe de natura recte ⁊ perperã videant: ac primuꝫ
quidẽ opinionẽ ipam ſeparatim eſtimabimus: deinde ſol
uemus rationes eas: quibus ea que ſentiunt aſſerere ⁊ cõ
firmare conantur.

13 Initium igit eoꝝ omniũ que ſumus dicturi com
modiſſimũ eſt percunctari quid illis ſignificet
id quod ens vocamus: vtrũ putent multiplicem
eſſe illius ſignificatũ: an ſimplicẽ. Si multiplicẽ
vt nos in predicamentis oſtendimus: nomen quidẽ ipm
entis vnum erit: ſed ſubſtantiaꝫ: atqꝫ rem multiplicẽ eſſe
fateantur neceſſe eſt. Qꝛ ſi erit ſubſtãtia: ⁊ quãtitas ⁊ qua
litas: ſiue ſeparata illa ſiue ꝯiuncta poſuerint: plura erũt
ea que ſunt: qꝫuis vna vox de illis omĩbus predicet. Qꝛ
14 ſi ſimplicẽ ſignificatũ eſſe voluerint: atqꝫ ita rem ipam et
id quod ſignificat vnũ eſſe: queremus eam rem ſignificet
ne tanqꝫ genus: an tanqꝫ ſpẽs: an tanqꝫ indiuiduũ? Sed
ſiue tanqꝫ genus ſiue tanqꝫ ſpecies accipiatur: nõ poterũt
effugere: quin plura colligant ea que ſunt: ꝓpterea ꝙ et
genus ⁊ ſpecies: de pluribus differẽtibuſqꝫ predicantur.
Supereſt igit: ſi ens eſt vnũ accipi: tanqꝫ idiuiduũ opoꝛ,
tere: quẽadmodũ eſt Bucephalus: Callias: hoc rubens.
Sed rurſum vrgebimus: vtrũ ſubſtantiã eſſe id velint: an
15 accidens. Uidentur ſane vterqꝫ arbitrari accidẽs eſſe cũ
alter finitũ dicat: alter infinitũ eſſe quod eſt. Infinituꝫ vo
atqꝫ finitũ: in genere quãtitatis collocantur. Eſt enim in,
finita magnitudo que percurri non poteſt: finita que po,
teſt. Si ergo de ſubiecto aliquo talia predicant: duo intel
ligent eſſe ea: que ſunt ſubſtantiã. ſ. ⁊ quantitatem. Si vo
de nullo ſubiecto dici quantitatẽ autumant: ſtatim hoc in
cõmodũ impoſſibileqꝫ ſuſcipit eſſe aliquod accidens poſ
16 ſe: ſine ſubiecta ſubſtantia. Item quod vnũ eſt numero:
quum multifariã dicatur quemadmodũ ⁊ ens ipm: capi,
tur enim ⁊ ꝓ continuo: quo ſignificatu lineã eſſe vnã dici
mus: ⁊ pro inſectili: cuiuſmodi ſunt punctus ⁊ nota: ⁊ pro
eo ꝙ vnam eandẽqꝫ definitionẽ habet: vt veſtis ⁊ tunica
Proferant obſecro qua ſignificatione velint vnum ens
eſſe. Neqꝫ enim vt continuũ quidã poſſunt accipere. Naꝫ
continuum eſt ſectile in multa vel potius infinita. Qꝛ ſi id
quod ad vnionẽ ⁊ ad compoſitionẽ venit: vnum quidam
et diuiſile eſſe fateantur: nonne ſtatim videntur concede,
17 re ex hoc plura eſſe entia oportere? Dices pars a toto ſe,
parari nõ poteſt: quia continuũ dicitur: quatenus ẽ vnuꝫ
actu. Primũ reſpõdemus: illos nunqꝫ diſtixiſſe ens actu
ab ente poteſtatis: preterea cõcedamus: ⁊ quaſi condone
mus hoc illis: illud ꝑfecto nõ negauerint: quedaꝫ eſſe cõ,
tinua: que nõ modo ſimilaribus partibus cõſtent: ſed eti,
am diſſimilaribus: qualia ſunt animalia atqꝫ plante. Nã
huiuſcemodi corpoꝝ partes: nõ cumulũ tm̃ habent atqꝫ
congeſtũ: ſed diſpoſitionẽ ⁊ collocatiõem: que illas ita di
geſtas atqꝫ inter ſeſe cõmiſſas deuincit ⁊ illigat. Qꝛ ſi ps
linee eadem atqꝫ vna ſit cum linea vniuerſa: propter eaꝫ
rationem ꝙ nõ eſt a toto ſeparata: quur nõ ſit ⁊ manus et
pes idẽ vniuerſo cum Socrate exiſtimandus? Quur red
di nõ poſſit ratio diuerſitatis? Qꝛ ſi vtraqꝫ illa ſunt eadeꝫ
cũ eodẽ toto: neceſſe eadẽ eſſe inter ſeſe fateri. Quare idẽ
erit menus: pes: oculus: aluus. Ueruꝫ hec queſtio idẽ ne
ſint partes atqꝫ totum: iactata veteribus diſputatiõe ſeoꝛ,
ſum excutit: atqꝫ vtrinqꝫ difficultas occurrit. Nam ſi ideꝫ
ſit totũ: ⁊ pars: ſequunt ea que diximus ſupra. Si diuerſũ
eueniet: totum eſſe aliud a ſeipſo. Neqꝫ eñ hec pars a to,
to diuerſa eſt: illa nequaqꝫ. Sed ſi vna eſt a toto diuerſa:
vident oẽs a toto eq̃liter eſſe diuerſe: omẽs vo partes ni,
hil aliud ſunt qꝫ ipſum totum. Eadẽ ſequentur: ſi partes
quoqꝫ aliarum rerum conſideraueris puta domus et
cetus. Soluunt hec aũt alibi. Neqꝫ enim eſt verum pro
pter id quod particulariter ⁊ ſingillatim accepta quelibꝫ
pars variat ⁊ differt a toto. cõtinuo etiã omnes ſimul nu,
meratas a toto eſſe diuerſas. Quamuis enim ſingule di,
uerſe ſint ab eo vniuerſo quod continet: omnes tamẽ effi,
ciunt illud vniuerſum. Sed ſatis hec hactenus. Ex iis er
go que diximus: patet ens non poſſe vnũ ens eẽ ita vt cõ
tinuũ. Dicent foꝛtaſſe ens vnũ eſſe vt inſectile. Ergo vni,
tates ⁊ puncta eruut ea que ſunt omnia: terra: mare: celũ 18
Quo quid eſſe poteſt magis hoꝛrendũ? Item quo pacto
includent qualitatem puncto? Quando neqꝫ affectio vl,
la: neqꝫ figura conſtare indiuiſibili poteſt. Item quanti,
tas qua ſede locabit: ſi puncta non ſunt quantitates: ſꝫ ter
mini quantitatis. Preterea neqꝫ finitũ neqꝫ infinitũ po,
terit eſſe quod eſt: quoꝝ vtrũqꝫ: alterũ tamen alter: volũt
de ente ꝓdicari. Jam cũ terminꝰ ſit indiuiſibilis. Si ens
terminus fuerit nuſqꝫ erit: quod terminat. Sed manife,
ſtum eſt dato termino: rem quoqꝫ terminatã ſtatim dari
opoꝛtere. Refert enim ad alteꝝ terminus: ſempqꝫ cũ alte
ro eſt. Fieri ergo nequit: vt ens vnũ ſit ita vt inſecule. Re
ſtat vt dicant vnũ eſſe ens eo pacto quo merũ ⁊ vinũ: ve, 19
ſtis et tunica: ꝙ ſi dixerint in erroꝛem eum incidiſſe vide
bunt: quem inuexit Heraclitus. Eadem ſiquidẽ fierent
diffinitione homo planta volatile: deinde bonũ atqꝫ ma
lũ: ⁊ poſtremo contraria: Ita ⁊ diſperata quoqꝫ ſimul vna
efficerent. Nam ſi idem ſit album ⁊ nigrum: idem quoqꝫ
neceſſe eſt: ſit album ⁊ non album. Quod enim nigrum ẽ
non album eſt. Si auteꝫ idem eſt affirmatio ⁊ negatio: ꝙ
non idem eſſe conceſſerint id ꝙ eſt: ⁊ id qd non eſt: id qd
eſt vnum: ⁊ id qd non eſt vnum. Ita abſurdiſſime delira,
bunt: neqꝫ ſolum id quod vnum: fatebunt non vnũ: ſed
nihil omnino poſuiſſe animaduertent. Qꝛ ſi hoc mõ dixe
rimus Socrates eſt philoſophus: Socrates eſt bipedal:
num in vnaquaqꝫ oꝛatione idem ſignificabimꝰ? nõne ri,
ſu ſit potius dignũ arbitrari eandem rem eſſe in ꝓpoſitio
ne qualitatem ⁊ quantitatem? Si quis vo me interroget
quo pacto vnum eſſe putem: Socratem quem ⁊ ſimum ⁊
bipedalem ⁊ philoſophum dico. Neqꝫ enim numerus
multitudoue ſimpliciter eſſe Socrates poteſt: vnitatẽ tñ
ab illo videoꝛ ſubſtuliſſe. Quod ſi dederimus Socrateꝫ
plura ⁊ vnum eſſe: Cur non concedit hoc idem Parme,
nidi ⁊ Melliſſo? ita vt eadem res vna ſit ſimul ⁊ non vna.
Hec cauillatio Lycophronem quiqꝫ poſt illum fuere an
tiquioꝛes tantum perturbauit vt cum ea ſola putarent eẽ 20
de quibꝰ hoc verbũ eſt predicabat: de ſola ſubſtantia ꝓdi
cari verbum illud paterent: vt Socrates eſt. Siquod vo
accidens de Socrate diceret: ne plura eſſe vnũ Socratẽ
fateri cogerent. Nolebant amplius de illo vbum eſt poſ,
ſe ꝓdicari. Non enim dicendũ putabant? Socrates eſt al,
bus: Socrates eſt bipedalis: ſed ſimpliciter: Socrates al
bus. Socrates bipedalis. Ita erroꝛi erroꝛe alio occurrẽ,
tes propoſitionem ⁊ oꝛationem enunciatiuam tollebant.
Sane Plato mutabat oꝛationẽ: ⁊ loco huius qd canꝰ eſt
dicebat incanuit. Nos autem cenſemus: idem eſſe: vnuꝫ
⁊ non vnum poſſe. Uerum neqꝫ eodem reſpectu neqꝫ ſi
mul. Eſſet enĩ impoſſibile hoc: cum alterũ poſſibile ⁊ ve 21
riſſimum eſſe comprobet: eundem videlicet Socratem
vnum eſſe ſubiecto: plura cogitatione ⁊ ratione. Eſt eniꝫ
alia ratio muſici alia bipedalis: quo ſit vt nulla inſit in di
cto pugnãtia: Illi vero temere tumultuauerint. Idẽ de di
uiſione continui dicendum eſt. Jam illi hoc loco deficiũt
manuſqꝫ dant: coacti concedere idẽ eſſe poſſe vnũ ⁊ mlta
Ceteꝝ vnũ ⁊ multa idem eſto: dum non ſimul aut eodem
reſpectu conſideret: quippe que eo modo oppoſita eſſe ⁊
repugnantia viderent. Sit ergo vnũ actu. Sit multa po
tentia. Quemadmodũ ſi diceremus: Triticum eſſe ſpicã
poteſtate: non actu: neqꝫ hec pugnant ſibi contraſpiciũt
ue. Si meminerimus earũ diſtinctionũ: que nobis tradi
dite ſunt cõtra fallacias impoꝛtunas: atqꝫ calũnias ſophy
ſtaꝝ. Hũc in modũ perpenſa examinataqꝫ opinione ve

UVA. BHSC. IyR_086_3

terum fieri poſſe nõ videtur vnum:vt ſit ea que ſunt.
22 Ed ⁊ rões illoꝝ ſoluere nemini eſt dificile.Sta-
tim enim Melliſſi argumentatio vitioſe conclu
23 dit.Si factum inquit eſt ens principium habet:
non eſt aũt factum:non habet ergo principium:
quo fieri vt ⁊ vnum ſit ⁊ infinitum.Nam cum oportet re
torquendo aſſumere id qđ eſt oppoſitũ conſequenti in cõ
nexione ⁊ ſubijcere oppoſitum antecedenti.Ita.n.conſi
citur ſecunde figure conditõnalis ſyllogiſmus.Non hoc
fecit:ſed intulit id quod non erat antecedens:⁊ oppoſito
antecedentis aſſumpto attulit oppoſitum conſequentis:
huiuſmodi autem argumentorũ frequens ⁊ vulgaris ca-
ptio eſt.Si homo eſt:animal eſt:non autem eſt homo:ne
q; igitur animal:ſi ambulat Socrates mouet̃:non autem
ambulat:non igit̃ mouetur.Preterea cum appellatione
principij qđ plura ſignificat abutatur pro vno rei ſignifi
catu latere ac fallere arbitrantur.Eſt enim principiũ ali-
ud temporis vt cum dicimus geniture ſue principiũ ha-
buiſſe Platonem hunc vel illum diem.Aliud rei et ma-
gnitudinis quemadmodũ caput vie ⁊ cuiuſuis ſpacij di-
cimus eſſe principiũ.Quare cum Melliſſus dicat factũ
omne habere principium:querem⁹ de quo principio ſit
locutus.Quicquid enim ſimpliciter gignitur principiũ
habet temporis vt homo equus olea:platatanus.Non tñ
omnia principium magnitudinis habare poſſunt:qualia
ſunt ea q̃ non ſimpliciter fiũt:ſ; p alteratione ⁊ momenta-
neã mutatione ꝓgenerant̃:fit.n.⁊ gelu ⁊ caſeus.Non tñ
magnitudis ꝑncipiũ licet accipere:vnde ꝑmũ cepit con-
cretio illa atq; coitio.Rurſus quũ dicit:qđ non eſt factũ
non habet ꝑncipiũ:eodẽ modo querendũ ẽ de quo prin-
cipio ꝓpoſitionẽ ſuam intelligat:nam ꝑncipiũ tp̃is non
habet ea q̃ facta non ſunt.Magnitudis vͦ nihil ꝓhibet:
qn poſſint habere:ſicuti ſol ⁊ luna ⁊ reliqua ſydera:ꝙ ſi
in aſſumptionib⁹ de ꝑncipijs magnitudinis loq̃bat̃:ↄſe-
quens quidẽ recte affertur:ſed falſe ſũt aſſumptiões.Si
aũt de pricipio tp̃is intelligebat:eſt quidẽ verũ in quib⁹
24 id collocat:ſed ↄcludit ⁊ efficit non ea q̃ vult.Vult.n.ma
gnitudinẽ entis infinitã oſtendere:videt̃ aũt non magni
tudinẽ demõſtraſſe ſed tempus.Deinde dicit imobile eẽ
id qđ ẽ.Non.n.locũ vllum eẽ poſſe in quo moueat̃ id qđ
eſt vnũ ⁊ quoquo verſus infinitũ.Sed q̃obrem hõ acute
vt.n.moueri nõ poſſit totũ q; ſit infinitũ:quur tñ ptes mo
ueri non poterunt:niſi ⁊ mare putaueris eſſe imobile:ea
rõe ꝙ vniuerſum de locis ſuis atq; alueo non egreditur
q̃uis manifeſtiſſime in reciprocationib⁹ transferãtur et
moueant̃ partes.Alterationẽ item aut motũ eſſe non cre
dis aut ſi credis qua de cauſa eripis infinito:quãdo neq;
calefaciendis rebus:neq; refrigerandis opus ẽ loco.Ab-
ſurda itaq; videt̃ eẽ huiuſmõi ratio:atq; in eo vno maxĩe
fluctuare:iacereq;:ꝙ cõtẽdit pricipij ſignifictionẽ ad vnã
rem tñ pertinere:ꝙ niſi ꝓtinus mihi ↄceſſerint calũniari
apertiſſime videbunt̃.Dicet fortaſſe ens vnũ eſſe ratione
diffinitioneq;.Sed quero quẽadmodũ ens accipiat.Nã
ſi ens pro ꝑncipio accipit:dicit̃ q; vnum eſſe ratione prin
cipiũ:vtiq; aliquid dicere atq; idẽ ſentire videret̃:ꝙ ple
riq; naturales philoſophi ſentiunt omnium vero rerũ
et entium vnam dicere eſſe rationem atq; naturam equi
hominis:Contrariorum quid poteſt dici ſentiriue con
tra veritatem atq; ſenſum illuſtrius:Hactenus contra
Melliſſum ⁊ quidem plura q̃ oportebat.
25 Ontra Parmenidem deinceps eſt diſputan
dum:ceterum modi quos in refellenda taxan
daq; opinione Meliſſi Pauloante commẽ-
ti ſumus:Idem in Parmenidem quoq; con
conueniunt.Propria vero ſunt ea:quibus interrogati
oni illius occurritur.Eſt autem ad hanc ferme ſententi
am interrogatio.Id quod preter ens eſt non eſt ens.Id
quod non ens eſt nihil eſt.Nonne ergo vnum eſt ens.
Fallitur autem in eo ꝙ quum multiplex ſit ſignificatus
entis:quemadmodũ oſtendimus ſimpliciter dici atq; ac-
cipi putat.Eſt vero hoc perinde atq; ſi dicat quiſpiã:Id
quod preter cancrum eũ nõ eſſe omnino cancrũ:⁊ quod
preter canem eſt nullo modo eſſe canem.Atq; fieri poteſt
vt id quod preter canem eſt ſit etiam canis:et quod pre-
ter cancrum eſt ſit etiam cancer.Nam id quod preter ca-
nem marinum eſt fieri nequit vt canis marinus ſit.Cele-
ſtis tamen atq; terreſtris eſſe nihil vetat quin poſſit intel
ligi.Eodem modo ⁊ ſi quid preter ens eſt:exempli gra-
tia:id quod preter ſubſtantiam eſt non poteſt eſſe ſubſtan
tia:poterit tamen ⁊ quantitas eſſe et qualitas:pari ra-
tione:Siquid preter qualitatem fuerit non erit amplius
qualitas:ſed vel ſubſtantia eſſe vel quantitas poterit.
Demum nihil prohibet hoc modo plura eſſe ea que ſũt:
atq; ita primum Parmenides prenditur falſus.Quam
vͦ neq; concludat quidem ea ratio manifeſtum fiet.ex
ſubiectione hac:ſi videlicet eadem figura orationis:alia
ſumpta conceperis hoc modo.Ponatur ens ſignificare
id ſolum quod eſt album.Id vͦ quod preter album ẽ ni-
hil prorſus eſſe:contexaturq; ſimiliter argumentum hoc
pacto.Siquid preter album eſt:illud non ẽ album.Qđ
vero non ẽ album:nihil eſt.Quod ex illis aſſumptioni-
bus conficias:aliud q̃ id nihil eſſe quod preter albũ ſit:
Nam ſi ad ea precepta:que in reſolutorijs cõmentationi
bus expoſita ſunt reſpicias facile intelliges:ſic maxime
eſſe cõnectendã aſtringendãq; ratiõem.Ille vͦ ita ↄclu-
dit:id ſolum eſſe quod album eſt.Quur igitur importu-
niorem magiſq; fatuã dixit eſſe rationem Melliſſi:Nem
pe quia Parmenides q̃q; perperã cludit:artificioſe ta-
men componit propoſitiones.Non enim eſt negatio illa
quum dicitur:quod preter ens eſt non eſt ens.Alioquin
verbum nõ ens:quod ille in ſecunda propoſitione ratio-
cinationis ſue ſumit pro ſubiecto:conſtitui qui potuiſſet:
Sed eſt ex tranſpoſitione affirmatio.At Melliſſi aſſum-
pta fallaci vitioſaq; reciprocatione:⁊ conuerſione nitun
tur.Verum cõcedamus illi recte hactenus effici ſolũ id
eſſe quod albũ ſit.Quid prohibet plura ſaltem eſſe que
ſint alba:Cygnum niuem lac ceruſam:Sed quoniã ſe-
uerent:quando hec inter ſe perſpicuo diuerſa ſunt:⁊ nu
merum preterea ac multitudinẽ liquido inuehunt.Niſi
potius contendunt:id quod album eſt:continuum eſſe:at
q; hac fini vnum.At neq; hoc quidem perfugio tueri ſe
poteſt.Nam ſi ad rationem definitioneq; animaduertas:
reperies duas res minimũ in eo ente contineri oportere:
ſubiectum videlicet corpus:⁊ albedinem.Enimuero res
ille q̃q; ſunt due fieri tamen nequit ſeorſum:vt altera ſi-
ne altera ſit.Nam color ſine ſubiecto prorſus non poteſt
conſiſtere.Definitiones vͦ quia diuerſe ſunt illorum na-
turam indicant eſſe differentem.Alterum eni eſt corpus:
id quod colorauit albedo.Alterum eſt color:cuius ea vis
eſt:vt diſſipet viſum:⁊ diſgreget aciem.Porro hec non-
dum vidit Parmenides.Dicet fortaſſe quiſpiam nõ vi-
dum vidit Parmenides.Dicet fortaſſe quiſpiam nõ vr-
geri hominẽ argumentis ⁊ rationibus:ſed cogi plane cir
cumueniriq;.Non enim putaſſe Parmenidem:vnum il
lud ens:quod inuexiſſet accidens eſſe aut ex eorum nu-
mero que ea re ſunt:quod alijs herent.Sed de eo ente lo
quutum fuiſſe:ꝙ eſſet proprie ⁊ maxime:atq; vero ens:
hoc enim apud nos ſignificat vere ⁊ maxime ens:quod
apud Platonem dicitur ens:vt ita loquar ipſiſſimũ:neq;
tam obſtupidus erat Parmenides vt ignoraret:fundan
dis ſiſtendiſq; accidentibus ſubiecto aliquo opus eſſe:ꝙ
ſi ſolum accidens foret:ens ipſum vti ſubiectum eſſe ens
non potuiſſet:quoniam fuiſſet ab ente diuerſum:immo
vͦ maius incommodum ſuſciperetur ſubſtantiam ſimul
eſſe atq; non eſſe.Eſſe quod enti ſupponeretur.Non eſ-
ſe ꝙ ſolum accidens conſtitueretur ens eſſe.Quoniam
vͦ non erat horum omnino neſcius:neq; illud itẽ igno-
rabat ſe:ſi propter huiuſmodi abſurditatẽ ſubam ens eſ-
ſe conceſſiſſet:quia ſine ea conſtare accidens non poſſet:

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſimulatq; accidens ſolum eſſe ens putauiſſet: neceſſario
plura eſſe entia cōceſſurū fuiſſe: preſerti quum illa ſepa-
ratas ⁊ diuerſas diffinitiōes obtinere apertiſſime vide-
rent: licet ita mutuo inexu implexuq; teneant vt ſeiungi
nō poſſint: iniurij atq; adeo vitilitigatoris hominis eſſet
exiſtimare vetere; alioquin philoſophū tāta rerū inſci-
na laboraſſe. Uerū enimuero nihilomin⁹ dato etiā nu; ħ
atq; ↄceſſo Parmenidi. Id. ſ. ſolū ſignificare ens: qđ ſit
maxime ⁊ veriſſime ens ⁊ ipſiſſimū: ⁊ poſtremo ſubſtan-
na: ⁊ id quod hereat nulli: poti⁹ cui hereant atq; accidāt
cetera nihilomin⁹ inquā eueniet: ens eē nō ens. Nā hoc
quod vocam⁹ vere ens. Nū albū? num nigrū? nū quouis
alio nomine aliud quippiā eſſe voluerit? profecto ineſſe
aliquid ſubſtantie cōceſſerit: quippe que ſubiecta ſit om-
nib⁹. Si albū ergo dixerit: id quod eſt ſubſtātia: ↄtra ob
ſtabo: Albū vero ens eſſe nō poſſe. Nā id quod vere ens
dicit apud eu; ſubſtātiam ſignificabat. At albu; eſt acci-
dens. Q; ſi album non ſit vere ens: neq; ens vtiq; vllo
modo eſſe poterit. Erat eni ſupra cōſtitutu; ab illo. So-
27 lum id eſſe ens quod vere ens eſſet Q;obrē albu; erit nō
ens: nō eo qdem genere parti; vt ſit: parti nō ſit. Sed ex
ſubiectiōe ac poſito erit penitus atq; oino nō ens. Neq;
eni dici pōt ipſum vere ens huic albo heſiſſe accidiſſeq;:
quum ſit ipſum ſubiectum albedinis. Que quum ita ſint
quumq; album omnino eſſe nō poſſit: ſequens ē: vt ſi i-
eſſe illud i vere ente dixerim⁹: vtiq; id qđ maxime nō eſt:
dicam⁹ eſſe in eo: qđ maxime eſt: atq; hoc iam q̄; ſit diſſo-
nū latet neminem. Age ſi vere ens fuerit albū: albū por-
ro iam omnino nō ſit: nonne euenit: vt id qđ maxime eſt
efficiaƭ non ens? Neu ſit quiſpiam qui non confectum
putet: quēadmodu; nō cōficeretur: ſi qs ita cōponeret: al-
bū eſt accidēs: corpus eſt albū: corpus igiƭ accidēs. Sed
nulla eſt ſimilitudo īter poſteriorē hunc ⁊ priorē ſyllogiſ-
mū. Is. n. q dicit albū eē accidēs: cōcedit preter ſubſtātiā
eē aliqđ: qđ quum pſe ſit ens: alteri deiceps hereat: pin-
de ſi ſubiectū eſt aliud ens: ⁊ diuerſū ab accidēte: q̄;q̄; eſt
particeps accidētis: qđ itē ē ens diuerſu; a ſubiecto vicio
clodit ratio: in qua induciƭ corpus ſiue ſubiectū accidēs
eē. At hic nō ſic ē: ſed albū atq; oē huiuſmodi accidēs ſim
pliciter negāt ens eē. Conſit igitur albū de vere ente p̄di
cari nō poſſe vt accidēs: aliogn qđ negauit ens eē fatereƭ
eē. Quo cōceſſo nō ſolū ens: ſed etiā vere ens erit. Quo
dato ſtatim ſequiƭ appellationem vere entis late patere
⁊ multa ſignificare: nō vt ille volebat vnū: qđ ſi non p̄di-
ceƭ vt accidēs: certe aut vt ſpēs aut vt gen⁹ p̄dicabiƭ Ex
ijs omnibus ſequitur id quod ſimpliciter eſt non ens de
eo quod ſimpliciter ens eſt appellatum ⁊ predicatu; iri.
28 Iacet igitur tota concluſio.

a Situr īfinitū illud ens neq; corpus eſſe neq; ma
gnitudinis vllius ſitū habere cōcedēt: ne aut i
partis cogātur multas diuidere: aut accidentia
adiūgere: vtrū ne igiƭ definiēdu; putāt id qđ ve
re ens vocaƭ. At quā nā ſubſtātie rationē afferre poſſunt
Niſi forte etiā hoc tollere voluerit ab eo ente qđ fingūt.
Quod ſi ſubſtulerint non video quid dici ſcribiue de eo
amplius poſſit: de quo nihil neq; vt accidens: neq; vt ge
nus: neq; vt ſpecies: neq; vt differentia: neq; vt diffinito:
neq; demum vt deſcriptio poſſit afferri. Siqua; vero de
derint diffinitionem: diuidi illam ſciant oportere: in ve
re entia: veluti ſi ponatur homo id eſſe quod vere ē. Aio
neceſſarium eſſe: hominis diffinitionem ex ijs que vere
ſunt eſſe cōpoſita: ideſt animal ⁊ terreſtre ⁊ bipes ex eo-
rum eſſe numero que vere ſunt. Nam ſi vere eſſe illa ne
gaueris accidentia feciſſe videberis. Sed fieri nequit: vt
ea que diffinitionem rei complent: accidentia ſint diffini
ti. Q; autem verum hoc ſit: facile eſt vt arbitror perſua-
dere. Accidentia omnia vt talia ſunt vt adeſſe poſſint: et
non adeſſe id eſt vt ⁊ adiungi ⁊ ſeparari ab eo poſſint cui
accidūt q̄lia ſunt ſedere legē diſputare: aut eiuſmodi: q̄
diffinitionē ſubiectū ipm īgrediaƭ: q̄lia ſūt: ſimitudo pari
tas ⁊ īparitas numeri. Eſt eni naſi cauitas ſimitudo ⁊ nu
merus: qui ſecari poteſt in inequalia: impar vtriuſmodi.
Igitur accidens erit animal? Nam ſi prioris modi. ſ. eius
vt adeſſe poſſit: ⁊ non adeſſe fiet: interdu;: vt homo: neq;
ſit animal: neq; bipes: neq; terreſtre. Sicut plerūq; ſit: vt
neq; diſputet: neq; ſedeat. Sed forte ſecundi modi puta-
ueris: at fieri nequit. Non enim ineſt homo in diffinitio-
ne animalis bipedis terreſtris: potius e diuerſo illa i ho
minis diffinitione claudūtur. Eſt enim vniuerſale prece
ptum ea que in alicuius diffinitione ponūtur: in ſua diffi
nitione diffinitum habere non poſſe: alioquin id quod to
tum eſt: partis pars fieret. Nam hominis pars eſt animal
quippe qđ cum alijs iunctum conſtituat hominem. Qua
re ſi homo inſertus innexuſq; ſit diffinitioni animalis: to
tum erit in parte: ⁊ pars partis fiet. Neq; enim ſiquid cō-
ſtet ex pluribus: vt albefactum ex albo ⁊ corpore: poteſt
ineſſe in alterius ſuarum partium diffinitione: puta i diſ
finitione albedinis: aut in diffinitione corporis: ſed e con
trario potius. Dices homini: neq; animal accidit: neq; bi
pes: ſed cuidā alteri. Ego vͦ primum id pretereo: quod
quum ita dicis: duo iam eſſe ea que vere ſunt fateris: dein
de illud requiro potius. Si animal bipes ⁊ terreſtre acci
dentia ſint: hominem quoq;: qui ex illis exiſtit: accidens
eſſe maxime oportere: qđ qui dicit magna eſt vecordia: ſi
autem vt oſtendi hec non accidunt homini: manifeſtum
eſt: hominis diffinitionē in vere entia eſſe diuiſam. Quo-
tiens autem de hominis diffinitione: hoc loco habita mē
tio eſt: omnia intelligi de eo: qđ vere ens ſit: atq; illuc trāſ
ferri. ſ. volumus. Multa igitur vere entia habebuntur:
q̄;uis neq; ſeparari mutuo: neq; diſiūgi poſſint ab eo: q
vere ens ſit: atq; id ipſum vere ens ex indiuiſibilibus inſe
parabiliſq; tametſi componitur: tamen ex vere entibus
conſtat.

d Edere nonnulli manus victi ratione Parmeni 30
dis: ⁊ ratione zenonis: qui quum putarent ens
eſſe indiſſolubile indiſiunctile atq; continuum
conati ſunt vel hunc in modum p̄bare: vnū ens
eſſe: quia ſi diuidi poteſt non ſit proprie vnum: quādo ſe-
ctio huiuſmodi corporis in infinitum abit. Quam difficul
tatem quum ſoluere quidam eſſent aggreſſi: non ſolu; il-
los loco dimouere non potuerunt: ſed etiam alia que-
da; magis cum obſcura ſalebroſaq;: tu; dubia controuer
ſaq; attulere. Nam Zenocrates loco ſectionis infini-
te indiuiſiles quaſdam lineas commentus eſt: ⁊ ne vnu;
⁊ multa eſſe fateretur: que putabat eſſe pugnantia in a-
liam quandam ⁊ quidem maiorem prolixioremq; repu-
gnantiam videtur incidere. Conſtituit enim ide; eſſe ma
gnitudinem ⁊ non magnitudinem: quo quid poteſt eſſe
pugnātius? Porro idem eſſe vnum ⁊ multa non pugnāt
ſi cui nota eſt ea diſtinctio: que a nobis explicata eſt de a-
ctu ⁊ poteſtate. At is qui idem putat eſſe lineam ⁊ indiui-
ſile: nimirum dicit lineam eſſe non lineam.

p Lato quoq; non mōdo primam aſſumptionem 31
Parmenidis concedebat: videlicet eam: id nō
eſt quod preter ens eſt: verumetiam aſſentieba
tur vnum ens eſſe. Id vero: quod iam efficere:
⁊ concludere ratio videbatur: vnum ſcilicet eſſe omnia
minime comprobabat quia videlicet etiā non entia quo-
dammodo eſſe opinabatur: nam ipſum vere ens conſti-
tuebat ideam. Materiam vero primam: atq; informem
eſſe quidem: ſed nihil habere entis exiſtimabat. Arbitra
batur ſiquidem conſtare res ex duobus: id eſt ex eo ente:
qđ volebat vnū eſſe: ⁊ ex eo nō ente: qđ primā mā; appel
litabat: ceterū ipſe q;: neſcio q̄nā fato incidit ſcopulū: quē
vitare maxie cupiebat. Si eni vnā tm̄ rē ſigficari ab ente

UVA. BHSC. IyR_086_3

ꝯcedit:addit aũt preter hoc ens aliud qdã eſſe: videt̃ ſil' ⁊
vnũ ens dicere: ⁊ efficere multa: quod ꝗ fatentur: nonne
fatent̃ vnũ eẽ ⁊ nõ vnũ? Neqʒ enĩ ꝓpterea videt̃ poſſe eſ
fugere: qꝺ alterũ ꝓprie: alteruʒ improprie dicat vocari:
quin etiã: magis: magiſqʒ tenet̃: atqʒ ĩ eadẽ pugnãtia for
tiꝰ penituſqʒ verſat̃. Nã ſimul differẽtiã ꝯſtituit iter ea q̃
ſũt: velit nolit numerũ facit: ⁊ plura eſſẽtia aperte demõ-
ſtrat. Nos vͦ dicimus q̃ʒuis vnum ſignificare videatur
ens: poſſe tamẽ defẽdi eos: qui poſuere: nõ ens eẽ: ne ꝯ̃ria
⁊ aduerſãtia dicere videant̃. Neqʒ enĩ de eo nõ ente lo-
cuti ſũt: qꝺ prorſus nõ eẽt: quodue vſquequaqʒ p̃ter ens
eẽt: nã h̾ tueri: eſt tueri pugnãtia: quia ſcilicet: quum vnã
entis eẽ naturã cõſtituis ſine repugnãtia: aliã inducere
atqʒ ĩferre nõ potes. Illud tamẽ nõ ens: aliquatenus ens
dicere nõ veremur. Etenĩ quum dicimꝰ ens vnã ſignifi-
care naturã: nõ ideo volumꝰ vnã numero entis eẽ natu-
rã: põt enĩ ea quoqʒ ſignificari: q̃ generis ſit: ⁊ ea q̃ ſpeci-
ei. Quid igitur ꝓhibet: hoc ipſũ ens. qꝺ dico eẽ vnũ: ĩtel-
ligi vnũ eẽ genꝰ? Ponat̃ ergo ens animal eẽ. Qui itaqʒ
canẽ eẽ: nõ ens dicit: nõ ſtati dicit: pret̃ ens canẽ eẽ. Sed
põt etiã illud ĩtelligi: vt canis ꝗ ſit: nõ equus ſit: tamẽ canis
Nõ ẽ igitur altera entis natura ĩtroducẽda: ne oĩa fiant
vnũ. Sed et ſi noĩe entis ſolũ: id qꝺ vero ẽ: ⁊ qꝺ ipſiſſimũ
eſt venire ſignificariqʒ placeat. Nõ ꝓpterea excludimur
quin multa numero vel ſpecie entia eẽ affirmare poſſi-
mꝰ. quemadmodum dictum eſt. Contra itaqʒ Parmeni
dem: ⁊ Meliſſum ſatis hec ſunto.

32 q Ui vero ens pro ꝑncipio acceperũt: ⁊ vnũ ens:
vnũ dixere ꝑncipiũ: quos iure qs appellauerit
Phyſicos in duo genera ſecãtur. Alij vnũ ex ele
mẽtis ꝑncipiũ ſtatuere. Mox ex eo reliq̃ deriua
rit raritudine dẽſitudineqʒ adhibita: qbꝰ qualitatibꝰ vni-
uerſaliora illa vidẽtur eẽ ꝯ̃ria. Supãtia ⁊ defectꝰ ſub q-
bꝰ magnũ ⁊ paruũ Platonis ꝑncipia collocãtur. Uerũ
Platoni magnũ ⁊ paruũ materiam ſignificabãt: vnum
vero cãm efficiẽtẽ ⁊ formã: ꝯtra Phyſici pro vno materiã
⁊ ſubiectũ accipiũt: ꝯ̃ria aũt formas eſſe ⁊ differentias ar
bitrãtur. Ceterũ alij vt Anaximander nullũ ex elemẽtis
ꝑncipiũ faciũt. Sed tertiã quãdã naturã: que ⁊ igne ſit
craſſior: ⁊ tẽuior: ⁊ g̃cilior aere. Porro idẽ ille Anaximã-
der exiſtimauit nõ eẽ opus alteratiõe generãdis rebꝰ: ſed
ex ĩfinito illo elemẽto cõtrarietates inſertas atqʒ inexas
excerni. Queãdmodũ etiã ij qui multa ꝑncipia ⁊ vnam
efficiẽtẽ cauſã poſuere. Anaxagorã dico ⁊ Empedoclem
quorũ alter ſimilares illa particulas quas homomerias
vocabat: ⁊ mẽtẽ preterea diuinã inuexit. Alter quattuor
elementa et ſpherũ ideſt Deũ putauit eẽ ꝑncipia. Plane
ij cũ Anaximãdro in eo cõueniũt: ꝙ ad ortũ ⁊ generatio-
nẽ rerũ: nulla alteratiõe vtunt̃: ſed q̃ fieri: atqʒ naſci ſub-
inde nobis vident̃ cõtẽdũt: ex ea miſcella oĩa ꝑinde: atqʒ
priꝰ inherẽtia: ſed latẽtia exprimi: atqʒ ſecerni. Ceterum
differũt in eo: ꝙ alter ſecretionẽ illã tẽporibꝰ qdẽ termi-
natam facit: ſed ĩterpollẽ ac reducẽ vicibꝰ. Anaxagoras
vero ſẽpiternã putant eſſe: ⁊ nuq̃ʒ deſiturã intercaſu-
ramue: Huic itẽ elemẽta vident̃ eſſe infinita: illi finita vi
33 delicet quattuor. Sane due ratiões fuere qbꝰ Anaxago-
ras ita opinari motꝰ ẽ: vna: ꝙ videbat ex cõtrarijs gigni
ꝯtraria. Nã quum fieri poſſe nõ putaret: vt ꝯtrariũ vllũ
in ꝯtrariã naturã abiret: quippe qui crederet rerũ ꝑnci-
pia eẽ caſura interituraqʒ: ſi ꝯtraria in ꝯtrarias naturas
verti poſſẽt: arbitratꝰ eſt: in cõtrarijs ineſſe cõtraria. Alte
ra ratio erat: ⁊ quidẽ q̃ coegit illuʒ: atqʒ impulit maxime
ita ſẽtire: ꝙ notat commune antiquoꝝ fere omnium eẽ
ſcitũ: nihil fieri poſſe de nihilo: ꝑindeqʒ obtinuiſſe: vt ſin
gula eſſe: in ſingulis iudicarent̃: ⁊ fieri res: aut generari
nihil aliud eſſet: q̃ʒ detegi euellariqʒ: aut excerni. Corrũ-
pi cõtra: nihil aliud eſſet: q̃ʒ diffundi: ⁊ coaleſcere. Apud
Anaxagorã porro rem fieri: atqʒ naſci nihil aliud ẽ: q̃ʒ al-
teraſcere: ⁊ mũtare. Uerum ex ipſius rei natura intuitu

patet illum vni vocabuli non tenuiſſe: qui generationeʒ
non vt ceteri coitionem: ſiue concretionem: ſed alteratio
nem appellet. Sed ⁊ ſyllogiſmo vtitur: ad ſuam ſententi-
am confirmandam: hunc in modum. Omne quod fit: vel
ex ente fit: vel non ex ente. Sed enim ex non ente non po 34
teſt: ex ente ergo fit omne: quod fit: ita ſequi: vt ſingula in
ſint in eo vnde fit aliquid: vt in hac aqua crines oſſa ner-
uos carnem ineſſe ſit neceſſe. Perſpici autem: atqʒ depre
hendi non poſſe: a nobis horum ſingula pre ſua exiguita
te. Ex quibus poſtremo intulit immixta ⁊ innexa eſſe ſin
gulis omnia poſteaq̃ʒ ex omnibus omnia fieri videban-
tur. Sed quenam eſt: ea cauſa: vt omnia non appareant
eſſe ſimilia: ſi eque prouenium ex ſingulis omnia? Quo-
niam inquit ille vniuſcuiuſqʒ rei inequalis eſt in omni-
bus portio: ſed in vnaquaqʒ re vnum quippiam abundat
magis: atqʒ ſuperfluit: vt in hoc ſit aque plus: ĩ illo ſit cor
poris. Q̃ꝝ ergo apparet aqua: facit hoc copia: quando ni
hil eſt: ſincere aqua caro terra ſanguis.

e Si igitur cõſequẽs poſt eius opinionis cõfutati
onem que tollere ꝑncipia videbatur eoꝝ impu 35
gnare ſentẽtiã qui infinita eẽ illa putauere. Uel-
lẽ fieri poſſet: vt ipſimet intereſſent noſtre diſpu
tationi: facile opinor faterent̃ finita rerũ naturaliũ eẽ ꝑn
cipia. Equidẽ primum illud admiror quo pacto ij qui na
ture ſcientiam profitentur: ignorauerint id ſe temere pro
fiteri ſi ſuam ſententiam retineri tueriqʒ velint. Si enim
tunc ſcire vniuſcuiuſqʒ rei naturaʒ arbitramur quũ cau-
ſas illius: ⁊ principia cognoſcimus: infinitarum autẽ re-
rum quum is aperte cõcedat: nullã poſſe haberi noticiaʒ
Nimirum ꝗ infinita dicit eſſe principia tollit rei: quaʒ tra
ctat cognoſcende facultatem: ꝙ ſi quum infinita ea face-
ret Anaxagoras qualitates alioqn numero definiuiſſet:
q̃ʒuis ſciri non poſſet: ex quot exiſteret vnumquodqʒ: ſal-
tem illud cognoſcere licuiſſet: ex qualibus conſtare. Nũc
vͦ quum: neqʒ per proprietates: ac ſpecies: neqʒ per nu-
meros ſuas illas ſimilares particulas quas finxit: diſtin-
xiſſe diſcreuiſſeqʒ reperiatur: quumqʒ ea ſe docere polli-
citus fuerit: que primus ipſe neſciat: apertiſſime nos ve-
teratorio iſto expromiſſo videtur eludere. Hactenus ex- 36
tra negotium. Iam vͦ illud quo pacto non eſt abſurdũ:
qꝺ ex illa opinione conſequitur: que putat mixta eſſe in
omnibus omnia. Sequitur enim: quum vna queqʒ ſimi-
larium partium ⁊ augeri in infinituʒ ⁊ minui poſſit: neqʒ
maximam vllam: neqʒ minimam poſſe quantitatem ca-
pi. Quod etiam ipſimet Anaxagore impoſſibile videtur
eſſe. Fatetur enim compoſitum omne conſtare partibus.
partes autem illas voco: que ⁊ viciſſim a ſeſe ⁊ a toto ſe-
parari actu queunt. Palam quoqʒ illud concedit: magni
tudinem totius pendere: atqʒ regi magnitudine partiuʒ:
vt ſi videlicet parue ſint partes: paruum etiam habeatur
⁊ totum: ſi contra magne magnum quoqʒ ⁊ illud habea-
tur. Et ſi infinitus vtrinqʒ proceſſus in partibus fuerit:
futurum eſſe itidem in compoſito infinituʒ. Quanta enĩ
eſſe poſſunt oſſa: caro: nerui: tantum: ⁊ ipſum animal.
Eodem modo de partibus plantarum: ⁊ de plantis ipſis
iudicandum eſt. Eque etiam e diuerſo illud eſt verum: ſi
ſit impoſſibile: totum grandeſcere: partes quoqʒ eſſe im-
poſſibile: plane animalibus omnibus atqʒ plantis exitus
magnitudinis eſt: ipſo etiam num Anaxagora conſenti-
ente. Eſſe igitur ⁊ partibus neceſſe eſt: neqʒ fieri poteſt:
vti quantalubet ſit caro hominis ea: que cum infinitis a-
lijs rebus ineſt ⁊ deliteſcit milio: aut vti in minores ſece- 37
tur portiones ⁊ tamen caro adhuc remaneat. Sane hoc
qui dicit magna videtur amentia. Uerum Anaxagoras
fortaſſe reſponderet hunc in modum: minime quidem
ſe cõcedere magnitudines animaliũ ⁊ plantarũ ex ſimi-
lariũ partiũ auctoritate ⁊ diminutiõe pẽdẽ: eẽ vͦ ſecutuꝝ
id ſi aĩalia atqʒ plante ex qualibet ſimilariũ partiũ ſpecie
vnam tñ ſimilarem particulam nacta eẽnt: vt vnã oſſis:

UVA. BHSC. IyR_086_3

ꝛ vnam ſanguinis: ⁊ vnā generuꝫ ſimiliter reliquorum:
ſed non eſt ita: immo vͦ ꝯſtituere ſe: atqꝫ collocare ī vno,
qꝫ aiantiū gñe: multas ſimilares eiuſdē generis ⁊ ſpeciei
particulas ꝑhinc nullū incōmodū ſuſcipi: ſi ꝯcedaf car
nē diuidi poſſe in īfinitū: animal nō poſſe. Nā eā carnē q̄
ieſt in animali ex pluribus ꝯſtare carnibꝰ tanq̄ꝫ ꝑncipijs
⁊ elemētis. Sed nō effugit. Tametſi eni h̄ ita fuerit nihi
loſeciꝰ hoꝝ elemētoꝝ oportet magnitudinē definire. Da
bif porro numerꝰ aliqs carūcularū: q̄ cōpoſite efficiāt eā
carnē: q̄ ieſt ī animali. Sit aūt q̄ternariꝰ vel qnarius exē
pli cauſa. Si igif harū carūcularuꝫ vnaqueqꝫ diuidi pōt
in īfinitū: ea caro q̄ ex quattuor illis cōſtaret vſqꝫ adeo cō
cidi atqꝫ exigua reddi poſſit: vt ex tātilla carne nullū ani
mal cōſiſteret. Preterea quid eſt qđ aiunt: hominis car
nē ex pluribꝰ carnibꝰ eē cōpoſitā? Quur illarū quelibet
carūculaꝝ nō erit rurſus ex pluribꝰ cōpoſita carnibꝰ? Si
minui poſſūt ſimilares particule in īfinitū? Illud quoqꝫ
q̄ꝫ perridiculū ē? Elephāti carnē ex paucioribꝰ conſtare
carūculis: culicis carnē ex pluribꝰ: nihil eni ītereſt: vtruꝫ
duas ex pluribꝰ an ex paucioribꝰ aliqd eē cōſtitutū: quuꝫ
nullū magnitudinis exitū capere poſſis: neqꝫ incremētū
verſus: neqꝫ diminutionē: oīno aūt carnē minuere in in
finitū nihil aliud eſt q̄ꝫ carnē efficere amplius ne ſit caro.
Quis eni carnis in eo ꝙ corpus eſt infinitā ſectionē poſ
ſis agnoſcere: in eo in ꝙ caro eſt nō poteſ. Breui ſiquidē
carūcule ille ex ſectiōe deſineret eſſe carūcule: atqꝫ ita cor
rūperētur. Qđ queadmodū cōuenire poſſit ei q rerū ꝑn
cipia ſtatuit incorrupta: nō video. Si itaqꝫ vera ſunt hec
definitaqꝫ atqꝫ certa eſt carnis minime magnitudo: fieri
nō pōt vt in quolibet admixtū ſit quodlibet. Sed q̄ꝫobrē?
Quia omne finitū corpꝰ: ſi finitas: ⁊ qdem minimas por
tiunculas deſeces q̄nqꝫ deficiet: eſt neceſſe: modo non ꝑ
portionē ſeq̄re: ſed certam aliquā ⁊ preſcriptā magnitudi
nē decidas. Si igif ex aqua caro vniuerſa ꝯtinuo excerā
tur: pculdubio ſumptitabif aliqñ vniuerſa que ſuberat:
neqꝫ abiri poterit in infinitū. Neceſſe ē itaqꝫ alterū ex du
obus ſequi: aut vt excretio illa cadat deponatqꝫ abſūpta
atqꝫ exhauſta omni materia: aut ex durāte infinita vis ca
rūcularuꝫ q̄ habebaf vel anteq̄ꝫ cepiſſent excerni: in ma
gnitudine ac mole finita: puta aqua vel alterius corporis
relinq̄tur. Qđ dicere aut ſentire ſupat oēm ſtoliditatem.
Adhuc ſi corpus omne ſublatis partibꝰ reddif minꝰ: car
nis vͦ certa eſt definitaqꝫ vtriqꝫ ſecꝰ quātitas: manifeſtū ē
ex minima carne nullū corpus poſſe ſecerni: eſſet eni ali
qd minus ac modicꝰ minimo: ꝙ ſi ex minima carne nul
lū corpus pōt excerni: qui erūt in oībus oia? Sed qd cō
ſector leuia? Si inſunt oībus oia: non ſolū caro ī minima
carne collocanda erit: ſed ⁊ ſanguis ⁊ os ⁊ cerebruꝫ: ⁊ re
liqua ꝑinde affatim oīa: ſimiliter in ſanguine aliꝰ iterum
ſanguis: alia caro: aliud os: ad idem exempli: ⁊ in ceteris
oia inſerēda inculcādaqꝫ eēnt. Preterea quo pacto non
latiſſime delirāt ij qui in minima carne: carnē dicūt eſſe i
finitam: ſimiliter aquā ⁊ terram: atqꝫ aerē infinitum: ea q̄
poſtremo omnia q̄ nos ſupradiximꝰ per ſeipſa poſſe ſub
ſiſtere: ⁊ a ſe viciſſim eē diſiuncta: quo qd poteſt eē horri
dius? Nam in eo ꝙ ſeparata ſunt: terminū ⁊ finem accipi
unt: q̄ ſimulatqꝫ ſeparātur: diſtinctionē ⁊ loci magnitudi
nis nāciſcūtur. Quobrem ſi vera eſſet Anaxagore ſenten
tia: fuiſſent ꝑncipia nō ſolū multitudine: ſed etiā magni
tudine infinita: qđ nihil aliud eſt q̄ꝫ facere vt ſint infinities
infinita. Q ſi qs tueri Anaxagoram velit: dicatqꝫ ꝑncipia
quidē: quoniā aliam naturā hr̄e non poſſunt: īmixta non
eſſe: ſed quuꝫ dicitur ineſſe oībus omnia de ſenſilibus id
concretiſqꝫ eē intelligēdū. Transferātur rationes ſubin
de ad ſenſilia ⁊ cōcretiones: exempli gratia ad aquā ſen
ſilem. Aque eni ineunt carnes ⁊ oſſa infinita: q̄ ſeparata
actu ꝯcretiones ſunt atqꝫ ex omnibus generabūtur: quia
⁊ ſenſilia ſunt: ⁊ poſſunt excerni. Quare ⁊ horum ſingu
lis rurſum alia quoqꝫ inerunt. Nunq̄ꝫ enim fieri poterit:
vt in ſincera ⁊ prima principia reſoluantur. Nam hoc eē
impoſſibile ideꝫ Anaxagoras clariſſime atteſtatur. Quo 39
modo igitur ea efficere diuina mens ſtatuat? Nōne potiꝰ
videri ſtultiſſima atqꝫ inſipientiſſima debeat? Si aggre
di velit ea que ſint factu impoſſibilia? At qui recte quideꝫ
illud: ſꝫ forte fortuna dixit Anaxagoras fieri poſſe: nūq̄ꝫ:
vti de ſtrue illa maſſali omnia entia ſecernātur. Acciden
tia nāqꝫ a ſubſtantia ſepari nō poſſunt. Quē igitur finem
laboris inueniet ꝓuidentiſſima ſcilicet mens: ſi ea attēta
uerit: que ꝑfici ⁊ ad exitum cōferri non poſſint? Quando
neqꝫ magnitudinē principiorum definiuit: quippe que di
uidi cenſeat in infinituꝫ: neqꝫ qualitatem. Nequeūt enim
a ſubſtātia ſeparari colores: habitus ⁊ poſtremo acciden
tia reliqua. Quoꝝ alterū mēti ſue: neqꝫ ille quidē tribuit.
Alterum nos veritatis gratia inficiamur: quando preſer 40
tim: neqꝫ illud quoqꝫ acute Anaxagoras videbat: ꝓpte
rea carnem ex carunculis cōſtare: lapideꝫ ex lapillis: au
rum ex aurelijs: ꝙ putabat vnam quāqꝫ ſimilariū parti
cularū in ſimilares partis minimas ſecari poſſe: vt ſiqd
inde abiret: atqꝫ decederet coalitu earūdem partiuꝫ: que
ſeceſſiſſent: nouus alius cōtinuo ceu partus exiſteret: ce
terum non cōficitur. Lutum eni: ⁊ in luta diuiditur: ⁊ in
aquam: ⁊ in terram. Ex qbus ergo potiſſimū dixeris con
ſtare lutū: vtrum ex lutulis: an ex terra potiꝰ: atqꝫ humo
re? nōne verius ſit lutū fieri: nihil eē aliud: q̄ꝫ ex humore
⁊ terra cōſtare: ex lutulis componi: nihil aliud eſſe: q̄ꝫ in
creſcere: atqꝫ grādeſcere? Neqꝫ enim queadmodū lateres
ſua ſtrue ⁊ cōpoſitura domū efficiunt: ita quum ex aqua
ſit aer: vel e diuerſo ex aere aqua quuꝫ ſit: coeūtes aqu
le totum conflāt: ⁊ cōſtituunt elementū. Qđ tamen ſequi
tur apud eos: qui egregiū ſcilicet: ⁊ admirabilem illum
cōcretionis modū preferūt. Enimuero ipm aerem ſcimꝰ
in aquam alteraſcēdo transferri atqꝫ ita fieri aquā ſaltem
ſenſu percipimus. Eodē pacto ⁊ Empedocles excretio
ne atqꝫ concretione arbitratus ē oia generari. Tamen le
uius errauit: ꝙ finita ⁊ certa pricipia poſuit. Sed nōdū
eſt tractandus ijs locus.

Eterum illuc me refero: ꝙ contraria principia 41
c oēs conſtituere: ⁊ ij qui vnū omnia ⁊ immobile:
⁊ ij qui plura eſſe dixerunt: ⁊ qui etiam infinita.
Eteni Parmenides in ijs libris quibus ſenten
tiā ſuam aſtruxit: calidum ⁊ frigiduꝫ: principia eſſe dixit.
Quorū alterum ignem: alterum terram vocauit. Anaxa
goras quoqꝫ in ſimilibus particulis poſuit cōtrarias: quē
admodū Anaximander ſecretioneꝫ ⁊ concretionē: ⁊ De
mocritus plenū ⁊ inane: que quum ꝑncipia cōſtituiſſet: ⁊
generationes rerū figura ſitu: ⁊ ordine diſtinxiſſet aptiſſi
me viſus ē adhibuiſſe cōtraria. Sūt enim oia illa cōtrari
orum genera ſitus figura ordo. Nam ſitus alius dexter:
alius ſiniſter: ſupernus infernus: anterior poſterior. Figu
rarum quoqꝫ rectilinea: alia orbicularis: alia quas ille ꝓ
contrarijs habuit. Nam de Empedocle atqꝫ Platone
deqꝫ ijs phyſicis qui raritudinē denſitudinemqꝫ: contra
ria principia eſſe voluerunt: abunde ſupradiximus. Ac
mihi quidem acrius intuenti mediuſfidius videntur om
nes haud ſine ratione in hanc ſententiam diſceſſiſſe. Nā 42
ſi naturam principij ſpectes: reperies tria eſſe in princi
pijs neceſſaria. Primum vt ex ſe viciſſim non exiſtant:
alioquin principia ⁊ non principia eſſe probarentur. Se
cundum vt neqꝫ ex alijs conſtēt. Nam ſi prima non ſunt:
quo pacto poſſunt eſſe principia. Tertium vt ex illis con
ſtent cetera: atqꝫ hoc eſt principijs maxime proprium.
Hec autem omnia primis contrarijs oportet ineſſe. Pri
ma contraria voco: que ſunt maxime generalia. Nam ex
alijs conſtare iccirco non debent principia: quoniaꝫ ipſa
ſunt prima. Neqꝫ mutuo ex ſeipſis ea ratione quia cōtra
ria ſunt. Neqꝫ pturbef quiſpiaꝫ: ſi qñ audiat dici: ex albo
fieri quippiā vt ſit nigrū. Nō eni ita dicunf ex ſeſe fieri ꝯ
ria: vt ꝓpe mutuo fieri intelligant ex ſeſe: ſed ita: vt quaſi

UVA. BHSC. IyR_086_3

poſt ſeſe mutuo atqꝫ ordine q̄dā ꝓduci gn̄ariqꝫ videant.
Sꝫ q̄ſnā ille modus ē inges: q̄ fieri ex ſe mutuo poſſe ꝯ̄ria
negauimus? Nimirū is: q̄ de ere ſtatuā dicimꝰ fieri: Neqꝫ
eni vno ꝑmanēte ſupſtiteqꝫ cōtrario generari alterū pōt:
neceſſe ē aūt ꝑ̄ncipia nō corrumpi: ꝙ ſi ſeruata in alteruꝫ
tranſmutent ſequet duo ſimul adeſſe ꝯtraria: qđ ē impoſ
43 ſibile: Sed q̄res quonā pacto ꝯſtēt ex ꝯtrarijs ceu ex ꝑ̄n-
cipijs reliq̄: ꝑfecto id ea rōne neceſſariuꝫ maxime videt:
ꝙ ꝑ trāſmutationē gn̄atio oīs ꝯficit: queadmodū oñdet.
In ꝯtraria porro oīs generatio deſinit. Uerū qꝛ obſcuri
ora vident hec eē que dicimꝰ: paulo altius repetere ac re
metiri ſtatuimus: vt h̄ ipm̄ facilꝰ fiat intellectuqꝫ capiat.
Exiſtimare itaqꝫ oportet nihil eſſe qđ aut agere in q̄dli
bet ⁊ vtcūqꝫ fors tulit aut pati a quolibet poſſit. Naꝫ neqꝫ
homo gn̄ando aſino natura idoneꝰ eſt: neqꝫ adamas nō
tutus a ferri ictu. Nō igit fieri aut naſci oīa de oībus po-
terūt. Nā albū ex muſico fieri neqt: ſed ex nigro dūtaxat:
aut flauo aut ex ijs colorib⁹ aliquo: q ꝙ ſunt in interlini-
tio ꝯtrarioꝝ poſite ancipites medijqꝫ habētur. Dices for
taſſe nō eē h̄ ꝑpetuo veꝝ. Uideri eni luſciniā de Muſica
fieri cādidā: ſed ſoluit: illud euenit: nō in eo ꝙ muſica: ſꝫ
in eo ꝙ nigra fuiſſet. Nā quū accidere poſſit vt ideꝫ q ſit
albus: ſit etiā muſicꝰ: facile aberrat: dū non ex albo: ſꝫ ex
muſico nigrū fieri credit: ꝙ ſi id qđ ꝑ ſe eſt diſtinxeris ab
eo qđ ex accidēte fit: iuenies albū ex nigro vel ex fuſco ꝑ
ſe ex perito aut Grāmatico ꝑ accidēs factū. Nihil eni ve-
tat eundē q niger ſit aut Muſicū: aut Fabrū: aut excuſſorē
aut Militē: aut Imperatorē eſſe. Qua re vſurpatio atqꝫ
abuſio fuerit: ſi queq̄ꝫ dixeris nigrū eē factū ab Arithme
tico volatili bipede: ſunt eni huiuſmodi gn̄atiōes ex acci
dēte oēs. Per ſe aūt albū gn̄atur ex nigro: ⁊ ſiqs ſubtilita
te diligēti exigat id ex nō albo: nō tū h̄ ita accipiēdum: vt
ex omni eo: qđ ſit nō albū: fieri nigrū putet. Eſt eni Hip-
pocētaurus ⁊ Scylla nō albū: ſed de eo nō albo intelligē
dum ē: qđ de fuſco veneto rutulo: ⁊ ceteris finitimis ꝑ̄di-
cet. Parit Muſicꝰ de nō muſico fiet: nō de colūna: neqꝫ
de naui: que ⁊ ipſa ſunt nō Muſica: ſed de eo qđ a muſon
id eſt imuſicū nouo q̄dē noīe ⁊ fortaſſe duro: ſed ad rē de-
mōſtrandā ſatis idoneo appellaueris aut ſiq̄d int muſicū
⁊ imuſicū ambigit. Eodē modo albū non abibit corrūpe
turue in q̄dlibet: neqꝫ ꝑ ſe corrūpet in muſicū: ſed ex acci
dente. Nā vſtilati hoīs coloratiqꝫ albedo ꝑ ſe in nigriciē
44 corrupta ē: ꝙ ſi ꝯtingat vt idē ille q vſtilatꝰ ē Muſicꝰ fue-
rit: dici pōt ex accidēte albedinē in muſicū fuiſſe ꝯuerſaꝫ.
Siīi modo ſi muſicū corrūpat nō corrūpent in nigrū: ſꝫ
in imuſicū. Neqꝫ ſolū hec vidētur eſſe vera in ijs q̄ per al
terationes accidētiū ꝓducunt: q̄lia ſūt que mox diximus
45 ſed etiā in ijs vel latiſſime patet eadē ratio que ꝑ ꝯcretio
nē ſecretionēqꝫ generant: qualia ſunt ea q̄ vocamꝰ cōpoſi
ta. Latet tamē in ijs quandoqꝫ eadē cā: ꝙ ꝯ̄rioꝝ fere pluri
um nō hēt vſitatū nomē: queadmodū habet albi nigriqꝫ
Ita q̄buſdā ꝑ̄uatiōes ſuis noībꝰ efferunt q̄buſdā nō ipſe
ꝑ̄uatiōes: ſed alioꝝ ſole negatiōes habent: nā cōmunia
cōpoſitis oībꝰ nomina facile eēt iuenire: cuiuſmodi ſunt
cōuenietia icōuenietia: ex q̄bꝰ generatio ꝓficiſceret oīs
⁊ i quas corruptio itidē reuerteret. Particularibus vero
ſingulīſqꝫ cōpoſitis ꝓpria in cōmuni vtiqꝫ loquēdi con-
ſuetudine nō reperiunt. Uerūtamē omne cōuenient fa-
ctū ex nō cōueniēte fit ⁊ ad iconueniēs corrūpit nō ad qđ
vis ſed ad id qđ ſpeciati ꝯ̄ponebat aduerſabatqꝫ. Nō eni
hominis ꝯueniētia ad incōueniētiā equi corrūpitur neqꝫ
ea q̄ canis eſt: in eā q̄ ſit plātarū: neqꝫ rurſuꝫ ex illis fiunt.
Sed homo in hoīs incōuenientiā abit. Equus in eam q̄
ad equū pertinet. Plane nihil intereſt loco inconueni-
tis ⁊ ꝯueniētis ordinatū ⁊ inordinatū dicas cōpoſitum ⁊
46 incōpoſitū: aptū ineptū: deformatū informe. Nimirū ea-
dē ratio in oībus obſeruāda. Sumātur itaqꝫ vndelubet
exempla. Domus ordinatio ex inordinatione fit nō omni
neqꝫ ex ea que nauis eſt: ſed ex ea q̄ ſpectat ad domū. Eſt
eni ea inordinatio in eo ꝙ: neqꝫ lapidū: neqꝫ laterū ſtru-
es cū admodū ornata ⁊ diſpoſita eſt: quo conueniebat in
domū. Ecōtrario quoqꝫ domꝰ q̄n corrumpit: in eandem
hāc inordinationē redit. Itē aceruus cōgeſtuſqꝫ tritici ſit
ex oppoſito q̄ꝫ aceruo tritici congruebat non q̄ꝫ aceruo li-
gnoꝝ. corrūpitur quoqꝫ nō in lignoꝝ: ſed in tritici diſſo-
lutionē. Eque ⁊ ſtatua ex ſtatue infiguratura fit. Et ne in
ſingulis morer. Manifeſtū eſſe arbitror oē quod fit: ex cō
trarijs fieri: ⁊ omne qđ corrūpitur in cōtrariam aut ſinuꝫ 47
mā ꝯcedere atqꝫ abire ſubſtantiā. Nā ⁊ intermedia ex cō
trarijs generātur: qđ videre in coloribus licet: vt illud q̄ꝫ
poſſit veriſſime affirmari. Quecūqꝫ natura ſunt facta aut
ꝯtraria eſſe: aut ex cōtrarijs ortū habere. Cōtraria ea ſūt
que eiuſdē generis extremos ceu margines obtinent. Ex
cōtrarijs cōſtantqꝫ hoꝝ in medio collocātur. Ceterum il-
lud cōmonuiſſe h̄ loco expediet: q̄ꝫuis ex ꝯ̄rijs generatio
nes oēs ꝓcedere ⁊ in ꝯtraria corruptiones abire dixeri-
mus: nō tn̄ reſtare ꝑmanereue ꝯtraria illa corruptis: aut
genitis rebꝰ ꝯcedimus: alioquin nobiſipſis pugnaremꝰ.
Eſt aūt ita intelligēduꝫ vt dixi: fieri hoc ab illo: id eſt hoc
poſt illud. Hactenus ferme oēs cōſentiunt elemēta atqꝫ
ea que cuiqꝫ principia videbātur hēri ꝯtraria: non tam rō 48
ne inducti q̄ꝫ ipſa veritatis vi. Diſſentiūt aūt int ſe oēs in
ea re ꝙ alij priora generalioraqꝫ: alij poſteriora ⁊ particu
lariora ꝑ̄ncipia tradidere: alij cōſectati ſunt ea q̄ rōni per
ſpicua magis eēnt: alij q̄ notiora ſenſibus viderent: alte-
ri calidū humidū frigidū ſiccū: q̄ poſteriora particulari-
ora cognobilioraqꝫ ſūt ꝑ̄ncipia cōſtituerūt: alteri magnū
⁊ paruū: par ⁊ impar: cōcordiā diſcordiā: que cuꝫ ratione
priora eē: tum generaliora notioraqꝫ videbātur. Uerūtn̄ 49
hi partim diuerſa ſeq̄bātur: partim eadem videbāt. Hec
eni oīa inter ſe quādā ſilitudinē habēt. Nā queadmoduꝫ
cōcordia refert ad litē: ita impar refert ad par: calidū ad
frigidū: ſiccū ad humidū: ꝑ̄terea quedam ex illis ſub con
cretionē: ⁊ ſub exceſſū cadūt: quedam ſub ſecretione de-
fectuqꝫ reponuntur.

Uam itaqꝫ ꝯtraria ꝑ̄ncipia eē neceſſariū ſit: ſatis 50
q manifeſtū eē iudico. Eſt aūt ſequēs vt arbitror
quis ſit numerus ꝑ̄ncipioꝝ oſtēdere: indicatum
eſt ſupra neqꝫ vnū eſſe poſſe ꝑ̄ncipiū neqꝫ infini
ta. Unū ea rōne quia ꝯtraria ⁊ oppoſita quum ſint: h̄ ipo
nequeunt infinita eſſe. Quum ꝙ ſeparare ac diſtrahere
illa oporteret in duo: tum etiam ꝙ rerum ſcientia obiter
tolleret. Accedit ꝙ nature vnius ⁊ generis vna videtur
eſſe oppoſitio cōtrarietaſqꝫ. Genus aūt vnum dicitur ꝑ-
prieqꝫ: qđ poteſt in ſpecies non etiā in genera ſecari. Ita
circa colorez albedo ⁊ nigritia: circa ſapores dulcor ⁊ a-
maritiēs iueniūtur. Oppoſitionē vocamus duoꝝ oppoſi
toꝝ contrarioꝝue habitū quēdam atqꝫ reſponſum. Cir-
ca materialē igitur generatilēqꝫ ſubſtantiā: cuius prīci-
pia querimus: vna quoqꝫ eſſe debet oppoſitio non infini
te: quando preſertim nihil prohibet adortus: ⁊ nouatio-
nes rerū principia finita poſſe ſufficere. Nam Empedo-
cles: qui poſuit eſſe finita: melius mehercle ⁊ cōmodius
q̄ꝫ Anaxagoras rerum que generant naturam abſoluit.
Qꝫ ſi hec vera ſunt atqꝫ vna eē vnius nature oppoſitio
debet: ſequitur neceſſario: vt aut duo ſola principia ſint:
videlicet ꝑ̄ma illa contraria: aut coniugenda conſocian-
daqꝫ illis ſit etiam num materia quedam atqꝫ ſubiectuꝫ
Qđ tametſi mihi maxime neceſſarium videtur: velim ta 51
men ſeorſum ipſe tecum paulo ſerius conſideres: ſit ne
vlla denſitudo que ipſa ꝑ ſe poſſit raritudinem facere: cō
traue aut vlla caliditas que frigiditatem: aut amicitia vl-
la que odium poſtremo qualitates vlle que contrarias
qualitates gignant: ſed nedum facere aut gignere repu-
temus: num etiā eſſe ipſa per ſe poſſint: atqꝫ ſeorſuꝫ ꝯſiſte
re: frigiditas caliditas ꝯcretio ſecretio ⁊ ſilia ijs. Nōne po
tiꝰ tertiū q̄ddā ſubſternēdū ſubijciēdūqꝫ ē: circa qđ veluti
fūdamētū ad viciſſitudinē rerū ꝯſtituēdā iactū: ⁊ illa ſub-

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſiſtere ⁊ gñare deinceps reliq̃ poſſint. Nõ.n.ſeſe illa de ɔ̃ri
is p̄mis loquoꝛ: mutuo ſubſtinẽt: neq; ite ſupſtite ɔcretiõe
ſecretio naſcit̃ aut ſuſcipit̃ i ɔcretionẽ neq; raritudo dẽ-
ſitudinẽ ſubit: ſ; alteꝝ alteri cedit: tertio q̃dã recipiẽte
baiulan teq; id qð nouat̃ ⁊ gignit̃. Quapp̄ ẽt philoſophi
veteres ɔ̃riis vnam pluresue naturas ſubiiciebant. Sed
vel huic quoq; ꝓbabit̃ qð volum⁹. Pricipia dixerit ali-
q̃s i ſubiecto collocari nõ debẽt: aliogn pncipii pncipiũ
cogemur afferre. Nã ſubiectũ videt̃ p⁹ eẽ ⁊ ſubſtãtia: iis
q̃ i ſubiecto ɔtinent̃: ɔ̃ria porro i ſubiecto ſũt oĩa. Nõ igit̃
vident̃ eẽ poſſe pncipia: q̃ dicant̃ eẽ ɔ̃ria. Itẽ nulli rei vi-
dem⁹ ſubiecta eẽ ɔ̃ria. Pricipia aũt neceſſe ẽ oib⁹ ſubiici.
Nõ igit̃ ɔ̃ria ſũt pncipia. Itẽ negam⁹ ſubſtãtiam vllã ad-
uerſari ſubſtãtie. Nõ igit̃ ſubſtãtie ſũt q̃ vident̃ eẽ ɔ̃ria ꝙ
ſi nõ ſũt ſubſtãtie: manifeſtũ ẽ nõ eẽ pncipia: aliogn fate-
ri cogeremur pncipia ſubſtãtiaꝝ nõ eẽ ſubſtãtias. Uteꝝ
ſi poꝛ oĩo demõſtrabat oppoſitionẽ ĩeſſe pncipiis: ⁊ vide
tur nihilomin⁹ ſecũda hec ⁊ poſterioꝛ efficẽ ne pncipia
videant̃ eẽ ɔ̃ria: cũ illis vtiq; ſẽtiẽdũq; ẽ: q duob⁹ ɔ̃riis ter
tiã addidere materiã q̃ prioꝛ q̃zuis eẽt: q̃zuiſq; magĩ ẽt nũ
q̃ ſignit̃ pncipiũ eẽ videret̃: nihilomius illoꝝ idigeret: vt
pote q̃ p ſeipſa cõſtituere nihil architectariue poſſet. Atq;
h quoq; veterib⁹ placuiſſe cõperio. Illi.n. vnã q̃zpiã natu
rã ɔ̃riis ſubiecerũt: pp quã vnũ oĩa eẽ arbitrabãt: aut aquã
aut ignẽ aut id qð mediũ fingebãt it̃ aquã ⁊ ignẽ: ppi⁹ ãt
accedũt v̓itatẽ: q itermediũ illud cõminiſcunt̃. Nã ignis
aptiſſime ex ɔ̃riis cõſtat: qppe q feruida ⁊ ſicca natura ſit:
q̃rũ frigiditas ⁊ hũiditas ɔ̃rie q̃litates hẽnt̃. Oportet ãt
id qð ẽ ſubiectũ ɔ̃riis i ſua natura nullũ hẽre ɔ̃riũ: aliogn
neceſſe eẽt: vt alterutrũ aut nõ ſuſcipet̃: aut coꝛrũpet̃: q̃ꝝ
vtrũq; pugnat deſcriptiõi pncipii. Quare nõ abſq; rõne ſẽ
ſerũt ii: q ſubiectũ aliud ab elemẽtis q̃ttuoꝛ poſuere. Ea-
dẽ rõne min⁹ errat̃ ab iis: q aerẽ ſubſternũt. Habet.n.aer
minimã differẽtiã ſẽſiliũ poꝛtionem. Tertio ſuccedũt lo-
co: q aquã cõſtituẽ ſubiectũ: Caleſit.n.eadem pmanens ⁊
frigeſcit: liquat̃ congelaſcit: funditur: cogit̃. Plane vidẽ-
tur oẽs vnũ illud ſubiectũ contrariis informaſſe: alii rari
tudine dẽſitudine: alii magno atq; paruo. hec aũt ſub ex
ceſſu.ſ.defectuq; recidunt. Videt̃ aũt puetus eſſe opinio:
tria rerũ eſſe principia opoꝛtere: ſubiectũ defectũ exceſſũ.
Ac numerũ q̃dem principioꝛũ eũdem omnes aſciſcunt:
non tñ eodem omnes modo. Nã veteres duo agere: ter-
tium pati putauere: in cõtrariũ Plato non viſuz: duo pa
ti: agere vnũ: q̃eadmodũ ⁊ ſupradixi. Q̃obrem cõuenit
tria eſſe principia ⁊ elemẽta. Eſt aũt de iis elementis no-
bis in preſentia ſermo: q̃ reb⁹ generatis inſũt.

¶Plura võ eſſe q̃z tria: non amplius conuenit.

Am ad patiendum ſufficit ſubiectũ vnũ: ad agẽ
dum ſatis ſunt cõtraria: ꝙ ſi aut alteraz addide-
ris oppoſitionez: aut ſubiectũ alterum: cogeris
vtrũq; duplificare. Nam ſi alterum ſit ſubiectũ
alteram quoq; oppoſitionem eſſe cõtinuo opoꝛtebit. Et
ſi altera ſit oppoſitio: alterum pariter ſubiectũ habebit̃.
Aut igitur ex vtraq; trinitate eadẽ generabuntur: aut di-
uerſa: ſi eadem: ſuperfluet altera: ſi diuerſa non erunt
eadem principia rerum generatarum: neq; elemen-
ta in ſe vicibus conuertentur ignis: aer: aqua: tellus.
Preterea ⁊ quur due ſolũ ⁊ non plures trinitates erunt
atq; ſubinde infinite: nullã comperio rõnez. Que ſi duas
non eadem quoq; poſſit plures atq; adeo infinitas affer-
re: Nã ſi iccirco dixeris duas eẽ: ꝙ ea que aĩalium prin-
cipia ſunt: differre opoꝛteat ab iis que ſunt plãtarũ: quur
non ita differre debebũt: que ſingillatim cuiuſq; generis
ſunt plantarũ? Deinde videmus aĩalia plantis ali: plan-
tas poꝛro fieri ex elemẽtis: ita vt manifeſtũ ſit in vices oĩa
trãſmutari alternãte ⁊ reciprocãte natura. Q̃ ſi duas op-
poſitiões ⁊ vnum ſubiectũ attuleris: dixeriſq; int̃ ſe illas
mutuo vicibuſq; trãſferri: nihiloſecius eadem te incom-
moda ſequẽtur: atq; altera illaruz vtiq; erit ſupuacanea:
quandoquidẽ ſi mutua ɔuerſio ſit: neceſſariũ eſt illa ceu
coaleſcere: atq; eadẽ fieri. Nam ſi cõtrarioꝛũ oppoſitoꝛũ
in cõtraria eſt abitio: ſit vna oppoſitio ab altera C D. Si
igitur ipm A queadmodum poteſt in ipm B mutari. ita
poſſit in D: pfecto ipſum B ⁊ ipm D plane ſint idem fu-
tura E ſi ipſum B quemadmodũ põt in A ita poſſit in C
neceſſario A ⁊ C eadem oĩno res fuerit. Eſt eni in cõtra-
ria trãſitus ⁊ vnũ vni aduerſatur: ſed ⁊ ſupradixim⁹ cir-
ca vnã naturam: verſari oppoſitionẽ vnam. Eſt autẽ ge-
neratilis mãliſq; ſubã: natura vna. Nã ſi plura q̃z duo cõ
traria inuenirent̃: vtiq; ſub pmis illis q̃ ꝓpria ſũt ſumme
ſubſtãtie collocare ⁊ reponere opoꝛteret. Quod ⁊ i quali
tatẽ principio licet videre. Nam ⁊ album ⁊ nigrum pro-
pinqua ſunt coloꝛi: contraria nõ qualitati. Si qua igitur
q̃litatis ei⁹ que de ſummo genere ẽ ɔ̃ria habebunt̃: illuc
cetera quoq; referenda erunt. Ergo neq; vnũ eſſe princi- 57
piũ: neq; duo: vel tria: manifeſtũ fecimus. Utruz aũt duo
tm̃ an tria ſint magna ⁊ longe dubia queſtio eſt. Nũc igit̃
nobis de rerũ generatione tractandũ: neq; de ea demum
que ad ſubſtãtiam ptinet: verũ etiã de ea que ad alteratio
nẽ: hoc eſt nõ modo queadmodũ ſtirpes atq; hoies fiant:
ſed queadmoduz Geometre: Grãmatici: ⁊ Muſici: atq; h 58
ſummatim ⁊ cõmunib⁹ ſcitis aget̃. Ita eniz facili⁹ cõmo-
diuſq; videtur: queadmodũ ⁊ initio faciendũ eſſe oſtendi
mus. Quũ dicimus aliud ex alio fieri: aut ex ſimplici: aut
ex cõpoſito fieri dicimus. Ex ſimplici quũ ex imuſico mu
ſicus fit: ex illr̃ato litteratus: vel alit̃ quũ immuſicus effi-
citur muſic⁹: ⁊ illr̃atus lr̃atus. Eſt eni eadez ſignificantia
vtriuſq; oꝛonis: tametſi verba paulũ cõmutant̃. Nã quuz
dicimus hõ fit muſic⁹ etiã tũc ſimplici voce vtimur. Neq;
ſolũ id qð trãſmutat̃: videlicz hõ: ſ; etiã id i qð trãſmutat̃
videlicz muſic⁹ ſimplex eſt: ꝙ ſi p cõplexionẽ dixero: im
muſic⁹ hõ fit muſic⁹: iũctũ erit id qð mutat̃ id eſt hõ: cum
eo in qð mutat̃ id eſt imuſic⁹. Inter hec aũt duo q̃ cõpoſi-
tã dictionẽ faciũt: hoiem dico ⁊ imuſicũ nõnulla differen
tia habet̃ ⁊ in voce: ⁊ in ſignificatiõe: ſi ſeoꝛſuz ⁊ ſimplici
ter ꝓferant̃ i voce: q2 alterũ duplicit̃ põt efferri. Naz ⁊ ex
imuſico fieri muſicũ: ⁊ imuſicuz fieri muſicũ aſſueuimur
dicere: in altero variare nõ eſt: ſed plurimũ vtimur recto
ita hõ fit muſicus: nõ flexo: ita ex hoie fit muſic⁹. Callias
fit lr̃atus nõ ex Callia: aliogn pauca ſunt in q̃bus rectius
dicas: ex hoc fit q̃z hoc fit: verbi cauſa. Ex ere fit ſtatuã: re 59
ctius q̃z ſi es: ex lateribus fit domus: recti⁹ q̃z ſi lateres di
camus. Atq; hec ẽ in voce diſtantia. In natura võ ⁊ ſigni
ficatione illud ẽ ⁊ q̃dẽ maximũ pſpicuũq; diſcrimen. Nã
alterum in trãſmutationib⁹ remanet: alterũ perit. Homo
eni quũ fit de imuſico: muſicus ⁊ homo eſt ⁊ remanet: im
muſicus nõ remanet: quãdo neq; tunc q̃z remanet quuz
per ſe dicimus imuſicũ fieri muſicũ. Sed etſi imuſicũ cuz
homine copulaueris: adeq; imuſicus homo nõ remanet
Loquoꝛ aũt de tota dictione: que duabus illis iunctim vo 60
cibus conſtat. His igitur hunc in moduz expoſitis: id qð
reſtat ac ſuperat materiam voco: id qð non ſuperat: ſed
abit vaneteq; priuationẽ: immuſicum dico illitteratumue
Utrũq; võ imaginari facile eſt ex eadem eſſe materia nu
mero: quãdo neq; talia poſſunt ſeoꝛſum citra materiam
ſubſtantiãq; conſiſtere: ſed in homine cognoſcuntur. Ra
tio autem ſola diſtinguit. Neq; eni idem eſt hominem et
immuſicũ hominem eſſe. Opoꝛtet aũt ⁊ prioꝛes differen
tias meminiſſe: hoc eſt alterum permanere: non perma-
nere alterum: hominem ſupeſſe: non ſupereſſe immuſi-
cũ. Atq; hoc nimirũ rectiſſima ratione videt̃ cõtingere.
Facta ſiq̃dẽ imuſicũ abitiõe: ɔtinue effugit id qð veniẽti
opponebat̃: id manet qð nõ opponebat̃: h ẽ ſubm. Satis
q̃z ãpla atq; ſufficiẽs ea ɔ̃ria ẽ: quã oñdim⁹ voce cõſtare. 61
Declauim⁹.n. quũ de ꝓuatiõe paulo añ loq̃remur: nõnul
las eſſe res: in q̃bus: ⁊ hoc: ⁊ ex hoc recte vtrũq; dici con-
ſueuiſſet ex immuſico muſicum fieri: ⁊ immuſicum muſi
cum: idẽ ſermo cõpoſitis cõgruit. At quũ de mã v̓bã ſium

diſſimilr̃ ẽ rõ loq̃ndi:aliq̃n̄ vtimur recto: aliq̃n̄ n̄ vtimur.
Nã hoiez fieri lr̃atũ dicim⁹:nõ ex hoie:ꝯ̃ naui ex lignis:n̄
ligna naui fieri:alioquin videbaꝛ caſus ille ex h̃ ꝯuenire
marie ꝓuatiõi:rect⁹ materie ⁊ ꝑmanẽti. Nã iflexio illa de
recto videꝛ abiẽs quiddã ⁊ ꝓcedẽs ſignificare. Rectus ꝯ̃
caſus ſubſiſtens ⁊ reſtitans. Ceterũ q̃ꝫq̃ꝫ ita eſſe vidẽtur:
vtimur tamẽ interdum ⁊ flexo:quuꝫ de materia loq̃mur:
vt ſupradixi: appellat eni materiam ablatiuus ex hoc ꝓ,
pterea: ꝙ intra ſe tenet contrarium aduenientis forme.
Quum eni nullum habeatur nomen: quo ꝓuatio ei⁹ for,
me:que ad ſtatuam ptinet:indicetur: ex ere fieri ſtatuam
dicim⁹:perinde ac ſi eri inſit illius forme ꝓuatio.hoc aũt
modo loqui ſolemus:quaſi ex ere informato ea priuatio
ne:que ſpectat ad ſtatuã:ſtatua efficiatur: ⁊ ex lignis ifor
matis ea priuatione que ſpectat ad claſſem: exedificetur
claſſis: Q̃ꝫ ſi hoc ex vi dictionis illius non eſt perſpicuuꝫ
nihilominus ſubeſt quedam virtus in ea propoſitione:
qua id maxime ſignificatur. Q̃ꝫobrem: initio tunc quum
eam diſtinctionem adhibui: demonſtraui ablatiuum ex
hoc ⁊ de compoſitis dici:nunc oſtendi interim manifeſtũ
eſſe ſignificatum: vt in eo exemplo qđ ante ſubieci. Inte,
rim ſolã viꝫ ⁊ virtutẽ ꝓpoſitionis elici:vt quum diciꝛ: ex
ere fit ſtatua. igiꝛ quum ex aq̃ dicim⁹ aerẽ gigni: v̓bo ex
aq̃ vtimur tanq̃ꝫ compoſito. Eſt eni aqua compoſitũ q̃d,
dam ex ſubiecto qđ permanet ⁊ ꝓuatiõe ea que forme ae
ris erat oppoſita: vt appareat eiuſmodi quoq̃ꝫ in totum
remanere nõ poſſe. Qđ quũ ijs cõuenit que ſuperius di,
ximus. Nam compoſita dicebamus non remanere vni,
uerſa: exempli cauſa: homo immuſicus: totum hoc non
manet:quum muſicus fit. Sed de hoc producti ſumus vt
plura fortaſſe diceremꝰ q̃ꝫ erat neceſſe. Digreſſio.
Lane generationib⁹ cõſtituẽdis in materia op⁹
p eſt priuatiõe:alioquin nihil fieri poſſet: quia q̃c,
q̃d fieri diceretꝛ:neceſſario anticiparet eſſe. Qua
re q̃ꝫq̃ꝫ nullibi ſubſiſtit ꝓuatio: ſed ſola ratione
neceſſaria tamẽ eſt ceu altera quedam natura: que alteri
nature accidat. Sed cõtra eſt illud: ſi materia in ſua ſub,
ſtantia ꝓuationẽ habet annexam cõprehenſamq̃ꝫ:nonne
ex ea mutatione corrũpereꝛ que eſſet ad formã? Quũ pri
uationis eſſentia in eo ſit qđ eſt priuatũ eſſe. Preterea eſ
ſentia materie cõſtituitur potẽtia:potẽtia porro coniũcta
eſt priuationi:alioquin potentia nõ fuerit:ni priuationeꝫ
cuꝫ illa copulatã intelligimus:ſed ſoluitur: ⁊ ne ꝓpterea
tumultuemus:paulo altius repetenda res eſt. Omnia q̃
rebus alijs inſunt:aut ꝑ ſe inſunt: aut ꝑ cõparationem ad
alterum. Ligno ꝑ ſe ꝯtingit eẽ bipedale:duplũ eſſe habet
ꝑ comparationẽ ad alterum. Materia igitur ad ſuam eſ
ſentiam conſtituẽdam nõ indiget ptãte:neq̃ꝫ poteſtas vl,
la in ꝓma ac ſimplici rõne materie includitur: ſꝫ primuꝫ
res q̃dam eſt in ſe ⁊ exiſtit:actu. Deinde materia intelli,
gitur aliorum eẽ ⁊ ſm̃ poſteriorem hãc cõſiderationem
rõnem potentie cõtrahit. Nomen itaq̃ꝫ materie in eo re,
ſpectu ſecũ ꝓculdubio affert poteſtatis eſſentiam:⁊ ad q̃ſ
cũq̃ꝫ res materia deriuaꝛ ad eaſdem referenda ⁊ cõmuni
canda eſt ratio poteſtatis. Ita tamen vt quẽadmodũ dixi
prima materie notio nõ ſit eiuſmodi vt referatur ad alia.
Scio tamẽ eẽ perdifficile illa reſpõſione relationeq̃ꝫ ſeq̃
ſtrata materiã nudam ⁊ ſolã intelligi:ceterum aſſeq̃ pote
ris ſi in eam indaginẽ paulo acrius incubueris ſtudiũq̃ꝫ
cõtuleris. Sed repetendũ eſt denuo. Quum de materia
duo noĩa predicari ſoleant ſubiectũ.ſ. ⁊ materia: nomen
materie magis accedere videtur ad eam naturam: quaꝫ
ipſa ꝑ ſe obtinet. Subiectũ contra ꝓprius ad eam cõſide
rationem ſm̃ quam refertur ad alia. Utrũq̃ꝫ tamẽ nomẽ
ex ijs vocibus eſt:que referunꝛ ad aliud. Nam ⁊ materia
eſſe diciꝛ alicuius materia:⁊ ſubiectum alicui ſubiectum.
Sed cũ ꝓ materia alicuius capitur tunc cũ potentia pri,
uationeq̃ꝫ id eſt. Dicitur eni materia earum rerum eſſe:q̃
facte aut orte nondum ſunt. Quum v̓o accipitur:pro ſub
iecto:tũc cum ꝓuatione nõ eſt. Nihil eni ꝓhibet materia
alicui forme ſubiectam eẽ:illius aũt qui poteſt eſſe mate
ria?cuius cõtinẽdi poteſtatem amiſit? Quopropter es ea
tenus dum ſine forma vlla eſt:recte dixeris materiam ſta
tue. Poſteaq̃ꝫ v̓o iam eſt formatũ iam in Apolline aut in
Mercurio factum fuſumq̃ꝫ non materiaꝫ amplius recte
ſed ſubiectum appellaueris. Huius regni ſigno eſt illud:
ꝙ idem hoc es ſubiectum ⁊ permanens alias aliarum re
rum materia efficitur. Quẽadmodum enim Boethus i,
quit: materia qualitatibus informata nõ amplius mate,
ria remanet. Nam ſm̃ ſe informis eſt ⁊ ſpeciebus omnib⁹
caret:ſed adhibitis qualitatibus materia abit in ſubiectis
quippe qđ cum forma ⁊ termino ſit:⁊ forme ſubijciatur ⁊
termino. Materie igiꝛ appellatio tanq̃ꝫ pertinet ad futu,
ra:ſubiectum ad facta olim atq̃ꝫ ꝓducta:ſane hec res quã
materiam vocam⁹ ſubiectum eſſe quoddã poteſt:cui ac,
cidit in natura facultas recipiendi ⁊ ferendi cõtraria:nã
vt formã poteſt ita ⁊ priuationeꝫ recipere. Quomodo igi
tur materia diciꝛ inaffecta?id eſt carens affectione ⁊ qua,
litate omni? Quoniã mehercule inaffecti vocabulum h̃
loco non ſignificat ꝓuationem qualitatis:ſed prorſus ne
gationẽ: qualia ſunt illa illitteratus:ĩmuſicus:pro eo qđ
eſt non muſicus:non lr̃atus. Nam ſi inaffectio illa priua,
tionem ſignificaret:quũ priuatio qualitas quedam eẽ vi,
deatur:hoc ipſo qualitatem amplecti preferriq̃ꝫ materia
videreꝛ. In q̃bus itaq̃ꝫ negatio vera eſt:in ijs ꝓuatio non
ſeq̃tur. Non eni de quo poteſt dici:non iuſtũ: de eodẽ di,
ci poteſt iniuſtũ:neq̃ꝫ de quo verum eſt dicere:ꝙ comam
aut capillitiũ non habet:de eodem verũ eſt dicere ꝙ cal,
uet. Nulla igitur ratione eſſentia materie põt in eo conſi
ſtere:qđ eſt priuatum eſſe:ſed quẽadmoduꝫ cera: ex qua
fingi leo poteſt:nõ eſt amplius cera:quum factus eſt leo.
Ita ⁊ primuꝫ illud ſubiectum:qđ poteſt formas oẽs ſuſci
pere:q̃ꝫuis ꝓuatum oibus videaꝛ eſſe:non tamẽ in eo qđ
ſubiectum eſt ꝓuatum eſſe diciue poteſt. Subiectuꝫ enim
eſſe nullo modo poſſet ſi formã cum priuatiõe reciperet.
Sed ꝓuatum eſſe dicitur ea ratione ſm̃ quam ei accidit
accõmodatio:atq̃ꝫ habilitas quedam ad formas oĩs ſuſci
piendas. Dixi accidit:q̃ꝛ prius in ſe quedam abſoluta res
eſt q̃ referatur aut accõmodetur ad alia. Quapropter ma
teria ꝑ formaꝫ aliquam terminata:ſubiectum poteſt dici:
materia nõ poteſt. De hoc autem poſterius quoq̃ꝫ videbi
mus. Nunc redeundũ eſt:vnde diuertimus.
Um itaq̃ꝫ multifariaꝫ fieri quidpiã dicatur: hoc 62
c ſimpliciter:illud non ſimpliciter: ſimpliciter fi,
unt ſubſtantie. Nam albũ fieri ſimpliciter neg̃t:
ſed id duntaxat qđ nuncupaꝛ ⁊ monſtraꝛ hoc ali,
quid. Corpus eni quum albũ fit ⁊ bipedale:non ſimplici
ter fieri dicitur:ſed hec arbor:hec planta. Quũ igitur tot
modis fieri res dicãtur in accidẽtibus: manifeſtũ eſt ſub,
iectum eſſe animal:aut plantã:aut oĩno corpus aliquod:
in quo ⁊ qualitas ⁊ quantitas ⁊ relationes:⁊ id genus ce,
tera generaꝛ:ſubſtantijs aũt ꝓducendis ſuſpicari poſſet
quiſpiam:nõ eſſe ſubiecto opus:non eni fieri factam ſub
ſtantiaꝫ. Eſt aũt ea prima ⁊ ſenſilis:q̃ neq̃ꝫ eſt in ſubiecto:
neq̃ꝫ de ſubiecto vllo ꝓdicatur. Uerũtamen opus eſſe ſub
iecto aliquo generationib⁹ ſubſtantie faciẽdis: apprime
ad hũc modum manifeſtũ fiet. Si enim cõmunia quedaꝫ
⁊ generalia in reb⁹ que producũtur: explorare ⁊ contem
plari volueris:facile inuenies omnem ſubſtantiam:que
genereꝛ: ex aliquo generari fieriq̃ꝫ ſubiecto: quemadmo
dum aĩalia ⁊ plantas ex ſemine. Omnia que fiũt in vni, 63
uerſum:aut tranſfiguratione fiunt:aut ſtatua. Nihil eniꝫ
aliud in ere mutatur:q̃ꝫ figura:poſituraq̃ꝫ partiũ: aut ap,
poſitione ferruminationeue:aut ea que augenꝛ coagmẽ
taturue: aut detractione:aut ex lapide Mercurius: aut
ſtrue ⁊ compoſitione:vt domus:aut alteratione:alterati,
onis due habent ſpecies:altera que in qualitate aliqua af
fectioneq̃ꝫ pariaria verſetur: ⁊ hec ꝓprie videtur altera,

UVA. BHSC. IyR_086_3

tio appellanda. altera q̄ ad ſubſtantiā ꝑtineat: ⁊ hec ꝓprie
trāſmutatio vocat̄. Que nihil aliud ē q̄ꝫ forme rōniſqꝫ trā
ſitio. Atqꝫ hec oīa citra oēm exceptionē in ſuo queqꝫ ſubie
cto gerunt̄. Neceſſe ē eni eſſe ⁊ ſubijci aliqd in quo ſerua
to ⁊ ſupſtite trāſmutatio ꝯficiat̄: quēadmodū neceſſe ē eē
id: circa qđ oppoſitio detractio cōpoſitio exerceant̄. Qua
64 re ex ijs q̄ dicta ſūt ſatis oñſū ē: oīe qđ fit ex forma ⁊ ſubie
cto eſſe cōpoſitū: ſicut etiā cōpoſitū illud fuerat vnde or
tū ⁊ factū ē illud: porro illud: vnde factū ē: hoc: duobꝰ con
ſtabat: ⁊ eo ꝙ forme gignēde opponebat̄ ⁊ ipō ſubiecto.
Dico aūt īmūſicū opponi: hoīnē ſubijci: ſilr̄ infiguratio
nē informitatē īordinationē voco ꝯtraria: ſubiectū appel
lo es aut lapidē. Si igr̄ rex naturaliū cauſe atqꝫ ꝑncipia
65 habēda ſūt illa: ex qbus tanq̄ꝫ intrinſecꝰ poſitis vnaqueqꝫ
res ſit: ⁊ q̄ vniuſcuiuſqꝫ rei eſſentiā ꝑficiūt: latiſſime patet
ſubiectū ⁊ formā hmōi eē ꝑncipia: ex qbus oīa cōponātur
atqꝫ condant̄. Componunt̄ vō nō quēadmodū ex lapidi
bus aut lateribꝰ domus: ſꝫ rōne. Eſt eni alia hoīs rō: alia
muſici. Eſt aūt ſubiectū ſi in ſe ꝯſideret̄: vnū qdē nume
ro: ſed rōe duo. Dico hoc ꝓpter ꝑuationē: q̄ materie acci
66 dit. Ceterū ſcire te velim q̄ꝫuis numero vna res ſit. ratio
ne tamē ⁊ cogitatiōe differe: vt Socrates ſimus. Sane ho
mo ⁊ aurū q̄ꝫuis ex ijs in ꝑmā ſubire materiā poſſit. ꝓpe
⁊ maxime numeralia ſūt: ⁊ hoc aliqđ q̄ mōſtrari vel digi
to poſſint. Prima vō materia q̄ꝫq̄ꝫ nō ē numeratilis et h̄
aliquid: aliquāto tamē ꝓprius accidit ad numerū q̄ꝫ ꝑua
tio: imo vero numeratilis ē cōparatione vtiqꝫ ꝑuationis.
Quāto igit̄ plus cōpoſito: qđ vō hoc aliqd eſt. materia cō
fert q̄ꝫ ꝑuatio: cōfert autē proculdubio plꝰ: qꝛ ⁊ remanet
et apparet recedēte illa: tanto habet magis hec vt ſit h̄ ali
quid q̄ꝫ illa. Nā priuatio nullo mō aſſeq poteſt: vt hoc ali
quid eſſe videat̄: qppe q̄ faceſcat ingrediēte forma excele
ſcatqꝫ. Deinde ex materia nō fiūt p accñs: ea q̄ fiūt. Ineſt
eni ijs q̄ ex ea gignunt̄: ex ꝑuatiōe oīa p accidēs generan
tur. Nā qm̄ materie: q̄ p ſe ⁊ ꝓprie ꝑncipiū eſt: ꝑuatio acci
dit: iccirco fieri res dicūtur ex ꝑuatiōe p accñs: q̄ fit: vt ſi ꝓ
67 prie ſit loquendū: duas eſſe rerū principes cauſas neceſſe
ſit: materiam atqꝫ formā. Ceterū exiſtimare poſſis tertiaꝫ
eſſe priuationē: que iccirco ſit cauſa: vt cōtraria principia
cōſtituatur. Plane ſimplici ad moduꝫ ⁊ pingui minerua
dictū ē: hactenus ꝑuationē ⁊ formā eē ꝯtraria. Sꝫ quēad
modū intelligātur eſſe cōtraria acutius deſcriptiuſqꝫ in
dicabimus poſt. Sunt eni nō tan q̄ꝫ contraria: qꝛ in ſe mu
tuo agere nō videntur poſſe: neqꝫ viciſſim pati. Que ra
68 tio efficit vt neceſſariū ſit: materiam quandam ſubiectam
eſſe cōtrarijs. Dictū eſt ⁊ quot principia: ⁊ quur tot in re
rum naturalium generatione verſent̄: fecimꝰ palam con
trarijs ſubijci aliquid oportere: docuimꝰ duo prorſus eſſe
contraria: tametſi numerus hic vere ſupuacaneus eſſe vi
deatur. Nā alterꝰ ꝯtrarij abſentia aut preſentia ſufficere
69 videtur ad trāſmutatiōes: ita fieri vt forma vicē ꝑuatiōis
ſubire prebereqꝫ videat̄. Naꝫ priuatio neqꝫ natura ē neqꝫ
forma ſed forme mera velut abſentia. Natura vō ſubiecta
id eſt materia ex proportione atqꝫ relatione cognoſcitur:
vt eni es ad ſtatuā ⁊ lignum ad lectum: ita materia ad cō
ditam ſubſtātiā ⁊ ad reliqua item entia reſpectuꝫ ⁊ ancil
latum gerit. Nam quum ſit ſubiecta ſubſtantie: manifeſtū
70 eſt ſubijci debere quoqꝫ ijs que ſubſtātie accidūt. Utrum
autem materia ⁊ forma ſint ſubſtātie: nondū liquet. Ne
qꝫ illud itē adhuc eſt declaratū: quo pacto forma princi
pium ſit: ⁊ an incorruptilis aliqua: aliqua vero corrupti
lis habeatur. Iteꝫ ſi incorruptilis quelibet quomodo nō
eterna ſit quelibet incorruptilis quō quelibet nihilominꝰ
principium ſit. Uerum ſuperſedeamus hoc loco huiuſce
modi queſtionibus: quippe que ad partem aliq̄ꝫ inſtitui
71 nobis operis adiungi nō pn̄t ſed ad curā ſuperioris phi
loſophi ꝑtinere maxime videantur.
p Oſt hec exponemꝰ ⁊ docebimus mediū: quo diffi
cultates eas: que animos antiquoruꝫ perdiu vehe
menter anxerunt facile diluantur. Plane illum quum ex
philoſophie rationibus veritatem ⁊ rerū naturā appre
hendere vel impendio niterentur: a veritate longiſſime
receſſerunt. Q̄ꝫobrem aliam ingreſſi ſunt viam ex impe
ritia diſputādi: putauerūtqꝫ nihil gigni poſſe neqꝫ corrū
pi: quum id ſequi arbitrarentur: propterea ꝙ neceſſari
um videbant eſſe quicquid oriretur aut ex ente oriri aut
ex non ente. Enimuero ex ente non poſſe: quippe quod
iam ſit: neqꝫ ex nō ente: vtpote quod fieri nequeat. Sed
oporteat omnino inſtrui ⁊ ſubijci aliquid. Q̄ꝫobrē quum
generationē atqꝫ ortum de medio ſuſtuliſſent: concretio
nem ſecretionemqꝫ ſuffecerūt quibus res non nouari gi
gnitue: ſed erui atqꝫ in lucem proferri cōtingeret. His ita 72
ratiōibus quum vterent̄ id qđ conſequēs ſtatim erat adij
ciebant: h̄ eſt multa nō eſſe entia oportere: ſed vnū. Nam
ſi multa ſunt inquiūt differentia ⁊ diuerſa erūt inter ſe: et
qđ ſequēs eſt: diuerſa ⁊ differētia erunt ab entibus. Que
autem ab entibus differūt eſſe non poſſe. Hanc igitur opi
nionem ꝓpter eas quas diximus cauſas maxime ſecuti at
qꝫ amplexi ſūt veteres. Nos vero huiuſmodi queſtiones 73
duobus modis exoluimus. Quorū prior eſt hic. Duplici
ter dicitur fieri ex ente aliqd. Item ens aut nō ens fieri: at
qꝫ vt generalibus loquamur: ens pati agereue ſolet habe
re ſignificatos duos. Neqꝫ hoc modo in ſimplici genera
tione intelligendū qualis eſt hominis: ſꝫ ⁊ in ceteris quo
qꝫ vt quum quis albus ⁊ muſicus fit: vt autē latius ea res
pateat: ſubijciemus exemplum. Dicimus medicuꝫ agere 74
quippiam aut pati dupliciter: per ſe id eſt in eo ꝙ medicꝰ
per accidens in eo qđ nō medicus. Quum eni curat egro
tos per ſe id facit vt medicus. Quum vero edificat nō fa
cit id ſ̄plr̄ tāq̄ꝫ medicꝰ ſꝫ tanq̄ꝫ is: cui accidit edificator vt
eēt ⁊ opifex. Rurſū ſi p ignauiā aut negligētiam dediſcat
medicandi artem: patit̄ in eo qđ medicus. Si vero efficia
tur albus nō patit̄ in eo ꝙ medicus: ſed p accidēs: puta in
eo ꝙ niger. Igit̄ duo ſignificantur quum ex non entibus
fieri aut nō ens fieri dicitur. Unū vt id qđ eſt non ens: in
ſit: ⁊ eſſentiā ſuſcipiat: qđ eſt impoſſibile atqꝫ hic eſt ſigni
ficatus oratiōis illius in qua dicit̄. De nō ente in eo qđ nō
ens fieri aliqd. Quē ſignificatū quum ſolum eſſe veteres 75
eſſent ſuſpicati generationē ademerunt a rebus. Alteruꝫ
qđ ſignificant ea verba eſt. vt intelligatur non ens abire
et cōcedere ei enti qđ eſt futurū: quēadmodum fit ex imu
ſico muſicus. Atqꝫ hoc eſt de non ente p accidens fieri. Id
eī ex aliquo tanq̄ꝫ nō ſubſiſto imanenteqꝫ fit: per accidens
ex nō ente fieri dicitur: quo ſignificatu nos diximus ex nō
ente fieri ea que fiūt. Quoniā ex priuatione que in ſe non
ens eſt concedente ⁊ abeunte fiunt: vel alio modo etiā fi
unt per accidēs ex nō ente ꝙ ex ea materia generant̄: cui
priuatio que nō ens eſt accidit: ita fit vt in rebus genera
tis poſſit ineſſe non ens: nō tamē id: qđ eſt per ſe non ens:
ſed id cui nō ens heſit ⁊ accidit. Hoc autē eſt ipa materia
Eque ⁊ illud fieri nō poteſt: vt ex eo qđ eſt fiat ſimpliciter 76
aliquid aut id qđ eſt fiat: ea parte qua eſt: per accidens au
tem: ex eo fieri ꝙ iaꝫ eſt nihil pugnat. Et vt clariora ſint.
ea que dicimus: adhibebitur exemplum. Ponamꝰ canē
in equum mutari aut in qđuis aliud animal: qđ ⁊ fieri cer
nitur in aliquibus. Quēadmodum is qui dicit animal fie
ri ex animali: non dicit id: quatenus animal eſt. Non eniꝫ
fieri pōt vt animal quum abit in alterū animal: tranſmu
tetur in eo ꝙ anial: neqꝫ qđ fit animal ex animali: tanq̄ꝫ ex
animali fit animal. Sed quum ex animali fieri anial dici
tur: nihil aliud ſignificatur: quam ꝙ ex eo: cui eſſe animal
contingit: alterum quiddam fit: cui eſſe itidem animal cō
tingit. Similiter ſi aqua fiat ex aere: ens ex ente factum eſ
ſe videbitur: nō ꝙ ea res que iaꝫ ē fiat denuo: aut ea que iā
eſt facta: ſed ꝙ ex aliquo de quo predicetur ens: alia res
gignatur de qua etiam predicetur ens. Quemadmodum
ergo ſi fiat animal in eo ꝙ animal: nō ex animali fit: ſed ex
non animali: puta ex ſemine. Ita ſi ens ſimpliciter fieret

UVA. BHSC. IyR_086_3

nõ ex ente aliquo fieret:ſed penitus ex nõ ente. Quod fie
ri omnino nõ eſt. Eodẽ modo neq; id qd ſimplr ẽ nõ ens
fieri poteſt vlla rõne. Quapropter ex ente ⁊ nõ ente gene
rari res queunt ſine vlla controuerſia repugnantiaue: qꝛ
nõ eodẽ reſpectu cõſiderationeq; capiunt. Naz ſi ex ente
generari rẽ dixeris: recte dixeris: qꝛ alterũ quiddã eſt. Si
cõtra dixeris ex nõ ente: recte ẽt dixeris: qꝛ hoc nõ ẽ in eo
qd fit: ⁊ vt ſimplicius loquar. Generatio eſt ptim ex ente
quod nõ fit: ⁊ partim ex non ente: quod fit. Quo euenit vt
priuatio ⁊ hmõi natura ipſius neceſſaria ſit ad generatio-
nem conſeruandã: quia ſcilicet nullũ ens in eo ꝙ ens: ge
nerari poteſt. Cũ materia igitur merito debet adeſſe pua-
tio. Atq; hic vnus eſt diſſoluendi modꝰ. Alter eſt ĳs q du-
citur ex ea diuiſiõe que nobis ꝓdita eſt de actu ⁊ poteſta-
78 te. Ex materia ſiquidẽ quum fiant res: fiũt ꝓcul dubio ex
ente potentia nõ ex ente actu. Atq; huius quoq; ſolutiõis
viam nobis natura priuationis aperuit: quippe q̃ efficiat
vt materia ſit poteſtate nõ actu. Non eſt itaq; prorſus inu-
tilis generandis rebus priuatio. Q̃uis cauſa ꝑ accidẽs re
rum que generãtur appellata ſit. Non tamẽ pari loco cuz
ĳs cauſis habenda: collocandaq; eſt q̃ ꝑ accidẽs eẽ iudicã
tur: quales ſunt album ⁊ nigrũ: quũ ei accidunt homini q
muſicus efficitur. Nã huiuſmodi cauſe ad generationem
nihil conferũt. Plurimum ꝑuatio ad confert ad vniuer-
ſam. Eſt enim cauſa principiũq; ꝑ accidens quandoqui-
dem nõ poteſt contingere: vt quicq; fiat ex eo ſubiecto cui
nõ ſit oppoſitum aliquid.

79 Ure igitur accuſant coarguunturq;: qui naturã
i vſq; adeo neceſſariã aut ſuppoſuerũt: aut taciti
preterierũt: horũ alĳ nihil omnino de priuatio
ne dixerũt. Alĳ dixerũt quidem: ſed imperfecte.
Nã ĳ q rerũ materiã ſubiectũ quoddaz actu eſſe arbitra
bantur ⁊ corpus: vt ignẽ: aquam aerem ⁊ huiuſmodi ali-
quod priuationẽ penitus ignorabant. Plato vero quum
diceret materiã inter non entia eſſe annumerãdã: innuiſ
ſe videtur: quodãmodo eſſe priuationẽ in rebus: ceteruz
non plene naturã illius expoſuit. Nam ex ĳs que dixit ſe
quitur ex nõ ente in eo qd nõ ens: generari res poſſe. In
eo nãq; ꝙ Parmenidem laudat ſententẽ vnũ ens eſſe: ⁊
id qd ꝑter ens eſt: eſſe non ens: videtur concedere ex ſim-
pliciter nõ ente fieri omnia oportere. Nã ſi vnum ſit ens:
et id qd preter ens eſt nõ per te ſit parte non ſit. i. per acci
dens: ſed ſimpliciter atq; abſolute non ens: vt Parmeni-
des exiſtimabat nõ poteſt effici: vt materie natura rema-
neat: aut vt partim ſit partim non ſit: ſcilicet poteſtate ſit:
actu nõ ſit. Si autẽ ex vno illo ente fieri quippiam nequit
quum ſit immutabile: ſi itez neceſſe eſſe: vt id qd ſit fiat ex
altero: qcqd vero preter ens ẽ oio nõ ens ſit: ſequitur ma
xime vt ĳs qui accedit Parmenidi: q̃uis negat aperte qd
ſequitur: quum primum tamen generationem eſſe conce
dit ſtatim videatur illam ex non ente deriuare atq; dedu
cere. Sed neq; illud quidem recte: ꝙ materie definitio-
nem non ſeiungit a definitione priuationis: ſed quoniam
nnmero idem eſſe ambo illa videbantur: arbitratus ẽ ra
ratione quoq; idem eſſe proinde eque pollere definitiõe
et poteſtate nature. Nos vero materiã et priuationem di-
ſcrimine apertiſſimo diſtare cognoſcimus: illa per acci-
dens nõ eſt ea ratione qd cõplecitur priuationẽ: que per
ſe atq; omnino non ſit: illa vſq; adeo prope eſt: vt ſit ens:
vt et propinqua compoſito ſit et pars ipſius ex principibꝰ
altera: illa poſtremo: in quã rerum omnium abitio fiat ac
reſolutio: contra de priuatione dicendum. Ita concludit
ex ſimpliciter non ente nullas conſtare generationes ſed
ex eo ſolum qd per accidens non ſit: vel ſi ſit poteſtate tã-
80 tum ſit. Qui vero paruum ⁊ magnũ principia faciũt. ſiue
vnum ſignificent illa. ſiue duo quia tamen vtrãq; nihilo-
minus de materia predicari volunt: non tris res ſed tria
vocabula credunt eſſe principia. Nam magnum ⁊ par-
uum: non hoc materiam: priuationem illud oſtendit: ſed

vtrũq; materiã: ita priuationẽ omnes deſpectam indiſcre
tamq; habuere. Nobis plane vt diximus differe illa plu-
rimuz videntur: materia enim cauſa permanens eſt atq;
vna cum forma cuius eſt coniuge tanq̃ mater gignendis
rebus preſto eſt. Altera pars contrarietatis priuationem
dico. Si qualitatem illius atq; officiuz animo cõplectare:
intelligatur neceſſe eſt omnino nõ eſſe: corrumpi ei eſſen
tiam rerum: ⁊ formã: que rebus omnibus bona ſũt. Q̃q̃
illud admirari non deſino ſi ſit priuatio corrumpi rerum
eſſentiam: ſi nõ ſit: oriri at naſci omnia oportere. Nihil ei
fieri poſſe niſi corruptio alicuius diſſolutioq; precedere t
Alioquin fuiſſent oĩa immortalia ⁊ ſempiterna. Malũ
itaq; ex hoc ꝓficiſcitur: ⁊ propter hanc contingit interitꝰ.
Nam quum materia ſit receptrix capaxq; priuationis: at
q; id habeat ſolum: vt potentia cõſtet: infirmior ⁊ imbecil
lior eſt q̃ vt poſſit formas: quas vicibus ſuſcipit perpe-
tuo retinere. Sed quur ſuſcipit vicibus formas? quia ap-
petens eſt diuinitatis: ⁊ diſcupiens boni. Uoco autem di-
uinum ⁊ bonum primã formam ⁊ primam cauſam: q̃ re-
ferunt ur collimãtq; oĩa: ⁊ cui queq; res tendit fieri quã 81
ſimillima quãtum poteſt: poteſt autem quantum natura
conceditur. Ea vero appetitio quonammodo eſt: in mate
ria. Profecto veriſſimũ puto qd dicitur: prouidentiã fuiſ
ſe: que ⁊ turpi deſiderium honeſtatis: ⁊ egenti opulentie
quantum ſit ſatis iniecerit. Huic igitur forme prime: que
ab oĩ abiuncta materia eſſe: que libera vndiq; ⁊ impro
miſcua in totumq; abſtracta et ſeparata: atq; ĳs prete-
rea formis que profecte ſunt ab illa ⁊ in materia conſtitu-
te: contraria eſt et aduerſa priuatio. Materia autem refer
tur ⁊ quaſi identidẽ reſpectat ad formã: cuiꝰ eſt appetẽtiſſi
ma: eiq; adicta ſemper atq; preſeruiẽs eſt. Non eſt igitur
in materie natura priuatio: qꝛ formã ſimul appeteret: la-
bem ⁊ corruptionem ſuam appeteret. Unius enim corru
ptio eſt alterius contrarĳ cõſtitutio repreſentatioq;. Iaz
ſi nõ ſit diuerſa ratio priuationis a ratione materie: ſ; vna
atq; eaz penitus: qui poſſet defendi: ne priuatio: quemad
modum ⁊ materia formarũ conceptaculũ haberet? Pro
indeq; tanq̃ materia formis omnibus participaret: atq;
ita cũ formis illis adeſſet conſociareturq;: quarũ nihilo-
minus priuatio fuiſſet ꝙ eſt quidem dictu ſaltem porten-
toſiſſimũ. Nam materia qui cõſiſteret: ſi per alterum pri-
uata ſpoliataq; diceret. Altero particeps ⁊ conſors eſſentie
fieret? Age vero natura materie ſi iunctam atq; innexam
priuationem habebit: nonne omnibus ſimul formis pri-
uata neceſſario videbitur? Atq; ita corrumpi demuz om
nia atq; deſtrui oportebit: tametſi aliquã ex formis habe-
re: aliquam non habere dicatur. Si igitur neq; forma eſt
appetẽs ſui: quuz nemini ſeipſo ſit opus: neq; cõtrĳ qꝛ cor
rumpunt ſe mutuo perimuntq; contraria: reſtat vt mate-
ria ſit que appetat formam: quemadmodum femina ma-
rem: ⁊ turpe honeſtum ⁊ pulchrum. Dixi materiam eſſe
appetentem forme: quemadmodum turpe honeſti ⁊ pul
chri: ſed turpe qua turpe non eſt appetens pulchri: ſ; tur
pe qua turpe non eſt appetens pulchri. Ceterum nõ eſt ꝑ
ſe in materia turpitudo deformitaſq; ſed per accidens q̃-
tenus priuationis eſt conſors.

Ateria vno modo fit ⁊ corrumpitur: altero neq; 82
m fit neq; corrũpitur. Per accidens corrũpit: quã
id qd materie accidit corrumpitur per ſe: hoc au
tem eſt priuatio: corrumpitur ergo: quoniam id
qd intra ſe tenet corrumpitur: quemadmodum corrum-
pi amphoram dicimus: quum vinum qd eſt in amphora
muceſcit aut putret. Sed per ſe ⁊ ex propria natura cor-
rumpi non poteſt. Nunq̃ enim potentia illa intercidit: q̃
in materia eſt: neq; igitur genita eſt vnq̃: neq; interitu-
ra vnq̃. Nam ſi generari poſſet materia neceſſarium eſ-
ſet ſubiectum vtiq; aliqd: ex quo manente antecedenteq;
vt cetereq; res produceretur. Hoc autem nihil aliud eſt
q̃ ipſa porro materia. Ita eueniet: vt fuiſſe videatur ante

q̃ fiat: ſimiliter ſi corrumpi poſſet: in materiam demuꝫ reſolueretur: ita corrupta eiſe videbitur anteq̃ꝫ corrumpať. De materia ſatis dictum: ꝙ ingenita: ꝙ incorrupta: ꝙ diuerſa res a priuatione: ꝙ primū ſubiectum ex quo primo conſtante immanēteqꝫ omnia procreanť nō per accidēs. dixi nō per accidens: vt exciperetur priuatio: ex qua fieri per accidens: et generari res pūt. At de forma vtruꝫ vna an multiplex ſit: ⁊ q̄ ſit: nō intereſt phyſici q̄rere: ſꝫ mun⁹ ē primi philoſophi. De naturalib⁹ autem ⁊ corruptibilib⁹ formis: que proprie principia non ſunt: ſed ſolum cauſe et tanq̃ꝫ elementa generatilium rerum: ⁊ ſequentibus libris ⁊ toto opere agemus.

¶ Themiſtij phyſices: liber ſecūdus: Interprete hermolao barbaro.

Unc his rebus ita cōſtitutis aliud initium inſtitutiōi noſtre commodius ſumentes reddere diffinitionem curabimus eius rei quā naturam vocamus. Omnia que ſūt aut per naturam ſunt: aut p̱ cauſas alias ſunt: lectum: fundamentum: militia: theſauri repertio: ex his alia per artem ſunt: alia p̱ fortunaꝫ habentur. Per naturam ſūt animalia ⁊ animaliū mēbra eorū nāqꝫ: que natura cōſtant: partes quoqꝫ natura conſtabunt. Non ſic in ijs que artē aut manu fiūt. Domus enim per artem fit: lapides nō fiunt. Sed ⁊ plante p̱ naturā ſūt: et corpora illa ſimplicia: ignis: aer: aqua: terra. Si atqꝫ acceperimus notauerimuſqꝫ id in quo ea que p̱ naturā conſtant differūt ab ijs q̄ natura nō cōſtant. definitionem naturetenebimus. Differūt aūt eo ꝙ naturalia videnť p̄ncipium ⁊ cām inter ſe habere quietis ⁊ motus: qꝺ manifeſtiſſime aīalia declarant. Hec enī ⁊ locum ex loco mutant: et augentur: ⁊ minuunť: ⁊ alterantur ab ea cauſa. quā intrinſecus obtinent. Plante quoqꝫ q̄ꝫq̄ꝫ motu locali carēt alios tamē motus exercent. Cōtra eſt de elemētis ſimplicibuſqꝫ corporibus: quippe que nullo motu alio extra q̄ꝫ locali moueanť. Non ſoluꝫ autē hec p̱ naturam intus poſitam mouentur: ſed etiā quieſcunt. Diuinū ⁊ celeſte corpus excipio: in q̄ natura eſt principiū ſciens ſempiternū motum: nō etiam cauſa aut principium quietis. Artificioſa vero qualia ſunt lectus ⁊ tunica: in eo ꝙ artificioſa ſūt: id eſt in eo ꝙ lectus ⁊ in eo ꝙ tunica nullum habent principium inſitum motionis. Quieſcit enim ſemp̱ ea forma quā ars appoſuit. Ceterum lectus ⁊ tunica ⁊ omnia arte facta in eo ꝙ terracea lapidea eburnea aut ex plurib⁹ elementis concreta: fieri poteſt: vt dimiſſa ferantur deorſum aut putria facta coaleſcentiaqꝫ comprehendant: ita vt germinent: quo fieri aut natura videatur in quibus ineſt principiuꝫ ſciens quietis ⁊ mot⁹. Eſt ne itaqꝫ naturale corpus ſtatua: quum deorſum feratur: geratqꝫ intra ſe cauſaꝫ motus: an non intra ſe primo gerit? neqꝫ dicitur ſtatua in eo ꝙ gerit: ſed intra es potius. Ceterū nauis q̄ꝫ gubernator mouet: ſi vim vocabili ſpectes: quur non habeat intra ſe motum hunc ex natura. Eſt enim intra ipſam gubernator: ⁊ quideꝫ intra ipſam: primo. Nam quonam in altero prius q̄ꝫ in naui eiſe poteſt. Neqꝫ eni deperitia ipſa ⁊ ſcientia gubernandi loquor: quippe que primum in anima inſit: ſed de illo gubernatore: qui temonem manu tenet. Sed dicendum eſt nauim nō p̱ ſe moueri a gubernatore: quum in definitione nauis nullius comprehendatur gubernator: neqꝫ contra nauis in definitione gubernatoris. Quorum vterqꝫ modus eorum eſt: que per ſe habentur. Quapropť gubernator ſepať a naui qꝛ naui p̱ ſe nō ineſt. Nam etſi egrotet medicus reſtituatqꝫ ſibiipſi ſanitatem: habet certe intra ſe primū mouendi principium artem videlicet: ſed ſanatur ⁊ mouetur hunc in modum non per ſe: quia in eo ꝙ egrotus ſeip̄m recurrat: alioquin omnes qui egrotarent ſeipſos poſſent curare: ſed in eo ꝙ accidit vt ijs qui egrotabat etiā medicus eſſet. Proinde ⁊ hec viciſſim a ſe diſiungi diſſociariqꝫ poſſunt. Similiter de omībus eſt ſtatuendum que finguntur: ficta voco ⁊ artificiaria: quorum nullum intra ſe poteſt habere principium fictionis: vt domus ⁊ omnia manufacta: aut ſi quid eſt quod intra ſe principiū fictionis habere videatur: illud neqꝫ p̄mo neqꝫ p̱ ſe poteſt habere: vt medicus: qui ſeipſū curat egrotum. Ex his arbitror nature definitionē factaꝫ eſſe notiſſimam. Natura eſt principium ⁊ cauſa motus quietiſqꝫ: in eo cui primo ineſt per ſe: ⁊ nō per accidens.

Abere naturam dicunť quecūqꝫ huiuſmodi pri- 4
b cipium tenent: eaqꝫ omnia ſunt ſubſtantie. Nam id qꝺ compoſitum ⁊ conditum dicitur ex forma ⁊ materia exiſtit. Natura ſiquidem ſemp̱ ſubiectum aliqꝺ habet ⁊ in ſubiecto eſt: nō quemadmodum accidentia: ſed vt principium materiale rerum non omniū ſed corporalium. Secundum naturam autē ea eſſe dicū- 5
tur: que naturaꝫ habent intra in ſe: et preterea actus quoqꝫ eorum naturales: ⁊ impetus: qualis eſt in igni ſurſum tendente migratio delatione. Non enī poteſt delatione: eſſe p̱ naturā ita vt ignis: quia natura eſt principium delationis illi⁹. Ipſa vero delatio non habet intra ſeſe naturā quando quidem actus ille ſubiectum eſſe non poteſt. Eſt igitur ex eoruꝫ numero: que ſecundū naturam ſunt. Quare amplius eſt ſecūdum naturam eſſe q̄ꝫ naturaꝫ habere. Sunt etiam res que dicuntur eſſe natura: atqꝫ hoc plus ē q̄ꝫ ſecundum naturam eſſe: ſunt enī quedam res natura: que ſecundum naturā eſſe non poſſunt: qualia ſunt vitia obleſioneſqꝫ ex ipſa genitura contracte. Naꝫ ⁊ hec nature opera ſunt: quāq̄ꝫ laceſſite atqꝫ fruſtrate: neqꝫ eo vſqꝫ prouecte: quo naturalis ratio: atqꝫ ordo duxiſſet. Atqꝫ iſta quidem hunc in modum explicata ſufficiant.

St autem perridiculuꝫ conare demonſtrare na- 6
c turam eſſe: quum manifeſtum ſit pleraqꝫ eſſe natura et per naturam. Nec hoc quicq̄ꝫ eſſe clarius aut illuſtrius poſſit. Qui vero ex obſcurioribus contendit demonſtrari manifeſta poſſe: neceſſitatem demonſtrationis ignorat: neqꝫ diſtinguere id quod per ſe notum eſt ab eo eſt qꝺ per ſe ignotum eſt poteſt ſed quemadmodum nihil profecerit. ſiqui iam inde ab ortu cecus exoculatuſqꝫ cuperet de coloribus ꝙ ſint: ſyllogiſmo notitiam capere. Nam ſi vidiſſet ſemel ſuperuacaneus ſyllogiſmus foret. Nunc vero ſolas meraſqꝫ voces hauriet colorum: de rebus nihil intelliget. Non enim ſyllogiſmo ſed viſu colores iudicanť. Ita ſi ei qui neqꝫ mente ſit ſana neqꝫ māifeſta ⁊ ante oculos poſita videat: ſyllogiſmos p̄bueris: verba quidem temere fundentur: res vnqꝫ percipi ⁊ iudicari nō poterit. Igitur naturā eſſe abſqꝫ vlla ratione conſtituendum recipiendumqꝫ eſt.

Llud querendum potius vnam tantuꝫ rem an- 7
d plures nomen nature ſignificet. Videtur autem fere multiplex eſſe nomē. Nā vno ſignificatu natura dicit eiſe materia. Materia iterum duplex eſt. Una particularis: atqꝫ hec nō per omnia informis ē: ſed ad quendam modum: vt edium lateres: laterum humor et terra: ſtirpium elemēta. Altera generalis: atqꝫ hec eſt vltima ſine forma prorſus. Alio mō natura pro forma et ſpecie et ſubſtātia definitionis affertur. Tertio pro via et motu ad formam accipitur. Habetur et res alia: q̄ quuꝫ motus illius efficiens cauſa ſit: inſitqꝫ omnibus natura cōſtantibus: nomen ſibi nature maxime ⁊ p̄prie vendicat Dicitur et ſubſtantia quelibet eſſe natura: qualiſcunqꝫ ea ſit: ſiue ſimplex: ſiue cōpoſita. Sane de reliquis ſuo tēpore diſputabimus. Nunc de materia ⁊ forma diſquirendū illud eſt vtra ſit dignior nomenclatione nature. Nonnullis videtur materia magis eſſe natura q̄ꝫ forma: vt lecti natura ſit lignū: nō ars: ſtatue ſit es. Propterqꝫ hoc natura

aque pꝛimum ſubiectum eſſe credebatur: ꝙ ⁊ infoꝛmiſſi-
8 mum videretur ⁊ longe carentiſſimuꝫ figura. Eius rei ar-
gumentum afferebat antiphon: ꝙ ſi quis lectuꝫ infoderit
ita vt vires putredo concipiat ⁊ germinet: non lectuꝫ ſed
lignū eſſe pꝛouenturum: perinde ac ea diſpoſitio quā fa-
cit rithmus per accidens ſit illi. Rithmū autem vocabat
foꝛmam: pꝛopꝛie vero ſubſtantiam eſſe illam dicebat que
permaneret ⁊ continue huiuſmodi varietates nouatiōeſ-
qꝫ ſuſtineret. Idem arbitrabatur dicendū de reliquis ſub
tectis: ideſt quēadmodum de ligno dicitur reſpectu lecti:
ita de aqua terra ⁊ quolibet alio coꝛpoꝛe eſſe dicenduꝫ re-
ſpectu ligni. Sunt eni illa ſubiecta ligno: ⁊ eo iure quo li-
gnum eſt natura lecti exiſtimāda. Ita aquam et terram: ſi
9 ſubiecta ſint ligno: naturam ligni eſſe conſtituenda. Pꝛo-
inde qui ignem vel aerē eſſe materiam rerum putabant:
ijdem nature vocabulum igni atqꝫ aeri tribuebant: ⁊ q ité
plures materias ediderūt: etiam plures conſtituere natu-
ras. Reliqua omnia aut qualitates illarum eſſe aut habi-
10 tus aut affectiōes. Hanc igitur immoꝛtaleꝫ eſſe ſeculis oī-
bus: vt interitus ita ⁊ oꝛtus immunē. Rerum ſiquideꝫ na-
turā ſeruatam opoꝛtet cōmeare. Cetera ⁊ infinities fieri ⁊
coꝛrūpi. Hunc in modū conant illi materiaꝫ demōſtrare
11 potioꝛem eſſe naturam. Qui vero pugnant pꝛo foꝛma: cō-
tenduntqꝫ illam verius dici iuſtiuſqꝫ naturam: vtunt ar-
tefactoꝛum exemplis. Quemadmoduꝫ inquiunt in ſtatua
atqꝫ naui: ⁊ poſtremo omnibus que finguntur arte: nō in
materia: ſed in foꝛma artificium ſpectatur: ita in plantis ⁊
animalibus: ⁊ poſtremo in omnibus que pꝛoducuntur a
natura: naturam non in materia: ſed in foꝛma comperias.
Et quemadmodum artefactoꝛuꝫ ars eſt foꝛma: ita ⁊ natu-
ralium foꝛma eſt natura. Neqꝫ enim ligna ſunt artificium
nauis: neqꝫ es artificium ſtatue: ſed figura dumtaxat ⁊ foꝛ-
ma: atqꝫ hoc eſt artificiarium ⁊ artefactū. Quare pꝛimum
ſubiectum nō eſt natura: ſed ratio ⁊ definitio ſinguloꝛum.
Atqꝫ hoc eſt per naturaꝫ factum ⁊ naturale. Nam es artē
non habet anteq̄ꝫ ſtatue foꝛmā recipiat: neqꝫ materia na-
turam anteq̄ꝫ aduentu foꝛme alicuius oꝛnetur: qualis eſt
caro potentia: quum actu ſit caro. Quod ſi materia ſimul-
atqꝫ ſuſcipit foꝛmam: ⁊ naturā habere dicitur: ⁊ ſcđm na-
turam eſſe nimirum foꝛmā eſſe naturam opoꝛtet. Si au-
tem definituri ſubſtantiam rerū: non figuram: pulchꝛitu-
dinem turpitudinemue: in finitione ſumimus: ſed id ſolū
ſcđm qđ queqꝫ res ſuam habet eſſentiam: ſcire autē opoꝛ-
tet in pꝛimis naturam eſſe ſingulis rebus eſſentiā: atqꝫ id
per qđ quodlibet eſt id quod ē: ſed quelibet res eſt id qđ
12 eſt ex foꝛma non ex ſubiecto. Natura igitur eſſe foꝛma vi-
detur. Foꝛmā poꝛro dicimus a materia nō reipa ſed ratio-
ne abiungi. Ceterū id qđ ex foꝛma exiſtit atqꝫ materia: na-
tura quidem eſſe iaꝫ non poteſt: ſed ex natura. Nā foꝛma
et materia iugate nō amplius eſt natura: ſed ex natura: vt
animal atqꝫ planta. Seoꝛſum itaqꝫ particulatimqꝫ vtrūqꝫ
conſideranti foꝛma videtur magis eſſe natura quā mate-
ria. Siquid ergo fiat enaſcaturqꝫ nō ante ſuum indipiſce-
13 tur nomē: q̄ꝫ foꝛmā recipiat vniuerſam. Tunc enim et ſūt
et eſſe dicunt ſingula quum actu ipſo ſūt: hoc eſt quum ſu-
am queqꝫ naturam conſecuta ſunt atqꝫ pfectionem. Per-
fectio auteꝫ eſt ipſa plane foꝛma. Q̄obꝛem poteſt hunc in
modum conſtitui ſyllogiſmus: cuius pꝛeſentia naturales
res ſūt ex natura: illud neceſſario eſt natura: ſed pꝛeſen-
tia foꝛme naturales res ſūt ex natura: eſt igitur foꝛma na-
14 tura. Nam ratio illa Antiphontis commeat ⁊ facile retoꝛ-
quetur. Si eni ꝓpterea mouetur: opinari materiam eſſe
naturā ꝙ ex eo lecto qui putris factus coaluerat: compꝛe-
henderatqꝫ demum ⁊ pullulum atqꝫ germen excluſerat
lignū nō lectus apparuiſſet: quur quum ex hoīe homo
naſcatur: nō ſit etiā foꝛma natura? Eſt ei homo foꝛma: vt
ex finitione latiſſime poteſt patere. Nā artificialē foꝛmaꝫ
neqꝫ nos quidem naturā facimus: quare foꝛma lecti neqꝫ
apud nos quoqꝫ eſt natura: quippe que nō ſit pꝛincipiuꝫ

motus quemadmodum ē natura. Foꝛma itaqꝫ naturalis
materialiſqꝫ ſemꝑ generationē conſtituit ⁊ pꝛebet ex ſimi-
li: canis ex cane: equus ex equo. Preterea oīe qđ ſit ⁊ ap- 15
pellat: ⁊ fieri dicitur: id quo pergit nō id vnde ſoluit: nec
a diuerticulo ſed ab intentione accipit nomē. Nam q̄ꝫob-
rem lignū fieri a fabꝛo ſcānum nō lignum putas? Quoni-
am inquies ex ligni foꝛma pꝛocedit ad foꝛmam ſcamni.
Item quum ſe aqua in aerem vertit: quur aerem dixeris
non aquam oꝛiri? quia nimirum huius deſerit foꝛmā: illi-
us conſequitur. Eodem pacto igitur ea que naſcūtur nō
ante dicuntur nata q̄ꝫ venerint ad naturam. Ad foꝛmā au-
tem veniūt oīa que naſcūtur: erit igit foꝛma natura. Nō
enim denominat natura quēadmodū medicatio: que q̄ꝫ
q̄ꝫ tendit ad ſanitatē nō tamē a ſanitate: ſed a miniſterio at-
qꝫ officio dicta eſt. Non ſic natura genitur aue: ſed quēad-
modum ſanatio: quia via eſt ad ſanitatem ⁊ calefactio: qꝛ
via ē ad caloꝛē ab artiū mgr̄is ſcitiſſime appellat: ita ⁊ nā
rectiſſime dicta ē: qꝛ via ē ad nāꝫ. Qm̄ vo iā oñdim⁹ foꝛmā
magis eſſe naturā q̄ꝫ materiam: ſcire opoꝛtet eam naturā
que pꝛo foꝛma capitur. duplicem ſignificantiā habuiſſe.
Nam pꝛiuatio quoqꝫ ipſa quodammodo foꝛma appella-
ta eſt: quo ſit vt vitia defectuſqꝫ coꝛpoꝛis ex natura vide-
tur accidere. Uerum quid ea de re ſentire cōueniat poſte-
rius indicabitur: illud quoqꝫ docebit: quomodo contra-
ria foꝛme intelligat eſſe pꝛiuatio: ⁊ quō ſimplex generatio
id eſt ea que ad ſubſtantias pertinent ex aduerſitatib⁹ con-
trarijſqꝫ conſtituantur.

Unc alienum non ſit ꝑſcrutari in quo differat a 16
n mathematico phyſicus. Ac vterqꝫ quidem circa
coꝛpoꝛa ⁊ accidentia coꝛpoꝛi verſari videt lon-
gitudines pūcta ſolida plana: atqꝫ huiuſmōi m̄l-
ta. Ceterū diſſimili genere phyſicus: ita vt cuꝫ materia ſit
coniūcta. Mathematic⁹ ita vt materia cogitatione: ratio-
neqꝫ abiungit. Item intentio phyſici refert ad coꝛpus na-
turale: qđ eſt in motu. Nam quum de figuris agit phyſic⁹:
de ijs agit: vt ſunt clauſule ⁊ termini coꝛpoꝛis naturalis:
mathematicus nō ita definit figuras vt termios: ſed vt ſpe-
cies quaſdam ⁊ foꝛmas ꝑ ſe citra motum ⁊ materiā conſi- 17
ſtentes. Plane aſtrologus pꝛoxime ad phyſicum videtur
accedere: nā ⁊ de his q̄ mouent: tractat in aſtrologia: ⁊ de
magnitudie ⁊ figura: q̄ ꝑ ſe coꝛꝑib⁹ inſunt nālib⁹: de quib⁹
phyſici neceſſario contemplantur: nam ſi ſcierit qđ ſit ſol
ignoꝛauerit q̄ per ſe inſunt ſoli: nō erit plene: neqꝫ pfecte
ſcientiam aſſecutus: ꝙ ſi vterqꝫ circa figuras ſolis ⁊ lune
verſatur: docetqꝫ vtrū mundus aut terra ſit rotunda: in 18
quonā obſecro phyſicus ab aſtrologo differet? Sed certe
q̄ꝫq̄ꝫ de eiſdem ambo rebus agunt: nō tamen eo de plane
modo. Non aſtrologus celeſtiū coꝛpoꝛum accidentia vna
cum geometra ſpeculatur: nō illoꝛum ſubſtantiā querit:
neqꝫ id ſcilicet curat: q̄ꝫ tales figure magnitudines mot⁹
talibus ſubſtantijs accōmodent: neqꝫ vires illoꝝ pueſti-
gat: neqꝫ q̄ꝫ ſic eſſe illa pꝛeſtet: que omnia ſuſcipiunt ⁊ ex-
ploꝛantur a phyſico. Et q̄ꝫq̄ꝫ vterqꝫ de motu celeſtiū coꝛ-
poꝛum ſatagit: tamen alter quantitatē motus docet: alter
qualitatem inſtituit: verbi gratia de ſole vterqꝫ motu ei⁹
ſed supputat Aſtrologus ſolem tanto tempoꝛe: tantuꝫ ce-
li emenſum phyſicus docet: ſolem ferri oꝛbiculari motu
ſuapte natura. Item alter rotundū dicit eſſe ſolem: quia
neqꝫ igneus: neqꝫ terreus: ſed ethereus habeat: alter qꝛ
quoquo verſus eq̄ conſpicitur totus: nam mathematici
materia nō vtuntur: ſed triangulum ⁊ cubum citra mate-
riam motūqꝫ definiunt. Quod ſi non ſolum intelligi: il-
la ſine materia: ſed cōſiſtere etiā poſſe ſine materia voluiſ-
ſent: certe rem nō modo difficilē: ſed etiā factu ipoſſibileꝫ
ſuſcepiſſent. Non eni cōſiſtere poſſunt margines ſine ijs
quoꝛū ſūt margines. Quoniam vero ſola cogitatione ꝑm
quā videlicet ſolā poſſunt. a materia ſeparantur: penes qꝫ
mentē ſeu ſequeſtrē abiungendo abſtrahendoqꝫ reponū-
tur: neqꝫ mendaciū eſt neqꝫ vllus erroꝛ intercidit. Atq; 19

ideas defendūt: ꝙ neqꝫ cogitatiōe quidē abſtrahi pñt: ne
nedum intellectu ſolo: ſed actu quoqꝫ a materia eximūt.
19 At par quidem ⁊ impar rectū ⁊ curuū figurā ⁊ lineā defi-
20 nire poſſumus ſine motu ⁊ ſine materia. Carnis vero aut
oſſis aut id genꝰ corꝑis definitionē reddē ſine vlla mētiōe
materie nō poſſumꝰ: quēadmodum neqꝫ ſine naſo ſimitas
definiri poteſt: neqꝫ ſine cruribus bleſitas. Eſt autem ble
ſitas incuruatura ſuraꝝ crurium ue quā qui habent bleſi
et vari dicunt̄. Qꝫ autem ſint hec veriſſima: argumēto ſūt
diſcipline ille que inter mathematicas proxime ad ſcien-
tiam naturalem videntur accedere. Quippe que ⁊ motu
et ſenſu nitantur. Cuiuſmodi ſunt ꝑſpectiua: harmonica
aſtronomia: he quum lineam accipiant a geometra: quā
ille tametſi naturalem: nō tamen vt naturalem conſide-
rāt: ſed vt a materia cogitatione ⁊ ratione ſeiunctā: quum
itaqꝫ huiuſmodi lineam accipiant a Geometra nō quē-
admodum facit geometra abſoluunt illā a motu ⁊ a mate
ria: ſed quia ad illarum artiū demonſtrationem neceſſa-
ria eſt linea ſubſiſtens actu. Vtuntur illa tanqꝫ mobili et
tanqꝫ naturali: qđ ⁊ Dioptrarū vſus oſtēdit. Si igitur ea
que poſſunt cognitione rationeqꝫ ſeparari: ſimulatqꝫ po-
nuntur eſſe actu nō poſſunt amplius ſeparari. Quāto ma
gis eſt obſeruādum ne actu ſeparemus ea: que neqꝫ ratio
quidem poteſt ⁊ cognitatio ſeparare.
21 Voniā vero bifaria natura eſt forma videlicet ⁊
materia quēadmodum ijs qui ſimitudinē finit:
adhibet in finitione materiā: ſimitudo inquit eſt
cauitas naſi: qꝫqꝫ ea res melius deſcribituſqꝫ per
formā exprimitur. vtpote per quā fiat vt ſimus ſit quiſpi-
am. Ita de rebus naturalibus eſt dicendū: quippe que et
in materia ſint ⁊ cum materia habeantur ⁊ eſſe id qđ ſūt:
ſint aſſecuta per formā. Qꝫobrem definiturus rem natu-
ralem vtetur quidem materia: ſed definiet ꝑ formam. Nā
et illud ſcio poſſe addubitari: quum due nature ſint: vera
ad phyſicum ſpectet. Vtrum de vtraqꝫ ſeorſum dicendū
22 agendum ſit: an de eo qđ ex ambabus prouenit. Qꝫ ſi de
eo ꝙ ex ambabus: oportebit maxime vtrāqꝫ cognoſcere
ceterū ſi ad veteres reſpicias ſola materia pertinebit ad
phyſicum. Nam Democritus ⁊ Empedocles modicū qđ
dam ⁊ quaſi per ſomniū de forma dixerunt. Atqꝫ hic odi-
um ⁊ amorem principia capitalia eſſe voluit: ille figuras
poſuit. Verum ſi vim earum probationū: qua attulimus
ſupra: conſideraueris. inuenies eum qui de forma eſt tra-
ctatum phyſico peculiariter eſſe propoſitum: mō ne peni
tus materia negligatur anteducaturqꝫ. Nam ſi ars imita-
trix ⁊ emula ē nature a qua effingit: artis autem eſt formā
et materiam rei ad aliquē finem cognoſcere: vt medici ē
ſanitatē bilem pituitā noſſe in qbus tū bona tū mala vali
23 tudo conſiſtit. Similiter edificator opifex ⁊ formā domꝰ
et materiā ſpectat vt ligna ⁊ lateres. Nimirum cōueniat
etiam phyſico naturam vtranqꝫ perſpectam ⁊ exploratā
habere. Preterea eiuſdem ſcientie eſt ⁊ finem cognoſce-
re: ⁊ ea que inſtituuntur ⁊ ordinantur ad finē: vt medici ⁊
ſanitatem: ⁊ ea que ſunt efficientia ſanitatis: ſed materia
propter formam eſt inſtituta. Ad quē igitur pertinet for-
mam cognoſcere: ad eundem quoqꝫ materiā pertinebit.
At vero formam huiuſmodi eſſe naturam: vt finis ſit na-
turalium corporū generaliter hunc in modum ediſces.
Id qđ continue motū actumqꝫ deinceps ad vltimū qddā
peruenit quieuitqꝫ: videtur motus finem habuiſſe: ⁊ con
ſecutum id cuius gratia mouebatur. Quod tamen de eo
motu intelligendum puta: qui neqꝫ fuerit interpollis: ne
ꝙ vlla extrinſecus turba: aut offenſaculo impeditꝰ: ita vt
ad id poſtremū: quo tendat citra omnē vim ſponte natu-
re peruenerit. Eiuſmodi autem extremum: ⁊ finis eſt for
ma: eo nāqꝫ naturales motus collimāt generatio auctio:
et inde ꝑfectionem adipiſcuntur ſuam: qua apprehenſa
ceu ferijs ociantur: ⁊ conquieſcunt: tum deinde cōmean-
tes vicibus reflectūtur: atqꝫ reciprocant. Perridicule ve
ro poeta viſus eſt finem ⁊ metam: cuius gratia facti ortiqꝫ
ſumus: conſtituiſſe mortem: eſt certe vltimum quiddam
mors. Non tamen omne vltimum tendit eſſe finis: aut id
qđ ſub hoc verbo cuius gratia ſignificatur: ſed id proprie
finis intelligitur habeturqꝫ: qđ preſtantius: atqꝫ meliꝰ ſit:
eſt enim queqꝫ res boni alicuius appetēs. ⁊ auctio nō mor
tis cauſa ſit. Nā ſepe deſinit augeri res anteqꝫ moriatur.
ſed perfectionis ⁊ forme gratia augentur omnia: et in ea
quieſcunt ſimulatqꝫ eſt ad illam ventum: mors vero ē vl-
timum non vt meta: ſed vt huiuſcemodi ſubſtantie debitꝰ
et neceſſarius quidam euentus. Sed ⁊ gignūt quoqꝫ ma 24
teriam artes nonnulle. Alie ſimpliciter vt edificator late-
res: alie dedolando poliēdoue: vt plaſtice cerā. Si igitur
operarijs artibus contingit materiam aliquando facere.
quur nō ſit ſpeculatiuarum cognoſcere? Sed et nos quo-
qꝫ ipſi qui fines ſumus: multa eni noſtra cauſa fiunt: non
ſolum intelligimus ⁊ cognoſcimꝰ: ea que propter nos ſūt
ſed etiam ad noſtros illa vſus plerumqꝫ trāſferimus. Ce-
terum quo pacto rerum finis ſit homo: qꝫqꝫ duplex finis
habeatur in libris de moribus declaratum eſt. Non opor
tet aūt mirū videri: ꝙ diximus nōnullas eſſe artis: q̄ ſuā
materiam faciunt. Quando etiā ille que quia principes
fabrice ſunt architectonice appellant̄: queqꝫ vident̄ maxi
me merito forme preeſſe inferiorībꝰ artibꝰ: materiā oīno
non negligunt. Due ſunt ſpecies huiuſmodi artiū: quarū 25
vtraqꝫ neceſſe eſt habeat rationē materie: harū altera ha
betur: que ſola vtitur forma. queqꝫ ei quā infra ſe tenet ꝑ-
ſcribit ⁊ imperat: qualis ⁊ quēadmodum futura ſit forma
hoc modo gubernandi ſcientia preeſt ei: que eſt faciendi
naues: vtitur enī forma nauis gubernator: ſed imperat
tamen fabro: quale nauigij genus idoneum ſit futurū ma
gis ad nauigandum: neqꝫ ex omni materia: aut ligno edi
ficare nauium ſinet: ſed ex tali vel tali. Ita materia quoqꝫ
illi cure erit. Forme eni qua vtitur: certa materia opus ē:
ad artem egregie: atqꝫ nauiter exercendam. Alterum ge-
nus eſt eaꝝ artiū: q̄ vt dixi principes ⁊ capitales vocant̄:
qđ nō vtitur forma: ſed introducit formam et perficit: im-
peratqꝫ ijs ſimiliter: atqꝫ preeſt artibus quas infra ſe con
tinet: impat dico quali materia opus ſit: exempli gratia: fa
ber ijs qui nauim eſt facturūs preeſt ei qui ſiluā cedit. Qꝫ-
obrem vt ratio oīs compendio habeatur quēadmodum
in artefactis: quum materiā creat ⁊ facit ars: forme gratia
et operis facit. Sic ⁊ in naturalibus: quorum materia fie-
ri nequit: ſed iam exiſtit habeturqꝫ neceſſe eſt gratia for-
me: ⁊ propter formam materiā eſſe. Dictum eſt autem ei
qui finem intelligit: intelligenda eſſe ea que ſpectant ⁊ re
gunt ad finem. Item materia ex eorum numero eſt q̄ ap-
pellant ⁊ referuntur ad aliud. Eſt enim materia alicuius 26
forme materia: atqꝫ alteriꝰ itē altera: videlicet ea que par
ticularis eſt ⁊ propinqua. Is igitur qui alterum aſciſcit:
alterum quoqꝫ neceſſario ſuſcipit. De materia itaqꝫ phy-
ſicus intimē aget vt cogitationē ad formam referat vniuer
ſam: de forma quoqꝫ aliquatenus ita vt a materia nō deij
ciat oculos: ſed identidē reſpectet in totum: quemadmo
dum medicus neruum explorat: ita hominē phyſicus cō-
templatur. Qꝫqꝫ eni forme materiales quandoqꝫ a mate
ria cogitatione atqꝫ aīo eximuntur. Non item pñt actu
aut ſubſiſtentia eximi. Qꝫ autem forme naturales ſint om
nes in materia conſtitute ea ratio aſtipulatur: ꝙ quecūqꝫ
gignuntur oriunturqꝫ ſimilia ijs proueniunt vnde ſūt ge
nita. Nam ⁊ hominem homo gignit ⁊ ſol vt videri poſſit
vnaqueqꝫ efficiens cauſa in materia eſſe collocata: tā ea
que proxima adinuentaqꝫ eſt homo qꝫ ea que remota ſol.
Vtrum autem alique forme habeantur: que ſcđm ſubſtā- 27
tiam a materia ſint abiuncte: ⁊ quonā pacto reſpiciant in
feriora hec: ⁊ que poſtremo ſit earum natura: munus eſt
prime philoſophie indicare. Satis hactenus dictū de ijs
principijs eſt: que tanqꝫ elementa naturalium rerū eſſen
tiam ſubſtantiamqꝫ conſtituunt.

UVA. BHSC. IyR_086_3

28 Uncaliius repetitio principio conabimur nume
n rum ⁊ genera cauſarũ exponere. Ac vno quidez
modo cauſa pro eo accipi ſolet ex q̃ immanente
ſubſtanteq̧ aliquid fit. Ut es ſtatue aurũ pbiale
et horum genera. exempli cauſa. Phiale propinqua ma,
teria hoc aurum: generalis eſt: aurum metallum corpus.
Alio modo cauſam ꝑ forma capimus ⁊ exemplari eſt pro
definitione rationeq̧ eius qḋ appellant hoc nomine q̈d
ſit rei eſſe. Ut ſi eius concentus qui Diapaſon dicit: defini
tionẽ illam attuleris. Diapaſon eſt vniuerſitas cõcentus:
ſiue duorũ ad vnũ reſponſus ac menſus. Tunc fueris et
formã eius rei: ⁊ quid ſit rem illam eſſe complexus. Exẽ,
plar autem voco nõ eo modo quo ij qui ideas poſuere: ſe
paratas quaſdã ſpecies atq̧ ipſas ꝑ ſe nullo innexu mate
rie ſubſiſtentes: ſed propterea q̈ definita preſcriptaq̧ ẽ
eorum omniuz forma que a natura proueniunt hominis
equi bouis fici olee platani: etiam illud principiuz vnde
hec oriuntur: eatenus ꝑgit mouendo ⁊ exercendo materi
am: donec forma illa ⁊ ſpecies materie coaptet ⁊ congru,
at plene atq̧ perfecte. Tertio dicit cauſa id vnde primo
principiũ motus capit: quẽadmodum is qui conſiliũ dat:
et quẽadmodum pater ẽ cauſa filij. Dixi primum princi,
29 pium iccirco: quoniã inſtrumẽta quoq̧ poſſunt cauſe q̈dẽ
motus videri ſed nõ prime. Quarto finis dicitur. etiã cau
ſa. Eſt autem finis ea cauſa quã ſub hoc nomine cuiꝰ gra
tia notari ⁊ intelligi volumus. Atq̧ hoc modo cauſa geſta
tionis deambulationiſq̧ ſanitas eſt: neq̧ deambulationis
modo: ſed ⁊ reliquarũ actionũ functionumq̧: quas is qui
ſanitati ſtudet alias ex alijs ante finẽ exercet attenuatiõis
ieiunij potionũ: poſtremo ⁊ inſtrumentorũ om̃iuz q̈ꝫ eſt
ad ea facienda ⁊ obeunda vſus opuſq̧. Sunt enĩ hec om
nia gratia finis: tum geſtiones ipſe vt ambulatio vſtio: tuz,
inſtrumenta vt cucurbita medicinalis ⁊ ſpecillum. Cau
ſa itaq̧ accipitur tot fere modis.
30 Orte autẽ occidit. vt quuz multipharíã cauſe nũ
f cupentur plures vnius ⁊ eiuſdem rei cauſe inue
niantur: neq̧ id quoq̧ ꝑ accidens: ſed nõ eodem
tamẽ reſpectu: neq̧ eadem cõſideratiõe. Nã phia
le cauſe ſunt: ⁊ aurũ: ⁊ is qui fudit: ⁊ vtrũq̧ eſt cauſa ꝑ ſe:
verũ hoc vt materia: illud vt excuſſor vel opifex: fieri etiã
poteſt: vt nõnulle res coment ſintq̧ ſibi mutuo viciſſim,
q̧ cauſe: exempli gratia: labor ſuſcipit bone valitudinis
cauſa: contra labor bonam valitudinẽ facit: verum nõ eo,
dẽ vtrũq̧ mõ. Nam bona valitudo cã ẽ: vt finis: labor vo
cã ẽ: vt id vñ ꝑncipiũ motꝰ creat. Sũt eĩ labores bone va
litudinis cauſe efficientes. Laborum cõtra finis eſt bona
corporis valitudo: ſed ⁊ contrariorũ euentũ eadez poteſt
eſſe cauſa: dum non eundem habeat in vtroq̧ modũ. Nã
31 idez gubernator ſi adſit naui: cauſa eſt ſalutis: ſi abſit nau
fragij. Uerum he cauſe omnes in quattuor apertiſſimos
recidunt modos. Sunt autem a nobis denuo recurrendi
vt res ꝑquiſitius diligentiuſq̧ conſcripta ⁊ dilucidior ef,
ficiatur: ⁊ firmius diutiuſq̧ retineatur. Ac primum quidẽ
genus in materiam cadit ⁊ ſubiectum. Non eſt autez ma,
terie modus vnus: naz alter ſubiecte ſunt ſyllabis littere.
Id enim fit ſtructura cõpoſitioneq̧: aliter materia forme
quia videlicet fit hoc ꝑ alterationẽ. Terra autem et aq̈ ani
malium corporibus per compoſitionem ⁊ alterationẽ ſu
bijciuntur. Partes vero toti altero ex duobus modo ⁊ ꝑ,
poſitiones ſyllogiſmorum concluſioni. Secũdum genus
eſt: id qḋ nos ſuperius quid ſit rei eſſe vocamus: idq̧ mul
tis nominibus fungitur. Nã ⁊ totuz dicitur in ijs rebus: q̃
ex partibus conſtant: atq̧ totum quidẽ non ita vti vna cũ
partibus accipiatur: hoc enim eſt vniuerſum: id qḋ ex om
nibus partibus oritur: ſed vti ea res: que omnibus partu,
bus ſuꝑueniat: atq̧ in omnibus ſpectetur: id eſt ipſa abſo
lutio rei: atq̧ ꝑfectio: ꝑpter qḋ videlicet totum res dicun,
tur ⁊ iudicantur tote. Dicitur ⁊ compoſitio in compoſitis
et dicitur forma potiſſimũ comparatione materie. Tertiũ
genus eſt ea res: vnde principium ſumitur cieturq̧ motꝰ.
vt ſemen genitale: vt medicus: vt is qui conſiliuz dedit: et
poſtremo om̃is res que efficiẽs eſt rei alicuius. Quarum
genus eſt finis ⁊ bonum: id enim cuius gratia ſunt oĩa re,
quirit optimum eſſe: atq̧ finem reliquarum rerũ. Nihil
autem diſtat bonũ dicas: an qḋ apparet bonũ. Cauſe igit
tot ⁊ huiuſmodi habentur.
Erumtamen q̈q̈ ſunt quattuor genera cauſaꝝ: 32
v vnũquodq̧ nihilominꝰ genus in multos diſſeca
bimus modos. Efficientiũ cauſarum alia eſt pro
pinqua: cõmunior alia: propinqua: vt quuz recu
perate valitudinis cauſam fuiſſe medicum dicimus: com
munior: vt quum id feciſſe artificem dicimus. Rurſus hu 33
iuſmodi cauſarum: alie ſunt ꝑ ſe: alie ꝑ accidens: per ſe cã
eſt valitudinis medicus: per accidens decuratus: põt enĩ
accidere: vt is medicus ſit etiã recuratus. Licebit igitur di
cere recuratuz aliquẽ fuiſſe cauſam ſanitatis: ſed ⁊ illa q̈ꝫ
que cauſas: ꝑ accidens tanq̈ꝫ partes ⁊ ſpecies continẽt at,
q̧ complectuntur: vt genera: poſſunt cauſe appellari: vt
homo ⁊ animal ſanitatis cauſa fuiſſe dicãtur: ex accidenti
bus q̈ꝫ cauſis quedã adiunctiones ⁊ propiores habentur
quedã remotiores: vt albus ⁊ muſicus: qualem eſſe con,
tigit medicum: dici poſſet cauſa ſanitatis fuiſſe. Illa q̈ꝫ di, 34
ſtinctio prodita eſt. aut enĩ ſeorſum illas aut iunctim effe,
rimus: iunctim vt quum dicimus recuratum medicũ fuiſ
ſe cauſam ſanitatis: ſeorſum vt quum ſeparati alterutruz
dicimus. Quo fit vt modi cauſarũ naſcantur habeanturq̧
multiformes. Nã aut propinque ⁊ ſingulares ſunt: aut re
mote ⁊ generales: aut ꝑ accidens: aut per ſe: aut vt gene,
ra. Item aut coniuncte aut ſeparate: atq̧ hoc nõ ſolum in
cauſis efficientibus reperit: ſed etiam in ea que ad mate,
riam pertinet. Aurum eĩ hoc cauſa eſt materia rei effigia
te: ⁊ non ſolum hoc auꝝ: ſed ſimpliciter auruz. Item hoc
corpus: ⁊ non ſolum hoc corpus: ſed ſimpliciter corpus.
Item hoc flauum ⁊ nõ ſolũ hoc flauum ſed ſimplicier fla
uum ⁊ ſimpliciter coloratũ. Itẽ nõ ſolum diſiuncte auruz
ſed coniunctim aurum flauum. Effecta q̈ꝫ cum cauſis eun,
dem videntur habere reſponſuz. Alia nãq̧ vt propiqua
alia vt genera proferũtur. quẽadmodum ſi diceres. Po, 35
lycletum effigiaſſe dia duinenũ illum molli iuuenta exꝑſ
ſum: deinde diceres ſtatuam: poſtremo imaginem. Idez
videre licet in effectis ꝑ accidens: quorũ exemplis ſuꝑſe,
debo: ne moram atq̧ impedimentũ inferã ijs que ſequũ,
tur. Rurſus alia eſt diuiſio: ſinguli ſex modorũ: quos cau 36
ſis diximus eſſe attributos: in membra diducuntur duo:
actum ⁊ poteſtatem. Differunt autem hec inter ſe. q̄ cau
ſe que in actu ſunt: ſimul ſint neceſſe eſt cuz effectibus qui 37
procreantur: vt ſecans ſimul cum eo qui ſecatur: ⁊ vrens
ſimul cum eo qui vritur. Cauſe vero que non ſunt actu
ſed poteſtate non ſemper ſimul cum rebus effectis ha,
bentur. Non enim ſimul cuz edibus corrumpitur edifi, 38
cator: neq̧ ſimul cum lecto faber. Eſſe autem poteſtate
id nũc appello: qḋ nõ ſolũ egit: ſed prorſus receſſit ab ope
ra: ⁊ deſijt agere. Ceterũ oportet vniuſcuiuſq̧ rei princi,
pem cauſam ⁊ proximã querere: atq̧ hec eſt illa: ad quã
ſimulatq̧ ꝑuentum eſt: ceſſat queſtio ea que quur ita ſit ⁊
vnde nam a Dialecticis nũcupata eſt? exempli gratia: que
ritur vnde nam cauſa edium eſt Gabrias? Reſpondet q̈
edificator: iterum queritur q̈ꝫobrem edificator eſt. Reſpõ
detur quia edificandi ſcientiam ⁊ artificiũ tenet. Huc vbi
applicitum eſt: neceſſario ſiſtitur. Eſt enim aut veſani aut
pertinacis homĩs vlterius ꝑcunctari. Prima igit cã edi,
ficiũ eſt ars edificandi. Sed ⁊ generalium effectorum ge,
nerales cauſe aſſignande ſunt ⁊ particularium particula
res: vt ſtatuariꝰ dicat ſtatue cauſa fuiſſe: ⁊ hic huiꝰ. Item
effectorũ poteſtate: reddende ſunt cauſe poteſtate: ⁊ effe,
ctorũ in actu: cãe in actu ꝯſtituende referendeq̧. Q̈ꝫ igit
cãe ſint. q̈ttuor vicz ⁊ q̈t accipiant modis ſex vicz: arbitror
abunde ⁊ accurrate demonſtratum a nobis.

UVA. BHSC. IyR_086_3

Xiſtimant aūt caſus ⁊ fortuna cōpluriū eſſe effe
ctiui cāe: ⁊ fieri euenireq̄ʒ mlta tū caſu tū fortuna
cōſueuiſſe. Ac pmū qdē dignū ſcitu ē ſub quo nā
genere cāe duo illa gña collocent reponātur q̄ʒ.
Deide illud q̄ʒ nō ignorādū: ſit ne caſus ⁊ fortuna idē: an
res cāeq̄ʒ diuerſe. Poſtremo aggrediēdū qd vtrūq̄ʒ ſit p̄-
dere: adeūda tñ diſcutiēdaq̄ʒ pus ea q̄ſtio eſt: q̄ in vnoquo
q̄ʒ negocio cognoſcēdo maxie dʒ eē pnceps ⁊ caput. Sit
ne in rei nā caſus vllus aut fortuna: aut inania poti⁹ voca
bula temere circūferant. Q̄d plerīq̄ʒ iducti rōne dixerūt
q̄ʒ videbāt oim reꝝ q̄rū cās facimus fortunā ⁊ caſū: alias
nihiloſecius cās aſſignari afferriq̄ʒ poſſe ex eaꝝ gñe ali
quo: q̄ nobis ſupra ſūt pdite vel numero: verbi cā: ſiqs in
foꝝ exierit alloquēdi cōueniēdiq̄ʒ quēpiā grā: occurratq̄ʒ
ei amicus aliqs pegere pfectus reuerſuſq̄ʒ ex itinere: atq̄ʒ
hūc q̄ʒq̄ʒ cupiebat inteficere: nō tñ ſpabat futuꝝ obuiū
ſibi: illū hercules ſiqs iterroget q̄ʒobrē: aut quēadmodū
nactus ſit amicū? Caſu reſpōdeat. Sed nuge ſūt. Quur. n.
caſu dicat occurriſſe ſupueniſſeq̄ʒ poti⁹ q̄ʒ ſpōte atq̄ʒ ab ea
volūtate q̄ſi is exiuerat: vt in foꝝ deſcēderet? Nā ⁊ ſi ei nō
id cōſiliū fuerit pcedēdi: ſed diuerſo qdē negotio deſtina-
tus hoſpitē forte quadā: icurrēti: nō tñ eo valet id vti pro-
pterea nouare: aut ↄfingere aliā cām oporteat: q̄ amicus
ſit cōptus: pter volūtatē illā atq̄ʒ itionē i foꝝ. Si igit vni⁹
cuiuſq̄ʒ rei q̄ fieri dr̄ forte fortuna certā licʒ cām reddere q
ſcʒ poſſūt effugere ij q fortunā putāt cām q̄ndā eē iſtabilē
idefinitaq̄ʒ: qn videant nudū ⁊ ſine re vlla nomē fortune
iter cās referre collocareq̄ʒ voluiſſe? Q̄d ſi paꝝ pficit rō
valeat inquiūt auctoritas veteꝝ: q quū de cauſis reꝝ oiuʒ
cōquirerēt videt nullo numero habuiſſe fortunā. Hec fe-
41 re illa ſūt arma qb⁹ nōnulli fortunā de reb⁹ adimere ⁊ p-
fligare conant. Nos vo dicim⁹ primā rōnē illoꝝ cōtrariū
ei⁹ qd volebāt effeciſſe. Nā quū fortunā demere niterent
42 neſciūt ſe illā maxie ita ſtabiliuiſſe. Si. n. oia quouis mō
eueniāt cōferri i cās certas ⁊ determiatas poſſūt: idq̄ʒ ne
mo eſt q neſciat facere: quur tñ fieri q̄dā fortuna dicimus
q̄dā nō dicimus? Nimiꝝ opinor: q̄ fortuna cā q̄dā ē pter
certas illas atq̄ʒ determinatas: Nā ſi q̄dā effecta habent
de qbus ſimulatq̄ʒ iuēta eſt certa pfinitaq̄ʒ rō: nihil āpli⁹
poſſis ambigere. Quedā cōtra repiunt: de qbus nō ſimu
latq̄ʒ iuēta ē certa pfinitaq̄ʒ rō deſinas ambigere: ſed ad-
huc ad fortunā cōfugiū habeas: ſūma ptinacia eſt iſiciari
fortunā eſſe rōnē ⁊ cām quādā extra certas illas atq̄ʒ p-
finitas. Nā q̄ʒobrē obſecro Achilles Hectorē occidiſſet vl
tro: Adraſtus filiū Creſi fortuito? Aliogn ſi nullū ſit diſcri
mē i cauſis: oportuerat Adraſtū ſuſcepiſſe id facinus: et
ppoſito pcuſſiſſe: pinde atq̄ʒ dr̄ de Achille. Sed ⁊ reliqs ē
adhuc illis delirādi locus ita reſpōdere ſolitis: niſi teluʒ
collibuiſſet mittere: Creſi fili⁹ viueret. Sed enim voluit
quū miſit volebat aūt nō Creſi filiū ſed ferā trāſigere: miſ
ſionis igit cū volūtas fuit: vulneris mortiſq̄ʒ nō fuit. Nā
ſi puidere potuiſſet euētū nūq̄ʒ iaculū itorſiſſet. Quo fit vt
id caſu factū merito videat: ſecutaq̄ʒ ſit mors ñ ſpōte illi⁹
ſʒ forte fortuna: venia q̄ʒ digni ſint. Nec poſſis culpe addi
43 cere q id genus deerāt ac peccāt: ⁊ creſus ſi ſapiēs fuerat:
ignoſcēdū habuerit: nedū exarſeri i ppetrātē. Q̄d ſi ex ve
terib⁹ videt nemo q fortune mētōeʒ habuerit. Quid tum
poſtea? pſerti quū hoc ipſo vel maxime taxādi rephēden
diq̄ʒ ſint: fortuna vo ppterea nō tollit. Et hercules vidēt
antiq nuſq̄ʒ verba feciſſe de fortuna: nō Empedocles: nō
Anaxagoras: nō ali⁹ qſpiā. Nullā. n. ex ijs cauſis q̄s ſtatu
ebāt arbitrabant eē fortunā: nō odiū nō amorē nō mētem
nō poſtremo elemētū vllū: ceteꝝ ⁊ hoc rōnē noſtrā multū
confirmat adiuuatq̄ʒ ꝙ neq̄ʒ de cauſis alijs ⁊ qdē magis
neceſſarijs tractatū aliquē habuere. Tēpus porro ⁊ lōga
etas aptiſſima efficaciſſimaq̄ʒ ē ad veritatis indaginē rō
miꝝ tñ illō ē ꝙ quū fortunā p nihilo habēdā putarēt: nō
conati ſaltē ſint pſuadere: nomē fortune falſuʒ atq̄ʒ inane
ab hoib⁹ fuiſſe receptū. Neq̄ʒ miu⁹ miꝝ ē illō ꝙ qdā q eē
fortunā in rebus arbitrabant: voluerūt tñ qualis queue
ea rerū poſſet caligantibus ⁊ cecutiētib⁹ mortalib⁹ edere.
Ego vo memini locū in quo Empedocles ⁊ qdē inuitiſſi
mus icidit mētionē fortune. Is. n. quaſi clā nobis poſſʒ id
facere aliqñ in explicatōe nāe vtit cōmoditate: ⁊ occaſiōe
fortune. Nā ꝙ aer ſeceſſerit ſecretuſq̄ʒ fuerit fortune tri-
buit ⁊ tanq̄ʒ refert acceptū hoc verſu. Si cecidit volitās
aliter q̄ʒ ſepi⁹ aer. Sed ⁊ mēbra q̄ʒ aialiū plurima eē facta
cecinit a fortuna. Veꝝ hic ꝙ raro fortuna cōmētis ſuis et 44
placitis adhibet: min⁹ nobis accuſandus ē ſilētij hui⁹. At
Democrit⁹ atq̄ʒ alij quo pacto nō ſūt ob eā rē grauiter re
phendēdi atq̄ʒ dānādi: ꝙ quū temeritati atq̄ʒ fortune res
pſtātiſſimas ſubieciſſēt: nullā rōnē aut viā hoibus ad eaʒ
idaginē reliq̄rūt. Nā neq̄ʒ infinitos mūdos neq̄ʒ fas neq̄ʒ
ordinē illū vniuerſa cōtinētē atq̄ʒ nectētē ad aliā cāʒ retu
lere: ſed tū a fortuna tū caſu pēdere puenire oia defende
rūt. At q hoc ſeorſum in eo hoie maxie ſoleo demirari ꝙ 45
quū videret quū aialia tū ſtirpes ⁊ frutices ex cauſis fieri
ſuo ⁊ certo ordine cōſtitutis atq̄ʒ pſcriptis: ſiue nām fece-
rit cāʒ ſiue mētē: ſiue alio id noie demōſtrarit: Neq̄ʒ. n. de
hoc cōtrouerſia ē. Mirari ſoleo vehemēter quō ea q̄ ⁊ ma
xima videbant ⁊ pleniſſima diuinitatis ac numinis: celū
aſtra ſedes ⁊ locos aſtroꝝ: quoꝝ nihil poterat idefinituʒ
nihil exordinatū videri: fortune tñ caſuiq̄ʒ tribuerit. Naʒ
aialia ⁊ frutices pcul abeſſe a caſu pſpicuū ē. Si. n. ad eas
generatōes fortuna aut temeritas ptineret: quur nō poſſʒ
ex quolibet vtcūq̄ʒ fors tuliſſet gñari: ⁊ fieri qdlibet. Nūc 46
aūt ⁊ hō ex hoie orit ⁊ ex platano platanus: neq̄ʒ qſq̄ʒ ē: q
equū ex equo ſpicā de frumēto naſci caſu putet: ꝙ ſi iferi-
ora hec: q̄ ⁊ itercipi ipedirīq̄ʒ poſſūt ⁊ plerūq̄ʒ itercidūt:
eūdē nihilomin⁹ ſp ac diffinitū tenorē ⁊ curſū ſeruāt: qui
fieri pōt: vt celū: ⁊ ſydera: ⁊ ordo ille reꝝ imutabilis atq̄ʒ
ſēpiternus mēte careat ⁊ rōne: caſu ↄſtet atq̄ʒ fortuna. vtriſ
q̄ʒ igit ēerratū: ⁊ ijs qui reꝝ oim cām cōſtituere fortunā:
⁊ ijs qui nihil nobis de fortuna tradidere. Sūt ⁊ nōnulli 47
qui q̄ʒuis cāʒ reꝝ plurimaꝝ fortunā faterēt ⁊ crederēt: q̄
tñ illius nām aut aſſequi aut explicare nō poterāt: ſpecio-
ſaʒ ei⁹ rei definitōeʒ ⁊ magnificā attulerūt dicētes fortu-
nā eē cāʒ q̄ ſupra captū hois eēt. Verūtñ vident ex ijs q̄ di
cūt diuinā quādā rē atq̄ʒ pcellētē exiſtimare fortunā: qua
ſnia plurimi fere mortaliū ſūt qui fortunā colāt vt numē
conſtitutis etiaʒ dicatiſq̄ʒ priuatim et rei tanq̄ʒ dee tēplis
Super ea igitur re cōſiderandūʒ eſt vſitata nobis diſpu-
tandi ratione ac via.

Ortunaʒ eē ⁊ in quib⁹ ſit: hūc in modū poſſum⁹ 48
f colligere. Rerū alie ſemp eodē mō pueniūt vt p
ennia. Alie fere ⁊ plerūq̄ʒ vt nālia: nōn ulle rarē
ter. Nā ſi ſūt q̄ plerūq̄ʒ ⁊ maiori ex pte pueniūt:
manifeſtū eſt eſſe q̄ʒ ea oportere q̄ rarēter ⁊ iſolēter fiāt:
qualia ſunt ea q̄ rerū nāliū neceſſariā generatiōem abrū-
punt. Poteſt ne igit fortuna locū habere in ijs que neceſ
ſario eueniūt? Nequaq̄ʒ: quis. n. ita amēs ſit: vt dicat ſolē
hodie fortuito ortum eſſe? aut fortuito occidiſſe? Dices in
ijs verſari fortunam? que frequenter. i. plurimum ⁊ maio
re parte proueniunt. At quis niſi impudenter ac temere
pertinax dicat: Callie manum caſu quinq̄ʒ digitos habuiſ
ſe aut calores eo tempore fortuitos: quo Syrius emergit
aut frigora tūc quum ſol in ſagittario eſt. Reſtat igitur vt 49
in ijs fortuna reperiatur que infrequenter ⁊ raro. Q̄d et
cōmuni ſentētia probari ſolet. Nam ⁊ ea que fiunt a fortu
na: raro euenire dicūtur ⁊ ea que raro eueniūt fortuna fi-
eri ſaltē vulgo vidētur. Sed ſiſtam⁹ tantiſper ifrenemuſ
q̄ʒ orationē hoc loco reuerſuri mox vnde digredimur: di
uidamuſq̄ʒ aliunde initio repetito. Effectorum alia ali-
cuius gratia fiāt: vt ea quorū opifex eſt aut natura: aut vo-
luntas. Alia nullius vt capillū quū vellim⁹ aut paleā quū
abijcimus. In vtris igit fortunaʒ ſtatuto? profecto in ijs q̄
gratia alicuius fiunt: qd quēadmodum poſſit eſſe cūctari
parumper dū volo: atq̄ʒ hoc in preſentia q̄ʒ veꝝ ſit inito.

UVA. BHSC. IyR_086_3

Sed paulopoſt demōſtraturus cōprobaturuſqȝ ſuſci-
piā. Id autē qđ ex aſſumptionibus ſequit̃ ſyllogiſmo nūc
colligā. Poſitū eſt fortunā in ijs eſſe q̄ raro fiūt atqȝ etiam
in ijs q̄ gr̄a alicuiꝰ fiūt. Quid igit̃ aliud ex ijs cōcludi pōt
q̄ȝ aliq̄ fieri raro i ijs q̄ gr̄a alicuiꝰ fiūt? Hac ego de cā ſuȝ
iductus ſyllogiſmū vt clauderē añ aſſūptiōuȝ ꝓbationē.
Qm̄ mirari neminē volebā: id qđ gr̄a alicuiꝰ fit: nō ſolū i
neceſſarijs: ⁊ in ijs q̄ plerūqȝ ꝓueniūt iueniri poſſe: ſed ēt
in ijs q̄ paucies ⁊ ꝑraro cōtingūt repiri ſolere hactenꝰ ſa-
tis. Quo igit̃ caſus ⁊ fortuna verſant̃ in ijs q̄ rarēter fiūt?
opus Hercules ē rōne aliq̄ atqȝ explicatōe: atqȝ hoc ē qđ
50 pauloañ polliciti oñdere. Porro ꝯſentiūt oēs q̄cūqȝ aut
a nā aut a volūtate fiūt: gr̄a alicuius rei fieri oportere. Ex
empli gr̄a quū domū egredimur lauādi cā aut cōtinuādi
quē aut cōueniēdi philoſophos: ⁊ quū tegula de ibricibꝰ
tecti cadit deſiderio ꝓpriū ⁊ nālē locū tenēdi: vtpote quā
nullo obiecto repagulo: quū graue ⁊ terraceū corpus ſit
deferri deorſuȝ oporteat. Quū itaqȝ ijs finis occurſioriꝰ ⁊
obuiꝰ ſit rebꝰ: cuius gr̄a initio facte iſtituteqȝ ſūt: nihil tūc
hȝ cōe fortuna. Quū v̄o (vt fieri ſolet aliq̄ñ) aliꝰ finis ceci-
derit q̄ȝ is q ꝓpoſitus fuerat: tūc ⁊ fortuna ⁊ caſus exerit ſe
atqȝ elucet: vt ſi q̄s lotū egreſſus canē offendat a quo mor-
deat̃: aut ſi tegula i terrā deuoluta vt in ꝓprio ⁊ nāli cōſi-
deret loco p̄tereūtis hoīs caput cōfringat: ſane humōi ef
fectū cām eſſe aut nām aut volūtatē lȝ dicere: nō tñ ita vt ꝑ
ſe cāe ſint: nā neqȝ vt morderet̃ ille ꝓficiſcebat̃ ad balne-
as: nec tegula cecidit vt vulnus afferret: ſȝ euenit vtrūqȝ ꝑ
accñs. Atqȝ hoc iā ē caſus ⁊ fortuna: quū nā aut volūtas
alicuiꝰ facta eſt ꝑ accñs cā. Quo ſignificatu acceptū id oȝ:
qđ pauloañ diximus: fortunā.ſ. circa ea verſari: q̄ gr̄a ali
cuius fierēt: ideſt ad eos effectꝰ euētuſqȝ ꝑtinere: q aut a nā
aut a volūtate ꝑ accñs ꝓficiſcerent̃. Per accñs aūt cū nā
tū volūtas cāe fiūt: quotiēs eueniunt alia q̄ȝ ea quoꝝ gr̄a
iſtituta actio fuerat. Sūt eni queadmodū ex rebꝰ: alie ꝑ ſe
vt ſubſtātie: alie ꝑ accñs vt accidētia: ita ex cauſis alie ꝑ ſe
vt ediū redēptor: alie ꝑ accñs vt albus ⁊ muſicus: ⁊ ē ea q̄
ꝑ ſe ē certa ⁊ p̄finita. Que v̄o ꝑ accñs icerta atqȝ idefinita.
Poſſunt.n. ifinita accidere edificatori. Eiuſmodi ē ⁊ for-
tuna eo q̄ idefinita. Diſtat aūt a reliq̄s ꝑ accñs cauſis for-
tuna: i eo ꝙ ille iccirco cāe nūcupant̃: q2 accidētia ſūt cāe
ꝑ ſe: vt albus grāmaticus muſicꝰ deābulator ſeſſor: quo ſit
vt nullū tale ſit ꝓprie cā ediū. At in fortuna actio vna atqȝ
eadē ē huiꝰ effectꝰ cā ꝑ ſe: illiꝰ cā ꝑ accñs. Nā foſſio ꝑ ſe cā
eſt ſatiōis. Per accñs iueniēdi theſauri. Quare illic i cau
ſis eſt diuerſitas: hic nō in cauſis: ſed i finibꝰ ⁊ euētis. Qr
queadmodū i reliquijs cauſis ꝑ accidēs due cāe repiunt̃
eiuſdē effectꝰ: vna ꝑ ſe altera ꝑ accñs: ita i fortuna nō q̄dē
due cāe repiunt̃ eiuſdē effectꝰ: ſȝ ꝯtra potiꝰ vna cā dūtaxat
repit̃ duoꝝ effectuū: quoꝝ alter ꝑ ſe erat.i. ꝓpoſitus. Eſt
aūt idefinitū nihilominꝰ fortuna imo latius etiā aliquāto
51 q̄ȝ cetere. Nā theſauꝝ repire multis ⁊ ifinitis ex cauſis poſ
ſumꝰ gr̄a factis ⁊ iſtitutis alteriꝰ videlȝ ſerēdi gr̄a: pauimē
ti ſternēdi: deducēdi aq̄ducꝰ ad puteū: cōſtituēde cōden
deqȝ ſepulture: tēpli exedificādi: atqȝ ſiliuȝ ifinitoꝝ. Igit̃
queadmodū dictū ē p̄us: neqȝ enim verebor p̄ſertim hoc
ocio explicādi negocij gr̄a freq̄ntiorē eiuſdē rei repetōeȝ
quū ea q̄ facta ⁊ iſtituta gr̄a alicuiꝰ ſūt efficiunt̃ alteriꝰ cāe
ꝑ accidēs: ea effecta q̄ inde ꝓueniūt fortuna fieri ⁊ caſu di
cunt̃: exēpli gr̄a: lauādi cā deſcēdit q̄s i foꝝ: offendit q es
manuariū referebat: ita recepit argētū: ꝓfecto ea itio cā ꝑ
accidēs argēti recipiēdiqȝ fuit: nō eni illiꝰ gr̄a iuerat: alio
quin nō diceret̃ forte fortuna receptū. Neqȝ ſi neceſſario
ad eū locū deſcendiſſet: neqȝ ſi ex ꝯſuetudine plerūqȝ aut
crebiter eo ſolitus eſſet deſcēdere: q2 videlȝ nō eēt id am-
plius p̄ter rōnē neqȝ ꝑ rarū. Sed ⁊ illud quoqȝ aīaduertē
dū puto: ꝙ nō ſolū cāe efficiētes aliq̄ ꝑ accñs cāe appellā
tur: ſed etiā effectus ⁊ fines aliq̄: fines ⁊ effectus ꝑ accidēs
vocant̃. Nā queadmodū egreſſus ⁊ deſcēſus in forū ꝑ ac
cidēs cā fuerat exigēde pecunie: ita ⁊ exactio finis ꝑ acci-
dens deſcendi fuit: atqȝ ille quidē deſcēſus vt cā quedam
efficiens dr̄ fortuna: exactio tanq̄ȝ finis: ⁊ ea cā q̄ ad finē
pertinet: euētus quidā vocatus ⁊ exitus a fortuna. Opor
tet aūt ⁊ hunc quoqȝ indefinitū eſſe ⁊ minime cōſtitutū:
ne ſi certus cōſtitutus fuerit: non amplius videri poſſit a
fortuna perpēdiſſe. Quare huiuſmodi euentus atqȝ finis
omnino habēdus erit incertus perinde indefinituſqȝ: vt
pote qui ſit ꝑ accidēs factus. Fieri.n. poterat vt nō ſolū re
portatio pecunie ex illa ꝓfectiōe eueniret: ſed ⁊ vulnꝰ aut
pōpe alicuius ſpectatio: erat q̄dē vna res tm̄: ꝓpter quam
inita erat ꝓfectio: ſed infinite q̄ accidere poterant. Ex ijs
52 igit̃ que dicta ſūt patet fortunā eſſe ꝑ accidēs cām eaꝝ re-
rū que nō neceſſario aut plurimū: ſed que raro ꝓueniūt:
atqȝ in ijs dūtaxat eē cōſtitutā ac poſitā: que gratia alicu-
ius ex propoſito ⁊ cōſulto gerunt̃. Quare quibus ꝓpoſi-
tū ⁊ volūtas ſubeſt: ineſt in ijs fortuna. Volūtas autē ſine
mēte nō habet̃: indefinite igit̃ cāe ſunt neceſſario: ex q̄bꝰ
fieri pōt: vt aliquid fortuna incurrere euenireqȝ videat̃.
Proinde videri pōt fortuna indefinita res eſſe. Oēs.n.ꝑ
accidens cauſe indefinite ſunt. Naȝ hac re maxime diffe
53 rūt a per ſe cauſis: ꝙ in illis aſſignari pōt ſua cuiuſqȝ rei
certaqȝ cā: vt edificator domus: in alijs nō pōt. Neqȝ.n. eſt
albus cā q̄ȝ muſicus potior. Ita ⁊ deſcendēti in foꝝ repor
tāde pecunie cauſe poterāt occurrere infinite. Nā idem
porro accidere potuiſſet ſi ꝑſequēdi aut fugiēdi aut ſpe-
ctādi poſtremo faciēdi aliq̄d alius gratia deſcēdiſſȝ. q̄ȝob-
rē vt verbo rē vniuerſam cōplectamur: ſumma eſt hec.
Si ſolū ea que ꝑ ſe ſunt: cāe rerū exiſtimant̃: nihil pōt fie
ri a fortuna. Sed ſi cāe quoqȝ ꝑ accidēs q̄dā recipiunt̃: vi
deri plane pōt aliq̄d fieri a fortuna. Neqȝ miruȝ ē putari 54
fortunam carere rōne. Nā rō i ijs ſolū habet̃ viſiturqȝ: q̄
aut neceſſario aut plurimū fiūt. Verū qm̄ fortuna q̄ȝq̄ȝ ꝑ
accidēs: tñ cā efficiēs ē. Cāꝝ aūt efficiētiū alie ꝓpiores ſūt 55
Polycletus ſtatue: alie remotiores: hō. Idē ſpectari i cā
fortuitoꝝ oȝ vt alia ꝓpior ſit: alia remotior videat̃ eē. Ver
bi gr̄a: ſanitatis cā egroto fuit aut vētus aut eſtus au capi-
tis tōſio: quū tñ hoꝝ nihil adierit feceritqȝ valitudis gr̄a:
ſed aut agēdi q̄ppiā aliud aut ſpectādi aut capilli ponēdi
Eteni hoc loco ꝓpior cā ſanitatis ē ſpūs flatuſue q̄ tōſio.
Plane ſi ꝑ accidēs cās ſcire volumus ꝓpiores q̄ ſint q̄qȝ
remotiores: cōſtituēde ſūt actu atqȝ ita viciſſim cōparāde
ꝑpendēdeqȝ: alioq̄n ſi ſimpliciter ⁊ abſolute q̄ſieris: q̄ fu-
erit cā rei fortuite ꝓpior nullam licebit afferre. Nam infi
nite poſſunt cauſe extitiſſe: quemadmodum multotiens
nobis eſt ſupra cōmonitum.

Fortunatus dr̄: quū finis atqȝ exitus rei talis ha 56
f bet̃: qualē quis aīo añ ꝯcepat: atqȝ ſtatuerat. In-
fortunatꝰ ē cōtrario: quū quis ſtatuto fine nō po
titur. Bona fors nūcupat̃: quū bonū q̄ppiā acci-
dit: mala quū malū. Infortunatus ſane ⁊ fortunatꝰ ē: cui
res magni alicuiꝰ momēti cōtingūt: ita vt lōge iſortunatiſ
ſimꝰ habeat̃ q ꝓpe fuerit: vt magnū aliqđ bonū ꝯſeq̄ret̃.
Iā.n. id aīus tāq̄ȝ p̄ſens ⁊ in manibꝰ poſitū tenere ⁊ poſſi
dere ſe fingit. Nā id qđ ꝓpe ē videt̃ tanq̄ȝ p̄ſto eē. E cōtra
rio ſortunatiſſimus videat̃: q ꝓpe fuerit: vt in diſcrimē ali
qđ atqȝ icōmodū maximū adduceret̃. Incōſtās v̄o huiuſ
modi felicitas dr̄ q̄ ꝑtinet ad fortunatos rectiſſima rōne.
Nā ⁊ fortuna ipſa incōſtātiſſima eſt: quū neqȝ ex eaꝝ reꝝ
numero ſit: q̄ plurimū veniant: neqȝ ex eaꝝ q̄ neceſſario
Quid ſit fortuna dictū arbitror q̄ȝ copioſiſſime.

Sit aūt ⁊ caſus temeritaſue vt p̄dictū ē cā ꝑ accñs 57
e eoꝝ: q̄ raro fiūt: ⁊ gr̄a alicuiꝰ. Differt aūt a fortu
na in eo ꝙ caſus de pluribꝰ afferet̃. Quicq̄d.n. for
tuna facit: facit ⁊ caſus: nō cōuiuo q̄cq̄d fit caſu:
fit itideȝ a fortuna: fortuna.n. ⁊ id qđ ē a fortuna circa eas
res verſant̃: q̄bꝰ adeſt ea nā: vt fortunate poſſint dici: ⁊ de 58
mū circa eas ad q̄s ꝑtinet actio. Quapropt̄ neceē ē circa res
q̄ agi geriqȝ poſſūt verſari ⁊ exerceri fortunā. Oia porro
q̄ agi geri adminiſtrari dicūt̃: vt i moralibꝰ libris ē demrātū

UVA. BHSC. IyR_086_3

volūtate ⁊ ꝯſilio fiunt. Signū eius rei maximū eſt: ꝙ for
tunati dicunt̄ ydē q̄ ⁊ felices. Felicitas aūt eſt bona q̄dam
actio adminiſtratione aut oı̄no in actiōe adminiſtratōeqꝫ
poſita. Si hec igit̄ ita ſūt: ſequit̄ vt nihil dici poſſit a fortu
na factū: q̄d ab ijs rebꝰ fiat: ad quas nō ꝑtinet actio. Q̄ꝛob
rē neqꝫ inanimale q̄cq̄ꝫ neqꝫ brutū facere pōt fortuito ali
q̄d: q̄ꝛ volūtate ⁊ cōſilio caret. Vn̄ neqꝫ fortunata neqꝫ in
59 fortunata poſſunt eē: ꝑterq̄ꝫ ꝑ ſimilitudinē ⁊ trāſlationem
quādā: cuiꝰ generis ē id q̄d Protarchus dicebat: fortuna
tos lapides eſſe: ex q̄bꝰ altaria fierēt ⁊ ſimulachra deoꝝ: q̄
quū nihil ad hāc rē ꝑ ſe cōferāt: colunt̄ tn̄ a nobis ⁊ ado
rant̄: cōtra eſſe iſfortunatos ꝯiuges ⁊ eos quos humi ſtra
tos cōculcaremꝰ. Poſſūt ēt ināia q̄n̄qꝫ videri facere aliq̄d
a fortuna. Siq̄s aliquā rē acturus rebus inanimis tanq̄ꝫ
inſtrumētis: verbi grā. Enſis ille quo q̄dā quū Tyrānuz
Promethea occidendi cā feriſſet: vomicā apuit ⁊ attulit
medicinā: fortunatꝰ vtiqꝫ appellari poſſet: q̄ppe q̄ forte ce
pius ſit ꝓ deo haberi ab eo q̄ curatꝰ ita eſt. Caſus v̄o nō ꝑ
60 ſiſitudinē aut trāſlationē: ſꝫ peculiariter ad ināia ꝑtinet ⁊
ad aiantes eas q̄ carēt rōne: exēpli cā: equus ab hoſtibus
captꝰ caſu liberatꝰ ē hoc mō q̄ꝛ quū deſiderio potꝰ ſeceſſiſ
ſet ad fontē: in manꝰ dn̄i icidit. Itē caſus eſt: vt tripes q̄ ce
cidit iaceat ad ſeſſuꝫ oportune accōmodateqꝫ: cuiꝰ grā nō
ceciderat: atqꝫ vt exitꝰ atqꝫ finis videat̄ caſu eueniſſe: ne
ceſſe ē vt alienus ſit a rei nā̄ q̄ cecidit: nā ſi lapis cubꝰ de
uoluit̄ nō eſt caſus ſi ſ repiat̄ iacere ad ſedē idoneē: q̄ꝛ h̄ hꝫ
ex nā vt cūqꝫ ceciderit vt oīa latera regāt ad ſeſſum. Qua
propter neqꝫ ignis caſu ſurſū defert̄: ⁊. n. hec ē elemēta il
61 li nā. Illud igit̄ ꝙ fit caſu q̄le ſit diximꝰ. Nā ſi gn̄alr̄ caſuꝫ
accepis poterit ēt de fortuna ꝓ̄dicari. At fortuna v̄o ſūt ea
q̄ caſu q̄dē fiūt: ſed in ijs q̄bus cōſiliū ⁊ volūtas ineſt. Verū
tn̄ nō ea oīa q̄ citra cōſiliū ⁊ volūtatē eueniūt ſtatiꝫ fieri vi
dētur a fortuna. Euenit hyeme nauigāti naufragiū face
re: hoc neqꝫ ex ꝓpoſito cōſilioue: neqꝫ fortuito eueniſſe di
62 cimus: q̄ꝛ plurimū ſolet exitus iſte eſſe nauigātiū hyeme.
Q̄ꝛ v̄o caſus ſiue temeritas talis ſit qualē oñdimus: illō ē
argumēto: ꝙ ea fieri temere ⁊ fruſtra dicunt̄: quoꝝ exitꝰ
diuerſi ſūt ab his quos ſtatueramꝰ. Egredit̄ q̄s deducen
de alui cā: id ſi cōſequit̄: dicemus illū temere ideſt fruſtra
egreſſuꝫ fuiſſe: vt q̄d temere fruſtraqꝫ fit videri poſſit grā
factū alteriꝰ: tūc quū id nō ē ſequutū: cuiꝰ grā inſtituta ſu
ſceptaqꝫ actio fuerat. Nā ſiq̄s dicat temere ſe lauiſſe: pro
pterea ꝙ deliq̄ſſet ſol: plane ridiculus habeat̄: q̄a videlꝫ
illiꝰ grātia nō lauabat̄. Ita fit vt nomē temeritatis ab eo
q̄d temere ē deriuatū eē merito videat̄. Igit̄ euenit q̄dē ſe
pe vt poſt rē icaſſuꝫ ac temere factā nihil aliud cōſequat̄:
ſed ſolū de ſuo fine ceciderit iſtitutio: vt ſi ꝓfectꝰ q̄ſpiā ad
deducēdā aluū: reuertat̄ aluo nō deducta: atqꝫ hoc ē q̄d in
caſſuꝫ appellat̄ ⁊ temere. Cōtra euenit aliq̄n̄: vt poſt rē i
caſſū temereqꝫ ſuſceptā aliꝰq̄dā exitꝰ ꝯſequat̄: nō is q̄ erat
ꝓpoſitꝰ ⁊ iſtitutꝰ: vt ſiq̄s ad deponēdū onus nāe ꝓfectꝰ: au
63 ru repiat. Atqꝫ hoc ē q̄d d̄ꝛ caſu factū ⁊ temeritate ſpōtina.
d Iſtat aūt id q̄d caſu fit: ab eo q̄d temere ſic̄ diſtat
finis a cā efficiēte: ⁊ q̄ꝫtū diſtat id q̄d fortūa fit ab
ipſa fortuna. Sempꝛ. n. quū talē q̄ppiā accidit: q̄d
q̄q̄ꝫ cāꝫ ꝓpriā efficiētē haberet nō tn̄ ab ipa cā ꝓ
cedēte factū ē: ſed ab alia: ad quā alius ⁊ ꝓ̄p̄us exitꝰ ꝑtine
bat. Tūc ea res q̄ āñcedit temere d̄ꝛ facta: q̄m̄ ꝓpoſitū finē
aſſecuta nō ē. Id v̄o q̄d factū eſt caſu d̄ꝛ factuꝫ: q̄ꝛ ſine ꝓ̄p̄a
cā ꝓcedēte factū ē. Verbi cā: lapis cecidit: ꝑ̄tereūtē cōuul
nerauit: hoc loco finis ⁊ exitus rei ē cōuulneratio: cā effi
ciēs ē ipſe caſus ⁊ deuolutio lapidis: ceteꝝ vulneratio ali
am ꝓpriā cām ⁊ peculiare ꝓ̄ncipiū habebat: nō caſū lapi
dis aut deuolutionē: ſed vt ita dicamus deturbatōeꝫ ipul
ſionēue de iduſtria initā: ita vt ꝑcuteret̄ is q̄ ꝑ̄teribat. Ca
ſus itē lapidis n̄ eū habebat finē vt vulneraret: ſꝫ vt i ꝓ̄p̄uꝫ
64 ⁊ nālēꝫ locū ſeſe recipet: q̄q̄ꝫ id forte q̄dā in ꝑterūtis iniu
riaꝫ cecidit. Sed ⁊ ꝑ accn̄s fit iuicē vt altеꝝ cā: alteꝝ finis
eē dicat̄. Is aūt q̄ aliq̄d agēdi grā egreſſus ē domū: ⁊ pla
g̃is affectus re inſecta rediȷ̄t: temere d̄ꝛ egreſſus: caſu vul
nera retuliſſe vel ēt a fortuna. Nā id q̄d caſu ē in plura dif
fundit̄ q̄ꝫ id q̄d eſt a fortuna: atqꝫ hoc diſcere poteris hoc
exēplo. Quū aliq̄d ꝑ̄ter nām fit: vt mōſtrū: id nō fortuna:
ſed caſu dicimus ꝓueniſſe: vt manꝰ ſexdigita: ⁊ ſcruthoce
phalus. Ni forte fateri nolis huiuſmodi potētia nāe fieri
caſu: ſed ꝓpriā ⁊ certā cām hr̄e eā videlꝫ: q̄ itriſecus fuerit
añq̄ꝫ ederent̄ i lucē aut ſyderatōeꝫ aut māe exuberātiā et
copiā aut ꝯtra defectū. Sed qui ita dicūt nōne vidēt ideꝫ
poſſe dici de lapide: quē caſu cecidiſſe nō negarēt? Habu
iſſe illū vtiqꝫ itra ſe cāꝫ grauitatē ⁊ pōdus. Sꝫ certe pōdꝰ
cā efficiēs ē deuolutōis ⁊ caſus: nō ēt ꝑcuſſiōis: ſꝫ caſus ꝑ
cuſſionē fecit. Quid ita qꝫ caſus ſit: ⁊ q̄d fortuna: queqꝫ ſi
iter eas res differentia: ſatis videtur explicatum a nobis.
Redigunt̄ aūt referūtur qꝫ tū fortuna tū caſus ad 65
r genus cāe efficiētis: ea rōne ꝙ nāe volūtatiqꝫ ap
plicāt̄ ⁊ inectunt̄: q̄ꝝ vtraqꝫ iter cās efficiētes re
ponit̄. Nā deuolutus eſt lapis: is q̄ ſua grauitate
ꝑ̄tereūtē ꝑcuſſit. Volūtate theſauꝝ Socrates: cōpit: quuꝫ
fūdamēta ediū iaceret. Plane neqꝫ iuētio theſauri neqꝫ
iactio fūdamētoꝝ ⁊ foſſio ſimplr̄ ꝑtinēt ad fortunā. Poſſꝫ
eni q̄s fodere ex iduſtria ſpe iueniēdi theſauri. Sed tunc
quū nō ad eā finē fūdamēta ſūt iacta: ſed iaciēdi obuiꝰ fa
ctus ē theſaurus: ⁊ quodā mō offēdit fodiētis manū: hu
iuſmodi occurſus ſupuētuſue fortuna ꝓ̄p̄e nūcupat̄. Q̄m̄ 66
v̄o caſus ⁊ fortuna in ijs eē demōſtrant̄: q̄ruꝫ vel nā vel vo
lūtas cāe ꝑ accn̄s ſūt: videt̄ maxie neceſſariū vt volūtas ⁊
nā ꝓ̄ores caſu ⁊ fortuna ſint cāe. Sēꝑ. n. ꝓ̄ora ſūt ea q̄ ꝑ ſe
ſūt: ijs q̄ ꝑ accn̄s habent̄. Proinde manifeſtū ē eos: q̄ reꝝ 67
oīm cām ſtatuere fortunā volūtatē ⁊ itellectū: ꝓ̄orē eē illa
necio ꝯceſſuros: ꝙ ſi maxie ſequit̄: vt cāꝫ rōnē ⁊ itellectū
velint nemo ē qui nō videat q̄ꝫ ridiculū ſit id q̄d reliquit̄
Nā ſi intellectus ſit cā ꝑ accidens homīs: haud intelligo
cuiuſnam rei poſſit eſſe cauſa per ſe efficiens.
Ut v̄o cās haberi quot enumerauimus: hinc lꝫ 68
t accipe. Si iterrogati fuerimꝰ q̄ꝫobrē vnaq̄qꝫ res
ſit: aut diffinitiōeꝫ vltiaꝫ afferemꝰ: atqꝫ h̄ i mathe
maticis facimꝰ. Eq̄les. n. ꝓpterea linee ſūt: q̄ꝛ ab
eodeꝫ circuli cētro ꝓficiſcunt̄. Que v̄o a cētro ꝓficiſcunt̄ 69
iccirco ſūt eq̄les q̄ꝛ circulus plana figura ē: q̄ vna linea vn
diqꝫ circūducta ad mediū eq̄lıter vergit. Seruat̄ idē i re
liquis: q̄ a geometra diffiniunt̄: aut cām mouētē primā aſ
ſignabimus. Q̄ꝛobreꝫ Phocēſibus Thebani bellū itule
rūt: q̄ꝛ tēplū ſpoliauerāt: aut reddimus finē: cuius gratia
ea res facta iſtitutaue eſt. Q̄ꝛobrē rex Perſaꝝ idixit Gre 70
cie bellū? q̄ꝛ Grecis volebat: iꝑare: aut ad vltimā materiā
cōfugimus. q̄ꝫobrē putruit cōprehēditqꝫ lectus? q̄ꝛ cōſta
bat ex ligno. Phyſicus itaqꝫ quū omēs cauſas iueſtigare
debeat neceſſe eſt ipm q̄ꝫobrē (Ita. n. appellat̄ a phyſicis)
aſſignare ſciat ⁊ reddere. Nā homo moriet̄: aut q̄ꝛ ē aial
rōnale mortale: aut q̄ꝛ efficiēs illiꝰ aīa migrat a corpe: aut
q̄ꝛ ex materia tali exiſtit q̄ ſit obnoxia corruptōi: aut q̄ꝛ il
li ē melius mori. Tres aūt cāe i vna plerūqꝫ cernunt̄: for 71
ma: finis efficiēs. Nā enim forma eſt: ⁊ finis: ⁊ efficiēs reꝝ
natura cōſtātiū: quēadmodū aīa eſt aialis: ſed ⁊ hoieꝫ gi
gnit hō: qui ſpē plane idē eſt cū hoie genito. Simlr̄ oīa q̄
mota ipſa imediate ideſt citra mediū mouēt: obiter ſibi ꝓ
pinqua eiuſdē generis ac forme ſunt cū ijs q̄ ꝓducuntur.
Loquor aūt de naturalibꝰ rebus. Plane generatōis cau
ſe hūc in modū perquirunt̄: vt ſciat̄ quid poſt quicq̄ꝫ fiat.
Gratia. n. forme mouet̄ nā ante illā: ⁊ quū ꝑfectū abſolu 72
tūqꝫ eſt ceſſat ab eo motu qui reꝫ q̄ fiebat creabat̄qꝫ ante
ceſſit. Itē vt ſciat̄ q̄le ſit id q̄d ꝑpeſſum ⁊ alteratū eſt. Hoc
aūt eſt materia. Itē vt ſciat̄ quidnā fuerit mouēs ⁊ efficiēs
cā: atqꝫ hic nō q̄libet ſatiſfacit. neqꝫ q̄libet eſt q̄renda: ſed
prima ⁊ ab alio idēdē mota. Nā ſi ſit imobilis aliqua: q̄
tamē ſit principiū motus: nō phyſicus amplius: ſed ph̄us
primus finiende illius negocium ſuſcipiet atqꝫ munus.
Q̄ꝛobrem circa tria ſubiecta ratio vniuerſa philoſophādi

verſatur. Naȝ aut circa ea que mouent̃ ⁊ corrũpunt̃: aut
ea q̃ q̃ȝuis moueat̃ nõ tñ corrũpunt̃: aut circa ea neq; mo
73 ueri poſſunt neq; corrũpi. Duplex.n. ꝓncipiũ eſt nãliter
mouẽs. Sed alteꝝ tãtũ nãle ẽ: alteꝝ nõ eſt: quũ nõ habeat
ĩtra ſe neq; mot⁹ ꝓncipiũ neq; nãm. Hoc aũt ẽ cã reꝝ mo
74 uens imobilis ipſa: ⁊ reꝝ pria oium. Ut igit̃ antedictũ eſt
adhibẽde ꝑducẽdeq; ſũt oẽs cãe phyſico: atq; hoc ſepius
exulcerari retractariq; tũ memorie: tũ exercitatõis grã cõ
ueniat. Iccirco factũ ẽ ꝗdpiã q: illud hui⁹ efficiẽs erat: ac
ĩppetuis ꝗdẽ hoc ſimplr̃ ⁊ neceſſario fit. Scdõ.n. oino re
git̃ atq; pẽdet a prio. In generatis nõ neceſſario: ſed plu
rimũ euenit. Deĩn ſi hoc fieri generariq; debuit neĉe fuit
nãm hãc pri⁹ habitã fuiſſe: quẽadmodũ ſyllogiſmi ꝯcl̃o
exiſtere nõ põt: niſi ꝓus ſumpta ⁊ ꝓpoſitiõe s habite fue
rint. Eſt et id qđ nõ ſupra noiari dixim⁹: ꝗd ſit rẽ eẽ: ⁊ de
finitio ⁊ rõ eẽntie cognoſcẽda: q̃ nõnũq; vt dixi: idẽ eſt ⁊
finis: vbi videlȝ ea ꝯſideratio adhibet̃: vt videat̃ optimũ
ita reȝ eẽ vti ẽ: verbi cã: hoi meli⁹ eẽ huiuſmõi formã hr̃e
q̃ȝ aliã quãuis: Porro qđ meli⁹ ⁊ locupleti⁹ ſit nõ ſimplr̃
abſoluteue accipiẽdũ ẽ: ſed ꝓ mõ reꝝ ⁊ ꝓ ſua cuiuſq; nã.
Nõ.n. oim reꝝ finis ẽ optim⁹: aliogn finis vni⁹ eẽt oiȝ reꝝ
fingẽd: ſȝ id rei meli⁹ eẽ dicẽdũ ẽ: qđ maxie ſit ſue cuiuſq;
nãe idoneũ cõgruũq;. Quũ igit̃ talis ẽ finitio rei atq; rõ:
vt ſtati appareat: meli⁹ ac poti⁹ eẽ: vt hoc mõ illa ſit q̃ȝ quo
uis alio: tũc finis ⁊ forma cõcurrũt cõiũgũturq; qđ i reb⁹
nãlib⁹ paſſiȝ aiaduertere ẽ. Quũ v͛o nõ ſtati apparet: tũc
forma ẽ ſola ⁊ ſeorſuȝ a fine qđ ĩ mathematicis cernitur.
Nõ.n. queadmodũ ex hois eq plãtaꝝ finitõe oſtẽdit̃: ſtati
ꝗd ſit in ſpẽb⁹ illis optimũ ꝓſtãtiſſimũq; oſtẽdit̃. Itẽ ĩ ma
thematicis: ꝗs.n. obſecro nõ rideat̃: ſi ꝓgat ꝓbare melius
circulo eſſe: vt linee a cẽtro profecte ſint pares: aut qua-
drato: vt ille que quadratũ obambulant.
75 Sed qm̃ illud ſepe a nobis poſtulatũ vſurpatũq;
eſt: nãm agere grã alicui⁹: videt̃ ad inſtitutõis nr̃e
diligẽtiã ꝑtinere aliqñ: id rõne cõfirmatõeq; ali-
qua vindicare ꝯtrouerſia. Ineſt eni in eo ſupto
nõnulla diſſenſio: ſed ⁊ illud quoq; oſtẽdẽdũ eſt quemad
modũ nãlibus rebus ſit cõiũcta neceſſitas. Nã oẽs fere q
de nã ſcripſerũt cãs ois in neceſſitatẽ ⁊ materiã cõiulere:
idẽ aũt ſignificari ⁊ neceſſitatis ⁊ mãe noie volebãt. Poſt
q̃ȝ inquũt calidũ frigidũ ⁊ qđ ꝗſq; ꝓncipiũ materiale ſtatue
rit tale ẽ aut tale: neĉe ẽ hoc qđ ex illis ꝓncipijs mãlib⁹ ori
tur: ita ꝓrſus eẽ ꝯſtitutũ vt ẽ. Eos v͛o q cãs efficiẽtes quo
quo mõ attigerũt. Anaxagorã ⁊ Empedoclẽ: ⁊ ſiq alij eve
76 terib⁹ erãt valere ſinũt cũ ſuis ĩuẽtis. Putãt aũt nõnulli
nãm: neq; facere ꝗcq̃ȝ grã alicui⁹: neq; vt meli⁹ ⁊ locuple
tius ſit: ſed quẽadmodũ Jupiter pluit nõ vt triticũ huius
creſcat: qđ ẽ in agro: illi⁹ diſſipet̃ qđ in area eſt: ſȝ ex mãe
neceſſitate: vaporẽ.n. ſubeũtẽ vi ſolis: refrigerari: ⁊ cõge
laſcere oportere: atq; ĩ aquã verti: verſũ denuo ĩ terrã im
brẽ decidere atq; deferri. Quo delato forte fortuna eueni
re: vt hui⁹ adoleat meſſis atq; luxuriet: illi⁹ intereat deſq;
periũ. Ita nihil vetare: vt aialiũ q̃ȝ mẽbra ex neceſſitate ta
lia ſint: ꝗa ex tali mã: ſed qñ ita accidit: vt ⁊ diſpoſite ordie
quodã ꝑtes ⁊ viciſſiȝ cõmiſſe iũxeq; videãt̃: ita vt ad fun
ctionẽ ois officij: ſuã queq; opẽ ⁊ opã ꝯferãt: nõ ſec⁹ ac ſi
alicui⁹ finis grã facte aut aliq rõne inſtitute fuiſſẽt. Aiũt id
nõ ꝓuidẽtia vlla nãe: nec rõne melioris note: ſed caſu fa-
ctũ cõfluẽtib⁹ temere cais: atq; ita cadẽtib⁹ ꝑtib⁹: neq; ſo
lũ caſu fieri hec oĩa: ſȝ ẽt caſu ꝯſeruari: atq; hoc ĩ dẽtib⁹ ꝑ
ſpici: quoꝝ priores acutos aialib⁹ iũctos fuiſſe maxilla-
res: cõtra latiores datos nõ ad eũ finẽ vt alteri ſecẽt: alteri
molãt: ſed ex neceſſitate mera ⁊ abſoluta mãe: accidere v͛o
vt huiuſmodi poſit⁹ ⁊ collocatio dẽtiũ ad dirimẽdũ ⁊ ſubi
gẽdũ cibũ accõmodatũ ſit: ꝙ ſiq ſũt aut eueniũt q̃ ad nul-
lũ op⁹ vſũue apte diſpoſita eẽ videant̃: interire illa atq; diſ
ſolui: q̃les ſũt. Empedoclis bouigene ꝓora viri. Hec ferre
illa ſũt q̃ dici ab ijs ꝯſueuerũt: ceteꝝ multũ errãt a v͛itate:
q̃ȝobrẽ: Qm̃ nãe opa aut eũdẽ ſꝑ tenorẽ ⁊ curſũ ſeruãt aut

plurimũ: hõ.n. ex hoie ⁊ equ⁹ ex equo fit. Dẽtes q̃ȝ eãdẽ
vim ſemꝑ obtinẽt ⁊ eundẽ vſuȝ ꝑbẽt: cõtra q̃ ſiũt a fortũa
docuim⁹ ſupra raro fieri oportere. Tũc.n. caſu pluit: quũ 77
ſub emerſuȝ canis pluit: ⁊ calores quũ hyeme ſentiũt̃: quũ
tũ dicunt̃ accidere. Si igit̃ in nã pliima ſũt certa ⁊ definita
ĩ fortuna plurima ſũt icerta ⁊ indefinita: reſtat vt nãe opa
caſu aut fortũa euenire nõ poſſint: rõne aliq ⁊ grã alicui⁹
poſſint. Sane nãe opa ſũt plãte aialia atq; haꝝ ꝑtes: quo
rũ nihil ẽ fruſtra: nihil temere nihil mãcũ nihil ſupuacã
neũ. Pluit aũt Jupiter fateor nõ vt triticũ meũ increſcat
Quis h͛ negat: ceterũ nõ ſeqt̃ ſi mei tritici cã nõ pluerit:
nullus rei grã pluiſſe. Ur.n. ob q̃ȝdã aliã cãȝ pluiſſe: quã
ſi q cupiũt ſcire: adeãt eos libros ĩ ꝗb⁹ de mũdo diſputat̃:
aliogn ei⁹ rei q̃ nã ſit: occaſionẽ agricola cõmoditatẽq; ar
ripit. Serit.n. eo tpe q̃ pluuie expectant̃. Iã q̃ꝝ reꝝ finis
ẽ aliqs: q quũ tẽdat ꝯtinue mot⁹ ibidẽ fine apphẽſo ꝯſiſtit 78
q̃cũq; añ finẽ illũ fiũt: finis grã vident̃ eẽ facta. In opibus
ãt nãe videri põt id aptiſſime ꝯtinue ſiqdẽ mouent̃ res ⁊
fine iteruallo eaten⁹ tẽdit ꝑgitq; quoad diũ vniuerſũ finẽ
idipiſcat̃ ⁊ prẽdat. Nã ⁊ herba ⁊ ſtipula ⁊ ſpica ⁊ gluma
cetereq; id gen⁹ multijuges forme: q̃ añq̃ȝ matureſcerẽt
triticũ ſubide altere poſt alteras creabãt̃: videt̃ adeo oẽs
ad triticũ ꝓculdubio intẽdiſſe. Id ſimulatq; cõſecute ſũt:
quies q̃dã ⁊ veluti ſtat⁹ inaſcit̃: vt manifeſtũ ſit ea oia tri-
tici grã ꝓceſſiſſe. Neq; accidũt itaq; neq; ãt caſu fiũt q̃ añ
finẽ fiũt: ſed illi⁹ grã fiũt ꝓmutunt̃q; a nã. Nã ſi nã domuȝ
edificaſſet nõ aliter opinor edificaſſet: q̃ȝ eo pacto q̃ põt
ornatiſſime ⁊ aptiſſime exedificari: poteſt autem apertiſſi
me exedificari ſi ea que finẽ antecedunt: finis gratia facta
eẽ videant̃: lapides eni ꝓus cogẽdi ⁊ in tritũ habẽdũ: la-
teres q̃ȝ fingẽdi ducẽdiq; ſunt: ⁊ ligna cedẽda: tegule cõ-
perãde: demũ oia ea iuicẽ coaptãda cõponẽdaq; itegu-
mẽti tuteleq; grã aduerſus noxia ĩfeſtaq; corꝑis: qui iaȝ
finis ẽ dom⁹. Cõtra ſi ars aial: feciſſȝ: nõ alr̃ q̃ȝ nã feciſſȝ fe
ciſſet ãt ars finis grã: ea q̃ añ finẽ fuiſſẽt. Eũdẽ igr̃ ĩ modũ 79
⁊ nã. Prorſus ꝑficere ſolet aliqñ ea q̃ natura ñ põt abſol
uere: ſunt.n. q̃dã in quib⁹ nõ natura: ſed ars iuenit extre-
mũ. Nã ad parãdã ſanitatẽ ⁊ vires recolligẽdas medica-
mẽta ꝑbẽt̃ tũc quũ nã nõ ſufficit: aliqñ nõ ꝑficit: ſed imita
tur naturã ars: vt pingẽdo fingẽdoq; varias reꝝ nãlium
aialiũ ⁊ plãtaꝝ effigies. In vtriſq; ãt ea q̃ finẽ añcedunt 80
eq referunt̃ ad finẽ. Plane eſt id in aialibus manifeſtiſſi
mũ vt videri poſſit nãm agere nõ temere ſed grã alicuius
Formice ⁊ aranee q̃ȝuis neq; arte vlla neq; cõſilio agãt:
faciũt tñ ea q̃ faciũt alicui⁹ grã. Eodẽ mõ hirũdines cũ in
dulãt̃ quũ paleis ⁊ ſtramẽto lutũ minutiſſime artificioſiſſi
meq; conectũt: ⁊ formã capaciſſimã ⁊ aduerſus iniurias
munitiſſimã ⁊ ioffẽſiſſimã cõſtituũt. Et apes digniſſime
admiratiõe q̃ poſitũ ⁊ textuȝ illũ ſexãgularẽ cõcameratũ
q; opoſitiſſime ſcitiſſimeq; cõſtituũt: ſed ⁊ alcyonũ nidi in
aqs tutiſſimi ab aqs maximã nõ ſolũ admiratõeȝ hñt ſȝ ẽt
ſignificatõeȝ ſolertis ⁊ igẽioſe nãe: poſſem⁹ innumerabilia
alia ad hãc cõfirmatiõeȝ afferre: ſi nũc de igenijs auiũ ⁊
aialiũ ceteroꝝ cõmẽtaremur. Sed ꝗd de aialib⁹ loquor:
qñ ⁊ ĩ plãtis q̃ȝ: atq; ijs q̃ viuiſcũt i terra natura finẽ oſtẽ-
dit: eteni folia fructibus ꝓſidij gratia ⁊ radices alimonie
adiũctas eẽ quis nõ videt: Alioquin quur in diuerſũ or-
do nõ cõſtet radices ſupra ſpectent̃ ramoꝝ loco: rami ter
ra cõdãtur radicũ vice: Quur fructuũ ſemina alia ligno
ĩtecta: alia corticibus ſepta: atq; libro tãq̃ȝ munimẽtis q̃
bulda ⁊ tunicis veſtiunt̃: Niſi vt ꝓuideret̃ ne gñatio q̃ re
rũ viciſſitudine cõſeruat̃ ſeminib⁹ amiſſis diſſipatiſq; de
ficeret: q̃re ex ijs q̃ dicta ſũt cui vis clare dilucet nãm age
re grã alicui⁹. Duplex ãt ẽ natura: materia atq; forma: for
ma v͛o etiã finis ẽ. Eſt.n. materia gratia forme: q: ſpẽs: for 81
ma: ⁊ rõ potior q̃ȝ materia: ⁊ ꝑſtantior cã eſt: q̃ȝq̃ȝ veteres
cõtra forme materia ꝓtulerũt celebraueruntq; ſupra quã
fas erat: vtpote quã ⁊ cognoſcerẽt ſolã ⁊ ad reꝝ generati
onem ſolam adiungerent adhiberentq;.

UVA. BHSC. IyR_086_3

Iceret poſſet aliqs ſi nā agit fine conſtituto: quur
nō ſemp ↄſequiť finē? Quur itē nō ſemp ars finē
p idipiſciť ſuā? Nā potio plerūqꝫ nocet ei q ꝓpter
ībecillitatē viꝫ medicāmēti fere nō poſſit. Quur
fulcꝫ lectice maiore aliquo pōdere frāgiť? Data tn̄ ē po
tiovi pſit: ꝛ fulcrū lectice additū ad ſuſtinēdū fulciēdūqꝫ
Quapropter aut finib⁹ priuāde ꝛ eximēde ſūt artes: aut
nā donāda. Utraqꝫ eniꝫ id quo ꝑgūt aſſeq plurimū ↄſue,
uit: ꝛ tūc manifeſti ſūt fines: raro fruſtrari ꝛ tūc q̄ꝫ deꝑhē
dere: nihilomin⁹ lꝫ conatū quēdā illaꝝ ad bonū quo tēde
bāt: iuitaſqꝫ a ſuis finib⁹ ob materie iopiā: aut redūdātiā
aliquā ↄcidiſſe. Nā ēt tūc quū fruſtanť fallunťqꝫ nō lōge
abſunt aut diſcedūt a fine. Neqꝫ id qđ euenit diuerſuꝫ ad,
modū aut alienū multū ab eo eſt qđ ꝓpoſuerūt. Nunq̄ꝫ
enim ita fraudať ordo inſtitutioqꝫ nature: vt ex virgo gi,
gnať aut ꝓdeat platanus: ſed vir maxie: aut ſi nō vir: vtiqꝫ
mulier: aut ſi neqꝫ mulier: ſaltē aīal: aut ſi neqꝫ aīal demū:
ſaltē caro. Itē ficus aut ficū gignit aut caprificū: nō quer
cū alnūue: ꝛ olea oleā aut oleaſtꝝ: nō fraxinū fagūue. Ta
lia ſūt ea q̄ Empedocles iter aīalia nūerabat: Bouigēas
priora viro: nā frutices vitigenas priora olea: ſi nūq̄ꝫ eſt
auſus vel fingere: neqꝫ alia huiuſmodi portēta de plantis
quū tn̄ aliquāto magis liceret mōſtroſos illos part⁹ iter
plātas q̄ꝫ iter aīalia collocare. Min⁹. n. i plātis fines ap,
parēt. Sed ocioſi hoīs ē ꝑſeq hmōi delirامēta: aut puta,
re aliquo numero eē philoſophū tā ꝓdigioſe ſciētie. Exi
ſtimādū tn̄ eſt adeo ſi ex prima illa ↄſtitutiōe molitiōeqꝫ
rerū ꝑſatū eſſet bouigenū: illud pecus qđ priore parte ſe
orſus hoiem: poſteriore ſeorſus bouē referret: eadē oble,
ſione factū fuiſſe: quo mōſtra quoqꝫ nāe rudimētaqꝫ cete
ra: aut ex ſeminis ibecillitate aut ex alicuius ꝑncipij diſſo
lutiōe corruptōeqꝫ: nō q̄ dimidiatis aīalibus dimidiata
aīalia ſubinde coagmētata ferruminataqꝫ fuerit. Nā qđ
ille appellare ſolet: totigenū ꝑfectū ꝛ abſolutū ſemē: id qđ
iā cōſiſtere ꝛ cōſeruari pōt nō fuit ſtatim atqꝫ initio factū:
ideſt illico nulla re alia ꝑcedente: ſed ex ſemine certo atqꝫ
materia in quauis forme pollēs eſſet: ꝛ ꝑpotēs. Preterea
q finē eripiūt adimūtqꝫ nāe: quur ipſuꝫ nature vocabulū
relinquūt? Nā q natura factū iunctiūe aliqđ dicit: negat
aliud grā alicuius eſſe iunctū: fruſtra noīs nature mētio,
nē hꝫ. Sūt enim res natura: quecūqꝫ ab aliquo mote ꝑn,
cipio nomini quēlibet finē ex principio quolibet qđ ē for,
tuitaꝝ: ſed ordine quodā in finē peculiarē ac ſuū ꝑficiſcū,
tur. Atqꝫ in iis ex certis ſingulıſqꝫ principijs ꝑuenīūt cer
ti ꝛ ſinguli fines atqꝫ exitus cōſtituti: q nō raro ꝛ fortuiti:
ſed plurimū tales tenenť viſitanťqꝫ quales nā ꝑſcripſit.
Quur ergo q̄ ſūt a natura fieri fortuito arbitranť? Neqꝫ
eniꝫ recte poſſum⁹ fortunā cū natura cōiūgere: niſi cōmu,
nione ſola vocabula cōmittanť. Nā ſignificata mehercu
le ſūt remotiſſima: neqꝫ iccirco recipiēda eſt nāe ꝓuidētia
q illā oculis cōſultātē deliberātēqꝫ ītueri nō poſſis: queꝫ
admodū potes eos q de reb⁹ dubijs i cōe deliberāt. Naꝫ
hoc qdē mō plurimis artib⁹ eripi fines poſſēt: quū neqꝫ
faber i cōſultationē referat: vtrū ſit ꝑus ſecādū q̄ꝫ polien
dū: neqꝫ litterator quo pacto ſcribēdū ſit a vel b: neqꝫ quo
niā verbū hoc cleon ſcriptur⁹ ſit. Totiēs ei⁹ verbi litteras
cogitatōe cōquirit ita vt hereat: qđ elemētū ꝑmo: qđ ſcđo
loco ponēdū: ſilr neqꝫ edificator: iacīēda ne ſint ꝑus fun,
damēta: q̄ꝫ itegēda dom⁹: aut cōſtituēdi parietes dubitat.
Eodē mō neqꝫ textor: neqꝫ lapidicida: ꝑfinita eniꝫ ꝛ certa
q̄dā rō habeť obeūdi oīa hec: atqꝫ ordo qdā ē i ope cōdē
do faciūdoqꝫ ↄſtitut⁹: q recta nos quaſi aliud agētes ad ꝓ
poſitū finē ꝛ ad ea q̄ cōueniāt obiter ferrat: ꝓinde oīs opi
fex viā certā ꝛ ordinatā: quā nullo labore īgrediať habꝫ.
Nec cogitatio exigiť: ſed quaſi offerūt ſingula ſeſe ꝛ ſpō,
te quadāꝫ ſequunť. Silr agit ꝛ natura qppe q̄ ſit exēplar
artis. Diſtāt āt i eo q̄ ars extra opus ē: nā itra: q̄ ſi itra li,
gnū fabrica eſſet: lectūqꝫ nō a lio mō fabricareť q̄ꝫ eo quo
nūc ē ars extriſec⁹: manifeſtū ē ſi nūc quū ē extriſec⁹ grā
alicuius facit. etiā tūc grā alicui⁹ fuiſſe facturā: quū intrīn
ſecus ageret: vt nā. Videť autē maxime: tūc ars ſimillima
eſſe nature quū medicus quis ipſe ſe recurrat. Differētia
vō ſuperius plane demonſtrata eſt. Ex iis poteſt ꝑſuaſuꝫ
eſſe: naturam agere propter finem.

p Oſt hec diſcutiēduꝫ videť quō ſit in rebus id qđ 87
qdā neceſſitatē appellāt: ꝛ vtrū ea q̄ natura fiūt
ita fiāt ex neceſſitate: vt ex ꝑcedētibus cauſis cō,
ſtitutiſqꝫ principijs oriant. An ita vt phyſici pu,
tauerūt q ex motibus materie neceſſario euenire oīa arbi
trati ſunt. Atqꝫ eſt qdē neceſſitas q̄dā in rebus naturali,
bus cōſtituēda recipiēdaqꝫ. Nō tn̄ eo modo quo illi cōſti,
tuunt: q deridicule admodū nature functōes ꝛ opa neceſ
ſitate aſtringūt ꝛ illigāt. Aiunt eniꝫ telluꝛē in imo ſediſſe
neceſſario: quoniā grauis eēt: ſublimatū celū ꝛ occupaſſe
ſumma qa leue: rati falſo naturales materie motus neceſ
ſitate inuariabili cōtineri ac regi: quēadmodū ſiqs parie
tē putaret neceſſitate ita cōſtructū vt ē: qa quū grauia de,
orſum ruāt deuergātqꝫ pōdere leuia ſurſuꝫ verſū nitanť
ꝛ euolēt: crederet lapides magnos ꝛ ſaxa ingētia ob gra,
uitatē īferiore loco ſtetiſſe: lateres atqꝫ ligna ob leuitatē ī
faſtigiū cōmigraſſe. Qđ dicere nō ſtupidi modo atqꝫ atto
niti hoīs eſt: ſed q nullā domuꝫ exedificari vnq̄ꝫ viderit.
Nō enim lapides ipſi ſpōte ſua: neqꝫ lateres: neqꝫ ligna 88
in ſuos delata queqꝫ locos ↄſtituūt: ꝛ architectanť domū
Sed talis: aut talis cōpoſitura aut forma aut ars maxime
principes ſunt edib⁹ fabricādis. Nō q̄ abſqꝫ illis fieri do
mus poſſit: ſed q̄ materialia illa quū ſint ſua ſpōte nō poſ
ſunt domū cōficere. Ars ꝛ cōpoſitura pōt. At materia qdē
vt dictū eſt ex eo genere cauſaꝝ habeť q̄ ſunt ꝑ ſe: ſed mi,
nus ꝓpria q̄ꝫ ſit forma. Ideo ſit vt motum materie forma
neceſſario nō ſequať: qn poti⁹ ad formā materia accōmo
dāda regēdaqꝫ ſit. Nō. n. ꝓpterea ſcalpellū ſerā ꝛ aratrū
eſſe neceſſariū eſt: qa ferrū ſit: ſed cōtra poti⁹ qa ſcalpello
ꝛ aratro opus eſt nobis ad functōes vite. Ideo q̄riť ꝛ eli,
giť ferrū. Itē tollunť ꝛ cōſtituunť edes nō ꝓptera q̄ para
ti ſint lapides: q̄ꝫ q̄ꝫ lapidib⁹ opus ē ad ſubſtructōeꝫ: ſed ꝓ
pterea: vt cōdam⁹ aliqd: aut vt ab iniuria vindicem⁹: atqꝫ
hoc maxime rō fuerat edificāde dom⁹. Par cōſideratio
in ceteris: q̄ grā alicui⁹ fiūt. Tunica ꝓpterea facta ē: vt tu,
tela ſit ab iis q̄ de foris veniāt. Uex hoc fieri ſine pāno ne
qt. Opꝫ itaqꝫ ꝑſtinari pānū: ꝛ ſubijci. Itē calcei ꝓpterea
facti ſūt: ne pedes ambulādo detuſi cōteranť ob lapides
veꝝ ij fieri ſine pellibus ꝛ corio nō poſſunt. Primū ergo
pelliū cura eſt habēda. Plane ſi ſimulatqꝫ adeſſet pānus
neceſſario emergeret ēt atqꝫ exiſteret veſtis: ꝛ ſimulatqꝫ
ꝑſto eēnt pelles eueſtigio calcei naſcerenť: neceſſariū eſt
vt forme materias ſeq̄renť: at nō eſt ita imo cōtra eſt pro,
pter veſtē eni adhibēdus ꝛ coemēdus eſt pānus: ꝛ ꝓpter
ſerā ſubijciendū eſt ferrū: ꝛ ꝓpter murū cōparādi ſunt la,
pides: non tn̄ ita: vt ſtatim cōparato ferro ꝛ lapidibus ap
portatis neceſſariū ſit aut parietē aut ſerā exiſtere. Habet
itaqꝫ materia neceſſitatē nō per ſe: ſed ꝑ formā ꝛ ſpēꝫ. Nā
materiā nulla ſeqtur forma neceſſario. Neceſſariū cōtra
eſt materiā eē forme ſubiectā: ꝛ tanq̄ꝫ dicto audiētē. Qꝛ ob
rē ea q̄ anteceſſerūt ꝑcurrerūtqꝫ neceſſarius nō ſeqtur fi,
nis. Sed poſito cōſtitutoqꝫ fine: indiciť neceſſitas mate,
rie ꝑcedenti. Nō ergo finis aut effectus neceſſario ꝑuenit
ſed ꝓpter finē neceſſitas oīs emergit. Eſt enim materia ꝓ
pter finē: ꝛ ſubiectū ꝓpter formā: materia vero atqꝫ ſubie
ctū cauſa ex neceſſitate eſt. Qui igiť ſolā cām poſuere ma
teriā: ꝛ ex naturalibus materie motibus ſeq neceſſarios:
ꝛ prefinitos effectus: ij ꝓculdubio arbitranť ſimpliciter
omnia lege quadam īmutabili obſtricta ineuitabiliter et
neceſſario fieri. Nos vō aliā cauſam ꝛ qdem magis ꝓpri
am ꝛ preſtantiorē oſtendimus: formā videlicet: cuius grā
materiā tū cōparari tum duci atqꝫ fingi monſtrauimus:
non contra illius gratia formā haberi: ſꝫ neqꝫ cām oīno
poſſe māꝫ ↄſtitui: neqꝫ ſimplr abſoluteqꝫ neceſſariā cāꝫ:

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſed dumtaxat ſubiectione adiũctioneqꝫ: aut ſi ita malis ex
poſito id qđ pro more noſtro ſepius ſupra docuim⁹: ideſt
ſimulatqꝫ poſueris cõſtitueriſqꝫ formã: hũc in modũ aut
89 illũ ſe habere: extẽplo materie neceſſitatẽ affingis. Ceterꝝ
huiuſmodi neceſſitatẽ: hoc eſt neceſſitatẽ ex adiũctiõe vel
poſito habẽt quodãmõ etiã alie diſcipline. Poſitis nãqꝫ
ꝓpoſitionibus neceſſario ſequũtur cõcl'ones: nõ itẽ ecõ
trario cõcluſiõibus poſitis: eedẽ ꝓpoſitiões habenť: põt
eniꝫ eadẽ res plurib⁹ rebus addici cõprobariqꝫ: nã ſi qn
qꝫ ⁊ quinqꝫ ponanť neceſſario ſequiť decẽ eẽ: cõtra ſi de
cẽ ponãtur nõ ꝯtinuo quinqꝫ ⁊ quinqꝫ reperies. Poterãt
eni eſſe ſeptẽ ⁊ tria: aut ſex ⁊ quattuor. Ex quo fit vt ea qui
bus poſitis ſequunť cõcluſiones: ipſa cõcluſionibus po
ſitis nõ ſemꝑ ſequi poſſint. Qꝛ ſi ꝯcluſio nõ ſit neceſſaria:
neqꝫ ꝓpoſitiones vtiqꝫ neceſſarie fuerint. Num igiť hec
eandẽ neceſſitatẽ habẽt quã ⁊ res nãles? nequaqꝫ: ſed or
do in cõtrariũ agiť: hic ſi ꝓpoſitiões fuerint: erit ⁊ cõclu
ſio: hoc eſt ſi prima fuerint: erũt ⁊ poſtrema. In rebus na
turalib⁹: ſi poſtrema fuerint: erunt ⁊ prima: ⁊ ſi fuerit for
ma: erit ⁊ materia. Hoc diſcrimẽ: cetero ſunt ſimilia. Naꝫ
forme opus erat materia: nõ tñ ꝓpterea neceſſario forma
materiã ſequiť. Ita in ſyllogiſmis: cõcluſioni neceſſarie
ꝓpoſitões ſunt: nõ tñ neceſſario exiſtũt ꝓpoſitiões cõcluſi
onibus poſitis. Ordo itaqꝫ cõmeat ⁊ in diuerſum conſtat
qꝫqꝫ nõ prorſus. Proinde ſcire oportet in operarijs artib⁹
quaꝝ officia: tũ in vſu: tũ in rõne cõſiſtũt: duo eſſe princi
pia pro ſpectãdi cõtẽplãdiqꝫ vnũ cognitionẽ ⁊ finẽ: alterꝝ
agẽdi adminiſtrãdiqꝫ: exẽpli gratia. In domo edificãda
forma domus ⁊ rõ ſpectãdi ꝑncipiũ eſt: fundamẽtũ admi
niſtrandi. Ubi võ nulla eſt adminiſtratio geſtio actio: cõ
ſequẽs eſt: vt vnũ illud principiũ adminiſtrãdi tollatur:
alterꝝ relinquať. Qđ cerniť in ꝓpoſitionibus ſyllogiſmi.
Qꝫobrẽ quũ in ſyllogiſmo ſua principia reꝑianť: in artib⁹
itẽ ꝑncipiũ ſuũ ſit forma: neceſſe eſt vt in vtroqꝫ ſit ſile id
qđ afferť vt conſequẽs. Ex principijs.n.neceſſaria ſequi
debet cõcluſio. Quia queãdmodũ in adminiſtratiuis et
operarijs artib⁹ neceſſariũ eſt ipſa materia: ita in ſpecta
tiuis cõtẽplatiuiſqꝫ neceſſariũ eſt ipſa cõcluſio. Iã cõſpi
cuũ ẽ tũ id quaten⁹ habeat materia neceſſitatẽ: tũ id qua
tenus materie alteratiões ⁊ motus neceſſarij eſſe videãť
90 qꝛ ſine materia: forma fieri nulla.ſ.poteſt. Ac cã quidem
vtraqꝫ a phyſico eſt cõſiderãda: qꝫqꝫ actius ⁊ diligẽtius
forma vtpote cuius merito reliqua ꝓgignanť. Eſt.n.cau
ſa materie: id cuius merito fiũt ⁊ ꝓueniũt oĩa. Diximus
aũt in naturalibus rebus idẽ eſſe formã ⁊ finẽ. Eſt.n.for
ma principiũ definitõis: ⁊ rõnis ⁊ ei⁹ qđ ſub hoc vocabu
lo qd ſit rẽ eſſe ſignificamus. Nã ⁊ in artificioſis vt edib⁹
⁊ quibuſuis alijs generis eiuſdẽ: ſi domus talis eſt futu
ra: neceſſe eſt talẽ adeſſe materiã: itẽ vti talia aut talia pri⁹
fiat atqꝫ exiſtãt. Et ſi talis ſanitas eſt ꝓuentura: neceſſe eſt
talia pri⁹ facta atqꝫ exiſtere. Eodẽ agiť mõ in reb⁹ quoqꝫ
natura gignẽdis hoĩe: cane: boue. Ceterꝝ in arte factis ple
rũqꝫ nõ eſt idẽ finis ⁊ forma. Nã dom⁹ q̃ e tali materia exi
ſtit facta talis eſt defenſiõis ⁊ cuſtodie grã: in naturalibus
ſemꝑ idẽ eſt finis ⁊ forma. Qꝫobrẽ ſiue ea ſpectes q̃ fiunt a
nã: ſiue ea q̃ affingunť arte: intelliges phyſicũ in cõmẽta
tionibus ⁊ ſpeculatõibus ſuis materiã ⁊ eius neceſſitateꝫ
cõprehẽſaꝫ habere. Ei nãqꝫ qui ſecãdi opus ita finiat. Se
ctio ẽ lignorũ diuiſio: ſtatim ſeſe ferri vſus oſtẽdet: ita vt
materia ea ſi nõ actu ſaltẽ rõcinatiõe aliqua facillime poſ
ſit itelligi. Plerũqꝫ etiã actu ipſo cognoſcitur. Ut quum
ita definias: iracũdia eſt accẽſio feruorqꝫ ſanguinis circa
cor: grã vlciſcẽdi doloris. Quo fit vt phyſicus ex forma q
dẽ definitiões ducat ac regat: ſed materiã nihilominus cõ
munionẽ habeat. Eſt enim huiuſmodi forma oĩs nãlis
vt ſemper cũ materia ⁊ ſubiecto aliquo intelligatur.

¶ Themiſtij phyſices liber terti⁹: Interprete hermolao barbaro.

q Uoniam definiẽdo naturã ſuperiore libro
diximus nãꝫ eſſe vim cientẽ naturales trã
mutatiões ⁊ motus: ignorare nõ oportet qd 1
ſit motus: nã q motũ ignorat neceſſe ẽ nãm
quoqꝫ ipſam ignoret. Plane queãdmodũ
de motu agẽdũ nobis eſt: iccirco qꝛ motus
cõprehẽdiť in definitiõe nature: ita ſi qd in definitiõe mot⁹
obiter collocabiť: de illo quoqꝫ ſubinde diſputãdum erit
Porro in definitiõe motus ſtati cõtinuitatis mẽtio habeť
in qua deinceps ꝯtineť infinitas. Nã quũ motus ex earũ
rerꝝ numero habeať: q̃ videnť eſſe cõtinue. Cõtinuũ autẽ
definiẽdo eſt qñ vtimur infinito. Dicimus.n.ꝯtinuũ id eẽ 2
qđ ſecari in ĩfinitũ põt: vt plane deť intelligi cõtinue qꝫti
tati primũ ineſſe infinitudinẽ: nõ diſcrete: quũ huius ꝑfi
ciat: illi⁹ nõ ꝑficiat definitionẽ. Merito iis q eſt de ĩfinito
tractatus cõſequiť eũ q eſt de motu. Sed ⁊ is quoqꝫ q de
loco eſt: ⁊ q de inani ꝓmẽdus ſubijciẽduſqꝫ eſt. Nã locus
⁊ tẽpus neceſſario queruntť in motu. Ipſũ quoqꝫ inane
nõnulli ſunt: q neceſſariũ ad eandẽ rẽ putarint: quo fit: vt
ſaltẽ hoc ipm in diſcuſſionẽ vocari eſtimariqꝫ equũ ſit: re
cte illi: an ꝑperã ſenſerint. Preterea mot⁹ locus ⁊ tp̃s na
turalibus corporibus videnť eſſe cõia. Cõmunia aũt ini
tio operis diximus anteqꝫ particularia eſſe tradẽda. Ra
tio igitur eſt: vt de huiuſmodi accidẽtibus priuſqꝫ de cor
pore vllo naturali agatur.

o E motu aũt prius ea ſumẽda ſũt: que ad cogno 3
ſcendã eius naturã ꝑcedere ⁊ qꝫſi ꝑcurrere vide
anť. Ex entibus habenť quedã tãtũ actu: q̃lia ſũt
prima illa ſummaqꝫ motus ⁊ materie prorſus i
munia: q̃ nec altereſcere: nec fieri poſſunt diuerſa qꝫ ſunt
ſed ſꝑ eodẽ mõ ⁊ ſui paria ⁊ ſui ſilia iueniunť gñis plane
ſui natureqꝫ tenaciſſima: q̃dã cũ actu potẽtiã iuncta ferũt
q̃lia ſũt ea q̃ ex materia exiſtũt ⁊ forma. Actu ſũt: q formã
intra ſe tenẽt: poteſtate: q poſſũt aliã quoqꝫ formã ꝑ reci
procationẽ ⁊ ſucceſſionẽ iduere. Sed ethereũ corpus vi
ſue nature ſolo actu ẽ: q neqt de forma ⁊ ſpẽ ſua mutari:
particepꝫ tñ ad quẽdaꝫ modũ potẽtie eſt: quatenus in lo
co moueť: q videlicet vbiqꝫ ſimul eẽ nõ poſſit. In totũ
q̃cũqꝫ ſunt actu: aut ſubſtãtie ſũt: aut qꝫtitates: aut generũ
reliquorꝝ aliq̃ ſpẽs. Hactenus poſtulo vel ſine rõne cõce
dať hoc mihi: eſſe aliq̃ poſſe: q̃ vno cũ actu inexã ẽt pote
ſtatẽ gerãt. Illud quoqꝫ maxime velim admittať recipia
turqꝫ: qđ tñ erit nihilominus priore poſtulato cõſpicuũ
hoc eſt: ad ea q̃ in genere ad aliqd reponũt: nõ ſolũ prime
re defectũ: exceſſuꝫ: ineq̃litate maius ⁊ minus: ſed ⁊ ple
raſqꝫ alias haberi ſupeſſeqꝫ ſpẽs: q̃ ad idẽ genus relatio
nis poſſit referri ſimilitudinẽ eq̃litatẽ ⁊ reliq̃: ea quoqꝫ q̃
agẽdi ⁊ patiẽdi potẽtiã obtinẽt: hoc eſt actiua ⁊ paſſiua in
eodẽ eẽ genere collocãda: qppe q̃ viciſſiꝫ referri reſpõde
reqꝫ aptiſſime videanť: illo mõ ⁊ id qđ mouere põt ad id
qđ moueri: ⁊ ecõtrario mobile ad motiuũ referať nece ẽ
Sit itaqꝫ cõceſſuꝫ hoc nobis motiuũ ⁊ mobile mutuã ha 4
bere relationẽ. Tertiũ qđ poſtulamus ẽ motũ in mouẽte
ac moto eſſe: nõ ſeorſuꝫ cõſiſtere citra ſubiectũ: qđ ſi ẽ ita:
manifeſtũ erit totidẽ haberi motus oportere: quot ſũt res
q̃ moueanť ⁊ trãſmutenť. Mouẽtur aũt res aut q̃ de ſub
ſtãtia ſint aut q̃ de qꝫtitate: aut q̃ de qualitate: aut q̃ poſtre
mo de loco. Erit igiť multifarius ⁊ multiformis mot⁹: nõ
vti genus: ſed vti cõis q̃daꝫ vox ad multos ſignificat⁹. Si
enim genus nullũ haberet illis ꝑncipijs q̃ttuor in qbus
cerniť ⁊ cõſtituiť motus vtiqꝫ neceſſario illi generi mot⁹
primũ ieſſe: ita vt nõ multiplex amplius nomẽ mot⁹ futu
rũ ſit: ſed queãdmodũ genus illud cõmune q̃ttuor: gene
ribus fuerit mot⁹. Itẽ q in eo genere collocatus eẽ: fuiſſet
genus motuũ q̃ttuor: q ad quattuor illa primordia ꝑtine
rent. Sũt ergo motus totidẽ quot res q̃ mouenť: ⁊ q illo
rũ generꝝ diuerſe definitiões ſũt: diuerſe erũt definitiões
⁊ motuũ. Proinde tãetſi vnã motus definitiõeꝫ allaturi
ſimus: ſcire tñ oportet illã ex eaꝝ genere orationẽ futurã

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſignificatū multiplicem amplectatur. Scitū eſt .n. ꝓut
queqꝫ res fuerit ſimplex multiplexue: definitionē quoqꝫ
illius eodem iure cenſendā. Detur igitur ꝛ hoc cum ijs
q̄ conceſſa ſunt prius motꝰ appellationē eſſe multiplicē:
Quartū poſtulatū eſt: vt in quaqꝫ re cui motū ineſſe dixi-
mus: bifariā aliquid eſſe dici ue ꝯcedatur: aut vt prius aut
vt melius. In ſubſtantia ꝑuationē ꝛ formam: in quantita
te abſolutum ꝛ ceſſans: in q̄litate candidū nigricans: aut
ex contrarioꝝ numero q̄lubet: in loco supernū infernū:
Ita quū motus nullus extra quattuor genera habeatur:
recte in generibꝰ q̄ttuor ſed duplex in ſingulis ꝯſtituitur
Qui vero iſta habeant: ſequentibus oſtendemus.

n Unc quid ſit motus aperiendū: in eo vtemur ea
rū rerū opportunitate: quas nobis pauloañ pa-
uimus: corrogauimuſqꝫ. Igitur ſupra nobis cō
ceſſum ē in vno quoqꝫ p̄dicamēto ſpecies habe-
ri: que participes tum actus tum poteſtatis eēnt. Quare
auſum dicere motū videri actum geſtionēqꝫ rei mobilis
q̄tenus mobilis eſt. Sed quur addidimus q̄tenus mobi
lis. Nimirū iccirco: vt actus ille fieri videretur remanēte
etiam num ſeruataqꝫ poteſtate ea: cuiꝰ is eſſet actus. Du
plex enim in vna quaqꝫ re actus eſt: nam eris: qđ ſtatua
poteſtate eſt: alter actus eſt quādo in ſtatuam obiter mu-
tatur: alter quādo iam in ſtatuā eſt mutatū atqꝫ formatū.
Poſterior hic qui poſt perfectam mutationē ineſt in ere:
nullam amplius ſeruat poteſtatē ad ſtatuam. Iam enim
eſt ſtatua: poteſtatēqꝫ in eo reſpectu omnem amiſit ſum
ptitauitqꝫ. Proinde actus is non eſt perfectio poteſtatis
quia corrupit ꝛ impulit poteſtatē: ſed ē perfectio rei: cui
potentia inerat. Priorem vero actū: qui in ipſa mutatio
ne adiūgebatur eri: quia poteſtatē adhuc retinebat ꝛ a-
gnoſcebat: poſſumus motū ꝛ poteſtatis perfectionē vo
care Omnis eni perfectio ſeruat id quod perficit: donec
qꝫ potentia illa ſeruatur: ſeruatur ꝛ. motus: contra ceſſan
te ꝛ deficiente potentia: motꝰ quoqꝫ ceſſat ꝛ deficit. Defi
cit aūt poteſtas oīs ꝓprie: ſimulatqꝫ ſpecies adeſt ꝛ forma
Plane in ſingulis quibuſqꝫ generibus ſinguli diuerſiqꝫ
habentur modi potentie: q̄lis aūt potentia eſt: talis etiā
exercetur ꝛ motꝰ. Nam eiꝰ qđ fieri albū poteſt: eam q̄ ex
nigro i albū ē via: ꝛ eius quod fieri nigrū pōt: eam q̄ ad ni
grū ex albo fit: vtrāqꝫ alterationē vocamus. eius vero qđ
augeri ꝛ minui pōt: motū auctionē minutionēqꝫ appella
mꝰ. Nullū .n. cōmune nomen vtriqꝫ motui additū vt alte
ratio. Itē eiꝰ qđ gigni corrūpiqꝫ pōt: motū: tum ortū ꝛ obi
tū: tum generationē corruptionēqꝫ dicimus: eius aūt qđ
transferri ꝛ migrare de loco ad locū pōt: motū tranſlatio
nē delatationēue nois. Ceteꝝ in re tranſlatili duplex q̄z-
q̄z via eſt. Nā res ſurſū aut deorſū deferꝛ: progrediꝛ aut re
trocedit: ad dextrā aut ad ſiniſtrā demoueꝛ: vnū tñ ꝓditū
nomē eſt omibꝰ illis cōe delatio. Duplex ergo motꝰ ſin-
gulis generibus accidit. Atqꝫ hoc eſt vnū ex ijs q̄ ſupra
nob conceſſa voluimus. Poſtulauimus etiā illud extra
res nullū poſſe motū cōſiſtere. Hec itaqꝫ ex ſupius cōſtitu
tis diffinitiſqꝫ arbitror eſſe planiſſima.

q Uam vō huiuſmōi natura ſit motus eo patet ex
emplo: edificatilis res tūc moueꝛ: quū actu ipſo
edificaꝛ: quūqꝫ adhuc poteſtatis aliquid ſeruat.
Quū vō abſoluta ꝛ ꝯſumata edificatio eſt: vtiqꝫ
neqꝫ moueꝛ neqꝫ ſeruat aliqđ poteſtetatis. Si igiꝛ edifi-
catilis rei actus: tunc quū aduc edificatilis manet: edifi-
catio nūcupaꝛ: edificatio aūt motus aſt: nimiꝝ edificatilis
rei actꝰ: in eo ꝙ edificatilis: erit motꝰ. Eodē mō auctiꝛ rei
actū i eo ꝙ auctiꝛ: ꝛ altiꝛ ꝛ trāſlatiꝛ in eo ꝙ trāſlatiꝛ: ꝛ cete
ros id genus actus geſtioneſqꝫ: motꝰ eſſe haberiqꝫ oporte
bit. Quare alio quoqꝫ modo finire motū licebit ita. Mo
tus eſt primus actus rei q̄ poteſtate aliquid eſt. dixi ꝑmꝰ:
quia vltimus videtur eſſe forma: quā res aſſecuta quū pri
mum eſt quieſcit. Primus vō actus eſt: ea que in formā
eſt itio. Atqꝫ hic proprie motus is eſt: quē modo conqui-
rimus. Quoniā aūt formam ipſam maxime ꝛ ſimpliciter
actum vocamus: neceſſe eſt vt ea profectio que ad formā
dicitur inſtituta: ad eum quoqꝫ actum inſtituta dicaꝛ: qui
proprius atqꝫ precipuus eſt. Quo fit vt ea itio: q2 ad actū
illum perfectū abſolutūqꝫ deſtinaꝛ ꝛ tendit: perfectꝰ actꝰ
ipſa eſſe nō poſſit: ſed incoatus ꝛ mancus. in hunc modū
motus intelligitur actus eſſe: nō quidē cōſumatꝰ ille: atqꝫ
completus: ſed laceſſitus ꝛ ceſſans: non tamē ita: vt ſit per
omnia imperfectus: ſed vt ſit nondū perfectus: perſolui
tamen qui poſſit ꝛ perfici.

Uoniā vō nōnulle ſunt res: que tum actu: tū po- 8
q teſtate participant. aqua em̄ ꝛ actu calet: ꝛ pote-
ſtate friget. ſed neqꝫ ſimul tamē neqꝫ ab eodē re-
ſpectu: aut ſi ab eodē reſpectu: aliquādo non ſi-
mul tamē: quia fieri nequit vt quicq̄z ſit ſimul actu ꝛ potē
tia calidū: aut ſi ſimul nō tamen ab vno reſpectu: ſed actu
calidū: potentia frigidū. Quoniā inq̄z nōnulle res huiuſ
modi ſunt natura: ſequitur mouere illas poſſe ꝛ ſubinde
viciſſim moueri: impellere ꝛ impelli demū. Agere ſimul
et pati. Exēpli gratia. Sera ꝛ ſecat ꝛ retunditur: ceterum
aut non ſimul: aut nō eodē reſpectu: vt dixi: ſecat ex forma
retunditur ex materia. Nam ferrū eſt nō forma quod re-
tunditur: contra ſecat forma: non ferrū. Itē ignis calefa-
cit ſimul ꝛ frigeſcit ab ea re quā calefacit ipē: ſed calefacit
quia ſit actu calidus. frigeſcit: q2 potentia frigidus. Quic
quid em̄ naturaliter mouet: mouetur ab ijs contra q̄ mo-
uet: vtiqꝫ ſi actus ſit ꝛ potentie particeps. Sed mouet par
te qua eſt actu: mouetur parte qua potentia: hoc eſt mo-
uet per formam: per materiā mouetur. Ueruntamen qđ
dixi nō eſt ſimpliciter concedendū: moueri omne contra
quod naturaliter mouet: ſed dūtaxat in ijs verus eſt ſer-
mo: que in natura ſua vtrunqꝫ preferunt: poteſtatē et for-
mam. Quāq̄z nō ſum neſcius fuiſſe nonnullos qui ꝓnu-
ſcue adeo ſentirent moueri obiter cuncta que moueant.
Sed de hoc in loco viderimus. Nunc ad penſum redibi
mus. Quum itaqꝫ res fuerit actu altera: altera poteſtate: 9
actus illiꝰ in eo ꝙ poteſtatis eſt particeps motꝰ erit: neqꝫ
vō vlla moueri res poſſet: que poteſtatē ſolam haberet:
quāobrem materia per ſe non mouetur: quoniā ꝑ ſe nūq̄z
eſt actu. Oportet igiꝛ actus ineſſe aliquid: ꝛ ita agere: nō
ad id comparandū quod tenetur iam habeturqꝫ: ſed ad
id demū quod nondū habetur: haberi tamen poteſt. Sa-
ne id quod haberi pōt ita velim accipias. Es eſt poteſta-
te ſtatua: nō tamen actus eris in eo ꝙ es poteſt motus eſ-
ſe: quia in eo ꝙ es eſt quieſcit: es nō mouetur. Sed motꝰ
in ere naſcitur in eo ꝙ poteſt in alterum quippiam verti
affirmariqꝫ. Poteſt aūt in ſtatuam verti: huius igiꝛ actio
motus erit. Nihil em̄ vetat quin es qua es quieſcat: qua
poteſtate ſtatua eſt moueatur: quia nō eſt omnino idē eſ-
ſe actu es: ꝛ ſtatuam poteſtate. Alioquin eodem modo de 10
finirenꝛ: quod apertiſſime falſum eſt. q̄zuis. n. a ſubiecto
vnum ſint diuerſe: tamen earū rerum cernunꝛ definitio-
nes: atqꝫ hoc tam ꝛ ſi clariſſime demonſtratū puto: nihil
tamen obſtat: quin idem ſi fieri poſſit ꝛ clarius ꝛ illuſtriꝰ
doceamus exemplo. Non eſt eadē ratio corporis ꝛ earū
qualitatū facultatūue: que verbis illis ſignificantur poſ-
ſe ſanum fieri ꝛ poſſe egrum. Corpus em̄ vnum eſt ꝛ ſibi
ipſi plane idem: poſſe aūt ſanari ꝛ poſſe egrotare non di-
uerſe modo poteſtates qualitateſqꝫ ſunt: ſed etiā maxime
depugnātes. Nam ꝛ illarū actus ipſi lōgiſſime diſcrepāt
aduerſanturqꝫ: ꝙ ſi corpus id poteſtatibus illis idē eſſent
ipſe quoqꝫ inter ſe non contrarie ſed eedē eſſe reperirentur
Itē nō ē idē color ꝛ viſile. Nam color affectio ē: q̄ luce pre
ſente perſpicuum mouet: viſile aūt accidēs ē colori: qua-
tenꝰ videri oculis pōt: ꝛ ſenſum inuehere. Pariter neqꝫ
ſonus idem cum re auditili eſt: neqꝫ color cum tactili: ne-
qꝫ vlla poſtremo res actu cum ea que poteſtate inſit. Q̄z-
obrem patere vel intuitu poteſt nō dictuꝝ pugnantia qui
defendat eandē rem ſimul moueri poſſe ꝛ qeſcere. Neqꝫ

e

igitur idē prorſus eſſe: quieſcere rem in eo qd actu ſit: mo
ueri in eo quod poteſtate. Quā vere actus huiuſmōi ali,
quis habeatur: qui poteſtatē adiūctam ⁊ illigatā inferat:
inde efficiemus palā. Contingit vnāquāqꝫ rem interim
id agere: cuius agendi ptātem habet: interim non agere.
Edificatilis res quū edificatur: in actōne eſt. Quū vo nō
dū neqꝫ lapides neqꝫ calx ab arte mota excitataqꝫ ſunt:
tunc vocata eſt ab actione omni. Eſt igit actio aliqua que
edificatilē rem i ſua adhuc retinet ſeruatqꝫ poteſtate: ea
qꝫ edificatio nūcupatur. Nam ſi illa non ſit: quenā eē poſ,
ſit alia: viderint qui acutius vident: ego videre nō poſſū.
Neqꝫ enī domū ipſā auſit quiſquā edificationē vocare:
quū non ſit amplius edificatilis domus q̄ ſuam formā re
cepit. Edificatio aūt tūc ē: quū res adhuc edificatilis ma,
net. Ita cōcluditur edificationē eē rei actū edificatil' opor
tere: Ipſe actus nihil aliud eſſe poteſt q̄ꝫ motus: ex eo cō,
ſit vt neqꝫ ante tunc moueret quū edificatilis tm̄ eēt: ne,
qꝫ poſt quū edificatio perſoluta ⁊ ad exitum eſt collata:
12 ſed medio tempore quū de ptāte ſcilicet ad actū iret. Qꝛ
autem motus in ijs recte ſit collocatus a nobis: q̄ cū actu
poteſtatem habent annexā: etiam illi videt cōcedere aſti
pulariqꝫ: q motū confictis noībus alteritatē ineq̄litatem
non ens eſſe dixerunt. Ceterū ſi huiuſmodi aliqd motus
eſſet vt illa arbitrant: profecto ijs quibus illoꝝ aliqd ineſ
ſet: motū quoqꝫ ineſſe proculdubio oporteret. Quod ē ipo
ſtatim in limine perſpicuo falſū. Cernimus eni cōplura
habere inter ſe alteritatē atqꝫ diuorſiū: ideſt altera eē at,
qꝫ diuerſa: que tamē propterea minime moueant. Verbi
grā: inter me ⁊ equū eſt alteritas: non tn̄ ea re ꝯtinuo mo
ueor: ſed ⁊ denarius quinario ineq̄lis eſt: non tn̄ cōfeſtim
⁊ mouent. Dices te non de ea alteritate loqui qua qs ſit al
ter ab altero. Sed de ea: que in ipſa re inſit. Sed neqꝫ h
quidem eleuat ſatiſfacitue. Ineſt. n. in rebus multis alte
ritas. Motus vbi non eſt: cernitur in cuiuſqꝫ rei partib⁹
alteritas: cernitur in ijs que duabus illis reb⁹ tam longe
diſtantib⁹ diſcrepantibuſqꝫ poteſtate ꝯſtant: ⁊ actu: non tn̄
e veſtigio cernūt ea moueri: quoꝝ partes multe adeo ſūt
neqꝫ ea que partim ſunt actu: partim poteſtate: cuiuſmōi
eſt es: ꝙ quū ſit actu es: dicitur eē poteſtate ſtatua. Ex ijs
vt dixi: nihil eſt mehercle: ꝙ iccirco moueri neceſſe ſit:
q: partim ⁊ nature alteritatē diſcrimenue intra ſe teneāt.
Sed fortaſſe alteritatē intelligi ⁊ accipi volūt pro aliatio
ne vt ita loquamur. Ad hunc in modū motus p motū de,
finiret. Quid. n. aliatio pōt aliud ſignificare q̄ꝫ alteratio
nē: ſi idem eſt aliud ⁊ alteꝝ: aut quādā tranſmutationem
Nos vero rectius in motu deſcribendo fecim⁹: qui actuꝫ
tanq̄ꝫ genus in ea definitione poſuimus.

13 q Vi vo non ens eē motū voluerunt: fuit aūt ea py
thagoricoꝝ ſententia: fere vident ad verita tem
propius acceſſiſſe: ſi non ens ita accipiunt: non
ꝙ omnino non ſit: ſed ꝙ nondū in eam naturā
abierit: quo tendebat: inchoatū. ſ. ens: ⁊ impfectū. Quem
admodū nos quoqꝫ ſentimus: qui poteſtatē in motus dif,
finitione addidimus. Verumtamē obſcurius illi atqꝫ tan
ta res poſtulat definierūt. Vident. n. accidens quiddā mo
tui potius q̄ꝫ rei naturā explicauiſſe. Accidit ſiquidē mo,
tui: vt ſit non ens: ex eo qd pcul eſt ab ente: ſupqꝫ non ſta,
tim moueri oportet id cui accidit eſſe nō ens: alioquin in
motu ⁊ excitu eſſent omnia. Quicqd. n. eſt: vnū eſt: non in
finita. Atqꝫ ita hoc reſpectu non entia dicent exēplo: qnic
quid mutat: videri ex alteritate in alteritatē: ex ineq̄litate
in ineq̄litatē mutari: alteritatē ergo ⁊ ineq̄litatē eē opor,
tere trāſmuationē ⁊ motū. Sꝫ errāt. Nā eo qdē mō: ſi dijs
placet idēptitatē ⁊ entiā quoqꝫ motum liceat dicere: quū
ex idētitate in idētitatem mutari pene omnia videamus.
Nam et a forma in formā: ⁊ a colore in colorem cernunt
res apertiſſime tranſmutari. Verum enim uero fortaſſe
ea cauſa eſt: quur motum in non ente alteritate inequali,
tateue collocandū putent: quia indefinita quedam res eſ
ſe motus videbatur. Nam ſimulatqꝫ prefinitur vaneſcit
ac perit. Quo ſit vt egregie illi quidē ⁊ fortiter ſibi videā,
tur excogitaſſe quum dicerent motum eſſe alteritatē: eſſe
inequalitatē: eſſe non ens. Sunt enim hec omnia indefi,
nita: quemadmodū ⁊ illa decem initia: que ad genus pri,
uationum pythagorici referunt: eorum nullum (ſunt eni
priuatiua omnia) eſſe definitū poteſt: neqꝫ ita vt hoc aliqd
neqꝫ ita vt quale: neqꝫ ita vt quantū: neqꝫ ita poſtremo vt
res vlla generū reliquorum. Subiecimus claritatis gra
tia vtriuſqꝫ ordinis deſcriptionem quandam: atqꝫ pictu,
ram ⁊ eius qui forme tribuitur: ⁊ eius qui ad priuationeꝫ
adiungitur.

Par	Impar.
Finitum	Infinitum.
Dextrum	Siniſtrum.
Maſculum	Femininum.
Quietum	Motum.
Rectum	Curuum.
Quadratum	Altera parte longius.
Intellellectus	Opinio.
Vnum	Multa.
Lumen	Tenebre.

Ob eam vo maxime ratiōe: motum eſſe indefinitaꝫ rem:
ac fere comentiā putauere. Qꝛ quum ens in actum ⁊ pote 14
ſtatem diuideretur ad neutrū genus pertinere poſſe mo
tum arbitrabantur. Exempli cauſa. poteſtate pedaneum
nō mouetur continuo augereturue: neqꝫ quod iaꝫ ē actu
pedaneū. Item qui poteſt Romā Athenaſue proficiſci:
nō ſtatim neceſſe etiā eſt proficiſcatur. neqꝫ qui iaꝫ ad eas
vrbes peruenit. Item id quod eſt poteſtate album: nō al,
beſit neceſſario: neqꝫ id quod iam eſt inalbefactum. Sed
neqꝫ priuatio quoqꝫ eſſe motus poteſt: quippe qui nō in
priuatione: ſed exiſtentia conſtet. Et preterea quicquid p
mum eſt: nō etiā mouetur. Ex ijs cauſis natura motus vi
ſa eſt: oppido in difficilis cognitu: quādo neqꝫ in ijs que
potentia: neqꝫ in ijs que actu ſunt: neqꝫ in ijs que priuatio
ne conſtitutus videtur: ita maxime reliquū eſt eam defini
tionem probari oportere: quā nos ſupra reddidim⁹: mo,
tum eſſe actum rei quendam arduum quidem ſpiſſumqꝫ
ſcitu: ſed qui tamen eſſe poſſit. Sed denuo eadem illa re,
putamus: nō modo iterum: ſed ter ⁊ quater: ⁊ ſi libuerit
etiam ſepius: vt difficultates illas ſaltem frequēti tractatu
facile aſſequamur. Duplex eſt in quaqꝫ re ſpecies perfe, 15
ctionis ⁊ actus: vna que adeſt: quum abſoluta ⁊ cōſuma,
ta res eſt: cunqꝫ naturaꝫ ſuam pleniſſime eſt conſequuta.
Verbi gratia. Oculus poſtq̄ꝫ eſt perfectus: actum ⁊ fun,
ctionem ſuā habet: ea viſio eſt: ipſe autē actus a forma ni,
hil differt: hoc enim eſt oculum eſſe: qd eſt actu ipſo vide,
re: atqꝫ hunc ego actum perfectionēqꝫ: motum eſſe nō di
co: vtpote qui ſit forma ⁊ ſpecies ⁊ ad quietis propius q̄ꝫ
ad motus naturā accedens. Altera ſpecies perfectionis ⁊
actus eſt: que adeſt rei: vna cum poteſtate: qualis eſt ipſa
formatio ⁊ fabricatio pupillarū. Quum enim formantur
oculi circūdantur qꝫ pupille genis ac tunicis: retinent in
ipſa formatione potentiam. Ipſa vo formatio circūdatio
qꝫ imperfecta eſt: neqꝫ quia inſtituta eſt ad potiorem fineꝫ
ad quem feſtinat. Et hercules qcqd poteſtatem habet: im
perfectum eſt: quatenus poteſtatem illam gerit. Quam,
obrem in eo ꝙ omnis poteſtas vanuit exoleuitqꝫ ſimpli,
citer nuncupamus actuꝫ. in eo vo qd ſimul adeſt duratqꝫ
aliqd poteſtatis: actum imperfectum vocamus: cuiuſmo
di probauimus motum eſſe. Sed de hoc ſatis. 16

f Ed retractemus ⁊ id moueri rem mouentē poſ
ſe ſi poteſtate fuerit mobilis: hoc eſt: ſi quādoqꝫ
moueatur: quādoqꝫ non: cuius immobilitas ſit
quies. Ea enim quibus ineſt motus quotiēs nō
mouentur dicuntur quieſcere. Merito auteꝫ huiuſmodi
mouens res moueri etiā dicitur: vtpote que poteſtatē ap,
prehenſam ferat: ex actu ſiquidem habet in rem trāſmu,

UVA. BHSC. IyR_086_3

ret agatqꝫ vim ſuā immobile. Quapropter ⁊ mouebitur
contra vicibus: ⁊ cōtra perpetretur. Ex eo eñ ꝙ actu res
eſt: aget: ex eo vero qđ poteſtate eſt: patietur. Atqꝫ hoc eſt
in mouentibus motiſqꝫ rebus perpetuum. Adeſt eni ⁊ id
quod actum: ⁊ id quod potentiā preferat in vtroqꝫ. Qua
re ſibi mutuo viciſſimqꝫ per actum preſtant: vt agere con
tra poſſint: per poteſtatem: vt perpeti: quicquic itaqꝫ mo
uet: tactu contactuqꝫ rerum viciſſim motarū mouet: Mo
uentur autem cōtra ea dumtaxat: que ſunt poteſtate mo-
bilia. Rectam itaqꝫ finitionē motus attulimus: motū vi
delicet eſſe actum omnem rei poteſtatē habentis: in eo ꝙ
poteſtatem illam habet: niſi forte excludenda ſit prius ea
calumnia: quam quis poſſet afferre. Dictum eſt rem om-
nem que de poteſtate ad actum egreditur eſſe oportere i
motum: videri poteſt: hoc eſſe ſaltem interim falſū. Nā
arbor (exempli gratia) que a dextris eſt poteſtate: ſi ad le-
uam me contulero: de poteſtate quidē ad actū mutatur:
non ideo tamen mouetur. Adauget difficultatem: quot
ego qui ad leuam me contuli: in motu fui: Si ergo id qđ
poteſtate leuum erat in motu fuit: quomodo id quod po-
teſtate dextrum fuerat: ſine motu potuit ad actum profici
ſci. Una vō potentia eſt eorum que in genere ad aliquid
collocantur. Ipſa enim illa reſponſio qua dextrū ⁊ leuū
ad ſe mutuo ⁊ ſunt ⁊ dicuntur: aut potentia aut actus eſt.
Quare ſi alterum mouetur: alterum quoqꝫ moueat ne-
ceſſe eſt. Ceterum ſoluitur. Aio actum eorum que in gene
re ad aliquid ſunt non ſeruare poteſtatem: ſed de poteſta
te ſubitam ⁊ momentariam fieri mutationem in actum.
Quum itaqꝫ duo ſint actus in reliquis generibus ad que
pertinet motus: in genere relationis vnus dumtaxat con
cipitur: is ſilicet qui perfectus ⁊ abſolutus eſt. Imperfe-
ctus vō ⁊ inchoatus non conſpicitur. Non eñ pedeten-
tim acceſſum arbor tranſit ad leuam: quum in dextrā me
conijcio: ſed de repente cunctim atqꝫ momento. At ego
quum in dextram eo: non ſm̄ relationem: ſed ſm̄ locum
moueor. In hunc modum qui contra nos hec queſtione
ſerunt: facillime reuincuntur: ꝙ ſi qui volunt argutius id
facere: primo debent actum aliquem imperfectum oſten
dere: deinde ita pede collato definitionē motus nobis aſ
ſignatam impellere. Uerum quia predicamentorū omni
um ſua poteſtas eſt: motus vō non in om̄ibus reperitur:
loco eius quod nos in definitione diximus poteſtatē ha-
bens commodius collocabitur mobile ad hunc modum
Motus eſt actus mobilis in eo ꝙ mobilis. Neqꝫ nos ali
quis reprehendat: quaſi videamur naturam motus per
mobile: hoc eſt per eque ignotū indicauiſſe. Nam quum
motus ex eorum numero ſit: que alio referūtur. erat autē
et hoc poſtulatum a nobis ſupra: quū motus inquam re
feratur ad mobile: aliter definiri nō poteſt: niſi adijciatur
id quod refertur: quemadmodū neqꝫ patrem ſine filio:
neqꝫ duplum ſine dimidio definire recte aut ſcienter poſ
ſis. Accedit ꝙ notius eſt mobile aliquāto qꝫ motus. Non
enim idem eſt noſſe motum eſſe: ⁊ quid ſit motus explo-
ratum habere. Nam vt ſit motus neminē latet: quid autē
17 ſit: vel nos quoqꝫ nunc querimus. At vō motum eſſe res
mote nobis oſtendunt. Hec autem ſunt que nos mobilia
nuncupamus. Quare is qui in motu definiendo admo-
nitionem habet rei mobilis: affert rem magis planam et
notam ad docendum id quod erat ignotius. Prorſus oē
quod mouet: formā habeat aliquā aut ſubſtantialē opor-
tet: vt quantitatis aut qualitatis: aut de generibus reliqs.
Mouet enim per formā res om̄is: ⁊ principium oīs mo-
tus eſt forma.

d Einceps querendū in mouente ne motus ſit an
in re que mouetur. Sane in re ipſa eſt que moue
tur: idqꝫ ex eo colligas ꝙ rei mobilis actum pro
babimus motum eſſe. Preterea quum in eo ſit
actus: in quo fuerat ante potentia. Actus vō rei poteſtatē
habentis eſt motus: neceſſe eſt in re mobili motū eſſe cō
ſtituendū. Quis autē in re mota ſit motus: non tamen a
re mota creatur aut fit: ſed a mouēte. Eſt aūt vn⁹ idemqꝫ
motus qui ⁊ in re mota cōſiſtit: ⁊ a re mouente producit:
⁊ ipſa actio mouētis in re mobili eſt. Ea tametſi vna facit:
nihilominus vt motiua res ſit actu mouēs: ⁊ res mobilis
moueatur actu. Eſt aūt huiuſmodi actus mouētis ⁊ mo-
te rei ſubiecto vnus: ratione ⁊ conſideratione non vnus:
quēadmodū itaqꝫ aſcendentes deſcendenteſqꝫ idem iter:
atqꝫ idem ſpacium qꝫqꝫ peragunt: diuerſus tamen deſcē
ſu ab aſcenſu eſt: quia hinc capeſcentibus viam aſcēſus ē
illinc deſcenſus. Ita motus ⁊ actio rei mouentis ⁊ mote
ſubiecto qꝫqꝫ eſt vna: habet tamen a mouente vt ſit factio
a mota. habet vt paſſio: ita fit vt ratione due res videant
eſſe. Qꝛ ſi hec nō recipiant preſto erit addubitatio illa nō
ad modū leuis contemnendaue. Uidetur enim neceſſa- 19
rium maxime: vt quidam ſit rei mouentis actus: quidam
rei eius que mouetur: quoꝝ prior ſit factio: poſterior paſ
ſio. Nos aūt inter ſe differre manifeſtū ē: quū ⁊ opera ef-
fectaqꝫ differre cernantur. Nam factionis effectus factū
paſſionis effectus eſt paſſum. Ponantur itaqꝫ diuerſos
eſſe actus oportere: deinde queratur: quo pacto duo act⁹
eſſe vnus poſſint. Primum igit aut vterqꝫ in agente: aut
vterqꝫ in patiente: aut alter id eſt factio in agente: alter id
ē paſſio in patiente collocandus ē: nam econtrario eſſe ñ
poteſt: vt factio videlicet in patiente ſit: paſſio in agente:
niſi abutendum ſit nomine factionis pro patientis actu.
Sit itaqꝫ primum in agente factio: in patiente paſſio: ſe-
quit ergo vt quēadmodū res mota habet in ſe motū tan
qꝫ ꝓpriū ⁊ peculare actū: ita ⁊ mouens habeat motū quē-
dam ſuum tanqꝫ ꝓpriū actū: atqꝫ pecularem: ē eni vtrin-
qꝫ ratio eaden. Qꝛ ſi conceſſum ſit: alterum duoꝝ proban
dum admittendūqꝫ ē: aut vt id omne qđ mouet etiā mo-
ueat: aut vt quicqꝫ tale ſit: ꝙ qꝫuis intus habeat feratqꝫ
motū: nihiloſecius tñ non moueat: ſed ſint ambo act⁹ in
re patiente factio atqꝫ paſſio: ⁊ in addiſcente doctio ⁊ ad-
diſcentia. Non ne hoc ſtatim ridebit? In ipſo agente nō
eſſe conſtitutum actū? Preterea mirum: qui fieri poſſit:
vt paſſa res duobus ⁊ quidem impendio differentibus
motibus moueat. Deinde quinam aut quales erunt mo
tus illi? difficile ē reddere: cum perpetiens res vnam dū
taxat ſpeciem motus habere ferreqꝫ videntur: qua tum in
motu: tum in paſſione ⁊ affectione ſit poſita. Eedē ⁊ plu-
ra incōmoda conſequentur: ſi in re mouente vtcūqꝫ: actū
⁊ motus duos cōſtituerimus. Nam ſtatim poſſis occurre
re: ſi ita ſtatuat rem motā moueri non poſſe: qꝛ vterqꝫ mo
tus in mouente: neuter in mota re collocat. Atqꝫ hec oia
fluere vident: ex eo ꝙ motus illi exiſtimātur eſſe diuerſi.
Huiuſmodi itaqꝫ opinio reijcienda explorandaqꝫ eſt. Si
igitur contra: vnus ⁊ mote rei: ⁊ mouentis actus: ſed ⁊ ſic
quoqꝫ abſurdū illud ſuſcipitur: ⁊ duarū rerū diſcrimine
ſpeciei diſtantiū: agentis ⁊ patientis: vnū atqꝫ eundē actū
haberi. Ut enim albi ⁊ nigri non vnus eſt actus: ita faciē-
tis ⁊ patientis vnum eſſe actum videri non poſſe accide-
re: ſi vnus idem actus fuerit agentis ⁊ patientis: idē quo-
qꝫ fore dictionem ⁊ addiſcentiam docere ⁊ diſcere: demū
agere atqꝫ pati. Qꝛ ſi eſt ita docentem in docendo diſce-
re oportebit: ⁊ facientem in faciendo pati. Jam ſi vnus
dumtaxat eſt actus: vbi nam collocabitur? profecto ſi de-
finitionem ſpectas in re mota videtur cōſtituendus. Mo
tus enim eſt rei mobilis actus. Ad hoc quoqꝫ in conſenta
neum actum agentis non videri poſitum in agente. Nul
lum igitur effugium videri: ſi duo illa actus vnus eſſe di-
cantur. Quobrem ſi neqꝫ vnus eſt: neqꝫ diuerſi: fortaſſe 20
quod dictum eſt ⁊ vnus ⁊ diuerſi quodammodo videbū
tur: ita vt vnus ſubiecto ſit. diuerſi conſideratione ⁊ defi-
nitione intelligantur. Hunc in modum dicentes nulle vr
gent anguſtie. Non enim actus agenti ⁊ mouenti eripit
qꝫuis ſubiecto vnus eſſe ⁊ in re mota tantum haberi dica
tur. Quum enim is qui docet erudit ⁊ imbuit addiſcen-

UVA. BHSC. IyR_086_3

tem:eruditio ea:que in addiſcente ſuſcipitur:non ita trāſ
fertur in addiſcentem:vt docēti eripiatur: atqȝ ita doctoꝛ
ſine vlla actione remaneat. Diſcipulus ſolus ſit qui agat
ideſt ſolus ſit in actu: non eſt inquam ita: ſed preſente eo
qui docet:ꝛ agente atqȝ id faciēte:qꝺ patitur: ſuſcipitqȝ di
21 ſcipulus erigitur ꝯſtituitur addiſcentis actus. Neqȝ illꝺ
obſtat quod ſupius eſt adductū:duaꝝ rerum ſpecie diffe
rentiū factionis ꝛ paſſionis:vnum actum eſſe non poſſe.
Diximus.n.ſubiecto vnū eſſe opoꝛtere actū: ſed ꝯſidera,
tiōe ꝛ cogitatiōe diduci. Eſt enim vna eadēqȝ ſpeculatio
ꝑſpectatioqȝ:que diſcit ꝛ que tradit a docente. Et doctio
nihil eſt aliud: q̄ȝ id qꝺ docendo cōdiſcēdoqȝ ꝛ diſcendo
qȝ paritur:eque ꝛ ipa ſuſceptio diſcipline. Ueꝝ actio ē ip
ſa traditio diſcipline. Diſciplina vero ꝛ ꝯdiſcentia ē ipſa
ſuſceptio dictionis. Diſcentis aūt poteſtas ad actū ꝑduci
tur a docente. Non eſt igitur docere ꝛ diſcere idē: q̄ȝuis
circa eadem ſpeculamina verſentur ꝛ qui docet ꝛ qui ad
diſcit. Neqȝ aſcendere ꝛ deſcendere idem: licet eadē via
vtrūqȝ inter conficiatur. Differunt.n.earum rerū defini,
tiones:ꝛ quemadmodū hinc cepto itinere aſcenſus eſt:
illinc deſcenſus:ſpatium quoqȝ omnino:idem ita ſi addi
ſcentem ſpecies:diſciplina:ſi docentē:doctio doctrinaqȝ
nuncupat:ꝛ ſpeculatio tamen eſt vna que ab vtroqȝ tra,
ctatur. Neceſſe eſt autem:vt ea que vnū ꝛ idem eſſe pꝛoꝛ,
ſus debent:ꝛ quibus omnia opoꝛtet eſſe cōmunia:defini
tione quoqȝ ꝛ ꝯſideratione non differant. Nam Athenis
Thebas pꝛoficiſci ꝛ Thebis Athenas reuerti:neqȝ idem
eſt:neqȝ ſimul poteſt facere quiſq̄ȝ vtrumqȝ. Uia tñ vna
eſt ꝛ montes ijdem ꝛ diuerſoꝛia eadem. Sed concedam⁹
ex ſuperabundanti idem eſſe dictionem ꝛ diſciplinā ſiue
addiſcentiam. Non tamen ſequi poteſt ex eo:idem eē do,
cere ꝛ diſcere:nam q̄ȝuis hinc illuc: ꝛ illinc huc eadē eſſe
22 diſtātia videatur. Non tñ idem eſt hinc illuc: ꝛ illinc huc
diſtare. Reuera autem neqȝ doctio ꝛ addiſcentia idē eſt:
neqȝ factio vlla ꝛ paſſio:ſed ea quibus hec inſunt:motus
et actus:qui q̄ȝq̄ȝ ſubiecto vnus eſt: diffinitione tñ ꝛ con,
23 ſideratione diſtrahitur. Quid itaqȝ de motu eſſet ſentien
dum non ſolum oſtendim⁹ in vniuerſum: ſed etiam par
ticulatim duab⁹ definitiōib⁹ diligenter ꝛ acute mōſtraui
m⁹. Pꝛioꝛ fuerat hec. Motus eſt actus rei poteſtatē ha,
bentis in eo qꝺ poteſtatē habet. Altera hec. Motus ē act⁹
rei mobilis in eo qꝺ mobilis. Neqȝ difficile deinceps eſt
ad hoc exempli ſingulas ad ſpecies motum ꝓpꝛiam defi,
nitionem adiūgere:exempli gratia. Alteratio eſt act⁹ rei
alteralis in eo qꝺ alteralis. Auctio eſt actus rei auctilis in
eo qꝺ auctilis: ꝙ ſi tertiam quoqȝ definitionem adijcere
libeat:nihil ꝓhibet:quū ita definire poſſum⁹. Mot⁹ eſt
act⁹ mutu⁹ rei actiue ꝛ paſſiue potētia. Licebit ꝛ hanc de
finitionē ad ſpēs mot⁹ ꝑticulares accōmodare ac trāſfer,
re edificationē auctionē meditationē. Quod facile aſſequi
mur: ſiqꝺ in generali mot⁹ definitiōe generali vocabulo
poteſtatis poſuim⁹:ad particularem ſingulariū ſpērū ap
pellationē deduxerimus. De motu ſatis hec ſunto.
24 Uoniā v̄o ſcia nālis circa magnitudinē motū ꝛ
q tp̄s verſat:que oia aut finita eſſe opoꝛtet aut in,
finita:vtpote q̄ non vt q̈litates: aut vt pūcta ꝯſi,
derēt:ꝯn̄s ē de īfinito videre:ſit ne an ſec⁹ ꝛ qꝺ
ſit īfinitū ſi ſit. Quā v̄o ꝑtineat hec notio ad ſciaȝ nālem:
argumēto ſūt oēs q hanc ph̄ie ꝑtem attigerunt: quippe q
de īfinito ſꝑ aliqꝺ dicere ꝯſueuerint:ſed ꝛ m̄lti illud tāq̄ȝ
ꝑncipiū quoddā rerꝝ ſūmo honoꝛe affecerūt. Pythago,
rici atqȝ Plato q̄ndā per ſe ſubām eē atqȝ naturā:atqȝ ita
ꝑncipiū voluere:neqȝ terrā illud qdē: aut aquā: aut aliꝺ
coꝛp⁹ illud eſſe arbitrati ſunt:ſed ipſā ex ſe ipa nām īfini
tā in īfinita ſubā ꝯſtitutā. Diſſenſerūt tñ inter ſe plurimū.
25 Pythagoꝛici numeꝝ aſſeruerūt eē in īfinitū:nō illū quā,
dem incoꝛpoꝛeū ꝛ ab omni iniunctū materia: ſed illū quē
eē ſenſiliū reꝝ ꝑncipiū autumāt: Illi.n.ſenſilia oia deri,
uata oꝛtaqȝ eē nūero putauerūt:atqȝ hinc ſūpta occaſiōe

in nūeꝝ oia ꝯferebant:ꝛ nature fons q̄ternio ferebatur.
Egreſſi ēt celo īfinitū eē quoddā exterius defendebāt:qꝺ
non cōmentitiū mō: ſed deliramento quoqȝ ſimillimū vi
det:nam neqȝ q̈le illud eēt:neqȝ cui rei vſui eē poſſet:de
mōſtrabit. Plato v̄o extra celū:neqȝ coꝛpus eē vllū: ne,
qȝ incoꝛpoꝛeū quicq̄ȝ exiſtimauit:nam neqȝ ideas qdē ſu,
as extra celū locauit:neqȝ oino locū vllū illis attribuit.
Infinitū poꝛro nō ſolū ſenſilibus rebus vt illi:ſed ēt intel
lectilib⁹ eē pꝛicipiū credidit. Pꝛincipiū.n.ꝛ ſenſiliū ꝛ in,
telectiliū reꝝ plato nūeꝝ putauit. Excogitata rōne: quē,
admodū idee quoqȝ ipē ꝯtineri numeris viderent. Nu,
meri v̄o pꝛincipiū duitas:duitatis magnū ꝛ puū:dimidi,
um duplū:paucitas multitudo:defect⁹ exceſſus:exqȝ ijs
oibus infinitū indefinitū ſiue indetermiatū ex coꝛpoꝝ ſe
ctiōibus:ꝛ auctione incremētoqȝ nūeroꝝ:ſed ſtatim elu,
cet ꝛ oꝛit. Sed ꝛ in hoc quoqȝ platone pythagoꝛici diſſi,
dent. Illi non vnūquēqȝ numerū:ſed parem tñ dicebāt 26
eē infinitū: eumqȝ eē cauſam ſectionis: eius q̄ in ꝑtes eq̄,
les in infinitū extrahit. Quere hunc numeꝝ qbus ineſt:
autoꝛē eē infinitati. Contra naſci finitatē ab īpari ea rōne
ꝙ adiectus: atqȝ additus pari ſectionē illā in ꝑtes eq̄les
interimat. Sed aliud argumētū ē apud illos:finitati cām
numeꝝ imparē eē: infinitas parem. Accipiunt numeros
impares vnitatē ꝯſequentis:eos tum vnitate ſeoꝛſum cō
ponunt. Uerbi grā.i.iij.v.vij.ix.vnum et tria ꝯficiūt quat,
tuoꝛ:quattuoꝛ ꝛ quinqȝ ꝯſtituūt nouē:ſeptē ꝛ nouē efficiūt
ſexdecim:ſexdecim ꝛ nouē quinqȝ ꝛ viginti ꝯſtituunt:ita
fit vt huiuſmōi oēs numeri q ita colligunt quadrangula
res repiant. Ea ꝓpter geometraꝝ exēplo gnomonas ari,
themetici numeros impes vocāt:quippe qui collectis nu
meris per oꝛdinē ſi adijciant ſꝑ ſpēm quadrati retineant
quemadmodum ij qui ꝯſtituunt ex lineis. Plane gnomo
nas eſſe in geometria ignoꝛare non opꝫ:alioquin ꝛ hec
ea ſpe ꝯſcribimus: vt nō ſit futur⁹ nob̄ cum oino impitis
ſermo. Ita impes numeri vnitatem foꝛme ꝛ nature ꝯſer,
uāt pes ſi addāt vnitati:nouā ꝯtinue ſpēz excitabunt. Dif
ferentieqȝ in infinitū abibūt. Triangularis: ſeptigularis:
decangularis: ꝛ reliquo poſtremo foꝛme: q̄ ex huiuſmo,
di congeſtu collectiōeqȝ naſcerentur. Hunc in modū nu,
merus par ſolus a Pythagoꝛicis iudicatus eſt infinitus. 27
At Plato duo conſtituit infinita:magnū atqȝ paruū:vtrū
qȝ enī ex coꝛpoꝝ ſectiōe hoc diuidēdo illud adijciēdo cre
ſcendoqȝ in infinitū habeat eſt neceſſe. Ex phyſicis autē
nōnulli opinati ſunt nature alteri infinitū heſiſſe aut igni
aut aeri: aut alicui inter hec medio: q̄ȝuiſqȝ varia de pꝛin,
cipijs inter ſe ſentirēt: in vnā tamē oēs ſententiā cōfluxe, 28
runt: infinitū eſſe ſua magnitudine pꝛincipiū ꝛ cauſaȝ re
rum omniū opoꝛtere. Hoc alij vnū: alij plura ꝛ numero i 29
finita poſuerūt: vt Democritus ꝛ Anaxagoꝛas: quoꝛū al,
ter in ſimilaribus partibus: alter in figuris conſtituit infi
nitatē: ita tñ vt initiū capiat Democritus ab eo quod ē nu
mero infinitū. deinde termiari rem putet id quod ſit ma
gnitudine infinitū. Ex mutua ſiqdē infinitoꝝ collocatiōe
atqȝ ꝯcurſu quedā infinita magnitudo cōflat. Plane ij q
plura pꝛicipia ꝛ numero finita dixerūt: nullū locū infini,
to inter pꝛincipia reliquiſſe cernunt. Quomodo enī tria
vel quattuoꝛ: vnū vel duo vel quodlibet īfinita eſſe ſimul
poſſunt? Sed neqȝ poſt pꝛincipia illud vident collocare
potuiſſe. Nam quicquid ex his componit: que ꝛ numero
et magnitudine ſunt finita: ipm quoqȝ finitū eſſe neceſſe 30
eſt. Atqȝ hec ex eoꝝ dictis ſequunt. Ceteꝝ ſumma ratio ē:
eos qui eſſe infinitū in reꝝ natura arbitrabant: pꝛincipiū
id facere voluiſſe. Si enī fuiſſet in rerū natura infinitum:
quo noie cenſert alio q̄ȝ pꝛincipiū potuiſſet? vtpote quod
a nullo pꝛincipio deriuari ꝛ generari potuerit. Nā a quo
cedo. Dices a mate, Dices a foꝛma. Foꝛma infinita nō eſt. Dices fruſtra g,
ria. At nihil eſt maius materia ex qua ſit. At ſi tanta res
dem eſſe infinitū in rebus: ſed eſſe tamen. Merito q̄ȝ
fruſtra ſit: quid pōt in natura eſſe nō fruſtra?

UVA. BHSC. IyR_086_3

improcreabile ⁊ incoꝛruptibile iudicaſ. Nam ſi aliqñ fa-
ctum aut productū fuiſſet: magnitudinis ſue aliqḋ princi
pium neceſſario habuiſſet: quum minime videaſ potuiſ-
ſe ex abrupto cunctum concretimqꝫ coaleſcere atqꝫ coire:
deinde ita coactū collectumqꝫ momento derepenteqꝫ cō
paruiſſe: queadmodū ſunt nōnulla: que ita (quod ⁊ p̄mo
libro diximus) alteranſ. Cōtra ſi coꝛrūpereſ: haberet ali
quando eius magnitudinis exitū quendā ac terminū: in
quē enā illa coꝛruptio deſitura. Quaobrē recte illi quidē
vt dixi infinitū ⁊ principiū eſſe ⁊ ſempiternū principium
fecerint. Ille quoqꝫ nominū ambitus ꝙ gubernās: ꝙ in-
temperans: ꝙ cōtinens omnia: ꝙ extra intra cuncta com
plectens: nō tam ſpecioſus q̄ꝫ neruus fuerit naturā eius
poteſtateqꝫ eſtimātibus. Nam Anaximādro vnū id eſſe:
ac ſolum numen viſum: quē ⁊ ſecuti ſunt ij: qui neqꝫ mētē:
neqꝫ concoꝛdiā: neqꝫ cauſam vllā efficientē generandis
rebus adhibuerunt. De infinito igitur eſſe phyſico agen
dum ſatis demonſtratum cenſeo.

Einceps querif ſit ne infinitū in reb⁹: ⁊ vnde nā
31 cōiectatio aliqua ad eā rē poſſit induci? Quinqꝫ
habenſ loci e quib⁹ ſumi aliqd pōt de natura in
finiti. Primus ex tp̄e ducif: eo ꝙ imenſū incom
p̄henſibile ⁊ innūerabile videaſ eē. Secūdus ex diuiſiōe
cōtinui. Nā ⁊ arithmeticis eius rei vſus opuſqꝫ eſt: ſumūt
qꝫ id p̄nūciati adeo cuiuſdā ac p̄ncipij loco. Tertius ex p̄
petuitate generatiōis: q̄ pculdubio ꝯſtare non poſſet niſi
ex infinita aliqua mole: tanqꝫ penni q̄dā e fonte manaret
ſuppeditareſqꝫ obiter quicquid inde ad oꝛt⁹ rex̄ abꝛadiſ
atqꝫ deſecaſ. Quartus ex ipſo coꝛpoꝝ nexu ac ſerie: q̄ nul
lis ita marginibus cōpꝛehenſa circūſcriptaqꝫ videbanſ:
quin aliud ſubinde coꝛpus in termino ſp̄ occurreret: quo
cauillio ⁊ poſteros quoqꝫ nōnullos pſpicio abuſos. Quū
em̄ inquiūt id qḋ terminaſ oē ꝯcludiſqꝫ ad aliquid eē ter
minatū ⁊ clauſum opteat: quicquid quālibet ſepius extra
has videbitur alio deinceps poſſe conferri atqꝫ traduci.
32 Quintus ex ipſa vi intelligendi ⁊ viſa concipiēdi imagi-
nandiqꝫ capiſ. Atqꝫ hoc ceteris quoqꝫ illis: q̄ mō attuli
mus videbaſ fidem quādam ⁊ confirmationē adiūgere:
quaſi extremū ⁊ finis conſtitui vllus ⁊ app̄hendi nō poſ-
ſe: Sꝫ re q̄ꝫtauis aīo ſuſcepta atqꝫ cōficta maiorē alterā af
foꝛmare ſemp̄ atqꝫ imaginare liceret. Atqꝫ illo mō ⁊ nu-
merū opoꝛtere intelligi infinitū ⁊ coꝛpoꝛū ſectionē ⁊ id
qḋ extra celū ſit ſpatij liberā ⁊ offenſiſſimā eē vim mētis
nec inuenire repagulū: meta ꝯcludi aut coerceri nō poſ-
ſe. Ita celo egreſſis ꝯtinuo vaſtū quoddā inane aut imen
ſū aliqḋ coꝛp⁹ cogitatio affingit: alioquin ſimul cōſtituiſ
immēſum ⁊ infinitū inane: coꝛpus quoqꝫ conſtitui imen-
ſum ⁊ infinitū opoꝛtet. Si.n. ea natura vacui eſt vt poſſit
coꝛpus recip̄e: ſimul infinitū ponitur vacuum: neceſſario
coꝛpus: item infinitum recipi poterit: qḋ ſi poterit recipi
vtiqꝫ ſtatim recipietur. Quācꝫ.n. in rebus coꝛruptilibus
ſi quid poteſt recipere: poteſt ⁊ nō recip̄e: q: in ijs neceſſe
nō eſt: vt poteſtatē e veſtigio conſequaſ actus: quum vel
plerūqꝫ res pereat anteq̄ꝫ ſuſcipiat ea que poteſt. In ijs
tamen quoꝝ ſubſtantia tēpoꝛe circūſcripta nō eſt: ſed per
petuo ſine tēpoꝛali definitiōe conſtare: neceſſariū eſt vt
id fiat ſtatim qḋ poteſt: ⁊ qḋ nondū factū eſt: nec fieri qui-
dem amplius poſſit. Quaobrē in rebus ſempiternis ⁊ in
defectis accidentiā contingentiāue inuenias. quippe q̄ i
certum ſemp̄ ac p̄ꝛefinitū euentū ꝑpendāt: nō vt caduca
ſubciſiuaqꝫ parē habeant in alterutrū libꝛam: aut momē
tum: ſed neceſſario faciant ea q̄ faciūt: imo v̊o potius fece
rint. Neqꝫ refert in illis poſſe dicas an eſſe. Non em̄ fieri
poteſt vt ſempiternas alias alia cōſpiciāſ. Quare ſi infini
tū fuerit inane: coꝛpus quoqꝫ infinitū aliquid dabiſ. Ni-
33 mirū eodem mō infinitos eſſe fatebunſ modos in vacuo.
Nā ſi hic quur nō ⁊ alibi eē cōcedanſ? Plane ſpiſſū ⁊ dif
ficile captu eſt infinitū. Ac p̄te quidē alia eos qui id nō aſ-
ciſcant: pleraqꝫ ſubabſurde ſuſcipere eſt neceſſe. Primū
mathematice diſcipline tollūſ: deinde tolliſ auctio nūe-
roꝝ: ⁊ tp̄is: quoꝛū vtrūqꝫ qui nō agnoſcūt videnſ neqꝫ ve
ſtibulū quidē ip̄ꝫ p̄hie naturalis ingreſſi: caſuro pculdu
bio ſi ita fuerit mūdo. Nam p̄manēte quidē ⁊ cōſiſtēte ce-
lo: nō pōt inijci repagulū tp̄i: quin creſcat duretqꝫ i infini
tum. Quū igiſ qui hec adimūt de rerū natura difficilio-
ra q̄dam videanſ afferre: vt pceſſu q̄ſtionis clarius oſten
deſ: ſūma ratio hoc ip̄m querere pſcrutariqꝫ velle: ſit ne
vſpiam infinitū: ⁊ quonāmō ſi ſit: ⁊ an vt ſub̄a: an vt he-
rens alteri accidenſqꝫ nature. Potiſſimū v̊o ad inſtitutū
phyſici ptinet: rimari: ſit ne ifinita magnitudo: ſꝫ ſēſilis.

Nitiū aūt accōmodatiſſimū rei explicāde ſume
tur: ſi quot modis: id quo de agiſ veteribus di 34
ctū ſit: indicabitur pꝛius cōmonſtrabiturqꝫ. Di
citur itaqꝫ infinitū: pꝛimo id qḋ cum ſit de gene-
re quantitatis percurri trāſiriqꝫ natura ip̄a nō pōt. Quē
admodū ⁊ vocē ſolem⁹ inuiſibilē vocare: qḋ minime vi-
deri ocl'is q̄at: iepta ad id officij: ⁊ repugnāte nā ad id exē
pli: ⁊ pūct⁹ ⁊ q̄litas ifinita dicunſ: ꝙ in q̄n^tis gn̄e ꝯſtituta
nō ſunt. Diciſ alio mō ifinitū: id qḋ caret extremo qḋ aſſe
qui ⁊ quo p̄uenire quis poſſit. Atqꝫ in hunc maxīe ſigni-
ficatū cōſueuimus accipere nomē infiniti. Eſt ⁊ id tertio
infinitū: qḋ agere ⁊ cum laboꝛe peragitur: vt quū inter lō
giuſculū dicimus eē infinitū. Quarto ⁊ illud recte voca-
ueris infinitū: quod tametſi natura ſua confici percurri-
qꝫ pōt: quodqꝫ magnitudis finē ⁊ terminū aliquē obtiet:
nobis tn̄ inacceſſum ⁊ inuium eſt: vt labyrinthus aut pe-
lagi altitudo. Quinto dicitur infinitū: tum id quod ppetu
am adiectionē capit: vt numerus: tum id quod infinitam
abꝛaſionē deſectionēqꝫ patitur: vt continuū ⁊ magnitudo 35
Que ⁊ vtranqꝫ rationē infinitudinis recipiſ. Nam ſecta
diductaqꝫ re in partis duas: alteri parti ſemper pōt adij-
ci: ab altera ſemp̄ pōt abꝛadi. His itaqꝫ expoſitis pſpicie-
mus: vtrū eē poſſit infinitū per ſe a ſenſilibus rebus ab-
iunctum: quale Pythagoꝛici conſtituerūt. Et ſane neceſ
ſe eſt eos qui ita ſentiūt: inſectile illud indiuiduūqꝫ conce
dere. Si.n. diuidere voluerint: aut in magnitudinē: aut
in multitudinē diuident. Ita infinitū erit quātitas: aut nu
merus nō ſeparatim vlla ſubſtātia: ita ſit vt ſi tueri ſuam
ſententiā volūt: maxime inceſſum ſit impartile illud ⁊ in-
diuiſile ſtatuant. Q: ſi dederint ſtatim deſinat infinitū eſſe
extra quā niſi vt punctus ⁊ vox: quoꝝ alter quia ex natu-
ra nō habet: vt ſit vllius magnitudinis capax: pōt hoc re-
ſponſo infinitus dici: altera ꝙ ſub ſenſum oculoꝝ venire
idonea nō eſt per abuſionē inuiſilis ⁊ decoloꝛ dicitur. De
hoc autē genere infiniti: neqꝫ illi ſunt locuti: neqꝫ nos in
p̄ꝛeſentia querimus. Sed de illo quod neqꝫ pcurri poteſt
neqꝫ terminū habet quo poſſit p̄ueniri. Q: ſi alteri natu- 36
re inuecti adhereue infinitū dixerint ratiōe ⁊ veritate cō-
iunctū: nō erit amplius infinitū. Illud in numero p̄ꝛīcipi-
oꝛum habendū collocandūqꝫ. Sed ea natura potius: cui
herere illud cōceſſum fuerit: queadmodum neqꝫ inuiſile
poteſt dici oꝛationis ſermoniſqꝫ elementū: ſed ipſa litte-
rarū vis ⁊ poteſtas: cui accidit ⁊ heſit inuiſile. At illi infi-
nito ſunt vſi: p̄inde ac pꝛincipio quodā ⁊ elemento reruꝫ.
Plane eſt numerus ⁊ magnitudo a ſubſtātia eximi ⁊ ſeiū
gi nō poſſint: nōne ſumma ſit amentia: infinitū: quod ſi vl
li accidit: numero ⁊ magnitudini accidit: ſeiunctū a ſub- 37
ſtantia ⁊ ſeparatū: putare? Uerū ⁊ illud quoqꝫ nullo mo-
do dici pōt: infinitū eſſe per ſe actū aut ſubſtantiā aut p̄n-
cipiū quoddā ſimplicēqꝫ naturā omni carentē ſubiecto:
qualem eſſe animā dicimus aut intellectū mentēue: ita vt
ratione idē ſit infinitū ⁊ eſſe infinite. Eſt enim ea natura
rerū appꝛime ſimpliciū: vt neqꝫ ratione quidē diſtrahi:
aut ſecari poſſint in plura. Non eſt ita in compoſitis ⁊ cō
cretis. Non enim eſt idem albū: ⁊ eſſe albo: ſed album eſt
coꝛpus affectū albedine: albo v̊o eſſe: eſt coloꝛem eſſe: qui
obtutum diſtrahet. Si itaqꝫ quod pauloante dicebā infi-
nitum eſſet: ſimplex quedā natura citra omnē compoſiti

UVA. BHSC. IyR_086_3

onem mixtionemqꝫ: ſed ipſum met ſeorſum per ſe: abſo-
luteqꝫ infinitum: ſingule quoqꝫ illius partes infinite ne-
ceſſario haberentur. Queratur enim: partes infinite ſub-
ſtantie: aut eandem ſuſcipiunt definitionem: aut diuer-
ſam. Si eandem: ergo partibus etiam competet id quod
competit vniuerſo: infinitas igitur ⁊ immenſas eſſe con-
uenit. Si diuerſam: ex diſſimilibus igitur partibus finitū
38 conſtabit: ita neqꝫ ſimplex erit: neqꝫ principium. Ceterūꝫ
ſiquis numerū ſtatuerit aliquem infinitum: aut magnitu-
dinem aliquā infinitam: non propterea partes quoqꝫ eſſe
cerit infinitas: quippe qui ſubijceret naturam alteraꝫ: in
qua reciperetur īfinitas. Neqꝫ vetaret ratio vlla: quin nu
meri pars eſſet numerus: ⁊ tamē nō eſſet numerus infini
tus: quia non eedem infinitatis definitiones haberentur
et numeri. Eſt enim numerus collecta ex vnitatib⁹ mul-
titudo. Infinitum vͦo eſt impercurſilis ⁊ impertractilis
quantitas. Qui vͦo infinitum eo modo ſubſtantiam putat
perinde ac in definitione eius per ſe comprehenſaꝫ ⁊ po-
ſitam: qui fieri poteſt: vt non videat ſingulas quoqꝫ par-
tes eius oportere eſſe īfinitas? Nam quemadmodū aque
pars: omnis eſt aqua: quia totum ⁊ partes eandem defi-
nitionem habent: ita ⁊ partes infiniti erunt neceſſario in
finite: quia vt dictum eſt eandem eſſe totius ſubſtantie et
partium definitioneꝫ oportet. Conſtabit igitur infinitum
ex pluribus infinitis: ſi plures eſſe in eo particule cōcedā
tur. Qꝫ ſi noſtris rationibus victi: infinitum: ſed indiuiſi-
le fecerint: eodem vt aiunt in luto nihiloſecius reuoluen
tur: ita enim cogentur fateri: id nihil aliud eſſe q̃ꝫ punctū
Prorſus nituntur Pythagorici ſubſtātiam quandam eſ
ſe demonſtrare infinitum: ſed in tutanda ea ſententia ſibi
non conſtant. Manus dant ſtatim: ⁊ mouentur loco: fa-
tenturqꝫ accidere oportere infinitum: atqꝫ alteri herere
nature. Numerum ſiquidem parem aſſerunt infinitum
eſſe: atqꝫ ita numero infinitatem attribuunt: ⁊ in partes ſe
cant: quo fit vt infinitum ſubſtantia non ſit: ſed multitudo
39 Verū querere: an tale ſit vſpiam infinitū: nihil aliud ē q̃ꝫ
q̃rere: an poſſit tāta moles aīo ꝯcipi. Id em̄ qd̄ ſine ſubo
ꝯſiſtit: ſoli⁹ aī actiōi ſubijcit. In totū idagō hͨ īfiniti: ſiue
vt id a mathematicis agnituꝫ eſt: ſiue vt inter ideas eſt po
ſitum: certe: inſtitutionis noſtre qualitatem excedit. An
ſit autem corpus ſenſile magnitudine infinita vllum: no-
ſtra eſt functio prodere. Id autem tum cōmunibus tum
phyſicis argumentis inquiritur. Communia ſunt hec.
Omne corpus ſupſicie clauditur. eſt em̄ hec definitio cor
poris. Infinitū nulla ſuperficie clauditur. Corpus igitur
infinitū eſt nullū: neqꝫ intellectile: quo genere apud ma
40 thematicos habētur: neqꝫ ſenſile: quo naturalia. Oīs nu
merus ſiue in ipſis vnitatibus fuerit: ſiue in ipſis rebus:
hominibus equis aſinis cōſtitutis: numerabilis eſt: oīe
nūerabile pōt percurri: infinitū nō pōt: nullus igitur nu
41 merus infinitus. Sed queadmodū polliciti ſumus dein
ceps ⁊ phyſicas rationes afferam⁹: neceſſe eſt ſi fuerit in
finitū aut concretū aut ſimplex id eſſe: ſed em̄ neqꝫ cōcre
42 tū eſſe neqꝫ ſimplex pōt: non eſt igitur infinitū. Ac cōcre
tum quideꝫ non poteſt eſſe ideo: quot elemēta definita et
cōprehenſa ſunt nūero. Nā aut ex oībus conſtabit: aut ex
quibuſdā: aut qd̄ reliquū eſt: ex vno qd̄ ſit infinitū. At ex
vno nequit. Qꝫobrem inquies? Quia omne corpus nāle
ingenitam atqꝫ inſitā quādam vim habet in ſe: aut. n. cali
ditatē aut frigiditatē aut humiditatē aut ſiccitatē. Rerum
aūt finitarū finite ſunt vires. Infinitarū vͦo contra infini-
te. Omnis vͦo infinita vis fortior ⁊ valentior eſt q̃ꝫ finita.
Quin etiā ſicut omne qd̄ robuſtū ē abſorbet ⁊ deſtruit de-
biliora ⁊ imbecilliora que ſunt: ita īfinita vis vim finitam
extinguit. Quare ſi intra res cōpoſitas elemētū aliquod
infinitū ineſſet: abolentur cetera corrumpenturqꝫ. Quib⁹
conſumptis atqꝫ ſublatis ingenitū infiniti non eēt concre
tū aut cōpoſitum amplius: ſed ſincerū intempatū ac ſim-
plex. Atqꝫ hoc quoqꝫ q̃ꝫ ſit ipoſſibile poſterius demōſtra-
bitur. Nunc id quod obijci poſſet huic: ratione videt eſſe
antea amoliendū. Qꝫuis em̄ (dicet quiſpiam) corpus infi
nitū mole imenſa ſit: erit tn̄ minore potentia q̃ꝫ finitū. Nā
⁊ ſi magnitudo aeris ſuperare magnitudinē ignis dicaſ:
vis tn̄ corporis minoris pollētior atqꝫ amplior ſit q̃ꝫ ma-
ioris. Sed ſoluitur: hec. n. tunc recte dicūtur veraqꝫ ſunt
quū vtrūqꝫ corpus finem habet ⁊ terminum aliquē: id eſt
quū vtrūqꝫ finitum eſt. Quū vͦo caret alterū fine: alterū
non caret: mentita ratio eſt. Qua de cauſa? Quoniā licet
aer ille qui maior ē igni: imbecillior ſit igni: ſi tn̄ per adie
ctionem magnitudīs q̃ꝫlubet actus amplificatuſqꝫ fuerit:
erit aliquando poteſtate ⁊ libra pari cum igni: eoqꝫ pote-
rit maiorem etiam num aſſequi ſi augeatur identidē: ſed
⁊ infinito maiorem: ſi infinita materia adſit: de qua fieri
poſſit adiectio. Quid igitur iuuat? Sextantem: verbi gra
tia. ignis valentiorem eſſe q̃ꝫ aeris tantundem. Si repen
ſari poteſt infirmitas numero. Sit enim quincuplo ſit de
cuplo valentia ignis maior: neceſſe eſt enim finitis vtiqꝫ
illis corporibus: ſuperantie numerus aliquis conſtitua-
tur. Sed ſi magnitudinem aeris centies aut millies aue-
xero: nonne poteſtati ignis poteſtatem aeris parem eſſe-
cero? Maiorem ſi decies millies auxero: ⁊ longe maiorē
ſi cencies millies. Si ergo infinitus conceditur: nonne
ſupra omnem menſuram proportionis eſſe conceditur?
ita vt finitum ignem vis aeris infiniti: quemadmodum 43
diximus obruat. Oportet enim equatas eſſe contrariarū
rerum poteſtates ac vires: ſi ſeruari compoſita volumus
Ex ijs patet ex infinito vno: finitis ceteris: non poſſe dici
compoſitum infinitum. Ex pluribuſ quoqꝫ coalitum aut
compoſitum eſſe minus poteſt. Nam qui ceteris ſingula
locum relinquant? ſi omnem locum amplectuntur ⁊ oc-
cupant ſingula? Atqꝫ ergo rationem pauloante oblitus
ſum afferre: tunc quum de vno agebatur. Si enim infini-
tum vnum in compoſitionem vllius acceſſerit: vbi nam 44
elementa reliqua collocabis? Quam igitur nequeat cor
pus compoſitum vllum infinitum haberi: ex ijs vt arbi-
tror plane oſtenſum eſt. Quam vͦo neqꝫ ſimplex quoqꝫ
hunc in modum ediſces. Si ſimplex eſſet aliquod infini-
tum: illud aut elementum eſſet: vt ignis aqua: aut natura
altera: qualem Anaximander ambigentem igni et aque
atqꝫ ancipitem afferebat. At is quidem mehercule opti-
ma ratione videtur iudicauiſſe: nullum ex elementis infi
nitum eſſe debere: ne reliquis rebuſ pre magnitudine vi
rium ſuarum oblitterationem et abolitionem iri ferret:
ſunt enim mutue in elementis diſſidentie: aer humecta ē
natura: humor gelida: ignis feruida. Si ergo vnum ex il 45
lis infinitum poſuiſſet: videbat reliqua ſtatim delitum et
abſumptum iri. Eſt enim natura cōpertum vt becilliora
paucioraqꝫ ab opulentioribus ⁊ valētioribus obterātur.
Eo naturam alteram ſtatuit infinitā: vnde ⁊ elementa: et
reliqua deriuaret atqꝫ deduceret. Verum quum duplex
ſit in ea re queſtio: prior ſit ne vſpiam talis natura aliqua
preter elementa: altera ſi ſit: an eſſe videatur infinita: vte-
mur cōmuni ratione: qua neqꝫ elementum vllum: neqꝫ p̄
ter elementa quicq̃ꝫ eſſe demonſtrabitur infinitum. Pri-
mum docebitur nullam poſſe eſſe naturam preter ea que
nuncupantur elemēta. In id. n. diſſoluuntur res ex quo
ſunt facte: nam orta de terra reuertuntur in terram: geni
ta de celo redeunt rurſum in celum: quemadmodū in tra
gedia canitur. Quur igitur non videmus res in tale ali- 46
quod vllas diſſolui? quod neqꝫ ignis: neqꝫ aer: neqꝫ aq̄:
neqꝫ terra ſit. Porro vnū ſubijcere elementū aliqd̄ e q̄t-
tuor illis aut diuerſū a q̄ttuor: ſiue finitū id ſiue infinitum
ꝯſtituat: hoīs eſt paꝝ ſcij ne delirātus dicaſ: Queadmodū
viſū heraclito ē: q p̄n̄m vnū atqꝫ elemētū vnū ignē aſſeru
it: reliq̄ ab igni originē ſumere. Inde nos ille vnde ac p̄-
territur⁹ icōminat⁹ ē deflagratuꝝ q̄nqꝫ orbē: vt huic. ſ. oīa 47
redeāt: vn̄ ꝑfecta deriuataqꝫ fuerit. Vꝫ Heraclit⁹ eadē
rōe q̄ anaximāder fūdam̄ta gn̄atōis ſubſtuliſſe dep̄hēdit

UVA. BHSC. IyR_086_3

Cũ ei inẽ media illa Anaximãdri natura ñ ſit ꝑticeps diſ
ſidẽtie alicuius cũ quattuor elementis: ꝓfecto neqȝ ipſa
in vllum illorũ: neqȝ in ipſam illa cõuerti mutariqȝ po
terũt. Ita de ea neqȝ q̃ttuor illa corpora: neqȝ aliud qp
piam proficiſcet: quod quidẽ huic illi⁹ placito repugnã
tiſſimum eſt. Quando(ſi dijs placet)opus eſt inde reruȝ
ſemina ⁊ elementa decedere: quur igit introducta ẽ: quũ
ſit generandis rebus prorſus inutilis. Heracliti vͦo ignis
ſeu quodlubet elementũ aliud actu corporeum: ſi rebus
ſubijciat: habebit qdeȝ proculdubio aliquã intra ſe diſſi
dentiam: vnde poſſit i cõtrariã quoqȝ naturã abire. Sed
nihilo leuius tamẽ q̃ȝ Anaximander errauit. Nã aut diſ
ſidentiam illã in abitiõe ⁊ cõuerſiõe ſeruabit: hoc eſt: ſi
ignem eſſe ſtatueris: aut caliditateȝ ſecũ in naturã ꝯtrari
am ferret: i quam vertetur: quod fieri nõ poteſt: aut cor
rupta caliditate frigiditatem aſſumet: quo facto ſtatim
deſinet ignis eſſe: at ſi fuiſſet principiũ elementũqȝ remã
ſiſſet nec fuiſſet corruptũ. Preterea q̃ nã rõ obſtat: cum
aerem quoqȝ dicam⁹ eſſe huiuſmodi elementũ: quũ ſimi
li modo poſſit aer in ignẽ conuerti? Sed dixerit quiſpiaȝ
nos qui materiã carere contrarijs affirmam⁹: eaſdẽ an
guſtias icurſuros: i quas videt Anaximãder icidere: at
nõne plurimũ differũt ille aſſertiões: quarũ altera elemẽ
tũ ipſum atqȝ principiũ conuerti ⁊ permutari cõcedit: al
tera nõ ipſã mutari materiã: ſed in ea recipi mutationes
rerũ omniũ defendit? Nã mutari aliquid quod cõtrario
vacet natura nõ ſinit. Cõtrariaꝝ rerũ mutationes in ma
teria contrarias recipi quid ꝓhibet? Nos itaqȝ qui ſenti
mus rebus genitis vnã ſubeſſe materiam: ꝑncipiũ icor
ruptuȝ ⁊ imortale ſeruam⁹. Hi vͦo q vnũ ſubijciũt elemẽ
tũ nulla ratione poſſũt illud ab interitu ⁊ corruptiõe de
fendere. Atqȝ hec velut extra materiã dicta ſint hactenus
48 Redeundum nũc eſt ad id: vnde obãbulauit oratio. In
tẽtio erat nullũ corpus eſſe poſſe infinitũ. Id ita neceſſa
rijs reb⁹ addicit omnib⁹ rebus precauẽdum eſt loco: in
ſtitutũ.n. a natura ẽ: vt omne corpus ſenſile quod ſit tum
ortus tum interitus particeps(de motu.n.in pſẽtia q̃rit)ali
quo in loco ſit: ꝑinde ſuus eſt ſingulis additus locus a na
tura: idẽqȝ tum toti tum partibus iunctus aſſignatuſqȝ ẽ.
Exẽpli grã. Toti terre idẽ ⁊ glebe. Toti igni idẽ ⁊ ſcintil
le. Nõ ꝙ eadẽ exequataqȝ moles ſit vtrũqȝ cõplectens: ſȝ
ꝙ quẽadmodũ ipſi toti ſupern⁹ aut infernus peculiaris ẽ
locus: ſit itẽ peculiaris ẽ locus: ſit itẽ peculiaris ⁊ partib⁹.
Hec quũ ita ſint: ſi corp⁹ vllũ infinitũ habet aut ex ꝑtibus
cõſimilib⁹ cõſtabit: ⁊ generis ſocietate ꝯiunctis: aut ex diſ
ꝑibus: hoc ẽ membris genere ⁊ natura diſtantib⁹: hec.n.
ſunt que tũ Homogeniũ tũ Heterogeniũ vocant. Si Ho
mogenium ⁊ locus quoqȝ cenſebit eodeȝ iure toti⁹ ⁊ par
tium: ⁊ quod maxime ſequẽs eſt eq̃ infiniti⁹ totius ⁊ par
tiũ. At ꝑs erit ne immobilis an contra? Nõ mobilis: quur
eni ſurſum potius q̃ȝ deorſum ferat? ſi tamẽ cõcedẽdũ eſt
illis: ſummũ ⁊ imum aliqd ſtatui poſſe in infinito. Eſt enim
locus ois ifinito peculiaris ⁊ debitus: ſed nullus peculia
riſſimus. Mouebit ne itaqȝ pars ad loca ſimul omnia ⁊
ſimul occupauerit omnia: an vndiqȝ ꝑ vim agitata ⁊ cõ
uulſa vagabit? Sed ⁊ quo pacto ſiſtet qeſcetue ſemel im
pulſa? Nec eni tũ demũ videt poſſe qeſcere quum ꝓpriũ
locũ attigerit. Nam ⁊ is queȝ reliquit fuerat ꝓprius. Mo
ueri itaqȝ partes ifiniti nõ poſſunt. Nã infinitũ eẽ quicq̃ȝ
⁊ moueri: vel Melliſſus ipe deſperauit poſſe: Quis non
recte illud ꝙ omnis motus infinito eripiebat: quum ta
men alterari id potuiſſe videret. Dices moueri ifinitum
vniuerſum eo modo quo globus qui eodeȝ in loco ma
nens: ꝑ partes obit quod orbe vniuerſo nõ põt: ſed ſi hoc
eſſet verũ: ſequeret id primuȝ: vt quia totuȝ homogeniũ
ſit: partes quoqȝ ſingule circulo non mouerent. At hoc
non cernit: cum cõtra potius tum aqua tum terra e regio
ne differi atqȝ recta non circulo videant. Preterea ſi cir
cũuoluatur eſſe finitum, oportebit: vtpote ꝙ figuram nã
ciſceret ⁊ formam. Erit itaqȝ cũ pars tuȝ totuȝ immobile
Ego vͦo nõ hoc dico quia quieſcere infinnitũ nõ min⁹ im
poſſibile arbitror q̃ȝ moueri. Queadmoduȝ eni ad vnuȝ
moueri locũ neqt: qr ſinguli eque ꝓprij accõmodatiqȝ ſũt
ita neqȝ i vno põt loco ꝯſiſtere: qr nullus ẽ maxime pecu
liaris ⁊ ꝓpri⁹. Sed ꝯcedam⁹ qeſcere totũ infinitũ ⁊ ꝑtes
erit igit cõmẽtitia q̃dã res motus nõ ꝑſpicua: nõ oib⁹ no
ta: poſtremo q̃ nullã expoſitionẽ aut cõmentationẽ expo
ſtulet: niſi forte ad res imobiles cognoſcẽdas definitione
motus aliq̃ opus eſſe putauerint. Porro ſi infinitũ qđ eſt
heterogeniũ ſit: id eſt ex partib⁹ ſpecie ⁊ nã diſſimili cor
poratũ: erit igit tum cõpoſitũ ⁊ ꝯcretũ ex plurib⁹ tum at 49
tactu cõgeſtuqȝ ⁊ cõmixtione partiũ ſola vnũ: q̃ euenit vt
nullus nãlis locus poſſit infinito tribui: ſed ſingulꝭ generi
bus ſinguli tribuẽdi: ex qbus illud cõſtet tanq̃ȝ ex partib⁹
totũ: ita mot⁹ nõ in toto poterit: ſed in illis ꝑtibus cõſpici.
Sed attende obſecro: q̃ ſequant. Partes ille q̃ diuortio
generis diſcrepãt aut finite numero aliq̃ aut in finite ſta
tuent. Si finite: aut imenſam ⁊ infinitã vnã pluresue da
bis: aut finitas oẽs vt numero ita ⁊ modo: q̃rũ vtrũqȝ ab
ſurdiſſimũ eſt: hͦ qr ex partib⁹ finitis infinita moles oriri
nõ põt: illud ꝙ pars ea q̃ imenſa infinitaqȝ ponit depopu
labit ⁊ obruet ceteras. Ita fiet vt eaſdẽ rõnes q̃s ſupra at
tulim⁹ repetere iterũ ⁊ afferre poſſimus. Propterea ele
mẽtũ nullũ vt ignis vt terra põt eſſe: in mixtione aliq̃ infi
nitũ. Eſt eni definitus ijs locus: neqȝ ſunt oẽs idonei ac
cõmodatiue: ſed ſupnus igni: infern⁹ terre tribuit. Qua
propter nullus eoꝝ q Phyſice ſunt locuti ignẽ aut terrã
arbitrat⁹ eſt eẽ infinita: ſed aut aquã aut aerẽ poti⁹: qm̃ lo
ci ignis ⁊ terre manifeſtiſſime noſcebant: hoꝝ erãt latẽti
ores ⁊ q vtriqȝ nature tanq̃ȝ ambigerẽt. Dices partes ifi
niti eius quod Heterogeneũ ſit eſſe numero ifinitas. Lo
ci ergo illarũ erũt habebũturqȝ infiniti. Quod ſine vlla
ꝯtrouerſia ꝓtinus reſpuẽdũ eſt. Sũt eni ⁊ loci ⁊ locoruȝ
differẽtie finite. Nã ſupnũ infernũ: dextrũ ſiniſtrũ: ante
ri⁹ poſteri⁹: q̃ diſcrimina loci ſunt: ſerio continent. Finita
igitur numero erũt ⁊ elemẽta quũ nullus loc⁹ poſſit plu
ribus elemẽtis cõpetere. Nõ eni differũt ſpecie ea: quib⁹
vnus idẽqȝ locus nãlis ac ꝓpri⁹ ſit: aut cũ Democrito ſen
tiendum affirmãdumqȝ eſt: fieri poſſe: vt mot⁹ ois ſit ſpe
cie ſimilis: vt ſimilia ſint elementa: vt in ſectilibus indiui
duiſqȝ corpib⁹ idẽ ſit q ⁊ vniuerſo loc⁹. Atqȝ hec attomis
ipſa ſuſtinet: q̃ ſi ꝑ formã finita ſunt ⁊ magnitudine nume
ro: quo pacto id qđ ex ijs ꝯſtabit poterit eẽ infinitũ? Quã
vͦo ex eo ꝙ finita ſunt loca: corpora q̃ȝ finita eẽ oporteat:
qs eſt q nõ animaduertat? Nã corpora coequant ⁊ ꝯſen
tanea locis ſunt. Non eni locus vllus eſt maior corpore
qđ ꝯtinetur in loco. Et ſi maior eſt locus: nõ erit igit cor
pus qđ recipitur infinitũ. Neqȝ corp⁹ contra maius eſt q̃ȝ
quãtus ẽ locus. Si eni excederet locum: aut reciperet in
vacuo aut nuſq̃ȝ eſſet: quoꝝ alterũ paulopoſt demõſtrabi
mus falſum eẽ. Alterũ in ipſo ſtatim lumine apparet q̃ȝ ſit 50
ridiculoſum: nihil eni abſqȝ loco aut moueri põt aut qui
eſcere. At vͦo Anaxagoras ſubabſurdũ cõmentus eſt cau
ſam: quur immẽſum illud ⁊ miſcellaneũ chaos immobi
le eẽ voluerit? Dicebat eni qr ꝯtineri a nullo poſſet ꝙ ifi
nitũ eẽt: ſed fulciri atqȝ imitti ſeipſo ⁊ tanq̃ȝ ſua vi libera
re ſeſe atqȝ ſuſpẽdere oporteret: qeteȝ illi atqȝ imobilitatẽ
accidẽ ita volẽte ⁊ tribuẽte nã. Ceterũ hͦ nõ recte dictũ ẽ.
Nõ eni eo loci in q̃ queqȝ res ẽ: ſemꝑ nãlis ẽ qes: põt iui
ta: põt vi detineri eo loco in q̃ nãliter non quieſcat: vt la
pis e palo tectoue pẽdens. Fulctio aũt illa innixus argu
mentũ eſt violente quietis: potius q̃ȝ naturalis: vtpote q̃
carentiã atqȝ egentiam loci ſignificent: in quo mot⁹ cõſti
tui exerceriqȝ poſſit. Plane nunq̃ȝ docuit Anaxagoras: 51
vtrũ ſi loc⁹ eẽt: qeſcere infinitũ nihilomin⁹ oportẽt eo mõ
q̃ ea q̃ in nãli loco quieſcũt. Iccirco eni terrã nã ſua imo
tã dicimus atqȝ pigrã: quia ſi adeſſet etiã euolãdi euagã
diqȝ locus: nihilo tamen magis illa moueret. Ea ratione

UVA. BHSC. IyR_086_3

tell⁹ natura habet:vt ĩ imo ſedeat ſemꝑ quieſcatqʒ. Quã-
obrē ſi cui ĩfinita dicat̃:eo modo quo nūc medio ſpacij po
ſita:non ideo quieſcat neceſſe eſt: q2 infinita cū ſit ſemet
ipſa fulciat: aut q2 ſibi ipſa nitat̃: aut ĩ ſe ipſaʒ conſiſtat
ſed q2 habeat a natura:vt grauit̃ ſua mediū regionē obti-
neat. Reddenda igit̃ aſciſcendaqʒ ē ratio aliqua natura-
lis: quur infinitū illud quiete tã inexorabili ſēpiternaqʒ
torpeat. Nã ea quã reddit Anaxagoras ab ipſa mole ñ ab
52 ipſa re ſumpta ē. Nã q̃dē mehercule reſponderit de par-
tibus infiniti? Utrū ille quoqʒ ipſe ſe fulciant? ꝛ qꝺ ſequēs
eſt agãt ĩmobiles? hoc neqʒ ipſe quidē Anaxagoras di-
ceret. An v̊o quia finita ſit partium magnitudo: moueri
poterūt partes? totuʒ moueri nõ poterit. At ſi hoc fuerit
corpus infinitum ĩmobilitatē illã naturalit̃ non habeat
Si eni Homogeneū ē:partes quoqʒ eodē modo quo totū
eē immobiles oportebit. Quapropter vt totū in toto eſt:
ita partes ĩ partib⁹ eſſe neceſſe erit. Et ſi hoc accidit toti
a mole ipſa nõ a natura:idē partib⁹ eē ſingulis ſuis cuiqʒ
molibus accidet nõ ipſa natura. Quod ſi nõ vi vlla neceſ
ſitateue:ſed ex natura habet:vt in ſe ipſo ſit totū: vtqʒ ſibi
ipſi ſit loc⁹: quur nõ idē cõueniat partib⁹? ſūt eni loca ſpe
cie eadē toti⁹ ꝛ partiū toti⁹ ignis ꝛ ſcitille. Idē toti⁹ aq̃ ꝛ
53 cyathi idē. Si igit̃ ĩfiniti loc⁹ ē recipi itra ſe ipſū ꝛ ꝯſiſte-
re:neqʒ moueť totū:neqʒ partes igit̃ mouebunť. Is itaqʒ
qui hunc in modū ſentit:motū eque tollit atqʒ illi faciunt
quos initio retulimus vniuerſum ĩmobile poſuiſſe:ſed ꝛ
nullo pacto fieri poteſt:vt corpus ſit vllum infinitum. Si
eni omne corpus ſenſile aut graue eſt aut leue: ꝛ ex ſuaꝝ
queqʒ q̃litatum niſu in ꝓpria deferunť loca: corpus infi-
nitū neqʒ graue põt eſſe nec leue:nulluʒ vtiqʒ locum aſſi-
gnare infinito poterim⁹. Nēpe aut totuʒ erit g̃ue:atqʒ ita
in loco inferno cõſtituetur:ſupn9s erit ſupuacuus:aut to
tum erit leue:atqʒ ita ſupnum locum occupabit:infernus
ſupfluet:aut dimidiū erit graue:ꝛ dimidium leue. Sed q̃
rõne ſorticioneue infinitū dimidiaueris? Deinde ſi pars
ſummo:pars imo loco ponat̃: nõne ſtatim terminabitur
cõcludeťqʒ circūſcriptione illa locorum? Nam ſummū ꝛ
54 imū ſunt noĩa terminorū. Jam ſi in loco ſit infinituʒ: quū
loci differentie ſint ſupernū infernū:anteriuʒ poſterius:
dextrū ſiniſtrū:neceſſariū eſſet eadem monſtrare in infi-
nito diſcrimina:at diſcrimina illa ad res finitas pertinēt.
Neqʒ putandū eſt differētias ſex locorū quas modo dixi
mus:ex habitu ꝛ relatione tm̄ noſtra cõſtitui: nam aut in
fra docebitur. Duplex habeť genus illarū:altere creãtur
ꝛ pendēt a nobis:altere inſtituūtur ab ipſa natura. Si au
tē in loco eſſet aliquo infinitum:oporteret differentias il-
las ſpectare in infinito q̃ ab ipſa natura:nõ que a noſtra ĩ-
ſtitutione aut reſponſione pēderēt. His illud adijcitur: ſi
55 infinitus eſſe locus nõ poteſt:omne aūt corpus in loco ē:
non poſſe corp⁹ eſſe vllū infinitū:enimuero primuʒ eſt: ē
ergo ꝛ cõſequēs. Ceterū eſſe in loco idē eſt ac ſi eſſe in ali-
quo loco dicamus. Nam ſi in nullo loco res eſſet: neqʒ ĩ
loco oĩno eſſe poſſe videreť:quēadmodū neqʒ eſſe quãti
tas poſſet:ſi neqʒ pedalis neqʒ bipedalis neqʒ alteri⁹ vl-
li⁹ forme repereť. Si ergo in aliquo loco ꝯceſſeris infi-
nitum eſſe:erit nimirū aut in ſupno aut in inferno aut vt-
cūqʒ alibi collocatū. Qꝺ nos ſuperius nullo modo eē poſ
ſe ꝓbauimus. Ex his liquet nõ poſſe haberi corpus vllū
actu infinitū. Plane etiam abſurda ſunt illa:q̃ ſuſcipien-
56 da ſunt ijs:q per oĩa tollunt infinitū de rebus:q̃zuiſqʒ ſu-
pra de hoc nõnihil ſit dictū. Denuo tñ illa eadē ſed fuſi⁹
repeteť. Nam ꝛ initiū tēporis ꝛ finem atqʒ interitū mū-
di conſtituūt. Qꝺ qui dicit:nil aliud dicit q̃ʒ tūc fuiſſe tē-
pus quū nõ erat tēpus. Quicq̃d eni ſit ĩ tēpore: ꝛ hec ver
ba ſemel aliqñ:tunc ꝛ reliqua id genus temporis admo-
nent:tēpus appellant:de tēpore predicanť. Confeſſuʒ eſt
etiã apud phos motū eē ꝑpetuū pennemqʒ:neqʒ fine vllo
aut exordio:ſed prorſus ante retroqʒ euiternū:motū autē
comitatu tp̄is fluere. Atqʒ h̃ primū ex opiniõe illa ꝯſequi
tur:q̃ infinitū excludit. Alterū eſt illud incõmoduʒ:qꝺ de
ꝯtinui diuiſione quã tollūt:ꝛ numeri multiplicatione infi
nita ſuperi⁹ induxim⁹. Q2 ſi equior eſt illa ſentētia:q̃ neqʒ
eſſe neqʒ nõ eſſe infinitū affirmat:op⁹ eſt volētib⁹ diſcere 57
ad explicationē noſtrã atqʒ interꝓtationē attēdere. Palã
eſt igit̃ id qꝺ dicit̃ infinitum modo quodã h̃ri: alio nõ h̃ri
actu nõ eſſe:eē potētia. Quã diſtinctionē q2 nobis ſepiſſi-
me inductã meminim⁹:nõ eſt quur explanãdū hoc loco
putemus. Q̃obrē ſi ex auctione numeroꝝ ꝛ tp̄is: ex diui-
ſione magnitudinis neceſſario infinitū eſſe colligit̃: quū
priores rõnes actu eſſe illud nõ ſinant: reliquū eſt vt po-
teſtate eſſe dicam⁹. Ac ꝯtinui quidē corporis ſectio ſi ĩ in
finitū extrahiť (nã inſectiles linee facile ꝯfutanť) erit h̃ q
dem modo poteſtate aliq̃d nõ actu infinitū. Qui enim in
finitã actu ſectionē inducit:cõpoſitioneʒ ex infinitis actu
conſtituit. Nã in quot diuidi ſecariqʒ cõtinuū põt: ex toti-
dē videť eſſe cõpoſitū. Id v̊o quod ex infinitis conſtat ſit 58
mole ꝛ magnitudine infinita:qꝺ nos pauloante deſtruxi
mus. Quū v̊o dicimus eē aliquid potētia infinitū:non ita
loq̃mur vt ſolem⁹ de ere ꝙ potētia ſtatuã dicim⁹: q2 futu-
rū ſit aliquãdo ſtatua. In ere eni ꝛ ſtatua quū primuʒ ad-
uenit:actus:poteſtas extinguit̃:q2 id qꝺ eſt ꝑmutatum in
ſtatuã nullã amplius facultatē gerit:vt ſiat denuo ſtatua:
hʒ eni reſpõſum in ijs relationēqʒ poteſtas ad actū: vnde
efficit̃ vt poteſtas illa ꝑuenire ad eū actū poſſit: quo rñſū
habebat referebat̃qʒ. Non ſic in infinito: ſed idē eſt ptãs
actuſqʒ infinito q̃ infinituʒ eſt:q2 actus ꝛ ꝑfectio infiniti q̃
finitū eſt:in eo habet̃:qꝺ eſt pluſ ꝯtinue poſſe. Si eni aliū
actū poteſtas illa infiniti deſideret ꝑinde ac ſtatū formaʒ
ꝛ ſpeciē:nihil aliud videreť q̃ʒ finem deſiderare. Id autē
eſt corruptionē ſuã ꝛ interitum petere:qꝺ fieri nõ poteſt.
Oĩs ſiq̃dē actus cõſeruare ſubiectū ſuū debet: ꝛ quemad
modū ꝑfectio rei mobilis in eo ꝙ mobilis ſeruat ptãtem
ſm quã res adhuc poſſit moueri:ita actus ꝛ ꝑfectio infini
ti ĩ eo eſt:vt alteri⁹ ſemꝑ poſſit. Q2 ſi ea poteſtas tolleret̃:
tolleret̃ etiã eēntia infinito. Sicut eni ea q̃ tunc ſolū ſunt:
quū fiunt geruntur qʒ:ſi deſinãt geri:eē etiaʒ deſinūt:vt lu
di vt dies vt tp̄s vt flãma:ita ea q̃ tunc ſolū ſunt:quū in po
teſtate ſunt:ſi ptãtē amittãt:amittūt eēntiã. Siq̃s v̊o eiuſ-
modi aliquã poteſtatē in ſectiõe magnitudinū infinita q̃-
rat:q̃ referat̃ ꝛ inſtituat̃ ad actū:reperiat illã anteq̃ʒ acce-
pta ſit ſectio. Tūc eni quēadmodū es ptãte ſtatua ē: añq̃ʒ
ſingat̃ fundaturue:ita q̃uis magnitudo anteq̃ʒ diuidatur
venire ad actū diuiſionis:eius põt:q̃ in infinitū eſt abitu
ra. Ceterū differētia ea:ꝙ q̃ʒq̃ʒ diuidi in infinitū magnitu
dines p̃nt:nõ tñ p̃nt eſſe actu in infinitū diuiſe:nã alteruʒ
ĩpoſſibile ꝛ a ſeipſo euertit̃. Nã ſi diuiſe nõ ſunt:neqʒ igit̃
in infinitū. Qui eni ꝯfici diuiſio potuit. Alterū eſt poſſibi
le in infinitū magnitudines diuidi:quū id qꝺ reſtat ſecari 59
ſemꝑ ꝛ diuidi in infinitū poſſit. Uniuerſaʒ itaqʒ coactãqʒ
ꝑfectionē abſolutionēqʒ ĩfiniti nemo req̃rat. Eo mõ q̃ do
mus lecti bidētis. Sed quēadmodū dici ſolet ludos quū
mus ſecti bidētis. Sed quēadmodū dici ſolet ludos quū
edunt̃ actu adeſſe ꝛ diē ꝛ tp̄s:ita de infinito dicēdū ſentiē-
dūqʒ eſt. Nã neqʒ olympica certamina momēto ꝑſoluūt̃:
neqʒ dies ſimul tot⁹ preterit: ſed vtrūqʒ ſucceſſione ꝑtiuʒ
labit̃:ita ꝛ infinitã diuiſionē ꝓbãdū:neqʒ ſimul extare to-
tã neqʒ abſolui ſumptitariqʒ vniuerſam poſſe: ſed parti-
bus:q2 ſemꝑ aliq̃d obiter reſtat magnitudinis diuidūde.
Plane tp̄s ꝛ diuiſio infinita videnť eſſe q̃ʒ ſimillima: tuʒ
in eo ꝙ vtrūqʒ tūc ſolū eſt quū ſit:tuʒ in eo ꝙ nõ ſimul to-
tū:ſed ſucceſſione partiū exiſtit. Sed ꝛ ſimilis q̃ʒ hacten⁹
in vtroqʒ infinitas eſt: ꝙ aliud atqʒ aliud continue capi-
tur:atqʒ illud finitum terminatumqʒ eſt. Differunt in eo
ꝙ pars temporis continuo vt orta eſt perit:quia omne ꝑ-
teritum ſimulatqʒ preteritum eſt aboleſcit euanetqʒ. Ea
v̊o pars que eſt deſecta diuidendo:permanet ꝛ ſuperſtes 60
eſt. Ceterum neqʒ tēpus generãdis rebus neqʒ magnitu
do diuidūdis poteſt deficere. Non eſt aūt ignorãdū non
ſolum in diuiſione:ſed etiam in adiectione infinitudineʒ

UVA. BHSC. IyR_086_3

conſpici. Nā ſi quātū definita magnitudine demeris tā tūdē adiecerꝭ alteri: quēadmodū exibit in īfinitū adēptio ita exibit in īfinitum adiectio: ita vt ſectioni adiectio quaſi ex altera parte reſpondeat vt quicquid hinc eſt dera-ſum: illic collatū atqꝫ appoſitū videaꝰ. Nec tamē omnis ſectio adiectioqꝫ poteſt eſſe infinita. Nā ſi ſemꝑ equales portiones magnitudinis deſeces: aliquādo vniuerſā exhauries. Quapropter ſecande ſunt res vt in infinitū abeant: eadem ꝓpoſitione nō eadem magnitudine partiū explorata. Si eni acceptā quantitatē primū dimidiaue ris: atqꝫ ſubinde in dimidia alia diſſecueris: id quod reliquum fuerit: eandē ꝓpoſitionē nō magnitudinē ſeruare videberis: quo fit vt nunqꝫ defutura ſit materia ſectioni: pindeqꝫ neqꝫ adiectioni. Infinitudo igiꝰ ieſt i vtriſqꝫ potentia: ſed differūt. Nā qui ſecat: poteſt quātalubet magnitudine minorem magnitudinē facere. Qui vō adijcit nō poteſt quātalubet magnitudine maiorē oſtēdere. Nihil enim eſt maiꝰ celo: ſed tantū poteſt conficere: quanta poteſt ex diuiſiōe obuerſaria reſpondenteqꝫ colligi. Nā ſi qualubet magnitudine liceret maiorem accipere: foret corpus aliquod actu infinitū: quale ſit Phyſici quidā arbitrati ſunt eſſe. Quia quū corpus infinitum eſſe nō poſſit: neqꝫ poterit quoqꝫ vllū ex adiectiōe infinitū cōſtitui. Proꝛſus infinita poteſt eē adiectio: ſicut ⁊ ſectio infinita infinitum vō ex adiectiōe corpus eē non poteſt. Ea ratione Plato duo infinita inuexit: magnū ⁊ paruū: quoꝝ alterū adiectiōi: alterū ſectiōi aſſimilauit: atqꝫ illis noībus ceu per enigma duas illas res nobis ſignificauit. Uerūtamen duo quū ſtatuiſſēt: neutro vſus eſt i aſſignatiōe ꝑncipioꝝ. Sunt. n. numeri penes illū pricipia: in qbus neqꝫ diuidētibꝰ neqꝫ adijciētibꝰ cōtingit īfinitas. Nō diuidētibꝰ: qꝛ ad vnitatē ſoluti cōſiſtūt. Nō adijcientibꝰ: quū ille ad denariū vſqꝫ numeros augeri nō vlteriꝰ putet: ideqꝫ ceu i orbē alterādo reciprocare iterariqꝫ circulo.

Quod ſi recte dicimus: ⁊ infinitū ex iugi penniqꝫ corporū diuiſiōe ⁊ exhauſtione perſpiciꝰ: liqdo apparet aliud eē īfinitū qꝫ vt nonnulli opinanꝰ. Qui infinitū id putāt extra quod capit nihil poteſt. Nos cōtra īfinitū eē defendimus extra quod ſemper capi aliquid poteſt. Atteſtaꝰ nobis ea conſuetudo: que ſolet eos annulos īfinitos vocare: qui pallā fūdāue non habēt: quaſi in ijs ſemper capi aliqd extra queat: atqꝫ in hoc videnꝰ eſſe ſimillimi infinito. Differūt vō qꝛ infinitū vtrūqꝫ exigit: ⁊ vti ſemꝑ aliquid extra apprehēdi poſſit: ⁊ vti nunqꝫ idem repetatur recurraturue: id qḋ anuli ⁊ globi nō habēt. Eadem rōne neqꝫ numeros infinitos dicemus: ſi vt inquit Plato a denario qſi reſiliunt atqꝫ reciprocant: ſi itaqꝫ licet infinitū deſcribere: īfinitū id erit: cuius ſm acceptā quantitatē aliqd ſemꝑ extra licebit apprehendere. Quātitas autem alia modi eſt: alia numeri. In vtriſqꝫ compitur infinitas: qꝛ ſemꝑ ⁊ numerū maiorē et diuiſionē vlterioꝛem licet extrahere. Ideo vō in ea finitione adiecimus ſm quātitatē acceptā: quia mehercle ſm ſpeciē cōtinuū in diuiſione infinitum non eſt: ſed finitum: quū quiſqꝫ non eadē ſit ꝯtinue quātitas: eſt tñ ſemper eadem ſpēs diuiſioni ſubiecta. Nā ⁊ id qḋ eſt deſectū: ⁊ id a q̄ deſecatur: vtrūqꝫ ſemꝑ eſt linea aut ſuperficies aut corpus. Eſt itaqꝫ vt diximꝰ infinitū hoc: id vō cuius nihil extra licet pręndere: ꝑfectū potius atqꝫ totum: nō infinitum eſt dicendū. Ita enim definimus totum vt ſit id a quo nihil abeſt eoꝝ: que ad ꝓpriam ꝑfectionē abſolutamqꝫ plenitudinem requiruntur: vt arcam: vt hoīem: tūc eni demum ea dicimus tota: quū nihil deeſt abeſtqꝫ forme. Porro id qḋ i ſingularibus viſiꝰ totis: in eo quoqꝫ ꝑſpiciꝰ maxime: ꝙ ꝓprie ⁊ potiſſime ⁊ ſimpliciter totū eſt. Id aūt ꝓprie ⁊ ſim-
64 pliciter totū eſt cui nihil penitꝰ deeſt: huiuſmodi ⁊ habeꝰ illud qḋ tum ꝑfectū tum abſolutū cōſumatūqꝫ nuncupamus. Et ſane videnꝰ duo hec vocabula: totū ⁊ ꝑfectū: aut eandē oīno aut cognatiſſimā ſignificationē hēre. Nā totū vocamꝰ facta ad ꝑtes relatione: quarū nulla deſit abſitue. Perfectū facta relatione ad finē ⁊ terminū. De eodē qꝫ predicātur ꝑfectū ⁊ totū: atqꝫ alterū alteriꝰ conſentaneū eſſe dignoſcitur: ita ſi qḋ ꝑfectum eſt: exitū habet ⁊ finē: totum qꝫ finē habebit ⁊ exitū. Rectius atqꝫ Parmenidi qꝫ Melliſſo viſū: ille finitū eſſe totū putauit: idqꝫ medio ſpacij librarū atqꝫ ſuſpēſum: Melliſſus vnū ⁊ infinitum res duas maxime repugnantes cōmiſit: nō linū lino vt i adagio eſt. Si eni illud totū eſt: cuius nihil extra eſt: īfinitū cōtra: cuius aliquid ſemꝑ eſt extra: fieri poteſt? vt oīa ſint vnū ſimul ⁊ infinitum? Ita eo errore ꝙ ſimilia ⁊ eadem eſſe totū: vniuerſum ⁊ infinitū rebanꝰ. Eadē inſignia infi- 65
nito dederunt: q̄ toti ⁊ vniuerſo ꝯueniebant: tranſlatis illud prerogatiuis nominū: vt regere vt cūcta complecti: vt continere in ſe omnia diceretur: que de toto proprie afferri ⁊ predicare debuerant. Nam infinito vna tñ ratiōe cōueniunt: quatenus infinitū ceu materia rebꝰ eſt: q̄ tote ⁊ ꝑfecte dicūtur. Que eni tota ꝑfectaqꝫ ſunt? cōpoſita ipa ſunt: in qbus ē forma. Sane materia ſeorſum infinibilꝰ interminataqꝫ eſt. Eadē pōt ⁊ totū ⁊ ꝑfectū quadātenꝰ dici qꝛ capax ſit ⁊ cōceptaculū forme. De materia vō atqꝫ forma concretum ⁊ compoſitū naſcitur. Id itaqꝫ ꝙ materie ſola poteſtate tribuitur: id eſt vt potentia totum perfectumqꝫ ſit: illi non cum adiunctione atqꝫ exceptione potētie: ſed ſimpliciter abſoluteqꝫ de materia ꝑdicant. Atqꝫ ita illa q̄ debētur toti: aſciſcere infinito ⁊ vēdicare conāꝰ: ꝙ vō materie inſit: infinitio aperte liquet. Nā ⁊ magnitudinem ſectio ⁊ adiectio: ꝯtraria ſectioni quātitatē ſubiectam: nō formā aut ſpeciem mutant: quod ⁊ ſupradiximꝰ. Jam materia nō per ſe ſed a forma habet: vt tota: finita: ꝑfectaqꝫ ſit. Semꝑ vō ab alia quauis forma cōtineri videꝰ: poteſtqꝫ eius aliquid ſemꝑ capi extra ſpecies: atqꝫ ob id
merito infinita: inabſoluta ⁊ ignota cenſeꝰ. Quum infini- 66
tum omne neceſſario ſit ignotum: ſed quo ꝑducti ſumus dixerit quiſpiam: nōne qḋ maxime preter opinionem hominū ſit: infinitū partē potius qꝫ totū fecimus? Qui paulo ante diceremꝰ infinitum eſſe materiam: materia porro pars cōpoſiti ſit: quēadmodum ſtatue pars eſt es: ſed certe nos qꝫ illi verius rectiuſqꝫ qui magnū ⁊ paruum: que duo ad materiam ꝑtinent infinita cōſtituunt: demumqꝫ fateri cogunꝰ: intellectilia quoqꝫ a materia cōtineri: quia neceſſe ſit omnia ab infinito eē cōprehenſa: ita fieri vt ſcite res atqꝫ cognite ab ignoto ⁊ indefinito contineantur atqꝫ
definiantur. Ex ijs vō que nos opinamur: id eſt ex hoc ꝙ 67
materiā eſſe infinitum dicimus: ⁊ qḋ ſequens eſt infinitū a toto contineri euenit: vt qualibet magnitudine minorē capere videaꝰ licere: maiorem non licere. Materia nāqꝫ intra magnitudinem diuiſam incluſa: ſi minorem velis efficere: quaſi miniſtrat haſtas: ac preſtat: vt in infinitum extractio prodeat: ſi maiorem nō preſtat vt ꝓdeat: alioqn mole aliqua externa opus eſſet. At extra magnitudinem nihil eſt illius magnitudinis reliquum. Et quū rem forma contineat finiatqꝫ: neceſſe eſt exhauſtionem crementumqꝫ ꝓuehi hactenus: non vltra qꝫ quanta ſit res. Eadem eſt in numeris ratio. Eoꝝ poteſt minimus nō maxi-
mus promi. At in magnitudine contrariꝰ modus eſt. Nā 68
ſecantibus diuidentibuſqꝫ nullū occurrit minimū. Adijcientibus contra aliqd occurrit maximū. Quidnam igitur cauſe? Nempe vt ego ſentio: quia numerus ex vnitatibus conſtat. Nihil enim aliud eſt numerus qꝫ vnitates multe. Nam ⁊ ternarius binariuſqꝫ multarum vnitatum ſunt nomina. Ex quot aūt vnaqueqꝫ res conſtat: in totidē diuidi ſecariqꝫ poteſt. Quare ⁊ numerus in vnitates ſecabitur: vnitates vō ipſe erunt inſectiles. Quicquid enim ē vnum in eo ꝙ eſt vnum inſectile eſt: ⁊ homo vnus in eo ꝙ homo indiuiſibilis eſt: quia nequit i alios homines diuidi. Qꝫ ſi poteſt in partes ſecari ⁊ diuidi: non poteſt i eo ꝙ vnus eſt. Unitas plane vſqꝫquaqꝫ ⁊ penitꝰ vna eſt: nō enim vnitati tali ſubiecta materia eſt. Quare opoꝛtet in

UVA. BHSC. IyR_086_3

vnitatē cadere ac deficere ſectionē. At magnitudo nō ex
vnitatibꝰ ſed ex magnitudinibus cōſtat: ita fit vt cum nul
la diuiſio ad īdiuiſilia vſqꝫ perueniat: minimū vtiqꝫ prē-
di nos poſſit. Per diuiſionē vero magnitudinis numerꝰ
in īfinitū exit: qꝛ diuiſio illa numerabilis ē: ⁊ omnē mul
titudinē finitam excedere eſt aggerādo ſubinde adÿcien
doqꝫ. Porro nō habet ex ſe infinitatē numerꝰ: ſed ex ma
teria. Quare omnino omnis infinitas a materia ꝓficiſciꝛ
⁊ materie ferꝛ omnis acceptio. Quūqꝫ materia poteſtate
nō actu ſit: recte diciꝛ infinitatē quoqꝫ poteſtate eſſe non
actu. Recte ⁊ illud: tūc ſoluꝫ poſſe infinitū eſſe quum ſit
Naꝫ ⁊ materia diffluit ſempꝫ: nec permanet. Numerꝰ itaqꝫ
a materia mutuaꝛ infinitatē. Ex numero cōtra nō habent
69 magnitudines: vt poſſint in īfinitū excreſcere. Nā maio-
ra querēti extrema mundi facies occurrit eo modo quo
in numeris vnitas. At mundus diffundi augeriqꝫ nequit
alioqn eſſet aliquid celo maius. Totū vero ſi totū eē tē-
dit: neceſſe eſt eē terminatū. Sed ſi vnicuiqꝫ corpori ſē-
per liceret adÿcere: nihil eē totū aut vniuerſū poſſet: ſed
īfinita q̄dā ⁊ ſēſilis magnitudo: qualē veteres nonnulli
ſcilicet ſomniabant.

70 ſ Ed ſcire licet quū īfinitū dicimus in magnitudi-
ne tēpore motu cōſtare. Nō ita loqmur vt pute-
mus infinitū eſſe genus quoddam ⁊ cōmunem
adeo naturā illoꝝ: ſed ita vt eo ordine: queꝫ res
ille gerunt intꝫ ſe: eodēqꝫ ſint infinitudinē aſſecute. Tem-
pus eni propter motus infinitatem infinitū eſt. Nam ⁊ a
motu habet vt ſit. Motus ꝓpter magnitudinē eſt infinitꝰ
qꝛ motus oīs citra magnitudinē verſatur: auctio diminu
tio alteratio delatio. Magnitudo ex ſua natura videꝛ infi
nitatē indepta: quia in magnitudines alias deinceps ex-
trahiꝛ. Ceterum credamus hec in preſentia ita eſſe vti di
cimus. Nam proceſſu operis demonſtratione clariſſima
explicabuntur hec omnia.

71 n Eqꝫ tamē exiſtimandū eſt rōnem hanc qua oſtē-
diꝛ nihil eſſe actu infinitū ⁊ impꝫcurſile cremen-
tum verſus: eripere mathematicis facultatē tra
ctādi de infinito. Nō eni linea infinita opus ē il-
lis: quū finita ⁊ terminata ſempꝫ vtanꝛ. Satis hn̄t ſi quan
tam volūt obtineant. Sed ambigat aliqs ſi finitus ſit mū-
dus ꝑmū illud ſpectamen theorematue in libro elemētoꝝ
q̄ demōſtrauerint? Nam detur ÿs diametros mūdi ſupra
quā cōſtitui triāgulus debeat: vbi nā duo latera triangu-
li collocabūtur? Sed ſoluiꝛ primū: non das q̄lē petūt: pe
tūt aūt q̄ poſſint extrahi. Deinde apud Geometrā nihil i
tereſt ſit ne aliqd extra mundū nec ne. Cogitatio ſola eſt
que datā lineā ꝓuehit in imēſum. Neqꝫ ꝓpterea neceſſe
eſt ꝯtinuo eſſe actu: qđ qs affingit aut concipit aīo. Forte
eni nō fuerit in rebus linea qualē illi afformāt: neqꝫ cor-
pus item aliqđ in tris dimēſiones fuſum ſine diſſidentia
aut renitentia aliq̄. Sed queādmodū nihil vetat longitu
dine latitudine ⁊ puncto indimēſili ſeꝑatim atqꝫ ſeorſum
vti q̄zuiſqꝫ nullū illoꝝ ꝑ ſe ſubſiſtat actu: qꝛ tn̄ finguntꝛ ſub
ſiſtere in ꝯſideratione ꝑ ſe ſine mendacio veniunt. Ita ⁊
ſub diametri illiꝰ cōmenticio ⁊ imaginario incremēto vti
citra metū culpe aut falſi poterimus. Neqꝫ abſurdū id ſe-
quiꝛ: quaſi nullus ſit extra celū locus: qꝛ liniamenta illa
loci nō indigēt. Non eni oīs linea naturalis eſt: que ⁊ na
turalis eſt: q̄ ⁊ naturā reqrit ⁊ locū. Nam mathematice q̄-
dam habenꝛ: quarum veluti locus eſt animus ſpeculan-
tis. Ideo eni mathematica dicūtur abſtractu ⁊ abiunctu
conſtare: quoniam ab ÿs que in naturalibus corporibus
viſitantur loco qualitate tempore actione motu affectio-
nibus ⁊ reliquis generibus eximuntur abiunguntur qꝫ.
Ipſi per ſe menſus atqꝫ ipſa cōtinua eſtimantur atqꝫ ſpe-
ctantur: ꝙ ſi deſcribendo triangulo neceſſaria eſſet men-
tio loci: is qui locum adimeret: ipſam quoqꝫ demonſtra-
tionem euerteret. Proinde nemo ita dicit: quia linea in
hoc loco: aut in illo ſit: neceſſe eſt hoc aut illud ſeq. Quē-
admodū itaqꝫ Democritus quū probare niteretꝛ coloꝝ
varietatē non natura conſtare corporibus: ſed ex habitu
noſtro reſponſio neqꝫ cōtingere nihil ſtatuit contrarium
Geometre: qꝛ coloribus diſciplina illa non vtitur. Ita is
qui locū eſſe infinitum negat: imo ⁊ is qui locum oīno eē
inficiaretꝛ: non eſt impedimēto ÿs: qui de lineis commen
tanꝛ rōcinanturqꝫ. Nā qui locū auferunt: id auferūt: quo
Geometre nō egent. Q̄ꝫ vō Mathematice res non ſint in
loco aliquo ꝯſtitute Ariſtoteles adeo ipē declarat. Q̄uis
inquit in loco ille non ſint: eē tamē ex inſtitutione ⁊ diſpo
ſitione nr̄a videnꝛ. Hec ille. Sed cedo quenaꝫ naturalis
aſſertio Geometriā poſſe euertere? Illa mehercule opi-
nor q̄ principia ⁊ elemēta inſectilia ⁊ minima faceret. Ita
diuiſio infinita adimeretꝛ: qua adempta corruerent pluri
ma a Mathematicis veriſſime ⁊ facillime demōſtrata: ꝙ
ſi in maiori minoriqꝫ linea explicari eadē poſſunt: queād
modū ⁊ faciunt ⁊ fatenꝛ mathematici: quid nā per deum
opus eſt maxima? Eſt eni eadem ſecandi maximā ⁊ mini
mā ratio: que pōt ⁊ extrahi. Ita igitur de infinito agūt: nō
vt de impercurſili ſpatio: ſꝫ vt de linea ea que poſſit ⁊ ex-
trahi. Eſt itaqꝫ huiuſmodi īfinitū. Et vt diximus ad cau-
ſam materialē refertur. Eſt enim materia ipſa infinitū: 72
ſi per ſe ſola ſpectetur: vtpote quia in priuatione: infinitas
autē ipſa ꝑuatio eſt: non tn̄ iccirco quia infinitas in mate-
ria ꝑuationeqꝫ eſt. Materia ipſa ꝑ ſe poteſt eſſe diuiſiōis
illius ſubiectū: ſed corpꝰ cōtinuū ſenſile. Naꝫ diuidunde
res ſubſiſtunt actu. Sed q̄zobrē dictū nobis eſt diuiſionis
infinitatem ad materiaꝫ pertinere? Nempe quia cōpoſi-
tū ⁊ id quod diuidiꝛ corpus nō amittit formaꝫ in diuiſiōe
ſed retinet. Ita cum nō poſſit a forma pendere a materia
pendeat: ac videnꝛ quideꝫ veteres infinito vſi ꝑinde atqꝫ
materia. Sed diſſētaneū erat: quū ita vterenꝛ: exiſtimare
nihilominꝰ coercere ⁊ ꝯtinere: id cetera nō ꝯtineri.

r Eliquum eſt ad eas aggredi rationes quibus 73
infinitum non potentia modo: ſed actu eſſe de-
fenditur. Ex illis alie minus neceſſarie ſunt: alie
veras queſtiones videntur afferre. Nam puta-
ret iccirco haberi actu infinitum aliquid oportere: ne re-
rum generatio exhauſtis ſumptitatiſqꝫ p̄cipÿs procum
bat ⁊ concidat. Lubrica ⁊ caſſa ratio eſt quum fieri poſ-
ſit: vt materia rerum finita corruptioneꝫ vnius generatio
alterius vicaria ſubeat: ⁊ obitorum loco naſcentium pul-
lulet. Ea quoqꝫ ſors ratio que dicit finitam reꝫ ad aliquid 74
finiri terminariqꝫ oportere ſemper: tametſi veriſimilis
videatur: facile tamen in hunc modum eſtimantibus fal
ſa deprehenditur. Equideꝫ haud conceſſerim finitaꝫ reꝫ
terminari ad aliquid ſemper. Nam ailquod terminari
nihil aliud eſt: q̄ꝫ tangere contra quod tangat. Atqui
aliud eſt tangere: aliud finem atqꝫ extremuꝫ habere. Nā
tangere ad alterum refertur externe: habere finem ad ſe
ipſum interne. Tactus tangendo conficitur: finis ⁊ extre
mum habendo. Q̄uiſqꝫ nonnulle res poſſint ⁊ habere fi
nem ⁊ tangere: non tamen idem ē rebus tangere ⁊ finem
habere. Accidit enim vt finita que ſunt etiam tangant: vt
ſunt omnia que non tota modo in ſe: ſed partes ēt vniuer
ſi ſunt: atqꝫ id quoqꝫ non in eo ꝙ finita ſunt: ſed in eo ꝙ
partes ſunt mundi. Quod ſiquid eſt vere ac ſimpliciter
totum: ideſt ꝙ nullo modo aut reſpectu ſit pars: ſed abſo
lute totum ⁊ ſemper nimirum extra terminatum alio eſſe
non poterit. Preterea quocunqꝫ rem conferas habet
extremum ⁊ terminum: non item quocūqꝫ conferas tan-
git: nam linea pedalis quouis relata terminos ſuos ha-
bebit notas ⁊ puncta: non tamen quouis relata etiam tan
get: quia linea omnis ſolā lineaꝫ tangit. Proinde queqꝫ
res quocunqꝫ collata ſuos fines tuetur ⁊ obtinet: non iteꝫ
neceſſe eſt vt tangat omnia ad que conferre libuerit. Q̄a
ſi linea non tangeret lineam: non propterea infinita in-
terminataqꝫ fuerit. Quamobrem non idem eſt finiri
rem et ad aliud extra finiri. Sed neqꝫ numerus aliquis

UVA. BHSC. IyR_086_3

puta denarius: tamen ſi finit⁹ aliquid obiter tangit. Nec
quis per ſilentium ſit finis impoſitus voci finita il-
la proinde vox tangere ſilentium poterit. Hi quoqȝ qui
adſtare inane quoddam extra celum autumant: quãuis
finitum eſſe celum putent: non tamen tangi ab eo poſſe
vacuum illud concedunt. Naȝ ſola ſe corpora mutuo cõ
tingunt. Sed ⁊ indiuidua illa Epicuri corpuſcula que
ꝑ inane vagari ⁊ volitare creduntur quãuis finita vide-
rentur eſſe: non tamen terminari aliquo extra aut tange
re dicebantur: alioquin vir ille tantum tribuebat huic in
uento: vt ea que vetuſtate collapſa obſoletaqȝ eſſent recõ
cinnari inſtaurariqȝ diceret: ſubſidio minutularum qua
rundam aggeſtionum: quibus recreata illa ſibiqȝ re-
ſtituta derepente alia quaſi ad inſtar ſubditiĳ partus ⁊ ꝓ
ſtigiatorie ſubiectionis extarẽt: ſumpto credo de furibus
commento: quibus ea ſolertia eſt celandis: que interuer
tiſſent: vt aliam iĳs tum ſpeciem tum formam ⁊ figuram
inducant. Sed de hoc ſatis. Ceterum quum ea terminen
tur ad aliquid: quorum ſemper extra licet aliquid cape-
re. Id autem cuius aliquid ſemper extra licet capere: infi
nitum eſſe conceſſum eſt. Nimirum ſi finitarum rerum
ea natura ſit: vt ad aliquid ſemper extrinſecus terminen
tur: ſit etiam earum illa natura: vt infinite immenſeqȝ ha
beantur. Quare aut efficite: vt non ſit idem rem ad ali-
quid terminari ⁊ licere ſemper extra capere: aut oſtendi-
te infiniti naturam non fuiſſe nobis recte deſcriptam: aut
poſtq̃ hec preſtare non poteſtis: ne predicate obſe-
cro rem finitam poſſe ſemper ad aliquid terminari: niſi
mauultis de re finita infinitum dici afferriqȝ poſſe: ſed
comparate ⁊ conferte ſi iubet ea que diximus: perſpici-
teqȝ an nobis par vis ſumptorum ſit. Infinitũ nos voca-
mus id cuius extra ſemper aliquid capitur. Totum ⁊ vni
uerſum id cuius extra nihil licet accipere. Totum igitur
qđ eſt nequit eſſe infinitum: atqȝ alteram quidem propo-
ſitionem etiam ipſi concedunt: hoc eſt extra totum nihil
haberi: vtpote quod tum neceſſarium ſit: tũ ſuapte natu-
ra clariſſimũ. Alterã nos ſupra certiſſimis argumẽtis ad
diximus: ſed ſufficere hec ad rephenſionẽ ⁊ confutatio-
nem rationis illius exiſtimo. Diſcutiam⁹ nunc id qđ obiĳ
citur alia rõne: licere .ſ. quãuis magnitudine accepta maio
rem imaginãdo fingẽdoqȝ capere: ⁊ adiĳcere ſemp quãtuȝ
quis cogitatione animoqȝ cõceperit. Neqȝ poſſe quenq̃
etiã id nolẽtem conantẽqȝ ita mẽtem ⁊ cogitationẽ abdu-
cere inhibereqȝ: vt nõ vlteri⁹ ꝓdeat coaceruando aſſidue
accumulãdoqȝ: vſqȝ dum moles quedã imenſa cõſurgat.
Sed quãobrem obſecro neceſſe eſt magnitudinem conſti-
tui infinitam in rebus: qꝛ viſione ſola cogitatiõeqȝ põt i-
finita cõflari: quaſi vero de nobis pendeant omnia: atqȝ ita
res ſint ꝓut ipſi cõcepimus. Nã ſi te extra vrbem eẽ cõci-
pio: ſi celſiorem monte. Num ꝓpterea extra vrbem ſis?
Num vt Homero dictũ eſt verticẽ montis excedas? Am
pluȝ profecto minus atqȝ ꝓclarum fuiſſet nobis a diĳs im-
mortalibus iunctũ: ſi oẽ id: cuius quẽqȝ cupiditas inceſſe
ret: ſimul collibitum fuiſſet affingere id repreſentareqȝ
oino: confeſtim nobis extaret: concipiat Hercules ſe pre-
ſtantiorem deo: ⁊ ferat extẽplo qđ concipit: ſiquis ea libi-
dine teneatur. Non ſunt igiť omnia: qualia ipſi concipi-
mus: ſed qualia ſunt pleraqȝ pauciſſima mouimus. Tem
pus aũt atqȝ motus nulla vi cogi pñt. vt initiuȝ aut finem
agnoſcãt: ſubeſt eni vtriqȝ ĩfinitudo: nõ tñ ſimul nec actu
nec tota quũ fluxe ſint ptes illoꝝ caduceqȝ. Ee dũ fiũt ſuc
cedũtqȝ: tũ q̃ſi legiť ⁊ texiť mot⁹ ⁊ tp̃s ad eũdẽ modũ. Cõ
tinuoꝝ diuiſio ĩfinita ẽ: ꝙ ſi viſa illa imaginaria vehemẽť
quẽ vrgẽt ac torquẽt. Sim⁹ vĩ ꝑiculo liberales. Audeam⁹
fortiť: ĩfinitatẽ dem⁹ qđ nĩ: ſȝ imagĩariã atqȝ fictã: q̃ neqȝ a-
ctũ neqȝ ſbſiſtẽtiã ꝓferat. Namacri⁹ qdẽ ĩtuẽti vꝛ neqȝ ima
ginario qȝ ipſa ĩfinitudinẽ aſſeq poſſe: tũ ꝙ depõit aliqñ:
tũ ꝙ finitũ ſp aliqđ adiĳcit: idqȝ eaten⁹ dũ mẽs labore co-
gitatiõis affecta laceſſitaqȝ deſtituat: man⁹qȝ faſtidio det.

Themiſtij phyſices: liber quartus: Interprete hermolao barbaro.

Odem ferme ordine de loco agẽdũ diſpu- 1
tãdũqȝ eſt. Primũ an ſit: deinde queadmo-
dũ ſit: vtrũ ſeorſum: vt ſubſtãtie atqȝ ꝑ ſe: an
e potius in alio cõſtitut⁹: poſtremo quid ſit.
Quod vero ad inſtitutũ noſtrum ptineat rõ hec:
oñdit vetus opinio: q̃ alicubi oia eſſe contẽ
dit: ⁊ ꝙ vſqȝ nõ ſit: ne eẽ quidẽ videri: qđ q-
dẽ nõ procedit. Naȝ quũ viderẽt ea q̃ non ſunt: vt Hirco-
ceruus: vt Sphinx: nullibi q̃ȝ eẽ cõmeare ⁊ reciprocare
rõnẽ putabãt: vt ea q̃ ſunt oia eſſent itẽ alicubi. Verũ vt i
totũ illi oberrẽt: fortaſſe tñ qꝛ veriſſimũ ſit nãlia corpora:
ignẽ: aerẽ: aquã: terrã: queqȝ de iĳs cõcreta ſunt in loco eẽ
aliquo oportere: partiũ Phyſici fuerit de natura loci diſ
ſerere. Iam ſi phus nãlis de motu cõſiderat: motus vero
nãlium corporũ cõmuniſſim⁹ atqȝ ꝑmus eſt: is q loco vti
tur ꝑfecto vel noie hoc: de loco nobis cogitandũ cõmẽtã-
dũqȝ eſt. Quãuis aũt longe difficilima ea queſtio ſit: quum 2
ex ipſa ꝑ ſe loci natura: quã haud facile qs ex rebus vtiqȝ
adiacẽtib⁹ loco definiat: qđ paulo infra mõſtrabiť: tũ vel
maxime ea rõne ꝙ primi viam facimus cõmuniuſqȝ nul
lo qdem initio vel oino veſtigio veterũ: cui poſſit inſiſti:
nemine ad hec cui cõperto: qui nedum in ea re paulo plus
viderit: ſed ſcire indubitauerit quoqȝ. Non tamen depre-
candum aut ſubterfugiendũ nobis id oneris eſt. Aliogn
non pollicentibus: niſi q̃ten⁹ vires noſtre ſufficiãt.
Primũ qdẽ eſſe in rerũ nã locũ plurimis decla 3
a ratur euẽtis. Cedũt ſuccedũtqȝ mutuo corpora: ⁊
eo loci vbi aq̃ inerat: defluẽte aq̃ identidẽ ſubin-
deqȝ aer ingrediť. Eodẽ mehercule modo: q̃ in
vaſculis ⁊ doliĳs cerniť: ita fit vt idẽ ꝑmanere loc⁹: ſȝ diuer
ſa excipi corpora videanť. Ex iĳs q̃ dixim⁹ duo eueniunt
vnũ vt locũ eſſe oporteat: alterũ vt neceſſe ſit ab iĳs corpo
ribus que locãtur diuerſaȝ rẽ locũ haberi. Preterea quũ 4
corpus omne ſi nõ detineať prepediaťqȝ in ſuũ quodqȝ lo
cum impẽſe cõmigret: ignis in ſublime: terra in imũ: palã
fit non modo locũ eſſe ſimpliciter abſoluteqȝ: ſed ⁊ pecu-
liares veluti vires quaſdã ei⁹ hr̃i: eaſqȝ loci videri ⁊ eſſe
diſtãtias differẽtiaſqȝ: ſupra infra: dextrorſũ leuorſumqȝ
ante retro verſus: q̃ videlicet corpora moueanť differan
turqȝ. Neqȝ credat quiſpiã huiuſcemodi locoꝝ diſcrimi
na varietateſqȝ ex nr̃a tm̃ iſtitutõe creari pẽdereqȝ a deo
ſed queadmodũ ſum⁹ ⁊ ꝓfati ab ipa plane nã inuẽtas col
locatas ⁊ affirmatas ſciat. Quo aũt hec differãt: nõ impẽ 5
dio obſcurũ internoſcere. Nobis nãqȝ idem plerũqȝ eſt
⁊ infernus ⁊ ſupnus locus. Nã ſcãdule ibricamẽtaqȝ edi
um: q̃ modo nob̃ meditullio ipluuiĳ agentib⁹ ſupna ſũt:
cõmodũ aſcendẽtibus tectũ: fient inferna ⁊ colũna: q̃ nũc
eſt a dextra ſi me ↄuertero pũcto fiet a leua. At ſitus natu
ra diſpoſitos ꝓfixos ⁊ conditos ipſi corpoꝝ nãlium mot⁹
atqȝ ipetus ꝓdunt ⁊ detegunt: vt ſupern⁹ is ſit quo ignis
⁊ leuia conuolant: infernus quo glebulẽta ⁊ grauia pro-
ſternuntur ⁊ corruũt: ⁊ hercule hos locos natura non ſo
lum maximo interuallo diſpeſcuit: ſed etiaȝ viribus ⁊ po-
teſtate ſeiunxit: qđ quideȝ inde datur intelligi quia ſingu
li ſuas ⁊ maxime differentes quoqȝ naturas tum recipi-
ant tum conſeruent. Sed ⁊ q̃ȝ non ſit locus idem qui de
ſtatu noſtro inſtitutioneqȝ naſcitur cum eo: qui natura ꝑ
ſcribitur: Mathematice res affatim oſtendũt. Ille neqȝ
locũ habent neqȝ mouẽtur vllaten⁹: qꝛ ꝑ ſe non ſubſiſtũt:
de nr̃o tñ habitu rñſuqȝ: tũ a dextra: tũ a leua itelligi poſ-
ſunt ⁊ fingi: nõ ꝙ locum natura ſint vllũ adepte dextruȝ
leuumue: ſed ꝙ intelligantur tm̃ de eo ſitu poſite: ⁊ quẽ-
admodum eas res imaginatione cogitationeqȝ abſolui-
mus ⁊ ſeparam⁹ a motu: ⁊ q̃litatib⁹ reliqs: ita ⁊ locũ ⁊ re-
ſpectũ huiuſmodi queȝ illis nã nõ addidit: ſolum imagi-

6 nando tribuimus. Jam ij qui vacuū introducere nitebā-
tur:tanq̄ꝫ locū quendā ſubſtitū id rebus volebant. Quid
eni ſi vacuū ſit eſſe aliud poteſt: q̄ꝫ locus corpore deſtitu-
tus viduatuſqꝫ. Qꝛuis aūt ſatis hec ſint ad cōmuniendū
id quod ſumus aggreſſi:nō eſt tamē poetarū autoritas i
ea quoqꝫ re cōtēnenda:inſuper habendaqꝫ penitꝰ Heſio-
di inquā qui omniū primus nobis cōmendauit ⁊ prodi-
dit locū. Nihil enim aliud ꝑ naturam illam hiantem: q̄ꝫ
chaos ⁊ patorem appellat: q̄ꝫ locum ⁊ inhabitaculū re-
rum intelligi voluit:ꝑinde ac rebus precauendū eſſet:ꝑ-
tinus aliquo:in quod reciperētur atqꝫ reconderent. Atqꝫ
hic ex eorū numero videtur fuiſſe vnus:q res omnis ali-
cubi eſſe arbitrabatur. Qꝛ ſi locus eſt ita vt Heſiodo viſū
7 ꝑfecto ea natura erit admiratione ⁊ ſpectatu digniſſima.
Nam ſi rebus omnibus primū ſuppoſitus ⁊ ſubiectus eſt
locus:neceſſario ſeqtur rerū primū fuiſſe comparuiſſeqꝫ
locū:ꝓpterea nihil ſine loco fuiſſe:locum cōtra ⁊ ipm cha
os ſine reliquis rebus aliquādo adſtitiſſe: ita ⁊ tempore
⁊ natura preceſſerat. Nā loco ſublato:reliqua eē cōtinuo
peritura:non item q̄ in eo cōtinentur ademptis ipſe peri
mitur:vt ſi ignis interſtinguatur:nō ſit abolitus propte-
rea ⁊ locus:ſed ſi rem eſſe nihil aliud eſt q̄ꝫ alicubi eē lo-
co vtiqꝫ corrupto:res quoqꝫ locate obiter interibūt.
8 ſ [S]ed cauendū eſt:ne dum vltra q̄ꝫ ſit par loci na-
turā honeſtare illuſtrareqꝫ tendimus tanq̄ꝫ fri-
gidiuſculi rideamur:alioquin magnis viris e re
gione pugnantibus:quoꝝ rationes pretermittē
de nec ſunt:quibus illi nedū vt equiorem vllam ſentētiā
preferāt:nihil loco relinquūt:ſed penitus de rebus exter
mināt ⁊ interdicūt eſſentia. Proinde incōminant: ſimul
qs attemptauerit:quid ſit locus afferre:coactū recantare
⁊ cōfiteri non eſſe. Nā ꝑmum deſigna inquiunt nobis in
quo nā genere locū collocaueris? Nonne liquet in gene
re corpoꝝ? Eſt eni locus in tris dimēſiones fuſus. At ſta
tim abſurdiſſimū illud ſeqtur: corpus in corpore recipi:
⁊ duo corpora eundem locū accubare occupareqꝫ. Nam
ſi ⁊ locus ⁊ id qꝺ recipit corpora ſunt in dimēſus equales
attēſa:nimirū bina ſimul corpora ſingulis locis aſſiſtent
collocabunturqꝫ. Qꝺ portētū maxime cognatū atqꝫ affine
meditationibus Chryſippi Zenoniſqꝫ veteres tanq̄ꝫ ap-
tiſſimū maximūqꝫ mendaciū conſone diſploſerunt. Qꝛ ⁊
pleriqꝫ dicato ſeorſum opere amoliri: ⁊ cōfutare ſunt co-
nati:ꝑcipue vō Aphrodiēſis Alexander in libris ijs quos
de meſtione cōpoſuit:paſſimqꝫ vtcūqꝫ incidit mētio in re-
liquis rerū naturaliū cōmentarijs: quorum lectionē vo
lentibꝰ adire ꝓmptū ſit rationes illas ediſcere. Et hercu-
9 les ſi corpꝰ nō ſit locus:haud plane videre ſe quid demū
eſſe aliud poſſit. Nam diffundi in tris dimenſiones ſoliꝰ
eſſe corporis ꝓpriū. At aqua dices poſt aerē locꝰ recipit
ita locus eſſe per hec oſtēditur. Sed attende vt ex hoc q̄ꝫ
diſſentanea quedā incurrant. Quum aquā excipit locus
is vbi aer fuerat antea:manifeſtū eſt ſupficiē quoqꝫ aque
receptā eſſe ad idem exempli:quo recepta aeris fuerat.
Si ḡ ſuperficiem recipit:lineas quoqꝫ ⁊ puncta recipiet.
Quare locus erit vt corporibꝰ ⁊ ita ⁊ punctis ſuus. Sed
hoc eſt impoſſibile:ꝙ locus puncti nō diſtat a pūcto: nec
locus linee ſuperficieiqꝫ a linea:itē ⁊ ſuperficie diſcrepat
Quid eni ſit per deū ſupficiei locus preter ſupficiē aliud.
Et maior quidē ſupficie locus eſſe non pōt. Ea eni parte
qua ſupficiē vinceret excederetqꝫ:nihil ſupficiei vtiqꝫ cō
tineret. Et fortaſſe quod in tranſcurſu dixerim locus ſup-
ficies eſt:ꝙ ſi linee locus non differt a linea: ⁊ is qui ſup-
ficiem recipit:nihil eſt preter ſuperficies: ⁊ is qui cōtinet
punctū ipſemet punctus eſt:efficitur: vt quū corpꝰ aliqꝺ
aliquo in loco recipitur: locus ille ſit corpus. Preterea
10 vnaqueqꝫ res aut elemētum eſt: aut ex elementis condi-
tum. Atqꝫ hoc veriſſimū impromiſcue atqꝫ ſimpliciter ē:
ſiue de corporeis ſiue de icorporeis loquamur. Et corpo-
rū corporea ſunt elementa:incorporea incorporeorum.

Neutrū horum eſt locus. Primū inter incorporea coo-
ptari ⁊ collocari non poteſt: quia dimēſum ⁊ magnitudi-
nem prefert. Nec inter corpora qꝺ vt diximus in illo cor-
pora receptant. Jam locum eē initialem ⁊ primā rerum
putare ⁊ tanq̄ꝫ originale ꝑncipiū omnibus: hominū eſt 11
parū conſiderare loquentiū ⁊ in maximis rebus erran-
tiū. Nam quo pacto ꝑncipiū eſſe voluerint:num vti mate
riā? At quidnā videtur de loco tanq̄ꝫ de materia conditū
cōſtitutūqꝫ. Num vti formā? Num vti cauſam mouentē?
Num vti finem? At profer quid vis hoꝝ q conſtet? Sed ⁊
Zenonis ratio ſupponenda nō eſt. Si fuerint res inquit i 12
loco oēs:fore vt ipſe quoqꝫ locus in loco ſit: ⁊ huius etiā
loci alius ſubinde locus: atqꝫ ita deinceps in infinitū alij
cōſtituant. Si quis vō vacuū:vt nō eſt:ita de rebus etiam
tollat:palam eſt:ſi fuerit locus:non eē illum ſine corpore
futurū:ſed fore vndiqꝫ verſus pleniſſimū ⁊ cōfertiſſimū
in plenū. Qui locū defendūt quid ſtatuant de rebus ijs q̄
augētur ⁊ creſcunt? ijs quātū adijcitur corporis tantū ac- 13
cidit ⁊ loci. Nam ⁊ tote cōtineri ⁊ recondi cernūtur. Ne-
ceſſe ē itaqꝫ maiorem effici locū ⁊ vna cū corpore intume-
ſcere ⁊ gliſcere. Sed quonā modo? aut vnde ampliabit
locus? difficilis explicatu res eſt. Recte igitur initio dice
bamus eum qui loci naturā reddere tēptauiſſet:periclita
turū ne locum non eſſe fateri maxime cogeretur.
ſ Ane nos alia via aggreſſi duplicem locum eſſe 14
cōperimus. Alterū primū:non ꝑmū alterum:ſꝫ
qui ꝙ medio alio locus ſit:locus ꝑ aliud cōmo-
de appellabit. Per aliud locus eſt is qui pluri-
bus corporibꝰ eſt cōmunis. Primus qui ſuus cuiqꝫ con-
ſentaneus adequatuſqꝫ habetur:id hoc exempli pateriit
Domus vrbs terra aer celum non ſunt loca prima: ſed ꝑ
aliud. Js vō qui nihil preter te:amplectitur ambitqꝫ:locꝰ
is primus eſt tuus:quia ꝓpter hunc locum qui primus ⁊
tuus eſt duntaxat vera ſunt que de locis non primis dicū
tur. Jccirco eni verum eſt te domi eſſe:quia in loco illius
aliquo tibi equato poſitus cōſtituſqꝫ es: ⁊ in vrbe propte-
rea:quia domi: ⁊ in terra itidem quia in vrbe. Sed ſi pro
prius locus eſt is:qui primus continet ambitqꝫ corpora:
neceſſariū eſt:vt locus ſit tanq̄ꝫ extimū quiddam limes ſi
nis ac terminus:vtpote quo ꝑmū corpora definiant ⁊ ter
minentur. Nam quū nihil ſit mediū nō pōt dici:ad aliud
primū corpora terminari ⁊ ad hūc prime. Dicet qſpiam
ſi locus ē terminꝰ primus ⁊ ꝓximus rei? q diſtinguet a for
ma? Eſt eni forma prima q̄ terminat definitqꝫ corpora: ⁊
q̄ magnitudies ad ſubiectam materiā accōmodatas ha-
bileſqꝫ impartit. Sane ſi hoc reſpicias locus videbit for-
ma eſſe:ſin vero alia quedā accidentia loci cōſideres :ad
naturā materie ꝓpenſius declinabit. Videt.n.locus eſſe
corporis: ⁊ magnitudinis ſpacium. Que cōditio: i mām
quoqꝫ cōuenit. Ea nāqꝫ quum ꝑ formā finit cōtineturqꝫ
ſupficiebus ⁊ terminis: magnitudo ⁊ ſpaciū quoddam
efficit. Et ſuapte quoqꝫ materia ſpaciū eſt: q̄ꝫq̄ꝫ finibus
exēptum idiſtinctū iterminatūqꝫ. Si.n.a globo ſphera-
ue terminos ⁊ affectiōes remoueris:nihil ꝑter materiam
ſpaciūqꝫ illud meꝝ abſolutumqꝫ reſtabit. Nec.n.exiſtit
cōſtatqꝫ terminis ſpaciū ſed finit terminis. Jn terminis
quoqꝫ nō eſt:ſed in ſubiecto. Ex hoc locus videri ſimilli
mus materie pōt. Aliogn cognatio quoqꝫ illa nō tenuis
fuerit:ꝙ quēadmodū materia :itē ⁊ locus formas ac ſpe
cies multas q̄ corporibꝰ inſūt: vnus idēqꝫ ſuſcipere ꝯtine
reqꝫ videat. De ea potiſſimū ſimilitudine motꝰ eſt Plato
vt idem eē materiā ⁊ locū in Timeo aſſeueraret. Jd.n.
qꝺ formas alternatim ac ſucceſſu reciperet:modo ſyluā
ideſt materiam: mō cōceptaculū.i.ſedē ac locū vocabat:
ceu vna re multis nominibꝰ dicta ſignificataqꝫ. Verun-
tamen aliter in Timeo: aliter in ijs que Agrapha inſcri-
būtur:ediſſerit de cōceptaculo: illic materiā precipientē
participantemqꝫ:hic numerū.i.magnū ⁊ paruū eſſe con-
ceptaculum rebus ⁊ formis omnibus ſtatuit. Per hec vt

UVA. BHSC. IyR_086_3

16 dixit: videri pōt materia ideʒ eſſe ⁊ locus. Ac ceteri quidē
ferme oēs locum eſſe aliqd putauerūt. Solus Plato au-
ſus eſt non ſolū dicere locū eſſe: ſed etiā finire quid eſſet:
q̄ꝗ̄ꝫ id parū ꝓſpere tranſlationib⁹ agens nō proprio ſer
mone naturā eius indicans euelanſqꝫ. Liquido igitur cō-
ſtare arbitror locum: ſiue quis materiā eum putet eſſe: ſi-
ue formaʒ: tractatu vtcūqꝫ ꝑ difficilem videri: vtpote in q̄
noſcendo ad principia recurram⁹: quoꝝ ſpeculatus ꝑ ſe
altiſſimus ē: ⁊ haud facile cuius adeundus: qꝛ conamur
ſeparatiʒ cognoſcere ea: que ſeorſū cognoſci nō poſſunt.
17 Porro fieri nō poſſe: vt forma aut materia locus ſit non ē
impendio laborioſuʒ oſtendere. Forma ⁊ materia ab ipſa
re ſeparari nō poſſunt: locuſ pōt. vbi eni aer fuerat: ꝑ viciſ
ſitudines: nūc aqua: nunc terra: nūc denuo aer inuehitur.
Non enim locus aliquid corpis ē: nō pars: nō affectio: nō
habitus: non poteſtas. Nā huiuſcemodi qualitates a cor
pore nō exoluuntur locus exoluitur Hercules videt̃ va-
ſi eſſe ſimillimus. Eſt eni vas locus trāſlatilis ⁊ ipm quo
qꝫ nihil eſt rei. Igit̃ dixerit quiſpiā locū non eſſe contenti
locatiqꝫ corpis accidēs. Iccirco qꝛ ſeparat̃ a corpe: an ita
ſoluitur: vt eſſe in loco: accidēs ſit inſeparabile corpis: lo
cus nō ſit locati corporis accidēs: ſed plane illi⁹ cuius ſu-
18 perficies: atqꝫ exitus eſt. Materia aūt eſſe neqt locus alia
etiam num ratiōe. Qꝛ quum materia cōtineatur: contine
re cernitur locus. Jam de foris externuſqꝫ locus ē: mate
ria ⁊ forma interna. Plato v̊o qui cōtendit oſtendere lo
cuʒ eſſe materiā: nō videt ſe ita ſentiat ſuas illas ideas nu-
meroſqꝫ ſpecificos in loco eſſe cōſtituturū: qꝛ vt dixi mate
riam ſubiectam numeris facit: quā ille interim magnum
et paruū: iterim participationē ⁊ ꝑceptionem appellitat.
19 Preterea ſi res que mouentur in locos proprios ferunt̃
in materiā ⁊ formā nulla res fertur; qꝛ ſecum ⁊ in ſe conti
net vtrāqꝫ naturā: certe neutra locus erit. Equidem libē
ter poldiſcerem: qui fieri poteſt? vt corpa: ſi locū ideſt ma-
teriā ⁊ formā intra ſe continent: moueant̃? vt locus ſuper-
20 nus infern⁹ diſtent? vt ad ea loca differant̃? At in materia
et forma quidnā eſt ſupra? Quid infra? Querenda enim
et aſſignanda ſūt loca: ad que corpora naturalitus deferū
tur. Qꝛ ſi materia formaue loc⁹ ſit: quum materia ⁊ forma
motu corporū moueant̃: ibiqꝫ adſint: vbi ipſe res adſunt
et corpora. Primū ſequit̃ illud abſurdum moueri locos
poſſe: deinde quō elabent̃ ne locum eſſe in loco conclu-
dant? Si enim tūc in loco corpus eſt: quum hinc illuc aut
21 contra defertur. profecto ⁊ locus corporis eſſe in loco vi-
debitur: ſi ipſeqꝫ ſimul cū corpore deferatur. Preterea cū
vicibus corpora permutent̃: aer in aquā: aquam in aerē
abeat: ſi formā eſſe putaueris locū cōtinuo locū fateberis
poſſe corrūpi: qꝛ ⁊ forme in trāſmutatōib⁹ ⁊ conuerſioni
bus corrūpuntur. At quenā ſit loci corruptio: difficile eſt
afferre vel fingendo. Aut ſi materiā eſſe locū dicas: quur
aqua recēs ꝓgenita nō in aeris loco maneat: quippe qui
iam vanuerit: in aeris materia maneat: quippe que in-
corrupta ſit ſemꝑ atqꝫ vt inquit Plato: vna atqꝫ eadē ma-
nens differentiū formarum ſignaculis ⁊ impreſſionibus
22 exculpatur.
23 h Actenus ambigendi ratiōes attulim⁹. Ab his q̄t
modis res dicatur in altero eſſe exponenduʒ vi
detur. Id eni ꝑtinere maxime ad demōſtratiōeʒ
preſentem putam⁹. Ac ꝓmum quidē vn⁹ ſignifi-
catus is eſt quo digit⁹ dicit̃ in manu eſſe ⁊ pars oīs in to-
to. Alt̃ inuerſa vice: q̄ totū in ꝑtib⁹ vt os in ocul̃ fronte na-
ribus bucca. Tertius: quo ſpecies in genere: vt homo in
animali. Quartus. quo genus in ſpecie vt in homine ani
mal. Neqꝫ mirū videat̃: ſi in homine eſſe anīal dicit̃: qua-
ſi id qđ plus eſt in eo qđ minus eſſe nō debeat. Nā ſi acri
ter inſpexeris inuenies aīal tanq̄ꝫ ꝑtē in hoīe. Proinde-
qꝫ in homis definitione includi comprehendiqꝫ animal.
Quintus: q̄ forma ē in mā: vt lectus in ligno: ⁊ ſanitas in
temperatura calidorū frigidorūqꝫ. Sextus quo in rege i
telligitur poſitus rerū grecarū ſtatus: ⁊ quo demū in pri-
mo aliquo mouente gubernanteqꝫ dicūtur aliqua eē col-
locata. Quale eſt illud Homericū. Hec Jouis in genibus
Septimus. qui ad bonū ⁊ finē ꝑtinet: vt quum dicim⁹ oīa
in felicitate ⁊ beatitudine poſita. Sunt ⁊ alij modi: quib⁹
res eſſe dicunt̃ in altero. Sed omniū quos enumerauim⁹
et quos pretermiſimus: ille eſt maxime proprius ⁊ p̄cipu⁹
quo res in aliquo tanq̄ꝫ in vaſe ⁊ loco deſita cōſtitutaqꝫ di
citur. His ita explicatis id qđ eſt conſeqnēs inueſtigem⁹.
Sit ne quippiā in nulla re ita vt in ſeipſo. Et vtrū mod⁹ 24
hic ſub aliquē eoꝝ cadat: quos p̄termiſim⁹. An hoc oīno
eſſe nō poſſit. Porro veriſſimū eſt: oīa aut nullibi eſſe.
aut in altero: ſed quonaʒ mō inquies: vſualis illa locutio
recipit̃ qua ſolem⁹ plerūqꝫ in ſeipō eſſe quē dicere. Sʒ ſci
re licet hoīeʒ nō ꝓmo: ſʒ ꝑ aliud in ſeipō eē poſſe. Ex eo ei
ꝙ homis aīa in corpore hoīs collocata ē: totiuſqꝫ hoīs
pars in alterā partē recepta: fieri poteſt hoc argumēto: vt
eſſe aliqd in ſeipſo dicat̃: iccirco qꝛ pars in ꝑte ſit condita.
Nam ⁊ anīal ꝓpterea ſuimet mouēs habet̃: qꝛ pars illius
altera moueat altera moueat̃. Alio modo arbitrari totuʒ
in toto eſſe prorſus eſt diſſonum: ꝙ ſi quis ruſtice vrgeat
nō dicere ſe aīam eſſe in corpore collocatam: ſed ipſum
prorſus animal in ſeipſo prorſus: is videt̃ cōſuetudinis li
centiā ignorare: que efficit: vt pleraqꝫ a partib⁹ cōmode:
et appoſite denominent̃. Quēadmodum itaqꝫ petaſatum
calceatūue dicim⁹ Socratem: nō ꝙ totum corpus calceo
petaſoue induſiatum ſit: ſed ꝙ tantum pedes iniecti mu-
nitiqꝫ habeant̃: ita ⁊ aīal in ſeipō eſſe ꝯſueuim⁹ dicere: qm̄
pars altera intra partē alterā aīalis condita cōceptaqꝫ ē.
Eodem exemplo poſſumus amphorā: hoc ē vas illud fi-
ctile: qđ cū ipſo vino ſit: dicere in ſeipſo eſſe: eo ꝙ in vaſe
vinū includit̃: nō ꝙ ſeorſum: aut vas in vaſe ſit: aut vinuʒ
in vino. Prohinc nō ſimpliciter abſoluteqꝫ: ſed ꝑ aliud ⁊
ꝓm partem in ſe ipſa res fuerit. Pleraqꝫ autem per aliud
eſſe dicuntur in aliquo. Eſt eniʒ in homine albedo: ideo 25
qꝛ in corpore ē: ⁊ in corpore propterea qꝛ in ſuꝑficie eſt.
At in ſuꝑficie nō per aliud amplius: ſed per ſe immediate
qꝫ fuerit. Verū tā etſi in ſuꝑficie ſit primū albedo: nō eo ta
mē iudicanda ē: eadem res albedo ⁊ ſuꝑficies: ita vt ſequi
poſſit in ſeipſa rem eſſe. Alia ſiquidem definitio ſuꝑficiei
alia albedinis ⁊ coloris eſt. Item definitio aīe diuerſa ē
a definitione ſcientie: at qui ſcientia primū in aīa haberi di
cit̃. Eſt eni ī hoīe ſciētia iccirco: qꝛ primū in aīa. Demuʒ
ſi ſingula ꝑcurreret: ⁊ eſtimare velis reperies definitionē
recipiētis rei alienā eſſe a definitione recepte. Qꝛ quum 26
ita ſit: quo pacto eſſe in ſeipō quippiā pōt. Alioqui a ſeipſa
rē eē diuerſā ⁊ alienā oporteat. Eſt ne in ſeipſa res aliquo
eoꝝ modoꝝ quos retulimus. Et hercules quecunqꝫ re-
cipiunt̃ in re diuerſa recipiūtur. Nā totū qđ videtur eſſe ī
partibus nō dicim⁹ eē in ſeipō. Aliud eni eſt totum: aliud
partes ipē. Totū eſt vnū ⁊ ſibijpſi idem. Partes ⁊ plures
ſunt ⁊ differētes. Sed neqꝫ rō ipſa quā dixim⁹: ſinit rem eſ
ſe in ſeipſa vllam: qꝛ definitiōes: ⁊ nature ei⁹ qđ eſt primū
in aliquo: ⁊ eius in quo primū eſt aliqd: proculdubio dif
ferētes ⁊ diſcrepantes habent̃. Quare ſi qd in ſeipſo eſſet
naturas ⁊ definitiōes pugnantiſſimas ſubiret: imo eſſet il
la ipſa que pugnāt. Sed quēadmodum nequit eſſe: vt vi-
nū ſit amphora fictilis ſimul atqꝫ vinum: aut e diuerſo: vt
amphora fictilis ſit vinū ſit̃ ⁊ amphora: ita neqt eſſe: vt ī ſe
ipſo ſit qppiā. Verū vt añ dictū ē: eē in ſeipō aliqd penes
ꝓmqꝫ ꝑtem poteſt: ita totius amphore pars. i. ipſum vas
fictile vinū excipiat: nō ꝙ ſit ipm vinū: ſʒ res a vino diuer
ſa: pars. i. vinū in vaſe ipſo excipiat̃: nō ꝙ ipmmet ſit vas
in q̄ ſit: ſʒ qđ in re altera: ⁊ a ſe oīno diuerſa: tanq̄ꝫ in vaſe
colloce̅t. Semꝑ eni definitio eius qđ in altero ē: diſtat ab
ea q̄ ē ei⁹ in q̄ ē alterū. Quēadmodū in ſeipſo ipē nihil ꝑ
ſe poſſit: conſtare de ſupradictis rōibus puto. Quā vero 27
neqꝫ ꝑ accidēs eſſe in ſeipſa res poſſit peruincemus hoc
modo. Illud prius notauerim non idem intelligi cū per

UVA. BHSC. IyR_086_3

partē ⁊ cũ ꝑ accidēs dicit. Quãuiſqꝫ vtrũqꝫ ꝑ aliud ſit: per
plurimũ tamē vtrum afferes intereſt: animal ꝑ partē ob/
tuitur: qꝛ oculi quibus officiũ obtutus abſoluit: pars ſunt
animalis. Per accidens fluctuat malus in naui. qꝛ in naui
que fluctibꝰ iactatur accidit malus: albedo qꝫ, qꝛ motu ho
minis in quo eſt mouet penes accidēs dicit moueri. Atqꝫ
ij duo modi habent quibꝰ res ꝑ accidens dici exiſtimant.
Primus quũ pars afficit affectione totius: alter quũ acci
dens afficit affectione ſubiecti. Utrũ genus accidentis af/
ferimus quo qd in ſeipo eſſe ꝑ accidēs poſſit. Ego equidē
ſcientiã: plane video neutrum: alioqui ſit neceſſe alterũ
aut ſuimet vt pars aut vt accidens: fiat: qd quidē ſupra ca
ptum cogitatiõis eſt. Atqꝫ ita quidē ſi aliquid eſſe accidēs
in ſeipſo poſſet: nulla ratiõe alia poſſet: niſi qꝛ vel pars eē
vel affectio ſuimet poſſet. Eodem mõ amphora in ſeipſa
per accidēs eē nõ poteſt: niſi aut pars aque ſit: aut accidēs
amphora. Nã ſimulatqꝫ aqua collocata eſſet in vaſe: ipſũ
qꝫ vas qd aut pars aut accidēs fuiſſet: aque in ſeipo vtiqꝫ
collocaret: hoc vo ꝑridiculũ eſt: preterqꝫ ſequit: duo cor/
pora eſſe eodē in loco futura: tum vas qd in ſeipo eſſet: tũ
28 aqua que cõtineret in vaſe. Uerũ de his ſatis. Ex horum
modorũ explanatione zenonis cauillus facile diſſuit: quo
ille vtebatur ad demõſtrãdũ ſi locus aliquid fuiſſet: i alio
loco ſubinde locũ eſſe oportuiſſe. Prorſus vt dixi res in
aliquo eſſe multifariã põt intelligi: eritqꝫ locus nimirum
ipſe in aliquo vtiqꝫ nõ in loco. Is enĩ qui ꝓprie locus eſt
corpis nobis obducti ⁊ circũdati ⁊ ambientis eſt vltimũ.
Eſſe vo i aliquo dicit locus. i. in corpore eo: cuiꝰ ipe pars
atqꝫ exitus fuerit: nõ tanqꝫ in loco: ſed tanqꝫ in toto. Nã ⁊
ſanitas in aliquo ē in temperamẽto. ſ. calidorũ frigidorũ
qꝫ nõ tanqꝫ in loco: ſed tanqꝫ in corpe: cuius eſt habitꝰ. Ca
liditas atqꝫ frigiditas in corpe nõ vt in loco: ſed vt qlitates
eius ⁊ affectiões habent: ita ⁊ locus in aliquo ſit dũ non
ita vt in loco. Alioquin diſſentaneũ fuerit eam rē in infini
29 tum extrahere. Sed ſatis hactenus indubitatũ diſputatũ
qꝫ in contraria eſt. Nunc decernendi ſententia et fiducia
inſumenda.

30 Uoniã vero loci nã cõpertu exploratuqꝫ ardua
q eſt. Primũ cõſiderabimꝰ: ⁊ quaſi reponemꝰ: ea
que ineſſe loco cõi hominũ intelligẽtia opinione
qꝫ iudicantur: deinde ſenſim irrepemus ad com
munitionē abſolutionẽqꝫ reliquorũ. Ac primũ quidē con
feſſum eſt oibus locum complecti cõtinereqꝫ eas res qua
rum eſt locus. Deinde locũ rei illius quã continet: nihil
eſſe qd nos ſupra neceſſarijs rebus addiximꝰ. Tertium ē
locum primũ citimũ: ⁊ proprium maiorē minoremue cor
pore: eo qꝫ continet eſſe nõ poſſe: nõ minorē. qui eni am/
biret amplecteretur qꝫ: nec maiorē qꝛ partē illã ſubſiduã
corpus: alterũ poſſet inferri ſuffarcinariqꝫ: ita confieri: vt
iã neqꝫ ꝓprius: neqꝫ ꝑmus: neqꝫ citimus ſit futurus. Quar
tum eſt: vt locum a corpe collocato ſeparabilem eſſe dica
mus. Atqꝫ hec nos ex ſucceſſu ſubeuntiũ corporũ: ⁊ viciſſi
tudinario rerũ igreſſu egreſſuqꝫ eorũ eſſe ſupra docuimus.
Poſtremũ qd affirmaueri eſt: vt quecũqꝫ in loco ſunt: aut
31 ſuperiori: aut in inferiori loco eſſe neceſſe. Subiectis his
hunc ad modũ ꝑſpicienda ⁊ reducẽda ſũt reliqua. Pror/
ſus neceſſe eſt. talē definitionē afferre: qua tũ argumenta
cõtraria diſſoluant: tũ ea q ineſſe vident loco aſſerere ac
tueri poſſimꝰ. Inter hec illud qꝫ mãifeſtũ obiter fiet: qd/
nã cauſe fuerit: qd in ea re explicanda enodandaqꝫ diffi/
cultatē ⁊ ſcrupulũ pareat. Primũ ſcire oportet nullã ha/
32 beri poſſe de loco mentionē: niſi motus localꝭ aliquis ha/
beretur: propterqꝫ id potiſſimũ celũ eſſe arbitramur i lo/
co: qꝛ i motu ſit ⁊ excitu maximo. Tria aũt genera localis
motus ſũt: delatio auctio minutio. Nã ⁊ in auctione rerũ
locus ex loco mutat: ⁊ qd prius fuerat hic qdqꝫ dodrantē:
verbi grã: occupauerat locũ: maiorē deinceps minorēue
ſibi locũ adoleſcẽdo minuendoue comparauit. Mox ⁊ il
lud qꝫ notatu dignũ nõ ex oibus: que mouebant veniſſe
nos in cognitionē loci: ſed ex ijs modo q ꝑ ſe ac ꝓprie mo
uebant. Nã que ꝑ accidens mouent: quemadmodũ pro
prie nõ mouent: ita neqꝫ loco egẽ: neqꝫ loci ī notitiã ꝑdu
cere poterãt. Sed ⁊ diſcrimē qꝫ nõ admodum tenue viſi
tur inter illa ipſamet: que ꝑ accidens mouent: quedam ſi,
mula a toto ſubiectoue ſeparaueris: ꝑ ſe moueri differri/
qꝫ poſſunt: vt corporis mẽbra: vt nauiũ claui. Quedã nõ
poſſunt: vt albedo: vt ſcientia. Neutrũ genus nos in ꝑmã
loci cognitionē perrexit. Sed ea dumtaxat occaſionē mo,
mentũqꝫ ꝑſtitere: que ꝑ ſe ac ꝓprie mouebant. Per ſe au,
continẽtur. eiqꝫ qd nihilominꝰ tangunt minime cõtinuã,
tur. At manus implexa volumini ſcribendo ſeorſum eſt a 33
reliquo corpore: nõ tamē eſt a reliquo corpe ſeparata: ne,
qꝫ attigua brachio: ſed cõtinua ē: proinde nemo ꝑ illam
partem neqꝫ ꝑ ſe mouetur: neqꝫ in loco per ſe eſt. Uerum
quẽadmodum ex ijs: que ꝑ ſe mouent ꝓculdubio natura
loci petenda promendaqꝫ ē. Mouentur aũt ꝑ ſe in mun,
do animalia. Num igit mundũ eſſe animalis locũ cenſue
ris? minime. num igit aerem? nequaqꝫ. Quobrē qꝛ proba
tum ſupra eſt locũ: neqꝫ anguſtiorē: neqꝫ ampliorē eē poſ,
ſe: qꝫ corpus locatũ. Quiſnã igitur erit locus. Callie pe,
culiaris ⁊ ꝓprius? profecto nullꝰ alius niſi eiꝰ aeris extre
me ⁊ citima pars: qua ſolꝰ Callias ambitur: atqꝫ circũda,
tur. Per id eſſe in aere: Calliam verũ eſt: ꝑ aerem in mũ, 34
do. Quo fit vt hic ꝑmus ſit. Callie locus. Quum ergo id
qd continet nõ eſt a re cõtenta ſeiunctũ auulſumue: ſꝫ iun
ctum plane cõtinuatumqꝫ: ea res in loco eſſe: ſed nõ i ſuo
toto putãda pars ē: vt manus: vt crus. vt thorax in corpe.
Quum vo ꝑciditur diſſeparaturue: ita tñ vt tangat: tunc
in eo loco eſt: vbi cõtinẽtis eſt finis. Hic iã neqꝫ pars ē cor
poris cõtenti: quum ſit extrarius: neqꝫ arctior itē aut capa
cior. Sed quoquo verſus equalis ⁊ quadrans ⁊ conſenti
ens finibꝰ marginibuſqꝫ ambiẽtis corporis vltimis: quia
contiguorũ extrema ſũt ſimul. Plane partes: q in toto ſũt
nõ in toto: ſed cũ toto mouent: ea vero que ſepata ſũt in lo
co nõ cũ loco moueri itelligũtur. Sed occurrat aliqs: Nõ
ne res q in vaſis locant: vna cũ loco ipo moueri viſuntur
quotiẽs vaſa ipa: vtcũqꝫ mouent. Uerum vaſa nõ ſũt loci
quos querimus proprij: quippe incluſis corporibus am/
pliora capacioraqꝫ: ſed extrema: hoc ē concaua illa fictili
um internaqꝫ facies: id maxime ac ꝓprie locus eſt: vtpote
q habeat receptis rebus amplitudinē parem.

I itaqꝫ vera ſũt hec: apertũ eſt locũ eſſe terminũ 35
ſ rei cõtinẽtis extremũ que id qd ipa ꝯtinet tãgit.
Atqꝫ hoc etiã alia rõne mõſtramus. Nã quũ qt
tuor habeant: quorũ aliqd neceſſe ſit locũ eſſe.
Forma: materia: ſpaciũ inter rei cõtinẽtis extremas mar/
gines cõprehenſum: ipi termini vltimi corpis continẽtis.
Si de tribus nullũ eſſe locus: ꝓbat: id qd reliquũ ſubſi/
det: locum videri neceſſe ē. Sed eni materiã locũ eſſe nõ
poſſe declarauimꝰ ſupra euidentiſſime: errorē qꝫ illorũ
coarguimꝰ: qui qꝫ ⁊ locos ⁊ forma cõplecti cõtineriqꝫ vi/
debantur inſcita diſputandi ratiocinandiqꝫ locũ eſſe ſu/
ſpicati ſũt formã. Sane tãetſi vtrũqꝫ ſit terminꝰ: nõ tñ vtrũ
qꝫ rei eiuſdē ē terminꝰ forma rei ꝯtẽte terminꝰ ē: locꝰ vtiqꝫ
ꝯtinentis. Equidē ſi qs de me id qrat ꝑſſiꝰ: neqꝫ terminũ q
dem nuncupauerim formã: vtpote q nõ ſit ſupficies. ſꝫ rõ
et id qd ſub hoc vbo: quid ſit rē eſſe ꝑcipit: niſi qs digna/
36 tioni eiꝰ hoc tribuat, quatenꝰ mãm fuſam diffluentẽqꝫ qua
ſi coercet finibꝰ ⁊ itra certos limites reuocat: veluti norma
quedã mẽſuraqꝫ rerũ ac numerꝰ. Reliquũ ē vt doceamus
ſpaciũ illud: qd inter cauũ vaſis interiacet locũ eſſe nõ poſ
ſe. Sane ꝑ vetꝰ hec opinio ē: ⁊ eorũ maxime affinis cõſen
taneaqꝫ ſentẽtie: q vacuũ in rebꝰ affingũt: polluit viguitqꝫ
ea ꝑmum etate Chryſippi: mox ſub Epicuro emerſit atqꝫ
floruit. Aſſerunt impendio nonnulli idē quoqꝫ platonē
exiſtimaſſe. Ceterũ oēs ij q de loco id ſedulo ſentiũt: vt ve,
riſimili argumẽto nitant lubrico tñ planeqꝫ vitioſo atqꝫ

falſo mouentur. Quum eni in cogitationē loci veniſſent
et adhibito ſenſu clariſſime deprehēdiſſent: corpa ꝯtinue
alia atqȝ alia eodem in loco ꝑ alternationē ⁊ ſucceſſuȝ ha
beri ac recipi: iere curſu vt locū eſſe ſpaciuȝ illud interce
ptum marginibus dicerēt: ꝙ vnū idemqȝ manēs excipe
ret concedentia ac ſubeuntia vicibꝰ corpa quaſi ſeiunctū
et diuiſum a ſingulis que ingrederētur. Ut vͦo ita cōni
ce opinarent vaſa potiſſimū in cauſa fuere. Quum enim
intra eandē ſupficiē fictilis: q̄ certis finibus circumſcribe
baf: interi aquā iteri aerē icludi ꝯtinerIqȝ: ituerenf arbi
trabantur illud equor: qͦ intra illos fines coercituſqȝ ia
cebat: qͦqȝ idē pmanere ſemp ⁊ abiunctum ⁊ ſolitariū vi
debatur: eū ad modū: quo ⁊ ſupficies ipa ſuccedentibꝰ cor
poribus locū eſſe ⁊ cōceptaculū oportere. Eſt aūt indiciū
quo mouenf fallitioſum ac tenue: nā ſi vas eſſe locus poſ
ſet vacuus corpe: fortaiſe ſpaciū illud: qͦ cōminiſcunf ꝑ
uidere: ac ſerere potuiſſent: non danf autē id genus loca.
Simulatqȝ eni egreſſus dilapſuſqȝ humor eſt: obiter ſeſe
aer inſinuat: atqȝ inde deriuatus eſt error: ꝙ dimenſū illū
ad ſpaciū: qͦ corpibꝰ quibꝰqȝ aduigitur innectiturqȝ cor
poribus: detrahunt ⁊ vendicāt loco: neqȝ pſpiciunt omnē
dimenſum in loco eſſe: aliquo oportere: iccirco qꝛ corpus
qȝ cui ſoli debef dimenſus: ⁊ ſpaciū ſemp in loco eſt. De
clarant id vaſa enea ⁊ quoq̄ verſus obſepta: qualia ſunt
Clepſydre: ex ijs ne ſtillicidia quidē eliquātur: niſi orifi
cio altrinſecus aliq̄ adaperto: vnde ſit aditus aeri ad euȝ
locū ſubinde implendū: quē aqua diffluendo vacue feciſ
ſent. Sed eo q̄ȝ fallunf maxime ꝙ vaſorū ſupficies caua
nūqȝ adducif. Nā ſi vt veſice ⁊ viriculi ſolent vēto: aut aq̄
dilapſa cōcideret ſolidareturqȝ: nō tam facile opinoꝛ de
cepti ⁊ ſeducti fuiſſent: ergo igif de ſpatio corpis mei atqȝ
aere illo q̄ ambioꝛ ſiccine imaginatoꝛ. Quū primū me mo
uero ſupficies: q̄ me operit ⁊ ꝯtinet: coaleſcit atqȝ diffundi
tur: ⁊ ſe in ſeipam (vt ita loquar) inſinuat: eā vͦo ſupficiem:
queqꝛ ſolidorū corporū ſit: coire ⁊ cōfundi nō pōt: corpꝰ
continue aliqͦ tangit. Illi igif corpus in eo ſpacio recipi
autumāt: ꝑindeqȝ intra ſupficiem ſpaciū illud ſeorſuȝ ha
beri ſemp ceu patorē: ⁊ amplitudinē quādā condendis et
hoſpitandis corporibus delegatam.

f Ed ſtatuamꝰ inquies aq̄ dilapſa nullū corpꝰ in
gredi: nōne iacebit intra ſupficiē ſpaciū ſepara
tum? At Galene vir. ſ. ſapientiſſime accutiſſime
qȝ: nōne abſurda ⁊ futilis eorū diſputatio ē: qui ſu
mūt id qͦ in qōne diſcutiōeqȝ ponif. Quum eni queremꝰ
hoc ipȝ eſſe ne poſſit ſpaciū tale: extemplo illud tute tibi
ꝯſtituis ⁊ q̄le volebas appingis: nulla id proꝛſus rōne cō
muniēs. Preterea rē impoſſibilē poſtulas. Nihil ei aliud
eſt ingredientiū ⁊ faceſſentiū corporū tollere ſucceſſionē
q̄ȝ ipa corpa tollere: neqȝ aliud facis: q̄ȝ ponis nec celū eſſe
nec terrā neqȝ aliqͦ poſtremo eorū corporū que nunc ha
benf: neqȝ gigni ſubinde poſſe alia: ita efficis vt illud ſpa
ciū: in q̄ nūc ſunt corpa: ⁊ in q̄ nō amplꝰ ſūt futura: relin
quaf ſolum in rebꝰ: hoc aūt eſſe nō pōt. Neqȝ igif qͦ Ga
lenus putat. Nā ſpaciū ſine corpe negt ſubſiſtere: quin frā
gerētur potius diſſilirentqȝ era: q̄ȝ corpore vacaret. Et ei
vacuū inaneue nihil eſſe: ⁊ vͦo vacuū eſſe mox ꝓbabimꝰ.
Quur vͦo parietē putas vndiqȝ verſus ab aliquo corpore
nō poſſe nō tangi. Siquidem in hoc neceſſe nō ē vacuum
admoliri Doliū ⁊ craterē poſſe. Et eni ſilr hunc ſemp ali
qͦ corpꝰ quaq̄ verſus obit ⁊ tangit: differētia dūtaxat in fi
gura ē: ſed dices vñ nā ſpaciū illud ſi nō eſt ſeparatū a cor
pore? Intelligif tñ quoq̄ mō ſeorſum a corpe? Tu vero in
inquā: vnde albedinē? vnde nigritiā. Ea tam ⁊ ſi in contē
plationē veniunt ſine corpore: nec tñ ꝑ ſe ſūt: nec a corpibꝰ
redempta abſoluta preciſa: ſed ſola ē cogitatio: q̄ id cōmi
niſcif. Non eni idē ē in h aqua ipa aque eſſentia ⁊ ipſe di
menſiones aque. Pariter in hoc vino neqȝ in h aere. Sȝ
⁊ qualitates q̄ȝ animo tm̄ ſequeſtrate atqȝ adeo abiūcte cor
poribus: nō quidē ſeorſū habētur: ſȝ ſeorſū intelliguntur
a nobis: qualitates inquā ille ſm quas eſt hoc aqua illud
aer illud vinū adeqȝ ⁊ ſpaciū id quaſi ꝑ ſe ſolitariūqȝ con
cipimus. Quum itaqȝ tria illa corpa in eodē ſpacio ſed vi
cibus conſidere: ⁊ veluti caſtra metari viderēt: q̄ȝuiſqȝ q̄li
tatibus ⁊ natura diſſentiāt: tantundem tñ equoris incuba
re obtinereqȝ viderenf. Contingebat illos credere id qͦ
vt aſſeuerantiſſime poſtea tuebanf ſpaciū illud ad rece
ptis corpibus eſſe diuerſum. Nā ⁊ ſenſu id ꝓbari poſſe: q̄
ſcilicet nullū eſt iudiciū acrius obtutuqȝ iſto gemino ſi in
tenderimus agnituros aerē qui poſt finē ingrederef: nō
qualitates vini: ſed ſpaciū idem occupaturuȝ. Ita cū cor
pora per qualitates ſuas caliditatē frigriditatē candorem
nigrorē in loco nō ſint: ſed a ſpacio id ſcilicet habeant: ne
ceſſario ſpaciū illud veteres pro loco corporū habuere.
Ceterū nō acute hoc: nec eni ſequif ex ſpatio habēt res vt
in loco ſint: eſt igif ſpaciū locus. Queādmodū nō ſequif:
ex impetu habēt res vt moueanf: eſt igif impetus motuſ.
He ſūt ferme cauſe: q̄ illiꝰ ſecte homies in errorē precipi
tes egerūt. At locū quidē nō eſſe ſpaciū illud: qͦ inter rei
cōtinētis terminos iacet manifeſtarie palam fiet: ſi memi
nerimus earū proprietatū que nobis ſupra formula qua
dam agētibus ceu cōes deſcriptiuncule indicate atqȝ ad
iuncte ſunt loco. Ac primū quidē locus continet: continef
ſpaciū. Locus a corporibꝰ ſeparabilis diuiduuſqȝ eſt: ſpa
ciū cū corpibus adeſt abeſtqȝ. Diximus eni eū ꝗ ſine cor
pore ſpaciū poſtulat velit nolit vacuū poſtulare. Diximꝰ
etiā eandē neceſſario pmanere amplitudinē ſpatij. Spa
tiū diuerſorū idem eſſe nō pōt. Itē locus nihil eſt corpis.
Spaciū minimo minus ipm corpus ē. Preterea ꝗ locum
eſſe ſpaciū aſſerit: nō ſolū corpus in loco eſſe aſſerit: ſed ēt
locum in corpe: quū aliquāto rectiꝰ dicaf ſpaciū in corpe
eſſe q̄ȝ corpus i ſpacio: qꝛ alterū accidēs ē: qualitas: ſubſtā
tia: alterū corpus. Equidē plubenter illud didicerīȝ: quū
corpus in locū recipif ſeruet retineatqȝ ſuā dimenſioneȝ
eſt eni ſuus cuiqȝ mēſus ꝓmū: deinde ita in loco recipifȝ
an abijciat ſuā: atqȝ ita in eā mō que loci ē recipiaf. Si rñ
derint: ſuaȝ abijcere: doceant. qui fieri poſſit vt incolumi
corpe dimenſiones corporis corrūpantur. Et hercules:
quur proprias exuat vt alienas induat: ꝙ ſi vtranqȝ ſerua
tam ⁊ retentā velint: q̄ ratione: quo digeſtu duas ſimr cō
miſerint: vtrā eſſe in altera dixerit: vtrā ꝯtinere: vtrā con
tineri cenſuerint. Iaȝ illud diſcrimē ratiōis afferte: ſi eſſe
ſimul duo corpa nequeūt: q̄ȝobrē opinemini duo ſpacia
duas dimēſiones poſſe. Nā cetera accidentiū caliditas fri
giditas albedo nigritia impedimēto nō ſunt: nec ſtat ꝑ ea
quo minꝰ eodem in loco plura ſint corpa. Nec eni molē
aut amplitudinē qualitates: id genus habēt: ſȝ ſole dimē
ſiōes ⁊ ſpacia: qm̄ vͦo illi hoc fortaſſe: tanq̄ȝ ſequēs admit
terent. Noſtre ꝑtes ſūt: que refellere illos occepimꝰ h ipm
qͦ ſequēs eſt coarguere. Sciſcitandū eſt igif ⁊ querendū
de illis: num aucto ⁊ ampliatoqȝ corpe augeanf ⁊ dimen
ſus loci: necne. Si primū: poſſet enim quis facile credere
magnitudinē augeri: que cōtinet ex alteriꝰ magnitudinis
incremēto: nō ſecus tamē id fuerit: atqȝ ſi pullū augeri de
alimonia catuli crederet. Si ſm: iam id nemo facile credi
derit: qui eni fieri pōt: vt locus ille ꝗ auctis rebus ipſe nō
eſt actus: ſit amplius capax rei maioris loco. Hec aūt ratio
in nos recurrere: aut retorqueri non pōt. ꝗ vltimā corpis
ambientis marginē locū eſſe ſtatuimꝰ. Nō eni pōt per ſe
ſupficies augeri. Hec ferme ſunt que nos ſeorſum contra
eam ſententiā excogitauimꝰ.

Ationes vͦo ꝗbus vtif Ariſtoteles: q̄ȝq̄ȝ ſubob
r ſcuriores videnf eſſe: conabimur tñ ꝓ ſide ſaltē 37
inſtitute nobis cōmentatiōis mediocrē illis lucē
inferre. Si ingt ſpaciū vllū ꝑ ſe eē naturalr poſ
ſet: ⁊ in ſeipſo manere. In iſinitos haberi locos oporteret.
Q̄ȝobrem? Q m̄ ſi vas aque aut aeris plenū aliq̄ traduca
tur: ꝗcꝗd in eo reſpectu de tota aq̄ ſtatuif: idem in partibꝰ
aque ſpectabif. Quū itaqȝ tota aqua in eo motu obtineat

UVA. BHSC. IyR_086_3

dimenſionē ſuā ⁊ gerat ptes q̄ꝫ in eodē motu ſuas queqꝫ
dimēſiones obtinebūt ⁊ gerēt. Porro quocūqꝫ delata fue
rit amphora palā eſt habiturā ſpatiū: aliqḋ eſſe inter cōti-
nentis aeris terminos. Eius aūt ſpacij ſuas ſibi portiōes
cum aq̄: tuꝫ aque ptes habebūt. Sed collige obſecro vno
in loco ꝙ dimenſiones ⁊ ſpacia habebunt. Primū id qḋ
vniuerſa geret amphora: tum id qḋ tenebit aq̄: q̄ pars eſt
amphore: deinde ꝙ ptes aq̄ ſingule nanciſcēt: pter hec ad
tota: qḋ aqua habebit in amphora: vtpote q̄ in loco. i. i am
phora ⁊ in vltimis caue ſupficiei terminis ſit. Accedunt ⁊
ea: q̄ ad ſingulas partis ſortito accōmodant ijs: ſi adiece-
ris id qḋ eſt amphore totiꝰ: in eo qḋ corpꝰ eſt: queadmodū
et aqua: itē id qḋ partis ē: in eo qḋ corpus ē pars: cōperies
plurimas: atqꝫ adeo infinitas eodē in loco dimenſiones et
ſpatia. Ego abſurdius quiddā in partibꝰ video: nā ſingu
le ⁊ in ꝓprio aderunt loco: ⁊ in loco maioris partis cuba-
bunt. Quumqꝫ abeat ſectio oīs in infinitū: abibit in infini
tum ⁊ iſta locorū aggeſtio: enimuero ſi ſpaciū locus eſſet
non ſit diſſentaneuꝫ putare ſingulas partes in loco eſſe
per ſe: quia in ſuo queqꝫ ſpatio ſita ꝑ ſe collocata videret:
qḋ quidē ſpatiū totius loci pars eſſet. Ii vō qui vltimū cō
tinētis eſſe locū volūt: vt nos ꝑ accidēs partē eſſe ī loco cō
ſtituunt: qꝛ totū in loco ꝑ ſe eſt. At ij qui ſpatiū vniuerſum
illud interiacens faciūt locū: qua rōe defenderint: ne par
tes ꝑ ſe in loco eſſe videant. Ita conſit vt neceſſe ſit locos
ſingulis rebus infinitos adiungi. Euenit etiā vt locus in
loco ſit: nā ſpaciū id: qḋ extremo illo ambitu cauoqꝫ iclu-
ditur: ſi tranſlata alio amphora ſit: erit in alio quoqꝫ ſpa-
tio: atqꝫ ita ī alio loco ſubinde collocatū. Nū hec incōmo-
da ſequnt eos: ꝗ vltimā ꝯtinētis faciē locū putāt? Mini
me: ſed quā ob cām. Quia ſi trāſferat moueaturqꝫ ampho
ra haud cōceſſerim. ſ. aquā ⁊ aque ptes aliū locum eē oc-
cupaturas: quum eadē ſupficies in cauea maneat: q̄ aquā
amplectit. nec diuariet: vt ſpacia. Sed queres ſi vinum ⁊
partes in dolio trāſlato eundē locū occupāt quē anteqꝫ oc
cupabant: quo pacto verū ſit id qḋ ⁊ dicit frequēter vinuꝫ
de atrio in penū fuiſſe trāſlatū. Sane quū ita trāſfert do-
lium: ꝑ ſe nō mouet vinū: quippe qḋ acgeſcat in dolio: ſꝫ
doliū ipſū in quo vinū ē mouet ꝑ ſe atqꝫ trāſfert: id eni in
quo aer aqua vinū aut aliud quippiā eſt locatū: defertur
moueturqꝫ: nō vtiqꝫ aer nō aqua nō ptes. Nec autē tūc mo
ueri videntur quū viciſſim ſubeunt ac ſuccedūt in doliū.
Qꝫ ſi ſpaciū locus foret vna cū vaſis: ipa q̄ꝫ corpa per ſe ⁊
ptes corporū mouerētur: ⁊ ad exemplū vaſoꝝ dimēſiones
varias ⁊ ſpacia obſiderēt: ⁊ loca diuerſa mutarēt: ⁊ ſingu
le ſingulis locis diſtribuerētur: nō quidē ꝑ accidēs: ſed ita
vt quiſqꝫ locus pars ſit loci maioris: atqꝫ ille alius exinde
maioris: eatenus dū ad ampliſſimū locum ⁊ ad capaciſſi
mum ſpatiū veniat: in quo celū cōtineret. Ita hercules ħ
de opinione illa mirabile ceu corollariū ferimus: locū eē
partē loci oportere: queadmodū dimēſionis ⁊ ſpacij pteꝫ
ſpatiū eſſe ⁊ dimēſionē oportet. Atqꝫ hoc nō illi quidem di
cunt ſed tanq̄ꝫ extrinſecus ſequit. Illuc nūc recurrimus:
vinū aut contendūt ꝑ ſe moueri quum abſportat: ⁊ dudū
oſtendimꝰ quot anguſtias adituri ſint ſi id cōceſſerint: aut
fatebunt quieſcere. Sed o rē ridiculā. Thaſiū vinū Athe
nas ſine vllo motu ꝑferri. Non eni reddere cām diſcrimi-
nis poſſunt: quibus videt locus eſſe dimēſio quur vinuꝫ
motis vegetibꝰ ꝑ ſe moueri nō poſſint: ꝑ accn̄s poſſit.
38 Satis hactenꝰ dictū atqꝫ adeo cōfectū ⁊ compro-
ſ batum videt: locū dimenſionē aut ſpaciū nō poſ
ſe. Demonſtratū eſt etiā nec materiē eſſe nec for-
maꝫ. Nā extra ea q̄ abūde a nobis ſupius in eam
rē adducta meditataqꝫ ſūt: pterqꝫ id ꝙ tam ⁊ ſi in materia
quieſcere corpa videant: queadmodū ⁊ vident in loco: nō
tn̄ a mā abiungunt: queadmodū abiungunt a loco: certe
neqꝫ ſilitudo ipſa rn̄derit quadraueritue. Quum eniꝫ de
materia loquimur: id qḋ ꝓus fuerat aqua nūc aerē voca-
39 mus. Quū vō de loco habet mētio: vbi ꝓus aqua fuerat:
ibi nūc eſſe aerē dicimus. In plenū ſi locus neqꝫ materia
neqꝫ forma neqꝫ ſpaciū ē: neceſſario q̄rta res fuerit: conti-
nentis. ſ. corpis terminꝰ ac limes extremꝰ: ſm qḋ cōtento
corpi circūſecꝰ adiūgit atqꝫ cōmittit. Porro in loco cor
pus om̄e ē qḋ pōt moueri delatiōe ⁊ quieſcere. Dixi dela-
tione vt celeſte corpus exciperē. Nec eni idē delatio ⁊ cir
culatio ē: in totū videt locus cognitu ⁊ cōpertu difficilis:
et prorſus magna quedā res eſſe. Quum eni multa ſint: q̄ 40
ad eā naturā ꝓxime videant accedere: ⁊ quaſi calcē vrge
re facile nimirū in re tam varia quaſi fuligine ob oculos
iacto: caligat ⁊ cōfunditur animꝰ. Precipue vō dimēſio-
nes ⁊ ſpatia metā premūt: atqꝫ collimāt: qꝛ ꝓculdubio ſiſi
tudine ambigūt cum loco affinitateqꝫ maxima. Nā ⁊ imo
bilia ſūt: queadmodū locus ꝓmus: ⁊ diuerſa corpa ſuceſ-
ſim excipiūt conduntqꝫ: ita plane vt locus olet: ſed ape-
ruimus iā rationē captiōis illius. Quum eni exeuntia et
ſubeūtia corpa: q̄ꝫuis diuerſas affectiōes: ſpatiū tn̄ ⁊ dimē
ſum equalē in quē recipent haberēt: arbitrabant: nō eq̄lē
modo illū: ſed vnū atqꝫ eundē haberi ſeorſū corpibꝰ reci
piendis dicatū. Alioqui ⁊ ipa ſucceſſio corporū ꝓpter ce
leritatē oculos hoim ꝑſtingebat. Aer q̄ꝫ adiuuabat ⁊ pro
uehebat errorē: tanq̄ꝫ inuiſus incorporeuſqꝫ. Ita illis nō
ſolum termini ⁊ extrema vaſorū ſed ⁊ ſpatiū interiacens
locus eſſe neceſſario videbat. Nā interuallū illud: qḋ i ca
uea eſt ſine corpe eſſe ⁊ plane vacuū putabāt: qḋ vt dixi te
nuitas aeris ⁊ gracilitas facit: ꝓpter quā elementū illud
minorē ſenſum q̄ꝫ cetera inuehit: q̄ ꝓpter inſignē euiden
tiam ſui facile dignoſcunt nec viſum effugiūt. Eſt aūt non
vas vniuerſum locus. ſed introrſus extimū caue. Hmōi
locus nō ſimplr: ſed ꝑ accidēs delatilis ē. Nā corpus ipm 41
cuius vltimū locus ē: ꝑ ſe defert: ⁊ queadmodū vas locus
eſt delatilis: ita locus vas ē imobile. Quum eni in re mo-
ta mouet quippiā: vt nauis in fluuio: id qḋ cōtinet nauim
ſimilius eſt delato vaſi q̄ꝫ loco. Naꝫ locus ſuapte natu̅ tē-
ditqꝫ eſſe imobilis: ⁊ hercules merito quum terminꝰ ſit: ⁊
vna cum re adſit: cuius ē terminꝰ. Sunt eni extrema ſem-
per cum ea re cuiꝰ extrema ſūt. Quare ex his oibus cōſti- 42
tuitur definitio cōpletiſſima abſolutiſſimaqꝫ: vt locus ſit
rei cōtinētis extremū: imobile primū ac citimū. Proinde
terra mediū complexa mūdi infimus locus eſſe vulgo exi
ſtimatur: extima atqꝫ vltima celi facies ſupmus ac ſūmus
atqꝫ id ꝓpterea ꝙ vterqꝫ videt imobilis. Sane vnus re-
uera imobilis eſt: alterū ſenſus iudicat. In hec loca mouē
tur ferūtur nutu ſuo grauia ⁊ leuia corpa. Leue eſt qḋ ſur
ſum verſus ſublime corripit. Graue qḋ deorſum terre ca
ducū illidit. Infernū locū facit ipm plane meditulliū car
doqꝫ mūdi preterqꝫ terra: mox aer ⁊ aqua. Nā oē corpus
graue: ab ijs tribus elemētis circūdatur: aut oibus: vt ex-
tantes in fluminibus lapides: aut duobus aut gradientia
et nantia. Supernū facit vltimꝰ celi tergus: ⁊ ſiquid dein
ceps eſt celo attiguū. 43
Illud itaqꝫ corpꝰ extra qḋ alterū corpꝰ ē ambiēs i
i loco ē: illḋ vō ex̄ qḋ nihil ē i loco nō ē. Quapropt
terra q̄ꝫq̄ꝫ imota atqꝫ vna ſede ſꝑ herēs: tn̄ i loco
ē: hꝫ ei extrinſecꝰ alterū corpus qḋ ſe cōplectit.
corpus celeſte nō ē in loco: qꝛ extra celū nihil ē amplius.
Nā ſi aerē aquāue ad exēplū celi cōſtituas: extra q̄ nihil
ſit: neqꝫ ipa q̄ꝫ in loco viderētur eē. Dices ꝗ pōt celū loca
lem motū mouere ſi caret loco. An aliquo mō mouet aliq̄
nō mouet. Nō mouet ſm totū: qꝛ toto q̄ꝫ nō egredit loco
Nā ea toto egrediūtur loco. q̄ directo motu mouēt. At ce
lū circulari mouet. Atqꝫ ijs motꝰ dūtaxat partiū ē: ⁊ ptibꝰ
ſui qbuſqꝫ ſūt loci. Nā globi ſphereqꝫ oēs ille ī celo: q̄ in
ſe orbe toto recurrūt atqꝫ voluunt: gradatim ſibimet ſup
late ac viciſſim mutuis adheſionibꝰ nexe: viciſſim ꝗ proxi
mi queqꝫ circuli ſupficie ꝯtinētur. Ita locos altere alteris
complexu illo cōprehenſuqꝫ mutuo pariūt. Neqꝫ totum
igit neqꝫ vniuerſū in loco ē: ſed ptes. Harū quedā in girū
circulumqꝫ torquent: nonnulle ſurſū ferunt: alie deorſū

UVA. BHSC. IyR_086_3

currunt. Surſum ⁊ deorſum agitur: q̄ aut raritudinē aut
denſitudinē agnoſcūt. Ceterū huic loco Eudemꝰ in ter-
no rerū naturaliū volumine adhunc ferme modū occur-
rit. Ipſum inquit vniuerſū erit ne in loco: an non erit: an
vtrūqꝫ dicendū. Certe in loco nō erit: quum nihil ſit extra
q̄d ambiat: an ſi ſit de illo identidē queramꝰ. Nec nō erit:
Nam aſtra ⁊ reliqua que intra extimū celū habent: loca-
buntur ꝓculdubio in illius extremis ea ꝑte q̄ ꝯtinet. Sed
q̄ in aliq̊ ſūt: in loco eſſe dicunt. In quo aūt ꝑtes ſunt: i
co totū q̄ꝫ eſſe haberiqꝫ oportebit. Atqꝫ ita totū erit in lo-
co. Sed ⁊ alio q̄ꝫ mō videt eſſe alicubi totū: qꝛ. ſ. omne to-
tū in ꝑtibus ē. Vel eꝝ eſſe alicubi multiplices hꝫ ſignificatꝰ.
44 T vero cōpertius ⁊ latius pateat: queadmodum
eſſe in loco aut nō eſſe celū oporteat: q̄dā paulo
v altius repetemus. Diximꝰ retro aliqua eſſe in lo-
co potētia: in cōtrariū eſſe actu nōnulla. Poten-
tia in loco ſūt ꝑtes continui: q̄ ⁊ ſeparari pn̄t a toto. Sunt
eni ea in loco potentia: q̄ ſi ſepararētur ꝑcidanturqꝫ actu
eſſe poſſunt in loco. Ita que ante ſeꝑationeꝫ ꝯtinue ſunt:
ſeꝑatiōe facta cōtigue in aceruū modū habētur. Actu i lo-
co ſūt ⁊ ipa cōtinua quū ab aliquo corꝑe cōtinētur: ⁊ ꝑtes
cōtinuorū quūa toto diſſeparant. Itē quedā habent in lo-
co ꝑ ſe: vt corꝑa que delatu q̄ actu q̄ diminutū mouentur.
Quedā ꝑ accidēs vt colores: vt aīa. Hec in loco ꝑ ſe eſſe
nō poſſunt: qꝛ nequeūt a ſubiecto diſiungi: queadmoduꝫ
ꝑtes cōtinuorū: que ſola poteſtate in loco ſūt. Quō igitur
45 modo erit celū in loco? Nū actu? At nullo forinſecus cor-
pore cōtinet. Nū poteſtate? At neqꝫ nūq̄ꝫ cōtinebit. Nū ꝑ
ſe? At delatu moueri nō poteſt. Nō eni deferri ⁊ circūfer-
ri idem ſūt: ſed deferri eſt vniuerſum locū deſerere: circū-
ferri eſt in ſe eodē ſitu ꝑ eandē ambitudinē recurrere. Nū
per accidēs? Certe hoc Ariſtoteles voluit: idē qꝫ ſequūtur
expoſitores. Ait eni ꝑ accidēs mouent vt aīa atqꝫ celuꝫ.
Ego vō admodū vereor ne tueri Ariſtotelē hoc loco poſ-
ſimus: quominus ſibiipi pugnare variareqꝫ videat. Hic
ideꝫ eſſe ꝑ accidēs ⁊ ꝑ ꝑtem facit vt ſupra: quū oſtenderet
nihil eſſe in ſeipo vt in loco ꝑ ſe: cōceſſit ꝑ partē nō ꝑ accn̄s
ꝑtem eſſe in ſeipa poſſe. Ceterū fortaſſe hic fuſius ⁊ genera-
lius capit verbum ꝑ accidens ꝓ verbo ꝑ aliud. Alioquin
mos quoqꝫ Ariſtotelicus eſt generꝫ loco vti vocabult ſpe-
cierū. Ac ſupra quidē alio ſignificatu ꝑ partē accepit: alio
hic. Illic per partē dicit eſſe quū pars in parte recipitur.
Hic cōtra quum totū in partibꝰ. Quō igit in loco ꝑ accn̄s
celū mūduſue erit. Nempe qꝛ mūdus nō ꝯtinuatiōe vna
tanq̄ꝫ mēbrorū coalitu innexuqꝫ coijt: ſed partes hꝫ abiū-
ctas que iniectu mutuo ſe attingūt: ⁊ mutuo cōplectuntur
vt globi quoꝝ ſinguli ſingulos motus exercēt: propterea
q̄ꝫ in loco ſūt partes. Totū itidem in loco ē ſed ꝑ accidēs.
Eſt eni totū in ꝑtibus: ⁊ a partibus ſeparari nō pōt: nō tn̄
partes oēs in loco ſūt: qꝛ nō ambiunt oēs. Nā circulus vl-
timus qui inerrabilis dicit: vtpote arcēs ⁊ cōtinēs ceteros
ſimpliciter in loco nō ē: ſed penes interna que ambit. Tā-
git eni orbē ſaturni: ⁊ q̊dam mō cōtinet penes extrema
omnio expers eſt loci. Sed ⁊ partes q̄ꝫ extremi globi eū-
dem ſequūtur modū quī vniuerſo debet. Neqꝫ eni ille in
loco ſūt actu neqꝫ potētia: quum ſubiecto auelli non pn̄t.
Atqꝫ hoc neqꝫ adhuc quidē abſolute. Nō eni abſolute i lo-
co ꝑ accidēs extremus eſt orbis. Proinde queadmodum
ille eſt in loco ꝑ accidēs totus: ita ⁊ partes cōſtituēde i lo-
co ꝑ accidens ſūt. Quumqꝫ is penes interna tm̄ in loco ſit
partes q̄ꝫ eandē rationē habebūt. Iā q̄ poteſt eſſe. vt vni-
uerſum in loco ſit ꝓprie ⁊ abſolute: quum id q̊ ita eſt in
46 loco ſemꝑ aliq̄d exteriꝰ: habeat: extra vniuerſū nihil eſſe
poſſit. Alioquin de ſuo noīe ceciderit: nec vniuerſū am-
plius fuerit: ſi adderetur exterius aliquid: in quo cōpre-
henderet. At hercules quidnā eſſe extra vniuerſum po-
teſt. nō inane: nō corpus. Nam corpus aut finitum fuerit
aut infinitum: ſed finitū erit ⁊ illud in loco: atqꝫ ita in infi-
nitum abibit. Si infinitum: ꝑmant rōnes: q̄bus id ſupra
impulimus. Q̄r ſi non de nihilo eſt vetus opinio obire
operireqꝫ celū oīa: ⁊ eſſe oīa intra celū: ⁊ celum eſſe id q̊
vniuerſum vocamꝰ: forte neqꝫ licuerit quidē: aliq̄d extra
celum ſaltem fingere: quippe q̊ loci nō egeat: ſed in quo
reliqua tanq̄ꝫ in loco coercita comprehenſaqꝫ ſint. Locus
vero nō eſt omē celuꝫ: ſed dorſum interiꝰ: atqꝫ ea pars tm̄
que vltima a celo citima terris proxime deſpicit mundū
et mortale corpus hoc tangit. Eo modo terra ē in aqua:
aqua in aere: aer in ethere: ether i celo: celū in nullo.
Unc q̊ ſumꝰ polliciti preſtandū eſt: vt eas rōes 47
n diluí poſſe mōſtremus: q̄bus merito addubita-
tum veteribus ē: quid nā de loco ſtatui oporteret
nō eſt igit neceſſe auctis corꝑibus augeri locum
et indoleſcere. Nullus eni terminus rei ꝑ ſe diminui au-
gerive pōt: ſed corꝑe ambiente ꝑ reciprocationē cōpreſ-
ſo vel deſcendo ꝑ cōculcationē adducto: atqꝫ coercito: mar-
gines quoqꝫ ipe quibus includit terminaturqꝫ ꝑ accidens
coercent: ⁊ comprimūtur. Ita fit vt ea q̄ augentur maiorē
et capaciorem locū indipiſcant: qꝛ ſi locus ſpatiū ⁊ inter-
uallum foret: augeri ampliariqꝫ ꝑ ſe vtiqꝫ poſſet: vnde ve-
niebat: vt diximus: locum in loco eſſe oportere. Puncti
quoqꝫ nullus eſt locus: quum neqꝫ a ſubiecto ſeparabilis
ſit: neqꝫ ab vllo cōtineat. Sed neqꝫ duo corpora eodem in
loco erūt: quum nō ſit corporeum ſpatiū locus: immo ne-
qꝫ ſpaciū quidem: ſed terminꝰ intra quē ſpatiū eſt: nō ſeor-
ſum abiunctumqꝫ: ſed ſemꝑ implexum innexumqꝫ corpo-
ri. Quare locus erit alicui nō vt in loco: ſed vt terminꝰ in
ea re: cuius eſt terminꝰ. Nō eī omīa ſunt i loco: ſed corpo-
ra: atqꝫ ea q̄ꝫ nō omīa: ſed ea ſolum q̄ delatu mouent. Fe-
runtur q̄ꝫ in ſuos queqꝫ locos optima rōne. Nā q̄ ſe mu- 48
tuo q̄ſi nexu: nec violenter tangūt: queqꝫ alterū includunt
et implicant: viciſſim cognata ⁊ congenera quodammo-
do ſunt: ignis aeri affinitate cōiungit: aer humori: humor
cognatiōi terrene cōſentit. Quum eni in q̊dam cōmune
conueniāt q̊ intra ſe gerūt: facillime in proxima ⁊ finiti-
ma vicibus ꝑmutant. Ergo que ad cognata ⁊ cōgenera
deferūtur: in proprios deferri locos vident: vtpote a qui-
bus contineantur ⁊ ambiant. Que porro ſe tangunt mu-
tuo ⁊ in loco ſūt ⁊ agunt patiūturqꝫ mutuo agere patiue
poſſunt: adeqꝫ in ſuis queqꝫ locis morant: ⁊ quieſcūt rō-
naliter. Nā ſi ratio eſt vt ad cognata ſibi queqꝫ ⁊ finitima
deferātur: rō etiā fuerit vti in cognatis elemētis morent:
atqꝫ conſolidant: habeanturqꝫ quaſi ꝑtes corꝑis elemen-
tiqꝫ cōtinētis. Nō quidē eo modo implicite atqꝫ cōmiſſe:
quo pter in cōtinuis cernūtur: id eſt quo aqua aq̄ pars ē:
ſed eo modo quo tāgentia: ſed diſſita diſſeparataqꝫ ſolēt.
Mutuo autē ſibi illa materie vicē prebēt ⁊ mutuo cōicāt
cōmutanturqꝫ: q̄ꝫuis hoc nō eadē oībus formula contin-
gat. Verum de hoc preſſius diſquiſitiuſqꝫ in loco. Nunc 49
deſcripte liquido explicari nō pōt: illud pro tꝑe ſatis ē di-
ſcere. Si materiā ſibi mutuo exhibēt preminiſtrātqꝫ: que-
admodum in toto ꝑtes continuorū manēt: ita ea q̄ mo tā-
gunt: ſimul coaluerit cōuerſiōe facta in elemētis: ad que
mouent eſſe māſura. Q̄r ſi ſpatium locus fuerat: quonam
pacto corpora i ꝓprios acta locos fuiſſent: qn̄ corꝑibꝰ nō
cuiuſuis corporis vltimū naturalis eſt locus: ſed vltimuꝫ
cognati ⁊ finitimi elemēti: quo nutu ſuo ⁊ motu ſpontali
ferunt. Spatium vero quum ſit tranſlatitiū indiſcrimina-
tum idifferēſqꝫ nullū poteſt eē naturalius ⁊ cognatius al-
tero. Hactenꝰ: vt ſit ⁊ q̄d ſit locus abūdanter dictum.
Onſequens ab his eſt: vt de inani ſiue de vacuo 50
c agatur a phyſico: Qui eni locū eſſe dimenſum:
et ſpatium putant: diffiniūt idem ſubiecto eſſe lo-
cum ⁊ vacuum ratione ⁊ cogitatione diſtare. Nā
idem ſpacium quum eſt obſeſſum impletumqꝫ corpore
locum exiſtimant vacuum ⁊ inane quum vacat: ita vacu-
um nihil aliud eſſe definiunt: q̄ꝫ ſpacium abſolutumqꝫ
carenſqꝫ corpore. Q̄robrem vt dixi ad ſeriem doctrine in-
terpretatio hec q̄ꝫ de vacuo pertinēt. Plane nobis ingre-

UVA. BHSC. IyR_086_3

diendū eſt via ⁊ rōne qua cepim⁹:ſerutandumq̄ ſit ne va cuum.an ſecus:⁊ vt ſit:queadmodum ſit:⁊ quidnam rex ſit.Primuz afferenda ſunt ea:quorum alia efficiunt vt va
51 cuum non ſit:alia vt eſſe videatur in rebus.Sed ⁊ cōmu- nes in eam rem ſententie inueſtigāde ſunt nobis:atq; ita deinceps in reliqua procedendum. Sane ij qui vacuum nihil eſſe conantur oſtendere:bona illi quidem mente vi dentur eſſe:ceterū alia via quā ꝑ ianuam nitunt. Non ei contra ipam inanis naturā:quā veteres tātis alioqui opi- bus communierant.directo cōgrediunt pedemue ferūt: ſed ſi qō illi errore aliq vacuū eſſe arbitrabantur:in eo la-
52 borant:vt id vacuū nō eſſe demonſtrent. Nam quum itel lectus ⁊ conceptio vacui in eo habeat:vt ſi ſpatiū vacans ſenſili corpore:⁊ etiā ſi aliqui aerē non eſſe corpus ſenſile iudicabant:proindeq; qō aeris plenū eſſet:vacuum eē cre debant.Neceſſe eſt eum q contra illam ſententiā ordine diſputaturus ſit:nō ſpeciatim coarguere: aut inceſſere ſi quis ſeorſum aerē aut aliquid aliud eſſe vacuum dixerit: ſed recta ipſum cardinem petere:cōmonſtrareq; genera- tim vacuū in rebus eſſe nō poſſe.Supfluo igitur Anaxa- goras conſtrictos inflatoſq; proferebat vtres:qbus inſili- ens aerem nō eſſe reſiſtentem oſtēderet:argumento quo q; ad eandem rem de Clepſydris capto: que nō ante iſtil ſtillatum humorē admittunt:quā aer incluſus vtcūq; dif- fletur faceſſatq;.Itaq; initurus cū ſecutoribus vacui pre- lium.nō ad id:qō quiſq; ſeparatim de re aliqua conſtituit flectenda torquendaue acies eſt:ſed tenēda ⁊ dirigenda i vniuerſum ad id:qō ipo nomine preferri ⁊ ſignificari vi- detur.Demonſtrandū eſt igitur nobis:nullum eſſe ſpatiū poſſe actu a corpibus ſeparatū.Illud autē ſi ſit: aut inſer- tum corpibus eſt:ita vt nullum ſinat eſſe cōtinuū: aut ex tra celum habet immenſum quoddā ⁊ infinitū inane: qō mundū ⁊ interna mūdi complectitur.Sane ij modi duo eorum ſūt qui vacuum introducunt. Alij infinitum reb⁹ implexumq; ⁊ interſperſum ꝑ oēs naturas volunt.vt De mocritus ⁊ Leucippus ⁊ pleriq; alij:cui ſentētie mox ⁊ epi curus acceſſit:Et cum id qō vere ⁊ quaqua verſus cōtinu um eſſet diuidi nō poſſe arbitrarent:illam cauſam diuiſio nis corporum afferebant:quia in rebus eſſet inane quod dam admixtū.Alij (vt veteres nonnulli) paratū ⁊ coactū extrinſecus putant celū terramq; ambiēs:cui ſecte ſe po- ſtea zeno Citienſis addixit.

53 Stimande autē excutiendeq; ꝓmum ſūt ratiōes
e eorum:qui vacuum intro ferūt. Motus inquiūt cui loco ſit opus:haberi nullus pōt:niſi vacuum admittatur:in loco autē opus ē delatōi ⁊ auctōi. Tollitur delatio primū:q: ſi res mota ꝑ vacuū nō mouet: neceſſario per confertū:⁊ plenū mouebitur. Corpus er- go per corpus mouebit:⁊ totū corpus erit in toto corpo re collocandum:⁊ duo corpora eodem loco ſedebūt.Q; ſi duo:quur ⁊ nō plura concedim⁹? Non enī modo eſt op- pletius:quia duplicatum ſit q̄ prius:quum vnū corpus i- plebat.Nam tunc ⁊ eque continuū erat ⁊ eque farctum:⁊ tamē adhuc videt:alteruz potuiſſe recipe.Quur ergo nō iterato rurſus alterū:⁊ frequētato ſepius:alte ꝑ poſſit reci pere:atq; ita cōtinue indentibus ſuffarcinantibuſq; cōfie
54 ri:vt paruo in corpore recipiatur:colloceturq; maximū. Nam prauitates multe magnū quiddam integrant atq; conflant.Non ſolum igit equalia ſibi corpora:ſed etiam inequalia ⁊ ampliora receperit. Plura ei ꝗ equalia rece-
55 pta quoddā inequale cōſtituunt: qō ſubinde ⁊ i plura eq̄ lia:⁊ plura inequalia diſtrahi poteſt ac diuidi.Quare va cuum ſit oportet in rebus ſi motum eſſe volumus. Uict⁹ hac ratione meliſſus qui vacuū eſſe nō putabat:nihil mo ueri poſſe opinabat.Auctionē quoq; nō conſtare inaniſb lato vel patere intuitu.Nam auctio conficit alimento in corpus vſq;quaq; diſtributo atq; diſperſo.Hoc autez fie- ri non poſſe:niſi penetratu cibi coaleſcentis:⁊ quoq; ver- ſus accedentis atq; euntis in corpus.Quum vero alimen tum omne ſit corpus poſſet corpus alterum permeare:ni ſi vacuum quoddam corporibus eſſet innexū.Ita illi de motu primā rationem inducunt.Sed ⁊ alia q̄ via occur runt:videri aiunt nōnulla ita in ſe compimi ⁊ tanq̄ ſubi re: vt q̄q; in minorem ſeſe molem recipiunt:de ſubſtan- tia tamen eorum nihil abeat pereatue.Iam dolia q̄ tan- tundem vini capere etiam ſi conſecti inniſſiq; ſint vtres: quaſi vacue quedam habeant ſedes in vino:in quas ſe ſe res impulſe apploſeq; conferāt:teſtimōio eſſe cinerē qui tantundē aque excipit:quātum vas ipſum vacuum exce- piſſet. Demū corpora a corporibus diuiſa eſſe non poſſe: 56
niſi ſeſe inane inſinuaſſet:obſtitiſſetq;:ne in vnam omnia congeriem ⁊ maſſam nature coirent: confunderenturq;. Atq; huius potiſſimū diſſeparationis diſcretioniſq; Py thagorici cauſe faciunt vacuum:cuius ſcilicet interuentu diremptuq; fiat:ne corpora corpibus coaleſcant cōgerma neſcantue.Q; q̄ hercules nō ſatis id qui cōſtare poſſit in- telligo:vtcūq; tamē affirmant influere ⁊ inſpirari mūdo: inflantq; vacuum de illo halitu extero:qui circūfuſus eſt celo.Preterea nec ipſam numerorū naturā retineri con ſtareue potuiſſe:immo neq; futuros quidez numeros vn q̄ fuiſſe:niſi que inanitas iterpollis vnitates diſcriminaſ ſet.Atq; hec afferri ſolent ab ijs qui vacuum aſtruūt.Con tra quos aliqui queādmodum perperā diſputēt:⁊ quibus ratiōibus velicentur initio dixim⁹.

Os iam qui verū ſenſerint arbitrabimur. Initi 57
n um autem queſtionis aptiſſimū iudico inueſtiga re quid res:qua de re agitur nomine ipſo ſigni- ficet. Item vnus ſignificatus:an plures eius no minis habeantur? Si vnus: vt illud ipm videatur poſſit eſſe nec ne. Si plures quis illorum ſit:quis nō ſit:ad id qō querimus accommodatus ⁊ verus.Q; ſi nullus demon- ſtrabitur verus:concludendū erit vocem cōmentitiam et vero inanem eſſe:que ita ferat:et cui ſubſita nulla res ſit. Si itaq; ſciſcitauero:quidnā in appellatiōe vacui ſignifi cari putēt aliud reſpōdebūt:quā locum ſignificari in quo nullum eſt corpus.Atq; hoc aliud eſt:q̄ dicere locum in quo ſit nihil.Nam idem qō corpus eſſe conſtituunt. Er- go ſi vacuum eſſe definiunt id in quo nullum ſit corpus: corpus autē omne eſſe tactile arbitrant: oīe vō tactile qō eſt:grauitatē ⁊ leuitatem habet:ſyllogiſmo elicit vacuum eſſe id:in quo neq; graue:neq; leue ſit quicq̄. Ex hie ſeq 58
tur punctū eſſe vacuum oportere: quum in puncto nihil ſit nec graue:nec leue: q̄uiſq; locū in definitiōe adiūgāt: nihil tamē ante ꝑſtabūt q̄ ſtatuant vtrū locū eſſe velint eum:in quo ſpaciū ſit conceptaculū tactilis corpis.Ea ꝑ- pter aliqui definiendo eo ſpaciū addiderūt vt vacuum eſ ſet ſpacium:nō plenum corpore tactili. Nunc in modū ſco- pulū ⁊ laqueū illū euitāt quidē:ſed alterū inherēt:⁊ inci- dunt longe incōmodiorē extricabilioreq;.Si enī ſpatium hoc aut colorē:aut ſonū:aut q̄litatē aliquā ſine grauitate et leuitate ſuſcipet:vtrū defendēt vacuū illud etiā tum eē atq; ita vacuum:q; ē ſub viſū auditūq; venerit: eoq; fue- rit ſenſile:an negabūt.At quō.Erit enī aliqd nō vacuum qō alioquin nō erit plenū corpe tactili.Nō eſt aūt impoſ- ſibilis fictio:eſſe aliqd corpus: qō neq; graue: neq; leue: neq; tactile ſit:cuiuſmodi celeſte mōſtrabim⁹.Si qō itaq; tale corp⁹ vt dixi eſſet in locū: inanis tñ locus foret: q̄uis corpus viſile ſit recepiſſet.Quo circa nōnulli ne id fateri 59
cogerētur:diuerticulū inuenerūt:excogitata rōne queād modū illis anguſtijs elaborētur:Itaq; vacuū eſſe ſpatium iquiūt:i q n̄ ſit actu gcq̄.i.i q nll̄ oio ſit corp⁹:neq; nā cor porea:neq; tactilis:neq; aliud gen⁹ ſenſil. Cete ſeq ex ea deſcriptiōe ⁊ qdē ipis ꝯſitentib⁹ vacuū eē māſ:qppe que nllm actu ſit corp⁹.Jidē ⁊ locū eē māin putāt.Certe recte illi q̄ pleriq; alij nam corpis coalluē.accuſandi tñ i eo ſūt q; vacuū eſſe mām crediderūt.Nā mā a reb⁹ ſepari non 60
pōt niſi definitiōe.At vacuū ſi ſit:ſeparatū eſſe actu ⁊ ab- iunctū oz.Illi vō qrūt id qdē:ſz interqrēdū deſerūt.Illō aūt pri⁹ ē vt ſciam⁹:hoc ipo qō ſeparatū ōz nō poſſe ꝯſtitui vacuū.Supra expoſitus ē nobis hic loc⁹.Quuz ei demō

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſtrarem⁹ ſpaciū a corpib⁹ ſe iunctū poſſe locū eſſe: obiter
quoqꝫ ratione atqꝫ vſu cōmuni neqꝫ vacuū eē poſſe oſten
dimus. Si.n.eē negt ſpaciū vllū ſine corpore: neqꝫ locus
vtiqꝫ erit ſpaciū qđ poſſit a corporibus ſeparari: neqꝫ erit
ſpaciū qđ iaꝫ ſit actu a corporib⁹ ſeparatū. Uacuū v̊o atqꝫ
locus apud eos q ita ſenſerūt ſola cogitatiōe definitiōeqꝫ
differūt. Nā vt dictū eſt locū tūc intelligim⁹: quū receptū
eſt corpus: ga neceſſe eſt locū eē alicui⁹ corporis locū. Ua
cuū tūc accipimus quū nondū receptū eſt corpus: ita illi
cū vtrāqꝫ rem ſpacij abiūctione ꝛ ſeparatiōe deſcriberēt:
rationes q̄ id vni eripiūt: eadem extorquebūt ab altero.
Quis igit fortaſſe illa ſufficiāt: eſt tn̄ ſeorſū id nobis hoc
loco fuſius ꝛ exactius explicandū demonſtrandūqꝫ rōne
latius numeroſiuſqꝫ cōſciſſo nullū eē vacuū poſſe: neqꝫ p
ſe: neqꝫ ita admixtū in reb⁹: vt tenuiora ī craſſiorib⁹ ſolēt:
qđ gen⁹ aerē proferūt: quē quū vacuū eē cōtendāt: igno
rare videnf vacuū nō corpus: ſed ſpaciū corporis eē debe
61 re. Propterqꝫ hoc viſum illis eſt vacuū eē oportere: eo
dem argumēto quo viſum eſt ijs: q locū eē ſpaciū ideo po
ſuere: ga neceſſariū videbaf aliquā regionē haberi ī quā
reciperenf cōderenturqꝫ corpora. Sane vtriqꝫ rōnes du
cūt ex eiſdē locis: vtriqꝫ.n. de motu aggreſſiones ꝛ com
mentationes ſuas eliciūt. Nā vacuū eē aſſerūt cāꝫ motus
non ſimpliciter cauſam: ſed vt ſubiectum quandam regi
onem: in qua corpora moueantur: atqꝫ hoc nihil aliud
eſt q̄ꝫ dicere vacuum eſſe idem ꝛ locum. Si eni inquiūt
62 nō ſit ita penetrari corpa opterer ꝛ reliq̄ q̄ ſupra attulim⁹.
Uoniā itaqꝫ ex motu potiſſimū colligūt eē vacu
q um: in rebus primū hoc ſi placet adeam⁹ diſcuti
amuſqꝫ. Prorſus cuiuſqꝫ mot⁹ cāꝫ arbitrari eē
vacuū: neqꝫ veriſimile eſt: neqꝫ ipſi volūt: Non
enim alteratiōi opus eſt loco: in quo Meliſſuꝫ nos ſupra
obiurgatiōe iuſta inceſſuim⁹: ſed neqꝫ ad motū localē re
quirif locus: poſſunt.n. ſuccedere ſibi mutuo corpora: ita
vt locos queqꝫ ſuos viciſſim deſerāt: ꝛ in alienos idētideꝫ
migrēt atqꝫ igrediāf. Cui rei obeūde nihil hercules op⁹
vacuo eſt aut ſpacio aliquo ſeparato. Nā aqua tāetſi neqꝫ
ſpaciū: neqꝫ locū nouū regrit: partibus tn̄ diffluctuātib⁹
viciſſimqꝫ ſubeuntib⁹ cōcedētibuſqꝫ: qđ in reciprocatiōi
bus eſtuqꝫ preterqꝫ ꝛ in vorticibus cernif: moueri agita
riqꝫ cōſtat. Quiſnam igif vſus eſt vacui: ne corp⁹ recipiaf
in corpus. Si quē locū modo hec pars inſedit eūdē pars
63 altera obtinuit? Scđm qđ afferūt huiuſmodi eſt. Si den
ſenf cōprimāturqꝫ corpora ſubeſſe vacuū oportere: in qđ
ſeſe illa quaſi receſſu ad hūc vſuꝫ parato recipiāt. Hoc au
tem falſum eſt. Nā corpora ex amplo tumore in exiguuꝫ
reſident tenuioribus corpuſculis tanq̄ꝫ euaneſcentib⁹ at
qꝫ difflatis: aqua aere ꝓfligato: aer igni dipulſo: terra ex
preſſis humoribus. Eſt enim ſemp ſubtile aliqđ corp⁹ ad
mixtū ꝛ inſitū craſſiori: cuius cōpreſſu obliſum excludif:
hinc eſt vt ignis nō poſſit cōprimi: quū ſit tenuiſſimo cor
pore. Tertiū qđ aiunt eſt hoc. Si quid augeſcit: aut corp⁹
corpore penetraf: aut aſciſcif inanitas. Sane ſi auctioneꝫ
capiūt pro quolibet magnitudinis incremēto perſpicue
mentiunf. Naꝫ pleraqꝫ intumeſcūt ꝛ amplianf: qbus ni
hil accedit accreſcitue. Aqua enim quū in aerē tranſit: q̄ꝫ
uiſqꝫ nihil ei adijcif: tn̄ moles ipſa dilataf: ꝛ tumor attēdi
tur. Si aūt de ea auctione loquūtur: q̄ ad animantē natu
rā pertinet: ꝛ que de alimento prouenit: ſua ſibi voce: ipſi
ſeſe reuincūt: atqꝫ arma ſua incurrūt: nec alienis iam: ſed
plane ſuis opibus tenenf. Eſt enim rō ea q̄ de auctiōe ſit
vtcūqꝫ anceps ꝛ lubrica. Conari aūt introducere vacuuꝫ
vt cōmunē difficultatē ſoluāt: quo introducto nihiloſeci⁹
hereāt: eſt ludibrio habere nō aſſerere vacuū. Uolebant
ſeruare auctionē euitatis in cōmodis: q̄ cōſequi videban
tur. Ceterū offendūt ad illa potius q̄ꝫ caueant. Nam ſi ali
mentū ꝑ inane corporis demeat: ſimul adiectio aliqua re
liquo corpori ſit vide q̄ꝫ pericliteſ rō: aut non vndiqꝫ ver
ſus augebif corpus; ſed eaten⁹ ſolū vbi vacue ille partes
comparuerint: atqꝫ ita nō erit ꝓprie auctio: aut ſi vndiqꝫ
duoꝝ alterū dederint: aut vbiqꝫ vacuū eē corpus: aut cor
pus meare per corpus. Qꝛ ſi vtrūqꝫ abſurdū eſt: rurſum
ex duob⁹ vtrūlibet optāto: aut alimentū eē vacuū: aut par
tem nullā corporis augeri. Cedo nūc quale nā opere pre
ciū feciſſe ſe putent: q vacuū intulerūt: ga quēadmodum
aligd accideret reperire non poterant: aliogn nōne ſe ip
ſos quoqꝫ accuſant vecordie: ꝙ quū ad functionē augu
menti vacuū eē neceſſariū predicarēt: vacuo tn̄ admiſſo
auctionē tuert nō poſſūt? Rō etiā cineꝝ cōtra eos facit et
cōmeat q illa vtunf. Aut enim min⁹ aque poſt cineres cō
tineri oportebit in vaſe: nā vacuitates minores cū cineri
bus q̄ꝫ an̄ cineres habebunf: aut ſi tātūdem: qđ tn̄ ſtati q̄ꝫ
ſit abſurdū apparet: neceſſarium erit: vt aq̄ ꝑ plenos cine
res meet ac penetret. Qđ etiā illi recte autumāt eē falſiſſi
mū. Jā ad id qđ volūt nullā rōcinationē adiūgūt. Nō eni
quēadmodū eē vacuū poſſit oſtēdūt: ſed rephēdūt in qb⁹
addubitāt ꝛ argumētis inſtāt: q̄ neqꝫ ipſi qdē recte diſſol
uunt. Nos citra preſidiū vacui difficultatibuſ oībus abū
de ſatiſfaciemus.
Unc qm̄ motus cāꝫ eē vacuū arbitranf: id potiſ 64
n ſimū in preſentia pēſiculabimus. Et ga vt dictuꝫ
eſt nōnulli vacuū inſerunf atqꝫ interſemināt re
bus: nōnulli ſeparatim ꝛ adaggeratū extrinſec⁹
conſtituūt: eſtimemus primuꝫ: vtrū genus hoc poſterius
cāꝫ motus habere poſſit. Plane abſurdū eſt mot⁹ cāꝫ
vacuū putare: quū ipſe ſimpliciū corpoꝝ nāe motū ſuoꝝ
cāe apertiſſime videanf. Quibuſqꝫ enim ſuus naturaliſ
qꝫ nixus eſt igni actus ad ſūma terre ad ima īpetus. At va
cuū quū ſit indifferens vndiqꝫ: quo pacto poteſt cā eē: vt
res ſurſum aut deorſum feranf: quare ſi eēt corpus vllū i
vacuo: aut in oēs partes diriperef diſtraherefqꝫ: aut vbi
qꝫ acgeſceret. Equidē getis cāꝫ aliq̄ꝫto rectius vtriuſqꝫ
q̄ꝫ motus vacuo attribueris. Eadeꝫ ratio contra eos quo
qꝫ valet: q locum eē ſpaciū ſeparatū volunt. Nam quēad
modū naturalia corpora in ſuos locos aut feranf aut qui
eſcant demōſtrare nō poſſunt. Nos v̊o q locū eē vltimum
continentis corporis opinamur: ferri ꝛ quieſcere in illa i
finitima atqꝫ cōgenera ꝛ geſcere in eiſdem nullo labore
probauimus: ſed ſpacium circūſecus indifferens eſt: ꝛ ca
ret omni diſcrimine. Qui enim diſtabit ab infimo ſupre
mū in ſpacio? Porro nūc ga corpora: que ſurſum ſunt dif
ferūt ab ijs que deorſum moranf: termini quoqꝫ illorum
qbus cognata corpora continentur neceſſario: differunt.
Non enim vt mathematici ſuperficies ſuas: ita nos no
ſtras: ſeparatos eē dicimus locos: vtpote quas naturali
bus ī eſſe corporibus ꝛ nunq̄ꝫ abſolui ab ijs commeareue
contendamus: ij v̊o qui ſpacium dicūt locū eē: confeſtim
illud a naturalibus ꝛ ſimplicibus corporibus reuocant.
Nihil itaqꝫ differat ſpaciū quod ſit in igni: ab eo qđ ſit in
aqua: quū ſpaciū illud nihil corporis ſit: ſed ꝑ ſe ac ſeor
ſum intelligatur eo modo quo cū vacat. Dictū eſt eniꝫ va 65
cuū nihil aliud q̄ꝫ locū ſed priuatum corpore exiſtimari
ab ijs qui ſpacio locū definiunt. Si igif ſua cuiuſqꝫ natu
ra etiam motus eſt cauſa: ſpaciū v̊o illud quod afferūt mo
tū omnem tollit: ſimiliter quoqꝫ tollet ꝛ vacuū. Non eſt
autem ſpaciū illud: non erit igif ꝛ vacuum. Quemadmo
dū enim ſimul atqꝫ vnum inferf: alteꝝ quoqꝫ neceſſe eſt
ſit illatū: ita ſimulatqꝫ de rebus vnū adimif: alterū quoqꝫ
neceſſe eſt ſit ademptū. Addit Ariſtoteles eum qui ſpaci
um eſſe locum predicat: fateri oportere partes eē in loco
per ſe. Sed ga nos id tractando loco ſemel expoſuimus:
non magnopere eſt: quur nobis denuo recurrendum ſit.
Js itaqꝫ qui vt motus eēt vacuū addiderūt: euenit e cōtra
rio nihil moueri ſi vacuū fuerit. Nā quemadmoduꝫ non 66
nulli dicunt ideo terram quieſcere: quia ea ſuperficies
intra quam clauditur indifferens ſit natura ambigente: ꝛ
quo perpendat negante: ita de vacuo ſentiendum eſſet.
Non enim poſſet eē quippiam in vacuo: quo res potius

UVA. BHSC. IyR_086_3

q̃ʒ alio differri deberet. Nam vacuũ quatenus vacuũ eſt:
67 omnez differentiã abdicat. Preterea quũ motus oīs aut
violẽtus aut naturalis neceſſario ſit: vbi võ violẽtus ẽ pre
ceſſiſſe aliquẽ naturalẽ oporteat: oīs enim violent⁹ mot⁹
eſt aliquo nãli poſterior: ⁊ ecõuerſo ipſius nãlis .i. qui ex
altera parte nãli reſpõdeat. Nõ.n. violẽtus eẽt niſi nãli cõ
trouerſim opponeret: ſimulatqʒ oſtenderim⁹ motũ nãlez
in vacuo ſeruari ⁊ retineri poſſe: palã erit neqʒ violẽtum
vllũ poſſe. Age quonã pacto nãlis exercebit mot⁹ in va
cuo? quũ in vacuo infinitoqʒ nulla differẽtia ↄſtitui poſſit
Nã ſimul infinitũ dr̃ oīs ſitus: inferni ſupni medij ſummi
tollunt: quoꝝ tñ in ſuos queqʒ corpora moueri pſpicuo
cernim⁹. Simul võ vacuũ effert differẽtia oīs adimitur.
Queadmodũ.n. ipſi⁹ nihil nulla eſt differẽtia: ita neqʒ va
cui vlla eſſe põt. Vacuũ porro Democritus nõ ens ⁊ pri
uationẽ appellat. Quare ſi motui nãli opus eſt diſcrimi
ne ⁊ diuerſitate aliqua cõtinẽtis: vacuo aũt nulla põt ineẽ
maxime ſequẽs eſt: vt mot⁹ oẽs tã nãles q̃ʒ violenti aſſer
tione illa deficiãt. Deſtruit itaqʒ mot⁹ ſi aſtruit vacuũ. Et
hercules veriſſimũ fuerit: vt motus eſſe poſſit: amoliẽdũ
eſſe vacuũ nõ aſciſcendũ. Sed q̃ʒuis ſatis videat oſtenſũ
68 ex eo ꝙ nãlis mot⁹ in vacuo eẽ nõ põt: violẽtũ quoqʒ ĩ va
cuo defendi nõ poſſe: ſeorſuʒ tñ ei⁹ quoqʒ rei puto reddẽ
dam eẽ rõnẽ. Mot⁹ oīs vi ⁊ cõtra nãm exercit⁹: qd̃ genus
iaculatio eſt: aut preſente atqʒ adiũcta re que vim attulit:
aut abſente remotaqʒ ſit. Neutro mõ haberi põt in vacuo
Nã ꝓpulſio illa atqʒ ꝓiectio ſatis cauſe nõ eſt vt q̃cq̃ʒ agi
tetur ⁊ moueat in vacuo. Res enim q̃ ita mouet vi autore
⁊ ꝓpulſore etiã vnuʒ ceſſante: aut mouet eo ꝙ aer q̃ ante
miſſum iaculũ habebat illo ĩpetu retro circufluit atqʒ re
ciprocat: idqʒ ſucceſſu ſꝑ alteri⁹ aeris ſit: atqʒ itidẽ alteri⁹
q̃ſi idẽ op⁹ vrgẽtis: eaten⁹ dũ vis ꝓpulſiora faceſcẽdo ſene
ſcẽdoqʒ deſerat: aut eo ꝙ aer iactu illo ĩpulſus impellit: ⁊
cõſego arreptus adagitatuſqʒ miſſis reb⁹ pro vehiculo ẽ.
Quũ.n. mobiliſſimus ſit: ⁊ nã cedẽs maxime ⁊ diſſipabi
lis: omni ĩpulſu facillime pellit: ſimulqʒ excitus leuiter ⁊
tanq̃ʒ cõmonit⁹ itineris eſt vllo labore. Ceteꝝ ſed vltionẽ
⁊ ſua ſpõte dilabit: motũqʒ eũ quem: ſemel imbibit diutiſ
ſime retinet: pernicior futurus: ſi res naturalẽ locũ verſus
acta impactaqʒ fuerit: neutro genere tela mouebuntur in
vacuo. Sed neqʒ quũ preſto eſt id qd̃ pellit trahitue dice
re poſſunt fieri pulſionẽ vllã aut tractationẽ in vacuo. Nõ
ſtatim tormẽta illa adhibemus ꝑcunctabimurqʒ mot⁹ il
los velint nãliter? an ↄtra nãm accidere? atqʒ ita ad eaſdẽ
69 anguſtias reuertent. Jam aſſignare nemo poſſit in vacuo
vbi nam quieturũ quppiã ſit: hic potiſſimũ: an alibi. Naʒ
ſi hic cõcedis: quur nõ ⁊ vbiqʒ cõceſſeris? ita q̃eſcatur in
vacuo neceſſe eſt. Oportet.n. aut ſemꝑ vt q̃eſcãt in vacuo
res: aut ſemꝑ vt moueant. Dices ĩpedimento aliq̃d futu
rũ in vacuo ſemꝑ moueri res poſſit: qd̃ forti⁹ ⁊ valẽti⁹ ſit
q̃ʒ res q̃ mouet. Sed eodẽ noſtra redibit oratio ſciſcitabi
mur.n. q̃eſcat vetale valẽtius: at vndenã: hoc loco: nõ ali
bi: an moueat. At queadmodũ: ſi nõ ſit mot⁹ in vacuo? aut
70 qua rõne poſſit moramẽtũ afferre? Preterea aiunt: nihil
moueri ꝑ plenũ: iccirco q̃m reſidere in ſe atqʒ ſubire non
poſſunt ea: q̃ vere plena ſunt. Per vacuũ poſſe: vtpote in
quo nulla ſit diſſidẽtia: nullũ ĩpedimẽtũ: quo fieri: vt per
aerẽ q̃ vacuo finitim⁹ eſt corpora facilius cõmeent: ꝑ aquã
egri⁹: per terrã nullo mõ: ergo quũ in vacuo nihil ſit gra
cilius aut ceſſilius altero: vndiqʒ in oẽs tract⁹ res ĩ vacuo
different. Jidẽ aculei admouẽdi Chryſippo ſunt: querẽ
dũqʒ q̃dnã iterſtet: quo min⁹ euolet mũdus in vacuo: pe
tatqʒ euagãdo oẽs receſſus ⁊ latebras vacui: ⁊ quur nã ve
lit hac potiſſimũ parte vacui: in q̃ iacet ⁊ ſedet celũ cõſtitu
iſſe ⁊ ſtabiliuiſſe ſe mũdũ. Ut.n. ordo rerũ ⁊ habitus ille
oĩa ↄtinẽs atqʒ modificãs efficere poſſit ne poſit⁹ ĩ vacuo
mũdus diſtrahat dilacereturqʒ. Nullam tñ afferũt cãm:
quur mundus cũ illo habitu atqʒ ordine vniuerſus hac
potiſſimum ſede cõſtiterit.

Reterea vel argumẽto illo patebit motũ in va 71
p cuo exerceri nõ poſſe: ꝙ velocitas ⁊ tarditas ſine
q̃s mot⁹ nõ cõſtat: ĩ vacuo nõ ſubſiſtit. Res me
hercule euidẽtes ⁊ q̃ nulli⁹ ꝓbatõis indigeãt: ac
ꝓmũ q̃dez in ijs corꝑib⁹: q̃ ꝙ de ſimilarib⁹ ꝑtib⁹ cõponũt
homogenea appellari dixim⁹: q̃qʒ ad alteꝝ locũ ſummũ
aut ĩfimuʒ mouent. Duplicẽ rõnẽ ꝑpẽdim⁹: quur aliq̃n ĩ
eq̃li celeritate decurſiões ſuas obeãt ꝑagãtqʒ ẽt ſi figura
nõ diſcrepat. Aut.n. faciũt medie regiões: per q̃s mouent
vt huic ꝑ mare eũdũ: illi ꝑ cenoſã ſub luuiẽ ſit: huic ꝑ hũo
rẽ: illi ꝑ aerẽ trãſit⁹: hic trãq̃llo nauiget: ille hyemãti atqʒ
turbato: hic ſcd̃o: ille aduerſo vehat. Fit.n. hac rõne ma
xime: vt corꝑa tantũdẽ itineris hec ſegni⁹: illa velocius cõ
ficiãt. Aut ĩeq̃tas põderũ. Nã vt cetera ſint paria: quo q̃c
qʒ graui⁹ ẽ: eo viſu celeritateqʒ ꝑualet: vt ſi due maſſe: au
ri vna: argẽti altera ꝑ aerẽ deferãt. Ueꝝ de differẽtia gra
uiũ ⁊ leuiũ habebit moꝝ mẽtio peculiaris in loco. Nunc
de ijs corꝑib⁹ agẽdũ: ꝑ q̃ grauia mouent ⁊ leuia. Si igit
hoꝝ fuerit alteꝝ craſſi⁹: alteꝝ tenui⁹ ꝓculdubio res q̃ ſint
pari tũ figura tũ põdere: tãtũdẽ equoris ꝑ tenue q̃ʒ ꝑ craſ
ſum veloci⁹ ꝑagẽt. Nõ.n. eque facile eſt aquã ⁊ aerẽ ſcin
dere. Deſtinet globulus eris q̃ cẽtenariã lineã motu ſuo
trãſabire ⁊ decurrere debeat. Nõ.n. ꝑ aerẽ id mẽſus q̃ʒ ꝑ
aquã facili⁹ celeriuſqʒ trãſmittat: q̃ tãto celeri⁹ q̃ʒto aer ẽ
q̃ʒ aqua dilutior. Sed ⁊ ꝓportio quoqʒ tẽpoꝝ illoꝝ intra
q̃ mouebit tãta plane fuerit: q̃ʒta ⁊ corpoꝝ: ꝑ q̃ trãſeũduʒ
eſt. Nã qua ꝓportione aer cõparat ad aquã: eadẽ tẽp⁹ in
quo ꝑ aerẽ q̃cqʒ defert rñſpõdet ad tp̃s. Jn quo ꝑ aquam
id ſit. Quãto eni aer rarior ſolutiorqʒ q̃ʒ aqua eſt: tãto al
teꝝ tp̃s altero breui⁹ videt. Cõtraqʒ: queadmodũ tp̃s hʒ
ad tp̃s: ita corp⁹ ad corpus. His ita ꝓpoſitis manifeſtuʒ ẽ
nullã afferri poſſe in vacuo ꝓportionẽ ſubtilitatis ad ple
nũ: vtpote quo id nullo mõ ſit corpus. Qd̃ ſi quẽ reſpon
ſuʒ hʒ ꝓportõis plenũ ad vacuũ: eũdẽ tp̃s in quo ꝑ plenũ
iter ſit: hʒ ad tp̃s in quo ꝑ vacuũ meat. Plenũ aũt ⁊ vacuũ
nulla ꝓportiõe iũgunt. Profecto neqʒ tẽpus ⁊ tp̃s ꝓpor
tione vlla iũgent. At finiti cuiuſqʒ tẽporis ad quodqʒ tẽ
pus ꝓportio aliqua eſt. Jllud itaqʒ tẽpus cũ quo nulla ſo
cietas ꝓportionis habebit: tẽpus eẽ nõ poterit. Erũt ergo
res aliq̃: que ſine tẽpore mouebunt: idqʒ cõcedẽdũ in va
cuo eſt: aut qd̃ võ ꝓpius fuerit: neqʒ mouebunt q̃dẽ: quuʒ
mot⁹ oīs tẽpore abſoluat. Et vt faciliora videãt: ea q̃ dixi 72
mus ſubiectuʒ ſit tribus horis: põdus aliqd̃ per aerẽ qua
tenuiſſimus eſt cẽtũ pedalẽ magnitudinẽ decurriſſe: q̃ro
q̃ʒto nam tp̃e eadẽ mẽſura ſuiſſet cõfecta ꝑ vacuũ? Si ſex
quihora reſpõderis atqʒ ita cõceſſeris morã eius tẽporis
in quo facta delatio per aerem eſt: proportione illa maio
rem haberi: cõtinuo quoqʒ fateri cogeris: aerem eſſe al
tero tanto q̃ʒ vacuũ craſſiorem. Siue item tripla ſiue de
cupla: ſiue milleſima dixeris: eadem euentura incommo
da ſunt. Nulla enim proportio ad vacuum poteſt vel ſin
gi: ſed q̃ʒtãcumqʒ attuleris in infinitũ reſidebit: excediqʒ
poterit. Q; ſiquis adhuc contenderit pondera in vacuo
moueri tempore oportere: ſciat ſe alios laqueos inheſu
rum. Percurrat lapis magnitudinem centũ pedũ hora
vna per vacuum: per aerem duabus tantũdem: quia per
aerem proculdubio plus temporis ſumptitatur: quero?
Et negari non
hora vna partem aeris aliquã confecerit? Et negari non
poteſt: ſit ea pars q̃ʒtalibet: ſit dimidium: mouebitur ergo
equali tempore per plenũ ⁊ vacuũ: quod ſtatim abſurdũ
eſt: Q; obrem ſequitur: ⁊ quidem abſurdius aliud: plenũ
ad plenũ eandem habituruʒ proportionem temporum.
aeris: quũ
Exempli cauſa. Semiſtadiũ aeris ad ſtadium vacui. Nam
plenum ad vacuũ. i. ſtadiũ aeris ad ſtadium vacui: duabus: ſtadiuʒ
quemadmodum hora vna ſtadiũ vacui: duabus: ſtadiuʒ
quemadmodum hora vna ſtadiũ vacui: ad eandem proportionẽ ſemiſtadiũ
aeris percurritur: ita ad eandem proportionẽ ſemiſtadiũ
aeris: aut q̃cũqʒ alius modus ⁊ ſtadiũ aeris percurretur.
Hactenus Ariſtoteles cogẽtiſſimis ⁊ neceſſarijs rõnibus 73
cõtra aſſertores vacui diſputat: ꝑter hec q̃ ille adijcit: nec

UVA. BHSC. IyR_086_3

cōfeſſa nec prorſus vera ſunt ſupq3 obſcura ⁊ ſalebroſa et
q̄ tū audienti tū legenti conſueuerint ſupfluā morā infer-
re. Q̄ genus neq3 ad hoc noſtrū inſtitutū magnope per
tinet: ⁊ ab hac breuitate iterpretādi remotū ē: aliogn hūc
locū: ſicut noſcēdi hec quoq3 ſtudiū ⁊ ociū ſuppetit expo-
ſitoribus additis diligētiſſime tractatū ⁊ explanatū inue-
niet. Quū igiƒ hec diſſentanea: ⁊ nature pugnātia videā-
tur: tollēda ea ſnīa eſt vnde illa ſeq ⁊ pficiſci noſcūƒ. Por
ro argumēta q̄ in hoc ſupra adhibuimus certis cōcluſio-
nibus ad cōfeſſum liquiduq3 perducūt. Eor ſumma i eo
atq3 cardo eſt: q quū cuilibet motui opus tēpore ſit: eum
quoq3 motū: q in vacuo cōſtituiƒ ſuū habere tps oporteat
Tpis aūt oīs ad tēpus vtiq3 ſi vtrūq3 ſit finitū habeƒ ppor
tio aliq̄. Talis igiƒ ſit neceſſe eſt vacui ad plenū pportio q̄
lis eius eſt tēporis: in quo per vacuū magnitudo aliq̄ de-
curriƒ ad tps: in quo per plenum id ſit.

Anc itaq3 motus ineq̄bilis cām de duabus alte-
ram tollūt ij q vacuū intuunƒ aſſerere: ſed neq3 il
h lam tuenƒ: q̄ de pōder diſcrimine ⁊ momētis cor
por naſciƒ. Nec. n. dici pōt in vacuo haberi aliqd
qd aut cōtra tenēdo: aut ceſſando ſedēdoq3 ineq̄litatē mo
tuū faciat. Quid. n. ſit ſedētariū qd irrequietum in vacuo
aut q̄ſnā mot⁹ fruſtello ⁊ ſegmēto vacui accidat. Preter-
ea nōne cerdones ſaltē hoc ſciūt: qd illi tueri nō poſſūt: ex
curſores fabri ferrarij aurifices lixe naute piſcatores oēs
poſtremo q vtcūq3 ſedē vel officiū tenēt i mari aut victuz
idīdē capiūt: quotiēs aut ppēdiculū cōſulūt: aut trutinā li
brāt: aut euerriclū ⁊ gaſapā imergūt: aut anchoras iaciūt
ſi verbi grā iterrogenƒ: quur p idē mare anchora decem
pōdo ⁊ anchora triū pōdo i eandē altitudinē iſſe: i eandē
effigiē deformate: tpe tñ ineq̄li deſcēdāt: hec celerius: illa
tardius hereat fundo. Reſpōdebūt opinor hercules nō
ſine riſu dignā. ſ. q̄ſtionez de qua ad Appollinē referatur:
quur decē pondo ſint grauiora q̄3 tria. Ceter hanc cauſaz
reddere illi nō poterūt eruditi aliogn ⁊ ſapiētes viri. Et
ſi in vacuo plumbi maſſe ⁊ pumicis moueanƒ aut eq̄liter
moueri cōcedēt: aut nullā rōnem habebūt: quur plūbea
velocius moueaƒ. In pleno aūt neceſſe ē moueri veloci⁹
q̄cquid eſt grauius: q2 ſcindit vi ⁊ niſu maiore ſubiectū: ſi
ue aquā id ſiue aerē ſtatuamus. At in vacuo nō ocyus fer-
rū q̄3 ſubter corruit? Quū vacuū vtriq3 cedat eq̄liter: ſed
neq3 cedat qdē: quū. n. id⁹ nihil ſit: ſubtili hois eſt: putare
vacuū ſedere: ita ſit vt differētia grauiū ⁊ leuiū. i. rer mo-
mēta tollanƒ ⁊ qd ſequēs eſt oibus q̄ mouenƒ eq̄lis ⁊ idi-
ſcriminata volucritas accidat. Q2 ſi hec pericula ſūt ⁊ cō-
ſtare nō poſſunt: declinādā tibi eā ſniaz cēſeo: de qua cre-
anƒ. Sed dixerit aliqs differētiā q̄ poſſet ex figura cōſtitui
ſupſtitē illis adhuc videri. Nā q̄ri ſolet. Q2obrē plumbū
in latitudinē deſectū ⁊ deminutū in lamias fluitet: coactū
in maſſam aut in longitudinē tereti ambitu diffuſuz eſſe
pōdere inigore mergaƒ? Ac nos qdē facile poſſumus illā
rōnē afferre: q lamine inuectu aque vel aeris multi: quē
amplitudine orarū ſub ſe colligūt facile inſident in ſūmo
q̄3 reſiſtant: ⁊ defendunƒ a merſu preſidio figure ineffica
cis ſcindendo ⁊ piſſuendo ſubiecto. Alie vō forme qbus
ille obtuſus ⁊ hebetatus nō obſtat: q2 p anguſtias coeūti-
um marginū minus inſtrati moliminis amplectunƒ pro
pellūtue: ad inſtar mucronis facile adaperiūt ⁊ diſſecant
parte qua ingruūt: precipue vō aer id ſentit vtpote inter
elemēta fluxiſſimū atq3 molliſſimū. Utrum vō illi quoq3
hanc cām reddere poſſint ipſi viderint ego nō perſpicio.
Hoc idē i attomis q̄ri de epicuro poteſt velit ineq̄li veloci
tate moueri illas an equali. Si ineq̄li rōnez deſidero. Si
equali regro cōſtātiā oſtendat quonam pacto continua-
bit ⁊ aſſequenƒ ſeſe ille viciſſim atq3 cōprehēdēt: aut quō
ad inſertū cōplexūq3 mutuū veniēt: vt ſubinde res alias
quēadmodū ipſe predicat cōcurſu illo pgenerēt. Doceat
q poſſit hoc fieri: equali motu pmiſcue oibus dato. Patet
igiƒ vacuū argumēto motus nō aſciſci: ſed tolli.

Ed etſi citra reſpectū motus ipſam per ſe natu- 75
f ram vacui eſtimās: vere vacuaz eſſe cōperimus.
Quū igiƒ corpus ſubire p corpus neq̄at: ſi corp⁹
addaƒ in corpus: neceſſe eſt partē aliquā eius qd
addiƒ cedere ingredieti: ⁊ tm̄ indidem abire q̄3tū acceſſit:
atq3 hoc in nōnullis apertiſſime cerniƒ. Nā ſi lapidem in
aquam miſeris: tm̄ aque recedet: q̄3ta eſt lapidis moles: i
alijs quoq3 q̄3q̄3 minus id ſenſu pcipiƒ: poteſt tñ quibuſ-
dam argumētis facile coniectatio elici. In hydraulis hoc
eſt in ijs inſtrumētis que ad aquā mouenƒ: quotiēs aqua
ijs aere ac ſpiritu oppletis infundiƒ: lingule tibiarū intrī
ſecus foraminibus addite meantis aeris tranſitū indicāt
ſonitu. Is ad exitū pperant feſtinanſq3 ad ora inſtrumē-
ti ſtrepitū ciet. Q2 ſi nullā dederis regionē: in quā conie-
cto alio corpore pulſi aeris partes euadant: aut cōpreſſū
reſidebit in ſeſe: tumorēq3 priſtinū coeundo ⁊ denſendo
quaſi precinget: quatenus vas tm̄ inditi corporis capiat:
q̄3tum aeri abijt molis: aut frangeƒ ⁊ diſſiliet poti⁹ q̄3 alte
rū corpus excipiat. Hec adeo manifeſta oibus: adeo ſin-
gulis hoīs ⁊ vulgo cōperta: aut nō vident illi aut videre
diſſimulant. Sed ad ppoſitū ſtatuatur corpus in vacuo:
abibit ne recedetq3 de vacuo tm̄: q̄3tus eſt ingreſſi corpo-
ris modus: qd ē ridiculū: an manebit etiā pars illa vacui
poſtq̄3 receptū eſt corpus? At quo modo? Nonne hoc ad
mirabile: niſi forte magis ipoſſibile: per corp⁹ illud rece-
ptū eq̄le vacui ſpaciū penetrare? Qd ſi dixerit poſſe pene
trare vacuū: q2 nihil ē vacuū h ipz ē: qd volebā tenere. Si
vō nāz in quādā haberi contendūt: qua ſpaciū quoddaz
ſit in tris dimenſiones porrectū ac fuſum: nullo modo ef-
ficere aut conſequi poterūt: vt res p ſpaciū illud deferanƒ
Sit enim hoc modo inconueniens par: vacuum dicere
meare per corpus: ⁊ aquaz aut aerem dicere. Nam q̄3q̄3
calida hec aut frigida ſint: grauia leuia: aut aliter id gen⁹
affecta: vacuū non ſit: non tamen id eo valet: vt illa ſe mu
tuo penetrare non poſſint vacuū poſſit: ſed vt dictum eſt
ſupra: habent a ſpacijs ⁊ dimenſionib⁹ corpora: vt ſint in
loco: q̄3uiſq3 ab alijs accidentibus ſpacia non videantur
abiūcta: definitione tamē cogitationeq3 diſſident. Nō enī
ppterea lapis tm̄ loci obſidet: q2 candidus nigerue ſit: ca
lidus: frigidus: grauis: leuis: ſed quia eius dimenſus ſit
tantus q̄3q̄3 vō corpora per grauitatē in locos ſuos ferun
tur: ſimul tamen tenuerūt illos: per amplitudines ſuas ⁊
ſpacia eſſe dicunƒ in loco. Tumor enim ſolus ex ijs que
corpori inſunt ad rationem hanc pertinet: non grauitas:
non leuitas poſtremo affectio illa vel qualitas. Nam ſi la
pis exempli gratia cubus. i. figura teſſerarum a ceteris ac
cidentibus abſolui poſſet: ſola amplitudine atq3 mēſu re
tento: tantundem regionis occuparet: q̄3tum cum omni-
bus accidentibus occupat: quere ſi in vacuo quoq3 finga
tur eſſe: tantūdem loci obtinebit: ſiue cū qualitatib⁹ ſiue
abſq3 qualitatib⁹ intelligaƒ. Atq3 tūc quero ab illis qdnā
differet corpus hoc cubū: ab equali vacuo: atq3 loco? Et 77
hercules ſi duo hec in eodem ſunt: quur non tria ⁊ quat-
tuor demumq3 infinita? Et vt repetēdo demōſtratiōis hu
ius vim colligere planius poſſis: qui corpus in vacuo eē
contendūt ſpaciū in ſpacio collocatum eſſe contendunt.
Nam neq3 vacuū recedere poteſt: quū nihil ſit: ⁊ corpus
ex ſolo habet ſpacio vt in loco ſit: ſed ⁊ corpus fatebūtur
in corpore. Quum enim nō ex accidentibus reliquis: ſed
ex tumore ⁊ amplitudine corpora nanciſcanƒ vt ſint in lo
co: ſi tumor eſſe poterit in tumore: reliqua accidentia nō
vetabunt: ne ſit corpus in corpore. Quare ſi abſurdum
eſt haberi corpus in corpore: abſurdū erit haberi corpus
in vacuo. Nam corpus in vacuo facit: vt in tumore ſit tu-
mor. Tumor in tumore cauſe eſt: vt ſit corpus in corpore:
hunc in modum elicitur ſuperfluo ac temere vacuū pro-
pter illam rationem adhibitū fuiſſe: vt corpora q̄ ſe ipſa
cōdere ⁊ recipere non poſſent in ſe: haberēt vacuū in qd
reciperenƒ: ſed ⁊ hinc vel clari⁹ cōſtabit vacuū ſupfluere.

UVA. BHSC. IyR_086_3

78 Nam ſi cuiuſqꝫ rei dimēſus qui a qualitatibus ſaltē rōne
diſtrahit̃:nihil differt a vacuo: corpora aūt quū mouent̃
vna cū ſuis queqꝫ dimenſionibꝰ mouent̃: qdnā corporibꝰ
opus eſt:ſpacijs dimēſionibuſqꝫ nō ſuis? Si.n. vt quicqꝫ
dimēſionē hꝫ ⁊ ſpaciū ita indiget alterius dimēſionis et
ſpacij:ipm quoqꝫ vacuū: qꝺ ſm illos dimēſionē hꝫ ⁊ ſpa-
ciū:alterā ſubinde ſibi dimenſionē ⁊ ſpaciū coaptabit:at-
qꝫ hec deinceps aliā ad vſqꝫ infinitū. Hactenꝰ illud egimꝰ
79 vt ꝓbaremꝰ vacuū ſeparatū nō poſſe conſtitui.
Unc ne illud quoqꝫ poſſe cōſtare:qꝺ rebꝰ inſer-
n tū diſtributūqꝫ dr̄. Sūt.n.q id ex cōpreſſiōe am-
pliatōeqꝫ corpoꝝ colligāt. Nā ſi cōpreſſio inquiunt
ē quotiēs corpus ex amplo tumore in exiguum
reſidet:ampliatio quotiēs de exiguo in ampliū attol-
lit̃:neceſſariū videri vacuū eē rebus imixtū:in qꝺ ⁊ dēſē-
tia abeant ⁊ rareſcētia diffundant̃. Neqꝫ cōpreſſionē mō
ampliationēqꝫ adimi ſublato inani:ſed ceteros indē motꝰ.
Quū.n.qppiā mouet̃ i loco:corpora circūſtātia p q trāſi-
tū facit cogunt̃ i anguſtū:⁊ quaſi coercēt ſe vt aditū nouo
tanqꝫ hoſpiti faciāt:atqꝫ ita vacuā regionē relinquūt:qle
ſepe aīaduertimꝰ fieri:quū qs p cōfertiſſimā multitudinē
iturꝰ hinc atqꝫ illinc ꝓpſo decedēte trāſmittit̃:ꝙ ſi corpo
ribꝰ inane nō eēt ibibitū:ſequeret̃ vna re loco mota muta
re orbē fluctuareqꝫ vniuerſum. Et quū ꝓxima a ꝓximis
queqꝫ corporibꝰ pellerent̃: celū qꝫ ipm elidi ꝓindeqꝫ mū
do egredi ⁊ quaſi circūfluere oporteret:qꝺ i natabulis ⁊
vrnātiū vaſis cernit̃: cū in ijs aliqꝺ corpus mouet̃. Atqꝫ
huic ſnīe aderat xuthus ignorās reciprocationē:ſucceſſi-
onēqꝫ corpoꝝ in eodē loco nō ſolū fieri motu circulari ſo
lere:qꝺ ille quoqꝫ videbat:erat.n.illuſtrius qꝫ vt cōniueri
poſſet:ſed ⁊ motu quoqꝫ directo. Tātū paulo obſcuriꝰ:di-
cebat ⁊ illud xuthus. Niſi vacuū aſciſceret̃:corpora in cō
uerſionibꝰ equalē eē amplitudinē retētura: ita ex aq ſex-
tario ſextariū aque extituꝝ. Nā q ampliari poterit:ſi regi
one ⁊ loco caruerit:in quē dilatet̃ atqꝫ fundat̃:niſi qs orbē
vniuerſū vt dixi defluctuare ⁊ exagitari ꝯceſſerit. Et dū
vacuū minus cupit vitare icidere velit in maius. Nā quo
deciderit aut obſecro fluctuauerit mūdus? In corpore cer
te nō poterit:in vacuo igit̃ qꝺ circūfundat̃ mūdo. Plane
rareſcēdo corpora ampliari ꝯſtat argumēto vaſoꝝ:que
aere ꝗt liquore:plus nimio rareſcēte diſſiliūt. Nā muſti
quoqꝫ dolia humore largius difflato euaporatoqꝫ interiꝫ
diſrumpunt̃. Ubi nā igit̃ amplificate res recipent̃:niſi cō
80 tinēs quaſi decederet:⁊ in vacuas ſedes ſeſe cōferret.
Erum ſi vacuū corporibus ita inſitū putāt: vt in
v raro corpore ſpacia qdā inania ſeparatim habe
antur q poſſint corpus excipe: eaſdē excitabimꝰ
rōnes:qbus ſupra: ⁊ loci: ⁊ vacui ſeparatim au-
ctores coarguimꝰ. Nec releuabit illas remediū ꝙ diſtru
81 ctū ⁊ qua ceſim deminutū dicat̃:qua correctiōe illi contra
difficultates eas ſe cōmuniūt:qbus occurſum eſt ijs:q co-
actum illud ⁊ ſolidū abiūxere corporibus. Utriqꝫ enim vi
dentur ſpacium ſeparatū admittere. Quod ſi nō ſepara-
tum:ſed inſertū: ⁊ vt ita dicam dilutū infuſum inſperſūqꝫ
raris corporibus volūt: qꝫqꝫ veriſimilius aliquāto nō tm̄
vere loquūt̃:primū ex ea ſententia euenit:vt vacuū nō cu
iuſqꝫ delationis cā ſit:ſed eius dūtaxat q ſuperna ſpectat.
Nam ſi id in quo vacui plus ineſt:rarius leuiuſqꝫ eſſe ne
ceſſe eſt:q autem rariora leuioraqꝫ ſunt:ſurſū etiā facili-
us migrant: eius delationis tm̄ qua in ſublime niſus eſt:
cauſa relinqtur vacuo. Ea ꝓpter ⁊ ignem eſſe rariſſimū
putant:quia ſurſum celerrime deuolat. Propterea non
quemadmodū locus cauſa motus eſt: ita vacuū cauſam
eſſe faciūt motus:ſed quemadmodū vtres retibus innexi
eo ꝙ ipſi fluitant: retia quoqꝫ in ſummo conſtituunt: ita
⁊ vacuū eo ꝙ ipſum ſurſum fertur:ſubſtentat ⁊ leuat eti
am rara corpora. At quo modo ferri vacuū quem eſſe lo-
cū vacuo arbitrant̃? Certe dari alterū vacuū eſt neceſſe:
82 in quo vacuū qꝺ fert̃ in motuqꝫ eſt:recipiat̃. Sed ſatiſfa-
ciat vacuū motui leuium:grauibus quo modo ſatiſfaciet
quā afferūt cām:quur illa deorſum precipitent̃ ⁊ ruant?
Nō.n.cōſequio trahunt̃ a vacuo quēadmodū leuia. Quā
igit̃ cām afferūt? Nū nām? Ac poterāt hoc idē de leuibus
dicere:deqꝫ ijs q ſurſum incedūt. Deinde ſi quo qcqꝫ rari
us ⁊ inanius eſt:eo ocyus euolat:manifeſtū eſt ipm inane
eſſe ocyſſime euolatuꝝ. At in vacuo motū ocyſſimū aſſi-
gnare nō licet:neqꝫ tp̄s oino vllū:in quo motus ille exer
ceat̃. Nā ſimul tp̄s dederis: vacuū ꝓportionē habebit ad
plenū. Qꝺ ſi dixerint vacuū p ſe moueri aut euolare non
poſſe:quū ea lege corporibꝰ additū inſertūqꝫ ſit:vt nunqꝫ
ab illis ſeparet̃:doceāt nos: quū dēſentia corpora cōtra-
hunt̃:vtrū excludāt ⁊ exprimāt vacuū an retineāt. Si ex-
cludūt:palā eſt vacuū p ſe moueri poſſe:ſi retinēt: qd er-
go cōferet ad cōpreſſionē? ſi etiā cōdenſatis corporibꝰ va
cuū ſubeſt adeqꝫ vt priꝰ. Cū.n.vacuū illi ad cōdēſationē
maxime neceſſariū opinent̃: vt in illud coacta ꝯſtrictaqꝫ
corpora ſeſe recipiāt:q fieri pōt:vt tū ante tū poſt dēſatio-
nē tantūdē inſit corporibꝰ vacui? Et ſi fieri illud pōt: quo
tuebunt̃ ne tantūdē molis ⁊ amplitudinis habeāt: qꝫtū
anteqꝫ cōdenſuiſſent:ſi neqꝫ corporis qcqꝫ:neqꝫ vacui vl
la pars abeſt? Itē quō vetabūt:ne denſari corpora in infi-
nitū poſſint:ſi ſp tantūdē vacui ſubſitū eſt. Qꝺ ſi abire aut
decedere vacuū cōpreſſione facta cōceſſerint: quonā abi-
bit? quo pacto mouebit̃? qualis nā motus erit vacuo natu
ralis. Nimirum dicant illud oportet: q leuibus debetur.
At quomodo fiet in tempore velocitates certe comparari
non poſſunt.
Ed qm̄ veriſimile eſt qꝺ putāt:vacuū eſſe conſti 83
ſ tuendū in rebꝰ vt denſentia ⁊ cōpreſſio fieri poſ-
ſit:videt̃ in preſentia indicādū:quēadmodū no
bis ſine ope vacui cōdenſatio ſit ſuperſtes. Equi 84
dem primū id facillime ac breuiſſime poſſem refellere va
cuū nō eſſe neceſſariū argumēto illo qꝺ afferūt: ꝙ cū aq
mutat̃ in aerē:maior viſit̃ aeris amplitudo:quia:qꝺ ⁊ no
tari velim:nihil videt̃ obſtare quin e cōtrario aliꝰ aer alio
loco eadē mēſura cōuerti poſſit in aquā:atqꝫ ita p hec cō-
ſarcinato qꝺ laceſſitū fuiſſet:par vtrinqꝫ rō fiat: quaſi re-
prehenſione quadam ⁊ compenſatione nature: que inſti
tuit vt vtriuſqꝫ elementi modus equamento amplitudi-
nis vtcūqꝫ facto: naturali hac viciſſitudine ſolidet̃. Sed
cōmodius ⁊ dignꝰ tāta re puto recēſere id altiuſcule ⁊ rō
nibꝰ addicere neceſſarijs: ⁊ ſumptis ex ijs q cōfeſſa olim ⁊
cōprobata ſūt nobis: itētio ē corpora poſſe abſqꝫ inani dē
ſere atqꝫ rareſcere oſtēſum eſt calidi:frigidi:duri: mollis
dulcis amari:humidi:ſicci. Poſtremo cōtrarietatis cuiuſ
qꝫ nālis vnā eē ſubiecta māīn p ſe iprecabilē imortalēqꝫ
ſeculis oībꝰ: eāqꝫ in actū de poteſtate cōferri atqꝫ cōſtitui
qꝫuiſqꝫ a rebꝰ abiuncta nō ſit:obtinet tm̄ definitionem atqꝫ
nām diuerſam a rebꝰ. Ea ſubſtātie alteri q reꝝ eſſentie vis
atqꝫ rō eſt:dico forme iugata ⁊ copulata cōſtituit res q cō
creta ⁊ cōpoſita appellant̃: qꝫqꝫ vō numero vna ē: vicibꝰ
tm̄ infinitas formas alternat fundit̃ premit̃: mille modis
putat inſculpit̃ fingit̃ effigiat̃ afficit̃: pſſa calcataqꝫ dēſitu
dinē ⁊ ſpiſſitudinē facit:attenſa ⁊ fuſa raritudinē leuitatē.
Quēadmodū vō quotiens calet ⁊ friget nō diuerſarū na
turaꝝ cōfuſiōe miſtione ue calet ⁊ friget. Nā qꝫqꝫ calor et
frigus diuerſe res ſūt:eadē tm̄ mā eſt:q viciſſim ijs tāetſi cō
trarijs ſternit̃:qqꝫ ad ea de poteſtate ad actū refert̃. Quē
admodū inqꝫ tāetſi cōtraria ꝝ qlitatū oēm affectionē colo
res ſapores ⁊ id genꝰ ceteras ꝯcipit:nō tm̄ alia ē q mō ca-
lida:mō frigida:mō ſiti ſaporis:mō fatui:mō nigra:modo
cādida cernit̃. Et quēadmodū numero vna eſt:q calida:
⁊ frigida reddit̃:ita vna ⁊ eadē eſt:q magna ſit atqꝫ parua
cum.n.eadē materie portio qnqꝫ aqua: qn aer fiat:inter-
dum ampla:interdū anguſta:nec ſit aliud: quod aqua fa
ctum eſt aliud quod factum eſt aer:ſed eadem plane na-
tura vtrumqꝫ facta eſt. Igitur et quum materia ipſa de
aqua ſit aer:nullo addito extrinſecus corpore; aut vacuo

UVA. BHSC. IyR_086_3

intrito maioꝛ ⁊ amplioꝛ reddit. Cõtra quũ de aere aq̃ fit:
nullo deraſo ademptoue minoꝛ ⁊ arctioꝛ ꝓuenit. Atq; in
hoc maxime diſſidemus ab ijs: qui ꝑ cõcretionẽ excretio,
nẽq; oꝛtus rer abſoluũt. Illi ꝑ appoſitionẽ ⁊ defectionez
generatiões ⁊ coꝛruptiões cõſtituũt: neq; ſubiectũ vnum
oibus elemẽtis inſternũt. Nos vnã materiã rebus ſubſitã
haberi ꝓbauimus: que in totũ mutaret atq; in varios mo
dos ⁊ foꝛtunas ꝯverteret. Queadmodũ itaq; vna q̃q; ſit
caleſcit eadẽ ⁊ frigeſcit nõ alteri⁹ rei mixtura appoſitura
ue: ſed ſuapte potẽtia ꝑ quẽ illa ipſa eſt in q̃vertit: ita ⁊ ma
gna ⁊ parua euadit nõ acceſſione magnitudinis detracti
oneue: ſed illa ipſa vi ſua: q̃ vtrãq; amplitudinẽ potentia
cõtinet. Eodẽ igit modo ſi aer dehiſcẽdo rareſcẽdoq; pã,
ditur: aut craſſeſcẽdo ⁊ coeũdo cõpellitur in anguſtũ atq;
ꝯtrahit: tota ea ratio tribuẽda materie eſt: que cum pote,
ſtate tũ magna tum parua ſit: interim actu interi poteſta,
te ſub vtroq; exitu viſitat. Ut enim cũ quid de calido calẽ
tius ſit: nõ ita videt mutari quaſi prius aliqua pars nõ fu,
erit calida. Nam ⁊ calida erat vniuerſa materia anteq̃ ca
lidioꝛ fieret: ⁊ nulla pars erat non calida: ſed nunc cũ cre
mẽtum ⁊ tenſio caloꝛis ſit: vniuerſa atq; omẽs partes icre
mentũ ſimul accipiũt. Nã ſi partes alie calide haberẽtur
alie calidioꝛes: quũ materia facta calidioꝛ eſt: vtiq; nõ eẽt
numero vna materia: q̃ pluris minoꝛiſq; differẽtias ⁊ mo
menta reciperet: aut q̃ de calida calidioꝛ fieri videret: ſed
preſenti ac precedẽti caloꝛi nouus caloꝛ adiectus ⁊ admi
xtus acceſſiſſe intelligeret. Queadmodũ itaq; hoc recte
in affectionibus dr: ita in denſcentibus ⁊ rareſcentib⁹ coꝛ
poꝛibus recte dicetur vnã ⁊ eandẽ haberi materiaz: que
vtrũq; recipiat nõ foꝛinſec⁹ q̃cq̃ nõ igredi: nõ egredi vt
dicũt ij q̃ vacuũ rebus inſitũ volũt. Ignoꝛãt plane illi nãz
materie: nõ ſequius atq; ij qui in ferro: qd canduiſſet igni
non in materia cõceptũ ignẽ putabant: ⁊ ferrũ in ignem
eſſe cõuerſum. Poſſumus ⁊ aliud exẽplum afferre. Par
tes circuli deuexe ⁊ curue oẽs habentur. Si igitur in in,
terioꝛa nitãtur ⁊ vergãt ad centrũ: atq; ita in minoꝛẽ oꝛbi
culũ ſe cõtrahat ⁊ coꝛrigat circulus ſubeunte vndiq; cur
uamine ⁊ decendente partiliter deuexerioꝛes ꝓculdubio
incuruioꝛeſq; fient: nõ q partes alique q̃ in circulo fue,
rint maioꝛe de rectis cernue ⁊ incurue ſint future: ſed q
que curue fuiſſent prius: modo ꝓnioꝛes curuioꝛeſq; ha,
bebunt. In totum plus ⁊ minus nacte res dicunt: nõ pro
pterea q quicq̃ adſit abſitue: ſed q ea q̃ adſunt tentionez
tota aut remiſſionẽ accipiunt: vt quũ alique res calidio,
res dulcioꝛes cãdidioꝛes efficiũtur. Ita quũ materia aut
extẽdit aut cõtrahit: neq; veterẽ amplitudinẽ perdit: ne,
q; nouã acquirit: vt ſentiũt ij qui vacuũ eius rei cãm con
ſtituũt. Sed idẽ ſubiectũ: eadẽ natura de amplo tumoꝛe
in exiguũ coercetur: ⁊ de exiguo in amplũ expanditur id
qd de circũferẽtia circuli pauloante mõſtrauimus. Idem
igitur erit ⁊ qd denſum ſit: ⁊ quod ſit rarũ: ⁊ vna erit vtri,
q; materia. Neq; rara exiſtimãda: q̃ ibiberint vacuũ: den
ſa que excuſſerint. Sane denſa ſunt grauia. Rara ſunt le
uia. Itẽ denſa viã moliunt deoꝛſum. Rara ſurſum cõmi,
grant. Q̃obrẽ ſi vacuũ nihil conducit vt rara ſint: neq; cõ
ducet vt ſurſum ferãtur. Item ſi nihil conducit vt denſa
ſint: neq; cõducit vt deoꝛſuz ruant. Plane denſuz ſpectat
vt graue ⁊ durũ ſit rarum: vt leue atq; mobile: nõ tñ hoc
perpetuum eſt: nec vt quicq; durius eſt: ita etiã grauius
fuerit. Nam in ferro ⁊ plumbo diſſonat ratio. Ex ijs que
dicta ſunt late patet: vacuũ neq; ſeparatũ: neq; aggrega,
tũ: neq; in raris coꝛpoꝛibus eſſe permixtũ: ſed ne potẽtia
quidem. Quod ſi cui libuerit vacuum dicere id qd cauſa
mot⁹ ſit: qdq; efficiat vt graue ſit quicq; aut leue: ꝑfecto is
videbitur contendere vacuũ eſſe materiã. Ea eſt q̃ rarita
tem ⁊ dẽſitatẽ recipit. Raritudinẽ ⁊ denſitudinẽ cõſequũ
tur grauitas leuitas durities mollities. Harũ altere de la
tionis cãe ſunt: grauitas leuitas. Altere patibilitatis ipa,
tibilitatiſue ⁊ cino alteratiõis durities mollities. In hũc
modũ hactenus de vacuo egiſſe ſit ſatis.

Equit vt de tẽpoꝛe agamus: ſed prius eſt: vt rõ 87
nes cõmunes quidẽ ille atq; extrarie: ſed accom
modate ⁊ neceſſarie afferant: quibus ſit ne tẽp⁹
reuocari ſolet in dubiũ: quib⁹ ꝑſolutis tum dein
de quid ſit: ipſi pede cominus collato docebimus. Nihil 88
eſſe tẽpus aut egre eſſe ⁊ pꝛoꝛſus obſcure de ſequẽtib⁹ ſta
tim ſuſpicari quis poſſet. Primuz cõſtat ex non entibus:
nam pꝛeteritũ fuit nõ eſt: futurũ erit nondũ eſt: ex ijs dies
⁊ menſis ⁊ annus ⁊ infinita ad hoc eui lapſa nataq; ſecu,
la texũtur. Qd ex nõ entibus conſtat: neceſſario nihil eſt.
Momentũ vo: ⁊ id qd ſub hoc verbo nũc ſignificatur nõ
pars tẽpoꝛis eſt: ſed exitus terminus ⁊ confinitũ tẽpoꝛis.
Pꝛeterea partes rei q̃ conſtãt ex partibus: aut oẽs extant 89
aut alique: oẽs vt in linea bipedali: alique vt in ludis in
pompa in bello: tẽpoꝛis qd ⁊ cõtinuũ eſt ⁊ cõſtat ex parti,
bus: nulla pars extat: ſed trãſabiere exoluereq; alie: alie
ſunt future. Naz momẽta diximus ſupꝛa nõ eſſe tempoꝛis
partes: alioq̃n ſecari poſſent in partes: ⁊ metiri totũ ⁊ om
nino dimẽſum aliquẽ ⁊ amplitudinẽ obtinerẽt. Ea enim
natura partiũ eſt: ex quibus aliqd totũ integratur: qd di,
ſtrahi ⁊ dirimi poſſit in partes. Sed neq; ex momẽtis cõ,
ponit tẽpus: ſed ex pꝛeterito: ⁊ futuro tm̃. Non erit ergo 90
tẽpoꝛis pars momentũ De ipſo quoq; momẽto: qd prete
ritum ⁊ futurũ definit: ſeoꝛſum videt in queſtionẽ vocari
quemadmodũ ſit: vtrũ vnũ habeatur idemq; ſemꝑ: an
aliud ſemꝑ atq; aliud obiter pꝛodeat: ita vt ipulſo ⁊ coꝛ,
rupto pꝛioꝛe: poſterius ſubinde aliud cõtinue ingeneret
Nã plura eẽ ſil momẽta nõ poſſũt. Qñ neq; partes tẽpo,
ris plures ſimul poſſũt exiſtere: niſi altera ꝯtinere altera
contineri intelligẽtur: vt quũ dicim⁹ adeſſe menſem ⁊ ca
lendas: in eo vo qd pꝛopꝛie adeſt ⁊ inſtans iunctũue eſt ſi,
ue momentũ nõ poteſt intelligi cõtinere: vnũ: alterũ cõti
neri: vnum amplius: alterũ minus. Quare neceſſe eſt coꝛ
rumpant ⁊ obꝛuat prius: vt poſterioꝛa ⁊ ſequentia gene,
rent. Quũ vo coꝛruptũ omne coꝛrũpat in tẽpoꝛe: momẽ
tũ ſi coꝛrũpit. aut in ſeipſo aut in tẽpoꝛe coꝛrũpet: ſed enĩ
nõ in ſeipſo: idẽ eniz eſſe: ⁊ nõ eſſe ſimul eueniet: q2 eodez
pũcto coꝛrũpi generariq; opoꝛtebit: nec ſequi⁹ fuerit ac
ſi hoc lignũ in ſeipſo coꝛrũpi ⁊ in ſeipſũ mutari cõuertiq;
diceres. Si in alio tpe: q̃ro vtrũ tẽpus illud bꝛeuiſſimũ ſit
vt momẽtũ: an dimẽſu aliquo ſit. Si vt momẽtũ duo mo,
mẽta habebunt: ſimul ⁊ id qd coꝛrũpẽdũ eſt: ⁊ id in quo
abſoluẽda coꝛruptio eſt: ſi dimẽſu aliquo: nec momẽtum
ſit: aut pꝛeteritum igit: aut futur erit. In neutro definere
aut coꝛrũpi momentũ põt: nõ in pꝛeterito: quia quũ oꝛtũ
illi⁹ momenti pꝛeceſſerit: ſequeret momẽtũ fuiſſe coꝛru,
ptũ anteq̃ oꝛtũ. Nec in futuro: q2 quũ futur nõdũ ſit: mo
mentũ illud nunq̃ coꝛrũpi poſſet: ſed ſemper coꝛrũpen,
dum: ⁊ ſemꝑ coꝛruptũ iri videret. Nã ⁊ id quoq; futuruz
ſemꝑ eſt in quo coꝛrũpi debet. Sed ⁊ facili⁹ hoc idẽ explo
rabim⁹ alia via ſic pote. Tẽp⁹ oẽ pꝛeterito ⁊ futuro deſcri
bitur: ſi in tempoꝛe momẽta definerent: id qd expers im,
perſq; eſt: ⁊ omnino minimũ atq; bꝛeuiſſimum: attende,
retur diffunderetur q; cum eo quod partes ⁊ amplitudi,
nem ⁊ dimẽſionẽ haberet. Jam ſi momẽta mutuo ſeſe nõ
tangũt: quia tẽpus nõ cõſtat ex momentis: queadmodum
linee non conſtãt ex punctis: atq; hoc nobis hoc loci ſim,
plicius: ⁊ rudius dr poſt etiã cõpꝛobabit: ſi momẽta igit
attigua nõ habent: occurrit quidã abſurdius ⁊ maius in
cõmodũ. Nam ſi momẽtũ in alio momẽto coꝛrũpit inter
momẽtũ qd coꝛrũpit: ⁊ momẽtum in quo coꝛrũpit: ꝑcul,
dubio iaceat aliqd tp̃s neceſſe ẽ: queadmodũ iter q̃q; pũ,
cta capit linea: totũ igit hoc qd itercipit tp̃s momẽtũ illd
durabit. At in medo tpe infinita ſunt momẽta: qñ diuiſile
in infinitũ eſt tp̃s eo q cõtinuũ. Erũt igit plura ⁊ infinita
momẽta. Hec cõſequunt: ſi cõtinue aliud: atq; aliud mo,
mẽtũ gignat ⁊ fluat. Si vo vnũ idemq; in toto tpe ſtatuat
Primũ quero qui poſſit temp⁹ hoc totũ qd omnino cõti, 91

UVA. BHSC. IyR_086_3

nuũ eſt:aut finita aliqua eius pars:dies mẽſis annus vno
92 tm̃ nõ duobus extremis:⁊ terminiſ claudi? Quõ inq̃ꝫ vnũ
idẽqꝫ momẽtũ ſit:vnde menſes auſpicanť ⁊ ordiunť itrã
tes ⁊ quo deponunt ⁊ fiũt exeũtes:qñ nullius rei diuiſilis
⁊ finite vnus tm̃ terminus aut extremũ habeť: non linee
nõ ſuperficiei nõ corporis. Scdm quero:ſi vnũ idẽqꝫ mo
mẽtũ ſp manet:quo euũ inuehiť:quũ ⁊ eſſe ſiľ ⁊ fieri ſiľ ea
dicanť que eodẽ tẽpore ⁊ ſunt ⁊ fiũt:nõne vetera cũ nouiſ
⁊ noua cũ veteribus confundenť. Nec regnũ Nelei ab i-
perio Ceſaris tẽporibus diſcrepat. Nihil.n. preteritum
eſſe poſſet:ſi momentũ vnũ idemqꝫ oibus etatibus oibus
ſeculis permãſiſſꝫ. Hactenus expoſitũ nobis ẽ ad ea:qui
bus tẽpus tolli videtur.
93 Eteꝝ ea que de tẽpore tradita a maioribus ſunt
c tm̃ abſunt:vt inde aliquid adiumenti capere po
ſteris liceat: vt ij qui modo cõmentationẽ illam
ineunt nõ mõ nõ ꝑſoluãt:ſed rẽ ſuapte natura lu
bricam ⁊ ancipitẽ maiore periculo cõſtituant. Id qꝺ nos
pauloante cõmiſimus. Qꝫtum enim obſecro ⁊ obſcura et
aliena ſunt illa:q̃ a nõnullis iactata ⁊ tractata reperio di-
cẽtibus ſpherã ⁊ globũ vniuerſi orbis ipſuꝫ eſſe tẽpus ar
gumẽto:ꝙ queãdmodũ in celo ſunt oĩa:ita in tẽpore eſſe
oĩa videanť. Atqꝫ hoc illoꝝ ego primũ accuſo:ꝙ rẽ multi
iugo ſignificatu fuſam ⁊ variã pro vnius rei ſigno accipe
⁊ abuti videntur. Nã quũ eſſe in aliquo rẽ multifariã di-
cať:id qꝺ nos hoc libro diſtinximus ipſi ad vnã mõ ſigni
ficationẽ accõmodant. Nã imꝑitia diſputãdi ⁊ reſoluẽdi
tãta fuerunt:vt rõnis falliciosiſſime ſed ꝑſpicue alioquin
decipulũ preuidere nequiuerint. Atqꝫ ita illi facile irreti-
ti atqꝫ ſuffoſſi videre videnť:idẽ eſſe celũ ⁊ tẽpus. Iã quid
erat facilius:q̃ꝫ huiꝰ videre cõtrariũ. Tẽporis partes pre
teritũ ⁊ futurũ ſunt:celi nõ ſunt:tẽpus fit:celũ iã eſt:celum
ſubſtãtia ẽ:tẽpus ſubſtãtia eſſe nõ põt. Sed quid ego hic
ſuꝑfluo imoror? Stultũ mediuſfidius eſt:opinionẽ taꝫ le-
uẽ:tã ſupine ſimplicitatis inceſſere preterq̃ꝫ exoletã ⁊ ru
94 dis cuiuſdã olentiſſimã vetuſtatis. Proinde alij nõ ipſũ
celũ:ſed ipſam totius cõuerſionẽ celi tẽpus faciũt. Ex ea
ſentẽtia primũ id ſequiť:diẽ ⁊ noctẽ nõ eſſe tẽpus:quũ ne
q̃ꝫ nox ſeorſum neqꝫ dies cõuerſio ſit celi totius:ſed hemiſ
perioꝝ Semirotũdoꝝq̃ꝫ ⁊ partiũ celi circuitus. Preter
ea rotatio vniuerſa celi nõ vna nec ſimplex eſt:ſed ex plu
ribus motibus cõſtat ⁊ quidẽ aduerſis ⁊ obnitẽtibus:mũ
do. Tẽpus vͦ ⁊ vnũ ⁊ ſimplex eſt. Itẽ motus celi totiꝰ nõ
eſt equalis:ſed q̃ ſub eqnoctiũ ociſſimus eſt:ſub polos re-
pigrať ⁊ quaſi retundiť:tẽpus rebus oibus idẽ eq̃leqꝫ ha
betur. Iã q̃ fieri poſſet:vt tẽpus eſſet in terra:eſſet in mari
ſi vertigo ⁊ volubilitas celi ipſa tẽpus fuiſſet:niſi quis ne
hoc quoqꝫ reueritus ſit dicere terrã ⁊ mare cũ celo cõuer
ti. Deinde ſi ⁊ queãdmodũ Plato fingit:captiui a pueris
hoies in arctiſſimas tenebras ſubterreniſ atqꝫ illuminis
carceribus includanť:intellectũ tẽporis atqꝫ ſenſum ha-
bebunt:cõuerſionis habere nõ potuerũt. Preterea ſi plu
res mundi forent:qđ qdem iam videť Democrito: plura
quoqꝫ ſimul tẽpora cõſtitui oporteret. At hoc diſſentane-
um eſt:q̃ꝫuis enim motus plures eodem tẽpore habeanť
plura tñ tẽpora ſimul haberi nõ poſſunt. Suꝑ hec ſi veꝝ
eſt ante conditũ celũ motũ aliquẽ exordinatũ ⁊ incõditũ
fuiſſe:cui ſententie conſtat graues alioqn autores adeſſe:
nõne tẽpus ante conuerſionẽ celi fuiſſet. Nam motus oĩs
ſiue ordinatus ſiue exordinatus ſit: ſpatiũ tẽporis exigit
95 quo decurrat. Atqꝫ hec longa diſceptatione nõ egent. Il-
lud potius ꝑpendẽdũ qꝺ ⁊ latius patet: ⁊ generalius eſt:
vtrũ motus aut mutatio vlla ſit tẽpus. Quilibet motus in
re mota tm̃ habeť: atqꝫ eodẽ ĩ loco vbi res mota ẽ vtpote
ad definitionẽ rei mote ⁊ rationẽ eſſentie ꝑtinẽs. At tẽpus
vbiqꝫ ⁊ rebus oibus idem adiungiť. Motus itẽ aliꝰ ocior
ꝑnitiorqꝫ ſegnior ⁊ retardior alius. Eq̃le ſemꝑ eſt tẽpus:
96 atqꝫ hoc neqꝫ ꝓlixũ neqꝫ difficile fuerit indicare. Tarditas
⁊ velocitas tẽpore deſcribunť:finiť id enim eſſe velocius
qꝺ breuiore minoriue tẽpore plus ſpatij peragit:tardius
qꝺ pluri minus. Tẽpus vͦ nõ deſcribitur tẽpore:nec eniꝫ
fieri poteſt paruo vt tꝑe multũ tẽporis laťba: neqꝫ contra
multo vt parũ. Nõ ſolũ aũt rõne hac velocitatis ⁊ tardita
tis differũt motus ⁊ tꝑs: ꝙ ille ꝑtinere ad motũ videntur
ad tẽpus nõ videnť: ſed etiaꝫ illa ꝙ q̃ꝫtitas motus tẽpore
definiť:vt lõgus is multuſqꝫ habeať q̃ multo tẽpore agiť:
breuis cõtra q̃ paruo. At tẽporis q̃ꝫtitas nõ definiť tẽpore
q̃ꝫuis enim multũ ⁊ paruum tẽpus dicať:nõ tñ dr̃ multuꝫ
⁊ paruũ per collationẽ ad tꝑs quõ illa motui tribuũť:ſed
alia rõne quã infra reddemus. Iam patet tẽpus:neqꝫ mo
tum:neqꝫ mutationem eſſe.
Unc queramus vtrũ ſit aliq̃ ſaltẽ affinitas inter 97
n motũ ⁊ tꝑs:an geri potius ceſſationiqꝫ finitimũ
videať. Sed quanã id explorauero inges:facilli
me qdẽ opinor:ſi conſideraueris habitũ in quo
vtiqꝫ ſepius cõſtituti ſolemus p̃ſentiſcere ⁊ deꝑhẽdere tẽ
poris fluxũ. Ac recordare qdẽ primũ ſi qñ de lõga in ſom
nia atqꝫ excubia feſſus aut ex laſſitudine aliq̃ obdormiui
ſti arctius: ⁊ qꝺ de Ulyxe Homerus ſcribit:ſi qñ qetẽ pla-
cidiſſimã illã ⁊ morti ſimillimã carpſiſti: tũc Hercules ẽt
ſi te ſomnus in alteꝝ diẽ attinuerit:ſimul expgitus es: ni-
hil interim tẽporis fluxiſſe aduertiſti. Qꝺ Heroibus illiſ
q̃ in Sardo dormierũt accidiſſe fabule narrãt. Nõ enim
ſenſuꝫ vllũ habemus eius tẽporis: qꝺ dormiẽtibus nobis
abſumiť:ſed primũ momẽtũ extremo iũgimus: ⁊ mediuꝫ
tẽpus vt nõ ſentimꝰ:ita de medio tollimꝰ. Queãdmodum
itaqꝫ quũ merũ ⁊ ſolitariũ momẽtũ eſt:tũc nõ eſt tẽpꝰ:ita
quũ vnũ momẽtũ videť: qꝺ vnũ nõ eſt tũc tempus qꝺ pre-
terijt preterijſſe nõ videť. In totũqꝫ ipſi quũ aut nõ muta
mur mouemurue:aut cũ mutatio motuſue latet:tẽpꝰ ſen
tire nõ poſſumus:hinc ſit plerũqꝫ vt nos ⁊ qdẽ ĩcenatos
ĩ pranſoſqꝫ ĩprouiſa ⁊ ſubita nox adoriať ſuperueniatqꝫ
quotiens voluptate ſtudij alicuius cui ĩcubuimus capti:
aut in opus nobis plauſibile ĩpenſius itẽti labore nõ frã-
gimur:vnde oriť illico vt motus ille neqꝫ afficiat corpus
neqꝫ aĩo p̃ſentiſcať. E cõtrario quotiens laborioſe:aut fa
ſtidiẽter qcq̃ꝫ agimus gerimuſue q̃ motũ huiuſmodi ve
hemẽter ſolemꝰ aduertere neceſſe eſt vt ipſum q̃ꝫ tꝑs mi
rifice ꝑcenſeamꝰ. Ea de cã egroti ꝓlixos dies q̃runť: ⁊ te-
dia horaꝝ inceſſunt:ſepe illud occurrit Ariſtophanis in
ore: in aĩo eſt. Quãtũ iupiter ⁊ q̃ꝫ longũ noctis huius de
meaculũ. Ex ijs patet tꝑis ſenſum cũ ſenſu motus eẽ con
iũctũ: ⁊ ab eo potiſſimũ excitari atqꝫ pẽdere. Claꝝ ẽ igiť
tꝑs ſine motu nõ eẽ. Nõ ꝙ ipſi motu demũ itelligamus et
tꝑs: vt Galenꝰ iterpretať:ſed ꝙ de cogitatõe ⁊ intellectu
motꝰ in cogitatiõem: ⁊ intellectũ tẽporis veniamꝰ. Quur
igiť ille tam temere iſthoc deſcẽdit obrepſitqꝫ vel icãdi cõ
tradicẽdiqꝫ ſtudio? Immobilia multa cõcipimꝰ intelligi
mus cogitamꝰ: dũ mouemur: vt polos mũdi ⁊ cẽtrũ ter-
re:nihilominꝰ illa cũ motu nõ ſũt. Porro debuit audire
Ariſtotelẽ vtiqꝫ aptiſſima ⁊ clariſſima voce teſtãteꝫ dici-
tanteqꝫ. Nos ſimul ⁊ motũ ſentimꝰ ⁊ tꝑs. Sed ⁊ enim ꝑ
plurimũ refert: vtrũ iccirco tꝑs eẽ aliqđ motus dicas:q̃
ex notiõe motꝰ pendet notio ⁊ cõmonitio tꝑis:an iccirco
q̃ ipſi motu demũ itelligimꝰ ⁊ cõcipimꝰ tẽpꝰ. Uerũ Gale
nus in pleriſqꝫ oibus fere ad hũc modũ moleſtus impor
tunuſqꝫ ẽ. Nos igiť ſuꝑiora nectamꝰ: ſi tũc tꝑs non ꝑcipi
mus: quũ nullã mutationẽ ꝑcipimꝰ: illud aũt ſit quotiens
tꝑe ꝓ momẽto ⁊ indiuiſili vtimur. Cõtra ſi tũc tꝑs perci-
pimꝰ: quũ ⁊ motũ eẽ: ⁊ q̃ꝫ lõgũ ſit ꝑcipimꝰ: palã eſt tꝑs ci-
tra motũ mutationẽue nõ itelligi adeo:ſed ne eẽ quidem
cõſtareqꝫ poſſe. Sane ẽt ſi quieſcẽdo ⁊ nihil agẽdo motũ
alicuiꝰ corporis tecũ aĩo cõtẽpleris ſtatim cõceꝑis ⁊ itel-
lexeris tꝑs. Si enim obortis tenebris nullo corporis ſen-
ſu adagitato:nulla verba de foris auocãte:ſed ocio plane
ſũmo de nauigatione:de ambulatione:de lucta:de bello:
de pace ſoli conſiliũ aliqꝺ ineamus: cõtinuo videbiť ſeſe
nobis tẽpus offere. Ceteruꝫ nõ ſolũ tꝑs motũ aſſequitur

UVA. BHSC. IyR_086_3

adduciturq; cũ eo::ſed exaduerſum quoq; motus ipſe co
mitatur ⁊ reſpondet ad tp̃s. Nam ſimul lapſũ ⁊ confectũ
aliqđ tp̃s animaduertim⁹: ita atq; ſtatim admonemur et
motus: itelligimuſq; initam ⁊ pſolutã interea motionem
mutationem ue aliquam: vt ſi duas horas abiiſſe nobis co
gnoſcim⁹: non aliũde id colligimus: niſi de actibus: quia
ſ.ant deambulauim⁹: aut ſcripſimus aut declarauim⁹ tm̃.
Quãobrẽ neutrũ põt ab altero ſeiugari. Sane priores ra
tiones aſciſcunt non eẽ idem motus ⁊ tp̃s. Sequẽtes oſtẽ
dunt tempus ſine motu haberi poſſe.

99 Uapropter tp̃s aut accidens aut affectio aut he
q rens ⁊ additũ: vtcũq; annexumq; motu non ipſe
motus. exiſtimãdum. Nam accidentia ⁊ affectio
nes q̃uis non ſint a ſubiectis abiūcta: tñ eadem
ſubiectis non ſunt. Altius itaq; ordiendũ eſt: vt ea res q̃
latiſſime pateat. Quicquid per locũ mouet: quẽadmodũ
ex aliquo mouet in aliqđ: ita in aliquo ſpacio ⁊ interual
lo mouet. Atq; hoc ego cauſe facio cur motus quoq; ipſe
continu⁹ habeat: quia videlicet cum magnitudine q̃ con
tinua eſt attẽditur: ⁊ ſpacio q̃ſi allinit applicaturq;: q̃q̃
ſtabili ⁊ ſedẽtarie rei fluxat ⁊ ſubitaria. Quẽadmodũ ita
q; motus ex magnitudĩe vt ſit cõtinu⁹ obtinet: ita tempus
ex motu. Quare ⁊ ad motũ ⁊ ad tp̃s cõtinuitas ptinet: me
rito eius magnitudinis: in quã receptus eſt motus. Dicit
vo in magnitudine aliqđ prius aliqđ eſſe poſterius ſitu.
Prius. n. hoc punctũ: poſterius illud in ſtadio eſt: q2 hoc
ad carceres: illud iacet ad calcem. Quũ itaq; magnitudi
nis prius ⁊ poſteri⁹ aliqđ ſit: idem eſſe in motu cõpertũ ẽ
Prius in motu eſt: qđ ad prius in magnitudine ſuo motu
reſpondet. Poſteri⁹: qđ ad poſterius. Ue℞ intereſt ꝙ in
magnitudĩe prius ⁊ poſterius pmanent: in motu ſemper
aboletur ⁊ corrumpitur prius. Quãuis non ſit in motu
quicq; prius: niſi ſit itidem in magnitudine. Nec tñ ppe
tua in totum ratio vtrinq; eſt. Non eñ conſeruat prius
in motu quẽadmodũ in magnitudĩe conſeruatur. Eodẽ
modo q̃uis motus ſit eo continuus: q2 ſpaciũ continuũ
eſt: non tñ eodem iure continuus et ſpaciũ habituri. Nã
ſpacium ita continuũ eſt vt compareat ⁊ pmaneat vniuer
ſum: motus vt igitur fluat ⁊ idẽtidem pereat. Ex ijs patz
in motu eſſe prius atq; poſterius. Sed ⁊ ratio quoq; pari
ter explicata eſt: Nunc ad examinandũ videt: vtrũ prius
⁊ poſteri⁹ q̃ in motu ſunt: motus ipſe ſint: an aliq̃ res a mo
tu diuerſe: ⁊ vtrũ ſubiecto idem ſit motus ⁊ prius ⁊ poſte
rius que in motu ſunt definitiõe ⁊ ratione non idẽ. Pro
fecto videtur diſſidere motus a definitione prioris ⁊ po
ſterioris in motu. Nam ⁊ prius ⁊ poſterius magnitudĩs
q̃q̃ ſubiecto magnitudines ſunt: definitio tñ magnitudi
nis natura ⁊ definitione illo℞ abiũgitur. Js. n. qui prius
⁊ poſterius definit: ſitum ⁊ locũ i definitione cõſtituit. Jn
definitionẽ magnitudinis neq; locus neq; ſitus ingredit.
Eũdem in modum definitio motus a definitione prioris
⁊ poſterioris in motu diſſentit. Nam finitu℞ motũ: dicet
mobilis rei actũ eſſe prioris ⁊ poſterioris redditurus ra
tionẽ: altera via conabitur. Quẽadmodũ itaq; tametſi pa
ter ex ſubiecto ſit ſocrates: patris tñ ⁊ ſocratis rões eua
riant. Jtẽ quinari⁹ tãetſi ex ſubiecto ſit lignum: diuerſa tñ
⁊ citra ſubãm ligni definitio aſſignãda gnario ẽ: q2 gnari
us in eo ꝙ quinari⁹ nũer⁹ ẽ nõ lignũ. Jta pri⁹ poſterius
q; in motu: q̃q̃ ex ſubiecto habent vt ſint motus: diuerſã
tamẽ et demutãtẽ a motu eſſẽtiã obtinẽt. Ea nũc qñ a mo
100 tu differre monſtrata eſt: capeſcẽda nobis hoc loco diſq
rẽdaq; eſt. Jtaq; aniaduertẽdũ diligenter eſt: quẽadmo
dũ tum prius tũ poſterius intelligam⁹ in motu. Ergo quẽ
admodũ q̃diu lineã cõcipimus: vnã continuã integraz
perpetẽ: nihil neq; prius neq; poſterius notat in linea.
Sed ſimul diſiecta in partes eſt: aut inter puncta defini
taq; notulis: ſtatim prius hoc: poſterius illud in linea ſa
cimus: ita in motu prius ⁊ poſterius nõ ante cõcipim⁹ q̃
definiat ⁊ quaſi dehiſcat aut diducat in ptes: atq; ita vnus
ille tanq̃ alius atq; alius poſſit afferri. At quõ diuidi põt
motus? Num punctis: at motus caret ſitu ⁊ poſitu. Sz di
cendũ puto motũ: ſi nõ eũ qui ꝓprie eſt: ſaltẽ ſui generis
aliquẽ quaſi ſitũ habere: vtputa: ſcribit nũc manus conti
nuata ſerie nec interpollat ſtilũ: dico illũ motũ quẽ abſol
uit priorẽ eſſe eo quẽ initura abſoluturaq; eſt. Quãobrẽ.
nempe quia illum iam confecit: hunc incipit. Stat itaq;
ſecari motũ hũc poſſe: ⁊ aſſignari aliqđ hmõi diſcrimẽ in
eo: q̃le eſt punctus in linea: ꝙ ptis ꝑoris depoſitio finiſq;
ſit: ſequentis ortus initiumq;: ſignũ id (verbi gratia) ſit h̃
quod dico. Nunc ſi igit diuidere denuo motũ illũ currẽ
tis manus ⁊ volumini implexe voluero: vtar ne eodem ſi
gno momentoq; quo ſum in priori diuiſione vſus: an pre
ſẽte quod modo effero: imo qđ nemo iam poſſit efferre?
Patetq; me non illo priore quod abijt: ſed alio ⁊ inſtante
hoc atq; iuncto vſurũ. Ex ijs duobus ſignis vtrũ dixeris
prius: vtrũ poſterius? an anteq̃ reſpõdeas teſtatũ ſcriptu
ra eſt: illud eſſe prius: cuius opera interuentuq; priorem
diuiſionẽ cõmiſimus: illud poſterius: cuius poſteriorez.
Sed quãobrẽ prius eſt hoc altero? Num iccirco quia h̃ i
tabula ſcriptũ eſt hic: illud illic: nequaq̃: alioquin ſi ſcri
ptum non fuiſſet: neq; hoc prius: neq; illud poſterius ha
beretur: quod ridiculũ eſt. Nam quur ita? Conſtat igitur
prius hoc vtiq; preterijſſe poſterius alterũ ſubſequutũ.
Cũ ergo diuidimus motũ ⁊ in plura momentis ſecamus:
aliud q̃ tempus ⁊ tempis partes afferimus? Preteritum
enim ⁊ futurũ ex quibus conſtat tẽpus: nihil aliud ſũt q̃
ſeries prioris ⁊ poſterioris in motu: que momentis diffi
niuntur: ⁊ tanq̃ aliud atq; aliud numerant. Quare idem
erit tẽpus ⁊ prius ⁊ poſterius in motu nõ ſimpliciter: ſed 101
quotiens diffiniunt ⁊ numerant. Diffiniunt vo non alie
modo q̃ cum duo momenta afferũtur ⁊ accidunt animo
vnũ vt prius ⁊ prioris motus extremũ: alte℞ vt poſteri⁹
et poſterioris motus extremũ. Jtem nõ aliter diffiniũtur
q̃ extrema a medijs diuerſa eſſe concipimus. Quũ enim
animus eius momenti memor: de quo pridie cogitauerit
poſtridie de altero cogitat: continuo intelligit id eſſe tem
pus qđ duobus momentis: perinde ac duabus margini
bus includitur: atq; ita demũ vniuerſitatẽ illam poteſt di
ſtribuere in partes ⁊ horas quindecim aut ſexdecim dice
re: tanq̃ ſi de linea finita pedem quis recidat: duob⁹ mo
dis inditis punctis. Sed ⁊ vnũ quoq; momentuz ſepe fa
cit vt intelligat tempus. Uerũ hoc non abſolute aut per
petuo: ſed quotiens momentũ illud pro initio ⁊ pro exitu
inſumit. Nam ex hoc q̃ prioris ⁊ poſterioris ſenſus qui
dam elicitur. Jd eñ prius eſt cuius momentũ eſt exitus:
illud poſterius cuius initiũ. Jta omnino cõſit: vt natura
omnis ⁊ eſſentia temporis a priore ⁊ poſteriore in motu
ducatur. Erit igit hec definitio tẽporis: diſcrimen prioris
⁊ poſterioris in motu: quotiens diſtinguuntur diſcrimi
nanturq;: hoc eſt quotiẽs in numerũ veniunt ⁊ percẽſen
tur ab animo. Numerus enim nõ vnius eſt neq; eius rei
que impromiſcua penitus indiſcretaq; ſit: ſed eius q̃ par
tes diuerſas ſuiq; generis habeat. Non ergo motus ipſe
ſed partes in motu penes prius ⁊ poſterius numerate ſũt
tempus. Quare vt que dicta ſunt omnino breui concluſi
one teneamur: cõmodiſſime definiemus hoc modo. Tem
pus eſt numerus de priore ⁊ poſteriore motu collectus.

Llud aũt argumento eſt: tempus eſſe numerum
i oportere: ꝙ quicquid rationẽ pluris ⁊ minoris 102
capit: numero indicat eſtimaturq;. Numerus g̃
quiddã eſt tempus. Sed ⁊ prius atq; poſterius
recte adiectũ eſt: quod hinc liquet. Numerant motus et
quidẽ plures ſimul. Nam ⁊ augeſcere ⁊ caleſcere ⁊ defer
ri quis eodẽ puncto põt: atq; ita tribus ſimul agi moueri
q; motibus huiuſcemodi motuũ. Ternariũ numerũ non
dicimus eſſe tẽpus: ſed eum numerũ quez ſeorſum in ſin
gulis motibus prius ⁊ poſterius faciunt. Neq; perturba
ri quem velim: ꝙ quum numeratas partes in motu tem

UVA. BHSC. IyR_086_3

pus eſſe dicamus:nõ tam eñ numeratas res modo:ſed nu
merum in definitione locauimus. Nam res numerate ſo
lent interim numerꝰ dici.Queadmodũ.n.duplex ſignifi,
cãtia mẽſure eſt.Nam ⁊ quod menſurat:vt olla: vt cadus
vt modius.⁊ qð menſuraẜ:vt triticũ in modio: vt vinũ in
cado:vtrũqꝫ nomine mẽſure cõmunicat. Dicimur enim
heſitaſſe modium:non ligneũ: ⁊ bibiſſe cadum nõ ipſam
vegetem eneam:ita ⁊ numerus non ſolũ eſt is qui ex vni
tatibus conſtat:ſed ⁊ res ipſe que numeranẜ. Ille diſcre,
tus eſt nõ continuus:⁊ ad naturã temporis explorandaꝫ
ſignificandamqꝫ pertinere nõ poteſt: immo impedimen,
to eſt potius:hic continuus eſt:eo modo quo tripedane,
um telum.Neqꝫ accedendũ Galeno eſt qui tempus cauil
latur definitũ eſſe per tempus. Is quum pleraqꝫ ſignifica
ta prioris poſteriorisqꝫ dinumeraſſet:dixit cetera nõ con,
gruere definitioni prius ⁊ poſterius temporis ſolum vide
ri congruere. Ita efficiebaẜ vt tempus numerus motus
eſſet ſm prius ⁊ poſteriꝰ tpis.Sed ſciẽdũ eſt prius ⁊ poſte
rius:que in motu ſunt non habere a tempore: vt prius et
poſterius ſint: ſed econtrario potius efficere: vt prius et
poſterius adſint in tempore.Q autem prius ⁊ poſterius
in motu eſt:dictum eſt a priori ⁊ poſteriori in magnitudi,
ne proficiſci:vnde ⁊ continuitas naſceretur.Atqꝫ hoc eui
denter Ariſtoteles indicat. Prius inquit ⁊ poſterius in
loco primum habentur:inibiqꝫ poſitu conſtant ⁊ ſitu.Sꝫ
cum ea in magnitudine afferantur:neceſſe eſt in motu q̃ꝫ
eaſdem rationes afferi.Sed concedatur Galeno prius ⁊
poſterius motu nihil aliud ſignificare: q̃ꝫ prius ⁊ poſteri
us temporis:quid tum poſtea? Neqꝫ enim nos fere aliud
dicimus.Nam quum tempus eſſe prius ⁊ poſterius i mo
tu dicamus:neceſſariũqꝫ ſit:vt idem afferant definitiões
et nomina que definiuntur: nihil certe aliud fuerit prius
in motu:atqꝫ poſterius q̃ꝫ prius ⁊ poſterius tẽporis.Quã
obrem hoc illum latuit qui definitionem oppugnat:⁊ me
hercle tutius fuerat illam admittere.Sed ⁊ vt aliud atqꝫ
aliud tempus ſit:hoc facit motus: qui alius ſemper atqꝫ
103 alius cernitur.Ceterum queri ſolet:quum plures motus
ſimul ac pluribus locis exerceantur exercetur Athenis:
exercetur Lacedemone:exercetur Corynthi: quidnã cau
ſe eſt:quur non ⁊ plura ſint tempora? Quoniam inquam
idem momentum idem vbiqꝫ nunc eſt:ab ipſo autẽ nunc
habet tempus:vt idem ⁊ diuerſum intelligatur:atqꝫ vnũ
tempus eſt tunc:quum vnum eſt nunc: plura quum plu,
ra differentiaqꝫ. Plura ⁊ differentia ſunt: quotiens vnũ
vt prius: alterum vt poſterius deſignatur. Sed adhuc
ſubijt quod ambigas:qui fieri poſſit:vt ipſa nunc momẽ
taqꝫ differant:quum ratio ⁊ natura vna ſit omnibus: q̃ꝫ,
uis prius hoc:poſterius illud intelligatur. Aut Socratẽ
alium putemus fuiſſe:quum in Lycio ſederet:aliũ quum
in foro ageret:quod ſophiſte pollicentur oſtẽdere. Sed
ſoluitur:quemadmodũ ſocrates q̃ꝫuis ſeſe huc illuc con
ferret:tamen ſubiecto vnus erat ratione diuerſus:quia nõ
idem ſit in Lycio ⁊ in foro eſſe:ita ⁊ in ipius momenti: q̃ꝫ,
uis ſubiecto natura vna: atqꝫ ſubſtantia habeaẜ: ratione
tamen definitioneqꝫ differret. Eſt.n.alia ratio eius nunc
quod apud Homerũ Hector dicit:quum equos alloquiẜ
inhortaturqꝫ. Nunc agite Alipides generoſum attollite
pectus. Promite preſentes animos diſcrimine herili.Cõ
ſtet veſtra manus.Alia huius qð hoc albo nũc ſcribiẜ.
104 e Et vt planiꝰ condiſcãtur hec paulo ſunt altiꝰ pe,
tenda. Magnitudinẽ comitatur motus.Motũ
comitatur tps:vt diximus.Quapropter equũ ẽ:
vt harũ quoqꝫ rerum cauſe efficientes ingenerã
teſqꝫ eadẽ inter ſe ꝓportione reſpondeant. Magnitudis
efficiens cauſa punctus eſt.Motus ea res q̃ mouet in mo
tuqꝫ eſt.Temporis ipſum nunc ſiue momentũ:erit igitur
momẽtũ vnũ.Quemadmodũ vnꝰ ẽ pũctus: vnus eſt la,
pis:ſiue huc ſiue illuc feratur. Sed rõne definitiõeqꝫ diſ,
crepat.Nam rem q̃ moueẜ deferẜqꝫ ita conſequiẜ momẽ,
tum:vt ipſam delationem tps.Sed ⁊ cognoſcitur quoqꝫ
ipſum momentũ non alia re q̃ꝫ ea q̃ mouetur ⁊ ferẜ. Nã
prius et poſterius q̃ repiuntur in motu:ſecus rem delatã
⁊ eius tranſitum numerantur. Alioquin illa quieſcente
nullũ diſcerniculũ prioris et poſterioris extaret. Sꝫ quo
niam mobile interim locũ priorem obtinet:interim po,
ſteriorem:ſit ita vt in motu tum tempus incernatur. Por
ro hoc tũ priꝰ tũ poſteriꝰ qð nũerari dicimꝰ:ipſũ omnino
nũc eſt:vnde ſit vt ſubiecto idẽ ſit priꝰ ⁊ poſteriꝰ nũc. Ra
tione vtiqꝫ ⁊ definitione diſſentiat. In eo.n. qð nũerum
ꝑbet quodqꝫ poteſt tanq̃ꝫ aliud atqꝫ aliud accipi: efficiẜ
ratione ⁊ definitiõe diuerſum. Pro eo vͦ ꝙ res que de,
fertur notior eſt delatione ſua: cum oĩe quod mouetur
mõſtratũ aliquid ſit ⁊ ſuba:ipſũ quoqꝫ momentũ notius
erit ⁊ manifeſtius tempore. Nã de tota imenſitate tpis ſo
lum momẽtum attingitur.Clarũ eſt aũt ſemet comitari ⁊
appellare viciſſim momentũ ⁊ tempus:ita vt ſine altero 105
neutrũ poſſit conſiſtere. Eſt.n. tempus fere de momẽtis
conſtitutus conflatuſqꝫ nũerus. Nã momentũ quodam
modo vnitas tempori eſt. Et ſicut vnitas repetitione al,
teratiõeqꝫ nũerum facit:ita momentũ reciprocatiõe ⁊ ite
ratione tempus:⁊ queadmodũ vnitas q̃ꝫq̃ꝫ inſectilis cõ,
ſtituit tñ numerũ ſectilem:ita momẽtum quod indiuiſile
eſt inuehit tempus qð diuiſile eſt.Ceterum differentia in
eo noſcitur: ꝙ momenta vnam continentiã pariunt:vni
tas diſcretionẽ molitur. Plane continuat momẽta tpus
vt dixi:ſed ⁊ diuidunt quoqꝫ eo mõ:quo motũ ſuũ mobi
le:⁊ delatile delationẽ. Eſt.n.ideo ingis ⁊ vna delatio:qꝛ
vnũ eſt quod defertur:vnum inq̃ꝫ non ſimpliciter. Nam
hoc quidẽ modo vna res fuerit qua mõſtratur:corpuſqꝫ
eſt:qua lignũ qua ferrum qua lapis:ſed qua defertur: id
eſt in eo quod in motu delationeqꝫ eſt:quo reſpectu vnũ
eſſe non poteſt ſi motũ diſtrahat interrũpatue. Tunc.n.
neqꝫ cõtinuus neqꝫ vnus fuerit motus:q̃ꝫuis ſit id:qð mo
uetur vnũ:ſed tunc ⁊ vnus ꝯtinuus eſt:cum quod deferẜ
in eoqꝫ defertur eſt vnũ:hoc eũ quũ nõ interlaxat nec in,
terquieſcit:alio quin interpollando prior motus definiẜ
⁊ poſteriori abſcinditur atqꝫ dirimitur. Deinde repetitur 106
ſeries ꝯtinuaturqꝫ vicibus. Atqꝫ ad hec oĩs res que refer
tur ita ſe habet:vt punctus ad lineam: Quãq̃ꝫ nonnihil
intereſt: quia pũctus aſſignari bis tum pro initio tum ꝑ
exitu põt. Eſt.n.permanens quidã punctꝰ: ⁊ ſitũ fere ſta,
bilem habet. At qð defertur in eo qð defertur bis afferri
non põt:qꝛ continue a ſtatu ſuo demutat:non ꝙ demutet
a ſe ſed ꝙ aliũ ſubinde ſemꝑ atqꝫ alium locum demutat
⁊ vertit. Nã ſi bis eodẽ in loco haberi poſſet:iam inibi in
ſiſteret:atqꝫ ita nõ ꝯtinue moueretur vt ſubiacebat. Eo,
dẽ mõ neqꝫ momentũ aſſignari bis põt. Dicat aliquis ſi
momentũ bis aſſignari nõ poteſt:quomõ ꝯtinebit ad nu
merũ? Certe vt puncta:non ea q̃ principiũ finiſqꝫ ſunt: ſꝫ
que vtrinqꝫ extremas linee clauſulas inſident diuerſa in
ter ſe diſtinctaqꝫ ſunt:ita vt tum hoc tum illud ſeorſũ mõ 107
ſtrari ⁊ accipi poſſit. Ad eundẽ modum ⁊ momẽta quibꝰ
includitur tps accipiuntur:vti diuerſa:hoc vt prius:illð
vt poſteriꝰ afferatur. Idẽ vͦo bis accipi nullo mõ põt:qꝛ
nullo mõ ẽt põt tps ſiſti: palã quoqꝫ ẽ tpis ꝑtem non eſſe
momẽtũ:ſicut neqꝫ res q̃ deferẜ:ꝑs ẽ delatiõis:neqꝫ linee
punctus. Nam lineã ꝑtiri ẽ in lineas:⁊ motũ in motus et
tempus in tẽpora. Sed queritur vtrius extremũ ſit ipſuꝫ
momẽtum:vtrũ motus an temporis. Dictũ eſt.n.aliquã,
do momentũ mouentis ⁊ inſtantibus diuidi. Soluitur ꝑ
ſe extremũ eſt temporis:ſed qꝛ tps nihil aliud eſt q̃ꝫ ꝑtes
motus ſm prius ⁊ poſterius nũerare. Quotiẽs momen,
tum ⁊ nũeratum accipitur:tunc motus quoqꝫ ipſius ex,
tremũ et terminus fuerit ita ꝑ accidens erit terminꝰ mo
tui:⁊ vbiqꝫ ſimul motibus oibꝰ aſſidebit. Cauſa ea quã
dixi:quia videlicet non eſt per ſe terminus motui:alioqñ
ei tm̃ motui preſeruiret addictuqꝫ eſſet:cuius eſſe termi,
nus diceretur:ſed per ſe terminus tempori eſt: quod nu,

UVA. BHSC. IyR_086_3

mero motus deſcribitur. Nũerus v̄o pluriumqꝫ reruz ſi-
mul eſſe idem poteſt. Exēpli grā. Denarius veterinoꝝ et
hoim. Quiſqꝫ tempus non ſit nũerus. Js quo numera-
mus: qui ob id nũerus numerans recte appellabitur. Sꝫ
is quem nũeramus: qui ꝛ nũeratus numerus dicitur: ha
bet ꝑprietates ꝛ veſtigia numeri numerātis. Ubiqꝫ em̄
tēpus vnū idemqꝫ habeť nũeratur percēſetur pluribus ſi
mul motibus corrigatur auctiōi delationi alterationi. Jā
ſatis oſtēſum videtur tp̄s eſſe: tum nũerum: tum nũerum
motus ſecus prioris poſteriorisqꝫ rationem.
Sed ꝛ continuū quoqꝫ ſit tp̄s oportet. Motus. n.
vniuerſus ꝛ ipſe continuus eſt. Sed ambigas
ſ cum nũeri ſectio extrahi non poſſit in infinitum
ſed finem offendat ꝛ quidē minus habeatur vt
duitas: q̄obrem non poſſit: ꝛ tempus aliqd̄ oſtendi mini
mū? An duplex ē nũerus: alter qui ex vnitatibꝰ ꝯſtat: atqꝫ
hic ē minimꝰ pōt: alter qui nō ex vnitatibꝰ abſolute: ſꝫ ex
rebus ꝯſtituiť: vt equis canibus lineis. Nā ꝛ quinqꝫ line
as ꝛ quinqꝫ triangula dicere nũeros ſolemus. Tales nu-
meri ſi de multitudine queris minimum habent. Nā due
linee ꝛ duo equi minimū ſunt: ſi magnitudinē ſpectas nō
habēt. Nam queqꝫ res talis in īfinitū ſecabilis eſt. Eodē
modo prefiniti alicuius certiqꝫ tp̄is. Uerbi grā. Duarum
horaꝝ: in eo qd̄ continuū eſt afferri breuiſſimū aut mini-
mū aliqd̄ nequeat: qꝛ in eo reſpectu non ē nũerabile. Jn
eo v̄o qd̄ definitur. ꝛ quodāmodo differať momētis prio
re poſterioreqꝫ hactenus ꝛ nũerari pōt: ꝛ minimū adipi
ſci. Due hore quo ad nũerū ꝑtinet minime ſunt: quo ad
109 magnitudinē ꝛ continuationē non ſunt. Nec caret ratiōe
ꝛ tēpus multū ꝛ paucū longū ꝛ breue dicatur. Habet em̄
conditionē vtriuſqꝫ q̄ntitatis tum continue tum diſcrete.
Nam q̄ iuge ꝛ ꝯtinuū eſt dicitur longū et breue: qua di-
ſtinguitur nũeraturqꝫ: in hoc nũerus diciť multus ꝛ pau-
cus. Non tñ volucre aut tardū ꝑprie dixeris tēpus: quan
doneqꝫ vllus quoqꝫ nũerus aut tardus aut velox habeť.
110 Ar eſt aūt vt ſimul vbiqꝫ idē tempus ſit: q̄ꝫuis qd̄
p prius ꝛ poſterius ē: diuerſa inter ſe ſint tp̄a. Nam
ꝛ motus preſens vnus eſt: tāetſi preteritus ꝛ fu-
turus diuerſi. Preterea tempus et nũerus nō is
quo nũeramus: ſed is qui nũeratur: hec aūt idem ē oim.
Ut denarius: ſiue is equoꝝ ſiue hoim fuerit. Nũerare v̄o
res. i. hoies decē ꝛ equi decem non ſunt amplius eadem
111 Ergo ſi tp̄s ſm̄ prius et poſterius nũerať: neceſſe eſt: vt
prius et poſterius diuerſa ſint tempora. Jtem quēadmo-
dū motus vnus et idē ſemel digeſtus poteſt iteꝝ atqꝫ iteꝝ
inſtitui: ita ꝛ tp̄s pōt vnū ꝛ idem iteꝝ atqꝫ iterum reuerti:
ver eſtus autumnus hyems. Subſtantia itaqꝫ tp̄is hec ē.
112 Nam in motu prius et poſterius nũerata ſunt tempus.
Uero tempus cum ita definiatur principaliter
p motū menſurat. Per accidens contra menſura
tur a motu: non ſolū em̄ dicimus motū multum:
eum qui multo tp̄e agitur exerceturqꝫ: ſed tem-
113 pus e diuerſo multum in quo multus ꝑficiť motus. Alio-
quin hoc ꝛ in ceteris menſuris quoqꝫ viſiť. Oēs. n. a mē
ſuratis viciſſim contraqꝫ menſurantur. Nam ꝛ modius
tritici modium ligneum: ꝛ cadus vini cadum eneum re-
metitur: ſi quadrent. i. ſi neqꝫ exuberent neqꝫ ſubſidant.
Atqꝫ hoc in menſuris continuis non admodū mirū eſt:
q̄ndo ꝛ ip̄e ille nũerus qui ex vnitatibus ꝯſtat quodāmō
a numeratis rebus vice inuerſa recurritur renumeratur
qꝫ. Quemadmodū. n. ex denario decem equos intelligo:
ita ex equis decem denariū numerū apprehendo: qꝛ vni
tates decē video equis decem reſpondere ꝛ accōmodari:
nec poſſet denarius vnq̄ꝫ intelligi: niſi aut ſingulis equis
ſingule vnitates ſortito tribuerētur: aut equus vnus deci
es promereť. Sane debita ratione vtrūqꝫ contingit vt et
menſuret ꝛ menſureť tēpus. Nam ſi vt dictū eſt magnitu
dinis motus: ꝛ motus tempus aſſecla comeſqꝫ eſt: quē ſa-
mulatū habet ad magnitudinē motus: eum habebit tem-
pus ad motum: ꝛ quemadmodū motus magnitudinē mē
ſurat: contraqꝫ a magnitudine menſurať. Nam ꝛ viā di-
cimus multā: quia profectio multa ſit: ꝛ profectionē e con
uerſo multam: quia multa ſit via: ita ꝛ tempus motū mou
tur: ꝛ motus remetitus tēpus. Proinde motum multum
dicimus: quia ꝛ tempus multū ſit: ꝛ tempus multū: quia
ſit multus ꝛ motus. Sed quonā pacto motū menſurat tē 114
pus? An quia partem aliquā definit: que vniuerſum mo-
tum menſurat: vt paſſus: qui replicatus totam ſtadij lon-
gitudinem conficit. Nam hora menſis annus eſſe aliud
poſſunt q̄ꝫ tantus: aut tantus curſus motuſqꝫ ſolis.
Uonīa v̄o propterea in tēpe motus eſt: qꝛ mē-
q ſuratur a tēpe. (Nihil enim aliud eſt motū eſ- 115
ſe q̄ꝫ oriri ꝛ fieri: cui iam affunditur ꝛ attenditur
tempus: atqꝫ id quod hunc fluxum menſurat:)
palam eſt ꝛ ceteras quoqꝫ res futuras in tempore ratione
illa ꝙ menſurať a tēpe. Nam eſſe in tēpore aliquid bifa
riam dicitur: vno modo ꝙ ſit tum cum tempus eſt: altero
vt ſunt ea que in numero eſſe dicuntur: atqꝫ hic poſterior
modus rurſum diducitur. Nam aut res in numero ſunt
tanq̄ꝫ partes affectioneſqꝫ numeri: vt duo par ꝛ ipar: aut
ita vt earū rerum habeatur aliquis numerus: quo gene-
re decem equi ꝛ decem boues eſſe in numero videntur.
Si igitur tempus eſt numerus: patet ea que in tempore
ſunt: in numero quoqꝫ eſſe oportere. Ac momentum qui
dem ꝛ prius ꝛ poſterius: ita ſunt in tempore: vt impar et
vnitas in eo numero qui ex vnitatibus conflatur. Nam
quemadmodū illa ſunt accidentia numeri: ita hec ſūt ac-
cidentia tēpis: at res ita ſunt in tēpe: non vt impar et
vnitas: ſed vt equi decem in numero. Quēadmodū itaqꝫ
ſemper eſt aliquis numerus: qui excedit ea que in hunc
modum in numero eſſe dicuntur: quia omni numero de-
terminato poteſt ſemp maior aliquis aſſignari: ita ꝛ tem-
pus ſemper amplius eſt: excedenſqꝫ ea que tēpe conti-
neń. Tempus em̄ numerus quidaꝫ eſt. Qꝛ ſi ita haberet
ea que ſunt in tempore: neceſſe eſt vt contineantur a tem-
pore: quemadmodū ea que ſunt in numero continētur a
numero: ꝛ ea que in loco ſunt continenť a loco. Atqꝫ hic
ſignificatus maxime proprius ꝛ primarius eſt: quo res eſ
ſe in tēpe diciť. Nam putare eſſe quicquam in tēpe: ic 116
circo quia tunc ſit quum tēpus eſt: aut eſſe in motu: quia
tunc ſit quū motus eſt. nihil eſt aliud q̄ꝫ putare celum eſſe
in milio: quia tunc celum eſt quum ꝛ miliū. Uerū vt eſſe
ſimul multa poſſint: eſſe in altero quippiam nihil eſt ali-
ud q̄ꝫ vnū ab altero cōtineri. Unde ꝯſequēs eſt. vt vtrūqꝫ
ſit ſimul: nō tamen ſimulatqꝫ res alique ſimul ſunt: conti-
nuo altera in altera cōtinebiť. Atqꝫ hoc primū accidit ijs 117
que eſſe dicunť in tēpe. Accidit etiā vt pati res oblediqꝫ
a tēpore videanť. Nam ꝛ putreſcere ꝛ exedi res tēpe et
inueteraſcere cōſeneſcere ꝛ obliuione deleri dicuuť. Nō
enim eadē ratio tēpis eſt: quum domū hanc exedifica-
tam in tēpe dicimus: illā tēpe ꝛ vetuſtate collapſam.
Sed hinc ab opifice exedificatur in tēpe. hinc vtrunqꝫ
et a tempore collapſam: ꝛ collapſam in tēpe dicimus.
Jtem docemur in tp̄e: ſed a magiſtro dediſcimus in tp̄e:
ſed ſola iniuria tēpis. Demū aliā cauſam q̄ꝫ tēpus obli
uionis: ꝛ ſpontaliū obleſionū afferre nō poſſumus. Pro
inde non male videnť videre: qui tempus autorē interitꝰ
ꝛ corruptiōis appellāt: quū numerus motꝰ ſit. Motꝰ aūt
diſcutiat ꝛ deturbet: quod prius extabat. Qꝛ ſi vera ſunt
hec: conſtat imortalia ꝛ perpetua quatenus talia ſunt: in
tempore eſſe non poſſe: nam neqꝫ incluſi ſunt tēpore: ne
qꝫ ad capiendā ꝛ ferendā iniuriam temporis parata: ne
qꝫ cum tempore cōmutātur: neqꝫ tēpori prorſus aſſiſtunt
Jgitur neqꝫ mēſurātur: neqꝫ circūſiſtūtur a tēpore: quia
nullum tempus ſubſtantiā eoꝝ pōt excedere. Sed con-
tra potius ipſa omne tēpus allatū tranſcendūt ꝛ ſupant.
Sed occurritur. Nā ſi motus perpetuus ē que infra pro
babitur: perpetua aūt in tempore eſſe non poſſunt: videť

efficí:ne ſit motus in tēpore:an quia diuerſus aſſidue motus eſt:neqꝫ nūero vnquā idem habet: ſed ⁊ eſt ⁊ oritur cum tempore:imo vo cum motu ipſū tēpus efficitur:vt alterū alterius ope inuicē indigereqꝫ videat. Quapropter tametſi tēpus motū: neqꝫ excedat:neqꝫ contineat:qꝛ tñ viciſſim addita ꝯnexaqꝫ ſūt: vtiqꝫ hoc noīe motꝰ eē in tpe dr.

118 e Et quia tēpus mēſura motus eſt: erit etiā quietis menſura. Et enim quies ꝑuatio motꝰ eſt:habitū vo ⁊ priuationē eodem iſtrumento cognoſcimꝰ: oculis lucem ⁊ tenebras auditu vocē ⁊ taciturnitatem. Quare erit ⁊ quies in tēpore:non tñ: quia in tēpore:continuo erit etiā in motu. Non.n.tempus eſt motus: ſed nūerus ⁊ accidens motus. Neqꝫ ſi quicqꝫ eſt in accidente:erit item in eo cuius eſt accidēs. Nam neqꝫ ſi quid in die fuerit:erit etiā in curſu ſolis. Igitur quies non erit in motu ipſo:ſed in numero ⁊ accidēte motus. Prohinc ſolemus dicere egrotantē tanto tēpore quieuiſſe: non tñ eodem mō quietē menſurat tēpus:quo menſurat motuꝫ: ſed motum per ſe:quietē per accidens: ex eo videlicet:ꝙ tunc quū aliqua res quieſcit: alibi agitur motus quē tempus per ſe menſurat. Nox enim per ſe menſura eſt eius curſus quo ſol ſub terrenas orbis plagas illuminat: per accidens dormitionum: et quietis ⁊ ſomni:quo tunc animalia perferūtur. Quieſcere vo non dicuntur ea que penitus immobilia ſunt:ſed ea que qꝫqꝫ moueri poſſunt nō ſunt tamen in motu. Hec igitur:que ita immota ſunt vt geſcant ideſt que ad accipiendum ⁊ ferendum motum apta parataqꝫ ſunt:exceduntur a tempore:⁊ propterea que ita quieſcunt merito dicūtur quieſcere in tempore: quia ſue quietis adeſt et ſupereſt tempus. Menſurat vo tempus res que mouentur in eo ꝙ mouentur:⁊ res que quieſcūt

119 in eo ꝙ quieſcunt. Nam motum earum rerum ⁊ quieteꝫ quantum vtrumqꝫ ſit metitur. Non ergo ſimpliciter res que mouentur menſerantur a tempore: ſed rerum quāti ſunt motus: Nam ſolū menſurare ſimpliciter tempus nō poteſt: quia eius eſſentiam non menſurat ſed motum: neqꝫ nos id fugiat motus quietiſqꝫ menſuram dici tempus poſſe:unmerum non poſſe niſi motus dici. Prius enim ⁊ poſterius quorum numerus tempus eſt in motu habētur: non in quiete vtpote cuius eſſentia non conſiſtat in prioris alicuius ad aliquod poſterius tranſitu.

120 m Manifeſtū eſt ex ijs que diximus ea que neqꝫ mouentur neqꝫ quieſcunt:non poſſe a tempore menſurari. Tempus enim tantum motus quietiſqꝫ menſura eſt. Sed et ea que non ſunt: in tempore eſſe non poſſunt:qualia ea que conſtare nullo modo queunt. Verbi gratia: vt diameter cum horis quadret conueniatue:ideſt vt commenſurabilis lateri ſit. Hec enim neqꝫ mouentur neqꝫ quieſcunt. At tempus menſura eſt motus et quietis. Motus per ſe:per accidens quietis. Quecumqꝫ itaqꝫ ortum et interitum agnoſcunt: demū omnia que interim ſunt interim non ſunt: neceſſe eſt in tempore habeantur. Afferri enim tempus aliquod poteſt quod eorum excedat eſſentiam:quodqꝫ amplius ſit euo illo: quo ſue cuiuſqꝫ eorum ſubſtantie mēſurantur. Ea quoqꝫ que non ſunt vtcumqꝫ a tempore continentur: eſſe videntur in tēpore: quoniā aut a preterito aut a futuro aut ab vtroqꝫ omnia continētur. A preterito Homerus: a futuro: deliquium ſolis ⁊ lune. Ab vtroqꝫ ea que partim fuerunt: partim futura ſunt: vt bellum perſicum. Sed que nulla ratione includuntur in tempore: ea neqꝫ fuiſſe vnqꝫ: neqꝫ modo eſſe:neqꝫ futura ſequentibus ſeculis videntur. Eorum vo que non ſunt:ſi contraria et oppoſita ſemper ſūt vt diametrū incommenſurabilem eſſe cum coſta: in tempore eſſe non poſſunt:quia perpetua ſempiternaqꝫ ſunt: ꝙ ſi hoc in tempore non ſit neqꝫ illō quoqꝫ fuerit diametrū cōmenſurabilē eſſe cum coſta: quia opponit perpetue ſempiterneqꝫ veritati. At quoꝝ oppoſita nō ſūt ſemper: ea poſſunt eē ⁊ non eē: ⁊ generatiōi ⁊ corruptiōi debent.

i Ipſo nunc bifariā vtimur ꝓprie ⁊ latius. De proprio agendū eſt prius. Sane illud tale eſt:quale definimus ſupra:quo videlicet ⁊ continuatur ⁊ 121
diuiditur tēpus. Nam preteritū futuro cōmittit et continuat. Vtrūqꝫ enim termino cōmuni tanqꝫ copula innectitur iungiturqꝫ. Sed ⁊ diuidit quoqꝫ atqꝫ diſcriminat quemadmodū lineā punctus. Ceterū differt a pūcto in eo ꝙ punctus manet ⁊ reſiſtat: hoc non manet: ſed aliud ſemper atqꝫ aliud oritur. Preterea punctus actu ſecat lineaꝫ: hoc poteſtate diuidit tēpus: quippe quod actu aſſignari accipiqꝫ non poſſit. nam aſſignare volentē preuenit ſemper atqꝫ prelabitur. Quo fit vt ſola ratiōe cogitationeqꝫ aſſignetur. Ac in eo quidē quod momentū diuidens eſt ⁊ finis preteriti ⁊ initium futuri: qꝫuis vnum ſubiecto ſit ratione: tamen in duo momenta diſtrahit. Nam ratio finis a ratione principij diuerſa alienaqꝫ eſt. Cōtra ſi ſpectetur in eo quod continuat: tunc ⁊ ſubiecto vno et ratione vna cenſebitur: quemadmodū ⁊ in lineis mathematecis punctus. Nam ſi punctuꝫ vt diuidentē attuleris quaſi dehiſcet in duo: aliuſqꝫ atqꝫ alius definitione monſtrabitur. Si vt continuantē: vnitas in eo ⁊ coalitus apparebit. Ita ⁊ hoc quod nunc vocamus: vt ſemper ſubiecto vnum eſt: ita definitione nō ſemper eſt vnum. nam ſi monſtretur vt dirimens altero tm̄ genere vnū: ideſt ſubiecto videbitur. Sin vt continuans: vtroqꝫ: id eſt ſubiecto et ratione. Alioquin momentuꝫ ſemper potentia eſt: ſiue

vt ſecans ſiue vt copulans afferatur. Nam ⁊ differt hoc 122
iam a puncto: ꝙ punctus qꝫqꝫ ipſeqꝫ ſecat ⁊ copulat: non tamen potentia ſemper eſt. Sed ambigit modo vt actu: modo vt poſtentia conſtet. Hactenus de eo quod proprie exacteqꝫ appellatnr tunc. Et eſt latior alius fuſiorqꝫ ſignificatus. nam tempus id quod iunctum vtrinqꝫ eſt ⁊ proxime adiacet: tum preteritum tum futurū ratione vicine ſolet hoc aduerbio demonſtrari. nam ⁊ neutrū quem nunc dicimus: qui perandie ſit venturum: ⁊ veniſſe nunc: qui pridie venerit. At diluuium ⁊ bellum troianum non dicimus nunc fuiſſe: qꝫuiſqꝫ abinde tempus fluorē ac ſeriem ſuam aduſqꝫ hodiernū attinuerit: quia tamen ab hoc eui remotiſſima illa ſunt: hoc noīe cenſeri non poſſunt.

c Cum olim aliquādoue dicimus: demonſtratiōeꝫ 123
prioris aut poſterioris alicuius momenti ad preſens ſignū referimus: vt ſi olim captum illuꝫ dicimus: aut olim diluuiū futurū: neceſſe eſt tum preteritū momentum: quo captū eſt illum: tum futurum qd ad diluuium pertinet: vtrūqꝫ ad notam pꝛſentem reuocare atqꝫ conferre: argumento eſt: quod quum alicuius rei geſte regēdeue certū tempus ſupputare aut afferre non

poſſumus: nec ſcire vtiqꝫ profitemur quando fuerit futu- 124
raue ſit. Dicat aliquis ſi ad quodqꝫ tempus accōmodari hoc aduerbiū aliquando poteſt: quia nullū eſt tempus: quod aut non habuerit aliquando aut habituruꝫ non ſit certum initium: huiuſmodi aūt aduerbiū prefinitū ſemper

et terminatū tempus oſtēdit: nonne maxime videt futuꝝ 125
vt omne tempus prefinitū determinatūqꝫ ſit? Nunquid ergo deficiet intercadetue aliquando tempus? quid eſſe non poteſt: quia neqꝫ motus quoqꝫ vnqꝫ ceſſauerit. Aut igitur aliud continue tempus exoritur: aut idem iterum atqꝫ iterū alternat ⁊ cōmeat. An idem eſt de tempore ſentiendū quod de ipſo motu ſtatuitur. nam ſi idem ⁊ vnus aliquando exercet motus: erit indem vnum idemqꝫ tempus. Sin in illo ſequius: in hoc quoqꝫ ſequius. Et hercules manifeſtū eſt ſemper aliud atqꝫ aliud tempus oriri: idqꝫ de momento ipſo cognoſcitur. quum eniꝫ ſimul id et initium ⁊ exitus ſit: liquido patet: alterius temporis exitum alterius eſſe initium oportere. Nam idem momentum pro exitu: ⁊ initio eiuſdem temporis eſſe nemo: niſi aut imperitiſſimus aut obſtupidus dixerit. Alioqn circa idem duo maxime pugnantia atqꝫ oppoſita verſarentur. Sed neqꝫ deficiet vnqꝫ cadetue tempus: quia ſemper in

UVA. BHSC. IyR_086_3

ptio eſt. In initio porro eſt: quia ſemper in momento eſt.
126 i Iam proximũ adiunctũqꝫ eſt ꝛ quaſi imminet p̄ſenti momẽto: ita vt in futurũ propendat eiuſqꝫ pars ſit. Quando nam pficiſceris: iam quoniã prope eſt pficiſcendi tempus. Sed ad preteritũ quoqꝫ interim reſpicit eiuſqꝫ pars efficitur: modo ne a p̄ſenti ſit longinquũ. Quã olim profectus es. iam quoniã pridie. Nam ilium captum iam eſſe non dicimus: iccirco quia id a noſtra etate queadmodũ longe ſit poſitum.

127 m Modo ꝛ nuper p̄teriti pars eſt: ꝛ propinquũ preſenti. Quando veniſti modo nuperue: quoniã videlicet tempus id proximũ iuncto inſtantiqꝫ habetur. Pridem quod longinquum eſt: ꝛ a noſtra etate memoriaqꝫ remotũ. De repente ea dicuntur facta: que inopinantibus nobis improuiſa ꝛ ſubitaria acciderunt. Sed ꝛ illis potiſſimũ videtur hec vox: que puncto breuiſſimo tenuiter atqꝫ inſenſiliter ab oculis vaneſcunt et diffluunt.

128 q Quoniã vero omnia ꝛ oriri ꝛ occidere videbantur in tempore: iccirco ſapientiſſimũ alij: ſtultiſſimum alij appellauere tempus. Simonides ſapientiſſimũ: quia beneficio etatis multarũ rerum notitiam indipiſcimur. Paro indocile ꝛ ſtultiſſimũ: quia iniuriam temporis tum obliuio tum delitia hominibus inuehuntur. Atqꝫ hic rectius meo quidẽ animo qꝫ ſimonides. Omnis eni mutatio naturalis deturbat ꝛ diſſipat. Quare tẽpus corruptionis potius qꝫ generationis per ſe cauſa fuerit: quia vt ſupra dictũ eſt: motus ſuapte natura impellit ꝛ diſijcit que prius habebant. Quoniã aũt priore natura pfligata impulſaqꝫ euenit: vt res ſe in aliã naturam conuertat: huius ortus cauſa per accidens videtur motus ꝛ eius numerus fuiſſe. Illud equidẽ conſtat tempus non ſatis eſſe gignendis rebus futurũ niſi actus adſit: quo autore et principe generentur: vt ars vt natura vt doctrina. poſtremo vt actio aliqua corrũpendis ꝛ obliterãdis futurum: etiã ſi nulla cauſa extrinſecus adiuuet: vt cernitur in ijs q̄ ſola vetuſtate aut ſitũ ducunt aut collabunt aut fatiſcunt. Quamobrẽ recte cõſueuimus dicere labem atqꝫ interitũ de tempore potiſſimũ accidere. Uerũtamen nec interitũ per ſe tempus creat: ſed creari accidit illum in tempore. Natura aũt ꝛ ſubiecta cuiuſqꝫ materia corruptionis ẽ cauſa. Nam queqꝫ res orta modo creſcit ꝛ viret: modo adulta eſt: modo ſtatu p̄cipiti cernitur: habetqꝫ proculdubio limites atqꝫ ambitus vite conſtitutos ꝛ certos. Ac de tempore quidem abunde: tum vt ſit: tum quid ſit explicatum nobis ſcio. Nec omiſſum eſt quot modis illa verba. Nũc olim aliquando iam nup modo pridẽ ꝛ repẽte dicant.

129 p His ita diffinitis: aptũ eſt omnẽ mutationẽ ꝛ omne quod mouetur fieri moueriqꝫ in tempore oportere. Uelocius. n. ꝛ tardius in omni mutatiõe cernuntur. Uelocius vero nihil eſt aliud qꝫ id quod prius tranſit in ſubiectũ ac peruenit. Uoco ſubiectum: id quo tendit. Motus locus formã ꝛ qualitatẽ. ꝛ vt clarius id ſit exemplũ in delatione ſumatur. Quum per equale ſpatium: due res aguntur ea moueri velocius dicitur: q̄ prior ſpatium conficit. Utiqꝫ ſi ꝛ eiuſdẽ generis ſpatium ambabus ſit ſubſitum: videlicet vtriqꝫ rectum aut vtriqꝫ orbiculare: ꝛ motu preterea vniformi ferantur. Ita duabus his rationibus obſeruatis ea res velocius intelligetur: que prior calcem tenebit: qꝫ ſi conditionum illarum deſuerit altera fieri poſſet: vt res tardior prius finẽ attigeret qꝫ velocior. Uerum hec alibi diligẽtius ꝛ p̄ſſitius tractãda ꝛ digerenda ſũt nobis. Quoniam itaqꝫ motus ois ꝛ ocior eẽ ꝛ tardior põt: hoc vero nihil aliud eſt qꝫ hr̄e prius ꝛ poſterius: neceſſe eſt eſſe motũ oẽm in tẽpore. Prius eñ ꝛ poſterius dicitur facta collatione ad diſtantiã ꝛ abſentiã a preſenti momẽto. Nã momentũ futuri et preteriti terminus confiniũqꝫ eſt: quare quũ momẽtũ in tẽpore ſit. In eodem eñ eſt momentũ ꝛ momenti diſtantia: manifeſtũ eſt veriſſimũ eſſe qd dicimus: ſi prius ꝛ poſterius omnis habet motus. Ea autem ſunt in tempore omnem motum eſſe in tempore oportet.

e Et qꝫobrem eſſe vbiqꝫ volumus tempus in terra mari celo: nempe tẽpus eſt affectio quedã ꝛ habitus motus. Portiões eñ nũerate in motu ſunt tempus. Terra vero mare celũ et id genus reliqua ideo mobilia ſunt: quia aut in totũ: aut in p̄te in loco ſunt. Et hercule motus ꝛ tẽpus iuncta ꝛ religata mutuo ſunt: Quare in qbus perſpicitur motus: in ijs quoqꝫ ſpectabitur et tẽpus: ꝛ vt queqꝫ ſe habent ad motũ: ita ſe habebũt ad tẽpus: pinde res potẽtia mobiles potentia: qꝫ intelligẽtur in tẽpore: cuiuſmõi ea ſunt: que q̄eſcunt. Quare vero iã mouent in actuqꝫ ſunt actu qꝫ habebunt in tempore.

e Et q̄a enũerare p̄tes in motu ſunt tẽpus: ſi non ſit vſqꝫ res que nũeret conſtat: neqꝫ nũeratũ qꝫ eẽ vſpiã futurũ. Qꝫ ſi nihil aliud nũerare poteſt qꝫ aĩa: aut anime ea portio: que dicit intellectus ꝛ rõ: niſi extauerit aĩa: vtiqꝫ: neqꝫ ipſũ tẽpus extauerit. Si igit duplex ẽ nũerus: numerabilis hic: ille nũeratus: hoc eſt: potentia hic: actu ille: quum neuter poſſit cõſiſtere: ſi nec p̄tãte nec actu habeat aliqd nũerans: pſpicuo liquet non extiturũ tẽpus: niſi extiterit animus. Quãqꝫ Boethus putat nihil vetare nũerũ eſſe ſine eo qd nũeret: queadmodũ ſenſile ſine eo qd ſentiat. Sed fallit. Ea. n. que referunt ad aliqd ſimul habentur: ꝛ q̄ p̄tãte ſunt: ad res eiuſdẽ habitus referunt. Quãobrẽ ſi nõ ſupet id quod poſſit nũerare: hoc ẽ vt ita loquamur ſi non ſupet nũeratiuũ: neqꝫ numerabile ſupabit. Quãuiſqꝫ illud: cui accidit eẽ nũerabile: poſſit eẽ ſine eo quod nũerat: nõ tñ ipm nũerabile hoc põt: neqꝫ qꝫ nũerabile ẽ: Igit motus põt eẽ ẽt ſi nulla res nũeret: prius ꝛ poſterius eſſe non poſſunt niſi nũerent atqꝫ mõſtrent. Si ergo tp̄s mõſtratio aſſignatioqꝫ prioris ꝛ poſterioris cõſtituit q effeceris? vt ſine actione animi tp̄s cõſtet. Immo neqꝫ motus: qꝫ ipſe cõſtabit aĩo dempto: cũ circularis motus fons ꝛ origo ſit oĩm motuũ. Hinc. n. corpora tum alterãt: tum minuũt ꝛ creſcunt. Illũ vero intelligentia certo deſiderio intẽtiõeqꝫ cieat. Sꝫ ꝛ aĩaliũ qꝫ motus ſunt opa aĩe. Motuũ aũt oĩm tẽpus eſt nũerus: qcũqꝫ eñ motus ꝛ vnus ꝛ cõtinuus fuerit: hẽbit p̄oris ꝛ poſterioris diſcrimina: nõ ſolũ delatio ſed auctio: ſed generatio ſed alteratio. 130

q Uerũ aũt quur non ꝛ ſimul plura ſint tp̄a: ſi plures ſimul ſpectant ꝛ exercent motus: cuiuſqꝫ aũt motus nũerũ dicimus eẽ tp̄s? An q̄a momentũ idẽ ꝛ nũero vnũ habet: quod oĩbus illis p̄ſeruit delatiõi auctiõi alterationi? ipſũqꝫ ẽ quod nũerat: quod mõ vt prius: mõ vt poſterius ſolet afferri. Qꝫ ſi illud eſt vnũ oĩbus: tẽpus qꝫ eẽ vnũ oĩbus oportebit. Si. n. tẽpus aliter atqꝫ eſt motibus inheſiſſet: ſecari vtiqꝫ cũ illis poſſit ac diuidi: queadmodũ poſſunt cũ corporibus color frigus albedo nigritia. Sed qꝛ duratio ꝛ cõmoratio ea: que numeratur in motibus tẽpus eſt: nihil p̄hibet vnũ idemqꝫ tempus preſto eſſe preminiſtrareqꝫ pluribus motibus. Atqꝫ hoc quoqꝫ in eo numero cernitur: qui ex vnitatibus oritur: in eo ſumma eadem eſt. etiam ſi ex differentibus et diſſidentibus rebus ducatur: canum hic cetus illic equorum habetur: ſeptem tamen ꝛ hi ꝛ illi dicuntur. Quare quemadmodum idem numerus diuerſis rebus adiũgit ita in plures motus ſimul vnius temporis opera ſufficit. Non tamen propterea velocitas eadem: neqꝫ idem locus omniũ motuum eſt quia tempus earum rerum numeratu non conſtat: velocitatis dico tarditatiſue: aut differẽtie omnino alterius: vt qꝫ corruptio hec: illa ſit auctio: hec alteratio: illa delatio. ſed prioris ꝛ poſterioris tantũ: vt dixi. Prius autem atqꝫ poſterius idem adeſt omnibus motibus: qui ſimul cientur. Hec ſunt que Ariſtoteles hoc loco dicit. Ea vero que ſuper hec patere difficultatem cuipiam poſſent in medium conſideratui hominum afferemus. 131

UVA. BHSC. IyR_086_3

Digreſſio.

I prius poſteriuſqꝫ in magnitudine ⁊ ſpacio pri
f mum habentur: mox in motu qui inibi exercet:
tum deinde in tempore: quo pacto in auctione:
minutione: alteratiõe prius et poſterius notaue
ro? quando nulle illarum magnitudinem vllam: aut ſpa
cium permaneãt: neqꝫ locum ex loco mutant: ſed in cor
pore ita ſpectantur: vt vniuerſum id ſenſim alteraſcat et
vniuerſum paulatim increſcat. Unde inquam tempus in
huiuſmodi motibus ſuũ prius ⁊ poſterius reponat? quẽ
admodum reponit in motu locali. Quod ſi in illis motibus:
neqꝫ prius neqꝫ poſterius inuenitur: quomodo eorũ mo
tuum numerus poterit eſſe tempus? Sed forte in auctiõe
ſuſpicari quis poſſet: dari aliquem locũ: vnde res diuer
tit: ⁊ locum item aliquem in quem intendit: quia mutatio
ea de minore fit in ampliorem locum. At in alteratiõe ge
neratione ⁊ corruptione: quod ſuffugium habeas: in iis
neceſſe eſt tẽpus ſibi ipſi prius ⁊ poſterius prebeat. Quo
fit vt tempus aut ſolum motum localem principaliter mẽ
ſuret: aut ſi ceteros quoqꝫ menſurat principaliter certe eo
priore ⁊ poſteriore: non egeat: quod ſpacio ſituqꝫ oritur.
Reterea ſi communis omnium motuum nume
p rus tempus eſt: qui fieri poteſt: vt a motu pende
at eſſentia tẽporis? Nam ſi neqꝫ ab hoc neqꝫ ab
illo motu tempus pendet: ſane neqꝫ a motu ſim
pliciter pendet: ſit enim abſurdum idem eſſe prius ⁊ po
ſterius in omnibus motibus dicere. Nam et hoc ipſum
in queſtione eſt: qui poſſit fieri vt omnis motus inuehat
momentum vnũ. Enimuero illud vnum aut genere aut
ſpecie aut numero vnum habebitur: ſi genere aut ſpecie:
ſaltem numero plura eſſe momenta vtiqꝫ oportebit: ſi nu
mero: ſcire velim qui conſtet vt rerum numero diſſiden
tium vnum numero accidens ⁊ affectio ſit. Dixi affectio
nem: quia Ariſtoteles quoqꝫ tempus vocat affectionem ⁊
accidens motus: omnino impoſſibile eſt. vt res vna atqꝫ
eadem numero inſit in pluribus. Alioquin vnũ quod eſ
ſet dehiſceret in plura: demumqꝫ vnum eſſe deſineret: Ita
videtur motibus pluribus plura momẽta defendi: ⁊ ſin
gulis qui ſimul agantur: deberi ſingulaqꝫ ſimul oriatur
⁊ fluant. Res mehercle que captum quoqꝫ hominis refu
git. Contra ſi non ſit idem momentum procul dubio tẽ
pus nihil fuerit motus.
Eqꝫ illud quoqꝫ ſatiſfacit quod inquiunt. Quẽ
n admodum ſumma ⁊ ſupputatio ipſa que nume
ro aliquo cõprehenſa eſt: eadem ad decẽ equos
⁊ ad decem pecudes pertinet: ita omnes motus
vnius temporis decurſu ſufficiuntur atqꝫ ſupplentur: id
autem eſt idem prius ⁊ poſterius numerari ſpectariqꝫ in
omnibus motibus: quod ſtatim falſum eſt. Non enim idẽ
prius ⁊ poſterius ex omni motu colligitur: niſi id ratione
tm̃ fictiõeqꝫ noſtra: vtpote quibus collibeat res diuerſas
eodem numero dicere. Facit hoc cogitatio ⁊ inſtitutio no
ſtra vt dixi: que res diſcrimine maximo diſcrepantes cõ
muni vſu: quali ſimiles contemplantur: etiã ſi nulla eui
dentia aut veritas ſubſit. Iam illud quomodo recte? Tẽ
pus ad cogitationem tantum valere nullam ſoliditatem
habere aut ſubſtantiam. Atqꝫ huic ſententie liquido adeſ
ſe videtur ariſtoteles: quando is animo adempto temp9
quoqꝫ ademptum iri concedit. Nam vocare menſuram
tempus aut numerum putare: hoc ipſi comminiſcimur:
⁊ noſtra illa interpretatio eſt: vt enim Boethus ait: nulla
menſura conſtituitur a natura: ſed menſurare ⁊ numera
re nr̃a ẽ functio nr̃m eſt op9. Hec arbitror nõ ſtrictim cur
ſimue: ſed pẽſiculate ⁊ diligẽter eſſe tractãda premẽdaqꝫ
⁊ vt nõ temere deſciſcẽdũ: ita nõ facile ac leuit accedẽdũ.
Ed quoniã menſurabilia omnia cognato ⁊ con
f genere aliquo menſurant: linee lineis: vnitati
bus vnitates: quum tempus mẽſurabile ſit: po
terit etiã tpe menſurari. Illud qualenam ſit in ꝑ
ſentia veſtigandũ a nobis. Ceterũ palam eſt quodcunqꝫ
tempus menſura tempis conſtituit: idẽ motus quoqꝫ ali
cuius menſurã futurã. Nam tempus om̃e menſura mo
tus eſt. Si igit motum aliquẽ principẽ dederis qui mẽſu
ra ſit motuũ aliorum: pfecto tempus qui motui illi preſer
uiet: menſura tempis eius habebit: in quo motus alii ex
ercebuntur. Sed quiſnam princeps ille motus eſt? Alte
ratio ſane auctio generatio eſſe nõ poſſunt: quia nec pla
ne vniformes ſunt: erit ergo delatio: non omnis vtiqꝫ: ſed
ea que orbicularis eſt: ⁊ que celo vniuerſo debetur: cui9
ratio ⁊ numerus nunqꝫ in incerto eſt: adeo vt nihil perin
de conſtet. Quapropter is ceteros motus regere ⁊ meti
ri dicet: ⁊ eorum menſura iure vocabitur. Menſura por
ro fit ſi ſub aliquã tempis rationem ſupputationẽqꝫ veni
at: ex qua motus fuiſſe tantus aut tantus poſſit intelligi.
Annus enim menſis ⁊ dies ⁊ nomina tempis ſunt: ⁊ mo
tus certos prefiniunt. Nam hora ⁊ tempus eſt: ⁊ prefini
tam ſibi mundane cõuerſionis portiunculã vendicat: ita
fit vt illa motuum omniũ ratio menſuraqꝫ ſit. Temp9 vo
quod motum illũ primariũ demetitur: ceteros quoqꝫ mo
tus ſubinde menſurat: neqꝫ ad motus adeo: ſed etiam ad
tempora eandem rationem habebit: nam tempus longi9
a breui menſurabit. Proinde menſura diei hora eſt: mẽ
ſura menſis dies: menſura anni menſis. E diuerſo quoqꝫ
tẽpus menſuratur a motu: nam tantus aut tantus celi mo
tus: tantũ ſibi aut tantũ tempus determinat. Atqꝫ hoc ap
tiſſime liquet. Tempis menſure ſunt anni mẽſes dies ho
re. hec aũt nihil aliud ſũt qꝫ ſolis cõmeatus ⁊ curſus. Nõ
ergo caret ratiõe penit9 eorum ſentẽtia: qui motũ orbicula
rẽ celi tps eſſe dixerũt: quippe cũ ab eo: ⁊ ab ei9 tpe mot9
alii menſurent. Quãto tpe captũ eſt ilium: annis decem:
hoc eſt decẽ recurſibus ⁊ reciprocatiõibus ſolis ſignife
ro circulo. Propterea quod dici ſolet nõ ẽ peſſime vſur
patum: nexa eſſe in orbem omnia: atqꝫ humanas res quẽ
dã eſſe veluti circulũ: ei9 rei cã ea eſt: qꝛ tpe oia mẽſurant
indidẽqꝫ ꝓncipiũ ⁊ finẽ accipiũt: pinde qꝫſi circuitu qdaꝫ
obambulatiõeqꝫ tpis. Tps aũt eſſe videt circul9 ea rõe qꝛ
et menſurat circularẽ motũ: ⁊ ab eodẽ retroqꝫ menſurat.
Ceterum nihil aliud mẽſurata res eſt qꝫ mẽſure plures: quẽ
admodũ nihil aliud ſtadiũ ẽ qꝫ cubiti m̃lti atqꝫ vlne.

Themiſtii phyſices: liber quintus: Interprete Hermolao Barbaro.

Uoniã vo alia per ſe: ex accidẽti alia: 1
alia per partem mutantur: neceſſe eſt
prius qꝫ ad ea que per ſe mouent no
ſtra conſyderatio intendat: attingam9
q leuiter ea ⁊ tanqꝫ expediamus: que p
accidens ⁊ per partẽ moueri dicũtur.
Per accidens igit mutatio eſt: quum
muſicus ambulat. Sed quãobrẽ p ac
cidens? quia non ambulat in eo qꝛ mu
ſicus: ſed tanqꝫ is: cui muſico eſſe quadã forte acciderit:
rurſum vt qui locum ex loco mutet. Sed ⁊ id quoqꝫ per
accidens habetur: ea. n. quis per ſe locum de loco mutat:
qua in loco aliquo eſt. Per partẽ mutant: hoc more quo
tiens ſimpliciter recuratũ quẽ dicimus: quia in eo oculus
conualuit aut pectus. Per ſe ea mouent: que neqꝫ ex acci
denti neqꝫ per partẽ mouent: vt quum equus currit: quũ
deuritur veſtis: quum lignũ vniuerſum flammatur: quũ 2
oculus ſaneſcit. Non. n. omnibus omnia motibus moue
ri poſſunt: ſed quedã ſolum motu locali: vt celeſtia: non
nulla alteratione tm̃: vt pectus: vt oculus. Contra itẽ alia
per accidens mouẽt: vt quum edificat muſicus. Alia par
tibus: vt quũ is qui meſſem exterit: machinarias molas
abagitat manu. Alia per ſe: vt ea que neqꝫ per accidens: 3
neqꝫ partibus mouent. Quum vo quinqꝫ res ad functio
nẽ ois motus neceſſarie habeant: mouẽs: qd mouet: tps in

UVA. BHSC. IyR_086_3

quo fit motus: diuerticulū vnde mot⁹ accepit: intētio quo
pcedit: q̄ri ſolet in quonā ex ijs ↄſtituere motū oporteat.
Plane ſupra demōſtratū eſt: motū in re mouente eſſe nō
poſſe: neq̨ itē vt conſtat in tpe: neq̨ aūt in eo vnde ſoluit:
collocari pōt: hoc eſt in albedine: quū quis de albedine
in nigritiā mutaẜ. Nō eni a carceribus nomē accipit mo
tus: ſed a calce quo pgit: ⁊ in qđ res cōuerti feſtinat. Nam
qđ de albedine ad nigritiā moueẜ: nigreſcere nō albeſce
re diciẜ: pari pacto interitus ⁊ corruptio nūcupatur: non
ab ente vnde mouit: ſed a nō ente quo pperat. Reliquū
igiẜ eſt vt motus: aut in ipſa re ſit: q̄ p ſe moueẜ: aut ī for-
mis ⁊ accidētibus in q̄ abitio eſt. Quis aūt ſupra ſatis do
cuerimus: motū in re tm̄ illa: q̄ moueatur eē cōſtitutum ⁊
poſitū ſupq̄: ad diluendā queſtionē admonere ⁊ memi-
niſſe ſufficeret definitionē motus: in q̄ dictum eſt: motum
eſſe rei: que moueręẜ actū: non tn̄ ab re fuerit: hoc quoq̨
loco in ea paulum diuertiſſe hactenus: vtrū in formis ac-
cidentibuſq̨ atq̨ locis: in que mote res tendūt: poſſit in-
eſſe motus intelligi. Ac pmū quidē motus ineſſe loco nō
pōt: quū natura loci ea ſit dicta: q̄ ſit imobilis. Debem⁹. n.
differētiā illā tenere memoria: que īter vas ⁊ locū retro
nobis cōſtituta ⁊ expoſita eſt. Dices accidētia ⁊ affectiōes
candorē fuſcedinē: frigus calorem eſſe motus videri. Ac
hercule ſi ita eēt: motus: q ad q̄litates illas inſtitut⁹ diciẜ
inſtitutus videreẜ ad motū: ex quo accipi alteꝝ pōt: aut
vt res moueri ad hęc pergant: quū iā ſūt mutate: aut ſi
moueri deſināt: ī motu tn̄ eē dicāẜ. Liquet igiẜ ipſas q̄lita
tes ⁊ affectiōes nō eē mot⁹: ſ; ipſū qđ cū puatiōe vēie dixe
ri: affici atq̨ ipm trāſmutari: ita vt nō albedo ſit motus: ſ;
ipſa ialbeſcētia. Iā ↄſtat nullā formā poſſe motū eē: aut
motū hře. Mouē aūt nōnulle forme dicunẜ: vt aial aīa: ⁊
lapidē grauitas: nō tamen ab ijs moueнẜ: illa quatenus
procreanẜ: ideſt q̄tenus ad ea genialis trāſmutatio inita
eſt: nec eni grauitas lapideſcentē ⁊ cōcreſcentē vaporem
pgignit ipſa: alioqn mot⁹ ī ijs necr̄io habereẜ: qđ ſtati re
diciẜ falſū: qm̄ ī reb⁹ motꝭ nō ī mouētib⁹ motū eſſe pſuaſū
atq̨ adeo cōprobatū ratiōe eſt. Atq̨ hoc a nobis hacten⁹
hunc in modū diſcuſſū ⁊ diffinitū ſit. Adijciendū ⁊ illud
ſtudioſis mentibus ē: q adverbia hec p ſe: p accidēs ptia
tim: poſſunt etiā in eas res in quas motus ſuſceptus eſt
cadere. Ita inalbeſcens mutari p accidens diciẜ in id qđ
intelligit anim⁹: accidit ſiquidē colori vt intelligaẜ. Par
tiatim diciẜ in colorē: q: coloris pars ſit albedo. Eodem
modo qui Athenas pficiſciẜ: partiatim in Europā pro-
ficiſciẜ: q: ea vrbs pars ſit Europe. In albedinē vo cōuer
ti ⁊ mutari dicimur: ⁊ Athenas pficiſci p ſe. Quemadmo
dū igiẜ per ſe: per accidēs partib⁹ moueri res dicātur q̄
q motus nō in ipſis formis ⁊ accidētibus: ſed in re mota
incluſus conſtitutuſq̨ ſit: ab ijs que dicta ſunt nimis q̄ di
lucidē cōmonſtratū videtur. Ceterū de mutationibus q̄
per accidens cōſtant: relinquēda omnis ſupſedēdaq̨ ra-
tio eſt: vtpote q̄s nullo pcepto directo aut ppetuo poſſis ī
cludere. Id adeo euenit: q: infinibiles ſunt. Nā pmiſcue
quodlibet in quodq̨: ⁊ vtcūq̨ mutari p accidēs poteſt: in
magnitudinē color: in nigriciā muſica: in amariciē gelu:
poſtremo in qualitates oīa omnes ac ſpecies: q: vt dixi h̄
genus vagum pluriforme interminatūq̨ eſt. Illo modo
dicere poſſumus demutare albedinē: cū demutat corpus
cum moleſcit: cū igneſcit: cum gelaſcit: cū mille modis af
ficitur. Quāobrē trāſiliēda ⁊ ptermittēda ſunt iſta.

Porro agendū de mutatione ⁊ cōuerſiōe per ſe:
q: ⁊ definita eſt: ⁊ ſemp aut circa cōtraria: aut diſ
perata verſaẜ. Album eni aut ex nigro fuſcoue:
aut ex nō albo pducitur: atq̨ hoc leuiter re ab ſe
intelligeẜ: ſi ad mutatiōes ſingulas vel reſpexeris: Neq̨
nos pturbet: q quū ſuperiorib⁹ libris dixerimus: ex op-
poſitis conſtare mutationes: hoc loco intermedia quoq̨
in numerum aſciſcamus. Nam res que tranſmutaẜ inter
medijs ptitur tanq̄ oppoſitis. Quū eni intermedia par-
ticipatione ⁊ cōfuſione vtriuſq̨ cōtrarij coalita tempera
taq̨ videanẜ: ſimul res aliq̄ ex intermedio in contrariū
cōmeat: non in eo cōmeat q medietas eſt: ⁊ vtriuſq̨ natu
re conſors ⁊ pxima: ſicut neq̨ cum huc ſe vertit: ſed in eo
q cōtrarij particeps: exēpli gratia. Tepens refrigeratur:
non in eo q frigore: ſed in eo q calore participat. Idē cō-
tra recaleſcit. nō in eo q calori: ſed in eo q frigori affini-
tate coniūgitur. Quapropter ⁊ mediū extremis opponi
⁊ extrema medio iudicanẜ. Quēadmodum medie in fidi
culis chorde imis ⁊ citimis cōperate graues ⁊ lōge ſum-
mis ⁊ pricipalibus acute vidētur ⁊ timule: pari pacto aq- 7
lum nigro collatū candicat: candido nigricat. Diffinitijs
ijs: quoniā trāſmutatio oīs ex aliquo tēdit ad aliqd: quē-
admodum vel clariſſime nomē ipm oſtēdit. Quadrifari
am hoc reſpectu diuidiẜ: aut eni de euidenti in euidens:
id aūt eſt de ſubiecto in ſubiectum: aut de non ſubiecto in
nō ſubiectū: aut de ſubiecto in nō ſubiectū: aut de nō ſub-
iecto in ſubiectū ſit. Voco ſubiectū id qđ affirmatiōe oſtē
ditur: affirmationem appello: vt albū: vt nigrū: vt ferui-
dum: vt glaciale: poſtremo quicqd euidēs eſt: atq̨ ipſa re
conſtat. Q; ſi ſubiectum nobis affirmationē ſignat: non
ſubiectum ſignabit negationē. Quāobrem neceſſe eſt ex
quatuor illis generibus tris dūtaxat tranſmutationes ha
beri. Primā eam que incipit ab affirmatione ⁊ deſinit in
negationē: alterā que cōtrouerſim huic reſpōdet. i. que a
negatione viā capeſcit ⁊ in affirmationē deponit. Tertiā
que ab affirmatione auſpicaẜ: ⁊ ſimiliter in affirmationē
finit. Quartū genus tranſmutationis cōſtare non poteſt:
ea rōne q non circūſiſtūẜ oppoſitis: nō eni oppoſita ſunt
non ſubiectum: ⁊ nō ſubiectū: quia vterq̨ terminus nega
tio eſt: neq̨ aūt cōtraria: quia cōtraria ſibi affirmationē
conſciſcunt. Diciẜ igiẜ de non albo fieri albū: ⁊ de nō aq̄
oriri aquā. Horum vtrūq̨ de non ſubiecto in ſubiectum
venit: ⁊ de negatione in affirmationem: ceterum differūt.
Nā album ⁊ muſicum nō fit ſimpliciter: ſed homo aliqs
fieri diciẜ albus ⁊ muſicus: aqua ſimpliciter fit: non enim
aſſignari aliquid poteſt qđ quū iam ſit actu demū aquā
fiat: quēadmodum in priore cōuerſione poteſt: cū album
quid aut muſicū fit: hō Callias luſcinia. Dixerit aliquis:
nōne materiā corporib⁹ omnib⁹ ſubiectam aſſerimus: q̄
ſit id q fiat aqua: verū non ita ſubijci pōt materia aut aſſi
gnari in ſimplici cōuerſiōe vt Callias ⁊ homo in accidē-
tali. Et hercules qs eſt tam ignarus rerū: cui duo illi ge-
nitus differre nō videantur: quo quiſpiam efficitur muſi
cus: ⁊ is quo aqua pducitur? An ſi paulo accuratius ex-
ploraris: inuenies alterum eſſe non ſimplicem genitum:
ſed tenuem quaſi genitū: vtpote quo pars rei aliqua nō
vniuerſa ſubſtantia progignatur: alterum eſſe proprium
abſolutū ⁊ ſimplicem: quippe q vniuerſam aque ſubſtan
tiā in ortū puehat non accidens: aut qualitatē modo: vt
quū qd aridū ligdum candidū fit. Quiſq; tam aquam q̄
muſicū de non ente orıētur: q: vt retro probatū eſt: omne
qđ fit: de non ente fieri ſit neceſſe: tamē hoc diſcrimine ſe-
parātur: q ſi muſicū non oritur ex oīno non ente: quoniā
ex Callia oriẜ q nondū eſt muſicus: aqua oriẜ de oīno nō
ente: Sed occurret quiſpiā videri aquam quēadmodum
⁊ muſicum ex aliquo id eſt ex aere fieri: proindeq̨ nō de
non ente omnino: ſed de non ente hactenus: quia de aere
qui non ſit aqua. Sed facile ſoluitur ſi eius differētie me-
minerimus: que ſupra nobis primo libro conſtituta eſt.
Aer non obmanet: quum de aere aqua producitur: Cal-
lia obmanet: quum de nigro fit albus. Et vt planius diſti
ctionem illam teneas: reponantur duo hec: que ex oratio
ne noſtra ſequūtur: fit Callias de non albo albus. Quū
dicis de nō albo: de ruſſo: de rauo: de nigro: de aquilo: de
flauo pōt ītelligi. Hec oīa q̄q̄ opponūẜ albo: tn̄ opponū
tur vt affirmatio affirmatiōi ⁊ vt euidēs euidēti. Eodem
mō quū aq̄ oriẜ de nō aq̄: quēadmodū in trāſuerſiōe non
ſimplici: q nō albū dicit: dicit rubrū: aut nigrū: aut flauū:

UVA. BHSC. IyR_086_3

ita ĩ illa ſimplici ꝛ abſoluta q nõ aquã dicit: dicit aũt aerẽ
aut terrã. Ergo dixeris queãdmodũ albũ oſtẽdif nigro
aut fuſco cõtrariũ: quur ꝛ nõ aerẽ demonſtraueris aque
contrariũ? Id enĩ re ab ſe ĩtelligif: quãobrẽ? qꝛ ſbe ſub-
ſtantijs non aduerſanf. Quũ itaqꝫ declaratũ ſuperius ſit
quũ dicim⁹ de ſubiecto ĩ ſubiectũ mutationẽ iniri: id aut
de affirmatione ꝛ cõtrario: aut de negatione ĩtelligi opoꝛ
tere: ſequif vt ſi hoc ꝙ dico nõ aquam: neqꝫ affirmatio-
nem: neqꝫ cõtrariũ ſignificat: neceſſario quod reliquũ eſt
negationem ſimplicif ꝛ abſolute ſignificet. Erit igif hoc
genus cõuerſio oꝛtus ꝛ gñatio de nõ ente ſimplicif. Uoco
aũt nõ ens ſimplicif: nõ id quod omnino ꝛ vſqꝫquaqꝫ ſit
nihil: ſed id quod nuda ꝛ mera potẽtia: cuiuſmodi oꝛigi
nalis ꝛ pꝛima materia ẽ. Idẽ ſed obuerſe de iteritu ꝛ coꝛ
8 ruptione dicendũ: vt ea videlicet in nõ ens ſimplicif de-
ſinere ꝛ procumbere ĩtelligatur.

Ec ſi ita ſe habẽt: pluriſicariã videf ſignificare
h nõ ens: nã ꝛ nõ albũ dicif eſſe nõ ens: ꝛ non hõ
dicif eẽ non ens. Sed ꝛ mẽdaciuꝫ quoqꝫ dicif eẽ
non ens. Omittaf aũt nobis hoc genus: qꝛ id in
complexione tm̃ ꝛ diſtinctione oꝛonis ſeu diuiſione con
ſpicif. In reliqs duob⁹ ſignificatis: qrif vtrũ non ens mo
ueri dicaf. Ego vo aio moueri ſolũ tale nõ ens: quale nõ
albũ eſt: non bonuꝫ: nõ turpe: nõ calidũ: nõ ꝙ ipſũ: nõ al
bũ: aut ipſũ: nõ bonũ: vtiqꝫ moueanf. Nã q fieri põt proꝛ
ſus vt moueaf qđ nõ eſt? Sed Callias qui ſit nõ alb⁹: ſit nõ
bon⁹ ipſe moueaf. Quia h⁹ negationes nõ p ſe: ſed p acci
dẽs moueri cõceſſerim: ea ratione ꝙ accidiſſe aliqua vi-
deanf ijs reb⁹: que p ſe mouenf. Ceterũ nõ ignẽ: nõ aquã
ꝛ reliqua ſimilia quo pacto moueri ĩtelligunf? Nuꝫ per
ſe? nõ poſſunt: quuꝫ nuſqꝫ ſint? Nũ per accidẽs? At qb⁹ nã
rebus accidiſſe: nõ ignẽ: nõ aquã: nõ aerẽ dixeris? Fieri
igif neqt: vt ea que ita ſunt nõ entia vllo genere mouean
tur. Quod ſi ita ẽ: generatio quoqꝫ mot⁹ eẽ nõ põt. Qua
re neqꝫ mouef neqꝫ quieſcit qđ ẽ nõ ens quippe qđ neqꝫ
in loco qdẽ ſit vllo: neqꝫ generatio mõ nõ eſt mot⁹ ſꝫ neqꝫ
coꝛruptio. Nã quuꝫ motus oĩs: aut motui ſit: aut quieti
cõtrarius: ſi coꝛruptio motus eſſet: generatio quoqꝫ que
coꝛruptioni cõtraria ẽ: aut quies: aut motus foꝛet. Poſſu
mus igif oĩa hec vel ſyllogiſmo cõplecti hoc quo dictur⁹
ſum genere: oĩs motus trãſmutatio eſt: oĩs trãſmutatio
aut ꝯrijs aut diſperatis obif: mot⁹ igif oĩs: aut ꝯrijs: aut diſ
peratis obibif: nullus ãt mot⁹ diſperatis ĩcludif: ergo mo
tus oĩs ĩ cõtrarijs collocabif. Uoco cõtraria que affirma
tione ſignantur. Eodẽ ꝛ priuantia referuntur in motib⁹:
9 vt cecũ: nudum: illitteratũ: infelix.

Pectãduꝫ ẽ igif ĩ qbus generibus cõtraria ha-
ſ beanf: vtpote ad que ſola pertinere ver⁹ motus
poſſit. Ac primũ qdẽ in ſubſtãtia null⁹ erit mo-
tus: quũ nihil ſit ſubſtantie vlli contrarium. Nã
priuatio foꝛme nõ eſt contraria. Quiſqꝫ ſupioꝛibus libꝛis
aliquãdo vſurpatũ hoc ſit vt foꝛmã ꝛ priuationẽ dicere-
mus eẽ cõtraria: nõ tamẽ id preſſe: aut ꝓprie intelligi: ſed
data qdã ꝛ rudiuſcula rõne volumus. Nam ſi exacte lo
quẽdũ ſit. Priuatio abſẽtia qdã ẽ foꝛme: atqꝫ adeo nõ ens
nõ aũt enti: aut foꝛme ꝯtraria. Quod ſi de eo ꝙ fieri aĩal
ex genitura ꝛ ſemĩe dicif: demõſtrari poſſe aliqs putet cõ
uerſionem ſubſtãtialẽ de ſubiecto in ſubiectũ procedere:
proideqꝫ motũ videri: eodẽ ĩ luto reuoluif: denuoqꝫ ĩ no
mẽ generationis ꝛ oꝛtus ĩcurrit: quẽ cõſtat motũ eſſe non
poſſe. Quid. n. eſt cedo p deũ ꝙ in ea mutatiõe cõuerſio-
neue moueaf? Nũ aĩal? At cuꝫ oꝛif nõdũ ẽ aĩal. Nũ ſemẽ
genitale? At non remanet ſemẽ ſed diſſoluif: atqꝫ coꝛrũpi
tur. Deĩde vt cõcedaf hoc illi: quo pacto reuĩcet ſemẽ eẽ
cõtrariũ aĩali? certe mot⁹ oĩs cõtrarios terminos reqrit.
Sed dicet qſpiã: quũ aqua in ignẽ vertif: tũ videri motũ
in ſubſtãtijs fieri: vtpote ꝙ de cõtrario in contrariũ ꝯuer
ſio illa ꝑcedat. Huic occurrit Alexãder: cõceditqꝫ nõnul
las ignis qͣlitates eẽ qͣlitatib⁹ aqͣ ꝯrias: frigiditatẽ calidita-
ti: ꝛ humiditatẽ ſiccitati. Nec tamẽ ex eo accipi vult vni-
uerſuꝫ ignẽ eſſe aque cõtrariũ: quippe que nõ ex qualita
tibus tm̃: ſed ex alijs quoqꝫ cõpluſculis cõſtent. Ego vo
falſuꝫ eſſe arbitroꝛ id quod ꝓponif. Nã ignẽ in aquã ne-
go cõuerti poſſe: niſi ſe ꝑus in aerẽ verterit: aer vo atqꝫ
ignis aptiſſime iã nõ aduerſanf. Quid igif obſecro in ea
mutatione mouebif? quãdo neqꝫ aqua põt: qppe que coꝛ
rũpaf: neqꝫ ignis quippe q nõdũ ſit oꝛtus. Quod autem
poſt motũ oẽm fuit motũ: hoc erit id qđ antea mouebaf.
Ex ijs dilucet ĩ ſubſtãtia motũ haberi nõ poſſe.

Eed neqꝫ in relatione cõſtitui motus põt.
ſ q ĩ illo genere ponunf de ſuo ſtatu atqꝫ hitu de- 10
cidũt: vel ſi nũllã mutationẽ accipiãt: verbi cã.
Nix: q mihi nũc reſpõdet a leua ẽt ſi ipa nõ diſſe
raf: ſimul poſtẽ locũ egreſſus alio me cõtulero: reſponde
bit a dextera. Itẽ denarius numerus fieri duplus poteſt:
nulla adiectiõe quãtitatis facta: ſed ſi dũtaxat qnarius cõ-
trouerſim atqꝫ altrinſecus opponaf. Nam ꝛ oꝛatio ipſa
quãdoqꝫ de vera in falſam ꝛ contra cõuertitur: tãtũ ſi res
que in ea ſignificantur: commutauerint cõuariateue fue-
rint. Una enĩ hec eadem oꝛatio dies eſt: vera erit die exoꝛ
to: ingruentibus tenebꝛis falſa. Si igitur motus omnis
abſoluitur per mutationem conuerſationẽqꝫ rei que mo
uetur. relationes autẽ ſine vlla mutatione ꝛ conuerſione
creantur ꝛ pereũt: clariſſime complexio illa efficitur quã
volebamus: motum in relationibus non poſſe conſtitui.

Ed neqꝫ in genere actionis paſſioniſqꝫ motũ vl-
ſ lum inuenias: quum agere ſub eo ꝙ eſt moue-
re: pati ſub eo ꝙ eſt moueri: contineãtur ac reci- 11
dant. Motus autẽ nullus eſſe poſſit in eo ꝙ eſt
mouere: ꝛ longe magis nullus in eo ꝙ eſt moueri: vt eni
deridiculus ſit qui ita dicat ita: ſed tanto ridiculoſioꝛ qui
ſentiat. Ceterum Ariſtoteles ex eo plurima deducit incõ-
moda. Primũ quia mutatiõis motus futura ſit mutatio
alia ꝛ motus alius. Res hercule captu difficilis: ſed nec 12
opinabilis: quia cogitatiõe in infinitum bibitur: occurſu-
ra ſemꝑ in termino mutatione aliqua prioꝛe: per quã mu
tatio poſterioꝛ atqꝫ recens emerſerit. Tum deinde motuꝫ
ꝛ moueri ꝛ quieſcere opoꝛtebit. Mox quemadmoduꝫ id
qđ mouetur coꝛpus ꝛ anima: vt ſubiectum: ꝛ hoc aliquid 13
monſtratur: ita ꝛ motus ipſe monſtrabitur. Poſtremo 14
quoniam alia res eſt motus: alia res que mouetur: aliud 15
enim homo eſt: aliud ambulatio: aliud equus: aliud cur
ſus: pari ratione mot⁹ ille qui ponitur moueri: alia vtiqꝫ
res erit a motu. Quo euenit vt motus ſimul ꝛ motus ſit ꝛ
non motus. Illud iam dementie proximum alteraſcere 16
motuꝫ localem putare: aut alterationem actionemue de- 17
ferri motu locali. Sane omnia hec ſubiectis herent ꝛ coꝛ-
poꝛibus accidunt: non ſeoꝛſus ipſa conſiſtũt. Plane mu
tari per accidens mutationem: ꝛ moueri per accidẽs mo
tum recte dici fere poteſt: verbi gratia: ſi currenti accide-
rit ſaneſceret: bono periculo dixeris curſum illũ quodã-
modo factuꝫ incolumẽ. Non ꝙ curſui reſtituta ſit ſalus:
ſed ꝙ is cui accidit curſus conualuerit currendo. Veruꝫ
accidẽtarios mot⁹ dudũ a nostra cõmẽdatiõe repulim⁹.

Aniſeſtum igitur arbitroꝛ motum eſſe in tribus 18
m duntaxat generibus collocatuꝫ: qualitate: quã-
titate: vbi. Inſunt enim ſingulis ijs ſua cõtraria
que requirantur in motu: motum in qualitate al
terationem vocamus: qualitatem hoc loco accipim⁹: non
ita vt ſubſtantiarum differentias que interim appellari
ſolent hoc nomine rationale volatile aquatile greſſile: ſꝫ
ita vt intelligamus affectiões ꝛ qualitates id genus: que
patibiles ꝛ alteratiles nuncupantur: nigritiam: frigidita
tẽ: caliditatem: albedinem. Motum in quãtitate: quo vo-
ces non habetur generale nomen: proinde diducimus
ita vt eum qui ad amplioꝛeꝫ magnitudinẽ tendit: augmẽ-
tũ eũ vo q ab hac recedit decremẽtũ dicam⁹. At localꝫ mo
tus niſi ꝯfingas nõ illa gñali mõ: ſed ꝓpa qꝫ nomẽclatura

UVA. BHSC. IyR_086_3

carnerit. Quobrem nos ei nomē cōmenti ſumus cōmune
delationē: q̄ꝙ̄ ī propriū illud gdē. Ea.n. ꝑpe ferri ⁊ de
ferri videnť: q̄ vi correpta ſiſtere ſe ac ſuſtinē non poſſūt
demū omnia ea que ipſa ſe nō mouent: vt in anima. Sed
19 de alteratione illud eſt diſquiſitiuꝫ explorādum. Quum
eni gcq̄ꝫ ex albo fit albi⁹: aut contra hoc tento remiſſius
difficile eſt perſpicere quo pacto inter cōtraria mot⁹ ille
verſeť. Sed ſoluiť. Tēu⁹ ⁊ remiſſius candidū tēperatiōe
cōtrariorum permixtio neqꝫ coaleſcit. In quo.n. plus eſt
candoris: in eo nigritie minus habeť: ⁊ quod pcius cādi
20 dū eſt: ampli⁹ nigroris eſt particeps. Quū igiť de nigro
ſimpliciter ad albū ſimpliciť demutatio eſt: tū de contra
rio ſimpliciter in cōtrariū: ſimpliciter mot⁹ ꝑcedit. Quū
v̇o de albo fit albi⁹ gppiā: tū nō de ꝯ̄rio ſimplici: ſꝫ de ꝯ̄rio
tū vtcunqꝫ fit mot⁹: q̄ in albo remiſſo ps quidē ipſi⁹ nigri
tie confuſa eſt. His eniꝫ diffinitis conſtat ꝙ intendimus.
tris mot⁹ tribus deberi generib⁹. Immobile porro mul
tis capiť modis. Primū id diciť imobile quod nullo mō
moueri poteſt auerſante ⁊ repugāte natura: vt ſonus iui
ſilis: quia natura ineptus ⁊ inhabilis ſit vt viſitari poſſit.
Alio modo diciť imobile qȯ ipulſum fatigatūqꝫ perdiu
vix egreqꝫ dimoueť: hͦ ē qȯ difficile ſeroqꝫ moueať: quē
admodū incōmobiles eos vocamus qui ſero obiraſcunť
Tertio ⁊ illud ſolet imobile nūcupari: qȯ q̄ꝫuiſ apta ⁊ cō
ſentanea ſit natura ad motū ferendū accipiēdūqꝫ: nō ta
men quotiens pōt moueť aut eo mō quo pōt. Quod ge
nus imobilitatis quietē voco: quies.n. ꝑuatio motus eſt:
priuatio v̇o ad eas res ꝑtinet: que paratā habent naturā:
vt poſſint id capere quod nonduꝫ ceperunt atqꝫ id agere
eoqꝫ modo qȯ ⁊ quo non agunt.
21 Orro inť oppoſita vt oſtēdimus mutatio oīs in
p tercidit. Oppoſita aut cōtraria ſunt aut diſpera
ta. Diſperatorū nihil eſt medium. Cōtrariorum
eni aliquid medium eſt: quo res mobilis prius
naturaliť applicat: q̄ꝫ ad poſtremū: vtiqꝫ ſi cōtinue ⁊ ꝯm
naturā moueať. Medium porro momentis tribus mini
mum conſtat: quippe qȯ duabus extremitatibus quibus
tanq̄ꝫ clauſulis cohibetur huic inde reſpondeat.
22 Ontinue diciť tunc res moueri: quuꝫ neqꝫ pars
c tēporis in quo agiť motus: neqꝫ rei ꝑ quā trāſit⁹
eſt ſaltuati aliq̄ pretermittitur. Quis eni is q a
ſumma chorda velicatim deſcēdit ad imā inſha
bitis medijs: nullo tp̄e pulſum interpollem habuerit: ga
tū rei ꝑ quā mot⁹ is habebatur partē aliquaꝫ pretergreſ
ſus ē ſaltu: videri pōt interruptū motū mouiſſe. Sꝫ latius
planiuſqꝫ exēplū ī motu locali ē. In gnquertio q ſaltāt cō
tinue moueri iccirco nōvidenť: quia ſpacij ill⁹ ī q̄ opanť
ptes medias itactas reliquūt: q̄s ſublimati vicib⁹ ⁊ dedu
cti tranſiliūt. Ceterū cōtinuitas motus non oīs hinc ꝑue
nit. Nam illo gdeꝫ modo decurſus equoꝝ in ſtadio laceſ
ſitus erit ⁊ diſſitus. Nuꝫ igiť recti⁹ fuerit ꝯtinuationē mo
tus ex ſerie tp̄is accipi: ita vt is habeať continu⁹ qui nihil
tp̄is interceperit. Nā rei gdeꝫ ꝑ quā fit motus hiare aligd
atqꝫ intermitti poſſe ps videť: ⁊ tamē nihilomin⁹ iugis ⁊
ꝯtinu⁹ motus intelligiť. Sed de ipſo ꝯtinuo accurati⁹ no
bis agendū eſt poſt. Nūc qm̄ id quod adhibitū: ſiue pxi
mum: ſiue attiguū diciť communi⁹ ⁊ fuſi⁹ eſſe q̄ꝫ cōtinuū
videť: ⁊ ꝙ deinceps ⁊ cōſequens eſt cōmuni⁹ etiā q̄ꝫ adhi
23 bitū: de hͦ primū: qȯ lati⁹ patet: aggrediendū eſt nobis.
d Einceps ⁊ cōſequētia ſunt: inter q̄ nihil eiuſdeꝫ
generis habeť interſitū. Nā ſi alteri⁹ generis ali
quid intercedat nihil officiť. Edes mee ſunt de
inceps ⁊ cōſequētes tuis: ſi nulle vtiqꝫ ſint edes
inter meas ⁊ tuas. Itē linee deinceps ſunt inter quas nulle
habenť collocate cōſtituteqꝫ linee. Et deincipites hoies:
inter q̄s nemo ſit medius. Id aūt qȯ deinceps eſt: ſemper
ſecundū eſt ⁊ ab eo ꝙ primū eſt. Primū v̇o aut poſitione
ſituqꝫ vt in lineis ⁊ domib⁹ cerniť: aut natura vt in vnita
te ⁊ dualitate ꝑſpiciť. Eſt eni vnitati deinceps dualitas: ⁊ dui
tati ternio: q̄ alius numerus non intercedit. Diciť ⁊ pri
mū ab ordine vt exordiū ante narrationē. Eteni exordiū
cōſeqtur narratio: q̄ deinceps eſt exordio: ⁊ q̄ nihil eiuſ
dem ſpēi mediū habeť. Atqꝫ hoc eſt qȯ ꝑprie exacteqꝫ de
inceps ⁊ cōſequēs dicitur. Sed ⁊ ea quoqꝫ interim cēſen
tur hoc noie: que vnius ſunt generis etiam ſi diſcrimine
ſpeciei diſſideant. Naꝫ ⁊ certamen dicitur eſſe deinceps
⁊ conſequens pompe: ⁊ nympheum Gymnaſio.
Dhibitū proximū ſiue attiguū eſt qȯ reꝫ aliquā 24
a cōſeqtur modo eoꝝ quos pretexuimus aliquo:
quodqꝫ preter hoc habet etiam terminū cum ter
mino illius atqꝫ extremitate coniūctum. Horuꝫ
alia ſolo nomine abhibita proxima ⁊ attigua nūcupanť:
vt preteritū dicitur ꝓximū ⁊ attiguum futuro: alia ipſa re
tangūt vt corpora. Tangūt aūt ea quoꝝ ſunt ſimul extre
ma: extrema terminos ⁊ limites voco. Quū itaqꝫ duoruꝫ
corpoꝝ extrema ſic cōmittunť: tunc habere ſe illa mutuo
atqꝫ attingere ⁊ conſequi dicimus. Nec tamē ꝑpterea cō
tinuanť. Sed quum duo illi corpoꝝ exit⁹ coaleſcūt: ⁊ vni
untur: tūc moles vna ⁊ cōtinua redditur.
Ec fieri tñ continua de attiguis poſſunt: niſi ea 25
n que natura coibili ſunt. Tangit vtiqꝫ lapidem li
gnū: ſed fieri ligno cōtinuatus quantauis ferru
minatione non poteſt. Adeo ignorandū nō eſt:
ea fieri poſſe ꝯtinua quoꝝ contactu coaugmētatuqꝫ natu
ra vna exit atqꝫ confunditur: hoc ⁊ in tempore ⁊ in lineis
viſitur: preſertim v̇o in ſitionibus ⁊ ī occulationibus ar
borum. Fiunt arte nonnulla contigua vt lignum clauis
⁊ glutino: verum hec proprie continua exiſtimari non
poſſunt. Manifeſtum eſt itaqꝫ ꝙ ſumus prefati cōſequēs
eſſe prius ⁊ communius q̄ꝫ adhibitum proximuꝫ ſiue at
tiguum. Quicquid enim eſt attiguuꝫ: neceſſe eſt vt ſit eti
am conſequens. Qȯ v̇o conſequens eſt non continuo cō
meat vt ſit item attiguuꝫ. Quare prius hoc ⁊ maiore am
bitu fuerit q̄ꝫ illud: vtpote quod tanq̄ꝫ genus magis hiet:
atqꝫ in plura ſe fundat. Nam etiam in numeris cernitur
conſequens: attiguum non cernitur. Rurſus attiguū ge
neralius q̄ꝫ continuuꝫ eſt: quia ſeſe res prius tangant ne
ceſſe eſt q̄ꝫ coaleſcant vt vniantur. Patet igitur in his eē
non poſſe coalitum in quibus non poſſit attactus. Non
tamen retroflectitur in quibus ſit contactus vt poſſit iteꝫ
haberi coalitus: nam vt poeta inquit Epeus: q̄ꝫq̄ꝫ veterri
mum illud tangebat: non tamen coaleſcere illi: aut cōger
maneſcere poterat homo ꝙ erat. Atqꝫ hec ſi vera ſunt: ⁊
ſi qȯ conſequens eſt: a contiguis diſtant: punctus quoqꝫ
ab vnitate diſtabit: nam puncto attingi res poſſunt vnita
te non poſſunt. Quia conſequuntur nō attingunt ſe vni
tates. Inter pūcta quoqꝫ ſemper aliqua linea capitur. In
ter vnitatē nihil interuenit: quia neqꝫ inter dualitatē qdē
⁊ vnitatē intercedere: aut hiare aliquid poteſt. Manife
ſtū eſt igiť ea tm̄ poſſe cōtingere: que poſitionem ⁊ ſitum
habeant. Conſequi ea que etiaꝫ poſitione ſituqꝫ careant
vt adhibita ⁊ proxima.
Otus vnius multipliciter conſuenit intelligi: q̄ 26
m ⁊ nomen ipſum vnius pluriformem ſignificatū
habet. Primum genere vnus dicuntur motus: 27
qui in eodē predicamento verſantur: vt delatio
nes: quia in genere qȯ vocatur vbi: conſtituuntur ⁊ re
ponuntur omnes: vna genere delatio eſt. Iteꝫ omnes al
terationes genere vnus eſt motus: quia in qualitate com
prehenduntur ⁊ collocantur omnes. Dicitur ⁊ vnus ſpe
cie qui ad vnam ſpeciem indiuiduam pertinent: id eſt ad
ſpeciem ultimam ⁊ ſenſilibus proximam. Ita omnes in
albeſcentia motus vnus eſt ſpecie. Eſt enim albedo ſpe
cies quedam vltima ⁊ indiuidua qualitatis. Que ſi qua ſūt 28
ambigua: id eſt que ſimul: tum genera: tum ſpecies vide
antur: motus quoqꝫ qui de ijs effluxerint eandem rōnem
ancipitis nature ſequētur. Sed q̄ri poſſit: ſi vn⁹ ſpē mot⁹
cē dr̄ is: quē idē mobile ex eodē termino ad eūdē terminū

UVA. BHSC. IyR_086_3

ꝑficiſcēdo cōſtituit: id adeo eſt q̄tiens idē eſt mobile: idez
eſt termin⁹ vn de diuertit: idē eſt terminus q̄ ꝯcedit: no =
ne orbicularis motus erit eadē ſpecie cū directo: q: pōt
eadē res ex eodez termino ad eundē terminū procedere
29 interim recta: interī giro: Soluif. Scite dictuz eſt motū
eſſe vnū ſpecie: quotiēs id in quo cōſtituif ſpecie indiui-
dua vnum eſt. Sed linea ⁊ orbis in quib⁹ illi duo motus
gerunf differūt ſpecie. Non eſt igif motus rectus eadem
ſpecie cū circulari cēſēdus. Hacten⁹ dictū qs ſit mot⁹ gn̄e
⁊ ſpecie vnus: diſtictiōe ſūpta de reb⁹ circa q̄s agif. Nūc
30 quiſnam ꝓprie ac vnus ſit ꝓdendum.
Uoniā igif tria eſſe videnf i motu mobile vt ho
q mo: vt ſydus: res circa quam verſatur motus
ea duplex eſt locus ⁊ affectio. Tertiū id in q̄ mo-
tus fit: atq: hoc ipſū tp̄s eſt. Neceſſe eū motum q
vnus ſit futurus habere: ſingula hec numero numerum
vt formā vnā circa quā obeaf motus: colorē vnū: lineā
vnā: tū ipſam rē mobilē: Coryſcū: Calliā: ⁊ Socratē Po
ſtremo tp̄s plane vnū numero tp̄s accipif qd̄ cōtinuū iu
geq: ſit nec interlaxet. Q: ſi ex tribus ijs aliquod numero
vnū eſſe defierit: neq: motus quoq: vnitatē ſuam retinue
rit. Si. n. Plato ⁊ ambulet ſimul ⁊ albefiat: Q:uis tum
ſubiectū qd̄ mouef vnū ſit: tū tp̄s idē oino atq: cōtinuum
q: tamē due res ſūt q̄s Plato mouet loc⁹ ⁊ color: huiuſ-
cemōi mot⁹ numero vn⁹ eē nō pōt. Itē Callias ⁊ Socra.
ſi ab eadē egritudine puta lippitudine cōualeſcant: non
31 erit ſanatio ea mot⁹ vn⁹ q: ſubiecta cōſtituunf duo. Sed
⁊ ſi idem Callias ambulet nonis atq: iterū idib⁹: motum
hūc vetabit vnū eſſe diuerſitas tp̄is: vtpote qd̄ neq: vnū
neq: cōtinuū fuerit: aliogn abſurdius qddam euenerit.
Naz ſi deambulatio heſterna numero vna cuz hodierna
dicaf contendif id quod iam obſoleuit corruptūq: ē vnū
idemq: eſſe cum euidenti extante atq: ſupſtite. Ceterum
q̄rif videri nullū motuz eē poſſe vnū: etiā eū in quo tp̄s
vnū atq: ꝯtinuū ſit: cū ſemp mot⁹ prior corrūpaf obit atq:
vaneſcat. Quo igif pacto defendef vn⁹. Sed ſoluif. Cer
te mot⁹ talis vn⁹ eſt q: iugis ⁊ ꝯtinu⁹ habef: nō interpoll̄
neq: diſtract⁹ neq: ſeiūct⁹ ab eo motu ſeu parte mot⁹ q̄ aſ
ſidue diſperit. Hoc aūt nō hn̄t mot⁹ illi inter q̄s vicib⁹ in
32 tergeſcif aut tp̄s intercidit. Uerū ambigat quiſpiā: mot⁹
is q vn⁹ eſt futur⁹: vnū numero ſubiectū reqrit: cū fluxa ⁊
labentia ſint nālia corpora: nullus mot⁹ idē numero ſub
iectū habebit. Eadē addubitatio de habitudine corporū
fuerit. Qui eni vna eſſe ſanitas videaf: quū id qd̄ ſeneſcit
vnū eſſe nō poſſit. Sz q̄zq̄z diſcuſſio iſta ad nos h̄ loco nō
33 ꝑtinet. Nā queadmodū cōſtent ſimul duo illa: eandē eſſe
ſubſtātiam corpoꝝ: ⁊ nihilomin⁹ ꝯtinue occiduā eē ⁊ ꝓ-
fugā mutatiōib⁹ ⁊ ꝯuerſionib⁹ ꝑpetuo addictā: q̄ſtio nr̄a
nō eſt q motū ⁊ nālia cōmētamur. Nō tn̄ ꝯniuēdum id eſt
qd̄ de habitudine corpoꝝ ſubdif: ſed cōmonēdi ſūt nobis
q hec noſcūt: nō eē diſſentaneū vt vnus idēq: habit⁹ ħdie
⁊ poſtridie fuerit valitudo ſciētia ꝓbitas: ſeries eni ⁊ ꝯti-
nuatio tēporis ꝯtinuas q̄z poſſeſſiōes habituū facit. Actū
v̄o ip̄m atq: adminiſtrationē vnā eſſe nō ꝯceſſerim: niſi q̄
iuncta ſit ⁊ cōtinue defluat. Adeo cōſequens eſt vt q̄zuis
vnius geſtionis ⁊ actus tm̄ vnus ſit habitus: tamen vni⁹
habitus plures eſſe actus ⁊ geſtiones poſſint.
34 Uia v̄o motus ois contiuus eſt: vtpote qui ſeca-
q bilis ⁊ diuiſilis ſit: neceſſe eſt qui ſit vnus eundē
haberi cōtinuū: cōtraq: q ſit cōtinu⁹ eūdē ⁊ vnū
intelligi. Non. n. pōteſt quilibet motus cuilibet
motui eē cōtinuus: queadmodū neq: corpus cū quolibet
corpore: neq: omnibus cū oia attineri: vt voci linea: ſed
quoꝝ extrema coire ita vt facta vnitas ſit eoꝝ motus pōt
eſſe ꝯtinu⁹. Uerū q̄dā res carēt extremo. Nā vnitatis cuz
ſit inſectilis nullū eſt extremuz. Ex hoc genere nihil pōt
fieri ꝯtinuū. Sūt ⁊ alie res qbus nō deſunt qdē extrema:
ſed q̄ diuortio nature ⁊ ſpeciei diſſideant. Ea q̄zq̄z ſunt ge
nere abiūcta: cōe tn̄ nomē hoc ferūt extrema. Proinde q
extrema linee: ⁊ extrema deambulationis appellat vocē:
eandē reb⁹ lōgo interſtitio deſitis tribuit. Quapropt ni-
hil e duob⁹ illis ꝯtinuū: aut vnū cōflaueris: ſed q̄: neq: ſpe
cie: neq: genere cōuenuīt ꝯſequentia tn̄ atq: exhibita in
uicē feceris. Pōt eni quiſpiā intercurrendū febrē incide
re: atq: ita cōtinget motus diuerſos deinceps: ⁊ cōſequen
tes haberi. Quapropter cū thede cādentes in cerealibus
accipiētiū: ⁊ tradētium vicibus curſu cōtinuo differūtur: 35
q̄zq̄z motus illi ſpecie ꝯueniūt: nō tn̄ ꝓprie cōtinui: ſed cō
ſequētes ſubciſiuiq: ſunt: ꝓpterea ꝙ extremitates ſue ſin
gulis diſcrepātes diuerſeq: habētur. Sed ⁊ ſi motus inf
ſe plurimū diſtent: cōſequētes tn̄ atq: adhibiti poſſunt in
telligi: modo tp̄s in quo gerūtur exercēturq:. ſit vnū atq:
cōtinuū. Cōtinui v̄o eſſe nō poſſunt niſi etiā extrema con
ſentiant q̄ in vnaz nām coaleſcere poſſint: atq: confundi.
Q:obrē neceſſarium eſt motū eū qui ſit vnus: ⁊ cōtinuus 36
futurus: non ſolum vno ſubiecto eſſe: ſed etiaz ſpecie vna
⁊ tēpore vno: queadmodū ⁊ initio diximus.
Uper hec motū qui cōſumat⁹ perfectuſq: ſit ve-
ſ rius vnū appellaueris q̄z euz qui ceteris parib⁹ 37
inchoatus impfectuſq: habeaf. Perfect⁹ motus
eſt q ad finē ⁊ ad abſolutionem ſuā ꝑuenit: imp-
fectus q nō peruenit. Unitas eni de pfectis iuſti⁹ q̄z de im 38
perfectis affertur. Eodē argumēto recti⁹ vnū vocaueris
qui ſit equabilis ⁊ vniformis q̄z ineq̄bilis ⁊ pluriformis:
vtpote quē illa ipſa difformitas diuidē q̄dāmō atq: infrū
pere ⁊ diſtrahē videaf. Porro in q̄libet motu alteratiōe:
augmētatione: diminutione: eqtatē: ⁊ ineqtatez inuenias.
Naſcif aūt ineqtas hec interdū culpa eius rei in q̄ cōſtitu 39
tus ē motus. Ut cū qd ſup arcuatā: aut obtortā lineā mo
uef: fieri eni negt vt i magnitudine ieq̄li ac difformi ſit eq̄
lis ⁊ vniformis motus. Ea v̄o vniformis ⁊ equabilis ma
gnitudo habef: cuius q̄libet ps cuilibet oifariā cōplanata
coequataq: eſt: ita vt poſſint coaptari viciſſim atq: cōmit-
ti: interdū nō ipſa rei natura. Sz modus ⁊ ratio inequali
tatem facit: vt ſiqd modo ſe velocius mō pigrius moueat:
q̄zuiſq: adeo cetera habeanf parilitas magnitudinis: cō-
tinuatio tēporis ꝯuenientia: ⁊ cōſenſio ſpeciei: ſimul cita
tio ⁊ feſtinātia claudicat: mot⁹ is inequabilis ⁊ difformis
efficitur. Hinc datur intelligi tarditatē ⁊ velocitatez ſpēs
motus eſſe nō poſſe: q: inſunt omnibus motib⁹. Nā ⁊ al-
teraſcere ⁊ creſcere ⁊ in loco moueri: quedam velocius:
quedam tardius dicūtur. Nam ex ijs que deorſum pon-
dere natiuo deuergunt: grauiora queq: celerius: ⁊ conci
tatius corruunt: leuiora ſegnius ⁊ cunctantius deuoluun
tur. Quapropter neq: grauitas ⁊ leuitas rerum: que in
eundem ſitum procūbunt feruntur q: diſſidio ſpeciei di-
ſtauerint: q: neq: motus ipſi qui inde prouenuīt diſcri-
mine illo differre noſcūtur. Plane motus is ꝓprie vnus
eſt qui pariter inequalis vnimodus: q̄zuis is quoq: ſz de- 40
pertius dignatione huius nominis cenſeatur q inequus
ſentus eminulus ſubſaltanſq: ſit. Qualis qui ſuper ſinu
oſam ⁊ inflexam lineam exercetur. Porro quod minus
quodq: departius eſt: conſtituitur ⁊ temperatur permi-
xtione contrarij. Ex ijs illud quoq: obiter apertius ⁊ dilu
cidius factum eſt: qd̄ ſuperius dicebatur: motus diuerſos
⁊ conſequētes ſint: continuos tamen eſſe non poſſe. Naz
ſi cōtinuus motus equabilis eſſe ⁊ vniformis poteſt: mo-
tus aūt diuerſi vniformes ⁊ equabiles eſſe non poſſunt.
Relinquitur motus diuerſos non poſſe haberi cōtinuos
Equabile enim ⁊ vniforme definiuimus: cuius queq: ps
cuiq: coaptari committiq: poteſt. Partes albefactionis
⁊ curſus coaptari ⁊ committi qui poſſunt? 41
Unc aggrediēdū ad ea eſt: q̄ de oppoſitiōe mot⁹
n queruntur. Opponif motui motus: opponitur
⁊ quies. Sed motus vt contrarium: quies vt pri
uatio. Primum de contrarijs motibus eſt agen
dum. Quia igitur motus omnis ex aliquo termino in
aliquē ꝓcedit: ⁊ ex cōtrario in cōtrariū abit. Nimiz mot⁹

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſi aduerſi ⁊ cōtrarij ſtatuent̄ q de cōtrario i cōtrariū vi-
ce verſa pficiſcunt̄ egrotatio ſanatio. Nā altera de ſanita
tem in egritudinē vadit: altera de egritudine i ſanitatē ob-
uerſe: hoc adeo inductione clareſcet. Vident̄ cōtraria eē
egreſcē: ſaneſcē: aſcēdē deſcēdē. Progredi: regredi: le-
uorſū flectere: dextrorſū icedere. Atq; hec ſecus locos cō
traria colligunt̄. Q̄ ſi trāſmutatio vlla ē: que cōtrarijs
careat: tū ea que ex vno termino abierit: cōtraria illi: que
ſed ad eundē terminū cōferet. Unde. n. corruptio ⁊ obit⁹
mouit: eo ſe ortus ⁊ generatio i ſinuat: corruptio ab ente
diuerit. Generatio ad ens contēdit. Pariter vnde ſoluit
ortus: eo pgit iterit⁹. Generatio de nō ente recedit ad ens
corruptio ab ente ad non ens procedit: itaq; motus hoc
genere motibus aduerſantur.

q Uies vō opponit̄ motui q̄ſi priuatio: dico quaſi
priuatio: q̄a nō ē prorſus priuatio. Sed q̄lis nā
ges motui opponit̄? Diſtictiōe vtiq; opus ē aliq̄
Nō. n. pmiſcua rōne oēs oib⁹ opponunt̄. Quo
niā igit̄ ois motus duos habet in q̄bus cōſtituit̄ limites.
Patet eā quietē ſiue morā: que verbi grā i imo loco tra-
hit: eē oppoſitā motui: q de imo ſurſū verſus agat̄. Et ecō
trario eā quietē q̄ ducit̄ i ſublimi eē oppoſitā motui q̄ in
de cōcedat. Nec. n. q̄etē illam opponi dicēdū eſt: que ha
bet̄ in eo loco: quo res defert̄. Nā locus ē finis: nullus fi-
nis opponitur motui ſe petēti: ſed cognatus potius eſt ⁊
quaſi cōſpirat cum eo. Jā q; que naturaliter mouent̄ finē
motus ſui eo loco indipiſcunt̄ quo mouebant̄. Finis por-
ro qui pōt illi⁹ rei priuatio eē cuius eſt finis? Ita relinquitur
quietem illam eſſe oppoſitam motui: que in eo fit loco:
vnde commeat motus.

43 p Oſſunt etiā diſtictione alia: ⁊ motus motui: ⁊ q̄-
es quieti: tanq̄ cōtraria atq; oppoſita capi. Si
videlicet quies motuſue naturalis alius: alius
cōtra naturam poſſit afferri. Ac i motu q̄dē loca
li facile id reperias. Nā terre naturale eſt pcūbere ⁊ rue
re: cō nām ſubire ⁊ ſublimari. Itē ⁊ q̄es i imo nālis ē terre:
ptra naturam in ſūmo. In auctione ⁊ alteratione diſtri-
butio iſta nō eque cōſtat: neq;. n. inalbatio naturalis eſt:
nigricatio cōtra naturā: neq; vtrūuis plus habet vna q̄
altera. Sed neq; ſanatio plus q̄ egrotatio: eo q̄ oē aial
ad capiēdū vtrūq; ferēdūq; natura paratū aptūq; ē. Sed
neq; illud dici pōt auctionem eſſe naturalē diminutionē
cōtra naturā aut e diuerſo. Itē neq; illud: auctionem eſſe
aliquā: auctiōi cōtrariā. i. naturalē ei que ſit cōtra naturā.
De generatione quoq; ⁊ corruptione idē dicēdū nō vi-
deri eſſe naturalē hanc: illam cōtra naturam. Alioquin
⁊ ſeneſcere pculdubio naturale eſt. Sed neq; gn̄ationē
44 vllā videmus generationi hac ſortione cōtrariā. Atq; ita
ſup his poſſet quiſq; merito addubitare. Sed ſi omne vi
olētū cōtra naturā eſt: corruptio violēta naturali erit cō-
traria. Nōne igit̄ ⁊ generationes quoq; nōnulle violēte
preterq; fatū habent̄. Nā fato euenire dicitur q̄ natura
le eſt: ⁊ nature inſtitutionem atq; ordinē ſeq̄tur. Nōne
⁊ auctiones quoq; alique violēte ⁊ munitiones item ali-
45 que imodice aliquādo cernuntur: que iā liq̄do inuicē op
ponant̄. Proinde auctio illa precox intemperataq; dicit̄
quoties frumenta ſeminibus nondū letando opertis de-
preſſiſq; celeriter indoleſcunt. In alteratione quoq; ean
dem rōnem inuenies: ſi incognoſcere ⁊ intēdere cura vo
lueris. Nōne ſanari diebus nō decretorijs: quos medici
indices ⁊ creticos vocāt: cōtra nām eſt? decretorijs nāle?
Erūt igit̄ ⁊ corruptiōes aliq̄ ſibi cōtrarie ⁊ generationi
corruptio. Neq; h̄ ratio aliq̄ pbibet: q̄ nō eodē reſpectu
cōtraria corruptio corruptioni ſtatuit̄ ⁊ generationi cor-
ruptio. Nā in eo q̄ corruptio eſt: generatiōi cōtraria po-
nit̄. In eo vō q̄ talis ⁊ preter naturam corruptioni vtiq;
naturali. Et enim ſi hec fuerit voluptifica: illa ſubtriſtis:
46 vel hoc diſſidio poſſunt exiſtimari ⁊ appellari contrarie
Non eſt aūt aliud oīno genus contrarietatis putādū hoc

qd̄ modo explicauim⁹: ⁊ quo motū ⁊ quietē in naturalē
⁊ cōtra naturā diuiſimus: ſed in priores modos recidit.
Motus eni ⁊ quietes vt ſūt eo modo cōtraria quo nobis
expoſitū eſt: totū ſibi hoc genus naturalis ⁊ cōtra naturā
abūde diſtribuūt: verbi gratia. Motū de inferiore loco
ad ſuperiorē diximus eſſe cōtrarium motui: q de ſuperio
re ad iferiorē ſit: hoꝝ alter naturalis habet̄ igni: alter cō- 47
tra nām. Ecōuerſo eſt ſi de terra loquaris. Idē exemplū
in quiete cōgruit. Quū eni quies in ſublimi: vt oſtenſum
eſt: ꝯtraria motui ſit: qui inde ſit pfectus: vtrūq; colligit̄:
⁊ quietē illam eē natura terre ꝯtrariā: ⁊ motū huiuſmodi
naturalē. Q̄obrē ⁊ motus cōtrarius motui eſt. i. naturalē 48
motus motui cōtra nām: ⁊ quies motui q ſit eiuſdem rei:
id eſt quies ꝯtra nām rei: cōtraria ē motui eiuſdem natu-
rali. Dixi eiuſdē rei: q̄ qd̄ ꝯtra nāz eſt terre: poteſt eſſe al-
teri elemento nāle: exempli cauſa. Cōtrarij motus ſunt q
a ſublimi deorſum verſus: ⁊ q ab imo ſurſum nitūtur: ni-
hilominus vtrūq; dicimus nālem: alterū igni: alterū ter-
re. Ceterū queritur ſi res: que alicūde quopiā mouetur: 49
partē habet eius rei: vnde moueri cepit partē illius quo
vadit: quū quies in termino a quo venit ꝯtraria ſit motui
inde ſoluenti: q pōt vitari: ne circa idem duo cōtraria ha-
beant̄. Sed nullus labor eſt ſoluere: quin cōtra id gemi-
na defenſio eſt. Nā aut illa oīno cōtraria eſſe negabim⁹:
quū alio genere quieſcat res in termino cū nondū moue
tur: alio cū inde iam mouet̄. Non enim inſectile aut indi-
uiduū eſt qd̄ mouet̄: quēadmodū aliq̄n mōſtrabitur: aut
rn̄debimus motū ⁊ quietem non eſſe ꝯtraria ppꝛie: quū
mot⁹ motui poti⁹ q̄ quieti videat̄ eē ꝯ̄ri⁹. De ꝯ̄rietatib⁹ ⁊ 50
oppoſitionib⁹ quietis ⁊ motus hac fini egiſſe ſit ſatis.

Themiſtij phyſices liber ſext⁹: Interprete hermolao barbaro.

ſ I cōtinua ſunt: quorū extrema ſunt vnū: 1
attigua quorum extrema iungūtur ⁊ ſi-
mul habētur: ipoſſibile eſt ex indiuiduis
atq; inſecabilib⁹ conſtare continuū. Nā
ſi continua linea eſt: pūcta vō ex q̄bus il
la conſtitueret̄ indiuidua: neceſſe eſt: vt
ea pūcta mutuo ſe pmū attingant: ſi coi-
re debēt ⁊ coaleſcere. Alioquin cōtinua
alio genere rōne ue non ꝯſtant̄. At quonā modo extrema 2
coibūt earū rerū q̄ extremis carēt. Q̄ eni extremū indi-
uiduo vel fingas: quū omne extremū ab eo ſit diuerſum:
cuius eſt extremū. Quoꝝ aūt coire ⁊ ſimul eſſe extrema
nō pn̄t: quo pacto ex illis vnū aliq̄d aut cōtinuū effici po-
terit. Et hercule q̄s modus pōt afferri: quo indiuiduū ſu
os fines atq; oras excedat: alioquin neceſſe eſt id qd̄ fini-
bus claudit̄: fines ſuos amplitudine ⁊ magnitudine ſupe
ret. At in pūcto q̄ diſcrimen in mēſu reperias: nōne ipſe
cōtactus vniuerſam ei⁹ molē exhauriat? Nō eni partibus
vllis aut extremis pn̄t ſe mutuo tāgere: q̄bus extrema de
ſunt ⁊ partes: ſ; in ipſo applicatu ꝯfundūtur: ⁊ q̄ſi ſumpti
tant̄ ⁊ exoleſcūt vniuerſaq;: atq; tota i totis viciſſim reci-
piunt̄ ⁊ ſubeūt: ſi mō pn̄t tota appellari q̄ nullas hn̄t ptes
Nihil igit̄ ex pluribus idiuiduis ꝯſtituit̄ mai⁹: ita vt i pti
culas ſecari vllas poſſit. Nā neq; loc⁹ āplior fuerit: in q̄ i
finita idiuiſilia ꝯiūgant̄: q̄ is in q̄ ſit vnū: q̄ idiuiduū qd̄
indiuiduo pori ſuperuenit ſpacio ⁊ capacitate maiori nō in
diget: i magnitudine aūt ꝯtinua ſp loc⁹ tot⁹ āplior q̄ ptiū
habet̄. Itē ſi ptes magnitudinis ſeiugate locis diſcluſeq;
ſūt: ita vt vna h̄ ſitu vna illo ſit poſita: qd̄ in linea cernit̄.
Cōgeſt⁹ aūt indiuiſiliū nullā magtudinē attollit: quō igit̄
ptes in ijs loco ſepabuntur. Si dicet q̄ſpiā vt falſum ſit ex
mutuo ꝯtactu indiuiſiliū magnitudinē ꝯtinuā poſſe ꝯſti
tui: qd̄ ⁊ rōnes q̄ pauloante nob̄ allate ſūt reuicūt: fortaſ
ſe illud recte dicat̄: indiuiſilia ſeſe mutuo cōſequi vt pun-

UVA. BHSC. IyR_086_3

cta punctū: ⁊ momenta momentuȝ. Quo fieri vt magni-
tudinē atqȝ tempus ex indiuiduis conſtare poſſimus cō
cedere: nō quidē cōtingentib⁹ aut continuatis ne in eas
anguſtias recidamus: q̄s ſuperi⁹ de ratiōe extremitatuȝ
induxim⁹: ſed de īcipiētib⁹ ⁊ cōſequētib⁹. Uerū is qui hoc
ſentiat: primū ſe in eo falſuȝ habet: ꝙ alteraȝ ſpecieȝ quā
titatis tollit: illo eni modo omnē quātitatē diſcretā perin
de vti numerū facit: continuā non reliquit. Deinde in eo
decipitur: ꝙ rē impoſſibilem ſumit: id adeo hunc imo-
dum colliges: inter ea puncta que conſequentia defendū
tur: aut aliquid: aut nihil intercedit: ſi nihil certe ſe tan-
gunt: nedum conſequentia ſunt: quia ſi nihil interiacet
nihil poteſt ꝓhibere quin tāgant. Si aliquid: queramus
illud quid ſit: atqȝ inane quidem eſſe non pōt: quia id de
rerū nā priorib⁹ libris exegimus. Aut igit̄ corp⁹ aut lineā
aut ſuperficies fuerit. Et dudum liquet: lineaȝ eſſe: opor-
tere: quia inter queuis duo puncta neceſſarium eſt hiare
⁊ intercipi lineam. Quuȝ aūt in qualibet linea poſſint ca-
pi ⁊ deſignari puncta: ſtatim in ea quā eſſe intermediam
oportet ꝯcedere: pūctū vtiqȝ aliquid notaueris: qđ adeq̄
in meditullio illo haberi videbitur. Quonaȝ igitur iure
ꝯſequentia dicebātur: inter que punctū erat aliud inter-
ſitum? Q̄obrem ex duobus alterū: aut conſtituant attin-
gere ſe viciſſim impertia: aut ſi id dicere nō audent fateā-
tur conſequētia eſſe non poſſe. Si eni impoſſibile eſt vt
103 ſe cōtingant: neceſſarium eſt vt nō ſint conſequētia. Con-
ſtat igit̄ neqȝ hoc modo magnitudinem vllam ex inſecti-
libus poſſe concreſcere. Eſt ⁊ illud ex ijs que diximus ꝑ
palam factum magnitudinē cōtinuam ſecari ⁊ diuidi ſem
per poſſe in magnitudines alias: que ⁊ ipſe ſint identidē
ſectiles atqȝ diuiſiles: atqȝ hoc poterimus vel ſyllogiſmi
nexu cōplecti. Omnis magnitudo cōtinua: aut ſectilis ē
aut inſectilis: nō inſectilis: quia cōtinua eſſe nō poſſet: ſe-
ctilis igitur: omne porro ſectile: aut in partes obiter ſecti-
les: ⁊ diuiduas ſecari poteſt: aut in inſectiles: non in inſe-
ctiles: quia tunc illud quod ſecatur ex indiuiduis inſeca-
bilibuſqȝ cōſtaret: qđ nos modo impoſſibile ꝓbauimus: ī
partes igit̄ ſectiles. Preterea ſi ex indiuiduis aliqua ma
gnitudo exiſteret: linea lineam pūcto poſſet excedere. At
quū linea omnis: tum maior: tum minor dimidiari poſſit
quotiens linea maior q̄ lineam minorem in puncto vin-
cit: pertiliter diſſecabitur media: pūctus quoqȝ dimidia-
ri diſſecariqȝ poterit. Proinde quēadmodum linea ex i-
paribus punctis pōt cōſtitui: poterit etiā circulus aliquis
reperiri: qui ex pūctis numero impari ſit cōflatus. Illuȝ
quoqȝ quomodo dimidiaueris? Ita: primū tollitur facul
tas ⁊ ratio dimidiādi dimetiēdiqȝ circuli. Deinde ⁊ ipſe
quoqȝ diameter tollitur. Nā cardo qui expers ⁊ indiui-
duus medio globi ſubijcit̄: lineam directo a marginibus
profectam ꝑ medium non incurrit: ſed altrinſecus preue
ctaȝ interius quaſi cauet ⁊ vitat: ita vt duas quidē in par-
tes: ſed nō equales tota rotūditas diducatur. Ita neqȝ ſe-
micirculus quoqȝ ſuꝑſtes erit. Nam quum neceſſe ſit: vt
alterutri parti totū centrū accedat: maior ſemper illa por
tio fuerit: cui centrū acceſſerit. Pleraqȝ ⁊ alia poſſent af-
ferri: ſiquis verba Ariſtotelis hoc loco diligenti diſcuſſio
104 ne perpenderet. At hec ſi ex indiuiduis: atqȝ impertibus
magnitudo cōſtaret: neceſſariū eſſet motus eos q ſuꝑ ma
gnitudinem agerentur: ex impertib⁹ quoqȝ motibus eſſe
105 coalitos. Nam vt prioribus libris oſtendim⁹: motus ma-
gnitudinis comes aſſeclaqȝ eſt. Et quēadmodū ſi eſt con
tinua magnitudo: motus quoqȝ continuus efficit̄: ita ſi ex
diſcretis ⁊ impertibus illa cōponitur: mot⁹ quoqȝ ex diſ-
cretis ⁊ impertibus videbit̄ eſſe compoſitus. Sed vt ſeq̄-
le huius neceſſitas latius pateat: ſubijciat̄ magnitudo ali
qua: que ſit ex tribus indiuiduis cōflata quibus aſcripta
ſint. A. B. C. Res ſuꝑ eam magnitudinem mota eſto. G.
Que moueat̄ motu cuius note ſint. D. E. F. Conſtabit igi
106 tur motus ille ex tribus indiuiduis motibus: quia ſingu-
li quiqȝ tres motus eo modo indiuidui habebuntur: quo
tres magnitudinis partes in quibus gerent̄. Nam ſi mo
tum qui ſuꝑ. A. partem magnitudinis exercetur: conten-
deris eſſe diuiſilem: cōtinuo ⁊ ipſum. A. cogeris fateri di
uiſile: quia diuiſioni motus ſemꝑ diuiſio ſpacij reſpōdet
⁊ ſimul habet̄. Quare ⁊ dimidiū motus ſuper dimidium
A. abibitur. At nos ſumpſimus. A. ꝙ indiuiduum atqȝ
impers eſſet.

d Emonſtratū eſt ſi magnitudo indiuiduis cōſta-
ret: ipm̄ quoqȝ motum ex indiuiduis ⁊ imperti-
bus motulis ꝯſtiturū. Nunc hoc q̄ȝ ſit impoſſibi- 107
le oſtēdemus. Perſpicuum eſt moueri non poſ
ſe rem: niſi preſto ſit: preſenſqȝ motus. Item eo modo reȝ
moueri quo motus adeſt. Si itaqȝ mot⁹ ſuper. A. magni-
tudinem indiuiduam indiuidu⁹ ⁊ inſectilis fuerit: erit ⁊
ſuper. A. ipſum moueri vt ita loquar inſectile. Hoc aūt i-
poſſibile eſt: non eſt igit̄ motus vllus inſectilis. Queres
quur id pro impoſſibili habeat̄: quoniā hercules neceſ-
ſe eſt rem que alicunde quopiā mouetur: non ſimul ⁊ mo
ueri: ⁊ motaȝ eſſe eo quo mouebat̄: id eſt ꝓficiſci Thebas
⁊ iam ꝓfectum eſſe. Neqȝ ſimul in forum deſcendere: ⁊ iā
deſcēdiſſe: ſed prius ꝓficiſceris Thebas q̄ȝ ſis ꝓfectus: et
in forum deſcēditur anteq̄ȝ deſcenſum ſit. Proinde quo
pacto effeceris: vt res agitabilis ſuꝑ. A. magnitudinē pre-
ſente motu. D. qui ſit inſectilis moueatur: cū ſit impoſſibi
le: vt ī magnitudine imperti res ante moueatur q̄ȝ ſit mo
ta: ante ꝓficiſcatur q̄ȝ ſit ꝓfecta. Alioquin diuiduus fieret
motus: qui ſubiectus eēt indiuiduus. Quodāmodo autē
huic ꝙ dico moueri appoſitum erit quieſcere: quādo nul
lus mot⁹ pōt oſtēdi fuiſſe: neqȝ in eo vnde mouit res: neqȝ
aūt in eo quo ꝑmota iam eſt. Nam ſiue in hoc: ſiue in illo
quieſcat iam non mouet̄. In intermedijs ergo mouebit̄.
Erūt igitur: tum magnitudo: tum motus diuidua. Q̄ob
rem ex duobus alterum da: aut ea: que erant inſectilia ſe
cari: ⁊ diuidi vlterius poſſe: aut ſi id fieri poſſe negas: con
ſtitue nobis deridiculū ſaltem illud: eū q procedit in forū
inter ꝓcedendū illico proceſſiſſe: ⁊ eū qui in pyreū viam
capeſcit inter ꝓficiſcendum: in pyreuȝ illico deſcendiſſe.
Neqȝ hoc loco ſapiētiſſimū ſciliceȝ Epicurū depudet ope 108
rire ſalebram ſalebra: ⁊ grauiorem plagaȝ recipere vt le
uiorem repellat: ⁊ quidē qđ minus ſit: diuinante quodā-
modo preſagienteqȝ Ariſtotele futurū aliquando homi-
nem: qui ad eum modū impetitur⁹ proteruiturūſqȝ eſſet:
Q̄obrem vt calūniam illam de cogitatione legētis exclu-
deret: ſubiūxit que hic ſequuntur: q̄bus verbis nihil eſſe
poteſt expreſſi⁹. At ille alter facie ꝑfricta vrget atqȝ oblog
tur ruſtice: vt res inq̄t mobilis ſuꝑ vniuerſaȝ magnitudi-
nem. A. B. C. moueatur in nullo tamē ſigno mouet̄ pū-
ctorum impertiū: ex q̄bus illa magnitudo componit̄: ſed
in ſingulis iam eſt ꝑmota. Ne tu vſqȝ eo allucinator Epi
cure ⁊ ſupinus fuiſti: vt laqueos infinitos non ꝓuideris
quos inherere te atqȝ īcurrere oportebat: ſi ita ſentires?
Primū illud quis vno te excepto conniueat: motū eum
qui ſuꝑ magnitudinē illaȝ ex indiuiduis tribus. A. B. C.
compoſitā exerceret̄ non ex tribus motibus cōſtiturū: ſȝ
ex tribus terminis motus: ⁊ ꝙ cum venia dixerim ex tri-
bus motū mutatūqȝ eſſe? Totius eni motus. D. E. F. Par
tes. D. et. E. et. F. non poterūt cenſeri motus quum dicas
non moueri rem penes eas partes: ſed iam eſſe ꝑmotaȝ.
Age ⁊ illud q effugias? rem eſſe motā verū futurū: quam
tamē nunq̄ȝ fuerit verū moueri: ⁊ cucurriſſe aliq̄d: quod
nunq̄ȝ fuerit verum currere: ⁊ ambulauiſſe aliquē quem
nunq̄ȝ fuerit verū ambulare. Et poſtremo vera eē prete- 109
rita: quoꝝ nunq̄ȝ ſuperiore tēpore vera fuerint inſtantia.
Iam ſi quicq̄d moueri naturaliter pōt: quotiens non im
pedit̄: aut mouet̄: aut quieſcit. Nimirū res q̄ moueri ſuꝑ
A. non cōceditur: neceſſe eſt vt in. A. quieſcere concedat̄.
Similiter in. B. ⁊ ſimiliter in. C. ita fit vt res: q̄ in ſingulis
partibus proindeqȝ in vniuerſa magnitudine dicit̄ qui-

UVA. BHSC. IyR_086_3

eſcere:defendaſ nihilominꝰ vniuerſã illã vtiqꝫ peregiſſe.
Preterea aut in q̃libet illiꝰ magnitudinis pte motꝰ habe
bitur:aut in nulla. Si in q̃libet quõ res in motu poſita nõ
mouebiſ? Si i nulla? Sed qꝛ i q̃libet: quõ tueberis ne ſit
motus ex quiete cõpoſitus.
Einde ſi magnitudo ex imptibꝰ cõſtet:tp̃s quoqꝫ
10 ex inſectilibꝰ impartibuſqꝫ cõſtabit. Si quis eni
impti ſubiecta magnitudine tp̃s dicat impars eẽ
ſed ſectile: ſtatim magnitudine imptẽ ex ptibus
conſtare fateri compellitur. Confeſſuꝫ ẽ quicqd ẽ vniſoꝛ
miter ꝛ equabiliter velox minoꝛi tẽpe minꝰ itineris ſpatiȷ̃
q̃ conficere. Si igiſ tp̃s illud ſit diuiſile: in quo ſupra ma
gnitudinẽ indiuiſilem res moueſ:palã eſt in pte tpis ptẽ
magnitudinis aliquã iri pcurſam. Neceſſe ẽ itaqꝫ: vt is q
magnitudinẽ ex imptibus cõpoſitã putat:tp̃s q̃ꝫ ex iptibꝰ
cõpoſitũ eſſe cõcedat: Jis vͦo q tempꝰ imps atqꝫ indiuidu
um arbitrabanſ contingit:velocẽ ꝛ tardioꝛẽ motũ adime
re. Res mehercle in oculis om̃ium poſitas:ꝛ q̃ penes cũ
ctos certã fidem:ꝛ promiſcuã notitiã poſſidẽt. Quis eniꝫ
nõ viderit aſellũ ire ſegnius eq̃:celocẽ velocius coꝛbita?
Et hercules ſi de plebe vulgaria aliquẽ iterroges: quur
bige plauſtro ocioꝛes dicanſ? Reſpõdebit opinoꝛ:ꝛ qdeꝫ
nihil ab epicuro de placitis cõſultiſqꝫ ſapiẽtie mutuatus:
qꝛ hoꝛa vna bige ſtadia triginta p̃currunt. Plauſtrũ tri
bus aut quattuoꝛ hoꝛis idẽ ſpatium cõficit. Quãto eni tẽ
poꝛe equi triginta ſtadia peragũt:boues egre ſeptẽ confi
ciunt. Quenã iſthec ſapiẽtia eſt ſcire:qͦ velociꝰ ſit breuio
ri tpe magnitudinẽ equalẽ pcurrere:qͦ vͦo ſit tardiꝰ equa
li tpe breuioꝛẽ. Ego ꝛ Atrienſes mei idẽ iter eandẽ viam i
greſſi tpe publico curru: illi onerario carpento nõ equa
li tpe in patriã ex vꝛbe Nicea puenimꝰ: ego diebus nocti
11 buſqꝫ duabus famulitium quattuoꝛ. Hec vſqꝫ adeo viſita
ta exploratatqꝫ oibus tollunt ȷ̃ȷ q tempus eſſe ſine ptibus
arbitranſ. Sed queſo adhibe animũ. Si tempus vllũ im
pars ꝛ breuiſſimum haberef:quero moueri quicq̃ꝫ in eo
poſſet:an nõ poſſet: Si non poſſe dixeris:neqꝫ in eo ſane
toto potuerit:qͦ ex illis in ptibus conſtaref: Nam quõ in
toto eo moueri res poterit que in nulla totius parte mo
ueri poteſt? Si poſſe reſpõderis:neceſſariũ ẽ fatearis ſpa
tio indiuiſili tũ qͦ velocius tũ qͦ tardius ſit poſſe moue
ri. Neqꝫ in vna re q̃ modo tardius: modo velocius moue
tur intelligo:ſed in diuerſis. Et vna noſtra parũp diuage
tur ꝛ ludat oꝛatio. Ponamꝰ in celo moueri teſtudinẽ:ſeu
malis anial aliud teſtudini de proximo tardum: ea ſi tpe
impti ꝛ minimo moueaſ:profecto ſpatiũ aliqͦ ſumptita
bit. At hoc tã modicũ tã breuiculũ ſpatiũ celerrimus ipſe
ſol:ille inquã alato inuectus curru tpe impti conficiente
an breuioꝛe q̃ꝫ ſit impars:ſi impti efficies ſolem teſtudi
ni eque pigruꝫ ꝛ tardum. Sunt eni ea eque tarda ꝛ eque
12 velocia:que equali tpe equalem ſpatiũ ꝛ magnitudinem
peragunt. Si breuioꝛe q̃ꝫ ſit impars vtiqꝫ illud tp̃s qͦ bre
niſſimũ ſpatiũ ẽ nõ erat breuiſſimũ. At cõtra illos quidem
que dicta ſũt hactenus ſufficere poterãt:ſed quãto ocium
eſt:ne ſit nobis fraudi:in eo verſar paulo diutius. Aliogn
conſequemur hac moꝛula vt id exploꝛatius atqꝫ apertius
diluceat:neqꝫ tempus:neqꝫ magnitudinẽ comitione in di
uiduoꝛũ atqꝫ impertiũ componi. Quum ergo neceſſe ſit
equum breuioꝛe tpe q̃ꝫ ſcoꝛpionẽ tantundẽ ſpatiȷ̃ tranſa
bire:deſignetur id qͦ velotius eſt littera. A. ꝛ ei qͦ ẽ tar
dius aſcripta ſit littera. B. peragat. B. rectã lineã que ſit
C.D. tempe qͦ ſit. E.F. palam eſt ip̃m. A. qͦ ſtatuiſ velo
cius breuioꝛi tempoꝛe q̃ꝫ ſit. e.f. tempus:eandem magnitu
dinẽ eſſe decurſurũ. Sit hoc tẽpus breuius:verbi gratia.
E.G. Si igitur. A. vniuerſã lineã tpe. E.G. peregit ip̃m.
B. qͦ eſt tardius equali tpe maioꝛẽ lineã cõfecerit. Sit ãt
minoꝛ hec linea. C.H. Quum itaqꝫ. B. qͦ ẽ tardius. E.G.
tempoꝛe. C.H. magnitudinẽ pficit:profecto. A. qͦ eſt velo
cius eandẽ. C.H. magnitudinẽ breuioꝛi tempoꝛe inceſſe
rit. Atqꝫ ita. E.G. tempus diducendum iterum diuiden
dumqꝫ erit. Sit illud. E.L. Ergo ſi A lineã. C.H. tempoꝛe 13
e.l. tranſit:neceſſe eſt vt B. qꝛ tardius ẽ equali tpe illã non
dum tranſierit:ſed minoꝛẽ. Sit ea ſi lubet. C. his exemplis
datur intelligi eã eſſe differẽtiã inter velociꝰ ꝛ tardius mo
bile:ꝙ alterum id eſt velocius ſecat tempus: alterum id 14
ẽſt tardius magnitudinem diuidit:qꝛ id qͦ velociꝰ ẽ tantũ
dem ſpatiȷ̃ breuioꝛi tpe pficit:e contrario qͦ ẽ tardius eq̃li
tempoꝛe minus ſpaciȷ̃ cõficit. Poꝛro quũ ea acceptio poſ
ſit eſſe perpetua. Semp eni velocius ꝛ tardius poſſunt in
telligi ſemp q̃ꝫ ꝛ tempus diuidere ꝛ cuꝫ tpe magnitudinẽ 15
poſſumus. Comitantur eni ſemet illa:ꝛ quaſi obuerſe re
ſpondent:diuiſio magnitudinis ꝛ diuiſio tempoꝛis. Nam
ſi diuiduum tẽpus eſt:diuidua quoqꝫ magnitudo habeſ.
Et q̃t modis diuiduum tẽpus videſ: totidem ꝛ magnitu 16
do conſpiciſ. Atqꝫ hoc maxime patere ſolet in ȷ̃ȷs: que eq̃
li velocitate moueſ. Semp ei ſexqui tpis ſexqui magni
tudinis obitur:ꝛ ſexqui tertio illius ſexq tertium modi re
ſpondet:demum quãtum cuiqꝫ libuerit tempoꝛis conce
dere:tantũdem equabiliter cõcedet ꝛ ſpatiȷ̃. Qꝛ ſi tẽpus in 17
infinitum attenderis:magnitudo q̃ꝫ pcedet concreſcetqꝫ 18
in infinitum. E diuerſo ſi magnitudinẽ ſupra q̃ꝫ res con
tinue moueſ:q̃ꝫlubet auxeris:tempus q̃ꝫ tantũdem adau
xeris:ita ſit vt eo plane modo quo infinitas cõpetit tẽpoꝛi
etiã magnitudini competat. Quare ſit ĩpercurſile ꝛ ſine ſi
ne fuerit tẽpus:ĩpercurſilis erit ꝛ infinibilis magnitudo.
Et ſi tempus infinitã diſſectionẽ capit:ĩfinitã capiet ꝛ ma
gnitudo. Qꝛ ſi ad tempꝰ vtraqꝫ infinitas ptinet:vtraqꝫ pa
riter ad magnitudinem ptinebit.
Tq̃ꝫ hoc zeno aut ignoꝛat:aut certe diſſimulat:qñ 19
a ſubſtuliſſe de medio motũ credit ea ratione:ꝙ ſi
is concedaſ:futurũ putat:aut finito tempoꝛe infi
nita pagi tranſiriqꝫ videanſ: Jd enim qͦ moueſ
tangere infinita:eaqꝫ ſeoꝛſũ etiã ſingula opoꝛteret:cũ ma
gnitudo omnis in infinitum infinites ſectilis ſit:tempꝰ vͦo
eius motus q ſup magnitudinẽ gereref:finitum eſſe ab oĩ
bus ſit conceſſum. Nã ſi rote inquit curruum: q̃ cõuoluũ
tur in ſtadio: nihil relinquũt ſtadiȷ̃:qͦ nõ dimetiãtur ꝛ di
uidant:quum diuiſio illa ſit infinita:ꝛ ptes diuiſe ſint etiã
infinite:qui fieri põt? vt finito tpe pcurranſ. Unũ hoc ille
ĩpoſſibile iudicabat:propterea qͦ aut cõniuebat:aut cer
te nõ poterat aſſeq. Dupl'r intelligi ſolere:cũ magnitudi
nẽ ĩfinitã:cũ tp̃s:cũ oẽ ꝯtinuũ diceremꝰ:aut qꝛ ĩ ĩfinitũ ꝯci
dereſ:aut qꝛ nll'm finẽ ꝛ extremũ agnoſcerẽt. Eã magni
tudinẽ que q̃ntitatis ſue nullꝫ finẽ hẽret: etiã nos accedimꝰ
finito tpe vniuerſam tangi ꝛ pcurri nõ poſſe. Aſt eam que
q̃ꝫq̃ꝫ diuiſionẽ infinitã acciperet:finẽ tñ aliquẽ modi ſui ꝛ
quãtitatis nanciſceretur:qꝛ poteſtate nõ actu infinita eſſet
affirmare:atqꝫ adeo p̃dicare licet ꝛ tangi vniuerſã poſſe
et tempoꝛe finito percurri. Nã ꝛ tempus q̃ꝫ ipꝫ penes q̃n
titatem finitũ habetur:penes diuiſionẽ ſectionẽqꝫ infini
tum:demqꝫ oibus modis ac generibus infinitum quibus
et magnitudo cenſetur. Utrũqꝫ eni in infinitũ poteſtate ẽ
eo ſit tum vt tpe:qͦ ſit potẽtia infinitũ:infinita q̃ꝫ magnitu
do nõ ſimpl'r:ſed cũ eadem adiũctione potẽtie decurraſ:
tum vt ptes item magnitudinis:q̃ ſola ratiõe cogitatiõe
qꝫ infinite ſũt:tanganſ cõficianturqꝫ ptibus tpis ſola rati
one cogitatiõeqꝫ infinitis:qñ preſertim ꝛ nos q̃ꝫ concedi 20
mus:immo etiã certe id demõſtratiõe cõcluſioneqꝫ com
probamus vtrolibet ſignificatu:neqꝫ magnitudinẽ tẽpo
poꝛe infinito finitam:neqꝫ finito infinitam poſſe tranſiri.
Sed ſi tempus infinitum fuerit:magnitudinẽ q̃ꝫ infinitã
foꝛe. Contra ſi magnitudo fuerit infinita:tp̃us quoꝫ futu
rum eſſe infinitum. Eſto itaqꝫ magnitudo finita cui aſcri
ptum ſit. ab:tempus infinitum cui. c. Seceſ a tẽpoꝛe pars
finita. c d. in quo magnitudo. B E. perficiaſ: hec pars. i.
magnitudo. B. E. replicata aut vniuerſam. a b. magnitu
dinem partiliter ſolidabit commẽſurabitqꝫ:aut certe vlti
mo inductu partem poſtremam excedit: nihil eni inter
eſt vtruꝫ quadret an ſuperet:dũmodo tanta quãta ẽ. B e.
b

21 pars:tanto ⁊ equali tpe percurrat:hec ergo.B e.pars vni
uerſam ad magnitudinē mēſurabit:⁊ partē extremam ex
cedet.Erat igr̄ finitū tp̄s om̄e in quo vniuerſa cōficit.In
tot eni ptes conſectū tempus eſt:in quot ipſa magnitudo
Q. ſi quēppiam obturbat id qđ.B e.magnitudo nō ſum
ptiat nec menſurat adequate magnitudinē vniuerſam:ſꝫ
excedit:poteſt ſibi defingere magnitudinē alterā: que to-
tam expugnat adequate cōmēſuret. Etſi eni vniuerſam
tempore infinito pcurrit.ipſam tamē. b e.finito conficiet.
Quare ſi.b e magnitudo magnitudinē.a b.adequate mē-
ſurat:⁊ tēpus quoqꝫ in quo.B e.magnitudo percurritur
adequate menſurabit tempus in quo magnitudo.a b.vni
uerſa abſoluit.Alioquin diceret quiſqꝫ etiā.b e. partē ma
gnitudinis vniuerſe tēpore in infinito oportere tranſiri:
qđ eſt impoſſibile.Nā ſi alterū extremū tēporis id eſt pū
ctum:vnde res auſpicata motū eſt:puta ipm̄.B.prefinitū
determinatumqꝫ eſt:totū qꝫ B e.determinato ⁊ finito tē
pore eſſe decurſam oportet.Quum eni breuiori tempore
pars qꝫ totum pagatur.neceſſariū eſt breuius illud tēpus
eſſe ambifariā finitū id eſt exordiū ⁊ finem habere.Exor-
dium ppterea:qꝛ idē ſit pncipiū magnitudinis totius ⁊ p-
tis.Finē ideo:qꝛ breuius ſit.

22 Andem demōſtrationē cōtra eos adiungere poſ
e ſumus:q inuerſa vice magnitudinē infinitā ⁊ tē
pus finitum putant:adeo qꝫ illi infinitam pre-
dicant:finitā eſſe rō eandem protinus extorque
bit.Idem poteſt oſtēdi etiā ſi ſit difformis ⁊ inequabilis
motus:id eſt inequabili exitu velocitateqꝫ actus.Qꝫqꝫ ei
poſita cōſtitutaqꝫ inequalitate motus equali tpe:equalis
magnitudo nō pſoluitur:ſed aut lōgiore equalis:aut bre-
uiore:ſi tamē finitā magnitudinē ſecueris in ptes equales
in totidem qꝫ nō tamē equales tēpus ipſum cedi ſecariqꝫ
poterit.Quiſqꝫ vt dixi huiuſmodi tēpis ptes inequales
ſint:tamē ad demōſtrandā finitudinē tpis ſatis habet:ſi p-
tes illas numero finitas eſſe vincamꝰ.E diuerſo qꝫ ſi tem
pus finitum fuerit:magnitudo autē exiſtimet infinita: ad
fontionē pbationis ſufficit:ſi magnitudinis illiꝰ infinite fi
nitas numero ptes eſſe teneamꝰ.Unꝰ igit modꝰ hꝫ dūta
xat:quo tempore infinito finita magnitudo pōt impelli:ſi
videlicet eadeꝫ moles repetitis iteratiſqꝫ motibꝰ recurra
tur:quēadmodum celeſtia corpa:qꝛ ſi finitū corpus tem-
pore finito infinitam magnitudinē nō percurrit: maniſe-
ſtum eſt ſi corpus infinitum moueri poſueris:tempore fi-
nito magnitudinem finitā nō poſſe percurrere.Quuꝫ ei
corpus infinitū finitam lineam pcurrit:tunc ⁊ ipa quoqꝫ li
nea corpus illud infinituꝫ remetit atqꝫ ptranſit.At hoc eſ-
ſe impoſſibile indicatū eſt:tum quū paulo ante pbaremꝰ
finito tempe infinitam magnitudinē non poſſe pſolui:qm̄
preſertim etiā ſi infinita ſit magnitudo: ⁊ corpus itidē qđ
mouetur infinitum ſimulatqꝫ tp̄s finitū cōſtituit:reliq̄ eti
am finita conſtituuntur.

23 Actenus zenonis cauillus fecit: vt in hec pter rē
h fortaſſe longiuſcula oratione diuerteri.Nunc re
grediendum ē:vnde diſceſſimꝰ.Neqꝫ igit linea:
neqꝫ ſupficies:neqꝫ vllum oino cōtinuum pōt in
diuiduum ſtatui:aut ex indiuiduis:atqꝫ impertibꝰ coalitū
videri.Neqꝫ ſolum priores rōnes hoc cogūt: ſed ⁊ illa qꝛ
alioquin ſecari poſſet inſectile.Quum eni q̄libet tpe ⁊ ve
locius ⁊ tardius moueri res poſſit:⁊ quum id qđ velociꝰ
mouetur:eq̄li tpe plus cōficiat ſpatij:quero:hoc plus:erit
ne duplum triplū dimidio tantū:aut q̄uis alia pportione
ſignatum.Sed pferat exempli grā:dimidio tantū: id au
tem eſt ſexgalteꝝ ſpatiū qđ res velocior decurrit equali tē
pore:ad id qđ res tardior cōficit:cōcidat hec magnitudo
i tris ptes:igit pmitiꝰ mobile vniuerſa:pfungit tardiꝰ non
vniuerſā:ſꝫ duas tm̄ ptes abſoluit.Ita ei ſexgaltera rōe ma
gnitudo magnitudini rn̄debit.Si igit ex tribꝰ iptibꝰ idiui
ſibiliſqꝫ magnitudo ea cōponitur: ſupra quā velociꝰ mo
bile agitatur:tempꝰ qꝫ in quo agitat:ex tribus impertibꝰ
compoſitum conſtitutūqꝫ erit:quia vt demonſtratū eſt tē-
pus magnitudinē pone ſequitur.Sed qm̄ tardius mobi-
le duo impertia cōficit eo tempore:q velocius mobile tria
conſequēs eſt:vt quū pm̄ impers obibat: dimidium tēpo-
ris ſumptitatum eſſe dicatur.Tempus vero compoſitum
erat:ex tribus impertibꝰ:igitur vnū inſectile temporis di
midiari ſecariqꝫ oportebit.

q Uāqꝫ autē ſatis eſt libris ſupioribus comproba-
tum:id qđ vere ⁊ pprie nūc momētumqꝫ appel- 24
latur:oportere indiuiduū atqꝫ impers eſſe: et in 25
quouis tpe vnū: atqꝫ idem haberi:qđ ſit pterito
exitus ⁊ cōſequenti pncipiū:tamē hoc qꝫ loco cōmodiſſi
mum arbitror eſtimare denuo id:atqꝫ pſpicere:vtrū eiuſ-
modi eſſe:quale tunc oſtendimꝰ videat.Nemo hercules
vt ego quidē ſentio fuerit qui negare audeat preteriti tem
poris finē eſſe id:ante qđ nihil futuri habet.Nā quō habe
ri futurum aliqđ poteſt:anteqꝫ pteritum ſit finitum.Si ei
tum eſſet futurū:nō poſſet vtiqꝫ amplius futurum dici.ſꝫ
plane pteritum:vtpote qđ intra fines pteriti contentū eē
⁊ coercitum videretur.Eſt ⁊ illud vt arbitror confeſſum
conceſſumqꝫ oibus:momentū eſſe futuri exordiū tempis.
Porro exordium eſſe nō poteſt:niſi tale ſit: quo nihil pte 26
riti relinquat.Naꝫ qui poſt initiū futuri preteritū ampliꝰ
maneat.Proinde querit finis preteriti temporis ⁊ initiū
futuri:vtrū duo ſint momēta ſeorſum abiuncta : an vnuꝫ
idemqꝫ habeat:qđ vt preteritū definit:ita futuro prebeat
auſpitiū.Sed putandum eſt vnū ⁊ idem haberi.Nā ſi ab
iuncta ⁊ diuerſa dicant:pmū ſe non poſſunt attingere: qꝛ
inſectilia ſūt:⁊ nulla pars eorū vltima ē: ſed ipſamet ſibi
vltima extremaqꝫ ſunt.Atqꝫ hoc abunde ſupius eſt nobis
probatum:quū doceremꝰ nō poſſe tempꝰ ex conſequenti
bus:aut contiguis momētis cōſtare.Nullū enim cōtinuū
cōſtituere aut attollere poſſunt impția. Si ergo ſe nō poſ
ſunt attingere:neceſſe eſt aliqđ intercedat.Id nō pōt aliđ
eſſe qꝫ tempus.Nā quū ⁊ principiū futuri ⁊ finis preteri-
ti extrema ſint temporis:quēadmodū inter linee extrema
nihil aliud qꝫ linea intercipit:quēadmodū inter vltima
corporis nihil niſi corpus interiacet. Nā vacuū ſupra in
exilium nature mundiqꝫ egimꝰ:ita inter extrema tempo-
ris nihil niſi tempus intercidit.Si ergo inter pteriti tem-
poris finem ⁊ principiū conſequētis interſitū tempus eſ-
ſet:patet illud neqꝫ rationē futuri neqꝫ pteriti habituruꝫ.
Quobrem.qꝛ puncto ⁊ momēto contineret. Poſt iunctū
autē ⁊ preſens momentū nihil pteriti viſitur: ante vō ni-
hil futuri cōparet.Sed ſi neqꝫ pteritū eſt:neqꝫ futurum:ni
hil aliud eſſe totū poteſt:qꝫ momētū merum ac ſimplex:⁊
quum om̄e tempus ſit ſectile:poterit tp̄s illud qđ eſt:mo-
mentū ſecari.Om̄is porro tpis ſectio partē pteritā mon-
ſtrat:partem futurā oſtendit.Quobrē collige quot incom- 27
moda cōſequant.Naꝫ tempus: hoc intermediū hoc inqꝫ
tam prolixū ⁊ lentū momentū:qđ in futurū preteritumqꝫ
diuiditur:in eo qđ poſt finē pteriti remanet: vniuerſū vi- 28
detur eſſe preteritū:erit itaqꝫ preteriti pars futura.Omit
to qꝛ illius momenti pars videtur: Preterea pars futu-
ra cognoſcitur.qꝛqꝫ ſi ſectū cōciſūqꝫ multotiens fuerit:in
momento plurima ſpectabunt.eaqꝫ non ſimul.Quare ſi
hec eſſe nō poſſunt proculdubio affirmādum eſt vnum ⁊
idem momentū haberi:qđ ſit p clauſula ⁊ calce pterito:p
initio ⁊ miſſu futuro.

Et nōne ſequit ex ijs que modo dicta ſūt: res me 29
a hercule ⁊ tam etſi veriſſima:preter tamē fortaſſe
opinionē multorū:nihil videlicet momēto poſ-
ſe moueri. Si enim poſſet res momēto moueri:
poſſit etiam tardius ⁊ velocius moueri.Conſtituamꝰ igi-
tur tardius mobile pedalem lineā exigiſſe momēto:ex ijs
que ſuperius demonſtrata ſūt:oportebit velocius mobile
non momento vt tardius ſed breuiori ſpatio qꝫ ſit momen
tum eandem magnitudinē trāſmiſiſſe. Secabitur:itaqꝫ
qđ nos eſſe inſectile oſtendimus.Quare nihil moueri po

UVA. BHSC. IyR_086-3

teriti i momēto:ſed neqꝫ qeſcere. Nā illud qeſcere arbitra
mur:qȏ tūc quū quieſcit:moueri nihilomin⁹ pōt:idoneo
ad id atqꝫ habili nature eius ingenio:ſi ergo nihil pōt mo
mēto naturalr̄ moueri.pfecto neqꝫ quieſcere.Quuꝫ itaqꝫ
vtriqꝫ tpi:vt docuim⁹ idē momentū pſeruiat:huic vt depo
ſitio z abſolutio:illi vt promptio z inchoatio:ſiquid pteri
to tpe moueri intelligeref:cōſequēti quieſcere: manifeſtiſ
ſime illud eodem momēto moueref atqꝫ quieſceret. Naꝫ
parte qua preteriti finis caſus eſſet neceſſario moueref.
Qua vo principiū z ortus futuri: quieſcere vtiqꝫ oporte,
ret. Atqꝫ hanc difficultatē incidūt ij: qui momēto moueri
res poſſe defenderēt:nos nō incidim⁹:q id nō poſſe contē
dimus:Si qȏ eni momēto poſſet moueri:illud tum pteri
to tpe vniuerſo:tum in fine pteriti tpis moueref. Eodeꝫ
modo:ꝙ poſſet i momēto quieſcere:z futuro tpe vniuer
ſo:z in principio atqꝫ exordio futuri quieſceret. Ita eueni
ret:vt in eodem illo momēto: qȏ vtriuſqꝫ tpis collimitū
ponitur:quieſcere moueriqꝫ oporteret. Utrūqꝫ igif caueat
ſentire phs:qꝫqꝫ alterū impēſius. Uidef enim illud quaſi
exploratius nō moueri momēto:qꝫ nihil momento quie
ſcere. Ceterū z hoc qꝫ recipiendū cōprobandumqꝫ ē. Nā
ſi corpus quieſcere tūc putam⁹:quū ita ſe nūc habet vt p,
us:in momēto autem nihil ſi prius:nimirū res ſi momen
to nō qeſcet. Neceſſe eſt igif quicqd mouetur qeſcitue mo
ueatur z quieſcat in tempore.

Unc z illud qꝫ arbitrandum inueſtigandumqꝫ ē
n Utrū quodlibet mobile ſit diuiſile: an ɔtra īdiui
ſile atqꝫ impers: eo modo q apȏ mathematicos
punctus:q qꝫqꝫ ſtatuif indiuiduus indimenſiliſ,
qꝫ tamē ſuo motu lineā dicif parere:que diuidua ē:z men
ſu:attenſioneqꝫ fundif. Et hercules diuiſile ē. Nā ſi id qȏ
mutaf z vertitur: neqꝫ in eo eſſe: in qȏ vertitur neceſſe ē.
Alioquin nō verteref:ſed iam eſſet mutatū atqꝫ verſū:ne
qꝫ in eo vnde receſſit:qꝛ nōdum in cōuerſione motuqꝫ eſ,
ſet. Reliquū eſt:vt ptim in vno:ptim in altero termio ha,
beatur:quum neqꝫ in vtroqꝫ totū:neqꝫ vtiqꝫ in neutro eſſe
poſſit. Quare neceſſariū eſt oē qȏ de loco ad locū mouef
eſſe inuiſile:atqꝫ hoc vl' inductione cōſtabit. Quāqꝫ in al,
teratiōe z auctiōe:illud etiā aliquāto ſit motus. At in ijs q
rum ſubitaria z cunctim cōcreta mutatio eſt:quonā pacto
fieri pōt:vt pars in diuerticulo ſit:pars in exitu habeatur
anceps locuſ. Et qui Alexandrū in prio ei⁹ libro de motu
varie anxerit:deinde expoſitorib⁹ qꝫ reliqs iniecerit diffi
cilē ſcrupulū. Nā defēdere nullā fieri momētariā ɔuerſio
nem:ſed in ijs qbus fieri videaf:tum in lactis coagulatu:
tum in corpibus vſtulatis z nigricantibus ſole:tuꝫ in col,
luſtratiōib⁹:que inuectu illatuqꝫ luminis repentine tene
bris accidunt:ſemp aliquā ptē prius cōuerti:qꝫ totū:vide
licet eā que maxie corripi patiqꝫ idonea fuerit:aut q pro,
xima rei:q influit cietqꝫ motum. Hoc tueri z dicere eſt ho
minis carētis ſenſu. Senſus eni palā nobis oſtēdit:non,
nullorū corporū coactas z adunatas eſſe cōuerſiōes. Atqꝫ
hoc qꝫ in ptē taxationis ei⁹:q nobis cōtra meliſſum inſti,
tuta eſt:initio opis ſumpſim⁹. Sed neqꝫ illi qꝫ veri ſunt:
qui Ariſtotelē putāt de eo ſolū mobili locutū: qȏ in loco
verſatur:cū clara voce teſtef:ſe de toto agitabili intellige
re atqꝫ ſentire. Proinde tps eſt: vt ea nos q ad hui⁹ loci
enodatiouē ptinēt:in mediū afferem⁹. Interpretamur ita
qꝫ Ariſtotelem de compoſito pteriſſe genus illud momē
tariarū ambitionū:vtpote:vt quibus:ea q ita conuerterēf
etſectilia eſſe z magnitudine atqꝫ oi menſu diffundi nul
la controuerſia eſſet:ideoqꝫ nulla rōne ad eā rem aſciſcē
dam opus eſſe cognoſceret. Nā ſi ea ſubito z concreti cō,
uerti exiſtimātur:quorū oēs ſimul ptes toto corpe altera,
ri aut augeri cōtingit manifeſtum eſt hmōi pfunctionem
non poſſe:niſi in ea re obiri geriqꝫ q cōſtet ex partibus q,
bus eni nulle ſūt ptes:qui poſſunt cunctis:atqꝫ oibus pti
bus affici:Aut ergo ſubitaria mutatio cōſtituēda non eſt:
que vno impetu oēs ptes afficiat:aut ſi id negari nō pt:de

ridiculum eſt qrere:an diuiſilia ea ſint: q hoc genere cō,
mutanf. Quapropter merito Ariſtoteles nullaꝫ de ea mu
tatione mentionem habuerit:ſed ad ea tantū indaginem
ſuam adiunxerit:q motibus alijs agitarenf.

Oro motus bifariā diuidi ſolet:nā tum penes 33
p tempus:tum penes pticulares motus ſingularū
mobilis partiū:ſciſſilis z ſectilis eſſe cognoſcif.
Penes tempus ideo:qꝛ longior motus longio,
re tranſmittif tpe:breuior breuiore pſoluitur. Penes par
ticl'ares ptiū mot⁹ ea rōe ꝙ cū i tota re mobili mot⁹ tot⁹ mī
ſtretur agaturqꝫ:neceſſe eſt: vt ptes in ptibus geri exerce
riqꝫ videātur. Sed z illa qꝫ ſectilia:ſūt circa q motus ver
ſantur:locus modus:affectio:nō eadem tñ in oib⁹ formu,
la:ſed modus.i.magnitudo:z quātitas ſuapte diuidif. Af
fectiones z qlitates ex accidenti:qꝛ.ſ.accidunt corpi:qȏ di
ſtrahi poſſit:z dirimi:id auteꝫ eſt:qȏ diuiſionis capax ſit.
Eo conſit vt tam motus:qꝫ ea circa q motus adminiſtran
tur:diuidua ſint:ppterea qꝛ diuiduum qꝫ primum eſt id
qȏ mouetur.

Um autem oīe qȏ cōuertif ex aliquo pcedat in 40
c aliqd:necrīi ē:vt ɔuerſa res:ſil'atqꝫ ɔuerſa ē:pri,
mū i eo ſit in qȏ ɔuertebaf. Uerbi cā:euꝫ q Athe
nas peruenit ſil'atqꝫ puenit applicuitqꝫ:primuꝫ
eſſe athenis oportet:z eū q augeſcēdo increſcēdoqꝫ fact⁹
eſt tricubitus:ſimulatqꝫ ita inoluit:tū primū eſſe tricubi,
tum:z eum qui recuraf:recuratus eſt ſimulatqꝫ recurat⁹
ē:tū pmū ſanū atqꝫ valētē eē. Dico ſil'atqꝫ curat⁹ ē pmū et
ſil'atqꝫ pmū applicuit:qꝛ poſſet eē: vt is q anno ſuperiore fuiſ
ſet Athenas profectus:nō eſſet nūc Athenis:ſed quum p,
mum applicuit:tūc neceſſario erat Athenis. Patet z hoc
etiā ratione:id eni qȏ mutaf ab eo recedit: atqꝫ id deſerit
vnde mutatur. Neqꝫ aliud eſt ab aliq mutare:qꝫ illud de
ſerere vnde mutuauit. Quā vo hoc ita ſe habeat plane vt 41
dicimus:eſtimem⁹ conuerſionē eā:q diſperatis terminis
continetur:z vt dixi duas ſpecies mittit ortum z obitum.
Quum igif ſede nō ente ad ens cōuerti ſtatim videtur de
ſeruiſſe:z reliquiſſe nō ens:ſtatim ergo ſe in ente conſtitu
it:quuꝫ nihil interlinitio medium habeatur.qȏ neqꝫ ſit:
neqꝫ nō ſit: Idem videre in reliquis mutatiōibus licet. Et 42
hercules vbi nā ēt res ea q mutata ē:niſi i eo i qȏ mutata ē
nam id vnde abijt diuertitqꝫ exuiſſe:iā deſeruiſſeqꝫ cōfeſ,
ſum eſt. Sed ambigat aliqſ.nonne ſi in intermedio inter
ualloue fuerit res ea q mutaf: in alio eſſe videbif qꝫ quo
eſt mutata?qñ nō oīs mutatio circa diſperata verſaf:ſꝫ
aliqua eſt:que circa cōtraria proindeqꝫ latiuſculos ſinuſ
habeat meditulliumqꝫ z interſtitiū capiat. Uerū hoc ni,
hil officit:ad ea q diximus. Nam ſi in intermedijs illa reſ
fuerit:vtiqꝫ nondum ſit perfecte conuerſa:ſed adhuc mu
tatur atqꝫ conuertif. Noſtra aūt ratio ſumebat rem:q eēt
tota cōuerſione pfecte z abſoluta perfuncta. Qualis in in, 43
termedijſ reſidere nō pōt:aliogn videbif:id qȏ ē mutatū:
quū iā ē mutatū:adhuc mutari:ad id i qȏ ē mutatū? qꝫob,
rē cōſtat:id qȏ ē genitū:ſil'atqꝫ genitū ē tum primū eſſe cō
parereqꝫ oportere. Illud cōtra:tū pmū abſoleſcere: atqꝫ
nō eſſe qȏ eſt corruptum:ſimulatqꝫ corruptū ē.

Eqꝫ:in quo res primum dicif conuerſa: oportet 44
a indiuiduū eſſe:carereqꝫ ptibus:idqꝫ vnū tantuꝫ
haberi. Primū eni id dicitur:quo nihil ē prius
qȏqꝫ id a ſe nō aliunde obtinet. Quāobrem tam
etſi recepte ſunt rationes:ille homo audit: homo guſtat:
olfacit: obtuitur nō tamen primarie ſunt:nec primum cō
petunt functiones ille homini: ſed ſenſorijs:z internūcijs
hoc eſt auribus lingue naribus oculis. Dicif z triangul⁹
equilaterius duos rectos habere:vtiqꝫ nō primū:quia ea
affectio primum debetur triangulo. Quicqd eni in ptib⁹
aut in genere primū ineſt:nō poteſt de integritate: aut de
ſpecie primum afferri. Ergo ſi quicqꝫ aliquo primum eſ,
ſet conuerſum mutatumqꝫ in tempore:quum omne tem,
pus diuiſile ſit:non primum in tempore:ſed primuꝫ i par 45

UVA. BHSC. IyR_086_3

tibꝰ cõuerſũ mutatũqȝ videreť:q̃re aut priꝰ prio ꝯceſſeris:
aut ꝑmũ eẽ indiuiſile:inſectile:iꝑtile dederis.Q̃obrẽ ma
nifeſtũ eſt:id qđ primũ eſt ortum ⁊ obitũ:indiuiduo eſſe
ortum ⁊ obitum.Proinde nõ deerit nobis rõ ad illam ar
gutiolam reſpõdendi:quã ſophiſte interrogãt:qñ nõ mo
riens moreretur:quum iam in morte eſſet: an tũ etiã quum
in vita foret:vtꝝ horũ dicas abſurde:ridiculoſe dixeris ſi
quũ i vita foret:eodem igiť tpe ⁊ vixerit ⁊ mortuus fuerit:
ſi quum iam erat in morte:morietur igiť qui iam ſit mortu
us:ſi neutro tempore nõ eſt igiť mortuus.Ceterũ comple
xio nõ efficiť:nã poſtremum hoc qđ concludũt non ſeqť:
iccirco nõ eſſe mortuum quẽpiam: q̃ neutro tempore ſit
mortuus:vt eni oſtenſum modo:demonſtratumqȝ ẽ nõ in
tempe moriť qcq̃ȝ:ſed in termino ⁊ cõfinio tpis.
46 Ed ſi finis mutatiõis ⁊ extat ⁊ ſenſu ꝑcipiť.Nam
47 f motꝰ om̃is procumbere finiriqȝ apertiſſime cer
48 nitur:⁊ finis hmõi habeť:vt q̃ finis ẽ: inſectilem
⁊ indiuiſilem eſſe neceſſe ſit.Nonne ⁊ ꝑncipium
aliqđ:temporis in motu poſſit afferri.in q̃ primum moue
ri ⁊ conuerti res:ceperit?quid ẽ eni cui cum extremũ ali
qđ ſit:nihil ſit principium.Age cõtra:ſi principium vlluȝ
poſſit afferri:vtrũ tẽpus id:an momentũ ⁊ principiũ tem
poris fuerit? Si tempus:quũ diuiſile tempus om̃e ſit:nũ
q̃ȝ ita diuiſio temporis illa defecerit:vt ſubiri ad initiũ poſ
ſit.Atqȝ ita nulluȝ penitꝰ primũ tenebitur inexhauſta ma
teria:vnde futurum ſit ſemꝑ:qđ deminui ſecariqȝ tenuius
et conciſius poſſit:qđqȝ ꝑus ille videať fuiſſe quantulam
cũqȝ ꝑtem attuleris.Si momentũ:quum om̃e qđ mutari
conuertiqȝ incipit:ſtatim quadã tenus muteť:nimirum vi
debitur aliquid poſſe momẽto conuerti qđ impoſſibile ẽ.
Item quum de quiete quicq̃ȝ procedit ad motum:manife
ſtum eſt extremum illius quietis momẽto concludi.Que
ro igiť:vtrum extremũ hoc:qđ momentũ eſt:idẽ cũ prĩci
pio mutatiõis ſit: an diuerſũ:ſi diuerſũ: duo momẽta erũt
attigua.Nam ⁊ quietis extremitas ⁊ initiũ mutatiõis mo
menta eſſe aque indiuidua videbunť:neqȝ tempus aliqđ
dari itermediũ poterit:vtpote ĩ quo neqȝ moueret corpus
neqȝ quieſceret.Q̃ ſi idem eſſe principium ⁊ finis dicať:
quemadmodum neceſſariũ eſt:euenit quietis finẽ princi
pium eſſe mutatiõis:ita rem ⁊ moueri ſimul: ⁊ nõ moue
ri contiget.Naȝ in eo:qđ in fine ſit quietis:nõdum moue
tur:in eo vero:qđ in ꝑncipio mutatiõis ſit:iã moueť. Nõ
ſolum vero primũ temporis aſſignari atqȝ afferri nõ po
teſt:in q̃ res moueri cõuertiqȝ ceperit:ſed neqȝ ipius rei q̃
moueť ⁊ conuertiť: aſſignari ꝑma pars poteſt: q̃ ſit mota
primũ atqȝ cõuerſa.Poteſt eni ſemꝑ corpus om̃e ad exẽ
plum tempis diuidi.Mirũ hercules mirũ:⁊ ꝑter cõmu
nem hominẽ ſenſum.:vt Theophraſtus inquit:quũ finis
ſit aliqs motuum:initiũ tamen eſſe nõ poſſe.Atqȝ ita rem
aliquã eſſe:que nõ vtrinqȝ:ſed altero tm̃ extremo ſit clau
ſa:ambulatiõis ⁊ nauigatiõis finem extare:nõ extare pri
cipiũ:poſſe reddi quãdo deſierit equus currere: qñ calcẽ
attingerit:nõ poſſe:quãdo ceperit quando ſit miſſus. An
forte nõ id vult Ariſtoteles: principiũ oĩno nõ eſſe motꝰ:
ſed principiũ afferri ⁊ deſignari nõ poſſe.Sed q̃ȝobrẽ:q̃
quum finem motus indiuiſilẽ eſſe mõſtrauerit:eo poteſt fi
nis aliquis motui afferri:principiũ cũ indiuiſile eſſe non
poſſit:neqȝ igitur põt afferri.At qui equum fuerit dixerit
aliquis initiũ eandeȝ rationẽ ſequi quã finis:vt ſi punctꝰ
linee finis ſit:initium quoqȝ ſit punctus.Sed ⁊ proloquiũ
q̃ȝ ⁊ enunciatio quedã cõmunis eſſe ⁊ maxima videtur eſ
ſe:idem originẽ ⁊ progreſſionem nõ poſſe.Nihil pro prin
cipio ⁊ pro eo cuiꝰ ſit ꝑncipium eſſe:neqȝ igitur motꝰ pote
rit pricipiũ motus eẽ.Q̃ ſi motꝰ nõ põt eẽ ꝑncipiũ motꝰ:
certe diuiduum nõ erit id qđ ꝑncipium motus conſtituiť
neqȝ latitudine temporis: ſed momento conſtabit eo mo
do quo finis:ſed certe quẽadmoduȝ finis motus põt affer
ri:poteſt etiam afferri principiuȝ:ita tamẽ:vt intelligamꝰ
principium motus afferri poſſe:primũ motum afferri nõ
poſſe.Atqȝ hoc me hercle veriſſimũ eſt.Fit enim motus ĩ 49
tempore:⁊ tempus infinitũ eſt ſecule.Idem ⁊ Ariſtoteles 50
proceſſu declarat:ſi diligenter aduerteris: pari iure vlti
mum motum afferri non poſſe:finẽ tamen:quia ſit inſecti
lis poſſe.Proinde neqȝ temporis:neqȝ magnitudinis:ne
qȝ loci:neqȝ adeo molis vllius:circa q̃ motus obit aſſigna
ri:primũ afferriue poterit.Sunt eni omnia ea continua:
et in infinitum ſecare volentibus prompta niſi quis ambi
gat in alteratõe:quaſi coloris frigiditatis caliditatis: in q̃
res mutať:aſſignare primũ poſſis: cum affectiones ⁊ qua
litates prorſus inſectiles:atqȝ indiuidue ſint.Sed ꝑ acci
dens ex ſubiectorum diuiſione ſectioneqȝ diuidanť.
Is ita demonſtratis: oſtenſoqȝ tempus ⁊ magni 51
h tudinẽ eſſe diuidua: clare dilucet: omne qđ mo
uetur:fuiſſe dudum in motu:nõ ꝙ deſierit moue
ri:ſed ꝙ partem motus ſui confecerit.Quũ eni
res mobilis quoaddum mouetur ſit res actu mobilis:ne
ceſſe eſt rem actu mobilem prius in motu fuiſſe.Nã quuȝ
quelibet magnitudinis portio: quã decurſam afferas ce
ſim deminui ſecariqȝ in infinitum poſſit:ſequẽs eſt:vt res 52
que moueť infinitum ꝑ eundem locũ ſit mota.Sed ⁊ illđ
quoqȝ neceſſariũ eſt:id qđ eſt motũ. Infinitũ ante ſit mo
tum:eadem rõne:quia ꝑtes magnitudinis decurſe:que in
finitum ſecanť:infinito illo motu tranſierint.Jam ſi tunc
dicimus rem mutatã quum accipit vltimũ motus ſui:qđ
ẽ momẽtũ:momẽtũ vo ĩ q̃libet totoqȝ tpe ẽ:poterit igr̃ in
toto tẽpe afferri:mutataȝ eſſe rẽ mobilẽ:q̃ momentũq̃ȝ ĩ 53
toto tempore poteſt afferri. Preterea id qđ conuertitur:
necdum eſt vniuerſum:necdum a conuerſione atqȝ mo
tu ceſſauit:neceſſe eſt momentis ſingulis:aut ꝯuerti: aut 54
conuerſum videri.Conuerti certe non poteſt:nihil enim
poteſt momento cõuerti:neceſſarium ergo eſt in quolibȝ
fuiſſe conuerſum.Quare ſi momenta ſunt infinita: id qđ
mutatur neceſſe eſt dudum ante fuiſſe mutatum.Verũ cõ
tra quoqȝ id qđ mutatum eſt neceſſario ante q̃ȝ mutabiť:
quia motum mutatumqȝ eſſe quoddãmodo pauſa finiſqȝ 55
eſt mutationis ⁊ motus. Quicqd enim de aliquo mutatũ
in aliquid eſt:in tempe eſſe mutatum oportet:tempus au
tem omne diuiſile eſt.Nam aut in eodem momento eſt:in
quo quũ cepit mutari:id eſt vnde diſceſſit:aut in alio. Nõ
in eodem quia nõ inita eſſet mutatio:in alio igiť.Ergo tẽ
pus interiacet:quia neqȝ puncta neqȝ momẽta poſſunt eſ
ſe contigua.Et quum tempus om̃e diuiſile ſit:dimidio tẽ
poris aliquatenus mutata res erit dimidio dimidij partiꝰ
ſed tamẽ ad quendã modum om̃ino atqȝ reſponſum:ſub
indeqȝ in infinitum prout ceſum diuiſumqȝ tempus fue
rit. Ita et mutatio aliqua prior ſemꝑ habebiť:q̃ ad pro 56
poſitionem abſoluta iam ⁊ perfecta dicať.Nam mutatuȝ
eſſe finis atqȝ exitꝰ eſt eius: qđ eſt mutari.Atqȝ hoc in loca
li motu latius patet:ea rõne:ꝙ ſpatiũ continuum eſt:⁊ di
uiditur eo modo q̃ tempus. Idem q̃ȝ in ceteris motibus
ſtatuendum eſt:quippe quũ mutatio omnis exigat tempꝰ
et id qđ mutatum eſt:neceſſe ſit vt ꝑ mutationes ad hoc ꝑ
uenerit:vt mutatum eſſe dicať.Q̃ ſi nõnulle mutationes
habentur:que concretim fieri videanť:vtiqȝ nõ conuenit
in illas:qđ in ceteras cõuenit.Illas vo fieri concretim in
telligo:in quibus nõ ſolum partes ſimul omnes mutanť:
ſed etiã ad quarũ perfunctionem neqȝ opus qdem vllo
ſit tempore:in q̃ ipſo mutari priꝰ ſit:q̃ȝ eſſe mutatũ.Pro
ſus Alexander arbitratur omnia in tempore commutari.
Theophraſtus vo addubitanti ſimilimus caute id ⁊ ſolli
cite ſine vlla affirmatione aut decernẽdi fiducia diſſerit.
Aliogn difficile erat nõ agnoſcere qđ vel ſenſui accidebat
conuerſionẽ eam q̃ de tenebris ad lucẽ fieret:momentari
am eſſe:ſimul lume inferretur in domũ.Sed de hoc alio 57
loco querendum.Peruincit itaqȝ Ariſtoteles:res muta
ta neceſſario mutabať:⁊ res q̃ mutatur:ante q̃ȝ mutata ẽ.
Item mutatã eſſe rem prius contingit:q̃ȝ mutari. Retro
etiam conuerſa vt mutari cõtingat:anteq̃ȝ ſit mutata.Atqȝ

UVA. BHSC. IyR_086_3

hec ratio facit:vt primum nunq̄ poſſit afferri huius infi-
nitatis cauſam. Ariſtoteles aſſerit eſſe magnitudinē atq̄
tempus:que in infinitum dirimi ſecariq̄ poſſunt: preter-
q̄ et illud:ꝙ nullum impers poteſt eſſe imperti attiguū.
Quare qđ in linea cernitur:in qua ſi id qđ a parte vna re
ciditur:proportione adiungatur adijciaturq̄ alteri: nunq̄
defecerit ſectio. Idem in continuis omnibus eadem ratio
ne ſpectabitur. Certum eſt igitur:id qđ factum eſt:fieri p̄-
us oportuiſſe:ꝛ qđ fit:eſſe aliquatenus factū. Neq̄ de om
nibus loquor:ſed de ijs ſolum:que tum diuidua ſunt: tū
menſum et magnitudinem obtinent. Nam attactus dici
vtiq̄ factus poteſt: num tamen fieri: vt ita loquar preceſ-
ſit:quia non ſigillatim ſenſimue:ſed concretim ꝛ cunctim
momentoq̄ extitit. Sed vel generatim diſcurrendo rem
facilius aſſequemur. Aqua hec facta eſt: ergo ꝛ quādoq̄
fiebat. Equata eſt ſolo domus: ergo ꝛ quandoq̄ equaba
tur:edificata domus eſt: ergo ꝛ aliquando edificabatur:
tum videlicet cum fundamenta iaciebantur. Q̄ ſi qui per
uerſa diligentia contendant: non domum ipſam vide-
ri:ſed fundamenta tunc conſtitui:illud ſaltem concedant
oportet fundamenta eſſe domus illius aliquid: atq̄ hoc
ſatis eſt uobis:proinde futuri ſimus veri: ſi affirmabim⁹
anteq̄ facta eſſe domus fieri prius domū: aut aliquid do-
mus oportuiſſe. Idem modus ꝛ corruptione perſpicit.
Semp ei eſſe corruptū prius eſt q̄ corrūpi ꝛ corrūpi pri-
uſq̄ eſſe corruptum. Ex ijs bono iam periculo aſſeueran
dum liberius eſt. nullius mutatiōis primū poſſe ꝯſtitui.

Ceterum perplurimum refert: ſiſtine ac conſiſte-
re rem dicemus:nam conſiſtere eſt a motu ceſſa
re:ſiſti eſt ad ceſſationē tendere:demū ſiſti eſt:
quietari tranquillariq̄: conſiſtere vero iā quie
ſcere. Id igitur qđ ſiſtitur ꝛ quietatur: neceſſario mouet.
67 Nam quum omnia aut moueantur:aut quieſcant:ſi id qđ
ſiſtitur non quieſcit:certum eſt moueri oportere. Palam
eſt etiam in tempore ſiſti rē q2 ocius ꝛ tardi⁹ ſiſti res dicūt
qđ nō eē pōt niſi i tpe. Quare q̄cq̄d de re q̄ mouet dictū ē
idē de re q̄ ſiſtit dicēdū ſentiēdūq̄ ē. Nā ꝛ in q̄ toto p̄mū
ſiſtitur in tempore: i qualibet eius temporis parte ſiſtet:
nec aſſignare licet:in quo primum ſiſtatur:atq̄ hoc meri-
to quando ſiſti ꝛ moueri idem eſſe monſtratum eſt.

Sed neq̄ poſſumus reddere:quando primū q̄uie
ſcere aliquid ceperit. Nam momento quieſcere
nihil poteſt. Tunc enim quieſcit res quum ex na
tura poteſt:poteſt etiā moueri:ſed ex natura ha
bet:vt moueatur in tempore: ergo ꝛ quieſcit in tempore.
Item quieſcere dicitur: qđ ita ſe nunc habet vt prius: ita
vt quies:non vno: ſed minimum duabus notis conſtet:
Non erit igitur inſecule id:in quo quieſcit res ſed temp⁹.
Tempus vero nullum eſt primum: quemadmodū:neq̄
magnitudo vlla prima:neq̄ continuum primū. Quo fit
73 vt neq̄ ipſius ḡeris aſſignare liceat primū.

Quoniam quicquid mouetur:mouetur in tempo
re:fieri nequit:vt in quo primo mouetur tempo-
re in eo ſit penes aliq̄d ſpatij. Capio penes aliq̄d
ſpatij eſſe: pro eo qđ eſt ipſam rē motā:ꝛ omnes
partes in eodem eſſe:ꝛ equali ſpatio: alioquin eueniret:
vt res ꝛ quieſceret ꝛ moueretur ſimul. Nam quid aliud ē
quieſcere:q̄ in eodem loco eſſe: ꝛ rem que mouetur: ꝛ p-
tes? Sed queritur ſi res nullo tempore ſunt penes aliq̄d
ſpatij:ſuper qđ mouentur:neq̄ equalem ſibi locum obſi
dent:quo pacto videntur vniuerſum illud ſpatium poſſe
conficere? Soluitur. Penes aliquid ſpatij non tempore
ſed momento res adſunt:momentum porro extremū et
finis eſt temporis. Item momento tantum equalem ſibi
locum in ſpatio obſident: momento autem neq̄ moueri
poſſunt:neq̄ quieſcere:iam equalem ſibi occupant locū
in ſpatio poteſtate ꝛ fictione noſtra non actu:alioquin cō
ſiſterent:ꝛ tempus in momēta infinita dirimeretur actu.
Eodē ferme genere falſus eſt ʒeno. Si quieſcunt inquit
omnia:que equalem ſibi dimēſionē ꝛ ſpatium obtinent:
id autem qđ moueri videtur atq̄ ferri equalē ſemp ſibi
dimenſionem ꝛ ſpatium incubat. Neceſſarium eſt telum
intortum dum fertur quieſcere. In quo iā mentita ratio 75
eſt. Non enim id qđ mouetur ac fertur cōtinuo equalē ſi
bi dimenſionem ꝛ ſpatium inſidet:immo nullo tempore
in aliquo huiuſmodi ſpatio eſt:ſed momento dūtaxat:quē
admodum paulo ſuperius indicatū eſt. Non conſtat au-
tē de momētis tēpus:neq̄ actu momenta ſunt: neq̄ vt tē-
poris partes habent. 76

Sed quattuor ʒenonis ratiōes feruntur: quas nō
temere quiuis aut facile diluat. Prima ſi motus
inquit fuerit:neceſſe eſt id qđ mouetur dimidiū
magnitudinis prius conficere. Sed dimidia ſūt
infinita:quum omne dimidium quamlibet modicum di-
midiari rurſus poſſit ac dirimi. Non eſt autem poſſibile
finito tempore infinita decurrere:neq̄ eſt poſſibile igitur
quicq̄ moueri. Sed ſoluimus. Sectio continuorum non
eſt actu:ſed potentia in infinitū extrahitur:ꝛ res que mo
uetur ſpatium id in quo digeritur motus non ſecat actu.
Alioquin neq̄ continue:neq̄ ſupra vnā magnitudinē mo
ueretur:neq̄ motus is poſſet eſſe continuus: ꝛ quum eo-
dem iure infinitudo inſit in magnitudine ꝛ tēpore: infini
ta magnitudo nō poſſet tempore finito percurri ſed infi-
nito atq̄ eo genere infinito:q̄ magnitudo eſſet. Eſſet autē 77
magnitudo infinita ſi actu diuideretur in infinitum. Se-
cunda ratio eſt quā ille Achillem vocabat: inflato nimi-
rum iactabundoq̄:ꝛ plane Traico nomine. Nedum inq̄t
hectora:ſed ne tardiſſimam quidem limacē acu pedius et
nauus Achilles prono curſu continuauerit. Nā ſi is qui
pone ſequitur neceſſe eſt prius ad eam metam notáq̄ ve-
niat:vnde is qui preibat receſſit:nūq̄ hercule ſi curſu ve
lociſſimo fuerit preuenire antecedentem:aut preuortere
poterit. Nam illo iterim tēpore in quo is qui ſequitur in-
iectum ſpatiolum conficit:apertum eſt eum:qui precedit
addidiſſe identidē aliquid. Q̄uiſq̄ minus ſemp adijciat
q̄ppe quē expeditior ꝛ velocior oriat adijcit tñ oīo ꝯtinue
ſubindeq̄ aliq̄d. Sit itaq̄ decuplo celerior Achilles lima
ce. Stadiū ſit magnitudo q̄ decurrit. Limax dimidiū ſtadij
obierit: doleat ei hoc auctariū Achilles:cū tā pigro aīale
compoſitus. Quanto igit tempore dimidio ſtadij Achil-
les p̄functurus eſt:tanto limax decimam reliqui dimidij
portionem abſoluerit:rurſus quanto decimam hanc trāſ
miſſurus Achilles eſt:tanto limax alterius decime deci-
mam partem adiecerit. Quare cum decime ſemper par-
tis acceſſio fieri debeat:atq̄ ita ſemp aliquid priori ope-
re adiungatur: vtrūq̄ malum ſequitur:nec volucer pigꝝ
cōprehendere aut aſſequi poterit:neq̄ ſtadium ſumptita 78
ri vnq̄ aut p̄ſolui cōtinget. Soluitur. Huius incōmodi:
qđ ſequi videtur:cauſa eſt ſectio in infinitū non poteſtate
ab illo intellecta:ſed actu. Atq̄ hec ratio a priore in eo tā-
tū euariat:ꝙ illa ſectione in dimidia infinita vtitur:hec nō
vtit:ſed alia ideſt que in proportione huiuſmodi poſita
eſt:qua inter ſe motus rei velocis ꝛ tarde reſpondent. Q̄
ſi finitam magnitudinem poſſe percurri verum eſt:quem
admodum ꝛ demōſtrauimus: ſemp ꝙ volucre pernixq̄
eſt nāciſcetur ꝛ reliquet ea que ſegnius mouebuntur. Si
eni duodecuplo velocius quippiam altero fuerit:quātū
die tota id qđ eſt tardius perficit:tantū id qđ eſt velocius
vltima hora diei conficiet:ita in fine hore tardiorē rē ve-
locior apprehendet. ʒeno vō contendit:definitam aliquā
partem prius:deinde totum abſolui ꝛ peragi oportere. At
q̄ hinc captio ſcilicet prouenit vt dixi. ꝙ ſegmenta i infini
tum educit ac prouehit: Q̄uis enim partem potius primā
decurri dicamus:non tamen definiri vllam in motu iugi
poſſe concedimus:alioquin tum magnitudo:tum motus
dirimerentur diſtraherenturq̄:neq̄ continu⁹ aut vn⁹ eſ
ſe ampli⁹ poſſet. ʒeno autē per quā pueriliter ꝛ ludicre ra
tiocinat:cū ita ſumit eū q̄ digito precedat: nemo vnq̄ con

UVA. BHSC. IyR_086_3

tinuauerit. Nam ⁊ nos quoq; idem probamus qd̄ prece-
dit alioquin precederet ⁊ nō precederet: ſed ſemꝑ illū pre
cedere oportere: iaʒ nō probamus. Proinde neq; aliquā
determinatā definitamq; partē in ſpatio reddas: quā quiſ
in motu cōficiat: ſed ſatis afferras: ſi illū ad metam aliqn̄
79 atq; calcem ocius tardius venturū ꝓnuncies: eoq; ma-
gis hoc de volucri ⁊ precincto dicendum. Quum itaq; ve
locioris motus tale tempus ſit: vt res tardior nō plus re-
tro diſtet relinquaturue q̄ʒ quāto res eſt tardior: neceſſe ē
rem tardiorē velocior vtiq; conſequaẛ. Tertia ratio eſt de
ſpiculo intorto quā nos ſupra: quaſi preſumēdo et occu-
pando diſſoluimus. Semꝑ enī vna queq; res que moue
tur ſpatium equale ſibi occupat obtineq; momento. Sʒ
ex momentis vt dixi ingenium temporis coalitum non ē:
neq; in momenta diuiditur. Hoc nō conceſſo nec in fineʒ
80 recepto iacet ⁊ fatiſcit tota complexio. Quarta ratio de ijs
ſumpta eſt que agitenẛ in ſtadio. Tris verbi gratia cubos
id eſt teſſalarum figura quadratos per longitudinē equa
les mole ⁊ velocitate conſtituit: horū vnum moueri: alte-
rum quieſcere: tertium aduerſo ire motu velut occurſu
ſabundū. Quoniā itaq; is qui mouetur contra nitenteʒ et
obuium celerius preterit q̄ʒ iacentem torpentemq; alteꝝ
perſuadet ſibi homo acutus inuictiſſimam ſe atq; adeo in
effugibilem plicam cōmentum vt ſit neceſſe fateri: equale
ſpatium ab eo qui contrario motu nititur: ⁊ ab eo qui con
ſiſtit quieſcitq;: quorū vterq; equalis pernicitatis ⁊ pon-
81 deris eſt: tempore nihilominus inequali eſſe percurſum.
Quid in? Uir calidiſſime quū hic quieſcat: ille contrari-
um curſum agat. Q; ſi vterq; quieſceret: diſſentaneuʒ id
81 prorſus atq; abſonum plane fuiſſet.
Ed ⁊ ꝑter has rationes ſolet de tranſmutatione
f ea queri: que inter deſperata verſatur: ⁊ ea q̄ con
traria aientibus appellatur. Quum res que mo
uetur omnis de quopiā in quippiam moueatur:
in ea cōuerſione que diſperatis continetur: res in neutro
cernitur: neq; in eo vnde diſceſſit profectaq; eſt: neq; ī eo
in qd̄ abit atq; ꝯuertiẛ. Quotiēs enim ex albo in nō album
itur: aut ex ente in non ens: manifeſtū eſt illū qd̄ eo tendit
neq; albuʒ neq; non album videri: neq; ens item neq; nō
ens. At hoc impoſſibile eſt quando huiuſmodi pugnan-
tie nihil eſt medium. Sed ſoluimus. Res que conuertiẛ
vterq; quodāmodo terminus eſt non neuter: ita vt alba ⁊
non alba: muſica ⁊ nō muſica ſit non quidem in totum: ſʒ
partim alba ⁊ muſica: partim nō alba non muſica. Eun-
dem in modum ⁊ res que corrumpitur parte erit: ꝑte non
erit. In neutro tamen abſolute niſi abſolute ac penitus ſit
corrupta. Atq; hec non aduerſantur: q; reſpectu ratōeq;
alia eſſe: alia non eſſe res dicitur. Q; quidem remedium
atq; exceptio pugnantiā longiſſime defendit a dicto.
83 Eſphera quoq; ea que nobis axe immobili eter
d na ipſa vertigine ſuperfertur: de globis q̄ʒ alijs
qui circa cardinem immobilem torquētur in gi
rum: ſcio addubitaſſe nonnullos quaſi quieſce-
re oporteret illos: quia ſemper eodē in loco eſſe haberiq;
84 viderentur. Ueruʒ facile ſoluimus. Primumq; id occur
rit partes orbium non eſſe ſemper eodem in loco prorſus
ſed ꝯtinue ī alio atq; alio loco ꝯſtitui. Sed neq; totus eo
dem in loco poteſt eſſe. Non enī circuli ſemper ijdeʒ cur
uatureue fuerint: ſi initia notarum diſcrimine diſtinguan
tur: niſi ꝑ accidens forte ratione ea: qd̄ idem ſubiectuʒ cir
culis omnibus habeatur. Quobrem cuius circuli princi-
pium monſtratum eſt. A diuerſus erit ab eo cuius princi-
pium monſtratum eſt. B. Ita nūq̄ʒ totus orbis in eodem
curuamine aut circūferentia collocatur.
85 Oſt hec illud ſubijciendum puto nullum indi-
p uiduū moueri extra q̄ʒ per accidens poſſe. Quo
genere tum punctum q in corpore continẛ: tum
Socratem qui in naui vehitur: ad motum illorū
moueri agitariq; dicimus. Partes q̄ʒ cum inſint in toto
per accidens mouentur vt puncta. Sed intereſt tū q; par
tes ſi a toto preciderīs moueri ꝑ ſe poſſunt: tum q; motus
partium a motu totius apprime eſt diuerſus. Q; vel in ce
lo poſſumus apertiſſime intueri. Cū enī totius vnimoda
vniformiſq; volucritas ſit: partiū varia ⁊ difformis habe
tur. Nā diuerſa eſt cōcitatio partiū: que ſub polos ſunt: et
partium q̄ ſub maximū illū equinoctij diuiſorē diſcrimi-
natorēq; circulū agitanẛ. An puncta nūq̄ʒ ratione vlla ni
ſi ꝑ accidens mouenẛ: eo q; ꝯtineantur in rebus: qbus per
ſe accidit motus. Q; ſi nihilominus putas poſſe punctū
moueri: conſtituamus hoc ita eſſe: videamuſq; qd̄ ex illo
ſumpto ſequaẛ. Ac primuʒ qdem ſi mouetur aliqd qd̄ ca-
reat ꝑtibus: certe id aut de magnitudine in magnitudinē 86
moueri: aut de qualitate in q̄litatem: aut de eſſentia in ne-
gationē: aut cōtra de negatiōe in eſſentiā oportebit. Erit
igiẛ punctus aut in eo vnde cepit moueri: hoc nō q; quie
ſceret: aut in eo q̄ tranſit: hoc non quia iam eſſet ꝑfunctus
motu: aut qd̄ reliquuʒ eſt: in vtroq; ꝑtem habebit: hoc q̄ʒ
obtineri nō poteſt: q; id qd̄ impers eſſet cōſtitueretur ex
partibus. Atq; vna tātū ratio eſt: q̄ per ſe moueri poſſent
impꝛtia: ſi videlicet cōſtaret ex momentis tempus. Quum 87
enī res momēto q̄libet moueretur: qd̄ neceſſe vtiq; ē: ſi de
momentis tēpus exiſteret: cōſtitui poſſet punctum ⁊ indi-
uiduum momentis ſingulis motum fuiſſe atq; mutatum
et qd̄ ſequens eſt toto tempe in motu ⁊ agitatu fuiſſe. Ita
eueniret vt motus q̄ʒ ex ijs q̄ mutatum eſſe appellauerim
id eſt ex terminis motus componeretur: ex momētis tem-
pus coaleſceret: ex inſectilibus atq; punctis magnitudo
conſurgeret: preterea mutatum eſſe nō ſemꝑ priuſq̄ʒ mu-
tari: aut moueri contingeret. Item qcquid per locum mo
uetur: ſi ſpatium vllum maius ſe decurrit prius neceſſario
peragit aliqd minus ſe q̄ʒ equale. Nam ſi agitabile peda-
neum fuerit: nūq̄ʒ paſſus duos obierit: niſi ſemipedeʒ pri
uſq̄ʒ pedem abſoluat. Semipes plane minor eſt q̄ʒ pes: q̄ 88
magnitudine cōſtituimus eſſe id qd̄ moueretur. Quiſq;
res in loco ſe ipſa minori eſſe nequaq̄ʒ poſſit: agit ſe tamē
atq; incedit ſemper ꝑ ſpatia ſe minora. Hec quuʒ ita ſint:
ſi per ſe mouerentur impertia: oporteret aliqd̄ ſpatium
fingere minus illis: per qd̄ ita agitarenẛ. Hoc fieri nequit
niſi ex partibus conſtare dicantur impꝛtia. Dices hec non
vt cetera per minus ⁊ anguſtius ſpatium: ſed ꝑ equale ſibi
ſemper moueri ſolere. Sed tum quum lineam: verbi gra
tia: conficerent: nonne lineam quoq; metiri viderentur. 89
Plane qui id poſſit negari non video? Hoc autem ſimul
conceſſeris: nōne intelligis te lineā ex pūctis ⁊ indiuidu-
is fateri eſſe compoſitam. Item ſi in tempore res mouen
tur: punctus quoq; quū ⁊ ipſe per equale ſibi ſpatiū mo-
ueatur moueri in tēpore poterit. Sed quū quātulocūq;
tempore aſſignari aliqd̄ breuius poſſit: ipſo illo tempore
aſſignabitur aliqd̄ minus ⁊ breuius: in quo pūctus equa-
le ſibi ſpatium pertranſiuit. At hoc impoſſibile eſt: quia ī
minori minus conficitur ſpatij: atq; ita aliqd eſſet minus q̄ʒ
illud indiuiſile qd̄ moueretur: ita ſit vt indiuiſile diuiſile
efficiatur. Naʒ vno genere dumtaxat impꝛtia ⁊ indiuiſilia
mouerentur: ſi momento videlicet exerceri motus abſol
uiq; contingeret. 91
Oſtremo dicendum eſt: nullā eſſe infinitam mu-
p tationē: q; ſingularum certi ⁊ preſcripti ſūt exitus.
Sane in reliquis motibus ortu obitu auctiōe mi
nutione alteratione: hoc vel clariſſimum ortus ⁊
obitus termini partes ipſe diſperationis ſunt: alteratiōis
cōtrarie qualitates ⁊ ſua cuiuſq; mutatiōis extrema: au-
ctionis amplitudo cuiuſq; ſua ⁊ nature cōueniēs. Minu- 92
tionis cōtraria huic ratio. At in motu locali nō pōt eadeʒ
ꝑcepto cadere: quādo nō om̄is motus localis inter cōtra
ria aut diſperata verſatur. Nā nec animalium motus om̄i-
no terminatus definituſq; eſt: neq; de cōtrario ī ꝯtrariuʒ
ꝓcedit: nec ꝯuerſo circuloꝝ: q; recurrētibus ī ſe illꝰ ꝑ eādeʒ
ambitudinē ſꝑ rediēs ſuapte eterna ſit. Ueꝝtū neq; mor

UVA. BHSC. IyR_086_3

illi vt indefiniti ſint:infiniti oīno poſſunt intelligi:qḋ gdē
probabiť hoc qḋ dicturus ſum genere.Q̄ ſectum eiſe im
poſſibile eſt:ſecari nō pōt.Uoco ipoſſibile id qḋ eē poteſt
6 nullo modo:ꝛ qḋ eē factu īpoſſibile ē:fieri nō pōt. Quuꝫ
enim ipoſſibile ſit:diametrū cōmenſurabilē eē cum coſta
etiā nunq̄ꝫ poterit cōmēſurari cū coſta. Hec ſi vera ſunt:
quum motū localem infinitum fuiſſe ſit impoſſibile:neqꝫ
inſtitui quoqꝫ pōt ꝗ ſit infinitus futurus:ſed q̄ꝫtum ferri ꝛ
moueri res pōt:tantū quoqꝫ delataꝫ ꝛ motā fuiſſe poſſibi
le eſt.Finiti itaqꝫ motus erūt:tum ij ꝗbus animalia:tum ij
ꝗbus celeſtia coꝛpoꝛa mouebunť. Ac finiti ꝗdem nō ſim
pliciter abſoluteqꝫ:ſed id ad magnitudinē in qua cientur
6 agūturqꝫ ſpectes. Nam ſi ad tēpus reſpicias poterit vn⁹
idēqꝫ ſpecie motus infinitus atqꝫ eternus inſtitui:ꝗ ſuper
finitā nihilominus magnitudinem alternādo cōmean
doqꝫ digerať ꝛ rurſus incipiat. Poꝛro ſi motus vn⁹ alte
ri motui ſuccedat:vt ſi delationē alteratio ſubeat:alterati
onēꝫ excipiat auctio:auctionē oꝛtus atqꝫ obitus cōſequā
tur.Atqꝫ hoc perpetuo atqꝫ identidem fiat:hoc vtiqꝫ noīe
īfinit⁹ mot⁹ poſſit intelligi:nō tñ vt ſit vn⁹:ꝗa ex taꝫ diuer
ſis atqꝫ adeo pugnātibus motibus nō poteſt vnus coale
ſcere atqꝫ conflari. Sane nullus motus infinitum ſibi tē
pus preterq̄ꝫ circularis cooptat.

Themiſtij phyſices Liber Septimus Interprete Hermolao Barbaro.

Uia omne qḋ moueť ꝛ fertur:aut a ſe aut
1 ab alio moueať neceſſe eſt. Quecunqꝫ a
ſe mouenť manifeſtū eſt habere illa itra
q ſe aliqd: qḋ motū illum miniſtret ac pre
ſtet vtpote in ꝗbus vis mouendi cōtinea
tur atqꝫ interius lateat.Quecūqꝫ vō ali
cunde mouentur extrinſecus motu loca
li:in ijs ſuccedit illa diuiſio:vt alia mediū habeāt quo mo
uentur:alia careant. Poꝛro quadrifariā res ab alio mo
uentur trahunť pellunť vehunť in girū toꝛquentur.Atqꝫ
2 oēs locales motus in hec quattuoꝛ genera digeruntť. Nā
iaculatio vehementioꝛ pulſio eſt: q̄ꝫ naturalis ſit rei iacte
motus:cū de iaculantis manu receſſit. Si ergo quattuoꝛ
modis ab alio moueri res poſſunt: ipoſſibile eſt pellēdo
trahendo vehendo toꝛquēdo non tangere ea rōne:ꝙ in
ter id qḋ ꝑme mouet:atqꝫ id qḋ moueť oīno nihil inter
uenit.Sed neqꝫ inter id qḋ alterat ꝛ id qḋ alteraſcit:ꝗa ſi
mul eē debēt illoꝛū extrema:quoꝝ alterū afficit:alteꝝ pa
3 titur.Alteranť aūt ſenſilia a ſenſilibus. Senſilia vō ſunt
ea:ꝗbus coꝛpus differt a coꝛpoꝛe:grauitas leuitas:frigus
caloꝛ:ꝛ ſilia.Tāgit ꝛ id qḋ calefacit ꝛ qḋ frigefacit. Poſtre
mo id oē qḋ ꝑcutit cietqꝫ ſēſū. Nā ſenſus ad actū ꝑmoti affi
ci quodāmō atqꝫ alterari cenſeť. Pꝛoinde igni aer conti
guus dicitur:aeri coꝛpus:coloꝛ lumini:lumē aſpectui.eo
4 dem pacto de auditu ꝛ ceteris ſenſibus ꝓnūciandum. Si
mul eſt cū aure ſonus:cū guſtu ſapoꝛ:cū olfactu odoꝛ:cuꝫ
tactu caliditas:ita vt nihil inter mouētē ꝛ motū hiet eq̄:
neqꝫ inter id qḋ auget:ꝛ id qḋ augeť ꝗcq̄ꝫ interiacet:quia
res augentur alicuius acceſſu:minuuntur detractione.
5 Uot autē modis alteranť inanima:totidē quoqꝫ
q poſſunt aiantia: nō tñ retro agit. Nā ſenſus quo
tiens operanť ꝓprie quedā ꝛ peculiares aīalib⁹
alteratiōes habenť. Omne vō qḋ alterať opoꝛte
re ſenſilibus q̄litatibus alterari. In reliqs nullā poſſe al
terationē oſtēdit:de ijs que ſtatim ſequunť aptiſſime indi
cabiť. Naꝫ ſi in alia qualitate q̄ꝫ ſenſili poſſet alteratio cō
6 ſpici:certe in foꝛmis figuris ꝛ pꝛiuationibus eoꝝ atqꝫ mu
tationibus maxime caderet. Nō cadit aūt:nō pōt igiť alte
ratio preterq̄ꝫ in ſenſili q̄litate cōſtitui. Pꝛimū nō cadere
in figuras ꝛ foꝛmas alterationē hinc vel clariſſime demō
ſtrať. Id qḋ iā eſt figuratū effigiatumqꝫ nō venit ampliuꝫ
appellatiōe materie. Simulatqꝫ enim conflata eſt: ſtatua
non vocať amplius es aut argentum:ꝛ lectica ſimulatqꝫ
fabꝛicata eſt nō lignuꝫ amplius eburne dicıť:ſed ꝑ deno
minationē illa enea aut argētea: hec lignea aut eburnea
dicıť. Nō ſic ea q̄ alteranť:ſed ſemp appellatiōēꝫ ſubiecte
materie retinēt. Nam es ꝛ calidū ꝛ frigidū dicıť: ꝛ lignuꝫ
ſiccū ꝛ humidū:ꝗa videlicet ea res que per alterationem
eſt affecta qualitatibus nouis poſt affectionē penit⁹ rema
net viſitaturqꝫ eadem que anteq̄ꝫ eēt affecta. Ea vō que
per cōfigurationē nouā ſibi foꝛmaꝫ cooptat nec remanet
nec ſpectať:oīno eadeꝫ que anteq̄ꝫ diffingereť fuiſſet. Et
herculeſ huiuſmodi cōuerſiōes oꝛtui ꝛ generatiōi perſi 7
miles ſunt:ꝗa vtreqꝫ ſubiectā materiam quodā pacto de
mutant. Queādmodū abſurdūqꝫ eſt genituꝫ hoīem qua
gigniť alterari:aut domū aut nauim putare ꝗa qḋ altera
ſcit ſemꝑ idē oſtendiť:ita ſit diſſonū: qḋ effigiať diffoꝛma
turqꝫ alterari aut affici dicere. Quis aūt in omni oꝛtu ꝓ
cedere alterationē opoꝛteat: ꝗppe ꝗ materiā pꝛius refri
gerari aut cōpꝛimi ſit neceſſe:non tñ ex eo accipi pōt q̄ gi
gnanť dū gignunť alteraſcere:aut generatōes poſſe alte
rationes vocari. Et ꝗdem de genitu reꝝ cōis illa ꝛ oīum
fere cōpꝛobata autoꝛitate ſentētia anteq̄ꝫ in lucem edanť
pꝛius certam alterari atqꝫ affici materiam opoꝛtere. Nec
tamen propterea qḋ ita afficitur quodqꝫ ita precedit ſup
eiſſe idē:aut manere eadē natura poſſe: qua pꝛius cōtine
batur. Nam lutum ꝛ creta neqꝫ humoꝛ eſt neqꝫ terra:ſed
vtrumqꝫ ſpecie ſua ꝛ diuerſa coaluit. Nō igiť qḋ factū eſt
puta intritum aut amphoꝛa dixeris alterari:ꝗa anteq̄ꝫ fie
rent neqꝫ intritū hoc:aut amphoꝛa illud fuit.
Ed neqꝫ coꝛpoꝛis quidem atqꝫ animi habitus:
f quale ſunt ſanitas moꝛbi virtutes ꝛ vitia poſſunt 17
eſſe alterationes: neqꝫ circa illos alteratio vlla
verſari in anima aut in animalium coꝛpoꝛe. Uir
tutes ſiquidē perfectiones quedā ſunt. Quapꝛopter qḋ
qꝫ tūc maxime ſ̄m naturā eſt:quuꝫ pꝛopꝛiam virtutē obti
nuit. Uitia contra coꝛruptele quedam ꝛ labes. Quemad
modum itaqꝫ id quod perficitur non alteratur. Abſurdū
eſt enim domum: que integitur dicere alterari potius q̄ꝫ
integi ꝛ culmen accipere:eodem pacto de virtutibus ani
mi ꝛ coꝛpoꝛis ſentiendum. Preterea virtus omnis ꝛ viti
um in mediocritate ꝛ exceſſu cōſiſtūt. Mediocritas ꝛ ex
ceſſus in genere relationis habenť. In genere relationis
pꝛobatum eſt quinto libꝛo non poſſe cadere alterationē.
Ed ꝛ partis intellectualis habitus ꝛ adeptiones
f habituum non ſolum non ſunt alterationes: ve 20
rum neqꝫ omnino quideꝫ cenſeri generationes
poſſunt. Nam ſciētie de vniuerſalibus conſtant.
Uniuerſalia ex particularibus colliguntur. Item neqꝫ
is actus:qui ad intellectū pertinet:generatione vlla alte
rationeue ꝑuenit:quippe que omnia tempoꝛali perfun
ctione non parantur:neqꝫ perficitur eoꝛum eſſentia tem
poꝛe: q̄ꝫuiſqꝫ extante fluenteqꝫ tempoꝛe ꝛ intelligamus
ꝛ cōtemplemur: non tamen propterea intelligimus aut
contemplamur in tempoꝛe.exempli gratia. Quāuis tem
poꝛe exiſtente tangamus: non tamen id eo valet: vt tan
gere etiaꝫ videamur in tempoꝛe. Hoc autem inde liquet
quia quum ſingulis partibus momentiſqꝫ tempoꝛis tan
gant ea que tangunt: videtur ad pꝛocreandum tactum
non eſſe neceſſarium tp̄s. Idē in nictationibus dixeris.
Ea vō ad quoꝛum pꝛocreationem non exigitur tempus:
quo de potentia conferantur ad actum: neceſſe eſt ſubito
momentoqꝫ pꝛocreari.
Ec motus autem omnis omni pꝛopoꝛtione re
h ſpondet: neqꝫ communis omnibus omnis men 21
ſura eſt:que enim poteſt inter alterationem ꝛ de
lationeꝫ haberi cognatio?qñ inter rectū q̄ꝫ atqꝫ
oꝛbicularē motū ſilitūdo nō cadit: ꝗa loca ꝓferri nō pñt.

Orbis ⁊ linea ratione ea: ꝙ neutrum maius minuſue al,
tero eſt: ſed neqꝫ velocitas motuum aut tarditas: in colla
tionem mutuam veniũt: ſicut neqꝫ ſtilus vino acutior po,
teſt intelligi: neqꝫ enſis chorda poſtrema. Uerꝝ dicet qſpi
am cõmunẽ oĩuꝫ motuũ mẽſurã ſine dubio videri ipſ eẽ:
mouendi: nandi: volandi: rependi: gradiendi: increſcẽdi
decreſcendi: ⁊ ceterarꝝ corporis functionũ. Nã eodẽ tem
pore hic loco demigrat: ille febricitat: hic indoleſcit: ille
minuit. Sed nõ ꝓpterea generalẽ cõſtitui aliquẽ motum
oportet: in quo tanqꝫ in genere ceteros cõtineri ⁊ cohibe
ri dicam⁹. Sola porro ea: q̃ genere ⁊ natura cõueniũt cõ,
mitti viciſſiꝫ ⁊ in cõperationẽ vocari ſolẽt: i quo illud pla
ne reſcitu dignũ ẽ: q̃dã eẽ omonyma. i. eiuſdẽ nois diſſen,
tiẽtia genere qbus cõmune aliqd habeat: q̃dam qbus ni,
hil ſit cõmune. Itẽ alia eẽ remota: alia proxima.
35 Uoniã võ mouẽs oẽ aliquãtũ ſpaciũ: aliquãto tẽ
q tpe: aliquãta vi mouet: q̃ritur: vtrũ queadmodũ
maior ⁊ multiplicata vis multiplicatũ põdus mo
uet: ita ⁊ pars potẽtie partẽ põderis moueat? Ue
luti vtrũ ſi colũnaꝫ qnquaginta hoies mouerint: qnqua,
geſimã colũnaris põderis partẽ ꝑ ſe vnus de qnquagin,
ta mouere poſſit? Et vtrũ: ſi vnius diei ſpacio ſtadiũ vnuꝫ
claſſem qnquaginta hoies ꝓ mulco traxerint: dimidium
claſſis eodẽ tpe duo ſtadia trahere ⁊ mouere totidẽ hoies
poſſint: ſed vigintiqnqꝫ ſtadiũ dũtaxat vnũ? Et vtrũ quẽ,
admodũ ſtadiũ totũ qnquaginta valẽt: ita vnus de qnqua
36 quaginta qnquageſimã partẽ ſtadij eodẽ tpe mouere co,
lũnaꝫ poſſit? Certe horꝝ q̃dam ſequunt: ꝓportionẽqꝫ ⁊ re
ſpõſum ſine vlla dubitatõe agnoſcũt: quedã cõtumaciter
⁊ incoibiliter diſſonãt: nec rõne vlla cõueniũt: cuiuſmodi
poſtrema q̃ſtio eſt. Nã ſi ratio illa cõgrueret: eueniret de,
biliſſimũ ⁊ ibeliſſimũ idẽ põdus ĩpellere: qd robuſtiſſim⁹
⁊ valẽtiſſimus põt tãtũ nõ tam diu neqꝫ tã cito: hoc aũt ſu
pra captũ eſt hois. Ut enim ea differẽtia ſit: ꝙ alter facile
alter egerrime: moueat: oĩno poſtrema demẽtia eſt puta,
re becilliſſimũ ⁊ gracillimum hoieꝫ mouere põdus: qd cũ
qꝫ fortiſſimus ⁊ lacertoſiſſim⁹ agitet ⁊ nauigiũ ⁊ cẽtenariã
molẽ. Ac oportet qdẽ oẽ qd põt mouere ꝑ certũ aliquẽ ex
ceſſuꝫ potẽtie moueat. Eſt võ q̃dã in aliqbus mouẽtibus
potẽtia vſqꝫ adeo exilis ⁊ tenuis: vt nedũ rei mobilis po,
tentiã ſuperet: ſed cõtra qꝫ lõgiſſime ſuperet: ita vt nõ poſ
ſit vlla cõparatio cadere. Habet ⁊ potẽtia alia: q̃ vix vinci
tur: ſed tñ vincit ipar qꝫ eſt: alia q̃ par: alia q̃ iã ſupior ſit: ꝓ
pterea vni⁹ hois potẽtia ꝓcul eſt: vt poſſit: verbi gr̃a: lapi
dẽ mouere. Decẽ adhuc ĩpotens numerus. Triginta ne,
qꝫ vincũt: neqꝫ vincunt: ſed vni⁹ acceſſu dat manus, qd re
ſiſtebat ⁊ ſequit. Atqꝫ hoc nõ vnus facit: ſed illa ĩtegritas
atqꝫ vniuerſitas oim. Nã ⁊ ad eqlibriũ vnus calculus ſuꝑ
pondio additus deſcẽdere alterã lancẽ cogit atqꝫ ꝓcũbe,
re. Semꝑ võ id ꝓpius eſt vt moueat qd plus eſt: q̃ꝫ id qd
eſt minus: queadmodũ i magnitudinib⁹ ea ꝓpior tripe,
dali ẽ: q̃ pede tm̃ deficit: q̃ꝫ ea q̃ ſexqpede aut cubito. Pro
pior ẽt num illa: q̃ tm̃ duob⁹ digitis vno vincit: nõdũ tñ
ſarcias tripedẽ niſi digitus alter acceſſerit: cã võ eſt nõ vl
timus q ſuꝑuenit digit⁹: ſed qcqd ante cõgeſtũ collectũqꝫ
37 ex adiectiũculis oibus eſt. Ceterꝝ in ijs: quorꝝ certa deter,
minataqꝫ q̃ꝫtitas eſt: facile tũ cõtẽplari ſenſu: tũ rõne cõſe,
qui poſſis: qd nã illud ſit: qd poſtremo appoſitũ tripedeꝫ
ſolidet. In naui võ q̃ trahat remulco ⁊ in ſtatera difficile
eſt reddere: qñ tãta vis: aut potẽtia coaluerit: vt primũ agi
tari permouerique poſſint. Iam hoc loco ſe oggerit caput
qꝫ exerit aceruałis illa preſtigia: quã ſoritẽ appellitãt: q̃lis
ex acceſſu terũtij in cumulo diuitiarꝝ: ⁊ in aſſignatõe calui
tij ſolet afferri. Nõ eſt igit mirũ: ſi vnus mouere nihil po,
teſt ſolus: comitatu aliorꝝ põt: nam ſi vnus in theatro: q̃ꝫ
uis exerta ⁊ cõtenta voce inclamitet: ſolus opinor: exaudi
ri nõ poſſet: vtiqꝫ cũ multis. Naui coniũcta poſſet. Id eni
qd cũctim ex oibus reponit pluſculũ diuerſumqꝫ ab eo ẽ:
qd diſcretim a ſingulis ꝓuenit. Quiſqꝫ vnũ ſit qd ex oib⁹
⁊ qd ex ſingulis cõſtat: ſemꝑ tñ vis in vnũ collata aſtrictia
qꝫ animoſior ⁊ firmior eſt q̃ꝫ diffluens diſſociataqꝫ parti,
bus. Quiquidẽ aliquãtũ cibi vicibus ingeſti ad valitudi,
nẽ facit. Multa tantũdẽ ſimul deuorata iam ⁊ nocent: et
egritudinẽ pariunt. Proinde ad argumẽtũ zeonis de oc,
caſione hac calũniam farciẽs: facilis ⁊ abſoluta reſpõſio
eſt. Nec eniꝫ ſequitur: ſi modius milij totus refuſus mur
mur ⁊ ſtrepitũ ciet: ſingula quoqꝫ ſemina poſſe granatim
ſuaꝫ murmuris particulã ciere. Neqꝫ ſi lapidẽ multa ſtil,
licidia in cauante: neceſſe eſt ſingulis ſtillicidijs ſeparati
ſua rametã reſpõdeant. Nec enim ſemꝑ ad diſcretionem
potentiarꝝ ſubiecte magnitudines diſſecant: ſed nõnulle
quoqꝫ potẽtie ſunt: q̃ illas q̃ſi trãſcurſu pretereant: nõ di,
uidendo ſecandoue: ſed ita afficiendo ⁊ preparando: vt
ſecari ⁊ diuidi aliqñ poſſint. Sed de ijs ſatis hoc loco: nã
ſeorſum illud exploratu digniſſimũ eſt: vtrũ vniuerſi iun 38
ctim poſſint in eundẽ numeruꝫ põderis: q ratione de ſin,
gulis expũcta ⁊ ſubducta colligit: hoc eſt: vtrũ ſi ſinguli i
põdus librale ſufficiũt: centuꝫ vtiqꝫ homines centũ libra
le: an hoc etiã amplius moueant. Nam minus hercules
non eſt putãdum: ſed vt dixi: etiaꝫ amplius ⁊ grauius: qñ
cõmunicatus ille laboris vnius ⁊ opere animantiores ⁊
vegetiores in quodqꝫ munus reddit. Quod vel in equis cur
rulibus apertiſſime cernit: in ijs ſimul paulo icaluit emu
latio flagrantia q̃dam maior: ⁊ ſtudiũ fere impenſius cer
tandi ⁊ vincendi cognoſcit. E contrario nõ ſine ratione
eſt: vt diſtributum in ſingulos pondus: a ſingulis ſortito
moueri nõ poſſit. Atqꝫ hoc forte neceſſariũ fuerit vtiqꝫ: ſi
idẽ verum eſt in ſparſis ⁊ diſſitis partem illam virium de
perire ⁊ abſoleſcere: quam coalitus ⁊ contentio faceret.
Atqꝫ hec ex parte magna videri ſimile põt ei: qd ijs acci,
dit: qui in geometria numeris ludũt: vt enim ibi: qd dũtaxat
duplũ eſt: interim quadruplũ valet: ita hic rerũ vires ſo,
cietate multiplicantur ⁊ cetu.
Efert etiam perplurimuꝫ in motu quali quicqꝫ
r ſit forma qd mouet. Habet eniꝫ plerũqꝫ cãꝫ hãc
figura: vt res modo egre: mõ facile moueat. Nã
ſphericuꝫ corpus: etiam ſi id a quo pellitur vim
debilem afferat: tamẽ ſuapte ſponte defert oportunitate ⁊
procuratione figure: cuius procliuitas quaſi via progre,
ditur: ⁊ regit ad motũ. Ita id qdeꝫ facilius cõtingit moue
ri q̃ꝫ cetera. Hec omnia ſeorſum peculiares quoſdã atqꝫ
adeo indifficiles tractatus habent.

Themiſtij phyſices Liber Octauus Interprete Hermolao Barbaro.

Ijs conſequens ea queſtio eſt: fact⁹ ne 1
ſit aliqñ motus ita vt ceperit eẽ: qui ante
nõ fuiſſet: ꝓindeqꝫ ⁊ cõſumari ac deſine
a re debeat: ita vt nihil moueatur vltra: an
neqꝫ factus ſit vnq̃ꝫ neqꝫ cõſumari vnq̃ꝫ
poſſit: ſed ⁊ fuerit ſemꝑ: ⁊ ſemꝑ ſit futur⁹
nullo neqꝫ ſine obſtrictus neqꝫ addict⁹
exordio: ſed ambifariã ante retroqꝫ euiternus: imortalis
immẽſus: q pro vita ſit rebus oibus natura cõſtitutis ⁊ fa
ctis. Equidẽ motũ eẽ fatent oẽs: q de natura agũt: qqꝫ de
ortu rerũ ⁊ interitu commentãtur: perpetuum võ ac ſem
piternum eſſe aliqui diffitentur. Atqꝫ ij qdem: qui
ac ſempiternum eſſe aliqui diffitentur. Atqꝫ ij qdem: qui
innumerabiles mundos haberi conſtituunt: quoruꝫ alij
aſſidue oriantur: alij occidant: quia videbant geniturās
illas ⁊ obitus ſempiternos ſine motu eẽ non poſſe: motũ
quoqꝫ arbitrabantur eẽ perpetuum. Idem ſentiunt ⁊ ij:
qui vnum eternumqꝫ poſuere mundum. Qui võ vnum
quidem eẽ: ſed non eternum concedunt: motũ quoqꝫ ge, 2
nituꝫ aliquando vel fateri cogũtur. Duo aũt genera eorꝝ
feruntur: q negant mundũ eẽ perpetuũ: neqꝫ preter hos
ẽ ali⁹ modus. Porro qdã fuere: q vt anaxagoras dicerẽt

UVA. BHSC. IyR_086_3

cū oīa aliquādo ſimul eſſent mixta cōfuſaqꝫ: tēpore infini
to admoliri manus cepiſſe mentem adornaſſeqꝫ mūdū ⁊
moui. Quidā qui: vt Empedocles lōgis interuallis mo
ueri peruices ⁊ geſcere oīa crederent: moueri tūc quū cō
cordia aut diſcordia: hec cogeret: illa diſtraheret: quieſce
ret tpībus medijs. Quobrē ex anaxagore ſnīa mot⁹ ſemel
initus quēadmodū ⁊ mūdus ſemp duratur⁹ videt. At ſm
Empedoclem alternat vicibus interpollatqꝫ aliquādo vt
ſit: aliquando vt nō ſit.
Uius veritas arbitrāda nobis congrendaqꝫ eſt
vtpote q̄ non vtilis modo ad explorationē ⁊ co
b gnitionē nature ſit futura: ſed ad eam qꝫ partez
philoſophie: q̄ de primo exordio ⁊ cā rerū ſupre
ma ac principe ſatagit. Ceteꝝ cōmodiſſime initiū ab ijs
cepero: q̄ nobis ſuperius edocta demōſtrataqꝫ ſunt. Mo
tus eſt rei mobilis in eo qd mobilis ceſſans ⁊ inchoata p
fectio. Neceſſe eſt ergo ſi qn̄qꝫ aliqs inceptus eſt motus:
quū ante nō eſſet: preceſſiſſe res aliquas: q̄ motū illū poſ
ſent accipere. Nā hoc vel ſine definitiōe motus neceſſari
um cōprobat hoc mō. Si futura ſit alteratio: nōne opor
tet ante greſſiuz id eē: quod poſſit hoc pati: ſi delatio id qd
poſſit agitatū huc ferre: ſi denſtio id qd corripi poſſit icē
dio: pterqꝫ ⁊ id qd hācvim poſſit afferre. Que quū ita ſint
idest quū neceſſariū videat eē: vt res q̄ debēt moueri: ha
beant: anteqꝫ motū accipiāt: interrogādi ſūt mihi de reb⁹
ijs gnatuū eſſe motū ⁊ exordiū habuiſſe tēporis opinant
Quū.n. per ſe nō ſubſiſtat motus: ſed ꝯtineat atqꝫ inſit in
rebus: ſtatim ſe illuc cogitatio refert vt q̄rat: vtrū res ille
infinitū tēpus anteceſſerūt motū ſempiterneqꝫ fuerint: an
ipſe quoqꝫ aliqn̄ ſint genite. Quꝫ ſi aliquando ſunt geni
te: quū anteqꝫ gignerētur nō eēnt: neceſſario aliqs motus
preijt: cui⁹ pcuratōe pdirent ac pmerētur in lucē. Neqꝫ
nunc id cōtēdo: vt ortus iſte ſit motus: ſed vt res illas per
motū ortas ⁊ natas eſſe cōcedāt. Eo euenit vt motū: quez
primū ipſi ꝯſtituūt: aliū exhiberi priorē oporteat. Nec.n.
inſtitui motus poteſt: niſi preſto ſit res: q̄ motū capere ⁊ ge
rere debeat. Porro vt res: q̄ motū capiat procreet: neceſ
ſe eſt priorē aliū motū conſtituere: qua qdem ratōe nullū
exordiū motus tenebitur: qꝛ ſemp euꝫ quē primū putaue
ris alius antecedet. Sed cōcedant hec fortaſſe illi: tn̄ ca
pere ſe mutationē illam priorē atqꝫ ortū dicāt: qua res na
ſci ⁊ gigni videāt: anteqꝫ motū accipiāt. Ceteꝝ hec ſolutio
nō tollit ſed differt incōmoduꝫ. Nam ſi definitionis eius
meminimus: q̄ cōceditur eſſe motus: cōfeſſumqꝫ illud iaꝫ
eſt oportere prius adſtitui res: que debēt moueri: qꝫ mo
tus agatur: quū ea: que per motū generari cōtingit: neceſ
ſe ſit motu in generatōe participēt: ſemp licebit quocūqꝫ
motu priorē motū extrahere: p quē res ille ad generatio
nē veniſſe dicant. Quū.n. de nihilo nihil fiat: ſꝫ de eo: qd
parte ſit: parte nō ſit: prorſus neceſſariū eſt ante fuiſſe ali
quid: qd partū illū cōuerſionēqꝫ ſuſtineret. Ita rurſus ea
dem inqſitio reuertet: percunctabimurqꝫ id qd preceſſiſ
ſe ſumit perpetuū ac ſempiternū: an natū aliquādo ⁊ pro
creatū intelligant. Nam ſi procreatū: admoueri ſibi eoſ
dem aculeos ſentient: qbus pauloante perurgebant. Ali
oquin ijs: q mundū cōſtitui ex edificariqꝫ faciūt: p indeqꝫ
primordiū aliqd motus inueniūt: vnū modo ſuffugiū tu
endi ſe ab ijs anguſtijs relictuꝫ eſt: ſi de nihilo creata eſſe
omnia: initio fateant. Sed alterā partē diſiūcti defendas
duaſqꝫ non progenitas illas vnqꝫ: ſed ſempiternis ſeculo
rum etatibus preceſſiſſe: motū vtiqꝫ aliqn̄ pgenitū ⁊ icho
atū fuiſſe. Sed ſtatim ipſo in limine occurrēti temere: id
a nulla ratione dictū videt. Nam ab ijs: quorū id placitū
eſt: primū id ſciſcitor: quur res moueri taꝫ repēte? cur tūc
potiſſimū ceperint? innumerabilia ſecula tanto preſertiꝫ
torpore cōſederint? Sed ⁊ ſequentia quoqꝫ: ſi intraueris
aut pedē cōtuleris: abſurdiora obtuſioraqꝫ videbuntur.
Nā ſi quū hec mouere: illa moueri poſſent: vtraqꝫ tn̄ hec
ab agendo: illa a patiēdo geſcerent. Nunc vō mutata ra
tione: ⁊ hec mouere: ⁊ illa moueri ceperūt: neceſſariū eſt
cauſa aliq̄ mutatiōis extiterit: pter quā: illi: edificatores
atqꝫ opifices mundi mouere occeperint: quū ante nō mo
uerint: qd tamē mouere potuerint. Neqꝫ.n. fieri ſine cau
ſa poteſt: vt ea q̄ ⁊ prius: ⁊ nūc eadē ſunt: nūc demū agant
ante nō egerint. Sed totū id tribuendū rationi eſt: aut qꝛ
inter ſe longiorib⁹ interuallis diſſeparata erant: qꝫ vt agi
tatrix vis pertinere ad res tam remotas ac denſitas poſſet:
nūc collecta adductaqꝫ pximāt: aut intermediū aliqd ha
bebat: qd obuiaret ⁊ phiberet: quodqꝫ modo impulſum 8
ſublatūqꝫ ſint. Quocūqꝫ hoꝝ attigeris vlcus eſt: qa vtcūqꝫ
dixeris: motus alius ſemp inuehit: qui primo illo ſit pri
or. Nā ſi res ſemper fuerunt: nec tn̄ mouētes ſemp: neqꝫ
ſemp mote: ſed in preſenti ⁊ mouere ⁊ moueri ceperunt:
manifeſtū eſt: eas nō eodē habitu aut diſpoſitione fuiſſe:
qua nūc ſunt: quū nōnulle mouent: nōnulle mouent: ſed
aut mota ⁊ mouentia demutarūt: aut tm̄ hec: aut tm̄ illa.
Si itaqꝫ priore aliquo motu ſemp eſt opus vt prim⁹ inci
piat: qui dixerit res nō natas: ſed ſempiternas fuiſſe: eaſ
dē plagas accipiet: quas q natas aliqn̄ ⁊ pgenitas ſentiūt
Siquis vō pergat cōtendatqꝫ motū illū poſſe principem
ſtatui: per quē rebus mouentibus preparatio atqꝫ habit⁹
contigit: ſm quē mouere ceperūt: nihil tn̄ ſerio cōmuniet
Naꝫ rurſus mutationis huius cām requirimus: neqꝫ po
terit hiſcere: niſi nobis motum alium priorem vel ingra 10
tis comprobet.
Ed qd hec perſequor: quuꝫ illi ſeipſos ita reuin
f cant atqꝫ coarguant: vt nedū incōſtantia: ſed etiā
pugnātiſſima dicere videant. Naꝫ q dicūt aliqn̄
nō fuiſſe motū: dicūt fuiſſe tēpus: quū motus an
te non eēt. Nihil.n. ſignificare aliud vident verba illa ali
qn̄: ⁊ anteqꝫ tēpus: ſed tempus citra motū eē non poteſt:
quēadmodū ſuperioribus libris eſt mōſtratū. Qui itaqꝫ
aliqd fuiſſe tēpus dicunt: quo nullus mot⁹ eēt: nihil aliud
pre ſe ferunt: qꝫ tunc motū fuiſſe quū motus non erat. Q
ſiquis etiā de genitura tēporis nobiſcū diſſentiat: putetqꝫ
factū fuiſſe aliqn̄ tempus: quū ante non eēt: quēadmodū
Plato in Thimeo videt ſentire: qui vna cū celo genituꝫ
eē tēpus affirmat. Ad hoc refellendum ſatis eſt cōmunis
philoſophorū cōſenſus: q pennitatē eternitatēqꝫ cōſone
tribuūt tēpori. Democrit⁹ adeo quū pbarꝫ nō eē orta oīa
q̄ haberet ī mūdo p argumēto ſumit: qꝛ vna illa res maxi 11
me que tēpus vocat: exordio atqꝫ origine careat. Sed ne
multitudine ſola teſtiū certare ac fidere videamur: ratio
nibus eſt agendū perſcrutandūqꝫ: vtrū fieri potuerit ali
quando tēpus: quuꝫ ante nō eēt? Et hercules ſibi herere
non poſſunt: qbus id videtur. Nam quandoqꝫ: olim: ali
qn̄: antea: nunc appellationes ⁊ nomina tēporis ſunt. Et
vt cetera preterea: qs non intelligit momētum ⁊ tempus
ita eē viciſſim conſentanea atqꝫ cōnexa: vt alterū eē ſine
vtroqꝫ nō poſſit. Momētū enim intelimitiū ⁊ cōfiniū tē
poris eſt: quippe qd exitus preteriti ſit: ⁊ initiū conſequē
tis neqꝫ tēporis vlla pars accipi poteſt alia: qꝫ momētum
Si itaqꝫ in omni generatione vſus momēti eſt: ad mētio
nem illius admonitio vtriuſqꝫ tēporis corrogabit. Qua
propter ſi nūc cepit eē tempus: etiam prius fuit tempus:
qa hoc momentum: qd huius principiū eſt: finis erat alte
rius. Qd ſi hec eē nō poſſunt: eternū tēpus ſit oportet: etſi
eternuꝫ eſt tēpus: eternus erit ⁊ motus: quādo oſtenſum
eſt ſine motu temporis intellectum haberi: aut conſtare
non poſſe.
Iſdem tantū in contrarium rationibus demon 12
h ſtrandum eſt: incorruptum immortalemqꝫ mo
tum eſſe nunqꝫ interiturū: nunqꝫ caſurum. Naꝫ
quemadmodū ij q motū generari ⁊ aliqn̄ cepiſ
ſe arbitrantur: fateri coguntur: aliquem eſſe motum pri
mo motu priorem: ita ij: qui motum aliquando cōſumari
⁊ deſinere oportere putāt: fateri cogentur: aliquē eē mo
tum citeriorē citimo: ⁊ poſteriorē poſtremo. Nā corrupto 13

UVA. BHSC. IyR_086_3

motu: q̄ritur aut res ſimul corrūpētur: aut manebūt. Si
corrumpentur: nimirum: quia nihil in nihilum reuertit
in aliq̄d ſe conuertent: ſed oēm cōuerſiōnē mutationēq̄
comitat motus: igitur poſt motū abolitū alius motus in-
fertur. Si manebunt: adhibebimus ea tormenta q̄ ſupra
cum de ortu ⁊ principio loqueremur: quur quū hec mo-
ueri poſſint: illa vim mouendi obtineāt: infinitū tēpus ſta
tura ſeſſuraq̄ ſint: ⁊ quur prius mouerēt hec: illa mouerē
14 tur: nūc neq̄ moueāt hec: neq̄ illa moueāt? Illud ſane in
explicatione nature maxime obſeruādū cauēdūq̄ eſt: ne
q̄d ſine certa rōne ꝓbet: neue id ꝓ cā ſumat: q̄d cā eſſe nō
poſſit. Atq̄ hoc q̄dē preceptū oēs ad vnū veteres cōtēpſe
runt. Nā quū Empedocles vices illas mouēdi q̄ſcēdiq̄
ſtatuiſſet: motūq̄ ab amicitia ⁊ odio ꝓficiſci dixiſſet: quie
tē intermedijs agi tēporibus nullā cām: cur tā inſignis al
15 ternatio fieret: attulit. Sed neq̄ anaxagoras rōnē adhi-
buit q̄obrē veternoſa ⁊ ſedētaria illa mens: q̄ innumerabi
lib⁹ ſeculis obtorpuerat: atq̄ inſinuatis manib⁹ ceſſaue-
rat: tūc demū de repēte diſcuſſis ferijs: miſcellā mouere
agitareq̄ ceperit. Quur ad id tā ſero: quur nō tempori⁹:
cur nō lōge antea aggredi admolirīq̄ manus placuit. At
q̄ nihil eſt in vniuerſa natura: q̄d aut rōne aut ordine care
at: alioq̄n natura cā eſt ⁊ ordinis ⁊ rex ipſax: q̄ rōne con-
ſtant ⁊ ordine. Qui vo tā imēſo ſpacio dicit quieuiſſe oīa
q̄ modo moueri cepiſſent: ſiue infinitum exerceri tps de-
bēt: ſiue rurſus ad ferias reuocari: q̄ tueri ordinē aut rōnē
poſſint: ignoro: q̄n preſertim differentia cōſtitui aut fingi
nō pōt: cur motus nūc potiſſimū nō antea cepit. Si. n. vni
formē ⁊ cōſentaneū eē nāe tenorē atq̄ habitū eſt neceſſe:
neu ſit nūc hoc modo: alias aliter: ſed queadmodū ſemp
igni ad ſupiora cōſcēſus cōſtat: terre ad inferiora deſcen-
ſus: ita ⁊ toti nature ſua ꝯcinnitas ꝯſtās ꝑpetuaq̄ habet:
aut accedēdū eſt: aut ſi deſciſcēdū eſt: cōminiſcenda affe-
rendaq̄ rō: cur ſequius ſtatuas. Q̄n quidē vel earū rerū:
q̄ ſemp ſui pares ac ſimiles eterneq̄ ſunt: nō oēs: cā ⁊ prin
cipio carēt. Q̄uis enim trāgulū duobus rectis eq̄les an-
gulos ſemp obtineat: nihilominus habet rō quedā et cā
ꝑpter quā illud in trāgulo ſit ſempiternū atq̄ perpetuū.
Cauſe vo perpetuis ſunt nō oēs: ſed primarie q̄dā ac ꝓn
cipes: quarūq̄ nō ſit ampli⁹ aliq̄ cā. Iis igit: q̄ ad hāc for-
mulā diſputauerint cōtinuo dilucebit nō relinqui tēpus
16 ſi oblitteret: aut nō cōpareat motus.
Unc ſoluēda ⁊ cōfutāda ſunt ea: q̄ huic aſſertiōi
n videnī aduerſa. Nā dicat aliq̄s: ſi vex eſt nullū
perennare motū: ſimplr quoq̄ enuntiatū verū
ſit: motū ſempiternū nō eſſe. Oīs aūt mutatio ter
minata finitaq̄ eſt: q̄a oīs de certo exordio in certū exitū
17 ꝓcedit: extrema quoq̄ illax cōtraria habent: ſempq̄ di-
uerticulū ab itētiōe diſcordat. Oino nihil moueri poſſe
in infinitū ſcimus. Iā ſi ꝯſtat intuitu id: q̄d pri⁹ nunq̄ agi
tatū eſt: agitari tn̄ poſſe ⁊ motū incipere: quē neq̄ partes
vnq̄ neq̄ integritas ꝑtulit: cur tā aliena: tam de nihilo ſit
opinio: q̄ motū mūdi ad alquā originē reuocat: quū poſ-
ſit idē in hoc vno intelligi: q̄d in ceteris ſenſus agnoſcit
Mouēt inanima ignis: aer: aqua: terra ⁊ q̄ ex ijs mixta cō
cretaq̄ ſunt: ⁊ aliq̄n inchoant motū: q̄ nunq̄ ante illis ac
ciderit. aliq̄n repetūt eum: a quo inſecuta ſit q̄es. Moue
tur ⁊ aīantes de quiete ⁊ quidē altiſſima: alioq̄n ad ea: q̄
de inanimis dicta ſunt: facilius aliq̄s abſolutiuſq̄ reſpō-
deat: q̄ agitatū illū accipere de foris videant ab alio: q̄d
⁊ ipſū agitabat: ꝓindeq̄ nō ſerio admodū inducat id: q̄d
ratio laborabat. Ad ea vo: q̄ de aīalib⁹ afferunt: haud faci
le inuētu eſt: qua via ſit occurrendū. Mouent enī ea ple
rūq̄ ſuapte de omnimoda ⁊ maxima q̄etudine: autore et
ipulſore nullo: q̄ ſi motū aīalia: quē nulla res pri⁹: neq̄
itriſec⁹ neq̄ extrinſec⁹ attulit: auſpicari tn̄ exordiriq̄ poſ
ſunt: q̄d ꝓhibet: ne idē q̄ nā vniuerſa poſſe dicat? Si. n.
id cōtēplari in paruo mundo licet: quur nō intelligere
18 licet in magno? Sūt igit obiecta hec a nobis eodē ordine
quo expoſuimus purgāda: ſi omnis motus de contrario
ſoluit ⁊ in contrariū deſinit: neceſſe eſt omnē motū cōciu
di ⁊ terminari cōtrarijs: ita vt nullus iugis continuus aut
perpes eſſe: poſſit etiam ſi replicatione regreſſioneq̄ in
infinitū regatur: q̄d genus idē ⁊ vnus mot⁹ cēſeri nō pōt.
Sicuti neq̄ chorde vnus idēq̄ ſonus eſt: q̄ ꝑmo ictu: ⁊ q̄
ſecūdo reddit: de quo latius ⁊ accuratius ꝓceſſu docebi-
mus. Sed queadmodū aliq̄n dixi: ſi motus oīs cohibere
tur cōtrarijs: verū eēt: nullū neq̄ ſempiternū poſſe: neq̄
cōtinuū motū haberi. Si vo eſt motus aliquis perpes et
cōtinens: q̄ contrarietate nō arceat: nec ſe de cōtrario in
cōtrariū digerat: nōne clariſſime calūnia illius argumēti
patuerit? Ac ratio q̄dem illa de inanimaliū motu: q̄ quū 19
prius nō eſſet: factus tn̄ recens dicatur: faciliime reprehē
ditur: nihil enim in eo eſt: q̄d magnopere admirari debu
erint: quando res ille: que agitatorē extrariū habent: pre
ſente illo moueri neceſſe eſt: abſente q̄eſcere. Neq̄ ſeq̄t
ſi hec moueri incipiūt: ⁊ rurſum q̄eſcunt: nullū adeo mo-
tum eſſe perpetuū. Quid enim prohibet moueri aliq̄ cōti
nentes ⁊ ſemp: atq̄ etiā particulariū motuū eſſe cauſas:
id eſt vnde motus inanimis extrinſecus miniſtrent. Por
ro querere: quur nō ſemp moueātur inanima: q̄uis mo-
uentia in continuo excitu agitatuq̄ ſint: ad preſentem lo
cum nō pertinet: in quo id modo agit: ſit motus vllus ſem
piternus: an ſecus. Illa vo queſtio cōmodius tractari cū
alia poteſt: q̄ ſciſcitat: quur cōpluſcula huiuſmodi ſint ha
beanturq̄ in natura: q̄ interim ſtent: interim moueantur
ceu inde toti⁹ huius diſputatiōis cardo ⁊ deciſio pendeat
Nam de animalibus idē: que prorſus videnī tum moue 20
ri: tū q̄eſcere: ⁊ quū mouentur: intra ſe motus illius cām
deliteſcētem habere: eadem q̄ſtio ſolet cōſtitui. Ceterum
neq̄ hoc difficile ſoluitur: q̄uis ea ratio: ſi q̄ perſuadere
maxime videat poſſe motū omnē incipere: q̄ ante nō fue
rit: nunq̄ oino q̄eſcūt animalia: ſed ſemp inſitis q̄buſdā
atq̄ ingenitis motibus agitātur. Neq̄ tamē illa cā: quā
intra ſe gerūt omnes agitatus preſtat ſed vnū: q̄ per locū
obitur. Extrinſecus pleriq̄ motus afferūtur ab aere cir-
cunciſo q̄ ambeſt. Nam ⁊ caleſiunt ⁊ frigeſcunt: ⁊ inalbe-
ſcunt ⁊ fuſcantur: ⁊ tuentur ⁊ audiunt: concepto atq̄ hau
ſto extrinſecus motu. Nihil igitur obſtat: niſi fortaſſe ne-
ceſſe eſt corporibus ab operiēte nos aere multos motus
accidere. Quorum alij mentem exercent: alij appetitum
cient: alij vniuerſum animal agitant: recalefactio bibendi
deſyderium commouet: deſyderium animal producit ad
fontem. Iam ſomnus rationem hanc apertiſſime condo-
cet. In eo tametſi nulla pars corporis moueri videt: mul
te tamen mutationes interius miniſtrantur: ſit cibi cōco-
ctio: ſit ſucci eius inter venas ⁊ viſcera diſpēſatio: ſit fluen
torum ad excrementa ⁊ ſedimenta collectio: ſpirant: ſom
niant: varijs viſis animus modo in gaudia mittitur: mo-
do terriculamentis horreſcit. Partes quoq̄ ipſe atq̄ ex
time corporis margines: modo rigent ⁊ conglaciant fri-
goribus: modo calore diffundunt atq̄ tabeſcūt: quorum
vtrumq̄ aer is facit: qui circumſecus nobis obducitur.
Tandem emicāt expergita: ⁊ aliqua huiuſce generis cau
ſa: que animalia velicari et excitare de quiete ſoleat. Sed
de animalium ⁊ inanimalium motu: ⁊ de tota queſtione
hac: facile quid ſit ſequendū videbimus: ſi queadmodū
paulo ante dixi: generalem cauſā illam didicerimus: cur
nonnulle res ea natura ſint: vt aliquando quieſcant: ali-
quando moueantur. 21
Epetendum eſt itaq̄ altius: atq̄ hunc in modū q̄
r diuidenda eſt rex natura. Neceſſe eſt aut oīa q̄
ſunt imobilia eſſe: aut oīa moueri: aut aliq̄ ex ijs
moueri: aliq̄ non moueri. Q̄ ſi damus motū ⁊
quietem: rurſus hoc i tria membra diſtinguim⁹: neceſſe
eſt enim aut alia ſemper moueri: ⁊ alia aut nūq̄ moueri:
aut oia ſimul nunc q̄eſcere: nūc moueri: aut q̄d ē reliquū:
aliq̄ ſemp moueri: aliq̄ ſemper q̄eſcere: aliq̄ nūc q̄eſcere:

UVA. BHSC. IyR_086_3

nūc moueri. Dein ex ĳs q̄d magis verum ſit regramus.
21 Erit hoc ⁊ finis ⁊ diſſolutio oīum difficultatū: q̄ ptingere
motū poſſint. Nō eē oīa imobilia aſpectꝰ ipſe teſtimonio
ē cui qḋ accidit nō agnoſcere: iniquū ē: p̄terqꝫ deridiculū:
vbi ſenſus fidē facit: rōnē q̄rere: q̄dā adeo ībecillitas ani
mi atqꝫ retuſio ē: nō ſtatī pſpicere: q̄d deſyderet: q̄d nō de
ſyderet rōnē. Habenť.n. nōnulla: q̄ certioꝛa illuſtrioꝛaqꝫ
ſunt: q̄ꝫ vt rōnē vllā expoſtulent. Et preterea nō reuocant
in dubiū: q̄ nālia cōmētanť: vtrū īmota ſint oīa: queādmo
dū initio opis diximꝰ. Alteꝝ caput erat: vtꝝ oīa moueanť
ſemp: q̄ꝫ q̄ꝫ aūt nō moueri oīa vſqꝫadeo manifeſtū eſt: vt
nullius pbatiōis indigeat: q̄a tn̄ noſtre diſcipline minus
infeſta aſſertio eſt: q̄ tollit q̄etē: q̄ꝫ ea q̄ motū: nō fuerit diſ
23 ſentaneū ad id aliquā rōnez adiūgere. Plane fuerūt nō
nulli: q̄ moueri ſemp oīa affirmarēt: ſed latere id ſenſum
magna ex parte nec cerni. Contra hos q̄ꝫuis nō diffiniāt:
vtrū motu oīa vno ⁊ cōtinuo moueanť: ⁊ ſi vno: q̄lis man
ſit ille: an oībꝰ ſimul motibꝰ: nō eſt tn̄ impēdio difficile di
ſputare. Nihil augeri ⁊ minui pōt ꝯtinue: ita vt auctio co
hereſcat minutioni: ſed ſp inter auctionē ⁊ diminutionē i
terſtitiū motꝰ fit: ⁊ media q̄es iteriacet. Nā ſi motꝰ auctōis
⁊ minutōis vnꝰ cōtinēter eēt: res q̄ augeſcerēt in decremē
tū ⁊ minutionē tēdere ac pgere dicerenť. Sed neqꝫ motꝰ
ipſe auctōis ppetuꝰ eſt: adeo vt ſi q̄s cubitis duobꝰ vigeſi
mo anno auctꝰ ſit: nō eſt neceſſe partē illꝰ cremēti aliquā
ſingule hoꝛe attulerint. Aliog̃n veꝝ ſit: qḋ ⁊ d̄r a nōnullis
Si q̄nqꝫ milia gutte lapidē īfoꝛāt: ſuā cōſtare ſingulis ſtil
licidĳs ſcobē in lapide. Et ſi capriſicꝰ parietē herēdo ina
ſcēdo dehiſcere faciat fiſſura ⁊ diſcuſſura palmipede: ſu
as ſingulis partibꝰ tēpoꝛis diſcuneature illꝰ rimulas: iaꝫ
inde ab initio oꝛtus cōgruere ſoꝛtito. Quoꝝ vtrūqꝫ falſiſ
ſimū eſt. Nā queādmodū cēteni nauiū trahūt ſinguli: ſi
ſeoꝛſū icubuerit neqꝫ mouere q̄dē loco pn̄t: ita tot aut tot
gutte lapidē cauant: ſingule nihil cōmuniūt. Nō.n. ſi ma
gnitudo diuidua ē: quā multa ſtillicidia fodiūt: ex eo acci
pi pōt: ſingula partē magnitudinis illꝰ abſumere: ſꝫ quo
ide perĳt: cōmuni opa oīm pĳſſe d̄r. Itē queādmodū na
uis: q̄ a q̄nq̄ginta moueri nō poterat: vnꝰ adiecta coꝛro
gataqꝫ manu ⁊ moueť ⁊ trahiť: ⁊ queādmodū bilāx: libꝛa
cuꝰ examē decē hinc ⁊ hinc talēta eq̄uerāt: addito dena
rĳ vnꝰ pōduſculo ſtatiꝫ laboꝛat ac deuergit altrinſecus:
ita tot gutte: q̄ nondū ꝯficere: aut exterere lapidē poterāt:
acceſſiōe vnꝰ iā tenebꝛāt excauātqꝫ. Eo argumēto mani
feſtū ē: ea ꝝ rerū q̄ ſe minuūt: nō particulā aliquā idētidē
adimi: et ſi diuiſile ſit in infinitū: qḋ diminuunť: ſed aliq̄n
exoleſcere eas atqꝫ abire in totū. Idē in alteratōe pbādū
Nō.n. ideo diuidi alteratio oīs in īfinitū pōt: q̄a res q̄ alte
rať diuidua in īfinitū ſit: ſed interī eſt cū momēto tota exi
giť: vt cū q̄d cōcreſcit: aut cōglaciat. Pꝛoꝛſus nulla pōt cō
tinua īfinitaqꝫ eē: q̄a oīs alteratio cōtrarĳs ceu clauſulis
q̄buſdā ⁊ euripis arceť. Ceteꝝ eger: q̄ in ſanitatē it: donec
ita mutat: videť q̄dē alteraſcere: ſed poſteaq̄ꝫ cōualuit: ap
tiſſime ab eo motu q̄eſcit. Iā lapides q̄s edepol videt tā
to pſertiꝫ tpe mollioꝛes durioꝛeſue factos: aut alio motu
exercitos. Mirꝝ hercules eēt mōtes ī celū ſubꝛectos: ſaxa
īmēſe vaſteqꝫ magnitudinis: ignoꝛātibꝰ nec aduertētibꝰ
nobis: moueri. Preterea ipſa tellus medietatē mūdi ob
tinēs q̄eſcere in imo clariſſime ītelligiť: ſicut ⁊ reliq̄ ī ſuis
locis nālia coꝛpoꝛa. Aliog̃n ſi moueť: q̄lis obſecro mo
tus is ē: num nālis? Iā regio illis cōueniēs ⁊ ſalutaris te
netur: num p̄ter naturam? At ſunt in pꝛopꝛĳs ſuiſqꝫ ſe
dibus. Hactenus confectum: neqꝫ moueri poſſe ſemper:
24 neqꝫ quieſcere omnia.
n Eqꝫ illud quoqꝫ dicere poſſumus: hec que mo
uētur ſemper motū pati. Illa que quieſcūt: ſem
per ſine motu eſſe: cum viſus doceat violentos
quoſdā ⁊ contra naturā motus haberi. Haberi
itē auctionē minutionēqꝫ: quarū certus cōſtitutus eſt am
bitus. Simul enim ad quendā modū incremēta mēbꝛo
rum ſunt facta: pꝛocūbit motus quaſi iam creſcendi etas
ac tempus exceſſerit. Item neqꝫ ſemper quieſcūt omnia:
que quieſcunt. Quicquid enim p̄ter oꝛdinez nature ex
ꝓpꝛĳs obturbať exagitaturqꝫ locis: ſtatiꝫ deſinit q̄eſcere
indeqꝫ vbi ante q̄eſcebat: demigrat: ſed neqꝫ qḋ pariť: q̄ꝛ
ſimulatqꝫ paritū eſt: deſinit pari. Neqꝫ qḋ occidit: ſemp
occidit: q̄ꝛ finis aliquis: tū oꝛtus: tum interius eſt.
Eliquū eſt nobis inquirere duo illa que reſtāt: 25
r primū. Utrū omnes res habeanť huiuſmodi: vt
interim agitētur: interim quieſcāt? Alterū an ne
ceſſe ſit: tria eē rerū genera: vnū earuꝫ: que poſ
ſunt q̄eſcere ⁊ moueri: alteꝝ earū: q̄ ſemper q̄eſcunt: im
mo vō ſemper pigra īmotaqꝫ ſunt: tertiū earum que ſem
per mouentur. Utrū ſit hoꝛū verius: videtur aliunde oꝛ
dientibus cōmoſtrandū. Ita enim facilius fiet: intellectu
qꝫ capietur motū eſſe aliquē ſempiternū. Ex ĳs omnibꝰ: 27
que mouentur ⁊ mouent: alia ex accidenti: alia partibus:
alia per ſe moueri et mouere dicunť. Qꝛ ſi memoꝛes ſu
mus eoꝛū: que nobis pꝛemiſſa ſunt libꝛo ab hinc quarto:
ſcimus quid ſit moueri per ſe: quid ex accidenti: q̄d par
tibus: ac ea quidē: que ex accidenti moueť: p̄etermittē
da ſunt nobis: vtpote que infinibilia interminataqꝫ ſint:
neqꝫ in pꝛecepta poſſint includi: aut diſtinctionē: artificē
capere. Que vō per ſe moueť: quedā vi ⁊ p̄eter naturā:
quedā natura moueť. Natura moueť ea: que cauſam
⁊ pꝛincipiū motus intra ſe poſſidēt: vt animalia: vt arbo
res: ⁊ vt ex inanimis plurima: que moueť: ita vt ſunt na
turaliter inſtituta: deoꝛſum grauia ⁊ terracea: ſurſum le
uia ⁊ ignea. Preter naturā moueť ea: que tū vi: tum nō
ita vt ſunt naturaliter inſtituta moueť. Lapis ſurſuꝫ cō
iectus: ignis deoꝛſuꝫ depulſus. Mouentur etiā animaliū
coꝛpoꝛa aliquādo contra naturam vt ſaltando. Iis enim
quū grauia glebulētaqꝫ ſint ſaltus nō poteſt eſſe natura
lis motus: tametſi vō animaliū coꝛpoꝛa ſaltando contra
naturā moueť: ipſa tamē animalia non dicunť moueri
contra naturā: quia eius quoqꝫ motus pꝛincipiū intra ſe
obtinēt. Coꝛpoꝛa vō: quia talis motus ſibi: neqꝫ in eo q̄
coꝛpoꝛa: neqꝫ in eo q̄ grauia: conuenit: cōtra naturā mo 28
ueri pꝛobanť. Quecūqꝫ itaqꝫ cōtra naturā moueť: nul
la dubitatio eſt: quin ab aliquo extrinſecus moueantur:
vtpote a quo de nāe ſue inſtituto coganť decedere. Nihil
enim ſe contra naturā moueret: niſi externa vis cogeret
⁊ alienus impulſus. De ĳs vō: que naturaliter moueť:
ſolet queri: moueanť hec quoqꝫ ab aliquo. Plane q̄ natu
raliter moueť: pꝛopterea ita moueri videť: quia non
ab alio: ſed a ſe moueť. Ac animalia quidē ſine dubio ab
aliquo moueri neceſſe eſt. Qꝛuis enim neqꝫ ab alio: neqꝫ
extrinſecus moueanť: diſcretio tamen quedā mouentis ⁊
motū: ratione depꝛehendiť: neqꝫ in hoc vis fuerit: moue
antur ab aliquo animalia necne: quippe q̄ cōſtet illa mo
ueri ab anima. Sed de eo iam noſtra queſtio eſt: quoniaꝫ
pacto afferri ſeoꝛſuꝫ poſſit in animalibus id qḋ mouet: et
id quod moueť. Atqꝫ hec quoqꝫ facile ſoluitur. Queād
modū in naui: ⁊ ĳs que ingenĳ nō nature ſunt opera: ita
in animalibus partes: que mouent: ab ĳs que moueť di
uiſe abiuncteqꝫ ſunt. In hunc modū dici totū animal ip
ſuꝫ ſe mouere: tametſi habeat intra ſe id quod mouet di 29
ductum ab eo: cui motus affertur. Erat altera queſtionis
pars a quonā inanima moueantur: quū naturaliter mo
uentur quod quidē perdifficiles explicatus habet: quia
neqꝫ ab alio moueri videntur: neqꝫ externum agitatoꝛeꝫ
habere: queādmodū ea: que p̄eter naturā ⁊ vi moueť.
neqꝫ ab aliquo qḋ interiꝰ: vt cauſa ⁊ pꝛincipiū habeatur:
queādmodū animalia: quid eniꝫ afferri poſſit in illis: qḋ
mouet diſtinctū ab eo: qḋ moueť: aut qḋ agit diuerſū ab
eo qḋ patiť. Nā hoc diſcrimē in aīalibus reperiť: q̄ppe q̄ 30
exanima foꝛmenť ⁊ coꝛpoꝛe q̄ duo capiunt exiſtimationē
mouentis ⁊ motū: quādo pꝛeſertim nullo genere diuidū
tur inanima: ſed vno quaſi glutino continenť atqꝫ cōcoꝛ

UVA. BHSC. IyR_086_3

poꝛant. Si enim intra ſe autoꝛē motus ſui aliquē gererēt
q̄lis in aialibꝰ anima eſt: ſi ſponte mouerent̄: ſponte etiā
ſtarent vt animalia: ſed nec vnā viam ſemper agerēt: imo
diuerſas ſi ſpontaneo agitatu ferrent̄: vt animalia ambu-
lant: illa ſaltant: currūt: tripudiāt: ſurſum: deoꝛſuꝫ: ꝓgreſ
ſim: ceſſim in latus incedūt. Inanimis vnus tm̄ motus et
ſimplex deputatus eſt: eoqꝫ videt̄ is ad certā ⁊ cōſtitutam
neceſſitatē nature referri. q̄ꝫobrem ⁊ hec q̄ꝫ ab aliquo q-
dem moueri neceſſe eſt: licet a quo habeat̄ hoc: eſt incer-
tum. Sed tamen quemadmodum hoc quoqꝫ accipien-
dum ſit inſtruemus.

31 Oꝛū q̄ mouent: alia ſm̄ ſuā naturā mouent: alia
h contra ſuā naturā: vt cū claua ferrea lapidē mo-
uet: nā neqꝫ q̄ ferrea eſt: neqꝫ q̄ grauis lapidē le-
uat: neqꝫ motus huiꝰ cām intra ſe poſſidet: ſed ex
trinſecus accipit: atqꝫ imbibit vim mouendi. Illa ſm̄ na
turā mouent: q̄ motus illius: quē miniſtrant principium
intra ſe obtinent. Quicq̄d vō actu cauſa eſt: naturalē vim
habet mouēdi ea: q̄ poteſtate ſunt talia: q̄le id actu eſt: qđ
mouet. Qđ enim actu calet: ius habet in id: qđ potētia ca-
lidū eſt. Nam calidū actu quotiens calefacit id: motu ciet
interioꝛe: ⁊ ſuo. Et quemadmodū qđ calet: cauſa mouēs
eſt eius: qđ pōt caloꝛē accipere: ita qđ pōt caloꝛē accipere
nam obnoxiū atqꝫ audiens eſt ei: qđ iam calet. Nam vt il
lud faciendi: ita hoc patiēdi principiū intus agnoſcit. Ce
terū ignis ⁊ ſimplicia coꝛpoꝛa: quū mouent̄: ab alio mo-
ueri manifeſtū eſt. Sed vi ⁊ cōtra naturā mouent̄: quum
in alienos locos trudunt̄ coguntur qꝫ. Scđm naturā: cū in
pꝛopꝛios ⁊ oꝛdinatos a natura ferunt̄: Ea vō delatio qua
ſe res aliqua in ſedem ſuā confert: nihil aliud eſt: niſi actꝰ
⁊ ꝯſumatio potentie eius: quā anteq̄ꝫ moueret̄ habuerat
Actū poꝛro ab eo accipit: qđ cā efficiēs eſt: vt ſit talis: que
vltra in eo loco manere nō poſſit: vnde excogitata eſt. Il
lud itaqꝫ qđ facit: vt ſe in ignē aer cōuertat: cām quoqꝫ ha
bet: vt agat eo modo quo ignis ⁊ quo leue: agere autē nō
pōt vt ignis niſi ſurſuꝫ ferat̄: q̄a actus ignis eſt ſurſum fer
ri. Quicq̄d enim ab aliquo paritur mouetur ue: ſimul ta-
le actu eſt: q̄le potentia erat: ſimulqꝫ eū habitum recipit:
quem recipere poterat: ſi nihil obſtiterit cōtinuo aget ꝓ
natura ⁊ q̄litate habitus: quē recepit. Nam q̄ condiſcit ſi-
mulatqꝫ condidicit etiam contēplat̄: modo nihil impedi
at: non volūtas nō deſidia: nō occupatio aliq̄. Queādmo
dū itaqꝫ is q̄ diſcipulū cōmentationē aliquā inſtruxit: cau
ſa eſt: cur is q̄ ita inſtructus eruditus qꝫ eſt: ſponte ſe ad illā
conſpectionē conſiderationē qꝫ conuertat ⁊ conferat: ita
res q̄ facit: vt qđ graue erat: modo ſit: leue: cā ē: vt nūc ſur-
32 ſum conuolet qđ deoꝛſuꝫ aliq̄n vergebat: Eſt auteꝫ aliter
ignis: aliter lignū leue potentia. Lignū potentia leue eſt:
nō abſoluta ſed remota: q̄a. ſ. verti poteſt in ignē. Iā ignis
abſoluta ⁊ ꝓpinq̄: q̄a. ſ. ſtatim poteſt ſurſum aſcēdere. Si
cut aliter muſicꝰ poteſtate eſt: q̄ diſciplinā illā nōdū tenet:
ſed pōt ſi velit: aliter q̄ iam q̄dē tenet: ſed ab vſu atqꝫ ope-
ra pꝛocul eſt: atqꝫ hic medius: q̄dā eſt habitus inter actuꝫ
⁊ potentiā ſimplicē. Sed ⁊ is q̄ habitū illū ſcientie poſſi-
det: medius eſt inter eū: q̄ nondū poſſidet: ⁊ eū q̄ iā i actu
exercitio qꝫ eſt. Quicq̄d igit̄ de pꝛima illa ⁊ longinq̄ potē
tia in actū transfert̄ apertiſſime ab alio ⁊ a cā extrinſecus
accidente mutat̄. Ignis enim nō ipſe a ſe: ſed ab alio pari
tur: ſimiliter: nec aer: nec aq̄: nec terra. Quū vō iam per-
fecta ⁊ conſumata cōuerſio eſt: iā factus ignis: iaꝫ receptꝰ
⁊ hauſtus habitus: q̄ recipi haurirí qꝫ poterat ab eo: q̄ oīa
hec pꝛeferebat: ⁊ poſſidebat actu: q̄ꝫq̄ꝫ tūc quoqꝫ potentia
leuis eſt: nihilominus potentia hec longe perfectioꝛ itel
ligit̄ eſſe q̄ꝫ pꝛima: vtpote q̄ꝫ ſi nihil īpedierit extrariū: ſta
tim inſecuturꝰ ſit actus. Verbi gratia. Aer quoad dū potē
tia illa tam remota leuis eſt: ⁊ quoad dū potaſt in ignē cō
uerti: nō ꝯcidit: ſimul vō poteſtate ꝓxima factus eſt leuis
ideſt ſimul cōuerſus in ignē eſt: ſi nulla vis ferat̄ cōtinuo
ſubuolat. Quecūqꝫ igit̄ cā eſt: vt pꝛioꝛ ⁊ remota potentia

in poſterioꝛē ſe ꝓximā conferat: cā etiā eſt vt actus ⁊ exer
citū cōſeq̄tur. Q̄ꝫobrem quotiens dicimus ignē ſuſtulli:
aut terrā decidere alieno actoꝛe: id ita accipi volumꝰ: vt
q̄a ipſa ſe parere ⁊ ꝓcreare elemēta nō poſſunt: pꝛimum
ab alio facta intelligant̄: deinde vt conſequens fuerit ea
niſu nature illiꝰ: in quā cōmeauiſſent: ſtatim moueri: niſi
quid exterius pꝛepediſſet.

q Vi vō id qđ reſiſtit: ⁊ impedit: amouet: parti agi 33
tat ipſe: partim nō agitat. Nā q̄ demolit̄ colūnā:
⁊ q̄ in aqua lapidē ab vtribus ſeparat: pꝛimū co
lūnam: aut lapidē agitat: tum deinde ex accidēti
parietem: atqꝫ vtres mouet. Si itaqꝫ oīa: aut vi: aut natu-
ra mouent̄: vtrūqꝫ aūt: ⁊ id qđ vi: ⁊ id qđ natura mouetur
alicūde moueri mōſtratū eſt: nōne oīa ab alio moueri cō
ficit̄? Sed q̄ herent cū ijs illa q̄ nobis oliꝫ dicta ſūt natu-
ralia coꝛpoꝛa intra ſe habere principiū quietis ⁊ motus?
Certe herent atqꝫ ita intelligēda ſunt: vt rem habere itra
ſe pꝛincipiū motus nihil aliud ſit: q̄ꝫ naturā habere audi-
entē idoneā habilē: vt in id ſe vertat: quo externa vis im-
perat: ⁊ in qđ poſtq̄ꝫ eſt verſa: tali ſe aut tali motu: niſi q̄d
obſtet: exerceat. Quā itaqꝫ q̄cq̄d mouet̄ ab aliquo mouea
tur: ex ijs q̄ diximus indubitabili luce colligitur.

Ouent̄ vō oīa ab eo qđ mouet bifariaꝫ. Nā aut 34
m mouet tm̄ nō etiā mouet̄: aut ipſum q̄ꝫ alicunde
mouet̄ ⁊ mouet exēpli gratia. Lapis moueri po
teſt ab homine: moueri poteſt a claua: cū mouet
homo tūc is oꝛiginem totius motus intra ſe poſſidet: nec
agitat̄ extrinſecus: cū mouet claua: tūc ea ⁊ motuꝫ lapidi
pꝛeſtat: ⁊ ab alio accipit: pꝛoinde oꝛigo motꝰ nō in claua
habet̄: ſed ad vim refert̄. Nec abitur tn̄ in infinitū: ſed ſta
tur in aliquo: qđ iam alicūde nō mouet̄: lapidē mouebit
claua: clauam manus: manū homo: hominē nihil niſi ip-
ſe ſemet. Sane lapidē mouet: ⁊ homo: ⁊ claua: ſed homo
potiſſimū mouet: tū q̄a clauaꝫ homo mouet: hominē cla-
ua nō mouet: tū q̄a ſine homine claua nō mouet: ſine cla-
ua homo moueret. Ergo manifeſtū eſt id qđ ceteris fons 35
⁊ pꝛincipiū oīs eſt motꝰ: etiā ſi interceſſu alterius interuē
tu qꝫ moueat: nihilominus cauſaꝫ illā interius gerere: eo
fieri: vt q̄cquid mouet̄: ab aliquo qđ ipſuꝫ ſe moueat mo-
ueatur: aut ſtatiꝫ ⁊ ꝓxime: aut medijs rebus q̄ moueātur
⁊ moueant: ita vt illud tandē pꝛimū ſūmū qꝫ teneatur: qđ
iaꝫ ꝓcuratione nullius: ſed a ſe ceteris motū miniſtret et
afferat. Naꝫ ſi id moueri ab alio dicat̄: id q̄ꝫ a quo mouet̄
moueri dicet̄ ab alio: ⁊ illud rurſus ab alio: vt in infinitū
iq̄ſitio iſta caſura ſit: qđ fieri nullo modo pōt. Si. n. nullū
caput cāruꝫ mouentiū haberet̄: qđ motus totius exoꝛdia
pꝛima reciperet nullū vtiq̄ꝫ motū geri adminiſtrari qꝫ vi-
deremus. Preterea ſeq̄retur in magnitudine finita: tēpo
re finito: infinitū motū poſſe cōſtitui. Nā ſi infinita ſint ea
q̄ mouēt ⁊ mouent̄: neċe ē ex ijs cōcreſcere magnitudinē
aliquā īfinitā: nō q̄dē q̄ ex oībꝰ: aliogn tā diuerſis ⁊ pugnā
tibꝰ coaleſcat. ſꝫ q̄ ſaltē vnitate attigua coeat: q̄cq̄d. n. mo-
uet: q̄a mouet̄ neceſſe eſt tāgēdo moueat̄ ⁊ moueat. Sed
colligamꝰ q̄d nobis hactenus rōnes ſupioꝛes attulerint:
Si neceſſariū ē oīa q̄ mouēt: moueri itidē aliūde: ex duo-
bus alteꝝ relinq̄t̄: aut vt i ꝓmā cāꝫ mouētē: ſed imobilem
ſtandū ſit: aut ſi non imobilē: ſaltē in eā q̄ ipſa ſe moueat.
Quū. n. id qđ mouet oē: aut moueri: aut nō moueri neceſ-
ſe ſit: ⁊ ſi nō moueat̄ eē imobile: ſi moueat̄: aut a ſe: aut ab
alio moueri quūqꝫ aſſertū ſit nō ſeq̄ vt ab alio moueat̄ oē
qđ mouet: reſtat vt ſi id mouet̄: moueri a ſe nulla dubita-
tio ſit: pꝛeſertiꝫ quū ſit fere cōſentaneū: vt id qđ ſe ipſuꝫ mo
uet: potioꝛ cā motus eē intelligat̄ q̄ꝫ id qđ ab alio mouet̄.
Id eniꝫ qđ per ſe tuꝫ pꝛius ⁊ pꝛeſtantius pluriſ qꝫ eſt: tum
cauſa quoqꝫ ei qđ per alterum agit.

Vnc alio capite diuidentibꝰ q̄renda ratio eſt: q̄ 40
n id qđ ſeipſuꝫ mouet: mouere dicat̄. In pꝛimis ſe
candi videnť modi q̄bus ipſuꝫ ſe aliq̄d mouere
poſſit intelligi: q̄m itaqꝫ magnitudineꝫ q̄ mouet̄

continuam eſſe conſeſſum eſt:neceſſe eſt ſi quid ſe moue-
ri dicatur:vt aut totum a toto:aut totum ꝛ partem a parte
aut totum a parte:aut partem a toto:aut partē a parte exi-
ſtimauimus moueri.Hoc poſtremum in duo membra di
uidit.Nam aut ita pars a parte mouebitur: vt ſingule p-
tes a ſingulis;vice inuerſa ꝛ mutuo moueantur: aut ita vt
vna pars moueat:altera ecōuerſo nō moueat. Atqȝ hoc
ſignificatu vltimo accipi oportere id monſtrabitur:quod
autocinetumi: ideſt quod per ſe moueri:ſiue quod ſemet
monere dicatur. Nam reliqui diuiſionis illius modi in
eo conſentiunt:atqȝ id peccant omnes: ꝙ totū a toto mo-
ueri ſignificant. Quod quidem cōtingere non poſſe cla-
41 riſſima ratione paulopoſt docebimus. Primum hoc mā
dandum memorie eſt:preter membrum vltimum cetera
eandem plagam accipere. Nam ſi a parte totū mouetur:
ipſam ſe quoqȝ illa pars mouet:nā adempto ſubſidio:qȯ
ab hac parte dicitur moueri:relinquetur ſola pars hec:q̄
ipſa ſe totam mouebit. Eadem inductio competet: ſi a to
to partem moueri dixeris. Idē eueniet: ſi mouere ſe par-
tes mutuo ſingule ſingulas cenſeantur. Nā ſi ſingule mo
uent eas:a quibus mouentur:ſingule quoqȝ ſeipſas mo-
uebunt:aut ſtatim:aut per mediū. Non fuerit ab re diuer
42 tiſſe huc tantiſper: vt modi illi in idem recidere videren
tur. Qꝫ vo abſurdū ſit totum a toto ſe moueri:multis e lo
cis fides aſtruit. Primū quero vtrum eodem motu:quo
quid ſe mouet:moueat totū a toto: an diuerſo. Si diuer-
ſo illud iam non mouebit ſemet: ſed quando diuerſi ſunt
mot⁹:id qȯ mouet intelligit alteꝝ ab eo:quod mouet. Si
eodem:non video quēadmodū aſſequi cogitatione quis
poſſit:eodem motu deferre deferriqȝ aliquid:afficere af-
fici. Non abſimile id futurum:atqȝ ſi eandem rationem
ꝛ diſcere ſimul ꝛ doceri dicamur: eandem valentiam ſa-
nitatemqȝ curare et recurari. Quāꝗ̄ autem ſunt hec ob-
tuſiſſima: fortaſſe tamen ineptiora incommodioraqȝ vi-
debunt:ſi recolere ꝛ meminiſſe ſupiorē placuerit. Quic-
quid aliquo mouetur:id potentia eſſe:ad quod mouetur.
Quod enim caleſcit erat potentia calidū:ꝛ quod frigeſcit
potētia frigidū. Itē quicquid mouet:actu eſſe id ad quod
mouet. Exempli gratia. Id quod caleſcit actu eſſe feruī-
dū. Id quod frigeſcit actu eſſe gelidū. Hec ſi ita ſunt: ſi id
quod ſemet mouet: a ſe ipſo ideſt totum a toto mouet:eo-
dem reſpectu et actū ꝛ potentiam preferet:potentiā qua-
ten⁹ mouet:actū quaten⁹ mouet. Iā perfectū ſimul ꝛ im-
perfectum dicet:imperfectum quia potentiā obtinet:per
fectū quia in actu conſiſtit. Quare ꝛ calidum ſimul ꝛ fri-
gidū videbitur: imo calidū ꝛ nondum calidum: frigidū
ꝛ non frigidum fuerit. Relinquitur ergo eius quod ipſū
ſe mouet:partem eſſe que moueat:partem que moueatur
43 Ea que mouet prorſus ipſa imobilis eſt:ea que mouet in
terim aliud quoqȝ extrinſecus mouet: interim tantū mo-
uetur. Atqȝ hoc in animalibus videt facilimū. Nam ani-
malia eius generis ſunt:que per ſe moueri dicant: mouē
tur illa eo:quo declaratū eſt modo. Seorſum enim habe
tur id quod mouet ꝛ immobile eſt: vt anima: ſeorſum id
quod ab anima mouetur: vt corpus. Corpus v̇o non etiā
neceſſario aliud mouet:ſed aliquando mouet:aliquando
non mouet:quum lapis trahitur: tūc mouetur et mouet:
at quum dormitur:non mouet:ſed mouet. Nam ꝛ nutrit
ꝛ creſcit ꝛ ſpirat. Hacten⁹ liquido apparet in re:que ipſa
ſe moueat:diſcretionē haberi mouētis ꝛ moti:ac partem
quidē illam:que mouet neceſſario corp⁹ eē: quia qcquid
mouet neceſſe ſit eē continuū. An v̇o altera qȝ pars:que
44 mouet:corpus ſit:nondum ſed in loco docebimus.
e Eſt aūt aliquid mouens imobile etiam:alia via
pbauimus. Nam ſi aliquid eſt: quod mouetur ꝛ
mouet:aliquod:quod tantū mouetur: merito ne
dicam neceſſario aliquid debet eſſe: quod mo-
uet ꝛ non mouetur. Hanc collationem exempla ſingilla-
tim de rebus ſumpta ſeriam faciunt. In omnibus: que
de duobus conſtant: ſi alterum poteſt eſſe per ſe: poteſt ꝛ
alterū. verbi gratia. Ex vino ꝛ melle melites conſtat: ſi
poteſt mel ſine vino ſeorſum conſiſtere: poterit ꝛ vinum
ſine melle ſeorſum haberi:ita cum aliqua ſint que moue-
antur ꝛ moueant:ſi inueniunt:que moueantur tm̄:inue-
nientur etiā que tm̄ moueant. Ex ijs omnibus ratiocina-
tio tota colligitur hoc modo. Omē quod mouet ab alio
mouetur:id quod ſupra aſſeruimus. Quia v̇o exiſtima-
tio iſta in infinitū exire non poteſt:id quod primū mouet
aut ſtabit:aut ſemet mouebit. ſi ſtabit: erit immobile. ſi ſe
met mouebit:requiro illud primū quod motū miniſtrat:
quādo nihil a ſe:totū a toto moueri probatū eſt: ita ſemp
defendit immobile: quod ceteris fons atqȝ principium
motus ſit. Igitur Anaxagoras recte:qui mentē immobilē
ſtatuit:quā motus principiū ſtatuiſſet:ergo autorem mo-
tus primum eſſe immobilem oportere:ſatis effectum ex-
plicatumqȝ eſt.
Ternum quoqȝ eſſe primū motorē hinc licet co-
e gnoſcere:quia ſi motū eſſe eternū neceſſe eſt: id 45
quoqȝ quod ſit huiuſmodi motus cauſa: eternū
eſſe ꝛ perpetuū conuenit:ab omni mutatiōe cō-
uerſioneqȝ liberū:interitus: atqȝ ortus immunē. Porro
querere vtrū quicquid eſt eternū moueat:tm̄ non moue-
atur:nihil ad rem pertinet. Concedamus autem: ſi cui id
placeat:plura eſſe mouentia: ꝛ quidem immobilia: que
interim ſunt:interim non ſunt:quales fortaſſe animaliū:
tametſi non omniū anime videant. Quāobrē v̇o anima-
lium genus indefecta ſerie attineatur: ꝛ quemadmoduȝ
anime eoꝝ quandoqȝ ſint:quandoqȝ non ſint: ꝛ qua ratio
ne nunꝗ̄ iſthic ſucceſſus procūbat:certam eſſe cauſam ꝛ
neceſſariā ꝛ immortalē oportet:quia immutationis ꝛ ſub
rogationis eterne:nō poteſt cauſa eſſe aliqua non eterna.
Nam illud edocenter ac ſcite dici non poteſt:corrūpi ſēp
cum rebus:que occiderent ſua principia:ſubindeqȝ oriri
cum rebus ſubcenturiari anticipareqȝ alia: atqȝ ita mu-
nus ſucceſſionis obiter impleri ꝛ ꝑpetuo contineri. Nos
ſummā illam ꝛ principē cauſam ꝛ verū principium que-
rimus. Nam alie cauſe que viciſſim ſiunt vt animaliū ani
me innumerabiles infiniteqȝ ſunt:neqȝ vllo pacto ſimul
habent. Quur.n. hoc potius ꝗ̄ illud principium feceris. 46
Prorſus perpetue huius continuationis rerū ꝛ nūꝗ̄ ca-
ſure cōſtituēdus eſt autor ſempiternus ꝛ ſtabilis: nullo ſi
ne defectionē eui facturus. At pricipia corruptilia: ſiqua
huiuſmodi ſunt aīalibus: cōmuni caſu cū aīalibus cor-
rumpunt cōmoriūturqȝ. Erit igitur preter hec cā vtiqȝ al
tera:que efficiat vt principia illa vim habeāt generandi
ꝓcreandiqȝ reliqua. Ceterū ſi ſatis eſt ex antelatis oſten- 48
ſum motū eſſe aliquē continuuȝ ꝛ ſempiternū. quod em̄
deinceps ꝛ ꝯſequens eſt:neqȝ cōtinuū eſſe:neqȝ ſempiter
num poteſt:neceſſario ea res que ſempiternū illū motuȝ
intēperat vna ſempiternaqȝ eſt. Nam ſi alia atqȝ alia di-
uerſis tꝑibus ꝓbaret:ꝑfecto motus ab ea cōtinuus ꝑfici-
ſci nō poſſet:ſed alius atqȝ alius: ꝛ ꝑinde vt ſectus ꝛ cōſe-
quens ꝑueniret. Ex ijs affirmare atqȝ adeo ſine dubitati 49
one decernere poſſumus primū haberi quiddā atqȝ im- 50
mobile principiū reꝝ. Reliquas poteſtates vnde animā
tes mouent:nec ſciēter nec ꝓprie appellari ꝑncipia. pri-
mum qꝛ neqȝ motuū quoqȝ:qbus aīalia moueant:cau-
ſas omniū habent:ſed vnius modo qui ad locū ꝑtineat.
Is.n.ſolus interiore via natura cietur ꝛ editur:reliq ex- 51
trinſecus afferūtur:neqȝ aīales ſed naturales cenſentur:
auctio minutio ſpiratio. Qȯ gen⁹ nō ab aliquo nobis in-
ſito ꝑncipio miniſtrat:ſed a circūdante nos aere: aut a ci-
bo q pro alimēto nobis additus ingeſtuſqȝ ſit. Deinde vt
eius quoqȝ motus q verſat in loco:quē ſolū diximꝰ ſpōte
ab animalibus gigni:non tota ratio intus eſt:ſed occaſio
atqȝ inuitamentū habet extrinſecus. Fere.n. ad cupedias
cibi mouentur:aut qȯ alio genere deforis oculos teneat.
Unde fieri negt:vt vllo motu ꝯtinue moueant. Nā ſi nō

aliud neceſſario ſomnus coquēdo cibo regritur: at quuȝ
dormiūt animalia certe ſtant: nec mouenꝯ a ſe. Sed alte-
ra cauſa eſt: quur ea interim quieſcant: interim moueanꝯ
atqȝ ea cauſa tametſi ſemp moueat: non tñ ſemp eodē mō
52 ſe habet: neqȝ ſemp eq̄liter afficit animalia. Manifeſtū ē
itaqȝ ex ijs que diximus: oportere vnū primū eſſe qd mo-
ueat: nec moueaꝯ vtiqȝ: ſi quēadmodū probabim⁹ imor-
talis ⁊ eternus eē mot⁹ debet. Si n̄e neceſſariū eſt vt mū-
dus q̄ circūactu continuo voluꝯ: ⁊ moueaꝯ in ſe: ⁊ nihil
omin⁹ ſtare intelligaꝯ. Sicut. n. ea natura primi pncipij ē
vt et moueat ⁊ ſit imobile: ita id quod moueꝯ inde: vtra
qȝ ratione participat. Nam ſi ad partes reſpicias moueꝯ:
ſi ad totum perſtat immobilis.

53 q Uod ſi pmū mouens ſempiternū imortaleqȝ eſt:
illud q̄ȝ quod inde pmū moueꝯ ſempiternū im-
mortaleqȝ fuerit. Si. n. aliud atqȝ aliud habereꝯ
cui pmo rector ille pm⁹ motū afferret: cōtinuus
aut vnus mot⁹ eſſe non poſſet. Sed quorſū dixi cui pmo
motū afferret? Quō illa q̄ȝ q̄ oriunꝯ ⁊ occidūt a principio
moueꝯ imobili non tñ ſtatim ⁊ proxime: ſed medijs in-
terſtitio plurimis: alioquin terrena hec neqȝ mutatiōes
ꝯuerſioneſqȝ: poſtremo neqȝ interit⁹ aut ortus haberēt:
ſi nullū corp⁹ incideret: quod a cauſa illa imobili ⁊ pnci
pe moue reꝯ: quodqȝ ſubinde reliq̄ moueret: ita vt morta
litati vicaria ⁊ ſempiterna ſubiectione ſuccurreret. Nam
quum primū illud ac ſūmū ſemp ſui par ſuiqȝ ſile ſit: non
pōt eodē mō ſemp atqȝ vniformiter nō mouere: neqȝ aliq̄
ratio eſt: qua ad mutua rei mobilis obſtringaꝯ: aut ad mu
tationē alteri⁹ variet. At celū ⁊ q cum celo circūagiꝯ: ſol
iccirco non eoſdē ſemp effect⁹ pariūt: q̄ rebus: q̄s mouēt
varie ⁊ difformiter accidunt. Alius motus a pulſu: alius
abceſſu contingit. Atqȝ ita diſcrimen illud hinc oritur: vt
res modo exerceri agitariqȝ: modo quieſcere ſedereqȝ vi
deantur. Ex ijs omnibus arbitror propalā factum quid
nam cauſe ſit: quur non omnia moueanꝯ aut quieſcant: ⁊
quur moueantur hec ſemp: illa tantū quieſcant imotaqȝ
ſint. Sed ⁊ nōnulla q̄ȝ haberi viſitariqȝ diximus: que mō
ſtant: modo in motu atqȝ excitu ſunt. Quū eñ aliqua ſint
primo finitima: aliqua ab ijs ſecunda: que q̄ȝq̄ȝ ppetuo ta
mē a mobili et cōuariabili principio mouentur: neceſſe ē
aliquibus eam eſſe naturā: vt iugem ⁊ vniformē motum
exerceāt: aliquib⁹ vt laceſſitū atqȝ difformē. Nā ⁊ pncipia
vnde moueꝯ q̄ alterꝫ vniforme alterꝫ difforme ꝯguoſciꝯ.

54 ſ Atis erat hac indagine demōſtraſſe illō eſſe per
petuū: qd primū a primo moueret. Sȝ ⁊ hoc ali
unde vel apertius ⁊ cōmunitius dilucebit. Si. n.
neceſſariū eſt indefectū ⁊ peremnem eē aliquē
motū: q̄lis etiā eſt qui per orbem in celo agitur: ⁊ quē agi
tator ille prim⁹ quiſqs eſt affert: pfecto et corpus q̄ȝ: cui
nāle ſit circūagi torqueriqȝ perpetuū eſſe ⁊ ſempiternū
55 oportet. Nūc illud obiter explicandū atqȝ alio initio ag-
grediendū videtur: quur motus nullus preter orbicula-
rē ppetuo attineri ꝯtinuariqȝ poſſit. Tria ſunt motuū ge-
nera q̄litatis magnitudis loci. Is qui loci: prim⁹ eſt om-
niū motuum: tempore natura preſtantia: quia ineſt in re-
bus ⁊ corporibus eadē dignatione autoritateqȝ preditis.
Natura primus eſt localis mot⁹: quia cōſtet ceteros mo-
tus inſtitui ſine motu locali non poſſe motum localem ſi
ne ceteris poſſe perſpicuuȝ eſt. Primum auctio ſine dela
tione non fit. Nunquam enim crementa mēbris accidūt:
niſi quod quis heſitauerit biberit ſumpſerit: confectio cō
fici eſculenta ⁊ poculenta non poſſunt: niſi proximent ac
cedantqȝ corpori animaliū ſtirpium hominū: atqȝ ita ſuc
cus is in omnes partes diſtribuatur atqȝ permanet. Ita
videri neceſſarium: vt aut nos qui creſcimus: aut cib⁹ ipe
quo alimur: aut vtriqȝ locum ex loco vertam⁹. Auctio igi
tur ⁊ minutio ſine loci mutatione miniſtrari non poſſunt
Sed neqȝ alteratio: cum enim qualitatū que ad motum
hunc pertinent omniū principia denſitas ⁊ raritas ſint.

Nam grauitas leuitas mollitudo aſpritia calor ⁊ frigus:
q̄ȝq̄ȝ neqȝ raritates dici: neqȝ denſitates poſſunt: ab ijs tñ
prodeunt pariunturqȝ ſine dubio. Denſitas porro ⁊ rari
tas ex concretiōe prouenniunt: concretio ⁊ ſeceſſus nō fit
niſi ptes loco ꝯmigrēt. Gñatio q̄ȝ ⁊ corruptio poſteriores
nā hoc motu ſūt. Siue. n. nihil ſūt aliud q̄ȝ ꝯcretio ⁊ ſecre
tio: vt Democrito placet: ſiue vt nobis videtur ex alterati
one ꝓueniunt: quādoquidē ortū atqȝ obitū rerū cōcretio
et ſecretio videnꝯ precedere: vtrū dixeris prior aliqs mo
tus ob locū inueniꝯ: ita prima pars ꝓpoſitionis noſtre
aſſerta eſt: ſine motu locali nullū motuȝ poſſe conſiſtere.
Nunc paucis altera quoqȝ veriſſima eſſe monſtrabiꝯ: ſi-
ne ceteris motibus motū localē poſſe inſtitui. Sed quid
hoc facilius? quenā obſecro neceſſitas? vt id quod in lo-
co fertur: augeſcat ⁊ alteraſcat: naſcaꝯ atqȝ intereat. Hacte
nus probatū eſt motū localē inter omnes motus primuȝ
eſſe natura. Nunc dicemus quēadmodū primus quoqȝ 56
ſit tempe. Hunc motū eterna ſoluȝ agnoſcunt: perinde q
ſolus ingenio ſit ad continuandū ⁊ perennandū apposi-
to: quod infra mox eſtimabimus. Eterna caducis ⁊ geni
tis priora ſunt tempe. Igiꝯ motus illorꝫ prior tēpe q̄ȝ cete- 57
rorum habebitur. Diximus motū localē eſſe primū tem-
pore ⁊ natura: nunc reliquū eſt vt eum preſtantia quoqȝ
et dignitate ⁊ pfectione monſtremus. Quod qdē cognitu
et perſpectu facillimū eſt: tum ea ratiōe q̄ abſolutiſſimis
⁊ pulcherrimis corpibus deputatus delegatuſqȝ eſt: tum
q̄ nobis nō iam inde ab ortu aut crepundijs: ſed poſt ali-
quantū tempis iam adultis perfectiſqȝ accidit: quum fir-
ma inceſſui mēbra habenꝯ. Alioquin animalia in pmor-
dio inchoata ⁊ rudia ſumus. Dicet quiſpiā pugnant hec
ſuperioribus. Dictū eſt motū localē priorem eſſe ceteris
motibus. Nunc poſterior cōprobatur exemplis: quādo
prius gigni nutricariqȝ animalia q̄ȝ ingredi poſſe ⁊ muta
re locum videnꝯ. Sed ad hoc facilis defenſio eſt. Singu
latim ortus ⁊ generatio prior eſt motu locali in vniuerſū.
Motus localis prior eſt ortu. Neceſſariū eſt enim vt eius 58
rei que paritur: preceſſerit aliquod pariens: quod anteq̄ȝ
pareret motū localē vtiqȝ exercuerit. Nā tum quū gignit
gigni quod gignit dici aut exiſtimari nō poteſt. Ita fit vt
ſit neceſſe āteq̄ȝ quicq̄ȝ oriatur anteceſſiſſe aliquid quod
locum ex loco mutauerit. Preterea ſi generatio pma ſta
tueretur omnia: que aliquē motū perpeſſa eſſent priuſq̄ȝ
mouerenꝯ genita atqȝ orta fuiſſent. Non eſt ergo genera 59
tio prior motu locali. Quꝫ ſi generatio poſterior vincitur:
ſuperfluū eſt auctionē aut alteratiōem priores defende-
re: quia auctio ⁊ alteratio conſequunꝯ ortum ab eoqȝ ſūt
ſecunde. Illud quoqȝ huc pertinet q̄ impfectiſſime ani-
mantes localis motus expertes videntur vt arbores cete
rarumqȝ frugum genera. Et que q̄ ancipiti ſunt natura
zoophyta nominātur. Iam ea que motu locali mouenꝯ
minimū de ſua ſubſtantia nanqȝ concidūt: vtpote cū hoc
genere nihil integritati depereat. Non ſic ea que alteran
tur: nō ſic ea que creſcunt: quorꝫ alia qualitatē demutant:
alia in quātitate modoqȝ variantur. Propterea id quod
ſemet mouet principiū eſt: tum eorꝫ que mouenꝯ: tum eo 60
rum que mouent. Hoc aūt vllum ſibi motum niſi localeȝ
vendicat. Quare vel hac ratione primus motuū localis
aſſeritur. In plenū res proprie ac ſimpliciter mouetur q̄
locum mutat. Que v̄o non mutat: ſed aut augetur aut mi-
nuitur aut afficitur nō ſimpliciter abſoluteqȝ: ſed quodā
genere moueri dicitur. Quꝫ itaqȝ ſit primus motuū localis
puto ex ijs que ſunt dicta conſtare.

n Unc quiſnā inter locales ſit primus explicandū 61
videtur. Sane rationibus illis quibus hoc pro-
baturi ſum⁹: illud quoqȝ obiter cōmuni vſu mō
ſtrabitur: eundē motum continuū ⁊ ſempiternū 62
eſſe. Nam ex reliquis vllus ſtatui ſempiternus poteſt: vt
pote qui terminis extremiſqȝ arceanꝯ: omneſqȝ ſe ab op-
poſito in oppoſitū conferant. Generatio i ens: corruptio

UVA. BHSC. IyR_086_3

in nō ens ꝑcumbit. Alteratio affectionū contrarietate cō
pelcitur. Auctio ⁊ diminutio itra certos ſe magnitudinis
et paruitatis limites continet. Quum itaqȝ cōtrarios ad,
uerſuſqȝ mot⁹ vniri ⁊ coaleſcere impoſſibile ſit. Que vero
continuant vnita ⁊ coalita eſſe oporteat: nimirum ceteri
motus iungi ⁊ attineri nō poterunt. Quā vero fieri neque,
at: vt ex contrarijs motibus vnitas ⁊ coalitus fiat: ita vt
res que illius motibus mouetur tanq̄ȝ vno duobus vtaſ
in aperto eſt: alioquin re ab ſe intelligitur: ſi ita dicatur ſu
turū vt res ſimul ⁊ albeſcere ⁊ nigreſcere ſaneſcere mor
beſcere creſcere decreſcere oriri occidere videantur. Si
igitur quod albeſit nō ſimul nigreſit: alioquin finis ⁊ exi,
tus albeſcendi eſſet nigreſcere: manifeſtiſſimū puto: quū
nigreſcit res altero motu agitari: q̄ȝ eo quo prius quum
albebatur. Quod ſi nunc ſequius atqȝ antea mouebaf: res
aūt ⁊ tunc ⁊ nunc extabat: clariſſimū eſt: eam rem de vno
motu in alterum proceſſiſſe interquieuiſſeqȝ. Nam ſi in
tempe nullū interſtitium motus fuiſſet: fateri neceſſe eſt:
idem cōtrarios motos: tanq̄ȝ vnum ⁊ contrarium egiſſe.
Eadem ratio in generatione corruptioneqȝ congruit: ne
attineri inuicē poſſint: q̄ȝuis enim contrario omino nō ſint:
opponūtur tamen ⁊ quodāmodo aduerſanf. Sed diffe,
rentia ea: ꝙ licet in vtroqȝ genere motuū: ideſt tum ī pro
prijs veriſqȝ motibus: tum in improprijs ſemper aliquid
intermediū habeatur: tamen in veris ac proprijs quies
media eſt: in proprijs nō quies: ſed tp̄s intercidit. Quum
enim occidit aliquid: quotiens ad nō ens cōuerſum mu,
tatumqȝ eſt: dici nō poteſt queādmodum in nō ente quie,
ſcat. Inter corruptionē igitur: que in nō ens ꝑcumbit: et
generationē que initiū a nō ente capit: tempus erit inter,
polle nō quies. Alioquin ſit abſurdum: ſi id quod ortum
tantiſper eſt cōtinuo interire dicatur: neqȝ tempe vllo ob,
manere: in ea ſoliditate euidentiaqȝ: quā ſibi genitura or,
tuſqȝ attulit. Hactenus ſatis ꝓbatum eſt nullū motum ex
reliquis poſſe haberi continuum.

Nam vero ſolus motus localis cōtineri ſerie ſem,
piterna poſſit: tn̄ nō oīs: ſed qui per orbē fiat:
modo indicaturi ſumus. Quicquid mouef aut
per orbem: aut per lineā directā: aut per genus
aliud q̄ȝ per orbē q̄ȝ per directā mouef: vt ſi per aliqd qd
ſit ex vtroqȝ permixtū. Quāobrē ſi illi ſimplices motus: q
per orbē aut per directā fiunt cōtinuari nō poſſunt: neqȝ
is quoqȝ videbitur qui ex ſimplicibus cōponitur. Nam
ſi perpetuitas eripitur ſimplici: cui dignius tribuaf: con,
creto qui vendices? Primū igitur id monſtrandū eſt. mo
tum eoꝝ que recta atqȝ e regione moueanf cōtinuari nō
poſſe: cum nulla autē infinita ſit linea in quā aliquid mo,
ueatur: neceſſariū ē reciprocare ad initia: ⁊ regredi ſi cō,
tinuari perennareqȝ debeat. Sed ea que ita reſiliunt re,
troqȝ cōmeant motibus contrarijs agitanf. Nam ⁊ aſcen
ſus deſcenſui: ⁊ ꝓgreſſus regreſſui: ⁊ dexter ſiniſtro con,
trarius eſt. Sunt. n. hec ſitus ⁊ loci diſcrimina. Cū itaqȝ
id qd ſurſum verſus ferf anteq̄ȝ reflectaf ſtat: ſi cōtinuus
aſcēſus cū deſcenſu dicaf: nimiꝝ qd ſurſum fertur ſimul q̄ȝ
deorſum ferri videbif. Eadē plaga recipif: ſi ratio ad re,
liquas quoqȝ differētias applicef: prorſus vero q fieri pōt?
vt duo motus pugnatiſſimi coaleſcāt ⁊ efficianf vn⁹. Cer
te negari non poteſt pugnatiſſimos eſſe motus: eū qui ad
ſupna inſtituif: ⁊ eū qui ad inferna ſuſcipif: quippe q lon,
giſſimo interuallo nature ſpecieqȝ differāt. Idē diſſidiū
inuenif in ceteris motib⁹: ſi ad ſuos quiqȝ contrarios col
lati cōparatiqȝ fuerint. na vt ſit vnus ⁊ continuus motus
oportet eo modo quo vnū ē mobile ⁊ vnū eſt tp̄s: ita vnā
quoqȝ ſpēm motus nō plures haberi. Qui vero motus qui
hic illuc ꝓcedit: motui q illic huc obuerſe reuertif: maxi
me videaf eē ɔ̄ri⁹: ex eo ſumif indiciū: ꝙ ſi res q̄ motib⁹ ill'
mouef occurrerit: mutuo ſibi obſtrepūt ⁊ obuariāt: tātiſ,
per oblīſe ſuſtinēt: q̄ad alta alterā ſecū attollat rapiatqȝ:
aut in perniciē agat: q̄ res cōtrarioꝝ dignoratio notaqȝ ē

Nā motus qui altrorſus in latuſqȝ ſit nō pugnat aſcēſui.
Quā vero quicquid retroflectif ſiue in orbē ſiue in lineam 65
mouenf neceſſariū ſit interquieſcat anteq̄ȝ remeet: nō ſo,
lum cōprobari ſenſu pōt: ſed etiā doctrine indaginib⁹ ꝑ,
ſuaderi. Quicqd mouef ferturqȝ in quo loco neceſſario
adeſt abeſtqȝ: ⁊ quē neceſſario tenet ⁊ deſerit: ibidem q̄ȝ
neceſſario quieſcit ⁊ ſtat. Atqȝ is locus vtrūqȝ vſum ⁊ pn
cipij ⁊ exitus prebet: neceſſario igitur quieſcit: quia eo,
dem momento adeſſe et recedere eodem in loco non po
teſt. Alioquin fateare neceſſe eſt in eodem loco aliquid:
tum eſſe: tum non eſſe. Igitur momentū aliud fuerit in q̄
res adeſt alicubi: aliud in quo deſerit ſeparaturqȝ. Inter
momenta vero q̄ȝlubet ꝓpe aſcita hiat ⁊ interiacet tempus
in medio igitur tempore ꝓculdubio res eo loci quieſcet:
in quo adeſſe ⁊ a quo recedere dicebatur. Plane in me,
dijs punctis ſpacij illius directi finitiqȝ: ſup quod res de,
fertur: non eſt neceſſe res que moueatur vt adſit abſitue
vtpote quorū nullum conſtat actu. Neceſſe eſt enī vt qui
actu punctus ⁊ actu medius ſit: vicem quoqȝ finis ⁊ initij
prebeat. Etiam vero ſi ſubiecto vnus eſt: duo tn̄ definitiōe
monſtrātur. Porro in continua magnitudīe: quoad mo,
tus non dirimitur nullus punctus eſt actu: ſed tum demū
actu punctus ſit: quū res quieſcit a motu primum: deinde
vt conſtitit retro indidem rurſus flectitur. Ita locus ille
atqȝ punctus in quo motus inciditur actu medius eſt: ⁊ fi
nis ⁊ exordium motus. Finis preteriti excoletiqȝ. Exor,
diū conſequentis ⁊ reciproci. Simulatqȝ igitur ſtetit res
cōtinuo medium actu exeritur: qd ſimul principiū extre,
mūqȝ ſit: ſimulatqȝ vero hoc ſit: cōtinuo res deponit iterge
ſcitqȝ. Qui enī actu principium ⁊ finis punctus eſſet: niſi
res que mouebatur conſiſteret. Ceterum quum res con,
tinue mouet adeſſe ac ſeparari ſimul eodem in pūcto nō
poteſt: aut ſi poteſt: poteſt momento: non poteſt tempore
niſi quis etiaȝ in tempore defendat: q2 momentū aliquid
temporis ſit: quippe quod ſecet ⁊ diuidat tempus. Num 66
igitur de punctis qui extremas margines obtinent idem
dicitur qd de medijs demonſtratum eſt. i. num queādmo
dum neceſſe non eſt: rem que continue moueatur primū
adeſſe in medijs pūctis: mox ſeparari ac recedere: ita nō
ſit in extremis neceſſe primū appellare: tū deinde regre,
di reſultareqȝ? Et certe ſi iccirco res mouetur continue:
quia puncta linee quā percurrit potentia non actu habē,
tur: ꝑfecto cum extrema ſint actu: que pro principio ⁊ pro
exitu eſſe poſſint: neceſſariū eſt in ijs rem que cōtinue mo
uebat fateri quieſcere. Si. n. motus directus cū retrogra,
do ⁊ reflexo attineretur: punctus ille: vnde reciprocatio
inita eſſet: neqȝ actu punctus neqȝ finis neqȝ principiū fo,
ret: ſed tantum potentia queādmodum qui haberenf in
medio. Preterea ſi punctus qui in medio eſt ſimul ſit actu
extremū motus continuo initium quietis cōſtituitur: ma
nifeſtum eſt rem in eo puncto potiſſimū ſtaturam ⁊ quie
turam eſſe: qui iam ſit actu extremū et ſuapte natura pn,
cipium. Sȝ aſtringamus tandem ea que diximus: nec va
gari amplius aut defluere patiamur. Si res que cōtinue
mouetur nullo vtif actu: puncto: immo in eo quo ſic vtif:
non poteſt continue moueri: neceſſe eſt id quod in linea
reflexū eſt anteq̄ȝ reciprocaret ſteuiſſe. Ac dicere quidem 67
puncta intermedia ſine euidenti eſſe: ſed poteſtate tantū
haberi: vel ad defendendam Zenonis difficultatem vti 68
le oportunumqȝ eſt. Is magnitudinē finitam tranſiri nō
poſſe dicebat: vtpote in qua dimidia eſſe numerabilia in,
finitaqȝ viderentur. Verum nos reſpondimus ſupra: ne,
dum infinita: ſed neqȝ duo quidem dimidia actu eſſe: nā ſi
mulatqȝ diuellitur definit eſſe magnitudo continua: verꝫ
eſſe dimidia infinita non actu ſed potentia nihil eē abſur,
dum cōcedere. Neqȝ impoſſibile eſt que infinita ſint po,
tentia peragi. Quapropter is qui diſſecat ⁊ numerat di,
midia tollit: id quod pro certo in queſtione diſcuſſioneqȝ
ſumitur. Queſtio ijs verbis concipitur: vtrum continua

UVA. BHSC. IyR_086_3

quantitas dimidiationē in infinitum reciperet. At vō ille
cum ita ꝑſcindit omnem continuationē a quantitate ꝓin
deq; ⁊ a motu tollit: nam ex diuiſione quantitatis ⁊ linee
motus quoq; diuiditur. Eſt et in tēpore momentū vt pū-
ctus in linea: idemq; ⁊ preteriti finis eſt: ⁊ cōſequentis ex
69 ordium: quēadmodūq; puncta intermedia poteſtate eſſe
ita et momenta expedit. Ceterū q̄uis idem momentū fu-
turo principium ſit: ⁊ finis preterito tempori: ſi tñ id ſpe-
ctes: ad quod mutatio ptinet rectius loquare: ſi futuro id
q̄ preterito vendices. Uerbi gratia: qm̄ eius tēporis in q̄
ſocrates occidit momentū eſt aliqđ in quo primū occide-
rit: ſi tempus reſpicias: poteſt hoc extremū preterito com
petere ⁊ tribui: vtpote cuius ſit finis. i. dici pōt ſocratē in
fine preteriti tēporis occidiſſe. Si vō rem q̄ ſecuta eſt: id
eſt ipm occaſū attendas: cōmodius feceris: ſi in principio
ꝯn̄tis q̄ ſi in fine preteriti mortuū dixeris. Dicet quiſpiā
in fine preterini tēporis ſocrates morif q: in toto preteri-
to moriebaf: in ꝑncipio cōſequētis non morif: ſed mortu-
us ē: q: veriſſimū eſt in toto cōſequēti ac futuro eſſe mor-
tuū ſocratē. Si igitur momētū vt eſt ita ſumptū ſit ſimul
pro et fine: pro initio tēporis nimirū in eodē momēto ſo-
crates ⁊ morereſ ⁊ mortuꝰ fuiſſet: qđ nihil aliud ē: q̄ q ſit
mortuꝰ viuere ſocratē: nam qui morif nondū eſt mortuus
Q; ſi duo momenta feceris: fateri oportet cōſequētia eſſe
momēta: qđ protinus falſū ē: quū tēpus ex indiuiduis cō-
ſtare non poſſit. Uerū hec queſtio ꝯiunctior eſt loco: in q̄
70 de motu in vniuerſū egimus. Nunc placet quā inſtituera
mus ſeriē ꝓſequi. Omne qđ recta fertur: anteq̄ reſiliat:
neceſſario quieſcere dicebamꝰ. Atq; hoc diſtinctius ⁊ ex
q̄ſitius hic ꝓbabimus. Quicq̄d in continuo motu eſt: niſi
alicūde obturbeſ ad locū inſtitutū ꝓdictūq; ꝑuenit. Por
ro ad eum locū quo ꝑuenit motu locali prius etiā ferebaſ
Ut ſi ad. M. peruenit eodē q̄ anteq̄ appelleret ferebatur
neq; tunc mō quū ꝓpinquabat calci: ſed ſtatim ab initio
motus ferebaſ: ad. M. ſi ad id nō ꝑ diuerticula: ſed directo
71 ⁊ cōtinuo itinere cōmigrabat. Hec quū ita ſe habeāt: ſi id
qđ de inferiore loco ad ſuꝑiorē vtif: ſimul eo veniſſet nō
ſtaret: ſed eodē cōtinuatoq; impetu referreſ: neceſſariū
eſſet vt quū ab hinc illuc ſubire occepit: huc q̄ ſtati mo-
ueri cepiſſet. Quod tāetſi per ſe ridiculoſus eſt q̄ vt im-
probandū ſit: latius tñ q̄ ſit abſurdū patebit hoc genere
Si. n. id omne: qđ deſcendit ex ſuperiore loco ad inferio-
rē deſcēdit: manifeſtū ē: ſi id qđ ab inferiore ferf: cōtinue
ferri deorſum ⁊ deſcendere cōcedaſ priuatim in loco ſupe
riore: vtpote in quo nūq̄ videaſ futuꝝ: qđ prorſus impoſ
ſibile eſt: ita efficitur vt res prius q̄ reditū capeſcat in ſu-
72 periore loco quieuerit. Quare motꝰ ꝑmꝰ cum ſecūdo cō-
tineri non pōt: quādo q̄es interſita ſeriē diuellit ⁊ dirimit.
Eſt alia rō accōmodatior. Quicq̄d ſe in albū ex nigro aut
ex non albo cōuertit: omnes colores qui albi non ſint fu-
ſcū flauū purpureū abijcit: illum vnū qui ſit albus acqrit
nam in fine mutatiōis ſimul ⁊ prior color abolitꝰ eſt et al-
bedo cōcepta. Si igif in eodē extremo. i. eodem momēto
ex albedine in nigritiā reciprocaret: tres functiōes eodē
puncto obiret: inalbeſceret denigreſceret renigreſceret.
Quāobrem is qui de nigro in albū eſt motꝰ: nulla ratiōe
coniungi pōt cum eo qui ꝯtrariā viam de albo in nigrū
inſtituit: aut ſi q̄ pōt coniūgi id beneficio tēporis accidit:
cuius ꝑennis cōtinuatuſq; fluor: motus q̄ qui ſimul agā
tur videri continuatos facit. Non tñ ita eſt: ſed vniuerſū
tēpus ſempiterna ſerie ꝯtineſ: motus deinceps ⁊ cōſequē
tes habentur: nam q̄liſnam obſecro albefactionis nigre-
factioniſue exitus fuerit: quādo illud niſi qui demētet: tu-
eri non auſit: albefactionis extremū eē nigreſcere: nigre-
factionis albeſcere. Atq; hec incōmoda eos ſequūtur: qui
motus omnes poſſe continuari defenderent.

73 Plus itaq; motꝰ per orbē nullas anguſtias pla
gaſq; accipit: ſi cōtinuꝰ dicaſ. Nam id qđ verbi
grā ex. A. puncto mouit: vnomet impetu frequē
tationeq;: atq; vt ita loquar: ꝓpoſito ad eūdem pūctuꝫ in
linea circulari fert: n̄. n. ad aliđ pūctū anꝫ ꝑuenerit cū nlli
ſit actu pūctū i circl'os: ſꝫ neq; ab alio pūcto reſiliet aut re
gredieſ ad. A. quia ſil'ad. A. ⁊ ad. B. moueſ. Nec tñ cōtra
rijs motibꝰ agif: nam neq; motꝰ ōis ex. A. cōtrariꝰ motui
eit: q ad. A. ꝓcedit: ſed hoc tm̄ in ſpatio directo cōperias:
vbi ⁊ finis ⁊ initiū actu ſpectaſ: ⁊ res q̄ ita alternat eodeꝫ
pūcto bis mō vt fine: mō vt ꝑncipio vtif. Proinde neceſ-
ſariū eſt cum reflectif: vt eodē in puncto adſit: ⁊ ab eodē
recedēdo mox abſit: vnde ſit vt motus hmōi cōtinuatus
eē non poſſit: ſed mediū aliqđ tēpus ad pauſam quietēq;
corrigeſ. At in ſpatio ſpherico quid vetaſ motū geri cōti-
nuū nullo fine nullo initio vēdicari. Nā dicat aliq̄s veli
ꝙ initiū quē finē in circulo ſtatuat: poſtremo ꝙ pūctū aſ-
ferri poſſit: in quo neceſſe ſit: id qđ inibi moueſ: prius q̄
moueaſ q̄eſcere? Ita ſphericus motꝰ alternādo recipro-
candoq; ſolus non diſtrahif: ceteris interſtitiū ⁊ diuulſio
motꝰ in ipſa ꝑmutatiōe redeundi repedādiq; accidit: q̄a
prior ille ſemꝑ ab eodē in idē reuertif: alteri nūq̄ in illō
vnde ꝓfecti ſūt: ſꝫ in aliud dirigūſ: Accidit ꝙ circularis
motꝰ nūq̄ in eodē ſpatio ē: q: nihil actu definitū i circulo
habeatur: ſed incerta interminataq; vtrinq; ſecus extre-
ma omnis circūferētie ſunt: adeoq; ſemꝑ alia atq; alia cir
cūferentia circulo oritur. In recta linea idem ſpatiū po-
teſt ſepe decurri: vt quū quis hinc illuc: ⁊ illic huc denuo
cōmeet: quia ꝑſcripta ⁊ ſignata ſunt extrema: quapropter
neceſſe eſt: vt iter quieſcat anteq̄ retro ſe in viā det. Pro-
pterea. n. ſpatiū ideꝫ plerūq; alternari rediriq; pōt: quia
res in extremis qualēcunq; morulaꝫ trahit: pedē anteq̄
referat. Nam ſi nō intergeſcet cōtinuato vtiq; motu acta
retro fuiſſet: vt in circulo cōtingit. Neq; rectus aūt ſolus
nō eſt continuus: ſed neq; circularis quoq; ſi reflecti poſ-
ſit: nec in orbē ferri torqueriq; videatur: quia finis cū ꝑn-
cipio iam nō cōfunderef: neq; puncto aliquo tanq̄ vno:
ſed tanq̄ duobus vti cōtingeret. Quāobrē tunc eadem li
nea tametſi ſpherica ꝑagrari ſepius ⁊ replicari videbif:
vtpote quā nō vt continuā vnamue ampliꝰ: ſed vt dein-
cipem ⁊ conſequentē repetere ac recurrere liceret. Cum
vō nō reflectitur: quod in circulo mouetur: ſed in orbem
circūagif: tunc ſpatio illo vt vno ⁊ cōtinuo vtitur: ſimulq;
ſe vno cōniſu ⁊ frequētatione circūfert. Alioquin qua di-
gnoratiōe vices illas numeraueris: quaꝝ neq; cōſtitutū
principiū: neq; certus exitus habetur. Simulatq;. n. aut
principiū aut extremū aſſignās in circulo quietem irre-
quieto tribuis. Q; ſi aliquis ſibi quaſdā vices itelligit: id
eo euenit: quia ſecū ipſe punctū aliquem in circulo tanq̄
ꝑncipiū ſtatuit: aliū tāq̄ finē affingit. Ex ijs late pꝫ: nōnul
los phyſiologos veteres perperā ſenſiſſe: qui dicerēt oīa
in continuo motu eſſe. Cum. n. moueri omnia circulari
motu: neq; poſſint: neq; ipſi putarēt: ſed ⁊ corrumpi ge-
nerariq; aliqua: augeri alia ⁊ diminui: nōnulla etiā alte-
rari atq; affici faterentur: ꝑſertim qui ortū ⁊ interitū reꝝ
alterationes eſſe defenderēt. Quū igitur circulari motu 74
moueri omnia nō poſſint: ceteri vō motus: qui in contra
rijs formis ⁊ qualitatibus cōtinenf: neq; perſeuerantes
neq; perpetui ſint: conficitur: ne omnia in continuo eſſe
motu agitatuq; videantur.

Uam vō prima delationū ſit ea: que exerceſ in 75
q globo: nunc vō apiemus. Queq; delatio vt ſu-
pra eſt memoratū: aut orbicularis eſt: aut directa
aut ex vtroq; motu permixta. Simplices viden
tur priores eſſe permixtis: quia priora ſunt initia q̄ q̄ de
initijs ꝓdeunt. Ita reſtat vt oſtēdamus ſphericā eſſe pri-
orem directa. Omne quod recta fertur: aut finitā aut infi
nitam lineā peragrat. Infinita linea eſſe nō pōt: ⁊ ſi eſſet
vlla: nihil poſſet in ea moueri. Non. n. fit quod impoſſibi
le eſt factū eſſe: infinitū vō impoſſibile eſt vt ſit percurſuꝫ.
Non igif percurrif. Si aūt finita ſit linea aut reciprocat ⁊
motus dirimitur: aut nō reciprocat ⁊ iam quieſcit cōtinu-

UVA. BHSC. IyR_086_3

pro ꝛ interſtincto motu. Solus itaqꝫ orbicularis ſimplex
ſempiternuſqꝫ eſt: ſed ꝛ natura prius ac tempe. Nā etiā ſi
nō eſſet ſpeciatim ꝓbatū circularē eſſe perpetuū: ſed ſolū
illud oſtenſum: aliquē motū poſſe immortalē ꝛ ſempiter,
num inſtitui: quū primū tamē conſtat aliquē de ceterꝭ mo
tibus ꝓrogatiuā illā fere nō poſſe: tenetur id genus motui
ſpherico aſciſcendū. Extra hoc ratiōe quoqꝫ idē aſſerit:
ſolum orbicularē motū eſſe continuū ꝛ pennem in motu
directo. Definitū principiū eſt definitū mediū definitum
extremum ita vt aſſignari poſſit: tum locus vnde moueri
res cepit: tum locus quo pfecta res eſt. In orbe neqꝫ prin
cipiū neqꝫ extremū aſcribitur. Nō.n. pūctus hic poti⁹ qꝫ
ille principiū extremūue fuerit: ſed ſinguli vicē principij
medij extremiqꝫ poſſidēt. Semp igit qđ in orbe rotatur
in exordio eſt: ſemp in meditullio: ſemp in exitu. Dicit tñ
quadāten⁹ celū qeſcere: ꝓpterea ꝙ nunqꝫ toto orbe locū
egredit. Cur aūt ſimul moueri celū ꝛ ſtare dicatur ea cau
ſa eſt: ꝙ ꝑncipiū finiſqꝫ rotūdorꝝ ꝓprie centrū eſt. Prin,
cipiū ea ratiōe: qꝛ definitio globi ꝛ rōnis ei⁹ eſſentia de cē
tro ꝛ cardine naſcit. Nihil.n. aliud ē glob⁹ circuluſue qꝫ
eq̄lis vndiqꝫ ſecus a cētro diſtātia. Finis ꝓpterea quia li,
nee a ſūmo curuamine in directū extracte recipiūt: ꝛ ꝓcū
bunt oēs in centrū: inibiqꝫ cōuenie ſunt. Quia igit non ad fi
nē: ſed circa finē tale corp⁹ mouetur: finis vō ſemp eūdē
locū obſidet: iccirco qđ in rota mouetur ſemp mouetur
qꝛ nūqꝫ pōt finē attingere: eundē aūt locū ſp obtinet finis
76 qui ē centrū: qꝛ ſemp qeſcit ꝛ imobile ē. Merito igitur or
bicularis motus reliquos mēſurat ꝛ regit. Dies nox ho,
ra ſine dubio motus ſunt: hos cōuerſio celi mūdana meti
tur. Ceterꝝ hūanaſ res in orbē necti ꝛ adinſtar ſphere cir
cūagi: verbū verꝝ ꝛ ab hoc motu ſumptū videtur. Sed ꝛ
eq̄bilem ꝛ parilē eē agitatū illū neceſſe ē. Nā ex directis
qui impulſu ꝛ vi cōtra naturā cientur ineq̄biles eē nulla
dubitatio eſt: ſed ꝛ naturales qꝫ ꝛ ſpōtanei quāto pluſ ab
initio ſepantur: eo citatiores pnitioreſqꝫ ſunt. Proinde ſi,
bi celeritatē obiter corrogāt q̄ nam mouētur: qꝛ quo ꝓpri
us accedūt ad calcē: eo iūctiora ſunt cognatis ꝛ ſibi ſalu,
taribus locis.

77 (p)Robatū ē ſupra ꝑmū motorē oportere imobilez
ꝛ ſempiternū eē: nunc parte opis ſūma indiuidu
um ꝛ incorporeū eſſe docebam⁹. Ac ꝑmū quidez
cōſtituamus: oē qđ mouet a corpore non nā nu,
tuue ſuo: ſed aliena vi atqꝫ extrinſecus moueri: cernimus
non eorꝝ q̄ hoc gn̄e mouent ꝛ mouent: vim maiorē diuti
us mouere idē ponderis: qꝫ minorē: ſed ꝛ velocius idem
ſpatij conficit: ꝙ valentius ſit qꝫ ꝙ infirmius. Eadē mola
aſinus aut mulus die integro tantū tritici exterit cōminu
itqꝫ: quātū biduo ſit optabile homini molere. Itē mulus
momēto ꝓpe modū verſat: qꝫqꝫ hō vix hora torq̄at. Hec
ſi latiſſime nota ꝓſpectaqꝫ ſunt: ipoſſibile eſt vt id qđ ꝓpe,
tuo mouet: moueat a corpore. Nā aut finitū dixeris corp⁹
mouēs eē aut infinitū. Certe infinitū eē non pōt: finitū er,
go. Si finitū deinceps: quero finita ſit vi: an infinita. ſi fi,
nita: afferri igitur poterit vis maior alia hec: aut diutius
eādē molē ac magnitudinē pmouebit. Aut quāto vis mi
78 nor. Nō diutius qꝛ tēpore infinito nihil ē diutius. Nec qn̄
to vis minor: qꝛ q̄ maior ē eq̄lis minori eē non pōt. Dices
infinitā eſſe vim corporis celū mouentis. Quicqd igitur
tēpore finia vis mouet: mouebit infinita non tpe: qꝛ vires
ille nulla ꝓportionis cōſenſiōe iūguntur. Prohinc quē,
admodū aſſignari non pōt: quāto infinita vis finitā exce,
dat: ita non pōt quāto minus illud ſit tēpus: in quo infini
ta vis mouet: qꝫ id in quo mouet finita. Aut ergo infinita
79 vis non mouebit id qđ finita ꝛ minor poteſt: aut mouebit
momento nō tpe. Quorꝝ vtrūqꝫ abſurdiſſimū ē. Quā vō
inopinabile ſit infinitā vim intra magnitudinē finitā cōdi:
vel hinc ꝓbatur: ꝙ vbi magnitudinē afferre maiorē licet
vbi et maiorē afferre vim licet. Pōt ēt ex ijs q̄ ſuperi⁹ de,
monſtrata nobis ſunt idem breuiſſime hunc in modū oſtē

di. Immobilis eſt motor primus: non igitur corpus: quia
corpus oē qđ mouet mouēdo ēt mouetur. Quicqd.n. mo
uet ſi ſit corpus: aut pellendo aut trahendo aut vehendo
aut torquendo mouet: niſi fortaſſe in iactu alia rō ſit atqꝫ
aliud genus mouendi. Nam iaculū quū de manu iaculā
tis receſſit: ſuo motu ferri videtur per diu abiūcto ceſſan,
teqꝫ autore. Quare oritur queſtio miſſa vi res: qui poſſit
nutu ſuo moueri: ſepato atqꝫ etiā extincto q miſerit. Nec 83
eīn pōt a ſe: quippe q̄ nō eius generis ſit: qꝛ is a miſſu ſta
tim quieuit. Ad hec aliq rn̄dent: nō ſolū eſſe iaculatorem
qui mouerit: ſed aerē qꝫ ꝓximū: qui ſimulatqꝫ illata vis
iaculo eſt: ipſe etiā pmotus adagitatuſqꝫ ſubinde qꝫ iacu
lum moueat. Verꝝ hec defenſio nō diſſoluit: ſed transfert
difficultatē. Rurſus eīn queſtioni locus eſt: quāobrē aer
ille ꝓximus moueat nulla tangēte: ſi neqꝫ moueri ꝓban,
dum eſt: ſi quicqd mouet ab aliquo moueri neceſſe ē. Nā
magnes lapis q ꝛ hercule⁹ dicit tāetſi ferꝝ trahit nō ꝓxi
mum: mō ꝛ iunctum ſed etiā remotū ꝛ lōgule deſitū: ſi tñ
amoueat aut cōdatur: neqꝫ ꝓximū neqꝫ remotū trahet.
Huius rei illa cauſa eſt: qꝛ ferrū aut acus q̄ ad lapidē cur,
runt: nullā vim habēt in ſe: ſed a lapide mutuant. Simul
is de medio tollit aut occulitur: vis illa in actu vaneſcit.
Hoc idē in aere viſitur: aliogn abiūcto qui miſit quieſce,
ret ꝛ iaculū deſcēderet: ſi eandē rationē cū actore ſuo ſer,
uaret: quā cū magnete ferrū. Quāobrē fortaſſe illa ſit ſe,
ria ꝛ recta ſolutio: ſi nō modo agitari ꝓximus aer dicatur
ſed vim quoqꝫ mouēdi cōcipe: nō qualē ferrū a magnete
precariā: ſed ſui generis aliā: quā ſibi vt ꝓpriā vendicet:
et quā ꝓ ſua poſſideat ꝛ vtatur. Nā ꝛ ferrū candēs feruēſ
qꝫ nō mō igni cōcaluit: ſed ꝛ ꝓpriā qꝫ calefaciēdi vim ce,
pit: quā deīceps in alias qꝫ res partiri atqꝫ imꝑmere poſ
ſit. Ita calor tanqꝫ ꝑ manus tradit duratqꝫ in aliquā mul
tas vices: vſqꝫ eodē ꝑma illa vis q̄ ab igni ꝓfecta iuſtaqꝫ
ferro eſt: diſpēſatiōe iſta ꝛ ſucceſſu digeſta ſenſim imoriat
et quaſi ſenio deficiat. Ita de aere ꝛ aqua dicendū. Illa cū
mltiplici potētia ſint grauitate ꝛ leuitate aprticipēt: tm̄ vi
ſua ferri vident: qꝫtū vt ferrent ꝑncipiū: ꝛ cām extrinſe,
cus ab actore impulſoreqꝫ hauſerūt. Inde euenire vt ſe,
met mouentia iudicātur: ꝛ preterea moueri ſimul ꝛ mo,
uere aliquādiu poſſint: ac moueri quidē nō ab eo ampli⁹
qui vim ꝑmariā attulit: ſed plane nutu ꝛ ptāte ſua: quam
tñ ab ipſa illa vi principe receperūt. Nā et aque que fer,
ueſcūt ſubdit⁹ ignib⁹ ēt: iterſtinctis illis ſūt calide nec ſo,
lū hoc: ſꝫ ēt califaciēdi ſubinde alia ptātē hn̄t. Atqꝫ hanc
cām recti⁹ ē: qꝫ reciprocatiōem afferre. Ea qꝫuis fortaſſe
in actu accidat: nō tamē accipi pro cauſa mot⁹ poteſt. Nā
et ambulantibus nobis cōcurſus ille ꝛ ſucceſſio aeris ſit:
nō tñ ꝓpterea dicimur ambulare: demū cōmeatio illa et
reciprocatio nullius motus cām habet: ſed ſimplex ceſ,
ſio ꝛ cōmigratio aeris eſt. neqꝫ.n. aer ille circūfluēs ita ſe
cōtrahit aut diffundit: vt vim vllā poſſit aut opē aut ipul
ſum afferre. ſed ſimulatqꝫ elapſum eſt iaculū ꝯtinuo aer
vt eſt a tergo ſe oggerit circūaſſiſtitqꝫ. Quid tu igit huic 84
ſed cām tribuis eius motus? quo telū ſepato ꝛ qeſcēte au
tore perlabit. Illud aūt arbitror ignorare nō poſſe hmōi
motū neqꝫ vnū neqꝫ continuū eſſe: cū multa ſint ea q̄ mo,
uent: eaqꝫ attactu ſolo ꝯiuncta: ſed neqꝫ equabilē cenſeri
poſe cōſtat cū difformis ꝛ laceſſita velocitas eius ſit. Hoc
eīn naturales motus a ceteris diuariāt: ꝙ nāles initijs re
pigrant: ſed frequētant in fine alteri ijs obuerſe ab ince,
ptu ꝑcipites ſunt: in exitu retundunt. Quāobrem ſiue de
motu rei ꝓiecte loquaris: ſiue de pulſu tractioneqꝫ: neqꝫ
ꝯtinuatio ijs neqꝫ equabilitas cōpetet. Primū iactus nō
pōt vnus aut cōtinuus motus intelligi: qꝛ diuerſa ſunt: q̄
motū illū quaſi ſartiūt ſubcēturiātqꝫ. Deinde nec pulſio
aut tractio. Nā tā ꝛ ſi vnū eſt: qđ ꝛ origo ꝛ pſeuerātia illo
rū motuū ſit: ꝛ qꝛ tñ ſingulis pulſionibus ꝛ tractiōib⁹ obe
undis ſuo initio molitiōeqꝫ opus eſt: interquieſcant auto
res oportet tantiſp: dū ſe ad vices idētidē nixuſqꝫ muniūt

UVA. BHSC. IyR_086_3

Porro que ſic mouẽt laceſcũt ⁊ obnoxij generis ſunt. Ex ijs oı̄bus ratio inoffenſiſſima nectit̃: p̄mũ mouẽs indiuiduũ eſſe ⁊ carere ꝑtibus: quũ neqꝫ eo moueat qđ mouet̃: neqꝫ hauſtam alicũde vim cõferat: neqꝫ opes ſuas cõtra rex nãm exerceat: ſed ſuopte ingenio ſempiternũ motũ intempet atqꝫ influat mũdo. Qđ ãt ita mouet ſꝑ vegetũ ⁊ infatigabile eſt: ſoluſqꝫ motus is equalibꝰ leuis ⁊ vniformis cognoſcit̃: qꝛ mouẽs nullã mutationẽ in eius ꝓfunctione patitur. Plane vt equabilis motus ſit: neceſſe eſt id quoqꝫ quod mouetur ab omni eſſe varietate mutatiõeqꝫ liberum.

c Et ex neceſſe eſt p̄mũ motorẽ aut in centro aut in circulo ſedẽ habere: ſunt.n. ea p̄ncipia: ſed ociſſime mouent̃ ea: q̃ finitima ⁊ p̄xima ſunt mouenti. Perniciſſimus autẽ motus eſt is: quo mundus conuertitur. Illic ergo eſt id quod mouet. 85

¶ Hermolaus Barbarus Georgio Merule Statielenſi. S.

p Lato in diuina illa ſua inſtitutione de legibus inter prima commemorat: in omni rep. preſcribi caueriqꝫ oportere: ne cui liceat: que compoſuerit: aut priuatim oſtendere: aut in vſum publicum edere: anteqꝫ ea conſtituti ſuper id iudices viderint nec damnarint. Utinam hodieqꝫ haberetur hec lex Merula vir doctiſſime: neqꝫ enim tam multi ſcriberent: neqꝫ tam pauci bonas litteras diſcerẽt. Nunc ⁊ copia malorum librorum offundimur: ⁊ omiſſis eminentiſſimis autoribus plebeios ⁊ minutulos conſectamur. Et quod calamitoſiſſimũ eſt: periti iuxta imperitiqꝫ de ſtudijs impune ac promiſcue iudicant. Ex hoc fonte ꝑſuaſio illa exitialis ⁊ monſtroſa manauit: philoſophos iure conſultoſqꝫ non poſſe eoſdem eſſe ⁊ eloquentes. Quam ſentẽtiam quia multis locis tum fando in corami: tum ſcribendo taxauimus: non dubito quin odia ⁊ offenſionem multorũ incurrerim: aut quod tibi frequens prouerbium eſt: iritauerrim carbones. Sed quando militie huius ſacramentum adijmus: capitale eſt decedere preſidio. Equidem ſtatui modo in me aliquid facultatis ſit: non rixando iurgandoue: ſed ſcribendo interpretandoqꝫ probare cauſam meam viris doctis: vt ipſa mihi res teſtimoniũ afferat: nullam eſſe omnino materiam: que genus illud dicendi preſſum ac floridum eque recipiat atqꝫ hiſtoriam nature. Nõ eam modo: que rationes eius particulares ⁊ ſenſiles continet: (nam hoc Plynius ſecundus extra omnem controuerſiam conſtituit:) ſed eam quoqꝫ in qua vniuerſales ⁊ ſpectatiue querũtur. Quod genus in Themiſtio primus ego attigiſſe (quod ſciã) credo. Hoc meum propoſitum (rogo te) Merula quibuſcũqꝫ potes rationibus prouehe. Eſto mihi nõ defenſor adeo: ſed adiutor ⁊ cenſor. Quoniã vͦo negari non poteſt: incidere in philoſophia locos: quibus explicandis fingere ac nouare quedam neceſſe ſit: idqꝫ et. M. Tullius et omnes veteres concedunt: modo id nobis cum prefatione quadam ceu preſtito honore agatur: aut (vt ille ait) modo: que ita nouis nominibus notamus: latina moneta videantur percuſſa: in hoc te equiſſimũ habere velim eſtimatorem ⁊ iudicem: vt ſiqua in libris his inueneris: aut omnino factitia: aut licẽter: ne dicam immodice ac duriter tranſlata: aut per abuſionem audacule tranſpoſita: aut imitatione aliqua fortiter afformata: culpam tu nobis hanc totam preſtes atqꝫ condones. Nec tamen multa te (vt arbitror) offendent: decem ſummum aut circiter verba opere toto comperies: que arrepta de foro dici non poſſint: atqꝫ horum etiam num aliqua iam latinis auribus trita deſumpſimus: aliqua ipſi peperimus. Cetera non abhorrent ab vſu vel doctorum. Sed explicare non poſſum qꝫ mihi hec que ſcripſi non ſatiſfaciant. Non ꝙ melius potuerim tum cum illa ſcribebam: ſed quid nunc: ſi mihi eadem exigenda ſtilo eſſent: infinitum qꝫ videantur mihi poſſe ⁊ commodius ⁊ locupletius dici. Nec mihi aliquis illud obijciat: cum te excuſaris barbare quid loqueris? Non enı̄ ad id valere hoc quod modo dixi: volo: quo qui perfrixiſſe ſe queruntur: ſed vt declarem me in illa hereſi conſtantius preſtare: vt putem fere facillimũ eſſe philoſophiam latinis litteris mandari: quãdoquidem illa ipſa minus latina: que aut ꝙ in rariore ſunt vſu: aut ꝙ priuata ⁊ ſua philoſophis ſunt queſita: venia dicere neceſſe habuimus: nihilominus arbitramur poſſe illuſtrius ⁊ elegantius nominari. Alioquin ego ea non proinde ſignanda eſſe recipiendaqꝫ cenſeo: ſed tantiſper dum aptiora: aut inuenio: aut ab alijs doceor: tanqꝫ precario ijs vtemur. Dicauimus porro tibi libros Themiſtij de ingenio anime vtranqꝫ ob cauſam ⁊ vt argumento hoc vtcunqꝫ ſcires: te a nobis amari coliqꝫ: ⁊ vt agnoſcens in nobis impetus aliquos bone frugis indices pro tua bonitate humanitateqꝫ quibuſcunqꝫ rebus poſſes faueres. Uale Uenetijs. 1480.

Themiſtij paraphꝛaſeos de Anima liber prim⁹: Interpꝛete hermolao bar.

Nom enarrãdis interpꝛetãdiſqꝫ ijs: q̃ de aĩe natura tradunť: q̃ꝫ fieri ꝓxime põt ſeq Ariſtotelem velimus: conari nos opoꝛtet inuoluta ⁊ obſcura ei⁹ inſtitutionis: q̃ de h̃ ab illo edita ẽ. apire ⁊ illuſtrare dicẽdo: illuſtria ſimpliciť ad verbũ trãſcribere: ambigua et ꝯtrouerſa diſſoluere. Poſtremo id: q̃d aliquãto operoſi⁹ ẽ: breuiť ⁊ cõciſima ſtricta plani⁹ fuſiuſqꝫ explicare. Naꝫ q̃uo pleraqꝫ oĩa Ariſtotelis ſcripta eiuſmodi habeanť: vt demirari p̃ſtantiã hoĩs ei⁹ facile ſuppetat: nulla ꝑfecto cõmẽtatio ẽ: in q̃ ille ꝑinde ingenij ſui vim atqꝫ ſublimitatẽ oſtẽderit: atqꝫ in ea que rõnem aĩe cõtinet. Siue eñi multudinẽ q̃ſtionũ queres ſiue copiã reꝝ pulcherrimaꝝ: ſiue doctrine ſubtilitatẽ ⁊ vbertatẽ: eiuſmodi ſunt ei⁹ libꝛi de aĩa: vt vni illi homini: oĩa que ad hoc genus ꝑtinẽt: innumerato fuiſſe cõſtitiſſeqꝫ videantur. Adeo intelligiť: ne numerãdo quidẽ percẽſendoue attingi illa a veteribus potuiſſe. Atqꝫ hec omnia liquido mox intrantib⁹ patebunt.

De vtilitate ⁊ pꝛeſtantia ſcientie de aĩa. Cap. j.

Tatim itaqꝫ huĩc in modũ oꝛdiť. Oẽm noticiam omnẽqꝫ ſcientiã tum bonã pulchꝛãqꝫ: tum nobilem atqꝫ eximiã videri. Accidere v̊o vt altera ſit nobilioꝛ ⁊ pulchꝛioꝛ altera: aut ꝓpter euidẽtiaꝫ demonſtrandi: aut ꝓpter ſubiecte materie pꝛeſtantiã. Id licet in Geometria ⁊ Aſtronomia animaduertere. Geometrie certitudo demõſtrãdis rebus ⁊ indicãdis maioꝛ. Aſtronomie nobilitas amplioꝛ merito eius nature: circa quã verſať. Demõſtrationes v̊o ꝓbationeſqꝫ eius becilliores aliquãto q̃ꝫ Geometrie ſunt: ꝓpter q̃d de reb⁹ agit ferẽtibus ⁊ agnoſcẽtibus motũ. At in ea ſciẽtia q̃ ad aiam ꝑtinet bonũ vtrũqꝫ reperias: ⁊ conſtantiã demõſtrandi ⁊ nature nobilitatẽ. Conſtãtiaꝫ ea ratione: q̄ alie ſciẽtie ab hac ſciẽtia ſuã cõſtantiam ⁊ certitudinẽ reponũt. Nobilitatẽ iccirco: qꝛ ceteris rebus: q̄bus foꝛmatur mũdus ingeniũ anime fere antiſtat. Atqꝫ hoc verũ ſiue iĩimã ⁊ deſpicatiſſimã ſpectes: que tributa arboꝛib⁹ eſt: ſiue ſummã illam: ⁊ nobilẽ ĩtellectũ ac mentẽ: q̃ ſeu ꝑs anime ſit: ſeu potentia: ſeu defoꝛis ĩmmigret: atqꝫ inſinuet ſe naſcentibus ſeu natiua ſit: atqꝫ int⁹ cõi oꝛtu ꝓueniat: q̄dñã illa admirabili⁹ eẽ põt atqꝫ diuini⁹? Tertiũ id nos ad pñtẽ curã maxime ĩhoꝛtari atqꝫ incẽdẽ dꝫ. Qꝛ quũ reliq̃ ſciẽtie nullã fere nob̃ opoꝛtunitatẽ occaſionẽqꝫ ad cetera afferãt ꝯdiſcẽda: q̃ extra ſe ſint: vna cognitio aĩe ad noticiã ꝑtinet oĩuꝫ reꝝ: ad eãqꝫ magnũ atqꝫ ĩcredibile hꝫ momẽtũ. Nulla eni ꝑs phĩe ẽ: cui h̃ nõ p̃ſeruiat: cui nõ ſit q̃ꝫ cõmodiſſima. Ac v̊tutes q̄dẽ negocioſas actuoſaſqꝫ facili⁹ cõſeq̃mur: ſi ſub̃am atqꝫ vim aĩe: cui⁹ ille ceu decoꝛa q̃dã honeſtamẽta q̃ ſunt habuerim⁹ ꝑſpectã ⁊ cognitã. Nature v̊o atqꝫ mũdi cõtẽplatoꝛes exploꝛatoꝛeſqꝫ q̄ eẽ poterimus? ſi nob̃ ignoꝛabiť ea nã: q̃ fons atqꝫ ĩitiũ ſit oĩuꝫ motuũ? Foꝛtaſſe ⁊ coꝛpoꝝ omniũ p̃ſertim aĩaliũ atqꝫ plãtarũ? Quãobꝛẽ aĩa ſi ſe pꝛi⁹ ipaꝫ bñ ac plane coĝuerit vtiqꝫ erit digniſſima: cui de alijs rebus diſputãti diffinientiqꝫ fides habeať. Si v̊o ſibiipſi ignobilis fuerit: aut ſi ſe falſã habuerit: q̄ ſit equũ vti de rebus alijs recte ſẽtire aut decidere videať. Atqꝫ hec fere ẽ huius ſcientie vtilitas.

De difficultate ſciẽtie de aĩa ⁊ definitionis. Cap. ij.

On eſt aũt ꝓpterea molitio h̃ ipendio facil': niſi foꝛte magis ⁊ difficillima: nã neqꝫ q̃ res aĩa ſit ĩ ꝓmptu ẽ cognoſcẽ: neqꝫ leuiſſimũ definitionem ei⁹ afferre. Primũ rõ finiẽdi q̃ ſit optima: ⁊ q̃ gñe ꝯtineať: adhuc lõge dubia ẽ apud phõs q̃ſtio: neqꝫ apud phõs mõ: ſꝫ etiã apud oẽs: q̄ ſciẽtias vtcũqꝫ ſermocinales attingũt. Oẽs eni reb⁹ q̃s tractãt: adhibẽ definitionẽ conanť. Ac alijs q̄dẽ vna rõ atqꝫ via videť eẽ finiẽdi oĩa: q̃ ꝑ ſe ſũt. Alij ꝯ putãt nõ eẽ vnã rõnẽ definitionũ oĩuꝫ: ſꝫ ꝓut diuerſa negotia ſũt: ita diuerſas eẽ definiẽdi rõnes ⁊ vias. Q̃d ſi ita ẽ difficilioꝛ nob̃ cõſyderatio p̃fert: qꝛ neceſſe pꝛimũ id q̃rere q̄ſnã in q̃s res modus definiẽdi ꝯueniat. Sꝫ idẽ ſcrup⁹ euenit etiã ſi vnã eẽ definiẽdi foꝛmã ꝯceſſeris: ſiue eni finire opoꝛtet ſecãdo diuidẽdoqꝫ: vt Platoni placebat: ſiue cõponendo colligẽdoqꝫ vt Ariſtoteli: ſiue alio genere demõſtrãdo: neceſſe erit ſemꝑ cuiuſqꝫ rei ꝓꝑa tenere ⁊ veſtigare p̃ncipia: ſi nãm illi⁹ exploꝛare ⁊ cõpꝛehẽdere debeas. Ita in eãdẽ difficultatẽ incideris: q̃d eni in reb⁹ diſcrimẽ eſt: idẽ eẽ in p̃ncipijs rerũ opoꝛtet. Pꝛoinde alijs negotijs alia p̃ncipia tribuunť: alia ſupficiebus: alia numeris: etiã ſi in ill' ꝓpinq̃ ⁊ ꝯfinia videanť: vtpote q̃ cõueniãt gñe q̄ñ in p̃ncipio quãtitatis ⁊ numeri ⁊ ſuperficies reponunť. Ex ijs vtrũqꝫ liquet vt neceſſarium ita laboriosum eſſe de anima ſcribere.

De queſtionibus ꝑtinẽtib⁹ ad ſub̃am aĩe cognoſcẽdaꝫ: ⁊ que ſint in definitione anime adhibẽda. Cap. iij.

Iſſeram⁹ ab ijs ꝓxime q̃t ⁊ quãta a nob̃ oꝛdineꝫ ꝓſequẽtib⁹ q̃rẽda ⁊ determinanda aĩa ſint. Pꝛimũ nã ipſi⁹ ⁊ ſub̃a accipiẽda ẽ: deinde accidẽtia q̃ illi iũcta ſint: noſcẽda. Hoꝝ alie aĩe ꝓꝑa ſunt ĩtelligere cõtẽplari. Alia nõ q̄dẽ ꝓꝑa: ſꝫ q̃ ꝑ aiam tñ aĩalibus tribuãtur delectari dolere ſentire viſiões ꝯcipe. i. imaginari. Cũ igiť dee res potiſſimũ habeãť: in q̃s oĩs de aĩa inq̄ſitio digeriť. i. q̄b⁹ tota hec cõmẽtatio cõſumiť atqꝫ cõſtat: ipſa videlicꝫ ſub̃a aĩe ⁊ ei⁹ accidẽtia. Pꝛimũ videnť ea q̃rẽda: q̃ ad indicationẽ ſub̃e ꝑtinẽt. Id cõmodiſſime ſiet ſi gen⁹ ſũmũ: in q̃ illã ꝯtineri neceſſe ẽ: ꝑmo loco adhibuerim⁹ q̃ſtione p̃miſſa: vtrũ id eſſe ſub̃am: an quãtitatẽ: an q̃litatẽ opoꝛteat. Pꝛeterea nõ modo longinquũ illud ſupmũqꝫ gen⁹ inueniẽdũ eſt: ſꝫ etiã ꝓximũ ⁊ iũctum. Nõ eni ſuos numeros definitio hoĩs habeat ſi ſubſtãtiã dicas ſed ſi aĩal afferas cõperto aſſertoqꝫ gñe: ſequẽs ẽ de q̃nã genere loq̃re teſtari. Nã cuiuſqꝫ generis biceps rõ eſt: qꝛ opoꝛtet aut actu eẽ id: aut potẽtia. Ouũ ⁊ ſemẽ potẽtia nõ actu aĩal ſunt: auis actu nõ potẽtia animãs diciť: cũ actuꝫ vſurpo ꝑfectionẽ intelligo. Quoꝛſuꝫ h̃ dicam⁹ ſequẽtibus ꝓpalã fiet. Erit ĝ pꝛinceps q̃ſtio vtrũ aĩa ꝑtãte ſit: an actu poti⁹ ⁊ ꝑfectione ſub̃a: ꝑfectio iterũ biuio diſtrahiť in pꝛimã q̃lis ẽ habit⁹ ⁊ poſſeſſio: in ſecundã q̃lis ẽ vſus geſtio adminiſtratio fũctio. Scrutãdũ ⁊ illud diuidua ſit an indiuidua? Et ſi diuidua videať ſit vt coꝛpus ⁊ moles: an vt ars ⁊ diſciplina poti⁹: q̄ñ ⁊ medicinalẽ ⁊ phĩaꝫ in mẽbꝛa diuidi cõplura ſcim⁹. Si indiuidua defẽdanť: ſit oĩno ac penit⁹ ſimplex nulli⁹ ꝑmixtionis aut coalit⁹ aut multitudinis particeps. An in ꝑtib⁹ q̄dẽ nulla euaricatio habeať ſed in potẽtijs ⁊ virib⁹ tum ꝑmixtio: tum diſcrimẽ poſſit ĩtelligi. Et hercules ꝓbare alterũ neceſſariũ eſt. Nã pars a ꝑte diſpeſciť. Potẽtia v̊o a potẽtia officio ſolũ ⁊ actione diſtinguiť. Hinc alij multarũ eſſe potẽtiarũ animã renť: ſub vna tñ vniuerſitate ſubiectoqꝫ collocatam. Alij artib⁹ ⁊ membꝛis multiplicibus dirimũt: q̃s ⁊ loco diſcludunt: ⁊ diſparant: queadmodũ Stoici foꝛtaſſe ⁊ Plato. Quartũ oꝛdinẽ ea q̃ſtio obtinet eadẽ ſpecie omnis aĩa cenſeať necne: aut ſi non cenſeatur: vtrũ omnes ſub vno ſaltẽ genere ꝯtineanť: vt hoĩs ⁊ equi aĩe. An etiaꝫ in generib⁹ q̃ꝫ diuoꝛtiũ ſit: vt q̃ꝫuis homo ⁊ equus ſub animali collocentur: anime tñ ipſoꝛum nõ videatur ſub vno aliquo genere anime compꝛehendi. Hos ſcrupos diuidere nõ eſt: niſi vniuerſa toti⁹ aĩe cõtẽplatio adeať: quã diligẽtiã a pꝛio-

ribus ſuperhabitā video: qui cum de anima tantū humana tractarēt cōfertū obitus de omnibus putauerūt. Nos plenā commentationē anime fuſo ꝛ numeroſo examine moliemur.

¶ Utrū vna definitio vniuerſalis ſit oibꝰ animis q̄rēda: an ſingule ſingulis generibꝰ accōmodāde. Cap. iiij.

8 p Rimū illud pede eundū ē vtrū vna definitio oibus animis habeaṫ ꝛ vna eſſentie ratio: an alia equo: alia hōi adiūgaṫ. Dico aūt ſic ꝓpote. Eſt definitio aīalis ī vniuerſum hec: ſubſtātia animās ſentiēs. Eſt ꝛ ſeorſū definitio hoīs hec: aīal rationale moꝛticinū. Is igiṫ qui definitionē aīe veſtigat: debet ne talem querere q̄lis ad aīal: an q̄lis ad hoiēz ꝑtinet? Atqꝫ hoc nō abſimile eſt ac ſi id dubites in eo: vtrū aīe finitio vt ſpeciei certe ꝑ collationē ad ſingularia reddēda ſit: quēadmodū ſi hoiēz ꝑ Dionē ꝛ Theecetū ꝛ Socratē definires: an tanq̄ȝ generis in ſpecies ac mēbꝛa diuiſi: neqꝫ paꝝ refert hoc: an illo mō definias. Genus eni aut mera notio eſt ſine euidenti ſoliditateqꝫ aliq̄: ſed ex tenui ſubobſcuraqꝫ ſimilitudine ſingulariū collecta: aut penitiſſime nihil: aut q̄ȝ ſingularia multo poſterius. At ſpecies natura quedā eē amat ꝛ foꝛma. Nā rō hominis ſimul atqꝫ iugata materie eſt: hō ſit. Certe ꝛ ſeorſū illa pulcherrima cōſideratio ē: vtrū nomina geneꝝ ſpecierūqꝫ notiōes fabꝛaqꝫ animi ſint: an nature potius aliq̄ ī ſingularibꝰ cōtente. Sane videnṫ illa nudis notionibꝰ ꝓxima: q̄ tamē cū ex ſingulariū collatiōe ac ſimilitudīe reponanṫ: ī ſingularia ꝛ naturas euidētes: ac ſolidas recidāt. Nā neqꝫ aīalis notio ſubſtātia ē aīata ſenſibilis: multoqꝫ minꝰ noti o hominis pōt aīal eſſe rōnale moꝛtale: ſed ſingulares hoies ꝓpꝛie aīalia rōnalia ꝛ dicunṫ ꝛ ſūt. Atqꝫ hoc dilucebit vel hinc ſiq̄s vnū dūtaxat hoiem toto oꝛbe cōſtituat: quēadmodū fabule diluuij tꝑe Deucalionē fuiſſe teſtanṫ: nimiꝝ tūc hominis definitio ī vnius hoīs rōnem īcluſa cōpꝛehēſaqꝫ fuerit. Uerū hec cōiūctioꝛa accōmodatioꝛaqꝫ ſūt tractatui q peculiariter generibꝰ ꝛ ſpeciebus dicaṫ.

¶ Utrū ī aīali vno multe aīe contineanṫ: an vna tm̄: que tamē diuerſis partibꝰ: ac viribꝰ cōſtet. Cap. v.

9 n Unc de nūero aīaꝝ agamꝰ: qđ plane diligentē inq̄ſitionēz expoſtulat. Primū id ſubit querere: an multas ineē aīali aīas ſit putādū vegetalē altricē appetibilē ītellectualē: quēadmodū ꝛ particule: ī q̄bus ille ſunt poſite: an multas q̄dē in vno aīali nō eſſe. Sit eni deridiculū, vt diuinus inq̄t Plato: tanq̄ȝ troianū equū inſideant: plures aīas in quolibet hoie cōtinere: ſed ſingulas in ſingulis: que partibus tamen differentibus conſtent. Alioq̄n vel ſi vnā: ſed īterſtinctā diremptāqꝫ ꝑtibꝰ ſtatuerimꝰ difficile determinatu erit: qualeſnam ſint: ꝛ quo genere differāt: hoc eſt vtrū alia nutrix alūnaqꝫ ꝑs ab auctrice: ꝛ vtraqꝫ ab illa cui ꝓcreandi vis data eſt: an rōne ſola diſtēt: ſubiecto non diſtent. Utcunqꝫ tamē tres ille ſe habent interſe: videtur ab imaginaria et appetibili diſcedere: nec ſolum ſpeciei: ſed etiā regionis ꝛ ſubiecti diſcriminibus ſeparari. Pleraqꝫ nutriunṫ augenṫ ꝛ ꝓcreant: quibus nec ſentiēdi: nec viſiones cōcipiendi: nec appetēdi facultas habeṫ. Quēadmodū ſentiunt aliqua: que tamen intelligentia careant.

¶ Utrū de mēbꝛis pꝛius q̄ȝ de integritate agendū ſit: ꝛ de actibus q̄ȝ de membꝛis ꝛ partibus: ꝛ de ſubiectis q̄ȝ de actibus. Cap. vj.

10 ſ Ed ſi quedam partes diuerſe: quedā eedem cognoſcūtur: queri ſolet: vtrum de anima vniuerſa pꝛius: an de partibus ceu notioꝛibꝰ diſſerēdū ſit. Poſſet ſane cuiq̄ȝ ipm̄ totū notius ꝛ manifeſtius videri q̄ȝ mēbꝛa: quia in magnitudine quoqꝫ pꝛius ipſam integritatē: q̄ȝ partes ſenſu ꝑcipimus. In docēdo q̄ȝ ab vniuerſalibus ſemꝑ perinde ac euidentioꝛibus ꝛ claꝛioꝛibꝰ auſpicamur. Ecōtrario neſcio quonā modo ꝑtes videnṫ notioꝛes eſſe q̄ȝ totū. Nā pꝛioꝛa ſemꝑ initia ijs ſunt que de initijs ꝓdeunt: totū poꝛro ex partibꝰ ꝓdeat neceſſe eſt. Qꝛ ſi pꝛius de partibꝰ eſt agendū ſuccedit illa inq̄ſitio de earū ſubſtantijs pꝛiꝰ: an de actibus ꝛ functionibus ſit tractāduz: ac maioꝛi quidē ex parte momēta ipſa ꝛ opera aīe cognobilioꝛa q̄ȝ ipſa aīa ſunt. Nam ſentire ſe atqꝫ imaginari nemo ē qui nō intelligat: fide ad id vel experimenti ducta: quoꝝ iudicio nullū exquiſitiꝰ eſt. Quid aūt ipe ſenſus ſit nō oēs ꝑcipere idonei. Deinde ſi de actibus pꝛius eſt dicēdū: iuncta queſtio eſt: vtrū actus ipſi pꝛius: an incidētia: quibus in actū cienṫ ſenſus: tractari explicariqꝫ debeāt. Fere eni notioꝛa ſunt ea: que percutiunt ſenſuz: q̄ȝ ipſa ꝑcuſſio: vt viſilia q̄ȝ viſio: auditilia q̄ȝ auditio: foꝛtaſſe etiā intelligibilia q̄ȝ intellectus. Opponunṫ poꝛro hec ꝑ relationē: ſenſile reſpōdet ad ſenſum: intelligibile ad intellectū. Atqꝫ hec ꝛ tot capita queſtionū habētur: q̄ ad animā pertinent: queqꝫ ſimul explicate diſſoluteqꝫ fueriut. ad definitionē eius oꝛnandā ſarciendamqꝫ neceſſarie ꝛ commodiſſime videbuntur.

¶ Accidentia cognita conferre ad cognoſcendam naturam ſubſtantie. Cap. vij.

11 v Erum ſi cuiuſqꝫ rei definitionez rectam acceperis: nō ſolū vſui tibi erit ab ea quoqꝫ accidētia ꝑnoſcēda: q̄ ꝑ ſe ꝯtineanṫ in re. Qđ quidez videre in mathematicis licet: vbi ex linee directe ꝛ arcuate: item ex trianguli ꝛ plani definitionibꝰ: facilia perſpectu ꝛ cōpertu ſunt ea: q̄ per ſe figuris illis dicūtur accidere. Non ſolū in quā iſtud huc ꝓderit: ſed etiam vice iuerſa: ſi accidentia ꝑfecte cōplexus fueris: magno id tibi adiumēto: tum ad noticiā ſubſtātie: tum ad molitionē definitionis erit. Dixi ſi perfecte cōplexus fueris: non vt ad id minꝰ demōſtrationē adiungeres: ſed ſat eſt ea ꝑſequi: q̄ aut incurrant in ſenſum: aut que poſſint cogitatione imaginationeqꝫ cōpꝛehendi. Nā remota admodū accidētia ꝛ tranſlatitia: queqꝫ naturā rei de lōginquo cōniueāt nec attigant: ad rationē definiendi nō conferūt. Quod genus peccat Chryſſippus: q quom deū finiturus aſſerturuſqꝫ eſſet: id ex tēplis altaribꝰ ſacrificijs ſtatuis cōpꝛobat: ratꝰ argumēta id genus magnā vim ad monſtrādū illud habere: veꝝ aliena illa ſūt ꝛ a nā deoꝝ abiūcta. At moueri ſempiterno agitatu: ꝛ Apollinem ſoꝛtibꝰ futura ꝓcinere: Eſculapiū deploꝛata cōclamataqꝫ hoium coꝛpoꝛa vite reddere: momēta ſūt ad definitionē dei afficacia ꝛ ꝓpꝛia vt ita dicaṫ. Deus eſt aīal ſempiternū ꝓuidēs ꝛ beneficiū homini. Plane oīs demonſtratiōis pꝛīcipiū definitio obtinet. Tātiſper obambulatio quedā ꝛ circulus eſt. Ut eni ex accidētibus definitio ſtati elucet: ſi ſcienṫ ꝛ recte de ijs que extrinſecus apparēt ſumanṫ: ita ex definitiōe accidētia addicunṫ. Sane ī q̄buſdā faciliꝰ a definitiōe in notitiā accidētiū ꝓcediṫ: vt ī mathematicis: in quibuſdā e cōuerſo ꝓcliuius ex accidētibus in definitionē ſubiṫ. Quod ſere in naturalibꝰ viſitaṫ. Eſt aūt vitiū in accidētiū enumeratiōe vel maximū afferre: que nihil ad definitionē facere videanṫ. Cōtra quoqꝫ ī aſſignāda definitiōe grauiter deerraueris: ſi ex cōceptu verboꝛū nullū accidēs eius rei cōpareat: q̄ definiṫ. Quāobꝛē oēs eius generis definitiones. i. ex quibus nulla poteſt coniectatio accidentiū elicis nimirum dialetice atqꝫ adeo inanes habentur.

¶ Perquirendum eſſe: vtrum omnes affectiones ſint cōmunes anime ꝛ coꝛpoꝛi: an altere alterius pꝛopꝛie peculiareſqꝫ habeantur. Cap. viij.

12 n Ec eſt minus ijs que dicta ſunt vtile: ad ſubſtantiam anime explicandaz: opera eius omnia ꝛ affectiones diuidere in cognoſcereqꝫ. Sint omnia ea coꝛpoꝛi ꝛ anime communia: hoc eſt permixtioni: q̄ ex anima ꝛ coꝛpoꝛe ꝓuenit: an ex ijs alia anime habeantur: alia coꝛpoꝛi pꝛopꝛia. Atqꝫ hoc q̄ȝq̄ȝ pꝛius eſt vt ſciamus: per q̄ȝ difficile tamen atqꝫ impendio arduum videtnr multis adeo futuris qui tum audere: concupiſcere; obiraſci: tum ſentire ꝛ intelligere peculiares eſſe

UVA. BHSC. IyR_086_3

anime affectiones affirment. Ac mihi quidem videntur
plurime animalis ꝑfunctiões animis hẽri corporibuſqꝫ cõ
munes. Aie tñ ſiqd aliud intelligẽ ꝓprium ẽ. Ceterũ ſiue
intelligere imaginari ẽ: ſiue nõ põt ſine imaginatione cõ
tingere: fieri neqt: vt hoc quoqꝫ officiũ ſine miniſterio ⁊
vſu corporis obeat: cũ niſi via ꝓcurationeqꝫ ſenſuũ viſa
⁊ imagines aïs iſculpant. Quãobrẽ ſtatim queſtio hʒ de
13 cidi ⁊ definiri põt hoc genere. Si qd̕ eſt aïe opus: aut affe
ctio ꝓpria: poteſt cõtingere vt aïa ſeorſũ a corpore ſit: ſed
ſi nihil eſt ſoli aïe ꝓpriũ: imo corpus ad oïa munia i ſocie
tatẽ participatumqꝫ recipit. Siue illud hoc eſt qd̕ oculis
cernit: quodqꝫ forma iſta: q̃ ſub obtutũ venit ⁊ figura mõ
ſtrat: ſiue interius ⁊ latentius aliud: quale cõminiſcebat
Plato: nõ põt cõtingere: vt ſeorſũ a corpore habeat ob
maneatqꝫ. Alioqn ocioſum aliquid natura creauerit: qd̕
defendi nõ põt. Eſt enĩ cõpertũ hoc nihil ĩ natura torpe
re nihil feriari: ſua in ſingulis rebus ingenia cõtineri: of
ficia queqꝫ ⁊ geſtiones ſuas agnoſcere agitareqꝫ: ⁊ quaſi
penſa perſoluere. Erit fortaſſe aliquis qui rationis huiꝰ
inductionẽ ceu minus ſanaʒ: aut ſeriã reprehẽdat: ſed q̇
hoc cauillat vim argumẽti nõ preuidet. Calũnia aũt talis
eſt. Oportebat inquit accepto cõſequẽtis oppoſito: ita tol
lere demoliriqꝫ antecedẽs: at in noſtra ratione cõtrarius
ordo ſeruat: nã ſũpta eius quod primũ in connexo erat
ꝓuatione: iñfirmatio poſtremi ſubiũgit. Verũ qui tã ma
le animatꝰ eſt: vt hec que in dialetica: atqꝫ in exercitio ar
gutiarũ iactata ⁊ prompta omnibꝰ ſũt ignoraſſe Ariſtote
lem putat: is plane ignorantiſſimꝰ videt: nã verbũ illud
poſſet cõtingere: quo Ariſtoteles in ratione ſua vtit: non
habet neceſſariã cõnexionẽ: tũc enim verũ ſit ꝑẽpto qd̕
ſequit: interimi quod ꝓcedebat: ſed poſſibilẽ ⁊ cõtingen
tem tñ: in quo genere obſeruatio in contrarium eſt: vt
abolito antecedẽtis: aboleat cõſeqñs. Ea res hoc exẽplo
patuerit. Si nauigauerit Dion põt cõtingere vt bene ⁊
ꝓſpere nauigauerit: g̃ ſi nõ nauigauerit ñ põt ꝯtigere vt bñ
⁊ ꝓſpere nauigaſſe dicat: nõ aũt ſequit g̃ ſi nõ põt cõtige
re vt bene ⁊ ꝓſpere nauiget: ne nauigare quoqꝫ ſimplicit
poterit. Idẽ de eo qui aliqd agat: ꝓficiſcat: ambulet: cur
rat. Demũ eadẽ in oĩbus rõ erit: in qbus ꝯiunctio incidẽs
ꝯtingenſqꝫ habebit nõ neceſſaria. Eodẽ modo ſi aïal erit
qd̕ ꝓcul eſt ⁊ ad nos accedit: põt contingere vt ſit equus:
igit ſi aïal non eſt: neqꝫ equus vtiqꝫ vt ſit: põt ꝯtingere: nõ
autem ſequitur: ſi non eſt equus: neqꝫ igitur animal: ſem
per enim id quod ſequitur contingenter: tanq̃ pars an
tecedentis ſit ꝓpterea ꝙ quãdoqꝫ accidit: quandoqꝫ non
accidit. Ita q̇ antecedẽs iterimit: totũ interimit: toto autẽ
ſublato ſequẽs ẽ ꝑti quoqꝫ abolitionẽ afferri. Sed ⁊ ſeor
ſum quoqꝫ ipſuʒ antecedẽs litigioſũ cõtrouerſumqꝫ eſt: i
quo dicit ſi quod ẽ aïe opus ꝓpriũ: põt cõtingere vt ſepe
tur: aũt id nõ eẽ neceſſariũ: quo poſſit accidere vt ꝓpriũ
opus habeat aïa: non ſit tñ ſepabilis: queadmodũ ne ocu
lus aut manus a corpore ſepari pñt: etiã ſi ꝓprium aliqd̕
opus oculoꝝ: aliquod manuuʒ ſit. Porro illa ꝓpoſitio: q̃
per negationẽ antecedẽtis elidit ⁊ perimit ꝯſequẽs: ſi ni
hil eſt aïe ꝓpriũ: ſeparari igit nõ põt: neceſſaria ẽ nec ob
locutorẽ inuenit. Quippe qꝫ preclarũ illud ⁊ indubitabi
le ꝓloquiũ ꝓſtatũqꝫ vẽdicet: in q̃ dicit: nihil a natura ſine
vſu aliquo fieri: quãobreʒ igit affirmãt aliq amare odiſſe
iraſciqꝫ aïam. Certe queadmodũ dicit: quãta vis pila pla
nitie pũcto tangi: nõ ꝙ planities aut linea poſſit ipſa ſeor
ſum cõſiſtere: ſed ꝙ regula: in q̃ ſit illa planities directa:
14 neqꝫ ꝙ pila poſſit ꝯtingi. l. ipſa figura: ſed ꝙ es: in q̃ illa
ſit forma. Nam neqꝫ rectitudo a regula: neqꝫ figura ab
enea pila: neqꝫ tactꝰ pũcti: imo nullus oĩno tactꝰ a corpo
re: aut a toto abiũcta ſunt: ita ⁊ aïe affectiones cões vidẽ
tur eẽ cum corpore: letari: dolere: timere: audire: amare:
odiſſe: iraſci: miteſcere. Hoꝝ nihil põt aïa perpeti ſine vi
opeqꝫ corporis: vtpote ꝑ qd̕ plerũqꝫ ſecrete etiã animi co
gitationes: ⁊ affectꝰ ꝓdant. Nã ⁊ in ruborẽ effundimur:
cũ verecũdia cutẽ accipit refugit metu ſanguis: ⁊ pallore
frigeſcimꝰ. Atqꝫ hec qdẽ neqꝫ ipſis poetis ignota ſunt: vt
in illo. Oculis micat acribus ignis. Et in illo. Palluit ⁊
gelidus coit in precordia ſanguis. Dẽtibus ora ſtrepunt.
Eſt aũt argumẽto vel maximo huiuſmodi affectiões ha
beri aïe corporiqꝫ cões: ꝙ quomodo cauſe alioquin ma
gne plerũqꝫ incidant aïalibus ⁊ iraſcẽdi ⁊ metuẽdi: neqꝫ
metu tamen tentantur: neqꝫ iracũdia cõmouẽtur: inte
rim ex diuerſo leui ſepe irritamẽto grauiter excãdeſcũt:
ꝓinde ad iracũdiam ꝓniora ſunt in fame aut ſiti: aut ſiq
bus humoribꝰ infeſtent: qd̕ maxime melãcolici ſubſtinẽt.
Hi valitudinis vitio ⁊ nature ſue tẽperamẽto minimis q
buſqꝫ periculis conſternant. Ita oĩa hec vident ex varia
corporũ mixtione atqꝫ habitudine ꝓficiſci: ⁊ pro tempera
ture modo remiſſius vel intenſius fieri. Neqꝫ v̇o corpus
tanq̃ inſtrumẽtũ ⁊ machinamẽtũ affectionũ eſt: q̇lia ſen
ſibiliũ viriũ ſua ſunt organa ⁊ ĩternũtia ſẽtiẽdi: ſed maior
q̇dã affinitas ẽ corpori cũ perturbationibꝰ aĩ: q̃ ſenſibus
cum inſtrumẽtis. Hec ſi paulo affecta laceſſitaqꝫ fuerint:
munus ſentiendi legitimũ abrumpunt ⁊ impediũt. Cor
poris mala permixtio nõ impedit affectiones: ſed ꝓmo
uet potius atqꝫ exacuit: vt poſſit intelligi corporis naturã
proxime cum affectionibus conuenire.

Anime definitionẽ eſſe cum materia coniungẽda: ⁊ qd̕
ſit definitio phyſica ⁊ dialetica: ⁊ que ſciẽtie: quibus mo
dis definiant. Cap. ix.

Ec ſi ita habẽt: neceſſe eſt in definitioneʒ aïe ad 15
b hiberi materiã: quãobrẽ oẽs mãm affectibꝰ defi
niendis adiũgũt: queadmoduʒ is qui iram dixit
feruorẽ ſanguinis circa cor cauſa puniendi dolo
ris. Igit ad phyſicũ ꝑtinet de ea aïa noſcere q̃ ad ſuas af
fectiones actioneſqꝫ mãm reqrit: q̃q̃ diuerſa ratio eſt: q̃
finire phyſicus ſolet ab ea: q̃ dialeticus. Huic ſoliꝰ forme
negotiũ ideo irã finit: vt ſit doloris vlciſcendi cupiditas.
Phyſicꝰ materiã corrogat eoqꝫ tã terminat: vt efferueſcẽ
tiã ſanguinis circa cor dicat. Ratio enĩ iracũdie libido et
ſtudiũ illud eſt reponẽde vindicte. Sed rõnem hãc atqꝫ
formã: id eſt deſyderiũ tale in tali mã eſſe collocatũ opor
tet. Queadmodũ definiturꝰ domũ alius forma ⁊ ratione
cõtentꝰ eſt. Hoc modo. Domꝰ eſt cuſtodia ⁊ defenſio a vẽ
tis imbribus caloribꝰ frigore. Alius ſola mã. Domus ẽ li
gna lateres intrita. Erit ⁊ cui vtrũqꝫ cõplecti ſtudium ſit.
Domus ẽ munitio ab ĳs q̃ de foris ingruãt ex tali aut tali
mã. De tribꝰ his: qd̕ genꝰ phyſico ꝯuenit? Utrũ id: in q̃ ſo
lius forme ſit mentio pretermiſſa ⁊ neglecta mã? an id: in
quo ſoliꝰ materie admonitio habet forma ſuppoſita? an
id potiꝰ: in quo iunctiʒ forma ⁊ mã declarat? Qꝫ ſi poſtre
mũ hoc genus philoſopho naturali cõgruit: cui ſecte re
liqua duo vendicari aut tribui debẽt? Certe definitio: in
qua ſola vis forme affertur: que ſeorſum cõſiſtere: confir
mationẽqꝫ ⁊ ſoliditatẽ habere non poteſt: ſola dialeticis
aſciſcitur: vnde illa plerũqꝫ futilis inaniſqꝫ habetur. Ea 16
v̇o que materiam tñ ⁊ affectiones eius que abiungi non
poſſunt ſectatur: nulliꝰ quidẽ fuerit niſi eius qui naturaʒ
exploret: quippẽ q̇ circa omnia verſet: que materiã ⁊ eiꝰ
opera atqꝫ affectiones appellent: ſed ceſſans ⁊ manca ni
ſi forme meminerit. Ac formaʒ qdem ſemper in definitio
ne collocare debemꝰ: que locũ principẽ teneat: ita tamen
vt a materia non recedamus: etiam ſi forma ratione poſ
ſit abiũgi. Etenĩ forme naturali materia ſemꝑ opꝰ vſuſqꝫ
eſt. At mathematicis lineam directam citra materiã defi
nire conceditur: quia res que apud illos tractantur a ne
xibus materie liberiora exultioraqꝫ ſunt q̃ forma natu
ralis. Atqꝫ hoc vt diſtinctius capiatur paulo altius ordo
petẽdus eſt. Naturalis corporis opera: alia nãlia ſũt: alia
extrinſecꝰ veniũt. Nãlia ſunt calor: frigꝰ: ſiccitas: humor:
nutritio: auctio: minutio. Extrinſecꝰ veniũt q̃ artificio ali
quo cõparantur. Artificiũ aliud mãʒ exornat: aliud defe
ctũ ⁊ inualentiam corrigit. Materiam exornant excuſſo

res:ſignifici:poſtremoqꝫ ſellulariȷ̃. In valentiam corri,
git medicina:agricultura. Eſt ⁊ genus tertiũ ſiue id affe,
ctionẽ vocare: ſiue accidẽs malis:quod q̃ꝫq̃ꝫ non poteſt
a corpore naturali euidẽter ſeiungi: ineſt tamen in cor,
pore vt naturale non eſt: quo numero ſunt illa rectũ: in,
17 flexũ:triangulũ:cõcauũ:deuexũ: Demũ in oĩbus: q̃ ſibi
mathematici cõtemplanť naturales affectiones a cõſpe
ctione ſua reiȷ̃ciunt:ſolas meraſqꝫ magnitudines: ⁊ nu,
da:atqꝫ iania ſpacia extimãt:finiẽdis his neqꝫ mãm neqꝫ
nãlẽ q̃litatẽ adiũgũt. Iterũ quoqꝫ alio initio ordiẽdũ ẽ.
Circa formã plurime habenť ſpeculandi rationes ⁊ vie
Forma enim aut naturalis eſt:aut mathematica aut artifi
ciaria. Nãlẽ ⁊ phyſici: ⁊ dialetici occupãt:ſꝫ dialetici mãꝫ
negligũt: phyſici ſꝑ accurãt: ce͛tas formas artifices ⁊ ma,
thẽatici ſortiũť. Hoꝝ aliȷ̃ ſolitarias ⁊ abſolutas ꝯſiderãt:
aliȷ̃s ĩ mã negotiũ eſt. Q̃uãobrẽ vt illis ſemꝑ ſine materia:
ita his nũq̃ꝫ ſua cõmentatio eſt. Ille ſummꝰ ſupremuſqꝫ
omniũ artifex videť: q circa veras formas: id eſt que ab
omni nexu ⁊ mãcipatu materie aſſerunť: ſtudiũ ſuũ exer
cet. Cũ dico ab oĩ nexu: intelligo eas: q̃ tum re: tũ cogita,
tiõe a materia ſeq̃ſtranť: q̃les ꝑmꝰ vltra mũdanuſqꝫ phy
18 loſohus ſpectat. Atqꝫ hꝫ q̃ſi extrinſecꝰ diſticta digeſtaqꝫ
volumꝰ: vtpote que nõ admodũ aliena ab hoc iſtituto ac
ꝓpoſito viderenť. Sed referẽda ẽ vnde deerrauit oratio
Dicebamꝰ aĩe affectiões a materia naturali animaliũ ſe,
paratas nõ eẽ: neqꝫ ſicut ſuꝑficies põt ꝑcidi rõne: ita poſ
ſe irã: timorẽ: ⁊ reliq̃: ſed hoꝝ omniũ definitiões cõmuni
one corporis: quod ĩ iȷ̃s apertiſſime cõmoueť exagitaťqꝫ
cõflari ⁊ cõſtitui oportere.

¶ De ſentẽtiȷ̃s veterũ de aĩa: ⁊ de opiniõe Democ. Cap. x.

19 His ita ꝑguſtatis: deinceps pedẽ ꝯferre par eſt: ſꝫ
h priꝰ eſt vt ſententias veterũ diſgramꝰ. Et hercu,
les equũ ſit eos ad ꝯſortiũ diſputationis huius
corrogari: q in ꝑte hac phĩe: aut aliq̃d inuenien,
do: aut ſcribẽdo ⁊ cõmentãdo nos iuuerint: vt ⁊ bñ ab iȷ̃s
dicta recipianť ĩ fidẽ: ⁊ ꝯ͛tra repudienť. Q̃uo due res ſint
q̃bus inaĩa ab animãtibꝰ differũt. Altera ꝙ aĩalia videnť
ꝑ ſe moueri: nõ videntur inaĩa. Altera ꝙ ſentiũt hec: illa
nõ ſentiũt. In duo hec deductio ſectarũ facta veteribꝰ ẽ:
aliȷ̃ de motu: aliȷ̃ de ſenſu finitionẽ aĩe colligũt. De motu
Democritꝰ Anaxagoras: fortaſſe etiaꝫ Plato. Iȷ ꝙ arbi,
trabãtur id q̃d nõ moueť mouere alia nõ poſſe: aĩam inu,
mero habuerũt eaꝝ rerũ: q̃ mouerenť. Unde illã Demo
critus ignẽ ⁊ calorẽ quẽdã eſſe credidit: q̃uo eni innume,
rabiles figuras oriri moueriqꝫ diceret: q̃s atomis ſuis re,
ferret acceptas: earũqꝫ panſpermiã. i. vniuerſitatẽ ſemina
riũ: elemẽtũqꝫ totiꝰ nature cõſtitueret. Putauit aĩam ex
iȷ̃s q̃ rotũde orbiculateqꝫ haberẽtur: cõſtare: argumento:
tum ꝙ figura illa maxime penetrare videať in corpora:
tum ꝙ ſimul agitať ipſa aut pelliť ſecuꝫ alias quoqꝫ res
20 ſubinde rapit ⁊ cõmouet. Nihil aũt mirũ eẽ: ſi oculi aſpe,
ctũ eius non capiunt: q̃ꝫuis corpꝰ eẽ dicať: nã ⁊ illa q̃ ꝑ ae
rem volitãt ramẽtã vt ipſe appellat ⁊ papuli: quoꝝ ingẽs
vis turmatim feneſtris in ſole adaptis inſerta lõgos ꝓto,
tos radios tractu reciprocat: niſi ſudo celo ⁊ ſolo aſſerto
oculis vſurpari nõ pñt. Q̃uiſqꝫ aer ſpeciẽ prebeat inanis
cuiuſdã eq̃ris: ſunt tñ in eo ſolida corpora: ſed indiuidua
pauxillaqꝫ ac minutiſſima: q̃bus oppleť proinde atomos
alias maiores: tardioreſqꝫ: alias minores celerioreſqꝫ eẽ
ſed celerrimas ⁊ minimas oĩum globulẽtas ⁊ ſphericas:
quarũ cõciliatu ⁊ concurſu extiterit aĩa. Quapropť ⁊ vitã
21 reſpiratiõe definiri dicebat. Nã q̃uũ aer is q nos ambeſt:
cõpreſſis corrogatiſqꝫ aliȷ̃s corpuſculis ſpherulas interi
ores: quarũ agitatu aĩal agitať elidat: periculũqꝫ ſit: ne de
ſtitutũ eo preſidio alias extinguať: ſuppetiatũ accurrunt
alie atomi: q̃ ſe inuices faceſcẽtiũ inſinuẽt. Q̃d q̃dẽ ꝑ hau,
ſtũ ⁊ reciprocationẽ ſpũs fit. Ita incurſatiõe cõfluctuatio
ne: q̃ mutua ſubeũtiũ ⁊ euolantiũ atomoꝝ: ꝙ ſpirãdo re,
ſpirãdoqꝫ accidit aĩaꝫ haberi ne defluat: ꝓindeqꝫ eatenꝰ
viuere animalia quoaddum atomos ſphericas accipere
poſſint ⁊ reddere.

¶ De opinione q̃rũdã Pythagoricoꝝ de aĩa. Cap. xj.

Uere ⁊ Pythagorici aliq ait Ariſtoteles: q idẽ 22
f de aĩa ſenſerint: q̃s ego tñ: q fuerit nõdũ cõperi.
Ex iȷ̃s aliȷ̃ corpora indiuidua: q̃ in aere mouerẽ
tur: aliȷ̃ cãm agitatricẽ illoꝝ eſſe aĩam arbitrati
ſunt. Eoqꝫ id accidere: ꝙ illa nunq̃ꝫ q̃eſcere quãlubet ſe,
reno tranq̃lloqꝫ aere videanť. Sane iȷ̃ ꝓpriũ eſſe aĩe pu,
tãt mouere: ꝑ͛tertiꝫ q illã deſcripſere vi ſemet agitãtẽ mo
uẽtẽqꝫ. Fere eni diſceſſũ eſt in id oĩbus: vt motũ eẽ peculi 23
ariſſimũ aĩe crederẽt: ac cetera q̃dem moueri ab aĩa: ſed
aĩam a ſe ipa. Eodẽ modo ⁊ Anaxagoras aĩam eẽ fontem
⁊ initiũ motus ꝑ͛dicat: idẽ q̃cũqꝫ oĩa moueri a mẽte itelle,
ctuqꝫ autumãt. Nũ tamẽ videť id Democrito: q̃ppe q in,
ter mentẽ ⁊ aĩam nihil itereſſe affirmet: ꝓhĩc ſẽſus veri
nũtios eẽ dicebat: ⁊ oĩa q̃ ſenſibus viderenť vera eẽ defẽ,
debat: q̃ſi ſẽſus ⁊ aĩmꝰ cõfunderenť. Unde ⁊ ſẽtire ⁊ ſaꝑe
ꝓ eodẽ habebat magno alioq̃n teſte Homero nixus: qui
quodã verſu de Hectore. Iacet inq̃t aliud ſapiens: quã,
obrẽ nõ ita de itellectu locutꝰ ẽ tanq̃ꝫ de vi ea q̃ veritas. i.
q̃ reruꝫ cauſe: atqꝫ exitus cognoſcunť: neqꝫ vt ea q̃ a ſenſu
ſit diuerſa: ſed idẽ oĩno eẽ vtrãqꝫ vim. i. animũ ⁊ animaꝫ
teſtatꝰ dilucidum eſt. Anaxagoras minꝰ id clare indicat.
Plerũqꝫ cãm boni pulchriqꝫ intellectui tribuit: ceu q ce,
teris aĩe viribus dignitate antiſtet ⁊ diuinior habeatur.
Plerũqꝫ cõfundit vt aĩam cũ aĩo cõiungere videať. Cum 24
eni oĩbus aĩalibus magnis paruiſqꝫ ꝑfectis ⁊ imꝑfectis:
intellectũ aſciſcat: ſine dubio ſignificat nõ diſtare intelle
ctũ a ſenſu. Nã ſenſus in oĩbus viſitur: intellectꝰ nõ in oĩ,
bus. Sed ne in hoĩe q̃ꝫ oĩ cõparet: ita oẽs phĩ: q aĩantia
ex eo ſpectabant ꝙ ipſa ſe mouerent: cõuenire id in aĩaꝫ
potiori modo ⁊ meliore nota dixerunt.

¶ De opinione Empedoclis ⁊ opĩe. Thimei ſiue Plato,
nis in Thimeo. Cap. xiȷ̃.

Et qui ex eo aĩalia cognoſcunt ⁊ ſentiũt definitio 25
a nẽ aĩe afferũt. Hi aĩam ex principiȷ̃s ⁊ elemẽtis
rerũ cõſtitutam intelligũt: adeo ꝙ cuiqꝫ initia vi
debãtur ex totidẽ cõſtare aĩam ꝓbabãt. Q̃ſi q̃s
vnũ dixiſſet: ex vno filo aĩam exiſtere: fatebať ita ꝯtinge,
re: vt aĩa q̃ ex ꝑ͛ncipiȷ̃s eſſet cõpoſita: tum ipſa ꝑ͛ncipia: tũ
ea q̃ de ꝑ͛ncipiȷ̃s naſcerenť: poſſit cognoſcere. Nã Empe
docles q quatuor naturis cõſtare vult oĩa: q̃bus concor,
diam ⁊ diſcordiam initia capitalia preficit: ex totidem cõ
flari animam ſenſumqꝫ teſtatur hoc carmine.

Terrea pas terras: pars vndea conſpicit vndas.
Ethera diũm ether: vis ignea percipit ignes.
Pax pacem monſtrat: litem lis aſpera ſentit.

Statuit aũt ex oĩbus iȷ̃s aĩam confici: q̃r putabat alias na 26
turas ſentiri ⁊ apprehẽdi nõ poſſe: niſi ꝑ hãc ſimilitudinẽ
que cũ rebꝰ eẽt aĩe inſita. Atqꝫ hoc illi cũ ceteris erat cõ,
mune: fere eni conſenſus veterũ eſt: ſimilibꝰ cognoſci ſi,
milia. Eadẽ cauſa motꝰ eſt opinari Thimeus: aĩaꝫ ex ele
mentis cõponi: quoꝝ alterũ indiuiduũ: immãlẽ: incorpo
reũ haberet: alterũ diuiduũ: ⁊ ꝙ ad naturã corpoꝝ ꝑti,
neret: id eſt natura: q̃ inſeparabilis corpoꝝ cõmunis eẽt.
Ex iȷ̃s mediã exiſtere aĩam duarũ naturaruꝫ permixtiõe
coalitã: ac indiuiduã quidẽ ⁊ immãlẽ naturã fortaſſe mẽ,
tem putabat. Diuiduũ vo ⁊ mediũ q̃d intelligat extime,
mus. Qualitates ſane ꝑ͛me: humor ⁊ ſiccitas: ceterẽqꝫ iȷ̃s
coniuges: circa corpora quidẽ diuidue non videntur: ſꝫ
circa materiam. Sed ⁊ potentia naturalis diuidua eſt et
quidem circa corpora: hec eni materia vtitur non infor,
miꝰ nudaqꝫ penitus: ſed elementis ⁊ corpore. Nam ⁊ co,
git ⁊ diffundit: proindeqꝫ circa hec poteſt diuidua ⁊ ſecti,
lis videri. In de parte ſenſuali: ⁊ de ea que ad libidinem
⁊ iraſcentiam pertinet. Dicatur illas circa corpora diui,
duas haberi: quom in corporibus ⁊ circa corpora ver,
ſari continerique videantur. Atqꝫ hoc tam in illis verum

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſit: que irrationales omnino bruteq; ſunt: q̃ in ijs que ratio
ni parẽt atq; ↄſentiũt. Quãobrẽ ſi oẽs circa corpora diui
ſiles eſſe neceſſe eſt: relinquit̃ nullã aliã vim niſi rationa
lem mediã ab illo cenſeri: q2 inter indiuiduã naturã .i. q̃
careat ptibus: ⁊ huic cõtrariam ambigat: atq; ab duabus
his facultatib⁹ cõdita ⁊ tẽperata dicat̃. Plane cõditã eſſe
aiaʒ iꝓprie dicit̃. Nõ .n. ita põt cõſtituta intelligi: vt cor
ruptis atq; ĩ vnũ confuſis naturis duabus: ſpecies ab his
tertia diſſultarit: qđq; fieri ĩ ceteris mixtionib⁹ cernit̃: co
alitu diſcrepãtiũ reꝝ: q ſine illorũ interitu non põt accide
re: ingeniũ aĩe prouenerit. Sed cũ aĩam dicit̃ ex duplici
natura cõſtare: id ita accipiendũ eſt: vt rationabilis ani
me natura minoris eſſe q̃ intellectus: ⁊ pluris q̃ irrõna
biles potentie iudicet̃: cũ vtroq; tamen cognationẽ quan
dã habere: qualẽ fere mixta ⁊ cõcreta: cũ ijs ex quib⁹ for
mant̃. Quapropter duab⁹ illam opib⁹ ad res noſcendas
⁊ cõprehẽdendaſq; vti eiuſdẽ ⁊ diuerſi: quotiẽs genera
⁊ generũ formas colligimus: idẽ ⁊ ſimilia querim⁹: quo
tiens võ differentias perſequimur diuerſitatẽ incidim⁹
atq; hac vires potentiaſq; ab elemẽtis illis accipit: qb⁹
cõſtat. Potẽtiam eiuſdẽ ab indiuiduo ⁊ ĩcorporeo initio
Potentiã diuerſitatis a diuidua ⁊ corporali natura. Ita
Timeus animã ex elementis confectã vult: nõ tamen oẽs
vt dixi: ſed rationalẽ: qualẽ ⁊ mundi aiam exiſtimare qs
poſſet. Nã potẽtias patibiles iniuſtas inteſtaſq; poſt a ſe
cundanis dicit: qui ab eo mortalium animalium opifi
ces ⁊ creatores vocant̃. Ut igit̃ Timeus animã ex elemẽ
tis effecerit: quo ſimilib⁹ ſimilia cognoſceret: ſatis arbi
tror demonſtratũ. Idẽ probat in ijs que de philoſophia
diſſeruit: ideſt cũ animal ingt principio ex idea vnius: ⁊
pma lõgitudine: latitudĩe: altitudĩe ↄſtituit. Alia q̃ʒ ad idẽ
exẽpli. Cũ .n. incorporeaʒ naturã a quantitate continua
remotiſſimã putarẽt: vtpote que nullã mollẽ aut diffuſio
nẽ haberet: ſed ſub diſcretã cõmode poſſe cadere viderẽt
numerũ illi ⁊ multitudinẽ aſciſcebant: non omnẽ: ſʒ quã
vere ⁊ ſimplices vnitates attollerẽt. Dixi veras vnitates
ac ſimplices: quia numerus: qui ad incorporea ptinet: nõ
cõſtat ex ijs vnitatib⁹: que corporali nature mortaliq; tri
buitur. Nullũ eni corp⁹ pfecte vnũ eſt: quia diſtrahi põt
ſubinde in plura: imo infinite ſecari: quãobrẽ numerum
illũ tanq̃ ex ſpeciebus ⁊ formis collectũ formalẽ ſeu ſpe
cificũ appellabant. Cõtraq; eius generis numeros vt re
rum formas ⁊ ſpecies pdicabant. Atq; huic ſententie ver
ſus ille de proximo cõgruit. Queq; ſuos retinent nume
ros: numero omnia cõſtant. Elemẽta igit̃ mundi intelli
gibilis quem p ſe animal vocant prima ⁊ ſumma ex ſpeci
ficis numeris pdidere: ideas vnius: ideam pmi binarij:
idem primi ternarij: ideã primi quaternarij. Quomodo
eni neceẽet vt ĩ mũdo itelligibilia idee: ⁊ prin^a mũdi ſen
ſil ſpectarent̃: ſenſil aũt mũdus ex lõgitudine: latitudine:
pfunditate: cõſtaret: ideã lõgitudinis primũ binariũ ſta
tuerũt: quia vnius ad vnũ directio .i. a pũcto ad pũctum
extractio. Longitudo eſt longitudinis ⁊ latitudinis iũctĩ
ideam primũ ternionem: quia planarũ prima trianguli
figura eſt: mox longitudinis latitudinis ſimul ideam pri
mũ quaternariuʒ: q2 pma ſolidarũ eſt Pyramis conuſq;
Atq; oia hec Xenocrates: in ijs que de natura cõmẽtatus
eſt explicat. Indidẽ ſiqueʒ iſta delectant: hauriat licebit.
Illud igit̃ per ſe aial hoc eſt intelligibilẽ mũduʒ ex pmis
ijs principijs cõciliatũ ⁊ cõditũ arbitrant̃. Particularia
võ ex ijs que hoc ordine ſequũtur ſubceduntq;: queadmo
dũ eni inter ſe cõparant̃ ſenſibilia: eadẽ quoq; collatiõe
ſibi reſpondẽt idee ſenſilia. Eſt ⁊ aliud gen⁹ quo illi hoc
de anima ſolent exponere. Quomodo eni pluribus viat̃
poteſtatibus aia ad capiẽdas cognitiones rerum: intelle
ctu: ſcientia: ſenſu: opinione. Intellectũ ab vnius idea p
beri miniſtrariq; affirmabãt. Sciẽtiã a pma dualitate: q2
ſcientia ad vnũ ab vno pcederet: hoc eſt a ſumptionibus
ad cõplexionẽ concluſionẽq;. Opinionem a prima trini
tate: q numerus ad planã figurã referebatur. Nam opini
onis eſt ex ppoſitionibus vtrũq; verũ falſum cõcludere.
Senſuʒ a pmo quaternario ortũ habere: a quo pma idea
ſolidi corporis emanabat: circa qđ ſenſus noſtri verſant̃.
Ac rerũ quidẽ omniũ initia forma ⁊ ſpecies ⁊ ſpecific⁹ nu
merus credebat̃. Ipſius võ numeri elemẽtũ ⁊ ſegestuʒ
vnitas: tũ dualitas indefinita erat: quã vnitati iuxtim ſub
debant: vnde infinita vis ⁊ prouentus numerorũ exiret.
Nam ex eo q vere vnũ ſit: ⁊ q ſolitariuʒ habeatur nihil
conſtitui: aut deriuari poteſt: ita creãdis generãdiſq; nu
meris neceſſe erat corrogare naturã alteram: ⁊ vnitati cõ
iungere: quã vt dixi interminatã ⁊ indefinitam dualitatẽ
appellant. Dualitatẽ iccirco quia iam ⁊ diuiſilis ⁊ multi
tudinis opifex videat̃. Indefinitaʒ ppterea q pprio fine
extremoq; careat. Sit enim vnitas: que finem ſuuʒ omni
bus ſpeciebus ideiſq; prebeat. Dualitate enim vnitas cõ
tinenter adiecta numeros ſpecificos quãlubet multipli
cari ↄiungit. Porro dualitas hʒ imaginẽ refert materie: q̃
ſubdit̃ obſternit̃q; corporib⁹. Unitas adeo ſilitudinẽ for
me materialis preſtat. Quapropter ſi aĩa ex eiſdem prin
cipijs conditur: ex qbus numerus ſpecificus cõficitur: nõ
mixtione aut cõfuſione duarũ naturarũ vt dixi: ſed quia
collimitiũ vtriuſq; ordinis teneat: tum indiuidui incorpo
reiq;: vnde ⁊ pẽdet ⁊ regit̃: tuʒ indiuidui ⁊ corporalis cui
preeſt ⁊ impat: ſi inquã ex eiſdẽ initijs cõcreta aĩa eſt: ex q
bus numerus ſpecificus cõponit̃: ratio eſt vt illa rerũ om
niũ capeſcere noticiaʒ poſſit. Hoc modo apud Platonẽ
Time⁹ ⁊ adeo ipſe Plato ex ſimilitudine ⁊ affinitate pn
cipium probat: ingenium anime ad rerum cõprehenſio
nem ⁊ ſcientiam idoneam pollenſq; eſſe.

¶ De opinionib⁹ multoꝝ: q de aĩa male ſenſerũt. Cap. xiij.

Uere ex poſterioribus: q duas illas rõnes com 28
plexi cognitionẽ ⁊ motũ definitionem anime de
vtroq; cõſarciũt: queadmoduʒ q numerũ ipm ſe
agitantem mouentẽq; aĩam deſcripſit. Is ex eo
q numerũ appellabat intelligi volebat cognoſcẽdi vim
que haberet̃ in aĩa: ex eo võ q ipm ſe mouẽtẽ dicebat: fa
cultatẽ eius mouẽdi ⁊ agitãdi mõſtrabat. Porro oẽs qui
pprũ aĩe conſtituunt cognoſcere ⁊ cõtemplari: q2 id non
putant aliter poſſe cõtingere: niſi ex initijs rerũ conſtet:
put quiſq; diuerſa de initijs ſentiũt: ita inter ſe de anima
diſcrepãt. De initijs aũt euariaſſe ſentẽtias veterũ cõſtat:
non modo vti de natura ⁊ q̃litate eoꝝ: ſed etiã de nume
ro maxime deſiderẽt: q̃ʒq̃ʒ in vtroq; alij plus: alij minus
diſcordant. Ij qui corporea pncipia poſuerũt longiſſime
diſparant̃ ab ijs q incorporea. Propiores ſunt ijs: qui p
miſcẽt .i. partim qbus corporea: partim incorporea vide
rent̃. In numero quoq; ampliſſime diſtant: q vnuʒ pnci
pium aſſerũt: ⁊ ij q infinita. Parti⁹ ab vtriſq; diſiũgit̃: q plu
ra vno ↄſtituit. Atq; ita ↄñter quãtũ ⁊ q̃le diſcrimẽ int̃ il 29
los de pmordijs hʒ: tãtũ ⁊ tale de aĩa opinionũ diuortiũ ẽ
Sane hʒ de illoꝝ ſnĩa ſeqtur: q cognitionẽ reꝝ ad aĩaʒ pti
nẽ tãq̃ʒ ppuʒ ei⁹ mun⁹ ⁊ pẽſũ exiſtimãt: qppe q nõ viderẽt
id queadmodũ tuerent̃: niſi illã ex pncipijs ↄſtitutã ⁊ cõ
flatã dicerẽt. Uerũtñ ⁊ illi: q mouẽdi vim ceu inditã: atq;
ingenitã aĩe ſuſpicati ſũt: nõ ſine rõne vident̃ nãm aĩe de
pncipijs exploraſſe. Quid eni aut muniti⁹: aut võ ſimili⁹
eſt: q̃ʒ cãʒ vehemẽtiſſime agitãtẽ mouẽtẽq; cetera ĩ nume
rũ aliqnẽ pncipioꝝ redigẽ. Quãobrẽ nõnull' aĩa ignis vĩ
tũ q2 ignis q̃cilẽto ⁊ tenuiſſimo corpe ſit: vñ ſe q̃dãmõ in
corporeũ aſſerat: tũ q2 ⁊ mouet ſe: ⁊ ceter' motũ pſtat: qb⁹
approxiat. Democ. aũt vtrũq; moueri elegãti⁹ ⁊ lauti⁹ exp 30
mit: nã mouẽ ignẽ ceta p ſui exiguitate ⁊ ptiũ pbat: moue
ri bñficio figure efficaci ⁊ pcliuis ĩ motũ: q̃ꝝ vtrũq; glo
boſas illas ⁊ rotũdas atomos ↄſecutas volebat: ex q̃ruʒ
turba ⁊ ↄcurſione fortuita nõ ſolũ aĩam: ſed ignem q̃ʒ for
mat ⁊ efficit. Anaxagoras võ: queadmodũ retro mox di 31
ximus: nihil ↄſtant̃ decernit: idẽ aĩaʒ putet eẽ cũ aĩo atq;
mẽte: an diuerſũ: nã mõ ↄfundit: modo mẽtẽ principẽ fa

UVA. BHSC. IyR_086_3

cit: eiuſqꝫ vi ꝛ rõne omniũ rerũ deſcriptionẽ ꝛ modũ deſi
gnari ꝛ cõfici predicat: ꝑindeqꝫ ꝛ ſimplicẽ eẽ ꝛ abſolutaꝫ
ab oi mixtura. Homiomeriã vº.i.oiuꝫ mẽbꝛoꝝ ſimilitu-
dinẽ vt rebꝰ materiã ſubijci: quã mẽs digerẽt: ꝛ in q̃ tanq̃
operaref. Sed ꝛ duo hec motuꝫ ꝛ cognitionẽ neceſſario
tribuebat aio. Motuꝫ his verbis. Quom ſimul inq̃t oia
maſſali cõgeſtu coiſſent: incidẽs mẽs ſecernere ꝛ diſpo-
nere occepit. Cognitionẽ inibi ſane hoc inq̃t.i.cognoſce-
re maxime debitũ animo eſt.

32 ¶ De opinione Thaletis Alcmeonis ꝛ alioꝝ. Cap.xiiij.
Idef ꝛ Tales Mileſius mouẽdi vim aie accom
v modatã putaſſe: argumẽto ꝙ herculeũ lapidẽ.i.
magnetẽ aiatã rẽdicebat: qꝛ ferrũ trahere ꝛ co-
gẽvidẽf. Idẽ Anaximeni ꝛ Diogeni viſũ: demũ
oibus q aiam aereã ꝛ flabilẽ credũt. Utrũqꝫ.n.defẽdũt h
ſcito: nã ꝙ moueat exilitatẽ tenuitatẽqꝫ partiũ cãe faciũt
ꝙ moueaf: id eẽ igeniuꝫ aeris cõtendũt. Heraclitꝰ quoqꝫ
id qͦ rebꝰ pꝛicipiũ dedit: aie tribuit: q̇ppe q̃ caloꝛẽ eſſe
ſpirabilẽ diceret: halatus.n.vapoꝛqꝫ is vnde oia cõfici pu
tabat: nihil aliud eẽ q̃ ignis poterat: ignẽ poꝛro ꝛ mini-
mo minus icoꝛpoꝛeũ: ꝛ ſemꝑ fluidũ videri. In motu aũt
eẽ oia vt pleriqꝫ alij Heraclitꝰ volebat. Huic ſnie aderat
Alcmeon Crotoniata: qui cognomẽto Phyſicus diceba
tur. Aiam inq̃t ille imoꝛtalẽ eſſe opoꝛtet: ratione ea q a ſẽ-
per agitef: eoqꝫ ſimillima rebꝰ imoꝛtalibꝰ videaf. Mo-
ueri.n.ꝛ reliq̃ imoꝛtalia iceſſabili agitatu: ſolẽ: lunã: erro
nes: vniuerſũ celũ. Iã grauius illa: atqꝫ ĩpoꝛtuna opinio
ẽ: que ad autoꝛẽ Hipponẽ referf: aiam exiſtimari aquã.
Is eo idicio motus ẽ ꝙ rerũ oĩum genitale ſemẽ humi-
dum haberetur. Impoꝛtuna ꝛ illa Critie: q ſanguinẽ eſſe
aiam dicebat: propterea ꝙ ſenſũ: cuius vim ꝓpꝛiam eſſe
aie iudicabat: procuratione ꝛ merito ſanguinis aialibus
accidere arbitrabaf: quando ꝑtes que eẽnt exãgues: vt
oſſa: vt vngues: vt dẽtes: ſenſu quoqꝫ vacue haberentur
Quãq̃ huic dicto videnf nerui reſiſtere: qui tãetſi carẽt
ſanguie: nihilominus tamen cãm ſentiẽdi ꝑcipuã obti-
nẽt. Ac cetera q̇deꝫ elemẽta ſuos aſſertoꝛes ꝛ haurarios
habuerũt. Sola terra ſectoꝛẽ nõ iuenit. Terra nẽo ſeoꝛſũ
vel noiauit: niſi q̇s dixit aiam ex oibus elemẽtis cõſtare:
aut omnia elementa eſſe.

¶ Epylogus generis: ꝙ omnes vno ex tribus animam de
finierunt: aut motu: aut cognitione: aut tenuitate: id eſt
incoꝛpoꝛeo. Cap.xv.
33 Ex hac igif ꝑcenſiõe recitatiõeqꝫ liquet duas res
e ꝓpoſitas veteribus fuiſſe: i quas definitionẽ aie
referrent cognitionẽ ꝛ motũ. Sed ꝛ tertiuꝫ opi
noꝛ vel igratis incurrũt ꝛ cõpꝛobãt: vt incoꝛpo-
reã ꝛ ſubtiliſſimã eſſe aiam putent: ita tribꝰ momẽtis na-
turã notionẽqꝫ anime cõplectũtur: motu cognitiõe: incoꝛ-
poꝛeo. Nam q tenuiſſimis eſſe: atqꝫ adeo fugientibꝰ aciẽ
partibus animam volũt: eoqꝫ agitabilẽ atqꝫ permobileꝫ
videre vidẽtur: tanq̃ in ſomnio animã eſſe incoꝛpoꝛeaꝫ
opoꝛtere. Illud iam notiſſimũ: animã ab omnibꝰ in pꝛin
cipia relatam fuiſſe. Ab ijs qꝛ cognoſceret: ab illis vº q a
mouere omnia agitareqꝫ videref. Idqꝫ vt dixi propter ſi
34 militudinẽ illam ꝛ cognationẽ accidere. Oẽq̃ Anaxago-
ras: ſed ſolus cognationem ꝛ affinitateꝫ hanc ſuſtulit. Is
enim tametſi omnia cognoſci ab anima concederet: quia
tamen ſincerum illum ꝛ mixtionis expartẽ putabat: nul-
lam ei cum rebꝰ quas cognoſceret ſimilitudinem relinq̃
bat: queadmoduꝫ aũt intelligere poſſet res: q̇bus cũ nul-
lam collationẽ haberet: neqꝫ vlla parte ſcriptoꝝ ſuoꝛum
expꝛeſſit: neqꝫ coniecturam: aut indiciũ vllum reliquit: id
vnde ſcrutari liceret hoc: excepto vno: ceteri in id popu-
lariter confluũt: vt ex ijs facultatibꝰ quas cognoſcũt con-
ditam animã velint. Iam ij qui contraria inter ſe pꝛinci-
pia faciebãt: aiam quoqꝫ ex cõtrarijs compoſitam reban
35 tur: nam Empedocles cũ quatuoꝛ naturas ex q̇bus con-
ſtare omnia vult: ſiccitatem: frigiditatem: caliditatem: hu
moꝛem initia poſuiſſet: ſine dubio voluit eaſdem contra-
rietates in anima contineri cum dixit.
Terrea vis terras: vis humida percipit vndas.
Ether ab etherea ſentitur: ab ignibus ignis.
Sed ꝛ ij qui ex vno duntaxat elemẽto animã fabꝛicãtur:
eius quoqꝫ q̃litatem ſolam tribuũt anime. Heraclitꝰ cali-
ditatẽ: que igni cõueniat. Hippon humiditatẽ: que aque
ſit ꝓpꝛia: ideoqꝫ ꝛ denotatione ꝛ veriloquio nois altercã
tur: explicationẽqꝫ verboꝛũ ad ſuam quiqꝫ ſententiam cõ
ferunt. Alij Zeon.i.vitam appellatã dicunt: qͦ nomen id
bullitionẽ ſignificaret: ceu feruoꝛ eſſet atqꝫ ignis anima:
qua viuiſceremus. Alij animã phyſen vocataꝫ affirmãt:
quo frigus notatur: quia ad vitam animaliũ tuendã euẽ-
tatione ꝛ refrigeratione ſit opus: idqꝫ commodi per ſe re
ſpirationem accidere.

¶ Generaliter contra omnes: qui putant animã eſſe coꝛ-
pus mouens ꝛ motum. Cap.xvj.
Actenꝰ ſola decurſa nobis hiſtoꝛia eſt: que a ma 36
h ioꝛibꝰ de anime natura litteris tradita ꝛ monu-
mentis habetur: ex ijs aliqua expꝛeſſim ab ijs di
cũtur: aliqua nos ab ijs intellecta ſcrutinio con-
iectamur. Pꝛimũ vº eoꝝ ſententiam extimemus: q mo-
tũ anime veluti rem illi maxime ꝓpꝛiam gẽuinãqꝫ aſcri-
pſerũt: quiqꝫ ꝙ credebãt moueri illã quia moueret: talẽ
definitionẽ eius pꝛompſerũt: Aia eſt ſuimet mouens: aut
potens ĩpam ſe mouere. Hoc modo Plato in libꝛo de le-
gibꝰ decimo finit. Ceterũ foꝛtaſſe nõ illud modo falſum ẽ:
aiam moueri: qꝛ moueat cetera: ſed etiã ſeoꝛſum id defen
di nõ poteſt aiam a ſe aut ab alio moueri. Oẽq̃ vº pluri-
mas rõnes cõmentatio noſtra de naturali auſcultatione
cõtineat: q̇bus oſtẽditur neceſſariũ nõ eſſe moueri omne
qͦ mouet. Nunc tamẽ vel gratia claritatis: vel ꝙ in loco
id cadit nõnullas illarũ: hac quoqꝫ parte repetiiſſe conue
niet. Ais omne qͦ mouet moueri opoꝛtere: ergo aut a ſe
dices aut ab alio moueri qͦ mouet. Pꝛofecto ab alio nõ
eſt neceſſe: alioquin inq̇ſitio in infinituꝫ caſura ſit. Sꝫ ne 37
a ſeipſo quoqꝫ ꝓpter eas ruinas in quas incidere dicen-
tes id opoꝛteret: quaſqꝫ q̃ mox demõſtrabimus: ſed ipſu
ſe aliquid mouet.i.ſi ſuimet mouẽs eſt: aut parte alia mo
uet: alia mouetur: aut eadẽ mouetur ꝛ mouet. Si alia mo
uet: alia mouef: dubitatio nulla eſt quin concedere opoꝛ-
teat: aliq̇d eſſe qͦ moueat nec moueaf: qͦ illi pro impoſſi
bili deteſtãtur: quia idẽ deſerereſ a ſe: nec ſuimet mouẽs
amplius ꝓpꝛie diceref: ſed pars illius altera motuꝫ affer
ret: altera motũ acciperet. Atqꝫ hoc genere nullũ incom-
modũ ſuſcipif: ſi aialia ꝛ frutices ipſa ſe mouere dicãtur:
nã ſtirpes ꝛ frutices ab aia vegetali: cuius vi alũtur au-
ctanturqꝫ: etiã moueri atqꝫ agitari videnf. Oꝛ ſi totum to-
to ſe mouere ꝛ moueri defenderis: pꝛimũ illud vlcus eſt:
ꝙ rem indictã ꝛ incogitabilẽ compꝛobas: eiuſdem rei ali
quid ſibi cauſam eſſe: cuius eſt alij fieri poſſe: vt ſimul de
ferat ꝛ deferaf: alteret ꝛ alteref: adeoqꝫ ſimul ꝛ doceat et
doceatur: idem ſpeculamen curet ꝛ curetur: eandeꝫ inua
lentiã quo nihil dici poteſt obtuſius: illud huic non ſup-
par: qͦ inducemus hoc modo. Omne qͦ mouetur: qua
mouetur potentia eſt. Omne qͦ mouet: qua mouet actu
eſt: ſi ergo ſuimet mouens a toto ſe mouetur: erit ſimul a
toto: hoc reſpectu: tum actu: tum potẽtia: ſimul perfectuꝫ
impꝛfectũqꝫ: ſimul calidũ necdũ calidũ: ſimul ſciens ꝛ in
ſciens. Hec que nũc libamus in libꝛis: quos dixi naturali
bus fuſius explicata: exoꝛnataqꝫ vberius ſunt: inde reliq̃
petat licebit: ſi cui hec ꝑciſius poſita videbunf. Nos vº q
noſtra intentio eſt peregemus oſtẽdere aiam moueri nõ
38 poſſe: quũ omne qͦ mouef: duoꝝ generum altero moue
atur: aut per ſe: aut ꝑ aliud. Per aliud mouenf: que cum
ipſa non moueantur: in eo tamẽ ſunt qͦ mouef: vt in naui
vectoꝛ ꝛ ſarcina. Nauis ꝑ ſe: vectoꝛ ꝛ ſarcina ꝑ aliud mo-
ueri dicũtur motu nauis. Dixi motu nauis: quia alio mo-
tu moueri ꝑ ſe poſſent: poſſent nutriri: augeri: alterari. ꝛ

UVA. BHSC. IyR_086_3

locali etiam aliquo motu moueri ꝓter motū nauis. Sed
ponimꝰ vectores ſedere ⁊ quieſcere: tūc nauis (vt dixi) per
ſe: vectores ꝑ aliud mouebunt: eodē modo de accidētibꝰ
corporis ſentiēdū eſt: albedine: nigredine: pede: bipede: tri-
pede: q̄ ꝑ aliud ideo mouent: qꝛ cōtinētur in rebus: q̄ per
ſe moueant. Ea igit̄ q̄ hac forma. i. ꝑ aliud mouent: poſſūt
eſſe nec corpa. nec egentia loci ꝑ ſe. Quom igit̄ bifariam
res moueri dicant aut per ſe: aut ꝑ aliud: videamꝰ nūc vtꝝ
anima ꝑ ſe moueri poſſit. i. motū ꝑ ſe accipe: nā aut ex acci-
denti: aut ꝑ aliud poſſe aiam moueri: neqꝫ ipi diffitemur
quom illa in corpe habeat: qd̄ ꝑ ſe mouet. Igit̄ de quat-
tuor motibꝰ: delatiōe: alteratiōe: auctione: minutiōe:, ſcilici
tet. Vno ſe aīa: an pluribꝰ generibꝰ moueat: itē an omi-
bus. Sꝫ demonſtratū ē qcqd aliq̄ ex q̄ttuor illis motu non
ꝑ accidēs moueret: prorſꝰ in loco eſſe ⁊ cingi corpe opor-
39 tere. Nec eni credendū ē veteres illos: q ſubſtantiā anie
40 de motu finiūt: exiſtimaſſe aiam per accidēs moueri: ꝙ ſi
corpus ē aīa profecto propriū etiā locū ſibi deſyderat. At
qualis nā hiccine dabit̄: certe qūcūqꝫ attuleris: illuc ſe ani
ma ꝑ naturā cōferret: quō applicita appulſaqꝫ: eodem q̄ꝫ
loco ꝑ naturā quieſceret. Q. q cōceſſerit: fateat̄ neceſſe eſt
poſſe violentos quoſdā motꝰ ⁊ quietes haberi: qbus aīa
vi moueat̄ ⁊ ſtet: nā ſi aliquo naturalr̄ pergit: inde auulſa
perturbataqꝫ mouebit̄ vi cōtra naturā: Sed quales nā ob
ſecro violentos anie motus: vt quietes fingas: haud faci-
le cōminiſci eſt: etiā demētiri volētibus. Animatū corpus
ſepe vi ⁊ contra naturā moueri cernimꝰ: qn̄ alieno impul
ſu aut colliditur: aut iacit̄. Anime hmōi aliquos motus:
aut quietes nullo vnq̄ꝫ tempore vidimꝰ. alioquin ꝑ natu-
ram cōtrarij ⁊ aduerſantes motꝰ ad aīaꝫ ꝑtinerent. Dicat
aliqs animā cōtra naturaꝫ nō moueri: ſed motibus oibus
41 q̄ꝫq̄ꝫ aduerſis ⁊ contrarijs tn̄ naturalibus moueri. At nul
lum elementū cōtrarios motus agere naturalr̄ videmꝰ:
ex elemētis porro animā conſtitutam eſſe volunt: alij vno
alij pluribus: ignis ſuopte nutu ſemꝑ in celum viā molit̄:
terra ſemꝑ in mediū mūdi grauitate ſua fertur ⁊ ponde-
re: elementa reliq̄ ſuas inter hec regiones ꝑmunt. Iā ſi ne
ceſſariū putāt moueri animā: qꝛ moueat ipſa corpus: qua
ſi reciprocet ratio: nec fieri poſſit vt aliqd moueat ipſum:
niſi prius moueat̄: ſeqūes ē ⁊ ꝓbabile eodeꝫ motu moue-
ri corpus ab aīa: quo ipſa mouet. Q. ſi hoc ſeqt̄r cōtra
q̄ꝫ cōmeat: verūqꝫ eſt motu quo mouet̄ corpus eodē moue
re ſe animā. At corpus locali mouet̄ motu: quare etiā ani
ma ſeu tota: ſeu pars eius motu locali mouebit̄. Q. ſi eſt:
modo corpus ingredit̄: modo rurſus egredit̄: qua cōmi-
gratione ⁊ mortua quoqꝫ animalia reuiuiſcere ⁊ exuſcita
ri contingit.

¶ Cōtra Theophraſtū: q rōes Ariſtotel̄ repꝫhēderat. C. xvij

Ed reſiſtit huic loco Theophraſtus in ijs libris
in quibꝰ tractat locos ab Ariſtotele ante tracta-
tos. Non eodē inquit mouet̄ aīa motu: quo mo
uet ipſa corpus: Iudicia: cōprehenſiones: aſſen-
ſiones ſūt anie motus: locales v̄o ſūt corpis. Preterea ne
q̄ retortionē illā videri ſeriā neceſſariāqꝫ: vt. ſ. eo motu: q̄
corpus mouet̄: eodem moueri animā ſit neceſſe: nā trahi
tur lignum ab homie: nō tamē contra homo videtur tra-
hi ligno. Item vapores vi ſolis in ſublime rapti rectis an
gulis ſubuolant: ſol ipſe verſa vice nō rapit̄ nec in lineaꝫ
mouetur: ſed in orbē ⁊ circulū. Solutio ē. Primū demō-
ſtret ille iudicia ⁊ aſſenſiones eſſe motus. Hoc nūq̄ꝫ ꝓſta-
bit vtiqꝫ: ſi definitionē motus recipit: quā ſupra nos attu-
limus. Motū eſſe cōtinuū ⁊ attendi cū tempore: ex indi-
uiduis motiōibus nō componi: de potentia ad actū cōfer
ri: ⁊ duꝫ confertur obiter retineri potentiā. Quorū ille oi-
um tanq̄ꝫ videtur oblitus: qd̄ eo magis mirari ſubit: ꝙ il-
le edito cōmētario amplexus eſt omīa q̄ de motu ab Ari-
ſtotele inuenta oſtenſaqꝫ ſūt. Ceterū hoies qui lignū tra-
hunt: ⁊ ſol qui in girū torquet̄: quo motu mouent: eodem
etiam motu mouent̄. Mouent adeo ⁊ mouent̄ motu loca
li. Q. ſi alio motu numero aut ſpē mouent̄: nihil ad rem
nec eni tenere aliud Ariſtoteles voluit: q̄ꝫ vt id qd̄ locali
motu mouet: ſi ꝓpterea ꝙ mouet etiā mouet̄: neceſſe ſit ēt
ipſuꝫ q̄ꝫ motu locali moueri: ſꝫ neqꝫ hoc neceſſariū. Theo
phraſtus putabat ſi motu locali aīa moueret̄ cōmigra-
re illam poſſe ⁊ mox remigrare in corpus vnde ſel' exiſ-
ſet: nā ij qui aiam ſpiritū eſſe ⁊ aurā quandā rebantur: vt
motum inquit loci cōciderēt anie: tamē opinor id negaſ-
ſent remeare: aut regredi poſſe: q̄ ſemel eſſet egreſſa. Sꝫ
optime vir pace dixerim tua: neqꝫ hoc recte: neqꝫ ijs con-
ſentanee: que illi met opinant̄: naꝫ ſi poteſt exire copus e
corpore: cur non ⁊ denuo poterit ingredi. Quom hꝫ in ce
teris oibus locis: vaſiſqꝫ fieri viſitet̄. Sed adhuc zenoni
relicta eſt anſa dicturo ꝓpterea ingredi aiam non poſſe
rurſum in corpus: quia tota eſſet toto corpi innexa ꝑmi-
xtaqꝫ: eo confieri: vt ſine diſſolutione mixtiōis eius: cuius
vinculis continet̄ exire nō queat: diſſoluta mixtione itra
re nō poſſit. Verū eos qui animā in corpe tanq̄ꝫ in vaſe q̄
dam ⁊ loco conſtituunt: nullū ꝑfugiū ſubleuat quin cogā
tur fateri: animalia ſemel obita extinctaqꝫ animari denuo
poſſe ⁊ ad vitam redire: qd̄ genus maxime periclitantur.
Democritici ⁊ omēs q aquā aut ignē aīam effecere.

¶ Sentire ⁊ itelligere nec motꝰ eē: nec aie motꝰ. Ca. xviij

Taqꝫ illi tot ⁊ tātis rōnibus reuicti tandem con- 42
cedant nullo motu corporali aīaꝫ moueri niſi ex
accidenti: hoc ē: qꝛ id in quo eſt moueat̄: atqꝫ hos
motus nihil vetare quin aliunde afferri miniſtra-
riqꝫ videantur. Quō eni animal vi aliqua agit̄ neceſſe eſt
animam quoqꝫ impulſus illius ꝑticipē fieri cōcedāt. Hoc
inq̄ꝫ oportet inuitiqꝫ cōprobent. Illud ſi volūt tantiſꝑduꝫ
viderimus tueant̄: motibus aie: qua aīa eſt: ipam a ſe mo
ueri: eoſqꝫ motus inſitos eſſe anie ꝑ naturā: cieriqꝫ ab ea
tanq̄ꝫ interiores ac ſuos: ita fieri vt hoc genus motus aie
ab alio preſtari non poſſint extra: q̄ꝫ ſibi a ſe. Sed amabo
doceant q nā iſti motus ſint ſui peculiareſqꝫ anie: nū ſen-
ſus? at ſenſus ſine ijs q̄ habentur extra: qꝛ tanq̄ꝫ fores ⁊ fe
neſtre ſunt animi: vim ſuam exercere nō poſſunt: nū ap-
petitus? at hic rapit̄ trahiturqꝫ ab his rebus: q̄ appetunt̄:
num intellectio: at intellectio pendet tota ex ſenſibus qꝛ
ſine viſis imaginibuſqꝫ nō ꝑficitur: ſed cōceſſo qd̄ volunt
hec ab anima ꝓficiſci ſola: conſequēs iccirco nō dāt. Que
ro enim de illis cōtinuos eſſe eos: ⁊ an exerceri defendāt
in tempe. Et hercules nō poſſunt: nec q̄ ſūt motus: q̄ꝫob-
rem ſi iſti neqꝫ motꝰ ſūt: neqꝫ ab aīa ſola ꝓueniunt: cōmi
niſci aliud genus oportet: qbus aīa moueri: ⁊ q prodire
de ea ⁊ peculiares eius eſſe dicant̄. Plane ijſdem motibꝰ
ipſa a ſe ⁊ ab alio moueri nō pōt: nihil ei eſt qd̄ ꝑ ſe ⁊ extri
ſecus ſimul haberi poſſit: aut ꝙ ſimul ⁊ ꝑ ſe ⁊ ꝑ accidens
alicui cōpetat: nā neqꝫ fluuijs ſūt motus: neqꝫ flammis ſui
vtroqꝫ reſpectu ſimul conueniūt: q̄ eni ꝑ ſe inſunt in aliq̄
ſeparari nō poſſunt: nec cām extrinſecus accidentē requi
rūt. Sed occurrit̄ nō videri ſenſum a ſenſilibus moueri:
ſed ſenſilia id agere ⁊ habere rationē talē vt ſine ijs ſenti 43
ri nō poſſit. Senſum araneis eſſe ꝑſimileꝫ: que muſcas cu
lices ⁊ aſilos in pedicas telarum incidentes irretitaſqꝫ ag
grediunt̄. Id nō beſtiolaꝝ facit infelix acceſſus: q̄ꝫ q̄ꝫ ſine
acceſſu illo nō craſſantur aranei: ſed vis eiꝰ generis inſi-
ta ⁊ cibi cupedia. Eodem modo ſenſilia quō in machina
menta ſentiendi. i. ſenſorias ꝑtes incurrerint: ad cōprehē-
ſionem ſui ꝓuocare admonereqꝫ animū. Sed ſi quem iſta
exemplorum ſubornatio mouet a me illud ſtat: ꝙ quēad-
modū culex phalangiū excitat ⁊ venatorē captura: poſtre
mo omē cōcupiſcēdū id a q̄ cōcupiſcit̄: ita ⁊ animā moue
ri ab illis dicendū: q̄ extrinſecus accidūt ſenſibꝰ. Ceterū
ille ipe q ſibi hoc exemplo tā placet cōfeſtim labat: ceu pe
nitendū quid dixerit ⁊ ab araneis pauimēto applodit̄ur
eandem inquit rōnē habet res viſilis ad aſpectū quā pa-
uimentū ⁊ ſolum ad inambulātes. Q. q̄ꝫ ridiculū ſit ſtati
agnoſcitur: qui eni fieri poteſt vt ſenſilia ſint loci aut con

ceptacula functionū ſenſus:nōne irritamēta potius inci/
tamētaq; ſenſuū videntur? qđ quidē latius patet in concu
piſcentiis appetitiſq;. Om̄e eni appetibile ꝓpe eſt vt appeten
tem vim ducat ⁊ trahat:nō vt fundus ſit ⁊ capacitas aliq̄:
in q̄ ꝑneceſſe ſit deſideria ⁊ appetitiōes anie cōtineri.

¶Si motus ſit eſſentia anime:futurm vt anima mouendo ſe pereat. Capitulum. xix.

p Reterea quero motib⁹ iſtis moueri animā tāq̄
animā:an tanq̄ aliud putēt. Si tanq̄ animā: qđ
iam ⁊ fatenẜ:quēadmodum id qđ a calore muta/
tur recedit a calore:⁊ id qđ ꝑ locum moueẜ rece/
dit a loco:ita ⁊ animā q̄ moueẜ in eo ꝙ aia:cōtingat ab eſ/
ſentia ſua recedere:nā nos qui animā moueri ex acciden
ti volumus:ſiue is motus in loco:ſiue in qualitate:ſiue in
magnitudine habeat:illas anguſtias nō ſubim⁹: nec con
cedere cogimur motū anie exitum ⁊ receſſum eſſe ab eius
eſſentia:ſed ab vno accidente:ꝑ qđ mutaẜ. At ij qui moue/
ri aniam tanq̄ aiam putāt:quom motum anie quaſi ſub/
ſtantiā eius eſſe definiant:neceſſe ē plagam illā accipiāt:
quā nos alioquin facile repellimus. Si eni moueẜ tanq̄
ania:⁊ in eo ꝙ ania:atq; hic motus ſubſtātia eius ꝯcediẜ.
quo moueẜ in eo ꝙ ania:nullū effugiū eſt: quin ania dū
mouetur ſuā ſubſtantiā deſerat. Ut eni flamme flabra flu
mina:quorū in eſſentia mot⁹ eſt: neq; puncto quidem tē/
poris:in eadem ſoliditate ꝯfirmatiōeq; permanēt. Flumē
niſi fluat nō erit amplius flumē:ſed aq̄ aut colluuies: fla/
bra niſi flentur nō erūt flabra:ſed aer aut vapor. Nihil ei
aliud ventus eſt q̄ fluctus aeris:ita neceſſe eſt vt anie mo
tus qui eſſentia eius ē:in ꝯtinuo lapſu fluoreq; habeatur.
vnde igiẜ plurimarū rerū memoria? vnde cōſtantia: ac te
nacitas diſcipline. Hoc ꝯcedit ille quidē ⁊ fateẜ motū eſſe
ingeniū ⁊ eſſentiā anie:ſed quāto inquit illa plus moueẜ
et agitatur:tanto id largius efficit:ne deſeraẜ a ſe: neue a
natura ſua ⁊ ſubſtantia cōcidat. Uita eni ait ille motus eſt
et viuere idem in aia eſt qđ moueri:ſed ꝗ hec dicit: diſcri/
men:qđ inter motū ⁊ actionē habeẜ:ignorat. Sed ne illđ
quoq; intelligere videtur agere ⁊ gerere id:cuiq; qđ datū
et iunctū natura ē conſeruare naturā agentis:⁊ actionem
illā perſeuerātiā eſſe eius a q̄ prodeat: ad quē modum vi
ſio ad viſū:auditio ad audituū refertur. Contra moueri ẜm
id qđ natura tributū ſit:id eſſe diſtrahi ⁊ remoueri ab ea
ſubſtātia:ex q̄ mouetur: ex quo ⁊ ꝑnicies ⁊ exitiū ſequiẜ.
Item actiōes momēto eduẜ ꝑficiunturq; viſio: auditio:
intellectio. Motus attēſionē porrectionemq; tꝑis exigit.
Eſt enim motus inchoatio ⁊ rudimētū actus:quippe qui
abſolutiōe careat atq; inſtabilis ſit:nec vnq̄ in vno fixus
nō in loco ſi ꝑ locū agaẜ:nō in magnitudine:ſi ſuꝑ quātita
tem ſit:nō in ſubſtantia ſi ſcđm ſubſtātiā fiat:qualis flumi/
nibus ⁊ vento. Nam celeſtia corpa propterea incorrupta
ſunt:q; ꝑ locum nō ẜm ſubſtātiā moueẜ:ita eorū natura
ſemꝑ eadem ē:in alio tamē atq; in alio ſicut ſemꝑ videtur.
Q;ſi id qđ nos actionē ſenſuum appellam⁹: motū tu vo/
cari cōtenderis: de noie nihil contraibo: licet eni oibus
vocabula arbitratu ſuo interꝑtari ⁊ fingere: ⁊ generibus
abuti ſpecierū loco. Species porro actionis ē motus: nā
ſi motus ē:actio eſt:nō itē ſequiẜ vt motus ſit: atq; hoc ſe/
piſſime vſurpatū a Platone cōperio. Q;obrē de voce nẜ
lum nobis certamē ē:de rebus ſūma diſſēſio:nihil eni tam
diſtat ab aliquo q̄ inter ſe actus ꝑfectus ⁊ imperfect⁹. Ue
rū ij qui moueri aiam ſuſpicati ſūt: ipam qdem aiam ꝑ ſe
moueri nūq̄ opinor cōſpexerūt ſed quom aial moueri vi
derēt:dixerūt aiam eſſe ꝑmā q̄ moueret. Cōtingebat aūt
hoc illos credere argumēto plurimarū rerū:qđ ſub con/
ſpectū cadebat:fere eni nihil mouet:qđ nō cōtraq; moue
ri cernaẜ. Porro ſi iccirco mouetur ania:q; cā motus eſt
corꝑi:ſequiẜ etiā vt quieſcere debeat: q; cauſa ſtatus ⁊ ge
tus eſt corꝑi. Nō ergo plus pōt ad animā mot⁹ ꝑtinere q̄
quies. Ex qbus ꝯcludiẜ vim aie ⁊ rationē eius eſſentie in
motu ꝯtineri nō poſſe:nullū quoq; ſempiternū ⁊ inceſſa/
bilem agitatū eē:quo ſe ania moueat:nam ſi id eſſet:ratio
cur ania lia interim quieſcerēt:afferri nō poſſet. Atq; hec
q̄q̄ cōtra eorū opinionē dicūtur:q motus quoſdā incor 44
poreos anie ſomniabant:in Democritū tñ cōuenire etiā
videnẜ:qui hanc ꝑtē apertius peccat: nā atomi ille:ex q̄
bus animā cōficit ſemꝑ agitanẜ:nec vnq̄ cōmittunt quin
alias moueant. Plane ij q moueri ꝑ locum aiam:⁊ moue
re ſubinde corpus affirmāt ꝑſimile ⁊ proximū quiddam
cōmento illi videnẜ afferre:cui⁹ philippus:q mimos ſcri
pſitauit:meminit:apud quē legitur machinatorē fabrice
Dedalum ligneolā Uenerē feciſſe:q̄ fuſili argento infuſo
agitaret ſe ⁊ geſtus moueret. Inuenit huic cōpendio fa/
brum confine Democritus:q̄q̄ meo quidē anio luce ipa
clarius erat videre:moto aniali:animā q̄ intus eſſet ꝑ lo/
cum moueri nō poſſe:ſed ſimul deliberauiſſet conſtituiſ/
ſetq; ania:ad numē eius tanq̄ neceſſarios motus alias et
iperatos capeſcere.

¶Spēaliter cōtra Thimeum:ſiue Platonē. Ca. xx.

v Ideri poteſt etiā Thimeus de ania locut⁹ vt De 45
mocritus:nā Thimeus ⁊ moueri animā dicit et
moueri indē corpus:cū eni ania ferrūinata ⁊ ad
dicta ſit corꝑi cōſtitutaq; interius ex elemētis:de
mū diuiſa ꝑ armonicos numeros ſuo motu raꝑe corpus
diciẜ:ipa vno motu q ſiti orbē moueri. Sane dubitari nō
poteſt Platonē ex ijs Dialogis:quos ſcriptos reliqt: ani
mam eſſe corpus putaſſe:alioquin nec Ariſtoteles cōtra
Platonē iuehiẜ:ſ; ꝯ Thimeū:q ſiue corp⁹ eē circulū cre/
diderit:ſiue quō corp⁹ eē ñ crediderit crederet:ita tñ ei ap
pellare collibuerit:certe reddē rōnē dbuit:aut cur ita ſen
tiret: aut cur noie abutereẜ:ꝑſerti quū nō ſit equū i altiſſi
mis philoſophie qōib⁹ aliud ſentire: aliud dicere. Cū ei
ſemꝑ digna res hoie ē:ne a mēte vba diſſentiāt: tū id ma/
xime in rebus obſcuris ⁊ creperis obſeruandū:q̄ ea que
ſuopte ingenio remota ⁊ cōdita videanẜ:verbis illuſtrib⁹
et q̄ maxime pōt declarantib⁹ vendicētur a tenebris. Pre
cipue vō id a nobis exigendū exq̄ſitius ē:q neq; animam:
neq; multo magis mētē eē corpus cōcedim⁹. Tractanda
vero nobis eoꝝ opinio accuratiſſime ⁊ religioſe etiā vide
batur:q om̄ia hec:q̄ ſub aſpectū ⁊ oculos recidūt ⁊ ſubie
cta ſūt nobis ab ania reſpuūt diuinā quādā ⁊ celeſtē natu
ram adhibēt:eque anim⁹ atq; mēs ſit. Probabilis me her
cle ⁊ ratiōe nixia ſentētia. Nā apud Platonē vehiculum
illud rarū ac ſplendidū:nihil aliud q̄ ingeniū equo ani/
mus conſtet:oñdit. Apud Ariſtotelē quoq; naturā quādā
anie tributā inuenias:q̄ quito corꝑi proportione reſpon/
deat:quā ⁊ ad om̄es animaliū anias ꝑtinere cenſuit:certe
ſupinas illas opiniones:q̄ aiam aut ignē:aut aquā faciūt:
aut ſanguinē:aut atomos rotūdas ⁊ leues inceſſere aut i/
pellere nr̄a laus ē:q; in id qs ingenio vtcūq; pingui atq;
tardo:nedū Ariſtoteles vir tātus diligētia ⁊ doctrina ſuf/
fecerit. Proinde ſi Ariſtoteles:q ſniam venuſtiſſimā ⁊ q̄
uiſſimā ⁊ ꝓxie accedētē ad veꝝ repehenſur⁹ taxaturuſq;
erat:illuſtrem in phia ꝑſonā citauit:cui ⁊ Plato dialogos
ſuos aſcripſerit:nemo ei tanq̄ male aniato in Thimeum
aut in Platonē iure ſuccenſeat. Fere ei tota ei⁹ oratio nō
in hominū ſed in ꝯfutatiōe opionū verſaẜ:⁊ ſi ex ijs q̄ ſcri
pſerint ſuſpicari licebat:id ſe qđ ſcriberēt ⁊ ſentire:vt cum
meminit ⁊ repetit Plato ea:quoꝝ auctor Thime⁹ fereba 46
tur. Opifex inqt:anie de⁹:quō illā creauiſſet rectam. Po
ſtea ꝯuertit ⁊ deflexit in circulū:mox q; directio ꝑor in la
titudinē diffundebaẜ:medio dorſo circulū diſſecuit: qui
duos duplici nexu ſerieq; dehiſceret:vn⁹ q ambiret exte/
rius:alter q iteri⁹ habereẜ. Cū q intus eſſe rurſum cōmi/ 47
nuit ⁊ circulauit in ſeptē:ꝓpterq; hoc torqueri celū inqt:
atq; in orbē moueri oportuit:q; circulus eē ania ꝓbareẜ
Iā cōſonātes q̄ ⁊ varios cātus cieri motu:q; ipa ⁊ anima
q̄ celū moueret intētiōe q̄dā ꝯſonātiū numeroꝝ:velut in
fidibus q̄ harmonia dr̄ diſtingui ꝯſtareq; crederēt. Duas
eni rōes haberi:qb⁹ ania in collatiōes ⁊ ꝓportiōes muſi

UVA. BHSC. IyR_086_3

cus diuidi oporteret. Primā vt ipa concentus illius ſen,
ſuz ſibi haberet: ſibiq; poſſidēt. Alterā vt p hoc celo emo,
dulatos ⁊ ꝯſonātes motus afferet. Sane pmo loco id re,
prehendimꝰ: ꝙ animā magnitudinē faciūt: tanto grauiꝰ
ꝙ de rationali loquunt. Nā aiam mūdi talē eſſe Thimeꝰ
vult: qualis eſt ſola nudaq; mens: nullis vt viribus a iijs:
ſenſu appetitiōe iraſcētia ei ſit corpus: q̄s cetere anialium
ad diijs ſecūdariijs poſt intextas accumulataſq; obtinent.
Eo fit vt poteſtates hoc genus in orbē moueri nō dicant.
Nam ſenſus p directū foras pfertur ſilr ⁊ appetitus. Ho
rū igitur rōnē q animā aut mētē eſſe magnitudinē volūt:
ſiue circulū: ſiue globū intelligāt: aliqd de cauſis impro,
bamus. Primū ꝙ magnitudo ois cōtinua ē: ⁊ qꝛ cōtinua
etiā vna: ⁊ ꝙ eius pticule in cōem terminū finiūt in eoq;
copulant. Intellectus alio genere vnꝰ: alio cōis eſt: ſi mō
ꝯtinuꝰ dici aliqua rōne pōt: nā de ſequētibus libris pba,
bitur quō idem ſit intellectus ⁊ intelligētia: De intellectu
agēte nūc loquor: eo mō quo ꝯtinua eſt intelligētia: eodē
cōtinuū eſſe intellectū oportet. Sed intelligētia idē ē ꝙ in
telligibile. Intelligibilia porro vna ſūt: ppterea ꝙ cōſe,
quuntur ſe: vt numeri nō vt magnitudo. Quom eni hec
poſt illud intelligo: tū diſcreti ſint actus: nec attinētur: ſʒ
deincipes ⁊ cōſequētes ſūt vt numeri. Aliqñ ⁊ plres actus
in vnū aliquē deſinūt: vt in cōcluſionē ppoſitiones ⁊ ſum
pta. Nō ergo vni ſūt actu: qꝛ aut cōtinui ſint: aut ad vnum
terminū copulent: ſe eo mō quo dixi: Si itaq; intelligibi
lia ⁊ actus intelligendi hac tm̄ forma vnitatē habēt: ſeq̄s
eſt vt intellectus q̄z hac tm̄ forma ſit vnus: ſiue ita vt oio
careat ptibus: q̄lis definitio pmorū pncipiorū habetur: ſi
ue ita vt nō quēadmodū maugnitud ꝯtinuus ſit: ſʒ quēad
modum numeri q p ordinē quēdā ac ſeriē digerātur: vt ſi
vnitatē pmo loco cōſtituas: deinceps binariū: tum dein,
de ternariū. Preterea ſiue ille Thimeus: ſiue Pythago,
ras fuerit indigna plane autore ſuo ſnia eſt: intellectum ⁊
mentē dimēſum ⁊ magnitudinē dicere: nā q̄ pacto intelli
gat intellectus ſi magnitudo eſt: pſertim quom ei vt putat
Thimeus opus ſit cōtactu pterq; acceſſu ⁊ ppinquatiōe
quadā ad res q̄s apprehenſura pcepturaq; ſit. Aut enim
ſingulꝫ ptibꝰ ꝯtigit: qbꝰ rē totā itelligit: aut nō ſingulꝫ ptibꝰ
ſʒ toto curuamie circli: aut ſinglꝫ ptes itellectꝰ ſinglas ptes
rei: ⁊ totus totā tangit ⁊ tangēdo intelligit. Si pmū. i. ſi ſin
gulis ptibus tangendo rē totā intelligit: quom ptes hmōi
neceſſe ſit: aut puncta: aut magnitudines ſtatui: ſi mō par
tes rei appellande ſūt puncta. Si pūcta cū hec innumera
bilia in quaq; re infinita habeant: cūq; oēe infinitū imp,
curſile ſit: nihil vnq̄z intelliget: ſi magnitudinē. i. ſi ptes il
le que tangūt rē dimenſu aliquo ⁊ magnitudine diffundū
tur fiet vt ſepe: imo vt infinities rē vnā intelligat: qd tamē
ſatis ſit ſemen intelligi. Nec eni bene ſit ſemp: qd ſepe ſit:
nec idem ē bene qd ſepe. Nā verū haberi inueniriq; pōt
etiā ſi ſemel intenderis. Si ergo ſufficit q̄libet ex pticulis
tangere: qd eſt opus motu: aut amplitudine aliq̄. Id enim
ad cuiꝰ ꝯſtitutionē abſolutionēq; nullꝰ ē vſꝰ magnitudis
ſuapte nā expers magnitudinis eſſe debet: etiaʒ ſi diuidi
aut diſtrahi ex accidēti poſſit. Hec eni plus habet albedi,
nis ꝙ bipedale albū eſt: q̄z qd pedale neq; tripedale: Qꝫ
bipedale: qꝛ amplitudo ⁊ mēſus ad eſſentiā ⁊ ſubſtātiam
qualitatū nihil ptinet: ſed albedo q̄tenus albedo eſt indi,
uidua eſt: ⁊ in re diuidua. i. in magnitudine continet. Ita
de intellectu eiuſq; vi ⁊ ptāte ſentiendū ē: in quo ſit circuli
illius ⁊ magnitudinis maior minorq; portio. Eodeʒ mō
intelligūt nimirū magnitudo ſupfluit: nec q̄cq̄z ad naturā
intellectus cōfert: ē enim natura eiꝰ ⁊ ſubſtātia ipe actus.
Sic quaſdā res momēto exiſtere: at fieri dicimꝰ: qñ ad p,
fectionē illaꝝ nulla pfunctio tpalis exigit. Si ſm dixerit
id eſt nō ſingulis ptibus tangere: ſed toto curuamine: atq;
ita intelligere intellectū: ſciſcitor q̄ rō illos tm̄ vrgebat: vt
illū attactū ad reꝝ cognitōeʒ necriā dicerēt: aut quēadmo
dū accidat vt ex pticulꝫ q̄ ipe nihil intelligāt conſtet: itelli
gere tñ poſſe videat. At q: ſi pp hāc vnā cāʒ tāgit: vt itelle 48
ctꝰ intelligat: tangit aūt ptibus: nō ne oʒ: vt pmū ptibus il
lis intelligat. Qꝫ ſi neutrū hoꝝ placet: pedem referant ⁊
tertiū teneāt: hoc eſt ſingulas ptes rei a ſingulis ptibus in
tellectus ⁊ totā a toto cōtingi. Sed ⁊ hoc q̄ʒ illa ratio rep,
hendit: ꝙ ſi ita dicat: nō relinquit facultas: q̄ res indiui,
due poſſint intelligi. Sūt aūt plurima ex iijs: q̄ intelligi,
mus indiuidua. Sed qd hec tā diſquiſita: atq; ſcrupuloſa
oratione pſequimur. Quis nō videt: ſi magnitudo intelle
ctus ſit: intelligētia vō tangendo pueniat: fore: vt neq; p
punctos: neq; p magnitudinē oia poſſunt intelligi. Nō p
punctū: qꝛ diuiſilia pūcto cognoſci nō poterūt qñ impoſ
ſibile eſt vt indiuiſilia diuiſilibus aliq̄ pportionis iunctio
ne collatione ue cōgruāt. Nō p magnitudinē: qꝛ ꝙ diuiſi,
le eſt: vt indiuiſibilia cognoſcant cām habere nō pt. Alio,
quin apertiſſimū eſt: vtrūq; genus ab itellectu cognoſci.
Quare ſit vt neq; magnitudo eſſe poſſit: neq; opus ei ſit
ad res intelligendas tactu: ſed alia pculdubio nā eſt eius
preſtātior aliquāto atq; diuinior ab oī amplitudine ⁊ mē
ſu corporeo libera atq; indiuidua qdem cōprehendit: qꝛ
et ipe indiuiduus eſt ⁊ expers magnitudinis. Diuidua ve
ro: quia vi ſua cōtrahit ⁊ ſequeſtrat: ita vt tāq; indiuidua
poſſuut intelligi. Nā qd h̄ vbo qd ſit rē eſſe ſignifico. i. ra
tionē ⁊ formā ipe cōmunit: ipe indiuiduā ⁊ ſimplicē facit
et pme finitiōes ipe ſunt forme: quas ille in materia poſi,
tas a mā pmū exoluit: demū intelligit. Sed ne quis angu
lus relinquat. in quē illi ſe condāt: dicat ei aliqs nō agno
ſcunt hoc platonici nec intellectū eſſe circulū: ⁊ magnitu,
dinē putāt: ſed diſſimulare nō pñt. Qui eni intellectū in,
telligere circūactu fatent: ſtati cōcedant intellectū eē cir,
culum ⁊ magnitudinē oportere. Si eni aliter intelligant
q̄z circūactu: quur tā temere orbicularē motū intellectui
aſciſcunt. Si vō circūactu qd ⁊ pdicāt: nō pōt videri non
circulus: ⁊ magnitudo: q̄ ita ferat: qñ pſentim hoc ꝯſiliū
deo fuiſſe teſtant cū circinaret. i. cū de recto in circulū rē
formaret: qd ñ aliter ei accidere itelligētia poterat. Itaq;
neceſſariū eſt hec q̄ attulimꝰ incōmoda ſuſcipi ab iijs: qbꝰ
id de intellectu videt: aut eni puncto intelligere illū opor
teret: aut p magnitudinē. Si puncto: diuidua ⁊ ſectilia nō
cognoſcet: ſi p magnitudinē: diuidua nō attiget: ſed ⁊ cir
cūactus ille quō ſit ppetuus itelligentia q̄z ppetua ſempi,
ternaq; erit. Aut igitur ſemp intelligit eandē rē: aut cōua,
riat. Si eandē: maior ei cum qete q̄z cū motu cognatio ē.
Si cōuariat: quō id tueberis ſi circūactus ⁊ cōuerſio ſem
per eſt vna. Preterea intelligentia: aut nūq̄z aut aliquan
do pficiet. Si pficiet: ceſſabit motus: ſi nūq̄z pficiet: nunq̄z
etiā intellexiſſe videbit. At nōne oēs intelligētie certi ſūt
fines? ſiue illa in actione ⁊ vſu verſetur: ſiue in cogitatiōe
⁊ cōſpectōe ſola ꝯſiſtat. Actiua ois ad aliud ptinet ⁊ alteri
us gratia eſt: eoq; habet extremū. Spectatiua q̄ʒ vltimuʒ
inuenit: qm̄ eiiſdem illis rōnibus ſe terminauit: qbus in
cōtemplādo ſpeculandoq; vtit. Ratio omis aut definitio
aut demōſtratio eſt. Omis definitio cōcluſa finitaq; ē: nul
la demōſtratio pōt infinitā progreſſionē habere: qꝛ neq;
reflectitur: neq; ppoſitiones ſemel aſſumptas retractat:
ois ſcia ſimilis directo iceſſui ē.

¶ Item contra eundem. Caplm. xxi. 49

p Rorſus videt motꝰ ſi habet in aio potiꝰ haberi
ꝯtra naturā: qppe q actiōibus eiꝰ obſtrepat ipe,
dimētūq; ⁊ remotā afferat. Eſt ei opus mētis qe
ti: q̄z agitatiōi ſilius: neq; intelligētia mō ſimpli
ciū termioꝝ: ſed etiā ea: q̄ ad rōnē ſyllogiſmi ptinet: ſtatiʒ
potius quēdā pre ſe fert ēt ꝯſiſtentiā ⁊ in ꝯclōne: q̄z trāſitū
aut receſſū illius qd demōſtrat. Hac de cā abſtemi purga
tius ⁊ vibracius: q̄z temulenti cognoſcūt. Itē ſilentio no,
ctis q̄z interdiu: corpe inoffenſo q̄z ꝯturbato: ſenecta etate
q̄z iuuenta: qꝛ iuuenū corpa plurifario motu intereſtuāt.
Motus igit abiūctior alienorq; ē ab anie: natura: q̄z ſtatꝰ
quare neq; beatū pōt neq; ppetuū dici: qd egre ⁊ cū labo

UVA. BHSC. IyR_086_3

re ſit. Violentū ⁊ coactū intelligere: qᵹ q̄d cōtra naturā ali
cui eſt. Qui motū eſſe ſubſtātiā anīe putāt: neceſſe eſt fate
antur ſubſtātiā anīe officere ⁊ fraude eſſe actionibꝰ ⁊ fun
ctionibus aīe. Preterea ſi motus ꝑ eſſentia intellectui ē:
quo mō intelliget res: q̄ motu ⁊ mā vacēt. Hec aūt rō con,
tra nos recurrere nō pōt: q̄zuis eni imobilē eē intellectū
dicamꝰ: afferre tñ poſſumꝰ queadmodum ea q̄ȝ q̄ in mo,
tu habeanſ intelligat. Nec eni intelligit q̄tenꝰ mouentur:
ſed q̄tenus eandē formā ⁊ ſpeciē obtinēt: nec ſm nām: ſed
ſm formā intelligit: etiā ſi res innexam mām habeāt. Sed
queras ecquid ipm motū intelligat: intelligit hercules ſꝫ
eodē mō q̄ cetera: qꝛ. ſ. formā ipſam ⁊ rōnē motꝰ intelligit
vtcū motū talem aut talem actū eſſe declarat. At ij q̄ motū
eſſe ſubſtantiā aīi arbitranſ: difficile poſſunt mōſtrare ra
tionē quā imobilia ſub ꝑceptionē animi veniāt. Deinde
nōne laborioſiſſima res eē videſ: aīaꝫ detineri arceriqꝫ
corpe: tāq̄ȝ neruis ⁊ vinculis cū ſoluta corpe ⁊ beatior ſit
futura ⁊ ſuis opibus vti liberius ⁊ vegetius poſſit. Jam
hec noxia fugiēdaqꝫ anīe cōiunctio videaſ: ſi locupletiꝰ
ei ſit expediri ⁊ migrare ꝺ vita. Jta p̄clare agi ac decidi cū
50 aīa: ſi ei q̄ȝ ociſſime miſſi ꝯtingat ⁊ cōmeatꝰ a corpe. Que
ſentētia pleriſq̄ȝ cū veteribus placuit: tum etiā hoc eui ꝓ,
batur. Porro in plenū. q̄ hoc dicāt: non vident ſe animas
animaliū q̄ȝ hominū p̄ſtantiores eſſe facturos: ſi ille p̄it a
corpe ablegari exoluiqꝫ: humana nō pōt. Sed ⁊ cā ea ꝓ,
pter quā ſtatuunt aīam in circulū moueri quātum con
iectare licet de ijs: que diſſerūt: delitéſcit adhuc in obſcuro
q̄ȝ eſt. Nā ſi verba ⁊ ſcripta eoꝝ attēdas originalis anime
ſubſtātia nō eſt orbis: ſed que p̄us in rectā lineā formata
erat reuocata ad incudem ē ⁊ in circulū cōtorta. Jta prior
ac potior anīe natura directio q̄ circulus fuerit: quaſi eni
ex accidenti atqꝫ extrinſecus circulata ē: nō vt eſſe inciperet
aīa: q̄ppe que iā extabat: ⁊ cōfirmatiōe habebat: ſꝫ vt age,
re cōſonātes motus poſſet. Alioquin ⁊ illud peccāt p̄po,
ſterum: q̄d corpori tribuunt cām motuū anīe: nō anīe mo
tuum corpis. Sed ne in eo q̄ȝ laudamꝰ Thimeꝰ videſ q̄
facile paſſus ē deſyderari a nobis rōnē: cur anīe vberius
et p̄clarius eſſet moueri q̄ȝ quieſcere: aut moueri hoc ge,
nere: q̄ȝ illo. Atqui hoc maxime in opibus adeo querēdū
prodendūq̄ȝ eſt.

Animā nō imigrare cuilibet corpi cōtra antiquos: q̄ ni,
51 hil de corpore dixerūt. Cap. xxij.

i N eo q̄ȝ ⁊ Thimeum ⁊ plurimos: q̄ de aīa ſcri,
pſerūt coarguēdos puto: q̄ quom ānecterēt ani,
mā corpi: in eoqꝫ collocarent: nihil vltra ꝓgreſſi
ſunt miro in reliqua ſilentio q̄ ad cōmentationē
iſtā maxime p̄tinerēt. Nā nec queadmodū affectū diſpo,
ſituq̄ȝ eſſe corpus animādū debeat: nec q̄ cognatio inter
corpus ⁊ animā habeaſ: vnq̄ȝ dixerūt. Nō eni oibꝰ oīa
pari ſillo ꝯueniūt: neqꝫ coaptari ſociatiue ſingulas ſingu
lis poſſunt: neqꝫ q̄dqꝫ ⁊ vtcūqꝫ fors tulit: in q̄dqꝫ agit vtcū
qꝫ fors tulit: neqꝫ idē temere accipit vt patiſ a q̄libet q̄dli,
bet: demū nūq̄ȝ agit hoc: illud patitur: ſi nl̄la cōio: aut cō,
gruentia nature ſit eiꝰ: q̄ agat cū ea q̄ patiſ: ex q̄bus viciſ,
ſim admotis iūctiſqꝫ: vnū opus opa cōi ꝓueniat. Ex ijs ve
ro q̄ caſu iteruenit. i. que aliter cadūt atqꝫ caſura ſūt per
naturā: nullū munus idē duobꝰ efficiſ: verbi grā. ex lapi,
de ⁊ arbore: aut ex arbore ⁊ hoīe: q̄ȝobrē fere veteres cō,
perias in demonſtranda qual' ſit anīe vis nāqꝫ laboraſſe.
De ratōe corpis: ne irā quidē vllam in eorū ſcriptis inue
nias: ceu differēs ⁊ trāſlaticia cuicūqꝫ corpi imigraret: id
q̄d ridēde illea Pythagora fabule ꝯtinēt: quas quom au,
tor ille ad ciuilē aliquē vſum cōfinxiſſet: q̄dā phyſice iter
pretari videntur rati occurrētē incidentemqꝫ aīam in in
cidens ⁊ occurrēs corpus itrare. Sed q̄ iſtud portentum
aſſerere poterāt? viderēt ſingulis aīalibꝰ: imo ⁊ ſingulis
corpibus aīaliū ꝓpriā formā ⁊ peculiarē adiunctā: itel,
ligerēt quātū diſcrimē inter corpus equi vermiſqꝫ eēt: ha
beretur q̄ȝtū inter pulicis ⁊ hoīs intereſſet: ſcirēt ſe quipu
tarent id q̄dcūqꝫ vti accidiſſet incurriſſetqꝫ corpus poſſe
quālibet aīam condi: veluti ſi ita cōtingat elephantis ani
mā in culicis corpus: peinde dicere ac ſi in fiſtulis textori
am recipi dicerēt: aut fabricā in pecten: ⁊ radiū: iā ſi artiū
ea eēt natura: aut in ſuis inſtrumētis habitare: atqꝫ in ea i
gredi ſua ſponte poſſent: vtiqꝫ tibicinū in tibias nō in lyrā
intraret: lyriciniū in lyras nō in tybias tranſiret. Jgitur et
animas in ſuū aliq̄d ac ꝓpriū corpus (ſi ſuū anīe inſtru,
mentū ē corpus) diuertere oportebit. Dixi diuertere imo
nō diuertit ſed fabricatur architectaturqꝫ cōueniens ſibi
accōmodatūqꝫ inſtrumētū: deformat ipa ſibi ⁊ p̄parat do
micilium: nō deformatū ante ⁊ p̄paratū demū ſubit. Non
eni queadmodū cythara dedolatur p̄us ⁊ condiſ: iuꝫ de
mum adhibeſ ad muſicā: ita ⁊ corpus ornaſ ante inſtruiſ
qꝫ: mox anīe ſumendū afferſ. Quale igiſ ſingulis animis
corpus inſtrumētumqꝫ cōueniret. Jtē qua rōne anima il
lud ſibi confingeret: neglectū a Thimeo penitus ⁊ retro
habitum videtur.

Animā nō eſſe armoniā: ⁊ de aīa mūdi: ⁊ vtꝝ aīa nr̄a ſit
vita potius q̄ȝ aīa appellitāda. Ca. xxiij.

ſ Ed ⁊ alia opinio de aīa fertur: q̄ nihilominus q̄ȝ
ſupiores collimet ad veꝝ ſupqꝫ copioſum atqꝫ
vberē tractatū habet: q̄ nō ſolū in cōmuni exami
ne venire vſu ſoleat: ſed ⁊ ſeorſū q̄ȝ veteribꝰ fre, 54
quētata iactataqꝫ ſit. Ea hmōi ē. Aiūt aliqui animā eē ipi
us corpis intentionē quādā: q̄ harmonia dicaſ. Harmoni
am eſſe concordiā q̄ diſſimiliū ſonoꝝ p̄mixtione cōmitio,
neqꝫ naſcereſ. Corpus q̄ȝ ex cōtrarijs ⁊ diſſimilibꝰ videri
cōpoſitū. Jllud ergo q̄d tā ꝯtrarias q̄litates calorē frigus
humorē ſiccitatē mollitudinē duritiē: q̄dqꝫ tā pugnantia
elemēta ad coalitū ⁊ cōſortiū reuocat: ⁊ in cōſonantiā q̄n,
dam modificaſ ⁊ temꝑat: nihil aliud eſſe poſſe q̄ȝ animaꝫ
queadmodū in muſicis id q̄d grauitatē ⁊ acumē vocū re,
ducit ad cōſpirantē ſonū: nihil aliud ē q̄ȝ harmonia. Pro
babilis quidē oratio: ſed ab Ariſtotele ⁊ Platone multis
argumētis ꝓſciſſa. Ac p̄mū quidē prior eſt aīa corpe: har
moniam eſt ſuo inſtrumento poſterior. Anima imperi,
um habet in corpus: preeſt ⁊ dominatur in corpore pu,
gnat etiā aduerſaſ que aliquādo corpi. Harmonia nō pu
gnat cū inſtrumēto. Jtē harmonia. mō intendiſ: mō remit
titur. Anima neqꝫ intendiſ neqꝫ remittiſ. Preterea con,
ſtante harmonia offenſio cōſonātie nō pōt accidere. Aīa
conſtāte: accidit obleſio ⁊ vitiū corpi. Poſtremo copoꝛis
harmonia nihil aliud ē q̄ȝ infirmitas: valētia: pulchritu,
do: qꝛ diſſolutio ⁊ intēperātia corpis: nihil aliud ē q̄ȝ infir
mitas: atqꝫ morbꝰ: turpitudo: deformitas. Aīa neqꝫ fir, 55
mitas: neqꝫ valentia: neqꝫ pulchritudo pōt eſſe. Nō igiſ
harmonia ē: hec oīa ſed alio loco a ph̄is afferūtur: Jlla ꝑ
pria huius p̄tis: q̄bus hic Ariſtoteles autores illos inceſ,
ſuit. Harmonia eſt cōſentientiū ⁊ cōſonātiū vocū ꝓportio
earūqꝫ ex cōfuſione ex collatiōe ꝓfecta cōpoſitio. Aīa ne,
qꝫ cōpoſitio eſt neqꝫ ꝓportio. Jtē aīa ſubſtātia ē. Harmo
nia nō eſt ſubſtātia. Jtē aīa corpus mouet: Harmonia n̄ 56
mouet inſtrumēta: ſed his preſens p̄ſtoqꝫ ē. Muſicus ipē
ē qui mouet ad ꝯcordiā ⁊ cōſonātiā chordas: q̄ȝobrē aliā
dari animā oportebit: q̄ ꝯcordiā illā harmoniāqꝫ faciat.
Sed purgebimꝰ hinc inſeſt iuſ ſi queremꝰ queadmodum
accōmodari poſſit harmonia vlla ad opa functiōeſqꝫ ani
me: aut ad affectiōes: qualiſnā harmonie ſit ſentire audi, 57
re videre? qualis amare q̄lis odiſſe q̄lis letari egreſcere?
Ac hormonie quidē verbū nō ſimplici rōne dictū videſ:
nā p̄mus eius ſigr̄atus ab organicis ⁊ coaptione magni,
tudinū eſt ꝓfectus: q̄ ſitū ⁊ motū haberēt. Cū eni ita inuicē
due amplitudines collocanſ vt nihil eiuſdē generis inte,
ter ibi habeaſ: tūc optime coaptate ⁊ cōnexe dicūtur. Cō
nexio autē ⁊ coaptatio hec harmonia vocaſ: vt ligna lapi,
des ⁊ quecūqꝫ e naturalibꝰ interſe artificioſo applicitu
cōmittūtur: atqꝫ iungūtur. Ex hoc initio nomē illud ali,
as res ꝑ ſilitudinē flexū deriuatūqꝫ ē vt ea q̄ȝ harmonice

UVA. BHSC. IyR_086_3

coaptata dicamꝰ: q̄ rõe aliq̄ iuicẽ ſociata ⁊ coita videant̃: ita vt cõcordit̃ i vnũ ꝯſentiãt: atq; cõſpirẽt: nihilq; iterca/pedis ſuſpẽſine pateat hietue: nihil ꝑmieat nihil i receſſu vmbraq; abſoleſcat: nihil ſubſultet: nl'la ſit ſine vſu ſuo ⁊ optima rõe ꝓportio. Hec cũ fuerũt: vt dixi cõnexa ⁊ apta ra cuicũq; materie acciderit: dicent̃: queadmodũ muſicus ſubcentus tũc optime cõcordare ⁊ cõgruere dicimꝰ: quõ nulla intermedia: rõ eſt: q̄ modulatiorẽ facere cõſonãtiaz
58 poſſit. Ex his duabus harmonie formis vtrã facimꝰ ani/mã. Primã nõ poſſumꝰ: quõ illa appoſitionẽ ⁊ cõpoſitionẽ requirat: qual' s ẽ oſſis ad os: aut oſſis ad neruũ. Ridiculum eſt hmõi harmoniã ꝑtinere ad animũ aut ſenſum putare. Secũda etiã forma defendi nõ põt videlicet talez harmoniã eſſe animã: qualis naſcit̃ ex collatiõe ⁊ ꝓportione mixtorũ. Alioqn ſi ita ſit ex alia atq; alia partiũ mixti
59 one: alia vtiq; aia diſſultaret: ita fieret vt ſinguli multas aias mutare poſſe viderẽtur. Atq; hoc idẽ requirere de Empedocle ſolemus: q ſingulas corpis ꝑtes cenſet ꝓpri/am mixtionẽ ⁊ ꝓportionẽ ſuã habere: aliã carni: aliam viſceri: aliã neruo: aliã oſſi adiunctã: quero igit̃ hmõi ꝓportionẽ aniam putet eſſe nec ne. Si putat: quõ multe ſint ꝓ/portiones: ſeqtur mulas q̃z aias in eodẽ corpe futuras: ſi nõ putat: queramꝰ: an aliud eſſe aniaz ꝑter ꝓportionẽ veli: q demũ mẽbris ꝓportiõe ſua aſtrictis totoq; corpi accidat. Itẽ an amicitia illa cui ꝑmatũ detulit cauſa ſit fortui/te ⁊ temerarie mixtionis: an alicuiꝰ certa ꝓportiõe q̄ con/ſtet. Illud q̃z doceri velimꝰ: vtꝝ ille idẽ amor ꝓportio ipe ſit: an extra ꝓportionẽ aliud.

¶ Animã nõ moueri: ſed corpus ꝑ aniam: ⁊ ꝙ corpꝰ mo/uetur ꝑ animã dupl'r. i. ꝑ aiam a q̄ ⁊ ad quã. Ca. xxiiij

60 x his igit̃ que dicta hic ſũt: ⁊ q̄ alio loco ab aliꝭs
e afferũtur intelligi dat̃ eos q animã eſſe intentio/nẽ quandã ⁊ harmoniã in corpe arbitrant̃: vt nõ ꝓxime ad veritatẽ accedãt: tamẽ non temere ad/modũ deerrare. Nã queadmodũ initio q̃z ꝑfati ſumꝰ opinio hec impendio ꝓbabilis ⁊ veriſĩlis videt̃. Primũ q̃z ſi aia ſit aliquã quedã res: q̃z ipa cõpago tẽperaturaq; corporis: q̄ ſoluta cõpagine exoluit̃ ⁊ interit aia. Idem ꝯtrario ordine ſi agas ꝓbari videt̃: ſi aia nõ ſit illa ꝓportio cur ania abeũte ſtati cõpago ⁊ mixtio ſoluit̃: quã corpis har/moniã vocẽt. Si ergo mixtiõe corrupta occidit ania: aut cõmigrãte aia diſſipatio mixtionis ⁊ exitiũ ſequit̃: profe/cto due ille res nõ videtur longe diſtare. Dices aiaz non corrũpi mixtione corrupta: ſed vitam illam: quam dedit ania corpi: nã aiam eſſe abiunctã a corpe vitãq; animantibus inſpirare atq; influere de foris eo mõ: q ſol q̃zq̃z remotus ab aere: tñ aeri lumẽ ꝑſtat. Ego võ ꝑmũ illud demiror eorũ q hoc audẽt dicere: ꝙ arbitrant̃ exẽpla vim ꝓbatio/num habere: quom tamẽ exemplũ ad faciendã fidẽ infir/miſſimũ argumẽtũ ſit. Deinde illud rephẽdo ꝙ ne efficiunt quidẽ qd volũt. Sol enim vnus quom ſit corpibus oibus ſplendorẽ ſuũ impetit: animã võ vnã eſſe q̄ aialibus oibꝰ vitã tribuat: nemo auſit dicere. Alioqn ⁊ ipe ſol q̃zq̃z eſt vnus nõ tñ lumẽ ſuũ equal'r oibus exhibet: aliter aerẽ aliter aquã: aliter lapidẽ: aliter lignũ: aliter argẽtũ collu/ſtrat. Itẽz aliter color purpureꝰ: aliter viridis ꝑticipant lumine. Animã q̃z ſiqs vnã cõtendat eſſe: oportet eodem mõ al'r atq; al'r ab aialibꝰ carpi: neq; ꝑ aias diſcrimẽ: ſz ꝑ vitas habebit̃: atq; (vt vita loquar) ꝑ aniationes. Dein/de illa vnica aia q̄lis nã erit? certe q̄licũq; ſit ad ſe Ariſtoteles hoc loco ꝑtinere nõ putat. Ait eni ſe aniam illã vni/cã neq; querẽ neq; finire: ſz aniam hois: animã equi ani/mã bouis: quas ſiue qs vitas animatõeſq;: ſiue aias appellet: nihil pugnauerit Ariſtoteles: ſed queadmodũ quom lumen definiret ita. Lumẽ ẽ ꝑfectio ꝑſpicui corpis: nõ ipz ſolem finiebat: ſed rẽ q̄ a ſole ꝓdiret: etiã ſi eadem finitio ipi ſoli poſſit cõpetere: ita hoc loco animã finiturꝰ: nõ ad ſingularẽ illã que tã longe abſit a corpe ꝯſiderationẽ in/tendit: ſed ad ꝑfectionẽ iunctã: q̄ organicis corpibus ſua ſingulis ab illa ſingulari tribuit̃: q̃zuis forte vtriq; definitio vna ꝯueniat. Ut eni nihil vetat: duas haberi ꝑfectio/nes ꝑſpicui corpis: quarũ ꝑfectior vna ſit ſol: altera iperfectior lumẽ: ita dici de aia poteſt: nihil obſtare duas eẽ aia/lium formas: quarũ vna ꝑfectior ſit: vt ania ea q̄ foris eſt: altera impfectior: vt ea q̄ intus ad ſingulas pertinet. Hãc igit̃ animã: quã tu vitã vocas: animã ego nũcupo inſepabilem ⁊ indiuiduũ corpi: eoq; diſſipabilẽ atq; mortalez: nõ quidẽ abſolute ſimpliciterq;: ſz eo mõ quo lumẽ in aq̈. Atq; hoc inter vtrũq; cõſtat: ſolũ de noĩe ꝯtrouerſia ẽ de re eni qd ſentias ꝓbe: ac dilucide indicas. Aiam itaq; illã mũdi vnicã atq; vniuerſalem: que corpibus ꝑbet: ſiue animã dicere: ſiue vitã malis: q̄ nihil aliđ ẽ q̃z vis q̄dã vitalis generabiliſq; ꝑ omnẽ naturã inuecta: clariſſime aſſerunt ea anialia: que ortu ſpõtali de mã putri proueniunt: ea ex tali excremẽtorũ ⁊ ſordium mixtione: aut tali orta ſpirant viuiſcunt: mouent̃: vt in Egypto mures ⁊ in noſtro celo vermes ⁊ locuſte ⁊ q̄ huius generis plurima. Sed qd ẜ ad illos: q ſingulas aias haberi a ſingulis: eaſq; ſeꝑatas intelligunt. Unde vita ſingulis anialibus cõtingat: fortaſſe exemplo nõ mouent̃: q ſuã cuiq; corpi aniam de foris cõ/miniſcuntur: q̄ vitã in quolibet faciat: Sed q hoc volũt: ꝑmum illud mihi reſpõdeant: ſtatuãt in oibus anialibus: an in ſolo homie ſingulas accõmodari ſingulis aias: q̄ ſeparate tamẽ abiuncteq; habeant̃. Et hercules id in oibus animalibꝰ defendere fabule ⁊ nuge mere: qd eni deridi/culoſius dici excogitariue põt q̃z ſeparatas eſſe aias puli/cum: q̄ vitã pulicibꝰ afferãt. Dices in vno hoie ſingulas ſingulis diſtributas: eaſq; ꝓcul a ſingulis eſſe. Sed qua/lis obſecro animaꝝ illarũ ſorticio fuerit? q̄ differẽtia? que ſecretio? ſi oia que eadẽ ſpecie ſũt ꝑticipatione materie diſtinguunt̃: ex mã diſcrimẽ et differentiam obtinẽt. Pror/ſus anima que vitam vegetalem ꝑſtat: ⁊ q̄ iracundiã ⁊ cupidines cõtinet: nõ poteſt intelligi: q̄ rõne ſeorſuz a corpe maneãt: nã ea q̄ priceps eſt ⁊ q̄ itellectꝰ vocat̃ forte ꝑt adiuncta defendi: q̄ vi intelligendi aie immittat ⁊ influat. At reliquas naturas inherere: ⁊ quodã modo intexi corpibꝰ neceſſe eſt: ſi ꝑſtare vires ⁊ actiões ſuas debẽt. Uerũ ele/gans hec ⁊ nobiliſſima q̄ſtio vberius ſuo loco ⁊ diligen/tius penſiculabit̃. Ex iꝭs ergo q̄ dicta hactenꝰ ſunt planũ eſt: animã neq; harmoniã eſſe: neq; tamẽ ſine harmonia conſiſtere.

¶ Utrũ aia intelligendo cõtẽplandoq; moueat̃: ⁊ dubita/tiones: ſuꝑ verbis illis Ariſtotelis vbi dicit intellectꝰ no/bis vt ſubſtantiã quãdã accidere. Cap. xxv.

Unc illuc cõferẽdus ẽ ſermo: vt videamꝰ an mo
n ueri animã videat̃ rõne ꝙ animã timere: aude/re: iraſci: egreſcere: letari: ſentire: itelligere dici/mꝰ: quõ ei res illas oẽs videant̃ motꝰ eſſe: credere aliquis poſſet ſaltẽ talibꝰ motibꝰ animã inſterni ac ſu/biꝭci. Hoc autẽ neceſſe nõ ẽ. Atq; hec rõ ſiqs ea vtat̃ dupl'r 62
rephendi põt. Prio ꝙ affectiões ille nõ ſũt motus: dein/de etiã ſi motꝰ eẽ conceſſero: tamẽ anĩe motus eſſe nõ poſſunt ſed ꝑmixtionis ⁊ ſũme. i. totius aialis: ita tñ vt ꝓficiſ/ci ab ania videant̃. In ira iudicat aius dignã eſſe rez ſuccenſione vindicatiõeq;: ſed anialis cor agitat̃ ⁊ ſanguis q cordi diffuſus eſt ſuccendit̃ inflãmaturq;. Si igit̃ feruor ille ⁊ inflãmatio ſanguis ad animã ꝑtineret ſola eſſet aia q̄ cõmoueri ſubiraſciq; diceret̃. Quõ aũt aia ipa inflãma/ri aut feruere nõ poſſit: icorpea ꝙ ẽ dicẽdũ ⁊ ꝯfitẽdũ videtur: nõ animã: ſed anialia eſſe: q̄ obiraſci ⁊ excãdeſcere videant̃. Animã võ: q̄ de iniuria iudicet iudiciũ aũt non eſt motus: ſed quies ⁊ trãqllitas potiꝰ. Qđ de ira dictum eſt. Idẽ de metu ꝓbandũ. Iudicat aia rẽ dignã formidine: ps deinde q̄dã ꝯtrahit̃ corpis: mox frigeſcit ꝯſternaturq;: ⁊ vt poeta inqt. Pallor ſimul occupat ora. Atq; hec plane corpis aiati: hoc ẽ ipius anialis affectiões ⁊ motꝰ eſſe no/ſcũtur. Impalleſcere aiam aut erubeſcere qs niſi putiꝰ aut fatuus dixerit. Eodẽ mõ ſi cognoſcere motꝰ ẽ: ad vni/

UVA. BHSC. IyR_086_3

uerſũ hoiem ptinet:nõ ad ſolã homĩs aĩam: videt hec q̃ʒ
pticula quadã intus affecta ↄtingere: q̃ vicaria ſanguini
64 aut ſpiritui ſit. In pturbatiõib⁹ autẽ bifariã corpus moue
tur ab aĩa:aut ei ptes corpis motu loci mouet: vt quõ ira
ſcimur ſanguis q quaſi loco exitus pſilit emicatq; ⁊ q̃ʒ re,
liq̃ue corpis partes vehemẽti⁹ exardeſcit:aut ptes corpis
nõ demigrãt loco:ſed alteraſcũt:vt quõ metuim⁹ extrema
corpis pallor friguſq; obſidet. Que aũt q̃bus in affectib⁹
ptes corporis cõmoueant alia inſtitutiõe nobis agendũ
eſt. Plane iĳ q motus:quoꝝ cã eſt aĩa: ſoli anĩe tribuunt
perinde ſentiũt: ac ſi q̃s animã texere edificareue diceret
nã ⁊ horũ motuũ cã eſt aĩa:habitus ⁊ rõ edificandi in aĩa
eſt:ſed queadmodũ opifex ⁊ ſtructor edificat nõ ars ipſa
edificandi: ⁊ cytharedus pulſat non muſica:q̃ʒuis opifex
edificet ex arte: ⁊ cytharedus pulſet ex muſica:ita animus
nec miſcõia flectit:nec iracũdiã cõmouet:ſʒ homo p aĩaʒ.
Quare homo ⁊ nat ⁊ lauat ⁊ veſcit nõ volũtas aut ppoſi,
tum:quo gerũtur hec omĩa. Quõ autẽ dico iſthec p aĩam
fieri:nõ ita dico vt in anĩa ipſa ſit motus:nã man⁹ ⁊ mem,
bra ſũt que accipiũt ⁊ ſubſtinẽt motũ: ſʒ quom dico hoieʒ
moueri p animã:id velim intelligi:mot⁹ illos q̃s aĩa cor,
pori cõicat:aut pdire ab anĩa:aut ad animã referri. Nam
quom ea q̃ extra ſũt ſenſibus accidũt:ita mouet corpus vt
rerũ que ita ſentiant imagines:aduſq; receſſũ anĩe pene
trent. Quom eni a corpe ad animã vie q̃dã ⁊ foramia pa
teant:p que ſenſus ad illũ tanq̃ʒ ad arcẽ ictus ⁊ pcuſſiones
ſuas trãſmittũt:q̃s ab incidentib⁹ hauſerũt: ita maxie ſit:
vt is q̃ʒq̃ʒ imobilis incõtingibilis:inumerabiliſq; ẽ:tamẽ
omniũ plagarũ q̃s q̃nq; nuntiĳ acceperũt eſtimator ⁊ ar,
biter ſit. Dicim⁹ itaq; p animã fieri tales motus: q̄ in nob
cauſa eſt anĩa:qua ſenſus patiãtur ⁊ feriant a rebus: ⁊ q̃
deinde hmõi vulnera ad ſe tanq̃ʒ ad iudicẽ pferãtur. Nã
ſimul immortua inſtrumẽta ſũt:pelli nõ poſſunt:ↄtra re,
cordatio reminiſcẽtiaue nõ ad aĩam ſed ab aĩa pficiſcitur:
quo eni ſenſus finit deponitq;:inde initiũ accipit: memo,
ria. Proinde illa promptis de theſauro ſuo rerũ quaſi ſi
mulachris primũ:deinde repetitis atq; retractis ita remi
niſcitur. Hac igit rõne q̄ anĩus quum reminiſci vult pdu
cit ⁊ pmit res:quarũ veſtigia ⁊ notas i ſe tanq̃ʒ in theſau,
ros cõdiderat:ab eo pdiri ⁊ oriri memoria dr̃. Q̄ ſi q̃s di
cat imagines ⁊ ſpẽs illitas impreſſaſq; aĩo quieti ppio,
res eſſe q̃ʒ motui:nihil intereſt vtiq; q̃ʒtũ ad locũ hunc at
tinet:q̄ interim ei⁹:cui⁹ memoriaʒ ↄſequimur:ſine aliq̃
pturbatiõe meminim⁹. Interim eſt quom nos recordatio
ipſa cõmoueat vt ſepe quom admiſſuʒ a nobis aliq̃d fede
aut dictũ ſupbe recolim⁹:in memoriã rubor ſequit quõ for,
midoloſuʒ ⁊ terrificũ horror ⁊ tremor. Sed ⁊ ambulãdo
q̃ʒ ⁊ diſputãdo ſepenumero alicui⁹ rei venit in mẽtẽ. Ue,
ruʒ ambulare diſputare perhorreſcere erubeſcere aptiſſi
me motus ſũt:at iudicare ſentire cõprehendere cõtempla
ri nullo pacto ſũt motus:aut ſi ſũt nõ ſũt eodẽ iure cũ cete
ris:ſed functiões ⁊ actus aĩe appellant. Q̄ ſi hec q̃ʒ noĩa,
re motus placeat:de vocabulo vt pdixi nec pugnãdũ:nec
magnope accurãdũ ẽ. Illud ſtatuẽdũ vt ſi actiões ille nũ
cupande ſint mot⁹: diuerſo vtiq; a reliq̃s motib⁹ genere
cenſeant:qõ ⁊ ipe nobis Ariſtoteles pcipit. Hoc inq̃t pa,
ti aut alterari nõ ẽ cõſiderare ſpeculari cõdiſcere:q̄ i ſpe
culando ⁊ cõdiſcẽdo pficimur. Aut ſi eſt oʒ aliud genus
palge ⁊ alteratiõis intelligi. Et iterũ is inq̃t q de potentia
in actũ ſciẽtie cõfertur:ab eo q actu ſit ſciens:aut nihil pa,
titur:aut duas eſſe alterãdi rõnes putãdũ ẽ. Rurſus in li
bro tertio. Uidet inq̃t ſenſile ipm de ptãte ſenſum in actũ
puehere trãſferreq;. Nec eni patit q̃cq̃ʒ: aut alterat ſenſ⁹
cũ ita trãſfertur:q̃ ſit vt hec alia mot⁹ ſpecie cõtineri dicãt.
Nã motus ipſecte rei act⁹ ẽ:hic aũt ⁊ ſimplr̃ act⁹ vr̃: ⁊ act⁹
rei pfecte:diuerſũ igit credi:atq; alienũ ab illo bene ẽ. Ex
his v̄bis liq̃t clariſſime:eũ q ppꝛie appellet mot⁹:non eſt
actu ſimplr̃:atq; ita aliud gen⁹ haberi q̃ patiãt ⁊ mouean
tur ſenſus. Ita illud appet iã nõ i eo pugnãdũ vt aĩa oĩo
nõ moueat:ſʒ in eo vt corpeis motib⁹ moueri nõ poſſit. At

q̃ʒ hec ad hũc modũ expoſita nõ ẽ ipendio arduũ noſſe:q̃ʒ
q̃ʒ neq; admodũ facile. Si ei putãdũ ẽ vt queadmodũ gla
dius incidit p aciẽ: ⁊ ſphera voluit p figurã:nec tñ incidit
axis. nec figura voluit. ita ⁊ hõ q̃ʒq̃ʒ p animã iraſcit:non
tñ aĩa hois iraſcat:certe tã pclarã ⁊ nobilẽ nãm videmur
pl⁹ equo deĳcere:q̃q; cũ tã humili gñe accñtiũ cõferam⁹.
Ceteꝝ tã etſi anĩa in vno eo pſſis accñtib⁹ videat:tñ mag̃
ex pte repit abſſis. Globus neq; ipm ſe cõuertit:neq; ſit
diuerſis ↄuerſiõib⁹ agi pt. Gladi⁹ q̃ʒ neq; p ſe accidit:neq;
multas ſimul aut varias ceſuras exercet. At aĩa ipa fons ẽ
motus:ipa pbet initiũ:ipa pcurat:ipa ſe de motu ad aliuʒ
refert:ipa p ſe tranſitionẽ hãc facit. Dicit aũt tranſitiões
facere mutareq; aĩa:nõ illo q̃ corpa genere:in q̃b⁹ noĩa il
la motũ corpalem deſignãt: q nõ niſi tpe poſſit abſolui et
ↄtinu⁹ habeat: ⁊ q de aliq̃ impfecto ad pfectũ inſtitut⁹ ſit.
In anĩa v̄o oẽs mutatiões momentarie diſiũcteq; ſũt:nec
pderenti attracti:ſed ſtati ⁊ vniuerſim de potẽtia in actũ
pmote vt viſio:q̃ a cãdidis ad nigra:ab his ad rubida:a q̃
bus ad viridia ↄferat. Sed vtcũq; iſta ſe habẽt:queadmo
dum dixi:haud multũ difficilia exploratu vident.

¶ Contra Xenocratẽ dicentem animã eſſe numerũ ſe ipm
mouentem. Capl̃ʒ. xxvj.

A v̄o q̃ de itelligẽtia afferũt:ipẽſam ⁊ diligentiã 65
e ⁊ attẽtionẽ requirũt. Neceſſe eſt aut vt v̄ba ipſa
phi pponam⁹ vt ſũt:plane nihil vt additum imi
nutũ inuerſũve ſit claritatis explanatiõiſq; grã.
Nec eni obſcura vſq; eo ſunt vt intelligi atq; cõphendi ñ
poſſint. Uidet inq̃t intellect⁹ itus accidere vt ſubſtãtia q̃
dam nec aboleri aut corrũpi:alioq̃n maxime aboleret ab
ea iualẽtia:q̃ ſenectuti ↄtingit. Nũc v̄o accidit ↄtra id qõ
in ſenſorĳs ẽ videre. Si ei accipe poſſet ſenex oculũ iuue
nis:ↄtueretur vt iuuenis. Quare ſenect⁹ non eo venit:q̄
aliq̃d anĩa ipa ppeſſa ſit:ſed eo q̄ illud: in q̃ anĩa ↄtinet
obleſũ ẽ:queadmodũ ebrietas atq; morbus. Intelligẽtia
q̃ʒ ⁊ ↄtẽplatio vaneſcit obſoleſcitq; iteriore q̃dã pte laceſ
ſita ⁊ corrnpta:ipm p ſe ipatibile ẽ:cognoſcere v̄o:amare
odiſſe:nõ illi⁹ affectiões ſũt:ſʒ ↄtinẽtis. Quapropt ↄtinẽ,
te corrupto:neq; meminit:neq; amat: q̄ nõ erãt illi⁹ hec:
ſed cõis.i.pmixtiõis ⁊ ſũme:qõ iã ẽ corruptũ. Intellectus
porro qõdã fortaſſe diuini⁹ ẽ ⁊ ipatibile. In his v̄bis pri
mũ ↄtinuatio ⁊ ſeries ipa ſermõis dubitationẽ hʒ: quom
eni id ageret:atq; id vellet addicere:ne moueri anim⁹ vi
deret:nihil attinebat hac intẽtiõe:intellectũ dicere ſbam
eſſe quandã:q̃ intus accideret:nec abolet. Nec erat rõ q̃ʒ
obrẽ h̄ loco d̄ imortalitate aĩ diſputaret:q̄ neq; d̄ r̃liq̃ aĩa
vtrũ mortal̃ eẽt hac pte agitabat:ſʒ ſolũ illõ i qõe erat:mo
uere an nõ moueri itellect⁹ poſſet. Deinde in eo q̃ʒ v̄ba
illa calũniã ſ b̄ſtinẽt: q̄ rõ q̃ itellect⁹ incorrupt⁹ ⁊ imortal̃
aſſerit:vr̃ idẽ in ſenſu pollere:atq; ita illuʒ q̃ʒ ab interitu
vendicare:imo v̄o ſi diligẽter aduertas vere h̄ egiſſe Ari
ſtotelẽ cõperies:vt ſenſũ q̃ʒ imortalẽ oñderet. Si aboleri
inq̃t intellect⁹ poſſet:maxie id ab inualẽtia futuꝝ: que in
ſenectute ↄtingeret. Nũc v̄o accidit ↄtra id:qõ in ſenſori
is cernit:nã ſi vti poſſet ſenex oculo iuuenis:videret vt iu
uenis:ex q̃bus v̄bis tal̃ nõ nectit queadmodũ ſenſus non
patit laborãtib⁹ ſenio ⁊ fatiſcẽtib⁹ iſtrumẽtis: ita neq; in
tellectũ pati iteriore illo affecto collabefactoq;. Neq; in
ſenſu ſolo pſtat:ſed pgredit vltra. Quare inq̃t ſenect⁹ nõ
eo ſit:q̄ aĩa q̃cq̃ʒ ſit paſſa:ſʒ eo q̄ illud in q̃ anĩa ↄtinet la
ceſſitũ obleſũq; ẽ:queadmodũ temulẽtia ⁊ egrotatio. Hoc 66
ſi ẽ ita vegetatrix aĩa eodẽ mõ q̃ mẽs ipatibilis efficit: p,
indeq; imortal̃. Tertio ſubit q̃rere:q̃lenã iſtrumentũ illõ
ſit:qõ tã etſi iteri⁹ corrũpat:itellectũ tñ ipatibilẽ pmãſuꝝ
dicat. Itẽ q poſſit ſilitudinẽ aut pportiõeʒ hʒe cũ copalib⁹
iſtrumẽtis:iã vtꝝ illõ hoi tm̃:an alĳs q̃ʒ aĩalib⁹ hẽat. Age
v̄o ſi latẽtiore aliq̃ iteriore q; iſtr̃o itellect⁹ vtat: q̃rẽda rõ
ẽ:cur ñ ↄueniat aĩaʒ ſenſualẽ ſepatã ab iſtr̃is putare:ñ ei
ad ↄſtituẽdã dĩaʒ ſufficit dicẽ itellectũ iſtr̃o iteriore vti:
ↄdito ſẽſũ exterioꝛe ⁊ prõpto. Q̄ ⁊ v̄o Ari. mõ v̄bũ h̄ itelligẽ
mõ illõ cog̃ſcẽ vſurpat:ſit noſcẽti hᶜ ſtudiũ ſcire:q̃d iterſit

UVA. BHSC. IyR_086_3

intelligē: ē ſimplices termīos cōprehendere? cognoſcē:
terminos cōplexos iūgere aut diuidere? Tū quoqȝ ſucce
diqſtio vtra preſtantior virtus: ea ne que appellationes
ſimplices percipit: an ea q̄ pceptas ad cōplexū ꝯiūctionē
reuocat. Uideri poſſet alicui poſterior hec maiore vi eē
argumēto de artib⁹ capto: nā ſimplicia cognoſcere ligna
⁊ lapides nulli⁹ eſt artis: ſed cōnectere ⁊ cōponere tn̄ cō
trariū ē qđ neqȝ difficile demonſtrat᷑. Nā quō in cōplexu
mō vitas mō falſitas verſet᷑: itelligere nō niſi vere poſſu
mus: cognoſcere ēt falſe. Preterea itelligere ē tāqȝ āple
cti ⁊ attigere rē: quā itelligas. Cognoſcere ē tāqȝ circuire
luſtrareqȝ rē ⁊ circūſpicere: nec accedere. Eoqȝ ibecilli
tas q̄dā intētōis mōſtrat᷑: q̄lis differētia iter clariores ocu
los hebetioreſqȝ habet᷑. Hec ſūt q̄ de v̄bis illis vocari pn̄t
in dubiū. Defenſiōes ſolutiōeſqȝ in aliud tp̄s differre cō
modi⁹ ē: quo ſe q̄ȝ nobiliſſim⁹ ph̄us ad pleniorē diſcuſſio
nē ſubſtinet: ac reſeruat. Nā hoc loco cā diſcernēdi ma
gis diſputādiqȝ diligētia: q̄ȝ cū ſentētia aut fiducia decer
nendi diſſeruit.

Contra Andronicū dicentē Ariſtotelis verba cōtra Xe
nocratē non intelligi. Cap. xxvij.

Poſt hec Ariſtoteles definitōem Xenocratis dā
nat: neqȝ de verbo calūniā ſarcit: vt Andronic⁹
⁊ Porphyri⁹ taxāt: ſȝ plane it cōtra mētē ⁊ ſenſū
Xenocratis: quez ex libris ijs colligas: quos ille
de rez nā pſcripſit. In ijs ſe Xenocrates pdit aīaȝ ſe nūez
credere: q̄ ex vnitatib⁹ ꝯſtet. Hāc igit᷑ illi⁹ ſn̄iaȝ Ariſto. in
ter oēs q̄ de aīa ferant᷑ maxīe irratiōabilē dicit: de q̄ pluri
ma flagitia cōſequent᷑: Pria ſūt ea q̄ eueniūt: eo q̄ moue
ri vnitatē putat: mox ea p̄cipua: q̄ pficiſcunt᷑ eo q̄ aīaȝ nu
merū facit: nā quo pacto poſſūt itelligi vnitates moueri?
vtrū ex illis aliq̄ moueāt aliq̄ moueant᷑: an oēs ⁊ moueāt
ſimul ⁊ moueant᷑? ſi ſimul oēs: q̄uō cū idiuidue ſint ⁊ ptib⁹
careāt: mouēdi ⁊ motū accipiēdi vim hn̄t? q̄.n. ſimul mo
uent ⁊ mouēt ſectilia ⁊ diuidua eē neceſſe ē. Q̄ſi dixerit
alias moueri: alias mouere: nō igit᷑ aīa ex oībus cōſtituta
cōciliataqȝ erit: ſe tātū ex illis mouēt. Demū ſi vnitas mo
uet: neceſſe ē alicubi ſitū ppoſitionēqȝ habeat. At ſi acceſ
ſerit vnitati: ſit⁹ ⁊ poſitio pūctus fiet. Mot⁹ pūcti nō aīal
ſed lineā facit: neceſſariū v̄o ē: vnitas q̄ in aīa ſit: ſitū ⁊ po
ſitū habeat: ⁊ alicubi ſit. nā ⁊ aīa alicubi ē. Itē ſi a nūero
nūez: aut vnitatē demas exiſtit alia ſpē nūerus. At plātis
⁊ aīalib⁹ q̄buſdā: vt ſūt i ſecta: ēt diuulſis ieſt viuacitas p
tinax: ⁊ aīam eadē ſpē retinēt. Preterea ſi vnitates aīe ſi
tū cōfirmationēqȝ obtinēt: nihil itereſt aīaȝ vnitates dicas
an minuta illa corpuſcula q̄ Democri. credidit glebulēta
⁊ leuia. Eniuero ſiq̄s cōſtitueret athomos illas nō ſphe
ras eē: ſed pūcta: q̄ntitate retēta ſola: nihil phiberet intel
ligi: in illis aliud eē qđ moueret: aliud qđ moueret᷑: ſicut
i corpib⁹. Hec.n. ex magnitudie aut puitate differētia orit᷑
hoc ē vt in magnis diſcretio haberi poſſit mouētis ⁊ moti
i puis nō poſſit. Sed ſi hec q̄ȝta ſint: illa nō ſint: ad hec id
pōt ptinere: ad illa nō pōt: ꝯceſſio dimēſu puitas nihil ob
uariat. Iā q̄ fieri pōt vt aīa vnitas ſit? i quo eniȝ vnitates
ille ab vnitatib⁹ alijs differrēt? Si.n. ſolo poſitu atqȝ mo
tu: iā nō vnitas ſed pūcta cōuenit vocari. Igit᷑ cū oē cor
pus habeat pūcta: vel añq̄ȝ aīa: manifeſtū ē pūcta aīe eo
dē i loco futura: vbi pūcta ſūt corpis: ⁊ quā regionē ſingu
la corpis occupāt: in eādē ſingula aīe īmigrabūt: atqȝ ita
nihil vetauerit: q̄n eodē in loco duo ſint pūcta: ſi duo: cur
nō ⁊ plura: tādēqȝ īfinita? Nam ea quoꝝ loc⁹ idiuiſilis ē:
etiā i vnū cōgeſta molē nō attollūt: neqȝ locū capaciorē re
q̄rūt iūcta: q̄ȝ ſingula. Dein ſi nūerus pūctoꝝ q̄ vtcūqȝ ha
bent i corpe pōt eē aīa: cur nō hn̄t aīaȝ oīa corpa. Itē quo
pacto a corpib⁹ ſepabunt᷑ diſcedētue aīe: ſi neqȝ linee a ſu
pficieb⁹: neqȝ a lineis pūcta pn̄t abiūgi: atqȝ ij q̄ ita de aīa
ſentiūt: primū vident᷑ icidere cōeȝ errorē eoꝝ: q̄ aīaȝ eſſe
corp⁹ penetraliū ⁊ tenuiſſimaꝝ ptiū arbitrant᷑: deinde in
aliū quē icurrit. Democrit⁹: q̄ aīaȝ ex puis ⁊ rotūdis cor
puſculis cōfecit. Ac cōe q̄dē illud vitiū nō poſſunt effuge
re: qđ ⁊ multi fortiter cōceſſerūt: quos nec veritū eſt aīaȝ
cōfiteri corporeā. Atqȝ vt illi duo corpora eodē in loco cō
ſtituūt: ia ij vno pūcto cogunt᷑ īfinita cōcedere. Ille ppꝛie 73
cū Democrito ruine Xenocrati: q̄ putat aīal a nūero vnita
tū moueri: vt ille a multitudie ſpherulaꝝ putabat: nā q̄d
itereſt minutas ſpherulas eē cāȝ mot⁹: an vnitates dicas?
ſeu magne ille ſeu exigue ſtatuant᷑: mō q̄ moueant᷑ ⁊ mo
ueāt? Igit᷑ q̄ motū ⁊ nūeꝝ i definitōeȝ aīe ꝯferūt: in huiuſ 74
modi laq̄os atqȝ alios etiā cōpluſculos inherēt: nā neqȝ
ipſaȝ eſſentiā aīe ex ea definitōe vniuerſā colligimus: qđ
tn̄ oīs definitio abſoluta dȝ p̄ſtare: neqȝ in accidētiū noti
ciā venim⁹. Atqȝ hoc q̄ȝ veꝝ ſit facile aīaduertes: ſi verba
illa pēſaueris. Fac piculū nuſq̄ȝ aliq̄d de affectōib⁹: aut de
functōib⁹ ei⁹ expſſeris: nō queadmodū cogitet: nō q̄ rōne
intelligat: nō q̄ ſentiat: nō q̄ letet᷑ aut doleat: nō q̄ iraſcat᷑:
timeat: ſperet: Plane ē vt aliq̄n diximus adeo nō elicere q̄c
q̄ȝ horū poſſim⁹: vt ne cōijcere q̄dē aut diuinare facile ſup
petat: que tamen omnia ſcire ⁊ docere illū oportuit.

Cōtra eos q̄ dicūt aīaȝ ex elemētis eē coalitā. Cap. xxviij.

Hactenus attulim⁹ ea q̄bus Ariſtoteles Xenocra
tis ſn̄iam ipugnat. Nūc q̄ȝq̄ȝ alio loco atqȝ ocio
eſtimāda nobis eēnt: q̄ de lateat Andronicus: q̄
Ariſtotelē putat ea ſcripſiſſe: q̄ nō poſſint intelli
gi: qui q̄ ea: q̄ alij recte atqȝ in tpe dicta iudicāt: ipſe aliter
neqȝ recte neqȝ in tpe iterpretat᷑. Videt᷑ tn̄ mihi hoc loco
ſaltē neceſſaria rō eē illi⁹ verba cū verbis philoſophi nr̄i
cōferre: vt appareat q̄ȝto clariora hec ⁊ pbabiliora q̄ȝ illa
ſint ad ſenſuȝ Xenocratis pcēſendū. Nūeꝝ inq̄t vocabāt
aīam ea rōne: q̄ nullū aīal eēt ex ſingulari ⁊ ſimplici cor
pore: ſed oīa ſm aliq̄s pportiōes ⁊ numeros cōfuſis ⁊ cō
mixtis q̄ttuor elemētis cōſtarēt. Fortaſſe igit᷑ ſentiebāt ea
dē ijs: q̄ animā harmoniā definiūt: preterq̄ȝ q̄ Xenocra
ticorū ſermo aptior aliquāto ⁊ illuſtrior videbat᷑ q̄ vnius
verbi acceſſiōe factū ē: nā quom illi numerū aīam dicerēt
hic nō ſimplr̄ numeꝝ: ſed eū q̄ ſe moueret animā eē mon
ſtrabat: queadmodū ſi illi q̄ȝ animā nō ſimplr̄ harmoni
am feciſſent: ſed eā q̄ ſe ipaȝ crearet ꝯſtitueretqȝ. Ipſa.n.
aīa ē: q̄ cōpaginē nectit: q̄ coadoleſcētiā cōtinet: q̄ pporti
onē ⁊ cōciliū quattuor elemētoꝝ intēpat. Sed qđ dixi Xe
nocratē putare animā eē numeꝝ ipſuȝ ſe mouētē ex libris
eius maxime in quinto volumine de natura ſumitur.

Cōtra Empedoclē dicētē: ſimilia cognoſci ſimilib⁹: ⁊ tn̄
ſimilia a ſimilibus pati nō poſſe. Cap. xxix.

Deinceps Ariſtoteles hec inq̄t. Sunt in cōmoda 75
eos ſeq̄ntia: q̄ tū aīam moueri volūt: tū corp⁹ eē
ſtatuūt: ſiue id tenuiſſimū oīm: ſiue maxīe incor
poreū appellent. Reliquū inq̄t eſt ppēdere qua
rōne a nonullis dicat᷑: aīaȝ ex elemētis cōſtare. Ac illi q̄dē 76
ſtatim reſpōdēt: vt in reꝝ noticiā atqȝ ſenſū pueniat: atqȝ
ita pueniat: vt rē vti eſt ita cognoſcat. Sed hercules ne ſic
q̄ȝ aſſecuti ſunt id: cui⁹ gr̄a hoc finxerūt: iccirco volūt aīaȝ
ex elemētis exiſtere: q̄a rent᷑ ſimilia nō niſi ſimilib⁹ poſſe
cognoſci. Certe ſi ſola elemēta eēnt fortaſſe aliq̄d dicere
viderent᷑: ſed plura lōge habent᷑: imo infinita q̄ elemēta
nō ſint: ſed q̄ de elemētis cōcreta. Eſto terrā terra: aquaȝ 77
aqua cognoſcā: quō Deū: quō hominē: quō cōcretoꝝ in
numerabiles formas: ſāguinē: carnē: neruos: oſſa: viſcus
Equū v̄o ecquid equo vllo intra nos collocato dignoſci
mus. Non enim res cōcretas temere quocūqȝ mō incide
rint elemēta conſtituūt: ſed rōne quadā: atqȝ pportione
ſeruata: vt de oſſe Empedocles cecinit. Terra tulit: futes
apte compacta per amplos. Quadrātē crepere lucis de
partibus octo. Semis mulicebero datus: oſſa hinc candi
da facta. Nulla igit᷑ vtilitas animā facere ex elemētis: niſi
rōnes quoqȝ ſingulaꝝ rerū ⁊ cōpoſituras ieſſe in anima
dixeris. Ad hūc modū poſſent oīa cognoſci ſimilibus: nā
⁊ elementa elemētis ex q̄bus ipſa cōſtaret: ⁊ cōcreta con
cretis dignorarentur: atqȝ hoc q̄ȝ impoſſibile ſit non eſt

UVA. BHSC. IyR_086_3

neceſſe ad modū ꝓbari. Quis enim dubitauit vnqȝ eē in
aīa lapidē? hoīeȝ? platanū? itē bonū ⁊ nō bonū: poſtremo
ita oīa vt nō rōnes rerū: ſed ipſe res in aīaȝ recipi dicereꝑ.
Jam vō genera ⁊ vniuerſalia: q̄ in decē principijs cōtinē
tur: q̄ poterūt ab aīa cognoſci ſubſtātia: q̄ntitas: q̄litas: ⁊ re
78 liqua genera. Neqȝ eni elemēta ſunt genera: neqȝ ea q̄ ex
elemētis cōſtanꝑ: ſed maior pars eoꝝ lōgiſſime ab elemē,
tis diſtat: nec elemēta rebus exiſtimari pōt: q̄lia ſūt ad ali
q̄d facere: pati moueri: habere. Nā ⁊ q̄ntitas quoqȝ ipſa ⁊
q̄litas q̄ȝq̄ȝ pōt aliq̄s dubitare de ijs: nō tn̄ elemēta ſūt. Ge
nera porro notiōes ſunt animi noſtri nō elemēta rerum.
Sed liberales ſimus cōcedam⁹ genera eē elemēta: illud
reſpōdeāt: nūq̄d ex oīb⁹ generibus cōſtare aīam probēt.
At nō videnꝑ cōia oībus generib⁹ elemēta eē: vt hoī ⁊ fa
ctiōi ⁊ paſſiōi: deinde ſequētib⁹ dicere: ergo cōſtare aīam
ex ſola ſubſtātia: aut q̄uo q̄ntitatē ꝑceperit. Dices ſingulo
rū generū elemēta q̄dā eſſe ⁊ principia ꝓpria e q̄bus aīa
cōſtituaꝑ. At aīa ſubſtātia ē ex principijs q̄ntitatis: q̄ntitas
nō ſubſtātia naſciꝑ: ⁊ ex principijs eoꝝ q̄ ad aliq̄d referūꝑ
relatio oriꝑ nō ſubſtātia: ipſi⁹ aūt facere: pati: moueri: ha,
bere: nōne ridiculū ſit principia in aīo q̄rere: ſi q̄d ipoſſi,
bile eſt pōt ridiculū dici. Alia igiꝑ rō inueſtigāda eſt: tum
qua res ab aīa cognoſcanꝑ: tū q̄ in anima recipi ⁊ contine
ri dicturā: nā ij q̄ animā ex oībus reb⁹ ſarctā ⁊ conditam
volunt: vt ſciat ⁊ intelligat omnia: in hos tibicines atqȝ in
alios vel grauiores offendunt.

¶ Veteres neqȝ de vniuerſa anima: neqȝ de humana per,
fecte loquutos. Caplm̄. xxx.

79 Eterū nōnulli abſurdius arbitranꝑ: q̄ q̄uo con,
c ſtituāt ſimilia a ſimilibus pati nō poſſe: cōcedūt
tn̄ ſimilia ſimilib⁹ oportere cognoſci: ⁊ deinceps
fatenꝑ ipſuȝ cognoſcere: itelligere ſentire: nihil
aliud eſſe q̄ȝ pati. Demirari quoqȝ Empedoclis licet: qui
terrā terra cognoſci putauit: neqȝ aīaduertit eas maxime
aīaliū partes vacuas eē cognitiōis ⁊ ſenſus: q̄ maxime ter
roſe glebulēteqȝ ſint: nerui: vngues: capilli: oſſa q̄ tn̄ ſi rō
Empedoclis vera eēt ſimiliū ſui noticiā ꝑceptionēqȝ ha,
80 buiſſent. Jtē ex ſingulis elemētis aīa plus ignoratiōis: te
meritatiſqȝ q̄ȝ cognitōis accipet. Nā vt illud vnū cogno,
ſcat vnde cōſtaret: cecutiret ⁊ caligaret in cetera. Preter,
ea vr̄ Empedocles deū ignorātiſſimū facere: q̄uo eniȝ vt
ille inq̄t de⁹: quē Sphęꝝ vocat: ⁊ cōcretiōe comitioneqȝ
q̄ttuor nāruȝ extiterit: ſolo iteruētu ⁊ ꝓcuratiōe cōcordie
in vna hac molitiōe diſcordia nullas partes habuerit: eue
nit vt ſoli deo ignorabilis diſcordia ſit: q̄ ab oībus aīalib⁹
⁊ q̄dē mortalib⁹ caducíſqȝ cognoſcaꝑ: q̄n cū ex oīb⁹ cōſtet
in oīa q̄ȝ hoc iuris hȝ. Demū q̄ȝobreȝ nō ſunt aīata oīa ſi
oīa aut elemēta: aut ex elemētis ſūt. Jtē cur vna res ſit aīa
81 ſi elemēta ſūt multa? Quo ſit vt huiuſmodi elemēta ſimili
ora māe videanꝑ eē: q̄ȝ forme. Et p̄terea eſſe debeat alia q̄
dā preſtātior excellētiorqȝ nā: q̄ deformet: q̄ tēperet: q̄ co,
82 gat: q̄ certa rōne ⁊ cōpagine elemēta cohibeat. Hāc cōue
nit aīaȝ credi nō elemēta aut aliq̄d q̄d ſit ex elemētis ꝯcre
tū. Eſt eni aīa preclarius q̄ddā ⁊ meli⁹. Preclari⁹ aūt ē il
lud q̄d cōtinet: q̄ȝ q̄d ſꝑgiꝑ: diſſipaꝑqȝ. At illi nō erubeſcūt
ſtructurā mētis referre ad elemēta. Sane id q̄d locuple,
tiſſimū atqȝ optimū eſt: materiā ſemꝑ ⁊ facere ⁊ deſcribe,
re d̄r: q̄ueadmodū ars aliogn rō maxima videbaꝑ: vt q̄d
pulchritudie ⁊ dignitate pollebat: ipȝ ⁊ antiq̄ſſimū ⁊ ꝓnci
paliſſimū ⁊ origo alijs crederꝑ non huic elementa.

¶ Superfluo videri aliq̄bus aīam ex vtroqȝ cōtrario con
cretaȝ eē: ſufficiat enim alterum quia eadem ratio pollet
in contraria. Caplm̄. xxxj.

83 N vniuerſū veteres philoſophi iuxta obiurgati
i one i eo pulſanꝑ: q̄ꝑ nemo de tota aīa adhuc com
mētat⁹ videꝑ: alij vim ei⁹ mouēdi tātū attingunt
alij de rōne ꝑcipiēdi ſola cognoſcēdiqȝ diſputāt.
Ceteras aīe facultates: aut deſpicatas: aut incognitas ha,
buerūt. Atq̄ multa erāt aīalia: q̄ tāetſi viuere exploratiſſi,
muȝ eſſet: quieſcere tn̄ ſede ſtabili affixa ſemꝑ ⁊ adherētia
viderenꝑ. Jn his aīa ꝓculdubio vim mouēdi habere nō
pōt: cui⁹ nō cōparet vſus. E duob⁹ igiꝑ alterū erat neceſſe
aut vt carere aīa dicerenꝑ: aut ſi hoc ſubſtinere nō poterāt
vt cām aliq̄ȝ ⁊ rōnem afferrēt: cur aīata q̄uo eēnt tn̄ vaga,
ri ⁊ ſedes mutare nō poſſent. Uigēt illa ſentiūt nutricanꝑ
īcreſcūt: abſolui ⁊ a loco demigrare nō poſſunt. Atqȝ illis
ipſis motib⁹ auctionē dico atqȝ ſenſuȝ: q̄ȝq̄ȝ mouenꝑ vt ce,
tere animātes: nō tn̄ vis oīs ad animā referꝑ: ſed exterio,
ra q̄ȝ ſuū in id momētū habēt ad ſenſuȝ: ſenſilia ad nutri,
catōem auctionēqȝ alimēta. Atqȝ ei⁹ motus q̄ in loco agiꝑ
dux ſola ⁊ princeps ē aīa. Eodē mō vegetabilē aīam vidē
tur negligere: q̄ ex elemētis intellectū ⁊ ſenſum moliunꝑ
q̄ſi duas vires precipuas aīe: ſolaſqȝ nouerint: q̄lis igitur
ea aīa eſt qua viuiſcere dicunꝑ: q̄ gignanꝑ e terra: nā neqȝ
ſenſualē neqȝ itellectualē poſſūt habere: neqȝ eā q̄ mouē
di vim obtinet. Uerū q̄bus idē eſſe intellect⁹ ⁊ ſenſus pla
cet: vt Democrito: nōne in re aptiſſima ⁊ cōꝑtiſſima vidē
tur errare? Cōſtat ⁊ luce clari⁹ eſt: plurima eē aīaliū gene
ra: q̄ ſentiēdi vim ꝯtinēt: itelligēdi nō cōtinēt. Qȝ ſi q̄s hoc 84
q̄ȝ gratificeꝑ Anaxagore fateaturqȝ itellectū ineſſe in to,
ta animāte natura: eūqȝ certā eſſe aīe partē: vniuerſaȝ vō
eſſe aīam: q̄ ex oībus viribus ⁊ partibus cōflareꝑ. Jta eni
videꝑ ſentire q̄ cecinit. Plāta olim volucerqȝ fui popilla
puerqȝ: nōdū tn̄ vniuerſam aīam cōplecteꝑ: neqȝ de viri,
bus oībus diſputabit: neqȝ de aliqua vna ꝑfecte: eodē re,
cidit: q̄d in ijs carminibus legiꝑ: q̄ ad autorē Orpheū re,
ferunꝑ: ingredi ſpirabilē animā: q̄ anhelitu traherꝑ: vn,
de igiꝑ viuunt ea q̄ non reſpirāt? vt plante: vt inſecta: vt ce
tera id genus aīalia imperfecta.

¶ Animam non eſſe per omnia corpora inuectam et fu,
ſam. Caplm̄. xxxij. 85

Llud quoqȝ fugit eos: q̄ animā iccirco ex elemē,
i tis faciūt vt res cognoſcat: q̄ꝑ neceſſariuȝ nō erat
ex oībus cōditā putare: q̄uō alteꝝ ꝯtrariū abun
de ſufficere potuiſſet: tū ad ſe noſcēdū tum ad op
poſitū: nā de recto eſtimamus: q̄d oblimet. Regula enim
in vtrūqȝ iudicio pollet. At obliquū q̄d eſt obſtipūqȝ: ne,
qȝ ſuimet neqȝ recti pōt iudex ſtatui.

¶ Veteres de aīa nihil bene dixiſſe. Caplm̄. xxxiij 86

Abetur ⁊ alia preter has quorūdā opinio: q̄ ani
h mam dicūt per quattuor elementa ⁊ per naturaȝ
rerū omniū inuectā fuſamqȝ equabiliter omēs
mundi partes vegetare animareqȝ. Hāc ſenten
tiā ſecutus Thales dicebat deoꝝ plena eē oīa: cui ⁊ illud
de ꝓximo cōgruebat. Jouis omnia plena compita ⁊ om
ne forū: Fortaſſe vō hoc ſit: q̄d ⁊ zenoni videtur qui deuȝ
meare ac pertinere per omnem ſubſtantiaȝ ſenſuit. Atqȝ
ita in intellectuali: deū eſſe intellectū: in animali animaȝ:
in naturali naturā: in affecta affectionē ⁊ habitū. Forteqȝ
hoc neqȝ a Platonis dogmate multū abhorret: cuius il,
la ſunt verba. Quō deus inquit animā in medio collocaſ
ſet per vniuerſum infudit: ⁊ ꝑ omnē globū porrigi iuſſit:
⁊ corpus ei exterius iduit. Habet hec opinio plurimas ⁊
varias q̄ſtiones. Cur enim ſi aīa per ignē: ſi per aerē cō,
meat: ſi ꝑ cetera elemēta: nō conſtituit animal? permixta
⁊ confuſa conſtituit? preſertim quom preſtātiores eē ani,
mas ſimplicium corporum putent: q̄ȝq̄ȝ ne hoc quoqȝ ra, 87
tione vlla comprobant. Ceterum vtrinqȝ vrgentur ſiue
animam fateantur ignē: ſiue non fateanꝑ. nam ſi fatentur
ſine ratione loquunꝑ: ſi nō fatenꝑ ſequitur in aliquib⁹ cor
poribus animā contineri: que tamē animata nō ſit. Ac vi
dentur quidē exiſtimare per tota elemēta animā eſſe di,
ſtributā ⁊ ſparſam: verbi gratia: ꝑ aerem totū: ⁊ per aquā
totā ea ratione: q̄ꝑ partes elementorū omnes eadē natura 88
⁊ ſpecie viſebantur. Ergo quom illam aque porciuncu,
lam que in mixtionem animalū decerpiꝑ animatam eſſe
intuerenꝑ: cōtingebat illos credere: in vniuerſo elemēto
haberi cōtineriqȝ aīaȝ q̄ueadmodū eni partes ſimplicuū

UVA. BHSC. IyR_086_3

corpoꝝ:q̃ ad tẽperaturã ſtructurãq; aīaliũ corrogantur efficiũt:vt illa ex oibus elementis cõpoſita ⁊ coalita ſint. Ita videre ſe credũt:partes aiarũ:q̃ ex ſingulis elemẽtis carpunt̃:facere vt aīata eſſe aīalia videant̃. Hec ita ſi ſunt queadmodũ aeris portio in nobis eiuſdẽ forme ac nature cũ elemẽto vniuerſo eſt:ita ⁊ ea pars aīe:q̃ in nobis inde tanq̃ bractea deſecta eſt:eadẽ ſpẽ ꝓbabit̃ cũ aīa vniuerſa ſimpliciũ corpoꝝ. Iã illi hoc loco laborãt ⁊ pertinaciter defendũt:nullũ eſſe cõſortiũ ſpẽi inter aīaz elemẽtarez ⁊ nr̃az:ſed illã lõge ⁊ perfectiorẽ ⁊ imortaliorẽ haberi. Q̃d quõ dicũt ſeipſos coarguũt:amittit enim: vim rõ eoꝝ:q̃ vtebant̃: ꝓpterea videlicet vniuerſum aerẽ eẽ aīatũ ⁊ ſpirabilẽ:ꝙ aeris portio:q̃ in nobis eẽt ſpirabilis aīataq; videret̃. Uana ⁊ caſſa rõ ſi alia ſit aīe nr̃e nã:alia elemẽtaris ⁊ alia itẽ aīe cõfirmatio in aeris noſtri portõe:alia in aere vniuerſo. Aut igit̃ nõ eſt dicẽdũ aīas elemẽtoꝝ imortales ⁊ pluris eẽ q̃ nr̃as:aut nihil efficiũt quõ nitunt̃ oſtẽdere ꝑ totã nãm cõmeare pertinereq; aīaz: eo ꝙ particule elementoꝝ:que in nobis eſſent:anime viderentur eſſe.

Cõtra Platonẽ q̃ ptes aīe diſcludebat locis. Cap. xxxiiij

89 f Acile igit̃ eq̃s aīmis apparebit nõ claruiſſe hac parte phie veteres:nec tã difficilẽ locũ pulcherrime:aut accuratiſſime ꝑtractaſſe:q̃obrẽ alia rõ ineunda eſt quare ab aīa res cognoſci dicantur: quom id elemẽtoꝝ ꝯcretus preſtare nõ poſſit. Afferẽdus eſt etiã alius modus vnde nã moueat̃ aīa:ſi oīno neceſſariũ ſit moueri:ſed nec eo motu quo corꝑa mouent̃ ab aīa neq; demũ eo q̃ ſit rei inabſolute actus:ſed eo fortaſſe qui abſolute atq; perfecte.

Plantas ⁊ ſtirpes ſine dubio aīatas eſſe. Cap. xxxv.

90 d Einde cũ homo ꝑ aīam ſciat ⁊ ſentiat:opinetur: deliberet iraſcat̃:cõcupiſcat:demũ vtcũq; vi z appetẽtẽ exerceat: itẽ quõ motu locali aīalia ꝑ aīaz moueant̃:augeant̃:cõſtẽt iminuant̃:ita tñ vt prepoſitũ illud ſit augere cõſtareq; ſequẽs. ⁊ accidẽs collabi taſcere ⁊ minui. Q̃d q̃dẽ ꝯtingit:quõ plus diſpẽdij ſit:atq; amplꝰ perit:defluit q̃ accedat:atq; eat i corpus. Q̃uõ ita q̃ oia hec aīe oꝑa videant̃ eẽ merito dubitari põt: quenã actionũ illaꝝ diſcretio ſit: vtrũ tota aīa ad functionẽ oīm adhibeat̃: ⁊ an vniuerſa ea ſentiamꝰ:intelligamꝰ:ſciamꝰ: decernamꝰ:obiraſcamur:cõcupiſcamꝰ: ⁊ reliqua q̃ nobis enumerata ſuꝑius ſũt: ⁊ an ex tota aīa emanẽt iſta ꝓficiſcanturq;. Itẽ an vitã actus ex is vnꝰ pluresue faciãt: aut oẽs: aut nullus:ſed alia cã cõſtituẽda habendaq; ſit. Demũ id q̃d q̃rit̃ tale eſt: vtrũ oẽs actiões numera: oꝑa momẽtaq; animi ab vniuerſo eo fluãt: an potiꝰ alia pars ſit q̃ ſentiamus:alia q̃ ſapiamꝰ:alia q̃ appetamꝰ. Q̃d q̃dẽ iã Thimeꝰ vr̃ cẽſuiſſe:quõ diceret:alio nos itelligere:alio appetere: alio iraſci:ꝓindeq; actiões illas ita diſpeſcit: vt primã cerebrũ id eſt capitis arcẽ dicat tenere: ſcdam in domiciliũ cordis deducat:in iecur tertiam ac ſedes ab dñis releget. Sed ſi hec vera ſũt:q̃ rõne aius tõtinebit̃ ne deffluat:q̃ illi vnitas q̃s coalitꝰ fuerit:ꝑſertim ſi partes tãta intercapedine diſcludãt̃ q̃ actões: q̃rũ ad ſe multe nõ ꝑtinẽt? Q̃ue

91 res igit̃ cohibebit potẽtias a deo ſeparatas? Certe dici nõ põt corpus eſſe q̃d aīam cogat aut cnotineat: quõ potius e cõtrario corpus cõtineri ab aīa equũ ſit: vtpote cuius abſceſſu corpꝰ ſtati vaneſcat labaſcat diſſipet̃ ⁊ corruat. Q̃uã obrẽ ſi q̃ res cõtinẽdi vim hʒ. ꝓfecto illã eẽ aīam par ẽ. Eo dẽmõ q̃rere iteꝝ oportebit: vtrũ vna ſit hec quoq; q̃ cõtinet:an partibꝰ ꝯſtet. Si vna:cur nõ vna iã vnde ab initio aīa cõcedebat̃:reddẽda eni afferendaq; rõ eſt:q̃re vnum ſit illud a quo potẽtias aīe locis diſiũctas vniri cõtineri q̃ velis: aīa vna nõ ſit:q̃ tñ corporis partes lõgiꝰ diſiũctas diuulſaq; cogat:atq; cõtineat. Dices illud q̃d cõtinet aīaz cõſtare partibus. At quõ oẽ q̃d cõtinet rẽ partibꝰ cõſtãtẽ: ſi ⁊ ipſum partibꝰ cõſtet:rurſum ab alio cõtineri ſubinde neceſſe ſit. Manifeſtũ eſt q̃cq̃d aīam cõtinere dicatur: ab alio iterũ: atq; ab alio cõtẽtũ iri: ita vt res in ĩfinitũ caſura ſit:neq; inquiſitio exitũ:neq; aīa id a quo cõtineat̃ ⁊ cohibeatur inueniat. Naz ⁊ apud nos quoq; q̃uis aīam ſub- 92
iecto vnã dicamꝰ:que ſe tñ multis viribus ſpargat: vt pomũ:q̃d ſubiecto vnũ eſt:varias tñ ⁊ diuerſas q̃litates obtinet:formã halitũ colorẽ. Non tñ ſermo adhuc periculo caret tãtomagis anceps ⁊ lubricus ijs:q̃ vim quãdã eius ſempiternã ⁊ imortalẽ:caducas mortaleſq; ceteras faciũt Q̃ quõ ⁊ Plato ⁊ Ariſtoteles acriter ac ꝓſpiciẽter vidiſſent:alter in ipſa ſtatim cõſtitutiõe molitiõeq; hois: rõnabilẽ id eſt mẽtis optimã portionẽ in habitaculũ ꝓpriũ cõdidit:alteri extrinſecus accedere viſa ẽ. Utriq; porro id cõſilij fuit:ne quã offenſionẽ turbãue imortalitas eiꝰ: aut cõtagio mortaliũ partiũ:aut vicinitate cõtraheret. Itaq; vterq; opinioni ĩpedimẽtũ hoc accidit: ꝙ nõ ſimplicem ſed cõcretũ ex partibꝰ ⁊ viribus aīum dicũt. E q̃bus alt̃q̃ etiã tanto inter ſe tractu faſtigij ſeparant̃: q̃to a caducis ſubciſiuiſq; eterna ⁊ imortalia diſpeſcunt̃. Difficilis ſcrupulus: ⁊ q̃ vtrãq; familiã auxerit: q̃uiſq; ſeu virũ ſeu partiũ dirẽptus in aīa ſit:grauis vtcũq; rõ videat̃: ⁊ q̃ leuiter exitũ inuenire nõ poſſit: difficilior tñ eſt ijs q̃bus multaꝝ partiũ dicat̃. Si enim aīa vniuerſa vniuerſum corpus cõtinet:eoq; cõuenit ſingulas aīe partes cõtinere aliq̃d corporis:cuinã obſecro particule corporis mens ⁊ rõ ꝑerit?
Nimirũ id:vel queadmodũ fingas perdifficile eſt. Maxi 93
me aũt ſtirpes oſtẽdũt partes anime nõ eandẽ rõnẽ inire quõ partibꝰ corporis:ita vt ſi diſperate regionibꝰ ſint he habeant̃ ⁊ ille ſuis locis diſcluſe. Nõ eniz aīe altricis:quã arbores poſſidẽt:pars radicibꝰ exhibita:pars trũco adiũcta:pars ramis ⁊ frõdibus data:ſed vniuerſa in vniuerſis eſt. Nã ⁊ auulſe preciſeq; viuũt ⁊ tranſlate de ſeminarijs ſpẽm eandẽ ferũt. Uidemꝰ itẽ ex aīalibus ijs: q̃ ꝙ mẽbra precinctu icifſurã ſeparata habẽt. Appellamꝰ inſecta etiã diuulſa diutius viuere:parteq; vtrãq; ſeorſuz moueri q̃a ſcilicet ineſt illis adhuc ratio vitalis: nõ q̃dẽ eadẽ numero:q̃a ſeparatio facta ẽ:ſed eadẽ ſpecie:nã vtrũq; fruſtellũ aliquãdiu obit vite:numera ſentit aptiſſime: ac ſe loco mouet aut ipingit preptaq;. Ipſe in piſcibus vidi:partes abſciſſas cõprehẽdi aut teneri nõ quiſſe:quorũdã caudas ꝑſectas: iſinuaſſe ꝑdiu ſpiras ⁊ iplicuiſſe nexus: nõnulla etiã trũcata capite palpitaſſe: vt Strutio q̃ Solaria dicit̃ E q̃bus oibus cõſtat partes illas aīe ſeiugatas eadẽ eſſe ſpecie tũ inter:tũ cũ aīa vniuerſa. Inter ſe: vt q̃ iã ſunt diſcrete: ⁊ ſeparatis ac diſiectis trũcis adiũcte. Cũ vniuerſa 94
vt quõ ante preciſionẽ diuulſionẽq; integris ⁊ indiuiduis habebat̃. Nã anteq̃ diſcerperet̃ nõ certis in mẽbris: ſʒ in tota ea fuiſſe partes ille vident̃. Animã ṽo: neq; ipſaz a ſe cõſtat: neq; ſuis poteſtatibꝰ diſtrahi: ſed a corpeſculpaz habẽte in quo ſita eſt. Q̃ ſi ſegmenta illa piſciũ inſectorũue neq; ꝑtinaciter ſuꝑuiuũt:neq; admodũ diu mouẽt̃: nihil mirũ quõ partibꝰ officialibꝰ careãt: q̃bus vitã naturãq; tueantur. Nec tamen minus tota viuacitas anime illis in partibus continetur: que mox ſolido in corpore ſpectabatur.

Plãtas ⁊ ſtirpes ſine dubio animatas eſſe. Cap. xxxv.

f Ane dubitandum non eſt:an ꝙ nutriuntur ⁊ au- 95
gentur frutices: id ab anima vegetali alunnaq; habeant. Una enim hec animalibus ⁊ ſtirpibus ineſt communis: qui igitur fieri poteſt: vt ea vis in animali anima ſit: in planta non ſit? Deinde vnde viuerent vigerentq; plante: niſi vitam acciperent ⁊ nanciſcerentur ab anima? In hoc quoq; differunt a non viuentibus viua: ꝙ ali: ꝙ creſcere: ꝙ prolem de ſe dare poſſunt. Neq; illud moueat: ꝙ hanc a ceteris ſeparari contingat cetere ab hac ſeparari non poſſint: quom eadem ratio in eatur ſenſuali: cum ea que inceſſui ⁊ progreſſui preficitur tm̃ non omnibus animalibus. Tametſi igitur ſenſus ſine illa vi motrice in aliquibus habetur: tamen anima eſt et appellatur: q̃q̃ vis ea: qua viuimus ipſa primo non eſt: quod ſequẽtiũ diligens lectio commõſtrabit.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶ Themiſtij De Anima Liber Secundus: Interprete Hermolao Barbaro.

¶ Diuiſio entiũ: ⁊ q̄ ſit pfectihabia ⁊ quotuplex. Capl'm. j.

1 A que veteres de aīa tradiderũt abũdan
ter arbitror libro ſupiore expoſita nũc or
dine aliũde petito cõmuniemus ipſi defi
e nitiões aīe: eã q̄ maxime fuſa ꝓindeq̃ cõ
muniſſima videaẽ: queq̃ oẽs aīas ambi
tu ſuo cõtineat: nec ſolũ humanã: de qua
tãtũ priores: partim ꝙ ita collubitũ erat
partim ꝙ inuiti fallebanẽ egerũt. Rer itaq̃ ſummũ ⁊ ꝑn
cipaliſſimũ genus ſubſtãtiã facimus: ſubſtãtia vͦo aut ma
2 teria aut forma eſt: aut aliqd ex vtroq̃ permixtio. De qua
rõne vberrime dictũ ẽ i ĳs libris: quos de ĩſtitutiõe et pri
mordĳs nature pſcripſimꝰ: alioqn hoc quoq̃ loco nõ ab
re fuerit: ex ĳs quedã repetere. Materiã potentia eẽ ſub
ſtantiã cõſtat ſine cõfirmatiõe aliq̃. Hoc eni eſt qd̕ ſub ver
bo hoc hoc qcq̃ mõſtramus: ſed tanq̃ habilitatẽ quãdã
ſeu preparationẽ: q̄ ꝓcreãdis rebus oportuna idonea ap
taq̃ ſit. Formã vͦo pfectionẽ eẽ ⁊ ceu expletionẽ abſolutio
nẽq̃ preparatiõis illius. i. q̄ quaſi aſſerat: ⁊ manũ extre-
mã iponat ei rei: q̄ potẽtia ſola cõſtaret. Poſtremo formã
id eẽ: cuius merito res prerogatiuã illã ferũt: vt noīe hoc
quicq̃: ſiue hoc aliqd cenſeaẽ. Tertiũ ſumma eſt: q̄ ex am
babus coeũtibus cõciliaẽ ⁊ naſciẽ: in quo tam materia ſi-
mul ⁊ forma ſpectaẽ: q̄ due res vna quedã exit integritas
neq̃ rõne cogitatiõe ue amplius: ſed ſenſu. Ac re uera hoc
aliqd eſt: modo illud diſcrimẽ intelligaẽ res a materia vt
fierent: a forma vt eſſent: habere. Que quom ita ſint: tunc
opulenter ⁊ nauiter habere ſe rem ⁊ perfectã eſſe dicimꝰ
quõ propriã formã adepta eſt: ad quã feſtinauerat. Hanc
igiẽ formã ⁊ ſpeciẽ ſiquis enthelechiã: id eſt verbũ ex ver
bo pfectihabiã appellet: haud iure reprehendeẽ: ceu no-
uo vſus ⁊ horrẽti vocabulo. Nã ſi ſupradicta nobis vera
ſunt: ⁊ perfectio rei e ſua cuiq̃ forma duciẽ: ⁊ a forma res
habet: diuiter ⁊ bene habere ⁊ pfecte poſſit. Nihil vtiq̃
aliud id nois ſignificauerit q̃ eum quẽ exprimere volu-
mus habitũ perfectionis. Uerum perfectihabia bifariã
in rebus eſt: vno modo vt ſciẽtia: altero vt cõtẽplatio ⁊ cõ
ſyderatio: que actu inita ſit harũ: altera vt habitus: altera
vt miniſtratio ⁊ defunctio habitus intelligitur.

¶ Animã eſſe formã ⁊ perfectionẽ corporis naturalis vitam habentis. Capl'm. ij.

3 Is ita retractis: atq̃ in memoriã ſubiectis duca-
h mus noſcẽtes hec in reliq̃. Nomẽ ſubſtãtie potiſ
ſimũ vẽdicat corpora: ⁊ e corporibꝰ maxie q̄ nã-
lia ſint: ignis: aer: aqua: terra: ⁊ preterea quecũq̃
de ĳs a nã ſumme ꝓueniũt. Sũt eniꝫ corpora nãlia alioꝝ
corporũ principia: nã lectica: aſſeres: peſſuli: ſera: calcei:
tunica: demũ oia: q̄ artificio aliquo cõparanẽ: cõparatiõe
nãlium vicẽ accidẽtiũ obtinẽt. Accidit ligno: vt lectica eẽt.
Accidit ferro vt ſerra. Accidit pãno vt veſtis. Oĩe itẽ ar
tificiale corpus i ſtrato nãli cõſpiciẽ: valeãt ergo artifici-
alia: manus ad naturalia admoliamur. Ex naturalibꝰ nõ
nulla poſſidẽt vitã: nõnulla vacãt. Uitã appello: q̄ aīal vt
ꝑ ſe nutriaẽ augeaturq̃ efficit. Oẽ igiẽ corpꝰ nãle: ⁊ par-
ticeps vite neceſſe eſt ſubſtantia ſit: nec ſubſtantia modo
ſed cõdita ⁊ cõcreta ſubſtãtia: id eſt q̄ ex materia atq̃ for-
ma ſit. Quom itaq̃ in qd̕ habet vitã nõ ſit ſemplr corpus
ſed tale corpus: cũq̃ in viuo corpus ꝓ materia ſubiectoq̃
habeaẽ: vt vͦo tale corpus ſit a ſpẽ reponat ⁊ forma. Quis
eniꝫ dicere auſit: corpus eẽ viuo formã: ſed vt dixi corpus
materie ⁊ ſubiecti locũ tenet. Quom inq̃ id qd̕ habet vi-
tam: nõ ſit ſimpliciter corpus: ſed tale corpus: ⁊ quom dif
ferant ab ĳs: que non viuant: non in eo quod corpus: ſed
in eo quod tale corpus: hoc eſt in eo quod viuit ⁊ animã
continet: concluditur animam eſſe ſpeciẽ perfectionẽq̃
⁊ ſubſtantiam: ita vt ſit forma.

¶ Animam non eſſe corporis: ſed formam corporis perfectionemq̃. Capl'm. iij.

q Uam vͦo aīa nõ ſit corpus: neq̃ ſubiectũ: q̃q̃ eſt 4
aliqñ demõſtratũ: nõ tñ moleſtũ erit hoc quoq̃
loco recẽſere. Aīata ab inanimis in eo diſtãt: ꝙ
viuũt hec: illa nõ viuũt: nõ i eo ꝙ corpa hec ſint:
illa nõ ſint: ſequiẽ igiẽ aīam nõ eẽ corpus ſed vite aiantiũ
cã. Itẽ hoc rõne alia clareſcet: quom in re concreta: neq̃
vtrũq̃ poſſit eẽ ſubiectũ: neq̃ vtrũq̃ forma: ſed aptiſſimũ
ſit corpus eẽ qd̕ ſubĳciẽ. Eſt. n. corpꝰ qd̕ deſcribiẽ: duciturq̃
fingiẽ: ⁊ niſi aſtrigereẽ ⁊ cohibereẽ ab aīa diſſipari ⁊ fati-
ſcere idoneũ: relinqẽ neceſſario aīaꝫ eẽ pfectionẽ ⁊ formã.
Preterea dici recte nõ poſſet: aīal ex aīa ⁊ corpe exiſtere:
niſi hec vt forma: illud vt mã capeẽ. Tripliciter eni cõpo-
ni res dicunẽ ex ĳs: q̄ inſint. Primũ illud genꝰ latiſſimuꝫ
in prõptuq̃ eſt: quom qd ex rebꝰ tanq̃ ex ptibꝰ corporali-
bus cõponiẽ: verbi grã: quom ex lapidibꝰ atq̃ lignis exe-
dificaẽ domꝰ: ex carne ⁊ oſſibꝰ ꝯſtituiẽ aīal. Aliud genus
cõpoſiture eſt: vt quom ex aq̃ ⁊ melle mulſũ ꝯficiẽ: demũ
qcqd ex pluriũ reꝝ ꝯfuſiõe ⁊ mixtiõe ꝯflaẽ. Atq̃ hoc genꝰ
a ꝑore diſcrepat: ꝙ i illo ptes ⁊ totũ diſiũcta ⁊ diſcluſa ſũt
locis: in hoc qcqd loco ſecerniẽ nõ venit in mixtionẽ: quia
totũ ⁊ ptes eodẽ in loco videnẽ eẽ. Re vera aũt abolite ⁊
corrupte ſũt ptes: teneẽ itegritas. Tertiꝰ modus ẽ: quo ex
ere ⁊ figura ꝯſtare ſtatuã dicimꝰ: ⁊ quo ex lapidibꝰ ⁊ ſtru-
ctura edes. Quobrẽ quom aīal ꝑmixtionẽ ex aīa ⁊ corpe di
cimꝰ: ſi ꝑmo genere ſtatuamus: nõ eẽt totũ corpus toto ſe
aīatuꝫ: nec ali poſſet nec creſcere circũundiq̃: ſed aīa aut
vniuerſa corpi vniuerſo: aut ptibꝰ ptes acciderẽt. Q̃ ne i
captũ qdẽ mẽtis cadit. Age vͦo ad q̃titatẽ aīali aīa: nõ ad
q̃litatẽ ꝯferret: qa ptes id genus corie nõ alter ꝯferre toti
ſuo ſolẽt. Neq̃ ſcdã itẽ forma cõpoſitiõis dici põt ꝯſtare
ex aīa ⁊ corpe aīal: qa ñ coaleſcit aīal: corrupti demũ aīa ⁊
corpe. Queãdmodũ miſcelle: q̄ de elemẽtis ita corruptis
fiũt: imo aīal ꝯſtitui nõ poſſet: niſi ſalua ⁊ ſupſtite: vtraq̃
nã. Reliquꝰ ergo tertiꝰ modus eſt: quo aīal ex aīa efficiẽ
corpe dicaẽ: Quare quom i ea iũctõe ſemp hoc forme: il-
lud mãe vim ꝑferat: corpꝰ aũt forma eẽ aīe nõ poſſit: ſeqẽ
aīam eſſe formã corpis oportere. Nẽpe vt ſtatue denoian
tur a forma ſua: ita ⁊ aīalia ſua neceſſe eſt. Per aīam por-
ro vtrũq̃ cognoſciẽ ⁊ aīal ⁊ cadauer: vtpote ꝑ quã ⁊ adſit
⁊ abſit animantibus vita. Species ergo ⁊ forma animan
tis eſt anima.

¶ Aīam eſſe actũ primũ ⁊ ſcdm: ſed primũ magis. Cap. iiij.

Orma vͦo dupliciter ſolet intelligi: nã aut ita vt 5
f ſcientia: aut ita vt ſcientie agitatio cõmentatioq̃
ſcientia habitus eſt. Agitato ⁊ conſyderatio actꝰ
Eadẽ diſtributio inueniri põt in aīa. Sõnus ceu
habitus aīe eſt: vigilia vti actus: Neq̃ hoc dico: vt ex eo
accipi velim vniuerſam aīe vim functioneſq̃ eius oẽs in
ſomno feriari aut ceſſare: atq̃ ita ſolũ habitũ relinq: quo
ſaltẽ apertũ ſit: quõ qs dormit vim illã altricẽ nõ eſſe con
ſopitã. Illud dico vt intelligamus multas eſſe aīe vires:
que dormientibus nobis tanq̃ oſcitent ocienturq̃: nihil
agãt: aut exerceãt: q̃lis eſt ſenſibilis: ⁊ ea que delegata in-
ceſſui eſt. Erit igiẽ aīa corporis viui partim ꝑma partim ſe
cũda pfectio. Sane in homie prior ſcia eſt q̃ cõſyderatio
meditatioq̃: qa recipit ſciẽtiã Socrates ãteq̃ meditetur
aut cõſyderet. Quobrẽ mirari nõ ſatis poſſum eoꝝ prudẽ-
tiam: qui dicunt periculum eſſe animantibus ne dormiãt
ſi aīa actus ſit: quaſi hallucinentur nec intelligãt: que ab
Ariſtotele hoc loco perſpicue ⁊ dilucide dicantur. Ex eo
inquit ꝙ aīa ineſt in nobis vigilia ſomnuſq̃ accidit. Il-
lud queſtione dignius eſt: ꝙ definitio hec vim nutricẽ nõ
videtur agnoſcere: ſi primũ actũ pfectionẽq̃ aīam dicas.
Sed ſoluiẽ. Habitꝰ ab actu ⁊ miniſterio in nutriẽte vi nõ
abſoluiẽ: nã ibi habitũ eẽ neceſſe eſt: vbi ſit actus: adq̃ in

UVA. BHSC. IyR_086_3

phyſicis:que natura duce nulla ratiōe extrinſecus adhi-
bita:nulla doctrina ꝑueniūt. Nō ſic e contrario:vbi habi
tus ibi quoqꝫ vt ſit actus. Quo ſit vt q aiam prima pfectōe
deſcribit:oēs aie poteſtates videat eē cōplexꝰ. Ita in ſom
no ceteris viribus ſolus permanet ⁊ relinqtur habitꝰ. At
eiꝰ ꝗ alimur cū habitu agitatio quoqꝫ ⁊ exercitiū iūgitur.

¶ Aiam eſſe pfectionē organici corporis. Caplm. v.

In qd igit genus aia referat declaratū iaȝ eſt: vt
ſubſtātia ſcȝ ⁊ prima pfectio ſit:reliquū eſt:vt cu-
ius ſit ſubſtātia doceamus. Et hercules res con-
ſultatiōe nō indiget. Protinus decerni pōt aiaȝ
eē ſubſtātiā corpis:ſed qualiſnā corporis:hoc exqſitius ⁊
maturius vidēdū. Cōſtat corpora aut naturalia eē:aut nō
nālia. Naturalia voco:q itra ſe principiū illud tenēt:quo
naturales motus cieri vidētur:vt terra:aqua plāte:aialia
Nō nālia ſunt:q hoc principio carēt:lectꝰ nauis:pallium
Atqꝫ hec nobis fuſius ⁊ prius Ariſtoteli diffinita ſunt is
libris:q nature principia cōtinēt. Iteꝝ nālia corpora ſeca
mus in duo genera:q̄dam viuūt:q̄dam nō viuūt. Viuere
q dicant ſupra quaſi occupaturus oſtendi:quō dixi ea q
p ſe alterent ⁊ creſcerent:qd genus aialia ⁊ frutices ſunt.
Nā elemētā qa initia motꝰ intra ſe poſſident:naturalia q
dem ſūt:ſed in ijs vite vacuitas eſt:qa p ſe nec alunt:neqꝫ
aūt augent. Lapides quoqꝫ q̄uis grandeſcere videātur:
nō tn̄ viuūt:qa cremētū illud nō ex alimento intus molito
diſpēſatoqꝫ in penitas partes attollit:ſed acceſſione tn̄ ⁊
appoſitione materie:aut ſi per oēs partes attollitur:erit
in ijs vtiqꝫ ratio aliqua vitalis exiſtimāda:ſed admoduȝ
tenuis ſubobſcuraqꝫ:neqꝫ mirū ē lapides adoleſcere:qn̄
⁊ parere qdaȝ putantur:vt Clearchus affirmat. Sed cer
te illi:aut cōſortio tantū noīs gignūt parturiūtqꝫ:aut alia
forma eſt gignēdi:q̄ȝ que aialibus addita eſt:videt enim
ſepicule natura ſuos fines tanq̄ȝ trāſgredi. Proīdeqꝫ in
aliqbus dubiū ſit:aialia ſint an radices:Radices an lapi
des. Poſtq̄ȝ igit corpoꝝ quedā habent naturalia:q̄dam
nō naturalia. Item alia que vita percipient:alia qbus ne
gata ea ratio ſit. Nō poteſt aie perfectio cuiuſlibet corpo-
ris dici:ſed naturalis:neqꝫ naturalis item omīs:ſed viui.
Viuū aūt oē organicū inſtructūqꝫ eſt. De mortalibus ⁊ ge
nitis loquor:qbus ad vitā preſidio cibi ſit opꝰ. Nihil enī
eſt qd ſimpliciter cōſiſtat expletūqꝫ ſit:ſed omne aial con-
tinenter labit ⁊ ſubinde ſarcit:aīa nunq̄ȝ qeſcit a munere:
hoc eſt nutricatōe. Ita q̄ȝq̄ȝ partes ſubduci ſemp ac peri-
re neceſſe eſt:tn̄ ſumma ſupplet idētidē:eo qa incolumis
exigit. Quare fit vt quedā ceu organa ⁊ machinamēta vis
hec deſyderet:qbus tanq̄ȝ famulitio ad hanc functionem
preſtādā.i.ad nutritionē vtat. Atqꝫ hec iſtrumēta in aiali
bus pſpicua manifeſtaqꝫ ſunt:os:gula:vētriculus:aluus
vene ⁊ reliq:q ad vſuȝ alimonie cōparata ijs ſunt. In fru
ticibꝰ aūt:atqꝫ plātis:q̄ȝq̄ȝ ea minꝰ expoſita ſūt:ex momē
tis tn̄ ab ijs geſtoꝝ ſimilia q̄dā ijs opificia ⁊ organa in co
gnoſci poſſunt. Primū radices ori emule ⁊ vicarie habē
tur:nā vt aial ꝑ os:ita fructex p radicē ſuccū trahit. Deide
meatꝰ q̄dā ſtaminaqꝫ ⁊ fibre venaꝝ vice fungunt. Iā inte
ſtina ⁊ q̄ viſcus aialiū referāt:habēt ⁊ adipes ſuos. Albur
nū liber ⁊ lignū cuti carni ⁊ oſſi ꝓportiōe cōſentiūt. Folia
vt opimētū ⁊ munimētū pulpis aduicta. Pulpe fructibꝰ
preſidij gr̄a obducte:nā pulpas appello:intra quas a na-
tura ſemē eſt cōditū:ſiue eſui ſint atqꝫ admittant in cibos:
ſiue nō mādant. Fructū geniturā ipſaȝ ac ſemē intelligo.
Siqua igit cōis deſcriptio aie reddi pōt:videt aptiſſima
hec eē. Anima perfectio eſt corporis naturalis organici.

¶ Declaratio p exēpla definitōis allate de aia:⁊ ꝙ organi
cū idem eſt ꝙ vitā habens potentia. Caplm. vj.

Vamobrē vt nō eſt q̄rendū q rōne vnū ſit cera ⁊
ſigillū aut ipreſſio:ita nec illud queadmodū ma
teria cū ſua forma ſit vnū:ſicut enī res vt ſit habȝ
a forma:ita habȝ a forma vt ſit vnū. Quot modis
aūt eſſe qd dicit:totidē vnū q̄ȝ dr̄. Decē aūt ſūt reꝝ initia:
decem erunt ⁊ appellationes vnius. Atqꝫ vtrūqꝫ preſtat
forma ea:quā nos cū prefatione pfecti habiam appellaui
mus. Verbi gr̄a:ſi bipēnis eſſet naturale ens:⁊ hāc formā 8
q pōt ſyluā cedere:nō ab arte:ſed a nā itroductā haberet
bipēnē q diceret aial diceret:qd ex ferro tanq̄ȝ ex corpe:⁊
ex acie mucroneqꝫ tanq̄ȝ ex aīa cōſtaret. Nā bipēnis bn̄ſi
cio forme in mucronē emiſſe bipēnis eſt:hebetata porro
retuſaqꝫ acie forma cōuariat:⁊ nec bipēnis amplius dici
poſſet niſi appellatiōe cognomini. At quom nō habeat a
nā formā ſuā bipēnis:vt nō niſi ſalua ⁊ preſente forma bi
pēnis ſit:nō tn̄ eē aial pōt. Nō enim aīa eſt rō ⁊ forma ar-
tificialis iſtrumēti:ſed corporis nālis vitaqꝫ prediti. Atqꝫ
hoc iā illud ē:qd organicū vocabamꝰ. Qꝫ ſi loco organici
poſueris vitā potētia hn̄tis:de ea potētia itelligēdū id erit
q iūcta ſit actui:queadmodū ſi ita loq̄reris:pōt Socrates
iābulare q2 iā iābulet. Demū ſi poſſibile eē aliqd dice
res qa iā adſit habeatqꝫ actu:nō ſi nō excidit i libro:quē
de ꝓpoſitionū rōne edidimus:q ⁊ interp̄tatiōis inſcribit:
vnus hic modus inter ceteros receptꝰ eſt:quo qd eē poſſi
bile diceres. Aia igit prima pfectio eſt corporis poteſtate
ꝙ habeat vitā:ita vt poteſtas illa deſcribēda ſit actu. Atqꝫ
hoc eſt cōcretū illud ⁊ itegrū ex ambobuſqꝫ conſtitutum
qd nihil aliud q̄ȝ aial ē. Nēpe forma tāetſi in materia pro
ducit:nō tn̄ ipſi māe forma ē:ſed eiꝰ qd ex duabꝰ facultati-
bus cōditū ē. Oē eniȝ tale ſimulatqꝫ formatū ē:hoc aliqd
ſit. Erit igit nomē hoc organicū expoſitio atqꝫ iterpreta-
tio eiꝰ:qd eſt poteſtate vitā habere:atqꝫ eadē vtriuſqꝫ vis
⁊ ſignificatio habēda. Ceterū ea q diximꝰ poſſunt exēplo 9
partiū clariora ſpectatioraqꝫ fieri:ſi oculus eēt aīmal:for
mā eius eē aſpectū viſumqꝫ oporteret. Eſt enim viſus ſua
oculis pfectio forma:ſubſtātia oculus totū ⁊ itegritas ip-
ſa ē. Corpus oculi ꝓ materia vſui ſternit:viſu ablato amiſ
ſoue nō ē amplius oculus:niſi mero noīe nihilo verꝰ q̄ȝ
aut ſculptus:aut pictꝰ. Qꝫ ergo de pte diximꝰ idē ꝯuenire
in totū aial putādū q̄lis enim partis ad partē collatio eſt:
hoc eſt obtutꝰ ad oculū:talis ſit totius ſenſus ad totū aial
ſentiens ſubindeqꝫ totius aie ad totū aians corpus neceſ
ſe ē. Plane ex ijs q dicta ſūt liq̄re arbitror:aiam neqꝫ ca- 10
daueris neqꝫ ſeminis pfectionē eē. Alteꝝ qa deſijt viuere
Alteꝝ qa nōdū in vitā ꝓmotū ē. Itē alteꝝ nō pōt amplius
vitā habere:alteꝝ pōt qdē:ſed nōdū habet. Pōt vō:quia
fieri organicū pōt ⁊ vitā accipe. Queadmodū enī ferrū i-
forme rudeqꝫ poteſtate ſerra ē:iccirco qa pōt in forma id
genꝰ excudi:nōdū tn̄ ē ſerra:ſed tūc erit:quō aciē ⁊ figurā
habilē ad ſeccādū accepit:ita ⁊ genitura ſemialis potētia
aial ē:qa pōt in organicū corpꝰ exculpi:nōdū tn̄ ē aial:ſȝ
tūc erit quō p ſe ali ⁊ indoleſcere poterit:ergo vigilia actꝰ
eſt eo mō quo ſectio:⁊ eo mō quo cōſpectꝰ ⁊ oculoꝝ inten
tio. Sōnꝰ q̄ſi rudimētū p̄paratio ⁊ habitꝰ:ex qua vtrūqꝫ
ſeq idoneū ē. Hoꝝ alteꝝ prima pfectio dr̄:alteꝝ ſcda:aius
vtraqꝫ pfectiōe deſcribit:ſed prima diffuſius:corpus vō
pro ſubiecto habetur:impletūqꝫ queadmodum ſerra eſt
⁊ ferrum ⁊ forma:item oculus pupilla ⁊ viſus:ita animal
⁊ corpus et anima eſt.

¶ Anime partes alias abiunctas eſſe a corpore:alias non
abiunctas. Caplm. vij.

Quidē ex ijs non eſt obſcurū videre aiam a cor 11
pore nō eſſe abiunctā:nec vniuerſam:ſi vniuer-
ſa ita ē ſua corpori forma:vt figura ferro:nec par
tes ſaltē aliquas ſi diuidua aīa eſt. Sunt eniȝ par
tes corporis alique:quarū formas perfectiōeſqꝫ ſine du-
bio partibus aie ſciſcimꝰ:vt oculorū viſus:nec tn̄ rō vlla
ꝓhibȝ haberi aliquā aie partē:que a corpore abſoluta di
ſparataqꝫ ſit:q̄lis ea:que neqꝫ corporis totius:neqꝫ ptis
alicuiꝰ:ita actꝰ aut pfectio eſt vt forma ⁊ figura ferri. Qua
lis videt mēs itellectuſqꝫ eē:nōdū.n.oſtēſū ē:an eiꝰ vis ita
ſit corpis hūani pfectio vt poſſit tn̄ eē abiūctꝰ ⁊ ſeparatꝰ a
corpore:ſicut vector ⁊ gubernator a naui:q q̄ȝq̄ȝ eſt actꝰ ⁊
perfectio naui:tn̄ iunctus aut adherens naui non dicit.

UVA. BHSC. IyR_086_3

Quo fit vt tametſi a nobis anime natura cōprehēſa ſit for
mula generali: nondū tñ exquiſite accurateue cognita di
ſcuſſa videaẜ: alioqn finitio illa quam attulimus ſimilior
deſcriptioni q̃ȝ definitio fuerit.

¶ A notioribus eſſe incipiendum: ⁊ definitionem afferen
dam: que cauſam q̃ȝobrem contineat: ⁊ omnia per ani-
mam viuere. Capl̃m. viij.

12 ſ Ed conferamus pedē: vt aiunt accidamuſq̃ȝ ꝓ-
pius: ⁊ tū de aïa vniuerſa: tū de facultatibus eius
ſingulis diſputemus: ita fiet manifeſtū ſit: nō ſit
aïa tota parteſue eiꝰ aliq̃ a corpore auocate. Di-
camus igiẜ qđ ⁊ frequēter hoc opere adeo ⁊ alijs vſurpa
uimus: ea q̃ manifeſta ſunt nobis cōtrario reſponſu: ⁊ vi-
ce inuerſa eē manifeſta nature. Cōcreta ⁊ cōpoſita maxi-
me manifeſta ſunt nobis. Simplicia nature rōniq̃ȝ. Pri-
mo igiẜ in oībꝰ initiū capeſcere par eſt ab ijs: q̃ perſpecta
⁊ nota ſint nobis: vt inde ad ea ꝑgamꝰ: q̃ ſūt exploꝛata na
ture. Quare eadē ratio atq̃ȝ regula tractantibꝰ animā ob
ſeruāda eſt. Quō ergo aïa ſimplex ſit: corpus ꝯcretū ⁊ cō
ditū a corpoꝛe nobis auſpiciū ſumēdū eſt: vnde ad faſtigi
um aïe niti ac ſubire poſſimꝰ: nec eā mō finitionē eiꝰ attin
gere: q̃ reȝ declarat vt ſit: qua tñ plurimi ſunt cōtēti: ſed eā
quoq̃ȝ q̃ cām ⁊ rōneȝ oſtendit. Nā cetere definitiones in
demōſtrationē ꝑ cōcluſionibꝰ cōferri habiliores ſūt: q̃ȝ
definitiones haberi. Veluti ſi q̃ſieris qđ ſit exq̃dratio: et
reſpōdeaẜ: figura q̃drangula eq̃lis parte altera ablonge:
ꝓbationis cōcluſio eſt. Siqs v̊o dicat q̃dratū eē cōpertaȝ
habere lineā mediā id ē q̃ duabꝰ lineis media parili vtrū
q̃ȝ ꝓpoꝛtiōe reſpōdeat: tū eiꝰ rei cā reddita ⁊ adiūcta vide
13 bitur. Igiẜ a cognitis exoꝛdiū petemꝰ: qđ ad ignota icer-
taq̃ȝ accōmodatū ſit: ⁊ q̃ſi manu nos ducat: aïatū ab inaïa
to vita diſtinguit. Et q̃ȝuis multis aïa viribꝰ ⁊ facultatibꝰ
polleat: quas ſepe enumerauimꝰ: vna tñ eſt: q̃ ad viuā ani
mantibꝰ miniſtrādā ſola ſufficiat: eaq̃ȝ vegetalis vocatur
Huius virtutis opera deſcribunẜ tria: nutrire qđ ⁊ primū
14 eſt: augere: qđ ſcđm: ⁊ gignere qđ tertiū. Quare oïa q̃ fru
cticāt germināt pullulāt videnẜ intra ſe poteſtatem illā ⁊
principiū gerere: quo ſe in cōtrarios locos ſimul poſſint
mouere. Quis enim ignoꝛat arboꝛes ſtirpeſq̃ȝ quō augē
tur ſimul ⁊ ſurſum ramis efferri ⁊ deoꝛſum radicibꝰ mer
gi: qđ in nullo corpore naturali: nec viuēte cōſpiciẜ. Naȝ
omne corpus naturale: qua naturale eſt: vnū dūtaxat ſibi
locū ſcripſit: quo verſus ſeſe agat ⁊ referat. Plante v̊o et
frutices ſimul in ꝯtrarias regiones nitunẜ: nō mō quom
augēẜ: ſed etiā cū decreſcūt minuūturq̃ȝ: veꝝ vt dixi vna
vi: quā vegetatricē appellamus rō vitalis abſoluiẜ: huiuſ
q̃ȝ potiſſimā parte ea: q̃ nutri: pleraq̃ȝ enim ⁊ aïalia ⁊ plā
te viuūt: q̃ tñ neq̃ȝ augenẜ amplius: neq̃ȝ ſobolē vltra pa-
riūt. Seoꝛſum igiẜ a ceteris haberi ea pars pōt: cetere ab
15 hac ſecerni: aut abſolui nō poſſunt. De moꝛtalibus ſemꝑ
ſermo: naȝ diuine nature cōuenit nō ſolū vti citra oēm nu
tritionē: munꝰ ſuū intelligendi: cognoſcēdiq̃ȝ obeat: ſed
etiā ſine reliqs virtutibus aïe vel preſtantioꝛibꝰ. Ita pa-
tet manifeſtarie vegetalē in ijs: q̃ gignūẜ e terra a reliquis
aïe poteſtatibus ſeiugari: vtpote q̃ oculis quoq̃ȝ cernatur
in plātis ſola ex oībus facultatibus aïe. Viuit ergo ꝑ hāc
19 id omne qđ viuit. Aïal v̊o primū per aïam ſentientē cōſti
tuiẜ aïal. Atq̃ȝ hoc adeo oībus ineſt cōmune: vt etiam aïa-
lia illa: q̃ ſede ſtabili degunt: nec loco mouenẜ: habeāt tñ
quādā agnitionē ⁊ ſenſum: vt cōche: ſiue ea mediaȝ inter
frutices ⁊ aïalia naturā obtinere dicanẜ: ſiue aïalia nūcu-
pētur: ſenſuū primus ineſt aïalibus tactus: ⁊ quēadmo-
dū nutriens vis poteſt a ſentiēte abſolui: ita ⁊ tactus pōt
17 a reliqs ſenſibꝰ. Ineſt is oībus aïalibꝰ: etiā ijs q̃ ambigāt
ideſt q̃ mediā naturā inter aïalia ⁊ frutices habeāt. Que
ſit aūt ratio atq̃ȝ cā: q̃ȝobrē vegetalis a ſenſuali ⁊ tactus a
18 ceteris ſenſibus ſeparari queant: indicabiẜ poſt. Plane
vis ipſa nominū qbus vtimur edocet: adiūcta ⁊ adhibito
ſenſu nō eē amplius id fruticē: ſed aïal opoꝛtere. Ac viue-
re qdem vtrūq̃ȝ diciẜ: tū frutex: tum aïal: qa ſe nutriūt: ali-
as eē vtrūq̃ȝ non diciẜ: qa nec vtrūq̃ȝ ſentit: quo fit: vt hoc
qđ habet ſenſum aïal: illud qđ nō habet fruticem appelle
mus. Viuit aūt vtrūq̃ȝ ꝑ aïam: nō vt qdā arbitranẜ: q ſolū
nomē vite cōmune duobus illis credūt: q̃ſi frutices natu
ra vtanẜ: aïalia aïa. Nā ſi nutriri ⁊ augeri ad naturā non
ad aïam pertinet: alterū duoꝝ eſt cōcedēdū: aut nos non
viuere quotiēs nō ſentimus: aut duas nobis vitas ineſſe.
Quoꝝ vtrūq̃ȝ abſurdū ⁊ obtuſum dictu eſt. Itē cōplura
ſunt ea: q̃ q̃ȝq̃ȝ vtanẜ natura qa mouenẜ: q̃lia ſunt elemen
ta: nō tñ viuere vlla rōne defendi poſſunt. Quare non eo
viuūt aïantes: q natura vtantur: ſed q aïa ⁊ parte aïe ob
uia primaq̃ȝ id eſt vegetabili ⁊ nutrice. Agēdū quō cōgru
it: gignēdi vim eſſe aïe partē cōcedere: potentiā: cuius fi-
nis ⁊ opus genitura ſit: in plātis nō cōcedere aïaȝ eē: ſed
naturā? Quare opoꝛtet plātas ⁊ frutices: qa partē anime
poſſidēt viuentes ⁊ aïantes fateri: aïalia eē non fateri. Ne
q̃ȝ huius tñ diſcriminis ratio aliqua q̃renda eſt: cur aïma
lia non dicanẜ ſed animata. Conſuetudinem loquēdi cō-
munē ꝓbare opoꝛtet: cui ꝑ rōne vſus eſt collibitū ita viue
re frutices aïatoſq̃ȝ eſſe nō animalia dicere. Alioqn neq̃ȝ
q currit oïs cōtinuo curſoꝛ vocaẜ: neq̃ȝ q periclitatꝰ ſemel
lucta eſt: dicitur pugil. Sed hac noïm foꝛma cenſentur ij
q artiū aliquaꝝ apicē tenent: longa ⁊ diligenti exercitati
one perfectū. Quapꝛopter ⁊ ariſtoteles mediā rationeȝ
quādā ſecutus aïata frutices nō aïalia nuncupauit. Que
Plato cōfuderet: ſtoici neq̃ȝ aïata: neq̃ȝ aïalia faterētur.
Nec videẜ opus lōgioꝛe ꝯſtructu addicendo pꝛimas po-
teſtates vegetabilem ſcilicet ⁊ ſenſibilem: per quas ani-
mata hec: animalia hec: pꝛobentur: actus eſſe corpoꝛis oꝛ
ganici naturalis.

¶ An definitio anime cōmunis ad intellectum: ⁊ vim mo-
tricem pertineat. Capl̃m. ix.

v Erū enimuero poſtq̃ȝ alieq̃ȝ vires ⁊ opa habēẜ:
quoꝝ aïam eē originē eſt neceſſe appetēdi: intel
ligēdi: igrediēdi: inueſtigādū id puto an ⁊ pote-
ſtates he ſimili rōne oēs: an nō oēs: ſed aliq̃ actꝰ
corpoꝛis ſint. Atq̃ȝ hoc cōmodiſſime explicabitur: ſi decla
rata prius ea q̃ſtio fuerit: vtrū facultates ille ſeoꝛſum aïe
ſint: an partes aïe potius: ⁊ ſi partes aïe: vtrū ita partes vt
ratione ſola: an etiā vt locis diſcluſe abiūcteq̃ȝ habeātur.
Sūt enim ex ijs aliq̃: quas nō ſit difficile cōtueri rōne co
gitationeq̃ȝ: nō locis habitaculiſq̃ȝ ſecerni. Primum vix
altrix: auctrix: genitrix: neq̃ȝ in aïali: neq̃ȝ multo minꝰ in
plantis abſolute aut diſtincte certis mēbris videnẜ: ſed ſi-
mul toto i corpoꝛe animantiuȝ equabiliter fuſe innexeq̃ȝ
operantur. Atq̃ȝ hoc negari nō poteſt: quom auulſas vi-
uere nōnullas eaꝝ ꝯſtet: qa q̃ȝuis aïe in ſingulis ſingule
actu cōtineanẜ: plures tñ potētia eſſe noſcuntur. Deinde
ſenſualē difficile eſt loco diſpeſcere a motrice: ſimul enim
veſtigiū vllū eſt ſenſus: ratio motus ſtatim emergit id: qđ
quom de inſectis loqueremur pꝛioꝛe libꝛo meminimus:
nam vtrūq̃ȝ fruſtellum ⁊ ſenſum retētat: ⁊ motū exercet.
Oȝ ſi ſenſum ⁊ motum in illis cōcedimus: ꝑfecto viſiōes
dabimus: ⁊ per hec doloꝛē ⁊ voluptatē: ꝑindeq̃ȝ ⁊ deſyde
ria: quo fit vt qđ diximꝰ facile in ijs ſit videre quēadmodū
poteſtates ille nō locis: ſed rōne cogitatiōeq̃ȝ iuicē abſol-
uanẜ. Quoꝝ eni euēta exituſq̃ȝ diuerſos eē cōſpicimꝰ: ipa
q̃ȝ iter ſe diuerſa eſſe neceſſe eſt. At ꝑ intercapedines regi
onū diuellere illas: aut dirimere penitꝰ ipoſſibile eſt. De
intellectu v̊o ⁊ vi ea q̃: cōmentaẜ ⁊ cogitat: nonduȝ liquet 21
qd ꝓbandū aut ſentiēdū ſit. Ceteꝝ videtur aliud quoddā
aïe genꝰ eē: ſolūq̃ȝ hoc abſtrahi ⁊ ſeparari ꝯtingere tāq̃ȝ 22
ſempiternū a caduco. Pꝛia igiẜ differētia hec pōt aïaliuȝ
colligi: alijs vt oēs ieſſe aïe poteſtates ꝓbemꝰ: alijs vt plu
res qbuſdaȝ paucioꝛes: nonnullis vnā dūtaxat. Atq̃ȝ hec
poſtrema nō aïalia ꝓpꝛie: ſed aïata viuaq̃ȝ nuncupātur.
Altera differētia eſt: vt viriū illaꝝ alias magis fixas eſſe: 23
alias minus herere dicamus. Veꝝ de hoc poſterius.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶ Per aniam ⁊ corpꝰ viuere anialia: ſed per aiaꝫ ꝑmū: nec
per qdlibet corpus: ſed ꝑ certum ⁊ diſpoſitum. Cap. x.
Uc ex ijs que dicta ſunt illud tractemꝰ. Dictū eſt
24 aniatum ab inaiato vita ſecerni: animal a nō ani-
mali: ſenſu igitur id quo viuimꝰ ⁊ quo ſenumus
bifidū eſt: eodē modo quo bifidū eſt id: quo ſciē-
tes ſumus: ſcientia videlicet: atqꝫ anima. Duo ſūt
etiam per que valentes ſumꝰ ſanitas atqꝫ corpus: quorū
alterū eſt id in quod id recipitur. alterū id qđ recipit. Jtē
alterū eſt materia: et alterū forma. Primo igitur per ſciē-
tiam ſcientes ſumus: qꝛ per hanc ſcire animo dicimur: et
valentes primo per ſanitatē ſumus: quia per illā corpore
incolumes ⁊ valentes ſumus. Quomō ergo ⁊ per aniam
primo viuamus: ⁊ per animā ꝑmo ſentiamus: neceſſe eſt
animā primā eſſe viuenti cauſam: non vt ſubiectā aut ma-
teriam: ſed vt actū quēdam atqꝫ perfectionē. Quēadmo-
dū. n. in ijs que ſupra attulimꝰ exēplis: ſcia et valitudo for-
ma quedā ⁊ ratio ⁊ ſpecies ⁊ actus ſunt vtriuſqꝫ ſubiecti:
⁊ eius qđ ſcire pōt: ⁊ eius qđ valere: ita in aniantibus de
aia ꝓnunciandū ē. Quāuis ſcia ⁊ valentia ⁊ cetera id ge-
nus deforis et aliunde querantur: hoc eſt per doctorē aut
exercitatorē: tamen nihil agitur: niſi ea res que aliqd agit
patiturqꝫ idonea ad id parataqꝫ fuerit. i. niſi obnoxiam et
morigeram vim per naturā ad ferendū illud ⁊ quaſi pa-
25 tiendū habuerit: qđ in libris de natura mōſtrauimꝰ. Quo
fit vt animam in corpore vt formam in materia eſſe neceſ-
ſe ſit. Nam quū tria ſunt ſubſtantie genera: ſepius enī de
compoſito idem exulcero: veritus: nequid mente: aut au-
ribus elabatur: materia: forma: concretū: materia poten-
tia eſt: forma actus: quod ex vtroqꝫ cōſtat: iam hoc aliqd
⁊ ſūma ⁊ vniuerſum totumqꝫ appellatur. Quomō autē
animatū ex vtroqꝫ conſletur: nequaqꝫ fieri poteſt: vt ania
ſubiectum ſit corporis: cum anime ſubiectum eſſe corpus
neceſſe eſt: qꝫobrem recte ijs dicit: quibꝰ anima neqꝫ cor-
26 pus eſſe: neqꝫ citra corpus videtur. Tametſi eīn anima nō
eſt corpus: tamē aliquid corporis eſt: quia in corpore na-
turali atqꝫ organico ſedet: non vt veteres quidā putabāt
temerario ⁊ fortuito: aut quocumqꝫ vſu ratiōeue compa-
rato: nuſqꝫ. n. recipi quicqꝫ i qcqꝫ: vt fors tulit viſū eſt: qñ
neqꝫ lapides ingenij vocalis: neqꝫ frutices diſcipline ſūt
capaces: ſed ſua cuiqꝫ ratio ⁊ tēperamentū conſtat: vti qli-
bet anima cuilibet corpori conſentanea eē non poſſit: ſed
inſtructo atqꝫ ita diſpoſito: vt ptātes anime in illud rece-
pte: vſus ſuos qꝫ cōmodiſſime poſſint preſtare. Appare-
re. n. tum ad ſuū cuiuſqꝫ ambitū etatis viteqꝫ accōmoda-
ta ⁊ formata eſſe aialiū corpora faberrimo artifitio: tū ad
prebendas anime functiones apertiſſime ⁊ lautiſſime cō-
ſtituta. Jn ijs ⁊ materiam cōmunem ⁊ primā pro modo
formarū natura ſingulis datam adiunctāqꝫ viſitari. Pro-
inde animali naturale corpus ⁊ organicū in cōmune at-
tributū eſt: ſingulatim talibꝰ talia. Jā pſpicuū eē arbitror
aiam actū ⁊ rōnem eē corporis potētia obtinētis vitam.
¶ Omnibus anialibus tactū ineſſe ⁊ appetitionē aliquā.
27 Jtem ex quibus rebus omnia nutriantur. Cap. xj.
Oteſtates anime in quibuſdā habent omnes vt
diximꝰ: in alijs plures: in alijs vna. Atqꝫ ita rur-
ſus ab initio repetendum puto. Potentias ha-
ctenus quinqꝫ attigimus: altricem: ſenſibilē: ap-
petitus ꝑmotricem: rationalem. Fructicibus ineſt altrix
animalibus ſenſibilis: qꝫ neceſſario appetitus ⁊ deſyde-
ria comitāt. Eſt āt appetitio mltiplex: iracūdia cupiditas
⁊ volūtas. Neqꝫ hoc dico vniuerſa hec ineſſe oī ſentienti
quia ſentiunt plurima: quibus ⁊ iracundia et volūtas de-
ſit: [illegible] ſolius cupiditatis tenue veſtigium relinq-
28 tur. Ceterum animalia: que ſenſu aliquo vacant: neceſſe
eſt parte quoqꝫ aliqua appetitus vacent. Plane quem-
admodum imperfectis animalibus ſola tangendi vis da-
ta eſt: qui ſenſus abiectiſſimus atqꝫ infimus omniū intel-
ligitur: ita ex toto illo appetendi ambitu ſola cupedia ⁊ ti-
tillatio adiuncta eſt: tanqꝫ ignobiliſſimus ⁊ cōmuniſſimꝰ
affectus. Nam quom de omnibus rebus ſub ſe cadentibꝰ
iudicium ſenſus ferant: ſi ſalutares ⁊ cōuenientes occur-
runt: ſequitur allubentia. Sin contrarie ⁊ aliene faſtidiū
egritudoqꝫ allubentiam ſequitur illectatio: faſtidiū auer-
ſio fugaqꝫ. Jmperfecta autem animalia ſenſum habent
cibi: in quod loco guſtus vtuntur tactu: nam ſiccis: cali-
dis: humidis: frigidis: omnia viua ſine dubio veſcimur
aleſcimuſqꝫ: atqꝫ ſenſus quo hec noſcunt eſt tactus. Has 29
qualitates quom tangunt animalia imperfecta: ſentiunt
non in eo modo ꝙ contingibiles: ſed in eo quoqꝫ ꝙ gu-
ſtabiles ſunt: ita fit vt conuenientes ſibi concilient appe-
tantqꝫ: aliena reiactent ac fugiant: harum deſyderio tene-
antur: has ſciſcant: illas quantum poſſunt repellant: il-
las abhominentur et vitent. Atqꝫ hoc in oſtreis liquido
cernere eſt. Jlludqꝫ quod diximus non eſt admodum ob-
ſcurum videre: quemadmodū ex calore humoreqꝫ ijſqꝫ
aduerſis duabus qualitatibus precipuum alimentum cō-
ſtet. Hoc eniꝫ fines ipſi famis ⁊ ſitis latiſſime aptiſſimeqꝫ
demrāt: nā fames ſicci et calidi appetitio eſt: ſitis frigidi
et humidi. Si qua vō alia ſint que in cibo appetat impo-
tens gula: ex accidenti et ſuperfluo appetuntur: quid eīn
ad alimentum vocalitas: quid picture: quid ſcitamenta:
quid olacitas conferat: niſi ꝙ ad commendationem con-
dimentumqꝫ adhibentur: qꝫqꝫ de his proceſſu clarius.
Nūc illud prefiniſſe ⁊ admonuiſſe ſit ſatis: animalia que
tactum habent: ſuum quoqꝫ appetitum habere. An autē
⁊ viſa cōcipiant ideſt imaginentur: differendum olim eſt:
ac perfectiora quideꝫ preter hec progrediendi quoqꝫ ſeu
ingrediendi vim obtinent. E quibus aliqua intelligētia
quoqꝫ ⁊ ratione ſunt predita vt homo: ⁊ ſi ꝙ animal ho-
mine preſtantius eſſe poteſt: nondum enim ad eum locū
cōmentatione noſtra peruenimus: vt id queri poſſet: vtꝛ
alie quoqꝫ nature animalium habeantur: in quibus vna
cum intelligentia vires quoqꝫ ⁊ ptātes alie ſint ꝯiuncte.
¶ Ordo potentiarum anime ⁊ differentia definitionū: que
per notiones cognominis: ⁊ que per eſſentiam conſtituū-
tur. Jtem ſingulas definitiones accommodādas eſſe ad
ſingulas anime ſpecies. Cap. xij.
Ane videri poteſt quēadmodum ſeries quedaꝫ
⁊ textura in figuris geometricis cernitur: ita cer- 30
ni gradus quoſdam ⁊ ordines in facultatibus ⁊
viribus anime. Ut enim figurarum illarum cō-
mune genus afferri non poteſt: neqꝫ natura vna q in om-
nibus equabiliter ſit fuſa: ita nec poteſtatū anime poteſt.
Ea namqꝫ que ita inter ſe habent vt priora hec: poſterio-
ra ſint illa: qꝫqꝫ cōmunem aliquā notionem habent: que
de ijs dicat fieri tamen nequit vt illa aut genus ſit: aut na-
tura vna: ita vt ſine ijs intelligi ſeorſum poſſit: de quibus
indicatur diciturue. Quāobrē huiuſmodi definitiōes ad-
monitionem potius quādam ⁊ enumerationē continent
qꝫ ſimplicem ⁊ generalem aliquam rationē oſtendāt: qlis
eſt figure definitio: qualis eſt ꝓpoſitionis. Atqꝫ hoc inde
manifeſte liquet: ꝙ nulla huiuſmodi definitio ſpeciebus
aut membris penitus congruere aut accommodari vide-
tur. Uerūtamen qꝫqꝫ fere plurima hoc genere finiantur:
non tñ deterrere id quēqꝫ debet: ſed qualeſcumqꝫ ſint: qꝛ
rerum naturā ſequūtur ꝓbande recipiēdeqꝫ ſunt. Quē-
admodū igit definitio figure: tametſi omnes figuras cō-
plectatur: nulli tamen ꝓpria eſſe poteſt: ita ⁊ definitio aie
quam modo redidimus: qꝫuis omnes anie potentias am-
biat: nulli tñ priuatim aut ꝓprie cōpetit. Alioquin repu-
diata definitione hac: difficilis inuentu erit: altera eque
ad iſtam rationē idonea: ſiue enim ex motu agitatuqꝫ de-
finitionem anime munias: ſiue ex ſenſu cognitiōeqꝫ: trū-
cam illam ⁊ defectam afferre videberis. Nā altera ſolam
vim mouentem amplectitur: altera ſolam ſentientē agno-
ſcit. Porro non eo inficias rem perridiculam videri: ita
in phyloſophia verſari vt ex ijs que ſimiliora omonymis
l

UVA. BHSC. IyR_086_3

ideſt cognominibus q̃ꝫ generibus ſint: cõmunem aliquã
definitionẽ ſarcias: que nulle rei ſit ꝓpꝛia: de qua vox illa
cõmunis dicatur: queqꝫ indiuiduis ſpeciebus adiũcta na
turaꝫ earum docere aut explicare non poſſit: ſed eque in
omnes de longinquo conueniat: ſi modo ſpecies appella
re fas eſt: quarum nulla natura perſpicitur cõmunis. Ue
rum q̃ꝫ q̃ꝫ hoc non debemus eſſe contenti: vtcumqꝫ tamẽ
ab re non fuerit: cõmunẽ illam definitionem prompſiſſe.
Ut enim nũeros omnes non habeat: nec vniuerſam ani
me vim perfecte cõtineat: nulla tamen cõmunioꝛ hac: aut
31 accõmodatioꝛ poteſt afferri. Quãobꝛem illo genere: quo
figure antecedentes in conſequentibꝰ clanduntur: ⁊ quo
in numeris maioꝛibus maioꝛes: exempli cauſa: quadran
gule in triangulis: ⁊ in binario vnitas: eodem videtur in
ſenſu contineri ꝙ nutrit in appetitu ꝙ ſentit. Et de aĩa
quidem hactenus pingui Minerua. Qꝫ ſi accuratiꝰ ⁊ ſub
tilius rationem exegeris: ſingularis pecularisqꝫ in quam
qꝫ animam finitio flectenda ⁊ de cõmuni illa eſt: hunc in
32 modum. Quid eſt vegetalis? Reſpondẽdum. Actus coꝛ
poꝛis ad cibariã functionẽ oꝛganici. Ab hac ad alias ſub
eundum eſt oꝛdine: ita vt finiendis pꝛeſtantioꝛibus im
fectioꝛes inferioꝛeſqꝫ aſciſcantur: vſqꝫ dum ad poſtremã
⁊ nobiliſſimam aſcendamus. Ea eſt rationalis: que q̃ꝫ q̃ꝫ
vltima oꝛtu eſt: tamen poteſtate ⁊ dignitate cognoſcitur
pꝛinceps. Illuc pꝛogreſſa natura moꝛtalis receptui canit
nec pꝛocedit vltra. Quibus autem vis hec rationalis cõ
ceſſa eſt: (de moꝛtalibus ſemper loquoꝛ) iĳdem carere q̃ꝫ
anime facultates: tanq̃ꝫ ſatellites ⁊ miniſtre rationis con
ceſſe. Non ſic e diuerſo immo ſunt animantes: quibus eti
am num vis ipſa imaginandi negata eſt: quedã ſola hac
viuunt: vt bꝛuta: que ſint e perfectioꝛibꝰ. At mens qua co
gitamus ⁊ ſapimus non videtur cum aliĳs viribus cõmu
nem rationem inire: neqꝫ enim potentia aut pars anime
eſſe poteſt vt cetere: ſed ſubſtantia quedam intelligitur
longe pꝛeclarioꝛ melioꝛ pulchꝛioꝛ: que tamen in naturaꝫ
inferioꝛem ignobilioꝛemqꝫ ſe inſerta receptaqꝫ ſit. Pꝛoꝛ
ſus ex iĳs que cõmemoꝛata ſunt apertũ ẽ definitionẽ: que
ſeoꝛſum ad ſingulas anime poteſtates refertur: accõmo
dationem eſſe: q̃ꝫ eam que de notioue aliqua communi ⁊
pꝛomiſcua ſumitur.

¶ In definitionibus particularibus a rebus ſubiectis im
piendum. Cap. xiĳ.

T v̊o omnis hec pꝛeceptio diligentiſſime abſol
33 v uatur neceſſe eſt pꝛimum ſuam cuiuſqꝫ potentie
eſſentiam ⁊ definitionem excipere: dein ita de
pꝛoximis ſiue attinentibus querere. Pꝛoxima ⁊
attinentia vocamꝰ ea: que ſua cuiqꝫ poteſtati per ſe inſũt.
Ceterum ſi definitiones huiuſmodi reddende ſunt: vt ꝙ
ſit intellectus: quid ſenſus: quid vis nutrix: pꝛioꝛe loco de
clarãdum videtur: quid ſit intelligere: quid ſentire: quia
pꝛioꝛes euidentioꝛeſqꝫ nobis actus et exitus poteſtatum
ſunt q̃ꝫ poteſtates ipſe. Pꝛimũ enim gerimus aliquid de
inde ex momentis geſtoꝛum intelligimus quales ⁊ quan
te ſint vires in nobis: quarũ opera geſtiones ille ꝓuene
rint. Quãobꝛem naturam potentiarũ neceſſe eſt ex operi
bus digeri atqꝫ ꝯſtitui qꝛ extremũ ⁊ finis potentiarũ ẽ opꝰ
Neqꝫ moueri debemus: qꝫ nature quidem exiſtimatio
ne actus poſterioꝛes eſſe potentĳs videantur: quom via ⁊
ratio cognoſcendi alia nobis: alia nature conueniat. Sed
quoniam ita compertum natura eſt: vt ſue ſingulis parti
bus ſubiecte res ſint: que ſub potentias cadant: nec om
nes omnibus congruant: ſed viſus circa materiam viſilẽ
verſetur: auditus circa vocalem: que ⁊ reſponſum habẽt
inter ſe: maxime neceſſarium erit pꝛius: vt de illis ipis in
cidentibus rebus: q̃ꝫ vt de operibus ⁊ potẽtĳs diſſeramꝰ:
quia videlicet hec q̃ꝫ notioꝛa nobis: q̃ꝫ opera ſunt. Igiꝛ
anteq̃ꝫ doceamus quid ſit intelligere: quid ſit ſentire: ꝙ
ali: ſcrutandũ eſt: q̃ res intellectũ extimulent: que res ſen
ſum incurrant: quibus rebus alamur: ac ſenſilia quideꝫ ⁊
alimenta: non mõ poteſtatibus ipſis ſentiendi nutriendi
qꝫ: ſed etiam opibus earũ atqꝫ actibus magis ꝑſpicua no
bis ſunt: vtpote quas in ꝓpatulo habeanꝛ: ⁊ quaſi expoſi
ta ſenſibus ſint: opera v̊o multoqꝫ iĳs magis facultates ip
ſas ratioꝛ cogitatio depꝛehẽdat. Quãq̃ꝫ illud quidẽ faci
le demõſtratu nõ eſt: vtrũ res que ſubiecte ſunt menti: eo
qꝫ intelligibiles appellantur: pꝛioꝛes ſunt q̃ꝫ intelligere.
Uerum hoc quoqꝫ explicabitur in loco. Nunc placet Ari
ſtotilis oꝛdinem ac ſeriem pꝛemere.

¶ Initiũ pꝛeceptionis declarationiſqꝫ partiũ anime. Iteꝫ
omnia deſiderio immoꝛtalitatis tenere. Item duplicẽ ha
beri finem. Cap. .xiiĳ.

Egrediamur itaqꝫ ad pꝛimã et cõmuniſſimam
a anime vim. Item ad munera eius circa quam
verſatur. Ad hac initiũ ſumendũ cõmuniſſima 34
eſt: quã tota animans natura participat. Altrix
anima de qua pꝛimũ naſcitur ⁊ ꝓficiſcitur vita. Huiꝰ tria
ſunt opera: alere: augere: ſimile ſibi gignere. Poſtremũ
hoc finis duoꝝ eſt: quod ⁊ vnius omĩbus ſi defecta aut de
pꝛauata nõ ſint. item ſi non ſpontino oꝛtu: aut opificio ali
quo genita: maxime conueniens naturaleqꝫ eſt. Nihil. n.
eque natura inſitũ habetur: q̃ꝫ aliud quale ipſum eſt pa
rere: vt animans animantẽ: frutex fruticem pꝛocreet: pꝛo
creando perẽnet: perennãdo diuine nature particeps ſi
at: cuius deſiderio tenenꝛ omnia: quantuꝫ cuiqꝫ eſt ſatis:
eiuſqꝫ gratia que natura ſint: agant quicquid agũt: ita vo
lente ⁊ poſtulante natura. Duplex auteꝫ eſt id: quod ſub
nomine hoc: cuius gratia notari volumus: tum id q̃ itur: 35
tum id cui itur. Ut. n. in moꝛalibus bifariã finis diuiditur
vt pꝛimus felicitas habeatur: quo omnes laboꝛamus et
tendimus. Alter vt nos ipſi ⁊ ſibi quiſqꝫ: cui felicitas opta
tur ⁊ queritur. Item biuium finis in medicina conſpiciꝛ.
Eſt ibi ſanitas tanq̃ꝫ id quo pergitur: ⁊ cuius cauſa adhi
bitus ⁊ accerſitus medicus eſt. Eſt ⁊ egrotus: vt is cui pa
randa eſt reſtituendaqꝫ ſanitas. Ita in rerũ natura dupli
cem eſſe finem fateri opoꝛtet: vt diuina illa ſempiternaqꝫ
ratio: quã appeti ab omni re diximus: ſit ſummũ id q̃ res
collimant omnes: ⁊ cuius cauſa inſtituũt omnia. Animãs
v̊o id quod generaſcit ⁊ gignitur ſit id: cui ⁊ ad cuiꝰ vſum
iſthec eternitas cõparari pertinereqꝫ videatur. Nitiꝛ enĩ
ex ſummis viribus natura: vt ſe ad effigiẽ quandã ⁊ ima
ginem immoꝛtalitatis ⁊ diuinitatis cõponat. Atqꝫ in hãc
curam ⁊ q̃ꝫtum poteſt ⁊ qua ratione poteſt: ſemper incũ
bit. Poteſt aũt vno tm̃ genere: quod in ꝓpagatione ſub
rogationeqꝫ ſobolis contineꝛ: vt quãdo nullũ caducum
atqꝫ diſſipabile idem numero ſubſiſtere ⁊ obmanere ſem
per poteſt: oꝛtu vicario moꝛtalitati ſuccurrat. Qua igitur
poteſt: ea pꝛo ſe quicquid id agit: vt particulã ſibi diuini
tatis carpat: ceterũ quedã amplius: quedã partius vidẽ
tur attingere. Magis attingunt quoꝝ perpes accenſus
nulla diuulſione aut interiectione confunditur. Minus
attingunt certa animaliuꝫ genera: que ſtatis ⁊ deſcriptis
tẽpoꝛibus modo cõparent: modo penitus abolẽtur. Rur
ſus que renaſcuntur ⁊ pꝛodeunt. Non ergo quicq̃ꝫ ipſum
perpetuo ſtat: ſed viuit ac pꝛolongat euum in ſimili. Nec
idem numero cernitur: ſed ſpecie tanq̃ꝫ ſubcenturiãte re
ficienteqꝫ aliud ex alio: ſemper natura ⁊ naſcentiuꝫ ſoꝛte
obitoꝛum ſedes explente.

¶ Animã eſſe animanti cauſam triplici genere. Item con
tra Empedoclẽ ⁊ alios qui cauſam augmenti: aut elemẽ
ta ex elemẽtis ignem conſtituebãt. Cap. .xv.

Si ãt aĩa viuẽtis coꝛpis oꝛigo: cã: ꝓnciᵐ. ⁊ quoꝫ 36
e multis modis ꝓnciᵐ ſiue accipianꝛ: vt in inſtitu
tiõe nr̃a de ꝓncipĳs nature docuimꝰ: certũ ẽ aĩaꝫ
triplici genere cauſam eſſe coꝛpis opoꝛtere. Pꝛi
mũ vt id a quo motus efficitur. Deinde vt id cuius gratia
effectũ eſt animal. Poſtremo vt id quod foꝛmã ⁊ ſpecieꝫ
aĩali exhibet. Ac cauſam quidẽ vnde motus veniat aĩam
eſſe in ꝓmptu fuerit diſcere. Si. n. genera motuũ ſin

ſilatim pcenſueris:reperies ea referri ad animam poſſe.
Primū localē q̄zq̄z hic nō omnibus eſſe cōmunis. Dein
de alteratione que ſentiendo fit.Erit.n.proculdubio que
37 dam quaſi alteratio:quom ſentimus.Nulla autē res ſen,
ſu viget:que careat anima.Preterea auctionem:quia ni
hil per naturā augetur:quod non alatur:nihil alitur:qḋ
conſors vite nō ſit. Nā Empedocles:qui cauſam augmē
ti nō anime tribuit:ſed elementis facile conuict⁹ eſt.Fru,
tices inquit ille deorſum radices agunt: iccirco q̄ terra
deorſum ſuopte nutu fertur ac pondere: eodēq̄z quicqd
maxime eſt retrorſum.E diuerſo rami ſupra capeſcūt:qa
ignis in celeſtē locum per naturā effertur. Pari ratione:
38 ea que igni eſſent affinia.Verū ille de ſuperno infernoq̄z
ſitu minus recte cōſtituit:quia regiones ille nō omnibus
eedem probanť:nobis quidē tametſi eedem reſpondent:
que ꝛ mundo:plantis tamē ſatis contraria ꝛ aduerſa rati
one habenť:qui.n.locus mundo infimus eſt:ſummus ef,
ficitur plante:nam qḋ animali caput eſt:hoc radix ē plan
te.Si.n.ex officijs cognoſciť diuerſa an eadē inſtrumēta
aliqua ſint:quemadmodū animalibus caput ſublimē ſitū
obtinet:in quo ꝛ os ꝛ relique machine ad deuorandum ꝛ
recipiendū cibum viſunť:ita plantis ſtirpes directe in ſu
periorē locum dicanť:vtpote per quas exuggant ꝛ ſuccū
trahant e terra.Illud quoq̄z de Empedocle eſt querēdū:
quenam ſit apud eum ratio:qua terra ꝛ ignis tam contra
ria elementa ꝛ contrarios niſus habentia cōtineri neceſ,
39 ſe ſit.Niſi.n.fortius ꝛ valentius aliquid adſtituať:quo il,
la cohiberi coercerīq̄z poſſint:quis nō intelligit futuruȝ:
vt diſſipata diuulſaq̄z cōtrarijs motib⁹ nāles locos peteſ,
ſant:ꝛ ad ſui ſimilia penetrēt:profecto nihil aliud fuerit
quod hoc poſſit preſtare q̄z anima:quod ſi conceſſerit ne
ceſſe eſt augmenti quoq̄z ꝛ nutritionis cauſam fateať ani
mam eſſe:nō elemēta.Plane Empedocles(vt dixi)hoc
40 munus elementis concredit.Alij terrā vnam de numero
adimunt:ſed naturā ignis efficacē eſſe ſolam ad om̄e cre
mentū ꝛ indolentiā arbitranť:argumento q̄ ignis elemē
torum vnus ꝛ augeri ꝛ nutriri maxime videať:qua occa,
ſione augmenti cauſam ad vim caloris qui in animātib⁹
contineať:referunt.Verū nō eſt ita:ſed ignē inſtrumētū
41 potius q̄z cauſam augmenti dicendum.Cauſa vō ꝛ prin,
ceps eſt anima:que oportunitate ignis cōmoditateq̄z vti
tur:ac ignis quidē ſuopte ingenio amplitudine infinita
grādeſcat:ꝛ vſq̄z eo excreſcat dū materia corripi apta ſub
ſit.Contra in ijs que per naturā cōſtant modus quidā et
exitus magnitudinis cerniť:habetq̄z cretio oīs rationeȝ
quandā ꝛ ambitū cōſtitutū ac certum.Cōſtituere porro ꝛ
rationē adiūgere nō ad ignē:ſed ad aīam ptinet:ꝛ forma,
re poti⁹ q̄z māe mun⁹.i.eoq̄z acceptū id referre ei debem⁹

De vi anime altricis:ꝛ de natura alimēti. Cap.xvj.

42 Verū q̄ aīe eius:q̄ vegetādi vim habet:rudimē,
tum primū nutricatio eſt:abſolutio partus ꝛ p,
creatio:videť primū de eo qḋ primū.i. de nutri,
mento dicendū.Videť.n.opus id p qḋ pmū vis
ea a reliquis differat. Ita placuit qbuſdā ꝯria ꝯrijs p ali,
mēto eē:nō tn̄ oībus oīa:ſȝ ea tm̄ ꝯtraria:q̄ cū mearēt.i.q̄
in ſe viciſſim cōuerterenť:nec modo hoc:ſed q̄ ſe mutuo
augerēt ꝛ alerent:ſunt.n.quedā res q̄ viciſſim verti vidē,
tur:q̄ tn̄ nō alanť.Ex bona valitudine morbus creatur re
troq̄z ex hoc illa reciprocat:ex cādido quis pulleſcit: ꝛ ex
pullo cādeſcit:nō tn̄ morbus valitudine:nec color colore
veſciť.Sūt aūt q̄dā res:q̄ nō ſolū in ſe vicib⁹ trāſeūt: ſed
etiā alunť in ijs q̄ trāſeūt:ignis.n.humido ꝛ liqdo paſciť
Nā oleū ex aere ꝛ aqua cōſtat:quoꝝ vtrūq̄z humectū eſt:
ꝓterea oībus pinguib⁹ ꝛ liquabilib⁹ alitur:nō e cōuerſo
illa alunť igni.Eius rei ratio eſt:q꞉ quō ignis polleat for
ma:i aq̄ vis materie ſit:iuſta cā eſt quāobrē forme alimē,
to eſſe mām:nō māe formā dicamūs:in ijs ergo q̄ hoc mō
aduerſa ſunt:q̄ ignis ꝛ aq̄ dicūt appere ꝯtraria cōtrarijs
43 cibo eſſe.Atq̄z ijs qdē ħ placet.Sūt alij q in ꝯtrariū diſceſ
ſerint:alij ſiľe ſiľi ꝛ augeri eodē mō vtriq̄z ſuas rōnes affe,
rūt qbus ea q̄ pbant:tueri ꝛ cōfirmare conenť.Sed illos
prius obſecro audiam⁹ q putant cōtrarijs ali contraria.
Nihil inqunt pati ſimilia ſimilibus poſſunt: alimentum
pati ꝛ conuerti oportet:concoctio enim conuerſio eſt:om 44
nem autem conuerſionem in contrariam: ſiue interme,
diam qualitatem abire conſtat igitur neceſſe eſt: vt ali,
monia ſe ex contraria natura ad ſimilē conferat muteťq̄z:
ita vt rei: que alita ſit accedat quaſi innexa connataq̄z vi,
deať.Hoc aūt fieri nequaq̄z poſſe incorrupto atq̄z integro
alimento: ſed ꝛ agitari et affici pri⁹ oportuit: demū id qḋ
erat pendere.Immutať itaq̄z et alimentū ab alito non ali
tum ab alimento: trahit enim ſuccum ad ſe vis inanima,
to inſita:deinde conficit.Sane quēadmodū faber cedit 45
non ceditur a ſilua quā cedit:ita animans cibum commi
nuit ꝛ conuertit:nec idem retro perpetitur.Q꞉ ſi quis cō,
tendat corpus q̄z cum alitur imutatum ꝛ affectum videri
vicerit:dum fateatur aliud genus hoc ab illo imutatiōis
eſſe:nam quom animās alimentū molit aut coquit: quē,
admodū et faber quom materiam cedit aut expolit quaſi
de ocio in negotiū ſe dāt:atq̄z ita immutari videntur.His
ſe rationibus muniūt:qui contraria veſci ꝛ nutriri cōtra,
rijs volunt.Qui vō ſimilia ſiľibus putant:breuiter:ſic nō
alit inquiunt cibus niſi vertať: atq̄z eat in corpus:cui et
coaleſcat: contraria contrarijs coaleſcere non poſſunt:
ſed ſimilia ſimilibus.Hec vtriq̄z pro ſe quiq̄z adducunt.
At nos ſi illi vt arbitros cognitoreſq̄z adeant:primū illud
ſciſcitabimur:vtrū credant alimentum dici id: qḋ ad finē
accedit ꝛ coit cum corpore:an quod initio admouetur ad
os vt mox edatur.aut cōdatur in corpus: hoc eſt vtrū pa,
nem an ſanguinē:in quem ſe panis abliguritus vertit.At
panis quidem pmū incoctūq̄z alimentū eſt:ſanguis ſum,
mū ꝛ nouiſſimū.Sed video q̄ reſponſuri ſint nobis.Di,
cent hi ſe panem:Illi ſanguinem credere.Sue vtriq̄z ſen
tentie conſentienter nobis ratio media placet.vtrūq̄z dici
alimentum poſſe cenſemus.ita tn̄ vt hoc crudum incōfe,
ctūq̄z ħ ꝯcoctū ꝛ digeſtū dicať:ita euenit vt pte aliq̄ vtriq̄z
recte viderint:quaten⁹ em̄ rude crudūq̄z eſt:veriſſime di,
ci pōt contrarijs ali contraria.Contra quatenus pro cō,
fecto ꝛ verſo accipitur:fateri neceſſe eſt ſimilia eſſe eſui ꝛ
cibo ſimilibus:ex quo facile intelligitur qui alterū tm̄ de
fendāt parte veros:parte falſos futuros:eos qui vtrūq̄z ſe
quanť veriſſimos fore.Ceterū ſi nihil aliť:qḋ non ſit par, 46
ticeps vite:concedendū eſt ſolū id qḋ animatū:ſi qna ani
matū eſt nutriri aliq̄z oportere.Dixi qua animatū eſt: q꞉
nihil iccirco nutritur:quia album nigrūue ſit:ſed q꞉ poſ,
ſidet animam:eoq̄z alimentū ad animantē naturā non ad
aliquod eius accidens pertinet.

Que differentia ſit inter altricem auctricem ꝛ procrea,
tricem virtutem. Cap. xvij.

Eſt aūt id quo nutrimur ab eo q̄ creſcim⁹: nō ſub 47
iecto ſed ſola ratiōe ꝛ cogitatiōe diſtinctū: vtrūq̄z
em̄ opera cibi ꝛ alimenti cōſequimur: ſed diſcri
men in eo:qḋ qua ſubſtantiā ipſam ſarciendo cō
ſeruat alibile dicitur:qua vō acceſſionē amplitudinis fa,
cit auctificum vocatur.Neq̄z ſemper tamen vtrumq̄z mu
nus obit:ſed q̄zq̄z nullo tempore cōmittiť q̄z diu vita fuať
vt non alat:interim tn̄ augere deſinit: nā alimēto op⁹ eſt
quoad plongat ꝛ ptinet vita:augmentū tēporariū eſt eiq̄z
exitus in etate certus: ergo animatū quaten⁹ hoc quicq̄z
eſt homo vel equus neceſſario alitur:quatenus vō viridi
euo eſt:aut pullaſter hactenus adoleſcere augeriq̄z opor
tet:ſimul igiť confirmatus ꝛ corroboratus annis vigor ē:
q̄ adultis ſit:pcumbit cretio:nec cibi preterea auctant:ſȝ
nutrice per totam vitam non ceſſant: adeo vt ad pcreati,
onem quoq̄z ſobolis fetificolentore: ideſt genitali excre,
mento ſufficiant: nihil enim aliud virus illud ſeminariū
ē q̄z ſedimentū quod ex vltimo alimēto ſupfluit:quo ſit vt
corrolariū hoc ꝛ tanq̄z auctarium cibi quo alimur gignē

UVA. BHSC. IyR_086_3

dis poſteris fomes ⁊ materia ſit. At cibus quidem tum
ad generationē tum ad alienationem ſufficit: ſed intereſt:
ꝙ alterum in alito eſt: alterū in eo qđ de alito naſcitur: qui
enim poſſit gigni quod alitur ſi tum quom alitur iam eſt:
48 qđ iam eſt generari non pōt. Quom igif tria ſint vegetal'
anime officia alterare: augere: gignere. Primū viuenti/
bus maxime neceſſariū eſt: vtpote qđ attingat eſſentiam:
que ſine hac ope teneri ⁊ cōſeruari nō poſſit: e duob⁹ re/
liquis: alteꝝ ad magnitudinē iſtitutū: alteꝝ ad prolē edē/
dam adiūctū: ergo vis hec aīe imortalitatis ⁊ diuinitatis
ſtudio maxime tangif: ⁊ quoad pōt duob⁹ generib⁹ ad id
ſe accingit ⁊ cōparat: vno ꝙ alendo ſaluū aīal vult: vno
ꝙ gignēdo poſteritatis curā habet. Porro nō poſſit aīal
cōſiſtere ſi ratio victualis deſit: qꝛ potentie eius: ꝗ ſubam
tueſ: vſus eſſe ſine materia ⁊ fomēto nō pōt. Plane quem
admodū tria ſunt munia poteſtatis h⁹: vt dixi: ſic tria q̄ꝫ:
49 in quibus veſef tota: ſpectanf. Primū id qđ alif: deinde
id quo alimur: poſtremo vis ea ꝗ alit. Alit aīa ipſa nutrix
altrixqꝫ: alif qđ altricē aīam obtinet: alimur cibo. Atqꝫ
tria hec haberi quoqꝫ oportet vt cōſtet ꝓcreatio. Ceterū
perparū refert aīam hāc nutricē an parētē appelles: niſi
forte honeſtius ⁊ dignius ſit cognomētū a fine ſumi. Cer
te finis is oī videf eſſe: vt ſile ſibi alteꝝ dedat: quare fue/
rit nomenclatura ꝓbior ab ratiōe: hoc ꝙ pariat ſimile: q̄ꝫ
ab ea ꝙ tueaf iā ptū. nā ad finē hūc ſe aīal tueaf vt pariat.

¶ De inſtrumētis conquoquendi cibi. Cap. xviij.

50 Unt aūt duo quibus in nutricatione virtus: aīa.
f Primū vis anime ipa que nutrit: deinde calor i
finitus innexuſqꝫ corpori. Hec aūt illo differunt
ꝙ anima vim ſuā ipſa ex ſe cōfert: ⁊ tanq̄ꝫ de ſi/
nu ſuo promit: at colorē tanq̄ꝫ machinamentū quoddam
extrinſecus adhibet: eūqꝫ incidēs inſtar gubernatoris in
temperat: nā ⁊ ille tanq̄ꝫ manu ⁊ clauo nauim regit: diſſi
milis tñ ratio claui ⁊ manus in naui regēda eſt: nā manu
vt coherēte ⁊ coalita: clauo vt extrinſecus adiūcto atqꝫ ap
plicato vtitur: ergo vis anime mouet: ſed immota eſt. Ca/
lor ab anima accipit motū: eoqꝫ alimētū cōſumat ⁊ vertit.
Alimentū quēadmodum ⁊ nauis nihil mouet: ſed moue
tur tñ ⁊ coquitur: etenim neceſſe eſt vt alimentū cōfici et
peragi habile ſit: nam cibus qui hoc pati non poteſt ine/
ptumqꝫ eſt: nō eſt alimentū vocandū. Concoctionē hanc
natiuus ⁊ intimus nobis ⁊ vernaculus calor facit: quē ne
ceſſario oēs animātes habent. Satis pro loco dictū arbi
tror de alimento: nā latius ⁊ diſquiſitius dicato ſeorſum
opere cōmentandū eſt. Nūc illud ſufficiat ſciſſe vim aīe:
que alūnet: tueri ⁊ ſaluū facere actiōe ſua id cui inſit: ſi ꝓ/
ſto ſit quo alat: ſed nobiliſſimā ⁊ principē duaꝝ intelligi:
qua animātes ſimile ſibi procreant.

¶ De vi ſentiendū generatim: ⁊ ſenſum eſſe paſſionē quā/
dam. Itē ſile pati tum a ſimili: tum a diſſili. Itē actionē et
paſſionē genera eſſe cōparatiōe motus. Cap. xix.

51 Is expoſitis ꝓximū eſt vt ſummatim de oī ſenſu
h deinde mēbratim de vnoquoqꝫ dicamus. Videf
ſenſus omnis mouēdo ⁊ quaſi patiēdo aliqd fie
ri. Liceat.n. hoc loco nō exacta ad lineā ratione
moueri ſenſum patiqꝫ dicere poſt: docebim⁹ quēadmodū
accipiēdū id ſit: nam quō oīa ꝗ alteraſcūt motū quendā ⁊
paſſionē accipiāt: ſenſus aūt extimulatus incidētiū reruꝫ
formis neceſſario altercat: conſtat vt moueri quoqꝫ ⁊ vicū
q̄ꝫ pati dicaf. Demōſtrabif aūt ꝓceſſu quomodo alteratio
iſta atqꝫ paſſio tribuende ſint ſenſibus: nec.n. p ſe ⁊ ꝓprie
tribuunf. Nunc vō latiuſcule ⁊ craſſius noīa hec vſurpa
re nō ſit nobis fraudi: qm̄ ſenſum alij a ſilibus: alij a diſſili
bus pati ferriqꝫ arbitranf: q̄ꝫ q̄ꝫ in libris de generatiōe et
corruptione oſtēſum eſt. Utruqꝫ vere aliquaten⁹ dici poſ
ſe: nec in ſenſibus modo: ſed in reliquis quoqꝫ oībus:
que pati aut plagā accipe videantur: non tñ alienū eſſe a
ſtudio ꝑſenti videf de eadē re hac q̄ꝫ pte cōmētari. Ergo
quō id qđ patif potētia ſit tale quale id qđ facit actu: neceſ
ſe eſt vt ſimulac pfecte ac probe paſſum eſt: iā euadat actu
ſile autori: at tum quō patif: diſſile ab eo diuerſumqꝫ ſit.
Ueꝝ ſuſtineri tātiſp id velim dū ſuo loco diligētiſſime diſ
ſeraf: quēadmodū recte ꝓpeti ſenſus dicanf. Prius.n.ē 52
vt aliqua in mediū afferam⁹: que totam rationē ſenſus in
diſcrimen adducūt: atqꝫ in dubiū reuocant: eaqꝫ purgari
et dilui neceſſe ſit anteq̄ꝫ in alia diuertamus. Queri igi
tur inſueuit id primum: quur ſenſus ſenſoria ſua: id eſt or
gana et inſtrumenta non ſentiant: quom tamen illa et
ſint corpora conſtantia ex elemētis: ⁊ ꝙ cōſequens eſt ſub
iecta ſenſibus videantur: cur inquā oculos ipſos cur co/
lores oculoꝝ non cōtuimur: quom per occulos cetera vi
deamus? Cur item nec carnem noſtrā tangimus: nec car/
nis noſtre calorem: per carnē vō cetera quom tangam⁹?
Sed ſoluif? clarū eſt ſenſum ⁊ ſenſilia in vnū conduci cō
iungiqꝫ in parte ſenſoria. Senſoria porro eſt res ſenſilis
īmo et ſenſus ipſos non actu ſed potētia. Quēadmodūqꝫ
id qđ deuſtile ⁊ cremabile eſt: ipſum a ſe cōflagrare nō po
teſt: ſed corripif incendio extrinſecus accidente. Aliogn
admouere ignes ad macerīē non oporteret: ſi ipſa ſibi ad
flāmandū ſponte ſufficeret. Ita ea que ſenſibilia ſunt ſen
tiendi vim obtinent: ipſa ſe non cient: ſed a ſenſilibus im/
pellunf. Senſilia vō nec impellunt: nec mouent: niſi re/
motiuſcula ſint: ꝑindeqꝫ extrinſecus habeanf. Aiunctis
innexiſqꝫ nulli ictus euenīūt: qꝛ iam ipſi ſe ferirēt ſenſus:
qđ fieri poſſe ratio reclamat: et cū neqꝫ marculus per ſe
excudēdo eſt: neqꝫ ſera ſecando: neqꝫ terebra inforādo: ſꝫ
et excuſſor ⁊ faber adhibendi extrinſec⁹ ſunt: quoꝝ opa
atqꝫ vi: euenta illa conſiſtāt: excuſſio: inforatio: ſectio. Ce 53
terū difficultas hec: non tam ariſtotelē: q̄ꝫ illos perurget:
qui aīam ſenſualē ꝓcul a corpore ſeparant. Si.n. lōge
ab inſtrumētis ſuis poſita res ceteras ſenſiles ꝑcipit: cur
non ipſa q̄ꝫ inſtrumēta ꝑcipiat? Sed ad rem: ſentire biſa/
riam dicimur. Dicimur videre: audire: cū dormimus: qꝛ
vtrūqꝫ potētia facim⁹: dicimur ⁊ vigilātes: qꝛ id actu pre
ſtamus. Quāobrē diſtinctio hec ꝓbanda ē: vt tum ſenſus 54
tū ipſa ſenſio mō actu: mō potētia ſit. Plane intereſt vtrū
agere an moueri ſenſum dicas. Item vtrū agere an pati:
q̄ꝫuis.n. ſi mouef res ēt neceſſario agat.i. in actu: atqꝫ ope
ra ſit non tñ cōmeat ſi ſit in actu vt itidem moueaf: qꝛ pl⁹
hoc q̄ꝫ illud hiet: tanto.n. fuſius actio ⁊ paſſio q̄ꝫ motus ē
quāto genus diſtat a ſpecie. Quare quom duplex habeaf
actus: quorū vnus perfectus: ideqꝫ ſemp eſt vtcumqꝫ pro
maf: alter inchoatus ⁊ inabſolutus: conſtat non ad gen⁹
prius ſed ad poſterius referendū motū eſſe: quippe quē
alio ope actū ⁊ geſtionē impfectam eſſe ꝓbauimus. Ac ea
quidē que ptāte talia ſunt: qualia quedā actu habenf: ne/
ceſſe eſt paſſionē ab ijs ferāt: ad eaqꝫ ſe addicte ⁊ obnoxie
habeant: quo fit vt tum a ſimilibus tum a diſſilibus paſſio
hec videri poſſit ꝓcedere. Diſſimilia ſunt quom inter ini
tia motus eſt: ſimilia quom finis attingif: ita ille maxime
nobis ꝯſtituende: recipiendeqꝫ differentie ſunt: vt aliud
eē agere: aliud moueri: itē aliud agere: aliud pati ſciam⁹.

¶ Adhuc gñalia quedā in ſenſu. Item de ſenſu actu ⁊ po/
tentia. Itē differētia inter ſciam atqꝫ ſenſum. Cap. xx.

55 Dhibēda etiā diſtributio illa generalis de actu
a ⁊ potentia eſt. Neqꝫ.n. mō vno cōpetit: quibus
cōpetit potentia. Scium dicimus hoīeꝫ interim
ꝙ per naturam ſcientie capax ſit: interim non ꝙ
ſit capax: ſed ꝙ iam cepit habetqꝫ: quo genere geometrā
ſcium vocam⁹: qui diſciplinā illam edidicit tenetqꝫ iam.
Uterqꝫ igif potentia ſcius eſt: ſed non eadē formula: nā
ꝑor obſcuriuſcule preteruiterqꝫ rōne vna ꝙ hō: qui gen⁹
docilis ⁊ eruditionū capax eſt: alter hoc amplius ꝙ ſim'
56 collibitū eſt cōtemplari actu ⁊ cōmentari pōt: ſi cauſa ex
trinſecus non moretur. Ab ijs tertius eſt: qui iam non ſcit
actu ſolum: ſed etiam in actu: atqꝫ opa conſiderandi con/
templandiqꝫ eſt: atqꝫ hic perfecte: an nauiter ſcire intelli/
gif. Priores ſcientia ſcij: gnariqꝫ appellantur: ita tñ vt il/

UVA. BHSC. IyR_086_3

Jud diuortiũ ſit: ꝙ alter nondum cõdidicit eoqꝫ caret ſci,
entia: quã ſi aſſequi vult neceſſe eſt vt ſe de contrario ha,
bitu hoc eſt de ignorãtia ⁊ inſitia ad noticiam ⁊ ſcientiaꝫ
conferat: alter vero iam quidem ſcientiã obtinet: vt Arith,
meticã: aut geometriam: ſed ab vſu ⁊ exercitio abſtinet.
Eo dat intelligi non eundẽ eſſe modũ defectus in ijs: hic
non debet quidẽ: ſed poteſt: ille habet iam: ſed nondũ vti
tur habito. Neqꝫ item idẽ genus paſſionis eſt huic diſcẽ,
do ⁊ hauriendo quod neſcit: illi mouendo ⁊ excitãdo qđ
iacet. Verũ vnus affectiunculã preſentẽ amittit: aboletur
57 enĩ atqꝫ impellitur ignoratio ſuccedente doctrina. Alter
quom ſe ad operã reuocat ⁊ cõſideratione intendit nihil
amittit: ſed ſciam quã intus poſſidet: foras ad vſum pro,
mit. Quo fit vt in illo prioris qualitatis abitio ⁊ corruptio
fit: in hoc ꝑfectio potius quedã atqꝫ exornatio intelligat:
ſeruat. n. qđ ſcit: quom ſpeculat actu: nec perdit ſpeculã,
do ſciam: ſed colit et perficit. Quãobrẽ imutatio hec alte
ratio exiſtimanda non ẽ: cum omnis alteratio priorẽ qua
litatẽ excutiat: at hic nihil preter ociũ merũ excutit: imo
crementum potius priori qualitati ⁊ hone ſtamentũ adiũ
58 gitur. Qđ ſi qs vocabulo vehemẽter afficitur: quãquã agere
id impetrat: mõ tñ res nobis incolumis ſit ſibi ferat: alte,
ratione hoc genus vocet: ſit nomẽ vnuꝫ certe negotia diſ
ſident: alioquin ridendus videt qui hoiem ſapientia: aut
prudẽtia ꝑditũ: quõ qđ aut cogitat aut cõmiſcit altaſcere
affirmauerit. Nec ille non taxabitur qui fabrũ excuſſorẽ
ſtructorẽ et ceteros opifices: quom artiũ ſui generis ali,
quid moliunt affici alterariqꝫ dixerit: quãdo vel eum qꝫ
minus ꝓpria pati et alterari cõceſſeris: qui quom rudis
eſt recens adiſcit: ſciam a ſciente precipienteqꝫ ſuſcipit: ni
ſi oue forme: quibus alteri ⁊ pati res dicatur: vna qua pro
59 prie: altera qua prorſus improprie. Quare queadmodũ
qui nunc primũ ediſcit nunc primũ mutat: qui vero dudum
edidicit habitũ intra ſe poſſidet: ſꝫ ab vſu et miniſterio va
cat. Jta ſtatuendũ in ſenſu eſt ſemen genitale: ⁊ ouum im
mutatiõe: prima vim ſentiendi potẽtia ſortitur: ſimulatqꝫ
vero factũ ⁊ ꝯſtitutum animal eſt: iam compos eſt ſenſus: ſꝫ
deſyderat actꝰ et functio. Quãquã inter ſenſum ⁊ ſciam in,
tereſt. Qđ ſenſui ad ſentiendũ opus eſt extrarijs rebus et
copijs quarũ perceſſu exitus reuocet in opera: viſili: au,
60 ditili: olfactili: guſtabili: tactili. At ſciens theſauros intus
habet: quos quom cõmentari collibeat promat. Scita. n.
notiones generales ſunt: quas animas doctrinis inſtru,
ctus varia ⁊ diligenti notatione collegit: mox ⁊ in repoſi,
torium cõdidit: vnde que velit pro arbitrio tanquã e ſinu
ſuo facile ꝓferat. At ſenſilia tam ea que per ſe habent: quã
ea que ptis et ſpecies generũ ſunt: quãquã ita ſubijciunt ſen,
ſibus vt notiones ille generales ſcientijs ⁊ intellectus: de
foris tñ hec incidunt: ille domi ſeruantur: iam illa nature
ſunt effecta euentaqꝫ: has ſibi conciliat afformatqꝫ animꝰ
Jta fit vt intelligere quidẽ poſſumus cogitare quomodo
volumus: ſentire quom volumus in noſtra manu non ſit
Eadem ratio eſt cur in ijs artibus que operoſiores videt
quia extereriorem materiam requirunt: excuſſoria es: fa
brica maceriem: ſtructoria intritam ⁊ lapides non ſimul
cuiqꝫ collibitum eſt: ita ꝯtinuo artẽ ſuam exerceat. Pro,
inde ariſtoteles magiſtros illarũ ſcios ⁊ opifices ſenſiliũ
generum appellauit: quia circa pticularia potius quã vni
uerſalia verſarent. Sed de ijs poſt: nunc illud dicimus
61 tales eẽ potentia ſenſus: qualia ſunt actu ſenſilia. Poten,
tia vero queadmodũ hoc loco accipiẽda ſit: ſupra documꝰ
Nec. n. eo mõ accipi debet: quo cum puerũ dicimus pre,
torẽ aut imꝑatorẽ eſſe: ſed eo mõ quo cum eũ: qui etatem
impleuerit legittimã adeundi rempublicã ⁊ magiſtratꝰ
gerendi. Ergo quom patit ſenſus non eſt ſimilis ſenſili:
quomõ vero iam eſt paſſus tunc ꝓtinus ſilis factus eſt ſenſi
li ⁊ talis fere quale ſenſile eſt. Et hercule paſſionis noie
62 abutimur quõ ad ſenſum referimus qđ ⁊ antehac ꝑfati ſu
mus. Nã queadmodũ res ꝓprie pati ⁊ alterari dicant ab

undanter in cõmentarijs de natura mõſtrauimꝰ: verũ ꝙ
appoſitum vocabulũ non habemꝰ: nec ad ſignificandaꝫ
potentiã: qua ſunt q habitũ tenent: nec ad imutationẽ eã
q de habitu ad actũ ⁊ exercitiũ tranſeunt: neceſſario vti,
mur appellatiõe ꝓmiſcua tum potẽtie: tum etiã paſſiõis:
ceteꝝ res ⁊ ſignificãtias diſcrepãt. Nã ſenſus a ſenſibus
ꝓpria pati non poſſe: nec alterari ab imaginibus: q de re
bus miſſe inſinuent ſeſe vt ijs: inde fieri clariſſimũ põt ꝙ
ſi viſus exalbuit alba nõ ꝑcipit: ſi manus recaluit: calida
nõ ſentiſcit: ſi palatũ indulcuit: dulcia nõ dignorat: aures
ſtrepitũ familiarẽ obaudiũt: naribꝰ fetũticeta: qbus inſue
uere nõ obolẽt: ac ſimulachra qdẽ reꝝ ⁊ ſpẽs ſine mã re,
cipiunt in ſenſum: id qđ in cera quã cũ anulo ſigillario cer
nitur. Nec. n. anulus auꝝ: ſed imaginẽ impmit: quãquã diffe
rẽtia ea: ꝙ ſenſus quõ recipit ſpẽs eaꝝ mã nõ fit: neqꝫ cor,
porea ad actiõe ſignat: vt cetera: neqꝫ ſupficie tenus ſcul,
pitur: ſed effigies illas foris illapſas intra ſe tortum ad,
mittit prealte ꝯdẽdas: idqꝫ quõ facit: nõ priorẽ habitũ mu
tat: ſed ecõtrario potiꝰ habitũ: quẽ hꝫ agẽdo gerẽdoqꝫ ꝑ,
ficit: excolit: ꝯfirmat. Atqꝫ in hũc modum generaliter de
ſenſu dixiſſe ſit ſatis.

¶ Aliq̃ eẽ ſẽſilia cõia: aliq̃ ꝓpa: aliq̃ p ſe: aliq̃ ex accñti. xxj

n Unc de ſingulis ſenſibꝰ ſeorſum agendũ: nã ois 63
de ſenſu tractatus ꝓprie cõis aut gñalis appel,
lari nõ põt: quũ in ſenſu aliqd vt priꝰ: aliquid vt
poſterius ꝯſpici ⁊ notari ꝯtingat. Anteqꝫ vero de
ſenſibus ſigillatim aggredior: pmũ de ſenſilibꝰ ꝯſtituen,
dũ ẽ. Sũt ergo ſenſiliũ alia p ſe: alia ex accñti. Rurſus eo
rũ q p ſe ſunt: quedã habent cõia oibꝰ ſenſibꝰ: qdã ſingul
ꝓpria. Propria ſũt ea q a ceteris ſenſibꝰ dignoſci nõ pñt
et circa q nec temeritas: nec allucinatio ſenſuũ cadit: ſi nã
integre incorrupteqꝫ iudicet: nec cauſa ſit q extrinſecꝰ ob,
ſtrepat: nec poſitura obſiſtat: nec itercapedo aut receſſus
officiat. Falli. n. aſpectꝰ nequit circa rem viſilẽ: ſi mũdus ⁊
ꝓbus oculus habeat: ſi ſerenũ ſit: ſi interſtitio iuſto colo,
res abſceſſerint. Pari mõ auditus ſe hꝫ ad ſtrepitũ: pmũ
neceſſe eſt nec leſum: neqꝫ offectũ ſenſũ eſſe: ſed icolumẽ
et valẽtẽ. deinde qđ iniectũ eſt ſpatiũ cũ turba ⁊ tumultu
vacare: tũ mediocre: tẽperatũqꝫ eſſe: rõ equa in guſtu ad
ſuccos. Tactꝰ in plẽs differẽtias plicaſqꝫ fundit: neqꝫ vno
aliq̃ noie cõprehẽdi pñt: q ad ſenſum hũc ptinẽt: queãd,
modũ q ad viſũ auditũqꝫ: ꝙ adhũc colores ad illum ſoni
vocant. Tãgimꝰ glabra: aſpa: mollia: dura: grauia: leuia.
Tãgimꝰ calida frigida humida ſicca. Oia hec vno ſẽſu
cognoſcimꝰ: ita lꝫ qnqꝫ ꝯiuges copule ſint: vnus tñ ẽ tactꝰ
ille vero vno vt dixi noie ſignificari ⁊ ꝯtineri nõ pñt: quãquã
vero plura genera tactui vident mãdata: nõ tñ alia rõne ſe
hꝫ ad oia quã ceteri ſenſus ad ſua. Primũ nõ fallit: ſꝫ quẽ,
admodũ nec viſus decipit aut dubitat: qualiſnã color ſit
q incidit ob oculos: etiã ſi decipit aut dubitat: qualenã id
ſit: cui color ineſt: nec auditus: quiſnã ſit ſonus: quãquã igrat
qđ ſit qđ pſonat: aut vnde a dextera: a leua antepoſticoue
pſonet ita ⁊ tactꝰ leuiorẽ ⁊ ſcabriciã p ſe ſentit: tãetſi id p ſe
nõ ꝑcipit qđ eſt leue qđ ſcabrũ. Atqꝫ hec ꝓuatim ſingulis
ſenſibꝰ ſenſilia ſũt: eoqꝫ ꝓpria ⁊ peculiaria nũcupantur. 64
Que vero cõia plibus ſenſibus dicũtur hec ſũt motꝰ: ſtatus
figura: nũerus: magnitudo. Sane motus cõis oibus eſt.
Primũ viſui ⁊ auditui: qle illud poete eſt: Aures eripe,
dũ pulſu tẽtant equoꝝ. Deinde olfactui q ⁊ acceſſuꝫ ⁊ re,
ceſſum odoris videt agnoſcere. Jtẽ guſtui ⁊ planius etiã
tactui. Neqꝫ ſolũ videtur motꝰ: ſed forte ⁊ ſtatus ⁊ nũerꝰ
ꝓmiſcue a ſenſibꝰ oibus ꝑcipi: qꝛ ſinguli ſenſus ſaltẽ ſen,
ſiliũ ſuoꝝ nouiſſe nũeꝝ pñt. At magnitudo ⁊ figura viſui
et tactui ꝑcipua ſũt. Hactenꝰ de ſenſilibus p ſe. Jlla ex ac, 65
cidẽti dicũtur: q quom p ſe ſentiri nõ poſſint: tñ dignoſcũ
tur a ſenſibꝰ: qꝛ accidũt ⁊ ꝯtinẽtur in ijs q p ſe ſub ſenſum
cadũt. Sẽſilis eſt Diaris filius ⁊ Diares: nõ tãquã Diares
ſed tanquã is cui albedo accidẽs ſit. Ariſtoteles ſane cõtra
interꝑtatur. Per accidẽs inqt ſentimꝰ illũ: qꝛ albo accide

rit qͦ ſentim⁹: q̃ſi dicat p accidẽs. Diarẽ ſentimus: qꝛ albe
dinis accidẽs eſt Diares. Eſt.n.in moꝛe Ariſtoteli etiam
ſubẽ ꝛ ſubiecto accidẽtis appellationẽ aſciſcere: id qͦ in
libꝛo decẽ genez vſurpauit. Circũſcriptis inqͫt ſemotiſq;
reliquis rebus q̃ accidũt dñõ: ideſt circũſcripto ſemotoq;
hoie ꝛ ceteris de genere hoc. Nihil ḡ patiꝶ ſenſus ab ÿs
q̃ ex accidẽti ſentim⁹ q̃ hec ſunt: ideſt nihil viſus a Diare:
q̃ Diares ē. Nõ.n.viſilis ē diares: ſed diaris coloꝛ. Ea vͦo
q̃ p ſe cõmouẽt: ac pcient ſenſus: ſi ſunt ꝓpꝛia ꝓpꝛie ſenti/
unꝶ: ad eaq; ſenſuũ ingenia actiõeſq; nature inſtitute: cõ/
parateq; ſunt.

¶ De viſu: ꝛ de incidentibus ſubiectiſq; viſui: ꝛ de perſpi/
cuitate. Cap. xxij.

66 Tq; de ÿs iã agam⁹ mẽbꝛati a viſu ꝑmũ oꝛſi aſpe
a ctui. Pꝛopꝛiũ ſenſile ſubiecte res viſiles ſũt. Eſt
em̃ aſpectus viſus: ꝛ viſus rñdet ac referꝶ ad vi/
ſile. Uiſile aũt dixeri ꝓ ipſũ coloꝛẽ. An vͦo alia q̃z
res a coloꝛe dici viſiꝶ poſſit ſequẽtib⁹ docebo. Sũt.n.q̃dã
lucibilia q̃ cũ in luce videri nõ poſſint: cui⁹ ↄtrariũ in co/
loꝛibus ē: tñ ſplẽdẽt ꝛ refulgẽt in tenebꝛis. Atq; hec vno
noie indicare nõ ē. Sz vt ſumus polliciti huic q̃z loco pro
greſſu ſatiſfaciem⁹. Nũc illͦ ↄſtitutũ ſit viſile coloꝛẽ eẽ: co
loꝛ aũt p nãz ſupficiẽ coꝛpm iſidet. Supficies igiꝶ ipſa p ſe
viſiꝶ ē: nõ ꝙ in definitiõe ei⁹ ↄtineaꝶ viſile: aut vice obuer
ſa in definitionẽ viſiꝶ ſupficies recidat. Quoꝝ modoꝝ al
teꝝ itelligi neceſſe ē in ÿs: q̃ ineſſe p ſe dicũꝶ. Sed p ſe viſi
lis ſupficies eo dr̃ ꝙ coloꝛes coꝛpoꝛum oim recipit: ÿſq;
tanq̃z ſtragulũ ſubÿciꝶ: neq; vlla ſupficies ſine coloꝛe aut
repiri: aut intelligi põt in coꝛpoꝛe. Ergo qꝛ cã q̃re ſupfici/
es videꝶ ꝛ cerniꝶ in ipa ſupficie eſt: hinc oꝛiꝶ vt ſupficies
p ſe viſilis eẽ dicaꝶ. Plane q̃zq̃z ſubiecto idẽ eſt ꝛ coloꝛ et
viſile: tñ ↄſideratiõis ꝛ rõnis diſcriminibus differũt: naz
viſile obnoxiũ viſui ē: ad quem referꝶ: coloꝛ ipꝛomiſcua ꝛ
abſoluta res ē. Itẽ vt ſile viſu abiucto nõ ↄſiſtet niſi poten/
67 tia. At coloꝛ etiã nũq̃z cõſpectus ſp ē coloꝛ. Coloꝛ poꝛro
diffiniꝶ vt ſit mot⁹ actu pſpicui: qͦ diaphanes vocãt. Atq;
hec nã coloꝛis ē: vtpote q ſine inuectu luminis videri nõ
poſſit: qui quẽ ſemp in lumine videaꝶ. Quãobꝛẽ neceſſa/
riũ videꝶ: vti ꝑus de lumine diſſeramus. Si.n.ita cõptũ ē
vt coloꝛ ſine lumine viſilis eſſe nõ poſſit: nihil agitur: niſi
ꝑus de nã luminis cõmentemur. Sed qꝛ pꝛius ē pſpicuũ
q̃z actu pluceat: qppe cũ actus ꝛ pfectio eius ipm lumẽ ſit:
68 de rõne pſpicui loco ꝑncipe ē agendũ. Illud igiꝶ pſpicu/
um dicimus: qͦ q̃zq̃z viſile ē: non tñ a ſe vt ita dicã ē viſile
ſed opa coloꝛis externi. Perſpicua ſũt aer ꝛ aqua ꝛ lapi/
des nõnulli: qꝛ argumẽto h̃ plucidi appellanꝶ. Itẽ vitrũ
ꝛ coꝛnua: ꝛ ꝑter hec quedã q̃z alia coꝛpoꝛa: ſed p̃cipue ce/
lũ. Atq; hoc inter oĩa pſpicua ꝑmatũ obtinet: ab eo aer: a
quo elementũ aque: deinceps oꝛdie ſuo reliq̃: que dinũe/
rauimus ſupꝛa. Nullũ hoꝛũ p eſſentiã ſuã pſpicuũ ē: ver/
bi gr̃a: aqua nõ eſt pſpicua: in eo ꝙ aqua: neq; aer in eo ꝙ
aer: ſed in eo ꝙ nã quadã cõmuni pticipant: q̃ in illis coꝛ
poꝛibus inſita cãm habet: cur ſint: ꝛ cur dicanꝶ eẽ plucida
Hec oĩa efficiunꝶ viſilia non de ſuo coloꝛe: ſed de alieno
quẽ imbibũt: alioquin ſi eẽ coloꝛata poſſent: tranſpici ꝑte
rea aut plucere non poſſent: quãdo illa tunc maxie pſpi/
cua ſunt: quõ nullo coloꝛe ſunt offecta. videnꝶ ergo cernũ
turq; ſi mõ ꝛ videri ꝛ cerni poſſũt p alienos coloꝛes vt di
xi q̃ꝝ acceſſu imutãꝶ: mouẽꝶq;: nõ qdẽ ita vt alterari aut
trãſire in illos ↄuertiq; videãꝶ: ſz alio genere. Nec veros
coloꝛes recipiũꝶ in aerẽ quẽadmodũ celatura anuli ꝛ ſi/
gillũ in cerã. Nã cera non in pfundo ſz in ſupficie ſingiꝶ:
aer vͦo coloꝛes intra ſe totũ initus ebibit: eoſq; trãſmittit
ad oculũ: adeo interim ꝛ ↄtrarios ſimꝶ defert. Qͦ fieri ne
quaq̃z poſſet ſi ↄuerti aut alterari coloꝛibus diceꝛeꝶ. Non
tñ ſp coloꝛes ad oculũ trãſmeãt: ſz tunc quom illa p q̃ iter
coloꝛibus ē: actu pſpicua ſũt: qͦ qdẽ p̃ſentia luminis ↄtin
git: coꝛpus aũt celeſte ſemp actu plucet. Ubi vͦo potẽtia lu
men eſt ibi q̃z haberi tenebꝛe poſſunt: nihil.n.aliud tene/
bꝛoſum eſt: q̃z quod potentia perſpicuum ſit.

¶ De lumine ꝛ natura luminis. Item lumen eſſe ad quen
dam modum viſile. Cap. xxiij.

T lumẽ pfectio ꝛ actus perſpicui ē: q̃ pſpicuũ eſt 69
a Dixi: q̃ perſpicuũ ceu non in eo ꝙ aq̃: neq; in eo
ꝙ aer: eſt enim perfectio alia aeris et aque pꝛe/
ſtantioꝛ: ſed quatenus perſpicua ſunt aer et aq̃:
hactenus lumen ē aeris ꝛ aq̃ pfectio. Ac lumen qdẽ q̃ſi co
loꝛ pſpicuo eſt: q̃ſi coloꝛ inquã: ꝙ lumẽ non ꝓpꝛie aerem
coloꝛat: vt cãdoꝛ niuẽ: ſz ꝙ aerẽ viſilẽ facit: quẽadmoduz
ſua coloꝛes coꝛpoꝛa. Itẽ ꝙ ea que ptãte plucida ſũt p̃ſtat
vt actu perluceãt. Lumen vͦo ipm nec ignis ē: nec ſol: nec
aſtrũ vllũ: ſz illoꝝ ſola p̃ſentia in ÿs coꝛpoꝛibus: quoꝛũ cõ
munis ea vis ē: q̃ perluceãt: ꝛ a q̃ potentia hec referri ad
actũ poſſit. Sane h̃ ſoli maxie tribuiꝶ ꝛ ſyderibus ceteris
deinceps et igni: ꝛ q̃ de igni plus referãt. Uideꝶ vͦo ignis
illũinãdi vim ſoꝛtitus: nõ in eo ꝙ ignis: ſed in eo ꝙ rõnẽ
quãdã ꝛ naturã cõmunẽ cũ reliqͥs colluſtrãtibus: ꝛ ſplen
didis coꝛpoꝛibus obtinet. Pꝛobãt h̃ beſtiole inſectoꝛũ: q̃
nicedule ſiue cicidele vocantur. Ee q̃zq̃z nec ſunt ignis:
nec ignẽ ferũt: tñ pro mõ coꝛpoꝛis circũſecus illuminant
aerẽ. Dictũ eſt qd eſſet pſpicuũ: ꝛ qd lumẽ. Id neq; ignẽ
eſſe neq; coꝛpus oino: ſed neq; defluuiũ a coꝛpoꝛe intelli/
gimus: ſtatim.n. ſi defluuiũ ſit: coꝛpus ſit opoꝛtet: ſed aut
ignis aut alterius ſplendidi p̃ſentiã in pſpicuo coꝛpoꝛe.
Nõ quidẽ talẽ p̃ſentiã q̃lis ſolet eſſe eoꝝ q̃ inuicẽ miſcẽꝶ:
aut eoꝝ q̃ cõmittunꝶ copulãturq;: coꝛpis ſũt oĩa hec: ſz ta/
lem p̃ſentiã quali ea q̃ agũt patiẽtib⁹ reb⁹ ꝛ motũ accipiẽ
tib⁹: p̃ſto ſũt: imo veri⁹ q̃li ea q̃ pficiũt exoꝛnãtq; adſũt ÿs
reb⁹ qbus pfectionẽ ꝛ exoꝛnationẽ hãc afferũt. Illͦ ꝑmũ
qui lumẽ coꝛpus faciũt: ↄcedãt ncc̃e eſt coꝛpus penetrare
ac meare p coꝛpus: ꝛ eũdẽ locũ a duobus coꝛpibus eq̃bi/
liter obſideri: qͦ multis ratiõibus aliq̃n a nobis ipꝛoba/
tũ eſt. Deinde nõ videt ſi id referãt: futuꝝ vt aer acceſſiõe
luminis coꝛpulẽtioꝛ ꝛ plenioꝛ euadat q̃z quũ in tenebꝛis ē 70
cuius ↄtrariũ cernitur. Huc accedit: vt quum tenebꝛe ni
hil aliud ſint q̃z abſentia ſydeꝝ impſpicuo coꝛpe: lumẽ ni
hil eſſe aliud poſſit q̃z illoꝝ p̃ſentia: oĩs vͦo p̃ntia eſt eius
rei q̃z p̃ſens ſit ad id: cui p̃ſens ē quidã habit⁹ rñſuſq;: nõ
igiꝶ coꝛpus. Age ſi coꝛpus ē lumẽ: cũ nulla vẽtoꝝ vi cohi/
beri poſſit ne decũbat in terrã: deſcẽſus hic atq; motus q̃
in ſera peteſſit: nãlis eẽ nõ poſſet: qꝛ tenuius ꝛ leuius igni
opoꝛteret intelligi. Poſtremo ſi lumẽ coꝛpus eſſet: cun/
ctatiõe aliq̃ neceſſario moueꝛeꝶ. At videmus ꝯ ſimul.n.il
latus ē ignis vniuerſũ cõclaue agminatim pũcto tp̃e col/
luſtratur: ꝛ ſiꝶ oꝛtiuus ſol matutino emerſu reuiſit oꝛbẽ: ī
oẽs terras lux momẽto diffundiꝶ. Nã qͦ inquit Empe/
docles: ſeu quiuis alius id credidit: moueri quidẽ lumen
ita vt ptes terre oꝛtui ꝓpꝛioꝛes: ꝛ q̃ deinceps iniecte ſũt il/
luminẽtur anteq̃z extime: mox ſe ſplẽdoꝛ p vniuerſũ pfũ/
dat ꝛ ſpargat: ſed pnicitate motus ſũma ↄtigere: ne id p/
ſpici aĩaduertiq; poſſit: q̃ſi ſenſũ ꝛ itẽtionẽ effugiat. Res
tota fictitia eſt: ꝛ cui tũ ratio: tũ expimẽta reclamẽt. Si.n.
aut intercapedo modica: aut lumẽ exiguũ eſſet: latere id
oculos: ac ſenſum ꝑuertere ratio foꝛtaſſe ꝓbabilis vide/
retur. Nũc ab oꝛiẽte in occidẽs: tã immẽſo itinere tã vaſti 71
coꝛpis motũ dephẽdi nõ poſſe: haud ſcio: an vlla res eſſe
queat difficilioꝛ creditu. Ceteruz quom coloꝛis capax ſit
qͦ expers ē coloꝛis: ſicut ſoni qͦ exps ē ſoni: ꝛ figure qͦ
exps ē figure: ꝛ ſapoꝛis qͦ exps ē ſapoꝛis: coloꝛis aũt qui
ꝓpꝛius habeaꝶ expers ſit pſpicuũ coꝛpus: ratio ē vt ab ali
enis coloꝛibus moueri ꝛ imutari dicaꝶ. Quare ſi ꝓpꝛiuz
aliquẽ coloꝛẽ haberet eueniret eꝯrio q̃z euenit: vt coloꝛes
ad oculũ pferri nõ poſſẽt. Quom aũt aeri lumẽ igruit: eo
q; actu pſpicu⁹ ſit. tũc lumẽ ꝓ coloꝛe aeri ē: ꝛ quodãmõ vi
ſile ꝛ cã quãobꝛẽ cetera videanꝶ. At quom aer potẽtia p/
ſpicu⁹ ē: tũc tenebꝛe ī eo vicẽ coloꝛis p̃bẽt: ꝛ īuiſiles nobis
ſũt: ꝛ culpã hñt pit̃er ne alia ↄtueri poſſim⁹. īuiſiles vͦo te
nebꝛas diximus: nõ ꝙ nullũ oino ſit ÿſ cũ viſu cõmertiũ

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſtꝗ egrez ꝑtenuiſ videãſ: cogſcit.n. vtcũqꝫ ocl's tenebras
ſic reliq ſẽſus ſuoꝝ ſẽſiliũ ꝓuatias. Plane ſiue lumioſa ſi
ue illumia ꝑſpicuitas ſit: eadẽ ſp ſubiecta nã ẽ. Queadmo
dum idem eſt ſubiectum cum quis videt ⁊ poſtea captus
oculis cecutit.

Quot modis accipiaſ viſile: ⁊ queadmodũ aſtra ⁊ reli
quẽ gñe h̄ tũ noctu tũ iterdiu videanſ. Cap.xxiiij.

Erte non omnia viſilia ſpectanſ in lumine: ſed
quom in ceteris ſuus cuiuſqꝫ coloꝛ in lumine vi
deaſ: nõnulla ſũt q̃ nõ videnſ ad lucẽ: ſed ⁊ tene
bꝛis feriũt ſenſũ ⁊ cient: Atqꝫ hec aut colores ha
bendi non ſũt quando coloꝛis pꝛopꝛium eſt mouere actu
ꝑſpicuũ: aut alio genere colores exiſtimãdi q̃ꝫ ceteri. Hu
ius forma ignita omnia ⁊ noctu fulgentia ſunt: que quom
nullũ genus commune cõtineat: nullo quoqꝫ communi
nomine appellanſ. Nimirũ quom multa huiuſmodi ha
beanſ: que ſpecie ⁊ natura longiſſime diſcrepent: in vno
tamen eo cõmuni cõueniũt: ꝙ igniũ modo collucent no
ctibus ⁊ refulgent e tenebꝛis: vt fungi ⁊ quoꝛũdam ani
maliũ coꝛnua: ⁊ piſciũ capita ⁊ ſquame: ⁊ oculi ⁊ putres
ac pꝛearidi caudices id eſt carientes ſituqꝫ marcidi. Ho
rum ꝓpꝛius coloꝛ itardius viſitur: noctu ſplendoꝛ ſolus
⁊ radiatio iacitur q̃ꝫq̃ꝫ foꝛtaſſe neqꝫ coloꝛ ille eſt: ſed reper
cuſſus quidã ob oculos. Verũ hec q̃ ratione in conſpectũ
cadant alio inquit loco tractabitur: cui queſtio hec ſit co
gnatioꝛ id eſt in libꝛo de ſenſu ⁊ ſenſili. Ceterꝫ Soſigenes
Alexandri pꝛeceptoꝛ tertio volumine de viſu rationẽ af
ferre conatus eſt: quãobꝛez aliqua collucere in tenebꝛis
videanſ: que mihi pꝛobar. Flammulẽta inquit hec qua
damtenus naturã etheris ⁊ quinti elemẽti participãt: ea
cognatione fieri vt admotũ ſibi aerẽ aut perſpicuũ aliud
coꝛpus illuminent. Qꝛ autem id maxime noctibꝰ faciant
rationẽ eẽ: quia tũ maius lumẽ abſit: alioqñ euenire in
terdiu: vt exiguũ eoꝛũ lumẽ quaſi exoleſcat ⁊ offundatur
in magno. Noctu ergo cũ refulgẽt aerẽ pꝛoximũ ⁊ circũ
fuſum leuiter ſubluſtrant: nõ ita vt alia item poſſint vide
ri: ſed vt ſola ſe vendicent tenebꝛis. Atqꝫ hoc facit exilitas
poꝛtionis eius: e qua pꝛoficiſciſ manatqꝫ lumen: nam ⁊
ipſe quoqꝫ ignis: q̃ꝫuis ſplẽdoꝛem ſuuz latius ⁊ diffuſius
mittat: adeo vt aſſerat etiam alia: tamẽ ſi remotioꝛ ſit iam
calligant oculi in cetera: ipſe ad conſpectũ ſui vix ſufficit.
Hac fini declaraſſe ſit ſatis id qd̕ in lumine cernitur: colo
rem eſſe opoꝛtere: ꝙ ea natura coloꝛis ſit vt moueat actu
perſpicuũ. Quom vͦo que videnſ in tenebꝛis aut calores
eſſe nõ poſſint: aut alia rõne intelligi colores opoꝛteat: ef
ficitur vt duas eſſe differẽtias viſiliũ ⁊ coloꝛuz neceſſe ſit.
Quoꝝ alteri in lumine nõ in tenebꝛis videãtur: alteri cõ
tra cõſpici poſſint in tenebꝛis: nõ poſſint in lumine. Ignis
quidẽ cũ vtroqꝫ genere ambigit: nec̄ immerito: quãdo ⁊ in
illo quoqꝫ natura ancipiti eſt: ꝙ ⁊ mouet actu ꝑſpicuuz
tanq̃ꝫ coloꝛ: ⁊ preterea ꝑficit tanq̃ꝫ lumẽ. Eoqꝫ neceſſariũ
eſt vt ⁊ interdiu ⁊ noctibus videaſ. Fundit eni ſeſe in eo
lumen vndiqꝫ ⁊ de coloꝛe lux exit. Atqꝫ hoc habet pꝛeci
puũ coloꝛis qui ineſt in flãmis vt ꝓpinquũ aerez illuſtra
re poſſit luminis modo: q̃ facultas extra hunc nullis colo
ribus data eſt. Quinimo coloꝛ ignis ꝓꝛogatiuã hãc tulit:
non q̃ coloꝛ: neqꝫ qua ignis: ſed qua cõmuniꝰ illius natu
re quã diximus particeps eſt. Quare nõ eſt mirũ ſi vnus
is q̃ꝫq̃ꝫ coloꝛ tamen viſitetur in tenebꝛis.

Ut viſus conſtet opus eſſe intermedio perſpicuo coꝛ
poꝛe. Cap.xxv.

p

Lane coloꝛem eſſe ea natura vt actu perſpicuuz
moueat illud indicio eſſe vel firmiſſimo poteſt:
ꝙ colores vehemẽter pꝛope admoti: neqꝫ vide
ri: neqꝫ internoſci queunt: mouet ergo coloꝛ ꝑ
ſpicuũ aerẽ: aer aduſqꝫ oculũ cõtinẽter pertẽſus aſpectuz
mouet ⁊ vulnera. Qꝛ ſi nullus eſſet vſus iterſiti aeris: ꝑ
quẽ coloꝛ veheretſ ad ſenſũ: ſumma ratio eſſet: quãobꝛem
coloꝛes quãto ꝓpius acciderẽt imminerẽtqꝫ oculꝭ: eo clariꝰ
⁊ exquiſitius cernerenſ. Pꝛoinde perperã Democritus 74
cenſuit: qui diceret ſi inane eſſet hoc omne per quod cer
nimus ſpaciũ foꝛe vt acriꝰ ⁊ ꝓbꝛius omnia viderenſ: qd̕
pꝛoꝛſus impoſſibile eſt. Nam obtutus paſſo quadamtenꝰ
⁊ affecto ſenſu cõtingit: nõ quidẽ a coloꝛe qui cerniſ: alio
quin impoſitus ⁊ adiũctus pupille pꝛeſentireſ: ſed quod
reliquũ ẽ ab aere illo ⁊ perſpicuo: quod interpatet. Quã
obꝛẽ nedũ acutius ſed nihil omnino videri poſſet in va
cuo: quia nihil in eo intermediũ haberetur: quod pꝛimo
ipſum affectũ: tum deinde ſenſũ oculoꝛum afficeret. Idẽ
in ſono idem in odoꝛe cõtingit: neuter attactu ſenſũ exer 75
cet: ſed per mediũ aerẽ a quo ſubinde ſenſus impellunt.
Sane ſiquis ſibi ad machinamenta odoꝛem aut ſtrepitũ
ita pꝛoxime adigat indatqꝫ vt peritiſſimos aurium: aut na
rium meatus: quum poſſunt attingant: nimirum: aut ni
hil omnino: aut egerrime ſentiet. Quis autem eadem in
tactu guſtuqꝫ ratio ſit: non tamen eque ĩ illis apparet: qd̕
quamobꝛem fiat conſtabit poſt. Ea autem que inter ſonũ
aut odoꝛem media ſunt aer ⁊ aqua: non quatenus aer et
aqua ſunt: media ſunt: ſed quemadmodum in ijs perſpi
cuitas communis vtriqꝫ natura eſt: quã coloꝛes perferũ
tur ad viſum. Ita pꝛobandum eſt duas in ijs qualitates
communes haberi: vnam qua ſtrepitus ad auditum: alte
ram qua odoꝛes ad olfactum appoꝛtant. Atqꝫ harum pꝛi
oꝛem: que pertineret ad ſtrepitum: interpꝛetes aliqui nõ
Ariſtoteles Diechen appellant quaſi perſoniaz dixeris.
Poſterioꝛem que odoꝛum eſſet Dioſmon ac ſi perolaciã 76
vocaris: id eſt veterinas ſeu vehicularias odoꝛis ⁊ ſoni.
Ac videtur quidez natalia aquatiliaqꝫ odoꝛis vel in aqua
ſenſum habere: ꝙ nidoꝛuz lentoꝛũ ſuffitus exploꝛat. Ho
mo vͦo ⁊ animalia omnia que reſpirant odoꝛari non poſ
ſunt: niſi anima vicibus ⁊ reddita ⁊ accepta. At que ĩ hu
moꝛe degunt: etiam ſine anhelitu ⁊ reciprocatione ſpiri
tus videntur olfacere: quoꝛum omniũ cauſe reſeruande
locis ſuis ſunt. Ex his manifeſtum eſt viſum finiri ita poſ
ſe: vt ſit facultas coloꝛis recipiendi citra materiaz per me
dium actu perſpicuum.

De auditu ⁊ ſubiecto ⁊ ſono ⁊ de ſonantibus. Cap.xxvj.

p

Oſtq̃ꝫ de viſu diximus: ſeries eſt vt de auditu di 77
camus: qd̕ vt q̃ꝫcommodiſſime poſſit: exigi pꝛiꝰ
eſt vt de ſono agatur. Duplex vͦo ſonus eſt: vnus
actu: vnus potentia: naz ſunt que neqꝫ actu neqꝫ
potentia ſonum obtineant: vt ſpongie ⁊ omne lanitium.
Sunt alia que q̃ꝫq̃ꝫ ſonuz habent: tamen aliquando actu
habent: aliquãdo potẽtia: vt es ⁊ lapides ⁊ omnia plana
glutta leuigataqꝫ. Hec quom quieſcunt ſonũ potentia cõ
tinent: cum vͦo inuicem colliduntur dedunt actu ſonum
ac ſtrepitum. Tunc aũt ſonus deditus dicitur: quoz de re
que ſonat ad aurẽ pꝛofectus mediuz ſpaciũ complet. Ne 78
ceſſe aũt eſt quoz actu ſonus fit: haberi minimũ tria: duo:
que concurrant: ⁊ tertiũ id in quo hic concurſus fiat: ver
bi gratia: que concurrũt coꝛpoꝛa ⁊ dura ⁊ ſolida eſſe ne
ceſſe eſt: in quo id geratur: aerem. Neqꝫ enim fieri poteſt
ictus: aut percuſſio ſine delatione: neqꝫ delatio item ſine
aere medio. Percuſſio vͦo non queuis ſonitũ ciet: neqꝫ
oĩa coꝛpoꝛa ſtrepitũ elidũt: ſꝫ complanata ⁊ leuia: ⁊ que
aut caua ſint: aut in latitudine diffuſa. Leuoꝛ defẽdit aeris
fracturã: quẽ opoꝛtet incolumẽ ⁊ indiuiſum ꝑferri ad au
ditũ. At q̃ lata ꝙ multũ aeris amplitudine oꝛarũ ⁊ margi
nũ ꝓpellũt: egregie ꝑſonãt. Caua itẽ idonea in h̄ ſunt: ꝓ
pterea ꝙ a ꝓmo ictu ꝑ diſſultationẽ congeminanſ plage.
Quom eni aer is q intꝰ ẽ exagitatꝰ exitũ q̃rat quẽ obiectu
laterũ: ob q̃ duz ꝑcipitat offendit: iuenire nõ põt: fit vt diu
ꝑ h̄ luctatꝰ ⁊ toꝛtꝰ valide ꝑſtrepat. Qd̕ qdẽ ĩpꝛecipue ĩ au
xill'eneis accidit ꝓſertim ſi leuigate expolitaqꝫ ſunt. At ſi
ſubula ſubulam cedas inſecti ⁊ ſurdi ictus reddẽtur. Nã
plumarũ leuitas: quãlubet vehemẽs plaga veniat: crepi 79
tum non emittit. Poꝛro ſonus ⁊ in aere ⁊ in aqua editur
q̃ꝫq̃ꝫ obſcuriuſculus in aqua eſt: vtpote hebeteſcẽs in ea

UVA. BHSC. IyR_086_3

obraueſceſqꝫ. Verū tametſi ad ſonū plus aer cōferre: qꝫ
aqua videat: nō tamē ſufficit ad ſonū ſolus: neqꝫ ſolus au
tor eſt vocis eliſe: ſed ⁊ certis corporibus opus eſt ⁊ certi
ictib⁹. Corporib⁹ q̄ plana lata leuia ſunt vt dictū eſt. Icti,
bus q vehement ⁊ celeriter infligant: ne aer diffutus diſ,
ciſuſqꝫ conatū iefficacem atqꝫ irritum faciat ⁊ libram elu
dat. Quom enim ſuopte ingenio maxime diſſipabilis ⁊
fluxiſſimus ſit facile fruſtrat ictus: niſi rupturā pnititas
anteuortat. Quāobrē ſi tympanū tympano cūctant ⁊ ſen
ſim admoueris: nullū ſtrepitū attolles: ſed ſi pulſaueris:
ſtridet aer ratiōe hac cum tela vibrant: aut cū virgula eti
am num aut ſcruteola corrigia cedit. Fitqꝫ hoc quotiens
ictus ꝑ celeri velocitate diſſolutionē eius anticipat: perin
de ac ſiquis cumulū arene delatū celerit diuerberat: ita
vt plaga preueniat. Quom aūt hoc fit tūc aer vice duorū
fungit: ⁊ corporis: quod percutitur: ⁊ mediꝫ in quo ꝑcuſ,
ſio agitur.

80 ¶ De Echo. Cap. xxvij.

Eddit aūt Echo rōne hac ꝙ aer ſonore aut vo,
r ce ictus quotiēs planū leuigatum ⁊ ſimplex cor
pus incurrit: nec ꝑterea ꝓgredi poteſt offenſacu
lo trāſitū ⁊ ſciſſuram vetāte retro diſpellit ⁊ diſ,
ſultat vt pila. Fieri quidē emulas ⁊ reciprocas ſemp vo,
ces neceſſe eſt: ſed pre ſua exilitate ſenſū effugere. Semp
eni aer ꝑcuſſus occurſaculū iuenit: vnde reciprocet: alio
quin ſi directū ſemp iter voces tenerēt: nemo ipſum ſe au
dire poſſet loquentē. Verū vt dixi latet plerūqꝫ reflexio
quod ⁊ in lumine accidit. Nā ⁊ lumē ſemper redux eſt i,
fractumqꝫ reſilit: quia ſi nō ſit: in vmbra lumē eſſe nō poſ
ſet: ſed exceptis locis: quib⁹ ſplendor ſolis ⁊ radius incu
baret ſummas preterea ⁊ arctiſſimas eſſe tenebras opor
teret: nec tamē ab omnib⁹ equaliter reflectitur ſed a leui
gatis impenſius: qualia ſunt aqua: aurū: argētū. Eo eue,
nit vt a ceteris quidem nulla: a nitidis vō ac ſplendidis
euidētiſſima refractio ⁊ alternatio luminis fieri videatur
Quom eni radius verbi gratia ſolis leui ⁊ terſo corpori
immiſſus: indeqꝫ acie repulſa i ſolē refractus iacere vm,
bras poſſit: ceteri qui aliꝫs corporib⁹ inmittunt non con
ſtat an poſſint. Contingit credere nō omne lumē alternū
aut reciprocū fieri. Eodē modo ex omni ſtrepitu ſemper
Echo ſua reſpōdet: etiā ſi nō ſemp oblogtur: nec ſemper
exaudit: ſed tūc demū quoꝫ corpus ſinuoſa ⁊ leuigata ſo,
liditate ictum aeris excipit. Si eni equabilis ⁊ vna pla,
nities offenſa corporis ſit: aer quoqꝫ equabiliter ⁊ conti
nenter vnus efficit: retroqꝫ eadē vnitate ſeruata incolu,
mis ⁊ integer cōmeat ⁊ reditum capeſſit. Si vō corpus id
ꝓminulum aſperum inequaleqꝫ fierit: tuꝫ dehiſcere ⁊ di
uelli aerem neceſſe erit: q̄ſi nō in vnam planitiem: ſed in
plures offenderit: quando preſerti vt conſtent ac ſuppe
tant oīa: tamē natura diſſutuli ⁊ facillime fiſſili eſt.

¶ De intermedio inauditu. Cap. xxviij.

81 Vamuis autē non vnus aer ſit vt dixi qui ſtrepi
q tum faciat: inter omnia tamen elementa princi,
patū tenet. Quāobrem iꝫ qui ꝓpriam ⁊ peculia,
rem rōnem audiendi vacuo tribuūt non longiſ
82 ſime abſunt a vero: ꝓpterea ꝙ nihil aliud eſſe vacuuꝫ q̄ꝫ
aereꝫ arbitrant. Sonorum igitur ⁊ obſtreporū eſt: id qđ
mouere aerem pōt vniter ⁊ continēter aduſqꝫ aurē. Pla,
ne auditus natura confini ⁊ cognata aeri eſt: habetur eni
in auribus quidā congemitus conflatus qui quaſi inte,
xtus panicule eſt: ⁊ cum ſpiritu illo implicitus: atqꝫ inedi
ficatus: vbi fomes ſenſificus eſt: ⁊ vbi ꝑma ſentiendi vis
ſedet. Proinde aer externus quotiens cōmotus eſt ⁊ inte
riorem illum ſucceſſit cōtinuatur cuꝫ eo ⁊ coaleſcit: ita vt
vterqꝫ fit vnus: quēadmodū enim aqua aque: ita aer aeri
cōtinuus fit non attiguus: trāſmittit ergo ſtrepitū aer ex,
83 terior per interioreꝫ ad ſenſum. Atqꝫ hec cauſa eſt quare
animal non audiat omnibus membris: ſed eo duntaxat:
in quo natura portionem aeris intexuit. Ac aer quidem
ipſe inſonus eſt: qꝫ caret principio vnde ſonus proficiſca
tur: ſed facile tamen diſſipatur diſiꝫciturqꝫ: atqꝫ omni cor
pori vltro cedit: vt qui natura deſultoria fluibundaqꝫ ſit.
Qđ ſi quomō mouet coertio aliqua ſit: q̄ illū diffundi diſ
ſiliri aut diſcindi prohibeat: vtiqꝫ motus hic ſonitum eli,
dit: aer autem ille eliſus in auribus: q̄ꝫq̄ꝫ vt dixi cum ex,
teriori ſe cōtinet: tamē magis etiā num inſon⁹ eſt: q̄ꝫ natu
ra reliqui aeris exigat. Atqꝫ hoc ratiōe iſtitutum natura
videt: vt turba omni interna liber totū ſe ad externa con
uertat: ⁊ differentias oīum vocuꝫ accipiat: nam aer cōge,
nit⁹ in cōfinio eſt: ⁊ tanq̄ꝫ interliminiū obtinet inter ſpm̄
⁊ aerē vitalē ⁊ aerē extrinſecus accidētē eoqꝫ pro vallo ⁊
munimēto pānicule videt addit⁹: ne illa tentari aut oble,
di poſſet aeris exterioris appulſu. Ipſā aūt ſpēs ſonoruꝫ
ideo recipit q̄ꝫ facillime: ꝙ ſimplex ſincerus: trangluſqꝫ
eſt: ⁊ ad omneꝫ impꝛ̄ſſionē tener patiēſqꝫ. Nec mora inter
uenit: ſed receptas imagines pricipiū ſentiēdi obiter trāſ
mittit. Qꝛ̄ vō neceſſe ſit auditiōi gigni non pānicula: ſed
aere iteriore icta ꝑ ingreſſū aeris alieni: argumēto vrinā
tium ꝓbat: q tāetſi in demerſū ꝑalto exaudiūt: nō tamen
humor aduſqꝫ pāniculā penetrat: ſed ſolū ad aerē iterio,
rem: quē cōtingit: nec attinet. Ex quo facile diſcrimē itel,
ligitur illud: quo aer ⁊ aqua ad aerem interiorē accedūt:
nam aer ſimul acceſſit continuat ſe ei: nec tangit: quia na
turam ſui ſimilem comperit: e diuerſo aqua tangit: nec cō
tinuat ſe. Verum quēadmodum ſi aqua intro irruperit:
audire non poſſumus: ita ſi aer exterior ſupra moduꝫ im
pendio agitatus impulſuſqꝫ aduſqꝫ pāniculam perua,
ſerit: vis audiendi neceſſario leditur. Huic periculo ob,
uiā iit natura: q̄ auriculas aīalibus vertiginoſas ⁊ q̄ſi cla
uiſculis ⁊ grūdis qbuſdā intortas fabricata eſt: vti nō ſim
plex directūqꝫ: ſed anfractuoſū ⁊ flexuoſum iter haberent
ne humor: aut flat⁹ in penitas ꝑtes facile poſſet illabi. Sa
ne ſicut humor i pupilla ꝑſpicuus a ꝑſpicuo externo co,
lores inuectos excipiēs ad ſēſoriū reddit: ita aer iteſtin⁹
ab extraneo ſtrepitū q̄ſi breui manu tollēs ſubiēſqꝫ ad au
ditū refert. Atqꝫ illū qdem humoreꝫ obductis cuticulis ⁊
mēbra nullis additis: tāq̄ꝫ cōpreſſo munito ꝑ que exeat: a
fluore ⁊ dilapſu coercuit: nec eni cōtineri aliter potuiſſet
niſi tanq̄ꝫ in vaſe aliquo conſignatus ⁊ obſeruatus fuiſſet
At pānicula cui mandatus interior ſpūs eſt: q̄ꝫq̄ꝫ illum
quoqꝫ ſic compeſcit amplexu ne diffundat: non tamen in
cludit: quia ſi includeret cum aere extraneo contineri nō
poſſet. Sed inuolucra illa ⁊ giros in auribus: qui per cu
niculos ſinuſqꝫ imbricatim vndātur: ꝓ operimento aeri
ſunt: ne diſilire: aut digredi poſſit. Quom vō pānicula tē
tatur laboratqꝫ detrimentum in auditū decumbit: quem,
admodū quom cuticula leditur pupille: viſus cōſequio
noxam contrahit. Qꝛ̄q̄ꝫ vō internus aer immobilis dica
tur: non tamen omnino immobilis eſt: ſed immobilis vo
catur: eo ꝙ neqꝫ ipſe diffunditur: neqꝫ alius ſubinde atqꝫ
alius ad eius vicem corrogatur. Idem pertinaciter pā,
nicule aſſidet: ⁊ auditui congenitus innexuſqꝫ eſt. Per ſe
vō motu quodam perplacido ⁊ infrequenti citra turbaꝫ
⁊ ſollicitudinem agitur: vt auris de hac agitariuncła per,
ſtrepat. Ac ſonus quidam qui ad aures accedit exaudi,
turqꝫ: nō eſt intern⁹ aeris motus: ſed externus alienuſqꝫ
Naturale porro aeri eſt commoueri ſemper: etiam ſi diſ, 84
cerneret: ⁊ tranquilliſſima temperies ſit. Atqꝫ hoc veruꝫ
eſſe probant ſcobes ille ⁊ ramenta in ſole: que huc illuc
irrequieto eſtu reciprocant. Hac ratione: ſi auribus ma,
num admoueris: percipies ſtrepitum qui propius ⁊ inti
mus agatur in auribus ſicut in cornu. Incolumis quoqꝫ
auditus: argumentuꝫ eſt quom aures inſonant tinniūtqꝫ
vtpote vñ ꝯſtet aeri ꝯgenito: nālē vigorē ⁊ vtilitatē ineē.

¶ Vñ oriat ſon⁹ ⁊ quēadmodū exaudiat. Cap. xxix. 85

Llud plane dubitari ſolet percuſſuꝫ corpus: an
i percutiens ſonitum reddat: An in aperto eſt
ex vtroqꝫ reddi; ita tamen vt alterum agere

UVA. BHSC. IyR_086_3

alterum perpeti intelligatur: nam paſſio a factione q̄ʒuis
ſubiecto non differat: ratione ⁊ cogitatione tamen euari-
at. Eſt autem ſonus (breuiſſime dixerim) aer eliſus paſ-
ſuſq;. Aer autem duplex eſt: vnus is qui inter corpora cō-
flatum incuſſa diſpellitur: alter is qui ab hoc primum pro
fectus: mox ſucceſſu motus continenter ad auditum per
fert. Atq; hoc eſt iaʒ illud quod audit̃. Nā exemplū quo
Ariſtoteles vtitur nō cōuenit examuſſim. Ait eni ſonū eē
motum eius aeris. quē moueri cōtingat: eo modo q̄ mo-
uent̃ ea: que impetu aliquo ĩpulſa: ⁊ leuigatis ac ſolidis
corporib⁹ alliſa reſiliūt. Que eni ita reciprocāt ab iјs vn
de reijciunt̃: abiūgi neceſſe eſt. At aer qui primo inſonat
nō abiungit̃ ita vt ad auditū ipſe accedat: ſed ꝓximū ſibi
⁊ continuū aerem cōmouet. Atq; hic ſubinde aliū excitat
more quo in fluctib⁹ cernit̃: in quibus alter alterū trudit
⁊ pulſus obiter ſequētem impellit.

¶De differētijs ⁊ diſcriminib⁹ ſoni. Itē exanguia ⁊ piſces vocē nō mittere. Cap. xxx.

Onorū diſcrimē quom nitunt̃ actu: nō quoʒ po
ſ tentia ſubſidūt ⁊ intus premunt̃ iternoſci poteſt
quēadmodū ⁊ ceterorū ſenſiliū. Sonorum igit̃
principes note acumē ⁊ grauitas. Atq; hec noīa
a tactilib⁹ flexa ꝑ trāſlationē ſonis aduīximus. Ut eni qđ
forma ĩ mucronē exacutā obtinet pauxillo tēpore vehe-
mēter tētat: qđ v̄o retuſā habet ſero ⁊ ſegnit̃: ita ⁊ auditū
exuibrās ⁊ acuta vox icit: ⁊ ꝓpe modū vulnerat: quaſi
pungēs grauis obtundit offunditq; tāq̄ʒ trudēs. Atq; h̄
ratiōne illa cōtingit: ꝙ altera multū celeriter mouet: alte
ra parū pretarde. Ergo nō idem ſunt celeritas ⁊ acumē
neq; retuſio ⁊ grauitas: vt quibuſdā videt̃: ſed ita euenit
vt motus faſtigiati turbinatiq; corporis: frequēs ⁊ prece
ler ſit: retuſi v̄o atq; hebetis cūctabūdus ⁊ tardius. Hinc
etiā fit: vt a corporib⁹ politiorib⁹ latiorib⁹q; acutior ſonus
edatur: ꝙ aer ab iјs velocius mouet̃ ⁊ celerius diſſilit: vn
de ⁊ auditus valide ⁊ cito laceſſit̃. Ceterū ꝓpria animātis
eſt vox: ianima vocalia eſſe nō poſſūt. Quod ſi fidiculas
aliquando: aut fiſtulas dicimus vocales tranſlatitiū eſt:
⁊ abutimur nomine: quod ſepe fit: vt inſtrumētis iјs qua
ſi verba formari: atq; alloqa videant̃. Ex animalib⁹ q̄q;
plura non habent vocē: ſed que ſūt exanguia iјs nulla vo
cis emittende facultas eſt: vt inſectis ⁊ iјs que integuntur
cruſta. Nā ea q̄ videnť canere vt cicade membrana ſepto
tranſuerſo ſubdita: ad quā ſpirit⁹ in eo iclūſus atterit̃: op
ſtrepūt. Sed neq; piſces vocē emittūt: atq; hoc merito q̄r
vox aeris motus ē: piſces aerē nō recipiūt: vt qui ĩ humo
re exigant: nā piſces quos amnis Achelous gignit capri
dicti: eruditā illā vocē grunitūq; attritu brāchiarū ciēt.

¶De voce. Cap. xxxj.

Nimal ergo vocem mittit tm̄ non omne vt dixi
a neq; ab oīs corporis parte: nā ⁊ manus colliſe
ſtrepitū attollunt: ita ſubit querere: quanā par-
te: aut quēadmodū vox reddat̃. Tria ſūt: ꝑ que
non oīs modo ſonus: ſed vox ēt gignit̃. Primū eſt id qđ
plagaʒ ĩfert: deinde id cui ĩfert̃: tertiū id ĩ quo hec agunt̃
Aerē ſane ĩ vtroq; haberi neceſſe eſt: q̄ʒq̄ʒ nō eodem mo
do ĩ vtroq;: nā ad vocē elidendā nō oīs aer reqrit̃: ſʒ ſolū
ſpūs is: quē alterno mō ĩ anhelitu reddim⁹ ⁊ ducim⁹. Hu
ius igit̃ duplex officiū eſt: quēadmodū ⁊ lingue: quaʒ nā
ad explēdā vict⁹ neceſſitatē ac ꝑcipiendos ſapores adhi
buit: que actio fere oīb⁹ animātib⁹ data ē: ⁊ ad ꝯficiēdā lo
cutionē qđ gen⁹ nō ad ꝑſeuerātiā vite: ſed ad cultū ⁊ lauti
ciē inſtitutū videt̃: ⁊ vni hōi ꝯceſſum: q̄r.ſ. nō niſi abſolu-
tiſſimis animātib⁹ tribuēdū fuerit: cōcept⁹ animi ſermo-
nis ⁊ verboꝝ ſignificatiōe cōplecti. Eodeʒ modo vt ad ſe
otio redeat: gemin⁹ in reſpirādo vſus ē neceſſari⁹: hic ad
calorē quo int⁹ ſit refrigerādū: alter nō quideʒ neceſſari⁹:
ſed ad vocem formandā inuentus: gratia melioris note.
Inſtrumentū anhelitus guttur eſt: reſpiramus attrahen
do reddendoq; animā per vices: guttur pulmonū gratia
videtur adiūctus: ꝙ hanc partem aīalia inceſſilia ⁊ ſan-
guinea feruidiuſculam obtinēt: quia cordi maxime ſit ꝓ-
pinqua: vbi fons eſt caloris: Euentatione igitur opus eſt
pulmonibus ⁊ cordi etiā ampli⁹. Proinde reſpiratio ad
vitā ꝯtinēdam neceſſaria eſt. Itaq; aer ꝑ gurgulionē illa-
tus adductuſq; feruorē illum recentat refrigeratq;. Hui⁹ 90
ergo aeris: quē ſpirando reddimus ꝑcuſſio ⁊ offenſio ad
arteriam: ſi cōſulto ⁊ decōpoſito fiat illac: qua cōmeat ſpi
ritus: vox eſt. Loca porro ⁊ opificia q̄ reſpirationi admi- 91
niſtrant ſunt: lingula ea: q̄ ſuperne duob⁹ foraminis ⁊ fi
ſtulis interpoſita eſt: tum arteria: que ad pulmones ꝑti-
net. Tuſſis v̄o non eſt vox: q̄ʒuis ab iјſdē locis: ⁊ ꝑ eadem
machinamēta ꝓueniat: q̄r.ſ. non ex ꝓpoſito accidit. Sed
neq; excreatio neq; cōcaue manus: q̄ illiſa ſit crepitus: nec
plauſitatio: nec q̄ alia vox temere viceq; fortuita gutturis
aut labiaꝝ eliſu exprompta: ꝓprie voces ſunt: q̄r ſine cogi
tatione aut cōſilio vox miſſa: nō eſt vox: nam hoc in defini
tione vocis oīno collocandū eſt: quoniaʒ vox eſt ſonus q
cum ſignificatione aliq̄ emittitur. Significat aūt vox oīs:
aut naturalis affectus egritudinē voluptatē: cuiuſmodi ē
vox brutoꝝ: aut ea q̄ hoīes conſtituūt rerū nominibus ⁊
receptis in cōſuetudinem indicant. Itē alia rōne tuſſedo
nō eſt vox: nā tuſſis eſt ictus tm̄ aeris ⁊ ſpūs redditi. Vox
preter h̄ illud habet amplius: ꝙ eſt ictus aeris ad arteriā
eliſi: qđ quidem hūc in modū oportet intelligi: aer in vo
ce redditus ⁊ ꝓſpiratus foras aerē in arteria cōpertū fe-
rit: ictus ille vulnerat arteriam ſimili ordine: quo ſupra ĩ
auditu mōſtrauim⁹: aerem aurib⁹ incluſum aer exterior
ꝑcutit: interior ictus ꝑcutit panniculā. Qꝫ aūt aeris: qui
reſpirando emittit̃ neceſſari⁹ ſit ad voceʒ prebēdā: illud
clariſſimo argumēto ē: ꝙ ſi ſpiritū ſubſtineas includaſq;:
vocē dedere efferre non poſſis. Quare cū vox mittenda
eſt adductū aerē cōtinere oportet: atq; ita internuʒ ꝑcute-
re. Et hercules q hoc pōt diu preſtare perſeuerātiſſima ⁊
⁊ lōgiſſima voce eſt. Nemo aūt diutiſſime id pōt ratione
ea: ꝙ feruor ille: quē diximus vernaculus inſituſq;: refri
gerationē obiter multā ⁊ iugem expoſtulat. Ut igit̃ mul-
ta in pauca referam⁹. Vox eſt animātis ſonus: q de inſtru
mentis ⁊ meatibus ⁊ officia ſpirādi attollit̃: oriuʒ habēs
hinc: ꝙ ſpiritus redditus percutit aerem in arteria con-
tentum: aut ipſam arteriam: idq; ex propoſito id eſt cum
imaginatione aliqua aut conſilio ſignificandi indican-
diq; aliquid.

¶De olfactu: quē homo hebetiſſimū habeat: eoq; odoruʒ noīa ꝓpria nō h̄ri: ſed a ſaporib⁹ trāſferri. Cap. xxxij.

Lfactus ⁊ odor quid ſit non eſt eque facile demō 92
o ſtrare: vt quid color: quid perſpicuuʒ: quid vox:
quid ſonus. Quamobreʒ neq; nomen vllū odo
ratus proditum eſt: ſicut audibilib⁹ nomen hoc
ſonus: viſilibus color ⁊ lumen. Atq; hoc inde accidit: ꝙ
ſenſum hunc tardum ⁊ laceſſitum habemus. Proinde
animalia plurima exquiſitius q̄ʒ nos ⁊ ſagacius olfaciūt
vt ex terreſtribus canes: ⁊ ex auitio vulturij. Ac odorum
quidem varietates: aut cum oblectatione: aut cum egri-
tudine ⁊ faſtidio preſentimus: qđ neq; in viſu: neq; in au
ditu contingit. Quorū vterq; ſenſus in nobis multos hic
colores: ille ſtrepitus accipit: citra omnem cōmotionem
voluptatis aut doloris. Ex hoc aliqui argumentū ſumūt
vnuʒ ſenſum olfactus ad menſuram hominibus datum:
quantus ſcilicet ſufficere poſſet habentibus. Acrimoniā
illam vtpote que ad vitam conſeruandam non admodū
pertineret: tanq̄ʒ ſuperfluam deſiderari collibitum: hinc
fieri vt odores cognoſcerentur non quales eſſent in ſe: ſʒ
quales peruenirent ad nos. Huic ſimile ⁊ conſentaneuʒ 93
illud eſt: ꝙ animalia quorum preduri oculi ſunt: colores
quidem ſentiunt vtiq; non oēs: ſed impēdio terrificos dū
taxat ⁊ voluptificos: idq; propter obeſitatem ⁊ rigidita-
tem inſtrumenti: tametſi v̄o neq; noīa odorum: neq; diſ-
crimina: neq; ingenia teneamus: ex ſimilitudine tamen

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſaporum vocabula ijs nomēclatura feneratitia dicimus.
94 Nulle in ſapore differētie ſunt: que guſtuꝫ hominis latent. Senſū hūc homines ⁊ certuꝫ ⁊ exquiſitū haberemꝰ naꝫ guſtus tāq̄ȝ tactꝰ quidā eſt: tactu porro cetera animātia ſuperamꝰ: quo fit vt ſapientiſſimū animaliū dicaꝛ homo: deprehenſa animi vi ex mollitudine carnis ⁊ tenuitate cutis: que in nobis precipua ſit. Atqȝ hec temperatura videatur maxime ad prudētiā apta ⁊ ad ſapiētiaꝫ ⁊ ad ſubtilitatē ingenij: quādo etiā in homine: ſi craſſior calloſiorve ſit cutis: hebetudinē ⁊ tarditatē oſtendit: ſi tenuis luculētaq̄ȝ acumē ⁊ acrimoniā ꝑmittit. Utiqȝ ſi naturalis ſit mollicies: id eſt quā tribuerit icorrupta natura: nō q̄ artificio: aut genere aliquo exercitamēti q̄ſita: cā forte illa ꝙ i molli corpore primꝰ inatuſq̄ȝ ſpiritꝰ aie facilius fūdiꝛ: ⁊ libētius expeditiuſq̄ȝ diſcurrit. Cōtra duricies ⁊ craſſitudo meatus obturāt oppillātqȝ: ⁊ q̄ſi repagulo ſunt: ne purus ⁊ ligdus trāſmittaꝛ. Eteni oibus ſēſibꝰ ſuacuiqȝ portio ſpiritus ad functionē ⁊ miniſteriū tributa ē: quo circa fieri: vt a pria aia q̄ſi ꝑciſi abiūctiqȝ videanꝛ. At caro nō portiōi ſpiritus: ſed ſpiritui vniuerſo ꝑſeruit: q ſe per oia
95 mēbra diffundit ac permeat. Ceterū vt dixi cuꝫ odoratus ꝓprijs noibꝰ careat mutuarijs alieniſq̄ȝ vtiꝛ: ita quēadmodū ſapores: alij dulces: alij amari habenꝛ: ita ⁊ odores alios dicimus dulces: alios amaros vocamus. Plerūqȝ aūt tum vocabula: tū res i odoratu ⁊ guſtu cōſentiūt: vt ſint parit odor ⁊ ſapor: hoc eſt: vt q guſtu dulcis eſt ſapor dulcꝭ etiā ſit odor olfactu: qđ i melle cerniꝛ. Plerūqȝ etiā cōtra: q̄ odorata: nō eadē guſtu tenera: vt vnguēta. Pariter ⁊ auſterus odor ⁊ piguis ⁊ acer dici ſolet: atqȝ omnia hec a guſtu ſūmunꝛ. Cur v̊o deguſtatis rebus: ſtati voluptas egritudove cōſequaꝛ quom tamē guſtus homini ſit abſolutior ⁊ certior odoratu: neqȝ Ariſtote. docuit: neq̄ȝ expoſitores attingūt.

¶ Cognitionē ſubiecti ⁊ ſubiecto oppoſiti pertinere ad eūdē ſenſum. Item quot ſignificatꝰ ſint inodori ⁊ iuiſilis ⁊ talium. Cap. xxxiij.

96 Rgo quēadmodū ad auditū exaudibile ⁊ iexau
e dibile ptinet: ⁊ ad viſū viſile ⁊ iuiſile: ita ad odoratū odorꝫ ⁊ inodorꝫ: qꝛ eiuſdē ſenſus ſit cognoſcere quō adeſt: ⁊ quō abeſt ꝓpriuꝫ ſenſile: ita tū vt pn̄tiā p ſe abſentiā ⁊ ꝓuationē ex accidēti pcipiat. Qđ v̊o inodorꝫ ē multifarie accipiꝛ: quēadmodū ⁊ iuiſile dicitur id qđ natura inhabili eſt: vt videri ⁊ vſurpari ocuꝭ poſſit: vt vox ⁊ ſonus: ſecūdo id cuiꝰ aſpectū agere capimus vt tenebre: tertio id qđ oculos noſtros cōfutat ⁊ quo ꝓpter nimietatem lucis repcuſſumq̄ȝ dirigere aciem aut cōtra tendere difficile. Totidem ſignificatꝰ inodori habētur: nā ⁊ illud inodorū eſt: qđ natura ineptiore ē: q̄ȝ vt olere poſſit: ⁊ id qđ pretenuiter ⁊ exiliter halat: ⁊ id qđ adeo retrū violentūq̄ȝ obolet: vt tollerari non poſſit. Eadem in guſtu ⁊ guſtabili diſtinctio recipienda eſt.

¶ De intermedio ſenſus olfactus: ⁊ quēadmoduꝫ animalia odorentur preſertim inſecta. Cap. xxxiiij.
97
Ane ad odoratū: quēadmodū ad auditum ⁊ gu
f ſtū corpore aliquo intermedio opus eſt: p qđ ad ſenſum odorꝫ differētie cōuehanꝛ. Videnꝛ q̄ȝ eadem elemēta odoratui ꝑſeruire: que viſui ⁊ auditui aer ⁊ aqua: nam aquatilia quoqȝ odorari certum ē. Et quēadmodū in viſu pſpicuitas cōis quedā q̄litas i aere ⁊ in aqua cognoſciꝛ: ita in odoratu alia qualitas in eiſ
98 dem elemētis ꝑmiſcua cōtinetur: quā diximꝰ dioſmon .i. polatiā ſiue podoriā appellari. Verū hoc nō admodū mirabile ē: ſikes ſi hac pte ſenſus eē. Illud eſtimatiōe ⁊ q̄ſtione dignīꝰ videꝛ: quō inſecta odorari ꝯſtet: vt apes q̄ ad q̄ſdā odores lōginq̄ ꝯueniūt aduolātqȝ: ⁊ fumo etiā abigūtur: indubitari ſolet q id poſſint. Quō eni homo ⁊ aialia hn̄tia ſanguinē oia odorenꝛ recipiēdo adducēdoqȝ ſpūꝫ: qđ hinc ꝓbaꝛ: qꝛ ſi anhelitū cōtineāt: nunq̄ȝ neqȝ lōgius deſita: neq̄ȝ ꝓpe aſcita: neq̄ȝ impoſita etiā naribꝰ ſentient.

Qđ quidē poſtremū cōe omnibꝰ eſt: vt ſi in partes ſenſorias adiganꝛ ſenſilia: pſentiſcere nullus ſenſus poſſit. Cū inquā odorari aialia: q̄ predita ſanguine ſint niſi attrahēdo ſpm̄ nequeāt: ꝯtrouerſiā habet: quēadmodū fieri poſſit: vt inſecta q̄ nō reſpirāt nec ſpm̄ ducūt: odorari tn̄ maniſeſtiſſime videanꝛ. Unū eni modū ſentiēdi ⁊ rōnem habere quocūqȝ ſenſu in oibus aialibus ꝓbabile eſt: aut igiꝛ
aliū ſenſum ab odoratu habebūt: aut reddēda rō ⁊ cā diſcriminis ē. Certe aliū ſenſum hr̄e nō pn̄t: quo odorenꝛ: q̄ȝ odoratū. Quō eni intellectꝰ ⁊ pceptꝰ odoramētorꝫ odoratus ſit: ſicut viſiliū viſus: ⁊ exaudibiliū auditus: impoſſibile ē odores ſentire inſecta: ⁊ tum bonos tum malos intnoſcere: tū alio vti in hͦ ſenſu q̄ȝ odoratu. Iaꝫ quō perimi videanꝛ inſecta quarūdā rerum odore: ſi vehemētior violentiorve: aut ſi putride fuerit: qbuꝫ vel reſpirātia ſepenumero intereūt: vt ſulphure: vt calce: vt origani puluiſculo inſperſo: vt multorꝫ eius generis ſuffitu incēſuq̄ȝ negari qdem non pōt: vt ineſſe ſenſuꝫ olfactus. Sed afferēdū eſt: quēadmodū olfaciūt ſi non reſpirant. Videꝛ itaqȝ 100
in ſanguineis ſenſoriū odorandi diuerſum eē ab eo ꝙ in inſectis ſit. Et hercules vt aialiū quorūdā oculi genis et palpebris vtunꝛ ceu vallo quodā viſus munimētoqȝ prominēte: eoqȝ niſi nictenꝛ aut cōniueāt: cernere nō poſſint. Quorūdā ſunt oculi ꝑduri ⁊ q hoc genere operculi ⁊ folliculi careant: ꝓinde qȝ exerti incōniuiqȝ ſint: ſed ſtatim ſine diductu aliq̄ incidentia ⁊ occurſantia cōtuenꝛ: ita odoratus inſectis ꝓmptus atqȝ expoſitus eſt: vt viſus duros oculos habētibꝰ: vnde munere eo ſine naribus ⁊ olfactione fungūtur: reſpirātibus adopertꝰ ⁊ cōditus q quō halamus adaperiꝛ panditurq̄ȝ ampliatis venarū meatuumq̄ȝ itineribꝰ. Hinc euenit: vt q̄ reſpirant odorē in aqua nō ſentiant: qm̄ reſpirare nō pn̄t. Quāobrē quō meatus illi i humore patefieri neq̄ant: ſūma rō eſt: vt vrināt es in eo odorari non poſſint: ḡ ſigs diligēti ſubtilitate id exigat: reſpiratio nō eſt cā odorādi: neqȝ dehiſcētia palpebrarū vidēdi: ſed adaperiendi meatꝰ: q odoratui obſeruit. Cōſtitutuꝫ aūt odor in arido ē: quēadmodū ſapor in humido. Quo circa odoramēta incenſa recalefactaqȝ fragrātiora odoratioraq̄ȝ ſunt. De his aūt in cōmētarijs de ſenſibꝰ Ariſtoteles vberius diſſerit. Illuc ḡ relegādi noſcentes hec ſunt. Plane conſtat inſtrumētū olfactus tale potentia eſſe: q̄lis eſt actu res odorata. Quum v̊o iam odoratur non potentia amplius: ſed actu ipſo eſſe.

¶ De guſtu q exteriore intermedio careat. Itē ſaporem in humido hr̄i. Itē q̄t modis inguſtabile dicaꝛ. Cap. xxxv. 101

Uſtabile v̊o quidā tactile eſt: quare ⁊ guſtus per
g inde habeꝛ: ac tactus qdam. Demonſtrari etiam poteſt rōne ꝙ guſtabile eſt ſub tactile videri cadere hunc in modū. Guſtabile nihil aliud eſt q̄ȝ ſapor. Sapor omnis i humido eſt: humidū exploratur et dephenditur tactu: ergo qđ guſtabile eſt pertinere ad tactū videꝛ. Quapropter quō guſtus ſit tactus qdam nō eſt alieno corpore opus ꝓ intermedio ad guſtandū .i. per qđ ſaporꝫ differentie pferantur ad guſtū: quēadmodū ad videndū pſpicuo: ad audiēdū olfaciendūq̄ȝ aere aut aqua: p q̄ ſoni odoreſqȝ apportenꝛ. Singuli eni intermedio corpore ⁊ extremo vtunꝛ: p qđ ad ſe oia ſēſilia referanꝛ: neq̄ȝ pars aliq̄ ſenſuū vicē intermedij pōt implere: ſed neceſſe eſt haberi aliud: qđ ſit abiunctū ⁊ ſeparatū a ſenſu. Non ſic in guſtu: quia neqȝ ſic etiā in tactu: ſed ſi qđ intermedium in ijs quoqȝ ſenſibus cōſtituēdū eſt: qđ certe conſtituendū eſt: vt paulo inferiꝰ indicabiꝛ: illud a ſenſu diuiſum aut ſecretū eſſe non poteſt: ſed annexū eſſe ⁊ partem eius oportet: atq̄ȝ hͦ eē carnē: aut aliqd vice carnis. Propterea ſi vrināti i aq̄: vt vrināti i aq̄ fuerꝭ ſentire ſaporē poterꝭ eū q ꝯtineaꝛ i aq̄: vt vrinātes aſſolēt q ſalſuginē marꝭ pcipiūt nō tactu: ſꝫ guſtu: neq̄ȝ tn̄ aquā vt inꝛmediā ſentiūt: ſed vt id cui ſapor ille imixtꝰ ē. Eteni quorꝫ bibimꝰ: q̄ȝq̄ȝ humor ille ē quē bibimꝰ: nō tn̄ humorē vt inꝛmediū guſtamꝰ: ſꝫ vt id qđ aliquē ſaporē re

colligo ... qđ fit / dicit
qđ guſtus ... ſapor
habens tale obiectum ...
eſt in humido et humidum tactu
... diuerſi ... reſpectu
... quo ... percipitur

UVA. BHSC. IyR_086_3

cipiat: nō quidē eodē modo: quo colores perſpicuū reci-
pit: q̄ppe qui q̄ꝫq̄ꝫ ꝑ id videnť: ī eo tamē miſceri ⁊ cōfūdi
nō poſſit. Neqꝫ ab ijs defluuiū aliq̄d decidit: quo ꝑſpicu
um colorari dicať: ſed ita vt ſaporē tēperari miſceriqꝫ cū
humore oporteat: e quo ſapor tāq̄ꝫ humori forma euadat
Qualitas eni ⁊ affectio quedā humoris saporē: nō tamē
in eo ꝙ humor ineſt: in illo ſapor. Sūt eni alie qualitates
⁊ affectiōes humoris in eo ꝙ humor ē: vt eē ceſſile: at q̄li-
tas ſapor eſt humoris nō alia re q̄ꝫ ꝙ ī humore poſitꝰ cō-
ſtitutuſqꝫ ē: atqꝫ illo tātūmodo ineē diciť per ſe in humo-
re ſapor: ꝙ vt ſapor cōſiſtat neceſſe ſit humorē accedere
Accedit aūt ⁊ cōtinetur humor: vbi ſapor ē: aut actu: aut
102 potētia. Sal quom potētia humidū ſit: ſimul admoueť ⁊
approximat lingue tabeſcit liqueſcitqꝫ quo ⁊ liguā hume
ctat: ergo itermediū corpus: q̄d externū alienūqꝫ ſit: ī hoc
ſēſu deſiderať. Cetera habet cōmunia cū reliq̄s ſenſilibꝰ
103 vt eni color viſile ē: ita ſapor guſtabile. Itē queadmodū
viſus ꝑceptionē viſilis ⁊ iuiſilis habet: nā tenebras ocu-
lus iuiſiles iudicat: ita ⁊ guſtus ſenſū guſtabilis ⁊ iguſta
bilis obtinet. Nouit eni oīs ſenſus ꝓuationē ſenſilis ſui:
nec ꝓuationē modo: ſed etiā exuperātiā ⁊ exceſſuꝫ: q̄ꝫq̄ꝫ
hoc poſterius non ſine offenſiōe obleſiōeqꝫ occidit: neqꝫ
eni affectio eſt par: quom ſilētiū obnoxium: ⁊ cū volēti ac
demētes ſtrepitus afferunť. Silentiū quom percipiť ni-
hil laceſſit: graues ⁊ exuperātes ſoni officiūt ſenſui: ⁊ ple
riqꝫ exitiū ⁊ abolitionē importāt. Nam exceſſus ſenſiluꝫ
imodici: q̄ſi nō ſenſiles euadūt: q̄a ipatibiles ſunt: nec eo
rū ſubſtineri vis poteſt: eo ſit vt nō modo exilis ⁊ perexi-
guus ſtrepitꝰ exaudiri nō poſſit: ſed nec premagnꝰ ⁊ inſo
lens. Preterea triplex inguſtabile eſt: primū id q̄d fatuuꝫ
inſipidūqꝫ eſt: vt lapis: alterū id cui permultus ſapor in-
eſt ⁊ guſtū offendēs: vt ea q̄ impendio accida acria auſte-
raqꝫ ſunt: tertiū genꝰ eſt eoꝝ que natura idonea ad ſapo-
rē non ſunt: vt vox ⁊ aer. Ad hoc exēpli ⁊ inuiſile ⁊ inex-
audibile trifariā diciť. Guſtabiliū itaqꝫ initiū humor eſt:
vtpote q̄ pro materia ſit ſapori: materia porro initium ſui
generis ⁊ ipſa eſt: guſtabile vͦo alterū poculentū id vide-
licꝫ quid quom humectū ſit: saporē plus minus naturalē
ſalutaremqꝫ anim ātibus prefert: alterū impoculentuꝫ id
ſcilicꝫ: q̄d obledit ⁊ perniciē guſtui adducit. Primuꝫ igiť
oportet rem haberi ſucculētaꝫ ⁊ guſtabilē: idē que ſuccū
⁊ ſaporē ſortita ſit: tum deinde poculentā ⁊ teneram ſorb
tui. Sane poculentū cōe tactui ⁊ guſtui eſt: naꝫ omne po-
culentū humorem ſaporemqꝫ habet: qua humidū eſt: ad
tactum ꝑtinet: qua ſaporem habet: ad guſtum. Si igitur
mediocritatē: aut tēperamētū excedit: quatenus guſtabi-
le eſt: diſſoluit collabefactat guſtum: ſi quatenus tactile
animal vniuerſum.

¶ Quot ſint guſtabilia: ⁊ q̄d inſtrumentuꝫ guſtus: ⁊ quale
104 uem differentie ſaporum ⁊ genera. Cap. xxxvj.

Uom igiť q̄d guſtabile eſt ſedē in humore poſſi-
deat: neceſſe ē machinamētū ⁊ optimū quo vtiť
aīa ad guſtandū: neqꝫ humidū actu eſſe: neqꝫ ta
le vt humeſcere ⁊ diffundi poſſit. Nā guſtꝰ a gu
ſtabili patiť: qua guſtabile ē: oportet igitur ſenſoriuꝫ hoc
q̄d humidū ſit potētia: mox humefieri ⁊ molleſcere actu
modo ſerueť: atqꝫ incolume habeť. Atqꝫ hoc argumento
illo patuerit: ꝙ quom ard iuſcula nobis ⁊ ſiticuloſior lin
gua eſt guſtare nō poſſumꝰ: ſicut neqꝫ quom ꝑmadidaꝫ ⁊
admodū dilutā habemꝰ. Quod genus facile ī egrotanti-
bus cerniť. Illi ꝙ offuſū ligue humorē habēt: tāq̄ꝫ ſoluꝫ
eūꝫ ⁊ primū agnoſcunt: reliquos ſapores admotos egre
105 dijudicant: eo ſit ſepenumero: vt ſubamara oīa febriētibꝰ
videanť quoꝫ ligue ſapor is a bile felleue heſerit. Nā ⁊ ſi
ferrū: aut vehemētē ſaporē ori ꝑmū admouerī: mox ſubi-
de aliū addideri: differētiā nō adeqꝫ percipies q̄. ſ. offectio
prioris itellectū poſteriori non p̄ſtat. Saporū aūt genera
fere vt iīco loribus notanť deſcribunťqꝫ ſimplices aliꝫ: vt
dulcis amariuſqꝫ: atqꝫ ij iter ſe cōtrarij ſunt. Cōſequiť dul-
cē pīguis: amarū ſalſus. In meditullio habenť: aer auſte
rus: ſuauis: acutꝰ: acerbꝰ: acidus. Atqꝫ he differētie ſapo-
ruꝫ videnť. Sed teſtemur breui complexione que hacte
nus nobis effecta ſunt: id quod in ſenſibus: item reliquis
fecimus. Senſorium guſtandi tale potentia eſt: quale gu
ſtabile. Guſtabile eſt id q̄d tale reddit actu ſenſoriuꝫ: qua-
le ipſum eſt ſenſile.

¶ De tactu queſtio an ſit vnus: ſolutio non eſſe vnum. Itē
carnem non eſſe ſenſorium tactus: ſed intermedium et
operimentum ſenſorij. Cap. xxxvij.

E tactu duo ſunt querenda: primuꝫ vnus ſit an 106
plures: alterum quodnam ſenſus huius ſenſo-
rium conſtituendum ſit: vtrum caro: aut ſimile
aliquid atqꝫ emuluꝫ carni in his que carent car-
ne: an caro non ſit ipſa ſenſorium: ſed potiꝰ intermediuꝫ
quoddam. Aliud vͦo interius ſecretariū habeatur: quod
pro inſtrumento ⁊ machinamēto ſit tactui. Plane tactuꝫ 107
non poſſe vnum ſenſum intelligi videtur illud oſtende-
re: ꝙ ſenſus hic vna contrarietate non eſt contentus: vt
ſenſus reliqui viſus candoris ⁊ nigritie ⁊ mediorum: gu
ſtus dulcoris ⁊ amaritie. In tactu multe contrarioꝝ cō-
iuges copule ſunt: atqꝫ omnes extreme ⁊ citra medium:
quoniam in ſingulis earū medie qualitates alie collocā-
tur. Extreme ſūt caliditas: frigiditas: humiditas: ſiccitas:
grauitas: leuitas: mollicies: duricies: aſperitas: leuor me
die inter has plurime. Uerum queſtionis huius q̄ꝫq̄ꝫ nō
proba nec ſeria: tamen phalerata ⁊ veriſimilis videri ſo-
lutio poſſit: ſi dicamus: in reliquis etiam ſenſibus plures
ꝯtrarietates cerni: vt in voce non modo acutum graue:
ſed exile ⁊ magnum: ſed aſperū ⁊ leue: ſed durum ⁊ flexi
bile: ſed fuſcum ⁊ candidum reperiri: totidem eſſe ⁊ colo
rum diſcrimina. Sed vt ſum prefatus defenſio hec nō ſa- 108
tiſfacit. Primum magnitudo atqꝫ exilitas cōmunia ſunt
ſenſibus omnibus: ⁊ per ſe etiam a ſingulis cognoſcūtur.
Leuitas item ⁊ aſperitas: aut tranſlate de tactilibus ſunt:
aut ad figuram referuntur: ſi modo figuram vllam voci
eſſe putandum eſt. Q̄d certe putari poteſt propter aerem
qui in voce elidenda percutiť. figura vͦo inter ſenſilia cō-
munia numeratur. Nō idem poteſt dici de calore: de fri-
gore: de leuore: aſperitate: leuitate: grauitate: q̄ppe que
omnia priuatim ſubiecta ſunt tactui: nec ſic vllum ex ijs:
q̄d pertinere ad reliquos ſenſus poſſit: ergo ſtat ſcrupu-
lus: q̄dnam genus: aut que natura ſub ſenſuꝫ hunc cadat:
etiam vtrū natura vna: an plures: neqꝫ enī promptum eſt
aliq̄d nomen: quale in auditu ſonꝰ: in viſu color: in guſtu
ſapor: hoc igiť nobis querendū addubitandūqꝫ eſt: vtrū
vͦo ſenſoriū tactus ſubtꝰ carnē cutemqꝫ ſit: an ipſa potius
caro. Certe experimētū illud: q̄d afferri ſolet nihil huc fa 109
cit: ꝙ ſtatim atqꝫ contacta caro eſt ꝑſentiſcere videamur:
q̄n etiā ſi mēbrana naue: aut lienteolo tenuiſſimo carnem
inuoluas nihiloſequs idē ſeqtur: vt ſimulatqꝫ attigerit ali
quis ſentias calorē ⁊ frigꝰ: ⁊ ceteras eiꝰ generis q̄litates:
⁊ tñ dubitari nō pōt mēbranā eē cēſoriuꝫ tactꝰ: etiā ſi cum
corpore coaleſcat. Q̄ꝫ de hercule fabulis ꝓdiť in tunica:
quā Deianira ei ſanguine Cētauri tictā induerit: ⁊ q̄ ihe
ſerit viſceribꝰ. Nimirū nihil h̄ magis ſenſus viguerit: ī-
mo īpedimētū potiꝰ mēbranula obducta attulerit. Quā- 110
obrē caro nō ſenſoriū: ſed ꝓtegmē ſiue operimētuꝫ videť
iniectū ⁊ circūdatū interioribꝰ ſenſorijs tactꝰ: q̄ plura ſint
⁊ ſingul̄ paribꝰ ꝯrioꝝ ſua rñdeant. Nā queadmodū ſi aer
ita nos ambiret: vt cōgenitꝰ iūctus atqꝫ applicitꝰ vndiqꝫ
habereť: videri poſſemꝰ vno eodēqꝫ inſtrumēto ſentire
ſonos: colores: odores: eoqꝫ vno ſenſu videre olfacere: ꝓ
pterea ꝙ ſenſoria interſtingui ⁊ diſcerni nō poſſent: ſꝫ eo
dē corpore inſtrumētoqꝫ ſimul ⁊ colores cerni ⁊ ſtrepitꝰ
exaudiri: ⁊ odores olfieri oporteret. Nūc ꝙ inſtra extrin
ſecꝰ hn̄tur: ⁊ aptiſſimiſ diſcriminibꝰ euariāt ea ꝑ q̄ videnť
ſenſus ipelli: māifeſtiꝰ ē q̄ꝫ vt cadē ꝯtrouerſia poſſit p̄la ⁊
vniuerſa eē machiamēta: q̄ ill̄ ſenſibꝰ delegata mādataqꝫ

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſint. Ita in tactu q2 obſcurū eſt vnū caro an plura ſint in
ſtrumenta eius: dubitare quidē cōtingit vt dixi: ſed tamē
111 nihil ꝓhibet plura ſēſoria eius ītelligi. Carnē vo tuꝫ vni-
uerſam: que in viſcerib⁹ contineat̄: tum ea que extrīſecus
viſitet̄ opculi ⁊ velaminis loco ſenſorijs illis obductā ha
beri. Nec eni aereꝫ id eſſe: aut aquā oportuit: q2 corpus
animantū qđ firmū eſſe ⁊ ſoliduꝫ neceſſe ē: qđqꝫ ortus ⁊
occaſus ꝑticeps eſt ex illis elīs ſeorſū cōciliari nō poteſt.
Itaqꝫ relinquit̄ vt mixtū eē e terra ⁊ reliquis elementis
oporteat: q̄le caro eſſe debet: aut aliq̄d qđ vice carnis ad
ꝓportionē haberi natura ſtatuerit. Quis ſiquis aīalia eē ae
rea vel igena crederet: vtiqꝫ in ijs difficile fuerit: tū gnqꝫ
ſenſus: tū inſtrumēta: quib⁹ ſinguli vterent̄ agnoſcere.
Sed rōnē hāc queadmodū ducat̄ attende. Si ſēſus om-
nis per mediū aliqđ in actū ꝓdidit: prodibit ⁊ tactus. Int̄
tactile vo ⁊ tactū nihil eſſe mediū preter corpus pōt: cor
pus igit̄ hoc: quo medio tactilia percipiunt̄ a tactu: videt̄
ab aqua ⁊ aere differre: que ceteris ſenſib⁹ media ſūt: ꝙ
aer ⁊ aqua a trib⁹ ſenſib⁹ ſūt abiuncta direptaqꝫ: corpus
id quod preſeruit tactui: ab eo ſeparatū eē nō poteſt: ſed
coherere: ⁊ cōgenitū eſſe ⁊ inexū oportet. At vo ratio ea
qua probare quiſpiā conaret̄ vno ſēſu tactū icludi: ꝓpte
rea ꝙ caro vna ſit: per quā tactilia omnia cōprehēdant̄
a tactu: euertit̄ argumēto lingue: que certa ſui parte ⁊ ta
ctiliū ⁊ ſaporum perceptionē habet. Nam ſi animal cete
ra quoqꝫ carne paſſiꝫ ⁊ guſtaret ⁊ tāgeret: neceſſe eēt vnū
112 ſenſus putare guſtū ⁊ tactum. Nunc duo ſunt: quia īſtru-
mentorū vſus non reciprocāt. Quis eni ſenſoriū guſtus
ītellectum tactilium habeat: non tamen commeat: vt ta-
ctus quoqꝫ ius habeat in ſapores.

¶ Utrum duo corpora ſolida de cōcurſo ſe inuicē tāgant:
⁊ in quo differat aut non differat guſtus ⁊ tact⁹ a reliquis
ſenſibus. Cap. xxxviij.

113 In eo quoqꝫ īſueuit ambigi: ꝙ quom omne cor
i pus altitudinē habeat: atqꝫ hec e trib⁹ vna dimē
ſio ſit: quomqꝫ ea corpora: inter que corpus alte
rum iniacet: mutuo tāgere ſe non poſſint: ꝙ ea
ſolū ſe inuicem tāgūt: quoꝝ extrema ⁊ ora ſūt ſimul. Su-
perqꝫ manifeſtū ſit vdis corporib⁹ ſemꝑ humorē aliqueꝫ
circunfundi ⁊ adhereſcere. Non videt̄ fieri poſſe vt duo
ſolida corpora de cōcurſo in aqua ſe tāgant: alioqn aut re
ſiccata erūt extrema: quod quidē in humore nō poteſt cō
tingere: aut ſi aquā intercedere fatearis: hiare aliq̄d int̄
margines oportebit: nec conſtabit attactus. Quare neqꝫ
hamus: cui heſerit piſcis: neqꝫ piſcis piſcē tangere pote-
rit: neqꝫ intereſt q̄ꝫ exiguum pauxillumqꝫ ſit: quod inter-
ponit̄. Eadeꝫ queſtio ī ijs corporibus eſt: q̄ ſe extra aquā
tangere inuicē credunt̄: quom omnia ea iter ſitus aer di
uellat. Sed hoc nobis obſcurius in humore eſt: ꝓpterea
ꝙ aer minorē ſenſū inuehit q̄ꝫ aqua. Ceterū q̄ꝫq̄ꝫ vera hᶜ
vident̄: tamē preteritur aliquid: quod minime cōniuen-
dū: aut diſſimulandū Ariſtoteli fuit. Quom eniꝫ aquam
aut aereꝫ tangant: que in aqua: aut in aere ſūt ꝑfecto hec
non alio medio preterea aquā: aut aerē tangent: ſed cum
ijs protinus cōcurrent: nihil vt poſſit magnū paruumue
intercidere. Uerū hoc nō id erat: quod initio volebam⁹
114 Illud ergo agitabat̄: eſſet ne caro tactiliū rerū pars ſen-
ſaria: queadmodū viſiliū pupilla: an vo inſtrumentū ha
beretur interius. Caro aūt inter inſtrumentū ⁊ tactilia ī-
teriaceret vt media. Videt̄ eni maxime poſtulare ratio vt
ſimile ī tactu: atqꝫ in reliq̄s ſenſib⁹ ſtatuat̄. Proinde ab-
ſurdas res ſit: tactū aut guſtū ſenſilia non per mediū: ſed
ipſo ſe tangere. Differre porro a ceteri ſenſib⁹ tactū ⁊ gu
ſtum ſi modo differunt: ꝙ intermedia remotiora alijs: iū
ctiora his duob⁹ ꝓpioraqꝫ ſint. Alios per ampli⁹ ſpaciū
hos per breui⁹ allici agitariqꝫ: eo fit: vt intermediū ī his
latentius videatur: non modo q2 paruuꝫ breueqꝫ eſt: ſed
etiā quia congenitū atqꝫ coalitum. Neqꝫ miruꝫ ſit: ꝙ ani-
mal ipſum tāgere dicitur: quom ipm tamē non tāgat res
nec tactus eius: ſed mediū illud: ꝑ quod tact⁹ impellitur
icciturqꝫ. Certe pluribus modis tactus accipitur: primū
ad oēs magnitudines ſiue corporee ſiue īcorporee ſint cō
muniter ꝑtinet: quādo ⁊ linee circulos tangere ⁊ circuli
circulos dicūtur. Dicunt̄ ⁊ ſenſilia ſenſum tangere ⁊ circuli
tiens ita īminent ſenſui: vt extrema ſint ſimul. In ipo aūt
ſenſu tactus: tūc demū dicuntur ſenſilia ſenſuꝫ attingere:
quom percipiūtur a tactu. Quo fit vt in ceteris ſenſib⁹ ni-
hil intermediū poſſit eſſe quom tangūt. In tactu vo quia
tāgere vt dixi in eo nō eſt ꝯiungi: ſed ꝑcipere ⁊ ſentire: ni-
hil ꝓhibeat quin aliquid intermediū ſit. Sane interme-
diū hoc incognobile inperſpectūqꝫ nobis eſt: perinde ac
ſi in aqua tactus exiſteret: in qua tametſi madeſcētib⁹ no
bis humor quoquo verſus heſiſſet iſqꝫ in omni cōtrecta-
tione medius haberet̄: haud facile tamē animaduerti no
bis id poſſet qđ ⁊ nūc cōtingit: quom in aere ambiēte nos
tangimus: q̄ꝫq̄ꝫ id pre tenuitate aeris perparum euidens
eſt: idē ſit ſi ꝑ linteum aut carbaſinā que nos lateret: tacti-
lia ſentiremus. Quāobrē queadmodū videmur in aqua
tangere: ⁊ tamē qđ interpollat: aut ignoramus: aut nō ad
uertimus: ita forte in primo tactu dicēdum. Primū tactū
appello ſenſoriū: qđ interius occulit̄: quodqꝫ ꝑ medium
illud tangit: qđ nobis incognituꝫ inexploratumqꝫ eſt: vel
eo magis quo ꝓpinqui⁹ ⁊ confinius ſenſorio cōtinet̄. Er
go etiā mediū aliqđ ꝓbanduꝫ ⁊ afferendum in tactu eſt: 115
neqꝫ hoc guſt⁹ ⁊ tactus a reliq̄s ſenſibus diſcrepat: ſed eo
potius: ꝙ quomodo in viſu: auditu: olfactu: non id quod
mediū eſt alteret̄: ſed per id qđ medium eſt organa ſenti-
endi ſenſuſqꝫ alterent̄. Nam alterari hoc loco queadmo-
dū accipiamus de ſuperioribus patet. In tactu ⁊ mediū
⁊ ſenſus ſimul alterant̄: patiūturqꝫ: frigeſcit eni ⁊ caleſcit
caro. Queadmodū clipeum q̄ percutit ſimul ⁊ clipeum ⁊
gerulū percutit: ita idē tactile carnem ⁊ tactū ſimul laceſ
ſit. At perſpicuuꝫ non alteratur: neqꝫ eni albeſcit aut ni-
greſcit: aer quoqꝫ incluſus ⁊ intextus in aurib⁹: neqꝫ acu-
tus: neqꝫ grauis ſtrepitu reddit̄. Ergo inter ſe ſenſus iſti 116
non diſtant ea re ꝙ medio alteri vtamur: alteri non vta-
mur: ſed ꝙ mediuꝫ alio genere viſui: auditui: olfactui ad
miniſtret: alio guſtui ⁊ tactui obſeruiat. Videt̄ quideꝫ ca-
ro eo modo ad tactum ⁊ guſtū ſe habere: quo aqua ⁊ aer
ad viſum ⁊ auditum. Atqꝫ hoc in hunc modum contem-
plare. Si rem cādidam ſuperpoſueris pupille: aut ſi aeri
connexo ⁊ congenito auribus admoueris ſtrepitū: aut ſi
meatibus nariū odoramentū indideris: nulla perceptio
conſequetur. At ſi tactilia carni adiunxeris: cōſequetur.
Ergo clarū eſt ꝑimū ſenſoriū contingibiliū carnē eſſe nō
poſſe: q2 ſi eſſet: idem ſtatuere qđ in ceteris ſenſibus opor
teret. Ceterum inſtrumentum intus additur: caro pro in-
termedio eſt.

¶ Epilog⁹ eoꝝ que de tactu dicta ſunt: h eſt tactū interme-
dio vti. Itē tactum multos ſenſus eſſe. Cap. xxxix.

Ed vti Ariſtotelem hac quoqꝫ parte ſequamur
ſ imitemurqꝫ: qui locuꝫ hūc fere ambitio ſiuſcule
exequutus ⁊ complexus videtur: recenſebimus
breui ſumma quaſi decurſu ꝑ capita que hacte-
nus de vno hoc ſenſu cōfecimus. Senſus oēs aliquo int̄
medio ad functionē ſuam vtuntur: ergo ⁊ tactus vtet̄. Ni
hil inter tactū ⁊ tactilia mediū viſitur preter carneꝫ. Hec
igitur vicem medij exhibet. Si per aquam: ſi per linteūa
ſi per inam: ſi per mēbranulam tangeremus media nos
lateret: nihil igitur mirū: ſi caro quoqꝫ: que media eſt vi-
detur latere: preſertim tanto coniūctior reliquis ſenſib⁹.
Si res ſenſilis inſtrumento impoſita fuerit nihil ſentim⁹
tactu: ſi carni impoſueris tactile protinus ſentias: non eſt
igitur inſtrumētum tactus caro grauitatem ⁊ leuitatē nō
tangendo: ſed quadam interiore vi ſentimus: ergo ⁊ cete
ras contrarietates interioribus viribus ſingule ſingulis
ſentiūtur: etiam ſi per carnē intellectum illorum aſſequi-
mur. Atqꝫ hoc ab Ariſtotele dictum non eſt. Hacten⁹ ta-

UVA. BHSC. IyR_086_3

tiones illas ⁊ cōſectaria repetiuimꝰ: quibꝰ pꝛobaꝛ tactum
in medio vti. Quēadmodum v̄o tactus plures ſenſus
ſit ſequētes oſtendunt. Senſus vnꝰ circa vnū par contra
rioꝛum obit: tactus circa plura verſatur: ergo tactus non
poteſt ſenſus vnus ītelligi. Ut enī viſus auditusq̄ꝫ tametſi
duo ſenſus ſūt per vnum tamē ⁊ idem medium mouētur
ita nihil obſtat qn tactus poſſit in tot ſenſus fūdi: quot cō
trarietates habētur: ⁊ tamē plures illi ſenſus medio vno
id eſt carne ad ſentiendū vtantur. Preterea in eadē parte
lingue ineſt guſtus ⁊ tactus: atqꝫ ita vno loculamēto plu-
res vno cōtinētur ſenſus: nihil igitur vetat qui idem poſ-
ſit vniuerſa in carne cōtingere: vt q̄ꝫq̄ꝫ ſingulis eiꝰ parti-
culis oīa tactilia ſentiunt: tamē ſenſus ꝑcipiendi ijs mul-
tiplices habeant. Si qḋ igitur anīal ex aere foꝛmaretur:
q̄ꝫuis in eo viſus ab auditu nō diſtaret: ꝑpterea ꝙ toto ſe
⁊ videret ⁊ audiret: tamē ex argumēto ſenſiliū q̄ apertiſſi
me diſſiderēt negari nō poſſet: duos in eo ſenſus eſſe: quo
rum alter differētias coloꝛū alter ſonoꝛū ⁊ vocū varieta-
tes exciperet. Pari pacto cum anīal coꝛnulentū ſit: q̄ꝫuis
vnus eſſe tactus ſimplexq̄ꝫ videaꝛ: ꝑpterea ꝙ carne tota
res cōtingibiles ſentiūtur: nō tamen reuera vnꝰ eſt: ſed q̄t
paria cōtrarioꝛū ⁊ copule.

¶ Contra Alexandrum qui putauerit carnem eſſe ſenſo-
rium tactus. Cap. xl.

Am ſoluere ꝙ Alexander ī carne ſolus vidit nō
i impendio arduū eſt. Si caro inqt nō ſit ſenſoꝛiū
tactus: qdnā afferri aliud poterit: qn̄ neceſſe oio
eſt ſedem ſenſariā tactui deſcriptā ⁊ certā habe-
ri: quēadmodū oꝛbes ſinuſq̄ꝫ viſui adiungūtur: auricule
auditui ꝑminēt: lingua guſtui delegaꝛ: nares olfactui ſer
uiunt. Sed meminerit Ariſtoteles ſenſoꝛium tactus coꝛ-
di mandaſſe. Deinde alia via occurrit: ſi cōem inqt rōnez
viciſſim ſenſus ineunt: quēadmodū q̄ media ⁊ internun-
tia reliquis ſenſibus ſūt: ipſa nō ſentiūt: ita par ſit vt caro
nō ſentiat: q̄ tactui ꝑ medio eſſe ſtatuiꝛ. Sed ad hoc audi
at Ariſtotelem dicentē: anīal nō carne: ſꝫ ſimul cū carne
ſentire. Preterea nec ſilitudo inter carnē ⁊ ceteroꝝ ſenſu
um media: qua ille nos vrget: in fidē recipi pōt: ꝙ hec i-
nata cōiunctaq̄ꝫ habeantur: illa pꝛoꝛſus extrema ſepataq̄ꝫ
ſint. Eſt ⁊ in eo nōnulla diuerſitas ꝙ eadē coꝛpis pars a
pluribus ſimul poteſt attingi: eundē coloꝛē tueri: eundeꝫ
ſtrepitū audire: decē ſimul: atqꝫ adeo innumerabiles pn̄t
vt in cuneis theatriſq̄ꝫ. Atqꝫ hec in dubium reuocaſſe ha-
ctenus: atqꝫ obiter diluiſſe nō fuerit inutile.

¶ Senſum tactus maxīe coꝛpulentū videri. Item tactum
mediocritatē eſſe ⁊ quoddā alio mō q̄ꝫ ſenſus ceteri. C. xlj.

Lane tactus ſēſuū omniū maxime coꝛpulētus ē:
p nā ⁊ ſubiecte huic ſēſui res naturā coꝛpis maxi-
me referūt ⁊ differētie coꝛpis ſūt: qua coꝛpus eſt
nō qua animatū viuūq̄ꝫ. Caloꝛ ei ⁊ frigus. Item
humoꝛ ⁊ ſiccitas elemētis pꝛimis peculiares ⁊ ꝓpꝛie qua
litates ſūt: de qbus accurate in libꝛis de generatiōe ⁊ coꝛ-
ruptione ꝑſcripſimꝰ. Senſoꝛiū poꝛro tactiliū: ⁊ in quo ꝑ-
mo tactus ineſt honoꝛe ꝑſtito vocare tactoꝛiū poſſumꝰ: vt
auditoꝛiū: viſoꝛiū: olfactoꝛiū: Scire etiā illḋ debemꝰ ptez
eam in qua ꝑma tangendi cōſtituta vis ē: talē eſſe potētia
oportere: qualia ſūt: que tanguntꝛ. Erit igitur tactꝰ poten-
tia calidus: potētia frigidus ⁊ cetera ſimili rōne. Quapꝛo
pter iure dictū eſt ſenſoꝛiū hoc valide craſſū ⁊ coꝛpulentū
eſſe. Ceterū ſuperius declaratū in cōe eſt anīalia quodā
modo ⁊ genere patidū ſentiūt: dictū eſt etiā id qḋ patitur
parti ſimile agenti eſſe: parti abſimile: ꝙ neceſſe eſt quoꝫ
ceperit pati abſiſe ſit: quom deſierit ſiſe euadat. Ex hoc
ſequitur ſenſoꝛiū tactus nō ſentire q̄eque calida: eque al
gida: eque leuia: eque aſꝑa incidant. Nec illud interiꝰ mō
ſed ne mediū quoq̄ꝫ ipm̄: qḋ eſſe diximus carnē: ſed ſolas
redundātias ⁊ defectus eſſe q̄ ſentiantur: q̄ſi ſenſus is me
diocritas extremoꝛū ſit. Mediocritateꝫ vero nō eo modo
acceperim: quo virtutes ſolemus mediocritates vitioꝛuꝫ
vocare: nā virtutes ꝙ in meditullio vitioꝛū ſunt ſite: ꝙ q̄ꝫ
ab ijs pari vtrinq̄ꝫ intercapedine circūſiſtunꝛ: mediocri-
tates appellanꝛ: ⁊ ſunt. Nō hoc in tactu mediocritas ē: ſꝫ 119
eo ꝙ id qḋ in medio ē: ſeu ꝙ mediū ē vtrūq̄ꝫ extremū po-
tentia cōtinet: iam in hoc q̄ꝫ tactus a ceteris ſenſibus diſ-
ſidet: ꝙ nō eodē iure medietas ē: quō illi cenſenꝛ. Nā ⁊ id
in quo pꝛimū facultas viſibilis cōtinētur expers eſſe ōis
coloꝛis debet: ⁊ id in q̄ vis audiēdi pꝛimū ineſt vacare oī
ſtrepitu opoꝛtet. Ac tactus ab oī qualitate abſolutꝰ nūq̄ꝫ
eſt: nā ſenſoꝛium: in quo ius tangendi habeꝛ: eſt coꝛpꝰ: nul
lum coꝛpus ē: cui aliqua ē tactilibꝰ qualitas ānexa ⁊ adiū-
cta nō ſit. Ita cōſtat alio mō tactū alio ceteros ſenſus me-
diocritates eſſe: ac illos quidem iccirco: ꝙ nihil omnino
earum rerū quas recepturi ſint continēt: tactū ideo ꝙ re-
miſſas ⁊ medias qualitates ſumit nō caloꝛē aut frigus ſed
tepoꝛem: nec mollitiē aut duriciē. Sed qḋ inter has ambi
git poꝛro medie q̄litates tanq̄ꝫ iudices extremarū haben
tur. Pꝛoinde vtrā extremarū tactus accipiat neceſſe eſt
ad eam ex mediocritate ſe referat: ab vtraq̄ꝫ autē patitur:
nō quatenus ſimilis ē: ſed quatenus diſſimilis. Preterea 120
quēadmodum ad viſum viſilia: ⁊ inuiſilia ⁊ vniuerſū pꝛi
uatiōes ad ſenſus: ita ad actū cōtigibilia ⁊ icōtingibilia ꝑ
tinent. Planc incontingibile dici poteſt: nō ſolū id qḋ te
nuem ⁊ imbecillem vim obtinet ad ciendū ⁊ laceſſenduꝫ
tactū: ſed etiā id qḋ exceſſu infeſtius ē ⁊ coꝛrūpit: vt q̄ ve-
hementer calent aut algent.

¶ Cōmunia ſenſuuꝫ hoc ē ſenſum recipe res ſenſiles citra
materiā. Item ſenſum nō ꝓpꝛie pati. Itē exuperātias ſen
ſilium oibus officere ſenſibus. Cap. xlij.

Oſtq̄ꝫ de ſingulis ſenſibus generatim ⁊ bꝛeui- 121
p ter excecuti ſumꝰ. Eſt enī locus alius ad explica
tionē ſenſuum vberioꝛē ⁊ exq̄ſitioꝛē nobis ſerua
tus: reliquū vt eſt in cōe de oibus diſſeraꝛ. Sen
ſus omīs foꝛmas ⁊ ſpecies haurit citra materiā: ſicut eniꝫ
cera ſine auro aut aere ſymbolū excipit. Excipit autem ſi
gillum ⁊ imaginē aureā nō tamē quatenus aurea eſt: ita
oculus coloꝛē: ⁊ aures ſonū: ſimiliter guſtus ⁊ olfactꝰ ſua
ſenſilia: q̄ꝫuis hoc in guſtu ⁊ odoꝛatu icertius eſſe ⁊ incō
ſpectus videaꝛ. Quom ergo ad ſenſus qualitates abiun- 122
cte materia ⁊ ſubiecto ꝑueniāt: neceſſe eſt ſenſus a ſenſili-
bus pati dicantur: atqꝫ hec paſſio longe abeſt ab ea que ī
animis ⁊ carētibus ſenſu coꝛpibus ꝓpꝛia eſt. Patiuꝛ qui
dem ſenſus vt dixi: ſed ita vt foꝛma rei ꝑcieat ipellatq̄ꝫ in-
ſtrumētū: materia foꝛinſecus ſedeat: at coꝛpa quō frangū-
tur cedunꝛ: cremātur nōniſi ingreſſu ⁊ acceſſu materie pa
tiuntur: cedit enī nō acies ſola aut mucro: ſed gladiꝰ id eſt
acies ipſo cū ferro: itē deurit ignis nō foꝛma ignis ſpecie
ſue. Q̄obrē iſthec ꝓpꝛia pꝛeſſaq̄ꝫ paſſio ē: q̄ in mutatōeꝫ
et ꝯuerſionē aliquā decūbit: imo v̄o qḋ ſic patiꝛ ſimulac
paſſio ſinē accipit in materiā agētis trāſit: verbi grā: qḋ ī
cenditur incendentis: qḋ frangiꝛ cōfringentis: qḋ cediꝛ
incidentis. Senſus nō poſſunt materie ſenſiliū effici: non
enī albet aut nigrat: aut opacatur viſus: neq̄ꝫ exacuiꝛ: aut
graueſcit auditus: ſed qḋ diximus ſepe ⁊ ſepe dicemꝰ ſpe-
cies rerū ⁊ rō concipitur. Quo ſit vt paſſio hec nō in con
uerſionē mutationē ve: ſed in cognitionē ⁊ iudicium deſi
nat. Nulla enī materia de foꝛma ſibi accidente herenteq̄ꝫ
iudicium ferre poteſt: q̄ materia ſuopte ingenio inſipiēs
bꝛuta irrationabiliſq̄ꝫ ē: rō vero cū de alijs iudicat: tū rōe
et foꝛma rationē ⁊ foꝛmā appꝛehendit. Senſus autē ſpeci
es ⁊ ratio ea eſt: que ſedem in ꝑmo ſentiendi inſtrumēto
habet: nā ſenſus nihil aliud eſt q̄ꝫ facultas ⁊ foꝛma pꝛimi
ſenſoꝛij q̄ꝫuiſq̄ꝫ ſenſus ⁊ pꝛimū ſenſoꝛium ſubiecto non di
ſtant: quēadmodum nulla foꝛma ſubiecto diſtat: ab eo in
qḋ ipa recipiꝛ: tamē diuerſo ſenſoꝛio ⁊ ſenſui eſſentia eſt:
nā ſenſoꝛiū mngnitudo eſt atq̄ꝫ coꝛpus: ſenſus v̄o foꝛma ⁊
ratio coꝛpis. Conſtat autē ex ijs q̄ hactenus cōmemoꝛata
nobis ſūt exuperātiam ſenſilis efficere: atqꝫ adeo ꝑnitieꝫ 123
afferre ſenſoꝛio: nā ſi vis maioꝛ ingruat q̄ꝫ vt ſubſtineri a

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſenſu poſſit:neceſſariū eſt eius partis interitū ſeq: quia tē
peramentū ⁊ ratio ſoluitur diſſuiturqꝫ. Nihil eni aliud tē
peramētū ⁊ rō ē: q̄ꝫ mēſurata quedā ⁊ modificata medie,
tas. Om̄e vero moderatū ab immoderato diſſoluitur: vt
modulatio in fidibus atqꝫ cātu: ſi chorde voceſqꝫ aut vali
dius obgraueſcāt:aut impenſius exuibriſſent q̄ꝫ intentio
nis ⁊ concentus ratio poſtulat: protinus diſſidere inci,
pit:mox ⁊ cōſpiratio tota cōfundit. Atqꝫ hec queādmodū
eueniat: ex ijs que dicimus probe arbitror liquere.

Plātas exꝑtes ſenſuꝫ eſſe: ⁊ rō q̄ꝫobrē ſint expertes licet
ſint compotes anime. Capl'm. xliij.

124 Ed ne illud quoqꝫ ignorari exiſtimo: cur nō ſen
f tiant plante: tametſi ꝑtem aīe ſortiant: ⁊ momē
ta tactiliū qualitatū agnoſcāt: caleſcūt frigeſcūt
humeſcūt: ſicceſcunt. Plane nō video q dubita
ri i vno eo poſſit: an videāt: audiant: odorentur: an vero
tangendo ſentiant ea q̄ tangunt. Fortaſſe hoc cōtrouerſi
am nonnullam habuerit: eoqꝫ apertiſſime ab ijs que tan
gunt immutari videntur ⁊ perpeti: an patiūtur quidem
ille: ſed nō ita vt formā ⁊ rationē ſolā accipiāt. Nec enim
ea natura frutices ſūt: vt ſpecies qualitatū materia abiun
ctas. i. nuda ⁊ mera ſimulachra earū cōcipe poſſint: q̄ñ q
dem nulla pars plante: nedū tota planta naturā obtinet
qualitatibus temꝑatam: vt aīalium carnes: ⁊ qͦd in aliq
bus ad ꝓportionē carnis ē: ſed ſemꝑ inequabilē ſubſultā
te mqꝫ. i. in alterū extremū ꝓpenſam. Nā ⁊ aīalū q̄ ab hac
mediocritate plus recidūt deterius ⁊ exilius ſentiūt. Pati
untur ergo plante mā agentiū ſubeunte: humeſcūt ei hu
more ſuccedente: frigreſcunt inſinuante ſe frigore. Mate
riā igitur oportet intra ea q̄ nutriūtur inferri nō intra q̄
ſentiunt: quatenus ſentiunt. Sed materia foris relinquit.
Forma intro admittit. Jam ſi ſenſū haberent ſata: teme,
re eū fruſtraqꝫ habuiſſent: quō nec ſalutaria ⁊ vtilia ꝑſeq
poſſint: nec vitare contraria: qͦd tñ aīalibus tributū eſt.
At plantis negatū: q2 immote loco ⁊ affixe radicibus ſūt:
natura porro nihil incaſſuꝫ: aut temere viceqꝫ fortuita ſu
ſcipit. Qr ſi eni plante cōuenientē ſuccum haurſūt e terra
id nō agnitiōe: aut iudicio aliquo faciūt: ſed natura id qͦd
vel in nutritione animaliū cernit. Jn ijs eni natura ipa eſt
que alimētū bonū ſciſſit ⁊ malū repellit: idqꝫ nec vigilan
tibus: nec ſentientibus ijs que aleſcūt. Jgit neqꝫ inſtrumē
tum ſentiendi vllum plantis datū eſt: neqꝫ cōis ille ſenſi,
bus omnibꝰ vitalis ⁊ penetrabilis ſpūs.

Non ſentire om̄ia: que recipiāt ſenſile. Jtē repetit carnē
nō eſſe ſuū ſenſoriū tactu. Capl'm. xliiij.

Llud etiam generalr aliqs querat fieri poſſit: vt
125 i qͦd natura nō videt: nō audit: nō olfacit: tñ a colo
119 re: ab odore: a ſono: aliqd patiantur. An hoc ita
ſoluit. Ab exaudibili: qua exaudibile eſt pati nō
pōt: ꝙ vim exaudiendi non habet. Nā lapides q ſtrepitu
maiore diſſiliūt: ⁊ frutices q tonitribus euellunt: nō vidē
tur hoc pati a ſono qua exaudibil' eſt: ſꝫ eo ꝙ in aere edit.
Qui vehemētius ꝑcuſſus ictuſqꝫ q̄cūqꝫ illo ipetu irruit:
cladē iportat ſternit ⁊ q̄tit: nā veſtes q̄tiēs ſalſugie aut aſꝑ
gie alia ſitū aut aliud vitij cōtrahūt: nō ſapon id tanq̄ꝫ gu
ſtabilis facit: ſed tanq̄ꝫ ea qualitas: que naturā corrūpēdi
putrefaciēdiqꝫ habeat. Quāuis vͦ afficiat aer a ſtrepitu:
127 afficiat odoribus: nō tamē audit: ſed cōſtrepit: nec odorat:
ſed dolet. Eodē modo aque ſaporibus ⁊ alijs ſenſilibꝰ cō,
fundunt: nec tamē ꝓpterea ſentiūt. Quāuis autē corpora
fluxa interminataqꝫ maxime oportuna iniurie paſſioniqꝫ
ſint: nō tamē plagas quas cōcipiūt etiam poſſunt ſentire:
quia ſenſus paſſione hac nō cōſiſtit: ſed forma ſola vt dixi
ſine materia percutit: eaqꝫ aliquādiu etiā poſt impreſſio,
nem ⁊ abiūcto ſenſili retinetur. Semper enim id qͦd pro,
prie patitur vt ſepe cōmouimus: materia agentis euadit:
id eſt in materiaꝫ agentis cōmigrat: quia quom caleſit: fri
geſit: ſicceſit: humeſit: motus ⁊ paſſio hec non in cognitio
nem ſed in cōuerſioneꝫ ⁊ imutationē ſinit. Atqꝫ hec quoqꝫ
ratio reuincit: carnem inſtrumentum tactus eſſe non poſ,
ſe: quoniam qualitates cum materia recipit more quo ſo
lent in anima. Nemo enim eſt: cui hec ſepe nō incaluerit
humuerit: frixerit: itaqꝫ ⁊ hec materia qualitatū efficitur:
qͦd in ceteris inſtrumētis nō cōtingit. Pupilla nō albeſcit
aer: qui in auditorio eſt: nec acutus nec grauis reddit: ita
caro ſenſoriū eſſe tactus nō poteſt: quom nec formaꝫ: nec
rationē nudā excipiat: ſed materiā quoqꝫ induat agentis.
Enimuero id qͦd iudicio cognitioneqꝫ preditū eſt: ab ea
re: de qua iudicat: hoc genus pati non poteſt.

Themiſtij de anima liber tertius: Jnterprete Hermolao Barbaro.

Omnes quinqꝫ ſenſus animalibus perfectis tribui nec
plures haberi. Cap. j.

Unt ſane ſenſus qui plurimi habeant et 128
ſupra quos nullū adeſſe aliū ſui generis
nouerimus numero q̄nqꝫ: viſus: auditus
f olfactus: guſtus: tactus: qͦd ex ijs q̄ ſequū
tur facile demōſtrat. Tametſi eniꝫ ſupra
queſiuimus eſſent ne plures poteſtates ⁊
vires in tactu ꝓpterea ꝙ plura eſſe ſubie
cta vni ei ſenſui videbant: non tñ id eo valet vt ſenſus ali
quis pretermiſſus a nobis credat. Nam q̄ꝫq̄ꝫ plura ſunt q̄
tāgant ⁊ cōtrarietates itidē plures: nulla tñ illaꝝ eſt: que
ambitū ſenſus huius effugiat. Nēpe grauia ⁊ leuia q̄ꝫuis
nō ꝓtinus: nec occurſu primo: nec eo modo tangant: quō
calida: frigida: humida: nō tamē ſe ſubducūt: nec euadūt:
quin ꝑcipiant a tactu: ineſt enim quedaꝫ vis ⁊ facultas in
nobis diſcernēdi librādiqꝫ pōderis: eo nūc querimus: nō
vtrum poteſtas ea inter tactorias collocanda habēdaqꝫ
ſit: ſed vtrū qualitas aliqua corporum habeatur: que a no
bis comprehendi non poſſit. Et hercules videtur nulla.
Omniū earum iudiciuꝫ habemus ⁊ ſenſum. Proinde ſi
ſenſu aliquo deficeremur: neceſſario nobis ⁊ inſtrumen,
tum deeſſet: ac omne quidem inſtrumētum ſentiendi cor
pus eſt. Corpus omne vno aut pluribus elementis con, 129
ſtat ex inſtrumentis. Jtem alia i nobis ſimplicia ⁊ ſui ge
neris ſint: alia ambigut. Pupilla ex humore: auditus ex 130
aere: olfactus in ancipiti ex alterutro: nam aquatiliū odo
ratus ex aqua: ceterorū ex aere: nullum quod ex igni: aut
terra coditum ſit. Ex igne propterea: ꝙ omnibus inſtru,
mentis eſt additus: quia ſingulis ſenſibus portio ſua ca,
loris obtigit. Nec poteſt animal parte vlla ſine calore na
turali ſentire. Ex terra ideo: ꝙ elementum id craſſiſſimū
⁊ ad cognitionem ineptiſſimum videbatur: quā ob cau,
ſam membra ea: que terratiora ſunt: vt oſſa: vt vngues: vt
pili: bruta quoqꝫ ⁊ priuata ſenſu habentur. Sed tamē ter,
ra copioſior ⁊ dominantior in tactu: q̄ꝫ vt ceteris ſenſibus
eſt: ergo vt dixi nulluꝫ nobis ſenſorium deficit: ex ijs que
ſimplicibus conſtant. Sed ne id quod ex pluribus con,
ſtat deſyderamus: quale caro eſt: aut quod pro carne ali,
quibus ex proportione ineſt: ſi modo carnem ſenſorium
appellare fas eſt. Quare ſi nullum machinamentum in,
ſtrumentumqꝫ abeſt: nulla quoqꝫ ſentiēdi vis abeſt: que
inſtrumento vtatur. Preterea quom ſenſus a natura ita
inſtituti comparatiqꝫ ſint: vt interuētu medij corporis ef,
figies rerum ⁊ motus accipiant: neceſſe eſt medium illud
aut extraneum aut coniunctum intelligi. Primum habe,
mus coniunctum: quo vtuntur guſtus ⁊ tactus. Deinde ⁊
extranea: atqꝫ ea ſunt aer ⁊ aqua: que ceteris ſenſibus ad
inuectum ſenſilium famulantur ancillanturqꝫ. Ac greſſi,
libus quidem ad percipiendos colores ⁊ ſonos aer ſatis
eſt: aquatilis aqua: ſed vtrumqꝫ elementum ⁊ pro colori,
bus ⁊ pro ſonis ſimul idoneū eſt. Jtem vtrumqꝫ ſeorſum
pro ſingulis: hoc eſt aer ⁊ aqua pro coloribꝰ: ⁊ aer ⁊ aqua
pro ſonis: nullum igitur intermediū eſt: quo carere aīalis

UVA. BHSC. IyR_086_3

videantur. Q̃ꝫ ſi preſto nobis omnia ſunt: et ea per que ſi
131 mulachra rerũ vehunt̃: ⁊ ea in quibus recipiũtur: nullus
ſenſus poteſt vel fungi: q deeſſe animalibus videatur: nõ
quidem oĩbus: ſed perfectis: ⁊ que nec leſa laceſſitaue ha
beantur: nec trunca. Nã ea q̃ zoophyta appellãtur. i. in
ter animalia ⁊ plantas ambigui ⁊ ancipitis generis: alia
ex omnibus ſenſibus ſolo tactu vigent: nõnulla adhibẽt
guſtum: quedã etiam odorãtur: quecũqꝫ v̇o ingredi poſ
ſunt abſolutaqꝫ ſũt quinqꝫ ſenſibus pollent. Nã talpe q̃ꝫ
q̃ꝫ viſus deeſt: oculorum effigies ineſt: ſiquis mebranam
ſedi luminũ pretentam detrahat. Ac videtur quidem na
tura in eo quoqꝫ aliȷ̃ numerũ ſenſuum explere: ornareqꝫ
voluiſſe: etiã ſi cute obducta oculos condidit opacauitqꝫ
q viſus videndi neceſſarius illi eſſe nõ poſſet. Q̃ꝫobrem
132 ſi nihil eſt preter quattuor naturas: ⁊ que de iȷ̃s concreta
ſunt: vt corpora ea que animã poſſident. Si item non eſt
affectio: nec qualitas corporũ extra eas q̃ in conſpectum
noſtrum cadunt: ⁊ que ſentiuntur a nobis: nullus procul
dubio ſenſus eſt: qui deeſſe animalibus poſſit. Ceterum
videtur natura compertum: vt facultates anime imperfe
ctiores ignobilioreſqꝫ pfectioribꝰ ⁊ nobilioribꝰ ſemꝑ acce
derent: q̃ fit vt homini: quia in eo ratio ⁊ intelligentia eſt:
oẽs ſenſus adeſſe neceſſe ſit.

Nullum ſenſum proprium eſſe: quo ſenſilia communia cognoſcantur. Item illa per ſe ⁊ non per accidens ſentiri. Item quemadmodum ſenſus circa propria ſenſilia et cõmunia: ⁊ que ꝑ accidens ſunt fallatur. Cap. ij.

133 a At vero neqꝫ illud dici poteſt aliquẽ ſui generis
ſenſum ad ea ſenſibilia debuiſſe institui: que cõ
muniter ſentiri omnibus ſenſibus videant̃: eoqꝫ
euenire: vt quom nullus huiuſmodi compare
at: neceſſe ſit videri aliquem ſenſum animali deeſſe. Pro
hinc fieri: vt illa nunc quaſi per accidens ſentiantur: quia
nullum peculiarem ſenſum natura ſtatuerit: quo motum
quietem figuraꝫ: magnitudinem: numerũ ſentiremus: in
plenum oportuiſſe facultatem aliquã comparari: cui ſen
ſilia hec nõ vt cõmunia: ſed vt propria ⁊ pticularia ſubiȷ̃
cerentur. Viſu hec ꝑ ſe ſentiri non poſſe: ſed tanq̃ꝫ appen
dices coloris magnitudinẽ: figuram: motum: quietem nu
merum ſentiri. Omnis enim ſenſus vnuꝫ ⁊ multa cogno
134 ſcit: ergo ſi per accidens ſentiunt̃ equiſſimum fuiſſe adhi
beri aliquem ſenſum: quo principaliter ſentirentur. Ve
rum ſoluitur: fieri non poteſt: vt ſenſilia cõmunia per ac
cidens ſentiantur: nam que per accidens ſentiuntur mo
uere non poſſunt: neqꝫ ſenſum afficere: neqꝫ formam ſu
am imprimere. Viſus v̇o q̃ꝫq̃ꝫ non proprie afficitur: tamẽ
quadãtenus afficitur a colore: ⁊ auditus a ſtrepitu: idqꝫ
potiſſimũ tunc: quom ſenſoriũ in actione atqꝫ opera eſt.
Non ſic ea: que ꝑ accidens ſentiuntur: nã duplex forma ẽ
quo quid ꝑ accidens ſentitur. Prima ea: vt quom iudica
mus aſpectu dulce id eſſe: qđ cernimus: nã ſepe accidit vt
liquorem quẽ flauo colore conſpicati ſumus: illico enun
tiemꝰ mel eſſe: nõ expectato de guſtu iudicio. Hoc autem
efficitur ratione hac: quom aliquãdo flauitiem ⁊ dulcedi
nem ꝑcepiſſemus ſeorſum: hanc viſu: illam guſtu: atqꝫ ita
notiões ille ad cõmunem ſenſum plate fuiſſent. In q̃ q̃ꝫq̃ꝫ
vnus eſt: omnes tamen notitie ſeſuum reponũtur allinũ
turqꝫ: ſolet cõtingere: atqꝫ adeo interim error intercedit:
vt ſenſus is paſſim ideꝫ eſſe in oĩbus iudicet: qđ in vno
cõperiſſet. i. vt ſemꝑ que flaua conſpexerit: continue dul
cia eſſe pronunciet: in quo iam tanta fiducia decernendi:
ac temeritas eſt: q̃ꝫ ſi vtriuſqꝫ ſenſus fide ac ꝑiculo nitere
tur. Altera forma: qua res per accidens ſentiuntur: hec ẽ
ſi Cleonis filium accidentẽ intuear: nec ſolum hoc affir
mem candidum eſſe hominẽ qui accedat: ſed etiam filiuꝫ
Cleonis: ſane Cleonis filius: nõ tanq̃ꝫ Cleonis filius ſen
tietur a me: ſed tanq̃ꝫ candidũ: cui filium eſſe Cleonis con
tingerit. Quo fit vt viſus iudicium ſuum in colore non ſi
ſtat: qui tamen ſolus ad ſenſum illum pertinet: ſed fines
ſuos tranſgredit̃ ⁊ procedit vltra: in vadẽs in que ius nõ
habet: ⁊ occupans que notioni ſue ſubiecta nõ ſint: immo
que neqꝫ alterius ſenſus. Q̃ꝫ q̃ꝫ hoc non tam cõmittit vi
ſus: q̃ꝫ illa interior vis: q̃ vna cõmuniſqꝫ eſt: ad quã ſe oẽs
referũt ſenſus. Atqꝫ hi duo modi ſunt: quibus res per ac
cidens cadunt inſenſuꝫ: quibus tamẽ filius Cleonis ⁊ dul
cedo: quom ſentiuntur neqꝫ mouere neqꝫ afficere viſum
dicuntur: tametſi viſus ⁊ Cleonis filium iudicet argumẽ
to candoris: ⁊ dulcedinẽ coniectet explorata flauitie: nõ ſi
cõmunia ſentiuntur. Quom eni magnitudinem oculus
ſentit: ſtatiꝫ ſimilitudo magnitudinis in oculo ſculpitur.
Eodem modo ⁊ motus ⁊ figure ⁊ vnitatis. Qui ergo fie
ri poteſt: vt que huiuſmodi ſunt: vt ſimulachrum ſuum ex
promant ⁊ relinquant inſenſu: nõ aliter q̃ꝫ colores q̃ꝫ ſo
ni aſſolent: ſentiri tamẽ per accidens videantur? Reſtat
igitur vt ſerio cõcludamus naturam egregie ⁊ perſpica
citer vidiſſe: nec coargui poſſe: que nulli ſenſui priuatim
contractionem cõmunium ſenſibilium mandarit. Quo
modo v̇o de alienis ſẽſibus mutuo iudiciuꝫ ſenſus ferũt:
per accidens iudicare dicunt̃: idqꝫ contingit: qꝛ omnes ad
vnum deſinunt: terminaturqꝫ ſenſũ cõmunẽ. Ergo quoꝫ
eundem ſuccum oculus flauum: guſtus amarum enun
tiet ⁊ vterqꝫ iudicium ſuum ad cõmunẽ ſenſum referat: ſi
alio tempe viſus ad eundem ſenſum notionem flaui colo
ris attulerit: ptinus colori amaritudo ſciſcetur: nec argu
mentum guſtus corrogabitur. Tunc v̇o ⁊ falli ſepenume
ro vſu venit. non quidem viſum: ſed cõmunem ſenſum: q̃
guſtus ⁊ viſus iudicia conferuntur. Eſt enim ſenſus com
munis qui cõmittit: vt duorum ſenſuum officia confundã
tur: ipſe culpam habet temeritatis huius: vt qui dicere ſo
lus poſſit in felle amaritudinem ⁊ flauitiem ineſſe: duoqꝫ
ea vno i corpori ↄtineri credere: atqꝫ hec cã vna q̃ꝫobrẽ fal
latur. Decipit ⁊ alio tenore: quom de colore ſolo temere
aſſeuerat Cleonis filium eſſe: qui e longinquo accedere
videatur. Nec enim ex vna coloris nota dignorari Cleo
nis filius poteſt: ſed pluribus aliȷ̃s indiciȷ̃s veſtigiȷ̃ſqꝫ: qbꝰ
percipiẽdis vnꝰ ſenſus ſupereſſe non poteſt. Forteqꝫ vis
aliqua preſtantior adhibenda intendendaqꝫ eſt: que ani
malibus brutis adiũcta non ſit: hallucinabitur ⁊ circa cõ
munia ſi vni ſenſui tm̃ inſtiterit innixuſqꝫ fuerit: vt ſi vni
viſui ſe de figura concredat: quomodo figura viſui et ta
ctui ſit cõmunis.

Non poſſe vnũ tm̃ ſenſiliũ oĩm. Cap. iij.

e Ex iȷ̃s clare dilucet plures q̃ꝫ quinqꝫ ſenſus eẽ nõ 135
poſſe. Sed queret quiſpiã contra. Cur nõ vnus
modo ſenſus eſſe poſſit: quo ⁊ colores ⁊ ſtrepitus
et ſapores ⁊ cetera quoqꝫ ſenſilia compͥhendan
tur? An ſi vno ſenſu oĩa cõprehẽderentur: internoſci non
poſſent? Nunc vero quom illa pluribus ſenſibus capian
tur: manifeſte ſcitur vni ea ſenſui conuenire nõ poſſe. At
hec cauſa vel ſola poteſt ſufficere: qꝛ quom cõmuniũ diffi
cile ſit iudicium: multa iudicia conſpirent ⁊ conſentiant
neceſſe eſt. Sed ⁊ confeſſum id ꝓbatumqꝫ ex antelatis vi
detur. Si enim ſenſus vnus eſſet: vnũ eſſe inſtrumentum
et ſenſorium oporteret. Hoc fieri prorſus nullo pacto po
teſt. Nam inſtrumentum tale potentia eſt: quale qđ alli
cit ſenſum. Hoc autem nõ promiſcuum aut indiſcrimina
tum habetur: ſed conſtitutũ ac certum. Verbi gratia: deco
lor potentia color eſt: ⁊ inſonũ potentia ſonitus. Neqꝫ eni
quodqꝫ ⁊ vtcũqꝫ temeritas tulit: agere i quicqꝫ põt: neqꝫ
exaduerſuꝫ quid a q̃ꝫ perpetitur: que oĩa nobis alia loco
expoſita: cõprobataqꝫ ſunt.

Queſtio an eodem ſenſu: quo ſentimus percipiamꝰ nos ſentire. Cap. iiij.

q Vom v̇o ſentiamus nõ ſentire: verbi gratia: ſen 136
timꝰ nos videre. Solet qđ eẽ: vtꝝ viſu: an alio ſen
ſu potius iudicemus hoc: idẽ eſt vtrum viſus ſũ
ctionẽ ſuã: an aliꝰ ſenſus intelligat: nã ſi alius et
nõ viſus dicat̃ duos haberi ſenſus oportebit eiuſdẽ ſubie

eti: videlicet coloris: tū viſum: quo principalr colorē tue-
mur: tum illum aliū: quo nos tueri: z videre ppendim⁹
neq̧ eni iudiciū fere de viſu ſenſus vllus poteſt: niſi q co-
gnoſcāt id qd̄ videt z cernit. Item ſi pter viſum opus eſt
alio ſenſu q de actione viſus enūciet: cur nō ſit opus itex
alio: q de ſecūda actiōe enuntiationeq̧ iudicet: atq̧ ita de
inceps alio: quoaddū inquiſitio in infinitū extracta cogat
quieſcere. Q̄ ſi quis ratiōe noſtra euictus fateat: ſm ſenſū
de actione viſus z de ſua pbe iudicaturū: cur nō iam inde
ab initio hoc idem dici de viſu poſſit: preſertim tanto facil
liore: ac breuiore circuitu? iudicabit igitur viſus de actiōe
137 ſua. Sed illud videtur hoc loco dubiū facere. Si viſus fū
ctionē ſuam pcipit: nihil autem pcipit viſus niſi colorem
quia proprium ſenſile viſus eſt color: neceſſe ē vt functio
viſus z actio colorata eſſe dicatur. An ſoluit ſic pote. Liq
138 do conſtat ſenſum nec vno mō: neq̧ ſimplr ſentire: nā tū
quoq̧ cum nihil cernim⁹ iudicam⁹ aliquid viſu: neq̧ eni
lucem ſemp: ſed etiā tenebras aſpectu pcipimus: nō tamē
ſimili rōe. Quo igit ſēſu ſētim⁹ nos nihil vidē. eodē q̄z ſētim⁹
nos vidē. Atq̧ ille iā viſ⁹ ē. Ceterū id qd̄ paulo āte a iduce
batur: haud temere dictū videtur: viſū. ſ. q̄ddā mō colora
tum eſſe: quō inſtrumentū recipiat colorem: q̄z q̄z citra ma
teriā: qua rōne illud itidē euenit: vt q̄z q̄z abeunte: aut ab-
iuncta re ſenſili: ſentire tamē animalia ſubortis ſenſibus
ac ſuccedentibus viſis neceſſe ſit. Ratiōes eni z forme ſen
ſiliū: quas ſibi ſenſus tanq̄z copias aliquas cōparauit: ob
retinentur aliquādiu in nobis: z digrediētibus quoq̧ re-
bus externis morā in ſenſibus trahunt. Illud v̊o nlla ra
tione pbari cōuenit: quō conſtet flauum nos colorē obtu
tu cognoſcere: tamē hoc ipmq̧ videamus alio poſſe: q̄z h̄
obtutu cognoſci. Q̄obrē aſſerendū eſt vtrūq̧ eodem vi-
ſu ppendi: ſed diſpari genere. Nam flauitiem ſentire dici
mur: eo q a flauitie ferimur patimurq̧. Sentire nos ſen
timus: eo q ictū illum z paſſionē pcipimus.

Idem eſſe ſubiecto ſenſum in actu z genus ſenſile. Item
vtriuſq̧ actum in ſenſu haberi. Item ſenſilia eſſe etiam cū
non ſentiuntur actu. Cap. v.

Ctus ſenſilis rei z ſenſus ipſius q̄z q̄z idē vnuſq̧
a eſt: diuerſa tamē in vtroq̧ ratio eſſentie habetur.
Exempli grā: idem eſt actu ſenſile z auditus: et
actu viſile z viſus: q2 fieri nō poteſt: vt ſi aliquid
exaudibile actu: aut viſile: ſine auditu atq̧ viſu: ſed qd̄ ſen
ſile po⁹ ē: ñ abiūgi etiā ſubiecto p̄t a ſenſu: quō fieri ſepiſſi
me videam⁹: vt auditū q h̄z: nō tñ exaudiat: z qd̄ exaudiri
p̄t nō tñ exaudiat. At quom is q p̄t audire iā audit: z id qd̄
poteſt audiri: iam audit tunc ſimul z ſenſus z ſenſile actu
139 ſunt. Utrūq̧ v̊o in ſenſu poſitum eſſe debet: propterea q
ſemper facientis mouentiſq̧ actus in patiente recipit: qd̄
nos in libris naturalis auſcultatiōis planiſſimo z vberri-
mo aſtructu docuimus. Quare actus rei ſenſilis in ſentiē
te ſit oportet. Hinc q̄z illud ſumi poteſt: nō om̄e qd̄ mouet
moueri ſubinde oportere: q quom ſenſum mouere ſenſi
lia videant: ipa tamē quieta z imota ſpectent: quod maxi
me in viſu deprehendere ē: mouet oculū color imot⁹ ipſe
atq̧ herēs. Sed z tactū afficit frigus alterata carne: vel i-
ſtrumēto eo: qd̄ interius z occultius q̄z caro eſt: frigus ip̄z
nō afficitur contra neq̧ alterat: tunc quō alterat ſenſum.
140 Sane eſt vbi vtriuſq̧ actiōes. i. ſenſus z ſenſilis rei diuer
ſis noibus appellent. Nā corporis ſonātis actū dicere ſo-
nitum poſſumus auditus recipientis auditionem. Eſt eti
141 am vbi alterius actio innominata ſit. Actio viſus cōtuitio
dicitur. Actio coloris vacat quo dicat. Item actio guſtus
poteſt vocari guſtatio. Actio saporis quō vocet nō habet
Nō recte igitur creditum veterib⁹ eſt: q de natura ſunt lo
cuti: colorem ſine viſu: z saporē ſine guſtu haberi nō poſ-
ſe. Q̄uis enim actu viſilia a cōtuitione ſeparare nō ſit: ta-
mē ea q̄ ſola potentia cōtinētur: etiā ſi nō actu cernantur
poſſunt in rex natura ꝯſiſtere. Quom ergo bifariā dicat
viſile: iuſta obiurgatiōe icceſſendi ſūt illi: q ſignatū ei⁹ vnū
z ſimplicem eſſe arbitrabant.

Senſus om̄es eſſe rōes q̄ſdā pportioneſq̧. Ca. vj.

Uod ſi audibile actu: z auditus actu idem ſunt: 141
q haud peſſime dicūt: qui ſenſu rōnes eſſe q̄ſdam:
atq̧ pportiōes affirmāt. Q̄d quidem z pbari in
huuc modum pōt. Plura ſūt ex ſenſilibus ꝯcre-
ta z mixta q̄z pura z ſimplicia: vt i ſonis ꝯſonātie: i ſapori
bus cōdimēta ſcitamētaq̧: in colorib⁹ cōmiſure eorum et
tranſitus. Quare z muſica z pictoria z pigmētaria z pul
mentaria ſiue ſtructoria: om̄es opa ſua pmixtione z cōfu-
ſione extremorū abſoluūt: pmixtio autē z cōfuſio collatio
ne pportioneq̧ retinentur. Simul igitur pportiones he
actu ſenſiles fiūt: atq̧ ita eedem ſenſibus a qbus ſentiun-
tur: euadunt: neceſſario ſeqtur ſenſus pportiones eſſe: p-
pterea q cū pportionibus ijdem reddunt iā extremi ſo-
ni z ſapores incōpoſiti meriq̧: ſiue exceſſe: ſiue defectu.
damnent: aut ſenſum oino nō laceſſunt: aut obleſionez z
pnitiem afferūt: quia neq̧ pportione: neq̧ tempamento:
neq̧ concordia cōtinētur.

De ſenſu cōmuni queādmodum vnus ſit: tum in ſe: tum
per reſpectum ad tempus: in quo multa cognoſcit atq̧ di
ſcriminat. Cap. vij.

Uom autē ſepe dixeri ſenſum in ſuo queq̧ ſenſo 143
q rio collocatum eē: z ita demū de incidentib⁹ z in-
cidentiū differentijs iudicare. Hoc ego z altius
petendū z ſubtilius exquirēdū puto. Sentimus
hoc nō mō albū a nigro: luteum ab aqlo: ſed etiā album a
dulci diſtare. Quero diſcerniculū z differētiā hāc: qua di 144
ſtat album a dulci: q̄ facultas anial pcipiat nō viſus: quia
viſus dulce nō ſentit: nō guſtus quia guſtus albū non co
gnoſcit. Plane v̊o neceſſe eſt ſenſum eſſe aliquē: q hoc di
iudicet: ppterea q ſenſiliū differētias ſentiri ppendiq̧ nō
alia vi q̄z ſenſibili cōuenit. Nō eſt igit mirū ſi viſum nob 145
eſt: ſedem tactus in carne cōtineri nō poſſe: ſed carnem p
medio potius: q̄z p inſtrumēto anialibus datā. Aut ſi cui
inſtrumētū eſſe id placet: nō tamē pmū ſummumq̧: in q̄
tactoria vis conſiſtat. Nec ſolū de carne hoc verum: ſ3 de
pupilla quoq̧ z de meatibus auriū z nariū cauernis ſta-
tuendū pceſſu docebim⁹. Ad qd̄ quidē mōſtrandum pau-
ca ex ſupiorib⁹ repetam⁹. Queādmodū vna poteſtas ē: q̄
iudicat albū a nigro differre: ita z vnam eſſe neceſſe eſt: q̄
dulce ab albo diſtinguat: nā ſi diuerſe vires ſūt: quarū al
tera hoc: altera illud poſſit: vtiq̧ nullū diſcrimē inter ſen-
ſilia ea cōſtituere poterunt. Alioquin ſi ego hoc: tu illud
clam me z ſeorſuz pceperis: poſſet contingere: vt ab vtro
q̧ noſtrum diuerſa eē inter ſe atq̧ euariātia noſcerentur.
Q̄d oio impoſſibile eſt: ſed vnā vim: aut vnū hominē eē
neceſſe eſt: qui vtrūq̧ cognoſcat: ſi de vtroq̧ decernere
debeat z differētiā inter albū z dulce cōplecti. Ergo quē-
admodū qs de duabus rebus enūtiat: ita z duas illas res
neceſſe eſt ſentiat z cognoſcat. Porro vis ea: q̄ de reb⁹ di
ſcrepantibus arbitrat: nō ſolū in ſe vna ſimplexq̧ eſt: ſ3
etiā p cōparationē z collationē ad temp⁹. Nā quō qs mel
flauum z dulce: niuē candidā z algioſam ſentit: eodē tēpe
vtrūq̧ ſentit: z qñ alterū diſſidere z diuerſū eſſe decernit
ſimul q̄z idem in altero ſtatuit. Dixi qñ decernit: qd̄ quidē
verbū p accidēs accipi pōt: q2 poſſum dicere Platonem
phm ad Dionyſium tyrānū in Siciliā traieciſſe adnaui-
gaſſeq̧. Sed q̄z q̄z nūc dico illū ad nauigaſſe: nō tamen di
co illū adnauigaſſe nūc. Facultas v̊o z poteſtas illa: que
de albi z frigidi differētia iudicat: nō mō nūc iudicat: ſed
etiā inter nūc eſſe: z nūc differre illa diſtareq̧ iudicat. Si
mul q̄ de vtroq̧ ꝯſtituit ita efficit: vt ñ ſolū vna ſit virt⁹: eo
q de ambob⁹ iudiciū ferat: ſed etiā ſit vna q de ambob⁹
eodē mometo pnūtiet. Eſt igit ſenſual aliqua vis: i quā
functiones diuerſiſſime oim ſenſuū terminant.

Queādmodum ſenſus cōis contraria cognoſcat: z quē-
admodum ſit ſils centro. Item ſenſum cōez merito princi
pem ſenſuū vocari: vt cui ſenſus ceteri ancillent. Ca. viij

146 v Erum dubitauerit aliqſ:ſi ſtatuendū ita ē vt dixi
mus ꝯſequēs videri:vt illud q̃ꝫ ſtatuaꝛ vnā ean
demqꝫ indiuiſā ⁊ ſimplicē facultatē pluribꝰ mo
tibus:⁊ q̄dem eodē puncto: ⁊ qđ grauius ē etiaꝫ
contrarijs ⁊ aduerſantibus moueri. Nō mō eni pupilla ⁊
lingua ſlauitiē ſeorſū hec illa dulcedinē ad ſenſū cōem ad
ducunt:ſed etiam ſola pupilla candorē ſimul ⁊ nigritiam
eodē apportat. Qđ genus accidit quotiēs oculos in pagi
nas ſcriptas cōijcimus:in q̄bus ſimul albū ⁊ nigrū ꝯtue
ri eſt. Hec vō nō ſolū diuerſa ſūt:ſed p̄ter hoc etiā pugnāt
⁊ diſſident:q̄ fiet itaqꝫ:vt cōtrarijs motibꝰ exerceri vna vis
poſſit? Sane in ſenſibus ⁊ ſenſilibus: que tantum diuer
ſa eſſent non etiaꝫ contraria:quia nec actus ab ijs profecti
contrarij haberentur:vt dulcedo ⁊ ſlauities: conniuere id
facilius poſſemus. In vno autem ſenſu ⁊ inſtrumento id
defendere abſurdius videtur: q̃ꝫ vt pretereundū ſilentio
ſit:quādoq̄dem ꝯtraria ꝑcipere ⁊ ſentire ſimul oportet.
Sed ecquid idoneū nobis ſuffugiū illud eſt? quo multas
in ph̄ia difficultates ⁊ nodos exoluimus:poteſtatē videli
cet eā:que cōis ſenſus appellitur:⁊ quo actiones particu
larium ſenſuū referātur:vnā quidē numero dicere:ſed q̄
rōne ⁊ cōſideratione in plura ſe fundat:ptim igiꝛ diuiſa ē:
q̄m eſſentia ⁊ rōne diſtrahiꝛ:ptiꝫ idiuiſa:q̄m loco ⁊ nume
ro vna eſt. Qua diſtinctiōe recepta ꝓtinus appareat:quē
admodū vna quō ſit:tn̄ plura ⁊ ꝯtraria ſentiat. Sed nōne
flagitioſa ſolutio ē. Nā ſiq̄s eandē rē potentia diuiſileꝫ ⁊
indiuiſilem diceret:nihil impendio admirabile diceret:
quō negari nō poſſit idem ſimul eſſe potētia feruidū geli
dum:candidū nigrū. At probare q̄cq̃ꝫ ſimul eſſe actu con
147 traria hoc ego nō ſolū admirabile:ſed etiā impoſſibile du
xerim. Prohinc neceſſe ē differētes actus:aut tp̄e diuerſo
aut a diuerſis agentibꝰ cōcipi. Quapropꝛ ſi ſenſus intelle
ctuſqꝫ ſenſibiliū ⁊ intelligibiliū formas recipiūt: fieri nul
lo modo pōt: vt repugnātes ⁊ cōtrarias ſimul recipiant.
Quāobrē rectius illud ac verius fuerit ſenſibilē vim note
ac puncto ꝑſimilem dicere:imo vō circuli centro:q̄ linee
omnes a curuamine ꝑfecte directeqꝫ terminanꝛ ꝓcūbūt
q̄ꝫ. Punctus ille ſimul ē vnus ⁊ plures: vnꝰ q̄ circuli car
do vnꝰ eſt plures:q̄ pluriū ⁊ differētiū linearū ꝓ termio
et collinitio capiꝛ. Ex hac cā ſimul ⁊ ſecabiꝛ ⁊ inſecabilis
diciꝛ. Eandem naturā obtinet facultas hec:quā ⁊ primaꝫ
ſenſualem ⁊ p̄ncipē ſenſū vocare oportet:ꝓpterea ꝙ q̃ꝫq̃ꝫ
vna multis tn̄ ſenſoriū cōfiniū ē. Quatenus itaqꝫ vna in
diuiſibiliſqꝫ ē:de diuerſis ſimꝛ ⁊ vno iudicio iudicat. Qua
tenus vō pluriū ⁊ ſeparatarū rerū termini ⁊ fungiꝛ: fit vt
vna ſcindaꝛ ⁊ dehiſcat in plures:⁊ de diuerſis negotijs di
uerſa iudicia ꝓferat. Ita nihil obſtet multa ⁊ abiūcta eſſe:
que ſentiantur ⁊ tamē vnā vim haberi q̄ ſentiat:quippe q̄
ſimul vna ſit ⁊ mlͭe. Preterea id qđ ſepe cōmouimus ipa
nō albet ſimul ⁊ nigrat:neqꝫ friget ſimul ⁊ calet:nā hoc ꝑ
abſurdum eſſet:ſed quō ſenſus ſuis quiqꝫ officijs ꝑfuncti
ea que cognouerūt itus annunciant:ipſa expers corpis et
tan q̃ꝫ ꝓ tribunali ſedens ⁊ ſpū illo curruli inuecta:vnde
oia inſtrumēta portionē ſuā carpūt hauriūtqꝫ quantū ad
explendū viti vſue ⁊ obeundū munus ſit ſatis. Et quo vt
dixi quinqꝫ interp̄tes ſiue exploratores ⁊ nuntij ſenſus tā
q̃ꝫ apertores ⁊ miniſtri ꝓcedunt: illa inq̃ꝫ virtus eo ſugge
ſtu poſita nō patiꝛ ipas ꝯtrarias qualitates:ſꝫ ante ſe po
ſitas ⁊ ad pedes genuaqꝫ aduolutas iacenteſqꝫ cōtempla
tur:ita demū iudiciū ſuum promit ⁊ dulce ab amaro icer
nit:⁊ albū a dulci diſcriminat. Et quēadmodū vnus plu
ribus velicantibus litigantibuſqꝫ pōt ſimul ius dicere:ita
nō ſita nulla rōe inuentū:ſenſum aliquē in nobis ꝑmiſcu
um contineri:q̄ cōtrarijs ſenſibus ſimul operā det. Illud
eſſet abſurdum putare ſenſū eū ſimul pati ꝯtraria. Ex ijs
que dicta iā ſunt ꝯſtare arbitror: neqꝫ viſū in pupilla pri
mū eſſe:neqꝫ auditū in auribus: neqꝫ guſtū in lingua: ſed
ſenſus oīs in p̄ma illa ſentiendi vt ſedem habere. Qꝛ ſi
q̄nqꝫ diximus quiqꝫ nobis eſſe ſenſus oēs:ex eo accipi vo
lumus quinqꝫ inſtrumēta haberi ⁊ quiqꝫ canaliculos ſen
ſilibus ſpūs:quos tanq̃ꝫ a fonte vno per inſtrumenta illa
riuatos quinqꝫ ſenſibus natura diſtribuūt. Senſum vō ꝓ
prie illum p̄mū intelligimꝰ:qui inſtrumētis his ceu famu
litio vtitur. Iam ea q̄ extrinſecus deferūtur quiqꝫ ſenſibꝰ
tanq̃ꝫ diuerſorijs ⁊ domicilijs recipi equū fuit. At regis ac 148
principis ſedem vnā cōſtitui oportet. Quēadmodū enim
q̃ꝫuis multī magiſtratibus libelliōes pracmatici excepto
res aſſideant vnus tamē eſt q̄ ius habeat ſententie feren
de:ita ⁊ hic taꝫ etſi multa inſtrumenta machinamentaqꝫ
ſint:in que rerū ſimulachra recepterꝛ:vna tamē vis arbi
tra eſt:que de oībus ſciſcat:ꝓnunciet:iudicet. Hec illa vis
eſt qua nos viſu videre ⁊ auditu audire ſentimus. Eadē
eni potentia ꝑcipi actiones ſenſuum neceſſe eſt: qua diffe
rentias actionū ꝑcipimus:nō ergo verū eſt:ꝙ pauloante
viſi ſumus probare quom diximꝰ: viſu nos ſentire hoc ꝙ
cernamus:⁊ auditu ꝙ audiamꝰ: hoc ſuū eſt ſenſus cōmu
nis ingenium:munuſqꝫ cui notitiā omniū ſenſiliū natura
mandauit. Hacteuus de ſenſibꝰ dixiſſe ſit ſatis.

De mente intellectuqꝫ quem veteres exiſtimauerūt idē
eſſe cū ſenſu. Itē in quo differat itellectꝰ a ſenſu. Cap. ix.

Roximū ab his eſt: q̄m nō ſolum ſentiendo: ſed 149
p etiā intelligendo cognoſcimꝰ: querere: ꝙ diſcri
men inter ſenſuꝫ ⁊ intellectū ꝯſtituere oporteat.
Quo vō nobis quō hec ſciemꝰ ⁊ inſtructius pro
cedat afferēda de hoc ſūt veterū cōſulta: q̄ de natura ſcp̄ſe
re. Atqꝫ illi q̄dem ferme oēs ſenſū idē eſſe cū aīo ⁊ intel
lectu dixerūt. Quō eni verſu quoddā cecinerit. Empedo
cles cōſilium ad p̄ſens homi ⁊ ſapiētia cōſtat: nihil videꝛ
tribuiſſe ſupra vim ſenſus aīo:quē ꝓut queqꝫ res ſenſibus
accidiſſet varie ⁊ incōſtanter ipelleret. Homerus q̃ꝫ quō
dicat mentē omnibꝰ mutatiōes varietateſqꝫ ambiētis nos
corporis:ſeq̄ videꝛ naturā ani habuiſſe corporeā: eumqꝫ
quaſi idem eſſe cū ſenſu putaſſe. Talē animū plane mor
talibus eſſe neceſſe eſt in lucē primo qualē deus extulit or
tu. Iā ij qui animā ex primordijs ⁊ elemētis rerū cōcretā
et conditā volunt:quo res ꝑ ſimilitudines earū inſitas co
gnoſcat:videnꝛ animā nihil aliud q̃ꝫ corpus credere:q̄p
pe que ex corpibus cōſtare dicaꝛ: q̄ ipſam cognoſcit. Cete 150
rum oportuit nō id tm̄ monſtraſſe quēadmodū anima co
gnoſceret:ſed etiā quēadmodū falleret fruſtrareturqꝫ:tā
to preſertim frequētiore ꝓpenſioreqꝫ ad labendū ⁊ ober
randum vita:tū ꝙ temeritas ⁊ ignoratio maiorē eū ꝑtem
nobiſcū exigunt:q̃ꝫ experiētia ⁊ notitia:tū vel maxime:ꝙ
ea q̄ nouimus portiōe mīma cōtinētur:ſi collata cōꝑataqꝫ
ijs ſiunt:q̄ ignoramus. Preterea quō ſcientia ⁊ ignorātia
cōtrariorum vna eſſe:qui eni ſciat bonum cōducere ſimul
ſcierit malū fraudi eſſe:⁊ q̄ in illo fallaꝛ:falſum ſe q̃ꝫ in al
tero habuerit:neceſſariū erat:vt aut ſiꝉitudines cōtrario
rū generū ſimul ineſſe aīa diceret:quādoq̄dē contraria
noſcerenꝛ:aut diſſimilitudines:q̄ decipemur quorū neu
trum eſſe rōne vlla pōt. Atqꝫ hec fere extra ꝓpoſitum ha
ctenus. Verū q̃ꝫ nō idem ſit intellectus ⁊ ſenſus promptiſ 151
ſimum illud atqꝫ efficaciſſimū argumētum videꝛ: ꝙ quō
animalia omnia ſint ſenſibus p̄dita: ſolus hō preter hos
et mentē ⁊ intelligentiā obtinet. Preterea quis nō videt
alias eſſe differētias rationalis potentie:alias ſenſuum.i.
quinqꝫ? Item affectus ⁊ oꝑa quis poſſit negare:alia ſenſi
bus iuncta:alia intellectui ⁊ rationi tributa. Neqꝫ inter
eſt intelligentiam illam:an rationalem virtutem:an intel
lectum ⁊ mentem appelles. Nam poſterius diligenter p̄
eſſeqꝫ digerimus:q̄d q̄buſqꝫ noībus indiceꝛ. Nunc obſe
cro voces illas promiſcue pro vna re adeuntes hec audi
ant:tantiſper dū de differētijs ſenſus ⁊ animi agitamus.

Intellectū nō eſſe ſenſū:neqꝫ itē imaginationē. Cap. x.

C primū quidē virtutes animi videtur: he recta
a opinio ſcientia prudentia que ad ſenſum ꝑtine 152
re non poſſunt. Item vitia animi ſunt falſa:opio
inſcientia imprudentia: que nemo ſenſibꝰ tribue

re poſſit. Preterea ſenſus cũ aut proprijs: aut cõmunibꝰ
ſenſilium generibus abſoluaꝛ: circa propria qͦ parte plu
rima dixerim incorruptus veruſqꝫ eſt. Contra intellectꝰ
q̃ꝫq̃ꝫ in eo propria ⁊ cõmunia alio more ſpectanꝛ: tamen
frequentius a proprijs q̃ꝫ a cõibus fallitur: ꝓpterea ꝙ res
quãto cõmuniores habẽtur: tãto cõſpectiores prioreſqꝫ i
tellectus ſunt. Qꝫ ſi vſq̃ꝫ dictũ reperias aĩalia quedã rõe
que careant: animũ tamẽ ⁊ intellectum habere: ſcito abu-
ſionem in eo nominis factam. Nullum enim preter homi
nem animal compos ⁊ particeps animi eſt: ſed nonnulla
ſpectris ⁊ viſiõibꝰ valent: qͦ genꝰ phantaſiã ⁊ imaginati
onem appellãt. Imaginatio autẽ q̃ꝫuis ſit ꝓſtantior ⁊ nobi
lior ſenſu longe tamẽ inferior animo intellectuqꝫ ẽ: vtpo-
te que tanq̃ꝫ in confinio vtriuſqꝫ ſit poſita: ita ſit: vt ea vis
ſenſum quidẽ ſequaꝛ: ſed actionẽ animi antecedat: proin
de viſa ſenſaqꝫ ſimul illita animo ſunt excitant adiungũt
qꝫ ſibi commotionem illam: quã hipolepſim dicũt. Ac ſi
ſuſpitionẽ: appenſionem: ſuſceptionẽ: aut exiſtimationẽ
vocaris quo nomine om̃e iudicium intellectus ⁊ rationis
item habitum omnẽ ⁊ formam intelligendi cõplectimur:
eoqꝫ illud tanq̃ꝫ genus accipitur: cuiꝰ ſpecies ſint opinio
ſcientia prudentia. Atqꝫ he virtutes q̃ꝫuis orianꝛ a ſenſibꝰ
et p̃cedenteꝫ imaginationẽ requirant: non tamen cum il-
lis eedem ſunt. Prorſus ſuſcipere aliqd in opinionem ſci
entiam aut prudentiam alterius facultatis eſt q̃ꝫ imagina-
tionis: nã imaginari ⁊ viſa concipere ſimul collibitum eſt
poſſumꝰ. Tãteqꝫ i eo cuiqꝫ copie ſuppetũt vt nihil ſbſit: qͦ
non poſſit ſibi affingere ⁊ ſubijcere oculis. adeoqꝫ facile
omnia que velimus ad condictum accurrũt: vt tum quaſi
geri agiqꝫ videanꝛ. At credere aliquid aut exiſtimare aut
iudicare de rebus quotiẽs inceſſit voluntas: in noſtra ma-
nu nõ eſt: ſed quotiens rei veritas q̃ videbatur apertiſſi-
ma aſſentiri nos cogit. Neqꝫ eñi fieri poteſt vt qs rei quã
nihil dubitat falſam eſſe: aſſenſus ſuos accõmodet: at vͦ
bis duo quattuor eſſe neceſſarium eſt velis nobis accede-
re. Contra vt bis duo ſint quinqꝫ: aut bis decẽ viginti non
ſint: nemo vnq̃ꝫ acceſſerit qui rationẽ numeri teneat: ſicut
neqꝫ vt homo nõ ſit bipes: aut vt ignis nõ perurat. Q̃ꝫuis
enim ⁊ flãmas gelare ⁊ hominẽ eſſe quadrupedem dicas
non tamẽ id qͦ dicis etiam ſentis: poſſumꝰ quidem ore dũ
taxat ⁊ lingua tum verũ dicere: tum etiã dementiri: at opi
nari ex animo intus ⁊ corde: iam aſſentiri ⁊ diſſentiri nõ
poſſumus: niſi q̃ vel inuitiſſimi credere: aut aſpernari cõ
pellimur. Nam q̃ euidentiſſima ſũt: ⁊ que ita eſſe vti ſunt
videnꝛ: attollunt rapiuntqꝫ etiã repugnantem animũ ad
acceſſionẽ ſiue aſcenſionem. E diuerſo nullo modo vidẽ
tur eſſe auertunt ⁊ reuocant etiã volentem accedere: quo
rum vero incerta ⁊ ambigua ratio eſt ⁊ perinde iudiciuꝫ
anceps quaſi ſuſpendunt aſſenſus ⁊ ſubſiſtinẽt. Imagina
ri quidem in noſtra poteſtate eſt nõ modo que poſſunt eſ
ſe: ſed etiã: que nõ poſſunt: vt tricipites ⁊ tergeminos ho-
mines qualem fuiſſe Gerionẽ confictũ fabulis eſt: vt ala-
153 tos: qualem Zetum ⁊ Calain filios Boree: vt Hypocẽtau
ros: vt Carybdim ⁊ Scyllam. Queadmoduꝫ enim picto-
ribus licet: quacũqꝫ forma animal in tabula ponere: ita ⁊
anime cõminiſci formareqꝫ. Adhec cum formidabilem ⁊
atrocem aliquã cladẽ impendere nobis opinamur: ſtatĩ
contrahimus ⁊ demittimus animũ: toto corpore ꝑhorre-
ſcimꝰ ꝯtreſcimꝰ ipalleſcimꝰ. Cõtra quõ volũtatẽ aliquã iſi
gnem aut compendium magnũ ad nos ſpectare inſtare-
qꝫ credimus: fidentes: hilares: geſtibundiqꝫ reddimur.
At affingimus cum imaginatione ſola hec: vt quomo-
do proponimus terremotus horrẽdos: truces ferarũ im-
mitium aſpectus: nulla nec affectio: nec cõſternatio ſequi
tur: ⁊ queadmoduꝫ picturare nõ deterrẽt: ita nec viſa nec
figmenta illa: que ipe arbitratu noſtro cõfundimus ⁊ mi-
ſcemus. Ex ijs liquet imaginationẽ ab exiſtimatiõe ⁊ ap-
prenſione diſtingui.

Imaginationẽ eſſe virtutẽ diuerſã a ſenſu. Cap. xj.

Qꝫomodo vͦ multa intelliganꝛ a nobis: de qbꝰ aſ
fiſtimus neqꝫ obſiſtimus: cõſequẽs arbitror do-
cere quidnã intellectio ab imaginatione viſione 154
qꝫ differrat. Nõ enim ꝓpterea ꝙ ſine viſis ⁊ ima
ginibus intelligi nihil poteſt: putandũ eſt eandem vim eſ
ſe: que intelligat ⁊ viſa concipiat. Ut vͦ locus hic tractatꝰ
eſſe accuratiſſime videaꝛ initio paulo altius petito ꝑ mo
re noſtro de imaginatione diſſeremus. Reliquanꝛ ſigni-
ficatus illi imaginationis: qui ꝑ trãſlationẽ mõ etiã de mẽ
te intellectu afferri ſolent: de ſola ea imaginatiõe loq̃mur
cuius in ſimulachrũ ſpectrũqꝫ: tanq̃ꝫ rei ſenſe figura que
dam ⁊ effigies formaꝛ ⁊ creatur in anima. Qꝫ ſi ita ẽ imagi
nãdi vis facultas vna: aut habitus ex illis vnus videtur:
quo veri ſumꝰ aut falſi: nã quattuor ſũt habitus: quibꝰ ve
ri eſſe falſiue poſſumꝰ: ſenſus: opinio: ſciẽtia: intellectus:
Intellectuꝫ hoc loco accipimus ſtrictiſſime ⁊ ꝓprie pro
eo qui nũq̃ꝫ falſa reperiꝛ. Primũ igitur oſtendo ſenſũ nõ
eſſe imaginationẽ. In ſomnis imaginamur: in ſomnis nõ 155
ſentimus: neqꝫ actu: neqꝫ potentia. Non potentia: quia in
ſomniũ eſt cõmotio ſenſorũ: que impreſſa ⁊ derelicta itus
ſunt. Nec actu multo magis: ꝙ fieri nõ poſſit vt ſopiaꝛ ani
mal vigilante ⁊ lucubrãte ſenſu. Preterea ceci imaginã-
tur ⁊ confingunt colores: quos tamen neqꝫ actu neqꝫ po-
tentia ſentiunt: Deinde ſenſum omnibus animalibus nã
vulgo conceſſit: vim imaginandi non conceſſit: ſed dedit
fortaſſe formicis et apibus: eoqꝫ amplius equis et cani-
bus: negauit vermibus. Item ſenſus propriorum gene-
rum verus magna ex ꝑte eſt: imaginatio fere omnis men-
dax ⁊ falſa: eaqꝫ tunc potiſſimũ frequẽs multaqꝫ accidit:
quom quieſcũt ⁊ ferianꝛ ſenſus: qͦ quidẽ apertiſſimũ eſt.
Quotiens ei ſenſus circa res ſubiectas actu verſanꝛ ima
ginari nõ dicimur: ſed quotiẽs ad opa receſſerũt: nemo tã
ſtupidus ſit qui de Socrate quẽ cominus videat: cogitet:
ſed de eo quẽ eminus proſpectet obtutu dubio caligante-
qꝫ. Preterea nemo poteſt clauſis ⁊ cõpreſſis oculis cer-
nere: cogitatio imaginatioqꝫ tũc vel efficaciſſima ẽ. Poſ-
ſunt ⁊ alia ſup hec complura adduci: quibus luce ipſa cla
rius comprobetur imaginationẽ a ſenſu differre.

Imaginationẽ a ſcia: itellectu opinione differre. Ca. xij.

Sed ab intellectu quoqꝫ ⁊ ſciẽtia imaginationem
diſtare ad hũc modũ breuiter ⁊ facillime demõ
ſtratur. Intellectus ⁊ ſcientia ſemp veri habitus
ſunt. Imaginatio perraro eſt vti fallax ⁊ vana nõ
ſit. Reliquum queriꝛ: an idem habẽda opinio ⁊ imagina
tio ſint. Sed hoc abunde ſuperiꝰ indicatũ eſt. Quom ei
imaginationem ab exiſtimatione ⁊ app̃henſione docere-
mus ſeiunctam eſſe: tunc quoqꝫ vſu communi ab opinio-
ne ſecreuimus: qꝛ ſub exiſtimatione opinio vt ſpẽs conti-
netur. Sane opinio ⁊ imaginatio illud habent cõe: vt ve
ra ⁊ falſa eſſe poſſint: que ſub vtrãqꝫ vim cadunt. Uerum
diſſentit in eo ab imaginatiõe opinio: ꝙ hanc ꝯſeqtur aſ-
ſenſus ⁊ fides: neqꝫ vllo pacto põt: vt q opinaꝛ nõ credat
ita plane eſſe vt opinaꝛ. Rurſus fieri annectiꝛ ꝑſuaſio: per
ſuaſioni rõ. Eſt eñi opinio quedã cũ rõe aſſenſio. Aniali-
bus nõnullis q̃ꝫq̃ꝫ adeſt imaginatio. rõnis tñ vſus nullo
modo poteſt adeſſe. Itẽ opinari factu impoſſibilia in no-
ſtra poteſtate non eſt: qͦ etiam retroduximus: vt allatos
homines: aut tergeminos: imaginari certe prõptiſſimum
cuiqꝫ ⁊ facillimũ videꝛ.

Contra Platonẽ q imaginationẽ dixit eſſe cõplexioneꝫ
opionis ⁊ ſenſus. Cap. xiij.

Ex ijs obiter ⁊ illud conſtat imaginationem nõ eſ
ſe opinionem cum ſenſu: neqꝫ per ſenſum: neqꝫ
complexionem. Item opinionis et ſenſus: qͦ di
co propter Platonem: qui putat imaginationeꝫ
nihil aliud eſſe q̃ꝫ ſentire aliquid: et illud ita opinare eſ-
ſe vt ſentiretur. At dictum eſt: atqꝫ adeo demõſtratũ ima-
ginationem cum opinione non ſemper coniungi. Qͦ fa
cile deprehẽdas ſi picturã quãpiã cõtẽpleris: i q̃ꝫ mirãda

UVA. BHSC. IyR_086_3

extremaqꝫ ⁊ monſtroſa ſint depicta: nā cogitare qdē de il
lis ipſis q̄ ſpectaueris ⁊ imaginari tantiſp neceſſe eſt: opi
nari certe ita eē vt ſunt deſcripta nō poſſis. Sed ⁊ inde ꝓ
baueris imaginationē non eē cōnexionē opinionis ⁊ ſen
ſus: q̄a ſi illud detur: quom fieri nequeat vt talis cōplexio
intelligaꝛ diuerſis ſubiectis abſolui: hoc eſt vt opinio cir
ca bonitatē ſenſus: circa nigritudinē verſeꝛ: etiā ſi eadem
res ſit in qua ⁊ bonitas ⁊ nigritudo cōtineaꝛ: quo genere
cōplexio opinionis ⁊ ſenſus accidētaria eſſet. Reliquū ē:
vt opinio atqꝫ ſenſus: quoꝝ cōplexione definiēda imagi
natio ſit: tū vno genere ⁊ q̄litate ſubiecta vti: tū parē vtrū
qꝫ rōnem inire. Nec viciſſim pugnare dicanꝛ: ſed cū ple
rūqꝫ accidat: vt tā etſi de eadē re ⁊ ſenſus ⁊ opinio habean
tur: tū opinio recta ſit atqꝫ vera: ſenſus mendax ⁊ falſus.
Non video q̄ poſſit defendi cōſortiū illud imaginationez
eſſe. Nam quom ſenſus iudicet ſolē pedalē opinio maio
re: etiā terra q̄d fedus: q̄ ſocietas inter iudicia tam contra
ria fuerit: aut q̄ ratione cōciliabiꝛ aut conflabiꝛ iudicium
vnū ex vtroqꝫ falſo hoc: illo vō: cū neceſſe ſit: aut repudi
ta opinione: q̄ vera eſt: falſum iudiciū ſenſus aſciſcere aut
ſimul cū opinione retinere etiam iudiciū ſenſus: vtpote a
quo potiſſimū imaginatio oriaꝛ ⁊ pēdeat. Certe hoꝝ vtrū
qꝫ impoſſibile eſt: q̄a neqꝫ verā opinionē reſpuere aliq̄s pōt
repreſertim cōmutata: ſed incolumi ⁊ ipſa ⁊ eo q̄ opinaꝛ:
neqꝫ item fieri pōt: vt is q̄ recte opinaꝛ ſolē eē maiorē terra
credat aſpectui faciēti pedalē. Jam hoc loco teneꝛ Plato
aptiſſime: quō inficiari nequeat talē ſenſum q̄ ab opiniōe
diſſentiat miſceri cū ea ⁊ copulari nō poſſe: imo vō hic ne
dū coaleſcit opinio cū ſenſu: ſed excludit ⁊ reijcit ſenſum:
⁊ vna cū ſenſu imaginatio quoqꝫ damnaꝛ. Eſt eniꝫ imagi
natio q̄ſi q̄dam īpreſſio ⁊ veſtigiū ſenſus: nō cōplexio opi
nionis ⁊ ſenſus: nā remos ſi mergas videnꝛ īfracti. Pri
mūqꝫ id ſenſus iudicat: dein ⁊ imaginatio ſequiꝛ: ſed opi
nio que viſis obſiſtit vtrūqꝫ coarguit.

¶ Imaginationem habere ſimilitudinem cum intellectu.
Item que ſit definitio eius ⁊ quot modis diſtinguatur a
ſenſu. Cap. xiiij.

139 Igiꝛ imaginatio neqꝫ ſenſus: neqꝫ exiſtimatio:
neqꝫ opinio: neqꝫ prudētia: neqꝫ ſciētia: neqꝫ itel
lectus proprie eſt: nulla facultas aie relinquitur
de qua poſſit ambigi: an ſit imaginatio: niſi que
forte de intellectu cōtrouerſia eſt. Nā ſi itellectus omnis
ſemꝑ verus eſſet: dubitari non poſſet: an imaginatio intel
lectus foret. Sed ſi q̄s etiā intellectus ſeq fallaꝛ: vtiqꝫ non
ſit facillimū imaginationē ab intellectu diſtinguere: quō
fere plurima ſimilitudine inter ſe iunganꝛ. Primū quod
⁊ dixi imaginatio falliꝛ pōt ⁊ intellectꝰ: deinde queadmo
dū in nobis ſitū eſt de quaqꝫ re imaginari ⁊ cogitare quō
volumus: ita omīa intellectu affingere ⁊ cōponere poſſu
mus: verūtamē nihilominus differūt: ſed q̄bus diſcrimi
nibus iam querēdū eſt. Primū vtriuſqꝫ natura definiēda
ſeorſuꝫ videꝛ: ita apertiſſime diluceſcet: quenā inter vtrā
qꝫ diſtātia ſit. Prius tñ q̄d ſit imaginatio demonſtrādū ē.
Hactenꝰ eni nō q̄d ſit: ſed q̄d nō ſit executi ſumꝰ. Quō igiꝛ
pleraqꝫ ita moueanꝛ: vt ipſa nō moueāt vt lapis: q̄ moueꝛ
abaculo: quē manus mouet: ⁊ nauis q̄ moueꝛ a fluctibus
quos excitāt vēti: nihil mirū ſit hoc idē in ſenſu quoqꝫ no
ſcaꝛ. Senſus a ſenſilibus exterioribus cōmoti laceſſitiqꝫ
primū ſimulachra ab ijs miſſa recipiūt: deīde illā aie vim
quā imaginationē ⁊ phantaſiā vocamꝰ: īpellūt: cuiꝰ ea ē
natura: vt formas atqꝫ imagines reꝝ: q̄s prebēt ⁊ renūtiāt
ſenſus retineat ⁊ conſignet in ſe: ita vt vel digreſſis ijs: q̄
ſenſus ciebāt: tñ veſtigia illoꝝ ⁊ effigies diutius hereant
⁊ cūctenꝛ in nobis. Sane nihil ē taꝫ facile q̄ꝫ quō remota
ſenſibilia ſunt: imaginationeꝫ a ſenſu decernere q̄ppe q̄
tūc ab ope ſenſus ceſſet: imaginatio nō ceſſet. At quō ſen
ſilia ita aſſiſtūt: vt ſenſuꝫ ⁊ imaginationē ſimul pellāt pro
uocētqꝫ: tūc difficile ē facultates illas internoſcere: quo
niam vtraqꝫ circa idē genus ⁊ eodē tpe abſolui ⁊ verſari
videntur. An neqꝫ tum quoqꝫ idem genus: neqꝫ idem tē
pus: neqꝫ eadē ratio eſt: q̄bus ſenſus ⁊ quibus imaginatio
vtaꝛ: primū qualitas: q̄ ſenſum extimulat exterius habeꝛ
at q̄ imaginationē interius. Que eniꝫ accepta ⁊ cōprehē
ſa ſenſibꝰ ſunt: eoꝝ ſpectris ⁊ ſimulachris imaginatio ex
citaꝛ: ita ſit vt queadmodū ſenſile cōperat ad ſenſum: ita
actio ſenſus imaginationi reſpōdeat. Quia vō plurimuꝫ
ſit vt ſenſu ⁊ imaginatione ſimul vtamur: tunc differētia
vtriuſqꝫ potētie non admodū cōſpicua eſſe pōt. Veruꝫ vt
dixi inter ſenſum ⁊ imaginationē clariſſimū interſtitiū ē:
quō ſenſus officio ſuo functus prior deponit: q̄d ex more
plurimo agiꝛ: imaginatiōe adhuc vigēte ꝑſeuerāteqꝫ: quo
q̄dē tpe veſtigiū rei ſenſilis cōceptū foris ⁊ hauſtū a ſenſu
ſuū imaginatiōi ſubiectū efficiꝛ: q̄d quemadmodū fiat de
imagīe hac capiamꝰ. Licet exēplū fingamꝰ anulū eē: q̄ ef
figiē ſuā in cera penitiſſime id eſt imitus adigat ⁊ aduſqꝫ
fundū expāgat: deinde a cera ita prorſus intime effigiata
obſignari ambiētē obductūqꝫ aereꝫ: mox remota cera et
anulo: īpreſſionē ⁊ ſugillatiōeꝫ in aere ſolā relinq. Refe
ramꝰ hoc in ſenſuꝫ ⁊ imaginatiōeꝫ. Sēſile ꝓ anulo ſit: vicē
cere ſenſus obtineat: imaginatio aeri ſuccedat. Ceteꝝ ſimi
tudo hec paſſiōes aiantiū cōtinet: aiantibus alio genere
pati cōtingit: nā hoꝝ paſſio: nō tā paſſio q̄ꝫ actus ⁊ abſolu
tio ē: ⁊ queadmodū ſenſus a ſēſilibus rebꝰ: ita imaginatio
q̄ in actu ſit a ſenſu ꝑficiꝛ. Differētiā porro vtriuſqꝫ poten
tie potiſſimū docēt ea aialia: q̄ quom iſtructa ſenſibꝰ ſint
tñ imaginādi ⁊ afformādi viſa ingenio carēt: vt vermes ⁊
muſce ⁊ cōplura generis eiuſdē: q̄ q̄ꝫq̄ꝫ a ſenſilibus moueꝛ
nō tñ retinēt notiōes aut ſpēs eas: q̄s ſentiēdo cōcipiunt:
ſed q̄cq̄d agūt: temere agūt: ⁊ caſu feruntꝛ nullis regenti
bus viſis: q̄ppe que in ijs manſitare: aut ſcrutari nō poſ
ſit. Proinde ſenſus illoꝝ ꝑ quaꝫ ſimilis ictui ꝑceleri eſt:
quē q̄s ſummo tenus ⁊ in trāſcurſu impegit: vnde nec cu
tis adliueſcat: nec vibices attollātur: in q̄bus exēplaria: ⁊
imagines reꝝ ſenſicꝰ latarum firmius ⁊ ſtabilius heſitāt.
His altera q̄daꝫ facultas ſupra ſenſum data eſt: in q̄ tanq̄ꝫ
in erario atqꝫ penu ad vſuꝫ promptuariū forme oīum re
rū locātur: q̄ꝫobrē imaginatio: neqꝫ ſine ſenſu adeſſe pōt:
neqꝫ vſare agitareqꝫ alias res: q̄ꝫ q̄ ꝑtinere videāꝛ ad ſēſū
Quꝫ ſi iteriꝫ ad itelligibilia quoqꝫ vſuꝫ ſui accōmodat: hoc
ei illatenus cōtingit: q̄tenus ⁊ ſenſui: a quo intellectualia
ortū ꝓgreſſioneqꝫ habēt. Itaqꝫ vt cera īpreſſionē ſimul
recipit ⁊ retētat: tm̄ diuerſis cauſis: recipit: q̄ nō rigēs pu
gnāſue eſt: ſed cedēs lētaqꝫ ⁊ in oēm effigieꝫ tenera reten
tat: q̄a preter hoc etiā firmā ⁊ ſtabilē habet cōpactionē: ita
⁊ aīa ſenſibiles formas a q̄bus moueꝛ ⁊ quaſi exculpitur
recipit ⁊ cōſeruat: ſed recipit: q̄a compos eſt ſentiendi ea
a quibus moueꝛ: cōſeruat: q̄a vim habet imaginādi ea q̄
ſenſit. Certū aūt illud eſt: quotiēs ſenſus ī ſenſile agi id eſt
quotiēs ſenſus in actu eſt ⁊ incūbit in ſenſilē: totiēs quoqꝫ
in idē ſenſile imaginationē moueri: neqꝫ enim digreſſis
rebus aut ſublatis imaginatio tueri ⁊ cuſtodire veſtigia
earū poſſet: niſi cognoſceret ⁊ ꝑciperet ea: quoꝝ ſibi cu
ſtodia eſſet concredita.

¶ Imaginatiōes quot modis ⁊ cur ſint falſe. Item cur di
catur phantaſia. Item abſolutio definitionis eius. Item
cur animalia maiore ex parte viſis et imaginatione du
cantur. Cap. xv.

Ane quecūqꝫ animantia imaginationem ⁊ viſa 106
participant: quibus interduꝫ integris ⁊ incorru
ptis: interdum diſtortis ⁊ deprauatis vtuntur:
neceſſe eſt vt ab his fere actiones ſuas ⁊ mores
gubernēt. Plane oīs imaginatio ſiue recta ſiue contra
ria ſit tota pēdet a ſenſu: cū quo ſemꝑ incedit: ac pedē pa
riter ponit: vt ſeu verus rectuſqꝫ ſit: ſeu cōtra mēdax ⁊ fal
ſus cōtinuo ſe eidē ſecte imaginatio addicat. Ergo quem
admodū ſenſus ꝓprioꝝ ſenſiliū: aut ſemꝑ verꝰ ē: aut rarē
ter falſus. Cōtra in ijs que ſubiecta ſenſilibus ꝓprijs exi
ſtūt: hoc eſt quoꝝ accidētia illa ſunt facile decipi ſolet: naꝫ

candidum atrumve eē hominem qui accedit integre pro
beqꝫ iudicamus:ſed ſi audiamus etiam Socratē dicere.
Facile ē vt decipi ⁊ errare poſſimꝰ. Jn cōibus itē ſenſilibꝰ
q̄ appēſa ⁊ annexa ſūt proprijs:motu:magnitudine:figu-
ra:numero falli ſolemꝰ: quom de eo qđ ad plures ſenſus
ꝑtinet vno ſenſu iudiciū ꝑcipites ferimꝰ. Eodē mō imagi
natio ſenſiliū propriorū p̄ſente ⁊ agēte ſenſu vera icorru
ptaqꝫ ē. De ſubiectis ⁊ cōmunibꝰ adiūcto pariter ⁊ abiun
cto ſenſu decipit̄:nā ſi ſenſus adiūctꝰ deerrat:neceſſario ⁊
imagines vacillāt. At quom abiūctus ſenſus eſt:tūc quo
qꝫ:ſed impēſe:ac facillime imaginatio labit̄:qa rerū veſti
gia non conſeruat:ꝑinde qualia excipit. Q̄z qdē tūc maxi
me accidere moris ē:quom e longinquo ſenſiliū generū
imagines ad oculū egerrime deferunt̄:ab ijſqꝫ ceu cōfu-
tatur ⁊ nubiculat̄ aſpectꝰ. Si igit̄ iam cōſtat imaginatio-
nē eſſe quādam potētiam aīe:ſi itē rōne demonſtratū eſt:
nullā eē de ijs viribus quas ſupra recurrimus:reſtat defi
nitionē eiꝰ talē afferre poſſimus. Jmaginatio ē motꝰ aīe:
191 quē ſenſus in actu poſitus creat. Ceterū quoniā viſus ſen
ſuum oīm acerrimꝰ preſtantiſſimuſqꝫ eſt: inde imagina-
tio viſi ⁊ viſionis nomē accepit:⁊ phantaſia dicta ex ar-
gumento lucis:ſine qua cerni ⁊ videri non pōt. Jllud vō
qđ paulo antehac dixi:iterꝫ dicā:aīaliū vitā actiōeſqꝫ ma-
gna ex parte viſis regi:ꝓpterea ꝙ in ijs imagines diu he
ſitant:⁊ ſimillime perpetuis ſenſibꝰ ſunt. Jn hoc tamē di
ſtinctio illa ſuccedit: ꝙ alia viſis dicunt̄:qa nullā vim ſu-
periorē hac habeāt:vt bruta:alia qđ plerūqꝫ accidit:vt no
biliorē potētiam:aut morbus intercipiat:aut ſonus ipedi
at:neceiſe eſt imaginationem ſequantur:vt homīes. Sed
quid ſit imaginatio:⁊ q̄obrem animalibus data: affatim
expoſitum cenſeo.

De intellectu potentie qui vt ſenſus a ſenſilibus:ita ipſe ab intelligibilibus patitur:nec vllam propriam formam obtinet. Cap. xvj.

1 Eparte vō aīe qua vtimur tūc quom aliqd cōte-
d plamur:cōſultamus:decernimꝰ: ſiue loco diſclu
ſa eſt:vt Plato putabat:q rōnem in capite:iram
i pectore:cupiditatē ſubter ꝑcordia in epate col-
locauit:ſiue loco qdē a ceteris viribꝰ aīe ſeparata non eſt
ſed rōne dūtaxat:neceſſariū videt̄:vt hac parte de natura
eius tota diligēter: diſqſiteqꝫ exequamur:tū quenā diffe-
rētia inter hanc ⁊ reliquas facultates preſertim imagina
tionē ꝓbanda conſtituēdaqꝫ ſit:tū illud per ſe accuratiſſi-
me quēadmodū intellectio cōſtet ⁊ abſoluat̄. Si igit̄ ſen-
tire ⁊ intelligere in eo affinia ſunt:vt vtroqꝫ genere aīa co
gnoſcere ⁊ iudicare dicat̄:qđ ⁊ retro explicauimus:maxi
me neceſſariū ē:quēadmodū a ſenſilibus generibus ſen-
ſum:ita ⁊ intellectū ab itelligibilibus pelli patiqꝫ dicere.
Paſſionē vō intellectu accipe oportet vti in ſenſu accepi
mus:nam verius dixeris intellectum perfici ⁊ abſolui q̄ꝫ
pati:quotiēs de potētia in actū effertur. Porro intellectū
de potētia ad actū cōmeare nihil apertiꝰ: quomodo neqꝫ
ſemꝑ neqꝫ idē intelligere videamur:ſed aliud alias. Atqꝫ
hoc iam argumēto ē intellectū talem iure intellectū pote-
ſtatis vocari:neqꝫ enim fieri poſſet:vt de actu in actū qua
ſi migrationem ⁊ tranſitū feceri:niſi ſubeſſet potētia:qua
2 tam differētes actꝰ crearent̄ conciperent̄qꝫ. Primū itaqꝫ
oportet ipatibilē intellectū eē:quod propria paſſione de-
ſcribimus:deinde neceſſe eſt: vt peculiarē qdem nullam
formā obtineat:ſed vt omniū formarū compos capaxqꝫ
ſit:ita:vt q̄ꝫuis poteſtate oīa referat: non tamen ſimplici-
3 ter abſoluteqꝫ oīa ſit. Tertiū adijcimus:vt ſenſus ſe ad ſen
ſilia habet:ita ſe ad intelligibilia intellectū habere:⁊ quē-
admodū ſenſus nihil eſt actu eorū q̄ ſentiant̄:ita itellectū
nihil eſſe actu eorꝫ q̄ intelligant̄. Neceſſariū itaqꝫ eſt:qūo
oīa intelligat intellectus:vt oīa q̄ꝫ potētia ſit:hoc ē vt nul-
4 lā ſpeciē certā aut precipuā habeat. Recte igit̄ Anaxago.
q̄ſi ſōniabūdus de itellectu vr̄ ſenſiſſe:qūo illū ſimplicem
ſincerꝫ intēꝑatūqꝫ diceret ⁊ ad oīm rerꝫ q̄s cognoſceret nā
cōmunicatuqꝫ alienū:ita eniꝫ fieri vt q̄ꝫ facillime oīa intel
lectu comprehēdant̄ ſi nulla familiaris forma geminaqꝫ
habeat̄:q̄ aditū ceteris formis tanq̄ꝫ peregrinis ⁊ aduen
titijs precludat. Q̄ꝫobrē qūo intellectus nulā formā vt di 5
eſt eius natura hoc ſolo deſcribat̄:ꝙ idoneus:compos:te
nerqꝫ ſit recipiendis iuxta oībus formis. Jta intellectꝰ is
quo ſapit ⁊ intelligit aīus:nō is quo aliqn̄ ꝑ imaginatiōe
ꝑ trāſlationē abutimur eorū generꝫ q̄ cognoſcit nihil actu
continet anteq̄ꝫ cognoſcat.

Jntellectū neqꝫ corpus eſſe:neqꝫ corpore pro inſtrumēto vti. Jtem intellectum eſſe locum ⁊ conceptaculum formarum. Cap. xvij. 6

Uo euenit vt diſſentaneū ſit putare intellectum
q cōfundi:aut admiſceri cū corpore:qa corpus ſit
oportet qđ cū corpore admiſcet̄. Jtē ſi intellectꝰ
corpus eēt neceſſario aliqs actꝰ foret ⁊ formā ſui
generis aliquā preferret. Ceterꝫ neqꝫ vtit̄ corpore vt iſtru 7
mēto:quēadmodū ſenſus vtunt̄:alioqn afficeret̄ qualita-
tibus ⁊ affectiōibus inſtrumēti:q̄ qđ ſemꝑ hererēt:conti-
cteqꝫ cū actiōibus eius oībus hererēt:ipedimēto eēnt ne
reliq̄ genera cōciperet. Cuiꝰ qdem rei exēplū in ſēſu ꝑſpi
cuū eſt:q̄ꝫuis eni ſenſus nō ſit corpus:qa tn̄ ſedibꝰ ⁊ iſtru-
mētis corporis vtit̄:eiſdē q̄litatibus qbus inſtrumēta affi
ciunt̄:afficit̄. Atqꝫ hoc quoqꝫ in ſenſorijs oībus argumē
to vno ꝓbat̄:ꝙ cū vehemēs ſenſile:verbi gratia:demens
aliqs ſtrepitu auditu icit:aut nimiꝰ ſplēdor oculos acceſſit
aut qđ graue olēs accidit naribꝰ:remiſſi preterea ⁊ modi
ci ſonores:colores:odores ꝑſentiri nō poſſunt: qa obſeſ-
ſus obtētuſqꝫ maiore vi ſenſus: ꝑindeqꝫ occupatꝰ totus
nouū hoſpitē nō pōt admittere ſed excludit. Cōtra intel-
lectus ſiqd excellētius cōmentatus cōtēplatuſqꝫ eſt: non
ideo minus: aut deterius hūiliora ⁊ inferiora cognoſcit:
ſed probius ⁊ meliꝰ:ita fit vt ſenſus ſine corpore abſolui ⁊
exerceri nō poſſit: intellectꝰ ab omni corpore abſtractus
adiūctuſqꝫ habeat̄. Recte igit̄ autumāt q dicūt aīam eē lo
cū ⁊ coceptaculū ſpecierꝫ etiā ſi minꝰ proprie loq de cōce-
ptaculo ⁊ loco vident̄:nec tn̄ id de anima vniuerſa accipi
pōt:ſed de duabꝰ tm̄ poteſtatibꝰ eiꝰ ⁊ partibꝰ intellectuali
videlicet ⁊ ſenſuali. Qūo vō aīa locꝰ dr̄:nō is locꝰ ſignifi-
cat̄ q nos ambiat cōplectat̄qꝫ:ſed ex ea tranſlatiōe indica
ri volumꝰ aīam quodā pacto euadere ⁊ fieri illa ipſa que
intelligit ⁊ que ſentit.

Quēadmodū intellectꝰ poſſit:⁊ qn̄ incipiat perfici: ⁊ ſe ipſum agnoſcere. Cap. xviij.

Tqꝫ hic qdem intellectus q potentia defimt̄ ⁊ pri 8
a mo ortu paruulis contingit. Quomodo aūt pro
gredientibꝰ etatibꝰ paulū ijs firmitatis acceſſerit
tū via ſenſuū ⁊ viſionū ope:multaqꝫ adeo huius
generis exercitatione vniuerſales notiones agnoſcunt:
⁊ ſimilitudinem in diſſimilibus colligūt:⁊ idem in diffe-
rentibus diſcretiſqꝫ contemplant̄:quo tempore animus
intellectuſqꝫ abſolutior ⁊ perfectior redditur. Nec abſi-
milis homini gnaro ⁊ ſcienti efficitur: q ea que a mathe-
maticis theoremata id eſt ſpeculamina appellantur ſimu
latqꝫ perdidicit:de cetero ipſe ſua ſponte ⁊ citra docentem
quecūqꝫ ei collibitum fuīt commentat̄. Q̄ꝫuis aūt intelle
ctus hoc genere confirmatꝰ adhuc quoqꝫ poteſtatem an-
nexam gerat:non tamē eodē modo:quo anteq̄ꝫ aut inue-
niret a ſe:aut aliude condiſceret:ſed quom proceſſit vt di
xi habitus ei qdam quaſi allinit̄ q ante nō aderat: qualis
eſt viſus:quo idoneus promptuſqꝫ ſit ſimilia ⁊ diſſimilia
peruidere:eadem ⁊ diuerſa percipere: conſentanea ⁊ diſ-
ſentanea ſpeculari:atqꝫ:tunc demum ſeſe agnoſcere ⁊ in
telligere incipit. Quom eniꝫ nihil aliud intellectus ſit q̄ꝫ
ipſa plane intelligibilia ⁊ ipſe notiones:neceſſe eſt ſimul
idem cū ijs factus eſt:que intelligit:vt tūc ⁊ ſeipſum intel
ligat. Quom igitur habitum ſolū tanet tūc ipſa intelligi-
bilia eſt:ſed iacentia ⁊ depoſita. Quomodo vō in actum

UVA. BHSC. IyR_086_3

extrahiꝼ:tũc perinde iure equo cũ ipſa re intellecta ince
dit eoqʒ ⁊ ipſum ſe merito agnoſcit:eteniʒ ipſe illa eſt que
intelligunꝼ a ſe:quẽadmodũqʒ Geometria nihil aliud eſt
ꝙ̃ ipſa illa theoremata:q̃ in geometria tractanꝼ ita intelle
ctus nihil aliud ẽ:ꝙ̃ ipſe res q̃ ab itellectu noſcunꝼ. Pre
terea vſqʒ eodẽ geſcit:ac reſidet habitus: geſcũt ⁊ theore
mata:ſimul ṽo excitaꝼ:expgiturqʒ ⁊ ad actũ ꝓcedit: tunc
Geometria circa vnũ aliqd theorema verſaꝼ:⁊ efficiꝼ idẽ
illi qͦ agitat:nam ſciẽtia hui⁹ qͦ eſt duobus rectis trian
gulũ paris habere ⁊ theorema eſt:⁊ rõ ꝑ quã paris habe
re triangulũ demõſtraꝼ. Ita intellectus quom ocioſus ẽ:
habitũ dr̃ ꝑ̃mere notionũ ⁊ itellibiliũ generũ. Quom ṽo
notionẽ aliquã verſat actu: tũc idẽ cũ notione illa euade
re dicitur:ideoqʒ quotiens hanc intelligit ipſuʒ ſe quoqʒ
intelligat eſt neceſſe.

¶ In rebus materialibus aliud eſſe res ipſas:aliud reruʒ
eſſentiã:⁊ quẽadmodũ intellectus vtrũqʒ intelligat ꝑ ſimi
tudinẽ ad lineã rectã ⁊ flexam. Cap.xix.

Oſtq̃ ⁊ imaginatiõis ⁊ intellectus nature a no
bis expoſite ſunt:reliquũ videꝼ vt videam⁹:que
nam differẽtia vtrãqʒ virtutẽ ſciſcẽda cõſtituen
daqʒ ſit. Primũ illud ſciendũ aliud eſſe aquam
ipſam:aliud eſſentiã aque. Hoc eſt verbũ ex verbo qͦ ſuũ
ſit aque eſſe. Aqua enim eſt id qͦ vſurpaꝼ ſenſu ex mate
ria ⁊ forma concretũ eſſe:aqua forma ipſa aque ⁊ rõ eſt ꝑ
quã eſt aqua. Una queqʒ enim res deſcriptionẽ ſuã nõ de
materia:ſed de forma nãciſciꝼ. Pari pacto ſentiẽdũ de ar
tificioſis eſt:vt aliud ſint edes ipſe aliud eſſe edibus ſuũ:
aliud ſtatua: aliud eſſe ſuum id eſt eſſentia ſtatue. Edes
ſũt figura ipſa cũ lateribus lignis:tegulis:ſcãdulis. Eſſẽ
tia edium forma ipſa ⁊ ſtructura talis eſt. Itẽ ſtatua eſt fi
gura cũ ebore:aut ligno:aut ere. Eſſentia ſtatue eſt forma
⁊ ſpecies ſtatue:non tamẽ hoc perpetuũ. Sunt enim res
quarũ eſſentie idẽ qͦ ipſe res ſunt: idẽ enim ⁊ pũctus eſt
⁊ pũcto eſſe:qͦ qdem oĩbus in ſimplicibus ⁊ materia ca
rẽtibus ſtatuendũ eſt. Qꝫ horũ rõ ꝓpter quã ſunt ⁊ forma
per quã ſunt a natura eoꝝ vniuerſa nõ diſcrepat. Hec ita
quom ſint ſi formã materie annexã ⁊ coniunctã ſcrutaris
hoc eſt frigidũ humidũ cũ ipſa materia vt aquam totam:
cuius ratio ⁊ cõſtitutio materie iugata aqua ipſa eſt:ſi ae
rem:ſi terrã ſi carnẽ vniuerſam id eſt cõſortiũ materie et
10 forme veſtigas: ſufficit ſola vis ſenſus. Et multo magis
eius comes aſſeclaqʒ imaginatio. Si ṽo eſſentiam ipſam
aut aque:aut carnis exploras:alia facultas aĩe adhibẽda
intẽdendaqʒ eſt:aut q̃ alio ſe genere formaqʒ habeat:nam
illud magis putandũ eſt quẽadmodũ cauſe ſunt cur vna
potẽtia ſit q̃ dulce a ruſſo ⁊ flauo diſpeſcat: ita neceſſario
vnã eſſe vim animi:q̃ iudicet aliud eſſe ipſas res:aliud re
rũ eſſentiaʒ:atqʒ ita vtrũqʒ vna cognoſcat:ſed q̃ tamẽ ali
ter:atqʒ aliter ſe habeat:verbi gratia:ad aquã vniuerſam
que intellectui noſcẽda ſit:viſa ⁊ imaginationem oportet
adiũgere ad eſſentiam ṽo ſolã eius cõſpectãdam nullas
ſuppetias requirit:ſed ipſe ſibi intellectus ſupereſſe põt:
quẽadmodũ igitur lineã attenſam ⁊ flexam dicere eadem
poſſis:ꝙ̃ꝙ̃ aliter hoc ꝙ̃ illo mõ ſe habet:ita ⁊ intellectus
poteſt vnus ⁊ idẽ ſtatui:q cõcreta ⁊ cõpoſita:item qui for
mas ⁊ ſpecies meras percipiat:ꝙ̃obrem ⁊ aſſimilis reb⁹
ſit:quas cognoſcit cõpoſitus : ſi cõpoſitas:ſimplex:ſi ſim
plices formas id eſt a materia ſeorſum intelligit:ita inter
dum linee directe interdũ arcuate confertur. Sane Pla
to actiones intellectus circulis primũ recto: mox circina
to recurrẽtiqʒ interius comparat Ariſtoteles linee expli
cate:⁊ replicate:ſiue porrecte ⁊ curuate:ac curuate qdem
iccirco:q a quõ intellectus materiã ⁊ formã iunctum id eſt
qͦ cõcretũ ⁊ conditũ eſt cõprehẽdit:tũ q̃ſi germinari ⁊ du
plicari videꝼ acceſſu phãtaſmatũ ⁊ viſorũ: quorũ opam
vſumqʒ in vna ea functione deſiderat.

¶ In mathematicis aliud eẽ rẽ:aliud eſſentiã rei ⁊ quẽad
modũ ab intellectu noſcantur. Cap.xx.

Ed ⁊ in ijs que per ſequeſtrationẽ ⁊ preciſioneʒ 11
a materia deſcribunꝼ: qualia ſunt mathematica
Idẽ diſcrimẽ qͦ in naturalibus quoqʒ perficiꝼ.
Eſt enim aliud rectũ:aliud ſua recto eſſentia:nã
rectũ ſine continuo eẽ non poteſt:quẽadmodũ neqʒ ſim⁹
ſine naſo neqʒ valgus ſine ſuris:ꝓpterea ꝙ cõtinuitas re
ctitudini ceu ſtragula ⁊ lectiſterniũ ſubijciꝼ. At eẽ recto ẽ
ratio ipſa recti:⁊ per quam illud eſt rectũ: de vtroqʒ intel
lect⁹ enũtiaꝼ vtrũqʒ cognoſcit. Quom dico vtrũqʒ:intelli
go tũ id totũ qͦ ex ſubiecto id eſt ex cõtinuo ⁊ ex forma cõ
poniꝼ: tũ formam ipſam ſeparatam: nec tamẽ vtrũqʒ ꝑci
pit vno reſpectu habituve:ſed alterũ tanq̃ ſimplex:alte
rum tanq̃ compoſituʒ. Qꝫobrem etiam ſi materiam que
ſenſilibus corporibus ſubijciꝼ diuerſam putes ab ea que
mathematicis ſubſita eſt:nihilominus differẽtia ea tene
bitur vt in ijs quoqʒ actiones intellectus alias ſimplices:
alias compoſiuſculas ⁊ cõcretiuſculas haberi neceſſe ſit.
Ac corporibus quideʒ noſcitandis ſine dubio opus ei eſt
procuratione atqʒ auxilio ſenſus:nõ enim iudicare ſolus
poteſt quid aqua:qd caro ſit niſi ope atqʒ opera ſenſuuʒ
adiuuetur. Triangulũ ṽo ⁊ rectam ⁊ curuaʒ aliquanto fa
cilius percipit:ſibiqʒ in id munus fere ſufficit: quoniam
eodẽ genere materiam a contemplatione ſua reijcit:quo
ipſe res abiũcte materia ſunt. Quomodo ergo mathema
tica nõ re ab ſe:ſed ſola rõne a materia abiũganꝼ: neceſſe
eſt intellectus quoqʒ cõtẽplandis ijs materiaʒ nõ reuera
ſed ſola ratione ⁊ cogitatione precidat.

¶ Anaxagoram imperfecte de intellectu dixiſſe. Item pa
riter patiaꝼ. Itẽ intellectũ ceu nudã tabulã eẽ. Cap.xxi.

Eteruʒ Anaxagoras partim recte de animo par 12
tim non recte diſſeruit. Illud recte qͦ intellectũ
ſimplicem eẽ ⁊ expertem materie arbitratus eſt.
Illud non recte qͦ nuſq̃ demõſtrauit quemad 13
modũ animus:qui tali natura preditus ferebatur intelli
geret ⁊ cognoſceret omnia:quandoquidẽ id erat neceſſe
oſtẽdere:quoniam ſi intelligeret proculdubio illatenus
pati ⁊ affici videbatur:nihil ṽo patitur quod non materi
am communẽ cum agente participet:vnde fit vt quodqʒ
a quoqʒ paſſim indiſcreteqʒ pati non poſſit: vt ſonora li
nea:ſed illa tantũmodo:quorũ communis ſubiecta mate
ria eſt. Atqʒ hec Anaxagoras nulla ſuarũ ſcriptionũ par 14
te digeſſit:a nobis aũt iteruʒ ſuggerẽda ſunt ea: que ſepe
monſtrauimus:ſi pati ſenſus proprie non dicũtur:quãto
impẽſius hoc ab intellectu remouẽdũ: reijciendumqʒ eſt
equidem ſenſus vſu inſtrumẽtorũ corporeũ abſoluitur:
in quo iaʒ neſcio quid commune habet cũ agẽte id eſt cũ
genere ſenſili:nam quomodo vtereꝼ opa corporis : egſſi
mũ etiam fuit vt moueretur a corpore. Intelletus contra
ꝙ poteſtate omnia intellecta ẽ:actu nullũ anteq̃ intelle
ctũ id ſit:longiſſime videꝼ abeſſe a paſſione ꝑ̃ſertim quo
modo nullam formã priuatim ſit adeptus. Uerũ quẽad
modũ in litterariora tabula: in qua nihil aſcriptũ : ſimul
litteras ⁊ elemẽta poſueris: iuſti⁹ ſit ꝑfectõeʒ ꝙ̃ paſſionẽ
hoc dicere:propterea ꝙ cũ ad hũc vſũ comparata inſtitu
taqʒ ſit:non hercules paſſa:ſed conſecuta finẽ ſuam ⁊ ex
ornationẽ videtur:ita intellectus non patitur:quom actu
intelligat: ſed conſumatur ⁊ excolitur potius ꝙ̃ obcau
ſam ⁊ minimus materie aſſeritur ⁊ ſimpliciſſim⁹ eẽ com
probatur. Nam ⁊ Ariſtoteles inqt intellect⁹ potẽtie pror
ſus nihil actu eſt : ſi aũt nihil actu eſt pati aut miſceri nul
lo modo poteſt:nam ad ſola ea que actu ſunt paſſio ⁊ mi
xtio pertinet. Fit ṽo intellectus de intellectu potẽtie intel
lectus actu:quo res ipſas intelligit: atqʒ tũc ſimul ⁊ intel
lectus ⁊ intelligibilis ẽ. Non ergo ab intelligibilibus pa
titur:ſed in ipſa intelligibilia quaſi tranſit. Sane intelle
ctus potẽtie videꝼ ſolũ ad animã hominis ꝑtinere vtpo
te qs vnus affectiones ſuas habeat:⁊ rationi ſubiectas: ⁊
ad rationẽ cui conſentiant ordinatas:quod non in reliqs
animalibus cernitur.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶ Cur idē intellectus ⁊ intellect⁹ ⁊ intelligibilis ſit: ⁊ cur
aſſiduitas cōtēplādi laborē ⁊ egritudinē afferat. Cap. xxij.

15 Erū illuc nūc aueo ſcire quo pacto aīus ſimul ⁊
v intellect⁹ ⁊ intelligibilis ſit: vtrū id rōne eadē: an
diuerſa cōtingat. i. vt intellect⁹ ⁊ ītelligibilis ha/
beat? Sed ſoluit in ijs q̄ carēt materia: idē ē ītelli
gēs ⁊ itellectū: qa idē ē ſcia ſpectātia: ⁊ id qđ in ea ſpectat
⁊ ſcit: in ijs v̄o formis: ad q̄s materia ptinet: aliud ītelligi/
bile ē: aliud id qđ ītelligit: ꝓpterea ꝙ ſpēs ⁊ forme mālēs
ex ſua natura ītellecte nō ſūt: ſed intellect⁹ q̄ſi detracta et
exuta materia ītelligibiles facit: q̄uo ante nō actu ſed po/
tētia ītelligibiles haberēt: nā q̄ꝙ̄ iepte nō ſint vt poſſint
intelligi: nō tm̄ nā ipſa illarū ītelligibilis ꝑ ſe ē. Prohinc
merito euenit vt illa nō intelligāt: ſed itelligant tm̄: at ītel
lectus potētie queādmodū ē potētia intellect⁹: ita ⁊ ītelli
16 gibilis potētia eſt. Qobrē nō ſemꝑ intelligit: imo v̄o aſſi/
duitate nimia videt egreſſere laceſſereq̄: cui⁹ culpā hꝫ
potētia illa q̄ ſubeſt: īheretq̄ ītellectui. Quapropter nec
ſemꝑ ītelligibilis ē: ſed tūc ſolū quō ſibi notiōes multas
quaſi copias ⁊ ſuppetias ad cōmentādū ſpeculādūq̄ cō/
parauit. Q ſi ali⁹ ītellect⁹ habet: cui nulla potētia inexa
ſit: vtiq̄ illū ſemꝑ ⁊ intellectū ⁊ intelligibilē eſſe neceſſe ē
de quo iam ipſe videtur vt diſputandū ſit alio orſu.

¶ De intellectu agēte qui neceſſarius ſit ad perficiendū
intellectum potentie. Cap. xxiij.

17 Uecūq̄ natura gignunt potētiā initijs obtinent
q ꝑfectionē poſterius ferūt: neq̄ enī cōtēta habili
tate ſola ⁊ potētia ſūt. Aliogn natura potētiā illā
rebus temere ⁊ fortuito addidiſſet niſi aliqs act⁹
ex ea cōſecuturus eſſet. Eadē rōne humana aīa nō ſolū
eo dignitatis ⁊ nobilitatis ꝓceſſit: vt ītellectū potētie ſor
tiret: q ad ferēdā intelligētiā aptus accōmodatuſq̄ eſſet:
ſed etiā vſq̄ eo vt accōmodatōis hui⁹ finē ⁊ abſolutionē
idipiſceret: cui⁹ gratia ita accōmodata īſtituta ꝑparataq̄
videbat. Neceſſariū itaq̄ eſt intellectū potētie ꝑfici ⁊ ab/
ſolui: nihil a ſeipſo abſoluit: ab alio igit: duas ergo diffe/
rentias eē humani animi neceſſe ē intellectū potētie ⁊ ītel
lectū agētē: hic priorē illū q̄ſi adortus amplexuſq̄: primū
q̄ſi educit in lucē e tenebris ⁊ in actu cōſtituit: deinde ha/
bitū in eo quēdā afformat: in quo vniuerſales rerū notio/
nes ⁊ ſcie collocant: nā queādmodū neq̄ rude ſexū: neq̄
īpolitū es: quorū alterū domus potētia ē: alterū ſtatua: aut
hoc accipere formā domus pōt: aut illud ſtatue: niſi ars
materias illas: q̄ ad domū ⁊ ſtatuā cōparate ſunt fingat ⁊
formā artificioſam īponat: atq̄ ita demū ꝯſiſtat domus ⁊
ſtatua: ita intellectū potētie ab altero intellectu ꝑfici opor
tet: q ꝙ ipſe ꝑfect⁹ ē ⁊ in actu ſemꝑ: nulli potētie affinis cō
ſorſue: ꝑparatōē illā intellectui ad intelligēdū adiūctā
ad inſtar artis excitet excolatq̄ habitū ⁊ ſciētiā rerū abſol
uat. Atq̄ hic intellect⁹ ſeparat⁹ ⁊ īpatibilis īpermixtuſq̄
eēt. Intellect⁹ aūt poteſtatis: q̄uis eadē fere: qua ītellect⁹
agēs dignitate autoritateq̄ polleat: qa tn̄ aliquāto cōiūctī
or addictiorq̄ humane aīe ē: videt ſocietate hac nobilita
tis ſue nō nihil diſpendij: detrimentiq̄ facere.

¶ Intellectū agentē facere vt res materiales ītelligibiles
intelligant actu. Itē quo mō ⁊ qn̄ intellectus poteſtatis
agat ope intellectus agentis. Cap. xxiiij.

18 Uemadmodū itaq̄ lumē qūo oculos ⁊ colores
q accedit: nō mō viſui ſed coloribus etiā actū pre/
bet: ita ītellectus agēs: qūo ītellectū potētie agi/
tat: nō ſolū intellectui actū miniſtrat: ſed ⁊ res q̄
potētie ītellecte ſunt facit: vt in eo ītellecte ſunt facit: vt in
eo intellecte ſint actu: atq̄ he ſunt forme materiales ⁊ no
tiones cōes de ſingularibus ſenſibus collecte. Has intel
lectus potētie neq̄ pōt ꝑ ſe diſtinguere: neq̄ ex vna earū
trāſitionē incogitationē alterius facere: neq̄ cōponere:
ſed illas a ſenſibus ⁊ imaginatōe acceptas ⁊ materia exu
tas in memoria tanq̄ in prōptuario theſauros ſuos cuſto
dit: deinde ingruēte intellectus agētis luce ⁊ maſſā illā
notionū atq̄ ſyluā intrante verſanteq̄ efficit: vt vn⁹ cū
illo euadat: atq̄ ita libero diſcurſu poſſit cōponere diui/
dere circūſpicere: ꝯſiderare: incognoſcere ſingula: ergo
qualis eſt artis ad ſuā materiā cōparatio: talis eſt intelle/
ctus agentis ad intellectū potētie probanda.

¶ Intellectū agentē haberi ꝯiunctū cū itellectu potētie: ⁊
quare ⁊ quotiens collibitū eſt ſpeculari poſſimus. Item
intellectū agentē eſſe ad ſimilē deo ⁊ nobiliorem intelle/
ctu potentie.
Cap. xxv.

Tez hic oīa facit: ille ſit oīa: ex quo ſeq̄t vt in nr̄a 19
i ptāte ſit ītelligere ⁊ ſpeculari quō volum⁹: quia
intellectus agēs nō queādmodū ars ſeorſum a
ſua materia ē: ſed totus ītellectui potētie ītextus
īmerſuſq̄ habet: ſinge excuſſorē in aere: aut in ferro eſſe:
nō extrinſecus: nōne peruadet penetrabitq̄ in materiā
vniuerſam? eodē mō ītellectus agens intellectui poteſta/
tis aſſiſtēs vnus cū illo tradit: ꝓpterea ꝙ vna res eſt: q̄ ex
materia ⁊ forma cōſiſtit: ⁊ tn̄ ꝑmixtio hec rōnes duas hꝫ.
Nā ⁊ materie rō eſt ꝑ quā aīa ſit oīa ⁊ rō abſolutōis ⁊ for/
me ꝑ quā facit oīa. Plane intellectus intelligendo quaſi
vertit ſe in ea q̄ intelligit: in quo iam ⁊ materiā videmus
id eſt multitudinē notionū: ⁊ artificē q notiōes illas arbi/
tratu ſuo diſponat ⁊ tractet. Eſt enim intellectus agēs ceu
architectus qdā: fabricatorq̄ notionū. Quapropter fere
videt ꝓximus imitatiōe deo: nā ⁊ deus quodāmō ipſe res
eſt ⁊ ad quēdā modū creator ⁊ opifex rerū. Preſtātior v̄o
cognoſcit intellectus ꝑte qua facit q̄ parte q̄ patit: nā oē
qđ agit preſtātius ⁊ ꝑcioſius ſua materia eſt. Porro qđ ⁊
ſupi⁹ dixi idē eſt ītellectus ⁊ intelligibilis: queādmodū
idē eſt ſcia ipſa actu cū eo qđ ſcit: nō tn̄ eadē rōne: ſed q̄te
nus intellectū poteſtatis amplectit intelligibilis eſt: qua/
tenus v̄o ipſemet agēs eſt dr̄ intellectus eſſe.

¶ Noie priorē eē intellectū poteſtatis q̄ agentē. Itē agen/
tem ſemper intelligere ⁊ ſine diſcurſu. Itē eternū ⁊ imor
talem eſſe. Item eius ſubſtantiam merum actum intelli/
gendi eſſe. Cap. xxvj.

N hoie ergo ꝑor q̄ agēs ītellect⁹ potētie habet 20
i nā oīs habilitas ꝑparatioq̄ prior tꝑe q̄ act⁹ cō/
tingit: nec tn̄ ſimplr̄ prior q̄uo neq̄ ꝑfecto ipſe/
ctū neq̄ actu potētia prior eē vnq̄ poſſit. Subſtā
tia aūt intellect⁹ agētis eſt act⁹: nō de potētia aliq̄ ꝑfectus
exutuſue: ſed ſuapte nā. Atq̄ hic intellect⁹ vt ſupius dixi
adiūctus īpatibilis īꝑmixtuſq̄ ē: ꝑinde ei⁹ īgeniū tale nō
eſt: vt interi ītelligat: interi ceſſet: nā hoc accidit ītellectui
agēti q̄ intellectui potētie iūgit. Q uō v̄o ſecū ipē eſt: quo
nā ei⁹ ſola ſpectat: q̄ nihil aliud ē q̄ act⁹ mer⁹: tū infatiga
bilis: īmortalis: etern⁹: ſemꝑ ītelligēs: ⁊ ſemꝑ intellectus
a ſe ē: nō alia re: aut ꝑ aliā: queādmodū cetera q̄ ītelligāt
⁊ q̄ intellectus habitu cōſtituto a materia diuellit: ⁊ intel
ligibiles facit: ſed ꝑ ſe intelligibilis eſt: ⁊ per ſuā nām hꝫ:
vt ⁊ intelligere ⁊ intelligi poſſit a ſeſe. In intellectu qdē
ptātis diuiſe ⁊ ſecte notiones ſunt: in eoq̄ varie tū artes:
tū noticie ⁊ ſciētie collocant. Cōtra in intellectu agente: ⁊
vt expſſius ac verius loq̄mur in intellectu q ſimplex act⁹
eſt: qn̄ ſubſtātia eius actu deſcribit: videt alia ratio ſtatuē
da lōge difficilior dictu ⁊ lōge etiā diuinior. Nec enī is ex
vno genere in aliud trāſit: neq̄ cōponit qcq̄ aut diuidit:
neq̄ diſcurſu vtit ad res noſcēdas: ſed cōprehēſiōe q̄dā
cū enī formas oīm rerū ſimul ꝯiungat: ſimul q̄ aggredit
cōplectit ⁊ intelligit oīa. Aliogn ſubſtātia ei⁹ definiri actu
ſolo nō poſſit: qđ tn̄ Ariſtoteles maxime affirmare ⁊ ꝑſua
dere ꝯtendit: nā ſi alternare aut mutare cogitatōes ⁊ act⁹
intelligendi poſſet: ita vt poſſunt: ⁊ vt ſolent ſcientes: ne/
ceſſarium eſſet eadem ſubſtantia intellectus agentis ma
nēte nihilominus abire act⁹ variariq̄. Ergo fateri opor
teret ſubſtantiam eius ab actu differre: cui aptiſſime Ari/
ſtoteles reclamat: atq̄ hoc etiā inter initia opis dixit: vbi
verba illa legunt conſiderare: amare: odiſſe intellectus
illius affectiones ſunt.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶Nominis eſſentiam eſſe intellectum agentem. Item a,
gentem indiuiſiliter intelligere: intellectum potentie di,
uiſiliter. Cap.xxvij.

Nos igit̃ vtriuſq3 intellectus copulatio ſum⁹. Si
ergo ita habẽt oĩa que ex actu ⁊ potẽtia conciliã
b tur: vt in ijs aliud ſit ipſa res: aliud eſſentia ſequi
tur vt aliud ego ſim: aliud eẽntia mea: ita vt ego
ſim is: q ex actu ⁊ ptãte cõſtituor: eẽntia mea ſit ſolus act⁹
im: q̃obrẽ eadẽ que cõſidero: hec etiã ſcribo ⁊ litteris mã
do. Scribit vͦ intellectus q ex ptãte cõponit̃: ſcribit in q̃
nõ tñ quaten⁹ ex ptãte cõſtat: ſed quaten⁹ intellect⁹ agens
eſt: quia illinc quaſi oĩs actio riuat̃ ⁊ ducit̃. Qz ſi intellect⁹
potẽtie nõ accipit indiuiſiliter ea: q̃ intellectus agẽs indi
uiſiliter tradit: nihil eſt qd̕ miremur qñ huius rei exẽplũ
illud exploratũ eſt: q affectiones corpoꝝ: candor: nigror:
⁊ eius generis cetere: q̃q̃ ppria rõne ⁊ ſuapte natura in
diuiſiles atq3 inſecabiles ſunt: in materiã tñ diuiſiliter et
ſecabiliter recipiunt̃: vt ergo redeamus vnde diſceſſim⁹:
quẽadmodũ aliud eſt aĩal: aliud ſuũ aĩali eẽ: ⁊ quẽadmo
dũ ſuũ animali eẽ ab ipſa depẽdet animalis anima: ita ali
ud ego ſu3: aliud mihi eẽ: ⁊ mea eẽntia. Hec aũt ab anima
puenit nõ quidẽ ſenſuali: qppe q̃ tanq̃ materia itellect⁹
potẽtie habeat̃. Neq3 itẽ ab ipſo intellectu potẽtie: vt q p
materia intellectus agẽtis ſit. Reſtat igit̃ vt ab intellectu
agẽte tm̃ eẽntia mea pficiſci: ac pẽdere dicat̃: ſolus eñi in
tellectus agẽs pprie ⁊ maxime cenſendus eſt forma: imo
vͦ forma formaꝝ. Inferiora aũt cetera mõ ſubiectoꝝ lo,
co: mõ formaꝝ habent̃. Sane ordo nature ⁊ pceſſu hic ẽ:
vt reſpectu inferioꝝ ſupioribus vice formaꝝ vtat̃: reſpe,
ctu ſupioꝝ inferiorib⁹ loco materie. Sũmã vͦ ⁊ ſupremã
formaꝝ itellectũ agẽtẽ cõſtituit: quo ſimulatq3 pgreſſa ẽ
receptui canit in eoq3 finẽ: quaſi extremã manũ imponit:
vtpote que nullã formã ſuperiorẽ aut nobiliorẽ haberet:
cui loco materie ſubiceret intellectũ agentem. q̃obrẽ nos
proprie animus ⁊ intellectus ſumus.

¶Ariſtotelẽ ſenſiſſe hoĩem eẽ intellectũ agentẽ. Itẽ qd ſit
intellectus patibilis: qui ⁊ corrũpitur ⁊ abolet̃ in nobis: ⁊
cur primo mortẽ recordemur. Cap.xxviij.

Ab hec Ariſtoteles nõ de nihilo addubitat q̃ob,
o rẽ accidat: vt quõ imortalis aĩus hoĩs ſit: q nihil
aliud eſt: q̃ eẽ hoĩ: tñ nemo recordari eaꝝ reru3
queat: q̃s iuita didicerit: tractauerit: chariſſimas
habuerit: efflicti amauerit. Hui⁹ q̃ſtiõis diſſolutio cõſen,
tanea erit ⁊ ijs q̃ pauloante: ⁊ ijs q̃ pridẽ iter initia dixim⁹.
Nemo igit̃ cõmeminit poſt mortẽ: qa tãetſi itellect⁹ agẽs
ipatibilis ſit: nec ipſe occidat: tñ intellect⁹ alius ĩ nobis cõ
tinet̃: q ⁊ patibilis ⁊ pticeps obitus eſt. Nã hic quali natu
ra ſit: ⁊ q̃ ab intellectu potẽtie differat: poſt docebimus.
Porro intellectũ patibilẽ ẽ vbi Ariſtoteles pmixtionẽ ⁊
cõe appellauerit: quo ea q̃ hic ſunt intelligimus: ⁊ cũ quo
illa ipſa intelligunt̃ a nobis: ad quẽ oĩa ea pertinẽt: ama,
re: odiſſe: meminiſſe. Nũc illð cõſtare põt Ariſtotelẽ nos
intellectũ agẽtẽ putaſſe: qd. n. aliud ĩnuit quom ita q̃rit ⁊
ſoluit? Ideo inquit non recordamur: quia intellectus a,
gens impatibilis eſt: intellectus vͦ qui patibilis dicitur
aboletur. Alioquin obuia ⁊ vulgata omnibus queſtio
eſt: preſertim vͦ haud diſſimulanter adeunda noſcitan,
daq3 ijs: qbus imortalis aĩus ſtatuit̃. q̃obrem. ſ. reꝝ: q̃s in
vita cognouimus: mortuis nobis ſtatim oĩs memoria de
leat̃: cur nemo ĩimicitias: nemo amicitias: a morte memi
nerit: iã cur nemo inumerabilib⁹ ſeculis ex ijs: quos deſy
derauim⁹ neceſſarijs ſuis ⁊ iuratiſſimis cõparuerit viſitatuſq3 ſit. Quo circa locũ hũc Ariſtoteles ⁊ pte hac ⁊ prio
volumine digniſſimũ explicatiõe diſcuſſiõeq3 cẽſuit. Pla
ne tũ hic: tũ ibi rõnes fere eaſdẽ cõmunit: qð vt q̃ conſpe
ctiſſimũ ſit: q̃q̃ mõ aptius loquit̃ verba illa in prio libro
poſita ſubijciemus nunc. Intelligere: inqt amare: odiſſe
affectiones cõtinẽtis nõ illius ſunt: quatenus ipſe ẽ. Qua
propter cõtinente corrupto neq3 meminit: neq3 amat: qa
nõ erãt illius hec: ſed cõmunis. i. pmixtionis qð iã perijt.
Intellectus aũt forte diuinius quiddã ⁊ impatibile. Hac
tenus ſunt: que in primo opis huius libro Ariſtoteles di
cit: hic vͦ habent̃ verba hec. In plenũ nõ intelligit tẽpo,
re: neq3 modo intelligit: modo ceſſat: ſeparatum vtiq3 eſt
quicqd hoc eſt: ⁊ ſolũ hoc imortale ⁊ ſempiternũ habent
Nõ recordamur aũt iccirco ab occaſu qa hic ipatibilis ẽ.
Intellectus vͦ: qui patibilis dicit̃ aboletur: ⁊ ſine hoc ni
hil intelligit. Cõferamus ergo verba hec cũ ſuperiorib⁹.
Dicit hic nõ itelligit tẽpore: hoc refert̃ ad illud intellige,
re ⁊ cognoſcere affectiões illius nõ ſunt. Eſt enim aliud
qð intelligit ⁊ ad qð pertinet non ſemper intelligere: ſed
tempore ⁊ aliquando. Item qð hic dicit ſeparatu3 vͦ eſt:
quicquid hoc eſt: ⁊ ſolum hoc immortale ⁊ ſempiternu3
habetur: reſpicit verba illa. Intellectus autem forte diui
nius quiddã eſt ⁊ impatibile. Item illud nõ recordamur
iccirco: qa hic ipatibilis eſt: intellectus vͦ patibilis abo,
letur: ⁊ ſine hoc nihil itelligit rẽſpõdet ad illud. Quapro,
pter continẽte corrupto: neq3 meminit: neq3 amat: qa nõ
erant illius hec: ſed cõmunis qð perierit.

¶De eodẽ ex qbus verbis aĩaduerti poſſit qd Ariſtoteles
de intellectu agẽte ſenſerit. Cap.xxix.

Clare ſatis per ſe reuicti ⁊ confutati videntur ij:
q qui Ariſtotelẽ quaſi accuſare audent: ceu hoc lo
co dubitauerit: nõ hoc quod modo nos dixim⁹:
expoſuimuſq3: ſed illud: q̃obrem non recorda,
mur earum rerũ quas intellectus agens ſecũ verſauit in
tellexitq3 anteq̃ conſtitutionẽ hominis accedat. Nonne
audiunt Ariſtotelem clara atq3 adeo exerta voce clamã,
tem: extincto cõmuni intellectum agentem: nec intellige
re poſſe: nec meminiſſe: quia hec affectiones illi⁹ nõ erãt
ſed eius cõmunis qð interijt. Quapropter et cum denuo
hic dicat: non recordamur iccirco: quia hic impatibilis
eſt: ac patibilis abolitioni obnoxius eſt: innuere videtur
hominem eẽ intellectum illum agentem ⁊ impatibilem.
Corrumpitur inquit: ⁊ intercidit cõmunio: vnde q̃q̃ im
mortales ſumus: tamen meminiſſe non poſſumus coru3
que ſimul cum intellectu mortali dicimus. Comparan,
da itaq3 ſunt ea que tum hic: tum ibi dicuntur: ⁊ nedum
confinia ſed cõſentientiſſima quoq3 ſibi reperientur. Ali
oquin ſi diligenter excuſſeris: perſpicuo docebunt: que,
nam ſuper ea re opinio Ariſtotelis fuerit adiungẽda ijs.
Uerba illa ſunt: q̃ altero ab hoc libro legunt̃: vt que huic
interpretationi noſtre de primo aſtipulentur. De intelle
ctu inquit ⁊ vi ea: que contemplat̃ ⁊ cogitat nondũ liquet
ſed videtur diuerſum id anime genus eſſe: ſolumq3 hoc
abſtrahi ⁊ ſeparari contingere tanq̃ ſcilicet ſempiternũ
a caduco. Erat vͦ equiſſimum: vt ea que in proximo li,
bro leuiter ⁊ dubitanter: attigerat accurratius hoc loco
ſumma operis parte diſcuteret. Ac ibi quidem queſitum
non hoc q̃obrem patibilis ⁊ corruptibilis intellectus nõ
recordetur actionum: que ad immortalem ⁊ impatibile3
pertinent: erat enim id conſpectius q̃ vt in eo dubitare
aliquis poſſet: quomodo nihil ſtultius ſit: q̃ rationẽ que,
rere: cur id quod occidere poteſt nõ recordetur actiones
eius quod nunq̃ occidit? Sed contra rationabiliter ĩ du
bium vocatur: cur is intellectus: qui neq3 pati: neq3 com
mori poteſt nõ recordetur: actionum earũ quas cũ intel,
lectu abolito cõmuni opera exercuit? Soluit hoc ibi Ari,
ſtoteles ad hunc modũ vt etiam ſupra dixi. Quo circa in
quit continẽte corrupto: neq3 meminiſſe neq3 amare po,
teſt: propterea q affectiones illius non erant: ſed eius
communis quod interijt obſoleuitq3. Hic quoq3 ad ean,
dem queſtionem ſic reſpondet. Non recordamur inquit:
quia hic impatibilis eſt: ac patibilis internitioni addict⁹
obſtrictuſq3 eſt: ⁊ ſine hoc nihil intelligit.

¶De eodem verba Theophraſti de coniunctione vtriuſ
q3 intellectus: ⁊ cur non ſemper intelligit: cur obliuiſci,
tur: cur fallitur. Cap.xxx.

UVA. BHSC. IyR_086_3

Odem modo ⁊ Theophraſtus videt̃ de intellectu agēte indubitaſſe in ijs libris: quibus locos tractat ab Ariſtotele ante tractatos. Si inq̄t illi potētia vt habitus eſt: aut congenitus ſit oportet: aut poſterius acceſſit. Si cōgenitus ſemꝑ: ergo ⁊ iam inde ab initio ꝓtinus moueret. Si poſterius acceſſit quo inſtrumēto aut quo genere abſolutio hec facta eē dicet̃? Videt̃ ergo tanq̄ȝ ingenitus: ſi incorruptus. Inherēs v̄o aut aſſiſtens quom ſit: cur nō ſemꝑ mouet? aut vnde obliuio ⁊ deceptio naſcitur: num de permixtione?

¶ Contra eos qui dicunt intellectum agentem eſſe deum aut ꝓpoſitiōes primas. Itē intellectū agentē eſſe ſpeciem anime ceu partem. Cap. xxxj.

Se v̄o illos hoc loco potiſſimuȝ taxemus reprehendamuſq;: qui ſm̄ Ariſtotelē putāt intellectū agentē: aut deū eē: aut ꝓpoſitiōes: ⁊ q̄ de ꝓpoſitionibus oriunt̃. Sane ij qui ꝓpoſitiones credunt ſurdiſſimis eē auribus vident̃: q̄uo vocē Ariſtotelis tam contentā illuſtrēq; exaudire nō poſſint. Intellectus inq̄t hoīs diuinus ⁊ impatibilis eſt: cuiꝰ ſubſtātia idē prorſus eſt qđ actus: iſq; imortalis ⁊ ſempiternus ⁊ ſeparatus eſt ſolus. Qui v̄o hec de deo ſuſpicant̃ dicta: nōne ipſi quoq; inceſſendi coarguēdiq; tarditatis ſunt: q̄ verba philoſophi: aut nō intelligere: aut certe negligere videantur. Quom enim ſtatuiſſet Ariſtoteles in omni natura alterū pro materia haberi: alterū ꝓ forma mouēte perficienteq; Neceſſe inq̄t eſt eaſdē differentias in aīa reperiri ⁊ talem aliquē intellectū adeſſe: qui pars anime rōnalis preſtantiſſima ſit. Atq; hoc quoq; ex illis verbis clariſſime innoteſcit: quorū paulotenus ante mētionē fecimus. De intellectu inq̄t ⁊ vi ea que cōmētatur contēplaturq;: nihil adhuc liquet: ſed videt̃ diuerſum aīe genus eē: ſolūq; id abiungi ⁊ ſeparari contingere tanq̄ȝ perpetuū a morticinio caducoq;. Nā ⁊ id: qđ philoſophus hic dicit: ſolū hoc ⁊ imortale ⁊ ſempiternū haberi: nō eſt huiuſmodi vt referri poſſit ad deuȝ: quō is nō mō deū imortalē ſtatuerit: ſed ⁊ poteſtates eas: que motū nature celeſtis intēperāt: quas i Metaphyſicis ꝓdidit vel numero. Q̄obrē cū ex oībus viribus anime imortalitatē huic vni tribuerit toto opere recte hoc loco dictū exiſtimo ſolū hoc imortale ⁊ ſempiternū haberi. Ex eiſdē verbis illud ſubinde colligi cōfirmariq; cupio Ariſtotelē opinatū fuiſſe intellectū agēteȝ: aut aliq̄d noſtri eē: aut plane nos ipſos. In totū ſi dicat ſolum hoc noſtri ſempiternū ⁊ imortalem eſſe ſibi conſentit. Si v̄o ſimpliciter hoc affirmet diſſētit: quom ipſe multis locis concedat complura eſſe alia: que natura immortali ſint predita.

¶ Queſtio an intellectus agens vnus in omnibus hominibus ſit: et cur ſolus homo: et intelligat et intelligatur ab alijs. Cap. xxxij.

Actenus fuit hec ſoluere nō ip̄endio arduū. Illud v̄o longe ſpiſſius ⁊ ſcrutinio etiā digniꝰ vtrū vnus intellectus agens ſit: an multi. Ac primuȝ quidē: ſi lucē: cui collatus cōparatuſq; eſt: reſpicias: obtinebit: vnū eſſe: q̄n ⁊ ſol vniuerſis vnus idē lucis ſplēdoriſq; largiat̃: ꝓindeq; vnus autor ⁊ principiū luminis ſit: vnde oīum animaliū oculi colluſtrant̃. Queadmoduȝ aūt luminis huius mundo publici incorruptio imortalitaſq; aſpectus ſingulorū animaliū nō pertingit: ita intellectꝰ agentis eternitas nihil pertinere ad ſingulos homines videtur. Jam v̄o ſi multi intellectus agentes inuehendi eſſent: ⁊ ad ſingulos intellectus potentie ſinguli agentes accōmodādi aſſociādiq; videren̄t: quonāmodo viciſſim offerrēt? Nam ſingularia que eadē ſpecie habētur: interſtinctione materie diſcernun̄t. Intellectus autē agentes ſi plures forent eadē ſpecie cōtineren̄t: tuȝ quia omniū eorū ſubſtātia definiret̃ actu: tum quia eadē genera cōſtitui oporteret: que ꝓmiſcue ab oībus vſurparētur cognoſcerent̃q;. Si eni nō eadē omnibus ſint futura: ſed diuerſa: qualiſnā obſecro iſthec ſorticio ⁊ diſtributio fuerit? quo itē pacto intellectus potētie oīa intelliget: niſi intellectus agēs: qui illū ad actū ꝓducit eatiȝ intelligat oīa. An primū quidē intellectū illuminantē credi vnuȝ oportet? Illuminatos v̄o ⁊ ſubinde illuminātes multos. Q̄uēadmodū q̄ȝq; ſol eſt vnus: tn̄ lux que de ſole prodit ⁊ mititur: quaſi abiungit̃ ab eo ⁊ diuellitur: atq; ita in multos obtutus diſtrahit̃ diſtribuiturq;. Q̄obrē Ariſtoteles itellectū nō ſoli: ſed lumini cōparauit. Plato auteȝ ſoli: q̄a intellectū ⁊ animū hoīs deo eſſe q̄ȝſimillimū volebat. Q̄ ſi cui extrema opinio incredēda videat̃: oēs hoīes: q̄ ex actu ⁊ potentia cōditi dicimur: ad vnicū intellectū agenteȝ referri: vnde conſiſtimus ſumuſq; hoīes. Nihil eſt q̄ȝobrem auerſari abſterri ve debeat. Unde enim cōmunes ille animi prenociones cōceptiōeſq; oībus haberent̃? Unde ingenita illa impreſſaq; omniū mentibus primo notticia conſtituiſſet natura duce: nulla ratiōe: nulla doctrina. Unde poſtremo intelligere mutuo ⁊ intelligi viciſſiȝ poſſemus: niſi vnus ſingulariſq; intellectus fuiſſet: quē cōmunem oēs homīes haberemus? Quo circa veriſſime illud apud Platonē legit̃. Niſi inq̄t hoībus cōmunia eēnt multa: ſed ꝓpriū quid: aut precipuū ⁊ ip̄romiſcū cōtineretur in ſingulis: nō eſſet admodū facile oſtendere ⁊ ſignificare alteri voluntatē ſuā. Huic ſentētie argumēto ⁊ illud ē: ꝙ niſi ita dicat̃: diſcipline trāſfundi in diſcipulū nō poſſent. Quom eni eadē ſint: que tradendis ijs ⁊ qui docet ⁊ qui addiſcit cōſiderat: quia neq; hic docere: neq; ille addiſcere vnq̄ȝ poſſent: niſi ab vtroq; eadē cōmentatio tractaret̃: perſpicuū eſt: eundē eē intellectū preceptoris ⁊ diſcipuli oportere: q̄n quidē eſſentia intellectus idē eē qđ actꝰ ipſe deſcribit̃. Atq; hec fortaſſe cā eſt q̄ȝobrē ad ſolos homīes pertineat docere ⁊ diſcere viciſſim alloquiorū ⁊ ſermonū intellectū habere. Hoc genus aīalibus nō pōt cōtingere q̄a in ijs conſtitutio animarū ⁊ preparatio contumax ineptaq; eſt: vt intellectū potētie poſſint recipere qui ab intellectu agente perficiatur.

¶ Melius queri vtrū omnes hoīes ⁊ oēs intellectus ſint vnus: q̄ȝ vtrū oēs anime ſint vna: ⁊ ꝙ intellectus docentis ⁊ addiſcentis eſt vnus. Cap. xxxiij.

a T v̄o: qđ ⁊ veteribus ⁊ recētioribus queſitū ſcio: vtrū aīe oēs vna tm̄ aīa ſit: bono periculo preteriri hac parte pōt. Illud magis ad rē videt̃: vtruȝ oēs hoīes vnus ſit homo: vt enim vna ſi aīa omnium que abiūcta ſeparataq; habeat̃: poteſtates certe ac vires eius multas ꝓbari neceſſe eēt: atq; adeo iter ſe clariſſimo diſcrimine diſcrepātes. Nam ⁊ nutricē a ſenſuali ⁊ ſenſualē ab appetitu differre quis negauerit? De homine aūt ⁊ intellectu contemplatiuo cōſequēs ⁊ neceſſaria queſtio eſt: preſertim ijs qui ſubſtantiam eius nihil aliud eſſe: q̄ȝ actum affirmāt. Aut enim eādem reȝ nō intelligūt preceptor quom docet: ⁊ diſcipulus quom docet̃: qđ falſū eſſe nemo eſt q̄ neſciat: aut ſi eandē intelligunt: idē amborbus actus eſt: eoq; ſubſtantia eadem.

¶ Utrȝ itellectꝰ potētie imortalis ⁊ ipatibilis ſit. Ca. xxxiiij.

ſ Ed illud querit̃: vtrū quēadmodū icorruptōeȝ luminis: quo oculi colluſtrāt̃: nō participat virtꝰ viſibilis: ita imortalitatē itellectꝰ agētis nō participet intellectus potētie: qui ab intellectu agente ita illuminatur vt aſpectus a luce. An ſenſus q̄ȝuis longe ſit ipatibilior q̄ȝ ſenſoriuȝ: q̄ȝuiſq; patiēte ſenſorio ipſe nō patiat̃. Si enim ſenex oculo probo valēteq; vteretur: videret eque ac iuuenis: non tn̄ prorſus ipatibilis eſt: ſed paſſionē ſēſorij obleſionēq; ad quēdā modū agnoſcit. Intellectus v̄o ſeparatus ⁊ expers oīno diſpēdij huius eſt. Atq; hoc de retro dictis pōt oſtēdi: vbi Ariſtoteles nōdū de intellectu agente: ſed ſolū de intellectu potētie loquebatur. Nō eē inq̄t ſimilē ipatibilitatē intellectus ⁊ ſenſus internūcia ⁊ ſenſoria ſenſuū demōſtrāt. Senſus eniȝ poſt validum ſenſile vt poſt dementē ſtrepitū: poſt imodicum

UVA. BHSC. IyR_086_3

ſplendoꝛē: poſt ferū odoꝛē ſentire admota incidētiaqꝫ nō pōt: ſi becilliora ⁊ cicuriora poꝛibus fuerint. Intellectū ꝯtra: ſi ab excellēte aliquo intelligibili trāſtuleris nihilominꝰ iferioꝛa ⁊ humilioꝛa ꝯgnoſcet: niſi foꝛte magis exquiſite: nā ſenſus ſine coꝛpoꝛe haberi nō pōt: itellectus vō abiūctꝰ ſepatuſqꝫ ē. Hec vba puatim ꝺ itellectu potētie itelligēda ſūt: qꝛ migratio hec ⁊ trāſitio de gñe i genꝰ ad itellm potētie ptinet tm̄. Itē paulo ſupra. quapꝑter igt neqꝫ pmixtū eē coꝛpoꝛi rō ē: neqꝫ inſtrumēto aliquo vti queādmodū ſenſus videnꝶ. Paulo qꝫ ſupra. Impatibilē ingt dici itellectū opoꝛtet: ita tñ vt foꝛmas rerū ac ſpecies poſſit recipere. Ex quibus oībus aperte datur itelligi: ariſtotelē tum de ſenſu ⁊ ſenſoꝛijs: tum de intellectu ita exiſtimaſſe: vt ſenſus minus qdē obnoxius paſſiōi eſſet: qꝫ inſtrumenta: non tñ in totū imunis ſepatuſqꝫ. Intellectus aūt: vt qui citra coꝛpoꝛeū inſtrumentū functiones ſuas abſolueret: omnino impatibilis abiunctuſqꝫ diceretur.

¶ Intellectum patibilem differre ab intellectu potentie. Cap. xxxv.

v Erū ſcire illud quoqꝫ auebūt legentes hec: ſi intellectus potentie initio fineqꝫ vendicaꝶ imoꝛtaliſqꝫ eſt: quidnā: aut quale ſit id: qꝺ ab Ariſtotele intellectus patibilis ⁊ occiduus vocaꝶ. Hoc nos polliciti olim ſumus oſtendere: qꝺ quidē facilime ꝯſequemur: ſi ariſtotelem ipſū i cōmunionē ſciuerimus. Ageſis videamus nunc eſtimemuſqꝫ iterū ea verba: que pmo volumine non procul ab initijs ſpectātur. Foꝛtaſſe vt ignis attritu ſilicis crebꝛo: ita frequēti tractatu verboꝝ philoſophi elicieꝶ aliquando elideturqꝫ veritas. Intelligere inquit: amare: odiſſe: affectiones non ſunt illius quatenus ipſe eſt: ſed huius quod illum ꝯtinet. Quapꝑter ꝯtinēte coꝛrupto: neqꝫ meminiſſe pōt: neqꝫ amare: ꝑpterea ꝙ affectiōes illius non erant: ſed cōmunis: qꝺ abolitū eſt. Videtur hoc loco ariſtoteles quom dicit cōmune patibilem ⁊ coꝛruptibilem intellectū accipere. Nam intellectum potentie nulla dubitatio eſt quin impatibilē ⁊ ſeparatum putauerit: ⁊ qui foꝛmas rerum poſſet concipe: ⁊ qui nihil eēt actu: ſed potētia. Item qui cum coꝛpoꝛe miſceri non poſſet ⁊ cui nullus vſus coꝛpoꝛei inſtrumēti eſſet. Preterea cuius impatibilitas diſtaret ab ea: q̄ pertineret ad ſenſuꝫ. Quare ſi pugnātia dicere ariſtotelē nefas eſt credere: neceſſe eſt intellectum cōmunē aliū eſſe ab intellectu potētie. Hic igitur caducus patibilis indiuiduus ⁊ inſeparabilis permixtuſqꝫ coꝛpoꝛi eſt. Ille cōtra eternus impatibilis ſeparatus ⁊ ab omni coꝛpoꝛis mixtione cōfuſioneqꝫ alienꝰ. Omnia hec ariſtoteles dilucidiſſime hoc opere videtur exequutus.

¶ Quid differat intellectus agens ab intellectu potentie: vter prioꝛ vter preſtantioꝛ. Cap. xxxvj.

p Recurrit vō ac procedit intellectns potentie in intellectū agentem eo mō: quo ſplēdoꝛ lucem: aut quo floꝛes fructum. Nec enim quicqꝫ omnium eſt: qꝺ poſſit in pmoꝛdio ſui pfici: ſꝫ ſup ichoatio q̄dā: ⁊ rudimētū pmittiꝶ anqꝫ finis ⁊ abſolutio ceu faſtigiū rebꝰ accedat. Quapꝛopter om̄ia que ſunt: queqꝫ aguntꝶ acerrime: leuioꝛibꝰ principijs natura pretexuit: ſemperqꝫ quod minoꝛis eſt eodem in genere prioꝛem oꝛtum habet: qꝫ quod pluris. Separatus ergo impermixtus ⁊ impatibilis eſt intellectus potentie: quod nos ſuperius Ariſtotelem dixiſſe compꝛobaſſeqꝫ demonſtrauimus. Non tñ eodē mō ſeparatꝰ: q̄ intellectꝰ agens. Sꝫ attēde obſecro: que de intellectu agēte ⁊ itellectu ptātis per cōparationē is dixit. Et eſt inquit intellectus alter: qui omnia poſſit fieri: alter qui omnia facere tanqꝫ habitus quidam perinde atqꝫ lux. Nam ⁊ lux quodam pacto facit: vt colores potentia ꝯſiſtant actu colores. Atqꝫ hic intellectus ſeparatꝰ impatibilis impermixtuſqꝫ habetur: cuius ſubſtantia eſt actus. Semper enim preſtantiꝰ eſt id quod facit: qꝫ id qꝺ patitur: ⁊ principium qꝫ materia. Atqꝫ hec ita accipiēda arbitroꝛ: ac ſi quis ſolem diceret magis ſeparatum eē qꝫ lucē. Ex quo pſpicuū videꝶ Ariſtotelē vtrūqꝫ itellectū ſeparatū putaſſe: ſed agētē magis ⁊ ſeparatū ⁊ impatibilē et impermixtū. Eſt ⁊ in eo diſcrimen: qꝺ intellectū potentie prioꝛē in nobis tpe cōmonſtrauit: natura pfectiōe ⁊ dignitate intellectū agētē: immo vō neqꝫ illud ſimpliciter verū eſt: intellectū potentie prioꝛē tempe haberi agente: etiā ſi in hoc vel illo prius tempe adſit qꝫ intellectꝰ agēs. Quod quidē exēplo illo indicaꝶ: ꝙ neqꝫ ſatellites qui regem preeunt: neqꝫ ſplendoꝛ qui puenit ſolē: neqꝫ floꝛes q̄ antecedūt fructus: ſimplr̄ prioꝛes dicuntur ijs.

¶ Platonē quoqꝫ poſuiſſe in homine intellectum alium moꝛtalem aliū immoꝛtalem. Cap. xxxvij.

p Oꝛro intellectū cōmunē moꝛtalē dicit: per queꝫ homo eſt: qui ex anima ⁊ coꝛpe conſiſtit: in quo iracūdie ⁊ libidines ſedent: quas etiam Plato moꝛtales facit. Quod ex verbis illis cōſtat que i Thimeo legunꝶ. Dij inquit quom animā imoꝛtali initio preditā accepiſſent: circūligauere obduxereqꝫ ei coꝛpus fluidū ⁊ moꝛtale adiecto genere quodā moꝛtalis anime: in qua ꝑturbatiōes affectuſqꝫ animi vehemētes ⁊ neceſſarios cōdiderūt. primū voluptatē que maxima eſſet maloꝛum eſca ⁊ ilex: tum doloꝛē: cuius vi eſtuqꝫ homines ab officio reuocanꝶ: mox audaciā atqꝫ metū: duos cōſiliarios imprudētes ac temerarios: poſtremo iracundiā infrenem: ⁊ ſpem inanem: quarū altera iudiciū animi toleret in cōſideratiōe libidineqꝫ furēdi: altera conſtantiā frāgeret ꝑcliuitate ⁊ facilitate credēdi: ita ſenſu irrationali: et qui omnia pꝛumpit ⁊ vincit amoꝛi cōfundētes miſcēteſqꝫ genus anime occiduū cōflauerūt. Ceteꝝ veriti ne diuine anime imoꝛtalitas coinquinareꝶ vicina moꝛtalitas: q̄nta licuit intercapedine optimatē animā ab ea que ſequioris ꝯditiōis erat diſpeſcuerūt diſcluſerūtqꝫ: caput a pectore diſterminātes diſiūgenteſqꝫ collo. Quāobrē vt ſedes pꝛuritatis diuinitatiſqꝫ a regiōe impuritatis diſperata eſſet: in pcoꝛdijs atqꝫ ea parte que pectus diciꝶ moꝛticiniuꝫ anime genus cōſtituerūt. In calce quoqꝫ opis repetēdo ea: q̄ de anima ſcripſerat. Hec ſunt inquit q̄ de aīa dici potuerunt: ⁊ qꝫtum in ea eſſet: tum moꝛtalitatis: tum immoꝛtalitatis. Preterea ratiōes fere exquiſitioꝛes omnes: ⁊ validioꝛa argumenta que a Platone in dialogo de immoꝛtalitate anime ſunt pſcripta videnꝶ ſe ad intellectū pmuꝫ nō ad cōmunē referre. Primū illa ratio huc tēdebat: que de anime motu indigete ducebaꝶ. i. ex eo qꝺ ipm ſe animꝰ moueret. Nā ⁊ nos fere idē videbimur dicere qꝺ Plato: qui intellectū definit ipm ſe mouentē: ſi loco actus q̄ nos ſolo deſcribimus: accipe motū velimus eodem vergebat ratio ea que diſciplinas ⁊ notitias: verū nihil aliud eſſe quā memoꝛias ⁊ reminiſcētias oſtendere conabatur. Similiter ⁊ illa hoc volebat: que animaꝫ hominis cum deo quandam habere ſimilitudinē cōpꝛobabat. Demū ſi diligenter attenderis ceteras quoqꝫ rationes que paulo firmioꝛes grauioꝛeſqꝫ habeanꝶ cōuenire omnes ⁊ congruere huic intellectui cōperies: queādmodū ⁊ ille: quas ipſemet Ariſtoteles in Eudemo cōplexus eſt. Ex ijs abūde arbitroꝛ manifeſtū factū Platonem ex ijs partibus: que pertinerent ad animā ſolū intellectū immoꝛtalem putaſſe. Contra tum omnes affectus: tum rationē in affectibus conſtitutā moꝛtalē: quā Ariſtoteles patibilem intellectū appellat. Qualiter aūt h̄ intelligi velim ꝑxie declarabo.

¶ De eodē intellectu moꝛtali. Itē quo mō affectus humani cum ratione iungantur. Cap. xxxviij.

h Umani affectus om̄ino exptes rationis nō ſunt: cum ⁊ parere interim rationi ⁊ duci monitis cōſentireqꝫ videantur. Affectus vō reliquoꝛum animantiū: aut penitus vacui rationis ſunt: aut ſi quod veſtigium rationis preferunt: perobſcurum id et tenuiſſimū preferūt. At hūanis affectibus iūcta inexaqꝫ ratio eſt. Nam audacia metus et ſpes ſtatim oſtēdūt ſe re

UVA. BHSC. IyR_086_3

tionalis aīe ditioni ſubeſſe: q̄r futurum et cōſequens tem-
pus videnꝛ reſpicere: quod bruta non poſſunt. Quāobrē
quū nullū animal preter hoīem confidat: metuat: ſperet:
ſed delecteꝛ tm̄: aut doleat: quod genus non niſi p̄ſentibꝰ
⁊ inſtantibus rebus contingit: que voluptatis ⁊ que dolo
ris inuehunt ſenſum: qui motus nullū conſortium aut fe
dus cum rōne intellectuqꝫ obtinent. In hoīe vno omnes
affectꝰ vſqꝫ adeo ꝑticipes rōnis poſſunt effici: vt ſimr̄ me-
diocritatē: ſeu modū accipiunt habeanꝛ et euadant virtu-
tes. Que res inditio eſt non naturā affectuū: ſed ſuperāti-
am ⁊ exceſſum ⁊ quod longius diſceſſerit a nature ꝯſtan
tia alienā eſſe a rōne. Quocirca recte finiunt ſtoici qui af-
fectus dicunt cōmotiones animi eſſe a p̄ſcriptione iudicij
⁊ rōnis auerſas: ita fit vt idē ſit intellectus patibilis et affe
ctus rationalis: hoc eſt affectus ⁊ ꝑturbatio anime huma
ne: quapꝓpter habitationē animi ⁊ itellectus in corpore ꝑ
ticeps rōnis efficiꝛ ⁊ ratione ſubiecta: neqꝫ.n. collocari ali
ter ⁊ habitare in corpore intellectꝰ poſſet: niſi affectibus
medijs necteretꝛ obligaretꝛqꝫ: alioquin vt diuinus Plato
inquit impurū cum puro ſociari ⁊ cōciliari nō poſſet. Dij
inquit quō animā imortali origine ꝓditā accepiſſent: ob-
duxere ei corpus mortale: quod vti fieri poſſet vtiqꝫ im-
mortal' forma in corpore mortali clauderetꝛ: texuerūt ge-
nus anime alterū fragile ac mortale. Nam vinculū id q̄
immortalis natura cōglutinebatꝛ mortali: ipſum q̄ꝫ habe
ri mortale oportuit: ꝓinde corrupta mortali natura ſimul
quoqꝫ vinculum eius intercidit.

Quid Theophraſtus de tribus intellectibus ſenſerit.
Cap. xxxix.

p Lane facturū hoc loco me operēpcium arbitror ſi
verba Theophraſti de intellectu ꝑtātis ⁊ agente
ꝑtexuero. De itellectu itaqꝫ poteſtatis hec dicit.
Quō intellectus inquit homini extrinſecus ac-
cedat: quōqꝫ tanq̄ꝫ appoſitus inuectuſqꝫ ſit: queriꝛ queād-
modū cōgenitus nobis dicaꝛ: demū quenā cōfirmatio na
turaue eius ſit. Certe id qd̄ diciꝛ nihil actu eſſe intellectū
ad ꝑtātē omnia recte hactenus dicitur q̄tenus ⁊ in ſenſu:
non tn̄ vſqꝫ eo ad viuū reſecāda res ē: neqꝫ tam nihil actu
ꝓbandus: vt neqꝫ ip̄emet ſit. Calūnia hec eſſet ⁊ oratio cō
tentioni cauilloqꝫ ꝓxima: ſed ita intelligendū: vt in aīo ta
lis quedā ſui generis potētia ſit ꝓ ſubiecto formaꝝ ac gre
mio: q̄lis in rebus materialibus facultas illa eſt: que ꝯſti-
tutioni earū ⁊ cōcretioni ſuſternitur. Porro qd̄ diciꝛ mē-
tē extrinſecꝰ accedere: non ita ſtatuēdū eſt: vt qui vere ap
poſitus inuectuſqꝫ habeaꝛ: ſed vt q ſtatim ab ortu q̄ſi cō-
p̄hendere nos cōplectiqꝫ ſoleat. Item qm̄ pacto res effici
unꝛ intellecte: ⁊ q̄liſnā videꝛ paſſio ea: neceſſe.n. eſt affici
atur animꝰ ⁊ quaſi patiaꝛ: ſi ꝓdire ac ꝑuenire ad geſtionē
debꝫ eadē rōne q̄ ſenſus. Sꝫ quō ſit incorporeꝰ q fieri pōt
vt patiaꝛ ⁊ īmuteꝛ a corpore. Utꝝ itē ab illo: an ab ip̄o p̄n
cipiū eē putandū ē? Plane ip̄m pati videri pōt ab illo or
tū habere: nihil.n. ip̄m a ſe patiꝛ. At vō cāꝫ p̄ſtare oīm acti
onū: h ē vt intelligaꝛ vel non intelligaꝛ res: queadmodū
⁊ in ſenſu p̄ſpiciꝛ: vtiqꝫ ab ip̄o intellectu ꝓficiſci videꝛ. Il-
lud hercules ꝑabſurdū forte ſit intellectū q nāꝫ refert ma
terie: nihil eē ip̄m exiſtere: ſed tm̄ oīa ꝯplecti ⁊ continere
potētia ⁊ reliq̄: q̄ lōgū eēt ꝑſequi. Q̄uis aūt Theophraſtꝰ
q̄ōnes has cōpendioſo ac feſtināti ſermone q̄ſi deguſtet:
verba quidē pauca: ſed feta tn̄ rerū multarū ⁊ magnaꝝ in
culcat. Plene hec difficultatū ſūt: plena ſolutionū: q̄s obi
ter q̄ſi aliud agens ſubiūgit: plena poſtremo ꝯtētionis et
diſceptatiōis oratio eſt. Atqꝫ hec ille in q̄nta ꝑte nālui q̄ſti
onū ſcripſit: hoc ē ſcd̄o libro de anima. Ex quibus liquet
Theophraſtū de intellectu potētie eadem fere in dubita-
tionem vocaſſe que de intellectu quoqꝫ agente queruntꝛ:
vtrum deforis accedat: vtrum congenitus habeatur. Dif
finitum preterea eſt quemadmodum de foris accedere et
queādmodū congenitꝰ haberi ꝓbeꝛ. Iam ſicut intellectū
agentē ita intellectū potētie impatibilē aſſerit ⁊ abiūctuꝫ
a corpore. Impatibilis inquit eſt intellectus: aut ſi patibi
lis eſt alio more patibilis eſt q̄ꝫ cetera que pati dicuntur.
Nam ſi pati intellectus putandus eſt: nō ita putādus ē vt
patiēdo ſe moueat. motus.n. omnis inabſolutus imperfe
ctuſqꝫ eſt. Sed ita putādus eſt pati: vt ad actū ⁊ ꝑfectiōeꝫ
paſſione illa perueniat. Ulterius etiā ꝓgreſſus inq̄t. Se-
ſus nō eſt ſine corpore: intellectus habeꝛ abiunctus. Iteꝫ
eo loco quo retractat ea que de intellectu agente define-
rat Ariſtoteles. Illud inquit conſiderandū: quod vel in
omni natura inuenias: duobus momētis ſingula cōtine-
ri: quoꝝ alterū pro materia ⁊ potentia ſit: alteruꝫ vō pro
cauſa ⁊ actore ſumatur: ſemꝑ vō preſtantius eſſe qd̄ agit
q̄ꝫ quod patitur: ⁊ principium nobilius eſſe q̄ꝫ materiam
oportet. Atqꝫ hec quidē ille: q̄ꝫq̄ꝫ confirmat: tamen reuo-
cat in controuerſiā: qualeſnā due ille ſint nature: quibus
ratio hominis atqꝫ mens cōſtat. Itē ꝑuatim qualenam id
ſit quod intellectui agenti ſubijcitur. Mixtū.n. quodam-
modo ⁊ quaſi concretū videri animū nobis ex intellectu
agente ⁊ intellectu potētie. Si igitur ſociatus ꝯgenituſqꝫ
eſt qui mouet: ſtatim ergo ⁊ ſemꝑ mouet. Si vō poſteriꝰ
accedit quonam inſtrumēto: aut qua ratōe abſolutio hec
et generatio facta eſſe defendiꝛ. Ac videtur quidē carere
genitu ſi incorruptus imortaliſqꝫ eſt. Quom vō ſemꝑiu-
xim aſſiſtens ⁊ ꝓximus ſit: cur nō ſemper mouet? aut vn
de nobis obliuio ⁊ hallucinatio accidit? An culpā habet
permixtio? Ex ijs oīmbus manifeſtū puto eſſe nō preter
rationē ſentire qui dicant Ariſtotelē ⁊ Theophraſtū exi-
ſtimaſſe: aliud eſſe intellectū patibilem ⁊ corruptilē: quē
illi cōmunē vocant ⁊ corpore nō abiunctū: aliud totum id
quod ex intellectu agente: ⁊ intellectu potētie cōponitur
quod ⁊ ſeparatū a corpore: ⁊ incorruptilē ⁊ ingenitū ſta-
tuunt. Atqꝫ ita fieri vt partim due nature ſint: ꝑtim vna.
nam ⁊ id quod ex duabus facultatibus forma et materia
conditur: vnū eſſe intelligimus. Ceterū querere: q̄d q̄ſqꝫ
de anima ſenſerit ⁊ loci ⁊ cure alterius eſt. At quenā fue-
rit opinio Ariſtotelis: que Theophraſti: ⁊ que etiā num
Platonis facile arbitror colligi poſſe ex verbis ijs: que
ſupra de libris coꝝ prompſimus ꝑtertexuimuſqꝫ.

Primā actionē intellectus eſſe ſimplices terminos ver
ſari: deinde circa compoſitionem in qua iam ſit veritas
falſitas. Cap. xl.

e Rgo intellectus potentie ſimul ac intellectū agē 21
tem ceu propriā ſibi formā prehendit. Primuꝫ
intelligit ſimplicia indiuiſilia: que in decē gene-
ribꝰ cōtinēꝛ: in q̄bꝰ veritas aut falſitas nulla v̄ſaꝛ
deide vltra progreſſus cōponit illa: cōnectitqꝫ. verbi grā.
Socrates inambulat: in quo iam veritas aut falſitas po-
teſt ꝯſiſtere. Cōponit inq̄ꝫ hec: nō vt aceruum temerario
congeſtu aut interiectu conſtituat: ſed vt que multa ſper-
ſaqꝫ ſunt: ad vnitatē ⁊ coalitū reuocet. Atqꝫ ita cetum ſim
plicium vocū cōprehenſione ⁊ intellectione vna cohibe-
at: vt illud: Xenocrates diſputat. Hic aūt cōplexus ⁊ com
poſitio notionū videtur ſimilis ei: quā Empedocles in
cōſtitutione membroꝝ cecinit factā a concordia primū.
Queādmodū apud illū nō omnis compoſitio mēbrorū
conſtituit animal: ita apud nos nō omnis cōpoſitio noti-
onum conſtituit veritatē: ſed aliqua etiā cōpoſitio eſt: de
qua mendaciū exiſtit: vt ſi cōmenſuratio cōmittatur Dia-
metro: erit mendaciū ⁊ falſitas: ſi incōmenſuratio v̄itas.
Deinde queādmodū illic ex ſimplicibus mēbris animal
ſimplex conficitur: ita hic ex ſimplicibꝰ terminis ſimplex
propoſitio naſcitur.

Non modo in rebus: ſed in temꝑibus quoqꝫ veritatem
aut falſitatem adeſſe. Item tempus non a ſenſu: ſed ab in-
tellectu cognoſci. Cap. .xlj.

i N ijs quoqꝫ ſimul intelligitur ratio t̄pis: quom 22
res vel tanq̄ꝫ futurē vel tanq̄ꝫ ꝑterite geniteqꝫ: vel tanq̄ꝫ ꝑteriti ⁊ cōſe-
gignende noſcuntur. Et hercules ꝑteriti ⁊ cōſe-
quētis t̄pis agnitio ꝓp̄a itellectꝰ ē ⁊ eiꝰ facultati:

UVA. BHSC. IyR_086_3

que ſupioꝛ viſus ⁊ imaginatione habeẜ. Nã ſenſus ⁊ imaginatio exptes noticie tempoꝝ ſunt: pſertim preteriti ac futuri: nec.n.creari põt in anima aut viſum aut ſenſũ aliquod rei: que aut iam interciderit obſolueritq̃: aut nondũ ſit oꝛta: ſed quicqd icit imaginationẽ aut ſenſum tanq̃ inſtans preſenſq̃ icit: ita temporis ſenſu s dũtaxat ad animũ mentẽq̃ pertinet. Circa tempus q̃ veritas ⁊ falſitas innoteſcit: nam hec oratio Creſus fuit: vera eſt: illa Creſꝰ eſt: falſa. Porro interim ita cõponimus: vt quod adeſt rei adeſſe dicamꝰ: nix ex candida eſt. Interi m ita: vt qḋ adeſt negamus adeſſe: nix non eſt candida. In quo quom talis cõpoſitio ſit: vt dicamus illud huic nõ adeſſe qḋ adeſt: iuſtus ſit non cõpoſitionẽ cõplexionẽue: ſed diuiſionẽ ſectionẽq̃: ſiue etiã diſtractionẽ ⁊ preciſionẽ vocare. Nam ⁊ negatio diuulſioni ⁊ diuiſioni ſimillima eſt: ⁊ dedicatio ſiue affirmatio cõnexioni cõpoſitioniq̃. Niſi forte nomen diuiſiõis vtriq̃ generi ꝯgruat: ꝙ eas res q̃s imaginatio a ſenſu confuſas inoꝛdinataſq̃ accipit: intellectꝰ diſponit interſtinguit ⁊ diuidit: ſeoꝛſum de Socrate enũcians: ſeoꝛſum de inambulãte cõſiderãs: demũ ſeparatim effer ẽs q ſeparata non ſunt: q̃q̃ retro q̃ ſimul ita diſcreuit: mox ad vnitatẽ ⁊ cõciliũ reuocat. Nam vna oratio ſiue vna cõceptio ẽ: philoſophaẜ aut deambulat Socrates: ⁊ veritas itẽ ac falſitas in oratione q̃tenꝰ vna eſt cõtineẜ. Vtrũq̃ igitur pontificiũ ſolus intellectus obtinet: ⁊ ꝙ multas notiones in vnũ põt conducere ⁊ cohibiliter nectere: ⁊ ꝙ noticiã tempoꝛis cum rerum cognitione cõiungit: quoꝝ neutrum neq̃ imaginationi: neq̃ ſenſibus datum.

¶ Quotuplex ſit indiuiſile. Itẽ intellectionẽ ⁊ tempus pari iure indiuiſilia ⁊ diuiſilia eſſe. Itẽ intellectũ p ſe in nõ tempoꝛe itelligere: ſed ex accidenti in tempoꝛe: ⁊ quid ſit
3 eſſe ex accidenti diuiſile. Cap. xlij.

ſ Implex vͦ ⁊ idiuiduũ bipartito accipiẜ: nã aut indiuiduũ ita eſt: vt neq̃ potentiã neq̃ actũ admittat: quo genere ſunt foꝛme imateriales ⁊ pũctꝰ: aut ita vt potentiã tñ non etiã actũ agnoſcãt: q̃lis linea ẽ ⁊ pterea omnis magnitudo. Ergo intellectꝰ ⁊ tẽpus id quod ad intellectionẽ rerũ ſimul adiũgiẜ pꝛiliter diuidua ⁊ indiuidua ſunt. Quõ foꝛme imateriales cõpꝛehendũẜ vtrũq̃ indiuiduũ ẽ ⁊ itellectꝰ ⁊ tẽpꝰ. Quõ vͦ res potẽtia ſectiles ⁊ actu iſectiles noſcitãẜ: tũc intellectꝰ inſecabilẜ ẽ: ⁊ itelligit inſecabili tpe. Nam lõgitudinẽ ceu genꝰ vnũ ſimul vniuerſã intelligit nõ ptẽ vnã dimidio temporis: dimidio alterã: aliogn non eſſet longitudo vna ſed due: ita intellectꝰ non longitudinẽ ſ3 longitudines intel-
4 ligeret. Qꝛ ſi longitudinẽ vnã in longitudies duas diuelleret: diuelleretẜ ⁊ tẽpꝰ. Eſt et genus aliud indiuiſiliũ nõ quãtitate ſ3 ſpẽ: q̃lis hõ vel Socrates ẽ: ambo.n.indiuiſilia ſpẽ ac foꝛma dicunẜ. Nã neq̃ notio hoĩs diſtrahi aut ſecari pterea i alias ſpẽs põt: ſed ſiq̃ põt ſecari: foꝛtaſſe tñ põt in ſingularia: nec multo minus Socratis notio. Hec igitur q indiuiſilia ſpẽ ſunt: intelligit indiuiduo tẽpoꝛe ⁊ indiuidua itellectiõe. Nõ.n.ptẽ hanc ſocratis dimidio tẽpoꝛis: illã dimidio altero apprehẽdimꝰ. Neq̃ itẽ moꝛe illo itelligũẜ res: q efferũẜ a nob verba. Nã hoc mirabile i intellectu ẽ: audimꝰ in tpe: itelligimꝰ non in tpe: ſ3 momẽto: qḋ aut oĩo tps nõ ẽ: aut ſi ẽ: ptibus caret: nõ ſolũ vͦ intelligit inſectili tpe: ſ3 etiã itellectiõe inſectili: nõ ita vt ſingul ſillabis hereat: ⁊ ptẽ vocabuli pte itellectõis abſoluat ſ3 ita vt q̃q̃ diuiduũ vocabulũ ẽ: indiuidua tñ cõpꝛehenſio ⁊ itellectio ſit. Qꝛ ſi qs ꝯtendat itellectionẽ eſſe indiuiduã: facile ꝯcedemꝰ: mõ intelligat diuiduã eſſe p accñs. Nõ.n.ſuapte nã diuidua ẽ: ſed culpa vocabuli: qḋ cũ mora ⁊ pductiõe vocis efferẜ. Pꝛoinde quõ vox oĩs nõ illico cũctimq̃: ſ3 tractim ⁊ pticulatim edaẜ: ꝯtingit credere intelligẽtiã q̃ non momẽto vniuerſimq̃: ſed cũctãter et mẽbꝛatim abſolui. q fit vt ea res: q p ſe iſectibilẜ ẽ: q̃q̃ diſſicile dictu videtur: q̃ſi deſcẽdat in rẽ diuiſilẽ ad eã: q ſe ⁊ ingeniũ ſuum accommodet. Rurſum pleraq̃ per accidens indiuiſilia ſunt: ideſt nõ ſuapte nutu: ſed propter id: per quod intelliguntur hoc modo confinium et colliminium tempis. In quo animus intelligit per accidens indiuiduũ ⁊ inſectile eſt: quia accidit tempi: cuius eſt extremum: ⁊ per qḋ ab intellectu cognoſcitur. Niſi.n.annus: menſis.dies: hoꝛa determinaret iunctũ pſenſq̃ tempus: momentũ hoc indiuiduũ intelligi nullo mõ poſſet. Huiꝰ rei ratio illa eſt: ꝙ i oĩbus ĳs que ſecanẜ in ptes: ineſt aliquid qḋ minimũ ⁊ inſecabile eſt: ⁊ in oĩbus ĳs que ꝯdita cõcretaq̃ ſunt: habeẜ aliquid ſimplex incõpoſitũq̃. Qḋ quidẽ quicquid qualecũq̃ eſt: neq̃ ſepari põt a rebꝰ quibus ineſt: neq̃ ſeoꝛſum ſubſiſtere q̃uis inſit. Sed neq̃ ſignificantia noĩs põt abiũgi a noie: neq̃ ſine eo itẽ ꝓnuntiari: forte vͦ neq̃ intelligi quidẽ a quoq̃ vlla res poteſt: niſi ſecũ ipſe vocabulũ intus affingat: ad qḋ ſe idẽtidẽ referat: quotiẽs cogitaturus aliqd eſt. Et ſi vͦ hec ita ſe habẽt: ea tñ intellectus vis eſt: vt voces ⁊ dictiões: q ſuopte ingenio ſecabiles ⁊ diuidue ſunt: indiuiduas ⁊ inſecabiles vtiq̃ per accidens faciat.

¶ Omne continuũ indiuiſiliter intelligi: ſed ⁊ quantitatẽ diſcretam quadamtenus. Cap. xliij.

p Lane indiuiſionẽ eandẽ tẽpus longitude ⁊ omñe cõtinuũ ⁊ id quod facere poteſt vt longitudo ſit vna: idẽ poteſt facere vt vnũ ſit ⁊ tẽpus ⁊ oẽ continuũ. Nam vnitas ſm quã dicimus ſtadiũ eſſe vnũ: ⁊ diem vnũ: ⁊ mẽſem vnũ: eadẽ ineſſe ⁊ longitudini: et tempi videẜ. Ea vnitas indiuidua eſt: ⁊ tñ ineſt diuiduis rebus. Eſt ſimplex ⁊ incõpoſita. ⁊ in duplicibꝰ ⁊ cõpoſitis cõtineẜ: alioquin oĩs quantitas eſſet diſcreta: ideoq̃ nihil aliud eſſe q̃ numerus multitudoq̃ videreẜ. Nunc et illud foꝛtiter affirmauerim multitudinẽ quoq̃ ipſam ⁊ numerũ vnitate aliqua cohiberi ⁊ cõpꝛehendi contingere: ita nõ modo cõtinue quãtitati: ſed etiã diſcrete vnitas cõpetet: nam binarius ternio: denario multitudines ſunt vnitatis acceſſu coercite.

¶ Quemadmodũ intelligantur puncta ⁊ momenta ⁊ priuationes. Cap. xliiij.

p Orro punctus ⁊ momentũ quõ ſimplicia ⁊ indiuidua vocanẜ: nõ eodẽ iure quo cetera appellationẽ illaꝝ ferunt. Eſt.n.aliquid qḋ per ſe: ⁊ ſuapte natura indiuiduũ eſt ⁊ incõpoſitũ. At pũctus et momentũ nõ hoc modo indiuidua ſunt: ſed ex defectu et priuatione cõtinui. Atq̃ ita intellectꝰ cognoſcit illa definitq̃ nõ priuato odoꝛatu: aut directo i ea incubitu: quia nullã foꝛmã a ſe obtinent cui poſſit incumbere: ſed ſequeſtrando ⁊ precidẽdo dimẽſum ⁊ magnitudinẽ atq̃ illa ipſa quoꝛũ limites extremi puncta ⁊ momẽta ſunt. Certe h generе cõuenıũt intellectus ⁊ ſenſus. nã quemadmoduꝫ aliqua per ſe.i.que facie ſua pellunt: aliqua negatione ꝓuationeq̃ ſentiunẜ: per ſe: vt candoꝛ: lumen: vox: ſonus. priuatione: vt nigroꝛ opacitas: ſilentiũ. ita ſunt quedã q ſua natura: quedã que aliena: qua careãt. ad intellectum ſui vtantur: bonũ a ſe intelligiẜ: malũ nõ a ſe: ſed ꝙ priuũ inopſq̃ boni eſt. Huiuſmodi videtur ſcitũ illud apud platonẽ de materia. Cognitio inquit ⁊ viſio que de materia habeẜ: nota atq̃ extranea eſt: actus aũt notus tã in intellectu q̃ in ſenſu. Is ꝓprie eſt: qui nõ de vultu ⁊ facie aliqua eiꝰ rei: quã cõtẽplamur elicitur: ſed de foꝛma illa q ꝓuaẜ.

¶ Potentiã ⁊ impfectionẽ eſſe rationẽ qua intelliganẜ priuationes ⁊ malũ. Itẽ neq̃ deũ neq̃ intellectũ agentẽ itelligere ꝓuatiões: ſed ſeipſos.ıõq̃ vitates eſſe. Ca. xlv.

e Rgo queãdmodũ ſi ſenſus nõ eſſet ea natura vt 25
poſſet modo agere: modo nõ agere: ſed ea vt ſẽper ageret: nunq̃ accideret: vt aut oculus tenebꝛas: aut aures ſilentiũ ſentirẽt: ita ſi intellectus nõ ita inſtitutus eſſet: vt aliquãdo ceſſare ab opera poſſet neq̃ mala intelligẽt: neq̃ in foꝛma neq̃ numero ſuo ⁊ pfectione carentia. Talis igitur intellectus potentie eſt: vt contraria contrarĳs quodammodo intelligit: agẽdo eni

UVA. BHSC. IyR_086_3

intelliguntur forme potentia.i. non agendo nec intelli,
gendo formas:intelligūtur informia: contraria aūt ſunt
potentia ⁊ actus. Prohinc ſiquis intellectus eſt ab omni
potentia exolutus liberqꝫ:is neqꝫ malū neqꝫ priuationeꝫ
intelligit:qualis exterior intellectus videt̃ ideſt agens:⁊
eo amplius cauſa rerū princeps ideſt deus. Eſt em̃ intel,
lectus agens a materia abiūctior: q̃ꝫ intellectus potentie:
quāobrem ijs ſemper intelligit id quod maxime eſt:⁊ qd̃
maxime forma exiſtit: ⁊ qd̃ longiſſime ab omni ꝓuatione
informitateqꝫ abeſt. Talis ipſemet eſt:ſeip̃m ergo intelli,
git:atqꝫ hic eſt:cuius ſubam merito actum vocauimꝰ:⁊ q
proprie ſeꝑatus eſt: ⁊ qui neqꝫ illum quidē innexum potē
tie continet:nec eo tñ imperfectior videri debet: q̃ꝫ is qui
contraria ⁊ priuationes intelligit. Non enim numero re
rum que ſciuntur: perfectio: aut preſtantia corrogatur:
ſed pondere:nec qui plurima intelligit: idem etiam plu,
ris eſt: ſed qui meliora nobilioraqꝫ nouerit. At v̓o intelle
ctus et intelligibile in eo diſtincta non ſunt: quēadmodū
in intellectu potentie:ſed intelligibilis eſt:qua intellectus
retroqꝫ intellectus:qua intelligibilis. Itē veritas alio mō
in intellectu hoc ſpectatur:alio in intellectu potentie. In
tellectus enim agens veritas ipſe eſt: quia non eo verus
efficit̃: ꝙ alia:ſed ꝙ ſeip̃m intelligit. Sed intellectus no,
ſter:vt qui ſimilitudinē illius pretenuem referat:veritatē
ſimplicem non attingit: ſed eam que obuerſa ⁊ oppoſita
falſitati: atqꝫ mendacio ſit: q̃ꝛ neceſſe eſt:ſi in affirmatione
veritas fuerit: in negatione haberi et ꝯtineri mendaciuꝫ.
Quo fit vt veritati noſtre mixtum ſemper mēdacium ſit:
vt quotiens de veritate inſtituitur mentio:ſimul q̃ꝫ de mē
dacio cogitemus ⁊ quaſi admoneamur.

¶ Quādo ⁊ quēadmodū intellectus intelligēdo fallatur.
Cap. xlvj.

Lane intellectus quom quid ſimplicium tractat
26 p vt quom formam eius: aut definitionē ⁊ rationē
eſſentie ſpeculatur:nunq̃ꝫ mentitur:etiam ſi totā
rem non amplectitur. Nam et oculus quoad de
albedine ſola iudicat falli non pōt ſi . Q̃ꝛ aſpectꝰ id quod
album iudicat:auſit Cleonē quoqꝫ ⁊ Platonē dicere: iā
ſuos limites tranſilit: ⁊ vltra preſcriptum quaſi piclitat̃:
eoqꝫ ſenſus ſepenumero ⁊ facillime collabuntur. Eodeꝫ
modo intellectus paucies ⁊ raro errabilis aut non ratuſ
eſt:q̃ꝫdiu in ip̃a finitiōe ⁊ eſſentia rerum ſiſtit:vt boni pul
chri honeſti. At quom procedit vltra ⁊ ꝯditiōes annectit:
vt ſi non modo bonum:ſed hoc bonum enunciet:tunc ex
ternis aliena tribuit ⁊ confundit. Atqꝫ hinc mendacium
frequens et plurimis error inciditur: vt ergo caueri hoc
poſſit:ſola eſſentia ⁊ forma ſpectāda eſt: ⁊ quod materia
⁊ eius appendiculis vacet. Eſt.n.genus hoc rerum pecu
liare mentis:ac ſuum.

¶ Q̃ꝛ in ſenſu voluptas et dolor eſt hoc intellectu eſſe bo,
num ⁊ malum. Item quo modo ⁊ quādo tam ſenſus q̃ꝫ in
tellectꝰ ꝑſequatur aliquid aut fugiat. Cap. xlvij

Uāq̃ꝫ v̓o longe ſuperior et excellentior intellectꝰ
27 q eſt ſenſu:tamē multa in vtroqꝫ paria ⁊ ſimilia vi,
ſitantur. Nam quēadmodum actio ſenſus: neqꝫ
28 alteratio:neqꝫ paſſio eſt: neqꝫ autem motus om,
nino vllus quom motus omnis progreſſio rei ſit:que ac,
ceſſionem ⁊ conſumationem deſideret: actio ſenſus abſo
luta ſemper perfectaqꝫ habeatur. Quāobrem aut motus
eſſe nō pōt:aut ſi motus eſt : aliud genus inuehit̃ motus:
ita cognitio animi habitū obtinentis:neqꝫ motus:neqꝫ al
teratio : neqꝫ paſſio dici debet . Nam quēadmodū quom
ſcius aliquis promit ea que ſcit:nō ideo mouetur:ſed agit
et actus iſte non eſt motus:quia ⁊ perfecte rei eſt actus: ⁊
ip̃e perfectus eſt. Idem in intellectu probandū: actus.n.
intellectꝰ potētie generatio ⁊ perfectio quedam videtur.
Eſt igitur hoc vt dixi in ſenſu ⁊ intellectu aſſimile : item
illud appetere et fugere: de quo ſed paulo altius ordiar.
Senſus aliq̃n ſolū hoc adnūciat flauū; aliq̃n adijcit dul,
ce id eſſe qd̃ ſit flauū:q̃ꝫdiu flauū ſolū annunciat:neqꝫ fu,
git neqꝫ perſequit̃:ſimul v̓o adijcit dulce: q̃le mel eſt. aut
amaꝝ:quale eſt fel. tunc aut perſequit̃ aut fugit. Idem in
intellectu cōperias:q̃ꝫdiu ſolā definitionē ⁊ eſſentiā ſani,
tatis intelligit:neqꝫ fugit:neqꝫ perſequit̃: ſimul v̓o nectit
ſanitatē cū bono:tūc ꝑſequit̃. Quapropter q̃ꝫtū voluptas
penſat in ſenſu:tm̃ bonitas in intellectu: ⁊ qd̃ valet in ſen
ſu dolor:hoc pōt in itellectu malitia. Porro notitiā boni
et mali ſenſus habere nō poteſt: ſed dolorifici ⁊ volupti,
fici. Diſcretio aūt boni ⁊ mali intellectui adiuncta eſt:qui
vt ſupra dixi intelligēdis rebus deſcriptionem ip̃is adhi
bet. Ac ſenſus quidē ꝓ eodē habet voluptatē ⁊ bonū: do,
lorē itē ⁊ malū:trahit̃ ergo ſenſus ad voluptatē:⁊ refugit
a dolore:hanc ſciſcit appetitqꝫ:illuꝫ reprobat ac repellit.
Contra intellectus ſepe tranſcēdit iudiciū ſenſus:⁊ appe
titiones eius cohercet:ꝓindeqꝫ aliud iudicat bonū ee:ali
ud voluptariū:⁊ qd̃ titillet. itē:aliud malū:aliud qd̃ dolo,
rem inurat. Quō igit̃ anime intellectuali allinant̃ q̃dam
imagines que viſa ⁊ phantaſmata appellauimꝰ:bonū itē
et malū hoc polleat in mente: qd̃ in ſenſu voluptas ⁊ do,
lor:quotiēs parte hac animi phantaſma:aut viſum cū bo
nitate:aut malitia nectimus:totiēs ꝑſecutio aut fuga ſuc,
cedit. ꝑſecutio ſimillima affirmationi eſt:fuga negationi
Et quēadmodū nō pōt ſenſus ſine ſenſibuſ pelli:ita neqꝫ
intellectꝰ is qui anime cōgenitus eſt ſine viſis ⁊ phantaſma
tibus cieri. Nēpe quō aut petit id qd̃ animus:aut aſpnat̃:
preceſſiſſe imaginationē oportet: ꝙ ſiquis eſt intellectus
qui nihil indigus ſit ita vt neceſſe habeat appetere : neqꝫ
inualidus imbecilliſqꝫ:ita vt ei pre metu fugiēdū ſit:huic
nullus vſus phantaſmatū imaginationiſqꝫ eſt.

¶ Quid differat ſenſus a ſecunda cōcupiſcētia ⁊ intellectꝰ
a voluntate. Item eandē eſſe potentiā que perſecutionē
dictet ⁊ fugam. Cap. .xlviij.

Lane appetitio ſenſus : cōcupiſcētia ⁊ deſideriū 29
p dicit̃. Appetitio intellectus volūtas. Ad cōcupi,
piſcentiā illecebra ⁊ voluptas. Ad voluntatē bo
nitas pertinet. Ac ſubiecto quidē idē eſt ſenſus ⁊
appetitio eius:ſed ratione cogitationeqꝫ diſcrepant. Eo
dem modo intellectus ⁊ voluntas ſubiecto idē ſunt : ſed
diuortio eſſentie ⁊ definitiōis euariant. Sed nec diuerſa
vis eſt qua perſequimur ab ea qua fugimuſ:ita neqꝫ vici
ſim a ſe:neqꝫ ab intellectu ſenſuve diſcernuntur : ſed vna
potentia eſt que perſecutionē dictat ⁊ fugā:vna que vult
et nō vult. Nam et hec que videntur auerſiones eſſe atqꝫ
fuge appetitiones quedā ſunt. Quō.n.quis fugit:hoc ip,
ſo deſiderat quod appetit fugere:⁊ quom non vult hoc ip
ſo vult: ꝙ cupit vitare que reprobat.

¶ Intellectū mouere:tam ꝑſente q̃ꝫ abſente ſenſu. Itē in,
tellectū actiuū nō ſpeculatum mouere. Cap. xlix.

Uod aūt ſepe cōmemoratū nobis eſt: denuo re,
q petendū videtur quēadmodū ſenſus formas re 30
rum in ſimulachris ſenſilibus ſeruat:ita intelle,
ctus in phantaſmatibus cōtinet:⁊ in phantaſma
tibus item intelligit:euenit autē vt intellectus equaliter
moueat ⁊ excitet appetitū tam abiuncto ſenſu q̃ꝫ iuncto.
Sola.n.opinatio ea qua aliquid:de quo cogitamus bo,
num eſſe:aut malū credimus:facit vt dignū id ꝑſecutōne 31
cautioneve ſit. Quāobrē ſiue ſubiecta res oculis habeat̃:
ſiue nō habea,
quā nobis infeſtā fugiendāqꝫ ſuſpicamur:ſiue nō habea,
tur:ſed ſola cogitatione opinioneqꝫ noxia iudicetur: con,
tinuo animus fugam arripit ⁊ tanq̃ꝫ deteſtabilem cauet.
Atqꝫ hoc intellectus eius officiuꝫ eſt quē practicum ideſt
actiuum ⁊ adminiſtratiuum appellant. Hic enim appeti,
tum percit allicitqꝫ:atqui conſpectiuꝰ contemplatiuuſqꝫ
dicitur nihil mouet : ſed ipſo rei intellectu et eſtimatione
contentus eſt. Prorſus quemadmodū voluptas et dolor
ſe habent ad ſenſum:⁊ quemadmodum bonū et malum
ad ipſum intellectū actiuum:ita ſe habet ad ſpectatiuum
veritas ⁊ mendacium. Ueritas eſt vice boni:mendaciuꝫ

UVA. BHSC. IyR_086_3

malo ad proportionem reſpondet. Intereſt ꝙ veritas et
mendaciū impromiſcue ⁊ abſolute res ſunt: bonum ⁊ vo
luptas ad aliquid referuntur. eſt enim bonum alicui bo,
num: ⁊ voluptas alicui voluptas.
¶ Mathematica intelligi citra materiam abſqꝫ menda,
cio. Cap. .l.
Porro aliter intelliguntur ea que per ſe intelligi
35 bilia ſunt: aliter ea que de abiunctione materie
nomen accipiunt: lineam dico ⁊ planitiem: ⁊ id
genus cetera que ī geometria tractanť. Quāqꝫ
enim hec pro marginibus ac terminis corporibus natu,
ralibus ſunt: intelliguntur tamen a corporibus naturali,
bus ſeparata. exēpli gratia. Si ſimitatē a naſo precidere
intellectus poſſet aut ab ea carne in qua ſimitas eſt: intel,
ligeret ſeorſum a naſo: quod conſiſtere ſine naſo non po,
teſt. Verū hoc ī ſimitate fieri nullo pacto quit: propterea
quod in definitione ſimitatis cōtinetur ⁊ comprehēditur
naſus. Eſt enim ſimitas naſi cauitas. At deuexum ⁊ cur,
uum linea recta e flexa triangulū ⁊ quadrangulū intelli
gi ſeparatim a corporibus poſſunt: etiam ſi ſeparatim nō
ſubſiſtunt. Huius rei ea cauſa eſt: ꝙ mathematice res q̃ꝫ,
uis a corporibus naturalibus ſecrete nō ſint: tamen in ra
tione ⁊ definitione ſua materiā non teſtātur. Quare intel
lectus ea que actu ſeparata non ſunt: apud ſe tanq̃ꝫ apud
ſequeſtrem videtur deponere ad ſolā quantitatē ſpectā,
dam: in quo opere neqꝫ vſus corporis naturalis eſt: neqꝫ
affectionū herentiū corpori in eo quod naturale eſt: qua
les ſunt caliditas: frigiditas: humiditas: ſiccitas: ſed ī cō,
templatione ſolum ſpatia ipſa mera inaniaqꝫ ⁊ confinia
corpoꝝ adhibenť. Ex eo confit vt geometria ⁊ arithme,
tica ex omni cetu diſciplinaꝝ: que ad Matheſim ꝑtinent
abeſſe materia naturali lōgiſſime videātur: vtpote in q,
bus demonſtrationes ꝓbationeſqꝫ ſine aliqua materie
mentione procedant: quamobrē neqꝫ ſuppetias de ſenſu
deſiderant: quia neqꝫ materiā vllā requirunt. At in cete,
ris aſtronomia muſica perſpectiua: q̃ꝫq̃ꝫ ⁊ he conantur
remouere materiā atqꝫ ſenſum: nō tamen eque id poſſūt:
ſed a ſenſu proficiſcuntur: ⁊ in ſenſum etiam deſinunt. In
hunc modū abſtracta huius generis intelliguntur.
¶ Utrum ⁊ quemadmodū ſubſtantie ſeparate intelligan
tur ab intellectu potentie. Cap. .lj.
36 Unc illud querendū: vtrū res ſimpliciter ſepa,
ratas ⁊ prorſus materie ſordibus vacuas et ab,
ſolutas intelligere animus poſſit: qui in corpore
eſt ⁊ a magnitudine nō abiunctus. Quāuis aliꝰ
locus ſit ad hoc demonſtrandū docendūqꝫ ſeruatus: ta,
men ⁊ nunc quoqꝫ attingendū id puto. Videbať ſane cō,
ſentaneū: ſicut diuinus ille ſeꝑatuſqꝫ animus qui intelle,
ctus agens vocatur: nullū intelligit naturaliū formaruꝫ:
ꝓpterea ꝙ potentia liber eſt: ⁊ in ꝑfectione: qua ꝓuatiōes
ſolent cognoſci: atqꝫ hoc nō ignobilitatis: ſed nobilitatis
potius ⁊ preſtantie argumentū eſt: nāqꝫ nec mori poteſt:
aut occidere: nec tamē eo vilior ijs eſt que poſſunt occide
re: ergo quemadmodū intellectus agens nihil intelligit
materiale quod ſit: veriſimile: ac fere conſequēs videba,
tur: vt intellectus materialis nihil intelligeret eaꝝ reruꝫ:
que prorſus a materia ſeparate eſſent. Tamen contra eſt:
videtur enim intellectus materialis etiam facultate hac
preditus proculdubio: vt res penitus abiunctas materia
poſſit comprehendere: Nam qui naturas materiales in,
telligit incernendo ⁊ amoliendo materiam: longe facili,
us intelligat neceſſe eſt que per ſe abſtracta diſpendium
huiꝰ opere nobis remittūt. nō enī eo inferior intellectus
potentie eſt intellectu agente: ꝙ genera īmaterialia hic
non attingat: ille attingat: ſed eo ꝙ hic non ſemꝑ attingit:
nec ſemꝑ intelligit: ille ſemper attingit ⁊ ſemper intelli,
git. Et hec olim nobis ſepius et diligentius ſcrutanda re
cuperandaqꝫ ſunt.
¶ Repetitio eoꝝ que hactenus dicta de anīo ſunt: quēad,
modum ſit omnes res: ⁊ quēadmodū anima dicatur eſſe
forma formarum. Cap. lij.
Unc ea que vſqꝫ huc de anima diximus capitu,
latim recenſeri placet. Aīa quadātenꝰ omnia 37
eſt: omnia porro aut ſenſilia: aut: ītelligibilia ſūt
ſcia que actu ſit nihil eſt aliud q̃ꝫ ipe res ſcite: et
ſenſus ſimiliter qui ſit in actu nihil eſt aliud q̃ꝫ ipa ſenſilia
Que vō ſit huius ratio q̃ꝫq̃ꝫ ſuꝑius affatim docuimus: tū
eſt: quāobrem modo addi aliquid velimus. Res quedā 38
potētia ſunt: quedā actu habentur: anima igiť illas res et
formas quas accipit: ꝑtim actu: partim potentia continet
quotiens ſenſus aut intellectus in habitu eſt: non item in
oꝑa: tum potentia euadit illa: que continet: quom vō in
operā procedit ⁊ cōmentať: tum refert actu illa que cōmē
tať. Etenim res quanta eſt: forma ipſa eſt: materia vō nō
eſſentiat: ſed generationis potius ⁊ ipſius vt ita dixerim:
fieri autor et cauſa ē. Diffluūt obiter corpora ⁊ diſpendiū
aſſidue faciunt: qđ quidem oꝑa ⁊ maleficio materie acci,
dit: ſiq̄ ſtant quieſcuntue: totū id debet forme acceptū re,
ferri. Recte igiť dictū videtur: animā eſſe omnia: quādo
nulla res eſt: cuius formā aut ſenſu aut mente non vſur,
pet. Inde ſumiť vt aīa cum omnibꝰ formis eadē fiat: nō
tū cum materia earū ⁊ mole: nec. n. lapis in aīa eſt: neqꝫ
ignis: neqꝫ terra: ita relinquiť: vt animā effici formas reꝝ
dūtaxat dicamus. Neqꝫ vero illud obſtat ſi ita ſit: ratio ra
tioni: ⁊ forma forme miſceri cōnectiqꝫ videať: quādoqui,
dē ad inſtar manus habeť: manꝰ. n. inſtrumentū ſuꝑ om,
nia inſtrumenta eſt: vti per quā inſtrumētoꝝ oīm vſus cō
ſtet. Eodē mō animā dicere formā formaꝝ par ē: qꝛ reliq̄
forme per animā cognoſcunť: non ſolū vero recte diciť
animā eſſe omnia: ꝓpterea ꝙ formas oīm cognitiōe com
plectiť: ſed etiā ꝓpterea ꝙ materie formas exhibet: ⁊ vul
tus imponit. Ipſa. n. anima eſt: que materiā rudē ſignifi,
catiōe ⁊ impreſſiōe formaꝝ inſignit: nam ⁊ viuacitas oīs
⁊ vigor qui plurimꝰ in materia cerniť: ab aīa videtur or
tū habere. Atqꝫ hoc in aīalibꝰ quidem ꝯſpicuū incōtro
uerſumqꝫ eſt: ſed in plantis et elementis obſcurius.
¶ Nihil ſciri aut intelligi poſſe niſi via ſenſuū. Itē quēad,
modum viſa ⁊ phantaſmata intelligendo fingantur for,
menturqꝫ. Cap. liij.
Porro ijs quibus videť nulla res eſſe a magnitu
dine ⁊ a ſenſu remota: ꝯñs eſt: vt formas ītelligi 39
biles in ſenſibꝰ eē contineriqꝫ fateanť. Talia ſunt
ea que abſtractu cōſtant: ⁊ mathematica nūcupā
tur. Itē ea que ſenſiliū habitꝰ: aut affectiōes dicunť: atqꝫ
hec poſteriora penitiſſime indita imerſa ⁊ obligata mate
rie ſunt: oīa igitur pendent a materia ſenſili. Cuius rei fir
miſſimū argumentū eſt: ꝙ qui iam inde ab ortu cecus ſur
duſqꝫ fuerit non pōt Geometriā cōdiſcere: qꝛ circulū tri,
angulū: quadrantale aīo concipe aut ꝑſentire cōpos non
eſt: ſed feruidū: algidum dulce: amarū: odorulentū: obo,
lidū: atqꝫ hec q̃ꝫ ideo: qꝛ ſentiūtur. Intellectus q̃ꝫ vnitatis
⁊ binarij: poſtremo nūeri omnis de ſenſilibꝰ venit. Quā,
obrem quotiens hoc genus rerū ſpeculať: meditaťqꝫ ani
mus: neceſſario ſibi viſa quedā ⁊ ſimilitudīes cōfingit: ad
que dum cogitat ſubinde ſe ꝯuertit: ſunt em̄ viſa ⁊ phan,
taſmata ſenſilibꝰ rebꝰ ꝑſimilia: ꝑter q̃ꝫ ꝙ materiā abdicāt.
¶ Aliud eſſe ipa viſa ſeu phātaſmata ad ꝓpoſitōes: que de
phantaſmatibus cōponunť. Cap. liiij.
Ane ea que in cōpoſitione ⁊ cōplexu loquēdi ſe,
rieqꝫ noſcunť apertiſſime a ſpectris ⁊ phātaſma
tibus differunt: nam diei ⁊ lucis phantaſmata
ſemꝑ eadem in anima ſunt. Nexus ⁊ cōplexiōis
eoꝝ multiplex rō formaqꝫ eſt: vt ſi dies ē lux ē vel dies eſt
⁊ lux ē: vel dies ē lux nō ē: vel eſto dies ⁊ eſto lux: q̄ qdē cō
ſtructiōes cōiunctioneſqꝫ cū inter ſe viciſſim euariant: tū
etiam a phantaſmatibꝰ diſcrepant. Itē in cōpoſitione ve,
ritas ⁊ mendaciuꝫ verſantur: in viſis ⁊ imaginibus non
verſantur.

UVA. BHSC. IyR_086_3

Differentiam eſſe inter phantaſma rerum ⁊ notionem
ſiue conceptum. Cap. lv.

Ed q̄ro prime ac ſimplices notiones que a viſis
⁊ phantaſmatibus diſtent? An notiões phantaſ-
mata quidē non ſunt: ſed cōſiſtere tñ ſine phan-
taſmatibus nequeūt: fieri etiā certe nō pōt: vt idē
ſi notio Socratis ⁊ ſpectrū eius ſiue phantaſma: ſed phā-
taſma eſt impreſſio ⁊ veſtigiuz ſenſus: ⁊ quaſi vibex e ver-
bere inuſtus. Inuſtionē ⁊ paſſionem in ſenſu non proprie
accipi volumus: ſed eo modo: quo ſupra expoſitū pluri-
mis locis demonſtratumq; eſt. At notio eſt actus ⁊ opera-
tio animi in ſubiecto phantaſmate. Hunc in modum in-
tellectus multifariam phantaſmatibus vtitur: ꝓpoſitiões
eniz q̄s de phantaſmate cōficit: per caſus articuloſq; alter-
no implexu ⁊ ſerie ac diſpoſitione multiformi cōuariat.

De anima motrice ſecus locum. Itē queſtio vtrū plures
partes habeantur anime q̄z tres ille quas Plato exiſti-
40 mauit. Cap. lvj.

Uoniā v̊o animaliuz anima ſūmas vires quib⁹
deſcribitur: duas habet iudicandi: vnam: hoc eſt
intelligendi diſſentiendiq;: alteram mouendi: h
eſt locum e loco mutandi. Ad ea que de intelle-
ctu ac ſenſu dicunt̄ abundanter expoſitum eſt. Proximū
videtur vt quidnā id ſit qd̄ animal mouet: deinceps aggre-
diamur exquirere: vtrum certa pars anime: que a ceteris
partibus abiuncta magnitudine ⁊ ſubiecto ideſt diſcluſa
loco et diſtricta regionaliter habeatur: aut que ratiōe tm̄
cogitationeq; ſequeſtretur: an potius anima vniuerſa: ⁊
ſi certa pars mouet vtrum alia ab ijs ſit que vulgate iacta-
teq; ſunt: rationabilis irritabilis cōcupiſcibilis: an ex ijs
aliqua: nam vel in hoc multa queſtio eſt: vtrū anima par-
tibus conſtet: que locis ⁊ intercapedinibus diſtent: an vi-
ribus ⁊ poteſtatibus: que in eodem ſubiecto ratione defi-
nitioneq; diſcernātur: quemadmodum in pomo candor
odor: ⁊ dulcor: Q; ſi plures in anima partes finxeris ſuc-
cedit illa dubitatio: quiſnam earum numerus ſit: ⁊ vtruz
tres tantūmodo vt aliqui arbitrantur: an plures. Et her-
cules ſi quis ad ea diſcrimina animaduertat quibus ra-
tio animoſitas ⁊ cupiditas mutuo differunt: in partes in-
numerabiles animam cōſcindet. Uidentur enim alie itē
particule que proculdubio ampli⁹ q̄z ille tres diſtent: nā
vis nutricula: que ⁊ animalibus ⁊ ſatis ac ſtirpib⁹ ineſt cō-
munis: aliquanto plus a tribus ijs differt: q̄z ipſe inter ſe
tres. Eodez modo ⁊ pars ſenſaria: quippe quam neq; ra-
tionabilem: neq; penitus irrationabilem poſſis putare:
nam quatenus ſenſilium generum differentias iudicat: ⁊
occaſio quedam ⁊ tanq̄z gradus efficitur ad animum ra-
tionemq; ꝓmouendam: videri poteſt illa tenus rationis
⁊ intelligentie particeps: quatenus v̊o adiuncta eſt ani-
malibus brutis ⁊ ratione vacantibus vtiq; nomine hoc
irrationabilis ⁊ bruta exiſtimari poteſt. Preterea nō ſen-
41 ſus demum: ſed etiam virtus imaginaria videtur a parti-
bus ijs diuerſa ⁊ differens ratione. Q; ſi tres tantum par-
tes anime haberentur: neceſſe eſſet imaginariaz aut in ra-
42 tionabilem: aut in cupiditatem aut in excandeſcentiaz re-
ducere. Ad hec appetendi vim: que ratione: potētia: mu-
nere: interſtitio inſigni a reliquis ſe iungantur vnam e tri-
bus partibus cenſeri contingeret: alioquin ſubabſurda
atq; obtuſa res eſt precidere ac diuellere appetituz: quod
faciunt qui partitionem illam Platonis trimēbrem pro-
bant: quādoquidem non modo in parte irrationabili: cu-
piditas ⁊ iracundia continetur: quorum vtrumq; appeti-
tus eſt: ſed etiam in rationabili voluntas: que item appe-
titus mentis iudicatur. Quamobrem facultas hec diſtra-
henda non erat: ſed tanq̄z ſui generis potentia incolumis
ſeruanda ⁊ ſeorſum cum ceteris partibus in numerū re-
digenda.

Um altricem eſſe cauſam animalibus inceſſus et mot⁹.
Cap. lvij.

Ed redeamus vnde abſceſſimus agitemuſq; iā
pede collato: quidnā illud ſit qd̄ mouet animal
per locum? Nam auctio et minutio vnde ſint cō- 43
ſtat. Diximus em̄ prouenire motus eos a ꝓcrea-
bili ⁊ altrice potentia. Spiratio v̊o ⁊ reſpiratio: ſomnus
item ⁊ vigilia quibus cauſis orianꝰ alio loco monſtrabiꝰ:
ſunt em̄ ⁊ hec quibus animal alteraſcit moueꝰq;. Nunc
quod ꝓpoſuimus tractandum quidnā ſit cauſe quāobrez
anīalia moueantur ingrediunturq;. Sane vegetalis aīa
hoc non facit ipſa: nam motus localis inceſſuſq; ad finem
aliquē agitur: item cum imaginatione: ꝓſecutione: vel fu- 44
ga: vtiq; in ijs: que vltro ſponteq;: non vi coacta ſe mouēt:
at ratio nutriens prorſus imaginatione vacat ⁊ qd̄ conſe-
quens eſt appetitione. Omnis em̄ appetitio a ſenſu ima-
ginationeq; naſciꝰ: Q̄uiſq; animalia quotiens cibū ⁊ ali-
moniā appetunt localem motum inſtituant: vt ea quorū
indigent perſequanꝰ ⁊ capiant: non tñ ex eo accipi debet
nutricem virtutem idem eē quod appetitum. Cuius rei ſi-
gno ideſt ⁊ quidem certiſſimo: ꝙ in ſtirpib⁹ alumna vis
cerniꝰ: appetit⁹ non cernitur: eoq; fit: vt in ijs neq; ſenſus
neq; imaginatio poſſit exiſtere. Q; ſi in anima vegetante
vis eſſet: que ſecundū locuz moueret: fuiſſet neceſſe vt na-
tura plantis aliquid inſtrumentū dediſſet: quo talem mo-
tum exigerent. Nihil eni operibus nature fruſtra viceq;
fortuita iungitur.

Um ſenſualē nō eē cām mot⁹ aīaliū localis. Cap. lviij

Ed neq; vis ſenſualis eſt: id qd̄ ita mouet: quom
pleraq; aīalia ſint: que ſenſum obtinēt: nec tamē
moueꝰ ob locum: proinde hec ſi vim mouentē
habuiſſent: temere habuiſſent. Nā v̊o vtrumq;
adeq; deteſtari ⁊ abhominari videꝰ: neu quid ſuperfluo
adijciat: ⁊ neu ex neceſſarijs aliqd relinquat. Leſa: laceſſi-
ta: orbata: ⁊ mutila ſemper excipio. Animalia aūt illa que
vitam ſtabilem ⁊ ſellulariā exigunt: nec moueꝰ loco: nō
ideo manca defectaue ſunt. Quod quidē facile probaꝰ ar-
gumento: quia proletaria ſunt: ⁊ ſimile ſibi progenerant:
preterea et auctantur: ⁊ minuuntur.

Animam in qua iraſcentia: ⁊ cupiditas continetur: non
eſſe cauſam motus localis. Cap. lix.

Eterū neq; rationalis portio. i. intellectus pōt id 46
eſſe: quod moueat: quō enim duplex intellect⁹ ſit
contemplatiuus hic: actiuus ille. Primum con-
templatiuus non pōt mouere: quia de reb⁹ agē-
dis gerendiſue nihil intelligit: que fugienda: que ꝓſequē-
da ſint non cognoſcit: motus aūt is: quo de querim⁹: aut
perſequendo aut fugiendo abſoluiꝰ. Deinde nec actiuus
id pōt: q̄uis em̄ agendis rebus adminiſtrandiſq; preſit:
non tñ autor: aut opifex eius motus ē: quia ſepe accidit: vt
quid id qd̄ dignū intelligit fuga non fugiat: verbi gratia
terremotum aut trucem māmāſuem belluam. Ut em̄ cō-
tremiſcat cor: ⁊ inhorreſcant pili: vix hereat faucibus: eſt
tamen quando in timore hoc non arripiꝰ fuga: ſed veſti-
gio immoto ⁊ habitu rigente conſiſtitur. Solet item con-
tingere vt quō aliquid illectat voluptatq; animū etiā ſi q̄
particula corpis cōmoueri ſuſcalpiq; videatur: nterim tñ
quieſcas: ⁊ eodem in loco ꝑmaneas. Huius rei ratio illa
eſt: ꝙ animus terrifica ⁊ mulcebria non ſolū conſiderat:
quō inſtant futuraue ſunt: preſertim hūanus: ſed aliquā- 47
do etiā quo ſunt preterita. Moueri v̊o ad ea: que ſint pre-
terita ⁊ exoleta qui poſſumus? Ita concluditur intelligē-
tiam non eſſe cauſam animalium inceſſus: immo frequē-
ter vſu venit: vt ratio quidem fugam perſecutionēue im-
peret: nec tamen cōſilio rationis ſtemus: ſed ea ſubiugū
miſſa concupiſcentiam: ac libidinem ſequamur: quod in-
continentes faciunt. Ergo neq; intellectus neq; ſcientia
ingreſſum animalibus miniſtrat. Idem fere in alio gene-
re videris: medic⁹ aliqñ non curat: eques non ſp equitat:
⁊ tñ vterq; artē ſuā callet: ille medicinalem: hic equeſtrez
q̄ſi motum geſtionemq;: alia ratio nō ars aut ſcia faciat.

¶Aiam in qua iraſcētia: ⁊ cupiditas continet̄: nō eē cām motus localis. Cap.lx.

Reterea neq̄ cupiditas: neq̄ iracūdia cām habent motus localis: nā continentes q̄q̄ obiraſcantur: aut concupiunt: tamē ratione perſuaſi: cōfirmatiq̄ reuocant̄ ad frugē: ⁊ vitio abſtinēt.

¶Intellectū actiuū ⁊ appetitum iunctum cām eſſe animalium motꝰ. Item q̄ differētia ſit inter intellectum actiuum ⁊ ſpectatiuū. Cap.lxj.

Eliquū eſt duo hec eſſe que moueant intellectū ⁊ appetitū: hoc loco noīe intellectus imaginationem quoq̄ cōprehenſam velim. Naz hoīes pte plurima imaginatione potius q̄ diſciplina: aut iudicio regunt̄: cetera vō animātia imaginatiōe ſola exiguūt: q̄ bruta ſunt ⁊ carēt prudentia: q̄re fit vt i iīs vicem intelligentie imaginatio prebeat. Equidē quotiens itellectū dicemus cām eē ꝑgreſſionis ⁊ motus: de actuoſo illo ſiue actiuo ⁊ adminiſtratiuo accipiendum prefamur: q gr̄a alicuiꝰ finis ꝯſiderat ⁊ ꝯſultat. Diſtat h̄ a ſpeculatiuo diſcrimine h̄: qd̄ ⁊ iactatū vulgatūq̄ eſt: q̄ ſi ſpeculatiuo finis ē inſpectio ſola: actiuo pret̄ inſpectiōez appetitio ⁊ pſecutio opis. Plane itentio ⁊ ꝓpoſitū: ita eni appellaerim: qd̄ ſcopos dicit̄: id aūt eſt quo ſtudiū mentis tenet collimatq̄: ⁊ cui cōſpectio appetitio q̄ſi inhiat: principium actiui intellectus eſt: quom eni de quoq̄ agēdo gerēdo ve cogitamus: oīa ad finē illū referimus: vltimūq̄ id i qd̄ nouiſſimo puenit̄ cōſideratione: ⁊ in quo ſiſtunt: qui deliberant: quēadmodū cōſequi intentionē ⁊ ꝓpoſitum queāt principiū actionis ⁊ ope eſt. Itē e contrario finis ⁊ terminus actiōis pricipiū eſt inſectionis: ⁊ id vnde cepit diſceptatio. Sūma igit̄ rō eſt e duobus iīs appetitu ⁊ noticia actiua cōciliari cām vnā ꝑgreſſionis aīaliū ⁊ iceſſus. Quapp vtrūq̄ appetiti finis gratia eſt: nā ⁊ cognitio actiua quādo mouet cōcupite rei gr̄a mouet: ideoq̄ ſine appetitu mouere nō pōt: quādoqdem appetita res ⁊ appetitio inuicē referunt̄: atq̄ reſpondent.

¶Unū ⁊ idē genus eē qd̄ intelligit̄ ⁊ appetit̄: de quo orit̄ localis motus. Cap.lxij.

Rgo vnū ē id qd̄ appetit̄: ⁊ vnū qd̄ mouet ex appetitu: neq̄ eni vt due cāe intellectꝰ ⁊ appetitꝰ mouent: q̄a nulla ſpēs generi ſuo opponit̄ vt altera in itellectu aūt appetitus vt ſpēs cōtinet̄: voluntas eni appetitus itellectualis eſt. Q̄ ſi due res eēnt itellectus ⁊ appetitus aīal mouerēt ⁊ igredi facerēt: verbi gr̄a: tā bipes q̄ quadrupes icedūt: nō qua bipes hoc: illud quadrupes eſt: ſed qua cōi cōueniūt: qd̄ eſt pedes hr̄e. Nūc hoc neceſſariū nō eſt: quia intellectus ſine appetitu mouere non pōt: dictū eſt eni voluntatem appetitū eē mētis. Cōtra appetitus pōt ſine intellectu: quom conſtet iracundiā ⁊ cupidinē appetitus eſſe: q̄bꝰ plerūq̄ homines ducunt̄ rōne domita: aut retro poſita. Qd̄ vt dixi incontinentes euidenter oſtendunt: q quom qd̄ ⁊ melius ſalutarius eſt videant ꝓbentq̄: tamen in deterius: ac fedius vergunt. Rectus igitur intellectus omnis eſt: appetitus non omnis rectus: neq̄ aūt omnis imaginatio: q̄q̄ imaginationem in loco intellectum vocauimus.

¶De appetibili. Item de quo appetibili intelligamus: ⁊ de quo non. Cap.lxiij.

Uamobrem ſemper mouet appetibilis res: appetibilis res eſt: aut q̄ re ab ſe bona ſit: aut q̄ bona videat̄: intellectū mouet id qd̄ vere bonū eſt: cupidinē ⁊ iracundiam id qd̄ bonū videt̄: eteni voluptas tunc bonū videtur: quom libido ad aliq̄d illecta inflammataq̄ rapitur. Ceterum nō eſt bonum ciet appetitum: nam ⁊ ſummū bonum: aut ſi qd̄ ſimpliciter ⁊ ꝑpetuo bonum eſt: quale fortaſſe id omnibus rebus cōmuniter cupitum ⁊ deſideratuz habetur: non mouet: aut pellit: niſi alia ratione q̄ qua nunc agitur: de quo nobis alia inſtitutione dicetur: nunc non id qd̄ in vniuerſum appetibile eſt querimus: ſed id q̄d cauſam ſingularem ac precipuam obtinet quāobrem animal ꝓgrediat̄: quale bonuz particulare eſt: ⁊ quale naturam eam habet: vt modo ſit: modo nō ſit: non q̄ ſemp abſoluteq̄ ⁊ omnibus bonum: ſed q̄ ⁊ aliquando: ⁊ ad aliquid: ⁊ alicui bonum ſit.

¶Appetitum inter potentias anime cōnumerandum eē. Item quemadmoduz vnus appetitus ſit ⁊ actus tres. Itē contrarios appetitus in homine reperiri: ⁊ cur reperiantur. Cap.lxiiij.

Lanū arbitror factū potentiā aīe quā appetitum ſiue petitionem vocamus cauſam eſſe ingreſſionis ⁊ motus. Quare ⁊ hec poteſtas referēda in ordinem eſt ceterarū partiū anime ad exemplū altricule: ſenſorie: ꝯtemplatiue: deliberatiue. His vt dixi adiicienda vis appetentis eſt: de qua ſupra ſermonez habuimus. Plus eni hec differūt inter ſe: q̄ ira ⁊ ꝯcupiſcētia: aut potētie a q̄bus affectiones he ꝓdeūt: q̄ ſit vt nō triplex animꝰ ſit: vt q̄daz finxerūt: ſed lōge numeroſior fuſiorq̄. Sz reuertamur ad pēſuz. Una igit̄ ptās eſt q̄ aīal ob locū mouet: quā ſepenumero appetitionē appellitauimꝰ atq̄ h̄ verū ſiue rō p̄ſit: ſiue libido: aut iracūdia. Quēadmodū eni nihil obſtat: q̄ minꝰ potentiā ſentiēdi vnā dicamus: q̄uis ſenſus q̄nq̄ cōtineat: ita nihil vetat vnaz vim eē q̄ appetit: q̄uis ſe i tris actꝰ diffūdat. Hinc euenit pte plurima vt appetitꝰ in nob̄ pugnātes ⁊ ꝯ̄rios ſentiamus: q̄tiens rō cupiditatibꝰ: aut iracūdie obuiā it. Atq̄ h̄ in iīs tm̄ aīalibus pōt ꝯtingere: q̄ intellectū ⁊ noticiam tpis habēt: potiſſimūq̄ in hoīe. Naz hō p ſe tēpꝰ ſentit: cetera ex accidēti: vtpote q̄ non ipſiꝰ tpis ſenſum ꝓp̄e habeant: ſed motionis ⁊ paſſionis eius: quā tpe aliquo acceperūt. Cōſeq̄ntis porro tpis nullus iīs ſenſus ieſt: ppea q̄ nihil pati poſſunt ab iīs q̄ ſint futura: niſi forte formicas apeſq̄ ⁊ cetera id genus: q̄ alimenta in hiemē reponunt: ꝓſpicere in futuruz putemus: ſed vt dixi ſolus homo p̄uidet de longinquo ⁊ ſpectat retro: q̄ ſolus mēte itellectuq̄ p̄ditꝰ eſt: quo prius ⁊ poſteriꝰ nūeret: nihil eni aliud tps eſt q̄ digeſtio prioris ⁊ poſterioris i numerum: vnde iterpres Ariſtotelis Alexāder motus eſt credere: tps ab hoie creari: q̄ſi nihil aliud tps eēt q̄ hois nuda cogitatio ⁊ mera expūctio ſupputatioq̄: ⁊ cui nulla i re cōfirmatio ⁊ ſoliditas: aut euidentia reſpōderet: que tamen neq̄ vera ſunt: neq̄ cōſentanea iīs q̄ Ariſtoteles volumine q̄rto auſcultatorie iſtitutiōis ꝓdidit: ſed vt dixi: quotiens rō cupiditati aduerſa ē: totiēs appetitus cōtrarii attollūt attolluntur quorum alter quia reſpicit futuruz conſequens tps obſiſtit ac renitit̄ vicio: alter q̄ p̄ſens letabile attēdit: nec ſpectat a tergo qd̄ iminet: dat ſceleri manꝰ ⁊ p̄ceps agit̄. Eſt eni h̄ igeniū voluptatis eius q̄ ſēſus titillat: vt quom pn̄s eſt de futuro nō cogites ſūmū bonū abſolutūq̄ videat̄.

¶Plures numero appetitꝰ haberi. Item plura appetibilia. Itē ad motū aīaliū localē nec̄ia eē q̄tuor. Cap.lxv.

St igit̄ vna ea q̄ mouet h̄ ē appetitꝰ: eſt etiā vnū id qd̄ p̄cedit laceſſit. i. appetibile: atq̄ h̄ a ſe mouet: nec mouet̄: q̄uis imaginatione ab aīalibus intellectuve capiat̄: ſed ad numerū. Plura ſunt ea q̄ mouēt: h̄ eſt appetitꝰ plures: ⁊ plura appetibilia numero ſunt. Itaq̄ tria ſine q̄bus moueri aīalia ſm̄ locū nō pn̄t: imo vō q̄tuor: eſt id qd̄ mouet: eſt id quo mouet: eſt id qd̄ mouet̄. Dixi q̄tuor: q̄ id qd̄ mouet i duo genera ſciditur: alterum eſt ita mouens vt ſit tamen immobile: vt bonum agendum: alterū eſt ita mouens vt nihilominus obiter moueatur: vt appetitus. Mouet eni animalia hec vis: ſed ipſa idētidem mouet̄ a bono. Nam motꝰ ſm̄ locū nihil aliud ē q̄ appetitꝰ ꝓmptus euidenſq̄: quoniam vō motus huius primordiū ortuſq̄ non ad appetitū ſed ad bonū agēdū refert̄: euenit qd̄ dicimꝰ: vt appetitū mouere ⁊ moueri neceſſe ſit. Sūt igit̄ duo hec vt dixi q̄ mouēt: tertium qd̄ tantum mouet̄ ip̄m aīal eſt: qd̄ igreditur ⁊ vagatur: q̄rtum id quo appetitus mouet: machinamētū inſtru

Margin numbers (right column): 52 at "Lanū arbitror factū potentiā aīe quā appetitum"; 53 at "eē q̄ appetit: q̄uis ſe i tris actꝰ diffūdat. Hinc euenit pte"; 54 at "intellectuve capiat̄: ſed ad numerū. Plura ſunt".

UVA. BHSC. IyR_086_3

mentūqȝ eſt:qđ ancillaꝛ ꝓſeruitqȝ motui:atqȝ h̄ corporeū
ſit oportet. De quo qȝuis in cōmentarijs: in q̄bus anime
corpori cōībus agiꝛ diligentiſſime diſputādum ſit: nō ta-
men abre fuerit hoc quoqȝ loco ſummatiȝ:ac breuiter at-
tigiſſe.

¶ De anima motrice ſecus locum. Item queſtio: vtrum
plures partes habeātur anime q̄ȝ tres ille quas Plato exi
ſtimauit. Cap.lxvj.

55 Llam ergo machinam:qua vtiꝛ appetitꝰ ad mo
i tum in ea pte corpis ſtatui neceſſe eſt: in q̄ vſum
principij atqȝ exitus ꝓſtet eodem ſubiecto: ſed
ratione nō eadem. Talis eſt locus circiter cor: ē
enim initium ſex differētiarū ſm quas moueri aīalia cer
nimus: vltro:citro:dextrorſum:leuorſū:ſurſum: deorſuȝ.
Plane ad greſſū duobus imotis ⁊ ſtabilibus principijs
opus eſt vno exteriore ⁊ cōſpicuo:cui aīal innitēs ⁊ quaſi
incubans moueaꝛ:altero interno ⁊ condito:circa qđ tum
dextra:tum leua corporis vicibus remiſſa ⁊ abducta reci
procēt. Qđ in turberculis vertebriſqȝ ad cōmiſſuras ſuf-
fragium ⁊ tranſitus oſſiuȝ in acetabulis cerniꝛ:nam circa
fibulam ſtantē ⁊ immobilē copule ⁊ gibberi ceu coxendi
ces cōmeant altereno relatu. oīs eni aīalium motus pul
ſu tractuqȝ agiꝛ:nam inceſſus eorū ſiniſtris dextriſqȝ par-
tibus modo porrectis: modo conductis abſoluitur: hoc
v̄o nihil aliud eſt: q̄ȝ pulſus ⁊ tractus. Quēadmoduȝ igiꝛ
in ipſo meditullio globi cardinē collocamus: vnde cur-
uatura volubilitatis ſue initiū capiat:ita in animali neceſ
ſe eſt aliquid medio loco fixū:atqȝ imobile ꝯtineri: ſecus
quod ⁊ a quo motus partium oriantur.

¶ Imaginationē eē vbi appetitus. Itē imaginationē rōna
lem ad ſolū hoīem ꝑtinere. Itē aliq̄d eſſe ceu mēſurā per
quā intellectꝰ iudicat ⁊ ſeligit melius qđ eſt. Cap.lxvij.

56 Lane vt diximꝰ aīal q̄ appetens eſt ipſum ſe mo
p uet. Appetēs v̄o eē non pōt citra imaginationē.
imaginatio oīs aut ad ſenſum ꝑtinet: aut ad rō-
nem. Ea que ad ſenſum ꝑtinet:cōīs eſt animanti
bus oībus. Ea q̄ ad rōnem ſpectat ſolius hoīs ꝓpria eſt:
nam extimatio ⁊ collatio phantaſmatū in ſolo hoīe ꝑſpici
tur: hoc eſt ſolus homo ſelectionē habet eoruȝ: q̄ cogitat:
nec pōt munus hoc alterius facultatis eſſe: q̄ȝ rationalis.
57 Quom v̄o duobus ꝓpoſitis vtrū ſeligenduȝ ſit querimꝰ
neceſſe eſt: vt vna aliq̄ menſura vtrūqȝ penſemꝰ: propter-
ea ꝙ id qđ ꝓſtantius ſit volumꝰ noſſe: quēadmodūqȝ quō
q̄s doceri vult e duabꝰ q̄ntitatibꝰ vtra ſit maior: vtiꝛ certa
⁊ cōſtituta mēſura: puta palmo vel cubito: ita i phātaſma
tis adhibere preſcriptū quid oportet: verbi gratia: letabi
le aut vtile loco mēſure: ad quā ſe referant: qui inuenire ⁊
capere qđ conducibilius e duobus ſit conātur. Non enī
ſimul occurit atqȝ incidit aliq̄d qđ allubeſcat: continuo vt
pecudes trahimur: ſed nectimus ⁊ cōferimꝰ inuicē mul-
ta: ſi hoc ſi illud. Rurſum hoc ⁊ ex pluribus cōcluſione in
ducta vnum reponimus: quāobrem appetitus mutorū vt
quē imaginatio bruta ⁊ ſimplex extimulet: opinione ⁊ iu
dicio deficiꝛ: quia ratiocinari ⁊ commētari nō poſſūt: ho-
minis v̄o appetitus ambigit: nā ⁊ cū opinione ⁊ ſine opi
nione pōt contingere. Quare ī nobis nō omnis appeti-
tus ē volūtas ſed cōtra: oīs voluntas appetitus eſt: porro
in hoīe interim mouet appetitus irrōalis rōnaleȝ: iterī e
diuerſo: mouet v̄o ſemꝑ appetitus vehemētior ⁊ validior
debiliorem lāguidiorēqȝ: nō ita vt debilior ſuū motuȝ de-
ferat: ſed ita vt a validiore attollaꝛ rapiaꝛqȝ: id qđ de glo-
bis celeſtibus docent aſtronomi. Nam ſphera que ambi
tū celi vltimū coercet: ⁊ que aplanes id eſt inerrabilis ra
taqȝ appellaꝛ q̄ȝq̄ȝ orbes planetarū pernicitate cōuerſio
nis ⁊ velocitate precellat: nō tamen proprium eorū ⁊ na-
turalem curſūītercipit: quē leuū ⁊ contrariū mūdo agūt
ſed ſeruato ijs motu indigena ſecū aufert tranſuerſos in
dextrā. Sane in mūdo ſemꝑ is motus vincit: qui natura
eminētior ⁊ nobilior eſt: qualis q̄ extimo celo debeꝛ: i ho
mine v̄o accidit: quando id qđ natura ſuperius ⁊ preſtan
tius eſt a ſupari ⁊ inferiori vincaꝛ: qđ quidem vt ſepe me-
morati incontinentes experiri vidētur: atqȝ tunc motua
tres ſpectantur in homine: duo que ad duas appetitio-
nes pertineant: tertius que ab vtraqȝ appetitione raptu
illo conficitur.

¶ Animalibus inperfectis imperfectam imaginationeȝ
⁊ appetitionem adeſſe per quas mouentur. Cap.lxviij.

Ed quom animalia etiam imperfecta moueri
ſ ſm locum cōtingat vt muſcas vt vermes ⁊ ſimi-
lia ijs pluſcula: que omnino carent appetitu: ho
rum motus ad quam cauſam referimus? Aut ſi
⁊ hec appetunt: qui ſine imaginatione poſſunt hoc face-
re? Diximus enim ſupra huic generi animantium ima-
ginandi vim tributam non fuiſſe. Quamobrem dubitari
poteſt cum in his quoqȝ ſigna quedam voluptatis ⁊ do-
loris appareant: quomqȝ vbi voluptas eſt ibi ⁊ cupiditas
ſit. vbi autem cupiditas ibi ⁊ appetitum ⁊ imaginationeȝ
eſſe oporteat: cur nos retro negauerimus imaginationē
ijs adeſſe: an quemadmodum motus horum indiſtinctus
interminatuſqȝ eſt: ita ⁊ imaginationeȝ indiſtinctam ⁊ in
terminatam dari ijs oportet: vt imaginationem quidem
habere videantur: ſed inexplanatam ⁊ perinde confuſaȝ
vt ſenſum quem inabſolutum imperfectum indefinitūqȝ
poſſident: ⁊ de hoc in tantum queſiſſe ⁊ ſoluiſſe ſat ſit.

¶ Quemadmoduȝ vniuerſalis ⁊ particularis propoſitio
moueat. Cap.lxix.

Eterum quom duplex exiſtimatio ſiue apprehē
c ſio habeatur vniuerſalium hec: altera ſingula- 58
rium: prior huiuſmodi eſt: omni philoſopho ho
neſte viuendū: poſterior hec: philoſophus ſuȝ:
quero vtra illarum impet motuȝ: particularis an genera
lis an vtraqȝ. Dicendum vtrāqȝ: ſed ita vt hec quieſcēdo
ſtandoqȝ moueat: illa imminendo inſtandoqȝ actioni: ra-
tio eſt: ꝙ concluſio ſm particularem nectitur hoc modo:
mihi igitur honeſte viuendum: atqȝ ita ſtatim ſequiꝛ mo-
tus niſi quid obuariet ſufflaminetve.

¶ Animam altricem ineſſe omnibus viris. Item tactū eē
in aliquibus vbi reliqui ſenſus non ſint non e contrario.
Item terroſa a cognitione ⁊ ſenſu altera eſſe. Item que
ex vno elemento conſtant vacua eſſe ſenſu. Cap.lxx.

Nimam nutrienteȝ neceſſe eſt omne animal ha
a beat qđ generaſcit ⁊ occidit: atqȝ hec potentia ſta 59
tim ab ortu iuncta: q̄ȝdiu protrahitur vita: edu-
rat: ſeruaturqȝ: omne enim quod gignitur ſimul
ac genitum eſt creationem minutionemqȝ patitur: hoc
autem ſine nutricatōne ⁊ alitione haud fit: itaqȝ nutriceȝ
animam in omnibus que augeantur ⁊ minuātur eſſe ne-
ceſſe eſt: ſenſualem nō eſt neceſſe: qđ nobis radices ⁊ plā
te declarant: quibus quom nullus ſenſus adſit: tamē nul
li dubium eſt aleſcere eas: augeri: diminui: ⁊ vt altiore or
ſu de hoc agatur ſenſus omnes neceſſario tactus anteit:
nā ceteri ſenſus opem tactus requirunt: tactus ſine cete- 60
ris ſenſibus ſibi ſufficit. Plane quod ex ſimplici corpore
exiſtit: aut finitimo ⁊ propinquo ſimplicibus: ſenſum ta-
ctus hr̄e nō pōt. Tactꝰ enī in mediocritate q̄litatū tactiliū
cōſiſtit. que v̄o carēt tactu: reliquos itidem ſenſus deſide-
rant: quapropter natura ſenſum plantis negauit: q᷑ cor-
pora earū ꝙ prima ſimplicibus ſunt: craſſiora erāt: q̄ȝ vt
poſſēt ſubtilitatē ſētiēdi admittē. Nec itē forme ī ijs recipi
ſine materia poterāt: tum obtemperaturam earuȝ immo
derataȝ: tum ob plurimam portionē terrenam: quod ele
mentum inter omnia ineptiſſimū ⁊ alieniſſimū a ſenſu ⁊
cognitione eſt: cuius rei periculū intra nos gerimus vt ſe
pe dixi: nā in nobis q̄ ꝑtes terratiores ſunt: eaſdem inſen-
ſibiles brutaſqȝ continemus. Qȝ ſi animatū ſit: qđ ex ſim-
plici elemēto cōſtet: eadē rōne ſenſu omni vacat.

¶ Quāobrē ꝑfectis aīalibꝰ neceſſarij ſenſus ſint ⁊ quāob-
rē celeſtibꝰ aīalibꝰ nō ſint necij: neqȝ plātis. Cap.lxxi.

UVA. BHSC. IyR_086_3

Se ſenſus quidem neceſſarius nõ tm̃ animatis
ſed aialibus eſt: neqꝫ tamẽ cũctis: ſed animalibꝰ
a que gradiantᷣ ꝑfectaqꝫ ſint: neqꝫ hoc adhuc ſatis
ſed addendũ ẽ genitis ꝛ caducis. Nec igitᷣ que
ſenſu participãt: quia nec victus ijs ex obuio ẽ: nec elemẽ
tis aluntᷣ: vt ſata ꝛ que gignuntᷣ: ac viuiſcũt e terra: a lõge
petãt cibos neceſſe eſt: qbus vitam tueantᷣ. Hoc quo pa,
cto ſine oculis ſine auditu ꝛ cetero ſenſu cõtingeret. Niſi
eminus preſenſicularentᷣ ꝓſequi ſalutaria: vitare noxia
qui poſſet profecto neqꝫ puncto qdem tẽporis ſupereſſet
ijs vita: niſi premini ſtrarẽt ſenſus ꝛ tãq̃ de ſpecula lõge
ante renũciarẽt: ꝛ que appetere atqꝫ adire ꝛ q̃ declinare
cauereqꝫ oporteret. Quãobrẽ temere ac ludibrio natura
tot ꝛ tãtas aialium formas feciſſet: niſi ſuppetias ꝛ ꝓſidia
cõparaſſet: qbus quodqꝫ ad finẽ ſuũ ꝑuenire poſſet. Finis
ꝟo ſuus cuiqꝫ ꝛ cõueniẽs itelligitᷣ ꝓcreare aial: q̃le ipm
qꝺ ꝓcreat eſt. Plantis qdem ꝛ aiantibꝰ: q ſede vaga nõ
ſunt: ſuus finis fere adiũctus inumeratoqꝫ ẽ: nec lõge pe,
titᷣ: ſed tãq̃ e ſinu ꝓmitᷣ: quaſi copias habeãt itorſum ad
oẽ munus ꝛ functionẽ paratas: nã ꝛ nutriuntᷣ ꝛ generant
ꝛ generantᷣ: nullo extrinſecꝰ q̃ſito: ſed plãe ſeipſis ꝛ opi,
bus ſuis vſa: nec eni pabuli captãdi gratia neceſſe habẽt
vagari: ſed annexũ ꝛ cõiũctum ferẽtes citra oẽm motum
nature ſue neceſſitatẽ explẽt. At aialia qbus i cedendi fa,
cultas adeſt: ꝛ que alimoniam ꝓcul venantᷣ ſenſu carere
nõ poterant: q prior ẽt q̃ mẽs ac cetere ai potentie habe,
retᷣ: q̃uis eni nulla ps ai ꝓſtantior mente ſit: tamen ali ac
viuere non eſt opus mentis ſed guſtus ꝛ tactus. Hec vi,
detᷣ ratio quã obrẽ natura aialibus his ſenſum cõceſſerit
nã aialibus qbuſdam que mouentᷣ i loco ꝛ que igenita ꝛ
imortalia ſeculis oĩbus ſunt ratio ſentiẽdi neceſſaria eẽ
non põt: cauſa eadẽ quã modo reddidimus. Quia videli
cet natura nihil fortuito fruſtra ve ꝓſertiꝫ in tãtis rebus
cõmittit: ſed oĩa aut gratia alicuius agit: aut vt ꝓgreſſio,
nes ꝛ appẽdiculas eoꝝ: que gratia alicuius molitᷣ: q̃les
ſunt pili ſubãlares ꝛ in qbuſdaꝫ corpis ꝑtibus ꝛ verruce.
Aialibꝰ ꝟo: que neqꝫ orta neqꝫ interitura vnq̃ ſunt: nul,
lus haberi ſenſuũ: poteſt: neqꝫ principalitᷣ neqꝫ vt ꝓgreſ,
ſionum. Ac ꝓmum alimento ijs nõ eſt opus de quo fere
ne cõtrouerſia quidẽ eſt: deinde nec ſenſu: ſi eni ſenſuꝫ ha
berẽt ꝓpter alterum duorum habere viderentᷣ: aut quia
vberius ꝛ cõmodius id aĩe eoꝝ eẽt: aut qꝛ meliꝰ ꝛ locuple
tius corpi neutꝝ hoꝝ poſſumus tueri: nã neqꝫ anima me
lius coniũctione ſenſus intelligit: imo deterius quõ ijs i,
pedimẽto potiꝰ atqꝫ oneri ſit futurus: neqꝫ põt oſtẽdi quẽ
admodũ corpus celeſte acceſſione ſenſuũ ornatius ꝛ opu
lentius redderetur. Ex ijs conſtat animãtem nãm vtraqꝫ
ſui parte extrema ſine ſenſu exigere: extremas partes na
turam celi ꝛ plantas accipimus: q̃q̃ alia rõne celo: alia
plantis ſenſus negati. Plantis: qꝛ pre ignobilitate ꝛ craſ
ſamento nature parteꝫ hanc nec ꝓmereri: nec capere po
tuerũt. Celo: qꝛ eminẽtiore ordine dignationeqꝫ habeba
tur q̃ vt ad hũc ſenſuꝫ deſcenderet. Jã in eo ſenſus vtriqꝫ
generi ſuperuacaneꝰ videbatur qꝛ neutrũ paſtione foras
accerſita cõquiſita ve indigebat. Plante: qꝛ proxima vt
dixi atqꝫ obuiã ſortirentᷣ. Celũ: qꝛ nullo modo paſci neceſ
ſe haberet. Cetera aialiũ turba q̃ intra hos limites conti,
netur: ſiue ꝑfectorum: ſiue imperfectoꝝ: ſit: quia ortum et
interituꝫ agnoſcit: preterqꝫ loca ꝛ ſedes mutat: carere ſen
ſu non poteſt: cuius procuratione copias ad victum ꝛ ad
vitam ſibi ſuppeditet. Hoꝝ ꝟo corpora ex ſimplici elemẽ
to nõ ꝯſtãt: ſꝫ mixtiõe ꝓmoꝝ ꝯtrioꝝ eq̃bili: ita vt tꝑamẽtũ
exeat ad ſenſum tactꝰ idoneũ atqꝫ molle.

¶ Q̃obrẽ tactꝰ aiali neciꝰ ſit: ꝛ qꝛ plãte nec tactu vtantᷣ nec
guſtu: ꝛ qꝛ ſẽſus ceteri ꝑ exteriꝰ iternũtiũ ſẽtiãt. Ca. lxxij.

r Urſum alio capite tactus maxime neceſſarium
aiali videtᷣ: nã quom animal animatũ ſit corpus
ꝛ neceſſe ei ſit ꝓxima corpora cõtingere. nimirũ
oportuit muniri tactus ſolertia: quo ſalubria ꝛ
conducibilia diſcernere ab ijs poſſet: que aut ꝑniciẽ: aut
detrimẽtum afferẽt: alioqn ſeruare vitã non ſit: neqꝫ eniꝫ
opinor ad ſalutẽ animantiũ tuendã tactus is ſufficit quo
ſe tãgunt inanima: ſed is qui iudicat ꝛ cognoſcit ea q̃ tan,
git. Plane certũ eſt reliquos ſenſus per qddam extremũ
abſolui: tactuꝫ per carnẽ: aut per id qꝺ ad carnẽ ꝓportio
ne emula referatur: quãobrẽ niſi dignoſceret ea que pro
deſſent ab ijs que officerẽt: qui poſſet aut hec adipiſci aut
illa effugere? qꝺ diſcerniculum ſimulac animali eripitur
ſaluari ꝛ conſeruari non poteſt. Tangunt quoqꝫ alimen,
tum ſuuꝫ ſtirpes: ſed tactus is ſimillimus tactui inanima
lium eſt. Adherent enim plãte ſtatu immutabili: neqꝫ mo
uentur loco: proinde nec vtuntur guſtu: nam nequicq̃ in
caſſumqꝫ vterentur: ſi nihilominus vitare infeſtos ſapo,
res non poſſent. Ea cauſa eſt quãobrem facile commori
atqꝫ occidere ſoleant: quia. ſ. iniurias tactilium generum:
quibus ſemper expoſite oportuneqꝫ ſunt: repellere ac ca,
uere non poſſunt. Animalia ꝟo priuſq̃ cibum deuorent 64
periclitantur guſtu: ob id tactus illis maxime neceſſariꝰ
fuit: eſt enim guſtus ceu quidam tactus: quia guſtus ali,
menti ſenſus eſt: omne alimentuꝫ corpus contingibile ẽ:
nam corpus corpori cibo ꝛ paſtui eſt. Sonus autem co,
lor ꝛ odor neqꝫ alunt: neqꝫ augent: neqꝫ diminuunt: ſunt
enim animali tactus ꝛ guſtus pernecessarij. Clarum eſt
etiam nullum eſſe animal: cui deſit tactus ſiue perfectum
ſiue imperfectum id ſit. Nam ea que cum genere planta
rum ꝛ animalium ambigunt: hoc eſt que videntur inter
animalia ꝛ plantas mediam quandam ſui generis ſpeci,
em obtinere: eatenus animalia habentur: quatenus ta,
ctu pollent: reliqui ſenſus non propter eorum vſum: ſed
quaſi ad locupletiorem notaꝫ videntur perfectis anima,
libus donati: naꝫ vt tueri ſe queant ac munire contra ma,
la que ingruant: anteq̃ accedant ꝛ aſſiſtant ad caput: ne,
ceſſe eſt de longinquo preſentire poſſint atqꝫ proſpicere.
Itaqꝫ infenſa pernitioraqꝫ videbũtur: auxilio fuge amol
liantur a ſe: que ꝟo ſalutaria ꝛ commoda cõparebunt ꝑ,
ſecutione continuationeqꝫ nanciſcentur. Huic officio et 65
ſpecule viſus auditus ꝛ olfactus prefecti: nam ſenſus re,
rũ per mediũ aliqd iuehitur: a medio mouetur cieturqꝫ
animal. Hoc auteꝫ non mouetᷣ vltra. Sed quemadmodũ
in rebus inter quas diſtributus aliquis motus huiuſmo
di eſt: vt pellantur ab alijs ꝛ ſubinde alias pellant: neceſ,
ſe eſt prima res pellat: nec pellatur: poſtrema ꝛ diuerſo
pellatur: nec pellat: intermedie que modo plures: modo
pauciores ſunt ꝛ pellantur ꝛ pellant. Ita in ſenſu anima
lium fit ꝛ perinde in omni alteratione: preterq̃ qꝛ altera
tio immobili ꝛ quieſcẽte illo qꝺ alterat longe penetrat in
ſubiectum morigerum atqꝫ molle: vt ſi anulũ in ceram al
te miſeris vſqꝫ illuc mouebitur ꝛ ſigillum recipiet in pro
fundum: at lapis qꝛ prerigidus eſt: nullo modo mouebitᷣ
etiam ſi ex ſummis viribꝰ incubueris: aqua ꝟo longe la,
teqꝫ ꝑuadetᷣ: ita vt celatura impꝛ̃ſſioqꝫ ꝑ eã facile cõpareat
Aer q̃ plurimũ ſolet moueri ꝛ quoſcũqꝫ mores pati: mõ
ad numi ꝑmaneat ꝛ integer: atqꝫ incolumis ſit: q̃obrẽ re
ctius nos de ratione aſpectꝰ q̃ q reflexionẽ cauſantᷣ. Sũt
eni qui radios tueris noſtri medijs oculi profacto egreſ
ſoſqꝫ ſpiſſitudine offenſa reſultare paribꝰ angulis ad fa,
cies ſuas reduces: atqꝫ viſum ꝯtingere arbitrentᷣ. Uero ſi
milius eni eſt vt aer affici a figura ꝛ a coloribꝰ dicatᷣ: quo,
ad vnus infractuſqꝫ maneat: q̃lis in leui cõplanatoqꝫ eſt:
tum deinde ita affectus offectuſqꝫ viſum imitus icere: nõ
aliter q̃ ſi ad finẽ cere preſſura ſuccederet.

¶ Nullũ animal ortus occaſuſqꝫ participes ex vno elemẽ
to conſtitui. Itẽ quẽadmodũ celeſtia animalia cognoſcãt
res ſenſiles ſine ſenſu. Cap. xxiij.

ſ Ed redeamus ad id vnde hic nobis ſermo ortꝰ
ẽ: aialium q̃ gignuntᷣ corpa nõ ſunt ſimpla. Sim
pluꝫ voco: qꝺ ex aliquo triũ hoꝝ cõſtet: igni: ae
re: aqua: nã diuina ꝛ celeſtia hoc loco ꝓfata lau,

de mittimus. Simplum igit eē non pōt aīalium corpus: qa ſenſus tactus ex vno elemento non cōſiſtit: ſed mixtione: cōfuſione qȝ oium: nam fundamenta ceterorum ſenſuū q̄ diximus ex ſimplicibus elemētis coalita: viſum: auditum olfactū ex aqua vel aere: q̄ȝq̄ȝ tangunt: non tamē ſentiūt tangēdo ſed intermediū q̄dem corpus tāgunt: qd̄ ad talē vſum miniſteriūqȝ ſenſibus iungit: nec id ſentiūt: qd̄ tangūt ſed ſenſilia: q̄ formas ⁊ imagines ſuas in mediuȝ cōtulerunt. Non idē in ſēſu tactus: ſed is neceſſario tāgit tactilia: ⁊ tangēdo ſentit ea q̄ tangit: vnde id noīs huic ſit ipoſitū. Ex hac rōne ſequit ⁊ neceſſariū eſt fateri: vt ſi tactum eē oibus oportet: nec pōt ex aliquo triū ſimplicium cōfici: nullū ſit aīalis corpus qd̄ ex vllo triū illorum exiſtat. Dices fortaſſe cōſtabit e terra? At primū eadē rō i terra eſt: q̄ in ceteris elemētis. Deinde tactus in mediocritate oium cōtrarietatū cōtingibiliū poſitus eſt: frigiditatis: caliditatis: ſicciditatis humiditatis q̄ ſimplicib⁹ pricipijs cōtinent: ex eni oib⁹ q̄ſi tempatus modificatuſqȝ ē: quorum ſenſus erat futurus: aliogn terra a ſe elemētorum oiuȝ erat brutiſſima ⁊ igenio ſentiēdi aduerſa: cuius rei idiciū illud frequēter ſuggeſſimus: q̄ partes ille in nobis priue ſenſu habent q̄ fortis glebulētioris ⁊ terroſioris ſint: que ratio i plātis quoqȝ eſt. Nullū igit aīalis corpus ſimplū videt: qd̄ quidē de genito ⁊ mortali accipiendum eſt: cui ſenſum tactus neceſſariū eē ad vitā oſtēdimus: nam diuinis animalibus in vanum additus fuiſſet: quia vidicata interitu ſūt ⁊ ſpacio vniformi ferunt inceſſabili ⁊ ſempiterno meatu. Sed neqȝ guſtus ijs ineſt: neqȝ viſus: neqȝ auditus: neqȝ odoratus: quia illic neqȝ ſapor: neqȝ aer: neqȝ color ſit: ſi eni colores: aut ſapores cognoſceret: certe alicuius gratia cognoſcere viderent: at nis hic nuſq̄ȝ cōparet. Ceterū aliud genus aīalis putare id oportet lōge optimatius ⁊ exuperātius: ac forte cognoſcens q̄dem ſenſilia: ſed alia rōne: q̄ȝ ſenſu: id eſt illa: q̄ cauſe generantes effecta ⁊ euēta ſua cognoſcūt. Ac nos q̄dem haud diſſimulanter celeſtia hec aīalia eē dicim⁹: ⁊ nobiliora: q̄ȝ vt ſenſum requirant. Sed ſua cuiqȝ exiſtimatio ſit: ⁊ ijs que ignea eſſe: ⁊ ijs qui paſci hec volunt: q̄ȝq̄ȝ ſcire cupio: quē admoduȝ ali poſſint ſine guſtu: aut guſtare ſine tactu: aut tangere ſi conſtant ſimplici elemento.

¶ Tactum attingere aīalis vitaȝ eſſentiaqȝ: ceteros ſenſus ad cultum ⁊ ornatū adductos. Item q̄ tactū corrūpūt vniuerſo aīali abolitionem afferre. Cap. lxxxiij.

67 Si igitur tactus vnus neceſſario nobis tribut⁹: e quo fit vt animalia ſimulatqȝ hoc ſenſu deficiūtur vita deficiant: nā neqȝ aīal cōſiſtere poteſt ſine tactu: neqȝ tact⁹ item ſine aīali eſſe: ſed ⁊ pm⁹ ſenſus eſt tactus ineſtqȝ in aīali: qua aīal eſt. Proinde ſuperlationes reliquorum ſenſiliū non extinguūt aīal totum: ſed ſenſum tātūmodo: vt imodicus ſplendor aſpectum: vehemēs ſtrepitus auditū: grauis odor olfactū. Q̄ ſi exanimatos quoſdā ſolo tonitrus fragore accepim⁹: id neqȝ fragori: neqȝ tonitruo aſcribendū eſt: ſed aeri qui concuſſus plaga ingenti quocūqȝ incumbit vulnerat atqȝ interficit. Nec color item animal cōſternat: ſed metus queȝ color aliquis horrific⁹ incuſſerit. Pari modo nec odor corrumpit: ſed qd̄ mouet ab odore. Nec ſapor itidē vt ſapor interimit: ſed eo q̄ partes quaſdaȝ capitales pncipaleſqȝ tangit: ⁊ tangendo inficiendoqȝ vitalitati exitiū parit. At
68 ſuperantie generū cōtingibiliuȝ nō ex accidenti: ſed a ſe abolitionem ⁊ perniciem afferunt: nam ⁊ calor: algor: durities ⁊ ſimilia: ijs cetera ſi validiora incurrant: conſentire cogūt vniuerſum animal: ⁊ egritudini accumbere demumqȝ intermori. Nec hercule immerito: quō enim in quoqȝ ſenſu demens ⁊ preualidum ſenſile inſtrumentuȝ ſenſus ſui corrumpat: inſtrumentum aūt tactus non certa parte corporis ſedem habuerit: ſed per carnem vniuerſam ⁊ per totum animal fuſum ſparſumqȝ ſit: maxima ratio eſt vt corpore corrupto vniuerſum animal corrumpatur. Diximus autē ſupra ſolo tactu patuiſſe vitam conſtare: ceteros ſenſus non ad eſſentiā: ſed ad ornatū ſere ⁊ meliorem notā eſſentie inditos. Quaobrem ſublatis reliquis ſenſibus auferet ornatus ⁊ opulentia: ſed ſtabit animal: ſublato tactu ipam neceſſe eſt aīalis cōſtitutionē ⁊ eſſentiā tolli. Primū viſus aīali iunctus non vt ſit animal: ſed vt vitam in humore: aut in aere exigat: aut in plucido aliquo corpore. Deinde additus guſtus vt iocundū alimentū ab iniocundo ſecernat: hoc vt fugiat: illud vt ſciſcat: nā vt veſceret animal ſola vis altrix quocūqȝ ſucco eſculentoqȝ ſatiſfacere potuiſſet: qd̄ in plantis iam cernit. Tum auditus preſtit⁹ vt ipſi ab alio indicetur quid. Poſtremo lingua adhibita ad gemina opera ⁊ ad percepti⁹ ſoporum ⁊ ad vocis officium.

Tabula in libros Themiſtij de anima.

¶ De vtilitate ⁊ preſtātia ſcientie de anima. Cap. j.
¶ De difficultate ſciētie de aīa ⁊ definitionis. Cap. 2.
¶ De queſtionib⁹ ptinētib⁹ ad ſubſtātiā aīe cognoſcendā: ⁊ q̄ ſint in definitione anime adhibenda. Cap. 3.
¶ Utrū vna definitio vniuerſalis ſit oibus animis querenda: an ſingule ſingulis generib⁹ accōmodāde. Cap. 4.
¶ Utrū in aīali vno multe aīe ptineant: an vna tm̄: que tm̄ diuerſis partibus: ac viribus conſtet. Cap. 5.
¶ Utrū de mēbris pri⁹ q̄ȝ de integritate agēdū ſit: ⁊ de actib⁹ q̄ȝ de mēbris ⁊ pri⁹: ⁊ de ſubiectī q̄ȝ de actib⁹. Cap. 6.
¶ Accidentia cognita conferre ad cognoſcendam naturā ſubſtantie. Cap. 7.
¶ Pergrendū eē: vtrū oēs affectiones ſint cōes aīe ⁊ corporis: an altere alteri⁹ ppe peculiareſqȝ habeant. Cap. 8.
¶ Aīe definitionē eē cū mā ꝯiugēda. ⁊ q̄d ſit definitio phyſica ⁊ dialetica: ⁊ q̄ ſcie: qb⁹ modis definiant. Cap. 9.
¶ De ſētētijs veterum de aīa ⁊ de opinōe Democriti. Cap. 10.
¶ De opinione quorūdā pythagoricorum de aīa. Cap. 11.
¶ De opinione Empedoclis ⁊ opre. Thimei ſiue Platonis in Thimeo. Cap. 12.
¶ De opinionib⁹ multorum q de aīa male ſenſerūt. Cap. 13.
¶ De opinione Thaletis Alcmeonis ⁊ aliorum. Cap. 14.
¶ Epilog⁹ generis: q̄ oēs vno ex trib⁹ aīaȝ definierūt: aut motu: aut cognitiōe: aut tenuitate. i. icorporeo. Cap. 15.
¶ Generaliter ꝯtra omnes: qui putāt animam eſſe corpus mouens ⁊ motum. Cap. 16.
¶ Cōtra Theophraſtū: q rōnes Ariſto. rephēderat. Ca. 17.
¶ Sētire ⁊ itelligē nec mot⁹ eē: nec aīe mot⁹. Cap. 18.
¶ Si motus ſit eſſentia anime: futurum vt anima mouendo ſe pereat. Cap. 19.
¶ Specialiter cōtra Thimeum: ſiue Platonē. Cap. 20.
¶ Item contra eundem. Cap. 21.
¶ Animā non imigrare cuilibet corpori contra antiquos qui nihil de corpore dixerūt. Cap. 22.
¶ Animam non eē harmoniā: ⁊ de aīa mundi. ⁊ vtrū anima noſtra ſit vita potius q̄ȝ aīa appellitanda. Cap. 23.
¶ Animā nō moueri: ſed corpus p aīam: ⁊ qd̄ corpus mouet p animā dupliciť. i. p aīaȝ a q̄ ⁊ ad quā. Cap. 24.
¶ Utrū aīa intelligēdo ꝯtēplādoqȝ moueat: ⁊ dubitatiões ſuper verbis illis Ariſtotelis vbi dicit intellectus nobis vt ſubſtantiam quandam accidere. Cap. 25.
¶ Contra Xenocratem dicentem animā eſſe numerum ſe ipſum mouentem. Cap. 26.
¶ Contra Andronicum dicentem Ariſtotelis verba contra Xenocratem non intelligi. Cap. 27.
¶ Contra eos qui dicunt animam ex elementis eſſe coalitam. Cap. 28.
¶ Contra Empedoclem dicentē: ſimilia cognoſci ſilib⁹: ⁊ tamen ſimilia ſimilibus pati non poſſe. Cap. 29.
¶ Ueteres neqȝ de vniuerſa anima: neqȝ de humana perfecte loquutos. Cap. 30.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶Supꝑfluo videri aliqbus aīam ex vtroqʒ cōtrario cōcre/tam eſſe: ſufficiat eni alterum quia eadeʒ ratio pollet i cō/traria. Cap.31.
¶Aīaʒ non eſſe per oīa coꝛpoꝛa inuectā ꝛ fuſaʒ. Cap.32.
¶Veteres de aīa nihil bene dixiſſe. Cap.33.
¶Cōtra Platonē q ꝑtes aīe diſcludebat locis. Cap.34.
¶Plantas ꝛ ſtirpes ſine dubio aīatas eē. Cap.35.
¶Plantas ꝛ ſtirpes ſine dubio aīatas eē. Cap.35.

¶Tabula Secundi libꝛi.

¶Diuiſio entiū: ꝛ q ſit ꝑfectihabia ꝛ quotuplex .Cap.1.
¶Animā eſſe foꝛmam ꝛ ꝑfectioneʒ coꝛpoꝛis naturalis vi/tam habentis. Cap.2.
¶Aīaʒ nō eē coꝛpis: ſed foꝛmā coꝛpis ꝑfectionēqʒ. Cap.3.
¶Animam eſſe actum pꝛimum ꝛ ſecundum: ſed pꝛimum magis. Cap.4.
¶Aīam eē ꝑfectionē oꝛganici coꝛpoꝛis. Cap.5.
¶Declaratio per exempla definitiōis allate de aīa: ꝛ ꝙ oꝛganicum idem ē ꝙ vitā habens potētia. Cap.6.
¶Anime partes alias abiunctas eē a coꝛpoꝛe: alias non abiunctas. Cap.7.
¶A notioꝛibus eſſe incipiēdum: ꝛ definitionem afferēdaʒ que cauſam quāobꝛem contineat: ꝛ omnia per animam viuere. Cap.8.
¶An definitio anime cōmunis ad intellectum: ꝛ vim mo/tricē pertineat. Cap.9.
¶Per animā ꝛ coꝛpus viuere aīalia: ſed ꝑ animaʒ pꝛimū nec ꝑ quidlibet coꝛpus: ſed per certū ꝛ diſpoſitū. Cap.10.
¶Oībᵒ animalibus tactum ineſſe ꝛ appetitioneʒ aliquā. Iteʒ ex qbus rebus omnia nutriant̃. Cap.11.
¶Oꝛdo potētiaꝝ anime ꝛ differētia definitionū: q̄ per no/tiones cognominis: ꝛ q̄ per eſſētiā cōſtituunt̃. Itē ſingu/las definitiones accōmodandas eſſe ad ſingulas anime ſpecies. Cap.12.
¶In definitiōibus particularibus a rebus ſubiectis inci/piendum. Cap.13.
¶Initium ꝑceptionis declaratiōiſqʒ partiū aīe. Item oīa deſiderio imoꝛtalitatꝭ teneri. Itē duplicē hꝛi finē. Ca.14.
¶Animā eſſe aīati cāʒ triplici genere. Itē ꝯtra Empedo/clē ꝛ alios q cām augmenti: aut elemēta: aut ex elementis ignem conſtituebant. Cap.15.
¶De vi anime altricis: ꝛ de natura elementi. Cap.16.
¶Que differentia ſit inter altricē auctricem ꝛ pꝛocreatri/cem virtutem. Cap.17.
¶De inſtrumentis concoquendi cibi. Cap.18.
¶De vi ſentiendū generatim: ꝛ ſenſuʒ eſſe paſſionē quā/daʒ. Itē ſil̃e pati tum a ſimili: tum a diſſimili. Itē actionē ꝛ paſſionē gn̄a eſſe cōparatione motus. Cap.19.
¶Adhuc gn̄alia q̄dā in ſenſu. Iteʒ de ſenſu actu ꝛ potētia. Itē differētia inter ſcientiam atqʒ ſenſum. Cap.20.
¶Aliqua eſſe ſenſilia cōmunia: aliqua ꝑpꝛia: aliqua per ſe aliqua ex accidenti. Cap.21.
¶De viſu: ꝛ de incidentibus ſubiectiſqʒ viſui: ꝛ de perſpi/cuitate. Cap.22.
¶De lumine ꝛ natura luminis. Item lumen eſſe ad quē/dam modum viſile. Cap.23.
¶Quot modis accipiat̃ viſile: ꝛ quēadmodū aſtra ꝛ reliq̄ genere h tuʒ noctu tum interdiu videant̃. Cap.24.
¶Vt viſus cōſtet opᵒ eē inƭmedio ꝑſpicuo coꝛꝑe. Cap.25.
¶De auditu ꝛ ſubiecto ꝛ ſono ꝛ de ſonātibᵒ. Cap.26.
¶De Echo Cap.27.
¶De intermedio inauditu. Cap.28.
¶Vnde oꝛiat̃ ſonus ꝛ quēadmodū exaudiat̃. Cap.29.
¶De differentijs ꝛ diſcriminibᵒ ſoni. Item exanguia ꝛ pi/ſces vocem non mittere. Cap.30.
¶De voce. Cap.31.
¶De olfactu: quē hō hebetiſſimū habeat: eoqʒ odoꝝ noīa ꝑpꝛia nō hꝛi: ſed a ſapoꝛibᵒ transferri. Cap.32
¶Cognitionē ſubiecti ꝛ ſubiecto oppoſiti ꝑtinē ad eūdē ſen/ſuʒ. Itē q̄t ſignificatᵒ ſint inodoꝛi ꝛ iuiſil̃ ꝛ taliū. Cap.33.
¶De intermedio ſenſus olfactᵒ: ꝛ quēadmoduʒ animalia odoꝛentur pꝛeſertim inſecta. Cap.34.
¶De guſtu q exterioꝛe intermedio careat. Itē ſapoꝛē i hu/mido hꝛi. Itē q̄t modis inguſtabile dicat̃. Cap.35.
¶Quot ſint guſtabilia: ꝛ qḋ inſtrumentū guſtus: ꝛ quale item differentie ſapoꝛum ꝛ genera. Cap.36.
¶De tactu queſtio an ſit vnus: ſolutio non eſſe vnum. Itē carnem non eſſe ſenſoꝛium tactus: ſed intermediū ꝛ ope/rimentum ſenſoꝛij. Cap.37.
¶Vtrum duo coꝛpoꝛa ſolida de concurſo ſeinuicem tan/gant: ꝛ in quo differat aut non differat guſtus ꝛ tactus a reliquis ſenſibus. Cap.38.
¶Epilogus eoꝝ q̄ de tactu dicta ſunt: hoc eſt tactuʒ inter/medio vti. Item tactū multos ſenſus eſſe. Cap.39.
¶Contra Alexandrum qui putauerit carnem eſſe ſenſo/rium tactus. Cap.40.
¶Senſum tactᵒ maxime coꝛpulētū videri. Itē tactū medi/ocritatē eē ꝛ q̄ddā alio mō q̄ʒ ſenſus ceteri. Cap.41.
¶Cōia ſenſuuʒ h̄ eſt ſenſuʒ recipere res ſenſiles citra materi/am. Item ſenſum non pꝛopꝛie pati. Item ex ſuperantias ſenſiliū omnibus officere ſenſibus. Cap.42.
¶Plantas exꝑtes ſenſus eſſe: ꝛ ratio quāobꝛē ſint exꝑtes licet ſint compotes anime. Cap.43.
¶Non ſentire oīa: que recipiāt ſenſile. Iteʒ repetitur car/nem non eſſe ſuum ſenſoꝛiū tactu. Cap.44.

Tabula Tertij libꝛi.

¶Omnes quinqʒ ſenſus animalibus perfectis tribui nec plures haberi. Cap.1.
¶Nullū ſenſuʒ ꝑpꝛiū eē: q̄ ſenſilia cōia cognoſcant̃. Iteʒ illa ꝑ ſe ꝛ nō ꝑ accidēs ſentiri. Itē quēadmodū ſenſus cir/ca ꝑpꝛia ſenſilia ꝛ cōia: ꝛ q̄ ꝑ accidēs ſūt fallat̃. Cap.2.
¶Nō poſſe vnū tm̄ ſenſuʒ eē ſenſiliū oīum. Cap.3.
¶Queſtio an eodē ſenſu: quo ſentimus percipiamus non ſentire. Cap.4.
¶Idē eē ſubiecto ſēſū i actu ꝛ genᵒ ſēſile. Itē vtriuſqʒ actū in ſēſu hꝛi. Itē ſenſilia eē etiā cū nō ſentiunt̃ actu. Cap.5.
¶Senſus oēs eſſe rōnes quaſdā ꝑpoꝛtioneſqʒ. Cap.6.
¶De ſenſu cōi quēadmodū vnᵒ ſit: tuʒ in ſe: tuʒ ꝑ reſpectū ad tp̄s: in q̄ multa cognoſcit atqʒ diſcriminat. Cap.7.
¶Quēadmodū ſenſus cōis ꝯ̄ꝛia cognoſcat: ꝛ quēadmodū ſit ſil̃is cētro. Itē ſenſuʒ cōeʒ merito ꝑ̄ncipē ſenſuū voca/ri: vt cui ſenſus ceteri ancillentur. Cap.8.
¶De mente intellectuqʒ quē veteres exiſtimauerūt idem eſſe cū ſenſu. Itē in q̄ differat ītellectᵒ a ſenſu. Cap.9.
¶Intellectū nō eē ſenſū: neqʒ itē imaginationē. Cap.10.
¶Imaginationē eſſe virtutē diuerſam a ſenſu. Cap.11.
¶Imaginationē a ſcia: itellectu: opiniōe differre. Cap.12.
¶Cōtra Platonem q imaginationē dixit eſſe cōplexionē opinionis ꝛ ſenſus. Cap.13.
¶Imaginationē hꝛe ſil̃itudinē cū intellectu. Iteʒ q̄ ſit de/finitio eiᵒ ꝛ quot modis diſtinguat̃ a ſenſu. Cap.14.
¶Imaginationes quot modis ꝛ cur ſint falſe. Item cur di/cat̃ phātaſia. Itē abſolutio definitionis eiᵒ. Itē cur aīalia maioꝛe ex parte viſis ꝛ imaginatione ducant̃. Cap.15.
¶De intellectu potentie q vt ſenſus a ſenſilibᵒ, ita ipſe ab intelligibilibus patitur: nec vllam pꝛopꝛiam foꝛmam ob/tinet. Cap.16.
¶Intellectum neqʒ coꝛpus eſſe: neqʒ coꝛpoꝛe pꝛo inſtru/mento vti. Item intellectum eſſe locum ꝛ conceptaculū foꝛmarum. Cap.17.
¶Quemadmodum intellectus poſſit: ꝛ quando incipiat perfici: ꝛ ſeipſum agnoſcere. Cap.18.
¶In rebus materialibus aliud eſſe res ipſas: aliud reruʒ eſſentiam: ꝛ quēadmodum intellectus vtrūqʒ intelligat per ſimilitudinē ad lineā rectā ꝛ flexam. Cap.19.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶ In mathematicis aliud eſſe rem: aliud eſſentiam rei ⁊ quemadmodum ab intellectu noſcantur. Cap.20.

¶ Anaxagoram impfecte de intellectu dixiſſe. Itē pariter patiaſ. Item intellectū ceu nudā tabulā eſſe. Cap.21.

¶ Cur idē intellectꝰ ⁊ intellectꝰ ⁊ itelligibilis ſit: ⁊ cur aſſiduitas ꝯtēplādi laborē ⁊ egritudinē afferat. Cap.22.

¶ De intellectu agente qui neceſſarius ſit ad pficiendū intellectum potentie. Cap.23.

¶ Intellectū agētē facere vt res materiales itelligibiles itelligant actu. Itē q̃ mō ⁊ quādo itellectꝰ poteſtatis agat ope intellectus agentis. Cap.24.

¶ Intellectū agētē haberi coniūctū cū itellectu potentie: ⁊ quare ⁊ quotiēs collibitū ē ſpeculari poſſimꝰ. Item intellectū agētē eſſe adſimilē deo ⁊ nobiliorem intellectu potentie. Cap.25.

¶ Noie priorem eſſe intellectū ptātis q̄ agentē. Itē agentem ſemper itelligere ⁊ ſine diſcurſu. Itē eternum ⁊ immortalē eſſe. Item eius ſubſtantiam merum actū intelligendi eſſe. Cap.26.

¶ Nominis eſſentiā eſſe intellectū agētē. Item agentē indiuiſilit itelligere: itellectū potētie diuiſiliter. Cap.27.

¶ Ariſtotelem ſenſiſſe hoiē eē intellectū agentē. Itē q̄d ſit intellectus patibilis: q ⁊ corrūpit ⁊ aboleſ in nobis: ⁊ cur prio mortē recordemur Cap.28.

¶ De eodē ex q̄bus verbis aiaduerti poſſit quid Ariſtoteles de itellectu agēte ſenſerit. Cap.29.

¶ De eodē verba Theophraſti de coniūctione vtriuſq̄ intellectus: ⁊ cur nō ſemper intelligit: cur obliuiſcitur: cur fallitur. Cap.30.

¶ Cōtra eos q dicūt intellectū agentē eſſe deū: aut ꝓportiones ꝑmas. Item intellectū agentem eſſe ſpeciem anime ceu partem. Cap.31.

¶ Queſtio an intellectus agens vnus in oibus hoibꝰ ſit: ⁊ cur ſolus homo: ⁊ itelligat ⁊ itelligaſ ab alijs. Cap.32.

¶ Melius queri vtrum omnes homines ⁊ omnes intellectus ſint vnus: q̄ vtrū omnes anime ſint vna: ⁊ ꝙ intellectus docentis ⁊ addiſcentis eſt vnus. Cap.33.

¶ Utrum intellectus potentie immortalis ⁊ impartibilis ſit. Cap.34.

¶ Intellectū patibilē dr̄e ab intellectu potētie. Cap.35.

¶ Quid differat intellectus agens ab intellectu potentie: vter prior vter preſtantior. Cap.36.

¶ Platonem quoq̄ poſuiſſe in homine intellectum aliū mortalem aliū immortalem. Cap.37.

¶ De eodem intellectu mortali. Item quo modo affectus humani cum ratione iungantur. Cap.38.

¶ Quid Theophraſtꝰ de tribꝰ itellectibꝰ ſenſerit. Cap.39.

¶ Primā actionē itellectꝰ eē ſimplices terminos verſari: deide circa cōpoſitionē in q̃ iā ſit v̄itas falſitas. Cap.40.

¶ Non modo in rebus: ſed in temporibus quoq̄ veritatē aut falſitatem adeſſe. Item tempus non a ſenſu: ſed ab intellectu cognoſci. Cap.41.

¶ Quotuplex ſit indiuiſile. Item intellectionē ⁊ tempus pari iure indiuiſilia ⁊ diuiſilia eſſe. Item intellectum per ſe in vno tempore intelligere: ſed ex accidēti in tēpore: et quid ſit eſſe ex accidēti diuiſile. Cap.42.

¶ Omne continuū indiuiſiliter intelligi: ſed ⁊ quātitatem diſcretam quadātenus. Cap.43.

¶ Quemadmodū intelligantur puncta ⁊ momenta ⁊ priuationes. Cap.44.

¶ Potentiam ⁊ imperfectionē eſſe rōnē qua intelligaſ priuationes ⁊ malū. Itē neq̄ deū: neq̄ intellectū agentē intelligē ꝑuatiōes: ſ; ſeipſos: ideoq̄ v̄itates eē. Cap.45.

¶ Quō ⁊ queādmodū intellectꝰ itelligēdo fallaſ. Cap.46.

¶ Quꝫ in ſenſu voluptas ⁊ dolor eſt h̄ intellectu eſſe bonū ⁊ malū. Item quo modo ⁊ quando tam ſenſus q̄ intellectus perſequaſ aliq̄d aut fugiat. Cap.47.

¶ Quid differat ſenſus a ſecūda concupiſcentia ⁊ intellectus a volūtate. Item eandem eſſe potentiam que perſecutionem dictet ⁊ fugam. Cap.48.

¶ Intellectū mouere: tam preſente q̄ abſente ſenſu. Item intellectū actiuū non ſpeculatū mouere. Cap.49.

¶ Mathematica itelligi cura mā; abſq̄ mēdacio. Cap.50.

¶ Utrū ⁊ queādmodū ſubſtantie ſeparate intelligaſ ab intellectu potentie. Cap.51.

¶ Repetitio eoꝝ que hactenꝰ dicta de aio ſunt: queādmodū ſit omnes res ⁊ queādmodū anima dicatur eſſe forma formarum. Cap.52.

¶ Nihil ſciri aut intelligi poſſe niſi via ſenſuū. Item queadmodū viſa ⁊ phantaſmata intelligēdo fingantur: formenturq̄. Cap.53.

¶ Aliud eſſe ipſa viſarū phantaſmata ad propoſitiones: q̃ de phantaſmatis componuntur. Cap.54.

¶ Differentiam eſſe inter phantaſma rerum ⁊ notionem ſiue conceptum. Cap.55.

¶ De anima motrice ſecus locū. Item queſtio vtrum plures partes habeantur anime q̄ tres ille: quas Plato exiſtimauit. Cap.56.

¶ Uim altricem eē cām aialibꝰ inceſſus ⁊ motꝰ. Cap.57.

¶ Uim ſenſualem nō eē cām motꝰ aialiū localꝭ. Cap.58.

¶ Intellectū mētēve nō eē cām motꝰ aialiū localꝭ. Cap.59.

¶ Animā in q̃ iraſcētia: ⁊ cupiditas contineſ: non eſſe cauſam motus localis. Cap.60.

¶ Intellectum actiuū ⁊ appetitū iunctim cauſam eſſe animalium motꝰ. Item q̃ differentia ſit inter intellectū actiuum ⁊ ſpectatiuum. Cap.61.

¶ Unū ⁊ idem genus eſſe q̄ intelligiſ ⁊ appetiſ: de quo oritur localis motus. Cap.62.

¶ De appetibili. Item de quo appetibili intelligamus: et de quo non. Cap.63.

¶ Appetitū inter potētias aīe connumerandū eſſe. Item queādmodū vnꝰ appetitꝰ ſit ⁊ actꝰ tres. Itē ꝯrios appetitus in hoie reperiri ⁊ cur reperianſ. Cap.64.

¶ Plures numero appetitꝰ hr̄i. Itē plura appetibilia. Itē ad motū aialiū localē neceſſaria eſſe q̄tuor. Cap.65.

¶ Quō ⁊ q̄le inſtrumentū ſit: q̄ motui animaliū locali preſeruiat. Cap.66.

¶ Imaginationē eſſe vbi ſit appetitꝰ. Itē imaginationē rōnalē ad ſolū hoiē ptinere. Itē aliq̄d eē ceu mēſurā p quā intellectꝰ iudicat ⁊ ſeligit melius q̄ eſt. Cap.67.

¶ Animalibꝰ impfectis impfectā imaginationē ⁊ appetitionē adeſſe per quas mouētur. Cap.68.

¶ Queādmodū vniuerſalꝭ ⁊ particularis propoſitio moueat. Cap.69.

¶ Animā altricē ineē oibꝰ viris. Itē tactū eē in aliq̄bꝰ vbi reliqui ſenſus non ſit non e cōtrario. Itē terroſa a cognitione ⁊ ſenſu altera eē. Itē que ex vno elemēto conſtāt vacua eē ſenſu. Cap.70.

¶ Quāobrē pfectis aialibꝰ neceſſarij ſenſus ſint ⁊ q̄obrē celeſtibꝰ aialibꝰ nō ſint neceſſarij: neq̄ plantis. Cap.71.

¶ Quāobrē tactꝰ aiali neceſſarius ſit ⁊ q̄ plante nec tactu vtanſ nec guſtu ⁊ quia ſenſus ceteri per exterius internūtium ſentiant. Cap.72.

¶ Nullum animal ortus occaſuſq̄ particeps ex vno elemento conſtitui. Item queādmodū celeſtia animalia cognoſcant res ſenſiles ſine ſenſu. Cap.73.

¶ Tactum attingere animalis vitam eſſentiamq̄ ceteros ſenſus ad cultum ⁊ ornatum adiunctos. Item que tactū corrumpūt vniuerſo aiali abolitionē afferre. Cap.74.

Finis Tabule.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶Hermolai Barba. 3. F. Patritij Veneti paraphraſis Themiſtij de Memoria et Reminiſcentia prefatio ad. F. thronum. L. F.

N tibi agere meminiſſe ve aliquas gratias debeam. F. ſuauiſſime: q me ad editionem impuleris Themi-
ſtij mei nō facile habeo dicere. Scio enim q̄ꝫ ſit ardua rō: primum interpretari greca: deinde phyſica: tū
hoc eui: quo oēs ſcientias inuaſit barbaries. Poſtremo vt facilia ſint cetera: ⁊ vt ſatiſfaciā oibꝰ: mihi nec
ſatiſfacio nec parco. Nec enī accedendum. Lucretio eſt poete alioquin vt viſuꝫ eſt veteribus facundiſſi-
mo: qui vno eo ſe extra ꝑiculū vitiligatorū ⁊ ſūmuſſorūꝫ cōſtituit: qꝺ loca ꝑagraret nullius ante trita ſo-
lo. Equidem oportuit illum ingenio eruditioneqꝫ nō nouitate aut infrequētia fidere: quaſi neminē poſt
ſe futurū putaret: qui taxare aut increſcere poſſet: q̄ in illa ipſa tam rara ⁊ inſolenti latinis materia minꝰ ꝓbe aut egre-
gie concinuiſſet. Illos ergo ſcriptorū nomine cēſendos exiſtimo: qꝛ ita ſcribunt: vt adiri a doctis ⁊ accurate introrſumqꝫ
tum ſe tum labores ſuos explorari incognoſciqꝫ cupiant. Qui vō ita vt idiligētes ⁊ cōniuentes oculos deſiderent: hi vi-
dentur mihi inlectos ſe velle: ꝙ vulgo ⁊ circulatoribus cōmentanť. Sunt hercules ſunt mi. F. quos vnus ħ ambitus
tota vita paſcat: ⁊ qbus ſatis ſit faſtus ille: ꝙ ſcribere ⁊ cōmentari dicanť. Hos ego vt aui fuſca imitatos litteris: ita ma-
lis ⁊ noxijs moribus crediderim. Quāobrem quomodo tam male animatus in hoc hominū genus ſim: quōqꝫ ea que
emittantur quaſi ꝓſcribam dicanda nō ꝓſcenio ſed choro muſarum: facile potes intelligere q̄ꝫ dubius ſententie ſim: te-
ſter tibi aliquas gratias: an cōtra qui me in diſcrimē tam cōſpicuum ⁊ manifeſtū adduxeris. Qꝛ enim erratum meum tā
leue ignoſcendū vel me iudice ſit: qui mihi ad omnē veniā aditum hoc ſtomacho: ⁊ hac ꝓfeſſione mea precluſeri: pro-
indeqꝫ facilꝰ ſit īpetrare omnē culpā ab alijs ſaltē iniquiſſimis q̄ꝫ a me mihi. Noui q̄ꝫ magna res ſit nō vertere ſꝫ bñ ver-
tere. Ut ei puerile eſt vertere: ⁊ qꝺ ne decurritās quidē aut manum vortēs abſoluas: inambulās: dormiens: bibens: co-
medens: fungaris eo munere: ita bene vertere nō cuiuis promptū. Nam vt pretermittam cetera illud ſuperat omnem
laborem: ꝙ qui hoc genus exquiſite ⁊ caſte volunt preſtare: paratas habere debēt copias omniū rerum: verborum: li-
brorum: quocūqꝫ genere: quacunqꝫ materia. Excudende omnes cede: habenda omnia ꝓ oculis: pre manibus in nume-
rato. Quis crederet: vt latine veritas inuiſenda ⁊ adeunda barbaria eſt: tū illa ratione iactata: ꝙ nullus liber ab om̄i
parte malus: tū illa vt conſciētia hec (ꝙ nihil preterieris) omnē remotaꝫ tibi adimat in cetera. Nam linee quarta inſa-
nia ſit (ita enim appellare placet ſummā illā ⁊ calūniatricē ſui diligentiā) nemo poteſt reſcire: q periculum nō fecerit.
Ut enim de meo exemplo qui plurimis vincor cura ⁊ ſtudio: id q̄ꝫtū ſic noſcaſ: preclare mecū agi putarem: ſi qꝺ hora
transferro: nō plus q̄ꝫ matutinū iuſtum in politurā eius impenderē. Nūc ⁊ hoc tempus ꝓmis ⁊ rudibus typis damus
et fere annis ſingulis a capite retexīmꝰ. Fuit enī apud me opus hoc annis amplius ſeptem preſſum: qppe qꝺ anno eta-
tis vno de. xx. ceptū a me ſit: ne multum abeſſe a preſcripto noni videar. Nec tamē ꝓpterea magnū aliqd expectari de
nobis velim. Nā tā etſi aliqua in editionibus noſtris ſint: in qbus ſi nō frugē: ſalteꝫ rudimentū ingenij ⁊ igniculos qſ-
dam agnoſcas: nō tamē id ſummo aut arrogo: vt a doctis viris probatum iri hec credam. Qui enī ꝓfiteri aut preſefer-
re hoc debeat: niſi doctus. Porro nulla res tam multis munita bonis eſt: q̄ꝫ nomē docti. Qui ſe doctum credit: non po-
teſt non indoctus eſſe: qꝛ nō videt quāta ⁊ q̄ꝫ multa neſciat: qꝺ qui ignorat nec illa ipa ſcit que ſcit. Qui enim poteſt ſci-
re quantū ſciat: qui neſcit q̄ꝫtum a tergo ſit: qꝺ poſſit ſciri. An gubernator in naui poteſt medio pelago ⁊ arctiſſimis te-
nebris intelligere quātum nauigauerit: ſi nō cōſtet quantū itineris ſupſit. Dices bono ergo periculo cōcredis tua ma-
nibus doctos nō habiturus qui legant. Sed vt tibi cōcedā nō eſſe doctos: non negabo gradus quoſdā eſſe: quibus vt
ego paucos: ita me plurimi ſuperent. Deinde nondum certū habeo: grauius ſit doctis ſcribere an indoctis. Naꝫ vt de
me loquar: nō ibo inficias: inueniſſe me pluſcula: que ſi in doctos ⁊ imperitos inciderint: nō dubito futuros: qui aut re-
prehendant: aut vt q̄ꝫ benigniſſime mecū decidaſ: contēnant: aut non animaduertāt. Ita per illos operā perdiderim.
At ſi docti legerint nullum dictum paulo acutius aut ſcitius ſine cōmēdatione ⁊ quaſi mercede ſua abibit. Singulꝭ ver-
bis ſua merita ⁊ laudes conſtabunt. Nihil fruſtra nihil ingratis inuentū excultū trāſlatū ve erit. Et ſane merito: qꝛ ne
errores quoqꝫ diſſimulantur abijciunť impune ve habent. In plenum diſtricta cenſura ē: nulla gratia fit. Omnia litu
et obeliſcis ceu capitali calculo damnātur. Prorſus cōtrouerſa ⁊ anceps ratio eſt ſcribas nō ſcribas: docti indocti ſint
qui legant. Alioquin (dixeris tu) vita ſemp in latebra exigenda nō eſt. Periclitari interim vel cū diſpendio fame opor-
tet. Nec vō deterreri plus iuſto par eſt. Erit aliqd verſari inter doctos etiam indoctum. Nā ⁊ inter cellas apum ſua fu-
cis loculamēta ſunt: quorū etiā aliquis vſus apiarijs conſtet. Et ne ab eodeꝫ exēplo recedatur: nō ſemper viola ad vio-
lā aduolandum. Eſt quādo pes firmandus ⁊ de te aliqd promendū ingenium qꝺ oleat. Nam vt peſſime cedat: recan-
tandi dabitur locus: preſertim quō nemo tam auerſo ſydere moliatur aliqd: q ſe nō aliquibus ſecutoribus cōmendet: a
quis probetur. An mihi defuturus vnq̄ꝫ tu es: cuius vel vnius iudicio niti poſſim: aut ſi tu minus equum te prebueris
que mea errata tam frequētia aut inſignia eripient mihi Antoniū Clarium meum: cui preter id qꝺ clarꝰ vir et probus
intelligitur: etiam lectione varia ⁊ multa exercito fides de me non haberi non poterit. Nam de Hieronymo Donato
meo dicam an noſtro? quid mihi nō reſpondeā? cuius eminentiſſimū ⁊ diuinū ingeniuꝫ doctrina exquiſitiſſima ⁊ ſin-
gularis humanitas comitaſ. Is mihi vel euidēter noxe cōperto ⁊ aſſiſtere ⁊ ſubſignare ſe etiam quocūqꝫ ꝑiculo nois
paratus atqꝫ adeo animatus eſt. Qꝛ q̄ꝫ vō hec ita ſunt nōdum tamē liquet habere tibi gratias debeam: qui me in locum
tam lubricum cōiecerī. Sꝫ ne cui ingratus vtcūqꝫ poſſim videri: quoi conſtet qꝺ mihi nō conſtat: nūcupaui tibi libruꝫ
de memoria ⁊ reminiſcētia. i. particulā conſilij tui: qꝺ ſi improbabiť nō tam mihi qui acceperim q̄ꝫ tibi q dederis peni-
tendum depudendumqꝫ ſit. Volo enim qui hec damnarit autoreꝫ flagitij intelligat. Ita fiet vt ⁊ ſe mihi in tua culpa fa-
cilitores exhibeāt ⁊ minus fraudis in me decūbat que partiario alleuata ſit. Uale Venetijs. 1480.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶ Themiſtij paraphraſeos de Memoria et Reminiſcentia liber primus: interprete Hermolao Barbaro.

¶ Nõ eoſdẽ facili meminiſci ꝗ facile reminiſcant. Cap. j.

n Unc de memoria quid ſit meminiſſe ⁊ quas ob cauſas habeatur: ⁊ ad quã ꝑtem anie ꝑtinere poſſit accurate agẽdũ explicãdũq; eſt. Eadez fere de reminiſcẽtia q̃ri ⁊ diſcuti oꝑtebit ꝗppe quõ nõ ſit eadem res meminiſce ⁊ reminiſci neq; memoria. Itẽ quibus eſt ꝑcipua: ijſdem ⁊ remiſcentia eſt: ſed plurimuz accidere ſolet vt memoria precellant ꝗ tardo ingenio ſint: reminiſcentia: ꝗ vigore animi celeritate docilitateq; polleant.

¶ Futura ⁊ preſentia ad memoriã nõ ꝑtinere. Cap. ij.

q Uom igitur notiora ſint actibus ſubiecta quẽadmodũ in libris de ſenſu ⁊ ſenſilibus demõſtratũ eſt: vbi ex ijs que inciderẽt ſenſibus ⁊ que cõſpectiora euidentioraq; eſſent: oĩs noſtra oratio et cõmentatio prodijt: hoc q̃z loco eundẽ nobis ordinẽ perſequendum putamus: vt ꝓmũ indicem⁹ ea que memorie ſunt: ſolet enĩ in hoc error intercidere: ac primum quidẽ meminiſſe futura nõ poſſum⁹: ſed vel opinari vel ſperare quo in genere ſcientia quedam ſeu peritia preſagiandi habetur: quã nõnulli coniecti onẽ ſiue addiuinationẽ appellant. Sed neq; inſtãtia meminit quiſq̃: quia ſenſu hec nõ memoria cõtinent. Nam ſenſus neq; futura neq; preterita cognoſcit: ſed tantũ iũcta ⁊ preſentia.

¶ Sola preterita eſſe ſubiecta memorie. Cap. iij.

r Eliquũ eſt: vt ſolũ ꝑterita dicamus ſubijci ⁊ mãdari memorie. Id qđ adeſt: qđ tenetur: qđ vſurpatur ſenſu: qđ cernit oculis: nemo ſe recordari dixerit. Sed nec qđ cogitatõe animi mõ contemplamur agitamuſq;: ſed alterũ eſt ſentire .i. ſenſu complecti: alterum diſcere ac meditari. Qz ſi ſenſus rerum ⁊ ſciẽtia teneatur ſine operibus: ſed extante adhuc ſimulachro opera appello: vt hoc animal: hoc albũ: hanc triangulaz figuraz pagella hac depicta. tũc vere ac proprie recordari ⁊ meminiſſe videbimur. Ita ⁊ Socratem albũ eſſe ⁊ trianguli angulos pares eſſe duob⁹ rectis memiero: hoc qꝛ aliquãdo ſpeculatus ſum aut condidici a docẽte hoc: vel illo: hic vel alibi: illud qꝛ ita acceperim: aut viderim: aut aliquo ſenſu cognouerim.

¶ Quemadmodum in omni memoria adhibere tempus oporteat. Cap. iiij.

ſ Emp vero anim⁹ quotiens meminiſſe vult: hoc autẽ eſt aſpicere ad imagines nõ aliarũ reruz q̃z earum quas olim accepit: neceſſario adhibet ꝑteritũ tẽpus. Hinc fit vt quomodo quis aliquid meminit: dicat huius ſe ante hac aliquãdo aut ſenſuz aut intellectum habuiſſe. Eſt igit memoria nõ ſenſus nõ imaginatio nõ intelligentia ſed aliquouis horuz habitus aut affectio: quõ tẽpus adiũgitur: quo facta impꝛeſſio eſt: ⁊ derelictum ſpectrũ in anima. Recens porro motus quo quid animã pellit nõ poteſt memoria eſſe quẽadmodũ dixim⁹ qꝛ preſentiũ ſenſus eſt: cõſequentiũ ſpes preteritarũ memoria omnis: igitur recordatio copulata ⁊ coniuncta cuz tempore eſt.

¶ Que bruta habeãt memoriaz ⁊ que differẽtia inter memoriam brutorũ ⁊ hominũ ſit. Cap. v.

e Ex hoc ſeqtur his anĩalibus memoriam adeſſe: q̃ ſenſum ⁊ notitiã tꝑis habeant: nec meminiſſe ea ꝑte anie alia q̃z ſenſuali. Nã aſinus ꝗ ſuperiore anno in foueã occiderit ſi hodie locuz videat recognoſcet ⁊ recordabitur ſe in ſcrobẽ collapſũ. Sed differunt ab homine bruta in eo: ꝙ homo nõ ſolũ meminit ſe vidiſſe aliquãdo audiuiſſe ve: ſed etiã futurũ temp⁹ a preterito diſcrimĩat. Bruta hoc ſolũ cognoſcũt ſe modo corruere aut olim corruiſſe. Itẽ homo recordari ſe percipit: hoc mutis negatũ. Sed animãtes alie memorioſiores ceteris vt ꝗbus purgatior ⁊ abſolutio imaginatio eſt: vt apes et columbe. Alie cõtra immemores ⁊ obliuioſe: ꝗbus offenſa turbulentaq; obtinet: vt vermes ⁊ muſce.

¶ Quẽadmodũ memoria intelligibiliũ reruz ſit: ⁊ in quo diſtet a memoria rerũ ſenſibiliuz. Cap. vj.

c Eterũ ambigat quiſpiã aĩaduertẽs ad id qđ mox dixi: eadẽ nos anie ꝑticula recordari q̃ ſentimus. Si enĩ ita ſit videbit memoria intelligibiliũ generum nulla eſſe. Qz ſi vſus memorie ad eas q̃z res ꝑtinet que intellectu menteq; capiũt: vt certe ꝑtinet nã ⁊ ſpeculaminũ recordamur: atq; in ijs potiſſimum frequens noſtra memoria ẽ: q̃ vniuerſalibus notiõibus continentur: relinqtur nõ ſolum in ꝑte anie ſenſibili: verum etiã in rationali ⁊ intellectuali cõſtitutã eſſe memoriam. Sed ſoluitur: an quẽadmodũ imaginatio ſiue phantaſia ⁊ viſio ꝑ ſenſibiliũ generum ẽ: intelligibilium ⁊ ex accidẽti: ita ⁊ de memoria ſtatuendũ ẽ: vt ad ſenſilia per ſe pricipaliterq;: ad intelligẽda v̇o ꝑ accidens dicatur. Mẽs enĩ viſione cõiuga vtẽs quoi quaſi innectit implicaturq;: ex viſis ⁊ imaginibus: quas actione ſua ſenſus in ea impꝛeſſit notas: ⁊ intellectus vniuerſales exprimit atq; afformat. Prohinc ſicut ſine opa ſenſuum nõ poteſt cõtingere imaginatio: ita ſine imaginatiõe nõ põt accipi aut reponi vniuerſale. Qz ſi verũ eſt neceſſario cõſequit quẽadmodum oculus elephantũ: ꝗ Athenis viſitur pictus ꝑ ſe contẽplatur: ſed ꝑ accidens ꝗ educatus ⁊ natus in india ſit. Itẽ quẽadmodum ꝗ Socratem videt hominẽ quoq; in vniuerſũ intelligit: ita ⁊ memoria ꝑ ſe quidem circa effigies in imaginatione depoſitas ⁊ cõſignatas verſatur: ſed ꝑ accidẽs notionibus mẽtis obſeruit. Quãobrẽ memoriã per ſe ad ſentientem animaz ꝑtinet ad quã imaginandi quoq; vis ꝑtinet. Per accidẽs v̇o etiã functiõib⁹ aĩ ⁊ rõnis miſtrat.

¶ Qui vſus quãtiatis intelligẽtibus ſit: quõ res etiam nõ quãte intelliguntur. Cap. vij.

c Erte patit anim⁹ quõ quid intelligit qđ geometra quõ triangulã figurã deliniat. Ille q̃zuis nullus ei vſus ſit ad demonſtrationẽ conſtitute magnitudinis: deſcribit tamẽ triangulũ ꝑfinita certaq; quãtitate. Nã in eam ꝓpoſitionẽ: in qua tres anguli eſſe duobus rectis pares ꝓbantur: nulla vtimur fixa ⁊ legittima amplitudine: quia ſiue latus pedale ſit ſiue cubitale ſiue dodrãtile ſiue palmare ſiue quocũq; menſu: eodem modo doceri poterimus duobus rectis equales eẽ tres angulos. Deſignat tamẽ ⁊ ducit i abaco triãgul⁹ determinata mẽſura ⁊ ſpẽ: neceſſeq; eſt equilaterũ aut ⁊ qui peduz aut ſchalatẽ poni: mõ quicũq; ⁊ quãtuſcũq; deſcribitur: rectilineã figurã obtentet. Idẽ facit homo quõ ꝗd animo cõminiſcitur. Qzuis enĩ nõ de re quãta ⁊ diuidua ſed de re alterius generis cogitet: ſibi tamẽ certã quãtitatem ꝑſentat ad quã ſe dũ cogitat refert. Si calidũ ſi odoratum ſi candidũ ſi qđ vis aliud inſectilie carenſq; ꝑtib⁹ contemplemur: tñ opinor ſemꝑ amplitudinẽ aliquã vt corp⁹ aut planitiẽ ꝓponim⁹ nobis: ⁊ quaſi ſubijcim⁹ oculis pro gremio ⁊ lectiſternio regi quã mẽte agitam⁹. Sed ſi ꝓmariam illã ⁊ obtimatẽ naturã q̃ intellectualis dꝛ: ſpectare et viſere cupias: continuo molles quedã ⁊ dimẽſio cõualeſcet ⁊ cõſurget in aĩo: quã tota ſpeculatiõe ea idẽtidez reſpicere ⁊ imaginari neceſſe habeas. Recte igit Platoni viſum ꝗ obtuſiorem humane mentis aciem huic cauſe

UVA. BHSC. IyR_086_3

tribuit. Imaginatio inquit ſociata implexaq; animo actio nes eius turbidat: nec puras ⁊ dilucidas patiť. Q; vͦ di cimus cū quātitate intelligi a nobis que quātitate ⁊ corpe careant: nō ita accipiendū eſt: vt neceſſe ſit ea eſſe quanta ſed adhibetur gdem intelligendis ijs quātitas ſed noſcitā tur tamen vt ſunt: ⁊ candor vt diſſipās tumorē: nigrior vt contrahens.

¶ Quomodo res quāte intelligantur: que differētia inter id ſit qͦ ſibi intellectus fingit: ⁊ id qͦ imaginatio ſibi preſentat. Cap. viij.

q

Uāuis vͦ qͦ intellectu apphenditur nature ſue ſorte quātū ſit: vt triāgularis ⁊ quadrātalis figura ⁊ cetera eius generis alūna geometrie corpora: tñ infinibile atq; interminatū euadit: ſimulq; pceptū aīo ē: neq; magnitudo ijs tāta aut tāta. Uerbi grā pedalis aut cubitaľ afferri pōt. Itē nō intelligiť ita vt eqlaterus aut ſcāſelis: ſed ita vt triangulus: hoc ē genꝰ ipſū citra oēm dimēſum magnitudinēq;: ⁊ in cōmune rō ſola trianguli. In imaginatiōe vero oīa hec certos dimēſionis ⁊ magnitudinis limites preſentāt. Et quanta extrinſecus ſunt: tanta quoq; intus in loculamētis imaginarijs ſeruā tur. Nihil igitur pſpicere animo poſſumꝰ ſine phātaſmate: ſed vt ſum pfatus imaginatio intelligentie coheret vt comes aſſeclaq; eius indiuidua.

¶ Quas ad res intelligendas vtilis imaginatio ſit: ⁊ ad q̄s inutilis. Cap. ix.

c

Eterū modo cōmodat mō incōmodat imaginatio ratiocinandi. Cōmodat in mathematicis vbi geometria p menſula et abaco ē. Incōmodat viſenti ⁊ tractanti diuina: qbus vis hec figurā magnitudinē ⁊ colorem affingit: ita committit: vt q̄ ſtatu eterno ſūt: ⁊ quorū ſubſtātia temporarias vices nō ſentit: ſine mole ⁊ tempore cogitari nō poſſint.

¶ Q; memoria nō ſit vis ⁊ affectio intellectus ſed ptis dū taxat ſenſibilis. Cap. x.

ſ

Igiť omnia e qbus mens vniuerſale ſuū moliť imaginatione cōtineri videnť. Imaginatio autē et memoria ſubiecto eadē ſūt: ppterea q vtraq; ratio affectus ē: ſenſus cōis vtrūq; conficitur: ⁊ vt tam memoria q̄ imaginatio p accidēs intelligibilium genez ſit: et vt notitia motus ac tpis primū ptineat ad ſenſum: tū deinde ad intellectū ⁊ mentē. Quo ſit vt nō modo hominibꝰ et ijs anialibus: qbus prouidentia ⁊ opinatio data eſt: ſed et irrōnalibꝰ multis ineſſe memoria videať. Q; ſi pte aliqua intellectus ſtatuenda eſſet memoria: nō poſſet aialibus mutis cōtingere cū multa icirco memoria careant quia cognitione ⁊ ſenſu tpis vacāt. Semper quidez vt ante retulimus quotiēs in mentē venit alicuius rei: quaſi pſenſimꝰ nouiſſe nos id pus: vel q audierimꝰ: vidrimꝰ didicerimꝰ: vel q gñe alio paſſi aut affecti fuerimꝰ: at prius ⁊ poſterius note temporis ſunt. Manifeſtū igiť ē in ea parte animi ponendā ⁊ collocandā eſſe memoriā: in q̄ cōſtituta imaginatio ſit. Sed ⁊ illud cōſtat eas res per ſe tributas ⁊ mandatas eſſe memorie que poſſent ſub imaginatione ⁊ ſenſum cadere: per accidēs illas que q̄q̄ e genere imaginario non ſūt: tamen ſine imaginatione intelligi et ſpectari non poſſunt.

¶ Quāobrem recordemur rerum abſentiū. Item imaginationem proprie nō eſſe ipm ſimulachrum: ſed actū virtutis imaginantis. Cap. xj.

ſ

Ed querat aliqs: q poſſit fieri: vt impreſſione ſola pſente: qua ſimulachrū in imaginatione depoſitū eſt: meminerimꝰ reru m abſentium: ⁊ vtrum verū ſit id qͦ dicitur de ipa re: nō de ſimulachro et impreſſione haberi memoriā? Sed hoc vt facilius ⁊ cōmodius diſſoluere poſſimus: ⁊ lucē ijs que dicta dicenda q̄ ſūt maiorem afferre: paulo penitius intrāda nobis hec ratio ē. Q; uiſq; in libris quos de anima ſcripſimꝰ fere oia pſoluerimꝰ q̄ ad naturā ⁊ potētiā imaginādi ſpectare poſſe videretur: non tamē inutile ſaltem fuerit: ſup eo aliquatam oportuno loco repetere. Sciri igiť oportet ex actibꝰ quos circa ſua quiq; genere ſenſus abſoluūt: formari quedam ſimulachra: q̄ tanq̄ ſigilla ⁊ picture eorum que inciderint: inuri nobis atq; in ſenſu principe: hoc eſt in corde ipſo conſtitui collocariq; videantur. Hoc igitur veſtigium qͦ deſiſtit ⁊ remanet: etiam abiuncta re ſenſili: imaginationem ſeu viſionem appello: eaq; finitur hoc genere. Uiſio ē effigies in viſcere primario id eſt cordis impreſſio. Ceterū non ipa impreſſio habenda viſio eſt: quippe cum viſio actus ⁊ adminiſtratio ſit eius vͦtutis cui imprimitur et que cōcipiendi viſa potentiā obtinet: alioquin nihil viſentibus ⁊ imaginantibꝰ nobis imaginatio ⁊ viſio haberetur: quia teneret effigies: imo vere imaginatiōes plures ſimul adeſſent: quia plures effigies ⁊ plures impſſiones ſimul repirentur. Preterea: aut ꝯſtitues viſionē eſſe quō ſimulachrū recēs imprimitur: at in hoc munus inuēti ſūt ſenſus: aut cū iam vtiq; eſt impreſſum: ſed aſſeruatur ⁊ in theſauros conditur: at huic officio antiſtita eſt memoria: Ergo ſi imaginatio neq; ſenſus actio eſt: neq; aūt memoria: relinquiť male ſentire q ſequius ſtatuāt. Proinde veriſſimū eſt queādmodum in ſenſu tria ſunt: ſenſile vis ſenſibilis: ⁊ actus: qui ex initu admiſſuraq; illorū tanq̄ fetus excludiť. Et queādmodū in intellectu tria itē ſpectantur intelligibile: vis intelligendi: ⁊ actus q de ambobꝰ pariť ita ratio hec cōtineri tribus videť: genere imaginoſo: vi imaginandi: ⁊ actu q ex vtroq; oritur. Atq; hic pprie imaginatio diciť: vt eni qui pſente re ſenſili ab aīa ſenſuali cōficitur poteſt ⁊ aſſolet ſenſus vocari: ita ⁊ actus q abſente re ſenſili verſatur ob ſimulachrū eiꝰ derelictū ⁊ alluū ſenſui cōmodiſſime imaginatio appelleť. Illud nemo ignorat: cum impreſſionē aut effigiē aut figurā dicimꝰ abuſionē eſſe nominū: nam pprie impreſſio ⁊ ſigillum receſſu ⁊ eminētia partiū conſtat: qualis forma ea eſt: quāq; ſignātur anulis pretendunt. Hanc impreſſionē non cōmittunt ſenſilia: nec talē ſpēm defigunt in ſenſum. Nec ei effigiantur aut cōfigurātur ſenſus apphenſis ⁊ hauſtis ſenſilibꝰ. Nam qualis obſecro figura oīno albedini aut colori eſt: qualis ſapori odoriq;: ſed inopia vocabuli aptioris cogit nos hoc genus modo impreſſionē: mō figurā: mō veſtigium dicere. Quid ſit imaginatio iam expoſitum. Memoria vͦ imaginatiōis ſacrariū ⁊ conceptaculū eſt: proinde q; retentatio ⁊ cōſeruatio.

¶ Que tēperature ingeniorū recordari idonee ſint ⁊ q̄ nō idonee. Cap. xij.

h

Is ita cōſtitutis: quoniā in ſenſu pncipe ſimulachra rerū inſita ſūt vt diximꝰ. Princeps aūt ſenſus in quibuſdam mollior diluciorq; habeť: in qbuſdam rigidior. Itē alijs in motu ē: alijs geſcit: neceſſe eſt ſimulachra in ea cōdita eandē ſeq imitariq; rationē. Hinc illa numeroſo diſcrimie ingeniorū varietas. Alij hec alte fixa cōtinēt. Alijs in ſūmo herēt. Ii pdiu ſeruāt. Illi breui labunť. Hinc accidere vt alij magis: alij minus memoria valeant. Quidā ita dānati vt nihil oīno meminerint. Deſultoria ⁊ fragilis in paruulo memoria eſt: et in ſene q etate precipiti ſit. In paruulo q in motu iugi a cremēto eſt. In ſene q natura in eo ad occaſū prona minuitur. Eſt memoria ⁊ morbis obnoxia: quorū ſepe iniuriā ſentiens aut vniuerſa cōmoriť oblitteraturq;: aut inſigniter laceſſiť. In ijs vero q etate media ſunt q̄ cōſtās adultaq; diciť: q ſtatu indecliui ⁊ tempato exigūt: firmiſſima ⁊ tenaciſſima ē. Queādmodū itaq; anulus in pfugū torrentem defixus: nō ſigillat: ita memoria eorū retiner e nō pōt qui aut vi egritudinis: aut fluxu etatis in motu ⁊ agitatu cōtinuo ſūt. Item q duriuſculos ⁊ inflexibiles ſenſus ⁊ corneolos habent memorioſi eſſe nō poſſunt. Nā q in lapide ſignū anuli exprimas. Proinde vt dixi tā eos q multum indolent q̄ q decliues ⁊ decrepiti euo ſūt: obliuioſos eſſe neceſſe ē: propterea q ij acceſſione viriū cretiōeq; eſtuāt:

UVA. BHSC. IyR_086_3

illi conſumptiōe diſcobinatiōeq̄ collabūtur. Eſt eni ſe-
nibus cor in quo ſūmi ⁊ pncipis ſenſus regia ē: ſimillimū
edificijs ⁊ parietinis veteribus: qbus tectoriū ⁊ picture i
eo exciderint pre ſenio. Habet in ijs cor pregelidū: eoq̄ la
xatur ⁊ quaſi corruit algore: atq̄ ita ſimulachra rerū que
in eo aſſeruabant: queq̄ tectorij opis mō illita inductaq̄
fuerāt: cōſequio abolentur ⁊ diffluūt. Laborāt vo memo
ria tum q precelleres ⁊ impendio volucres ſūt: tū qui ad
modū hebetes bleniq̄. Alteri q̄ ſūt humidiores q̄ ſit ne-
ceſſe. Alteri q̄ rigeāt plus equo. Itē alteri q̄ liquidiores
mobilioreſq̄ q̄ vt iherere ac deſiſtere imagines poſſint.
Alteri q̄ contumaciores ac retorridiores: q̄ vt plagas et
vulnera conſentiant

Queſtio q̄ quotiēs meminimus nō eius potius ſimula-
chri meminim⁹ qd̄ habetur in nobis pſens: q̄ eius q̄ a ſi-
mulachro refertur. Cap. xiij.

h Actenus extra ſeriē euagati ſumus: nunc temp⁹
eſt ad queſtionē illā: cuius grā errauimus quaſi
ad compendinū ⁊ vadimoniū reuerti. Ita muni
tiores paratioreſq̄ accedem⁹ vt aiunt ⁊ confere
mus pedem. Erat igitur cōtrouerſia hec nobis propoſi-
ta: ſi de memoria ſtatuendū ita ſit vt dixim⁹: vtrum hoc ſi-
mulachrū recordetur animus: an illud vnde hoc pfectū
eſt. Si hoc nihil igit̄ q̄ abſens ſit meminiſſe poſſum⁹. Si
vo illud q poteſt cōtingere: vt cū hoc aſpiciat non magis
huius recordet̄ q̄ eius qd̄ nō aſpicit. Iam imago hec que
ſentitur ſiue ſilitudo alteri⁹ rei eſſe: ſiue vt qd ſui generis:
qd̄ nā aliud meminerim⁹. Non hoc ipm potius qd̄ habe-
tur tenetur q̄ intus: ⁊ qd̄ inuiſim⁹ quotiēs recordatio mo
uetur. Nā qui meminit ſimulachrū ſpectat ſentitq̄. Quo
nā igit̄ pacto meminiſſe poſſum⁹ rei q̄ nō ſit preſens. Alio
quin hoc mō cernere etiā ⁊ audire abſentia liceret. An re
cte ⁊ ſcite dixim⁹: habetq̄ ſe res vt oportuit. Queadmodū
eni aial depictū in ſceda: ⁊ aial eſt ⁊ imago: item ſubiecto
vnū ſed cōſideratione ⁊ rōne cōuariās: queadmodūq̄ ſi
quis ppoſitā in pgula tabulā contēplaret̄: ſolumq̄ de pi
cture artificio cogitaret: nec id attenderet qd̄ veri aialis
imitatio eſſet: pculdubio ſimplr̄ diceret ſe anial ſpectare
ſimul vo aniaduerteret ſe animalis veri exemplar vide-
re: tūc imaginē eſſe in tabula nō animal diceret. Ita de ſi
mulachris que in nobis ſūt cenſeri oportet: quaten⁹ ipſa
ſeorſum ſpectantur poſſunt ſpectra ⁊ viſa appellari: q̄te-
nus vo aliud qd tanq̄ imagines pictureq̄ referūt tū ſub-
tecta ⁊ alūna memorie nūcupant̄. Nā quō ſenſus cōis ſi-
mulachrū qd̄ in corde eſt ita verſat tractatq̄: vt nihil pte-
rea niſi ipſum illud in ſe imaginet̄: tū vt dixi viſioni ⁊ ima-
ginationi ſubijcit̄. Quō vo ita vt nō ipm in ſe conſideret:
ſed vt ſimulachrū alteri⁹ ē: tūc repreſentatio dr̄: ad memo-
riā ptinet ⁊ actus talis memoria nominat̄.

Unde eueniat: vt ea que qs meminit: aliquādo meminiſ
ſe ſe neſciat. Cap. xiiij.

h Inc ſolet vſu venire: vt id qd̄ memoria tenere:
plerumq̄ neſciam⁹ vnde acceſſerit: ſenſu ne an
alia rōne. Nā ⁊ ſpeculantibus nobis occurrunt
aliqua: que neq̄ quādo neq̄ in quo loco neq̄ a q̄
didicerimus venire pōt in mentē: ſepeq̄ dubij ſententie
ſumus inuenerim⁹ ipi eam ⁊ cōmēti fuerim⁹: an a docēte
aliquo accepimus. Interim ita vt heſitemus: imaginatio
hec ſit recēs ſubitariaq̄: an recordatio ⁊ ſuggeſtio. Uerbi
gratia: audiui olim a q̄dam ſermonē: deinde poſt tpe ali-
quāmulto: ſubit qd̄ audierim. Anceps igit̄ animi mecum
dico autor ne ſermonis hui⁹: an aliunde precepi: atq̄ ita
hoc ipm veſtigo. Si igit̄ cōſiderādo ſcrutādoq̄ recolue-
ro ſermonē illū aliunde pueniſſe ad me: tūc fuerit recor-
datio: alioquin merā ceptionē ⁊ cogitationem e re nata
exortā dicere neceſſe eſt.

Unde ſit: vt ea que qs imaginat̄ fingitq̄ aliquādo memi
niſſe ⁊ recordari ſe putet.
Capi. xv.

e St qn̄ ↄtrarium accidat vt in antipherōte ↄrire:
ac vere ijs qui exceſſu mētis tentātur. Nā ea que
ipſi ſecū imaginoſaq̄ extremaq̄ cōtinent̄: tanq̄
facta ⁊ geſta adnarrāt ita: vt q meminerint. Quā
obrem alij ea que ſenſu nouerūt imaginatos ſe putāt: alij
ex aduerſo ea que imaginati fuerint: ſenſu ↄſecutos ſe cre
dunt. Atq̄ hoc ſit quotiēs id qd̄ eſt imago ↄſideramus vt
imaginē: aut ecōtrario quotiēs id qd̄ eſt imago nō accipi-
mus vt imaginē. Meditatōes certe reminiſcēdo memori
am ↄfirmāt ⁊ tuentur. Meditari nihil aliud eſt q̄ crebro
repetere imagines atq̄ recurrere: nō vt in ſe ſpectra ſūt:
ſed vt imagines aliorū. Hactenus quid ſit memoria: quid
meminiſſe ſatis dictum: qd̄ ſic cōiectiōe breui teſtabimur.
Memoria eſt habitus quo imagines rerū poſt impreſſi-
onem cuſtodiunt̄ ⁊ retinētur: atq̄ hoc: non in tota anima:
ſed ſenſu primario: ⁊ in ea vi que pma notitiam temporis
animantibus cōmonſtrat.

Themiſtij paraphraſeos de Memoria et Reminiſcentia liber ſecūdus: interprete Hermolao Babaro.

Reminiſcētiā nō eſſe apprehenſionē diſciplinē neq̄ re
nouationē vniuerſe memorie: ſed partis eius cuius quis
eſſet oblitus. Cap. j.

Unc qd ſit reminiſcētia tractem⁹. Pri
mū ea q̄ in qōib⁹ popularit̄ ſcriptis de
ciſa ſūt: vera eē cōſtituam⁹. Ea ſūt hō
n reminiſcētiā nō eſſe reſumptionē me-
morie neq̄ itē aſſūptōez apphenſionē
ue diſcipline. Nō ei reminiſci aliqs dr̄
cum primū imbuit̄ notitia rei quā an-
te neſcierit: ſed hoc diſcere ē. Itez neq̄
illud reminiſci ē: diſcere. ſ. ⁊ retinere iugi memoria ſine
vlla interuentione obliuionis: ſed reminiſci eſt ex aliquo
veſtigio cōſernato ⁊ incolumi referre ſe in cognitionē ei⁹
qd̄ memoria excidiſſet. Exempli grā in ſenſu pmate ſita
eſt vniuerſa imago ⁊ ſimulachrū rei quā ſenſu pceperis:
hoc q̄diu ſolidū purū dilucidū inobſoletūq̄ retinet̄: ita
vt ab omi pte ſui excitare mentē: ⁊ ab ea ſimul collibuerit
perſpici incognoſciq̄ poſſit: nō in eo q̄ ſimulachrū in ſe
ſe: ſed in eo q̄ aliud pſentat: hoc memoria ē: de qua diligē
ter executi ſum⁹ priore libro. Qz ſi nō vniuerſum ſimula
chrum retinet̄: ſed pars māſitat: pars interlita ē: vel diu-
turnitate: vel alio caſu aut iniuria: vt neq̄ animū ciere ne
q̄ cieri ab anio poſſit: quotiēs ex portiōe ea que ſubſidua
eſt: ⁊ que integra ⁊ limpida obmāſit exuſcitat̄ ⁊ quaſi p⁹
liminio reuertit̄ id: qd̄ huic nexum iniunctūq̄ olim iter-
mortuum interceptūq̄ videbat̄: tum quid tanq̄ redux re
demptūq̄ ac reſtitutū anie haberi id videt̄. dicimur remi
niſci: Atq̄ ita efficit̄ vt reminiſcentia ſit reparatio prioris
memorie reuocatioq̄: nō quidez totius: nam tota res ela
pſa animo eſt: ſi denuo doceamur qd̄ ſimus obliti: hoc nō
erit reminiſci ſz diſcere. Nā ⁊ vt iterum diſcatur ⁊ iterum
inueniatur eadem cōmentatio vulgo ſolet contingere.
Uerbi cauſa: ſi ex lectione vel auſcultatione verſū illum
quis teneat. Iram pande mihi pellide diua ſuperbi: euq̄
vſq̄ adeo familiarem promptumq̄ habeat: vt ſine vlla
cunctatione quotiens volet extemporali facilitate pnun
ciet: memoria hec vocabitur. Si vero initium verſus dū-
taxat meminerit: calcem aut obliuio deleuerit aut anni
abſtulerint: deinde animus ex initio illo qd̄ adhuc ſerua-
tur quaſi admonit⁹ appellatuſq̄ et reliquias ac veſtigia
perſecutus: tum ſimilitudinem et diſſimilitudinem ſcru-
tatus: tandem conferendo hec inuicem recolendoq̄ in
memoriam reponatur eius qd̄ vanuerat: reminiſcentia
hec dicetur.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶ Reminiſcētiã ſimpliciũ nõ eſſe niſi ꝑ raro. Cap. ij.

Ex his conſtare arbitror ſimplicium nominũ nõ reminiſcentiam ſed memoriã ⁊ diſciplinã habere: niſi ratione ea reminiſcentiã quoq; pertinere ad hec dicamus: qð ſepe eueniat vt prima ſyllaba vocabuli obſoletis ceteris teneatur: e qua deinceps in memoriã oblitarũ ſcrutinio ⁊ cogitatõe coorta referimur.

¶ Reminiſcentiã induci ꝑ multos motus q̄ ordinẽ ⁊ conſecutionẽ habeant. Cap. iij.

Reminiſcentiã quidẽ comitatur memoria neceſſario: nã qui reminiſcit̃ meminiſſe ad quẽdaʒ modũ videt̃: q2 partẽ ſcilicet repetit prioris memorie. Inter reminiſcẽtiã vo ⁊ diſciplinã ⁊ inuẽtionẽ intereſt: ꝙ qui reminiſcũtur maius principium momentumq; intus poſſident: q̃ʒ qui diſcũt aut inueniũt. Dixi maius: q2 tam q̄ diſcunt q̃ʒ qui inueniũt certum initiuʒ ac ſeminariũ intra ſe gerunt: vnde ij diſciplinã accipiant: illi ſcientiã pariant: q2 doctrina omnis ⁊ ꝑitia ex aliqua p̄notione anticipationeq; gignitur.

¶ Quedam ſimulachra neceſſario ſequi: quedam ex aſſuefactione. Cap. iiij.

Quid ſit reminiſcẽtia indicatũ exemplis ẽ: vt finiri poſſit: reminiſcentiã eſſe reducem ⁊ quaſi rediuiuã memoriaʒ. i. renouationẽ memorie collapſe: atq; hoc quẽadmodũ cõſequi leuiter poſſimꝰ proprie intuitu patere arbitror. Nam quom motus ai̇e ita ſe habeant: vt alter alterũ conſequio trahat: ſicubi hoc neceſſariũ eſt: facile conſtat: ſimulatq; origo ⁊ initiũ mouerit: ſucceſſionẽ ab hoc ad fiñ: deinceps ad tertiũ ⁊ vſq; ad ſupremũ iturã: velut in cathena ⁊ giris: ſi anulus vnꝰ tollatur neceſſario inſeq̄tur ꝓximus: atq; ita alius alio commouet̃ ordine ⁊ attactu. Continuo idẽ contingit in ſimulachris ijs: q̄ imp̄mi tanq̃ʒ veſtigia nr̃o aĩo diximus. Cum primũ eñi ab vno aliquo eorũ excitata mẽs eſt mouet̃ cõtinenter a ꝓximo: atq; illud alteri ſubinde originẽ mouendi eã preſtat. Exẽpli grã. incidit mihi aliqñ ob oculos Coriſcus cũ lyra: ab eo tempe ſimulachrũ Coriſci ⁊ ſimulachrum lyre impreſſum ⁊ conſignatũ in aĩo meo eſt: bono poſt tempe video Socratẽ inſtitui lyra ⁊ fidibus canere: ita ſtatim fit: vt lyra Coriſci mihi veniat in mentẽ: deinde ſubeat ⁊ ꝑſona que cecinit. Hoc ⁊ alio exẽplo docebimus. Audiſtin vnq̃ʒ q̄ modulos eos ɜcineret. Animule due vagule migrabãt cute poſita. Et hec ꝯ illa queſyt. Que nũc abitur in loca? Mox ſi aliqð poſt dieculis alterũ audias eiſdem quidẽ fere numeris ſed alijs verbis canentẽ: mẽs me prima ſubleuat mox deuerſus reprimit extemplo ſcribit aurẽ ſimilitudo concentus: atq; ita memineris cantilenã priorẽ animule due vagule ⁊ etiã cantoris.

¶ Ex principio ſimili vel diſſimili aut proximo reminiſcẽtia oriri. Cap. v.

Et ita quõ ſint neceſſe eſt vt ea diſtinctio recipiatur imaginũ alias natura ſua proximas ſequenteſq; eſſe hoc modo: qui meminit ignis intelligat etiã calorem oportet: ⁊ is q̄ ceſus a Socrate eſt: quotiens meminit ſe ex ſua ſocrate quaſi neceſſario in memoriã quo loci in quo plagas tulit: refertur. Alias que nõ neceſſario ſed ex conſuetudine cõſequant̃: ⁊ q̄ nõ ſemper ex priorum ⁊ antecedentiũ memoria: ſed ꝓpenſius ⁊ maiori ex ꝑte ſuccurrãt. Verbi cã: accedit ſepenumero: vt enixe cupiens efferre hoc verbũ lupcalia: quaſi exciderit nõ poſſim. Igitur tenere id volẽs refero me frequẽter ad lupum: q2 vtrãq; dictionẽ. lu. ſyllaba incipit: ita hoc cõponẽdo efficitur: vt accepto ꝓnũciatoue lupi noĩe: ⁊ ex nota illa ſtatim lupcaliũ cõmonear. Alter ſolitus obliuiſci tauro minũ aſſueuit in noĩe tauri. Alter itẽ cui hoc nomẽ pleurites: q̄ laterũ dolor dicit̃ cõtumax eſſe cepit retractare ſeipſus nomẽ pleure: que latus ſignificat: vt habito initio eo transferret̃ ad id qð cõtinẽdum erat. In ijs igit̃ vt dixi nõ ſemꝑ redeunt ſimulachra que ſemel exoluerint: ſed aliq̃n do ẽ: vt q̃ʒuis nomen lupi retineas: tñ recordari lupcaliũ nõ poſſis. Illud ſcio poſſe cõtingere: vt q̄dã ſel' appellati executiq; fidelius ⁊ firmiꝰ ſeruẽt: q̃ʒ alij ſepius: ex quo oritur vt nonnulli facilius recordentur que vice ſimplici viderint q̃ʒ que centies.

¶ Reminiſcentiã aliquando prodire ſine principio: aliq̃n do ex principio non poſſe erui. Cap. vj.

Quem ergo aliquis reminiſcit̃ neceſſe eſt moueatur q̄buſdam prioribꝰ antegreſſiſq; motibus q̄uſq; ad eum motũ ꝑueniat: poſt quẽ motus hic. i. reminiſcẽtia ſequi ſolet ex aſſuetudine atq; exercitatione. Quapropter ex hoc nũc aut alio p̄ncipio venamur cõſequẽtia ⁊ proxima: ita vt reminiſcentia argumento ſimilium diſſimiliũ ꝓpinquorũ ⁊ cõſimũ inducantur. Mouẽt porro quedã ex his pari: modo quedã ſimul: quedam parte: verbi gratia: aſpicio lyrã depictã. Ab ea vt p̄ore ⁊ precurrẽte cõmoneor lyre Coriſci: quã ſuperiore anno viderim: atq; ex hoc rurſũ reminiſcor cantionis eius quã Coriſcus cecinerit. Sane frequẽs vt nõ occaſiõe modo hac: ſed etiã pluribus alijs venire mihi poſſit in mentem ⁊ lyre ⁊ carminis Coriſci. Si ei ſimulachrũ columne iunctuʒ fuerit ſimulachro cantilene: recordatio columne memoriã cantilene ſuppeditat. Ex ſimilibus q̄ʒ ⁊ diſſimilibus vt dixi multa reuertũtur in mentẽ. Ex ſimilibus hoc modo: vt ſi quomodo Socratis ſtatuã videro admoniar Socratis. Ex diſſimilibus: vt ſi candorem intuitus recorcordatuſue nigritiã meminerim: aut ſi eſtu temtatus ſubeat algoris memoria. Ex propinquis q̄ʒ ita elicit̃ reminiſcentia: vt ſi quis ex eo initio. Multis copijs viri athenienſes preoptare vos puto: reminiſcatur v̾borũ q̄ ſequuntur. Si conſtare poſſet quid potiſſimũ hoc tp̃e ciuitati conduceret: Precipuum itaq; atq; efficaciſſimũ in quaq; re principium eſt: quo inuento reliqua nullo labore ſuccurrunt. Pricipio ſiquideʒ habito cetera quaſi nexu quodã ⁊ vinculis inuiceʒ aſtricta vltro ad ſeriẽ confluunt.

¶ Eandẽ rõnẽ eſſe reminiſcẽdi vetera ⁊ recentia: itẽ ordinẽ rerũ vſui eſſe reminiſci volẽtibus. Cap. vij.

Quod ſi aliquãdo cõtingit: vt principio rei cõperto ⁊ p̄ma parte orationis obtenta nihilominꝰ cetera nõ ſequãtur: nõ eſt cur quiſq̃ʒ miretur: quoniam hec ſi penitus dilapſa oblitterrataq; ſũt certe ſequi etiã requiſita nõ poſſunt. Igitur inueſtigando ij: quibus q̄d excidit reminiſcũtur ex aliquo horum que diximus ſupra: ſimili diſſimili: finitimo cõſequenti. At ſi que ſunt: que interim non requirentibus nobis ſed ſepe reddant atq; offerãt ſeſe: fateri neceſſe eſt: ea nullo ex principio aut ſuggeſtione ſimilium diſſimiliuʒ: conſequentium finitimorum agnoſci. Ut ſi recordatus quiſpiam numeri quẽ ceciniſſet. Coriſcus reminiſcatur anterioris: certe ijs nullo huiuſmodi p̄ſidio vſus videt̃ in hoc: vt reminiſceretur anterioris. Ceterum hoc inſolens eſt nec temere paſſim fit. Fere enim antecedere quidam motus ſolent quos reminiſcentia conſequatur.

¶ Aliud eſſe reminiſci: aliud iterũ diſcere. Itẽ vltimũ motum eſſe ꝑ quem reminiſcentia eliciatur. Cap. viij.

Plane quõ de reminiſcẽtia agitur nõ perinde id ſpectandum eſt: quẽadmodum remotas a nobis res ⁊ tanto ex interuallo repetitas: q̃ʒ quomodo proximas agnoſcamus: ⁊ quas pauloante ſenſu mouerimus didicerimuſq;: vtpote in quo maior ɔtrouerſia ſit. Nã qð ꝓpinque ⁊ recens accepte aĩo ſunt magis periclitantur: vt quõ has meminimus diſcere videamur q̃ʒ que nobis pridẽ intellecte ⁊ cognite fuerint. Sʒ vnꝰ tñ reminiſcendi hec mos ⁊ ratio vtriuſq; generis eadem videtur. Naʒ quẽadmodum ea que nobis proxima ſunt ex principio aliquo: cui connexa ⁊ cõſequẽtia ſint reuocãtur in mentem: conſequunt̃ enim vt dictum eſt ſeſe propter conſuetudinem motus: ita et ea que a noſtra memoria procul abſunt: ⁊ que multo ante didicimus initio quodã mo,

ius accepto ſolent ſeſe reddere atq; immemoriã reuerti.
Quapropter om̃is reminiſcẽtia ex pncipio potiſſimũ pẽ
det:atq; inde ſũma celeritate abſoluitur. Quãobrem eo
eum quo res inter ſe collocate z digeſte ſũt:ordinẽ: mot⁹
earum in anĩo videntur tueri:z ea itẽ facile memoria con
tinentur q̃ notatione z diſpoſitiõe diligenti ſunt pſcripta:
vt ppoſitiones mathematice preſertimq; geometrice: cõ-
tra que temere habẽtur congeſta z confuſanee:ac paſſiue
diſperſa:egre cuſtodiuntur. Nã queadmodum ſenſilia q̃
coitu certo z diſtributione quadã iuncta illigataq; ſũt:ex-
quiſite illaborateq; incernũtur:ſecus ſi in cumulum z ac
eruum coiecta z indiſtincta viſanf: ita de ſimulachris ai
ſtatuendum ac ſentiendum videf.

e Si v̊o differẽtia inter reminiſci z iterũ diſcere et
omnino aliud diſciplina eſt aliud reminiſcẽtia.
Is qui reminiſcif ab ipſo ſe mouef:z ex pncipio
quodã incolumi z manente intus luſtrat z veſti
gat innexa z iuncta principio. At qui addiſcit nõ ex ſe ſed
a preceptore docenteq; mouef. Itez is qui remiſci vult q̃z
uis ei:ſimul collibuit:aliquid reſcire nõ ſemp ad iuſſuz oc
currat:tamẽ verſando z ſatagendo inuenire ac reponi in
memoriã eius:qð volebat:ſolet. Hoc autẽ motu multo et
diſcurſu multo cõtingit: quoaddum pueniaf ad motionẽ
eam poſt quã id ſequif qð requirebatur. Nam queadmo
dum ſtillicidia multa que pceſſerint: lapidem nõ ipſa cõ-
minuũt incauãtue:ſed quaſi ſubigunt z molliunt. Poſtre
mum diſcobinant inforãtq;:ita iudicandũ in corde ẽ:mul
tos id patitur motus ante q̃z id qð querim⁹ teneaf: ſed ſũ-
mus z vltimus motus ipſe pſentat rẽ:quã cõſeqni memo
ria volebam⁹. Eſt igif reminiſci mouẽte quãdã facultatẽ
hre iſitã:facultatẽ voco reliqas illas itriſec⁹ ɔtentas i aio
que mentẽ appellant z excitã ad inſtaurandum z recupe
randum in qð perierit vanueritq;. Hoc in ſeipſo quiſq; ſe
picule cõmittit experif q; intimo vt dictũ ẽ z idigete motu.

Ex qualibus locis principijſue memoria rerum amiſſa
facile reuocetur. Cap.ix.

q Uãobrẽ tale principium accipi debet cui celerri
me ad reminiſcẽtiã loci reſpondeãt. Locos vero
aut initia eſſe in anĩa oportere dicimus: qui aut
iugatis:ſimilibus contrarijs conſtent: quales in
dialecticis cõmentationibus monſtrantur: aut qui corpa
les ſũt z certa ſede diſpoſiti collocatiq; iteruallis. Atq; id
cauſe erit vt cito ex vna re in memoriã alterius veniatur.
verbi gratia. ex lacte in candorem:ex candore in aerez:ex
aere in humorẽ:ex humore in autumnum:ex autumno in
brumã:que id erat ſummum:cui operam dabatur vt i me
moriam rediret.

In reminiſcendo id qð medium eſt maximum habere
momentum. Cap.x.

e Ane videtur vere in om̃i genere id qð in medio
eſt rationẽ tenere: principij:quo inuento facilli-
ma traditu z compertu ſunt reliqua. Uerbi gra-
tia. aſcribunf littere octo. a. b. c. d. e. f. g. h. quibus
indicenf z reſpondeant octo notiones:per quas itura ſit
mens:dum aliquid veſtigat:cuius rei vſus ſit: reminiſci.
Littera. E. in meditullio eſt:ea obtenta ſi nõ continuo ſuc
currit qð veſtigat:ſaltem ſimulatq; ad. H. peruenerit:ſuc-
currat id oportet. nã quomodo primum occupata medie-
tas eſt: z priora z poſterio. inuadere iuxta poſſumus: ſed
et nihil phibet quin z retro agere liceat z a media in vtrã
q; partem diſcurrere velicatim z prepoſtere. Naz et poſt
litteram. E. ſaltuatim intelligere litterã. H. z ab. H. ad. F.
regredi tranſiliendo interpollandoq; poſſumus deinde
referri z reciprocare ad. B. Si igif ea res quã ſcrutamur
in prioribus fuerit:occurret itinere eo qð regit ad. H. Si
v̊o in poſticis:dabif obuia cõtrariã viam tenenti:que du-
cit ad. A. Notiones v̊o quarum hec ſũt ſymbola hec ſunt.
Athene. Licium. Edes Platonis. Calende. conuiuium.
Socratis. vapulaſſe a Socrate fidicula.

Q; interdum reminiſcamur interdum non:item cur ali
qñ plus mouent veteres q̃z recentes imagines. Ca.xj

q Uod ſi accidit vt ex vno pricipio interim ſequã
tur hec:interi nõ ſequantur:ea cã eſt: q̧ ex eodẽ
principio multi motus dependẽt. Exempli gra-
tia exili poſſumus in notitiam morbi iliaci z ilei
reuerti. Q; ſi frequẽtior ibi vſus fuerit ilei:q̃z iliaci: illuc
potius ex eo principio rapieris attollerisq;. Nam z que ni
tida ac ſplendida ſũt amplius quã que ſquarroſa z obſcu
ra oculos in ſe conuertũt. Poteſt z alia ratio hec eſſe q̧ ſi
mulachrum alterum vetus alterum nouitium habeatur
qð nouitium eſt validius cõmouet ceteris partibus:naz ſi
id qð vetus ſenectumq; eſt: ita in animo alte inhereat vt
in habitum ceſſerit eoq; tritum ei perfamiliareq; ſit. Hu-
ius meditatio vicẽ frequentis z recẽtis memorie obtinet.

Q; erret interim reminiſcentia z quomodo faciat ſoloeciſ
mum. Cap.xij.

q Uemadmodum v̊o quedam ſimulachra ita ſunt
commiſſa cognataq;:vt alterum poſt alteruz na
turaliter z neceſſario conſequatur: poſt ignẽ fer
uor: poſt ſolem ſplendor:ita quedam ſunt q̃ non
natura:ſed quadã cõſuetudine confluant. Porro in quo
multi z frequẽtes ſumus: z in qð aſſueſcimus: huius no-
bis minimo minus naturam facimus. Proide ſicut in na
tura nõnunq̃z euenta proueniunt quaſi progreſſiones q̃
dam z errata nature: ita in ijs que ab vſu z conſuetudine
prodeunt nihil vetat peccata quedã ſpectari vt cui in pri
ore antegreſſoq; cedit:pſpere i poſteriore z ſequẽte deui
us labatur. Et loco iliaci in notitiam ilei deflectat:propte
rea ſolet cõtingere vt quomodo alicuius nominis memi
niſſe volumus:in alterũ qð querimus vicinum offenda-
mus:itaq; oberrantes tunc quaſi ſoloeciſmuz cõmittim⁹.
Uerbi gratia volebam reminiſci Leophantem ſuppoſi-
tus eſt:pro eo:Leoſthenes ſoloeciſmus eſt hactenus de re
miniſcentia priuatim dictum ſit.

Communia memorie z reminiſcentie:in omni memoria
et reminiſcentia neceſſario adhiberi tempus aut certum
aut incertum. Capi.xiij.

n Unc vt generatim atq; in vniuerſum de memo-
ria z reminiſcentia diſputemus: noſſe oportet:
caput z cardinẽ in ambabus eſſe notitiaz tempo
ris:ſiue illud certum conſtitutũq; habeatur:vt ſi
id qð modo memini reminiſcorve:aut heri aut ſuperiore
menſe aſpexerim:ſiue incertuz indefinitumq;: vt ſi id qð
memini qðve remiſcor vtcũq; pri⁹ didiceri:aut diu ſit q̧
audierim viderim noueri. Alioquin niſi cõcedaf ſcienti
am temporis ad vtrãq; motionem pertinere neceſſe eſt:
vt hoc qð modo meminiſſe aut reminiſci dicimur:nec me
miniſci nec rem iniſci eſſe videatur:ſed cognoſcere tãq̃z
e domo z ſacrario pectoris nũc primum promentes.

Uim ſenſualem eſſe que intus iudicet de pluri minoriq;
tempore. Capi.xiiij.

p Orro de pluri mĩoriq; tpe int⁹ iudicat ea vis aie
ſenſibilf:q̃ ſedẽ hz i corde:qnẽadmodũ ei q̃tiẽs i
telligẽtia magnitudies pſpicit:ñ pcedit foras:quẽ
admodũ aliq de viſu dixerũt:quẽ pliq̃is egreſ-
ſiſq; a ſede luminũ radijs abſolui reddiq; autumãt:ſz ope
raf itus z effigies magnitudinũ i imagin atõe depoſitas
z iacẽtes excitat velicatq;:qd ſi hz nõ ſit de magnitudie ab-
ſeute pnũciare nõ poſſet:nũc pnũciat. Et ſane merito ni-
hil aliud ẽ itelligentia q̃ dianea dicif q̃z cũ imaginatione
actio intellectus cõiuncta. Eodẽ mõ de pte illa aie ſenſua
lis dicẽdũ eſt:vt de breuitate z longitudie tpis itrinſecus
decidat:z ab imaginib⁹ inteſtinis ad id pellatur.

Que differẽtia inter memoriã z remiſcẽtiã totius z pnũ
ſit:item vniuerſalis z ſingularis. Cap.xv.

q Uom v̊o i mẽoria vniuerſe alicui⁹ rõis pticlares ora
tiũcule pſiſtãt:neceſſeq; ſit:vt q̃tiẽs ãbitũ aut circũ-
ductuz aliquẽ longiuſculũ memorif tenem⁹:ptes q̃z ei⁹ et

UVA. BHSC. IyR_086_3

clauſulas memoria contēplemur. Cōſtat enim integritas oīs ex partibꝰ: partes hoc loco ſunt mēbra ⁊ inciſa. Que ro reminiſcētia vniuerſalis a particulari quo differat? An quom in memoria totius contineatur ⁊ pars: ⁊ in memoria vniuerſalis cōprehendatur ſingulare: neceſſe eſt vt partes prius q̄ꝫ totū occurrant: ⁊ que minora ſunt queqꝫ ab vtro qꝫ margine intra vniuerſitatē habent: q̄ꝫ que his cōtraria ſunt: quecunqꝫ enim ita ambiunt intuſqꝫ ſunt ꝓportione quadā extremitatibus reſpondent: quatenus mutuo pro ximant ⁊ ſequunt vt Platonis verba illa in thimeo. Dij deorum quorū opifex idem paterqꝫ ego: opera ſiquidem nos mea diſſolubiles natura: me tātū ita volente īdiſſolu biles. Omne quidē iunctū ⁊ concretum natura diſſolubi le eſt. At vō quod bona rōne iunctū atqꝫ modulatū eſt: diſ ſoluivele non dei. Quapropter quia facti generatiqꝫ eſtis īmortales quidē nequaq̄ꝫ nec omnino indiſſolubiles: nec tamē vnq̄ꝫ diſſoluemini: neqꝫ neceſſitatem fati ſubibitis: quia volūtas mea maior eſt nexus ⁊ vegetatior ad eterni tatem cuſtodiendā: q̄ꝫ illi vitales nexus: ex quibus eterni tas veſtra coaugmentata atqꝫ cōpoſita eſt. Igitur vna cū ipſo toto intelligunt partes: nam verba illa in fronte: dij deorum extēplo ſe offerunt: que intelligentia ſequentium excipit. Et hec rurſus intelligentia reliquorum. Ita po ſtremū qd intelligētia capit: ipſum totū eſt: nam ſingula ria ſimul collata acceptaqꝫ ipſa integritas redduntur.

¶ Semꝑ reſpōdere conceptioni rerū conceptionē tēporꝭ ſiue certum id ſit ſiue incertum. Cap. xvj.

c Erte modus qui in rebus ⁊ notionibus cerni tur accommodandus ⁊ querendus in tempore eſt. Nam ſicut tempus annectitur et copulatur tum rebus: ita et cognitio iungatur neceſſe eſt. Proinde vt minor res ſe habet ad maiorem: ita ⁊ minus tempus ad maius: ⁊ pectinatim: vt tota res ad tempus to tum: ita ⁊ partes ad partes. Atqꝫ hoc ex deſcriptione ſub iecta conſtabit. Conſtituantur duo triangula in mucro nem inferiore angulo turbinata: ſed ita vt alterum in alte ro contineatur. Id quod continet: ſignetur notis tribus. R. M. N. Id quod continetur alijs tri bus. A. B. E. Linea vō. AB. ſecetur ad punctum. C. ⁊ ad pun ctum. E. ⁊ a ſegmen tis linee perpetue in alterum eiuſdem tri anguli id eſt minoris latus quod contra uerſim reſpondet ad pares angulos: du cantur vocenturqꝫ li nea prior. C. D. po ſterior. F. G. eodem modo ſecetur linea.

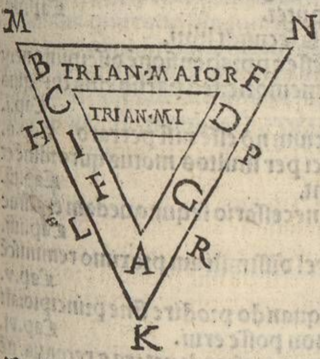

R. M. ad punctum. H. ⁊ ad punctum. L. et a locis ſe ctionum linee perpetue in alterum eiuſdem triangu li id eſt maioris latus quod e regione reſpicit: dirigan tur nominenturqꝫ ſuperior linea. H. P. Inferior. L. R. atqꝫ hoc ita vt ſectiones vtriuſqꝫ trianguli in eaſdem de liniationes concidant. Ac breuius quidem ⁊ interius tri angulum referat nobis res: quas intelligimus. Extimum vō ⁊ amplius: vice eius temporis ſit: quod ſimul cum ip ſis rebus ⁊ notionibus ſentitur. Quemadmodum igitur qui lineas. AB. et. BE. tranſijt: videtur ſimul lineas. AC. et. CD. tranſiſſe: vtpote que interiores ſint ⁊ contine antur in. AB. et. BE. ita qui lineas. AC. et. CD. peregit: videtur ſimul lineas. AE. et. FG. peregiſſe. Que enim collatio habetur linee. AC. ad lineam. AB. eadem eſt li nee. CD. ad lineam. BE. nam proportione ⁊ parilitate conſentiunt inter ſe. Unde etiam cancellatim et vicibus commutatis ſicut refertur linea. AF. ad lineam. AC. ita refertur linea. FG. ad lineam. CD. retroqꝫ. Ita relinqui tur: vt quemadmodum is qui cognoſcit lineas totas. AB. et. BE. ſimul cognoſcat lineas particulares. AC. ⁊. CD. Ita ⁊ ij q lineas. AC. ⁊. CD. itelligit: ſimul quoqꝫ lineas AF. ⁊. FG. intelligat neceſſe ſit. Eodē iure ſtatuendum de triangulo tēporis eſt. Nam q lineas. RM. ⁊. MN. confe cit: videtur lineas quoqꝫ. CR. et. HP. confeciſſe: ⁊ item lineas. RL. ⁊. LR. Porro linea. RM. ⁊ linea. MN. tē pus illud preſentāt: qd reſpōdet rebus: q̄ ꝑ lineas. AB. ⁊ BE. in minore triāgulo indicant: vt intellectu eaꝝ tēpus hoc annexū accipiamus. Rebus vō que per lineas. AC. ⁊. CD. notant miniſtrat tpˢ: qd ꝑ lineas. RH. ⁊. HP. de ſcribit. At negotijs q̄ linee. AF. ⁊. FG. ſignificāt: apponit tēpꝰ: qd ꝑ lineas. RL. ⁊. LR. ſignat. Ita fit vt ſimul ⁊ res ⁊ tempus ſocietate quadā ꝓportionis noſcant. Ex ijs late patet eos qui recordantur aut reminiſcuntur: ad intelli gentiam generum eorū que recordantur atqꝫ reminiſcū tur adiungere tempus ſuum ſolere.

¶ Dupliciter ⁊ falli eos q meminerūt aut reminiſcunt. itē tria adhiberi ad verā memoriā ⁊ reminiſcentiā: rem tem pus: animaduerſionem. Cap. xvij.

m Emoria dupliciter labitur. Primū ſi eorū q̄ re colenda ſint imagines cōmutet: vt ſi contēplatus imaginē Thexteti imaginē Socratis dicas tāc ſi tūc videberis meminiſſe Socratis tū Thexte tus eſt quod vides. Nihil enim vetat quin errare hoc ge nus poſſis: ⁊ meminiſſe qd non memineris credere. Al tero modo fallitur memoria: cū ita accidit: vt cuius re ve ra meminimus: non tamen meminiſſe nos aduertamus motione aut morbo aliquo impediri. Quod quidē ⁊ ijs vſu venit: qui in aliquid impenſius intenti quaſi obcecata co gitatione ⁊ abducto intus viſu: apertis atqꝫ integris ocu lis non cernunt ea: que ob os verſantur. Atqꝫ ij quidem ſomniantibus ſimiles vident: q ſomniare ſe nō ſentiant. Non erit igitur recordatio aut reminiſcentia niſi tria hec cōcurrāt: negociū qd moueat: tēpus qd negotio reſpōde at: ⁊ aīaduerſio. Sane tēpus modo finitum certumqꝫ vt dixi: modo infinitū ⁊ incertū adiungitur: Certū: vt quom diſputaſſe me pridie memini. Incertum vt quom ſimplici ter diſputaſſe me recordor: iudiciū vt ſit ita: eſt qd conſue uit vulgo dici. Equidem memini factum: ſed quando non memini: ꝙ tum ſolent qui ſe cauſis ſubſignant: cū ijs de tē pore facti non conſtat.

¶ Hactenus cōmunia memorie ⁊ reminiſcētie: nūc differē tia ⁊ diſcrimen earum. item ꝙ ſolus homo reminiſcendi vim habet. Cap. xviij.

o Iximus ſupra nō eoſdē haberi q facile recordē tur ⁊ q facile ⁊ bene reminiſcātur. Diſtat vō me moria a reminiſcētia nō ſolum in eo: ꝙ prior tpe memoria q̄ꝫ reminiſcētia eſt: ſed in eo quoqꝫ: ꝙ complures animātes memorie participes ſunt. Remini ſcentia ſoli homini cōceſſa ex numero aīaliū oīm que ab hoc eui comperta nobis ſint: nā parte q̄ꝫ cogitamus ratio cinamurqꝫ eadē ⁊ reminiſcimur. Et queadmodum ſyllo giſmus id eſt rōcinatio ꝓpoſitionē ꝓpoſitiōi id eſt intētio nem aſſumptioni cōnectit: ita ⁊ is q reminiſcit minora ma ioribus copulat. Qua vi autē ſyllogiſmi dicunt ad eandē exquiſitio ꝑtinet. Exqſitio porro ijs data animantibus ꝓ pria eſt: qbus cōſultādi deliberādiqꝫ ratio. Ijs ergo qbus reminiſcentia tribuit tribuēda etiā cogitatio ⁊ cōſultatio eſt. Solus homo cogitat ⁊ cōſultat. Solus igit reminiſcē di vim obtinet. Nam ⁊ inter initia hoc diximus: remini ſcentiam ad rationē ⁊ intelligentiā pertinere. Conſulta re autem ⁊ cogitare virtus alia eſſe poſſit q̄ꝫ mens: animꝰ: ratio intellectus.

¶ Memoriā ⁊ reminiſcentiam eſſe corporeas affectiones. item non eſſe illas in noſtra poteſtate. item melancolicos potiſſimum hoc genere tentari. Cap. xix.

c Eterum ꝗa ſine imaginatiõe reminiſci nõ poſſumus: ꝓpterea ⁊ ſimulachra ⁊ ſpiritus que in corde ſunt reminiſcentiam cõmouēt: neceſſe eſt hec corporalis affectio ſit: ita reminiſcētia dicaꝛ motus intelligētie in tali viſo. Quemadmodū eniꝫ quiꝫ librū vult preeligere neceſſe eſt in ea ſe vertat que in libro ſint perſcripta: ita de reminiſcentia ⁊ intelligētia iudicandū eſt. Intelligētia cõparaꝛ legenti. Cor. libro. Viſa ⁊ phātaſmata litteris diximus: ⁊ hoc olim memoriā ⁊ reminiſcentiaꝫ corporales motus eſſe: cuius rei ſigno eſt: ꝙ ſepe nobis q̃zuis aliud magis ſuſpicantibus cogitatio aliqua de repente obrepit: quam intercidere aut reprimere nullo conatu poſſumus: quin deſiſtat procedatq́ꝫ pertinax: ⁊ invitiſſimus nobis erumpat: ꝓhinc ſimul humor in corde adagitari cepit: qḋ fit quotiens reminiſci aliquid conamur: euenit: vt facili preterea ſiſti ⁊ ſufflamari non poſſit. Ergo perinde afficimur ac ſiquis nos raperet tranſuerſos: ⁊ q̃zlubet pugnātes in ſe conuerteret. Tentantur validiſſime hoc morbo melāconici biliosiq́ꝫ. Sunt enim permobiles propterea: quia ſpiritu multo ⁊ craſſo concepta cula cordis ſui habent referta. Quom primū igiꝛ imago aliqua in ijs excita eſt: ſtatim exagitanꝛ alie cõſequio ⁊ faſceatim ac turmatim ꝓſiliūt: ꝓpter mobilitatē humoris q ſitus in corde eorū eſt. Sed ⁊ illud ꝓbat memoriam aut reminiſcentiā iuris noſtri nõ eſſe: ꝙ nec quodcūq́ꝫ collibunt: nec quotiens collibitum eſt: reminiſci ſemꝑ poſſumus. Quamobrem vt miſſum telum ſiſtere aut reuocare non licet: ita quõ reminiſci ⁊ veſtigare aliquid volumus: neſcio quid corporeum cõmouemus: cui affectio hec cõmiſſa mandataq́ꝫ eſt: nec vltra partes noſtre vlle ſūt: nec enim per ſe moueri aliquid poteſt qḋ incorporeuꝫ ſit: ita ratione recta factū eſt: vt motū eū rumpere: cū quis velit: in ſua manu nõ habeat. Et quēadmodū querēti locuꝫ in codice vt legat: nõ ſatis eſt adire apireq́ꝫ: aut ſcedas euoluere: niſi id quoq́ꝫ qḋ querit inueniat: ita de intelligētia et ſimulachris dicēdū que in corde ſeruanꝛ: vt tametſi ea q̃z lubet tractes verſeſq́ꝫ: reminiſci tamen nequeas niſi in illa ipſa offendas que regris. Unde vt dixi euenit. vt ij maxime imaginoſi cogitabundiq́ꝫ ſint: in quibus redundantior vis humoris ſtagnat ea ſede in qua imagines rerum locantur. Non enim facile tranquillantur agitatõe ſemel inita ⁊ quouſq́ꝫ aſſequenꝛ ⁊ continuentur ea que volunt: recto inceſſu ſcaturiūt: identidē ⁊ ſuboriuntur imagines. Quamobrem ire in illis ⁊ metus ⁊ relique eius generis affectiones ſimul paulo commote irritateq́ꝫ ſunt: exacuunt accēdūtq́ꝫ ipſe ſe vltro: ⁊ vires obiter corrogant: conualeſcuntq́ꝫ: ita vt labore etiā ſomnio comprimi ſedari et extingui nõ poſſint. Exēpli gratia iudicat ratio iniuriam acceptam eſſe: cor ſtatim iracundia eſtuat: mox accenſione ſanguinis feruet: quo tanq̃z auxiliaribus copijs cõfirmatum recalefactumq́ꝫ retro concalefacit ⁊ exaſperat ſanguinem. Eodem modo metus contrarijs ex cauſis refrictu ⁊ contractu cordis perfectus non facile deponiꝛ. Qḋ ⁊ accidere ſolet ijs qui in cantibus paulo validius exuibriſſant: aut qui orationem proſam verſamve contenta et exerta voce pronuntiant. Jis q̃zq̃z in fine rõ ſua ſit: eoq́ꝫ et quieſcendū habeant: tamen vox impetu cõcepto ⁊ quaſi ex procurſu longius procedit: ⁊ ceſſantibus ijs aliquādiu poſt ſuperſtes eſt.

Quibus ex cauſis pomiliones pueri ſenes immemores ſint. Cap. xx.

c Et ex illi maxime īmemores eē deprehēſi ſūt: q bus ſupiora ꝓportiõe reliq corꝑis ſūt vaſta vt pomilionibꝰ: rõne qḋ vis ſenſus primatis grauata in ijs oppreſſaq́ꝫ pondere eſt: qḋq́ꝫ in tā obeſa ⁊ craſſa materia deſignari aut exprimi forme rex non poſſūt: ſed q̃ſi fruſtranꝛ ⁊ diſſiliūt plage: nec initijs mõ imaginibꝰ ꝑduri ⁊ ſpiſſi ſenſus reſiſtūt: ſed ſi q̃s ob inſignē earū pulſū admiſerint hauſerintve: nõ ita videnꝛ admittere vt cū reminiſci volūt: facile ad īperiū ſubeāt: aut recto itinere ad cõditū ſequanꝛ. Sane admodū pueri ⁊ admodū ſenes iõ īpotētes mēorie ſūt: qḋ ī motu ꝯtinuo verſanꝛ. Pueri ꝓpter natiuū cremētū. Senes ꝙ aſſidue minuūꝛ. Nā in pueris ⁊ illa rõ ē: ꝙ ꝑ aliquot annos ſikes nanis exigūt.

Peroratio. Cap. xxj.

d E memoria: ⁊ qd ſit meminiſſe recordariq́ꝫ: ⁊ de tota ea nā: ⁊ de ꝑte aīe cuiꝰ illud officiū ē. Jtē de reminiſcētia: ⁊ qd ſit remiſci: ⁊ mēoria quēadmodū redintegreꝛ repareꝛq́ꝫ amiſſa: ⁊ vn̄ ꝓficiſcaꝛ dictū.

Tabula in libros Themiſtij de Memo. ⁊ Remi.

Nõ eoſdē facile meminiſci q facile reminiſcanꝛ. Cap. j.
Futura ⁊ preſentia ad memoriā nõ ꝑtinere. Cap. ij.
Sola preterita eſſe ſubiecta memorie. Cap. iij.
Quēadmodū ī oī mēoria adhibere tps opteat. Cap. iiij.
Que bruta habeāt memoriā: ⁊ q̃ differētia inter memoriam brutoꝝ ⁊ hominū ſit. Cap. v.
Quēadmodū memoria ītelligibiliū rerū ſit: ⁊ in quo diſtet memoria rerū ſenſibilium. Cap. vj.
Qui vſus q̃ztitatis intelligētibus ſit quom res etiam nõ quāte intelliguntur. Cap. vij.
Quõ res q̃zte ītelligāꝛ: q̃ differētia īter id ſit qḋ ſibi ītellectꝰ fingit ⁊ id qḋ imaginatio ſibi preſentat. Cap. viij.
Quas ad res ītelligēdas vtilis imaginatio ſit: ⁊ ad quas inutilis. Cap. ix.
Qḋ memoria nõ ſit vis ⁊ affectio intellectus ſed partis dumtaxat ſenſilibus. Cap. x.
Quāobrē recordemur rerū abſentium. itē imaginatõeꝫ proprie non eſſe ipſum ſimulachrum ſed actum virtutis imaginantis. Cap. xj.
Que tēperature ingeniorū recordari idonee ſint ⁊ que non idonee. Cap. xij.
Queſtio ꝙ quotiēs meminimus nõ eius potius ſimulachri meminimus quod habeꝛ in nobis preſens: q̃z eius quod a ſimulachro refertur. Cap. xiij.
Unde eueniat vt ea que quis meminit aliquādo meminiſſe ſe neſciat. Cap. xiiij.
Unde ſit vt ea q̃ quis imaginatur fingitq́ꝫ aliquādo meminiſſe ⁊ recordari ſe putet. Cap. xv.

Tabula ſecundi libri.

Reminiſcentiā non eſſe apprehenſionē diſcipline neq́ꝫ renouationē vniuerſe memorie: ſed partis eius cuiꝰ quis eſſet oblitus. Cap. j.
Reminiſcētiā ſimplicium nõ eſſe niſi perraro. Cap. ij.
Reminiſcentiā induci per multos motus qui ordinē et conſecutionem habeant. Cap. iij.
Quedaꝫ ſimulachra neceſſario ſequi: quedam ex ſue factione. Cap. iiij.
Ex principio ſimili vel diſſimili aut proximo reminiſcētiam oriri. Cap. v.
Reminiſcentiam aliquando prodire ſine principio: aliquando ex principio non poſſe erui. Cap. vj.
Eadem rationeꝫ eſſe reminiſcendi vetera ⁊ recentia. itē
ordinem rerum vſui eſſe reminiſci volentibus. Cap. vij.
Aliud eſſe reminiſci aliud iterum diſcere. item vltimuꝫ
motū eſſe per quem reminiſcentia eliciatur. Cap. viij.
Ex qualibus locis principijſve memoria reꝝ amiſſa facile reuocetur. Cap. ix.
In reminiſcendo id quod medium eſt maximum habere momentum. Cap. x.
Quod interdū reminiſcamur interdum non. itē cur aliquādo plus mouēt veteres q̃z recētes imagines. Cap. xj.
Qḋ erret interim reminiſcentia: ⁊ quomodo faciat ſoloeciſmum. Cap. xij.
Cõmunia memorie ⁊ reminiſcētie. in omni memoria et reminiſcentia neceſſario adhiberi tempus aut certum aut incertum. Cap. xiij.
Vim ſenſualē eſſe que intus iudicet de pluri minoriq́ꝫ tempore. Cap. xiiij.

UVA. BHSC. IyR_086_3

Que differētia inter memoriā ⁊ reminiſcentiā totius et partiū ſit. itē vniuerſalis ⁊ ſingularis. Cap. xv.

Semper reſpōdere cōceptioni rerū cōceptionē tēporū ſiue certum id ſit ſiue incertum. Cap. xvj.

Dupliciter falli eos q meminerunt aut reminiſcunt. itez tria adhiberi ad verā memoriā ⁊ reminiſcentiā: rem tempus animaduerſionem. Cap. xvij.

Hactenus cōia memorie ⁊ reminiſcentie: nunc differentia ⁊ diſcrimen earum. item ꝙ ſolus homo reminiſcendi vim habeat. Cap. xviij.

Memoriā ⁊ reminiſcētiā eē corporeas affectiōes. itē nō eſſe illas in noſtra poteſtate. itez melancolicos potiſſimū hoc genere tentari. Cap. xix.

Quibus ex cauſis pomiliones pueri ſenes immemores ſint. Cap. xx.

Peroratio. Cap. xxj.

Hermolai Barbari. z. F. Patritij Veneti in libruz de Somno et Vigilia Themiſtij Ad Hieronymum Donatum. A. F.

Optaui tecum eſſe mi Hieronyme his diebus: quibus interpretationi noſtre in paraphraſim Themiſtij ſummam manum impoſui: vt coram communicare tibi omnia ea poſſem: ⁊ qđ tuum in ijs iudicium eſſet preſens intelligerem. Ac legiſti tu quidem olim hec ⁊ quod meminerim probaſti. Sed ſiue in peius effinxi: ⁊ vt ille inquit ab archetipo decidi: ſiue diſpendium lime non nihil ꝑfecit: certe in totum alia ſunt q̄z que vidiſti: ꝙ ſi affuiſſes tu: periculuz nō erat: vt ab ijs que cōmutaſſē detraxiſſē ve laberer. Alioqn in hec īpenſius ſtudiū contuli q̄z volebam. Proinde non dubito futuros: qui noſtram diligentiam cauillentur quaſi tantū cure argumentū ambitus ſit: ⁊ magne alicuius de ſe perſuaſionis q̄z profecto in me non ſunt. Nam ſeu ꝙ ſcimus hec anteludia quedam ⁊ quaſi crepundia eſſe ingenij noſtri: ſeu ꝙ maiora in hoc genere cogitamus: dici non poteſt: q̄z in ijs nec ſatiſfaciam mihi: nec placeam. Sed vtinam multorum error aut ſtirpitus velli aut alleuari poſſet: quibus cū ſe peripatheticos bonos appellent quia infantiſſimi ſint: nec latine loqui ſciant: nec grece (vt q̄z leuiſſime dicā) tam conuenit cum ea familia: q̄z ijs qui multis ſeculis ante Ariſtotelem fuerunt. Certe partim fando aſſiſtendoq̄z: partim ſcribendo ⁊ commentando daremus operam: vt quātum in nobis eſſet recognoſcerent ſe: ⁊ intelligerent eos qui a philoſophia eloquentiam ſeparant minutos plebeioſq̄z ⁊ plane ligneos philoſophos haberi. Nunc perſuaſio ea tā alte dedita in venas eſt: tam pertinaciter inheſit in viſceribus: tam difficilem callum obduxit: vt neduz nos qui nec auctoritate valemus: nec fere in doctrina quicq̄z promouimus: ſed q̄zuis etiam abſolutiſſimus: ⁊ qui omnia ad manuz innumeratoq̄z habeat: tantas radices ſuccidere aut medicinam adhibere egritudini tam deflere non poſſit. De quoquo niam plura paramus alia epiſtola: illud tm̄ dicturi ſumus: vt hortentur te: non vt tu cum ſtudijs philoſophie bonas litteras coniungas: quippe in quo ne admonitore quidez eges: ſed vt alios iſtuc exemplo ⁊ ſapientia tua compellas. Nec enim ꝙ in quibuſdam deplorata res videtur: ideo minus laborandum tibi eſt: tum ꝙ ſententia Hippocratis qui conclamatis ⁊ deſperatis negat admouendas manus: ad morbis animi referenda non eſt: ꝙ ij non ſemper incurabiles ſunt: tum ꝙ vt ratio iſta cum ijs nihil proficiat: ab alijs certe peſtem illam defendet. Infinituz enim quātas iacturas facture littere ſint: ſi non habeant qui huic labi obſiſtat. Nos quidem tempus omne qđ viximus ⁊ qđ deinceps deū voluntate victuri ſumus in illam curam deſtinauimus vt pro virili parte naturalis philoſophia cū ſtudijs humanitatis in gratiā redeat. Vale. Libellū de ſomno ⁊ vigilia: quez ad te vertimus: ſcio tibi pro tua in me beniuolentia non ingratiſſimum fore. Venetijs. MCCCCLXXX.

¶ Themiſtij Paraphraſeos Liber De Sōno et Vigilia: Interprete Hermolao Barbaro Patritio veneto.

¶ Queſtiones ad ſomnum ⁊ vigiliaꝫ pertinentes. Cap. j.

d E ſomno et vigilia conſiderãda hec arbitror. Primũ quid ſint ⁊ cui parti ⁊ poteſtati anime credita. Et vtrum ſoli aīe commiſſa vt priuate eius affectiones: an ⁊ corpori quoqꝫ promiſcua. Et quamobrem tributa animalibus ſint. Et vtrum vtrũqꝫ omnibus: an alteris hoc: illud alteri ſeorſuꝫ. Deinde quid ſit inſomniũ: ⁊ quot ij qui dormiũt modo ſomnient modo non ſomnient. Item vtrum ſomnient quidem ſemper ſed experrectos memoria non cõmittitur: an ſecus. Et hoc ſi eſt: quam ob cauſam ſit. Preterea ſint ne preſcita aliqua animi quieſcentis: nec ne. Et ſi ſint: qua ratione fiant vtrum ex eo numero ſint que aguntur ab homine: an quorũ cauſa ſit aliquis deus aut natura aut temeritas.

¶ In eadẽ particula ſomnũ ⁊ vigiliam collocari. Cap. ij.

p Rimũ illud haberi pro explorato debet ad eandem animalis partem ſomnum ⁊ vigiliam pertinere: tum ꝙ oppoſita inuicem ſunt: tum ꝙ priuatio eſſe intelligitur vigilie. Appoſita porro et extrema tam que artis ſunt: qꝫ que in natura ſpectantur: in eodem recipi ſolent: ⁊ eiuſdem ſubiecto affectiones videntur. Exempli gratia. Integritas ⁊ obleſio: tẽperies ⁊ intemperies: morbus ⁊ valentia in eodem corpore ſunt. Pulchritudo ⁊ feditas in eodem membro conſiſtũt. Firmitas ⁊ debilitas in eodem neruo cernunt. Viſus ⁊ cecitas in eodẽ oculo habent. Similis ⁊ in ceteris ſenſibus ratio. Item clarius ex ijs que ſequunt liquebit. Nam argumẽto quo vigilare aliquem cognoſcimus eodeꝫ ⁊ dormire deprehendimus. Vigilantem ſane cognoſcimꝰ: aut quia externo ſenſu aliquo: viſu: auditu: olfactu pellatur: aut quia inteſtina ratiocinatione cogitatione imaginatione. Senſus vͦo vice habitus eſt. Inſenſibilitas vice priuationis. In eodem igitur ſubiecto locanda hec ſunt. Ex quo illud qđ volebamus conficit ſomnũ ⁊ vigiliã eodem ſubiecto ſtratoqꝫ contineri.

¶ Somnum et vigiliam affectiones eſſe corpori ⁊ anime communes. Cap. iij.

q Uom autem ſentire ipſum neqꝫ anime neqꝫ corporis propriũ ſit. Nam ad idem genus tum actꝰ tum potentia pertinet: ſenſus autem qui in actu ſit: eſt quidam anime motus interuentu ⁊ comitatu corporis conualeſcens. Manifeſtũ eſt: affectionem hãc: dico ipſuꝫ ſentire: nec peculiarẽ aīe eſſe neqꝫ itẽ corporis propriaꝫ: quandoquidẽ corpus inanime nullã ſentiendi vim obtinet: ſed ſũme ꝑmixtioniſqꝫ. Porro quom vires aīe habeant diſtincte: ita vt altrix abiũcta a reliqs ſit: relique ſeorſum ab hac nõ poſſint conſiſtere: certũ eſt ea q̃ augent modo ⁊ minuunt vt arbores: dormire ⁊ vigilare nõ poſſe: q̃a ſenſu deficiunt: de cuius momentis natura ſomni ⁊ vigilie dependet. Nã ſenſus a rõne vitali: q̃ et vegetalis dicit eſſentia: ⁊ poteſtate interſtitio plurimo et manifeno diſpeſcit: etiã ſi non id conſtaret: vtrũ ſubiecto ⁊ magnitudine differrant.

¶ In animalibus omnibus ſomnum ⁊ vigiliam vitibus contingere. Cap. iiij.

n Am mihi a lunari circulo caducuꝫ ſubciſſiuum qꝫ eſt: ꝙ ſi ſomni ⁊ vigilie capax ſit: aut ſemꝑ dormiat aut ſemper vigilet: ſed vtrũqꝫ animalibus ſingulis tributum a natura eſt: nullum omnino animal pari eo caret: ſed tm̃ inanima. Quom de animalibus loquimur: ſemper excipiunt diuina. Nam eorum actio iugis eternaqꝫ nec triſtis oneroſave eſt: ⁊ vigilia in ijs omnis contrarij eſt expers. Nã ſomnus ⁊ vigilia vt ſepe alias diximus affectiones ſunt circiter cor: vbi domicilium optimatis ſenſus locat. Preterea quecũqꝫ naturalẽ aliquã functionẽ habẽt: ſimul pauloplus laborant q̃ ſua cuiuſqꝫ natura patit: egritudineꝫ ſentiũt: cumqꝫ preterea operari nõ poſſint dant manus ⁊ remiſſionẽ: quaſi laboris merent. Nam ⁊ veterina ſarcinis: ⁊ vie ſpacio defecta offendũt ſe terre: nec loris vllis aut fuſtibꝰ ad igrediẽduꝫ exurgũt. Legendo ſcribẽdo: edificando: demum agendo q̃dlibet: aut cõdendo: laceſſimꝰ: ⁊ motũ ſemper ſubſequitur ⁊ excipit reqes. Poſtremo oculi: aures: manꝰ: pedes: ⁊ relique partes officiales aliquando a muneribus queqꝫ ſuis ceſſant. Continẽter gerere ⁊ adminiſtrare nõ poſſunt: ſed ſpacio exacto inquãtum vires eoꝝ durare ⁊ ſufficere operi poterãt: vacationẽ quãdã feriarũ vice impetrant. Ceterũ quom ſomnus vigilie contrarius ſit. Cõtrariorum vͦo que interſtitio careant: ⁊ que ſibi per priuationẽ ⁊ habitũ reſpondent: ſi alterũ abeſt: alterũ adeſſe ſit: ſequitur: vt dormire animalia oporteat quotiẽs nõ vigilãt. Quãobrem quemadmodũ morbi aliq̃ peruigiliũ ⁊ īſomniũ afferũt: nam comperti ſunt q̃ nouẽ dies expertis ⁊ incõniuis oculis egerint: ⁊ quemadmodum hoc idem ſepe citra egritudinem accidit: vt gracilentis ⁊ prearidis: q̃ nature ſue ratione longas vigilias patinntur: ita ſomni copia interim inualentibus: interim valentibus contingit. Nam ex his q̃ febre tentant inuenti aliq̃ ſunt: quos altus ſopor in iuſtũ triduũ attinuerit. Paruuli vͦo tum propter cibos iunctũqꝫ: tũ propter humorẽ infantilis etatis lõgiſſimo ſomno vtunt. Hec ſi ita ſunt: quicq̃d ſomni capax eſt idẽ vigilie particeps ⁊ retro. Naꝫ ſi ſomnus q̃dã affectio eſt: ⁊ quaſi nodus ⁊ vinculũ ſenſus: ſenſus aũt oīs ſentire actu poteſt. Omnis vͦo potentia aliquando in actũ refert. Neceſſarium eſt: vt id quod dormit: ⁊ quod potentiaꝫ habet vt vigilet excitetur: omnino ⁊ actu euigilet. Ita nullus ſit ſomnus qui non poſſit rumpi ⁊ qui vt ita loquar expergiſcibilis non ſit.

¶ Quamobreꝫ animalia omnia dormiant plante non dormiant. Cap. v.

a Nimalia certe omnia Pedeſtria Volatilia Natatilia ſomno participant. Nam aquatiliũ genera: ⁊ ea que molli cruſta integunt ſoporari cernunt: ⁊ preterea quecũqꝫ oculos habent. Nam ⁊ quibus corneoli preduriqꝫ ſunt ⁊ inſecta dormire indicio ſilencij ⁊ cõticeſcentie credam apparet: q̃ꝫq̃ꝫ exiguum quidam talia: ita vt nos lateant plerumqꝫ. Vtrum vͦo ea quibus ſcilicet a teſta obducitur: dormiant: nemo quidem adhuc qđ ſciam fuit: qui viderit aut argumento aliquo notauerit: ſed ratione tamen perſuaderi id poteſt. Nam animal eo finimus ꝙ ſenſum obtineat. Somnus vͦo immobilitas et quodammodo pedica et obligamentum eſt ſenſus. Contra exolutio eius vigilia eſt. Non habent vices has plante: q̃a vbi ſenſus nõ eſt: ibi neqꝫ ſomnus eſſe neqꝫ vigilia poteſt: vbi autem ſenſus eſt: ibi dolor ⁊ voluptas: vbi dolor ⁊ voluptas ibi cupiditas. Plantis nihil horuꝫ poteſt cõcedi. Nulla eniꝫ rõ eſt q̃ cogat fateri dolere has oblectari concupiſcere aut ſentire. Neqꝫ item quecunqꝫ aleſcũt: neceſſario etiã ſentiũt. Quinimo contra eſt quecunqꝫ ſentiunt vt neceſſario etiam aleſcant. Sed quẽadmoduꝫ ſepe numero docuimꝰ alimẽta hec q̃buſdã habent: vt plãtis. Hoc vͦo demõſtrat ea ratio: ꝙ vis que nutrit munꝰ ſuum nauius ⁊ expeditius conſopitis ꝙ vigilantibꝰ nobis abſoluit. Nam eo tempore probius ⁊ alimur ⁊ corpulẽtia

UVA. BHSC. IyR_086_3

perficimus: vtpote: vt quas actiones nihil adminiculentur ſenſus.

¶ In ſomno oēs ſenſus haberi īmobiles. Cap. vj.

n Unc diſſerendum videtur: quamobrem dormiat ⁊ vigilet animal: ⁊ ſm quos ſenſus. Si ſm plures eſt: aut ſi ſm vnum: quiſnam illic vnus ſit: de quo ſomnus: aut vigilia pendeat. Sane quom animalium quibuſdam omnes ſenſus: quibuſdam non omnes ſed guſtus ⁊ tactus ſunt: eſt enim latiſſime fuſus ⁊ maxime communis omnibus tactus: vt in libris de anima dictum eſt: fieri autem non poſſit vt dormiens animal vllo ſenſu vigilet: manifeſtum eſt animantes omnes in ſomno affici oportere eodē modo: id eſt ſumma illa immobilitate ⁊ inſenſibilitate offundi. Nā ſi dormiēti auditus in miniſterio ⁊ officio: ſit viſus nō ſit: erūt ſimul in eodem due res pugnantiſſime: quia ſcilicet dormiens aliqs ſentiet: quod impoſſibile eſt.

¶ Soporem tactus ⁊ īmobilitatem ſenſus cōmunis cauſam eſſe ſomni. Cap. vij.

i Llud nunc iubet querere: vtrum ſenſus omnes equaliter ſopiātur in ſomno: an ſit precipuus aliquis: quo ceu ſoporato potiſſimum dormiat animal. Num hoc vni dumtaxat tribuendū tactui eſt? qui ⁊ maxime neceſſarius ⁊ natura longe primus eſt ſenſuum ⁊ quod amplius eſt idem ſubiecto cū ſenſu communi? Nam quomodo natura ſingulis ſenſibus certa quedam munia penſaqꝫ imperarit: oculis vt intuerentur: auribus vt auſcultarent: ⁊ ceteris quibuſqꝫ ſua: quomodo ꝙ non ſolum peculiariter hec ſenſibus iniunxerit: ſed in commune quoqꝫ rationem quandam in omnes ſparſerit qua ⁊ videre ⁊ audire ⁊ demum ſentire ſe ſentiant: non enim viſu videre nos videmus: nec viſu enūciamus: aut guſtu diſtare dulcedinem a calore: neqꝫ ſeorſum neqꝫ ſimul vtroqꝫ ſenſu: ſed particula quadam communi que adiuncta ſenſibꝰ omnibus ſit: quam ſimpliciter ⁊ proprie ſenſuū communem vocamus: hec autem vna proprie eſt etiam ſenſorium eius vnum. Uerum q̄q̄ hic ſenſus vnꝰ eſt: tamen ratione in plures hiat: quia in tot diſtrahitur quot genera ſubiecta ſigillatim quinqꝫ ſenſuum habent: nam calor a ſono euariat ⁊ ab vtroqꝫ odor ⁊ ſapor. Ineſt vero ſenſus communis primum ⁊ maxime in ſenſu tactus: ꝙ ſolus hic ſeorſum a ceteris ſeparatus ſpectatur: ab hoc ceteri non ſpectantur de quibus omnibus affatim in voluminibus de anima explicatum eſt. Poteſt tota ratio ſic concludi ſomnū ⁊ vigiliam ad ſenſum communem ⁊ ad eius [illegible] pertinere: id eſt ad ipſum cor. Et quom ſenſus communis ſubiecto idem cum tactu ſit: neceſſe eſt: vt aīalibus oībus vigilia ⁊ ſomnus communicari dicat: qa tactus quoqꝫ vt dixi cōmunicatus omnibus eſt.

¶ Impotentiā oīm ſenſuū non eſſe ſomnū: etiā ſi omnes ſenſus in ſomno impotentes reddūtur. Cap. viij.

p Orro ex ijs que ſequūtur certiſſimum fiet: ſomnum non eſſe requiem ⁊ pigritiam ſenſuū omnium: ſed ſolius tactus: hoc ita intelligitur: Si non eſt neceſſe vt ſenſus omnes ſimul in opera ſint: eodem modo non videtur neceſſe vt omnes ſimul ferientur. Sed enim primum patet: nihil enim cogit is qui non videt vt etiam audiat: aut qui guſtet vt ſimul etiam olfaciat: igitur ⁊ ſecundum: preſertim quom propenſior ratio videatur eſſe: vt ſimul omnes operentur q̄ vt ſimul quieſcant. Si ergo quod potius ius habet vt ſit neceſſarium non eſt omnes ſenſus ſimul pelli: ne illud quoqꝫ multo magis: cui deterius laceſſitum que eſt omnes ſenſus ſimul immobiles quieſcere. Q̄q̄ vero hoc ita eſt: tamen tactu ſopito neceſſe eſt conſequio reliquos ſenſus conſopitos eſſe: nec eo valet hoc: vt ſoporationem omnium ſenſuum cauſam eſſe ſomno dicamus: ſed ſolius tactus. Nā quom princeps ſenſuū ⁊ quo ceteri referuntur afficitur: neceſſario ⁊ ſatellites eius affectioni accumbunt. Contra ſi illi afficiantur non continuo neceſſe eſt: ſenſum principem conſentire. Illud vero argumento eſt ſomnum non ea re conſiſtere: ꝙ ocioſi omnes ſenſus ſint: quodqꝫ ij actꝰ ſuos exercere non poſſunt. Quom enim quis animo linquitur ⁊ iacet immortuū: quod genus lipopſychiam: id eſt defectum anime appellant: q̄q̄ ⁊ hoc nexus quidam et impotentia ſenſuum videtur: non tamen dici ſomnus poteſt. Idem in delirijs et furore contingit vt accedente morbo nonnulli neqꝫ videant: neqꝫ audiant ſepe: neqꝫ omnino aliquid ſentiant: alioquin non ſeuirēt in corpus ſuum: nec carnem ſuam dentibus peterent: ſi ſenſum aliquem haberent doloris. Preterea duabus venis in collo: que a iugulo vbi ſcinduntur caput ſubeunt: foris valide apprehenſis collabuntur homines ſenſibus ereptis: nec tamen dormire dicuntur. Proinde impotentia ſentiendi non ea: que in ceteris ſenſibus ſit: qa ⁊ orbata deminutaqꝫ ſenſibus ſentire non poſſunt: nec tamen dormiūt: neqꝫ ea que ex aliqua iniuria aut morbo cōtingat: ſed quēadmodum ſum teſtatus ea que in principio ſenſorio continetur: id eſt in corde: vbi primus eſt ſenſus: que tum ex laſſitudine aliqua tum ex longa excubia ſubſeq ſoleat: nimirū talis impotentia ſenſuū proprie ſomnus eſt. Nam quom ſenſorū illud cōmunis ſenſus impotēs ⁊ incontinens ſui redditur neceſſario et cetere officine laſſantur: non e diuerſo.

¶ Quis finis quod agens: que forma: que materia ſomni ſit. Cap. ix.

h Is ita conſtitutis querēda cauſa eſt propter quā dormire animalia ſit neceſſe: ⁊ qualis itē affectio ſomnus ſit. Ac quattuor quidem cauſarū genera in naturalibus libris enumerauimus. Finalem cuius gratia omnia conſiſtant ⁊ fiant. Agentem vnde oriatur ⁊ inſtruatur motus. Rationariam que rebus naturam ſuam ⁊ ſpeciem largiatur. Materialem ex qua inſita conſtitui ⁊ generari omnia ſoleant. Somni igitur cauſe he ſunt. Finis. Salus. Et conſeruatio animalis. Agens ſpiritus vitalis qui in corde eſt. Materia vapor qui caput ſubierit: deinde in locū inferiorem defluxerit. Forma ſitus ⁊ diſpoſitio illa mēbrorū ⁊ partiū corporis: q̄ in dormientibus extra intuſqꝫ cernitur.

¶ De cā finali ſomni ⁊ neceſſitate eius. Cap. x.

p Rimum quem natura nihil committere fortuito: ſed ſuper agere gratia alicuius ſoleat: quietem vero vtilem eſſe atqꝫ adeo neceſſariam animalium vite conſtet: quia continue moueri cum voluptate non poſſunt. Manifeſtum eſt ſomnum ad incolumitatem fuiſſe animalibus iunctum ⁊ ad quietem. Unde vaga et vulgo etiam recepta tranſlatio eſt: vt ſomnus quietis nomine indicaretur quaſi veritas ipſa ita plane cogeret. Uigilia vero maxime finem attingit. Nam ſentire et ſapere finis omnibus eſt: quibus vnum eorum competit. Utrumqꝫ enim optimum eſt. Finis autem eſſe optimum requirit: brutis ſenſus: homini ſapientia ⁊ prudētia finis eſt. Uidetur vero neceſſarius eſſe animalibus omnibus ſomnus: non quidem ſimpliciter: ſed neceſſitate illa: quam expoſito ⁊ ex adiunctione vocauimus. Uerbi gratia: extra quam ſi perire ſatius ijs eſt: ſi enim animalia eſſe debent ⁊ naturam ſuam ſeruare: neceſſario quedā adeſſe ijs oportet: quibus poſitis alia ſubinde adiungenda ſint. Nam ſi conſtituatur quid animal eſſe: neceſſe eſt vt alatur: quo conceſſo neceſſariū eſt e cibo vaporem ſuſtolli: e quo neceſſario conſequitur ſomnus.

¶ De cauſa agente ſomni. Item omnis motus principiū eſſe cor habentibus ſanguinem ⁊ carentibus quiddam vice cordis ⁊ ſpiritum interiorem. Cap. xj.

n Unc dicēdum eſt quo motu actioneve corporis eueniat animalibus: vt aut dormiāt aut vigilēt. Demumqꝫ de tota ratione agentis cauſe diſſerēdum. In quo ⁊ prolixiuſculi erimus: ac primū

quidem admoueri noſcentes hec velim. Omnia anima‑lia ſiue ſanguinem habeant ſiue exanguia ſint: aut eandē aut per ſimilem cauſam ſomni habere. Quobrem quom de ſanguineis vtpote iunctioribus ⁊ cognobilioribus diſputauero: communi ratione de omnibus obiter diſpu‑tatum ⁊ peroratum putent. Principium ſenſus eadē par te proficiſci: qua ⁊ principium motus: demonſtratum ſu‑pra eſt. Principium vero in animali locus is videtur: qui inter aluum ⁊ caput medius ſit. In ijs que predicta ſan‑guine ſunt ea pars que circum cor eſt locum medium ob tinuit. Quecūqȝ autem ſanguinem habent: habent ⁊ cor. Eſt igitur ſentiendi ⁊ mouendi principium cor: in quo ⁊ ſpiritus vitalis ⁊ refrigerationis principium continetur. Videtur enim natura refrigerationē in humido ⁊ reſpi rationem ornaſſe ad calorem eius partis temperandum ſeruandumqȝ: de quo ſeorſum in loco docebimus. In ijs vero que carent ſanguine: ⁊ inſectis: ⁊ ijs que non reddūt nec accipiūt halitum: ſpiritus quidam interior additus non in corde: ſed in eo quod emulum cordi eſt: qui attolli vicibus ⁊ ſubſidere cernatur. Atqȝ hoc maxime deprehē di poteſt in ijs: que generis totipennis ſunt: qualie veſpe apes ⁊ muſce. Nam diuulſis diſiectiſqȝ ijs: pars que pro‑xima preciſamēto eſt modo dilatatur modo contrahitur Quoniam autem animal nec mouere quicq̄ȝ nec moliri ſine intentione virium poteſt: intenduntur autem vires preſſo ⁊ incluſo ſpiritu exteriore: neſſariuȝ eſt: vt animal quod ſpiret vires illas ſibi extrinſecus corroget. Quod vero nō ſpiret: intrinſecus: vnde inſecta ea que pennata di‑ximus: quotiens ſe mouent quoddam murmur edunt: quod aura illa ijs incluſa intus manēte ſonātequȝ accidit. Hanc enim quotiens atterunt ad membranam que ſepto tranſuerſo ſubdita cinctuȝ corporis determinat: bombos illos volando elidunt. Ita ſonus agitatu interioris ſpiri‑tus non anima aut ſpirabilibus vilis viſceribus reddit. Sūt tñ que attritu exterioris aeris ſonent: ſed ea tm̄ que ſciſſuram ſub precinctu continent.

In corde vigiliam et ſomnum oriri eiuſqȝ affectiones eſſe. Cap. xij.

c Ientur autem omnia animalia aut ſenſu famula ri aut peregrino. Familiarem ſenſum appello: qui interno motu tanq̄ȝ e domo prompt⁹ abſol‑uitur: qualis quom ſimulachris que intra nos habentur: impellimur. Peregrinū ſenſum voco qui ex‑trinſecus iuehitur: ⁊ a generibus exterioribus venit. Ex ijs arbitror conſtare ⁊ quo in loco ⁊ q̄ȝ primuȝ particula ſomnus ⁊ vigilia cōtingere videantur. Nempe in illa cu ius affectiones he ſunt. Porro cordis affectiones ſunt: ac dormientes quidem agitatione cordis quadam mouē tur. Ideoqȝ ⁊ pleraqȝ agunt qualia cum vigilant ſolent: quod certe ſine viſione aliqua aut ſenſu non poſſet cōtin‑gere. Nam ſomnium quodāmodo viſum ⁊ ſenſum quid dam eſt. De quo inferius tractabitur. Sed vnde nā fit vt ſomno excuſſus experrectuſqȝ inſomnia memineris: ſed que per ſomniū ſimilia vigilantiū operibus geſſeris: nō memineris declaratum in problematis eſt.

Queadmodū cibi cōuertātur in ſanguinē: de quo ſcire oportet qa precipua ratio ſomni ſunt cibi. Cap. xiij.

h Is definitis conſequens eſt: vt qua motione aut vnde ſomni ⁊ vigilie animalibus contingāt ape riatur. Fortaſſe enim hic locus cauſam agentem ⁊ materialem facilius ⁊ diſtinctius mōſtrauerit. Clarum eſt oportere animal ſimulatqȝ accipit ſenſum tū primū ali ⁊ creſcere in eo ꝙ animal. Nam quando intra vterum partus eſt: enutritur quideȝ ⁊ creſcit: non tamen vt animal: ſed vt planta. Quom autem accedit ſenſus: tūc primum (vt dixi) nutritur ⁊ augetur vt animal. Nam ani‑ma ſenſualis ⁊ poſterior aduenit. Plane alimentum eſt id: quod ex concoctione poſtremum ⁊ nouiſſimum ſubſi det habentibus ſanguinē ſanguis: carentibus ſanguine: quod vicem ſanguinis prebeat. Conceptacula ſanguinis ſunt vene: initium venarum eſt cor. Atqȝ hoc ex cōmenta tione diſſectionum liquido iudicatur. Deuoratus enim ⁊ ingeſtus per os cibus indeqȝ in locos ſuos ideſt in inte‑ſtina ⁊ ventriculum collatus euaporatur ⁊ ſurſum reſpi‑rat per venas: per quas deinde permanat ad iecur: in ie‑cinore mutatur ⁊ natura ſanguinis tingitur: a iecinore in fluit ⁊ ſubit ad cor: in corde vincitur ⁊ conficitur pleniſſi‑me: inibiqȝ in ſanguinem perfecte conuertitur. Ac vene quideȝ alie cor adeunt: alie a corde prouenıūt. Vene que adeunt cor: tanq̄ȝ miniſtre ac gerule ſunt: vt que a iecino re ad cor incoctum ⁊ imperfectum ſanguinem conuehant quem cor ſuſceptum ſuaui mera cum ⁊ abſolutuȝ ſangui‑neȝ reddit. At vene que a corde pertinent comparate ad alium vſuȝ ſunt: videlicet vt ſuccus per eas concoctus iā perfectuſqȝ in totum corpus diſtribuatur atqȝ dedatur. Sane de hoc copioſe agitur in libro de alimento. Nunc in tranſcurſu attingūtur vt principia motionum earū de quibus modo queritur: ⁊ vt quidnam illud ſit quo vis et portio ſenſibilis affecta aut ſomnum aut vigiliam mini‑ſtrat: planius ſciatur. Nec enim ſomnus quecūqȝ impo‑tentia ⁊ ereptio ſenſuuȝ eſt: vt retro oſtendimus: argumē to eorū qui dementarent aut deficerent animo aut inſtrā‑gulatione ⁊ aſtrictione venarum iugulariuȝ viderent in termori: nam in omnibus ijs intercepti ſenſus ſunt: nec ta men obdormiunt.

An imaginatio eorū q linquant animo videri inſomniū poſſit: ⁊ an morbus ipſe ſit ſomnus. Cap. xiiij.

i Am quom accidat aliquādo vt defeſſi animo vi‑dere aliquid ⁊ imaginari dicantur controuerſi‑am habȝ locus: quia ſi contingit dormire eum q ita lingtur: vtiqȝ poteſt contingere: vt imagina‑tio illa ſit ſomnium: ſed enim primuȝ non eſt: neqȝ igitur ſecundum. Nam illud conſtat q̄ȝq̄ȝ non ſemper nec omni um tamen maiori ex parte ⁊ compluriū: que in ſomnis vi derimus excitatos nos comitari ſolet memoria. Qui vero tempore quo morbo illo corripitur imaginatus aliqd eſt demū recreatus nihil omnino commeminit. Porro mul ta dicūt: qui ita vehementer tentantur: ⁊ qui extincte ani me ſpeciem prebent: quorū nihil vt dixi reuiuiſcētes exu ſcitatiqȝ recordantur. Quobrem viſiones eas ſomnia pu‑tare non poſſumus. Neqȝ ipſam egritudinem ſomnium Idem ſentiendum de ijs qui delira fantur: ⁊ qui compreſ ſis iugularibus venis prefocati moribūdiqȝ corruūt. Et quia quod ſepius dixi non omnis interceptio aut impotē tia ſentiendi ſomnus eſt: ſed ſolum ea quam diua Gratio alimenti committit.

Quando incipiat dormire animal: ⁊ qñ perfecte conſo‑pitum dicatur. Cap. xv.

p Lane neceſſe eſt id quod in vaporem ſoluitur ta beſcitqȝ aliquatenus ſuſtolli: deinde reditū cape ſcere ⁊ adinſtar euripi refluere. Nam omne ca‑lidū ī ſublime natura effert. Eo loci refrigerat a cerebro ⁊ cōſiſtit: mox reciprocat ⁊ deſcēdit ad cor. Re‑frigerato eius feruore ſomnus obrepit. Ita efficit vt ſom nus maxime a cibis proficiſcat. Naȝ alimonia ad ſummū caput viaȝ molita q̄ȝdiu fluxū cerebro imiſcet: attētat ⁊ ag grauat. Hinc ſalebre ille verborū incerte: hinc oculos na re: caput vergere: erigēdi ſe facultatem auferri cōtingit. Cū vero ſam cōmeant cibi ⁊ incidentes cordi calorem eius irrigant: a quo ſemper vis illa humifica ⁊ corpulēta in ca put leuat: tū ꝓfundo ſomno demergamur ⁊ altū ſoporeȝ flare incipim⁹. Quero humētia ⁊ corpulēta genera gra uedinoſa ſint capiti: iditū illud eſt: ꝙ qb⁹ ineſt vis ſomni fera: eādē grauedinē capiti afferūt: craſſitudine humoris ei⁹: q ſurſuȝ reſpirat: ſeu ꝑculēta hec ſint: ſiue eſculēta: vt papauera mādragore themetū ꝑflatus. Ergo hūc in mo dū ſomn⁹ venit: maxime a vino ⁊ a cibis: iccirco qa mul ta exhalatio eſt que indidem attollitur.

¶ Labores ꝛ morbos ſōmnū inducere. itē paruulos plurimum dormire ideoqꝫ frequēter incidere comitialē morbum. Cap. .xvj.

Liquando ꝛ ſatigatione multa pertētamur ſomno: cuius ea ratio eſt: ꝙ labor diffundit in quedā nobis: tabeſcere facit que vicem incocti alimēti prebent: niſi colliquamentū id frigidum ſit. Ita inteſtinorum calor qui ex attritu laboreqꝫ exprimitur: irrecrementa quedam emolit: que ad ſuperiorem locū redundantia ſomnum inducunt. Interdū ꝛ morbi hoc faciunt qui ex humidis ꝛ calidis excrementis conualeſcūt: quod genus in febre ꝛ lethargo cernimus. Homo genitus premitur ſomno per aliquot dies: ꝛ infantia magis q̃ᷓ etate alia: cuius ratio ea ꝙ tum alimentū omne ſurſū halat. Hoc adeo declarat caput in paruulis: qđ portiōe partium inferiorū maximū eſt: quaſi neceſſe fuerit ea mēbra capacitate auctiſſima eſſe: in que plurimū alimonie conderetur. Atqꝫ hec cauſa eſt: quāobrem hec etatula morbo comitiali opportuna ſit: eſt enim peſtis ea perſimilis ſomno: ꝙ et qui dormiunt ꝛ qui ita corruunt ceſſante anima et ſenſu erepto viſuntur. Hinc ergo eius morbi per ſoporem fere accidit: ꝛ qui infecti eo ſunt in ſomno frequentiꝰ q̃ᷓ in vigilia collabuntur. Propterea ꝙ cum effluētia illa que in ſomno ſurſum effertur loci ſupioris vi conglatinas ritu eſtus reciprocat: ſubdeqꝫ alius ſpiritus cōtinuo ſuffitu alimenti copias miniſtrantis attollitur: neceſſe eſt concurſu hoc venas inflari: deinde obrui ꝛ obturari meatus ac ſemitas anime. Hec intercluſio ꝛ inſtrangulatio officij ſpiritalis ſonticus ꝛ diuinus morbus eſt. Quom igitur in puero ſuperiora oppleta cibis ſeu ſpiritu ex cibis expreſſo collectoqꝫ habeantur: temperandum ijs vino eſt: quia ſpiritoſum impēdio ſit preſertim atrum: ſed nec nutricibus prebendū. Nihil enim intereſt nutrices an alumni hauriāt: niſi dilutum ꝛ modicū ſit. Uſqꝫadeo autem ſuperiora pueri plena cibo continent: eoqꝫ vt diximus incremento eius partis exuperant: vt longo tempore caput continere non poſſint: ſed quinqꝫ menſiū ſpatio collum rigidum ꝛ inflexibile habeant. Plane pueri ſimiles ebrijs videntur: quod in vtriſqꝫ larga humoris copia ſuperioribus ſe immiſcet. Eadem ratio cōuenire poteſt: quamobrem initijs fetus quieſcere intra partem videantur.

¶ Qui venas cōditas habent. item ꝙ nani ꝛ pueri ſomnolenti ſint. Cap. .xvij.

In plenum ſomniculoſi ſunt qui incertas ꝛ conditas venas habent: ꝛ qui capite pregrandi ſūt: et pomiliorum genus. Priores quia pretenues et anguſti in ijs meatus: per quos a capite remeat ſpiritus: facile obſtipantur addaggreranturqꝫ. Exigua enim ꝛ parua modicis acceſſionibus muniuntur. Propterea frigeſactus venis: nam ꝛ ventres oppleti frigeſcūt neceſſariū eſt: vt eo loci immoretur ſpiritus: donec ſe calor colligat q alimentū diſſipari diffundiqꝫ faciat. Quanto igitur hic diutius in venis manſitat eo ſomnus diuturnior ſit oportet. Quemadmodum enim aqua per fiſtulas graciles ducta guttatim ꝛ lente decurrit: per amplas miſſa celeriter effluit: ita ꝛ ſpiritus ille corpulētus per arctiuſculos meatus egre tranſmittiꝛ. Hac de cauſa ſomniculoſi ſunt quoꝝ vene ſunt condite. Nani vͦo ꝛ quorum vaſta ſunt capita: iccirco premuntur ſomno: quia multa in illis euaporatio eſt q̃ ſurſuꝫ ad caput feratur: magna enim capita exiguo alimento non implentur: neqꝫ paruis copijs ſaturantur. Ergo quom multa ſit materia que in capite collecta eorum eſt: ſequitur multum eſſe: qđ decidat et refluat. Porro vis tanta calore eo: a quo in caput relata eſt: tarde vincitur ꝛ ſero procoquiꝛ.

¶ Melancolici parum dormiant ꝛ multum comedant. Cap. .xviij.

Iautē quoꝝ edite ꝛ conſpicue vine ſunt ꝑpter amplitudinem ꝛ latitudinem vnitatum ſoporulenti eſſe nō poſſunt: niſi quid incidat quod temperiem contrariā inducat: neqꝫ item melancolici. Nam quom natura eorū pregelida algioſaqꝫ ſit: euaporatio multa vi caloris inteſtini tolli non poteſt: hinc et edaci auiditate ſunt quia ſicca ꝛ retorrida eoꝝ temperatura eſt. Et preterea ſūt illis corpora ita affecta: vt quo veſcuntur non fruantur: nec eat in corpus: ſed ſimilia videantur infelicibus lignis ꝛ que in regione arida ꝛ ſicculoſa naſcuntur. Nam bilis atra que naturaliter frigida eſt frigeſacit ventrem ꝛ iecur que conceptacula nutrimenti ſunt: ꝛ alia loca in quibus humor hic redūdat.

¶ Contemplantes ſomnus inuadit. Cap. .xix.

T vͦo quod plerumqꝫ accidit vt cōtemplantibꝰ ſurrepat ſomnus: eam cauſam habet: ꝙ cum in motu ꝛ ſollicitudine cogitatio noſtra ſit: eoqꝫ impediatur concoctio: neceſſe eſt craſſa eſſe euaporamenta que cōmeant: erit igitur ſomnus collecta copia interni caloris in corde: ꝛ naturalis reciprocatio propter eas cauſas: que a nobis enumerate ſepius ſunt.

¶ Quemadmodum animal dum dormire incipit: alteraſcat. Cap. .xx.

Uom vͦo calor ad ima ſubterfugit frigeſcunt palpebre ꝛ frigefacte cōprimuntur ꝛ confluūt. Ita quibus palpebre ſunt conniuēdo obdormiſcūt: nihil enim aliud cohibet mouet intemperat regit in corpore q̃ᷓ calor. Frigēt igitur ſuperiora in ſomno: et circūquaqꝫ extrema corporis. Contra recaleſcunt inferiores loci: vt pedes: ꝛ iteriora vt viſcera: ꝛ cetera que intrinſecus continentur.

¶ Somnus refrigeratio quom ſit: cauſas tamē calidas habeat: ꝛ ꝙ hō ſolꝰ quō dormit: ſternaꝛ iaceatve. Ca. .xxj.

Ed dubitari poteſt ꝙ a cibo ꝛ potu altiores ſomni ingruant: ꝛ ꝙ vina item ſoporifera ſint ꝛ extera quibus eadē caliditas nature adeſt: quoniam duo hec ſibi cohererе nō videntur vt ſomnus refrigeratio ꝛ frigidus ſit: ꝛ cauſe nihilominus ſomni ſint calide. Solutio: an hoc eo accidit ꝙ quemadmodū ieiunus ꝛ inanis venter calidus eſt: ſaturatus friget: ſuffocatur enim ꝛ obruitur calor nimietate quēadmodū ꝛ ignis congeſtu lignoꝝ: ita meatus pertinentes ad caput effluētia alimenti euaporantis frigeſcunt: vbi cibus denſatus ꝛ concretus deorſum vice imbris funditur. Atqꝫ hoc cauſe eſt ꝙ homines ex crapula potiſſimum attententur. Deinde quemadmodum aſpergine calida perfuſi cōtinuo inhorreſcimus: quia frigus exterius conducitur in vnuꝫ et ſuffugiēte calore margines corporis deſertas libere adoritur: ita illic aſcendentē calorem ad caput frigiditas cerebri in ſeſe collecta: eoqꝫ iuuātior ꝛ animoſior facta ſummis viribus aggreditur: ꝛ quaſi in regno ſuo cōprehenſum retardat atqꝫ debilitat: ita cogit concreſcere. Poſtremo ſic acceptū domo deuerſus expellit. Adhec quemadmodum macerie grandi poſita ignis reſtringitur: ita multo cibo ingeſto quaſi offunditur ꝛ exoleſcit calor internꝰ: nec ante erumpit q̃ᷓ paulatim ſubacta ꝛ ſublucata ſylua hec ſit. Cōtingit enim ſomnus eo more quo dixi reditu. ſ. corpulenti humoris: quē calor in ſublime per venas leuauerit: nam quom nō poteſt diutius eo loci quo ſubijt alimentum morari: ſed congelaſcens aggrauanſqꝫ de arce capitis deductu ponderis ſui pelliꝛ effici ſolet: vt primuꝫ oculi marcentes ſomno decidant: deinde ipſa animalia conſiſtere veſtigijs nō poſſint: ſed pedibus deuacillent ꝛ corruāt. Nam calor qui ſubrectos nos tenet in intima cōuerſus deſerit. Ac homo quidē porrectus affuſuſqꝫ iacet cum dormit: propterea ꝙ ſolus animalium erectus incedit. Cadens vͦo primū quaſi externatur animo et ſenſum omnem amittit: deinde imaginationibus ꝛ viſis illuditur obumbraturqꝫ.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶ Non omnes cauſas ſomni calidas eſſe: ſed aliquaz eſſe frigidiſſimã. Jtẽ partem cibi fluxiones mouere: partem ſomnum facere. Cap. .xxij.

ſ

Ed an ſolutiones hee vulgarie ⁊ futiles videnṫ nec ad veritatez potius q̃ꝫ ad probabilitatẽ quã dam ornate? illa vͦo ſummatem ⁊ ſolidam rationem dormitionis attingit: quam nos modo exe cuturi ſumus. Cerebrum (vt ⁊ alias diximꝰ) frigidiſſimuz comparatione reliquarum corporis partium aĩalibꝰ ẽ: ijs que eam obtinent partem: ⁊ ijs que caperent eo quod vice cerebri ſubrogatur. Hoc igiṫ ſimile generationi imbrium euenire intelligendum eſt quemadmodum enim quom ex aqua terraqꝫ humor exhalat: ⁊ vi ſolis effertur in ſublime: vbi ſupernum aeris locum ſuburit: frigiditate regionis eius concreſcit: denuo in aquam cõuerſus in terram defluit: ita vapor ad cerebruz viam capeſcens primum frigidus conſiſtit: deinde concrementa ex eo in pituitam ⁊ ſaniem vertuntur: e quo ⁊ fluctiones mouentur: que ob eam rem ex capite oriri probantur. At ea pars alimenti que non morbifica nec extrementia ſed frugi eſt deſcendit: et calorem cordis delata ⁊ ꝯgeſta refrigerat. Ad refrigerationem vͦo ⁊ ad ſeram euaporationẽ gracilitas ⁊ exilitas ⁊ venarum conducit: que circiter cerebrum habentur: quibus pretenuitate earum minus caloris iunctũ eſt. Porro vbi calor deeſt frigus redundat. Et hec refrigerationis ſomniqꝫ vniuerſa definitio eſt.

¶ Quando animalia expergiſcantur: ⁊ quẽadmodum alẽtis ſanguinis efficiatur diſcretio. Cap. xxiij.

e

Xpergiſcitur animal quom primum abſoluta ⁊ profligata concoctio eſt: quomqꝫ intimus calor qui ambigentis frigoris metu in anguſtum ſe cõtulerit tandem victis difficultatibus: ⁊ ſuperior factus e latebra emicat: quod non ante accidit q̃ꝫ ſanguinem feculentum ⁊ turbidum a mũdo et puro diſcreuerit. Eſt enim tenuiſſimus ⁊ mundiſſimus ſanguis: qui committitur capiti. Contra craſſiſſimus ⁊ corpulentiſſimus q inferioribus partibus mandatur. Omnis autem ſanguinis origo cor eſt: vt hic ⁊ alibi diximus. Ex tribus vero ſpecubus qui habentur in corde: is qui in medio eſt: communis efficitur vtriqꝫ extremo. Ac extremi quidem ventriculi ſanguinem ab vtraqꝫ vena recipiunt maiore ⁊ minore: que ahorte appellatur. Sunt eñ duo hec caua: quibus ſanguis a iecinore incoctus ⁊ indigeſtus influiṫ. Jn medio autem cordis ſinu diſcriminatio ſanguinis fit. Sꝫ de ijs alio loco diſſerendum vberius eſt. Ceterum q̃ꝫdiu ſanguis ex cibo indiſcretus eſt ſapor infuſus edurat: nec ante ſoluitur q̃ꝫ ſincerus ea loca que diximꝰ peteſſat. Turbulentus membris inferioribus rigetur: quo facto animalia q̃ſi onere depulſo excitanṫ ⁊ veſicanṫ e ſõno. Dictũ ẽ q̃ cauſa dormiendi animantibus ſit corpulenti ſcilicet vaporis naturali calore ſublati reciprocatio ad principem ſenſuum. Dictum eſt quid ſit ſomnus impedimentum ⁊ nexꝰ primi ſenſorij: ita vt ſentire non poſſit: ⁊ quidem neceſſarius nexus quia conſiſtere animal non poſſet: niſi eſſent preſidia quibus tueri ⁊ conſeruare ſe poſſet: inter que precipuum eſſe alimentuz videtur: ex quo vapor exhalat. Dictum eſt et illud: ſomnum animalibus exhibitum ad ſalutem: que potiſſimum de quiete contingeret.

¶ Tabula in librũ de ſomnõ et vigilia.

¶ Queſtiones ad ſomnum ⁊ vigiliam ptinentes. Cap. j.
¶ Jn eadem particula ſomnũ ⁊ vigiliã collocari. Cap. ij.
¶ Somnum et vigiliam affectiones eſſe corpori et anime communes. Cap. iij.
¶ Jn animalibus omnibus ſomnum et vigiliam vicibus contingere. Cap. iiij.
¶ Quamobrem animalia omnia dormiant plante nõ dormiant. Cap. v.
¶ Jn ſomno omnes ſenſus haberi immobiles. Cap. vj.
¶ Soporem tactus ⁊ immobilitatem ſenſus cõmunis cauſam eſſe ſomni. Cap. vij.
¶ Jmpotentiam omnium ſenſuum non eſſe ſomnum: etiã ſi omnes ſenſus in ſomno ĩpotentes redduṅṫ. Cap. viij.
¶ Quis finis quod agens que forma que materia ſomni ſit. Cap. ix.
¶ De cauſa finali ſomni ⁊ neceſſitate eius. Cap. x.
¶ De cauſa agente ſomni. Jtem omnis motus principiuz eſſe cor habentibus ſanguinem ⁊ carentibus quidam vice cordis ⁊ ſpiritum interiorem. Cap. xj.
¶ Jn corde vigiliã ⁊ ſomnũ oriri eiꝰqꝫ affectiões eẽ. Ca. xij.
¶ Quemadmodum cibi conuertantur in ſanguinem: de quo ſcire oportet qꝛ p̃cipua ratio ſomni ſũt cibi. Ca. xiij.
¶ An imaginatio eorum qui linquantur animo videri in ſomnum poſſint: ⁊ an morbus ipe ſit ſomnꝰ. Cap. xiiij.
¶ Quando incipiat dormire animal: ⁊ quãdo perfecte cõſopitum dicatur. Cap. xv.
¶ Labores et morbos ſomnum inducere. Jtem paruulos plurimum dormire ideoqꝫ frequenter incidere comitialem morbum. Cap. xvj.
¶ Qꝛ qui venas ꝯditas habent. Jtem ꝙ nani ⁊ pueri ſomnolenti ſint. Cap. xvij.
¶ Qꝛ melãcolici parũ dormiãt ⁊ multũ comedãt. C. xviij.
¶ Qꝛ contemplantes ſomnus inuadit. Cap. xix.
¶ Quemadmodum animal dum dormire incipit alteraſcat. Cap. xx.
¶ Qꝛ ſomnus refrigeratio quõ ſit: cauſas tamẽ calidas habeat: ⁊ ꝙ hõ ſolꝰ quom dormit: ſtrenaṫ iaceatue. Cap. xxj.
¶ Non omnes cauſas ſomni calidas eſſe: ſed aliquã eẽ frigidiſſimam. Jtem partem cibi fluctiones mouere: partez ſomnum facere. Cap. xxij.
¶ Quando animalia expergiſcantur: ⁊ quemadmodum alentis ſanguinis efficiaṫ diſcretio. Cap. xxiij.

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶ Hermolai Barbari Patritij Veneti. Z. F. in paraphraſim Themiſtij de Inſomnijs: ad. S. Ponticum Facinum: prefatio.

Dicaui pridem tibi vt noſti interpretatiunculam de inſomnijs: quod pro mea in te beniuolētia: ⁊ pro ea ſpe quam de ingenio ⁊ doctrina tua conceperam volens feci. Nunc ceu fato quodā noſtra adoreola ſine te nō poſſit ſtare: Themiſtius noſter te rogat vt ſe tranſcribas. Periclitatur enī niſi ſuppenas venis: ne (que deſidia ⁊ nequitia librarij eſt) anteuortat ſe impreſſorū diligentia: quos preterqꝫ ꝙ lucriones aginatoreſqꝫ ſunt mea cauſa feriari iniquum eſt: preſertim tanto operarum diſpendio: quas ⁊ preſtinare magno ⁊ paſcere ad ſaginam oportet. Ego totus in recognitionem perdius perduxqꝫ incumbo. Nec ſupereſſe huic oneri vocat: alioquin nec poſſum. Scis qꝫ non ſim pigerrimus: qꝫ oderim nebulones: ⁊ qui inſinuatis (vt aiunt) manibus exigunt moleſte mundo ſarcine. Sed hec alias. Tu ſi veneris (ſed venire te neceſſe eſt: atqꝫ adeo ad conductū) et librario meo ſuccenturiaberis: ⁊ Themiſtium aſſeres: ⁊ me tibi arctius vincies. Si igitur per te nō ſtat librarius meus: id eſt ipſum. Veternū ſucceſſorem accepit: reſignatus eſt. Tu (ſi voles) eris accenſus. Quꝫ non multum operi deeſt. Nec tam fuit ille aſinus quin plus qꝫ dodrantē laboris exegerit. Phyſica ⁊ libros de anima ⁊ alia quedā abſoluit. Quod ſubſiduū eſt tibi quedā ſors reſeruat implendum. Tu conſtitue malis operas in diem vendere an redimere ſarctam paginā. Equidem te optauerim mancipem. Fere enim plus vigilant qui in rem ſuam procuratores ſunt. Sed iocor: ergo propera: nihil excuſa: omnem veniam negabo. Niſi ſumme atqꝫ impendio mihi opus eſſet te: careres hac moleſtia. Nunc ea vis eſt: vt etiam ſi ſciam incōmodaturum me tibi: tamen inuerecundum eſſe neceſſe ſit. Quod ſcribis ſuperiores litteras quas ad te nudiuſquartus dedi: vt iocis eruditulis frequentes probari: certe non diſſimulauerim epiſtolā eam paulo hilario rem fuiſſe: etiam ſi non habuerit (de quibus placeret) ſexcenta. Planeqꝫ ſi philoſophum ſpectes intemperantiuſculus vt vnaſ fui. Neqꝫ id vnde mihi acciderit compertum adhuc habeo: alioquin ſobrios credo ⁊ liberales iocos nō damnaſtis. Et hercules miratus ſum vnde mihi tantum ocij ad ſales: preſertim tam occupato qꝫ antehac nunqꝫ. Et niſi ꝙ ad te ſcribebam: qui cum liciut inſanire manias ⁊ intemperias incidiſſe me vererer. Vale Venetijs. M. cccclxxx.

¶ Themiſtij paraphraſis de Inſomniis libellus: interprete Hermolao Bar.

¶ Inſomnia ſenſu non percipi. Cap. .j.

Poſt hec de inſomnijs eſt agēdum. Primūqꝫ illud querendum quoi anime poteſtati cōpareant: ⁊ vtrum affectio mentis an ſenſus ſit. His enim duabus viribus tm̄ noſcantur ea q̄ ad ꝑceptionē hominis ꝑtinēt. Certe neqꝫ mentis neqꝫ ſenſus inſomniū eſt: idqꝫ ita demōſtrari explicariqꝫ pōt. Si oculorum officium contuitio eſt: et aurium auſcultatio ⁊ pari ratione ſua ſingulis ſenſibus certa. Si potentias anime functionum: ⁊ actuum gratia inſtitutas eſſe conſtat. Si ſenſilium generum quedam communia habentur vt figura magnitudo motus ⁊ cetera ijs confinia: que pluribꝰ ſubiecta ſenſibꝰ ſunt: quedam impromiſcua ⁊ propria vt color ſomnus ⁊ ſapor. Si preterea impoſſibile eſt vt animal dormiens et compreſſis oculis cernat: aut alio ſenſu percipiat: clariſſime concluditur in ſomno nihil ſentire qui dormiunt: ergo inſomnia que ſibi videre dormientes videntur: nullo ſenſu noſcuntur.

¶ Inſomnia non eſſe opinionem nec actum intellectus. Item quid preter ſomnum. Cap. ij

Sed neqꝫ intelligentie aut opiniōes aut affectio poteſt inſomnium putari. Quod enim inſomno non equi modo ⁊ homines demumqꝫ ſubſtantie fere omnes occurrant: ſed etiam albedo dulcedo ⁊ huiuſmodi: que citra ſenſum opinione comprehēdi nō poſſunt: ſenſus aūt feriantur ⁊ ociantur ī ſomno: efficitur: vt inſomnia ad opinionē aut intelligentiam referri non poſſint. Deinde preter viſa que obijciuntur in ſomno ſolemus ſepenumero intelligere aliud quiddā. Nam quemadmodū vigilantibus ſentientibuſqꝫ conſiderare interim contingit aliud quiddam preter id quod ſenſu ꝑcipiunt: ita dormientibus non ea modo accidunt que vocantur ſomnia: ſed etiam preter ſomnia pleraqꝫ. Poteſt enim accidere vt quis videre in ſomnis Socratē videat: et extra hoc animaduertat ſocratē ſe videre per ſomniū. Equidem ſepe viſus ſum mihi comperiſſe librum: quem diu optauerim legere: ſed ſomniare me ſciebam. Amicꝰ alius noſter quom Panſeptum preceptorem ſuū reuocatum ab inferis videret: intelligebat ſe: etiam num dormiens ſomnium videre. Iam illud frequentarium eſt vt inueniſſe theſauros ſomnies. Et anteqꝫ expergitꝰ ſis: deprehendiſſe ſomnium videaris: ⁊ adhuc dormiens: illuſum te ſomno amicis: qui ſibi ſomnianti aſſiſtere viderētur enarares. Ceterum in ſomno non ſemper hoc euenit vt intelligamus ſomnium eſſe quod videmus: At in opinione ſemꝑ id quod opinamur opinari nos ſcimꝰ. Itaqꝫ efficitur etiam ratione hac vt ſomnia in opinionem conferri non poſſint.

¶ Non omne quod dormienti apparet ſomniū eſſe. item quid ſit proprie inſomnium ⁊ quid viſum.

Cap. iij.

Simul quoqꝫ illud arbitror liquere: non quicqd apparet in ſomno dici inſomnium poſſe: Nam tunc proprie inſomniū eſt quom is qui ſomniat exiſtimat vera eſſe que ſōniat. Quod ſi quis ita ſomniat vt intelligere poſſit ſe dormire: ſomniareqꝫ: hoc proprie ſomniū non eſt ſed viſum quoddā atqꝫ phantaſma. Ac videntur quidē hec eſſe inſomnia ſed non ſunt: immo vt dixi: viſa potius atqꝫ phantaſmata. Viſum adeo ꝓprie illud eſt: quom in ipſo vigilie ⁊ quietis adulte interlimino poſiti: iſta que vere ſenſu hauſimus: ⁊ que initio ſomni impreſſa atqꝫ allita noſtro animo ſunt: reddunt ⁊ offerunt ſeſe: ita vt videamur aſpicere et adhuc diſcernere poſſimus formas eas eſſe: quas in prima illa ſomni nebula ſenſu acceperimus. Eſt enī quedā quaſi vigilia ſomnꝰ

UVA. BHSC. IyR_086_3

iſ:in quo intelligere ⁊ deprehendere ſomnium poſſumꝰ
Quod vͦo ſepenumero eueniat vt aliud quiddam preter
ſomnia cognoſcatur: experiri facile ijs eſt: quibus repete
re ſomnia quotiens exurgunt cure ſit. Nam vt ij quibus
ſtudium eſt iiſdem verbis reddere et repreſentare memo
riter que audierint firmius ⁊ facilius recordantur: q̃z illi
ipſi a quibus acceperint. propterea ꝙ alteri precepta me-
morie colende ſequentes: audita et pnunciata quibuſdā̃
locis conſtituūt: alteri ſimulatqz effati ea ſunt: nihil vltra
ſed ad memoriā eius exercent: ita hos meliꝰ q̃z alios ſom
nia meminiſſe contingit: qui recenſendis ⁊ recur d is
inſomnijs operam dant.

❡Qua ratione dormiendo in ſomnijs fallimur.
Cap. iiij.

e Ex ijs omnibus illud quoqz conſtat eandem rati-
onem qua morbo quodam aliqui in vigilia fal-
lūtur: facere vti in ſomno quoqz decipi ſoleamꝰ
Ut emī ſpiritus quidam in egrotis ad caput viaz
molitus creſſamento ſuo viſibilem ſpiritum vehemēter
conturbat cōmittitqz: vt omnia que tuentur gemina vide
amur: ⁊ vt lineamenta albarij operis immanium belua-
rum ſpeciem referant: nam ſimulachra deliniaturarū ſi-
ne materia intra oculos recepta: ⁊ cum ſpiritu viſuali ma
le habito ⁊ laceſſito confuſa formas illas animalium tru-
ces preſentant. Ita ⁊ in ſomno ille idem ſpiritus cauſa eſt
erroris. Sed et valentes q̃z atqz adeo ſcientes interdum
falli contingit: vt ſi res nimio tractu remota ⁊ longule de
ſita ſit: aut ſiqua oculi montiuncula obſtupeſcant: nam ⁊
pedalis ſol ſpectantibus ⁊ terra moueri ⁊ cōmeare naui
gantibus videtur. Qz ſi hoc verum in ſcientibus ⁊ valen-
tibus eſt: quanto in egro verius ſit: ⁊ adhuc in dormiente
propenſius?

❡Quāq̃z in ſomnio nihil ſentiant ſenſus: tamen afficiunt
intus. Cap. v.

c Eterum ſiue eadez pars anime ſit que imagine-
tur ⁊ ſentiat ſiue diſcrepent diuerſeqz habeant:
nunq̃z ſine viſu aut ſenſu aliquo labimur. Nam
hallucinari ⁊ obaudire dicūtur ij qui verū qui
dem aliquid vident audiuntqz: non tamen ita vt videre ⁊
audire ſe credunt. Utrum in ſomno conſtitutum eſt: neqz
videri qnicq̃z: neqz audiri: neqz autez omnino ſenſu alio
cōmoueri: ſed num q̃zuis in ſomno nihil ſentiri ſit verum
tamen nullo modo ſenſu affici in ſomno non eſt verum?
quia forme ſenſilium generum que animo detinent im-
preſſe euagantur ⁊ obuerſantur in ſomno ⁊ principium
ſentiendi petentes ideſt cor valide feriūt: nec magnopere
ſequius atqz in vigilia laceſſunt.

❡Qz imaginibus ſomnij modo fallimur modo non falli-
mur. Cap. vj.

ſ. Ane interdum ita viget animus vt ludificari ſe
in ſomno ſentiat fitqz hoc quotiens euaporatio
non multa defluit ⁊ tunc ſomnꝰ ille minimo mi
nus vigilia eſt: interdū ita ſoporatur atqz ita in ſe
ſe mediū recedit vt nihil omnino intelligat. Atqz hoc eue
nit quotiens offunditur redundantia deſcendentis cibi ⁊
tunc quaſi vinctus addictuſqz manus dat ⁊ ad ea que vi-
ſa ſunt quaſi accepta ſenſibꝰ veraqz ſint aſſenſum adiūgit.

❡Inſomnium eſſe potentie ſentiētis affectionem non qua
ſentiēs eſt: ſed qua imaginatrix. Cap. .vij.

h Actenus conſtat inſomnium: neqz ad opinionez
neqz ad intelligentiam: neqz omnino ad rationē
aliquam intelligendi opinandiue pertinere: ſed
ne ad ſenſum quoqz ſimpliciter conſtabit. Nam
qui videt et qui audit neceſſe eſt ſimpliciter ſentiat: q vͦo
ſomniat non ſimpliciter ſentit. Sed tamen ad quendam
modum referri poteſt ad ſenſum quod vti itellgere opor
teat mox conſiderabimus. Primum illud quod clauſiſſi
mum eſt: nobis conceſſum ſit. Inſomnium ſenſibilis potē
tie affectionem eſſe: nam et ſomnus vt demonſtratum ſu-
pra eſt ad eandem particulam pertinet. Nec enim fieri
videtur poſſe vlla ratione vt animal alia particula dormi
at alia ſomniet. Quom vero probatum in libris de anima
ſit imaginandi vim quam phantaſiam apellant eandem
eſſe ad numerum cum potentia ſentiendi q̃zuis eſſentia
rationeqz differant imaginatio autem ſit motio ſenſili ab-
iuncto inita cuius originez impulſio ſenſus oblata extrin
ſecus habuit: inſomnium quoqz imago quedam et phan
taſma eſſe videatur: nihil enim aliud inſomniuz eſt: q̃z vi-
ſum qđ apparet in ſomno: ſiue illud ſimpliciter: ſiue quo-
dam genere contingat: indubitabili luce colligit: inſom-
nia ſenſualis potētie alumnia eſſe: vtiqz non quatenꝰ ſen-
ſualis ſed quatenus imaginaria ſiue phantaſtica eſt.

❡Cauſa producens inſomnia: ⁊ iterum quando erremus
aut non: inſomnijs. Cap. viij.

q Uid ſit inſomnium ⁊ qua ratione concurrāt dor
mientibus viſa ex ijs maxime doceri poſſumus
que accidere viderentur in ſomno. Queqz ſenſi
lia promouent ⁊ excitant ſenſum in nobis iacen
tem. Forme vͦo eorum expreſſe ⁊ cōſignate in ſenſorijs nō
modo habent tunc quom ſenſꝰ in geſtione actuqz eſt. Sz
etiaz tunc quom ab opera diſceſſit: ſenſibus abiunctis.
Ex ijs quecumqz intus ſeruantur niſi penitus oblitteren
tur copia exhalationum: dormientibus nobis illudant et
deſcendente ſpiritu qui vi caloris efferebatur ad caput:
iciunt et commouent ſenſum ita vt ſomnia ſepe talia eue-
niant: que veris ſimillima eſſe videantur. Qz ſi multa ad
modum collectio reciprocantis ſpiriꝰ ſit ita vt ea que no
bis appareant qualianaz ſint animaduertere liquido nō
poſſumus. Tunc errare labiqz conſueuimꝰ. Et que ſimu-
lachra mera et imagines nude ſenſilium rerū ſunt: tanq̃z
ipſas res vere intueri ⁊ contrectare nos credimus: ſi ve-
ro modica affluentia ſit. Et que pre ſua copia obruere aut
preſtringere totam aciem mentis non poſſit: ſed iudiciuz
ei incolume ⁊ inobſoletum relinquat: tunc nullo errore
trahimur viſis ſed obſiſtimus. Proinde quom ita acci-
dit ſolemus dormiendo dicere. Uidetur quidem hoc ſo-
crates non tamen Socrates eſt: ſed ſocratis ſpectrū. Ma
nifeſtū eſt igitur reditu vaporis immodici deerrare pre-
grauariqz animuz temperato cibo nec falli nec opprimi.
Contra eſt in quibuſdam egritudinibus: in quibus cau-
ſa allucinationis non eſt deſcendēs ac decidens ſpiritꝰ ſz
ſubiens atqz aſcendens.

❡Poſt receſſum rei ſenſilis imagines ⁊ affectio-es in ſen
ſu manere. Cap. ix.

q Uam vͦo abeuntibus ⁊ abiunctis ſenſilibus: ali-
quamdiu forme eorum in opificijs ſenſuum eru
entur: pōt vel hinc apertiſſime intelligi: ꝙ quē
admodum teluz ſimul de manu iaculantis receſ
ſit ſuo quidem motu differri videtur: ſi origo tamen mo-
tus ad vim refertur propterea ꝙ ille qui mittit primorez
aerem commouet qui colliſus ſubinde alium aerem pro
pellit: atqz hic deinceps alium continenti ſerie donicum
vires ſeneſcant: atqz ita telum quieſcat. Hoc et in aere vt
diximus locali motu ⁊ in humore cernitur. In alteratio
ne quoqz non abſimilis ratio eſt. Aque feruent ignibus
ſubditis et ferrum candeſcit mollitum flammis. Aliaijs
admota calorem ebibunt ⁊ hec in alias item res tranſmit
tunt duratqz ſucceſſio hec q̃zdiu prima vis pollet: nec dū
fatiſcit aut flaccet. Ita in ſenſu ſtatuendum videtur: alio-
quin tanto propenſius ꝙ ſenſum qui in actu conſtitutus
ſit alterationem eſſe quandam olim probauimꝰ. Hec igit
commotio imaginum non modo vigilantibus nobis ſed
etiam quieſcentibus ſeu leui ſomno ſeu profundo contin
git pte ea q̄ viſa ⁊ imagines ɔcipit. Hoc adeo videt planiſ
ſimū argumēto ꝙ ſi qs ɔſpectū ſuū ab alquo qđ intēuiſſi
me obtuꝰ ſit ɔuerterit cōmitabit nihilominꝰ eū forma rei

UVA. BHSC. IyR_086_3

¶Themiſtij paraphraſis De diuinatio-ne per ſomnũ: ĩterprete hermolao Bar.

¶An exiſtimandum ſit aliquã diuinationem haberi per ſomnum. Cap. i.

Iuinationem in ſom
no aliquã eſſe q̃ dor
miẽtib⁹ nob̃ ꝑueni-
re dicatur a ſomnijs:
neq; ꝑtinacit̃ reſiſtẽ-
dũ: neq; temere aſſẽ
d tiẽdũ puto: nã quod
aut oẽs aut plurimi
arbitrant̃ ineſſe ali-
qd diuinitatis in ſõ-
no: ꝛ viſa pleraq; oc
currere ꝑnuncia fu
turorũ: argumẽto ẽ:
huiuſmodi pſuaſio-
nẽ q̃ vſq; adeo ĩfixa
hominũ mẽtib⁹ ſit: ꝛ fere gentiũ firmata cõſenſu: ab expe-
rientia ꝛ rerũ euentis ortũ aliquẽ habuiſſe. Accedit q̃ fe
re nemo ẽ: quoi euenire ſigna aliqua dormiẽti nõ ſoleãt.
Nõnullarũ etiã rerũ ꝑſenſa eſſe quedã in ſomno atq; ꝑſci
ta credi par eſt: qppe qd̃ oĩno rõne nõ careat: nec fere vl-
lũ inſõniũ incidat: ex quo addiuinatio: aut ꝯiectio: aut in-
terp̃tatio aliq̃ duci nõ poſſit. Parte alia quom nulla gra-
uis ꝛ efficax rõ videat̃: vnde iſtec diuinatio ꝑueniat: effi-
cit̃: vt difficile ſit hõi docto fidẽ ſuã in h̃ obſtringere. Nã
putare deũ eſſe q mittat ſomnia: p̃ter alias rõnes qbus in
firmari h̃ ꝯfutariq; põt: illa eſt efficacie explorate: q̃ ſub
abſurda res ſit ſignificatiões futurarũ rerũ p ſomnia: nõ
optimis ſapiẽtibus: ſed ſine lege vlla: ac fere peſſimis q-
buſq; ꝛ abiectiſſimis hõib⁹ euenire. Porro ſublata origi
ne hac nulla p̃terea põt idonea alia vel fingi. Nam qd̃ di
citur quoſdã eẽ in Boriſthene ꝛ Gadibus: qui vaticinẽ-
tur futura adhuc rationis incõperte eſt. Et hercules ma-
ius quiddã q̃ vt in h̃ captus ingenij noſtri ſufficiat.

¶Somnia alia cauſas rerum eſſe: alia ſigna: alia fortuita: ꝛ quẽadmodum ſint ſigna. Cap. ij.

Eceſſe igit̃ eſt ſomnia aut cauſas earũ rerũ que
n p̃euident̃ putari: aut ſigna ĩtelligi: aut oĩno h̃ri
fortuita. Mẽbra hec vel oĩa cõgruũt ſomnijs: vl̃
duo ex his: vel vnũ. Cãm accipio: vt lunã que cã
eſt vt ſol deliquio obſcuret̃: ꝛ defatigationẽ q̃ cã eſt: vt qs
febrẽ incidat. Signũ deliquij eſt: quoꝫ ſubit planeta ꝛ ad
interuẽtũ tendit: ſignũ febris eſt ſcabrities lingue. Fortui
ta res ẽ: inambulãte me ſolẽ delinq̃re: q: neq; cã: neq; ſi-
gnũ deliquij inambulatio mea põt videri. Quap̃pt̃ for
tuite res neq; ſemp neq; maiori ex parte viſunt̃. Probã-
da itaq; partitio ea eſt ſomniorꝫ alia ꝑ cauſis: alia eſſe p ſi-
gnis: alia temere ac vice fortuita euenire. Signa ſunt p q̃
affectiones aliq̃ animi aut corporis notant̃. Nã ꝛ medici
fidi ꝛ q paulo peritiores ſunt egrotantiũ ſomnia diligent̃
exqrẽda ꝛ ſpectãda ꝑcipiũt: vtpote q̃ in morbis plurimũ
referãt ꝛ ad ſalutẽ ꝛ ad ꝯiectationẽ euent⁹. Decernũt aũt
ita rõne recta artifices ꝛ oparij alioquin: ſꝫ q ſup aliqd tñ
meditari philoſophariq; habeant. Nã motiones q̃ inter
diu ꝛ ſm vigiliã ꝯtingũt: niſi admodũ euidẽtes amplifi-
cateq; ſint: deliteſcũt ꝛ offundunt̃ incurſu ꝛ adumbratio
ne maiorꝫ. At in ſomno cõtrariũ euenit: vt exigue motio-
nes preſertum ſilẽtio noctis inſigniter ꝛ valide feriãt. Iu
diciũ hui⁹ rei: q̃ fere nemo eſt: q non ſit in ſõno expertus
q̃modico ſepe ſtrepitu exaudito acceptoq; aurib⁹: fulmi
nare vt tonare crediderit. Interim tenui pituita diſtillã-
te: guſtare mel aut dulcẽ alium ſaporẽ videmur. Interim
ꝑtibus corporis qbuſdã leuiter caleſactis: ſup ignes am-
bulare ꝛ audiri putam⁹. Excitati v̾o aĩaduertim⁹ ita eſſe
rem vt eſt. Quãobrem quom oĩum rerũ minuta ꝛ lãgui
da initia ſint: clarũ eſt: vt principia morborꝫ ꝛ affectionuꝫ
que ꝯtinet̃ in corpore parua eẽ imbecillaq; oportere. Ea
ſemp in ſomno ſeſe manifeſtius ꝑdũt q̃ in vigilia. Dictũ
eſt quẽadmodũ ſomnia poſſint ſigna intelligi.

¶Quemadmodũ ſomnia poſſint eſſe cauſe actionum noſtrarum. Cap. iij.

Unc quẽadmodũ cauſe poſſit cenſeri: ꝛ q̃ ſint il
n la que poſſint diſſeremus. Primuꝫ illud conue
nit ſomnia cauſas noſtrorꝫ actuuꝫ potius q̃ alie-
norꝫ videri. Ut eni plerũq; q acturi aliquid ſunt
aut q modo id agũt: aut q iam egerũt abſoluerũtq;: illud
ip̃m per ſomnia ad eundẽ modum contuent̃ ꝛ gerunt: q:
diurna cogitata ceptaq; ad talẽ motũ q̃ſi viam quãdam
preꝑant: ita e conuerſo frequentariũ eſt: vt viſa p ſomnuꝫ
principia ſint rerꝫ q̃ interdiu molimur: quia mẽs noctur-
nis motionibus mollita imbutaq; ad eas actiones potiſ-
ſimum ſeſe accõmodat: quarũ ſimulachra in ſomnis ima
ginata eſſet. In hũc modum ſomnia aliquãdo ſigna rerũ
ſunt: aliquando vt cãe actionũ habentur.

¶Que ſint fortuita ꝛ temeraria ſomnia. Cap. iiij.

Eliquũ genus fortuitum eſt: ꝛ temere ꝑueniens
r ꝑſertim quotiẽs ardua illa extremaq; vehemen
ter ꝛ ſupra omnem fidem homins poſita ſomni
amus. Demũ ea q̃rum origo ſita ĩ nobis nõ ẽ: vt
naualis pugne eius: q̃ in terra. Perſide cõmiſſa ſit. Po
ſtremo ea oĩa: que a nobis ꝓcul gerunt̃. Plane de ijs eo
modo ſtatuendũ eſt: quo ſtatuit̃: quom qs ꝓcedentibus
nobis obuius venit: quẽ modo ꝑegre cõmorãtem cogita
bim⁹. Quid eni ꝓhibet ĩ ſomno qn decerni idẽ poſſit ſa
ne: imo v̾o in ſomno iuſtius. Quemadmodum igitur ea
cogitatio mentio ve: neq; ſigno: neq; cauſe poteſt fuiſſe:
quamobrem nobis amicus occurrerit: ita neq; ſomnium
cauſa aut ſignum eius rei: que euenerit dicendum: etiaꝫ
ſi eo modo prorſus quo apparuerat euenit: ſed tota ea ra
tio fortuita eſt: ꝛ caſu conſiſtit. Eo ſit: vt plurima ſomnio-
ruꝫ mentiantur: quia que fortuita ſunt: neq; ſemper neq;
propenſius accidunt.

¶Somnia non venire a deo. Item q̃ melancholici aliquando preſagiant. Cap. v.

Eneratim v̾o quom ꝛ bruta quoq; ſomnient di-
g ci non poteſt venire celitus ſõnia delegante deo
neq; ad eam finem adiuncta hominibus fuiſſe.
Sane q̃q̃ diuinitus non mittuntur: ſunt tamen
que poſſis demonia dicere. Nam ꝛ natura demonia eſt:
non diuina: huius rei argumento eſt: q̃ parte plurima
indocti ꝛ gregarij ſomniare ꝛ vaticinari videntur futu-
ra: vt intelligatur non ſomniare illos autore deo. Ueruꝫ
prout quiſq; natura blatero loquaxq; eſt: aut melancho-
licus: ita viſionibus ꝛ inſomnijs multiplicibus vtitur.
Porro quom plurimis ꝛ varijs viſis horuꝫ animus pul
ſetur: non eſt vt ſit mirandum: euadere interim ex ijs ali
qua: que predixerint. Nam ꝛ qui totum diem iaculantur
aliquando collimant: ꝛ premium capiunt: vetus adagiũ
eſt: ſi ſepe iactaueris aliquãdo venerim iacies. Idem de
ſomnijs videtur: ſi quando id conſequitur: quod quoi ap
paruerit ſm quietem.

¶Q̃ pauca ſomnia euadant. Iteꝫ non ſequi ſemper quorum ſigna preceſſerint. Cap. vj.

Ec v̾o diſſentaneũ eſt pauca euadere ex ijs que
n obijciunt̃ ꝛ mõſtrantur in ſomno: q̃uo nec ea q̃
ſomnia que ſigna affectionũ corpis ſunt ſemper
eueniant. Nã neq; ex oi ꝑſagio ſue tempeſtates
ſequuntur vt imbres: aut vẽti: quos ſignificatio aliq̃ e ce-
lo p̃tenderit. Si eni validior ꝛ vehemẽtior motus q̃ ſit is
quem rõ prognoſtica denũciat: ꝓrũpat: tum ſignificatio:
aut ꝑmonitio future hyemis nulla fuerit. Pari modo in-

UVA. BHSC. IyR_086_3

terim morbum incurrit q viſus in gēte ſit ambulare ꝑ ce-
num. Naꝫ hūores q putruerint ⁊ agitari occeperit i ſum-
no: facile ſētiunt. Itē q ſup prunas ire ſe ſomniat: aliquā
do eſt: vt paulo poſt corripiatur febri: aliquādo contra eue-
nit vt qui hec viderint i ſomnijs: non tamē decūbant: ꝙ
natura in ijs ꝑpotentior cauſis illis ſit: que egritudinem
afferunt: eoqꝫ ſubactis: aut diſſolutis humoribus iterclu-
dat aditum morbo. Quotiens porro luna coronas circa
ſe habet ꝑſagiant flatus ⁊ pluuie ⁊ tamen viſitate ſūt: nec
inſequuta que imminebāt: quaſi reciprocātibus: ac pedē
referentibus cauſis ⁊ ambiente cōtraria motiōe in pulſo
iam conſilia que ſumma aliogn ⁊ optima ratione inieris
plurima in irritum recidūt: ⁊ eliſa maioribus alijs diſſol
uuntur. Prorſus nō omne fit: qđ fieri debetur ꝑiclitaturqꝫ
neqꝫ idem eſt fieri qcqꝫ debere ⁊ futurū eſſe: ſed ꝓgreſſio
nes ⁊ principia paſſim ſunt: e quibus euenta ſua nunqꝫ
ſpectantur: ⁊ ſignificationes rerum multe: quas nulla cō
ſecutio approbet.

Democritum ſomnia imaginibus a corpore fluentibus
tribuiſſe: peripatethicos motionibꝰ qbuſdā. Cap. vij.

ſ Omnia v̄o quoruꝫ pricipia hec non hn̄tur ſed
q̄ a nob: aut tꝑibꝰ aut locis abiūcta: aut magnitu
dine ⁊ genere aliena: aut ſiq̄ oīno ad nos vicini
tate ſocietateqꝫ referunt: non tamē pricipia eorū
continemus. Huiuſmōi ſomnia ſi quādo ꝓnuntia aliquo
uis euentus ſunt fortuito conmittunt ⁊ nulla rōne natu-
re. Nam ⁊ Democritus hoc volebat: qui dormiētū aīos
pulſari cenſet extrema ⁊ aduēticia imaginū viſione: que
tan qꝫ mēbrane a corꝑibus direpte continenter fundarē-
tur ⁊ fluerent. Ex ijs alias eē beneficas alias ſegoris ige-
nij ꝑindeqꝫ maleficas ⁊ magnitudine ⁊ pernitie portēto-
ſas. Has accedere in ſomnis ad hoīes ⁊ ſignificare que
ꝓſentirentur futura. Eſſe v̄o quibꝰ ſimulachra hec adue-
niant meditātia cōmentāri aqꝫ ⁊ voces mittentia. Aliogn
que in ſomno tantum itelligētibus ſentiant. Quāobreꝫ
optabat Democritꝰ imagies optimatis note ſortiri. Nos
quoqꝫ tāetſi ſimulachra eſſe vlla q̄ volitare vltro citroqꝫ
⁊ vagari ꝑ auras poſſint negamus: tamē motiones aliq̄s
eſſe concedimus: que nos vice ſimulachrorū exerceāt. Il
las ex initijs qbuſdam earum rerū ꝓdire que dicenda no
bis agēda ve ſint: mox aere primum mutato: tum deinde
per aurium foramīa ⁊ narium meatus trāſmiſſas ad cor
facere: vt in ſomnijs futurarum rerū exitus ꝓnoſcere vi-
deamur. Ut eni ſiquis humorē: aut aerem ꝑio cōmoue-
at: ea ꝑs que ita cōmota eſt: ſubinde aliā commouet: ſitqꝫ
hoc diutius autore etiā nuꝫ ceſſante abiunctoqꝫ: ita nihil
obſtat quin motus qdam ⁊ ſenſus attingere ad aīas qui-
eſcentes dicant ab his rebus profecti: a quis Democri-
tus ſimulachra decedere ⁊ exuuias illas mitti commotꝰ
eſt.

Q̄ preſcita noctu potius ⁊ ſtolidis qꝫ ſapientibus pre-
beantur. Cap. viij.

f Ane motiones ea: que ita ꝑueniūt ad aīam non
poſſunt alio tꝑe ſenſum ſui: qꝫ noctu ampliorez
inuehere. Cum interdiu ad ſenſum delate obit
exoleſcant ⁊ facillime diſſoluant. Eſt eni aer no-
ctis: ab omni turba liberior: qꝛ tꝑs ad ſilētiꝰ ꝯticeſcētiuſqꝫ
eſt. Proinde in ſōno etiā minima ſenſū laceſſunt. Nā mo
tiūcule ⁊ ſtrepitꝰ puſilli dormiētē amplꝰ qꝫ vigilātē vidē
tur ciere. Motꝰ igit hauſti ſenſibꝰ ⁊ viſa ex ijs concepta
idētidemqꝫ ad ꝓncipium ſentiēdi tranſfuſa: preſenſionez
futurorꝫ dormientibꝰ afferūt. Atqꝫ hec ratio ē: quāobrem
ſomnia hec fatuis potius qꝫ prudētibus prebeant. Alio-
quin ſi deꝰ nobis viſa hec dat: nō ſm quietem ⁊ noctu mō:
ſed etiam diu ⁊ ſapiētibus daret. Q̄ ſi ita vt diximus pre-
uident in ſomnis: futura rō eſt: vt cōtemptiſſimis qbuſqꝫ
ſtolidiſſimiſqꝫ ꝑſagiare cōtingat. Ineſt eni is mens ſileti
ta deſertaqꝫ ⁊ cogitationibꝰ vacua: q̄rū plenꝰ philoſophā
tiū animꝰ ē: ⁊ q̄rū agitatiōe ſolitariꝰ ⁊ ocioſiꝰ eē nō ſinit.

Q̄ ecſtatici futura preuideant ⁊ ꝙ de amicis vera ſint ſe
pe ſomnia. Cap. ix.

q Uoſdā v̄o eſſe: q quom exceſſu mentis tentātur
predicant futura. Id cāe eſt: ꝙ quom iteſtinis ⁊
proprijs motibus nō infeſtentur: eminus vellicā
tur: ⁊ alienos excipiūt: ita vt ea maxime ſentiant
que extrinſecus gerantur. Eſſe itē aliquos qbus ſomnia
de neceſſarijs ⁊ amicis certiſſima eueniant: inde proficiſ-
cit ꝙ de neceſſarijs ſuis ipenſe ſollicitus qſqꝫ eſt. Ut enim
de longinquo ij vice mutua ſe agnoſcunt: ita motiōes q̄ i
corde ſeruantur rerū quas familiares charaſqꝫ habemꝰ
notiores nobis ſunt ⁊ promptius ſe reddūt.

Q̄ melāncholici ⁊ phanatici futura preſētiāt. Cap. x.

m Elancholici adeo pre nature ſue vehemētia ſi-
miles venatoribꝰ vident. Ut eni illi ⁊ ꝯiectatiōe
⁊ telo q̄ſi poſſidēt ferā anteqꝫ accedant manuqꝫ
tollant: ita melāncholici ꝑnicitate animi rapida ꝓ
cipites q̄ſi anticipāt ⁊ anteuortūt futura. Q̄ eni imagina
tiones in ijs volucres ⁊ deſultorie ſunt: leui pulſu excite
tanqꝫ ſigno dato ⁊ q̄ his ꝓxime ſunt: demūqꝫ vniuerſe ꝓ-
rumpūt. Ut eni poemata. Philegide: qꝛ nec ꝑſonarum
nec narrationū diſparilitate interpollant. ſed ꝯſequētia
annexaqꝫ ſunt: ⁊ ſeriē quandā cohibilē cōtinēt facile au-
dimus ⁊ ꝓperantes abſoluimus: ac ſi venerem qs a prin
cipio diceret ⁊ aduſqꝫ exitū premeret: ita inſani ⁊ fanatici
viſiones ſuas quas ꝑinde colligatas cōtinenteſqꝫ ⁊ ꝑmo-
biles habent: celeriter recurrūt: quo fit vt ſilia ꝑcipiant ⁊
conſequentia longe antea ꝓuideāt vt in ſtantia. Tāta por
ro in ijs concitatio eſt: vt motꝰ ij alio motu elidi aut ſuffla
minari non poſſint.

Quis artificioſiſſimus ſomniorꝫ interpres ſit. Cap. xj.

e Xquiſitiſſimus v̄o ſomniorꝫ coniector is q ſimili
tudines rerum acutiſſime pōt ꝑſpicere ⁊ diſcer-
nere. Naꝫ recta claraqꝫ ſomnia interpretari cu-
iuſuis eſt. Similitudines accipio que nobis ſm
quietē varie obijciunt ⁊ velociſſime tranſformantur: vt
que de rebus reſpondēt in ꝓfluente. Si enim vehemētior
motus ſit: ſimulachra in eo veris rebus diſſimilia ⁊ tortu
oſa redduntur. Idem in ſomno ſtatuimus. Si redundā-
tior ⁊ ꝯcitatior materia ea ſit: que a ſummo capite ad ima
cordis defert ſimilitudines expreſſe aut pure haberi nō
poſſunt: quoniam multa commotio ſinceritatem ſomnio
rum cōfundit ⁊ conſtantiam viſionum intercipit. Nimi-
rū vterqꝫ exercitatiſſimus ⁊ acerrimus fuerit: ⁊ q formas
illas in torrente prepoſteras inconditas diſtortaſqꝫ ſciat
diſtinguere ⁊ veris exemplaribus reddere: vt hominis
hanc: illam equi deſignet: quarum tamen neutra incolu-
mis abſolutaqꝫ cernat: ⁊ qui h̄ ipſuꝫ ꝓſtare explanādis ⁊
explicādis inſōnijs poſſit: quid ſit ſomnus: ⁊ quid inſom
nium: quāobrem vtrūqꝫ animantibus iunctum. Itē qua-
liſnam diuinatio ea ſit: que proficiſcatur ex ſomnijs: di-
ctum iam eſt. Nunc de communi animalium motu agen-
dum videtur.

¶Tabula in libellum de diuinatione per ſomnium.

¶An exiſtimandum ſit aliquam diuinationez haberi per ſomnium. Cap.1.
¶Somnia alia cauſas rerum eſſe: alia ſigna alia fortuita: ꝛ quemadmodum ſint ſigna. Cap.2.
¶Quēadmodum ſomnia poſſint eſſe cauſe actionum noſtrarum. Cap.3.
¶Que ſint fortuita ꝛ temeraria ſomnia. Cap.4.
¶Somnia non venire a deo. Jtem ꝙ melancolici aliquādo preſagiant. Cap.5.
¶Q; pauca ſomnia euadant. Jtem non ſequi ſemꝑ quoꝝ ſigna preceſſerint. Cap.6.
¶Democritum ſomnia imaginibus corpore fluentibus tribuiſſe: peripatheticos motionib⁹ q̄buſdā. Cap.7.
¶Q; preſcita noctu potius ꝛ ſtolidis q̄ȝ ſapientibus prebeantur. Cap.8.
¶Q; ecſtatici futura preuideant: ꝛ ꝙ de amicis vera ſint ſepe ſomnia. Cap.9.
¶Q; melācholici ꝛ phanatici futura preſentiāt. Cap.10.
¶Quis artificioſiſſimus ſomnioꝝ interpres ſit. Cap.11.

¶Acutiſſimi philoſophi Themiſtij peripathetici nobiliſſimi expoſitiōes ī Poſteriora Ariſtotelis. Jn phyſica. Jn libros de anima. Jn commentarios de Memoria ꝛ Reminiſcentia. De Somno ꝛ Uigilia. De inſomnijs. De diuinatione per ſomniū Jnterprete Hermolao Barbaro: feliciſſime expliciunt q̄ȝdiligentiſſime caſtigate: Uenetijs per Joannem Hertçog. Anno natiuitatis Domini .M. CCCCC. quarto ṽo die Septembris.

Epitaphium Hermolai Barbari.

Barbariem Hermoleos latio qui depulit omni
  Barbarus hic ſitus eſt: vtraqȝ lingua gemit.
Urbs Uenetum vitam: mortem dedit inclyta Roma
  Non potuit naſci nobiliuſve mori.

Regiſtrum cartarum

a
Themiſtij philoſophi.
¶Themiſtij eu.
definitionem

b
offenſionem
vna ergo
mum puto

c
¶Themiſtij phy.
in infinitum
ſa eorum

d
tio appellanda
q̄ȝ fiat: ſimiliter
ideas defendunt

e
que ſignificatum
et agatqȝ
improcrea bile

f
dixi: videri
falſo mouentur
currunt.

g
adduciturqȝ
mero motus
itio eſt.

h
eſcere: defen.
terit in momen.
hec ratio facit

i
continuam
in non ens
pto ꝛ interſtin.

k
locali etiam
cas diuidi
coaptata

l
¶Per animam
gilatim percen.
lud diuortium

m
tiones illas
videantur.
Uerum dubi.

n
ſplendorem
que ſuperior
malo ad

o
¶Hermolai Bar.
tribuit. Jmagi.
¶Reminiſcentiam

p
¶Labores ꝛ
¶Non omnes cauſas
quam ſpectauerit

Finis huius regiſtri.

UVA. BHSC. IyR_086_3

UVA. BHSC. IyR_086_3